ORDBOG OVER JYSKE ALMUESMÅL

ORDBOG OVER JYSKE ALMUESMÅL

BIDRAG

TIL EN

ORDBOG OVER JYSKE ALMUESMÅL

AF

H. F. FEILBERG.

UDGIVET AF

UNIVERSITETS-JUBILÆETS DANSKE SAMFUND.

FJERDE BIND.

TILLÆG.

KJØBENHAVN.

H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

1910—1914.

Printed in Denmark

In this as in other branches of study it is the fate of theories to be washed away like children's castles of sand by the rising tide of knowledge, & I am not so presumptuous as to expect or desire for mine an exemption from the common lot.

J. G. Frazer, Balder the Beautiful (1913), I. XI.

V II

BIDRAG

TIL EN

ORDBOG OVER JYSKE ALMUESMÅL

AF

H. F. FEILBERG.

UDGIVET AF

UNIVERSITETS-JUBILÆETS DANSKE SAMFUND.

FJERDE BIND.

T—Å.

TILLÆG.

KJØBENHAVN.

H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

1910—1914.

In this as in other branches of study it is the fate of theories to be washed away like children's castles of sand by the rising tide of knowledge, & I am not so presumptuous as to expect or desire for mine an exemption from the common lot.

J. G. Frazer, Balder the Beautiful (1913), I. XI.

A.

1. A, bogstav. Om dets lydforhold i jyske landskabsmål, se Thorsen, Lydlære, jfr. å bogst.; gåde: „hvad er begyndelsen og enden på alting?“ svar: a. g., se Sgr. VI. 28.355, jfr. Simrock Rätselb. s. 77: „wo hat die Welt ein Ende u. der Tod einen Anfang?“ ɔ: t.; — „hvad er for på ammen, midt i skrammen, to steder på madammen?“, Sgr. IX. 190.577; fremdeles:

„jeg véd en liden ting, så liden som en tue,
har hverken arme eller ben, dog er den til at skue;
i verden er den ikke, men udi allen land;
i søen er den ikke, men udi salten vand;
i ilden er den ikke, men udi ildens flammer;
i smeden er den ikke, men udi smedens hammer“;
Sgr. VI. 20.265;

eller:

„jeg véd mig så liden en ting, langt mindre end en flue,
det sig ej selv kan se, dog lader det sig skue;
det findes vel i hesteman, men ej i ridetömme;
det findes vel i alle land, men ej i noget rige;
det findes [vel] hos alle mand, men ej hos nogen pige“;
Sgr. XI. 157.511;

varr.:

„. . . i jomfruen er den ej, men udi jomfruens kammer;
i guld og sølv er den ej, men udi skattekammer“;
Sgr. VI. 32.393;

„. . . det findes ej i Bergen, men udi Bergens stad . . .
og i hver gammel kællings suppefad“;
Sgr. IX. 138.443;

jfr. Sgr. VI. 60.570, IX. 93.292, 137.433;

„. . . den findes ej i Fyn, men udi fremmed lande,
ej i din öjenbryn, men vel udi din pande“,
Sgr. VI. 23.310;

„det findes ej i søen, men udi i søens vand;
det findes ej i jorden, men dog i agerland;
det findes ej i Irup, og ej i Ørum slot,
men dog i Tanderup“,
Sgr. IX. 219.700;

jfr. Runa VII. 47.69, Veckenst. Vlk. II. 353.4 (Pomm.), Wossidlo Rätsel nr. 470 flg.; tilsvarende gåder om bogstaverne R. L., se Gillhoff nr. 780. 781, Simrock Räthselb. s. 76. 77; — ordspil med b, se Dania II. 22 ned.: „a beyer â vil ich bee me huens kan a tench be me gör a har a“, hvad der sagtens kan tydes: *a bæjər ạ, vel eḳ bẹ mæ˙; huḍən kan a tænk bẹ mæ˙, för a hạr ạ?* læs för for gör.

2. a, steo. „a“ for „jeg“, brugt af dannede i 17de årh., se Dania II. 19 flg.; — „kom do te a!“ så Worherr te gammel Ann (Salling); — *„hufår sæjər do ål̦ti a te dæj sjæl?“* — *„A sæjər ət eṭ te aňər“* (Ribe egn). Fra Dybe s., Vandfuld h. *„æ hå hẹər“*.

3. a, fho. er ej blot oldn. á, men også som formerne aj ar viser udgået fra ad, oldn. at (Olrik).

4. a, bio. jfr. isl. of, gl. jysk of, af.

abc-bog, no. kaldes jævnlig „Hanebogen“, fordi den har en hane på titelbladet, således fru Heins', ligeså Aldén, Getapulien 40; jfr. Deecke 234 „Fibelbuch“ . . . . ein nachdenklich Sinnbild hinzugethan, nämlich einen Hahn, welcher die Christenheit zur Wachsamkeit aufruft (J. Ballhorn 1528); kaldtes i Engl. „hornbook“, fordi bladene var klistrede på hornplader; i Ital. „Santa Croce“ fordi den bærer billedet af et kors; hvorledes bogstaverne læres Rivista II. 143, jfr. Pitré Usi IV. 438 flg., Archiv. V. 319; — Abc det gyldne, en i begyndelsen af 19de årh. yndet salme med 24 vers, der hvert begynder med et af bogstaverne, „Alene på Gud sæt håb og lid“, efter den tyske original: „Allein auf Gott setz dein Vertraun“, der skal være forfattet af Barthol. Ringwald 1597, findes i Cassubens salmebøger, se Fb. Bl. 4. 6 s. 98; — Kr. Börnerim 98.851-54 A. B. Blok . .; A. B. Bowse . . . .; A. B. Bejs . . . .;

A. B. C. *kåk, nò hòr a løst nåk!*
A. B. C. *kejl, nò hòr a løst fèjl!*

(Søvind); jfr. W. Gregor 18 „a. b buff“;

A. B. C. *kåst æ piqər i æ snę,*
M. N. O. *æ dræŋə åwənǫ!* (Vardeegn);

jfr. Kr. Börnerim 100.874; smlgn Pomm. Vlk. VIII. 77, Urquell V. 219, VI. 42. 199, Böhme, Kinderlied nr. 1429 flg., Wh. Vlk. XVII. 268; — Dania I. 194 „A. B. C. de stakkels skræddere“; se Kr. Skæmteviser nr. 75; —

A. B. C. D. kunde jeg se, kunde jeg nu bare se,
höjt op i salene, dybt ned i dalene,
A. B. C. D. kunde jeg nu bare se!

jfr. Nyländska Folkvisor I. 345.207, Carlheim-Gyllenskiöld Visor 97.77; —

„kan du sige A.?“ —
A, så hold din næse derfra; —
„kan du sige B.?“ —
B, så kan du spise med en ske,
Kr. Börnerim 140.39. —

„Hvad er det midterste bogstav i ABC?“ — svar: B.; se abes, bogstav.

abe, no. jfr. Aasen apa huk., isl. api hak.; mnt. ape, htsk aff el. affe; se *fuld-; Kr. Sagn II. 252.6, skabt af djævelen, jfr. Dähnh. Sagen I. 156 m. henv.; ellers opr. et mske, men som ej vilde arbejde, Tylor Anf. I. 370, Tr. pop. X. 37, Dennis Fjort 105 ned. (S. Afrika), Callaway Zulu T. 178, Dänh. I. 319, Folkl. XI. 218 (Indien), III. 324, Mélus. III. 280 (Brasil.), Lütolf 349.

abe, uo. se efter-.

1. abel (?) — „være affel på en ting“ (*Als), forhippet på.

2. abel, no. *abiəl* (Oxbøl, Egen), *abəli̞n* (Kajnæs, Viby, Als); jfr. holl. abeel.

3. Abel, no. sön af Valdemar Sejr og Bengerd, Erik Plovpennings, sin broders morder, farer efter død som nattejæger, se Odins jæger II. 731.9 b; mågerne ved byen Slesvig er Abels folk, Mhoff 137; se Kain.

4. Abel, no. *Åvəl Mari·* (Agerskov); *Åfəl Mari·* (Uge) kvindenavn, forkortelse af Abelone (s. d.).

Abelone, no. også formen *Abəloṇə* og *Abəli̞nə* (D.); *Abəln* (Søvind); af lat. Apollonia, se Aas. Navneb. 77; se *Apollonia, Lone.

aber, bio. indledende ord: *awə, de wẹəð añt*, ɔ: *a eñt* (N. Sams), også: *awəto.*

abild, no. se Aasen apall hak., isl. apaldr; se æble, -træ.

abildgrå, to. Aasen apallgraa, isl. apalgrár.

abildgård, no. *afi̬lgåə æn* (Vollerup, Als); se gård 2.

aborre, no. jfr. samtaler mellem „Abendblank“ og hr. „Andres“, Bartsch II. 180.864; Wossidlo, Tiere I. 89 flg., tysk „barsch“; — *hą̄j sko sæ saṃəl som i owbårə* (Vens.); — a-, som et kunstværk, se Kr. Ævent. III. 116; den vokser overmåde langsomt, Cav. Wär. II. 63; — en börneleg: B. står i den sluttede kreds, er a-, der synges: „a-n svömmer, garnet går istykker; hvor den ser hul, der smutter den ud!“, Kr. Börner. 230.11; jfr. Aas. aaborre; se 4. skalle.

abort, no. se omslag, sevenbom.

abracadabra, no. se JKamp 374.73, jfr. Urquell I. 186.24 (Rendsb.), Temme, Ostpr. 271, Black 168, Folkl. Journ. V. 197 (Cornw.), Mélus. VI. 281 (Tyskl.); „facultye of abrac“, GML. II. 207, EEEye 399, Ndl. Vlk. XV. 16; forsøg til tydning: Wh. Vlk. V. 37 anm., Globus 82. 194 a og, hvad der ser sandsynligst ud, Dietrich, ABC Denkmäler, Rhein. Museum 65 (1901) s. 91; slgn Dania II. 217 tælle baglængs; jfr. *kalamaris.

abre, uo. *abər åpå·* (Vens.).

accise, no. se sise.

ad, fho. — *a skal að ət,* men: *að ham, að dæj* (vestj.); *åm aj æ krowr; nijər aj æ sø, aj æ hwålm* (Agger); *haj hòlər huj æ' sæ,* til sig; om tiden: *wi wa dær æ tosda* el. *sist tosda; wi wel dærhæ'n æ tosda,* på torsdag; *de lakər æ mèja, daw, awtən; „di æ snòt farə?“ — „ja, de lakər æ'“ — æ manda komər skal a dæru'k,* næste mandag (Vens.); „ad æ böj“, hjemmefra ud; „kom om ad hans dar“, trusel om hævn; „han ligger hans ved ad ’e“, gör sig umage (Sall.); også: *æfa'r,* på færde; *ælå'ŋs,* på langs; *æ twa't,* på tværs; *æskro',* på skrå (Vens.); jfr. på; se Aasen aat, isl. at; — fram-, hart-, hjem-, kom-.

Adam, no. var skabt af 8 forskell. dele, Gr. Myth. 531. 1218, Köhl. Kl. Schr. II. 1 flg.; jorden er hans jomfruelige moder, Hertz Parzival 521; — „A- war then wisæstæ man ther i werdhen hauer wæreth“, Brandt, Lucidarius 17, jfr. Mélus. IV. 397, han lærte trolddom af Raziel; fik skæg, da han smurte sig om munden med Nilflodens dynd, Kr. IV. 334.426, jfr. Dähnh. Sagen I. 228 flg.; stenen var oprindelig blød, men da A- tog den til huggeblok, blev den hård, Cav. W. II. XXI, jfr. gåden N. Vadsbo nr. 168, Urquell V. 20.3 (Magyar.); A-s første kone hed Lucia, Nordl. Troldd. 139, Fataburen I. 194. 195, se Lilis; syndefaldet, se visen, Fb. Fr. H. 123, Sgr. III. 194, Kr. XI. 192, Fataburen I. 163; fra A-s og Evas börn stammer de forsk. stænder, se Haukenæs IV. 570, Gr. KM. nr. 180 og anm., jfr. Köhl. Kl. Schr. II. 61, el. de forsk. troldfolk, se havfolk, höjfolk, underjordiske; *Adam fek ən hak, å Eva fek ən råk, dæra ær al wår adəlsflåk* (vestslesv.), svensk, Sydow I. 138.30, jfr. eng. „when Adam delved Eva span, who was then a gentleman, se Ndl. Vlk. XVII. 14.57; de rige og de fattige, Pitré Arch. II. 558; legender om Adam, se Dähnh. Sagen I. regist.; — A-s grav på Golgota, på billede af den korsfæstede kan ved korsets fod ses et dødningehoved, det er A-s, jfr. FbJ. II. 172. 174, Urquell VI. 68; — A-s ansigt sés i månen, Evas i solen, se måne II. 659.14b, CavW. II. XVIII. (Dalarne); — rødderne på gøgeurt, orchis, kaldes også A- og Eva, Kr. Sagn IV. 614.07, se fandens hånd; tlm.: „gå med A-s kalv“, Amins. VI. 67, bære foster længere end beregnet; person bebrejder A- hans nysgerrighed, falder selv, mus i tillukket skål slipper ud, Molb. Ævent. nr. 2, jfr. Tr. pop. XIV. 122, Schw. Vlk. VI. 197, Köhl. KS. III. 13 m. henv.; — døbes barn Adam, fødes ingen flere, Rääf I. 131, jfr. Wuttke nr. 590; — ægtefolks fulde navne skrives i række, man siger ved første bogstav: „A- dør“, ved andet: „Eva dør“, osv., det sidste bogstav gælder, A = mand, E = kone, dør først, Thiele Overtro nr. 357, Sgr. XI. 205.563, jfr. Dania II. 216, Krist. Sagn VII. 11.34, Wuttke nr. 338, Aubrey 197 øv.; — gåden om bryllupet:

„sig mig, du som klog vil hedde,
hvor mon dette bryllup skete,
uden klæder, uden særke,
lige hårdt, kan du det mærke?
gætter du, du da vist får
datteren min til ægte iår“,
Sgr. IX. 14.40;

„Herren sendte A-, skulde havren binde“, øgeremse, se Krist. Dyrefabl. 119: — „hvem død, men ikke født?“, se Sgr. IX. 94.296, Simrock Rätselb. 148, Wossidlo, Räts. nr. 409 m. anm., Gillh. nr. 821, Joos nr. 279, Zingerle Sitten 282.132, Kinderspiel 66 m. henv. t. Tragemundslied og Tànnhuser, Rolland, Devin. 110.259 (fr. ital.), jfr. Simr. s. 92, Urquell V. 20. 229; se Eva.

Adamsleg, no. jfr. Kr. Alm. IV. 25.48, Jylland I. 337.

Adams og Eva dag, no. 24. December, se FbJ. II. 169.

Adams og Eva træ, no. billede, syet på navneklud, se Kück 47, jfr. FbJ. II. 176; billedet har jeg, såvidt jeg mindes, i henfarne dage sét på navneklude herhjemme i Vestj.; jfr. Gr. Mythol.[2] 728, Birl. II. 50.

Adams syv sönner, no. sangleg: börnene går rundt i kreds om A., som står i midten; kredsen synger:

„A- havde syv sönner, 7 sönner havde A-,
alle gjorde, hvad han bad, alle var ligeglad!“

så synger A.:

„se alle på mig, gör ligesom jeg, som så!“

hvorefter han gör en eller anden bevægelse med arm, fod, hoved, krop, alle skal göre ligeså; verset gentages, ledsaget af nye fagter, Gr. Gl. d. M. III. 186; jfr. Kr. Börnerim 284. 633.61, Kück 31, Urquell VI. 171, Böhme, Kinderl. 494, Birl. II. 50, slign Bücher, Arbeit und Rythm.[1] 287.

Adamsæble, no. stumpen af den forbudne frugt, der blev siddende i Adams strube, JKamp 59.22, Krist. IV. 335.427; jfr. kjølk; se Dähnh. S. I. 208 m. henv., desuden Yorksh. Folkl. 222 „throat apple", Tr. pop. IV. 376, XVIII. 73 (Frk.), XII. 519 (Corsica), Pitré Arch. III. 325 (Ital.), Garnett W. I. 272 (Armen.), jfr. Graf Miti I. 27; en anden forklaring: smeden slugte et af sömmene fra Kristi kors (S. Slaver); — kvinder har istedet øverste led af rygrad fremstående, se Tr. pop. XX. 364 (Frk.).

1. adel, to. *haj ær i al cèltreŋ* (Vens.), en durkdreven k-; jfr. Aas. „ein adels ljugn".

2. adel, no. Bröns a-, Kr. IX. 131.347 (vestslesv.); Farup a-, Krist. IX. 132.348, Ordspr. 518, Sgr. XII. 143.369 (Ribe); Janderup a-, Kr. Almuel.[2] III. 17.53 (Varde); Tjörring a-, Kr. Ordspr. 520 (Hmr.); Ulvborg a-, s. 521 (Ulvb. h.); adelige personer er sorte i rumpen, JK. 358.3, Busch Volksh. 15 (alm.); døde af a- vil ej tåle borgerlige iblandt sig, Kr. Alm. II. 82.211; jfr. Aasen adel, isl. aðal-, htysk adel; se skrat-.

Adelbrandt, no. fortælling om ridder A-, Kr. Sagn IV. 213 flg.

adjudant, no. af lat. part. adjutans, hjælper.

adressebog, no. se stambog.

adræt, to. *i adræ't fycr* (Vens.), = alat (s. d.), rask.

adripasage, no. kræftmiddel, vel arquebusade, ɔ: spir. vulnerarius, Isager Folkemed. 6.

Adser, no. jfr. olddsk Assur, isl. Özurr, Nielsen Navneb.

1. 2. adskillig, to. „de war askjellig bejer" (Vens.), ikke så lidt bedre; *vi har a'skelə får* (vestsl.), ɔ: forskell. arbejder.

adskjel, no. *dær æ fåskəl å askəl* (Vens.), spøgende: der er forskel.

adstædig, to. *[aðstæðə]* (vestj.), adstadig, adræt.

adstø, no. læs adstød.

adtagen, to. *atawən* (Hovlbj. h.), betagen, bestyrtet; „hinne fåehs pib gik uj øwer et, så atawn bløw han", Jyd. I. 2.2.

advarsel, no. *avasəl æn* = rgsm.; *a- et,* varsel for ulykke el. lign. (Als.).

advent, no. vejrvarsler i a-, Kr. Alm.[2] I. 86.22.

adventsgilde, no. en ældgammel overlevering holdes endnu i hævd i Pøl (Als), ligesom i en del andre byer i N. Slesv., idet alle bønder samles hvert år på første advents söndag for at ordne de forskellige fælles regnskaber fra det forløbne år. Forpagtningsafgiften af „smede- og hjulmagerland", af kærskifterne ved stranden fordeles; der göres aftaler om græsning af byens veje, og personlige pengemellemværender opgöres og klares. Derefter tilbringer mændene med deres hustruer aftenen i fælles lag. A- går på omgang mell. gårdene; se Flensb. Avis 29/11 1908, jfr. Hejmdal 1/12 1903, 3/12 1907.

advokat, no. med a- på krog fanges djævel, Fausb. Agersk. 75; se prokurator.

af, fho. *å, o* (Vens.), jfr. fra; *òw* (Als); — *kij å æ tij, å fesk; de ær æ ek kij å; di gik å djæ træskor,* ɔ: uden at have træskoer på; *ka do hål æ måq å dæ?* (Agger); — ordspil: „du spiser kun lidt af et gammelt mske" [at være], undertiden föjes til: „meget mindre af et barn", se Krist. Ordspr. 532, til den småtærende; Vesterboen siger: *„skal a hjælp dæ æ sæk o'* (på) *dæ?"* Randerskarlen, som er ved at kaste sækken på ryggen, svarer vredt: „ska u ekki, for a en føst epo' mæ, så skal a nok sjel fo'en o (af) mæ ijæ'n"; jfr. Aasen af, isl. af; slgn „på" fho. 9; se fri-, hvor-, riv-, stød-, tör-.

afbarket, tf. *abarkət* (vestslesv.).

afblanket, tf. *han æ hel ablaŋkət* (vestslesv.), blottet for penge, se blanke 3.

afblomstre, uo. *e æt fææ il òwblòstrə i oə* (Oxbøl, Als), = rgsm.

afbollet, tf. *æ ko ær abolət* (vestslesv.), har været hos tyr og er drægtig, se 2. bolle.

afbrev, no. *han skröw awbröw te sin kærəst* (vestslesv.), opsigelsesbrev.

afbræmset, tf. *han blöw abræmst* (vestslesv.), standset med hvasse ord; se 2. bræmse.

afbrænding, no. brugtes til svinefedning, Kr. Alm. III. 63.213.

afbrændt, tf. *ạbrœ̄n* (vestslesv.).

afbud, no. se efterbud.

affensere, uo. se avancere.

afflødet, tf. *ǻwflot mjælk* (Viby, Als), skummet.

affældet, tf. *ǻwfælə* (Tandslet, Als), har du a-, ɔ: er du færdig med efterårsplöjningen? se falge, *fælge.

affærdige, uo. *han færət ham kårt ạ* (vestslesv.).

afgang, no. el. -sgilde holdtes efter jordefærd, Kr. Alm. IV. 38.103, IV.[2] 86.308, Fb. Bondel. 206, se arveøl, begravelse, flyttegilde; igang.

afgangsjul, no. slutning af jul; *de war ən daw i æ awgåŋsjul* (Henne s.).

afgjöring, no. „han ska nok fo ågjörring te'et" (Sall.), ɔ: komme af med det.

afhold, no. *ǻwhåḷ et* (Søvind, glds).

afhør, no. *gå te ạhør* (vestslesv.), konfirmationsforberedelse.

afkjørt, to. *ạkør* (vestslesv.), træt, magtesløs, se kjøre af.

afklares, uo. konfirmeres (?) (Sundeved?).

-afladelig, to. se u-.

aflang, to. „de er awlång å lykkele trind, lisom Pe Pallisens komy·sbrøj" (Randers).

aflangen, to. *bön̥ æ så ǻlåŋən ætə mụən* (Vens.), længselsfulde, se 3 lange.

aflægs, to. *awleqs* (Agersk.); *awlæjən* (vestslesv.), som må holde sengen.

afnammer, no. se *annammer.

afne, uo. *afən afnə afənt afənt* (Elsted); se for-.

afpustet, to. a- mælk (Sundeved), ɔ: skummet; man blæste fløden af fadet.

afpytte, uo. göre skel mell. marklodder [ved småhuller], se Mb. under pyt, jfr. pytgrave.

afrager, no. *awraqər æn -ər* (vestslesv.), arbejder, som river det slåede græs fra skåret, se optager.

Afrika, no. se Kr. Æv. III. 107, der er et land med en drage.

afrøgt, no. *har æ køər fån awröjt?* har k- fået sidste gift? (vestslesv.).

afsamler, no. *ạsamlər æn -ər* (vestslesv.), arbejder, der opsamler kartofler efter „opgraveren".

afsats, no. *hun hår et möj awsats o hiñ sǻqər* (vestj.), afsætning, jfr. afsæt, sætte af.

afsindet, to. „enten han var galsindet el. ovsindet, véd a ikke", Kr. Alm.[2] V. 164.50.

afskaffe, uo. *åskạf -ər -əð* (Agger).

afskjoldet, to. skilt ved skjolden, græstørven, afgravet (Slet h.), Mb. under skiold.

afskjære, uo. *åwskoə* tf. (Kejnæs), = rgsm.

afsmag, no. *ạsmåq æn* (Agger).

afstakke, uo. *di fæk æ hyə saməlröwə å saməlstakə, mæn iḷ owstakə* (Oxbøl, Als), ɔ: stakkene ej gjort op.

afstand, no. *åwstǻñ* (Kejnæs, Als).

1. afsted, bio. *ajste·* (Agger); *hạj ka ǻḷə kom åstẹ̄ən* (Brønderslev), *åstẹ̄ə* (Bjærgby, Vens.), ɔ: blive færdig; „selv skulde de først afsted", Kr. VIII. 381, ɔ: dø.

2. afsted, no. målet for en rejse, måske kun bestemt: *wi ma nåk sij å stifəl, åm wi ska no te awstẹə, in de wor awtən* (Vens.).

afstyrt, no. *awstöwt æn* (vestslesv.), ulykke med kvæg, sædv. dog vanstyrt.

afsætte, uo. tf. *ǻwsat* (Tandslet, Als).

aften, no. best. *awðənən*, Kr. IX. 260.101 (Glenstrup, N. Hald h.); *ǻwdən* (Als); jfr. Aasen isl. aftann, hak., htsk abend; se flæske-, fyr-, höjtids-, lys-, påske-, skrubbe-, skummer-, sommer-, troldenes-, Valborg-, vinter-.

aftenbakke, no. natravn (Hals, Haderup), flaggermus (Fövling, Malt h.), se Sgr. V. 106.664.

aftengrinne, no. *awtəngrẹ̀j è* (Vens.); se 1. grinne.

aftenlag, no. *i awtənlawət* (Søvind), ved aftentide.

aftenravn, no. øgenavn til den hyrde, som fik sine køer sidst ind pinseaften, Sgr. V. 166.750 (Vedersø, Ulvb. h.), se Fb. Bondel. 332, græstyv, natravn, syvsover.

aftenrod, no. se 2. -rod.

aftenskole, no. *awtənskụl æn* (Vens.), = rgsm.

aftenskrage, no.

„si dæ no om, og kik tebaag'
en omfar heller tow,
læ ham saa komm', æ awtenskraag',
og hwil' sæ po di plow!", Aakjær,

ɔ: dødsbuddet, når livsarbejdet er tilende.

aftenstjærne, no. kaldes i Sælland „grødstjærne“, JK. 127.24, Sgr. IX. 209.640; når den viser sig, spises nadvergrød; den kaldes nyårsnyets tjener, CavW. I. 302, se morgenstjærne.

aftenstruddi, no. *awtənstruri æn* (Ringk.), hårdt arbejde ved aftentide.

aftenstund, no. *awtənstuń æn* (Søvind).

aftensæde, no. *òwdənse* (Als); *dæń fæm å tywəń masi* (marts) *hòt awtənsæðərn òp, så bəgəń di ijè'n æ Mekəlsdå* (Lild); karles a- på Sams er gildeslag, Kr. Alm.[2] III. 122.944.

aftensæt, no. Kr. Alm.[2] V. 29.81, „vi tog både a- og morgensæt“, ɔ: satte bakker ud for fisk aften og morgen, se sæt 4.

-aftes, no. se aften; igår-.

aftægt, no. *åwtæjt et* (Egen, Als); Enderupskovs a-, se tobak III. 813.46 b, byen ligger på en stejl bakke ud mod åen (N. Slesv.); om a-, se Kück 254 „Altenteil“; i S. Tyskl. Meyer, Baden 326, Volksk. 40, Birl. IV. 375; jfr. ophold 1.

aftægtsfolk, no. *awtæqtsfålk* (D.); glæde over deres død, Friis VN. 140; fortræd mellem gamle og unge, gamle dræbte, Meyer Vlk. 184; hvorledes der forhandles ved aftægtens bestemmelse, sönnen sætter sig på faderens plads (Ångermanl.), se Gomme, Folkl. Hist. Science 71 m. henvisn. til du Chaillu, Land of the midnight Sun I. 393.

afvælgning, no. *åwæləŋ è* best. *-t* (Vens.), hvad der er tilbage efter at det bedste er valgt; *de war åwæləŋt wa təbaq,* ɔ: udskuddet.

afvånende, to. læs afvånden, se vånden.

1. age, uo. *ak, ækə* el. *akə, ok* el. *akt, òkən* (Als); ft. *oq* og *åqt* ellers svagt (Elst.); jfr. svoger; börnerim:

ak, ak, fram å təbak,
op å niər a Syńəborəbro
å køf lilə Klaws ət pa ny sko . . .

el. *ak å ro te Syńəborəbro*
å køf lilə Krestən hos å sko . . .

Hagerup, Angel 183, jfr. 186, Kr. Börnerim 10, Fausb., Agersk. 46; jfr. Aasen isl. aka, sv. åka.

2. age, no. *favæ'l ò mònə tak fò æ ak* (Havnbjærg, Als).

agebol, læs agebul, se 2. bul.

agedat, no. *så ğor vi dæń agədå't, æn ræjn a-* (Holmsl. Kl.), aftale; låneord, akkord? jfr. akkordere.

agedör, no. portdör; *de ka do eńc, om dæ så ær ən fiəl få den ròw som ən aqədòr* (Vens.), om det umulige.

agelse, no. køretur; „do ka jo næjsten foh dæ et ågels . . . hiel te Matrup“, Jyden I. 42.2; se kjøre-.

agende, no. jfr. ugende; kane-, kjælke-, slæde-, tromle-.

1. ager, no. *aqər* best. *aqən* flt. *aqər* (Hell. h., Vens.); *aqər æn aqər* (Gestrup, Rurup, Bovlund, Sønderj.); *awər æn awər* (Arrild, Vestslesv.); *akə æn* (Tandslet, Als), del af et „brud“, 16—20 plovfurer, man har agre på o. 6 favne; — agrene var omtrent 7—8 favne brede, höje i midten, da den gode jord dær blev sammenplöjet, for at den ikke skulde komme for nær ved de andre mænds, Kr. Alm. I. 9.23; Havgårds agre var dobbelt så brede som andre, Kr. Sagn III. 288.18; jfr. Fb. Bondeliv 209, kast 4; når bonden sælger hø og halm, græder hans ager, Krist. Alm.[2] I. 22.73; på hederne har man kunnet finde spor af lynggroede agre, jfr. CavW. I. 43; „ageren æ lång, træskowen æ tång, meldmadern æ bette, tille op å sille iseng, git Fanden sku tien i Kåsbjerre få dreng!“, hyrderim (Randers); a-, som ingen tör arbejde på, Kr. Sagn V. 424.02; jfr. höj I. 741.1 a; plove II. 849.27 b; Temme Pm. 231, Tr. pop. XVIII. 67 (Frk.); se Aasen aaker, isl. aker hak., htysk acker, eng. acre, smstilles m. lat. ager, gr. agros; Maren Langagers; for-, *gård-, hoved-, hvoddems-, hør-, hövds-, *krikke-, syl-, træde-, ærte-.

2. -ager, no. person, som kører, danner i smstn. skældso., se ralt-, skarn-, skid-, jfr. -dagger.

agerfure, no. se: lille piller-.

agerhöne, no. *akəhöns* (Tandslet, Als). — 1) = rgsm.; sætter man en pind i dens rede, bliver den ved at göre æg til pinden er skjult, Kr. IV. 353.75, Sgr. VII. 56.248, jfr. Arnas. I. 621 om rypen; Meyer Abergl. 77 om edderfugl; den fanges ved at kaste et hestedækken over boghvedeknippe, FrRA. III. 50 (Vilslev); dens skrig om vinteren: *mi tæ-er!* Kr. IX. 81.23, jfr. Pom. Vlk. I. 69 øv.; de varsler om sommeren blæst, om

vinteren frost, Sgr. V. 36.279. 80. 93; — i skæmtehist. spiser pigen agerhönsene, Sgr. XI. 4.7, se øre III. 1181.29 a; kokken vil helst være a-, fordi den er en ret for herrer, Gering II. 154; — talemåden: „ulv eller agerhöne“ stammer sikkert fra en Molbohist.: skrædder erklærer krebs for enten „Wulf od. Rapphenn“, Knoop Pm. 113, jfr. Busch Volkshum. 37 „Hirschbock od. Turteltaube“; æg af a-, spist af frugts. volder at barn får fregner, ligesom rypeæg på Isl., Arnas. II. 547; „perdrix, toujours perdrix“ i Wessels digt om „Gaffelen“, se Lee, Decamerone 21. — **2)** = mariehöne (s. d.), Kr. Börnerim 470.13. 16. 17.

agerhönsesky, no. jfr. „haraister“, Nyland IV. 92, se fåremave, hjejlemave.

agerlængde, no. *aqəlæŋ æn* best. *-ən* (Vens.).

agern, no. a- og bog sås af dronning på Bogø, da hun får lov til at beholde den til sæden (III. 717.45 a) er fuldmoden, Thiele II. 50. 51, jfr. Strackerj. I. 162 i, II. 182 b, Schamb. Müller 156.170; sagnet om a-, der skal blive træ, hvoraf heltens vugge tømres, se træ III. 867.26 a; jfr. eng. acorn.

agerrapserede, no. se kolort, jfr. Kr. Alm.[2] VI. 140.345, Birl. I. 464, Monseur Bulletin I. 273.

agersted, no. på Lime kirkegård (S. Hald herred) har byerne i sognet deres a-er, ɔ: gravsteder, Kr. VIII. 113 øv.

agers-ør, no. småsten samlede fra ager (Mors, Slet h.), se Mb. under ør.

ageruld, no. ønskedugen var af a-, DgF. II. 242.14, jfr. Gr. Myth.[2] 1228, ligeså borddug, DgF. II. 307.63, se Kalkar.

age-rum, no. se tvær-.

agestol, no. kører man med to tomme a-e, skal man sætte sig i den bagerste, ellers kører den onde med, Kr. IX. 74.786, Sagn VI. 142.66.

agesæt, no. *åsæt æn* (Agger); *åsèt* (Elsted).

Agge, no. *aqi* (Lild s.), mands navn.

Agger, no. „hvorfor kaster de aldrig muld på døde i A-?“ — „de har kun sand“, Kr. Ordspr. 501.

Aggerbo, no. hører til Molboernes (s. d.) store slægt; når de går til havs påkalder de St. Thøger (s. d.) og bander aldrig på havet, Kr. VIII. 396.729, jfr. tøgre; de holder sammen mod andre, VIII. 160; frieri og giftermål, Kr. Molbohist. 11.31; vil ej have det korn, der ved kastningen flyver længst, s. 23.77; kender kun én slags korn (byg), Krist. Alm. I. 37.122; tror, at töjrestage er fjendens kugle, s. 46.151, Gr. Gl. d. M. II. 127, se humlebi; lover lys til Agger kirke, Krist. Molboh. 48.155, og tre mål mælk til fattige, Gr. Gl. d. M. II. 125; deler med de fattige, Kr. VI. 248.338; — „de river det hen ligesom tobak i Agger“, eller „det blev revet bort ligesom den halve kardus tobak, der strandede ved Agger, da hver A- skulde have en skrå“, Krist. IX. 98.56; *di gọr i ən ræḳ lisom æ Aqəbo, nær di gor te. Kreḳ*, Krist. IX. 98.57, Kr- er en by nord for Agger; *di tår əð mæ æ feŋər lisom æ Aqəbo towæ søð wiling* (vælling), s. 99.59; når krager flyver øster og Aggerboen går vester, er det snart aften, Kr. Ordspr. 501, kragerne flyver nemlig østerpå til Höjris el. Kås' skove når A- går hjem med fiskekube på ryg; — „å, han er kun en A-!“ (sts); — „hvor blev den rige mand af?“, Kr. IX. 171.4, se fortæll. om Kise, jfr. Urquell I. 51.5, 138.5, endelig Sgr. I. 168.86, Efterslæt 79.67, Höjskolebladet 1888 nr. 42 s. 1343; se Harboørebo.

Aggerbobukser, no. se kjæbe II. 144.11 a.

Aggerbokjælling, no. to A-er skændes om, når skærtorsdag indtræffer langfredag, Kr. Molboh. 5.12.

Aggerbomand, no. deler et pund korender. med sjælesørger og fattige, Kr. Molboh. 37.19; æder kokasse for pandekage, s. 8.21.

agi, no. *[aqi aqi?]* „æ agi“ er en bundsnöre med 3 kroge, som hver mand i båden har ret til at medtage og bruge for egen regning; retten går endog så vidt, at han må ombytte de fisk, der på den måde fanges, med de störste og bedste eksemplarer af samme slags i hele fangsten; „agi-hvillingerne“ tages senere fra fangsten, Pinholt, Vestkystens Fiskere, Jylland I. 238 flg.

agjænst, bio. læs agjenst; *a ka it såən liq ağænst gyjər ət* (Elsted), se gjennest.

1. agle, uo. se Kalkar agle.

2. agle, no. se 1. ankel.

agn, no. „ejn“(s.d.), Kr.Alm.[2] V. 28.80 (Sams); bakkerne „ejnes“ med sandorme; jfr. Aasen agn itk., se 3. bed, 1. es; pryn-.

Agnete, no. visen om, Kr. II. 12 nr. 28, X. nr. 2 flg., Gr. DgF. nr. 38; jfr. Amins. III. 43. 46, IV. 3, franske varr. se Trad. pop. XIV. 421; som sagn: Kr. Sagn II. 149.17, Thiele II. 259, Veckenst. Vlk. III. 262 (Vendisk); jfr. Segerst. 140 flg. mand fanget af havfrue; se Ågte.

agt, no. formen *awt* (Sams, Røgen), er vist urigtig, må være *ajt;* jfr. Aasen agt huk.; se i-, u-.

agte, uo. *ajt -ə ajt ajt* (Elsted); jfr. Aasen agta, svensk akta, htysk achten; se for-.

1. agter, no. se for-.

2. agter, to. *de œtəst kvon* (Agerskov); se efter og smstn.

agterrå, no. *awterro* læs: *œn* (Vens.).

agterstik, no. *atərstek* (Lild), et kortspil.

agtet, to. *sownfoən hœlər ina'n aciəs mąį* (Vens.), agtendes; jfr. Aasen agtandes, agtværdig, se for-.

1. agtig, to. i udtr. som: *ve do vœr awtə!* (vestj.), vil du give agt, være artig.

2. -agtig, se bar-, fast-, ful-, følge-, *få-, grå-, hore-, hvid-, jævn-, kjær-, lys-, lögn-, mose-, mørk-, pin-, sagte-, salt-, sen-, skam-, skil-, små-, sort-, splid-, stakket-, stemper-, stor-, stærk-, sur-, tjenst-, træ-, træde-, tung-, vag-.

agtløs, to. *ajtløs, ajtləs* (Agger), dorsk, dvask, uagtsom.

agurk, no. = rgsm.; i æevent. fyldes hule agurker med perler, se Kr. V. 178, Sgr. VII. 168.

ajenster, bio. læs: *ǻjœ'nstər.*

1. ajle, no. se *blod-.

2. ajle, uo. 2. *ål* (S. Hald h.), pisse blod, se åle, uo.

ajlevand, no. *ålənswań de* (Røgen).

ajn, to. se otte.

akkeleje, no. en alm. haveblomst, aquilegia L., se vild-.

akkerbild, no. månedsnavn, april, Kr. Alm.[2] I. 83.865: „Mas han kommer mæ hans gro skjæk og lokker börnene ud til væg, og så kommer a- og drywer dem ind til ild, og gåsen ind å leg og ståkleren ud å teg“; i den følg. varr.: „Jakob Ilde“.

akkordere, uo. *di ka slœt eńc akədi'jr* (Vens.), ɔ: enes, forliges.

aks, no. oprindelig 2 a- på hvert strå, CawW. II. XVIII, jfr. Gr. Myth. III.[4] 329; jfr. Lütolf 376, aksene så lange som kornets stængel, se Tr. pop. VII. 481, XII. 177, XVII. 56; mindskedes v. mskers begærlighed, men beholdt nogen længde ved Marias forbön, Perger Pflanzensagen 109; de sidste aks lægges under sten til mus, Djurkl. Unnarbo 8; eller offres til Gloso, CavW. I. 242; a-, som nisse bringer i hus, fører velsignelse med sig, Bondes. Hist. 423; se Aasen aks itk.; svide-.

1. aksel, no. „met jæn ousel“, Jæg. Ferie 40; jfr. Aas. aksl el. oksl, isl. öxl huk., flt. axler; se 3. hærde, skulder.

2. aksel, no. (Als), på vogn.

akselhoved, no. hoved på mølleakse, *åwsəlhåwð,* Kr. IX. 247.17, se storm III. 595.15 a;

akselsadel, no. fra Gram (N. Slesv.) opgives af en ældre mand: *ve do op o œ ajəskəsajəl?*

akseltag, no. *kålən tow åwsəltaq* (Lild), under brydning, se livtag, tægt.

akslet, to. se hænge-.

aktuar, no. alm. betegnelse for byskriver i M. Slesv.; *œ kuń jo ve, te de va go fåwə* (foged) *å go aktå'rius,* Hag. 172, jfr. lat. actuarius, regnskabsfører.

akvavit, no. *akəvi't de* (vestj.), se brændevin; jfr. Dania III. 20. 94.

2. al, no. jfr. sv. alf, Rietz allver, æ. dsk aluer; se jærn-, sand-.

4. al, to. *ǫl* el. *al* (Als), alle; *han kåm i œ ål* (vestslesv.), ɔ: lige i det samme, også Gram, nordslesv.

alarm, no. *hala'rm* (Sams), se salær.

albu, no. „han løfter på a-en“ (Thy), ta'r et glas, er fordrukken; se JK. 59.20, karl, som har spidse albuer, bliver hård ved kone; jfr. Aasen olboge, isl. öl- el. ölnbogi hak.; öln, underarm, alen.

albuestød, no. *ålbostøð* (Agger).

aldenstund, bindeo. *snak ek om o rœt po ajər, al de ståń do ka ek rœt po dœ sijəl* (Agger).

alder, no. *ålə et* (Vollerup, Als); *låw saməl te ǫləs œj* (Vens.); *fis, de œr å hęw olər* (N. Sams); et billede af de forskellige aldre kunde fordum jævnlig ses i bondestuer, en bakke på den ene

side et barn, på den anden en olding, øverst manden, på de to skråninger ynglingen og den modne mand, jfr. Wh. Vlk. XV. 399, XVII. 16, Mélus. VII. 152; se Aasen alder, isl. aldr hak., htsk alter, smstilles med isl. ala, lat. alere, opføde; helmisse-, lømmel-, menneske-.

aldrig, bio. *ålə* (Tandslet, Als), også *alə* (Als); *a hår alər høt tę ər* (Mors), ɔ: slet ikke; „aldrig får hjort takker tre", JSaml. IV. 110; „aldrig gör mus rede i levende kats øre", Amins. V. 72.64; billedlig udtr. for a-: „ikke förend Marie fanger og føder Kristus den anden, JSaml. IV. 114.10; el. får sönner fler, s. 115.12; eller føder bedre sönner end Kristus, s. 123.35; „når Lucifer kommer i Guds sæde at sidde", s. 111 B; se *betale, sidst, torsdag III. 828.25 b, torsdagmorgen; jfr. Amins. I. 107, når aske gror; „når svanen svartner, korpen hvitnar, fjädern sjunker, stenen flyter", III. 37, se DgF. nr. 18; slign Dania II. 213, Wh. Vlk. XII. 407, Hess. Bl. f. Vlk. I. 260, II. 172, Müll. Fraureut Lügendicht. 19 m. henv., Ndl. Vlk. VI. 108 „St. Nimmerlein, St. Jamais"; især Urquell[2] II. 214 flg., Jataka III. 284 nr. 425; se Aas. isl. aldri.

alen, no. *al̦ æn* (Oxbøl, Als); a-mål anbragt på en kirke (Island), se Urquell V. 33, I.[2] 316 m. henvisn. til Diplom. Isl. I. 306—10, jfr. Säve, Gutn. Urk. 51.204, P. Vlk. X. 160; billede ABr. 257; den ærlige købmand viser under ildebrand sin a- og vægt og ilden skåner hans hus, Thiele I. 148; ordspil: „små börn vokser mere end en alen hver nat", ɔ: mere end en a- vokser; „vi gir ikke lön, men aller" (Rimsø ved Grenå), ɔ: giver töj af alenvarer.

Alexander, no. et sjældnere mandsnavn, forkortet: „*Sandər*" (Malt); „Sandersen", jfr. *Jeremias.

algjer, no. se ålegjer.

alke, uo. *alk -ə -ət* (Elsted); „alke og valke", Bang Præstegårdsl. 178; jfr. hølke.

alkige, uo. se vist på noget, *han ståð o al̦kęq ǫ ət* (Hvejsel).

alkoveseng, no. se *koveseng.

allehelgensdag, no. 1. Novemb.; vil man drömme om kæreste, skal man faste og derefter sove i nyt kammer, Kr. SagnVII. 259.95; se helgen, helmisse, november.

allehånde, no. Krist. Æv. III. 244, navn til en hund, som i skæmteæv. koges jfr. Registr. nr. 109 b. g.; Uglspil, Simr. Volksb. X. 411.45; jfr. eng. all-spice; „has been supposed to combine the flavour of cinnamon. nutmegs & cloves; hence the name", Webst.

allemands-harnisk, no. navn for rodstok af allium victorialis, gladiolus palustris og botrychium lunaria, brugtes s. amulet, der gjorde bæreren usårlig og skærmede ham mod sygdom, se Gehlert 5; for 2 skill. a- bindes ved horn af forhekset ko, Kr. VI. 375.204; værger mod trolddom, Pomm. Vlk. V. 72, VIII. 140; jfr. Schill. Kräuterb. II. 22; „Allermannsharnischwurzel, Wh. Vlk. VIII. 396; gör hård, Birl. III. 403, Hovorka, Kronfeld, Volksm. I. 10 med bill.; smbl. m. *alrune (s. d.), Schw. Vlk. IV. 2.

allerhelvedes, no. ejeform. *de ær ən aləhælvədəns knæjt* (Ribeegn, alm.), en forsoren karl, se Lyngby, Sønderj. Sprogl. 19.

allesammen, steo. *ål̦saməl* (D.), = rgsm.

allesteder, bio. *de sęr a ǒl̦stejəð* (Lild s.), det siger jeg altid.

alligevel, bio. *ilywəl* eller *ilywal̦ə* (S. Sams); *ili·wal̦ər, ily·wal̦ə, ilöwlə* (Agger); *eli·kəl* (Viby, Tandslet, Als), jfr. hvilken I. 704.25 a.

allike, no. i en stedremse: „Alstrup alliker", Sgr. XII. 142.364 (Sams); navne til fuglen og folketro, Pom. Vlk. V. 11; jfr. Rietz alika.

alm, no. se ælm.

almanak, no. kone indgiver sin mand almanakblade for salmiak el. pastinak, Kr. Molboh. 58.185-86; „Lyngs a-" (Sorø), en mose, der varsler sommertørke el. -væde, Thiele II. 14; jfr. Amins. IV. 96, røge med a-blad for snue; V. 104 indgive heste lægemidler i a-blade; Renvall 25, hænges i stald mod mare, også: Nordl. Trolddom 129 ned. bringer lykke; tlm.: „skrive en rød streg i a-en", se Ndl. Vlk. XIV. 150, festerne mærkedes med røde bogstaver; om a- spådomme se Rydberg, Middelalderens Magie 99 flg.; ordet indkommet fra Kopt. gennem romanske sprog.

almbrænde, no. jfr. isl. ǫln-brenna, gldansk *alnbrennæ; „brænnæ" svidende genstand, se Kalk. I. 266 a „brænde" 4.

almé, no. se *armé.

almisse, no. „min moder lavede juleaften 11 almisser; hun vidste, der vilde komme 11 tiggere Stefansmorgen; a-en var: et stort stykke (en tyk mellemmad), småbrød, et stykke kød, et stykke flæsk og så et lys; de skulde desforuden have en mellemmad og en dram, som de fortærede på stedet, Kr. Alm. IV. 99.303, jfr. FbJ. l. 115. 177. 230; „det var a- at tale til ham for at høre, hvad han gik efter“, Kr. IV. 111.152, ɔ: barmhjærtighed; *de ka do ha almes å* (Vens.), glæde af, nu mest ironisk; kvinde i barnsnød rådes til at give a-, Kr. Anholt 115.303; *m'at be om ən alms, de ær et alms o gi ham* (Herning); jfr. Aas. olmosa huk., isl. ölmusa; mnt. almese, almisse, indkommet genn. kirkesproget fra gr. eleemosyne, medlidenhed, se jule-.

almissehus, no. *almshus* itk. (S.Sams), fattighus.

alpe, uo. (Hovlbj. h.), skal bruges = alke (s. d.).

alrunerod, no. om ordet nu kendes mere, er mig tvivlsomt; „alrun mandragoras“, Kr. Sagn VI. 393.44. 45; det brugtes om radix mandragoræ af mandragora offic., der i virkning skal ligne radix belladonnæ, men blev alt i middelalderen ombyttet med radix bryoniæ, se Gehlert 5, jfr. Mathiess. Bøddel 101. 106; er afbildet Illustr. Tid. 1887 nr. 12 efter et eksempl. i Bergens. Mus., ligeså Kloster VI. 1 s. 180, bill. bagi nr. 75 flg., Zs. f. Ethnol. 1891 s. (726) (890), XXIV. 247. 426; en saml. findes i Märkisches Mus., Wh. Vlk. XIII. 126; den opgraves under galge, derfor Þjófarót, Arnas. I. 645, Maurer, Isl. Sagen 178, „galgenjongen“, Z. f. M. III. 171 (Belg.), jfr. I. 293. 335 (Tyrol); dens historie og hvorledes den fås, Gr. Myth.[2] 375 flg. 1153, III.[4] 352, Sagen I. 117.84, Liebr. Gerv. 71 flg.; mange oplysn. og henv., Hertz, Gesammte Abh. (1905) s. 273, ligeså Hovorka, Kronfeld, Volksm. I. 14 m. bill.; se *allemandsharnisk, brægenfrø, dragedukke, *mandragora.

Alsinger, no. person fra Als; *snak Alsene* (Tandslet), tale Alsingsk.

alsted, bio. = allesteder; *haj komər ålsteə galt åstæ'; hon ær ålstens så tilə åp* (Vens.), altid.

alster, no. *de æ sån et alstər,* skal siges i Hovlbj. h. = en hel flok fugle, småbörn el. lign.

alt, to. se over-.

alter, no. *åldə et* (Als); da morder går omkring a-, slukkes lys, Fischer 149; person, som prøver at sove på a-, kastes ned, KrAnh. 44.103; a- bygges i „skard“, der holdes messe og vejfarende forretter deres bön, Arnas. I. 582; kvinde holder v. hjörne af alter og kræver fred, II. 120; meske frelses fra genfærd ved at stå en nat iført messeklæder for a-, I. 353; jfr. lat. altare, offerbord; se altergang, oblat, vin og brød.

alterbrød, no. kone gemmer a- fra kirke og deler det mellem bistader, Kr. Sagn VII. 319.34; heks spytter a- ud, Kr. VI. 150.216; se oblat.

alterbæger, no. taget fra bjærgfolk, Krist. Sagn I. 222 nr. 51; jfr. horn I. 647.16 a.

alterdug, no. hjörne af a- afklippet, syet på sygs linned mod forgörelse, Kr. Sagn VII. 420 96.

altergang, no. den gamle skik har været, at folk fastede, inden de gik til alters, især måtte de ej spise æbler [kundskabstræets frugt], men de fik æg aftenen iforvejen og havde mad med i kirke, så de kunde ses komme spisende fra alteret, Kr. Alm. IV. 86.239, Sgr. IX. 42.141; på Isl. bedes de nærmeste om tilgivelse inden a-, Arnas. I. 69. 71, jfr. Meyer, Bad. 115; Rakkerne får vinen af bægerets hule fod, Gaardbo, Natm. 70; Alfekone går ej til alters, Arnas. I. 104; a- af syge bruges overtroisk, man mener, at sygdommen derved vender enten til liv eller død, Sgr. VII. 141.604; jo för præst kommer til syg, jo för forandring til liv el. død (Rääf Saml.); „sacramentet betragtes som arcanum; det har sin store betydning som lægemiddel; syge folk synes, de er blevet meget friskere, når de har været til alters: en følte, hvorledes vinen randt did, hvor han havde ondt og blev meget bedre; er en ko syg, går en af husets folk til alters, og den hue el. det törklæde vedkommende havde med sig i kirken, tar en af husets kvinder og slår koen med for „draugeslag“, idet hun siger: „jeg slår dig med alterhua N's for dr-, dr-, dr-!“. For Kirke

og Kultur 1906 s. 241; se *berette; jfr. Arnas. I 15. 98 ned., Wuttke nr. 193, Busch Volksgl. 169, HBV. II. 21 flg., Folkl. Rec. I. 46.154 (Engl.), se messevin; folk går regelmæssigt forår og efterår til alters, jfr. Kück 251; djævel kan ej røre den mand, der samme dag har været til alters, Kr. VIII. 302.515; jfr. Maurer, Isl. S. 40, Arnas. I. 160. 163 „han er skiden om kæften"; alf siger om pigen, hun har en sort plet på læberne; heksene går til alters i Troms (s. d.) kirke, Kr. Alm. IV. 9.14; hos djævelen, Fries Häxproc. 25, Soldan I. 292; a- ved en jynovn (s. d.), Krist. Sagn I. 169.619; historier om a- se Kr. KT. 112, Nordl. Småplock 7; fig.: „Helene kam u å to ham te altes", Jæger Ferie 22, ɔ: skældte ham ud; se *alvor, 1. *dug, konfirmere, skrifte; gudsbord*, vin og brød.

altergulv, no. *„bəgrawəlst ǻjər ålcəgult"*, Grb. 216.64.

alterklæder, no. dragt som bruges ved altergang; „a trækkit i mit alteskléjje", Tkjær N. K. 4; folk, iførte a-, gik rundt og læste over kålorme, Kr. S. VII. 205.87; låne et sæt a- som råd mod trolddom, Tvedten 48; se *altergang.

alterlys, no. hvorledes de fabrikeredes af degnen i Branderup, Fausbøl, en Slægts Hist. 43, se lys II. 482.5 b.

altervest, no. *åltesvæst æn* (Vejen), vest, som hører til alterklæder.

altervin, no. se messevin, jfr. *helmisseben.

altfor, bio. *åtə stærk* (Als), altfor stærk; se ot.

altforskrækkelig, bio. *han ǧow sæ da te', te de war altfoskrækələ* (Agger), han skabede sig, så det var rædsomt.

altid, bio. *ålətiə* (Tandslet, Als), også: *åltiəns* el. *ålti;* se *aldrig, *evig.

alting, bio. *de æ(r) får ålteŋ eñda'* (Sall.), ɔ: det vigtigste.

altlangen, bio. *kømə hañ åltlaŋən* (Als), allerede.

alumdi, no. „hun fik i a- en hastig sygdom", JSaml.[3] VI. 317. —?—

alun, no. jfr. mnt. allûn, lat. alumen; se svine-.

alvor, no. „spøgh å algo", Jæger, Gillsj. 47; *dær blywər hon tan te altəs får algu* (Skals), Sgr. IV. 195 ned., irettesat; se *altergang; jfr. sv. allvar. itk.

alvorsværk, no. *skal ər no wær aləwærk?* (Agger), ɔ: alvor.

-am, no. i suram, jfr. htsk ampfer, syreskræpper.

amange, to. *amaŋə* (Holmsl.), overmåde mange, se 4 a.

ambolt, no. hammer skal tages af a- om nat, ellers uorden i smedien, Kr. Sagn V. 550.26-31; jfr. mnt. ambolt; mht. anebôz af an og bôzen, banke, Weig. Wb.

amboni, no. *amboni æn* (Tønder), galleri i kirke; jfr. mnt. ambon, prædikestol; gr. ambon.

ambustig, to. Kr. Sagn VII. 465.7 „for a- hoste"; jfr. angbrystet.

amdamspotte, no. „opvarterne gik rundt med små a-er, fulde af smeltet smör", J. Saml.[3] I. 84, små lerpotter med tud.

amen, no. *„a æ mæ!"* sagde Træden degn, han skulde sige a-, jfr. Kr. Ordspr. 513; *no ə dær aman i æ kålpåt* (vestj.), det er slut med kålen; skæmtehist. om degnene, der skulde prøve, hvem der længst kunde holde tonen i det lange a-, Sgr. X. 161.442, Kr. KT. 73; gådespörgsmal: *hwa æ de dæ komər næst atər evighed?* (vestj.), jfr. Urquell V. 230.6, svar: amen; ordet er af hebr. oprindelse.

Amerika, no. kone spörger, om A- er langt på den anden side Randers og tror, oplyst om, at det er en anden verdensdel, at det er dær, man kommer hen, når man er død, Kr. Alm. VI. 31.82; „han æ ræjst te A-" (Åle), ɔ: er død; navn til et bageri, Torslev pr. Sæby.

1. amme, no. jfr. Rafn, Oldn. S. III. 64, søge råd hos sin a-; se Aasen amma, isl. amma, bedstemoder.

2. amme, no. se vin-.

3. amme, no. kunde mulig være fr. amour, lat. amor.

ample, uo. *di ampələ juərən gåt* (S. Sams), bearbejder; Aasen har ampe no. hak., besvær; ampa uo., volde besvær; Rietz amplä, göre sig umage; mnt. ampeln.

-amplet, tf. se for-.

-ampligere, uo. *de ska ampligi'jərəs gåt, ka do ampligi'jər de?* gennemarbejde, få bugt med; *di fo möj ampligi'jərət,* meget lavet i stand (Hvejsel); jfr. fr. employer, anvende.

ampling, no. mon ikke fr. pli, fold, i betydn. dannelse: „have pli"?

ampre, uo. *ve do no ampər dæ!* (Herning).

Amsterdam, no. *„no vel æ te Amstərdam å lær å spel, ve do mæ?* JM. 68; se Rom, dyrenes rejse dertil.

amt, no. jfr. htsk amt, se Bövling-.

amtmand, no. se 1. rumpe 1.

1. an, bio. jfr. andet end; se for-, her-, immer-, knap-, stil-.

2. an, bindeo. i udtryk som: *dær ær ŏlte no i wæj, an jet å an ə ŏñc* (Vens.), snart et, snart et andet; jfr. sv. än-än.

and, no. *añ* el. *åñ* (Als); *[ąj* flt. *æjər]* (Læsø); den rapper el. skræpper, Sgr. V. 78.624; siger: „sajt, sajt sydvest, æ vind er i nordøst", Kr. Dyrefabl. 202.83; den ene: *„dær ær i luət, dær ær i luət!"* den anden: *„smaq, smaq!"* (Vens.); ænder siger til hinanden, når de kommer ud om morgenen: *„du stor, hur a sku sto!"*, Kr. IX. 81.18, se vågne; — den råber: „Anders!", andrik svarer: „Birthe!" Sgr. IX. 213.658 (Fyn); da den var ude at sejle med får og kok: „sikke no snak!" Kr. IV. 303.382, Dyrefabl. 27.30, 223.93; se får I. 406.21 b, kok II. 250.44 a; den samtaler, CavW. II.XXX, Bartsch II. 87.270, Strackerj. II. 85 a, 99 øv., Pm. Vlk. I. 70. 72 flg., VII. 111.1, Urquell V. 31, Wh.Vlk. X. 222, Wossidlo Tiere I. regist., Laisn. I. 222; a- har kun én tarm, Amins. V. 99, jfr. tarm III. 776.2 b; fanden vil skabe ænder, det bliver til hvirvlere (gyrini), Kr. VIII. 393.721; den kaldes: *„smaðər-i-strån"* el. *„-sån"*; el. „flyv-i-vand", „ro-i-land", „*rap og rap", „rappen på skrappen", Sgr. V. 146 flg.; jfr. Strackerj. II. 82.368 a „snater int water"; skal lægges på 13 æg, Kr. VI. 258.57; på 13, 15, 17 æg, Sgr. IV. 156.461; skal juleaften kaldes ind i bryggers og ha æde for ovngabet, Krist. Alm. IV. 108.32 (Fyn); flyver omkap med strandpiber, CavW. II. XXVII; a- parrer sig med hugorm, derfor spises dens æg ikke, Urdsbr. II. 188 (Holst.), Bartsch II. 182.466: — i æventyr og sagn: „ande-pande, skoven vil ej falde", Gr. Æv. III. 22, jfr. Asbj. I. 213; — var med på dyrenes rejsefærd, antoges af røvere for vaskerpige, Kr. VII. 319. 322, Dyrefabl. 3.1-16 m. henv.; jfr. Gr. KM. nr. 10. 27, Köhl. KS. I. 187.11. 424; — hjælpende dyr, Kr. Æv. 295, jfr. Gr. KM. nr. 15. 62. 107; — i a- er troldens liv eller hjærte (I. 631.17 a), se Registr. nr. 17, Sgr. XII. 94. 108, Gr. Æv. II. 161, JK. Æv. I. 192; — den rette brud forvandles til and, se Kr. V. 116, Ævent. 93. 348, Sgr. III. 199, VI. 98, X. 196, Eftersl. 106, Gr. Gl. d. M. III. 115, Registr. nr. 35, jfr. Asbj. I. 189, 290, Bergh Segn. 4, Qvigst. 71, Gr. KM. nr. 13. 135, Cosquin nr. 21. 48; se Arfert, Das Motiv v. d. unterschobenen Braut 15 flg. (Fb. Bl. 2. 1. 4); — pige omskaber sig på *flugt (s. d.) til a-, elskeren til andrik, Sgr. VI. 135, Efterslæt 27, Kr. Æv. 29, Gr. Æv. II. 91, Gr. Registr. nr. 27; jfr. Wigstr. Sag. 37, Mhoff 399, Gr. KM. 51. 56, Cosquin nr. 9. 32; — helt ævner at forvandle sig til a-, Sgr. XII. 106; da a- skydes, bliver den til prinsesse, Sgr. VIII. 210; a- vil lære ræv at svömme, Gr. Gl. d. M. II. 121; heks iklæder sig a-ham, Thiele II. 104, Grönb. 159.20, Kr. Sagn VII. 37.135; jfr. Mhoff 229.315, Strackerj. I. 338 aa. bb, slgn Pitré Usi IV. 160; bjærgmand som a-, Kr. Sagn III. 46.237; a- skattevogter, Krist. Sagn I. 390.66; gror på træer, se †bernikelgås; stegt and flyver af fad ved trolddom, Kr. Sagn VI. 435, jfr. kok II. 249.6 a; — i folkevisen:

„jeg drömte, jeg var så lidel en and,
jeg sejled om i den Vendelkonges land",

se DgF. nr. 239 Møens Morgendrömme; — alm. om a- se Kr. Alm.[2] I. 112.77 flg., P. Vlk. VI. 107, Ons Vlk. XI. 59. 187; — — gåde: hvad er det, som nejer for kirken, hver gang den ser den?, Sgr. VI. 46.415; andre: jfr. P. Vlk. III. 117, Wossidlo Räts. regist. „Ente"; jfr. Aasen and, isl. önd huk., mht ânt, smstilles m. lat. anas, gen. anatis; se: fandens and, pulli, tippi, vak, vikke, ville, wrak; fæs-, grå-, knorte-, mellem-, skrog-, skræk-skræp-, vak-.

anden, talo. stedo. *ənǫn, et añt; de war èn hęl nǫn jèn, dè snakət* (Søvind); *èt ŏnt, et hęl ŏnt* (Hads h.); *ǫəñ* (Kejnæs, Lysabild), *ŏjən* (Hørup, Tandslet, Notmark), *ajən* (Ulkebøl), *ŏñən* (Stævning), *añən* (Nordborg by), *əñǫn* (Sønderb.), en anden; *ǫəñ, dæn ǫəñ*, to. steo.; *hañ æ fö dəñ ǫən awgo·st; ən ǫən gaŋ, nåwə ǫənt, ŏñə* flt. (Viby); *vi åñə* el. *añə* (Tand-

slet, Als); *dæň ǫn daw* (Rye); *de aňt daw* (Tem); *dæň ajən daw* (Kalhave v. f. Horsens); *wòråňər* (N. Sams), vi andre (!) *jet æ de, a hòr eňc stǫ̂j; ə ǫňc ær, a hòr eňc no løst tę ə* (Vens.); *vi håə kærən in å ho it ånt in rywəlsət təbåq* (Elsted); *„ka do gyjə de?“ „ja de war ek aňt gåt* (Agger), ikke godt andet; — 6) *„di ajər“, de æ swønən* (Randers), jfr. Amins. VI. 87.40; *„no ånt nåəð“, de æ wost å brøj* (sts); se svinelort, jfr. skrædder III. 323.5 b; jfr. Aasen annan itk. annat; isl. annarr, annat; se 1. andet, andet end; jfr. hin-, hver-, selv-.

andendagsgår, bio. *ija·ntiguər; ija·ntigujas*, -aftes; *ija·ntigumår*, -morges (Agger).

andenegl, no. jfr. nyisl. andneglur flt. (Gislas.), neglerod.

andenifjor, bio. Aggerformen rettes til *åňsi-* el. *åňsi-ifywr.*

-anderlig, to. se for-.

anderlunde, bio. *åňlåňs* (Als).

Anders, no. navnerimet: „A- kjor te Randers“, se Kr. Börner. 120, Anholt 124.330; *„Grön Aňəs“* (Lem), et kortspil = hund 10; se *Anderser, Andreas; se *and 12.24; flade-, grönne-, lådden-.

Anderser, no. flt. er vel flt.'s form til Anders.

Anders Mogensen, no. sangleg: „her går A. M. med træskoene på, han gik sig ud i Langemose“, Kr. Börner. 647.

andespil, no. kort- eller lotterispil om gås eller and; se dobblegilde, spillegilde.

andet-end, bindeo. *haň ær iƚ aň te hiňə*, kun til hinder; *haň hòr iƚ aň fåto·bəls òw ət*, kun tab af det; *vi slòwəst iƚ aň få kæləŋwærk* (Søvind); *dæ gǫ iƚ røq ow ən broň åň dær æ iƚ i ən* (Lisbj.T.), Sgr. I. 84.284; „åltih hon goeh så møsk å så mot, ann neh hon hoeh en bitte donne fot“, Thkjær NK. 18, jfr. uden; se Aasen annat.

andet-for (?), bio. *ånt få* (Skader); *ånt få gåt = tøs så gåt*, dobbelt så godt.

andetrug, no. *åňtråw æn* (vestj.), = rgsm., af guld, Kr. VIII. 156.

andeæg, no. man må ej køre med a-, der skal lægges, så får man ingen lykke med ællingerne, Sgr. IV. 156.460 (Køge).

1. 2. andre, uo. no. jfr. Aasen andra huk., skinne, beslag under slædemeder; isl. öndurr, andri hak., Rietz andur.

3. -andre, uo. jfr. htysk ändern; se for-.

Andreas, no. *Andręs, han fęs halfjar snęs* (vestslesv.); *„Andręs, hąj fęs halfja snęs!“ — „hwarhęn wa de?“ — „hær østən te* (Vens.); *Dręs fęs atənhuňər o jæn snęs*, jfr. Kristens. Börner. 114.27;

„Dres han fes syv ol og en snes,
en ko og en stud, det fes han ud,
en kvi' og en kalv, det gjorde ham
splittergal“, sts 28.

-andret, tf. se for-.

andrik, no. dens tale: „sjat, sjat!“ i snesnap; „rask, rask!“ i tøvejr, Krist. Dyrefabler 202.82; jfr. Sgr. IV. 75 (Bornholm), Pm. Vlk. I. 59, se *and; i visen:

„så red han sig en lidt ned ved en strand,
og der kom en anderik sejlend' til land“, Kr. II. 230.10;

se *drækker; i ævent. er a- hjælpende dyr, Kr. Æv 138; i folketro: næb af a-, båret af karl, vækker elskov, JK. 77.96, ligeså hjærte af a-, JSaml. IV. 157.123; jfr. mnt. anderik.

-andring, no. se for-.

andvorde, uo. *a ska hęls ąjwor dæ* (Vens.), prygle; *ąjworsəl* (Vens.), behandling, se Kalkar andvorde, mnt. antworden.

Andø, no. se Anø.

1. Ane, no. *An Mari·* (Holm); *An Mari* (Oxbøl) = *Anmaj; Anmajgret* (Tandslet), Ane Margrete; *Anəs Jæns, Kręstən* (N. Sams), Anes mand J-, Kr-; „imorgen bager Ane“ (Als), ɔ: der bliver intet af; navnerim: *tow tosər i ən cąn* (smörkærne), *de ka sęj ąn* (Vens.), jfr. Krist. Börner. 96.820. 825; rimene om Anna, Pm. Vlk. III. 61, Urquell VI. 22; en række varr. til „Anneken Stjat“, se Kr. Börner. 127; *An Bilet* (vestj.), tiggerkvindes navn, Kr. VI. 181.252; se Suder-Anes bier.

2. ane, uo. jfr. htsk ahnen.

Ane Maries dråber, no. flt., lægemiddel, anima rhei.

[anemone], no. se hvide veje*.

anfænger, no. *anfæŋər* (vestj.), begynder, jfr. anfänger htsk.

1. ange, no. jfr. Aasen ange, isl. angi hak., sv. ånge, lugt, damp.

2. ange, no. jfr. Aasen ang, to., isl. öngr, trang.

2. angel, no. — 3) krog, hvormed

man griber den tabte tråd på tenen: *aŋəl æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens); se henter, tag-mig-hid, tyveknægt; luse-, svine-; jfr. isl. öngull hak., htsk angel, smstilles med lat. uncus, krog.

angenem, to. *i angəmæm fycər* (Vens.), fingernem fyr; jfr. htysk angenehm, behagelig, vel antaget, af annehmen.

angermodig, to. „a snakker så a-te dæ“, Aakj., med angrende sind.

angermus, no. sorex, se spidsmus; den, som dræber a- med sin hånd, kan helbrede lamt høved, JSaml.[3] III. 14; hvorpå folketroen kan grunde sig, se Mhoff Volksm. 69; jfr. htsk angelmaus, „wegen ihres spitzen, angelförmigen rüssels“, Gr. Wb.

angerstål, no. se stål III. 647.49 a; jfr. „uvildsodd“, Storak. Till. 9: „kniv smedet af 9 u-e“ er magisk; klud fæstet i dyrs hale ved hjælp af brækket synål, værger.

1. angest, no. jfr. htsk angst, afledes af enge to., snæver, trang.

anget, to. bliver man, når man ser angermus, Kr. Sagn IV. 624.02 (Viborg egn), jfr. 2. ange.

angiven, to. se uo.

anglesime, no. *aŋəlsim æn* (Angel), medesnor, se Hag. under sime.

angligeren, no. „han sto lisse sloeten som en halroen mus å to imued hinde angligeren“, Jyd. I. 46.2, udskælden, låneord, hvilket?

angående, tf. *a·ngoəňəs æ kirkəsti* (Tandslet, Als).

Anholt, no. se Anø.

1. ank, no. jfr. Aasen ank itk., klynken, jamren; anka uo. = isl. aumka.

1. ankel, no. jfr. htsk ankel, Aasen okla, isl. ökla itk.

2. ankel, to. *åŋkəl, åŋkəlwòrn* (Börgl., Vens.), svag, magtesløs.

1. anker, no. jfr. htsk anker, mlt. ancheria, lille tøndemål, se træ-, øl-.

2. anker, no. *leq får aŋkər* (Agger), læs *aŋkər;* træanker med sten, mærkede af bomærke, Pm. Vlk. VI. 23; når Nordmændene i gamle dage kom sejlende til Ålborg, brugte de en jærngryde med 12 favne tov til a-, Krist. Molboh. 113.357; Nisse advarer mod brug af det store a-, Kr. Sagn II. 45.20; jfr. htsk anker, lat. ancora, henføres til gr. onkos, krumning, se jærn-, skibs-.

3. Anker, no. mandsnavn; rim: *Aŋkər, slo ən skir te de staŋkər;* stanker vel rimord for stinker (Lem).

ankle, uo. *åŋkəl* (Vens.), ase, anstrenge sig.

ankommen, to. 1) træt, efter rejse f. eks.; 2) fordærvet, om fødevarer (Als), jfr. tilkommen.

anlæg, no. se vej-.

Anna, no. kvindenavn, nævnes sædvanl. *Anə* (vestj.); *Anå* (Valsb.); navnerim: „Anne videvanne“, jfr. Lidmål 23.135, „Anneken“, Ons Vlksl. I. 54; folkevise om Skjön Anna, DgF. nr. 258, jfr. Warncke Marie de Fr. LXII.

annammer, no. *dė ska do eňc kom mæ den krok, di hòr åna·mərə nåk te djæ mjælk* (Vens.), afnammere, ɔ: brugere, personer som modtager f. eks. mange börn.

anneks, no. *han kor hæn te æ næqs kærk*, Sgr. XI. 128.382, anneks-kirken.

anidom, no. jfr. gl. dansk annoghdom, Lund; ældre skånsk annøthoghdom, trældom, af oldn. ánauðigr to. ánauð no. trældom (A. Olrik).

annike, uo. *anək om ət* (Branderup), tælle til leg, se ennike, ingre.

annis, no. *anəs de* (vestslesv.), stødes, kommes i dejg til pebernødder; jfr. htysk anis, gr. lat. anisum, dild, se vild-.

annistønde, no. *do låpə få din anistøj* (Vens.), du lukker op for din a-, ɔ: *fiser (s. d.); bønderfolk brugte i gl. dage kun 3 krydderier: annis, allehånde og gurkemeje.

anse, uo. „han ånst ek en gang å sæj walkomen“ (Mols); *wi ska ha ə åňsə* (S. Sams), rettet, forbedret; *æ åňsəð ət et* (Thy), ænsede det ikke; *do åjskə hèlər ien teŋ; de åjskər a da slæt eňc* (Vens.); jfr. Aasen isl., sv. ansa.

anseelig, to. *ansijlə* (Vens.), se u-.

ansigt, no. jfr. mnt. ansichte, htsk angesicht; se fis-, *guds-, jøde-, maskerade-, ugle-, Vorherres-.

anstrenge, uo. *anstræŋ -ə -stræŋt -stræŋt* (Elsted), = rgsm., se 2. strenge; *han stræŋt si gråw an mæ ət* (D.).

anstændig, to. *anstæňə* (D.), = rgsm., jfr. htsk anständig, se u-.

Anø, no. øen hed fra først af „Andø“,

efter de mangfoldige ænder og fugle, som opholdt sig dær; det var Hollænderne, der kaldte den Anhoult, fordi den holdt deres skibe slemt heran; folk kalder sig dog endnu „Anebuer“, Krist. Anholt 6; „var ikke skif å skui, fik Andebuen å tui“, Krist. Ordspr. 516; øen står, sålænge der er ler i dens bjærge, smst.; den hørte til Morup i Halland, Kr. Anh. 20.33, 35.91, Sagn III. 73.380 flg.; Nielsen, UBl. I. 171 anfører fra Valdemars Jordebog „Anund“ med gætning, at det oprind. navn har været „Anund-ø“, der af søfarende er ændret til „Anund-holt“.

aparte, to. *apårtə* (Vens.); de kaldte ham Bonneparte, fordi han var så a-, Kr. Anh. 82.189, jfr. fr. àparté.

Apollonia, no. helgeninde, hendes dag 9. Febr.; se tandpine III. 772.34 a, Abelone.

apostel, no. „ride, køre med apostlenes heste“, jfr. Tr. pop. XII. 253: „køre med train 11“.

apostelsalve, no. Kr. VI. 366.119, bruges mod betændelse i kvinders bryst, ungv. apostolorum, bestod af 12 bestanddele, deraf navnet, findes i de to første danske Pharmacopeer.

apotheker, no. *hjæḷpər de hæ̣r eṭ, så̤ æ dær eŋənteŋ o æ apotẹk, dær ka hjæḷp* (vestj.); formen *apotẹk* for boden, *æ apotẹkər* for ejeren er dog vist nu (1909) det alm.; hånsord om a- som htsk „pillendreher“, „giftmischer“, Busch, Volkshum. 15, findes sikkert også på dansk; jfr. htsk apotheke, gr. lat. apotheca, gemmested, se butik; sparekasse.

appetit, no. som tilo. se II. 2.39 a, jfr. fratrækker.

april, no. *apri·jl* (Vens.); *næ̣ə de ær apri̤·l månəs ta̱r, ska ən so kụən i mosə å ka̱r,* Sgr. VII. 93.622, jfr. 619-21; vejrmærker, Kr. Alm.[2] I. 84.80 flg., jfr. Amins. IV. 107, Hildebr. Bemærk. 30, Bartsch II. 215.05, Ndl. Vlk. I. 182.18-20; Marts låner af a-, se II. 563.7 a.

aprilsnar, no. *apri·jlsna̱r i* (Vens.), se Sgr. X. 60.190-91, a- lidet kendt i Vens., „fastelavnsnar“ alm.; pakker og gaver sendtes 1. april ud til ligemænd og venner, de indeholdt om de åbnedes, tørvesmul, pjalter eller lign. samt „a-“; skikken at „narre april“ er alm. i hele Europa, Wigstr. Folkseder 18;

Finland:
„April, april, du dumma sill,
jag kan narra dig, hvart jag vill!“

finsk:
„Aprillia, Kissanillia,
Söi seitemän suolaista silliä!“

„in den April schicken“, Bartsch II. 214.03, Strackerj. II. 54.323, Kuhn NS. 375.28, Brand, Pop. Antiq. I. 78, Dyer, Brit. Customs 184, Ndl. Vlk. XII. 175, Tr. pop. XV. 181, Pitré, Curiosita di Usi pop. 1902, „pesce d'aprile“, s. 1 flg., jfr. Am. Folkl. IV. 168. 170, MaFlk. 43, Folkl. X. 177 (nygr.), Reinsb. Düringsf. Festkalend. aus Böhmen 162, Festl. Jahr 93, Trad. de la Belgique 203; efter Kloster VII. 265 skal en tilsvarende skik findes i Indien; se fastelavnsnar, majkat, messingståltråd.

Arabien, no. forekommer af og til i ævent., fuglen i A-, Sgr. V. 181; prinsessen, Kr. V. 180, Æv. III. 117, jfr. Asbj. I. 309; „Araber“ et udtryk fra keglespil, Wh. Vlk. XVI. 302 (Ditm.).

1. arbejde, uo. *arbèjt -ə -ət -ət* (Elsted); *do a̱rbəðər som do wå təhåw̱* (vestj.), dårligt, se forarbejde.

2. arbejde, no. stort sløseri ved hovarbejde, høstakke (s. d.) kastedes i åen, man gad ikke bjærge høet; øllet, som lævnedes, hældtes ud af lejlen, når hovfolkene gik hjem, for ej at bære på det, Krist. Alm.[2] II. 10. 83; husmoders arbejde i bondehjem, Kück 221; fællesarbejde, se bindestue, bødegilde, kartegilde, jfr. Säve, Åkerns S. 53 flg.: karte-, spinde-, sömme-, pære-, ravnegilde; Knoop Ps. 114, at ribbe fjer; Rhys 215, skage hamp, karte, pille siv til lampevæger (rushlights); Burne, Shropsh. 369—70, smed, hjulmand, skomager, skrædder hjælper bonden i høst, bønderne samles og hjælper hinanden; Ons Volksl. I. 64, boghvedetærskning; sts VIII. 54, kartoffeloptagning, spindestue; sts 55, fåreklipning; Tr. pop. IV. 350, spinde; sts XVIII. 252, hænge tobaksblade til törring; se endnu Rivista I. 299, Le Braz 164; †spindestue; Hmh. Anthol. 425, Wh. Vlk. III. 163 flg. husbygning (Færøer); jfr. mnt.

htsk arbeit; Aasen arbeid itk. „afvigende fra gl. norsk erfidi, gl. sv. erfvode, formen formodentlig opkommen ved tillæmpning efter tysk og dansk", opr. dunkel; se *djævel; *biks-, *botle-, fige-, flængs-, *fruens-, gabe-, gang-, grave-, hastværks-, heste-, hov-, hånd-, inde-, jage-, jamlings-, Karlmenneske-, krum-, kvinde-, kvindemenneske-, maler-, morgen-, pap-, pligt-, plöje-, siddende-, skide-, skov-, slud-, slæbs-, söndags-, træ-, trælle-, tømmer-, tørve-, ude-, udendörs-, vej-, vår-, øg-.

arbejdsremse, no. se Fb. Bondeliv 364, Sgr. IX. 211.645, Kr. Alm.[2] III. 6, jfr. Bücher, Arbeit und Rythmus, Cederschiöld, Rytmens Trollmagt.

arbejdsvogn, no. *arbəsvun æn -vun* (D.), = rgsm.

-arge, uo. se for-.

1. **ark**, no. se Noas ark, skib III. 242.16 a; St. Kjelds a-, hans kiste i Viborg, Thiele I. 334; jfr. Aasen ark, isl. örk huk.; htsk arche; se *blæse-, vand-.

2. **arke**, uo. *han arkər gåt å* (Branderup), arbejder rask; *viňər æ høvun begyňər å knark, så kaň æ hawər bəgyň å ark* (N. Slesv.), Kr. Alm.[2] I. 171.38, se høvogn; jfr. Kalkar arke, slæbe, trælle, Aasen isl. yrkja, se orke.

1. **arm**, no. *la mæ ta we di årəm, mæn wi gæə* (Mols); *arm* el. *arəm* (Als); den, s. har lange a-e, får mange börn; har pige streg på a-, er det en giftestreg, Kr. Alm.[2] III. 75.64. 65; skikken at tage sin dame under armen skal stamme fra 16. årh., se Hertz, Spielmannsb. 375; jfr. Aasen arm, isl. armr hak.; se ærme; *hjælpe-, rede-, rive-, sav-, stelde-.

2. **arm**, to. *gir vi alər sku blyw armər æň vi ku forœ·r hwœra·ňər ən ku* (N. Slesv.); jfr. Aasen arm, isl. armr, htsk arm; se forarmet; luse-.

armbøsse, no. „han forlangte da en a-, hvormed han kunde skyde, Gr. GldM. III. 75 (Vens.); jfr. gld. armbørst.

armé, no. *almę æn* (Torsl., Vens.), nok temmelig alm. i Vens., jfr. *arrivere.

-armet, to. se en-, krog-, stiv-, tyk-.

armhul, no. se ærmehul.

armkrog, no. *armkråk æn* (Als), armhul.

armod, no. a- i en gård beskrevet, Kr. Alm. III. 18.58; *no kaň armǫr køs ham i æ röw,* kan siges om den, der har arbejdet sig frem til velstand; *haň kør iň i armǫr,* sagt om en småmand, der skaffede sig køretöj; *„Tesæt"* (tilsæt, ɔ: Tiset i Gram sogn, en by med 3 kroer), *„Armǫr"* (ɔ: Arnum), *„Elændiqhęr"* (ɔ: Endrupskov) *leqər i ən trekaňt* (N. Slesv.).

armret, no. i udtr.: *få armræt* (vestslesv.), ɔ: bevilling til fri proces; jfr. htsk armenrecht.

arne, no. *ǫni* best. *-i* (Vens.); *ǻn* (Elst.); *an* (Kejnæs, Als), bund i bagerovn, ligeså Læsø; se skorsten III. 297.23 a, Bjerge, Aarbog IX. 72; ild; jfr. skoldkage; Aas. aare, isl. arinn hak.; se ovn; skorstens-.

arnebagt, to. *ǫnbaqt* (Vens.).

arneskjød, no. læs arneskjøde, se 6. skjøde.

arp, no. *arp de* (D.), udslæt i hoved på småbörn; troen er alm., at det ej må vaskes af, jfr. Wigstr. Folks. 92, se harp; Rietz arp.

arpe, no. *arp æn -ə* best. *-ərən* (Lisbj.Terp.), smudsstribe på linned.

arrig, to. *arə* (Viby, Als), ondskabsfuld; jfr. Aasen arg, isl. argr, betyder ræd, umandig; htsk arg, se ærgre.

arriset, to. *urəsə* (Holmsl. Kl.), *urəs* (Lönb.); om börn se Kr. Alm.[2] VI. 319; *blyw urəsə i æ huwə* (vestj.), forstyrret i hovedet; alm. synes ordet i vestj. at betyde smågnaven, jfr. orende.

arrivere, uo. = rgsm.; *de ku da jan aləwi·jr* (Vens.), hænde, jfr. armé; se fr. arriver.

ars, no. se vrias.

art, no. jfr. Aasen art huk., htysk art; se folke-.

artet, to. se stor-, van-.

artig, to. *ən årtə jèn* (Mols), en sær person; *årtiq* (Elst.); *ardi* (Sams), sær, tungsindig; „Mærget blev siden årtig", Kr. Anh. 49.114, ɔ: forstyrret; *et artə tefål* (Øster Lygum, Sønderj.), et underligt tilfælde (Lyngby S.); rgsm's artig om börn udtrykkes: *no ska do vær rår; ve do skek di, gu dræq! ve do vær awtə!* (vestj.), se 1. *agtig.

-artikel, no. se tros-

arv, no. *arət* (vestslesv.).

1. **arve**, no. se vand-, vild-.

2. **arve**, uo. *arə arə -t arət* (Elst.); *ærə,* tf. *ærə* de· gl., *arə* tf. *arə* yngre (Sams); alm. er forestillingen, at der er særlig magisk kraft i arvede genstande,

især sølv (s. d.), jfr. Arch. f. Religionswiss. XI. 327, Mélus. IX. 79; arvet nögle, kniv, stegepande, stol, Runa VIII. 37; a-t guld, Folkl. Journ. VI. 133 (Færøer); hos Wuttke i regist.: erbbacktrog, -begräbnis, -bett, -bibel, -dieb, -egge, -garten, -handschuhe, -haus, -läuse, -löffel, -ring, -säbel, -schere, -schlüssel, -sieb, -silber, -tisch, -zaun; arv til yngste (s. d.); jfr. Aasen erva, isl. erfa, htsk erben.

arvegods, no. se sjælegave, jfr. ræv III. 113.2 b.

arvesölv, no. se sølv III. 736.24 a; jfr. Asbj. III. 246, værger mod trolddom; kugle deraf skyder varulv, Bartsch I. 145. 149; heks (II. 470.663), se sølvknap; hjælper mod krampe, II. 112.430. 433; lægges i kodrikke, FbJ. I. 149.

arveøl, no. se jordefærd, skind III. 259.8 b m. henvisn., jfr. Fritzn.[2] erfi-öl; se svine-.

arøs, no. i Hovlbj. h. *arå's;* låneord, hvilket?

asart, no. *asa'ft* (Vens.).

ase, uo. jfr. Rietz asa, mnt. asen, se forasnet.

asen, no. *asən tæj mæ!* ed (vestsl.); *asən* (Tandslet, Als), skæo., bruges skiftende med æsel (s. d.), Kr. V. 151, Asbj. II. 49 i ævent., jfr. lat. asinus, se talgblegn.

aset, tf. se ud-.

asetud, no. se ast-tud.

aske, no. *ask* el. *ask* (Als); tages a- fra arne, kastes 3 skovlfulde tilbage, Henriks. 14; den som har hjemve, skal kaste a- op i skorsten, Folkev. XI. 456.294; — varsel af julea-, se II. 708.30 a, jfr. FbJ. I. 31, II. 8. 95, se CavW. I. 292, Amins. VIII. 85; — a- strøs ved sygs seng for at opdage, om nogen kommer der, Kr. Sagn VII. 270.30, jfr. Gr. Myth.[2] 1117 ned.; — varsel af a- efter lighalm, Kr. Sagn V. 608.54; — a- må ej bæres ud i jul, så får man navlegæslinger, Kr. Alm. IV. 103.17; — a-, som bliver tilbage, når juleaftens nadver er kogt, stryges på heste Steffens nat mod trolddom, Krist. Alm. IV. 111.4; jfr. Wigstr. I. 221, P.Vlk. V. 55; — a- fra „julbrasan“ strøs på kvæg, Djurkl. Unnarbo 72; a- fra stille uge fordriver lus, Amins. V. 106; af hugorm lægedom for heste, smsts; — a- af brændt lig kastes i sø el. graves i jord, Munch Snorre 8.8; genganger brændes til a-, Arnas. I. 246. 254, Maurer, Isl. S. 69. 302; a- af brændt troldkvinde, blandet i grød, taler, Arnas. II. 315; — sække med a- ombyttes med sække med guld, II. 501; — a- nævnes i gåden „den døde“ til forskel fra ilden „den levende“, se tid III. 789.51 a; jfr. Aasen oska, isl. aska huk., htsk asche; se spor; tobaks-, træ-, tørve-.

askefis, no. person, som sidder bag kakelovn (Als); Esben a-, Kr. Æv. 322; Esben Askebager, Sgr. VIII. 35 (Fyn); Askegrå, JK. 228 (Sæll.); jfr. „Øskofiis“, Vang 60; „Øskefot“, Bergh III. 19, Segner IV. 21; „Askelad“, Asbj. I. 1 flg., Bergh I. 22, se Aasen Oskeladd med variant.; „Oskunge, Oskefiis“, sv. „Askunge, Askfis“, se Bondes. Hist. 28. 262. 281. 303, Bøgh I. 34. 35, Kr. Janss. Ev. 46; isl. „eldhúsfífl“ og „kolbitur“; tysk „Aschenputtel“, Gr. KM. nr. 21, med varianter „Aschenbrödel“, -fidle, -grittel, -püster; engelsk: se Miss Cox's „Cinderella“; ital. Cenerentola; Ashypet, Folkl. V. 210 (Irl.); se om ævent. Marian R. Cox, „Cinderella“, London 1892; — udtr. bruges om et barn, en person, som ligger hjemme i asken, se Gr. Myth.[2] 361, Liebr. Vlk. 33; „lá han i eldaskála“, Arnas. I. 171; „i öskustónni“, II. 454—55 (Rittershaus, Volksm. 261.66); slgn fortæll. om Uffe, Müller Saxo 161 ned., se endvidere Qvigst. 94, Mélus. VI. 213, Magyar T. 97; „live in the ash-hole near the fire, Kennedy Fict. 23; jfr. Hartl. Pers. III. 165 „they were, like the heroes of many western märchen incurably idle“, Hertz, Parzival 444; „Askeballe“, Sundbl.[2] 30 anm., nævnes dreng, som undervises hjemme; — til troppen, som „red sommer i by“ hører en A-; han medfører en pose, s. han fylder med tör aske fra møddingen, hvormed han overslår alle, der kommer ham nær, se Kr. Alm. IV. 25.47, 20.41, JSaml. IV. 235; kaldes „askepisker“ (s. d.), Jyll. I. 336; — a- kan måske stamme fra tysk „aschenfister“, se Gr. Wb., jfr. endnu A. Kock, C. af Petersens Medetidsordspråk 436, se Askenbasken.

askegrav, no. der var en a- lige forved skorstenen og dær forrettede de både det ene og det andet i; det var svineri, men de kunde samle noget godt

gjøde; kul til smeden brændte de i a-en, når de bagte, kom tørvegløderne derned, og så dækkede de dem til, Kr. Alm. III. 8. 9, jfr. Hofb. Nerike 193.

askeklæde, no. *askklæ et* (vestslesv.), klæde eller pose, hvori bøgeasken, der brugtes ved vask, koges, når der „byges", ɔ: vaskes med lud af bøgetræsaske.

askemøg, læs askemog.

askeonsdag, no. *åskwônsda i* (Vens.), = rgsm., onsdag efter fastelavnsmandag; der puttes aske i folks lommer (Søvind, Hannæs); breve med aske sendes navnløse til folk (Lemvig egn); mand bydes på kaffe, der er aske i sukkerskål (Hannæs); i Reykjavik hæftes småposer med aske i på mands klæder, med småsten på kvinders; sommetider er navnet på personen, der gör det, fæstet på med en ombøjet knappenål; da landshøvdingen forledet år tog sin hat, var slig pose under den (Isl. 1890); jfr. skikken i katolske lande, Meyer Baden 207. 500, Birl. IV. 59; se hvide tirsdag; den som tænder lys a-, skal mod sin villie ofte komme til at brænde lys, Kr. Alm. IV. 153.440; St. Peter kaster sin sorte sten i alle vande, ɔ: is tør fra bunden, nr. 441, jfr. Pedersdag; a- skal unge folk vejes, Daae Bygdes. II. 128; er det pålandsvind, sejler havfruen til land og bringer sygdom til kvæg, Nicol. Nordl. III. 14.

askepisker, no. i ævent. Esben A-, Sgr. VII. 5; „de kaldte ham a-en, for han stod gerne og pidskede i asken, Kr. Æv. III. 138; se *askefis.

askepose, no. slå med a- i fastelavnsoptog, Kr. Alm.[2] IV. 46.35, se askefis, jfr. Wilde II. 131; i en byremse: *Åstrup åskposər* (Veggerby, Nibe).

Askepot, no. se *Askefis.

asle, uo. *æsəl æslər æsəl æsəl* (Plougstr., vestslesv.); se æsel.

asler, no. *æn gråw æslər* (Plougstr., vestslesv.), en svær arbejder, slider.

asne, uo. *åsən åsnə åsənt åsənt* (Vens.), slide, slæbe; *haj åsnə sønt, de hans ròw stø baq we ham.*

-asnet, tf. se for-.

asp, no. ryster fordi Jesus blev grebet under den el. hans kors gjort af den, Afzel. Sagoh. III. 116, CavW. II. XXXVIII, jfr. Dähnh. Naturs. II. 208. 230, se blingreløv, bævreæsk.

asper, to. ivrig om hest, *æn ær så aspər i ət* (Lem); utålmodig (Sall.).

assibet, to. måske også *asibəs* (Hovlbj. h.), se Jæger Gillsj. 36.

assitud, no. se asttud.

ast, no. *öəs æn* (Åbenrå); *öəst æn öst* (Braderup); *åsən øwə hoi* (Als), hovedkulds; slå *å- ø- h-*, kolbøtte; *dit as* (Tandslet), skældsord, se Åsbjærg; jfr. Aasen rass, isl. ars el. rass itk.; mnt. ars el. ers; se öst, åst; hunde-, katteas; dratte-, efter-, fugle-, heden-, klat-, *klæbbre-, *kløver-, krat-, næse-i-, rövbalde-, slurre-.

-astet, tf. se hug-, jejr-.

astgab, no. rumpehul; *„æ løk hæŋər ve di from!" soi hañ fañən, hañ röw hans östgaf å ən gærstawr"* (N. Slesv.).

asttud, no. rumpehul; i skæmtevisen:

„jeg så ham i hans asetud,
der sad en djævel og kikked ud",
Kr. SkV. 38.8;

„assitud", Sgr. I. 49.9.

astusikum, no. se nasturtium.

1. at, kendeo. se 2. en.

2. at, bindeo. se 2. det, og; vel sædvanlig vestj. *o*, sønderj. *å; han kam får ò hint sækən, te ò gyr ət, fræ ò smèj* (Randersegn).

atlas, no. *atlas æn -ər* (D.), bog med landkort, se kortbog, landkort; jfr. gr. Atlas, guden som bærer himlen.

-atres, uo. jfr. agter; se for-.

atten, talo. var. til 1800 og hvidkål, Kr. Ordspr. 543.143; se år III. 1195.28 a; jfr. Busch Volksh. 133: „es geschah im Jahre eins" el. „dazumal, wo die Elbe brannte u. die Bauern mit Strohwischen löschen kamen", se Ndl. Vlk. VI. 111 flg., 134 ned., XIII. 75, Wh. Vlk. III. 434, Urquell[2] II. 214; a- ål kaldes *æ rimañ* (Risg. Bredn.).

attergro, uo. *de ær atərgråj* (D.), om mark: tilgroet.

atterkaste, uo. *æ hwål ær atərkåst* (D.), tilkastet.

atterslik, no. se sidste pik.

atterslåd læs atterslod.

attersting, no. skal kaldes *añərsteŋ*, andre sting (vestslesv.).

atterstoppe, uo. *æ hwål ær atərstapət* (D.), tilstoppet.

attest, no. se gåse-, sundheds-.

august, no. *agu·st* (Vens.), vejrmærker, Kr. Alm.² I. 84.95 flg.

auktion, no. en del auktionsremser findes, hvor der udbydes „fisk, flæsk, appetitsklokker og stövlefødder, en vis mands peberdåse, Kirsten Knævvers snusdåse, 7 lispund skrædderfedt“, m. m. m., se Kr. Börner. 420 flg., jfr. Wh. Vlk. XIX. 179; se strand-, tvangs-.

-aus, fho. jfr. htysk aus; se ud; her-, kjør-.

ausbundt, no. jfr. avnspondt, Kr. Alm.² VI. 354.41.

av, udrbso. se iavs.

avancere, uo. *dæn værm, èn afənsejərə sè tè, œ dæn bèst* (Søvind), ɔ: arbejder sig til.

avancerlig, to. *abənsi·ələ* (Vens.), stræbsom.

avelig(?), bio. „avelig stor“ (*Als), rigelig stor.

avenant, no. *a ģèr ə sdən ætər ən avəna·ńt* (S. Sams), ɔ: på slump.

avertere, uo. *avərti·jər om ən saq* (D.), = rgsm.

avet, to. *do ģiər ham dæn hdən, wdntən wæhər awəð åpo·*, Kr. IX. 226 ned. (Ersted, Horn. h.); *do œ nåk komən aw i din klèər* (Vens.), til en, der bærer sig klodset og galt ad; folketro med hensyn til klæder som vendes a-, se 2. forklæde, vrang; a- = mod sol, se III. 456.20 b.

avis, no. *awis [æn]* (S. Sams), i stedet for a-er havde man i gamle dage nyhedskræmmere, sladderkællinger, visemagere, FriisVN. 165 a, FbJ. I. 173 (Sverige), jfr. Hunt 26, „newsmonger“; kone som holder ingen a-er, se Kristus, Vorherre III. 1088. 9 a, jfr. Sgr. I. 142.476.

avl, no. *åwl æn* (Als); se frø-, kartoffel-, rug-.

avle, uo. *awl -ə awəlt awəlt* (Elst.), jfr. Aasen avla, isl. afla.

avlerør, no. se gasse I. 425.12 a.

avlet, tf. se hjemme-.

avlsfortærer, no. *awlsfåtèrər* i (Vens.), = avlsfordærver; men også om börn o. a., som intet bestiller.

1. avn, no. *awn* (Tandslet, Als); *awn i best. -i* (S. Sams); *awn, awnstæjəð* (Mols), hob af rugneg, Kr. Anh. III.

3. -avn, no. jfr. htysk abend; se fastel-.

avnbøg, no. *awnbøək* (Egen, Als); når a-en bliver bladløs, skal verden forgå, Kr. VI. 294.411.

avne, no. *awn* (Gestrup, Bovlund, Rurup, Sønderj.; Tandslet, Als); *åwn* (Arrild, vestslesv.); *own æn -ər* (Agger); *uwn æn -ər* (Thy); *dær wa let kuwər, mən möj own* (Agger); strøede a-er viser vej, Thiele II. 214, se ært; jfr. Aasen agna, ogn, isl. ögn huk., se *havre-, hør-.

Avning, no. landsby (S. Hald h.), udtales „Oning“; hvad folk dær siger, Kr. Dyrefabl. 209.52.

avnset(?), to. *[awnsə]* Krist. Alm.² VI. 325.85, vankelmodig (Torning ved Kjellerup).

avnsyg(?), to. *[awənsyk]* (Fjends h.), Kr. Alm.² VI. 324.80, sørgmodig.

avsig(?), to. i udtr. som: *haj wa så mø awsi we ə* (Vens.), vred over, utilfreds med.

B.

b, bogstav; *ƀ* har det nordlige Jylland: Vendsyssel, Hanherred, Thy, samt en del af det mellemste Jylland som efterlyd: *skaƀ, taƀ; røƀ, røƀ; kuƀ; døƀ, krøƀ; kryƀ, dyƀ; fleƀ, sleƀ; griƀ, griƀ; greƀ, greƀ* no., *peƀər; gaƀt, røƀt, cøƀt, slæƀt;* tilsvarende former i Viby, Hundslund, Dover, Linå ved Silkeborg, Tvilum, Skjörring, Tilst, næppe synderlig sydligere; ellers er rigsm. b > v i det øvrige N. Jylland: *gåv, skav, kov, kuv, slæv, siev, rev, griv, skiv, löv, kyəv, dyv;* sydvestl. N. Jylland samt S. Jylland bliver rgsm.'s b > f: *gåf, skaf, kof, drof, slæf, stræf, pif, skif, swøf, ref* osv.; Djursl. el. en del deraf har også overgangen b > f; alm. jysk er *lep*, læbe; største delen af Jylland har *ræp*, ræbe; Karlby v. Grenå

røb; forbindelsen vr- = br-: *bri, brę, bråð,* vride, vred, rode, fra Himmerland, Hyllebjærg, Brorstrup, Stenild; se P. K. Thorsen, Lydlære 63. 67; — bogstavremser med b som forlyd kender jeg ikke på dansk, på tysk og hollandsk se Urquell V. 177. 222, I.[2] 114, Zungenübung 2; Ndl. Vlk. I. 10 ned., Ons Volksl. I. 57 ned.

Babylon, no. i ævent. går vejen til slottet: *syñən om æ suwəl, nuwərən om æ mǫn o met ǧæməl Babylons kærkətǫn* (vestj.); eller „sønden sol, østen måne, nord for det store babyloniske tårn", JKamp, Æv. I. 179, se Registr. nr. 1; kongens datter af Babylonien, Kr. V. 5; frimurerne skal efter deres død mure på Babelstårnet, Kr. Sagn VI. 47—49; sagn om tårnets bygning, Strackerj. I. 273.

bad, no. se *land-.

bade, uo. *baj -ə -t bajt* (Elsted); *do mo et leq o baj æ sæŋ* (Hmr.), ved at ligge i den urede den; *de ska båərəs mæ blòjwañ* (S. Sams, glds); om kat kan siges: *dær leqər ən ò båðər* på stol ved kakelovn; *leq o båð i sæŋən* (Mols), ligge og drive; för man går i vandet til bad, skal man ofre til havfruen og spytte i vandet, Wigstr. FS. 131.425; sætte stål i vand, se nøkke II. 725.48; jfr. Tr. pop. XVI. 369, göre korstegn; se Aas. bada, isl. baða, htsk baden.

bademoder, no. jfr. mnt. bademoder.

1. bag, no. se led-, skind-, tørve-.

2. bag, fho. *tebaˑk* men: *æbaˑk ve' sæj* (Als); se 1.*-bage; Aasen isl. bak no. itk.

bagadarius, no. vagabund, opgivet fra Junget (Salling), se bakkelarres.

bagbov, no. *baqbåw i* best. *-båwi* flt. *-båw* (S. Sams), = rgsm.

bagbunden, tf. *baqbǫjən* (Vens.), om korn- og hølæs; *læst æ få waqt b-,* bundet for dårligt bagtil; se *forbunden.

1. -bage, se 1. bag; til-.

2. bage, uo. *bak -ə bakt bakt* (Als); ft. *bǫq* (Elsted), ellers svagt böjet; når kvinder bager, skal de være vrede, Kr. IX. 53.79, så er de raske i vendingen; b- ved gloende sand, som rages ud af ovn, Kr. Alm.[2] III. 16.49; mens brød er i ovn, må man ej skære hul på et brød og spise, så falder brødene fra ringen (Randers), se 4. ringe; om bagning, se Fb. Bondel. 70, Kr. Alm. III. 26.64, Kr. IX. 44.484-85, 53; jfr. Sgr. IX. 40.119, Amins. VIII. 105, Lindh. Lappb. 51, Wh. Vlk. I. 185, Kück 232 flg.; se Aasen isl. baka, htsk backen.

bageframmers, no. *bǫqframəs* (Fur), bagestue el. -rum.

bagehöjtid, no. *baqhötə æn* (vestsl.) når en kone har bagt, har hun b-, na-; bokonen kommer og smager på brødet.

bager, no. *bakə æn* (Tandslet, Als); b- har ret til en krone over kringlen på grund af udvist tapperhed under Wiens belejring af Tyrkerne 1529; i stedremse: „Adslev bagere", Sgr. V. 25.21 (Hjelmsl. h.); hældes møller (s. d.), b-, skrædder (s. d.) i pose, er den, der først rystes ud, en tyv, Sgr. X. 97.173; kukkeren er en forvandlet bager, se Gr. Myth.[2] 641, 691; jfr. ZfM. III. 236. 400, Folkl. Rec. II. 77; „they say, the owl was a baker's daughter", sige Ophelia (Hamlet IV. 1), se Dyer, Folkl. of Shakespeare 133; Tr. pop. XVII. 143; konen forvandles til gjertrudssmutte (s. d.), vibe, Kr. VIII. 370.58. 59; jfr. Kuhn, Herabkunft d. Feuers 105. 117, Jataka I. 196.78; „tyrkråkan" har været præstekone; var ved at bage, da Vorherre og St. Peter kom og bad om noget; da hun intet undte dem, blev hun forvandlet til t- (sortspætte) som bærer præstekonens „sammetmössa" på hoved, Rääf Saml.; se Amins. VII. 97, CavW. II. 37 til „spillkråka"; jfr. Bartsch II. 175.827, Mhoff, Volksmund 38; — i ævent. vil den ældste søster have kongens b-, Kr. V. 171, se konge II. 264.33 b, pige 816.41, registr. nr. 44; se møller; sand-.

bagerhus, no. *bakhus et* (Tandslet, Als), se Fb. Bondeliv 71 ovnhus og ovn; jfr. Kück 218.

bagerovn, no. *i baqəruən* (N. Sams); dens spring, se ovn II. 774.48 a.

-baget, to. med bag, ryg; se svej-, tørve-.

bageved, no. *bòqvi de* (Søvind).

bagfos, bio. „göre noget b-" (Vilstrup ved Haderslev), ɔ: bagvendt (Fr. Grundtv.).

-bagge, no. jfr. Rietz bagge 2, „gosse", Nordmand; se nord-, skule-.

bagklov, no. se 2. klov.

bagkrog, no. krog bag på høstvognen; ved hjælp af den og bagrebet hales læsmedstangen fast (Elsted).

baglam, to. *[baqlam̧]* (Vens.), lam på et bagben, se forlam.

baglig, to. *æ koən, æ læs lekə let bak̦əl* (Als), ligger for langt tilbage; *baqlə* el. modsat *fårlə* (Sall.).

baglomme, no. *baqə lom̧ æn -ər* (vestslesv.).

baglængs, bio. nyt anskaffet dyr skal føres b- i stald el. på plads; — får, Kr. VI. 362.83; — gris, b- i pose, Kr. VI. 265.116; b- i sti, Alm.² I. 179.25; — hest, Renvall Åland 30; — höne, Kr. VI. 258.51; — kat, Kr. IX. 18.160, JK. 203.147; — ko, kalv, kvæg, Thiele Overtro nr. 265, JK. 204.155, Amins. V. 91. 85, Sm. Medd. II. 53, Strackerj. I. 366.245, Ndl. Vlk. VIII. 159, Tr. pop. XI. 675, Mélus. I. 73, IX. 83; jfr. Mélus. I. 501, kalv skal trækkes baglængs af stald, at ko ej skal længes, smlgn Pm. Vlk. VII. 94.24, Wh. Vlk IV. 81; — *går (s. d.) barn b-, rykker det fader og moder i graven, Sgr. VII. 38.84; jfr. Urquell IV. 19 . . . läuft dem Teufel in die Arme; Nyland IV. 138 går man b- over bro, vises fader og moder til helvede, jfr. Am. Flk. XI. 9; — frugts. kvinde, som går over hareleje, skal gå b- 3 gange over samme sted, Kr. VI. 254.15; hun må ej køre b-, Kr. VI. 254.16; — går man b- af dör nyårsaften, kan man se sin lykke skrevet på taget, Kr. IX. 33.351; gå b- ind ad dör værger mod trolddom, Kr. Sagn VII. 229.82. 83, jfr. II. 7.27; b- i seng for at undgå onde drömme, Knoop Pm. 182.249; få kærestevarsel, Sgr. VII. 208.806; b- af seng for lykke, Northumb. Flk. 60; — sætte sig b- på hest for at undgå bjærgmand, Kr. Sagn I. 346.28; pige går nøgen b- i båd for at slippe huldrekarl, Sande II. 134; — ved magiske kunster går man b-: gå 3 gange b- om kirke ved årsgang, FbJ. II. 129. 134; mod rindende vand, Krist. IX. 68.741; mod brønd, når man kaster sine vorter i den, Wigstr. I. 100; gå b- fra død, Kr. Sagn V. 255.903; se *grav; ni skridt b- fra genfærd, KrS. V. 351.17; springe b- over led, som holdes af genfærd, V. 273.976; gå b- fra besværgelser, Suffolk Folkl. 14, Mélus. IV. 278; jfr. Strackerj. II. 17.277, Wuttke nr. 250, regist. under „rücklings", Weinh. Ritus 22, Mélus. I. 499. 528, IV. 252; Folkl. Journ. I. 329: kaste jord i grav med ryg vendt mod den; Amer. Folkl. XI. 9: alt der göres b- er ondt; jfr. Maurer Bekehrung II. 137; — læse fadervor b-, se I. 260.34 a, jfr. Sande I. 52, II. 242, Renvall 33, Folkl. Journ. V. 202, Hardwick 279; læse brudevielse b- for at løse sig fra vielse til træ (III. 866.11 b), Wigstr. II. 222; hekse læser bönner b- påske, Wigstr. I. 114; jfr. Folkl. II. 191: man slutter sig til djævelen ved at göre noget modsat kirkeskik; se kaste II. 103.40 a, læse tilbage, II. 503.7 a, spille tilbage, III. 488.51 a, mane II. 547.37 a.

bagreb, no. se læssetræ.

bagskoet, tf. *baqskọi* (vestslesv.), om hest: kun skoet på bagben.

bagstelde, no. også nok: *æ baqstæl̦ å ən koẉ* (Lem), bagdelen.

bagsting, no. *baqstə̀ŋ et* (Søvind).

bagstol, no. se *bave; pavestol.

bagstyrtet, tf. rettes til: *vi blöw hẹl bagstö:wt ve ət* (vestslesv.).

bagt, tf. se bage; gjemmel-, ringe-, sol-, under-.

bagtofte, no. *bå̦qtåẉt* (Agger), på fiskebåd, se tofte.

bagtöj, no. *æ bak̦töj* (Als), remmen på seletöjet, der omslutter hestens bag.

bagud, bio. *baqụð* (D.), = rgsm.; mærkes kan: nøkken kendes på at hans hove, når han ses i hesteham, vender b-, se Afzel. Sagoh. II. 171, Maurer, Isl. S. 33, Arnas. I. 136, Thorkels. 44; jfr. Segersted 77, skovfruen i hesteham; fylgiers og genfærds „skaut", Maurer, Isl. S. 84, Arnas. I. 359. 363. 366. 527; se derom Folkl. XVII. 131.

bagved, bio. *baqve* (D.); *bạqwe* (Vens.), = rgsm.

bagvendt, bio. se snakke III. 423.24 a.

bagvogn, no. *æ baqər uwn* (D.), = rgsm.

baj, no. se jule-, skold-.

bajads, no. i fastelavnslöjer, Kr. Alm. IV. 54.122, JSaml.² III. 121; ligeså Wh. Vlk. X. 149, jfr. HBV. I. 233, ABr. 312; *general.

Bajonne, no. *bajon̦ə* (Agger), hundenavn.

-bak, no. jfr. htsk backen, se tve-.

1. bakke, uo. jfr. *bakəmañ* (vestsl.), person, som ryger stærkt.

2. bakke, no. se dysse-, galge-, *grande-, sand-, skide-, stævne-, sund-, ting-,

vinter-; jfr. Aasen bakke, isl. bakki hak., se banke.

3. **bakke**, no. — 1) se spytte-. — 2) for at betegne afstand fra land; kan siges om fiskerbåden: *dæn æ jæn, tåw . . . ti bakər å æ lan* (Holmsl. Kl.); jfr. mnt. „bak", trog, mulde, schüssel; mlat. baccus, færge; se trug 2; torske-.

5. **bakke**, uo. hørren skulde „bakkes" el. bjærges, efter at den havde ligget i vand, Krist. Alm. I. 52.185, udbredes på bakke? (Vissing, Galten h.).

6. **-bakke**, no. i fuglenavne, se aften-, grav-.

bakkebojle, no. se 3. bakke 3.

bakkedans, no. dans på bakke, hvormed klinegildet (s. d.) endtes; hver karl greb 2 piger, én ved hver side; de holdt hver i et lommetörklæde, hvis anden ende karlen holdt og ud af byen gik det i lystig fart, op på en bakke og der dansedes til musiken fra den ene bakke til den anden, rundt på byens marker, Kr. Alm. III. 5.8, Sgr. VI. 75.691 (Sams), se höj l. 741.10 b.

bakkegraver, no. fugl, digesvale.

bakkelarres, no. „jeg troede, det var bakkelarres", Krist. VIII. 42.75; *spel bakəlarəs mæ jæn* (vestj.), holde en for nar, se *bagadarius, *bastelarres, jfr. mlat. baccalaureus, person som har taget laveste lærdomsgrad.

bakkelse, no. se skade-, sprut-.

bakkelsetöj, no. „bakkelsetøw", småbrød (Sams).

bakkenbart, no. jfr. htsk backenbart, kindskæg.

bakkenhue, no. „er den underste part af fruentimres i Löjt sogn [v. Åbenrå] endnu brugelige hovedbeklædning, og består af fint lintöj, som i halvcirkelform og strøgen i stive folder står frem om kinderne;

„siden gå for mig i by,
hent Mariken, hun skal sy
mig en bakkenhue";

Digte af H. Mikkelsen, udg. af Fr. Fischer, Åbenrå 1868; htsk backen-haube?

bakkeskovl, no. skovl til at jævne og gennemstikke den muddergrød, som køres op af et tørvehul og hvoraf tørvene dannes (S. Thy).

bakkeskulde, no. små fladfisk, der fanges, når fiskerne sætter bakker ud; de regnes ikke og gives til espigerne (Fanø); se 3. bakke 3, jfr. Bondel. 144.

baksblok, no. *fårskøstər* læs *fårskøstər*.

bakkesmutter, no. læs -smutte.

bakkesvale, no. „baksuelen", digesvalen, Sgr. XII. 153.498 (Silkeb.).

bakketrug, no. bæres over skuldre ved rem, Kr. Alm.[2] V. 29.80.

bakkeål, no. spøgende navn til snog el. hugorm, se ål.

Bakkus, no. B- på tønden i en forårsleg, se Fb. Bondel. 266, Sgr. V. 228 (Falst.); kunde jo måske også kendes i Jylland.

1. **bal**, no. jfr. fr. bal, ital. ballare, danse, ligeså mlat.; ordet henføres til gr. ballein, kaste, thi hos Grækerne, som i middelalderen var boldkastning som leg forbundet med dans og spil, Weig. Wb.; se *gammelmands-, karle-, karte-, *kartoffel-, krås-, mand-, skov-, skyde-, spise-.

2. **bal**, to. „en bal vinter" (Mors), streng.

balans, no. jfr. fr. balance, vægt, af lat. bi-lanx, som har to vægtskåle.

balber, no. har b- 3 fade i skilt, betyder de: rage, skære ligtorne, trække tænder ud; jfr. mnt. barberer, balberer; mlat. barbarius, af barba, skæg.

balberdans, no. først i 19de årh. opførtes „b-en": to karle blev spændte sammen ved en dækkengjord med ryggen til hinanden, en af dem gik altså baglængs, en forlængs, hver med en vognkæp i den ene hånd; på den, som gik forlængs, red barberen, som havde en lille, tynd kæp el. et spanskrør i hånden, det var barberkniven; de blev ledsagede af en karl, som var iført et skørt, en „spænds" (s. d.) og en solhat, det var barberens madamme; således kom barberen ridende ind i gildestuen og spurgte, om ikke nogen vilde barberes; jo, det vilde de nok; så barberte han da karlene, den ene efter den anden i takt efter musiken og mens barberen var i virksomhed, dansede en karl med hans madamme; andre steder stod barberen på gulvet foran den karl, der skulde barberes og var ikke ridende; han brugte en kalkekost til at sæbe ind med, og en stryge at barbere efter musiken med; eller: to forklædte karle ved høstgildet, den ene trykket ned på en stol, den

anden brugte en ildtang til at holde ham om næsen med, en fejekost til barberkost, altsammen under musik (Grenå egn); se Sgr. V. 8 (Falster), X. 70 (Bredballe ved Vejle); jfr. Pm. Vlk. I. 28, V. 54, VI. 152, Veckenst. Vlk. III. 308, Wh. Vlk. XIV. 372; Schw. Vlk. VIII. 21, med melodi; Reinsb., Festl. Jahr 2. 82.

balbere, uo. i Mslesv. har jeg i sin tid hørt fortælle, at barberen stak en ske i kundens mund for at spile kæben ud: „über den Löffel balbieren“, se Pm. Vlk. I. 28, Schw. Vlk. I. 320, Tr. pop. IX. 504 øv.; bonde udgiver sig for barber, Kr. Alm. V. 20.24; spøgelse barberer mand og viser skat, Thiele II. 154, Kr. Sagn III. 488, jfr. Bartsch I. 221, Knoop Ps. 257, P. Vlk. X. 3.6. 7, Curtin FT. 105, P. Arch. II. 381; barberen, som kunde rage en hare i fuldt løb, Gr. KM. nr. 124; konge truer, han vil dræbe barber, om han skærer ham, Kr. SkS. 169.346, Köbler KS. II. 559, Gesta Rom. k. 103, Tr. pop. IX. 348; jfr. Folkl. III. 491, den første, der barberede sig selv og andre i Irland.

balbine, no. *balbi̯jn i* best. *-i* flt. *-ər* (Vens.), spole, ten til at spelte garn på; jfr. fr. bobine; også uo. *balbi̯jn -ər -t -t*, spelte garn, tvist, på „balbine“, hvorfra det atter speltes på spoler.

baldre, uo. *bålə -rə -rət* (Søvind). — 1) om lyden, der fremkommer, når vand koger stærkt. — 2) *bòl̥ər* nf. nt. ft. *bòl̥ər* tf. (Vens.), sjove, göre lystige gilder.

baldreskab, no. i udtr. som: *di hòl̥c sònt è bòl̥ərskab* (Vens.), lystighed, sviregilde.

baldyre, uo. se balingsyre.

baliere, uo. „han lo berkidommeren ballie læng“, Jæger Gillsjow 16; se ballisse; jfr. Kalk. ballere, holde til med horer, leve et ondt levned.

baling, no. jfr. Kalk. balling.

2. balk, no. jfr. Aasen bolk, isl. balkr, el. bölkr; se inde-, skjel-, skår-, tørve-.

balke, uo. *balk* (Als).

3. balle, no. *gi bali* (S. Sams), give kraftfoder, der toges fra en b- over kos hoved; jfr. Kalk. balge, mnt. balge; plt. ballje, Schütze; se salte-, skide-, to-, vand-, vaske-.

ballebyg, no. toradet byg (Mors); jfr. JT. ballekorn, hordeum distichum L.

ballemarked, no. marked i Skive i Sept., se Kr. IX. 102.92.

ballerone, no. legen er behandlet af Bugge, Studier 188; se endnu Krist. Alm. IV. 130.360, Kr. Börner. 219, Tr. Lund, Fester 412-13, S. Kjær, Stavnsb. 385, Runa I. 44, Ant. Tidskr. 1849-51 s. 53, Urquell II. 54; jfr. FbJ. I. 131; den, som fejler „wird geballert“, ɔ: slås med bold, BHV. III. 3 b.

ballevis, bio. „han ku drek mjælk i balliervis som nuer tyrkal“, Sgr. III. 39.70.

ballisse, uo. i udtr. som: *bañ å bali·s a ğör ət fḁ̊lə væjlaw* (Hovlbj. h.), larme, skælde ud, se baliere.

balsom, no. se indisk-, lokum-, lukketil-, slag-.

balsom pirum, no. er nok bals. peruvianum.

balsom salfrus, no. Kr. VI. 353.1, sagtens = s. 379.253 „b- solf“, oleum lini sulphuratum.

Balthasar, no. mandsnavn; *„Balsər Hansən“* f. eks. (vestj.); B- var konge i Indien, FbJ. I. 244, en af de „tre konger“; jfr. Tr. pop. XVIII. 320, når huset røges kongeaften, göres altid löjer med den sorte B- (slavisk).

baltorn, no. *baltorn æn* (Agger), vældig larm; Sgr. XI. 41 ned.: „det gav et baltorni, jeg aldrig har hørt mage til“; se skaltorn.

1. bande, uo. *ban -ə -ət bant* (Elst.); *bañ* el. *båñ* (Als). — 1) *haj bañc, de rècti de blòw lyst omkre·ŋ ham* (Vens.); *bañ øwə jèn* (Søvind); *dær ær eŋən syñ ve o bañ, nær ən kon bañər ræjn; ən anən saq ær ət, om ən stor o mulər mæ ət i æ skæk o et bañər iğæməl* (vestj.); *han skul, som han kuñ bañ, nåk klår dæñ saq* (D.); præsten bandede, så man kunde tænde ild i et stykke træ ved hans gnistren og tordnen, Kr. Sagn IV. 295.956; en drengevittighed: „fru (Fanden) Sej (pine mig) delin fra (sku) Skel (min salighed) skør“ (Ribe), löjer med stærkt bandende personer; banden og sværgen forbydes under mulkt i videbreve, se f. eks. JSaml. V. 124.36 (S. Bork), 327 (S. Tranders), VI. 269.5. 6 (Saxild), II. 262 (Kollerup), 276 (Søgårde), jfr. V. 248.2 fra en „juletavle“; se Mélus. III. 282 (Frk.), Andrew, Curiosities of the Church 190, bøder for at bande (Engl.);

— Fynboen sagde, da han kom til verden: „her kommer, fanden lyse mig, jeg!“ Sgr. XI. 108.215; „af bande kommer vrede, af vrede slagsmål“, siger trold, Kr. Sagn I. 439.05, se CavW. I. 39, Hofberg 10; — bander man på søen, giver det uvejr, JK. 393.61 (Sæll.); at mand b-r, hindrer ko i at give mælk, JFærø 51; undgår man at b- ved slagt, kan trold ej tage kød, Gr. Tjust 40; börn får sort plet på tunge, når de b-r, Arnas. II. 549, jfr. I. 497, fanden ernæres af mskers b-n; — den, som b-r, kommer i onde Vætters vold, Kristens. VIII. 310.526-27; Anholt 86.202, som han bad f- tage, æde, rive, fortære, negle og gale dem, så de et udyr; jfr. Wigstr. II. 243, Wolf NS. 651; Wh. Vlk. X. 50, da hyrde b-r, er der en ko formange i stalden; Krist. Sagn V. 341.91, 384.59, genfærd får magt; da det lykkes at få præst til at b-, får heks magt med ham; — man må ej bande bjærgfolk, Krist. VIII. 31; mand, som b-er de døde, findes målløs over grav, Kr. IV. 148; — ved at b- drives gfærd bort, Krist. III. 222.313; underjordiske, Glükst, Sundalen 114; jfr. Lütolf 177 d, sværgen driver gfærd bort, jfr. 485, Jahn S. 258.326-27; se endvidere Birl. I. 302, III. 129.152, 211, Rochh. Arg. S. II. 69.301.303, 85, Naturmythen 78.3.10, Archiv f. ReligW. XI. 21 anm.; slgn ed, djævel, fanden, Karen II. 91.18 b, kat II. 106.49 a, salme III. 145.29 b, satan, sværge, Sören III. 744.23 a, tage III. 756.45 b. — 2) jfr. kobande, Sgr. VIII. 127.583, X. 32.90; se Aas. isl. banna, htsk, mnt. bannen; klø‑.

2. bande, no. undertiden kan høres: *ən hijəl bandə* (vestj.), = rgsm., flok; jfr. htysk bande, fr. bande, ital. banda; se røver-.

banden, no. *næj, bañət ən o, om a vel; de æ, bañə dæñ, sañ* (vestj.); se: jo sig.

bander, no. i stedremse: „Uslev sogns bandere“, Kr. IX. 107.141 (Voxlev ved Nibe).

-bandet, tf. se for-, u-.

bandgiftig, to. overmåde opsat på, dygtig til; „Ronimus wa så banngifte te å drill“, Jæger, Gillsj. 15, Jeronimus.

bandssöndag, no. se Bang, Præstegdsl. 159, 4de söndag i advent og palmesöndag, se Khist. Saml.3 VI. 261.

bandsætte, uo. b- forbryder fra prædikestol, jfr. Khist. Saml.3 VI. 253, se Kr. KT. 47.133, 51.138, lyse i band, forbande tyv; Sgr. XI. 59.101, jfr. JFærø 68.30, Mhoff 552, Laisn. I. 41, Tr. pop. XXII. 423; en formel, se JS. II. 111, jfr. Schindl. 103.

-bandt, no. se binde; for-.

1. bane, no. se *båne.

2. bane, 2. jfr. htsk bahn, se glide-, lang-, *rysse-, skurre-, vej-, vild-.

3. bane, uo. *de bǫnər gåt,* træffer, rammer godt; *de bǫnər eñc* (Vens.).

banestykke, no. jfr. CavW. I. 275 „helgona stycket“ eller „bödels kota“; nyisl. Arnas. I. 287. 321, banakríngla, øverste halshvirvel; bani no. død.

1. banke, no. *öwər ən baŋk* (vestj.), ɔ: i gennemsnit, jfr. Ndl. Vlk. X. 66 „door de bank“, forsøg til forklaring; om revlerne i havet: *de ęjər, mælər, uər* el. *uəst båŋk* (Vens.), se revle; fiske-, lyng-, *rakker-, sand-, skår-. — 3) se sky-, vinter-; jfr. 2. bakke.

2. banke, uo. *bǫŋk -ə -ət -ət* (Elst); „jeg bankede vor ronvæder ned“, Krist. Anh. 77.176, ɔ: slog töjrepælen i jorden, flyttede; b- 3 gange i bord for at afværge ondt (alm.), jfr. JK. 401.23, Strackerjan I. 43.37, HBV. I. 155, Schw. Vlk. VII. 139.99, Wuttke nr. 413; — der b-s 3 gange på dör, der er ingen, Arnas. I. 503; man må være forsigtig med at lukke op, når der bankes, der er trolddom på færde, Arnas. I. 565, jfr. Schindler 220, Apostl. G. XII. 15; jfr. Aasen banka, isl. banga, slå, bang no., larm.

bankelarres, no. se bakkelarres.

-banker, no. se ko-.

bankerot, no. *båŋkəruˑt* (Vens.), se 3. rut; forklaring af udtr. Ndl. Vlk. X. 70.91, ital. banca-rotta, vekselererens bænk (banca), han sad på i sin bod, blev sönderbrudt (rotta), når han ej kunde betale; „bankerotter“ flt., engelsk græs, armeria vulg. (Hjörring).

bankestol, no. *bǫŋkstuəl æn* (Elst.).

1. -bar, to. se battet; jfr. htsk baar, se sime-, tråd-.

2. bar, to. jfr. htsk -bar, smstilles med lat. ferre, bære, bringe; se gang-, hold-, kund-, sigt-, strid-.

baragtig, to. *bårajtə* (Hvejsel), altfor bart.

barakke, no. *ryq fræ* el. *å æ brak* (Lem), miste hus; se sulte-.

barbenet, to. *go bårbijən* (Agger).

bardon, no. *vi war i søn èn bardo'n* (Søvind), forlegenhed.

bardone, uo. at „bardo·wne“ eller „solbrænde“, tagfatleg, Kr. Börner. 516.38.

bardus, no. „bardo·ws“, fangeleg mellem to mål, Kr. Börner. 518.43.

bare, no. se 1. bar; åben-.

barfred, no. i vestre flöj af Ingstrup (Hjörring A., Løkken) præstegård var et barfredloft, fristed for flygtninge, Krist. Sagn III. 323.15; ligeså i Haverslev (Ø. Hanh.) præstegård, — 16; smlign „frithstool“, = „stool of peace“, der stod ved alter i kirke, se Parkins. I. 85 i „Beverlega“ kloster; Northumb. Folklore 129, Hexam Abbey; jfr. Birl. II. 174, i gård, 232.257 „Freihof“, — 258 „Freistein“, se fremdeles IV. 476; Aasen, barfrö, mlt. belfredus el. berfredus, mnt. berchvrede.

barfrost, no. *de æ bòr frøst* (Vens.).

-barg, no. jfr. mnt. barch, barg, skur uden vægge; se hov-.

barhovedet, to. *hań æ möjə bathojə*, skaldet; *han gæə mæ a baə hoəj*, med blottet hoved (Vollerup, Als).

bark, no. gåde: *hwa ə de, dær lævər uðən om ål skåw?* (vestj.), jfr. Sgr. IX. 192.603; jfr. Aasen bork, isl. börkr hak., sv. bark, htsk borke; se ege-, *elle-, tyve-, vidie-, violin-.

-barlig, to. se 2. bar; skin-.

barm, no. jfr. Aasen barm, isl. barmr, bred; mht. barm, skød.

-barme, uo. = htsk be-armen, overs. af lat. com-misereri; for-.

barn, no. flt. *bøn* (Argab), *ban* (Lyngvig, Holmsl. Kl.), se Sgr. IX. 204 øv.; *heńə bein wa Karən å Gjarteð,* Krist. Anh. IV.; *al æ bar* (Agger), alle börnene; *baən et böən* (Als); *kom no, bønt* (Vens.); *å, guj fri wòs, betə, sødəstə bøn!* (Sall.); bitte börn! Krist. Sagn VI. 279; *mæ kańc ta bøn å jò gaməl fålk å* (Vens.); *han hår nåk et fåt æ bån rest å æ ærm; æn stræŋ* el. *vreŋlə bån ġør ən glå muwər* (vestj.), da moderen skal synge for det; om et usædvanligt lille barn kan siges: „det er en, man kan komme i en træsko og bilde folk ind, at der er ingenting i den“, Kr. Ordspr. 360; „börn“ sætter ingen i armod, hvad de skal ha, gror i æ agerfurer“, Krist. IX. 43.470; undertiden kan høres: *di ə løklə, di hår eŋən bøn; hår ən eŋən bøn, så hår ən eŋən sårə å əm* (vestj.); jfr. Isl. Fornkv. I. 261: „sæl er den mand i verden til, der aldrig börnen' åtte“; *æ bøn gör i æ by, som di ha lær (h)jæm* (Branderup); se endnu skrædder III. 325.20 a, jfr. Kjær Stb. 123 ned.; *de æ bøn å kølən saj* (Vens.), ɔ: det er barn og karlene sandhed, forsikring, tydes Kristus og apostlene; — såmange börn, man skal have, får man, se Fb. Bondel. 351, Bjerge Aarbog VII. 16, jfr. Wigstr. Folks. 63, se syv III. 713.34 a; ufødt (s. d.) barn, gætte dets kön; det første b- kommer altid for tidligt, Kr. SkS. 121; om b-s fødsel, se Grb. 1 flg.; jordemoderen spörger manden: „du kender dig vel for fader til hende?“ det siger han da ja til; han tog barnet, tog sin hue af og sang en salme, mens han stod med det; jordemoderen tog da barnet i armene, gik rundt omkring i stuen og holdt det ned i hver hjörne, og så nejede hun og sagde noget, jeg ikke kunde få rede på . . . .; der kom mad på bordet og jordemoderen bød den lille både brød, øl og brændevin og pandekage og hvad andet der kom på bordet og ønskede, at hun altid måtte få nok af den slags og mere til, jfr. Rääf I. 124; se fremdeles J. Saml.[2] III. 98, lægges i faders arm, sættes på hans knæ, kysses af ham, på dreng sættes pigehue og omvendt; jfr. Nyland IV. 36, dreng skal lægges i kvindekjole, pige i karleskjorte; se CavW. I. 371, Rääf I. 117; JSaml.[2] III. 99, barselkvinder får snaps; — Kjær, Stavnsb. 369, den nyfødte lægges i en sædekurv (s. d.) og ikke i vuggen, der ej måtte være redt för b- fødtes . . ., klog kone blev hentet for at „måle“ barnet, hun tog et bånd og målte dermed alle dets ledemod, samtidig „signede“ hun det; jfr. Tr. Lund[2] VIII. 16, Tilskueren 1886 s. 294; se rug III. 87.29 b; jfr. Rääf I. 118 flg., Djurklou Nerike 57, Unnarbo 33, Hofberg, Nerike 195, Aldén 119, Gasl. 35. 46. 54. 56, Wigstr. FS. 386 flg., Amins. IV. 93, Sm. Medd. II. 48, Henriks. Skrock 12. 13, Wh. Altnord. Leben 259. 282, Deutsche Frauen I. 90 flg.; — den nyfødte lægges på jorden, „alles moder“, se Arch.

f. Religw. X. 158, Dieterich, Mutter Erde (1905) s. 6 flg., Temme Altmark 86, Liebr. Pentam. I. 400 (Neapel); — b- optages af fader: „tollere, suscipere“, ɔ: anerkendes, Samter, Familienfeste d. Griechen u. Römer 62; nyfødt b- lægges på bord i rød klædes kjortel med salmebog og hvide penge i svøb, CavW. I. 381, Rääf I. 119; optages af fader, Djurkl. Unnarbo 33; — b- skulde straks strøs med fint salt og lægges i „vedroen“ ved stabben, Glükstad, Hitterdals Beskr. (1878) s. 63; — b- gives kniv i hånd og sættes på hest, Bruzel. 77, jfr. ZfM. III. 314.56 (NB: dobbelt pag.), gives sværd i hånd, Ploss, Kind[2] I. 74, Grimm RA. 166.3, Helge Hundingsb. I. 8; — b- skal gnides med salt og holdes nøgent mod sol, Kr. Sagn IV. 623.89. 90, jfr. Bartsch II. 44.73; have kål straks, for at få madlyst, Wigstr. II. 158; gudmoder, hjemkommen fra dåb, skal spise 3 skefulde kål med b- på arm, s. 128; „skäras med eld“, CavW. II. 433; — skal først røre ved hund (I. 677.34 b) jfr. Rääf I. 113; og hest, Sgr. VII. 38.82; ej ved ko, Sgr. VII. 40.100, el. kat, se II. 107.21 b; jfr. Bartsch II. 41.52. 53. 71, dreng sættes på hest, pige rører ved kærnestav; får tre slag ris for at tugte arvesynden, Wigstr. I. 231, Runa VIII. 32; — kvinde får såmange börn som „hon stack fingrar under länden“ ved vielsen, Djurkl. Unnarbo 53, Rääf I. 115; som der var æg i den første rede, han finder, gælder det mand, Arnas. I. 621; — kvinde kan føde b- uden smærte ved at krybe nøgen gennem horseham, se mare II. 551.13 a, smærte, jfr. Glükstad, Hitterdal 98.5; — det har været alm. folketro, at det var lægers pligt at dræbe ved åreladning misdannede småbörn (Herning egn); jfr. Kr. Sagn V. 467, sygt b- har man lov at dræbe ved at sulte det ihjæl; — forført pige kan ej dræbe b-, hun har lagt til sit bryst, Krist. VIII. 311.528, se pige II. 817.32 a; kaster b- for hund, Kr. Sagn V. 338.81; — nyfødt dreng siger a-, Adam, pige e-, Eva, Kr. Alm.[2] III. 107.52; — kvinde, som ej vil have börn, se Gr. Reg. nr. 60, nåde II. 727.16 a, l. skygge III. 347.1 b, synd III. 703.38 b, jfr. Wigstr. FS. 162.511-516, Mélus. I. 325; — vil kone ej ha flere börn, se *Adam (s. 3.8 b); — såmange börn, at de må tælles ind, Krist. Sagn IV. 495.23; *nær æ bön æ föj, så ər æ muwer öj* (vestj.); den, som tager et løfte tilbage, får sorte börn, Kr. Alm.[2] III. 106.36 (alm.); — stork kommer m. småbörn, de springer ud af en kampesten, findes under stor sten i strand el. gadekær (Fyn); fra Divvelstenen (Sams), Kr. Alm.[2] III. 107. 750-51, DFM. I. 102. 105; *bön blywər faŋət i æ olham* (D.), se I. 50.3 b, stork III. 593.4 a; jfr. Strackerj. II. 127.447, kommer fra brønd, kilde, dam, å, mose, fra tønder, der er sømærker; de hentes af storken, Pm. Vlk. II. 53; — det første barn er „strygebarn“, det andet „rullebarn“, det tredie „vaskebarn“ (Kbh.); jfr. Plätt-, Roll-, Wickelkind, Urquell VI. 181, P. Vlk. X. 30; rim, Tr. pop. VII. 38 ned.; b-s dåb (s. d.), se døbe; fravænning, se vænne; — b- kunde oprindelig gå fra fødselen af Kr. VIII. 371.661, Sagn II. 255.22-25, jfr. Jahn 494.614; — får b- tidlig tænder (III. 771.7 a), kommer der søskende, jfr. Denh. Tr. II. 48, Yorksh. Flk. 288; — første gang et b- kommer i besøg udenfor hjemmet, får det en gave, tit penge (vestj., vist alm.), jfr. Kr. IX. 3.19, Sgr. IV. 133.358, VII. 38.85; jfr. Strackerj. I. 94.128, Birl. IV. 242, Harl. & Wilk. Lancash. Flk. 226, W. Gregor 9, Henders. 20, Tr. pop. XVIII. 543, XIX. 376 (Frk.); — barn kyses med: *i sot maj mæ to røj ywn* (Vens.), som sidder i brønden, se kildemand; „Fodhals“ og „Røde Ellen“, Sgr. VIII. 112; „Gamle Tyv“ i Halling, „Pibe-Per“, „Specie-Hans“, Kr. Alm. V. 119.343; „Døve Dorthe tar dig“, Kr. Sagn IV. 225.741; „Rakkeren“, Gbo Hl. 48, i Norge med Fanter; *„wår di, gu dræŋ, no komər æ præst!“* (D., vestj.); Böfossen (Sæll.); *bussemand (s. d.); *bøle-, bömanden (s. d.); boli banga á hurð; krummi, jólsveinar, karlinn uppi í klöppinni, Grýla, Leppa-Lúði, se Zs f. Ethn. XXXII. (1900) s. 85; — klogt b- dør tidlig (alm.), „Gud vil også have noget godt“, jfr. Strackerj. I. 35.32, Mélus. I. 477, Rivista II. 338 ned. (Sard.); dødt b- får legetöj med i kiste, Knoop Pm. 164.94; — folketro om b-: se Krist. Alm.[2] III. 106.41; b- sælges til Hollænderne, som tapper blod af det, Arnas. I. 339; på Spøtrup kan ingen levende börn fødes, Kr. Sagn IV. 269.80; uskyldigt b- kan ej skære sig på kniv. Folkev. XI. 459.329; værger mod djævel

og vætter, Kr. IV. 240. 338, jfr. Thiele I. 283, Segn. fr. Bygdom I. 38, [Fb. Bl. 4. 4.67], se Bartsch I. 435.609. 3, Temme Altmark 110, Knoop Ps. 103; bedrages ej af synshvervning, Wigstr. I. 113. 140; skönner trolddom og genfærd, Arnas. I. 372, II. 428; kender djævel, Mélus. III. 62, IV. 111; er uskyldigt, „innocente" til 7 år gl., Rivista I. 463, II. 45; b-s færd varsler død, Folkev. XI. 377.24 flg., CavW. I. 358; b- klædt i hvid skjorte varsler pest, Thiele II. 63; — stedsnavne: „Barnebrønden", Krist. Sagn IV. 207.696 (Ugilt, Vens.), hvor barselkvinde døde efter at have født tvillinger; i Angel findes banker med navnet „Barnhy", ved Breckendorf „Kindelberg", Mhoff 287.392, 602; „Barnebankerne", Gryderup og Erdrupmark (Hammershöj ved Skelskør), Boslunde (Korsør), „i ældre tider brugte man at brænde et b-, lavet af langhalm, deraf navnet", Kr. Alm. IV. 26.53; Barnegård, -höj, -mosegård, Barnsgård; Börndal, Börnely, se Postvæs. Adressebog; — fortælling, æventyr: b- af jærn, levendegjort, Eftersl. 147; jfr. Urquell II. 10 b-, lavet af gyvel og hvid silke, St. Panteleimon (slav.); — b-, født af mands lår, Krist. Æv. III. 91, Gr. Æv. II. 113, jfr. Runa VIII. 46.3; slgn *frugtsommelig (s. d.); jfr. Vafthrudnismál 33; Athene af Zeus' hoved, Hesiod Theogoni 924, Preller, Gr. Myth. I. 149, Lang, Myth. II. 244; Dionysos, Apollodor III. 4. 3, Preller I. 521, Lang II. 222 flg.; Graf Miti I. 26, Folkl. VII. 205.60, 212.84, XI. 335, Rochh. D. Gl. I. 239; — b- af mske og vætte: mskekvinde får b- med bjærgmand, Krist. Sagn I. 266.913. 919, 339.14, jfr. Agnetevisen, DgF. nr. 38. og den sagngruppe, hvor kristen kvinde tjener underj. barselkvinde som jordemoder, II. 46.50 b; mand med bjærgkvinde, Kr. Sagn I. 267.917, Thiele II. 223; jfr. Arnas. I. 54. 84. 86. 91 o. fl., alfekvinde lægger sit barn i vugge ved kirkedör og vil, at mand skal vedkende sig det; jfr. Hans Havkvindesön, Gr. Æv. II. 51 nr. 4; af pige og nøkke, Rääf I. 42, CavW. I. 249, Rolf Krakes s. kap. 15, Skuld; af kvinde og vampyr, Urquell VI. 109 (Rumæn.), Liebr. Vlk. 58; af kvinde og gfærd, Arnas. I. 286, Liebr. Vlk. 49, Le Braz 322, jfr. Kr. IV. 165.231; af djævel og mske, Arnas. I. 192; jfr. Joyce 401, sagnet om Robert le Diable, Bosq. Norm. 11; slgn incubus, succubus, Soldan I. 181, se regist. Malleus Malef. (1906); — b- genkender sin fader, se Gr. Reg. nr. 127 m. henv., jfr. Rivista I. 56. 758, Perseus II. 423. 425; sin moder, Fær. Kv. I. 172; — b- høres græde, da heks i kirke modtager alterbrød, se oblat II. 729.30 b; — b- udsat: Gr. GldM. II. 169, Arnas. II. 399. 403. 421; gut skal leve, pige dræbes, Søegd Fjeldb. 23; jfr. Wh. Altn. Leben 261; fortæll. om forældre og börn, Kr. SkS. 131 flg.; ræven siger:

„smo börn giver jeg min pand'
for de skal så tit mod gwolved fald'",
Sgr. II. 194.12; —

i en mørk tale: „ve do ett' pas ó mi bjellering?", Sgr. II. 43.269; „börn går fra skole", se III. 292.43 b, jfr. Dania VI. 114, „see the clerk go out", BShr. 399; se börne-, døbe, fingerlektie, 1. føde, gangvogn, holdekrog, hundehvalp, jordemoder, messingståltråd, pattebarn, sejrskjorte, seng, skifting, spejl, 2. stikke 1, syv, tungebånd, tvilling, udøbt, ufødt, varulv, vugge, æble; jfr. Aasen barn itk.; elle-, flaske-, guds-, hjærte-, læse-, natur-, skjøde-, skole-, slegfred-, spæd-, stif-, söndags-, sønder-søskende-, tigger-, tægte-.

barnelagen, no. *bånlaqən* [itk.] (S. Sams), = ble, ordet ble bruges ikke.

barneleg, no. læs: barnelege, se 3. lege.

barnemoder, no. *æ bånmor* (D.), *banmor* (vestslesv.), moderliv, uterus.

barnepige, no. *hon hò wat bånpiq åpå Anə* (Vens.), ɔ: for A-.

barnetår, no. bör vist være: barnetå; jfr. Grb. 2.14: *„så kalc di è mè, de a skul ęj å røk i toi å dè lelə"*, rykke i det nyfødte barns tå; „gnave" el. „spise en barnetå", modtage traktemente, hvor barn nys er født, Kr. Ordspr. 12; „barnetå" (Ringgive), gilde, kort efter barselfærd; Kalk.: „barnefod", den mad, der gives kvinderne i barselstuen, også „barnestrud"; se Urquell V. 162. 253, barselkone gav hvert barn, der kom at se den nyfødte, en kage, „som den lille havde ført med sig ved tæerne"; man sagde: „dem Kinde ein Teefgen (Zehe) abbeissen", ellers plt. Kindsvôt el. -foot, se Schütze I. 83, II. 256,

Bartsch II. 50.111, Mhardt BK. I. 233, Tille, Weihnacht. 193; se *barseltå; Nyland IV. 35: „få tånan“, traktemente af „supen, ost, bröd“, som gives i barselstue, jfr. Rietz „drikk bån-tånä“, drikke barnsvøbet (tåna).

barnsnød, no. *bårnø* (Agger); *hans kowən war i bånø,* Kr. IX. 226 (Horn. h.); bön til Jomfru Maria af kvinde i b-, Thiele Overtro nr. 381; kone, som dør i b-, skal have svøbelagen med i grav, Krist. VIII. 212.362.63; se frugtsommelig I. 376.27 a, jfr. Fafnism. 16, Völs. Saga k. 18: norner, s. løser foster fra kvinder.

barn-ung, to. *båroŋ* (vestj.), meget ung.

baron, no. „Baro'n-Frederik“, uægte sön af en b-, se Kr. Alm.[2] VI. 56.43.44.

bars, no. *båəs,* aborre (Kejnæs, Als); søkaruds, labrus rupestris (Broager); jfr. htsk barsch, se tangmus.

barsel, no. se Fb. Bondel. 303 flg., Krist. Alm.[2] IV. 82 nr. 7, IV.[2] 67 flg., JSaml. III. 299, I.[3] 77; Zs f. Ethnol. XXXII. (1900) s. 52 flg. (Island); jfr. Sundbl.[2] 227, Hazel. VII. 21 flg., Bruzel. 77, Sv. Ldm. I. 599; barnet sættes i höjsæde, CavW. I. 382; må ej göres mandag, onsdag, fredag, Amins. VIII. 91; spøgende indbydelser, Kr. Alm. IV. 120.354, Molboh. 64.205 flg.; — JSaml.[3] I. 77; skæmtevise, „Kælling til b-“, Kr. II. 341.100, Sgr. XI. 145, Kr. SkV. 19 nr. 3; jfr. DgF. k. 1, Hess. Bl. f. Vlk. III. 25, „mulier infinitus“; — ved b-gilde indføres barn i bylag, ved dåb i kultfællesskab, Samter 70; — bjærgmand byder sine egne til b-, Krist. Sagn I. 73.297-98; gårdmandsdøtre til bjærgmands b-, I. 129.491; gårdmandskone bærer bjærgmandsbarn, 117.453; bonde byder bjærgmand, se trommespil m. henv.; jfr. barns-øl, Kalk., slgn mnt. kindelbêr; se gode tidender, lue II. 455.45 a; *blindt-, *kaffe-, kristen-, kvinde-, sætte-, våd-.

barselkone, no. ansés for urèn til hun har været i kirke, Nyland IV. 35; jfr. Tr. Lund VIII.[2] 95, Wh. Vlk. IV. 145 (Maked.) med henv. til Euripides, Ephigenia v. 381 flg.; der skal brænde lys (II. 480.30 b) hos b-, og våges hos hende, se Wigstr. II. 86.90, jfr. træbillede; tro og skikke, se Amins. VI. 96; dør barselkone inden kirkegang, skal hun have börnelinned og offer med i kisten, se frugtsommelig I. 376.27 a; jfr. Wigstr. II. 264; hun føder, om hun er uforløst, i graven, Sgr. XI. 151.450, CavW. I. 485, Meyer Bad. 394; kisten bæres om kirke, offer for den døde lægges ind i revne i kirkemur, Temme Pom. 338; den døde besøger sit barn og giver det die, Wuttke nr. 748, Birl. I. 475.17.18, slgn „moder under mulde“, DgF. nr. 89; dukke lægges i kisten til den døde, Wille 202; — gådespörgsmål: „hvad er bedst, til et mske, når sjæl og legeme er kommen af det?“ svar: sengen, se Sgr. IX. 137.439.

barselkrukke, no. *basəlkruk æn -ə* (Elsted), = barselpotte (s. d.).

barselmad, no. bringes af naboer til barselkone; i regelen sødsuppe (Elst., vist alm.); kringle og vin, JSaml.[2] III. 99; hun skal smage på alt, III. 299 flg.; jfr. Wille 202: i barselpotten er flødegrød, hvorover fire fingre tykt smeltet smör, deri stykker af honningkage og hårdkogte æg; „barn-“ eller „lillgröt“ med æg, Dybeck Runa V. 99, Amins. VI. 96; „nornagreytur“, barselkones 1ste måltid, Antik. Tidsskr. 1849-51 s. 308; Sarakka grød med tre pinde, Friis Lapp. Myth. 91, Fritzn. Lapp. 156, jfr. Gr. Myth. III.[4] 409, Mhardt, Germ. Myth. 631 flg.; slgn „groaning loaf & cheese“, North. Folkl. 59. 89, Wright, Dict.; „Eingebinde“, Meyer Vlk. 189; se herom Tr. Lund VIII.[2] 38 m. henv.

barselpotte, no. også afb. Schrøder, Næringsveje 68; i et stedrim: „Tranebjærg b-r“, Sgr. XII. 142.365 (Sams).

barseltå, no. Krist. Alm.[2] IV. 68.202 (Nordby, Sams), = *barnetå (s. d.).

barsle, uo. *basəl baslə basəlt* (Elst.), göre barsel.

bart, no. jfr. htsk bart; se snövs-.

bartelfugl, no. *[bartəlfòwl]* (Sams), musvit, parus major, se Sgr. V. 45.40.6, XII. 156.572, talgpikker.

Bartholomæus, no. „Bartholomæi blæst“, Kr. IV. 372.285; „Bartel Brydestrå“, fordi dagen bringer storm og uvejr, IX. 30.314; en kone gav den flåede B- af medlidenhed smör til salve, til tak gav han smörret lægedom og kraft, Meyer Bad. 509, Wh. Vlk. VIII. 439 (Steirm.); det kan holde sig året rundt, Mélus. IV. 353.3; Kr. Alm.[2] I. 78.87.88, skæres malurt, kærnes smör, storm frygtes; dagen

kaldes plt. „Baddelsmês“, Korresp. III. 28; se Bertel, *jul.

bartskjærkjælling, no. i visen, Kr. SkV. 102.8.

1. **bas**, no. *æ baəs* (Als), smeld på pisk.

2. **bas**, no. se kvart, kvint, ters.

3. **bas**, no. *ən bå̜səns kwi̜* (vestslesv.); *de ær ən bå̜s* (sts), en stor karl, matador; udtales pltysk. bårs; se kålrabi-, sove-, tømmer-.

basartræsko, no. *basa̜·trę̀skòr* flt. (Vens.).

basilisk, no. udruges af æg, lagt af 7 år gl. hane, Kr. Sagn II. 226.210, Sgr. VIII. 112.490, Thiele II. 300; jfr. Lütolf 353.307, Birl. I. 122.81, 502 m. henv., Rivista I. 288. 557, II. 337; hanen 9 år, Kr. Sagn II. 226.212; 12 år, Wigstr. II. 168; 7 el. 20 år, Mhoff 237; se Hauken. II. 70, „skoffin“ og „fingálk“, Arnas. I. 612. 13; Hazel. VI. 27, dræber ved sit öje (III. 1167.16 b); Urdsbr. II. 122, Strackerj. II. 97.385, Busch Vlksgl. 245, Meyer Abergl. 73, Mélus. IV. 571, V. 18, Hardw. 136, Folkl. Journ. I. 296 (Span.); avles i mjød, øl, el. ovn, hvori der fyres året igennem, Kr. Sagn II. 226.213. 16. 17; jfr. Folkev. XI. 456.293: holdes masovn varm tre julenætter, avles „skorpion“; avles i råddenskab, JK. 179.8; jfr. Hulme, Natural Hist. regist., ligeså Steele, Mediæval Lore; Lauchert, Physiol., Bosquet 207 har „codrille“ af haneæg; „cocadrille“, Laisn. I. 196. 202; eng. „cockatrice“, slange, der avles af haneæg; slgn krokodil, Weig. Wb.: „cocatrille“ oversættes gltysk ved „nichus“, ɔ: Nixe, Nøkke; hundehvalp, som fødes seende, bliver b-, Thorkels. 148.

1. **basse**, no. — 1) navn til væder, Kr. KT. 50.135; også om andre dyr, se føl-, kule-; „basse er i klemme“ (Als), ɔ: nu kniber det. — 3) ærestitel for person, se gade-. — 4) se skarn-, skjæl, skov-, torre-. — 5) lus; *„bewå̜·r mæ få busiər å basiər“*, Kr. IV. 345, jfr. Sgr. VII. 124.115. — 6) sidste neg, Kr. Alm.[2] I. 45.70. — 9) en slags kanon, se sving-. — 10) „skåte med dukker og basser“ (Skagen), ɔ: potteskår; jfr. Aasen basse, stort, stærkt dyr, trivelig karl, vel egentl. björn; isl. bessi, hanbjörn; basse, Kalk., vildsvin, kanon; smsætn. til en mængde skældsord; se drimle-, dromse-, dronte-, *emme-, fidde-, fjante-, flavte-, flugte-, grynte-, hurre-, knalder-, knisse-, knægte-, luske-, ruske-, russe-, sege-, skralde-, sludder-, sluske-, sløv-, snurre-, snylte-, spjadder-, spjarre-, sprætte-, svaje-, svine-, tratte-, tægle-, vrade-, vringle-, vrövle-, æde-, ævle-.

2. **basse**, uo. 3) *basi* (Vens.), bevæge sig tungt, vralte; *hą̊j æ så fåbu·si, hą̊j kan̄c basi,* så udslidt, medtaget, han kan ikke røre sig; se 2. bavse.

bast, no. = rgsm., jfr. htsk bast; Aasen isl. bast, itk., se skralder-.

bastelarres, no. *de ær il vær å gør sdən bastəla̜rəs a̜* (N. Slesv.), larm, ophævelser; se bakkelarres.

bastet, to. som ligner bast, om bred, grov hamp (Mols).

Bastian, no. originalen til „Den store B-“, den tyske Struwelpeter, Wh. Vlk. XIV. 360.

basun, no. = rgsm.; hvad b- siger, Eftersl. 173.6; jfr. htsk posaune, lat. bucina, snoet blæsehorn af metal.

batterone, angives som navn på echiniter (Bork v. Rgb.).

battet, to. *batə* (Als).

bav, udrbso. se hu-.

bave, uo. i udtr. som: *han̄ serər å bawər* (Brander.), gynger på stol; se bagstol.

bavle, uo. *æ mark leqər o bawlər i æ wan̄* (vestj.), ɔ: er vandfyldt, se sulke.

bavn, no. ildsignal i krigstid på banker, Kr. VIII. 166.287, jfr. Fatab. III. 54; jfr. „beacon fire, hill“, Leicest Folkl. 2; se isl. bákn itk., tegn, mærke, htsk bake, henføres til gfr. bauçon, fane, se Fritzn.[2]; en mængde smsætn. i stedsnavne, se Post-Adresseb. under Baun-; Bavnehöj, FrRA. III. 40.

-bavse, uo., **-bavset**, tf., se for-; mnt. vorbasen.

-beboer, no. kun flt. *bəbǫərə* (Søv.); se ene-.

-beboet, tf. se u-.

2. **bed**, no. jfr. Aasen beita huk., beite itk., stund, vis tid; se fram-, harve-, morgen-, tromle--

3. **bed**, no. stedremsen, se Kr. VI. 346.216.

4. **-bed**, no. böjning? se hambugt; ham-.

bedagte, uo. *bədaqt* (vestj.), drøfte, forhandle, overlægge.

1. bede, uo. *bẹ bẹə ba bẹə* (Elsted); *bæj* ft. *baj* (Tandslæt, Als), *bæjə* (sts), indbudt. — 3) der bestilles bön for syge i kirke, fortæll., se Kr. Alm. VI. 100.216-18, Friis VN. 87; bede om fred for dødning, Kr. Alm. VI. 171.370; om 100 daler, se *hundrede; jfr. Aasen isl. bidja; mnt. beten, se for-.

2. bede, no. *æn bæj* (Tandsl., Als), bön.

3. bede, uo. *bi̯ər -ə bi̯ət bi̯ət* (Elst.); jfr. Aasen isl. beita.

5. bede, no. herhen hører udtr.: *han wår slem i bẹr* (vestslesv.), knibe, forlegenhed; jfr. Rietz beta, htsk beizen.

6. bede, no. — 2) *bejəj*, jærnplade, s. slås fast under „klampen" som skoning på træsko (Søvind); se drive-, dör-, horn-.

8. bede, uo. se Kalk. bede 116 b.

10. bede, no. jfr. mnt. bete; lat. beta.

bededag, no. *„hwa skat do hæn ida'?"* — *„a skul ə betə ræj i byj, få de æ da i alərhèlwedəs stu bẹda"*, ɔ: jeg har mange, jeg skal bede om hjælp; se *hellig-.

bedefredag, no. se Krist. Sagn IV. 444.81 (Ålbæk, Vens.).

bedekjød, no. læs *bẹðkyð* (Agger).

bedekone, no. Tirslund, (N. Slesv.), kaldes *æ bæjkun-såwn,* vel sagtens på grund af, at mange tiggere der hørte hjemme.

-bedelse, no. se for-.

-bedet, tf. se 1. bede; u-.

beding, uo. *bədiŋ æn,* betingelse (Tandslet, Als), plt.

bedrage, uo. *bədraw -drawə -drawt -drawt* (Elsted).

bedre, to. *ku wi trẹf æn betə plæt bæjər in bæjər, så wår ət sku ek swå læŋ eñ wi hå dæm we æ sij a wås* (Agger), ɔ: en rigtig god plet [under fiskeriet]; „mæ ku bier kom te kråntjes ijen" (Vens.), se To Nov. 7; se bedst, god; jfr. Aas. betre, isl. betri; for-.

bedring, no. se söndags-.

bedriven, to. *haj æ så let bədrywən* (Vens.), lidet foretagsom; kan kun overkomme lidt.

bedrøve, uo. se Kalk. drøve; jfr. dru.

bedst, to. *hañ æ bæst te å si åpo,* ɔ: dur ej til arbejde, *dæñ bèst, di bẹst* (Søvind); rimet om, hvad der er bedst for msker, se Halfs S. kap. 7, Moe, Event. Sagn 628.

befalde, uo. i udtr. som: *hañ lat sè bəfal mẹ ət* (Søvind), gav efter, nöjedes; vel sagtens tysk gefallen.

-befaren, to. se hel-.

befikket, to. *bəfekə* (Vens.).

befængt, to. *bəfæən* (Elsted).

beg, no. *han ska sjæl bej æ peq a' sæ* (vestj.), have ulejlighed med at blive god igen; jfr. Aasen isl. bik itk.; htysk pech, lat. pix; se fedt-, suder-, tjære-, vogn-.

bege, uo. „sneen beger", skal bruges i Uglebølle (Ø. Lisbj. h.).

begge, steo. se 3. både.

beghætte, no. se springe III. 504.40 a, skurv.

begild, no. se pegild.

begjort, tf. se gjöre 10; lemme-.

begjöre, uo. se over-.

begkabel, no. *beqkabəl* best. *-t* (Vens.), tovværk, optrævlet; *b- bẹ̈jəs omkreŋ hwòt imò hupiₑjn å omkreŋ gal biən.*

begmørk, to. *pekmørk* (Als).

begravelse, no. *de æ kon dæm, dæ æ te mirə, va* (som) *dæ æ te bəgrawəls, di åñə æ kon mæ lik* (Viby, Als); mand vil ej begraves på Agerskov kirkegård, ved siden af en Rangstruper (N. Slesv.), Fausb. Agersk. 5; se om skikkene, Fb. Bondeliv I. 359 flg., II. 94 flg., Sgr. VIII. 189, IX. 203 (Holmsl.), Kr. Alm. IV. 87.8, IV.[2] 72, Anholt 108.256, Bjerge, Aarb. IV. 51; lig jordedes i Oxby til 1850 ej engang omvundne af sejldug el. i sæk, så ræve grov dem op, FrRA. III. 126, se strandvasker; ligtaler, Kr. KT. 133 flg., jfr. Sgr. I. 217.7-9, Eftersl. 202.152, Gr. Æv. III. 97 flg.; sære ting hændes ved begr-, Kr. Sagn V. 204.597, jfr. Wigstr. FS. 166.521; om lig skal lægges i eller udenfor kirkegård, CavW. II. 304; lig af fredløs begravet i morads, s. 356; person, forskrevet til djævel, begravet, Sgr. II. 220.813; b- hos underj., Kr. Sagn I. 76.300, jfr. Hartl. FT. 105. 127; m. h. t. skikkene, se N. M. Peters., Danmarks Hist. i Hedenold III. 360, Weinh. Altn. Leben 488, Wigstr. Folks. 64, Sundbl.[2] 176. 227, CavW. I. 455 flg., II. LII, Nyland IV. 36, Urdsbr. VI. 119, Urquell II. 80. 90; se fremdeles: arveøl, død, *flodmål, (se lig II. 410.26 b), grav, jordefærd, kirkegård, kistelæg, levende II. 402.54 b, lig,

spejl III. 481.2 b, strålæg, sørge, tagdråbe III. 756.5 a, vågestue; efter-, fri-, suppe-, vælling-.

begribe, uo. *bəgriəf* (S. Sams).

begribelig, to. se u-.

-begrinne, uo. se grinne; over-.

begstryge, no. *peqstryq æn* (Andst), strygestikke, besmurt med beg, hvori er strøet sand til at skærpe le med.

begylt, no. se gylte 2.

begynde, uo. *bəgyn̄ -ə -t -gynt* (Elsted); *a bəgent å sev* (Mols), at søbe.

behagelig, to. se u-.

behave, uo. *bəha si mæ ət* (vestj.), finde sig i.

beholden, to. „töjet var både stærkt og beholdent", Kr. Anh. 109.260, til at beholde, holdbart.

behov, no. se behøve; hus-.

behøve, uo. *bəhòw -hòwə -hòwt -hòwt* (Elsted).

-behøven, to. se u-.

-behövlet, tf. se u-.

bejle, uo. „en rig ænkikuhn, dæ bejlt a' ham", Jæger Gillsj. 35; varsler for udfaldet, Kr. Alm.[2] III. 98.638 flg.

bejledag, no. *bæjldaw o båjldaw, de ər ət al daw* (vestj.), jfr. Kr. Ordspr. 559.

bejler, no. *a wel enc ha ham, om di så wil cyjl ham ætə mæ!* (Vens.). — 1) hvorledes karl frier, *„ve do ha mæ, så ta mæ . . .;* jfr. GldM. II. 107.80 (Falster); Wigstr. Folks. 37, Folkev. VIII. 267, Wille Opt. 190, Nyland IV. 16; „böneman", „talman" får skjorte og hoser til lön, Sm. Medd. II. 70; *„æ di hjart som min, så krøjst mi hån, si dær, si!"* Kr. Molbh. 11.27; — indleder sit ærinde under påskud at handle, se Fb. Bondel. 291, Kr. Alm. VI. 81 i vise: „jeg vilde af ham købe et tillægsgimmerlam"; jfr. Wigstr. I. 84, køber føl, grise; Bruzel. 64, kvinde, som er „mægler" (s. d.), vil købe uld eller tigge, kaldes „giftekniv"; slgn Meyer Vlk. 169, Baden 255; mægleren søger due, kvie, P. Arch. XIV. 582 (Sardin.); — hvorledes pige får mange b-e, se Rääf I. 103. 105. 108; b- må ej komme kørende (dovenskab), ej gående (armod), men ridende hvid hest; får ej kurv (s. d.) under nytænding med sønden vind, men må vende om, når hest vender hale mod pigen, Rääf I. 9; heller ej bejler til enke, mens hendes mand ligger lig, Hazel. VII. 14; eller under sjæleringning, Wigstr. FS. 302.79-81; — b- søger tålmodig pige, træder hende i hæle, spytter hende i ansigt, Sgr. XI. 23.35; pige skal vise dannelse, siger: *„ska å skær æ röw å æ hön?"*, 23.36; pige, som kun spiser $^1/_4$ ært, se levende II. 403.8 a flg., spise III. 495.39 b; hun æder bagefter et hestelår, JFærø 317; pige, som lader i tanker øllet (s. d.) løbe på gulvet, Wigstr. S. 81; den læspe (s. d.) pige, Kr. SkS. 35, Regist. nr. 125; b- gæmmer nögle i piges hørhoved, se lögle II. 511.47 a, Sgr. I. 216.04, en dukat, Krist. SkS. 11. 252, Mhoff. 586; pige med negledejg (s. d.), Kr. SkS. 13; den blinde pige forråder sig, Sgr. XI. 15.18. 20, Kr. SkS. 39, Arne Sl. 25; jfr. Asbj. II. 246, Hauken. VII. 563, P. Vlk. IX. 56; b- tager pigen som rydder op, Krist. Anholt 94.232; jfr. Gr. KM. nr. 155, lægger mærke til hvorledes hun spiser ost; pige, uduelig til at væve, men forstår halvkvæden vise, Wigström S. 115; moderen praler: „20 får", pige siger: „begge", s. 99; jfr. Asbj. II. 244.47 flg.; havgassen tæmmet, Wigstr. S. 98, se vol; b- mishandles el. hånes af den overmodige pige, Gr. Æv. III. 58, Registr. nr. 121; jfr. Afzel. Sagoh. I. 76, Wigstr. S. 38, Cederschiöld, Medeltidsberätt. 107, Klarus; b- med sure ben afvises, Bondes. Hist. 302; b-, som ej er ræd, får pige, Wigström S. 89; søger usét pige, se portræt, Registr. nr. 10; b- skal besvare gåder el. dø, Kr. V. 288, Ævent. III. VII, Registr. nr. 19 b; hvorfor ingen b-e til 12 døtre, Sgr. IX. 151, Registr. nr. 68 b; hoved hugges af uheldige b-e, alm. æventytræk, se Liebr. Volksk. 153; b-e forsvinder v. trolddom, JFærø 97; — i skæmtevisen: „Bejlerne", Kr. SkV. 128 nr. 32, „Syv Bejlere", nr. 33, „Hvis B- kommer", nr. 41; — „bejlerleg", Gr. GldM. III. 179.146. 150. II. 145.6, Krist. Börner. 310.59, 642.95, 205.75, 503.76, 692.83-85, 694.95, se Inge 2; — bejlerviser: Sgr. IV. 146, XII. 105.241, Kr. XI. nr. 103. 125—26. 138, Börner. 382.27, Fausb. Agersk. 47; jfr. Wigstr. II. 51. 54; b- forklædt som mø, Isl. Fornkv. II. 63.41; almindeligt se Kr. Alm.[2] III. 78.502 flg.; billede, Friis VN. 65; se frier. — 3) ender af hørtråd hos den udygtige spinderske, Krist.

Ordspr. 15, se Runa VIII. 35; se Aasen bidlar, isl. biðill.

bejlerstykke, no. første stykke efter endeskiven på brød (Årh. egn), se jomfrustykke.

bejlersvende, no. flt. gløder som falder ud af kakelovn, Kr. Alm.[2] III. 99.43.

-bejner, no. se knækken-.

bejs, no. *bèjs æn* (Vens.), rus.

bekandt, to. se bekjendt.

bekjendelse, no. *bəkeṇəls æn -ə* (Søv.).

bekjendt, to. — 2) *hon æ så bəkåňc* (Vens.), snedig. — 3) *dè ka vi it vè bəkẹň* (Søvind); se u-.

bekjendtskab, no. *bəkæ̌ntskav et -skavə* (Søvind), = rgsm.

beklemt, to. se hjærte-.

bekomme, uo. se vel-.

bekvem, to. se u-.

belling, no. i et stedrim: „Besser b-er“, Sgr. XII. 142 (Sams), billinger?

bel-uge, no. „husk, det er bel-uge!“ — „jeg er tilfreds, det er bel-Satan!“ svarede han, Kr. Anh. 100.240, ordet forklares s. III. = en slem uge; da målet har —e— for —ø— er bel mulig at sammenstille med isl. böl, ulykke.

-beløb, no. se öjen-.

ben, no. *bịn* flt. ossa, pedes; *bịn*, pedes (Søvind); *biən et* (Als); *hun hå bijən som stålpər i huws* (Thy); *han tråj ham i hans hæl o blæň bijən mæ· ham* (vestj.), se Sgr. XII. 32.69, ɔ: spændte ben for; *ta bijən i nijəs mæ jæṇ* (Sall.), magte en; havde jeg haft bedre kort, *haj I alər fån et bẹn te æ jọr* (vestslesv.), ɔ: intet stik i kortspil; *sæt jæṇ iğæ·n o æ bijən* (D.), støtte en materielt; hans ene ben siger: Skanderborg! det andet: Frederits!“, Krist. IX. 111.191, de skræver? talemåder om b- se Kr. Ordspr. 15; den som går ind til bens og har lådne b-, har lykke, Kr. Alm.[2] III. 77.90 flg.; — for at holde mand på sted under besværgelse graves hans ene ben ned i jord til knæ, Sgr. II. 62; — ben, som ligger over port og ej må flyttes: se Kr. VI. 131.189, jfr. fisk I. 296.33 b, flæsk 323.11 a, hoved 655.25 a, slgn Gr. Myth. 522 anm.; b- af får, höns, gæs, alleslags dyr, hænger sammenrinkede på loft, Kr. Sagn VII. 230.88; pige påtager sig at hente et ben i benhus el. kirke, se Kr. Alm. VI. 172.372. 76. 79, VI.[2] 122.88 flg., et hoved s. 126.298; jfr. *benrad, væddemål; b- som er medtaget fra hav, skal bæres tilbage, Kr. Alm. V. 186 ned., jfr. Nicol. Nordl. IV. 23; b- og splinter, som levende mister, skal han ha med i grav, JK. 354.48; kvinden, som er dannet af b- er stærkere til at bære smærte end mand, JK. 357.72; — b- forråder morder, Krist. Sagn IV. 448.91 flg., se Vill. Christensen, Baareprøve 208. 245. 246; den myrdedes ben bløder, da morderen hugger i det, Thiele I. 153, Kr. III. 160, VIII. 183.302-4, Alm. V. 169.432, 190.475, Sagn IV. 448.91-93. 98. 00-4, jfr. 248 øv., Sgr. IV. 236.728, se Arnas. I. 233, jfr. Köhl. KS. I. 49.1, Monseur, Bulletin I. 39-149 „l'os qui chante“, Tr. pop. XX. 251 (Polen), Gr. KM. nr. 28, Rochh. D. Gl. I. 243, Argauers. II. 122.349-52, Naturmyth. 57, Schindl. 234, Urquell VI. 175, Folkl. VII. 403, Monnier 106; se harpe, 1 streng; den myrdede drengs b- lægges i skrin, Kr. VII. 383, Sgr. XI. 184.550, XII. 117.245, Eftersl. 151, Registr. nr. 41, se Gr. KM. nr. 47, Magyar T. 299. 418, Roch. D. Gl. I. 247 m. henv. til Göthe's Faust I. sidste sc., Ons Vlkl. VII. 82; — b- trækkes af mand v. synshverving, Kristens. Sagn VI. 431.87-8. 434 øv., 435-36, jfr. Simrock Volksb. IV. 57; Gyge -kaster sit lårben efter kirketårn, Faye 110; — i æventyr: hurtigløber hopper på ét ben, har det andet opbundet, se Sgr. VIII. 147, jfr. Registr. nr. 9, Gr. KM. 71. 134; lang person m. forgyldte ben, Eftersl. 145; i slutn. af ævent.: „hun havde 7 al. næse og 3 al. b-, Kr. V. 149; — i Molboh.: karl støder ene ben af i frostvejr på gærdestavr, Kr. Molboh. 113.356; mændene kan ej finde deres b-, Kr. Molboh. 32.105, Fausb. Molboer 28, Segerst. 183; jfr. Busch, Vlksh. 63, Urquell IV. 180 flg., Cloust. Noodl. 32, se Molboer; — der findes korsdannet b- i hjærte på hjort, skudt Bartholomæus' dag, Kr. Sagn IV. 623.98; varsel af lammebov og gåsebrystben for vinter, Kr. Alm.[2] I. 58; jfr. Säve, Åkerns S. 31; se gås I. 527.40 b, Schw. Vlk. VI. 23; bensplinter i pølse med svovl og hvidløg skræmmer havmand, Bondes. Hist. 245; b- af lindorm bliver mands bane, Krist. Sagn II. 182.24, 198.89-91, jfr. Rafn, Fortids S. II. 234, *Ørvarodds (s. d.) S. k. 41, Köhl. KS. I. 47 nr. 11; b- skjules med kød,

rise griber efter dem, JFærø 267, jfr. Zeus og Prometheus, Preller Gr. Myth.[2] I. 73; — gæster slås med b- ved gilder, se sveskesten, jfr. Odyss. XX. 299; — i Norge kastedes ben, samlede fra måltid, 3 torsdage för jul ud gennem dör efter dværgen, Wille Opt. 182. — 2) „de wa et fåhle bihen te å gjø komers“, Gillsj. 5, en farlig fyr til; b- i mange sammenstn. danner skældsord, se artiklens slutning. — 4) jfr. udtryk i gåder, se f. eks. Sgr. II. 42.264, IX. 138.447; se fireogtyve-, tolv-, tyve-; se Aasen isl. bein itk., htsk bein, eng. bone; -bejner, Svends stövler, hjærtebensfedt, -olie, Peder dejligben; *bryst-, *dødninge-, fir-, flue-, *flæske-, for-, fram-, *frø-, fæ-, *fåre-, gaffel-, glas-, gnave-, grå-, hals-, hinkel-, hvals-, hönse-, is-, kakel-, kalve-, kankel-, kjage-, kløratten-, knebel-, lykke-, nakke-, næse-, *nøgen-, pile-, revels-, rib-, ring-, *rokke-, ryg-, ryle-, rød-, skinne-, *skjæl-, skjævl-, skrinkel-, skræve-, smal-, små-, spjatte-, spjælter-, sprinkel-, spy-, stalke-, stejle-, stritte-, stummel-, surre-, svejl-, sving-, sø-, to-, tre-, træ-, tusend-, tælgestole-, øre-.

benattet, tf. i talem.: *hañ blywə benatə lisom æ svin i æ tarə* (Brander.), forsinket.

benbrud, no. navn til hund i mørk tale, se hund I. 675.15 a.

-bende, no. se ved-.

benedder, no. se benæde.

benedicite, læs: *jæn sæjə jet, . . . dæñ trirə b-,* måske: Gud bevares! (K. Nyrop, mundtlig); tlmåde, der svarer til: „God bless us!“ i ny-engelsk se Halliwell; jfr. Chaucer, The Knight's Tale v. 1787. 2118; se kardobenedikt.

beneficium, no. *o søq benəfisiom* (Lem), ɔ: fri proces.

benet, to. se en-, fir-, hval-, kort-, segl-, skejl-, skejt-, skrinkel-, slinde-, spege-, spegel-, stakket-, stor-, to-, tre-, tyk-, vand-, yte-, öm-.

Bengjær, no. *æn slem Bjeñǧar*, ond kvinde, Krist. Alm.[2] VI. 269.18; jfr. DgF. nr. 135 „I lover ikke hende Bengerd, hun er så besk en blomme.

benhus, no. — 1) var i en krog i våbenhuset (s. d.) muret op med halv stens mur som en sandbing; deri samledes alle på kirkegården fundne ben; når der ej var plads til flere, nedgroves de, se Kr. Alm. VI. 172.372. 75. 79, Thiele I. 132, jfr. Hauken. IV. 125, Wille Optegn. 205, Braz[2] I. XXXI, 262; HBV. IV. 209 endnu i 17de årh. på kirkegård, Globus 83 s. 25 i Lothringen; fig.: „han er solgt til Kjæn Dorrets b-“, Kr. Ordspr. 17, ɔ: han kan ikke klare sig. — 2) *æ bjænhus* flt. (vestj.), spøgende: træskostövler.

benhæfte, no. *æ knyw ha bjænhöwtər* (Gram), skaftsider af ben.

benkiste, no. „b-“ og „slagterbænk“, to pladser i Torslev s. (Vens.), som minder om natmandstiden, dær henkastedes ådsler af dyr, Gaardboe Natm. 90. 99.

benløs, to. *æ æ blöwən bænløs no i ə sist* (Viby, Als), dårlig til bens; *ən gaməl måñ ka blyw bænløs* (Als).

1. benneke, no. se skide-.

3. benneke, uo. *benək åw* (Als).

benrad, no. fundne b-e, Kristens. Sagn IV. 530.16, V. 120.27; pige henter b- i våbenhus ved nat, Krist. Alm. VI. 170.370, Sagn V. 251.98 flg. 256.906, se tilgivelse, jfr. Wolf NS. 398.319; „beinagrind“ falder i støv, da den får tilgivelse, Arnas. I. 306–8; b- er spændt for kærre, piskes, Wigstr. II. 111; mishandles, Bondes. Hist. 18; i 12te årh. afbildes døden som b-, Gr. Myth.[2] 809, jfr. Hesseling Charos 37, Tr. pop. XVIII. 565; b- som gæst v. fester i Ægypten, se Ermann, Ancient Egypt 386; se skelet.

benskinne, no. *bjænskæn æn* (Agger), = rgsm.

bentand, no. se mus II. 631.4 b, tand III. 770.45 b.

benved, no. *bænəve* (Egen, Als); *di brukə ə möjə te å law skiə åw.*

benværk, no. *hąj ka hwicən stø hælə stø, så waq ær hąj åpå bjènwærkə* (Vens.).

benæde, no. *bjènæ de* (Vens.), = benedder.

-benævnt, tf. se u-.

benøde, uo. *dær ær ęən, dær hò bənòj dæ mę ə* (Vens.), nødt dig til at tage det.

benådningskorn, no. *dær æ jæn å æ præst, dæ hår söjt nåt kowr eñ, di kalər bənåðnəŋskowr*, Kr. IX. 175.7 (Husby, Ulvb. h.), sagtens tiendekorn, som gives til erstatning for tab ved sandflugt.

beram, no. *[å ət bəraəm]* (Als), på lykke og fromme.

beredelse, no. se for-.

-bereder, no. se *feld-.

beregne, uo. se i-.

berejst, tf. „han er vidt b-, han har været på den anden side af Hobro“ (s. f. Ålborg); *a æ wit bərest, a hå wat i Kårop sòwn,* Kr. IX. 112.198.

Berent, no. personnavn, se klodrian.

berette, uo. præsten hentes til sygeberettelse, for at det skal give en vending i sygdommen, jævnlig for at gamle og svage skal dø (vestj.); jfr. Wuttke nr. 193, Folkl. Rec. I. 46; se altergang, gudsbord.

-berettelse, no. se syge-; taber præst ved hjemmekommunion brød el. spilder vin, skal enten død følge eller sygdom længe vare (Rääf Saml.); skikken i den romerske kirke se Meyer Baden 580.

bergamot, no. se pergamot.

berige, uo. *bəriq -ə -ət* (Søvind), = rgsm.; „turr a så blæj mæ i e få å berigen mæ siel?“, To Nov. 29 (Vens.).

berlinerkontra, no. se Dske Folkedanse nr. 14, melodi nr. 14; jfr. *gamle berliner.

Bertel, no. *Batəl,* yngre: *Bærtəl* (Vens.). — **1)** til en, der drikker meget, kan siges: *no, do· Batəl Skølhals, æ do snǫt fårə?* (Vens.); jfr. Sepp I. 259 „Saubartel, Schmutzbartel; du weisst, wo Bartel den Most holt“, ɔ: hvor David købte øllet. — **2)** *i batəl,* a) lang trælysestage, som kan sættes på gulvet, se lysemand; b) en flere al. lang tælledyppet lysvæge, man bruger til at gå ærinder med i huset; se Bartholomæus; *tjævse-.

Bertelmesse, no. i udtr. Kr. Alm.[1.] I. 74.27 „Bærtelmæs tø er så godt som 100 læs hø“, 24. April? se Bartholomæus, *jul.

berygtet, to. se u-.

berøre, uo. *bərø -rə -rət -rət* (Søvind), belægge med rør, som loft, der skal gibses.

berørt, tf. *hań æ liq æfən bərør* (Branderup, S. Jyll.), ɔ: mærker netop rusen.

besagt, to. „præstekonen bar de fleste [börn], det var en b-. ret“, Krist. Anh. 107.254, ɔ: en afgjort sag.

bese, no. se bæse.

1. bese, uo. *bęs bęəsə bęst bęəst* (Søvind), jfr. mnt. bissen; „de ossen bissten in't holt“, Korrespbl. IV. 22 (Schwerin), slgn P. Vlk. VI. 30; kvæg hindres i at b-, om de føres ud 1ste gang over snor, som lig er ført over; om hyrde har hugormebrodd i sin stav, som han stikker i jord, Bartsch II. 147.662. 671; se drot.

2. bese, no. kaste b- på køer, Kr. Sagn VI. 304.848; på skind s. 350.

3. bese, no. *bęs æn* (Askov), læderstykke indlagt mellem to andre, som spændes sammen.

beseelse, no. rejse på b-, ɔ: for at se bruds el. brudgoms ejendom, se JSaml.[3.] I. 79 „bese sig“, Kr. Sagn IV. 216.21; jfr. Wigstr. Folkseder 37 „se sig för“; „skåda“, Skytts h. 122, Sm. Medd. II. 74, Bruzel. 65; jfr. Kück 159, P. Vlk. III. 186 „besehen“; Meyer Vlk. 166 „Beschau“, Birl. II. 323. 335, Gomme, Folkl. Rel. 238; se besigt; skue, skåde, vilkår.

besefommel, no. *bęsfǫməl æn* (Askov), redskab, hvormed besen pudses.

besehövl, no. *bęshöwl æn* (Askov), kniv til at beskære besen.

besekors, no. lignende formler, Fb. Bondel. 330, Kristens. IX. 5.32, Börnerim 467.86 flg., Alm. I. 26.78, Sgr. II. 123.568 (Bornh.); mulig er b-et besværgelsen, hvormed køer hindres i at bese, se Kr. Alm.[2.] I. 17.44, Sagn VI. 349 nr. 12, jfr. *bikors.

besekræmmer, no. se Fb. Bondel. 219, Sundbl.[2.] 329; hans remse, Krist. Börner. 396.65; myrdet b-, se Denh. Tr. II. 195 flg.; jfr. Meyer Baden 345. 476.

besét, tf. se u-.

besetravlt, to. læs: *bęstravəlt.*

besigt, no. — **1)** = beseelse (s. d.), se Blich. Nov. IV. 507. — **2)** se slagte-, svine-.

besked, no. *bəskiən* (Tandslet, Als).

beskide, uo. se over-.

beskidt, to. se livver-, mog-.

beskikke, uo. „det var ham så beskikket“, Kr. VIII. 353.617, se skjæbne.

beskjærme, uo. *bəskə̣rm* el. *bəskèrm -r -t -t* (Vens.).

beskyttelses-seddel, no. se Kr. VI. 210.289 flg., jfr. himmelbrev.

beslag, no. pålæg på mad; for at få brød og *bəslawə* (best.) til at følges ad, skærer moderen smörrebrødet i „ryttere“ (s. d.); (Vens.).

beslæt, no. se jærn-.

beslået, tf. se jærn-.

bestemt, to. „du er skam b-, lisom Randrup præst, han vild' gå æ klok 10 å gik æ klok 2", Kr. IX. 109.169.

bestille, uo. *bəstel -ə -t -stelt* (Elst.); „har du ikke andet at bestille, kan du sætte dig til at gnave kødet af dine egne ben"; „a har lige kjær, hvad a skal b-, når a kan beholde hænderne i lommen", Kr. Ordspr. 559; svar på: „hvad skal jeg bestille?", Kr. Börner. 174, se tærske III. 927.23 a.

bestilling, no. spøgende kan siges om indbydelse til gilde: „a skal ha den høwest bestilling te gildet, a ska sed epå hånbjælken å slå törre nier", Kr. Ordspr. 18 (Randers egn); se siddende; hyrde-, indendörs-, morgen-, pige-.

besvime, uo. *bəswim -ər -swimt -swimt* (Lindkn.), plt. beswiemen, se Mhoff 476 anmærkn.

besværer, no. i en stedremse: „Birk besværere", Krist. IX. 128.337 (Gjellerup, Hmr h.), betydn.?

-besy, uo. se over-.

besætning, no. læs: Thy, Salling; Løgstør; se fram-, ind-, indendörs-, ud-.

besættelse, no. = besætning; *„ær ə ən gu bəsætəls hqj hòr?" — „nèj, de æ sònt no småtəŋ"* (Vens.).

besøg, no. *bəseq* itk. (N. Sams), = rgsm.

besøge, uo. *wi ska hæn å bəseq ham* (N. Sams), = rgsm.

besøgelse, no. *kyr i bəsòqəls* (Lild); *bəseqəls* (Mols); se bal; *jule-, kone-, siddende-.

1. bet, bio. *æ kå' il ha bæt, skal il ha bæt, no kømə ə alə bæt* (Als).

2. bet, no. *æ nowæ'mər skul hqj læwi'ər òqən, så fæk hqj bet åpå' dæm* (Vens.), ɔ: tab, udsættelse, fordi de var dårlig passede; udråb: *„bet, Bol Mari'c!"* el. *„bet, i bòwsən!"* (sts); se klarinet-.

betaget, tf. *bətawən* (Hmr).

betale, uo. *a ska bətåəl dæ imòn; hòn* (han) *hå bətal ə* (N. Sams); „det skal vel betales, når Ravn sø løber tör", el. „til sidste snapsting", Kr. IX. 104.115, ɔ: *aldrig (s. d.); se prutte, sidst, tinge, torsdag; ud-.

betids, no. *kom i gowə bətis!* (vestj.), i god tid, også Mols.

betjene, uo. *bətin -tin -tiñt -tiñt* (Søvind), følge kulør i kortspil; *ka do bətin kløbu'ñ?* bekende.

betjent, no. *bətjæñt æn -ər* (vestj.), = rgsm.; se politi; handels-, told-.

Betlehem, no. karlen kender ikke Vorherre, der er fra „Betlehjem", han er selv fra *„Brøjsle"* (Brønderslev); se Sgr. II. 86.416; konen kan kun komme sig, når hun får „røde gæslinger" fra B-, se Kr. VII. 96.13, jfr. Bondes. Hist. 115, Jahrb. f. Landesk. der Herzogt. Schl. Holst. Lauenb. IV. 168 (1861), Korrespondenzbl. IV. 12.4, 50.2, 77.9, se Registr. nr. 99, sæk III. 720.50 a; *„æn bån æ föj så betlə lånt hen"*, Kr. Molboh. 97.313. 17.19; i „Bette Nar-Læm", nr. 351, ɔ: Betlehem.

betonie, no. 1/2 lod b-vand gör fuld mand ædru, Kr. VI. 365.113; er vel sagtens destilleret af betonica officinalis, Lin.; herba og flores betonicæ har haft stort ry for lægedom.

betro, uo. *do ær ən stuwə kæltreŋ, — de wel æ bətrow dæ!* (Agger), ɔ: sige dig i fortrolighed.

betryk, no. „der kan bruges meget i b-", Krist. IX. 117.261, ordspil; B- er navn på en lille samling huse i Lem v. Lemvig; se foder-, ildings-, nøds-.

betræk, no. se stole-; *bətræk* (N. Sams), ik. portræt, folkeetymologi.

-bett, no. htsk seng; se såmænd, tysk; subets.

bettelpind, no. *bætəlpiñ æn* (vestslesv.), en firkantet, to tommer lang pind, der opbevaredes hos gårdmændene; på en af siderne var indskåret et B, på en anden P, det er Bettel-Pind; i enden en læderstroppe at hænge den op med; pinden gik rundt i byen, med den fulgte en bog, der indeholdt register over, hvormange dage hver gårdmand skulde have pinden og deri måtte noteres, når hver modtog og afsendte den; så snart tiggere kom til byen, spurgte de altid, hvor pinden var, dær skulde de ha nattely og mad; se *rakkertavle, stakkelsfjæl.

bettelstav, no. *læ et æ betəlstaw blyw warm i æ håñ!*, Sgr. II. 125.608 (Fly, Skive), siger fattig moder til barn.

betyde, uo. *bəty bəty bətyr bətyr* (Elsted).

betændelse, no, hjærne-, nyre-, svalder-, öjen-.

betændt, tf. se himmel-, liv-, svalder-.

-betænkt, tf. se u-.

bevis, no. se gjælds-.

bevre, uo. se bævre.

bevægelse, no. *bəwèqəls è* best. *-t* (Vens.), også nok *bəwèq*, det böjelige stykke af piberøret.

1. **bi**, bio. se forbier; for-.

2. **bi**, no. biavl ældgammel i Nord, CavW. II. 117; 1238, ret til at søge vilde bier, II. LVI; bier fanges af börn, som rykker dem midt over og tager honningposen (vestsl., alm.); jfr. Tr. pop. XI. 57, ved at klemme dem mellem muslingskaller; man kan lokke bier til sig, Krist. Alm. VI. 144.313; inden bier kommer i kube, sættes kors i den, JK. 179.11, el. den gnides med grön byg og rod af vild kørvel; når der fejes for bier Gregorius ($^{12}/_{3}$), får de hvidløgsbrændevin, Sgr. VIII. 109.476; død bi kan stikke til solnedgang, P. Vlk. IX. 174.3, se hugorm I. 665.29 b; — strides man om bier, dør de, JK. 179.9 (Sæll., også vestslesv.), jfr. Wigstr. II. 284; de trives ej, når man kives om dem, tåler ej heller, at folk bander, Suffolk Flk. 6, slgn Mélus. I. 348, Rivista II. 340 øverst; — bier, som synger juleaften, står sig, Krist. IX. 19.174, Alm.[2] I. 140.96, jfr. FbJ. I. 363.279 henv.; — når bier s v æ r m e r, larmer man, se tinke, jfr. GML. I. 26 flg., EEEye 370, allerede hos Varro, De re rustica III; sværmende bier standses ved besværgelse, jfr. *bikors, se Sgr. VII. 219.881, XI. 32.55, Krist. VI. 371.174, Sagn VI. 86.11, JSaml. IV. 120.27, I.[2] 57, jfr. Gr. Mythol.[2] 1190, Ch. Notes 215, Strackerj. I. 105.146, P. Vlk. IX. 85.9, Urquell IV. 66, Wh. Vlk. II. 86, ZfM. III. 165, IV. 121, Schindler 107; — s æ l g e r man bier, sælger man sin lykke; funden sværm bringer lykke, Sgr. VIII. 183.769. 70; bier skal byttes bort, ZfM. II. 419.21, Liebr. Gervas. 226.88 (Frkr.), Bosquet, Norm. 216, Folkl. Rec. I. 181, Suffolk Flk. 6; — d ø r mske i hus, dør bier i kube, JK. 180.13, jfr. CavW. I. 485, II. LII, man lægger muld på kuber, når lig lægges på båre el. de flyttes bort, for ej at høre, når der læses og synges over døde; Amins. VIII. 95, vantrives, om ligfærd kommer forbi; besværg. for at beholde dem ved dødsfald, Wh. Vlk. XVI. 174; ellers er det sædvanligt, at man melder bier dødsfald; ligtöj bindes på kuber, Sgr. VIII. 110.477 (Sæll.); jfr. Aldén 10, kuber løftes; død meldes, Urdsbr. II. 163 (Ditm.), Urquell V. 21.7, P. Vlk. II. 27. 43, Busch Vlksgl. 214, ZfM. IV. 180.34 (Schweiz), Folkl. Journ. I. 93, III. 281, Folkl. Congress 293, Burne Shropsh. 235, Mélus. I. 71. 95 (Frkr.), Ralston, Songs 315 (slav.), jfr. Urdsbr. II. 242, barns fødsel meldes; P. Vlk. II. 43, Urquell V. 23.21, Amer. Flk. VI. 107, se endnu Farrer, Prim. Manners 283; — bier hindres i at flyve bort, når ubrugt synål stikkes i kube over flyvehul, Krist. VI. 374.193; om kniv stikkes i flyvehul, 363.93; om hesselhilde, der har været på heste, lægges i bihave, 363.92; om levende hugorm, indelukket i træ, lægges foran kube, —94; om hugormebrodd lægges under bitræ, FriisVN. 84 b; om brød vendes med flade side op, Kr. VI. 267.130; om man bliver hjemme fastelavn eller stikker blåurt (centaurea cyanus?) i kube, Kr. Alm.[2] I. 179.32; — advarsel mod at tro, at bier avles af død okse, af dødt mske, slanger, Kr. Sagn VII. 321.47, jfr. Pauly, Realencycl. „Aberglaube“ s. 33 øv., ved verdens ende skal bier være få, II. 345.404; spares får og bier, slagtes de ej, vantrives de, Gasl. 40; — i s a g n og æ v e n t y r: bier kastes ind i skanse at fordrive fjenden, Kr. Sagn III. 338.02, jfr. Mhoff 81.87; et hjælpende dyr, se Kr. Æv. 120. 247, Gr. GldM. II. 21, Æv. III. 147; jfr. Gr. KM. nr. 62. 107, Magyar T. 153; sætter sig på forklædt prinsesse, at hun kendes (II. 140.14 a), Krist. Æv. 251; i skæmtehist.: den fundne bisværm forvandles til myrer, skarnbasser, tørvebasser, Krist. Alm. III. 140.76, Molboh. 23.79-81, Gr. GldM. III. 199, Sgr. IX. 82.256, jfr. Pm. Vlk. III. 54, se 1. rejse, Reg. nr. 100; — o r d s p i l mell. „bier“ (øl) og bier, Kr. Molboh. 61.191; Fynbo tror, at bier er Jyder, s. 63.201, Sv. Ldsm. II. 9.55; går i lögnehist. m. træsko, Gr. GldM. I. 186; står i töjr, Sgr. VIII. 80; tælles ind, Kr. VII. 248. 253; som gæs så store, Sgr. VIII. 187.783, Kr. Æv. III. 127; som kanariefugle, Krist. Molbohist. 120.381; jfr. Müller-Fraureuth, Lügendicht. 58 ned.; — alm. om bier se Gr. Myth.[2] 658. 858, Strackerj. II. 111.406, Pm. Vlk. II. 25. 42, Urquell IV. 66, V. 21. 280, VI. 20. 70. 140, Kuhn WS. II. 64.198, Wuttke nr. 150. 671, Folkl. Journ. V. 192, Rolland, Faune pop. III. 262 flg.; — i

gåden: „hvad er den bedste fugl, den værste steg?", Sgr. IX. 172.513; jfr. „fugl uden lunge", Busch Vlksgl. 176, ZfM. I. 136.13, Kuhn WS. II. 67; se Aasen bia, isl. bý; *bræmse; brummel-,*heste-, stang-, Suder-Anes-, søge-, vand-, vægge-.

bibel, no. *di ǧek i æ bivəl mæ hwær-a·ňər* (vestj.), beråbte sig på b-en, stredes om dens indhold; når mændene samledes, tilspurgte de hverandre i b-en, Kr. Alm. VI. 31.78, jfr. Nyerup, Morskabslæsn. 302 „Præstepinen"; b- i bondehjem, Meyer Bad. 355; fundet blad af b- opsamles og gemmes, JK. 393.64; orakel af b- nyårsaften el. ellers, JK. 393.63, jfr. FbJ. II. 111 m. henv., Meyer Abergl. 145 ned., Folkl. Journ. IV. 123, Mélus. III. 218; se salmebog III. 146.29 a, løgle II. 511.25 a; — b-, hvori de 7 Mosebøger (s. d.) findes, er lænket, Kuhn NS. 63; jfr. Andrews, Curiosities 110 med bill.; Dyer, Church Lore 296 flg.; se Cyprian I. 167.16 a; i den hebr. b- står der om Huldrer og Sybilles Spådomme, men dem har Luther ej oversat, Hauken. V. 248; en vis besværg. står i b-en, men kan ikke findes, Black 78; blad af b- i barns svøb mod forbytning, JK. 393.62, jfr. Folkl. Journ. I. 380, Wuttke nr. 199; b- lagt under hovedpude på besat, Kr. Sagn VII. 52.175; hvor b- er lagt, kan fanden ej slå græs, Arnas. II. 18; lagt på dødes bryst, Arnas. I. 584; Nytestamente, båret hos sig, værger mod vætte, Folkl. VII. 402 (Shetl.); — b- bruges af paven til skammel, Svensén, Emå 32; da den ugudeliges gård sank, flød b- oppe, Thiele II. 12, Møller, Bornh. 8; se so III. 449. 41 b, synke III. 707.46, *bog; en retfærdigs handske ligeså, Bartsch I. 290.385; bibellæsning: „kommen" at lindre al vor smærte, ɔ: carum carvi, råd mod kolik; „født påny", ɔ: i nymåne, se Folkev. VIII. 382; jfr. gr. biblion, bog; se Guds ord.

bibelhjort, no. skal være jysk navn til en skarnbasseart, egehjorten, lucanus cervus, se Mb. under „træskrubbe" med henv. til Pontopp. Dsk Atlas I. 666.

bible, uo. *bebəl* (Vens.), løbe dråbevis, se pebble; jfr. debble, dribble, sible.

bibo, no. *biboi et* (vestslesv.), birede, jfr. jordbo.

bibrød, no. „en lunken dunst af voks og bibrød", Aakjær, blomsterstøv blandet med honning i de celler, hvoraf dronningens yngel lever.

bid, no. *a ku eňc få bè åpå djæ prǫt, de wa sǫnt no hwisi-hwasi* (Vens.), ɔ: få fat på, blive klog på; I. s. 70. III. 4. lus, se Nordl. Barnvis. 177.356 „syv slags bid"; se *djævels-, fængte-, gjøgs-, *knave-, kværke-, loppe-, under-, æve-.

bidderost hylde, no. en lille hylde under tagskægget til at tørre ostene; *han hålər æ beðərwòst hyl̥ åp* (Vardeegn), ɔ: skygger med hånd for öjne.

bide, uo. *bi̯ birə beə bet; æ hæst bis* (Als); ordspil, se kniv II. 219.52 b; jfr. Aasen isl. bíta, mnt. biten; se 3. bed, 3. bede, 9. bede; iglebides.

bider, no. se døv-, føl-, fåre-, grinne-, grå-, heste-, *knasse-, krybbe-, lorten-, ris-, skjæl-, sten-, tær-, æde-.

bidsel, no. hekse har et troldbidsel, hvormed de kan forvandle msker til heste, se 1. grime, hest I. 599.23 a, ride III. 52.53 b; jfr. Sgr. VII. 124 øv., nr. 443, Storaker, Hest 21, Sande I. 46, Cavall. Wär. I. 453; Arnas. I. 111, 440 „gandreiðarbeizli" af mskehud, Maurer Isl.S. 102, Mhoff 226, Bartsch I. 121.142, 125, Lütolf 207.140, Hertz Werw. 75 m. m. henv., Ons Vlksl. V. 115; Hardwick 185. 233, Folkl. XIII. 424 (England), Wilde I. 41, Krauss Vlksl. 117; jfr. Asbj. III. 118 heks slår mand med buggjord; — nøkke (s. d.) i hesteham tvinges ved bidsel til at arbejde, jfr. Arnas. I. 137, Hazel. V. 22, Gr. Myth.² 458; Trevelyan Wales 64; se hest I. 599.31; — i ævent. „Mester og Lærling", Registr. nr. 56; når b- tages af hest, bliver den atter mske, Gr. GldM. I. 230, Kr. VII. 31, Aas. Landsm. 8, Cloust. Fictions I. 415. 417; — i ævent. „den kloge hest", Registr. nr. 10, hidkaldes hesten ved at ringle med b-, Gr. GldM. I. 120, jfr. Asbj. I. 188. 320, Vang Reglo 64, Wigstr. S. 71, Bondes. Hist. 344, Henriks. 92; jfr. Curtin Myths 104, Larminie 13. 198; Mac Innes 173. 461 flg., Mac Dougal III. 90. 280, slgn s. 19 „the Grey Dog", fanges med lænke; den magiske hest forsvinder, når den slås med b-, Daae I. 60; da Oisin slipper b-, forsvinder hesten, Hartl. Science 198; — slår gutter heste med b-, kan Huldrer tage dem til arbejde, Asbj. III. 70; lægges b- under kirkes dörstok el. kastes

over dens tag, må heksene derinde „knægge“ som heste, Sande I. 53 flg., Nicol. Nordl. I. 67.

bidsken, no. se lækker-.

bidstykke, no. også: *æ biðstøk o æn piv* (D., gld.).

-bidt, tf. se bide; for-, græs-, hugorme-, hunde-, æve-.

bie, uo. *bi bi bir, bir* el. *bi* (Elst.); *no må do et bi få læŋ!* (vestj.), ɔ: komme for sildigt; *bi jæn åp* (Sall.), vente på en; „Ann Bilidt“ (s. d.), øgenavn, Krist. Sagn VI. 322.96; jfr. Aasen bida, isl. bíða; *lang-.

-bier, no. se 2. bi; for-.

bifinger, no. i stedremse: „Pilemark b-“, Sgr. XII. 142.365; er det: „bifinder?“

bifugl, no. = rødkælk, sylvia (luscinia) rubecula (Hmr.).

bigle, no. = bøgle 2, *biqəl æn (?) biqlər* (Agerskov), aflukke; *beqəl*, uo. tf. *beqəl* (vestj.), skille af, lave skillerum, se *bingel.

bigre, uo. *biqər [-ər -ət]* (Agersk.), = bejre (s. d.).

bihøgle, no. *bihøqəl æn* (vestslesv.), strådække over bikube.

bikakelovn, no. = bilægger, Kr. VIII. 116.224.

bikke, no. *bek æn bekər* (Vens.), ond kvinde; *æn gaməl uj bek;* jfr. Rietz bigga.

bikors, no. besværgelse, hvorved bisværm standses, Kr. Sagn VI. 348.70.

biks-arbejde, no. *de æ såðən smo saqər, som vi kålər beks-arbəð* (Askov).

bikube, no. mand skjuler sig i b-, som stjæles, se Gr. Registr. nr. 108 f.; jfr. Uglspil, Simr. Vlksb. X. 338, Köhl. KS. III. 12; se *bistade.

1. bil, no. svarer ej blot til mnt. bîl, hvorfra det har den særlige betydning: økse, men også til oldn. bíldr, åreladejærn; jfr. glsv. bill, plovjærn, grundbetydn.: kile; se entre-.

3. bil, no. nok kun i en enkelt tlm.: „*æ di blòwən gywt?*“ — „*nœi, mæn de hò war i bèl læŋ*“ (Søvind), ɔ: under overvejelse, forberedelse.

4. bil, to. *biəl* (Sir, Sall.), stræbsom; „han gor så biel å æsler ve og kañ sæ ålle spår“ (Sall., Aakjær), jfr. 1. bil 2.

bilde, uo. *bil -ə -t bilt* (Elsted); *bil sə nuə in*, = rgsm.

-bildning, no. se ind-.

-bildsk, to. se ind-.

Bilidt, no. navn på en kro (s. d.), jfr. Grb. 221.4; husnavn i et ordspil: „bi lidt!“ — „Bilidt er brækket ned“ eller „brændt“, Kr. Ordspr. 655.

1. bille, no. bönnen, se Kr. Alm. VI. 201, jfr. III. 123.435, Sgr. I. 177.818;

„no ligger a i min søde bel', Gud la
mæ entj ad jowren trel',
Worherre bewar mæ, at ul' å ræw'
skal entj kom' øwer mæ å skræw“

(Læsø).

billede, no. b- af piges fader og moder vender sig i ævent., Krist. V. 71; jfr. Agnetevisen DgF. nr. 38:

„den havmand ind ad kirkedören trén,
alle de små billeder, de vendte sig
omkring“;

forelsket i b-, se portræt; b- i folketro, se Bjerge, Aarb. VI. 1 flg., voksbarn, -billede.

billig, to. 2) *de æ bilə gåt væə* (Tandslet, Als), ɔ: temmelig godt, nogenlunde: jfr. htsk billig; se u-.

billing, no. jfr. Kr. VI. 277.244; = bid-ling, se *belling, lyse-.

bilre, uo. bör skrives „bildre“, beslægtet med oldn. bildr, kile.

bilvis, no. „der var mange „billeviser“ forlìen, det er jo heksenes rette navn“, Kr. S. VII. 43.152; se Gr. Myth.[2] 441 med mange former af det tyske Bilwitz, en vætte, jfr. DgF. I. 274*, III. 795 flg., VIII. 87, Olrik Sakse II. 232.

bilægger, no. se bikakelovn, kakelovn, Kr. Alm.[2] III. 22.73; gåde, se fram I. 365.48 b.

bimpe, no. se bælte I. 153.35 b.

bimpel, no. „hun havde en b- på ryggen“, Kr. Anh. 102.41; „lave bimpler og slå støv i“, 96.35, ɔ: fordrive tiden; se øl-.

bind, no. se for-, hals-, hør-, navle-, pap-, salg-, strömpe-.

binde, uo.

biñ biñə, bañt el. *båñt, boñən* (Als);
bin binə ban bònən (Elsted);

beñ s. 74.18 b, om rigtigt? — „*hår I buñə kali?*“ — „*ja, hòñ æ buñən*“ (N. Sams); *ida·w biñər ət å æ kvon* (vestslesv.), modner det, se kjærnebunden. — 3) = 2. strikke (s. d.), se pregle 2; „b- byen rundt“, ved kapstrikning: binde fire pinde for hver gård i byen; den, der

først blev færdig, var den villeste, Krist. Alm. III. 101.362, slign i knipleskolen: *læv æ by om,* se Dania II. 193; — standse ved trolddom, hindre brug af, se *dølge 2; bøsse, Kr. IX. 75.793; fjende, Amins I. 115.2; fugl, Amins. I. 114; hest, Kr. Sagn VI. 357.16. 18; hund (I. 675.12 a); hugorm, VI. 345.948, jfr. Rivista I. 699; hveps, orm, ulv, Folkeven XI. 467.401, Sande II. 243; tyv, se III. 915.14, stå III. 644.53 a, JSaml. IV. 137.62, Kr. Sagn VI. 378 nr. 17; — hindrer samleje, JSaml. IV. 117.20, se lås II. 523.19; „ligatura", Mélus. V. 233 m. m. henv., Pitré Usi IV. 114. 127 „legare", Wachsmuth 103. 104; hvorledes løses, Mélus. VII. 19. 159; se *bunden, *knude. — **b- ind**, køer må ikke b-s ind mandag, onsdag, lördag, heller ikke våde, Kr. IX. 13.114, jfr. Alm. VI. 124.273, se uddrift; — en sangleg: „hvem skola vi binda", Sm. Medd. II. XVIII; jfr. Aasen isl. binda, htysk binden, eng. bind, se bånd, udstikker; hase-, hav-, hilde-, ind-, jage-, kaste-, *kjæft-, sy-.

bindebrev, no. kan afsendes en af de 4 tamperdage, 1. April, el. vedkommendes navnedag, Kr. Alm. IV. 42.113. 14, IV.[2] 37.10, eller på Birtes dag, Sgr. XI. 138.401, 31. August? forskell. opskrifter, se Sgr. X. 58.187. 88, 117.387, Efterslæt 238.263, JK. 289, Kr. Bondel.[2] IV. 37.10; jfr. „Bindesprüche" P.Vlk. IX. 138; Meyer Bad. 107 „Bindbrief", slgn „Patentbriefe" Urquell VI. 114, se Fb. Bondel. 367.

bindehund, no. — 1) dræbes af genfærd, skærmes ved korshus og rugbrød, Kr. Sagn IV. 167. 182; løses juleaften, FbJ. I. 116. 180. — 2) se skildvagt.

bindekrog, no. se gilliekrog 2.

bindelsesnadver, no. se ind-.

binder, no. når binderne kom til bindestuen, hilsede de og spurgte: *„vel I ha binərər?* — på svaret ja tog man så plads, karlene på bænken indenfor bordet, pigerne på skamlen 1 (s. d.) og på stole (Ørre v. Herning); se binde 3; våd-.

bindesten, no. se Kr. Alm.[2] VI. 42.

bindestue, no. se derom Krist. IX. 196.31, Alm. III. 102.364 flg., VI.[2] 48, Jylland I. 338.8, Fb. Bondel. 111, Blicher I. 315 „e Bindstouw", ofte særlig udgivet, jfr. Dania II. 130, Goldschmidt Hederejse 86; jfr. brandast, kartegilde, †spindestue, Mélus. III. 391.

bindesy, uo. stoppe så kunstigt, at det ej kan skelnes fra strikning, Knud Skytte, För og Nu[2] 123.

binding, no. „a tog en fra de bager b- og satte på", Kr. IX. 356, en ed; se *ende.

bindingspind, no. *binəŋspiṅ* (vestj.), vistnok jærnstangen, hvorved koens bindsel i båsen er fastgjort, se *knaprebpind.

bing, no. *beəŋ æn* (Als), kornkiste; se kilde-, kværn-.

bingel, no. skillerum for løsgående kreaturer; *beŋəl* uo. adskille ved stakit f. eks. (vestj.), jfr. bigle; se svine-.

Birgitte, no. alm. kvindenavn, forkortes sædvanl. til *Gitə;* navnerim: *Gitə, hun traj i skitə* (Vens.).

birk, no. et ikke ualmindeligt slægtsnavn; jfr. Aasen isl. björk, htysk birke, eng. birch.

Birthe, no. navnerim:

Berət Tåwt fil nijər a hiṅə låwt, o
slåw hiṅə håwt,
hun baṅət o suər o stampət i æ juər,
a hwisən di et kam o ga hiṅ mjælk å
ən lamhuwən,
så löwət hun et jæn lilə betə kuwən!

(vestj.), jfr. Kr. Börner. 128.87. 88. 94.

biskop, no. Hr. Peder vælger sig selv til b- i Ribe, Thiele I. 239; b- udbryder: *„å dæṅ saliq huṅ!"*, Kr. IX. 196, se hund I. 677.47 b; drengen viser b- en fuglerede, Gr. Æv. III. 125; jfr. Krist. Overhør. 48 flg., Wigstr. Sagor 107: kan ej svare på Smålændingens spörgsmål; — b- forstås af barnet som „bese-kop", ɔ: edderkop, Krist. Overhør. 61 flg.; se formen: „bejskop" (Agger): — i skæmtevisen: „hør, hr. bisp, kan I skrifte mig?", Kr. II. 335.8; i Sv. siges: „b-en er nok faret forbi!" når mad er sveden; alle forlod arbejde for at modtage b-ens velsignelse, Afzel. III. 93; — juleleg: „at have bispen inde": karl, sværtet i ansigtet, bærende i munden en pind med lys i hver ende, har et lagen om sig; til ham synges: „her døber vi en julebisp, han skal hedde „Grånobis" [pro nobis]", se Eftersl. 235; om julebispen, se FbJ. II. 228. 237. 254. 260. 266; et rim: „bispens datter på tinge, hvem skal for hende ringe?", Kr. Börner. 382.29; jfr. gr. episkopos, tilsynsmand.

bisköjt, no. *bəsköjt æn -ər* (Agger), = rgsm.; jfr. fr. bis-cuit, to gange bagt.

bislag, no. — **1)** „der var ingen forstue, men de havde b- udenfor deres gangdöre, de var klinede op af ler, og så var der knager til at hænge töjrer i om vinteren", Kr. VIII. 116.223. — **2)** *bislaw et* (Als); 1) nedhængende vinduesskodde; 2) markstykke, som drives udenfor det egentlige sædskifte.

bismer, no. gåden, se Aasen Ldm. 88.20, Lidmål 32.173; mange former af ordet, Wh. Vlk. VIII. 113, IX. 225. 463; en række antike vægter, b-e i forskellige skikkelser, afbildn. Zs f. Ethnol. XXXII. 327 flg., jfr. XXV. (607); Aasen bismar, isl. bismari; mnt. besemer, bisemer, afledes af slav. russ. bezmen.

bismerkrog, no. *de ær eñc gåt, nẹ̀ mæ skal ha føen åpå bẹ̀jsməkrọ̀qi* (Vens.), ɔ: få levnedsmidler tilvejede som v. aftægt.

bisse, no. uo. vugge; „börnene bissede et barn, mens . . .", Kr. Alm. V. 215; „horre bissi låww å såww", Sgr. I. 45.183, vuggesang; se bysse; jfr. bese.

bissekræmmer, no. se besekræmmer.

bisser, no. jfr. kisser, mandser, svisser.

bistade, no. af træ, se Fataburen II. 22 med afbildn.; tiende gives af b-, Efterslæt 236.260; skælmen sidder i b-, som stjæles, JM. 58, se *bikube.

bistage, no. = bistade, se stade, jfr. d. I. 168, IV.

bister, to. *han ka blyw lisə bistər, di ka et fo ham te o tæj ve· æ pat* (D.), om småbörn.

1. bitte, no. *„hwo gaməl æ do? æ do halfjæ·s?" — „Ja, dẹ ər a da hwæ bet!" — „no ə di da blöwən gywt?" — „Ja, dẹ ə di da blöwən hwæ bet!"* (vestj.), ɔ: den sag er vis nok

2. bitte, to. *betə nœr* (vestj.), grumme nær.

bittefanden, no. person i skuespillet: „De mundo et paupere", se Birket Smith Studier 72; en tater, Blich. Nov. IV. 575, jfr. MSkr. 67, se Krist. Alm. V. 132.364 flg., V.[2] 75.209, en tyv; Sagn VI. 232 en ridefoged.

bitte-hamborger, no. dans, se Jyll. I. 373.

bitte-mand-i-knibe, no. glds dans, melodi nr. 9, Dske Folked.

bittemarkedsdag, no. *betəmarkənsdå* (Skive), marked i Juli; man rejser til marked for at få håer, der spises i sommermånederne; man skal da efter gl. skik have ny kartofler til middag, Krist. IX. 102.92.

bitte-Mette, no. dans, se Jyll. I. 373.

bitte-pige, no. *betə-piq* (Elsted), yngste tjenestepige, til forskel fra storepige.

bitterdød, se bitteknø, ed.

bittestue, no. *æ betəståw* (Agger).

bitteöjne, no. flt. en plante, kodriver, primula L., se Sgr. V. 73.558.

bjalde, no. Rietz har bjälle = knold; deraf tænkes stedsnavnet „Bjålum", engnavn fra den sydlige del af Rkbingfjord opstået; isl. sjaldan udtales *sjålən,* altså *Bjaldum = Bjålum; en del af disse enge kaldes „Tipperne", efter småtuer, tipper, der andensteds nævnedes „bjåler" eller „bjalder", UBl. I. 86.

bjaldre, uo. jfr. Aasen bjeldra, skråle, tale höjt, sv. bjällra.

bjart, to. „de Skovhus piger de er så bjatte", Krist. IX. 147. 188. 5, så blanke.

bjæbber, no. **bjæbbre**, uo. se pjæbber, pjæbbre.

bjælde, no. banner med klingrende b-r, Rafn NF. III. 318, Didr. Berns S. kap. 107; b-r ved hestesaddel, Thorkels. 128; bjælder el. klokker på klæder, se klokke II. 187.16 b, Kr. Börner. 299 øv.; jfr. Tr. Lund[3] IV. 17, bill., Whold Weihnachtsp. 22; Gr. Myth.[2] 479, Monnier Contes 352, Busk Rome 85, Wh. Vlk. VI. 60; bjælde, bjældeko om kirkeklokke, se II. 130.47 b; jfr. Afzel. III. 88, Hazel. VIII. 58, Runa V. 48, VIII. 39, Hofb. 133. 168, Wh. Vlk. VII. 286 m. m. henv.; slgn „der Marbacher Hund bellt", Hertz Elsass 34; jfr. Aasen bjölla, isl. bjalla; se fåre-.

bjæle, uo. læs: *bjẹ̀l* (Vens.).

bjælke, no. på bj- skrives dagenes forbogstaver med tilhørende dato-tal, se Fr. Heden 9, Fb. Bondel. 55; kam, skeer, regninger fæstedes derunder og over (alm.); jfr. Skytts h. 121, den lånte sum skreves derpå; ved slag på bjælke kræves stilhed, se Bondel. I. 202, Kalkar klappe 4; jfr. Folkl. Journ. VI. 131 (Færø), Wh. Vlk. VIII. 433; bj- bar mærker af brudgoms

sabelhug, Rieck Sætersd. 25. 38; uheldigt at sidde under bj- ved kortspil, se II. 279.22 b; i fortæll. og æventyr: bj- skal falde ned og knuse sovende, Krist. VIII. 153; rykkes lang af Jesusbarn, se Gregers. Apokr. Ev. 103. 13; jfr. Simr. Volksb. III. 347 i fortælling. om Hertug Ernst; Folkl. X. 401 (Indien); i Molbohist.: Bartsch I. 228, Wh. Vlk. XII. 69.34, Birl. I. 449. 676; Cloust. Noodles 195; dronning skjult i „tréstokk“ m. 3 jærngjorde, Arnas. II. 377; ride med bj- på tværs af hest indad port, se læssetræ; jfr. Bartsch I. 347, Jahn S. 516.645, Monseur I. 266.5, Hanauer 107; — „få bj- til at bløde“, spøg: A. skærer i bj-, B. skal se derpå for at opdage når blodet kommer; A. slår en skål vand ud på bj-, så det drypper på B., Sgr. VI. 235.839; — gåden, se Sgr. VI. 63.587; jfr. Aasen bjelke, isl. bjalki, htsk balken; se gjel-, hammer-, kroje-, skive-, spring-, tues-, vrags-.

bjælkerum, no. *bjælkrom æn* (Holmsl. Kl.), øserum på fiskerbåd.

1. bjærg, no. *et stekəlt bjæə* (Tandslet, Als); *bjèrə* (Viby), naturlig höj, bakkeskrænt; Gjørding bjærge, Kr. III. 5; Springbjærge, deri bor bjærgfolk, Kr. III. 29.32; „når alle bj-e skal jævnes, kan de begynde med Bygbjærg“, Kr. Ordspr. 528 (Sundeved); — „om alle disse bj-e end vare af guld“, Berggren, Folkeviser[3] nr. 71, jfr. Aminson II. 20, VI. 30; — opgave for helt: rydde bj- af vej, JK. 48; bj- åbner sig, da helt kommer til det, Kr. V. 181; jfr. Folkl. V. 121, Curtin Myths 194; Hertz Elsass 17, skjuler pige; Burne Shropsh. 436 ligeså; — „heiðnaberg“, uviet bj-, alle bj-e skal vies, Arnas. I. 144. 145; skyhöjt krystalbj- standser trold, Wigstr. S. 70; bj-, blankslebet som glas af skyer, Segerst. 195; blåt, grönt, rødt bj-, hvori Jutul, Vang Reglo 60 flg.; — bj- brister v. Frelserens dødskamp, Wigström FS. 49, 153. 489, jfr. Trevellyan Wales 45, P. Arch. XIV. 340; „tro flytter bj-e“, legende, Wh. Vlk. XIV. 316; se Aasen, isl. berg itk., isl. bjarg, htysk berg; se Bol-, dødemands-, Es-, galge-, glar-, *grad-, *græde-, *guld-, hav-, Hvege-, Høkel-, Kværn-, Vest-, Øst-.

2. bjærg, no. jfr. Aas. isl. björg, hjælp, frelse; se fingerbjærg, herberg, Ingeborg.

bjærge, uo. *bjøri* = bjærgende (S. Sams); bj- hør = bjærgelægge, se Kr. Alm. I. 52.165, se *5. bakke s. 22.10 a; jfr. Aasen berga, isl. bjarga.

bjærgegraver, no. digesvale (s. d.), hirundo riparia, Sgr. XII. 153.527; den nævnes også „bjærgebakke“ (Fredericia).

bjærgfalden, to. *bjærəfålən* (Øddis), bakket.

bjærgfolk, no. se *bjærgmand.

bjærghale, no. hvorledes en sådan er opstået, se Kr. Sagn II. 153.23.

bjærging, no. se hø-, ildings-, ind-, korn-, tørve-.

bjærgingstjeneste, no. tjeneste mellem Juli og November, hvor arbejdet gælder at bjærge hø og korn: *di stow døm bæjst wę å tå ən bjèrəŋstjènəst* (Lild).

bjærgmand, no. — 1) mand, som bor på en bakke; *æ bjærəmań* i Vilslev s. ved Ribe bor på „Bjærget“ vest og nord for byen; betyder i mørk tale „sigtebrød“, se skolebarn. — 2) et folk, der bor i bjærge og höje, se I. 740.22; i stene III. 552.44 b; *dæn jæn hår si tehål i Wårəbjærə, dæn døn i Sæjsbjærə, den treri i Blibjærə,* Kr. IX. 189.23; i *Kobjærə,* 191.25; i Hummelgårds bakker 202.40 (Fjends h., Sall.); bor efter ævent. med sin kat i bjærget, JM. 71; nærved bonden, se f. eks. Kr. III. 4, Ævent. III. 273, Faye 36; rejser i besøg til hverandre: Yllebjærg manden rejste i besøg til Lindebjærg manden, Krist. III. 57.72; — underlige små msker, på störrelse med et 7—8 års barn; de så meget gamle ud, var meget rynkede i ansigtet, havde en mørk, rødbrun farve, og så havde de nogle gamle, lasede pjalter på kroppen, Krist. VIII. 3.4; bærer rød lue, se II. 455.8 b; jfr. Asbj. III. 169: tre små karle i blå, fodside kjoler med store, røde öjne og lange næser; blåklædte, Nicol. Nordl. IV. 9. 11. 18, Arnason I. 36. 39. 46. 50. 59 osv.; „blue coats, yellow breeches, red caps“, Suffolk Flk. 34; „bergrået“ i hvide klæder, Runa III. 50; — „bärgfru“, Hazel. VIII. 53, „bergkärring“, Asbj. III. 228, „bergmo'r“ vil ej forstyrres, Asbj. III. 260, „bergakung“, Segerst. 37; — er faldne engle, Krist. Sagn I. 3.1-4, se engel I. 250.35 b; Evas skjulte börn, Søegaard, Fjeldb. 102, se *Eva; — iförer sig ham som karls kæreste, Sgr. IX. 180;

tyreham, Efterslæt 58, hundeham, Krist. Ævent. III. 257; — de skal år 1900 igen få magt, Kr. VI. 37; kaldes frem ved remsen: „bjærgmand blinde, est du herinde?" se Kr. VIII. 9.22, IX. 258.99, Sagn I. 142.36, 244.857, Eftersl. 201.147; i bj-slegen, Kr. Börner. 235. 521.67, jfr. Urquell[2] I. 111.14, ABr. 388; — spår herregårdsfrue, Thiele I. 139, se spå III. 525.30 a; slår omkap med bonden, Kr. IV. 290.403, se høle I. 746.50 b; giver i ævent. magiske gaver, Kr. Æv. 72: dug, höne, sæk med køller; ejer magiske ting: svin, hest, lyseblyne (s. d.), Kr. Æv. 123, Regist. nr. 52; deler sit gods med bonden, Krist. Sagn I. 460; se om bj-, Krist. III. 3 flg., IV. 1 flg., VI. 1 flg., VIII. 1 flg., Sagn I., jfr. Blich. Nov. III. 585, Gr. Myth.[2] 423; se *bjælde 40.38 b, döjs, fadder, *flytte, færgemand; hestesko I. 604. 45 a, hjærte I. 631. 17 a, horn I. 647. 25 a, jordemoder II. 46. 50 b, jærnstang, kaste II. 103. 28 a, kirkeklokke II. 130. 34 b, kjæmpe II. 149. 18 a, låne II. 521.39 a, mad II. 525.43 a, mellemmad II. 573.32 b, ost II. 763.4 a, rod III. 72.4 b, smed III. 402. 43 a, spise III. 495. 37 a, stald III. 534. 49 a, stjæle III. 576. 15 a, sølvbæger, trold III. 852.7 a, trommespil, underboer, underjordisk, undervætter.

bjærgmandshat, no. se dværgehat.

bjærgning, no. se *bjærging; skibs-.

bjærgtagen, to. se höj I. 740.16 b, Fb. „Bjærgtagen".

bjæst, no. jfr. mnt. bêst; plt. beist, beistbotter, Korr. Bl. VII. 52.3.

björn, no. *bjön æn* (Als); *bjår æn* (Lemvig); göre en en bj-etjeneste; se *flue; i folkevisen:

„når du kommer ad gården,
da møder dig hvide björne fem",

Kr. I. 44.46. 48, Svejdalsvisen DgF. nr. 29;

„. . . Stedelils led,
da stod der to hvide björn' bundne
derved, I. 225.10;

„han hug ihjel de björne töl,
stod bundne ved jomfruens bur",
I. 287.32;

dör- el. slotsvagt, som helten overvinder, jfr. Müller Saxo 442, udenfor Ladgerthas dör; alm. æ v e n t y r t r æ k at bj- og løve er vagt, se f. eks. Gr. Æv. III. 112, Kr. V. 197, Æv. 202, III. 152, Bergh Segn. IV. 31, Asb. I. 9, ZfM. I. 314; bj-e er vagt for Pohja, Kalev. XXVI. 188; — er dyrenes konge, Gr. Myth.[2] 633; skal nævnes: Storfar, Gubbe, Gammeln, Naskus, Rääf I. 36; Guffar, Sv. Landsm. I. 235; Nalle skal være finsk; Tr. Lund VII.[2] 17 „Gamle i pelsen"; VIII.[2] 8 „Bedstefar"; jfr. Nyrop, Navnets M. 144 flg.; er godt møde i Norge, Gr. Myth.[2] 1080; — har 12 mands styrke, Tvedten 114, Nyland IV. 100; 10 mands styrke, Haukenæs II. 136; 12 mands vid, 6 mands styrke, Afzel. Sagoh. II. 93; vil heller slås med 12 mand end med 2 brødre, CavW. II. XXIII; — han holder af „harpor och pipor", se Lindh. Lappb. 26, Öberg Herjed. 9, Nordl. Fäbodv. 24, jfr. 22; kyses, da pige blæser på lur, Nordl. Fäbodv. 23; ligeså ved syn af nøgen kvinde, Hauken. II. 129, Tr. Lund VIII.[2] 8; — holder udkik påskemorgen efter første rygende arne, derfra tar han flest får, Hauken. II. 132; — er skovfrues hund, CavW. II. 53; bjærgfolks, huldres, trolds „gjødslegris" eller „galt", Sande I. 26, Søegd 106, Asbj. III. 192, Nicol. Nordl. II. 55; — forfølger frugtsommelige kvinder, Tvedten 79. 114, Hauken. II. 135, V. 260, Lidmål 79; — jordemoder for fødende kvinder, Hauken. III. 199; — bortfører jomfru, s. han avler barn med, Müller Saxo 512.20, Ulf Jarls stamfar, Arkiv 19. 199, Afzel. Sagoh. II. 93, jfr. Perseus III. 24 (Caucasus); søger omgang med kvinder, Haukenæs II. 132, Amer. Folkl. II. 255. 258, XX. 195 (Dakotaer); Hertz Ww. 23; stjæler pige, Nicol. Nordl. II. 55; røver pige, som får sön med björneører, Gloucest. Folkl. 12, Tr. pop. XVIII. 584 (Tunguser); opammer foster, Haukenæs II. 132; stjæler og opdrager gut, Haukenæs I. 186, Sande I. 29. 32; jfr. ævent. om „Jean de l'ours", Mélus. V. 206 flg., VI. 261, VII. 229 (Indien); Liebr. Vlk. 17, Romulus og Welferne; Apollod. III. 12.5; en gl. beretning, Amer. Folkl. VIII. 258; giver Grimseyboer die, Arnas. I. 609; — Finnbogi taler med bj-, opfordrer den til kamp, Gr. Myth.[2] 1051, Finnb. S. kap. 11; mand brydes m. bj-, Arnas. I. 574; Odd dræber og fortærer bj- til hævn, bliver „hamrammr", Landnáma V. 5, jfr. Folkl. IV. 227; Hjalte bliver stærk af at drikke dens blod, Müller Saxo 87.21; — bj- er mands fylgje,

Arnas. I. 335, altid god, s. 358; går som sådan forrest i kamp, Rafn, Nord. Fort. I. 96, Rolf Krakes S. kap. 50; Indianers skytsånd, Kitschig. I. 280; — mandbjörn, mske under trolddom; den fryser aldrig, sålidt som msker, fødte på björneskind; den føder mske-börn, som bliver bj-e, når den svinger sine labber over den, Arnas. I. 608-10, Am. Folkl. XIX. 302 (Isl.), se Rafn, Fort. I. 48, Rolf Krakes S. k. 25 flg., smlign Mélus. VII. 100; jfr. Faye 78, Sande II. 180, Storaker, Hest 26, ryger tobak; Moe, Event. S. 644; Haukenæs II. 58; Fin kaster bj-eham på mand, IV. 526; Nicolaiss. Nordl. II. 58, Hagem. 69. 71, Qvigst. 31, Lindh. Lappb. 123, Furø 211; Fin i bj-eham, Lidmål 77; CavW. II. 21; spor heraf i dansk, Sgr. V. 51.12 i vise; Kr. Æv. 280; jfr. Gr. Myth.[2] 1051, Hertz Ww. 58; forestillingerne herom synes udbredte bl. mange folk; elsker i bj-eham skudt af elskerinde, P. Vlk. IV. 137; bj-omskabt møller, Urquell III. 17; Tr. pop. XI. 249 (Rusl.); troldmand i bj-eham, Tr. pop. XX. 36 (Frkr.); bj- ved dag, mand ved nat, Kennedy 58, Folkl. XIII. 265 (Balochi); hos amer. folk, se Pawnee 122, Blackfoot 75, „bear maiden", Am. Folkl. XV. 33; se varulv; — i æventyr og sagn: hjælpende dyr, se f. eks. JK. Æv. I. 140, Eftersl. 117. 123, Kr. Æv. III. 86. 200; jfr. Bondes. Hist. 23, Gr. KM. nr. 60. 104. 161, MagyarT. 111, ZfM. II. 208 (Bukovina); bj- med forsk. dyr mødes under træ, Sgr. XI. 182, Kr. Æv. 150, jfr. ræv III. 113.22 b; jfr. Asbj. I. 246, se Registr. nr. 70; bj- vil have kongens yngste datter, Gr. GldM. II. 35, Æv. II. 45, Mhoff 384, jfr. Registr. nr. 26 b; bj- får mad af helt, Gr. Æv. II. 9; får sin part, da dyret deles, Gr. Æv. II. 151, Sgr. VI. 231, jfr. Registr. nr. 17; trold har bj- på stald, Gr. Æv. I. 25; jfr. Asbj. III. 193, stortroldet kører med forspand af bj-e; bj- driver juleaften trolde ud af bondens gård, se hund I. 678.18 b, kat II. 108.40 b, FbJ. II. 27. 323 m. henv., Hofb. 109; — bj- mister hale, narres af ræv, jfr. III. 113. 40 b, ulv, se CavW. II. XXVII, Lindh. Lappb. 151, Lidm. 49.253, Nordl. Sagor 18, Asbj. nr. 17, Köhl. KS. I. 197, Krohn, Bär u. Fuchs 28; Ndl. Vlk. II. 65, Ons Vlksl. II. 113, Kennedy Fict. 16, Leger Cont. slav. 220, jfr. Tylor Urgesch. 458, Uncle Remus 128, kaninen, ligeså Amer. Flkl. VI. 253; V. 256, coyoten; XIII. 100, björnen; bj- får ved rævens snuhed labberne fast i stokken, Aasen Ldm. 67, jfr. Jahn S. 433.549, ZfM. I. 360 (Bukovina); ræv slipper fra bj-, idet han siger: „slip granrod!", se rod* III. 72.23 b, jfr. Uncle Remus 61, Tr. pop. XX. 6, Folkl. VII. 88; ræv narrer bj- for bondes hest, Asbj. I. nr. 47; ræv viser bj- et mske, se II. 577.26 b, se Bondes. Hist. 247; væddemål med ræv om at nævne trænavne, se pil II. 820.24 b, træ III. 867.47 b; bj- stjæler smör sammen med ulv, der æder det alt, Henriks. 34; bj- er fælles m. ræv om smörkrukke, der ædes op af ræven, jfr. ræv III. 113.34 b, se Sundbl.[2] 136, Ndl. Vlk. II. 110.14, Cloust. Fict. II. 94 anm., jfr. Am. Flk. VI. 252, Uncle Remus 82; bj-hælder efter rævens anvisning korn i mølleströmmen for at få mel, Nordl. Sagor 21; er oppe at køre, Asbj. II. nr. 75, III. 310; kæmper med en tønde, Arnas. I. 609; bj- med unger bæres hjem af Jætte som legetöj, Nordl. Sagor 78, jfr. kjæmpe II. 149.44 a, plov 848.26 a; — den forslugne bj-, Sgr. II. 167, jfr. kat II. 108.23 b, ræv III. 114.21 a; — bj- er smsætning i mange stedsnavne, f. eks. Björnager, -dal, -drup, -gård, -hoved, -höj, -kjær, -mose, -holm, -holt osv., se Adressebogen; Björnholm fik navn af et bj-eleje, Kr. Sagn III. 266.24 (Tirstrup, Djursl.), jfr. „Böwlund", JSaml. I. 161; „Björn" fandtes som mandsnavn i kirkebogen i Valsbøl, Flensborg amt, se Fra H. 57; — lege isbjörn og landbjörn, Kr. Börner. 250.44; jfr. Aasen isl. björn; htysk bär, eng. bear; se bryde-, ege-, hvid-, is-, tosse-, tørve-.

björnbakker, no. *bjǫrnbakə æn -rə* (Århus egn), spøgende navn til en kobber femøre, efter en afdød höjskoleforstander og politiker.

björneskind, no. = rgsm.; soldat skal gå 7 år iført bj-, Sgr. VIII. 98; jfr. Rafn, N. Fort. III. 146, Didr. Berns S. kap. 119, trække björnebælg over harnisk; vise om, Sgr. III. 145, Kr. SkV. 99.19 med henv.

Bjålum, no. se *bjalde.

blad, no. *blå æn, -ə* el. *blajə* (Ålsø);

blå è best. *blǫə* flt. *blǫ* (Vens.); *blåi* ik., *skè blåər ꝺw* (N. Sams). — 1) hugorm bringer helbredende blad, Grb. 223.15, jfr. Folkl. III. 534, Apollodor III. 3.1 fortæll. om Polyides og Glaukos, Rohde Gr. Roman 126, Hertz Ww. 53, Tr. pop. XXI. 225, Tylos' død og opstandelse, Gr. KM. nr. 16, Rafn N. Fort. I. 123, Völs. S. kap. 8, væsel bringer lægedomsbladet; Wh. Vlk. XIII. 137. 399; mange henvisn., Warncke, Lays de Marie de France (1885); sålænge der er blade på træer (Ill. 868.10 a), regerer Gud, se løv, Dähnh. Naturs. 178. 349; hugorm lægger bl- til mærke, hvor den vil slå, Kr. Sagn II. 207.116. — 2) *èt blaj* (Søvind), samtale om ligegyldige genstande: *a wa iñ å fèk èt blaj mæ ham dæñ ǫn daw; hañ hòr èt gåt blaj,* mundlæder, snakketöj; jfr. Aasen blad, isl. blað itk., htsk blatt, eng. blade; smstilles med lat. folium, gr. phyllon; se løv; *bryst-, *bylde-, fiske-, gundeløvs-, *hofte-, snoge-, sure-blade; edder-, elle-, feje-, gjede-, guld-, höjre-, kink-, kinkhoste-, kirsebær-, knalder-, kniv-, kål-, lykke-, læge-, nælde-, rosen-, ske-, skræppe-, stålpens-, the-, tre-, tunge-, vej-, vind-, åre-.

bladderbukse, no. *blaərbòws i* (Vens.), sludderpose.

bladderivalsremsning, no. se Kr. Alm.[2] VI. 330.24, vrövleremse (Brøndbj. ved Arden.

bladderlikke, no. *blarlek æn* (Vens.), skældsord om kvinde, som lader munden løbe om alt muligt, sladderhank.

blade, uo. *blår -ə -ət -ət* (Elsted); *blaj i boək* (Als.).

bladhå, no. en fisk, galeus vulg., Kr., må være den rette form, se Aasen bladhaa til forskel fra ridhaa, se blåhå.

bladkage, no. se Krist. Almuel. III. 68.236-37; „blad- el. kålkaka", CavW. II. 130; „stenkaka" bagt på kålblad, Gasl. 18.

Blak, no. personnavn i Sønderj., se Kr. Sagn IV. 382.92; hestenavn, DgF. I. 399, II. 196; „Blakstald", et sted i Horbylund krat ved Silkeborg.

blakke, uo. 2) *no blakəs æ kvan* (Viby, Als), kornet gulnes.

blamage, no. *blåmå·s æn* (vestj.), klat, plet, jfr. blâme fr., dadel.

blande, uo.

blæñ [-ər] blæñ blæñ (N. Sams);
blæn blæənə blæn blæən (Elsted);
tf. *blæjən*, blandet (Törring ved Randers);

„vi blæñər ət!" så han Måltbæ·k dæjn, da han læste i korsdören med brændevinsflasken i lommen, Kr. VI.; *blæñ mjø* (D.), brygge mjød (s. d.), jfr. DgF. II. 623a.8 „brøge och blende"; *han blæənə = waskə* (Elst.), blander kortene til forskel fra *å gi kwòt;* jfr. Aasen isl. blanda, gldsk blænde, Kalk.; se for-.

blanding, no. se vand-.

blank, to. gådesp.: „hvad er det blankeste i kirken? Fb. FraH. 88, svar: *„æ drep ve æ præst si næjs"* (Valsbøl), jfr. P. Vlk. III. 134; jfr. htsk blank, låneord i rom. sprog, fr. blanc, ital. bianco, henføres til blinke.

-blanket, tf. se af-.

blas, no. *blas æn* (vestj.), klat snavs, se blat.

-blase, no. se blas, blære, blæse; htsk blase; hå-.

blasfuld, to. *blasiful* (Vens.).

Blasius, no. helgendag, da må ej kunne „blæses" lyngtop af gård, Kr. IX. 28.285, jfr. Alm. I.[2] 68.27, Sgr. VII. 86.547; „blåsmessodag", CavW. II. XVII, må der ej spindes, så „blæser" lin bort i høst, også Wigstr. I. 92, Skytts h. 157, Nyland IV. 58; — „blæses" liv i alt hvad der ligger i dvale, Folkev. XI. 470 anm.; Bl- må ej nævnes af fiskere, så kommer storm, Kr. Alm.[2] I. 68.28; Mélus. V. 152 påvirker „anblaseln", VIII. 285 udslæt „blasen" (flamsk); tændes bål i England, „blazes", GML. II. 39.

blasse, uo. *blas ud* (vestj.), klatte, løbe ud, som blæk på papir.

blasset, to. *blasə* (vestj.), uklart, udvisket; *blasəri·j* no., noget der er utydeligt.

blat, no. *ən bitə brej blat* (Vens.), lille, vigtig person; jfr. isl. blettr, Cleasby; eng. blot; se blet; ko-.

blavre, uo. jfr. Aasen blavra, glimte.

ble, no. *bleə* (Vollerup, Viby, Als); *bliə* (Tandslet), lagen.

1. bleg, no. — 2) „vi lå og dinglede i bleg", Kr. Anh. 51.121, i havblik; jfr. Rietz blek to., stille; bleka no., havstille.

2. bleg, to. *bliək* (Als); jfr. Aasen bleik, isl. bleikr, htsk bleich; se lig-.

1. **blege**, uo. *bliəq -ə -t bliəqt* (Elsted); *bleq -ər blæjt blæjt* (vestslesv.).

2. **blege**, no. kalksten, se Kr. Sagn II. 5.19; arbejdet i kalkgruberne, Alm. V. 17.39. 40; i stedsnavne, U. Bl. I. 228; jfr. Rietz bleka, kalkjord; isl. bleikja huk.; se strand-.

3. **blege**, no. en fisk, brasen, abramis blicca, Kr. (Randers).

blegestang, no. bæres af to blegestøtter, derpå hænges hørgarn til bleg, Kristens. Alm. III. 18.44 (Törring ved Randers).

1. **blegne**, no. *blen æn -ə* (Elsted); jfr. Rietz blena huk; se talg-.

blegneb, no. *bleqnep æn* (Lem), bleg person.

blegsot, no. lægemiddel: afskrabet kirkemos, pandekage af 7 forsk. slags, Sgr. VIII. 120.527-28; bukkeblade, menyanthes, Kr. Sagn IV. 613.96; målning, Wigstr. II. 137, se måle 2; jfr. Wigstr. FS. 400.86.

blet, no. tørvedynd, æltes, kastes op af graven, køres hen på plads, hvor oftest en pige „*glatnər*“ det, og straks derpå skæres tørvene ud med tørvekniven (s. d.) el., hvis „*glatənskòwl*“ er af træ, dels skærer, dels slår hun tørvenes form ud med henholdsvis enden og siden af skovlen (nu gldags Vens.), se 1. klyne, tørv; jfr. blat.

bletkasse, no. *bletkas æn* best. *-kasən*, flt. *-kasər* (Vens.), kasse på to hjul, hvori dynd til omtr. 100 tørv køres ud med hestekraft; den kan vippes bagover og „*bletən*“ løber ud gennem en klap.

blibbre, uo. skrive småt og utydeligt; *haj ser å blebər å gnelər* (Vens.).

blide, no. se söndags-.

-blidskind, no. se tulle-.

1. **blik**, no. jfr. htsk blech, holl. blik; se jærn-.

2. **-blik**, no. jfr. htsk blick; se öje-.

3. **-blik**, no. jfr. blikke; Aasen isl. blik, bleg lysning; se ørred-.

blikkenslåer, no. jfr. Kr. Molbohist. 111.347, se kjeltring II. 138.7 a.

bliksfuld, to. *bleksfuḷ* (Kalslund), overmåde fuld.

bliksne, uo. *bań o bleks* (Vejen).

blikspand, no. *blekspąj* best. *-spąj* flt. *-spąj* (Vens.), = rgsm.

blikspil, no. fuld af bl-, ɔ: löjer, pudser (*Als).

blind, to. vittighed: *de ka dær go manə bliń fåbi·j uðən o sijə* (Askov); ordspil: *ən ku gåt tǫl o vær bliń, wår ət et får ən søjəns skyḷ* (vestj.); — man bliver bl-, om man sover i måneskin (vist alm.), jfr. Trevelyan Wales 40; ved sporerne af bovister (vist alm.), se ulvefis; af svalemøg, Tobias II. 11; om man tilstopper kilde, Kr. Sagn III. 208.47; spotter med hellig kildes vand, Thiele II. 25; vil prøve vandet jule- el. nyårsnat, FbJ. I. 270. 356; ariansk biskop, s. opbryder kirke, Meyer Abergl. 160; hær blindes, da spyd kastes over den, Rafn, Oldn. S. V. 222; — msker blindes som straf: Rafn, Oldn. S. IV. 138, Olaf Hell. S. kap. 73, Rørik, jfr. V. 240, se Gr. RA. 707.5; Helge Thorersen var blind, fordi Ingeborg Gudmundsdatter rev hans öjne ud, Rafn, Oldn. S. III. 126; den dygtige mester blindes, se mester II. 584.40 a, jfr. Sepp II. 579; bl- helbredes v. hellig kilde, Thiele I. 215, II. 28. 33. 34, Kr. Sagn III. 208.1050. 92. 97. 1151. 80; jfr. Afzel. Sagoh. III. 122. 125. 130. 139, Wilde I. 239; — kilde mister sin lægedomskraft, da bl- hest el. stud tvættes i den, Kr. Sagn III. 217.03. 33. 47. 49, jfr. Thiele II. 24; barn blindes, Kr. Æv. 142, Registr. 68; bl- i ævent. bliver seende, da han tvættes i dug St. Hansnat, Registr. nr. 70, jfr. Kristens. VII. 260 nr. 42; Wigstr. S. 19, Tr. pop. XI. 361; eller på anden måde, Sgr. V. 179, Vang Reglo 54, Mhoff 428; slgn Amer. Folkl. III. 8 (Ind.) af spyt; IV. 17 (Eskim.) ved tvætning i dam; ved fiskegalde, Tobias XI. 13, jfr. Hovorka II. 805; synsk bl- mister den ævne, da han bliver seende, Krist. Sagn II. 399.253, jfr. Arnas. I. 406 flg.; bl-hed byttes mod døvhed, Deecke 221; bl- frue narres af ladefoged, der skærer brød, Kr. Alm. II. 7.12; jfr. Aasen blind, isl. blindr, htsk blind; se öje 1166.6 b flg.; gifte-, höne-, sne-, star-, stok-.

-blinde, uo. se for-.

blindebuk, no. *o leq bliń blom* (Vejrup); „salte sure öjne“, „blinde momme“, Kr. Börner. 192.3, 688, jfr. Sgr. IV. 96.268, Tr. Lund VII. 90; „bluneskjæg“, Hübertz Ærø 245; se *fjæleskjæg“; „blindekjuka“, „blindetjuv“, Aasen; „blind-

krækluleikur“ isl., se Ol. Davidson, Leikir 101. 105; „ta blindstick“ Rietz, „blindbock“, Arwids. III. 417; jfr. P. Arch. VIII. 431 (Sverige), IX. 183 (Finl.); „blindeko“, Schütze I. 114; „blinde möm, mum, mome“, Handelm. Sp. 69.94; P. Vlk. I. 171, VII. 154, ABr. 441 flg.; mange navne, Ndl. Vlk. XIV. 95; „blinde mûs“, Roch. KLied. 431.51; Pitré Giuochi 187.96; „Colin Maillard“ (Frkr.); „blind man's buff“ m. varr., Gomme, Dict. of Folkl. under ordet; forsøg til forklaring Wh. Vlk. XIII. 50; „a game of sacrifice“, Folkl. XVII. 274.

blindflue, no. *bliňflow æn* (Oksbøl, Als), hesteflue.

blind höne, no. *blęį hǫ̀n* (Vens.), et kortspil.

blindt barsel, no. *bliň basəl* (D., alm.), gilde, som göres af ægtefolk, hvor et barn er død för dåben el. af barnløse ægtefolk til vederlag blandt bydelaget for de mange gange, de selv har været bedt ud; jfr. Rietz „barsöl“ s. 24 b, derunder „gåll-barsel“, gæstebud uden barnedåb; „güst Kinnerbêr“, Kück 253.

blindt bryllup, no. bryllup uden brud og brudgom; gæstebud, som den forskudte bejler holder med sine venner, af hvem han modtager gaver, den dag pigen holder bryllup; se kurv; jfr. „feigned nuptials“, GML. I. 64 (Wales); „trockne Hochzeit“, Bartsch II. 84.267.

blindtrådt, tf. *bleňtrajən* (S. Thy), siges om bullenskab i fod, fremkommen ved indre knusning uden ydre sår, når barfodet person f. eks. har trådt for hårdt mod sten.

blinger, to. *de æ så bleŋər imå'n* (vestslesv.), strålende, klart vejr.

blingreöje, no. se skjælle-.

blinke, uo. se blank, klippe, pibehytte.

blis, no. i et gådespörgsm.: „blis på bakken“, hund; jfr. Aasen isl. blesa, sv. bläs el. bläsa, htsk „blässe“ af blass, bleg.

blisset, to. se lang-, strible-.

blister, no. en fisk, Kulmule, merluccius vulg., Kr. (vestj.).

blive, uo.

blyw blywə blöw blöwn (Als);

blyw blywə blòw blòwən (Elsted);

blöwst do fḷoi åw æ praŋə? (Als); i rask tale: *han æ blön (blöwən) slån ijæ'l* (Agersk.), vist alm.; „a bløw lihg te mi lohr bævveret unne mæ“, Jæger, Gillsj. 4, ɔ: blev så forfærdet, overrasket; — **bl- af**: *de blywə dær å' mæ* (Vens.), det sker, er sikkert; — **bl- borte**: hvad der er blevet borte, har underjordiske, dværge taget, jfr. Krist. VI. 5 „den har vor nabo taget; se Aasen bliva, mnt. bliven; vorde.

blod, no. *blui de* (Als); deri bor s j æ l e n, Lucid. 31, jfr. Gr. Myth.[2.] 787, 1. Moseb. IX. 4; Urquell III. 62 (Zigöjner); i 3 bl-sdråber gemmes livet, Roch. DGl. I. 40, Zingerle Sitt. nr. 420, Liebr. Vlk. 352.19; død bringes til live ved bl-, Arnas. I. 319. 344; — d r i k k e bl- er at drikke liv, se Odyss. XI. 97 flg., Tylor Anf. II. 383; kærestefolk drikker hinandens blod, Ons Vlksl. XII. 215.18; mænd ved blodsbroderskab, Urquell I. 196, jfr. blodblanding i fodspor, Müller-Saxo 40.12, Peters. Isl. Færd IV. 307; „blanda blóði saman“, Fritzn.[2.] under blóð; Gr. RA. 192 flg.; da helten suger heltindens bl-, kan han ingen anden ægte, Folkl. V. 282, Perseus II. 246; se fremdeles Folkl. XVI. 338, piges blod kommer på mands ansigt ved kys: „now thou hast taken of my blood, thou wilt love me forever!“ (Wales), XVIII. 448, brudg. suger dråbe af bruds blod (Bretagne); XVII. 114, støder dreng pige tilblods: „now you will have to marry her!“ (Irl.); smlgn DgF. 244; fortællingen om Huldrepigen, hvis blod gutten udgyder, Sande I. 8, II. 246, Bergh III. 46, Hauken. II. 61, V. 240; jfr. Arnas. I. 37. 38, da der kommer bl- af alfeko, bliver den bondens; — e l s k o v s m i d d e l: karls bl- indgivet kvinde, volder elskov; 3 blodsdråber fra karls venstre hånd i æble, JK. 74.87, i kaffe, Sgr. VIII. 86.237-38, i vin, brændevin, JSaml. IV. 156.119; tre dråber bl- på brød m. m., Kr. Sagn VII. 251.44-49; jfr. Wigstr. I. 188, Modin Sign. 15, P. Vlk. VI. 24.35, Urquell I. 11, II. 56, HBV. III. 134; skefuld af piges menses indgives karl i øl, JSaml. IV. 57.124, Krist. Sagn VII. 253.53; jfr. Wuttke nr. 552, Meyer Abergl. 263; — l æ g e m i d d e l: bad i bl- helbreder, levendegör; spedalsk helbredes ved bad i mskebl-, Köhl. KS. II. 164 flg., 659 flg.; Pentam. III. 9 s. 367, spedalsk Tyrk; Wolf NS. 522.434, „der arme Heinrich“, Simr. Volksb. VI. 175 flg., Plinius XXVI. 5;

det giver livskraft, er foryngelsesmiddel, Ludvig XI. i Frankr. bader sig i bl-, Tr. pop. XXI. 480; frigivne fanger i kæmpes bl-, Gr. Liebr. XVIII. 150; — forhekset får derved sin skikkelse påny, Kr.Æv. III. 70; tyr bliver mske ved at tvættes i bl-, vand, mælk, Kr. Æv. 176-78; billeder göres levende ved at stryges m. barns bl-, Sgr. VI. 235; jfr. stenbilledet, Gr. KM. nr. 6; — lægedom for epilepsi fås ved at drikke det varme bl- af henrettet mske, FriisVN. 40 b, Brix, H.C.Anders.(1907) s. 41 anm., Wigstr. Folkseder 83; epileptikers bl- virksomt mod epilepsi, Kr. Sagn IV. 614.06, jfr. Mathiess. Bøddel 95; morders bl-, Amins. IV. 86; vand, drukket af skarpretters hånd, Thiele Overtro nr. 502, jfr. Black 100; bl- af henrettet søges af bager, brygger, værtshusholder, Jahn S. 350.440. 453; — hestens eget bl- indgivet hjælper mod modsot, Amins. III. 115 c; bl- af sygt får ligeså til lægedom, Folkev. XI. 466.390; bl- af barns navlestreng mod modermærke, Rääf I. 118; jfr. Laisnel. I. 300, bl- af lillefinger på barns venstre hånd indgives det, blandet med vievand, mod krampe; 3 dråber af faders, 3 af moders bl- indgives barn med pionkærner for krampe, Kr. VI. 380.256; Hollændere tapper bl- af dreng til lægedom, Arnas. I. 339; — kage, lavet af bl-sdråbe fra hvert dyr i skov, gör pige frugtsommelig, Kr. VII. 12, Registr. nr. 32, jfr. Folkl. Journ. IV. 21 (Mongol.) frugts. af bl-dråbe; slgn Amer. Folkl. I. 99. 106, XXI. 26.9, 143.7.8; Dorsey, Tr. of the Arapaho 298 flg.; — vampyrer, som lever af bl-, dragedukke, Krist. Sagn VI. 231.82.84; „spiritus“ s. 235; „tilberi“, mælkehare, suger sig fast på kvindes lår, Arnas. I. 431. 433; djævle, pukor, vætter suger bl-, CavW. I. 225. 245. 273; skål med bl- hensættes til djævel, Krist. Sagn VI. 29.101; bl- fra ringfinger til nøkke, CavW. I. 261; — bl- vidner mod morder, se *ben 227 f. n., harpe 1, „talende strengeleg“; lig II. 412. 26 a, 1. streng; Vill. Chr. „Baareprøven“; lig bløder når morder rører det, Kr. Alm. V. 180.458, Kjær Stavnsb. 266; bl- springer ud af morders finger, da han rører dræbtes ben, Kr. Sagn IV. 449; mistænkt skal bære bl- af myrdet uden at spilde, Krist. Alm. III. 129; ejendommelig var. Perseus II. 425, ben opsuger slægtnings bl-; måske hører herhen kravet, at den, som ser et lig, skal røre ved det, jfr. lig II. 410.7 a, 411.22 b, vidnesbyrd om, at han er uskyldig i døden; — i ævent. taler bl-sdråber, Asbj. I. 233 nr. 46, jfr. Gr. KM. nr. 56, Roch. DGl. I. 54; — pagt m. djævel underskrives med bl-, Thiele Overtro nr. 777, Kr. IV. 319.415, Sgr. VIII. 98. 218.877, B.Smidt, Studier 114, Meyer Gerberts. 162, Svensén Emå 19, jfr. Cav. Wär. I. 438, Strackerj. I. 270. 278. 295. 310, Wh.Vlk. VI. 326, Gr. Myth.[2] 1031, Perseus II. 74. 243; — skrift med bl- er særlig virksom til trolddom, JSaml. IV. 143.76-80. 82-84; til elskovstrolddom, Kr. VI. 382.277; besværg., skrevet med bl- af syg, JSaml. IV. 110.5, 142.74. 75; med bl- fra venstre lillefinger mod Mare, Amins. III. 118; kors, skrevet på vej, standser hest, IV. 75; besværg. på dødningeben, jægertroldd., I. 114; fadervor, skrevet baglængs med bl- fra venstre arm, Arnas. I. 318; trylleformel, skrevet med hundebl-, Wh. Vlk. XIII. 151 (Isl.), Arnas. I. 448; med flaggermuseblod, kastet på dörtrin, gör folk galne, Kr. VI. 370.156; — „Thorshammer“ hærdes i mskebl-, öje tegnes dermed, Arnas. I. 445, Maurer Isl. S. 100; — bl- af höjre hånd, törret, blandet med krudt, giver vist skud, Kr. VI. 383.288; stykke linned, hvorpå piges første menses, lagt i vin, som drikkes, gör hård, VI. 360.71, se JOrdb. I. 772.6 b; gloende jærnstang i forgjort mskes blod, hidkalder heks, Krist. VI. 365.109; troldkvinde stænker træstub med sit bl-, Grettêrs S. kap. 81; særk ser ud som toet i mskebl-, Rafn Oldn. S. III. 111; — bl- bryder trolddom: slår man heks tilblods, mister hun sin magt, JKamp 418.96, Krist. IX. 13.116, jfr. VI. 10.14, Sagn VII. 141.88, 268.27, 373 nr. 60; se heks I. 581.51 a; jfr. CavW. I. 378. 441, Amins. VIII. 110, Kleiven 42 øv., Hagem. 70. 74, Maurer Isl. S. 145, Mhoff 558, Gr. Myth.[2] 1056, Mélus. VIII. 156 flg.; forestill. alm. i England se f. eks. Henders. 181; „når man slår bl- af troldkarle, mister de deres magt“, Rääf Saml.; jfr. Folkev. XI. 451.241, det samme sker fjende, om man slår bl- af ham; udgydes forgjort mskes bl- mister trolddom sin magt; da mand slås tilbl-s, vågner han af trold-

sövn, Arnas. I. 196, jfr. Registr. nr. 33; udgydes forheksede mskers bl-, kommer deres sande skikkelse frem, jfr. Gering II. 209 ned., Mhoff 230.316, 232 øv.: and forvandles, se henv., *and 12.6 b; björn, Haukenæs IV. 526; falk, DgF. II. 160.16 nr. 56; frø, Sgr. IX. 108; hekse i fugleham, Wigstr. II. 120; hare, ham for heks, se I. 556.15 a, Kr. IV. 225.317; hest, Mhoff 226.309; hind, DgF. II. 176.34 nr. 58, Gr. Æv. II. 76; hund, Kr. Æv. III. 39; kat, hekseham, Sgr. IX. 67; mare, Krist. Anh. 75.169; menneskeæder, Registr. nr. 33; nattergal, DgF. II. 172.22 nr. 57; ulv, i vise DgF. II. 158.28 nr. 55, 172.13 nr. 57, Sgr. I. 214.15; i sagn og æventyr, Gr. GldM. II. 86, Sgr. III. 200, Haukenæs I. 163, Mhoff 232 øv., Folkl. I. 170, se varulv; valravn, DgF. II. 184.17 nr. 60; øgle, Asbj. II. 11 nr. 3; troldlys slukkes ved bl- af 7 brødre, Arnas. I. 443; — frimurere (s. d.) tegner billede af deres medlemmer med deres bl-, JK. 416 øv., se voksbillede; går man over sted, hvor dyrs blod er rundet, får man krampe, JK. 180.18; hund, som har drukket menneskeblod, kan ej dø, Kr. Sagn V. 338.81, æder sig selv, Gasl. 56; kok, se II. 249.23, bliver mandolm, jfr. Sgr. IV. 158.483; drikker frugtsom. kvinde mskebl-, bliver hendes barn drabsmand, Arnas. II. 113; — bl- fra åreladning må begraves efter solnedgang, Krist. Sagn IV. 585.36, Folkev. XI. 452.251, Amins. VIII. 106, Sm. Medd. II. 53, jfr. Renvall 32; nedgraves for ej at bruges mod den, fra hvem det kommer, Gasl. 56; kommer bl- i vand, får nøkke magt, Gasl. 51, Amins. VI. 105, VIII. 109; vorter bortkastes med bl- fra dem i rindende vand, Thiele Overtro nr. 459; — gudebilleder smöres med bl-, Rafn NF. I. 380, Herv. Heidr. S. kap. 1; altre kap. 12; jfr. Peters. Isl. F. IV. 139, Eyrb. k. 4, Munch Snorre s. 12; — piges bl- undersøges, om hun er med barn, Arnas. II. 395, jfr. Sgr. VIII. 18.6: „min broder han var både grum og vred, han bød mig drikke hans [fæstemands] bl-, om jeg var mø; — mod forgörelse renses bøsse med ladestok, blødt i skudt dyrs blod, Kr. VI. 362.87; bl- af fugle, af hanekam, krages, rævs helbreder, Gr. Myth.^{2} 1125; bl- af drage hærder, Sigurd s. 654; af hugorm og spidsmus mod apoplexi, Amins. IV. 84; tvættes öje med bl- af musvit [músarbróður], kan man se ved nat, Arnas. I. 625; — „stille bl-“ sker på mangfoldige måder, se III. 567.45 a, Folkev. VIII. 341, kan göres i mils afstand; XI. 467 af den, som dræbte et tusindben med den lille finger, jfr. Ebermann, Blut- und Wundsegen (1903); — bl- nævnes, skal ved slagtning kaldes „sved“, se Thiele Overtro nr. 226, Navnets Magt 123. 129 ned.; „svett“ Rääf I. 37, ved åreladning el. sygdom: „makt“; det „bålda“, CavW. I. 235; ved offer, Munch Snorre 66 „hlaut“; må ej nævnes, Sgr. VII. 47.167; — Fanden vil ej vige, för han har smagt varmt blod, Thiele II. 80; han trakteres med menstrualblod, Arnas. I. 441; — havet bliver rødt af hekses bl-, Asbj. III. 359; jfr. bl-plet el. bl-stråle melder havvættes død i hav el. sø, Gr. Sagen I. 67.60, 347.305. 307, 364.319, 366, Myth.^{2} 463, jfr. WGreg. 67; — bl-sdråber falder fra himmel, da mand truer mod Gud, se skyde III. 345.12 b; — falder fra gøgens tunge, når man vrænger ad den, Kr. Sagn II. 222.179; se kukkemand*; — skærer man i heksesmör, kommer bl-, Kr. VII. 265.449; se smör III. 413.3 a; i Huldres mad er „blodkross“, Sande II. 133; jfr. Gr. Sagen I. 287.241, bl- drypper af uretfærdig bagers brød; — kilder vælder frem, hvor helligt bl- er rundet, se f. eks. Thiele II. 26. 31—33, Arne 47; uskyldigt bl-, udgydt, forandrer elvs løb, Maurer Isl. 230, Arnas. II. 113, jfr. Gr. Sagen II. 154 af henrettet persons hals flyder mælk for blod, tegn på uskyld; — spor af bl- kan aldrig udslettes, JK. 52.3, Thiele I. 199. 224. 302 øv., 310. 319-22. 325, Krist. IV. 144.207-8, Alm. II. 108.264, IV. 130.359 øv., V. 179.456, Sagn III. 277, IV. 267 nr. 11, 418.01, 422.12, 426.26-32, DgF. nr. 473 (Sønderb.); jfr. Runa I. 29, sten, bl-røde af en alge, se også Hunt 269, BShr. 429, slgn 114. 540 (Engl.), Hauken. IV. 342; forestillingen er vist alm. europæisk, se f. eks. Bartsch I. 307.411, 322.430.439, 373.510, 434.609.1.5.8, 611.613, Rochh. Argauer S. I. 54, II. 137. 151, Tr. pop. XIV. 38, XV. 387; Abels blod kan ej tvættes af Kains hånd, GarnettW. I. 274

(Armen.); jfr. Gr. KM. III. nr. 46 anm., myrdet barns blod ej af moders hånd; aftvættes af tårer, Gering II. 103; — efter den sidste kamp (s. d.), jfr. 2. slag 3, skal hvidt føl med røde ben vade i bl- så langt det røde går, Krist. Sagn II. 343.384; bæk skal løbe med bl-, 344.394, så dybt, som fra finger til albue, 335.332, jfr. 336; se Schambach 27. 114. 140. 9, KuhnWS. I. 205.230, MagyarT. 382 (England), Hunt 305; — hvor bl- udgydes, bliver græs bl-rødt, se „rødt græs"; jfr. Mhoff 139; CavW. II. XLVIII., Runa V. 57; „mannablod", Rietz 428 a, en hyld, sambucus ebulus; Gomme, Folkl. Hist. Science 192, bærrene på en perikum art; „Danes' blood", navn til en art hyld, Folkl. VI. 21, Folkl. Journ. VI. 273; røde blomster, Tr. pop. XII. 215.42; eller græs visner helt, Folkl. Rec. I. 17; — bl- varsler: stikker pige sig tilbl-s, mens hun syr på nyt stykke, bliver hun elsket, Kr. IV. 384.416; 3 bl-sdråber under dommers hue varsler uskyldigt bl-, Thiele I. 335; jfr. bl-sdråber på kniv — død, Arnas. II. 422; i bog, hustrus død, ZfM. II. 100.77; på hund, barns død, Gr. Sagen I. 403.353; bliver vand i Öxarå nyårsnat bl-, varsles bl-sudgydelse, Arnas. II. 78; bl-regn på Thorgunnes hø, hendes død, Peters. Isl. F. IV. 208, Eyrbyggja k. 47; — i ævent. og fortælling: mand kan ej tåle at se bl-, Rafn Oldn. S. V. 168 flg.; bl- skal udgydes, da konge befaler, Kr. Æv. III. 146; bl- til barns die, Thorkels. 126; kristen mands bl- kan alene dæmpe smærte hos Dans efterkommere, Arnas. II. 51; bl-, udgydt, vanhelliger sted, Landn. II. 12 slutn., jfr. Folkl. IV. 222; da der holdes midsommersfest på forbudt sted, fyldes pladsen med blod, Amins. VI. 124; gulvet i det forbudte kammer (s. d.) er rødt af bl-, se Sgr. VII. 196, jfr. Gr. KM. nr. 46; under sten, hvor Gårdbo bor er levret bl-, Kr. Sagn II. 94.203; pigen rød som bl-, hvid som sne, se III. 116.37 b; på vej til helvede står 2 karle og rører i bl-, Kr. VII. 330; færgemand skal fortsætte, til han kan slå vejfarende tilbl-s, Sgr. IX. 153; bringe hårlok, tunge, bl- til jærtegn, Arnas. II. 403; træ gror af piges bl-, JK. 299; se træ III. 866.47 b; jfr. det ægypt. ævent. Cosquin I. LIX, Pausanias VII. 17.5; — leg, „bære bl-", se Krist. Börner. 505; jfr. Aasen blod, isl. blóð itk., htsk blut; se hjærter halvblods, halvblods; handels-, kristen-, Sankt Steffens-, spring-, storm-, sving-, trolde-.

blodajle, no. = blodpis (s. d.); råd derimod, Kr. Sagn VI. 87.90.

blode, uo. jfr. Aasen bloda, sv., besudle med blod.

blodisse, no. rødspætte, platessa vulg., Kr. (vestj.); jfr. bakkeskulde, linskulde.

blodpose, no. *bloipos æn* (Als).

blodpølse, no. se dings, pølse.

blodsdråbe, no. se Kristi-.

blodskud, no. se skud 3.

blok, no. jfr. Aasen blokk huk., isl. blökk, Haldors.; htysk block, nfr. blok, Outz., stykke af ager, jfr. Urdsbr. II. 223.5; se: veje stok til blok; davre-, gi-, hampe-, hugge-, hår-, kirke-, siv-, tag-, tromle-, træ-, træde-, tvær-, töjre-, tømmer-, vand-.

blokholm, no. koens bladmave, således opgivet fra Vens., må være misforståelse = bladkold (s. d.).

Bloksbjærg, no. „gid du sad på Bl-", se ABr. 381; dertil sker heksenes rejser (se heks I. 580.52 b; Troms kirke III. 859.52 a) Valborg aften at spise tudsesuppe, Sgr. XI. 136.395 (Bj. h.); skærtorsdag, skaderne er rideheste eller drikkebægere, Eftersl. 234 (Roskilde), Kr. Alm. IV. 154.447. 48 (Sæll.); skader samles der, Sgr. VI. 59.277 (Møn): jfr. FbJ. II. 55, i juletiden; en tur til Bl- i Norge St. Hansnat, Kr. IV. 321 (Ulvborg); slgn Bartsch I. 115. 121. 123. 124, II. 8. 12. 15. 19. 21. 23, Hertz Elsass 55 flg.; se harve I. 560.46 a.

blokøkse, no. *blåkyws æn* (Silkeb.), økse med kort, krumt skaft.

4. **blomme**, no. i stedremser: *Båwluň ær ən blom̲, alər ą ən o kom̲,* Fausb. Agersk. 67; „Kjærsgård blommer", Sgr. XII. 143.68, Kr. IX. 134.57; *„blom̲ər"* flt. (Sall.), røde pletter på legemet, pletter på en væg; jfr. Aasen blome, isl. blómi hak.; se blomst; eng-, fingerhat-, gigt-, gåse-, hunger-, hvid-, is-, ko-, Marie-, slåen-, smælde-, snare-, snoge-, stifmoders-, storke-, *the-, tjære-, tobaks-, troldkones-, øre-.

blommekurv, no. *blom̲kårə* (N.

Slesv.), blomsterkurv, navn til sortbroget ko; fig.: klattet, plettet; *de wår ən grem bl-,* om klattet skrift, stil.

blommeret, to. se sort-.

blommet, to. se små-.

blomst, no. se 4. blomme, bloster, 1. lege, 1. rose 2; som lukker bjærget op: gul bl-, Mhoff 351.68; blå bl-, Wh. Vlk. IV. 416, Urquell² II. 135, Hertz Elsass 50, forglemmigej, 201, jfr. løgle II. 511.28 b; bl-, forvandlet pige, Registr. nr. 42, jfr. Wh. Vlk. XIII. 74, Cosquin nr. 28; se evigheds-, *fise-, fleg-, flöjels-, frues-, gire-, *hjærte-, honning-, hylde-, kaffe-, kamel-, kirke-, klokke-, knald-, kniplings-, kokke-, krans-, kukkemands-, loppe-, mark-, potte-, sko-, smör-, spå-, the-, torden-, trefoldigheds-, træsko-, tudse-.

blost, no. *blåst æn -ər* (Vens.), frugtblomst.

bloster, no. se blomst; i et rim til Mariehönen: *„flyw, dit lilə blåstərtyw, do ska stekəs i æ lyw mæ ən gaməl rostə knyw“*, Sgr. V. 80 (Gjesten, Andst h.); kirsebær-.

blotte, uo. „hon wild ent blott' sig, de hon holdt a mæ“ (Mols), vedgå, røbe; „bl- sit hoved“, tage hat af (Storvorde).

-blu, to. jfr. Aas. bljug; se 2. bly; u-.

bluffen, to. uforståelig, uklar (Ålborg egn).

blund, no. se sövn-.

blunde, uo. *blǫn -ə -ət* (Elst.); jfr. Aasen blundra, isl. blunda.

blus, no. — 1) se gadeild, *pinseblus, pinsevækild, Sankt Hansblus, Valborgaften, vågeild. — 2) blus på stranden for at lede skibe vild, Kr. Sagn III. 292.35; se 1. lygte, stranding. — 3) *fo ən hijəl, ən hal, ən trekwart blås ǫ* (D.), om en rus. — 4) i overført betydning, usikkert om i Jylland: træstamme eller gren med bladdusk, Sgr. II. 110. 549, „sætte hyldeblus i hør“ (Flemløse Båg h., Fyn); lange stager, Krist. Alm. IV. 23.46 (Vordingb. egn), Fb. Bondeliv 285, Carlsen, Rönnebæk s. 58; jfr. Runa IV. 60, VI. 28, Nyland IV. 21, Sundbl.² 234 (231. 238); blussene ved bryllup ombyttede med „bruda granar“, CavW. II. 439, jfr. I. 298. 328.

blusse, uo. *blås blås blåst blåst* (vestsl.).

1. bly, no. tages af kirkeejer, tegl på istedet, Kr. Alm. II. 21.55-57; til „støbning“ blandes vindues-, kasse-, klædesbly og alm. bly, se Meltzer² II. 58, (jfr. støbe), Wigstr. FS. 409.35; i kirkeklokke (s. d.) bores huller og b- støbes i, Kr. Sagn III. 93.487, Kirkehelsinge; b-nagle sat i Hornstrup kirkeklokke (Vejle), III. 96.503; bly blandes i klokkemalm:

„søl o mæsəŋ de stǫl hr. Æsəŋ,
i æ stæj såt han kåvər o bly,
får ən sku da gi nåwərlerəs ly“,

Kr. Sagn III. 94.492, se sølv; b- hældt i sovendes øre (s. d.), se sove III. 472.8 a, jfr. Gr.RA.² II. 298.10, Asbj. II. 146; jfr. Aasen bly, isl. blý; mnt. bli el. blig; se spinde III. 490.42 b; vindues-.

2. bly, to. *blyc* (Vens.).

blyantsstreg, no. *blyənstręq* el. *blęstręq i,* best. *-stręqi* flt. *-stręq* (Vens.), = rgsm.

blynagle, no. *de æ nåk jæn mæ blynawlər ijæ·məl* (Vens.), sagt om en ældre, trivelig lus.

-blyne, no. se lyse-.

blyskal, no. se 1. skal III. 225.29 a.

blyskib, no. sejle i et b-, Kr Æv. 215, se skib III. 242.36 b.

blysko, no. se sko III. 288.22 b.

blystövler, no. se stövler III. 642.12 a.

blytelle, no. *blytęl æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), sænkestykke af bly.

blytrækker, no. redskab til at „vinde bly op“ med, Kr. Alm. V. 252.53.

blytækker, no. i æventyr.: pige omskabt til kirke, helt til bl-, Eftersl. 27, Registr. nr. 27; gådespörgsmål: „hvad forskel på bl- og brolægger?“ — den ene höj-, den anden grundlærd, Sgr. IX. 224.744.

blæde, uo. *blær -ər -ət* (vestslesv.); *blær æ kål* (vestslesv.); *blę æ bæj* (Lem), luge bedene.

blædning, no. *blęnəŋ æn* (vestj.), opplukket el. luget græs til kvæg.

blæk, no. se prokurator-.

blækfisk, no. sort vels, raniceps fuscus (Broager, S. Jylland).

blække, uo. *blæk -ər -ə -ə* (Vens.), narre en i handel om ure, piber o. lign.; *hąj wil ha blækə mæ.*

-blændt, tf. se tvær-.

blære, no. *bler æn* best. *-ən* el. *bleən;* flt. *blerər* (Vens.); *blæjr* (Hammer s., Vens.); bl- af tyr törret, pulveriseret, middel mod

sten, Kr. Sagn IV. 603.11; bl- med blod slås istykker for at give forestilling om blødning, se Registr. nr. 108, jfr. Asbj. II. 221, Cloušt. Fict. II. 232. 263; bl- med vand, hængt over ild for at straffe heks, Kr. VI. 178.247, jfr. koge II. 246.43 b; se isl. blaðra huk.; svine-.

blærp, no. *blærp æn* (Agger), åbenmundet kvindfolk.

blærpe, uo. *blærp -ər -əð* (Agger); *hun blærpər əð uwð*, snakker det ud, forråder hemmelighed.

1. blærre, no. *blærə æn* (Egen, Als), kileformet ager.

blæse, uo.

blæs blæəsə blæst blæst (Elsted);
blæs blæs blæst blæst (Vodder, V. Slesv.);
blès blæs blèst blèəst (Als);
blæjs blæjs blæjst blæjst (Branderup, Gram);

de bles o ən ræjn (D.), ɔ: blæsten vil føre regn med sig; „det blæser idag, te hwånnen (hornene) ka blæs a höwderen", „det blæser store bakker og bjærge sammen af intet, men der blæser ikke store röve sammen af intet", Kr. Ordspr. 560; — *hon hò fåt no å blès åpå* el. *hon hò fåt mir ən hon blèsə frå· sæ* (Vens.), ɔ: er kommen galt afsted; har barn stødt sig, bl-r man på stedet, jfr. HBV. I. 134, Folkl. XIV. 319, ɔ: blæse smærten bort; gåsepen stikkes gennem et stykke af efterbyrden hos fødende kvinde, ved at bl- igennem den, undgår hun efterveerne, JSaml. IV. 159.131; bl- på syg af „älfvablåst" med smedebælg, på hugormslagen gennem nældestilk, CavW. I. 400, Nordl. Troldd. 121, Fataburen II. 11, se ånde; „bl- et fad mælk", Kr. Alm. III. 58.197, bl- fløden af; det skal bl- på frugttræer nyårsaften, Kr. Alm. IV. 137.30; — bl-låse (II. 523.1 b) op, Gr. Æv. II. 87; bl-Helligånden fra sig gennem „løglehul" (s. d.) i kirkedör, Wigstr. II. 349; bl- den Slemme til sig og fra sig, Kr. Alm.[2] VI. 90; — bl- møller i gang, Krist. Ævent. III. 54, Registr. nr. 9; „der skal være „blæst" i hver krog", Kr. Æv. III. 77, se næselang; Jutul blæser gut i luft, Aas. Ldm. 35; bl- hinanden i ansigt, alvorsprøve, Kr. Börner. 166.38. 39; se Blasius; Aasen blaasa, isl. blása, mnt. blasen; blære, blæst, ånde; *bælg-, knilder-, skrille-, væsel-.

blæseark, no. bl-er på himlen er meget mere lyse og tynde end vandarker, Kr. IX. 25.253, lange, smalle skyer, som varsler blæst, se ark*.

blæsedram, no. ved bryllup skulde musikanterne hen på natten blæse i klarinetten, folk skulde have en bl-, samtidig gik tallerken om til dem, Kr. Alm. IV. 77.198.

-blæsende, tf. se hæse-.

blæseorm, no. jfr. Pm. Vlk. VII. 164 om hugormen; Gr. Myth.[4] III. 498. XV „segen gegen den blasenden wurm"; se 2. omme*, væsel; en bombyx larve (Søv.).

-blæser, no. se *halm-, halvmåne-, horn-.

1. blæst, no. *blæs i* best. *-i* (Vens.); *blæs ær hor we taqə; dær hò nåk wat blæs te jèt* (hos eder), ɔ: du er bleven klippet; da St. Peter råder for vejret (s. d.) glemmer han blæsten, CavW. II. XL; jfr. Aas. blaaster, isl. blástr hak.; se flagre-, gjemmel-, svaller-.

2. -blæst, tf. se for-, humle-, æve-.

blæstet, to. *blæstə* (Vodder), *blæjsə* (Gram, N. Slesv.).

blæver, no. burde været opført: blæbber, se plæbber; jfr. livver.

1. blød, to. „hon blew ås (også) regtig bled om hjåt" (Mols); *bløt bryə* (S. Sams), wienerbrød; *blèt hweðəbrę* (N. Sams); gådespörgsm.: „hvad er blødere end blødt?", se skjød, jfr. Lütolf 401; se Aasen blaut, isl. blautr; flöjels-, plæbber-.

1. bløde, uo.

blę̈ bløə blèj blèį (S. Sams);
blę bleər blèj blèj (N. Sams);
blø bløə blèð bløð (Tunø), miste blod.

2. bløde, uo.

blø bløərə bløət bløət (S. Sams); *bløə(r)*, lægge dej aftenen för bagning;
bleə bleðər bleət bleət (N. Sams), göre våd, udvande;
blør -ə bløt bløət (Elsted);

göre blød, ved sammenblanding, også: miste blod (Elst.); jfr. isl. bleyta, bløða.

3. bløde, no. — **1)** *do gor nåk i blèə ic ə* (Vens.), billedl.; du er nok fast. — **3)** *æ bløð* (Thy), krumme (s. d.) i brød; se fæste-, kjøre-i-, ryste-, sving-.

bløding, no. *fo ən blöðəŋ, ən wuð bl-* (Agger), blive gennemvåd.

blødmundet, to. *blèmunc* (Vens.).

blødmælket, to. bliver ko, når pige,

første gang hun malker den, løsner klæder, Sgr. VII. 69.392, se malke.

blødne, uo. se *blønne.

blødskindet, to. *blørskiñə* (vestslesv.).

blødt, tf. *bløt* (Ramten), vist hele Djursl., hvor „våd“ ej bruges; se gjemmel-, skind-.

-bløffe, uo. jfr. plt. bluffen, „durch wort und gebehrde furcht einjagen“, Schütze; se for-.

blønne, uo. *bløñ* (vestj.), blødgöre, opløse.

1. blå, to. i isl. og norske sagn bærer Alfer blå klæder, se Arnas. I. 36. 39. 46. 50. 59. 83. 274. 517. 603, II. 424; „Huldrer“, Sande I. 10. 16. 32. 41. 43, II. 158. 162. 222. 274; Bergh III. 53, Faye 36, læs: blå stak; Vang Reglo 12, Nicol. Nordl. IV. 9. 11. 18; „Tuftefolk“, Asbj. III. 339. 346; slign Suffolk Folkl. 34, Underjord. har „blue coats & red caps“; „mand i blå kappe“, se Vesterhav; om den blå farve, se Rochholz D. Gl. II. 273; jfr. Aasen blaa, isl. blár, der også betyder sort; smstilles med lat. flavus; se tråd III. 886.2 a, tåge III. 944.46 b. 945.11.47 a; engelsk-, grå-, rød-, sorte-, stål-.

2. blå, uo. *blo -ə blòr blòr* (Elst.); se blåelse.

blåbær, no. mange bl-, varsler god byg, Kr. VI. 292.388; bl- kræver bjærgmand som sit eje, Kr. Sagn I. 172.625; se vild-.

blåelse, no. se 2. blå; kugle-.

blåhat, no. kornblomst, se Kr. Anholt 127.

blåhå, no. se *bladhå.

blåleger, no. se bårmand.

blåmand, no. — 1) *blåman æn -mæn* (Elsted), kornblomst, centaurea; *blåmaj* flt. *blåmæjər* (Vens.), blåhat, knautia; rim:

blåmaj, blåmaj, wæj dæ omkreŋ,
så skat do få mej guləreŋ!

se Ole-vend-dig-om. — 2) en slags tobak med omskrift: „denne Tobak fabrikeres og sælges af Johan Frederik Jensen i Tønder, med billede af en „blåmand“ (vildmand) og en Hollænder (vestslesv.); *blåmajs toba'k* best. *-ə* (Vens.); „ryger man bl-tobak, bliver man luset“, Kr. Alm.[2] III. 187.52 (Vens.), spøgende til den, som vil spare. — 3) i isl. sagn en mystisk troldeskikkelse: „tröll og blámenn“, Arnas. I. 324, jfr. 328. 574; Thorkels. 198, en sørøver? jfr. Fritzn.[2] blámaðr, neger.

blåmandag, no. se mandag; efter en notits i Köln. Zeitung skal udtrykket først findes i Reglement for Murere i Wien 1550, hvori siges, at mandag holdes fri, fordi svendene ej kan arbejde efter söndagens drikkeri; omtrent 1570 smykkedes kirker i fasten med blåt og mandagene fejredes som fridage, hvor man først hengav sig t. fromme betragtninger, senere til jordiske glæder. Disse frimandage kaldtes „Frassmontage“ og deres varighed udstraktes til hele året... Blåmandagene var betegnede ved drikkeri og optöjer, ligesom de fleste drab fandt sted på disse dage. I 1731 udstedte rigsdagen en lov imod dem, men endnu længe bestod uskikken (Berl. T. $^{21}/_{7}$ 03); jfr. L. Chr. Nielsen, Blaa Mandag, Odense 1907; Ndl. Vlk. XV. 24, Kloster VII. 806.

blåmåge, no. blåterne, se Sgr. XII. 154.534.

1. blåne, no. se hagl-, sne-, torden-, æl-.

blår, no. i stedet for sadel: pose, fyldt med bl- og tovværk, at sidde på, Krist. V. 175; „ryste blår“, forblommet udtryk, se 2. sne; jfr. fru Göja ristar sina blår“, Wigstr. I. 127, det sner i Februar; jfr. sv. blånor; se hampe-, hegle-.

blårbøsse, no. *blåbøs æn* (Als), hyldebøsse, kuglerne laves af blår.

Blårfolk, no. Klogfolk og Bl-, rakkere, se Kr. Alm.[2] V. 108.08.

blårlærred, no. *blorlat de*(D.), = rgsm.

blårrekok, no. *blårəkåk æn -ə* (Egen s., Als), valmue (s. d.), papaver, jfr. JT. „kokurt“, se mannekop.

blåseer, no. gråsej, merlangus carbonarius, Kr. (Thy).

blåsko, no. *blo sku* (Søv.), venusvogn, aconitum.

blåspurv, no. *blòspari æn -ər* (Lild), vipstjært.

blåsur, to. *blåsə* (Sall.).

blåterne, no. *blåtətar* (Agger).

Blåvand, no. landsby i Oxby s., vest for Varde; *„æ blo wand“* (D.), jfr. Kr. Æv. 88.

1. bo, uo. *bo -ə bòr bòr* (Elsted); *buə* (Als); „spörger du, hvor a bor, siger a, a bor på sydost hjörne af Syrövbakke“

eller „på hjörnet af Alpegaden og Glastrappen, hvor manden hedder Maren“, Krist. Ordspr. 22; jfr. Amins. I. 94.2; Ndl. Vlk. VI. 109 „mellem pinse og Strasborg“; se „holde op“ I. 639.27a; jfr. Aasen bu, bua; isl. búa, mnt. buwen; smstilles m. lat. fui: jeg har været.

3. bo, no. se *land; *bi-, *brumlebi-, hul-, hunde-, jord-, luse-, nidder-, ulve-, ægge-.

4. bo, no. jfr. Aasen bu itk., isl. bú, bosted; se *Bork, Stadilboleger; Agger-, Anø-, dal-, Fjends-, Fur-, Fyn-, *Gjenner-, Gjøl-, grå-, gård-, Harbo-, Harboøre-, Harsyssel-, Hel-, Himmel-, himmerigs-, Ho-, Holm-, Jegind-, Laland-, Löjt-, Nör-, Skag-, skov-, *Stavning-, Sønder-, under-, Vendel-, Vester-, Ærø-, ø-, Øster-.

5. Bo, no. navnerim:

„Bow hañ sòl hans kow
fòr ən puñ tow,
så bløw Bow gal,
så fèk kow kal,
så bløw Bow ræn rywgal“ (Lild).

bobinet, no. *bòbənæ·t* (Søv.).

-bober, no. se halm-.

boble, uo. *bofəl* (Als), om øl: bruse; jfr. mnt. bubbeln; no. se sæbe-.

1. bod, no. *hun gor fræ æ butdar te æ stutdar* opgiver Kr. fra meget gamle i Salling: fra bod-dör (spisekammer) til stuedör, jfr. Krist. Alm.[2] VI. 261.751; om fiskernes boder, se Krist. Holmsl. 7; jfr. Aasen bud, isl. búð; mnt. bode; se told-, værge-?

2. bod, no. jfr. Aasen bot, isl. bót; mnt. bote, bute; se bøde, *kirke-.

Bodil, no. *wet doñc blès Bul əbaq, te hèr hèt flywər å!* (Vens.), afvisende svar; navnerim:

Bol Snøqər, Støvəlæt Katri·n,
Wòlə gro Gret, Jæns Kurikåk,
or a dråk
ræt te hans ræjər språk (Lem);

„Bodil under Bordet“ (Norge), se FbJ. II. 306; jfr. Aasen Navnebog 11. 12, Bodvild, Bothild.

Bodilmesse, no. kalenderdag, 17de Juni;

„får vi ikke B- væde,
da skal barnet i vuggen græde“,

Kr. IX. 30.309. 10.

-boer, no. se ene-, herreds-, höj-, land-.

1. bog, no. bøgefrugt, se *agern.

2. bog, no. *buək æn* (Kejnæs, Als); *boq æn bøqər* (Vens.), flt. *böqə* (Elsted); *a ka min bøqər* (Vens.), ɔ: lærebog og bibelhistorie; barn skal lægge b- under hovedpude om aftenen, Krist. IV. 350.48, jfr. Bartsch II. 314.36, Urquell VI. 205 (Rügen); b- skal lukkes om aftenen, ellers læser Fanden i den, Kr. IX. 74.783, Sagn VI. 141.52. 53, jfr. Folkev. XI. 393.201; brændes: O. Vig, „Sange og Rim f. d. norske Folk“ blev brændt 1857 el. 58, se Folkev. VIII. 457; — b-, præstens, glemt i kirke skal hentes, se kirke II. 125.37b, Thiele II. 134, Krist. Sagn V. 235.851: genfærd læser i den; Alm.[2] VI. 119. 79. 81. 82, 124.292; jfr. Hauken. II. 76, Jak. Færø 56; — b- (bibelen) svömmer på stol, da gården synker (III. 707.49 b), Thiele II. 8. 10, JK. 269; jfr. Bartsch I. 359. 382.523-24, Jahn S. 413. 523; — karl må ej levere b- fra sig, för den rette kommer, Krist. IV. 149, Sagn IV. 136.503, Sgr. IV. 4, VII. 22, jfr. Hauken. IV. 501; — tryllebog, Cyprianus (s. d.); tre nævnes: Henrik Smidt, „Heksepokisen“, Sebrian, Kr. Sagn IV. 322.26; pige kikker i b-, Krist. Sagn V. 334.71, jfr. Thiele II. 67, Krist. Ævent. 262, Lehmann, Overtro II. 154; Alfepige låner John en b-, Arnas. I. 100; troldmand lægger b- i dör, går 3 gange mod sol om den, Arnas. I. 535; præst kan b- udenad, Krist. Sagn V. 186.704; bogstaverne lyser som ild, 334.72; b- til at læse gfærd bort med, Thiele II. 170, Kr. IV. 164; præst har 3 bøger, efter første manes genfærd til fodled, efter anden til knæ, efter tredie til lænd, Kr. Sagn V. 314; gfærd slår én eller flere bøger fra præst, Thiele I. 152, II. 159. 168, Krist. III. 221. 240. 286, VI. 147, VIII. 306.20, Sagn IV. 136.503. 542. 546, 193.662. 672. 674, 265.866, V. 84.358. 607-8. 614. 700. 703, 210.765, 223. 340. 350. 14, Sgr. IX. 70, X. 98, XI. 134, Gr. GldM. I. 61. 63. 142, II. 103; jfr. Mhoff 194.266, 555 (Angel), Curtin Fairy T. 117; præstens bøger skal kastes i sø, JFærø 128; troldmands bøger vies af djævel, Wh. Vlk. XVII. 52 (Ital.); spøgelse i præsteham bærer b- under venstre arm, Wigstr. II. 191; b- bæres på bryst som værge mod gfærd, Sgr. X. 97; — djævelens bog skrives navn med *blod (I. 355) i, se Thiele II. 89. 90, jfr. Asbjörns. III. 119,

Storak. Till. 9, Knoop Pm. 131, Jahn S. 312.395, Schamb. 169.2; — dødens b- hos Pesten, Faye 129, Knopp Ps. 305; — Guds b-, med mskers onde og gode gerninger, se Ndl. Vlk. IV. 72, Graf Miti II. 106, Dietr. Nekyia 126; — livets b- i himmerig, JK. Æv. I. 113, jfr. Aabenb. XX. 12; — skæbnens b-, Schmidt Volksl. 215, Wh.Vlk. II. 127 (nygr.); — sorte b-, JK. 104.274; — *æ boq mæ di sæjsotröjə blåər i* (vestj.), se 1. kort I. 279.5 a; — orakel ved b- og løgle, se II. 511.25 a; — i æventyr: når b- lukkes op, kommer tjenende ånd, Kr. V. 340, Registr. nr. 6, jfr. Asbj. II. 119, Registr. nr. 29; — bogsække: sække med tørv og spåner, Eftersl. 242, Registr. nr. 114, se smedepræst; alm. om b-, Strackerj. II. 6.266; lænkede bøger i bogskab med billede, Andrews I. 110, Dyer Ch. L. 296; jfr. Cyprian I. 167.16 a, Schamb. S. 157; jfr. Aasen bok, isl. bók huk., betyder bog og bøg; htsk buche, bøg; mnt. bôk, buk; jfr. Müller Saxo 145. 6: „litteras ligno insculptas"; se læse; *adresse-, drömme-, *el-, facit-, fikke-, *grund-, *hekse-, kort-, læge-, Mose-, optællings-, siffer-, skole-, sorte-, spænde-, stam-.

boge, uo. *bok* (Als, glds); jfr. Aasen påka, banke med stok; se lemme-, smadder-.

boger, no. en, som prygler?; i en stedremse: *„di Jeqsən boqərə"*, Sgr. IX. 131.388 (Hjelmsl. h.).

bogfinke, no. siger: *„si si si, du hæ skif [sköw] bean* (Angel), Kr. Dyrefabl. 203; jfr. „litet hö", Wigström I. 207, Amins. VII. 95. 101; „mein mann ist gerichtsvollzieher", Pm. Vlk. I. 58, VI. 44.

boghjemmel, no. en række eksempler, Kr. Alm. VI. 407.956:

„der er blade i bogen, men ingen lyw,
hvo som stjæler den, er en tyw,
kommer jeg efter ham med en knyw,
da må han forsvare hans lange lyw";

jfr. Kr. Alm.² VI. 257. 385:

„bogen haver ingen lyw,
hvem der stjæler, er en tyw,
han skal så med bødlen tale,
ravne og krager skal over ham gale"
(Vens.);

„Hans Nielsen fra Ø. Gasse tilhører denne bog, anno 1806

Mit navn her tegnet står, som hver kan se og skue,
men ak, hvad gavner det, det kun sålidet due,
men at det tegnet står i livsens bog for Gud,
det ej i tid forgår, men evig holder ud„.
„Hejmdal" 4/1 1906;

jfr. Nyrop, Navnets M. 121, Nordl. Småplock 26, Amins. IV. 75, P. Arch. VI. 585 (Sverige), Wh. Vlk. II. 85 m. henv., Mélus. I. 102. 172. 294, 342, III. 187, Burne Shr. 575, P. Arch. VIII. 377 (ital.).

boghvede, no. b- skal „ligge 6 uger i ovnen og 6 uger i dejtruget", el. *„dæn føst hal tij ka æ boqət gro i æ åskmøðəŋ o dæn sist i æ møðəŋhwòl* (D.), ɔ: den skal ligge 6 uger tört, kan derefter tåle 6 ugers regn (vestj.); b- skal sås, når kukkeren kukker trillingkuk, Krist. VI. 261.88, IX. 36.380; når der er skyer oppe som en hagleret höne, „boghvedeblåner", omtr. 4. Juni, og så tyndt, at et får med to lam kan gå mellem planterne; man skal så ridende, og kommer der blot 3 sandkorn på hvert b-korn, er det nok, se Kr. Alm. I. 42 e–h, VI. 123.269, Molboh. 116.365; jfr. Bartsch II. 269.95: Urbanus 25. Maj, Kück 74; begynder ej at gro, för den hører høvognen knirke og kokkyllingerne gale, Kr. Alm. I. 42 j; visner i tordenvejr, Kr. IV. 405.617; — skal høstes, når den er som en spraglet höne el. en skimlet hest, Kr. Alm. I. 41 æ, 42 k, Sgr. VIII. 40.60; — grød af „ubræmmet" (se bræmme) b- ansés for en særlig lækkerbidsken (D., vestj.); under høstarbejdet tog konen en favnfuld b- med hjem, tærskede den, malede kornet på håndkværn og kogte grød af grynene, Kr. Alm. I. 49.171; — avles megen b-, bliver der mange bryllupper, mange kvinder frugtsommelige, fødes mange börn, Kr. IX. 37.392, IV. 347.14, 405.616; — hönsene skal fodres i julen med b-, så lægger de mange æg, Sgr. III. 122.567; — et firkantet b-korn modvirker forgörelse, Krist. IV. 400.579; uheldigt at finde et femkantet korn, sligt kunde ske, da man i ældre tider ruskede b-, Krist.

IV. 406.629; b- skal være indført i det 16de årh., se Mejb. Slesv. Bøndergårde 112; jfr. Fynbo, Sgr. VII. 234.76; gåderne Sgr. IX. 109.342, 158.486; „magreal", se korn II. 271.8 b, se 2. tadder; jfr. htysk buchweizen, eng. buckwheat, fordi kornet lignet bog, bøgens frugt; se sten-, vild-.

boghvedeblåner, no. flt. se *boghvede.

boghvedesådder, no. *bòwisǫ* (Søv.); i lögnehist. sidder Jfru Marie og St. Peter og drøfter b-, Sgr. VII. 206, se reb III. 25.44 b.

bogsild, no. sølvkræ, lepisma (Vejle-egn, vestj.), se 2. svit 3.

bogskranne, no. se skranne.

bogstav, no. remser: Anders Bager, Christen Drager, Erik Fisker, gå hen i kjælderen, luk Morten Nielsen op, pin ham, qvæl ham, ræk ham, stræk ham, tugt ham, undervis ham, væk ham, x ham, zæt ham, æd ham, ød ham, *æṅtən ska han löw̤ ælər dø* (vestj. alm.); „A Anders Averrod, B Birthe Bårfod" . . . m. fl., se Krist. Börner. 101 flg.; slige remser med alle bogstaver i rim og vise, se Ndl. Vlk. VII. 124, Tr. pop. X. 504, Schw. Volksk. VI. 290, Schaltjahr IV. 80, Wh. Vlkl. VII. 425.88, Urquell IV. 55, V. 114. 192. 290, VI. 199, Halliwell's Pop. Rh. 138 flg.; alfabet på kager, Wh. Vlk. XV. 94; på „navneklud", Kr. Alm.^{2} III. 67 (alm.); — enkelte b-er læses som ord: de romerske tal LCDM, Lars Christensen, Dannebrogs Mand, Kr. SkS. 232.544; S. T., på breve i gamle dage „salvo titulo", læses: Sølle Trævl, s. 237.61; D. S. B. J. F. (Danske Statsbaner, Jylland, Fyn), læs: De Satans Bønder I Folketinget; på en krodör i Sønderj. stod: I E B S L T R D H B, læs: I En BeSværLig Tid eR Dette Hus Bygget; en håndværksvend læste bagfra: Bedragere, Horer, Drankere, Røvere, Tyve, Lögnere, SvineBæster, Er I, se Sgr. XI. 106.211; b-er på soldaterknapper, Dania III. 76: lignende udlægninger, Nyrop Vilde Sk. 111, smlgn C. Pawels Biografi og Dagbøger v. Cl. Pawels 1864, s. 183, 29. April 1814; Handelmann, Topogr Volkshumor 24, Ehlers Rätselb. 38, Gillhof nr. 778, Wossidlo Räts. 221.913 flg., Ons Vlksl. III. 13, Ndl. Vlksk. V. 52, VI. 129, Wh. Vlk. VI. 143: I. H. S, jfr. Bruzel. 32 flg., Iesus Hominum Salvator el. I- Herrens Sön; Wh. Vlk. XVI. 126: C. M. B., læs: ComMis Brot el. Cathl Mach's Bett; i en gåde, Wh. Vlk. XVI. 279; jfr. kutte, LS., S., salmebog; — trolddom ved alfabet el. enkelte b-er: med kridt skrives over dör el. vindue hele alfabetet, hvor udøbt barn er inde, Rääf Saml., Friis Vens. ND. 82. 86, Wh. Vlk. XIII. 151. 152 „villuletur", 163 Karla Magnúsarletur, 271.10, 273.31.32 (Isl.); en lang redegörelse, Dietrich, ABC Denkmäler, Rhein. Museum 1901, LVI. 77 flg., fremdeles Arch. f. Religionswiss. VII. 524, VIII. regist. und. alphabet; samme forf. Mithrasliturgie 2 flg., Abraxas 165; jfr. meningsløse indskrifter på døbefade, messingfade, abracadabra, sator; alfabet 2 gange rundt om klokke, Burne Shr. 601; alfabet brændes for snuden af forhekset dyr, Folkl. V. 199 (Irl.); en mængde formler med b-er, JSaml. IV. nr. 70 flg, Kr. IX. 391.34; b- i Cyprian (s. d.) bliver fluer og bier, Krist. VIII. 329.560; b-er virksomme ved skabelsen, Wh. Vlk. VI. 160 (Jøder); — over skat (s. d.) skrift med store b-er, udhugget i sten, Krist. IV. 19.27, VIII. 38.70, med runebogstaver VI. 17.23; — over frelst sjæl gror blade med forgyldte b-er af jord, Kr. IV. 268.387, se skrift III. 312.31 b; — kæresteorakel ved at gribe efter b-er, se FbJ. II. 112, Bartsch II. 238.35, P. Vlk. VI. 24.36, Urquell ^{2} I. 71; Sepp I. 45: b-er under hovedpude; — gåde: *æ veə fir å tyw̤ pərso·nər, di kań værkən ræjn ælər skru̧, di drekər æj vań å æər æj brøə, mən værdən di opholdə kań mæ tokt å æə?* (Agterup v. Tønder); jfr. Sgr. IX. 174.543, ZfM. I. 164.140 (Schw.), Gillhoff nr. 782; se bog, abc, de forsk. bogstaver.

2. **bojle**, no. budøl; se øl; *efter-, *fram-, fri-, *første-, *klave-, kone-, kåg-, skib-, store-, velkomst-, vægge-.

2. **bol**, no. *bǫəl et* (Als); *bul i* best. *bwòl̦* flt. *bul* best. *bwòl̦* (Vens.); se Mejb. Slesv. Bønderg. 107: i 16de—17de årh. regnedes 256 agre til et helbol, en agers bredde = 24 plovfurer, se otting, Fb. Bondel. 209; jfr. Kalkar bol; Aasen bol, isl. ból itk., leje, boplads, måske areal, se *-bøl; halv-, kirkens-.

4. **bol** (?), no. *ən låŋ bowl(?)* (Lem); ved høslæt, stort afsnit, som slås på én gang af eng.

2. **bold**, no. „sket bål" (Mols), slå·

bold; til b-spil lavedes boldte af kohår, der valkedes i urin, senere i varmt vand, undertiden gennemtrukket af tjære; jævnlig blev de bagefter udsyede (Mors); b- af rodstok af nuphar, Maal og Minne I. 85; boldlege, Kr. Börner. 261, beskriv. se langbold; jfr. P. Vlk. III. 92; boldspil, mange slags, Kr. Börner. 570 flg.; jfr. Meyer Vlk. 127; DFM. 1. 61, Trebold; i visen Kr. I. 39.3: „det var den unge Svejdal, han vilde bolden driv', se DgF. nr. 29; til b- bruges gloende sælhundehoved, Rafn, Nord. Sagn III. 165; b-kastet, viser vej, Kr. V. 174, se nögle II. 723.10 b; *„de rènər å de blèsər å wẹjən æ så kòḷ, wi arm sølə høwrər, wi krybər i i bòḷ* (Vens.), ɔ: i en kugleformig klump; jfr. Aasen ball, isl. böllr hak., htysk ball; se rende-, sne-, ægge-.

1. bolde, uo. *æ snø bålər oṅər æ træskər* (Hmr.), klamper (s. d.).

3. bolde (?), no. se ko-.

boldekar, no. flade potter m. tæer under, Kr. Alm. V. 20.44.

boldes, uo. se 2. bold; sne-.

boldet, to. *bålə* (S. Als), *bolə* (N. Als), broget.

boldgade, no. se voldgade.

boldkurv, no. boldspil, hvor bold kastes i kurv, se Kr. Börner. 570.

boldre, uo. se baldre.

bole, uo. se *bulle.

-bolet, to. se en-.

bolherre, no. i en stedremse: *Bobəl bolhærər* (Føvling s., Holsted), jfr. Krist. Börner. 518, betyder sagtens: store herrer, se 3. bol.

2. bolle, no. *bol, bål æn* (Als), tyr (s. d.); på rejse m. dyrene, III. 908.50 a.

3. bolle, uo. *bål -ə -t -t* (Als).

4. bolle, no. — 2) *„hòr I boqt nu sejtəbrø dè hejə gòŋ?“* — *„Ja, vi hò tèmsət tè ən jænlə bòl“* (gldags, Søvind), sigtebrød, nu siges 1. buse (s. d.); „bide til bollen“, se Krist. Alm. IV. 56.130, jfr. Börneremse 541.46, Museum (1892) 156, Dania I. 308, II. 66. 147, Folkl. IV. 362 (Irl.), Tr. pop. III. 284, en ål, XII. 667, MaFl. 30. — 3) lerklump, hvoraf potter dannes; leret blandes med sand, 1 skæppe til 3 „bårrener“ (se børren) og „bolles“ så op på marken; hver „bolle“ kommer ind på stuegulvet og behandles der, Kr. Alm. V. 13; se 2. hedevig, pomle; fastelavns-, sigte-.

5. bolle (?), uo. *[bol si igæməl]* (vestj.), med magt trænge sig igennem.

bolleklov, no. se 1. stykke III. 628.40 a; 2. bolle 1.

bolling, no. deles agre i flere længder, kaldes hver en b-: østre, vestre b- (Mors).

bolsmand, no. — 1) *bolsmåṅ æn* (Als). — 2) *bolsmaj* el. *bulsmaj -mæjər* (Vens.).

bolsted, no. *bulstè è* best. *-stẹə* (Vens.).

2. bolster, no. opgives Krist. Alm.[2] I. 177.08 som navn for hjulaksen på den gldags hjulplov (Refshale, Herning), se *bost.

1. bolt, no. en b- vadmel, ɔ: såmeget, man trendede og vævede på én gang; se Kr. Anholt III. ned. s. 108.259, jfr. spinde III. 491.42 a.

2. bolt, no. söm, nagle, se Aasen bolt hak., mnt. bolte; jærn-, skrue-, jfr. ham-, skjær-..

3. -bolt, no. jfr. htsk -bold; smsætn. i personnavne f. eks. Leopold; opr. -bald, svarende til dansk bold, dristig, isl. ballr; se drukken-.

bolværk, no. se bulværk.

bom, no. jfr. mnt. bôm, se böm; for-, kilde-, kjølle-, spil-, tromle-, vælte-.

bomberod, no. Krist. VI. 364. 102, brombærrod?

bomhakker, no. træpikker (s. d.) (*Als).

bomhul, bio. „mølleren kam bomhuhel *[bomhuəl]* hæn te kaptejnen“, Jæger, Gillsjov 5?

bomkage, no. en slags bryllupskage, Sgr. IX. 203 ned. (Holmsl. Kl.).

bomlærke, no. jfr. htsk baumlerche; siger: „dick de rick“, P. Vlk. I. 68, se titterise.

bommeltog, no. jfr. htsk baumelzug; se tog 2.

bommerdel, no. den bedste del, KrAnh. 101.

Bommerlund, no. en i sin tid bekendt landsby i M. Slesv., hvor der fabrikeredes den berömte *„Bomərluṅər agəvi·t“*, er nu, 1909, forsvunden på skole og posthus nær; jorderne er tilplantede med granskov.

bommerskrald, no. *[bomərskral]* (Risg., Bredning), svares af fiskere, når der spörges om fangsten og der ingen er; se bommert 2, bomre.

bommert, no. *go o ən bomər* (vestj.), ɔ: på stump.

bompeltorn, no. *bompəltorn et* (S. Sams), se pulpitur.

bomre, uo. *bomər om* el. *o* (vestj.), göre noget uden videre betænkning.

bomærke, no. *bomærk* (Lysabild, Als); kvæget bærer en træsplint med b-; b-er findes indskårne på stolestader i Nordby kirke (Sams), ligeså i Køge kirke, se Mejb., Gl. d. Hj. 77; i engstykker (Als), jfr. KrAnh. 100.240; på gravstene (alm.), Wh. Vlk. XIX. 279 (Før), Gomme, Folkl. Hist. 279 (Irl.); på fiskeres stenankere, P. Vlk. VI. 23; se fremdeles Skytts h. 24, Bruzel. 44 og bagi, Nordl. Myth. S. 11, Trold. 134, Friis, Rejse i Finm. 299, Säve Åk. S. 13. 16, ZfM. I. 185, Zsf. Ethnol. XXVI. 413, jfr. XXII. (45) på teglsten og bord; Globus 78. 385, Schw. Vlk. IV. 51, Wh. Vlk. XVI. 339, Tr. pop. XIX. 73. 271 (Schw.), Wh. Vlk. XVI. 226 „Haus-, Vieh-, Entenmarken", jfr. 234; Meyer Vlk. 15 „Holzmal"; Curze Waldau 444.9; billeder og litteratur, Wh. Vlk. IV. 279.

Bonaparte, no. „Bonnepartus", Kr. Alm.[2] VI. 80.185; *haj wa buj å haj wa apå·rtə, å dèfå kalc di ham Bunapå·rtə* (Vens.); *bonəpå·rtə* el. *-pårt æn* best. *-ən* flt. *-ər* (sts), hortensie.

bonde, no. *boň æn byňə* (Als); *„wæk bondə, jæj ær hærəman!* siger dreng til anden; *hwes æ buň kæň si ræt o ən hæst si størk, så ku eŋən faňən hå mæ əm o gyjər* (vestj.); jfr. Kr. IX. 43.468; personnavn (1595): „Bunde Nissen, -Madsen"; „Jep, Dinnis, Iver Bundsen", Fausbøl, Agerskov 12; bærer som stud klove om hals, Mhoff 10 ned.; „bondebæst", jfr. Ons Volksl. I. 52, VII. 20; Københavnerfrue vil se en b-, Krist. Alm. II. 114.283 flg., jfr. 45.117; byder ham en tot hø, Krist. SkS. 167.42, jfr. Ndl. Vlk. XIII. 60 flg ; *I vęr il, hwa æ smo byňər di liər, ven di har a æt ska di fram å skir* (vestslesv.); *aňtən vi æ buň ælər gröw, nær vi et ka skið, så ka vi ekhælər löw* (vestj.); „de æ strængt å vær boon, di ska sjæl gye djæ bön" (Randers), Kr. Ordspr. 23. 560, jfr. Pm. Vlk. III. 57, X. 128.59, Busch Vlkshum. 19; „først b- ud, så justitsråd ind", skæmtehist., Kr. SkS. 167; „Ja, Bauer, das ist ganz anders", Wh. Vlk. XVIII. 447, fortæll.; når nogen, man ikke kender, kommer forbi, siges: „å, det var de 4 Stavns bønder, Per Nord og Blæse Niels!", Kr. IX. 108.147 (Sams), St- har kun 4 bønder; — alt hvad hjemmet bruger fremstilles der, jfr. Rosegger Volksl. 78; bonderim:

„min ager mig føder, mig klæder mit får,
mit måltid indrettes, som huset formår,
fra lo og fra lade jeg tager min vin,
og henter ej noget fra Mosel og Rhin,
en kræsen må have sin' moder for sig,
jeg nöjes med, hvad jeg haver hos mig." (Hadersl.);

b- sidder med hat på i stue, jfr. Säve Åk. S. 64; „er høstrig og vårfattig", Bondes. Hist. 56; — b- blandt de forsk. stænder, se Köhl. KS. II. 61; b-, fisker, Jyde, Sæll., grundlinier i folkekarakter, DSt. V. 35; rim om b-, Kr. Börner. 395.56, jfr. 5. hov, hovvise; husdyrenes samtale om b-, Wh. Vlk. X. 222 flg.; den kloge b-, der tjente 8 sk. om dagen: *„di to lõwər æ a, di to smirər æ væk, di to sættər æ o reňt, di to bətal æ gaməl ǧal mæ"*, Fr. H. 145.27; jfr. Gesta Rom. kap. 57, Simr. Volksb. VI. 377, Crane Ital. Folkt. 30, se skilling* III. 257.30 a; — b-, person ved ringridning, Kr. Alm. IV. 55.129, jfr. Schw. Vlk. I. 184, i fastelavnsoptog, se bajads*; — „sætte b-n i gårde", juleleg; b-n sætter sig på en stol, de legende gik rundt om og sang: „så sætter vi b-n i gårde, den arme b-, den fattige b-, den stakkels b-"; — og nu fortsættes: „og b-n skal ha sig en kone, den arme b-" osv., barn, barnepige osv.; når så b-n havde fået alle sine folk, sang kredsen: „nu trækker vi b-n af gårde" osv., — „så tar vi b-ns kone, barn, barnepige" osv., se Eftersl. 235. 256, Krist. Börner. 286 .18; „rig b-, fattig b-", se svinepisker 2. — 4) knægten i kortspil, se Korrespbl. X. 10.8; „boer", Ndl. Vlkl. I. 231; se Aas. bonde, isl. bóndi, ɔ: búandi; fri-, fæste-, porcellæns-, træl-, tørve-.

bondedatter, no. „den kloge b-", æventyr, se Kr. Mindebo 151.29, jfr. Bjerge, Aarb. VIII. 11. 24, Köhl. KlS. I. 445.

bondedreng, no. — 2) *boṅdræŋə* (Als), ukrydrede boller; jfr. „bûerjungens“, ABr. 326.

bondekone, no. bonde sagde til konen: *„do ka ðlə blyw̥ ǫṅc ən ən bǫj-kun, a ku nåk ha swoŋən mæ åp* (Vens.).

bondeopdragen, to. *buṅopdræjən* (vestslesv.), opdraget som bonde.

bondetøge, no. se tøge.

bondevant, to. *han æ buṅvån* (vestslesv.), vant til bondekår.

bondevise, no. se Kr. XI. 286, Alm. III. 42. 125, hovvise; *„guj nåi mæ fatə buəṅ“*, Fausb. Agersk. 50.

bondevogn, no. *buṅuwn æn -uwn* (D.), = rgsm.

2. boner, no. jfr. Schütze I. 130 „boonen“, mit steifer Bürste reinigen.

boni·t, no. en fisk, caranx trachurus, Kr. (Ålbæk).

-bonker, no. se gruttel-.

bonnik, no. — 1) den opstablede og sammenbundne ladning på skib, Kalk. I. 302, Fritz.[2] bunki: se bunke. — 2) *boŋək æn* (vestj.), bøtte uden håndtag. — 3) *i stærk boŋək* (Vens.), velnæret person el. dyr, stærkt redskab.

bonnis, no. se grå-.

bontet, to. *boṅtə* (Als); se *boldet.

bor, no. *bua, buə* el. *boə et* (Als); se knappe-, *læder-, naver-.

1. bord, no. planke, se skum-, stig-, trende-, vindues-.

2. bord, no. *wi sa we bow̥r å snakə; huj wa hopən åp åpå bow̥r* (Vens.); *go fræ bow̥r* (Agger); sengeleje på b- til røver, Glükst. Sundal 121; — det volder splid, når b- törres med papir, eller sko og stövler sættes på det, Krist. IX. 57. 629, jfr. IV. 387. 455, VI. 283. 300; glæder eller roser (s. d.) man sig over noget, skal man *banke (s. d.) under b-; „spiller“ man på b- med knive, skeer eller gafler, danser djævel, Folkev. XI. 458.319; hjemmets b- er helligt, Djurkl. Unnarbo 27, jfr. Meyer Bad. 351; når b- dækkes ved bryllup, stilhed bl. gæster, Rääf I. 110; sætte folk til b-s ved gilder, Fb. Bondel. II. 28, se *borde; deres daglige plads ved b-et, se Bruzel. 24, jfr. Bondeliv I. 338; lyse under b- ved gilder volder ufred, Gasl. 57; hvad der falder under b-, må ej tages op, se FbJ. II. 305, se „gulv“ i regist., jfr. Arch. f. Religw. X. 373; — røvere klemmes v. b- mod væg, Blich. Nov. III. 642, jfr. Nordl. Sagor 71, det samme sker med Lapper; i ævent.; b-, hvorved ingen har siddet, Sgr. VII. 22; „b-dæk-dig“, se Registr. nr. 61, Gr. KM. nr. 36, jfr. A. Aarne, Die Zaubergaben, Helsingfors 1909, Jataka nr. 186; se dörnsk-, guds-, guld-, lys-, skrive-, stegers-, støbe-, svende-.

3. bord, no. *go fræ bow̥r* (Agger), = rgsm.; se bag-, styr-; jfr. Aas. bord, isl. borð itk., bord, bræt, bundfjæl, skibside, rand; ntsk bord, skibside; se -bords.

bordbön, no. se derom Mejb. Slesv. Bøndergd. 122 a, jfr. Rosegger Volksl. 46; juleaften, FbJ. I. 120. 147; i skæmt., Sgr. II. 237. 940, Kr. Alm. VI. 200, KT. 177, jfr. Nordl. Småplock 5; „læse tilbords“ og „frabords“, drengens b-, Kr. Alm.[2] VI. 343; mens ræv læser b-, flyver hane, Kr. Dyrefabl. 51.75, jfr. G. Paris, Légendes du Moyen Age 243.

borddug, no. tage b- over hoved juleaften, se ind ad vindue, Krist. IV. 243.345, dødsvarsel; jfr. GlH. 68, b- stjæles en helligaften, lægges under hovedpude, kærestevarsel; FbJ. II. 118, rystet på korsvej, ligeså; hestehud (s. d.) er i ævent. b-, se Gr. KM. nr. 125; jfr. *brand, se *dug.

borde, uo. bringe tilborde; „æ brojjpar å æ præjjskoon å dænd gamel dæjjnkoon wa da snåer bost“, Jyll. 372 (Thy), bordsat?

bordende, no. se höj-.

bordklap, no. *bowrklap æn* (Agger).

-bords, no. se 3. bord*; *höj-, inden-, uden-.

bore, no. se bårer.

bore, uo. *buər -ə -ət -ət* (Elsted); troldkvinde borer gennem fjæld, Arnas. II. 471, jfr. Odin, Bragaroður k. 58; jfr. htsk bohren, lat. forare.

borenaver, no. se for-.

-boret, tf. se hul-.

1. borg, no. *hąj ær i bårə å jål, hwarhèn hąj wæ̨jə sæ* (Vens.); *hun to et møj te bårəs* (Sall.), ɔ: svarede rask igen, jfr. *borge.

2. Borg, no. endelsen i stedsnavne er jævnlig opstået af -bjærg, således Viborg af Wibiærgh, se U. Bl. 229; jfr. Aasen isl. borg huk.; i personnavne for -björg, Aasen; htysk burg af bergen,

skjule, bringe i sikkerhed; se guld-, Ham-, *Hore-, *Horn-, Höne-, Inge-, Kokken-, Kron-, skorstens-, Sulten-, Sønder-, usel-, Vi-, Vringel-, Ål-.

borge, uo. jfr. htysk borgen, der smstilles med bergen, berg, burg.

-borger, no. se Branden-, Hylde-.

borggård, no. i en hov-vise:
„vi skal göre djer b- ren,
plukke græs fra hver en sten“,
Kr. IX. 156.11.

1. borken, no. jfr. Kalk. bork, sårskorpe, jfr. bark, isl. börkr.

Bork, no. sogn ved Rkb.; *æ Børkəŋər* flt. folk fra B- sogn.

-borkenet, to. se for-.

-born, no. se bære, børren; Marie-.

-borre, no. se *skov-.

borrik, no. *hań hæ fi̱ hæst å ən bore·k* (Als).

Borum, no. landsby (Framlev h.), udledes af: „bo ringe“, se Kr. Sagn III. 268.34, se *Hornborg.

2. bos, no. se ko-, kom-.

3. bos, no. vistn. fra Vens.

bosdör, no. jfr. Kr. Sagn I. 269.903 (Thy); se bås.

boskabsstue, no. læs: *bòsskavsstòw̠* (Søvind).

bosko, no. kælenavn til ko, i hyrderim: „båsku, kom besend te bøj“, eller „kom bos, kom bos, kom bejsend te bøj“, Kr. Alm.[2] I. 18.50 54; se bosseko.

bosle, uo. *bosəl nåt samə̣l; boslərij* (vestj.), kluderi; „go o bossel så jænle mæ 'et“ (Sall.), tumle; jfr. Urquell III. 102, trille m. keglekugle på is, m. henv., jfr. mnt. bôsseln, spille kegler; bôssel, kegle; se bossel.

bossejærn, no. *båsijạn* (vestj.), mands lem.

bossekrukke, no. *[båsəkruḳ æn]*, krukke, kongsneglehus, buccinum undatum, der bruges som „bosseko“ i börns lege (Esbj.), se *kovikke, krukke 4.

bossel, no. en stor b-, klodset person (Sall.), se *klampdagger.

bost, no. best. hjulakse, se Kr. Alm. I. 59. 203 (Åby ved Åbybro, Vens.), jfr. 3. bos, se 2. *bolster.

bostavn, no. *bostaw̠n* (D.), = rgsm.

botese, no. = potet, kartoffel; *æ botẹ·sə lekə yńə ə helfak* (Als).

botle, uo. *boṭəl boṭlər boṭəl* (vestj.), kludre med noget, *boṭləń* nt. tf.; den s. tabte i *botlind (s. d.), botlede til det kort, han havde taget, ved at tage det øverste kort op; var det klør, sagde man „klav ham“, hvilket skete med neglene i ansigtet, osv., se KrAnh. 96.235.

botlearbejde, no. *boṭəlaṟbər de* (Lem), kludderarbejde.

botlekræmmer, no. *boṭəlkrẹmər æn* (Lem), kludrer.

botlet, tf. se for-.

botlind, no. et kommersspil, Krist. Anh. 96.35, se penæmen.

botte, no. skrubbe, platessa flesus, Kr. (Fanø, Manø), jfr. „buttje in der see“, Gr. KM. nr. 19; se trind-.

bottel, no. se buttel.

botter, no. *bådə de* (Oksbøl, Als), kærnemælk, som vallen er presset fra.

botterost, no. *bådəost* (sts), *budewòst* (Lemvig), kærnemælksost.

2. bov, no. se Aasen bog, isl. bógr, jfr. eng. bowsprit; se *bag-.

bovet, to. se Dania III. 38.2.

bovl, no. *boṿl de* (Jelling egn), flydende gødning.

bovltapper, no. *bovltapər æn* (Jelling egn), person, som tapper gødning ud, stor knægt, røgter.

bovn, to. *de jik ham bòw̠n åp* (Vens.), oversteg hans kræfter.

bovne, uo. „det bowner“ (Sall.), det tar sig ud.

bovstikke, uo. jfr. hjærtestikke.

brad, no. se 2. brå; jfr. isl. bráð huk., jagtbytte, Kalk. brad, det samme; mnt. braden; groffen-, vild-.

brad, to. se 3. brå.

bradse, no. store knapper, kaldte *[brọsər]*, FriisVN. 154 a (Vens.), jfr. mnt. brace, brosche.

brages, uo. se æg III.

bragne, no. *braqn æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), bregne (s. d.), filix, jfr. 4. brægen.

brajlet, to. „det er brajlet at se til jorden!“ sagde Jens Kornelius i Grove, han sad på knæ på hans kålgårdsdige og lagde æ skjærp (s. d.) på hans hus, Sgr. VII. 235.81 (Hindb. h.).

brak, no. se barakke.

brakke, uo. *brak -ə -ət* (Elsted), jfr. mnt. braken.

Brakkersmeden, no. kaldes Nik. Kjær, Brakker ved Kolding, var digter,

tegner, har malet altertavlen i Vorbasse, se Kr. Alm.[2] VI. 32.104-5.

brammer, no. se dag-.

1. brand, no. *brȯň* (Søv.), *brąň* el. *brǻň æn* (Als); „byen står i én klinkende br-", Kr. VIII. 13.32; i en stedremse: *Iəqə brǻň,* Kr. Ordspr. 520 (Egvad, Tarm); — ingen br- må ud fra hus, för det såede korn er vokset frem, ellers får man brandaks, Kr. Sagn VI. 424.58; sæd sås af borddug mod br-, nr. 1261; hvorledes br- i korn undgås, Meyer Vlk. 224; besværgelse, Mhoff 516, se *brandsted, brænde; ildings-, klink-, kold-, lig-, snage-, öje-.

2. brand, no. gavlprydelse, stang med el. uden flöj, Mejb. Gl. d. Hj. 114, jfr. Meyer Vlk. 70; jfr. Aasen brand 3, isl. brandr, stok; se guld-.

brandast, no. se Jyll. I. 339, Krist. Alm. III. 103.366-67.

brandbrev, no. hvormed ildebrand standses, man går rundt med det om brandstedet, se Pontopp. Everric. 96.

brandenborger, no. plantenavn, chrysanthemum segetum, indkommet i Jyll. 1659 med tyske tropper, Thiele I. 104, Kr. Sagn IV. 73.299.

brandende, no. *brǻňæň æn* (Oxby ved Varde), enden af revlen, hvor dybet går helt ind, se 2. brande.

brandesaks, no. *brǻňsaws æn* (vestj.), lysesaks, se 1. brande 1.

brandet, to. *de lòwtər så brąňə* (vestsl.), svedet; om brunlig farve på duer (vestj.).

brandhus, no. *brǻňhus* (vestj.), hus hvor potter törres og røges, se Kr. Alm. V. 14 (Glibstrup v. Tarm), V.[2] 8 (Vrenderup v. Varde); jfr. ildspyt (s. d.).

brandspand, no. *brǫspąį* (Vens.); „a ska lugg dæ di bråndspand op" (Thy), ɔ: lære dig at se ordentlig efter, se 2. luge; indskrift på br-, se P. Vlk. IX. 31.

brandsted, no. — 2) sidste eks. bör skrives brandstød, se Kalk. I. 265 a; jfr. Fb. Bondel. 140. 193, SKjær Stavnsb. 114, Meyer Vlk. 208.

brandstige, no. *brąňstèj æn -ə* (Søvind), = rgsm.

brandsynsmand, no. = rgsm., mænd som én eller to gange om året efterser skorstene, jfr. Skytts h. 47.

brandvagt, no. i rimet til en sangleg: „gutten går på br- hver eneste lördagskvæld", Kr. Börner. 304.9.

[Brangæne], no. Br- motivet: kammerpigen i brudesengen i stedet for bruden, Kr. V. 61 nr. 7, DgF. nr. 470 s. 32, Asbj. I. 134, se Köhl. Kl. S. 344. 399, Tristan Isold, Hertz, Tristan, s. 273, jfr. anm.

brank, to. stejl, brat, Kr. Alm.[2] VI. 318, hvorfra? jfr. Kalk. brank, eft. Moth.

2. branke, uo. *brąŋk -ər -əð -əð* (Agger), sætte tellen (s. d.) til ålevåddet; *brąŋk ən ålwuj,* se III. 346.13 a.

brankning, no. *di ær ek færə mæ brąŋknəŋ* (Agger), med at branke (s. d.), se rivsom.

Brarup, no. Sønder Br-, landsby m. stort marked i Angel, plt. stedrim, se Wh. Vlk. XVI. 304.21.

bras, bio. „det er gået bras" (Himmerl.), ɔ: blevet ubrugeligt; se *filtebrase.

Brasby, no. *Brǫsby,* øgenavn til Stenum (Vens.), se Knasby.

brase, uo. *brǫs brǫsər brǫst brǫst* (Vens.), = rgsm.: *Brǫsi* no. best., øgenavn til en mand, hans døtre *Brǫspiqərn* flt. best. (Vens.); har man slagtet får, „braser" man det ferske kød: gnider det ind med salt og blusser med småt lyng under det, til saltet bliver brunt, Krist. Alm. III. 52.166 (Farsø, V. Hornum h.).

-braselse, no. se op-.

braser, no. *[brǫsər i]* (Vens., Skagen), storm af øst.

Brasilien, no. Krist. Æv. III. 314: „kald på Br-", en stor fisk.

bratmål, bratte, no. se 2. vratte.

brav, to. *i brǻ kǻəl* (S. Sams), storagtig fyr; *de æ brǻ stræŋ* (Sall.), meget strængt; *æ skowtər æ kön* el. *brǻ sij,* rigelig længe; jfr. fr. brave.

bravl, no. *lok di brafəl* (Askov), ɔ: hold kæft.

bravle, uo. *å bræfəl åm nåwə* (Als).

bravlekræmmer, no. *brafəlkræmər æn -ər* (vestj.), = bravlemund (s. d.).

1. bred, to. *han æ brę i æ fesk* (Lem), om vigtig person; *hon æ så brę som ən blat,* en vigtig klat; *hąj æ så brę de mæ ka eňc kom nè dæ wèj hąj ær* (Vens.); jfr. Aas. breid, isl. breiðr; mnt. brede no.; se *hofte-, lemme-, spande-, vej-.

2. bred, no. jfr. Aasen isl. breidd huk.; se kilde-, slik-om-, vej-.

bredde, no. se fingers-, fods-, *harve-.

1. brede, uo. *brę brę bręt breət* (Elst.); *bri o·* (Tandsl., Als), smöre på; se ud-, vind-.

3. **brede**, no. „med en br- fangede de en hel posefuld ørreder“, Kr. Alm.[2] III. 180.16.

bredejærn, no. *brejən et* (Gram).

Bredenfelts plaster, no. se Isager, Folkemed. 6; Br- var landkirurg på Frisenborg (1770—1804), nævnes af Blicher i „Landsbydoktoren“, se Novell. III. 443; plasteret anvendes til kræftsår.

bredfisk, no. *ən bræfesk* (Lem), vigtig person, se 1. bred.

bredhovedet, to. *brèhwòt* (Vens.), om træskosöm til forskel fra höjhovedet (s. d.).

bredmundet, to. *brèmunc* (Vens.).

bredning, no. *brèjəŋ* (Vens.); *Lyw-Bræjnəŋ* (Agger), i Limfjorden.

bredselsted, no. udtr.: „hus med br-“ skal som regel findes i skøder på Fanø og gælder da vel hø.

bredsle, uo. *bræsəl bræslər bræsəlt* (Agger); *di æ wej ər å bræsəl djær hyj* (smsts).

Bredsten, no. stedet, hvor hekse møder i Norge, Sgr. IV. 91.45; se sten III. 551.39a, jfr. Kück 25 a, JahnS. 143.173.

bredstriberet, to. *bræstribərə* (Agger), = rgsm.

breg, no. se vræg.

bregne, no. se *bragne, brægenfrø*.

brenske, uo. se vrinske.

bret, no. se brette; ham-.

brette, uo. jfr. Aasen isl. bretta, rejse op, omvride kant, spanke og sprade.

bretteklov, no. *brètklèw æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), person, som smöger sine klove op: pralhans.

brev, no. *bræw æn bræw* (Agger), blev kun sjælden skrevet i gl. dage, jfr. Wigstr. Folks. 73; klat af blæk el. lak på br-, varsel at det er kærkomment, Krist. IV. 385.425, Alm.[2] III. 136.94, JK. 393.65; — gåde se Wigstr. I. 288.10. 65, Sm. Medd. II. 7.10, Wossidlo Räts. nr. 33. 364; — br- fordriver genfærd, Kr. Sagn V. 396.90, jfr. Arnas. I. 579; magisk br-, givet af drömmebillede, Rafn Oldn. S. II. 132; br- skrevet med blod af fortabt sjæl, Kr. Sagn IV. 220.731; troldegave, Tissø vælder ud af det, Thiele II. 4, se sø III. 731.26a; — i ævent. og fortælling: br- bundet til sten tilkastes paven, Gering II. 204; et Urias br- (2. Samuel 11.14), se Gr. GldM. II. 55, jfr. Bellerofon, Iliad. VI. 169, Pantschat. I. 410, jfr. Reg. nr. 46; ombyttes til fordel for helten: Gr. GldM. I. 161. 170. 178, Kr. Æv. III. 166, Sgr. XI. 166, jfr. Registr. 68. 71, Müller Saxo 145.6, 156 ned., Olrik Sakse II. 170, Skytts h. 37, Wigstr. S. 50, Gr. KM. 29. 31, Sagen II. 161, Gonzenb. I. nr. 24 m. anm., Wh. Vlk. VI. 69, Köhl. KS. II. 357. 679, Cloust. Fict. II. 459, Graf Miti I. 298; — br- i lys, se Sgr. VIII. 224.927-28, jfr. Liebr. Vlk. 330.150 (Norge), Wuttke nr. 296, ZfM. IV. 29.8 (Østerr.), 47.12 (Schwab.), W. Greg. 52, Mélus. I. 454, jfr. hövlspån, lys II. 480.44a; se Aasen brev, isl. bréf, htsk brief; lat. breve, kort paveskrivelse; itk. af brevis, kort; se *af-, *brand-, fragt-, frier-, fæste-, gjække-, grande-, himmel-, hør-, kort-, penge-, side-, stik-, vide-.

1. **brig**, no. *briq æn* (Søvind); jfr. Aasen brik huk., skranke, kort bænk, jfr. briksdör.

brigaderen, no. øgenavn til en herremand, Vitus Halling, født 1744, se FriisVN. 13 a (Vens.).

2. **brikke**, no. se penge II. 803.14a; jfr. mnt. bricke, „scheibe um etwas darauf zu setzen od. um damit zu spielen“; „ugns-bricke“, CavW. II. 175, ovnhylde; se skorstens-, smör-.

-brikmager, no. se tulli-.

brile, uo. Jyll. I. 373 *[æ bril we əð, hwant di ku fo plas te əm]* (Thy), må betyde: jeg undrede mig.

brille, no. br- (glaröjne), som man kan se gennem alt med, JK. Æv. 1. 13; udtr.: „sætte en br-r på“, se Ndl. Vlk. XIV. 152; — læderbind m. nedhængende lapper, som dækker öjne på mandolm tyr (D.); — i kortspil, „at blive gjort br-r“, se Sgr. VII. 25.10; „give en br-r på“; om en falder i sövn ved at ribbe fjer, kløves et fjerskaft, kløften sættes på den sovendes næse mens man tænder fanen, Sgr. II. 140.709 (Fyn); jfr. htysk brille; lat. berillus, en ædelsten, der omtales for dens store klarhed; se storm-, støv-.

brilliant, to. *brolia·ńt* (Agger), = rgsm., jfr. fr. brillant, af briller stråle, stammer fra berillus, se *brille.

1. **bringe**, uo. jfr. htsk mnt. bringen, se ind-.

2. **bringe**, no. jfr Aas. bringa, huk.

-bringer, no. se til-.

brink, no. *brèn̜k æn* (N. Sams); jfr. Aasen brekk hak., mnt. brink; se høvver-, mark-, mellem-, retter-.

brist, no. *brest* (Notmark, Als), kirtel mellem tarme og fedt op mod ryg på svin.

briste, uo. jfr. Aas. isl. bresta, mnt. bersten.

1. bro, uo. *[de browər a o̜]* (Mols), det stoler jeg på.

2. bro, no. *bruə æn* (Als); at bygge bro var et fortjenstfuldt arbejde; „Sigrid gjorde denne bro, hun var Alriks moder og Ornes datter, for Holmgers, sin husbondes sjæl, han var Sigurds fader"; sv. runesten, se Aarb. f. Oldk. 1870 s. 397; jfr. vad, se Tr. Lund I. 91. 93. 94. 105; — på bro, holdtes ting, se GrRA. 799, Liebr.Vlk. 435, Aarb. f. Oldk. 1872 s. 272; rets- og fyrstemøder, RhA. I. 57, Sepp. II. 642; forbrydere henrettes, Wolf, NS. 97.148, Ida F. Hansen, Ny Eventyrbog 185; folk sættes stævne på bro, Bjerge Aarb. I. 45 (Falster); rejse en imøde midt på b-, Deecke 18; — drikkelag og dans: „der går dans på Riber bro", DgF. nr. 147; söndag efterm. dans på broer, Stolt Opt. 114, jfr. Amer. Folkl. III. 146; — offer ved br-bygning, se Revue Archéologique V. 200, for at sone vættes vrede, jfr. Virgil, Æneid. VIII. 728 „pontem indignatus Araxes", jfr. Monseur II. 173, Köhl. Aufs. 43. 47, Wh. Vlk. XII. 150 m. henv., Bjerge Aarb. II. 34 flg.; — b- bygget af vætte: djævel, jætte, som betinger sig første sjæl, der går over, skal være færdig til hanegal, se Kr. IV. 323.417, VIII. 308.524, Sagn VI. 123.301 flg., Thiele II. 95, jfr. Asbj. II. 184, Faye 15. 110, Runa IV. 31.27, Arnas. I. 487; trold kræver første brud, Kr. Sagn III. 174.912; brudeskare færdes aldrig over b-, I. 247.863, jfr. Suffolk Folkl. 74; se fremdeles Gr. Sagen I. 234. 186-87, 385. 337, Irische Elfenm. XXXIV, Myth^{2} 972, Bar. Gould Str. Surv. 2 flg., Rivista I. 495. 906, II. 367; — b- brister under pige, s. gribes af nøkke, se DgF. nr. 38, s. 49. 58, jfr. nr. 39. 40, se Runa VI. 101, Hofb. Nerike 259, Djurkl. Ner. 92, Gr. Myth.^{2} 563, Tr. pop. V. 334, IX. 297. 523; nøkke bor under b-, Wolf Beitr. II. 302; b- brister i ævent. bag helt, Bartsch I. 477; — dröm om at finde lykke på Sønderbro, Kr. Sagn III. 484.42. 44. 52, se lykke II. 476.37 a, skat III. 235.29 a; se om hele denne sagngruppe Bolte, Wh. Vlk. IX. 286, opr. et østerl. æventyr, jfr. Tr. pop. XXV. 86; — trold griber i hests hale på bro, mand frelses, se Faye 30, Ant. Tidskr. 1849—51 s. 196, jfr. Burns, Tam o' Shanter; — spøgelser på b-, Kr. III. 135, VIII. 222.382, Sagn V. 578.38, 597.97, jfr. Storak. 25.22, Bartsch I. 172, jfr. nr. 220. 222, 186. 2, 192. 244-46. 198.3. 4, jfr. nr. 253, Knoop Ps. 23, Folkl. VII. 368 (Engl.), Tr. pop. VI. 209 flg.; — sjælenes b- over floden mell. levende og døde, i dødsriget, Müller Saxo 423. 18. 51.16; gjallar brú, Gylfag. k. 49, jfr. Olrik, Dske Folkevis. I. 148, DgF. 256; i „drömmekvædet", Landst. 74. 24, jfr. ZfM. IV. 420; helt går gennem dragegab over b-, Fornald. S. III. 668, jfr. Nutt, Bran 297; henvisn. se Bjerge, Aarb. IV. 116, Liebr. Gervas. 90 flg.; excurs over sagnet, Schermann Visionslitt. 104; på vej til helvede i ævent., Kr. VII. 330, Regist. 26 l. o., jfr. Wigstr. S. 35, Bergh I. 12; til troldenes rige, Folk. Journ. II. 69; — b-, hvorover kun dydige kan gå uden at snuble, Hagen, Ges. Abent. III. CXXXV, jfr. Gellerts fabel om „Hans der havde været udenlands", se Rochh. D. Gl. I. 86, Wolf, Deutsche Märch. 304.193, Tr. pop. XXIII. 325 ned.; —

„den første bro, som jeg kom til . . .
stølpern' var af det rødesten rav;
den anden bro, som jeg kom til,
stølpern' var af det hvide hvalsbén",
Kr. II. 184.7. 8 m. henv.;

troldkvinde sparker b-bue ned, Arnas. I. 150; jfr. Tr. pop. VII. 22, ødelagt af Vild; heltinde siger:

„bro brag, brist ej under mig,
jeg har så mange gange redet over
dig", Kr. V. 64;

„bro for, slip bag!", Gr. Æv. I. 107, Kr. VII. 121; falder sammen efter helt, Kr. V. 325; vil kun ligge stille under kongelig brud, Bondes. Hist. 24; guldæble, garnnögle bygger bro, Sgr. III. 197, Asbj. II. 207; sovende mand under b- hører djævlenes rådslagning, Krist. V. 232; — under b- røvernes klokker, Kr. Sagn IV. 463.55; — folketro: mod ondt öje drikkes vand under b-, hvor onde og gode

er gåede over, Krist. Sagn VII. 212.734, jfr. Wuttke nr. 636, hvor ligtog (og brudefolk) er passerede, Mélus. VI. 109, Folkl. VIII. 92; bøsse lagt under b-, hvor ligtog er gåede, dræber vildt, Nyland IV. 88; frigöres fra trolddom, Hofb. Nerike 224; sygt barn løftes 3 gange rundt b- torsdag aften, Daae I. 183; går barn baglængs over b-, viser det far og mor til helvede, Nyland IV. 138; — gåde: „vej over vej, vej under vej, vej på vej", Sgr. VI. 47.429, jfr. ZfM. III. 345.12 (Dagø); — börneleg: „holde fra b-", Kr. Börner. 236. 26; „bygge b-", dom i panteleg, 695.97. — 4) = 1. brå (s. d.). — 7) = 2. greb 5 (s. d.); jfr. Aasen bru, isl. brú huk.; se gang-, Ho-, Holste-, hvælv-, höjelofts-, sadde-, sten-, vand-, vinde-, øddel-.

1. **brod**, no. jfr. Aasen brodd, isl. broddr hak., se hugorme-, snoge-, stempe-, stokke-.

2. **-brod**, no. jfr. Aasen isl. brot itk., se bryde; 1. brud, bråd; land-.

2. **brodde**, uo. *brår -ə -ət -ət* (Elst.), se brod 2; hel-.

brodden, to. *dæ æ bråən pådə i ålə hus* (Als); *dæ æ nòwə bråənt ve' ə* (smsts), ɔ: noget uærligt ved det; se 2. *brod; strå-.

broder, no. *brua* el. *bruə æn* (Als); jfr. Aasen broder, isl. bróðir hak., sammenstilles med lat. frater; se syv III. 714.25a; fetallie-, fissi-, hade-, ja-, kold-, rutte-, slabberas-, slags-, snakken-, stal-, svire-, træ-, tvilling-, venne-.

brodning, no. *bròňəŋ æn -ə* best. *-ərən* (Lisbj.Terp.); jfr. „kjærv", som er utærsket knippe, Kr. Alm.[2] I. 43.55; se halm-.

-brog, se *danne-.

brogl, no. se klyne-.

brogård, no. *brogå æn* (Als).

2. **brok**, no. *bråk æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Hune s., Vens.);

„dæň, dər skydər bråk i æ muwəs,
skal ha kål i hans huwəs" (D.);

når b-en bider i jægerens ben og det knaser, slipper han; æggeskaller kan også bruges, Kr. Alm.[2] I. 138.68; b- som hundene ej vil røre, Kr. Sagn I. 95.367; „skyde en b-", se: læs II. 501.7 b, ulv, jfr. skind III. 259.6 b, se grævling; fissi-, skulder-, vade-.

3. **brok**, no. syg føres nøgen, efter solnedgang, ved aftagende måne, i tavshed med sol, tre gange gennem ungt, kløvet egetræ uden at røre jord, spalten sammenbindes (vestslesv.), jfr. Sgr. XI. 122.267, KrAnh. 66 øv., se skjævr, stiltiende; jfr. mnt. brôk, breken; uo. se brøk; nederløb; rassel-.

1. **brokke**, no. se mælk-og-brokker; fåre-, murstens-.

2. **brokke**, uo. også i overført betydning: „men så begønt han å bråk unt a' sæ", Thomaskjær, N. Kallsk. s. 20; se prokke.

brokkelsæk, no. sæk, hvori stumper kastes; „hun ku ekki lih den brokkelsæk, få han wa en bette swott hywelbjennet murris", Gilsj. 47, skældsord.

brolsk, to. *bròlsk* (Vens.); *brålisk* (Lisbj.T.), vild, ustyrlig (Lisbj.T.); som er påfaldende ved hovedtöj el. grimaser: *hąj sò bròlsk uk* (Vens.); jfr. plt. brölsch, Schütze, „sagt man von einer sau, die den eber verlangt".

brolsmand, no. *bròlsmåň æn* eller „brøllesmånd (Als), bydemand, skaffer ved bryllup, se DSt. VI. 158.

brolægger, no. se blytækker; sten-.

brombær, no. *bræmbær è; bræmbærics è, bræmbæbusk i* (Vens.); må ej spises efter Mikkelsdag, Sgr. VII. 91.602 (Vonsbæk), Kr. Sagn VI. 145.89 (Ærø?); trolden har smurt sine stövler i dem, Kok Ordspr. 143.99, jfr. Gr. Elfenm. XVIII, Yeats FT. 3 (Irl.), Henders. 96 (N. Engl.); se mnt. brambær; holl. braam, der sammenstilles med eng. broom, gyvel, spartium scoparium.

bronne, no. *„vi ska ha bron öwər æ el* (Branderup), ɔ: kaffekedlen, se brun.

bronse, uo. branke, om kød: *brons* (S. Sams), se Kr. Alm.[2] VI. 339.93.

[**brospil**], no. spil med kugler eller bolde, Kr. Börner. 569.05, om jysk?

brovt, no. *bròwt* (Lild s.), pral, brovten.

brovtensprækker, no. praler (Søvind), Brøchners Saml.

1. **brud**, no. *brå et* (Als), agerskifte; se Aasen isl. brot itk.; jfr. *ben-, gjemmel-, herre-, hoved-, til-.

2. **brud**, no. *broj æn* (Lild); *bruj æn* (Als); brud går om, samler udstyr, „bede til bu, buskab", Ström Søndm. I. 535,

„bede buste“, Folkev. VIII. 288; „gå fästmö“, Sundbl.[2] 134; „tona tiggerskor“, CavW. II. 309, jfr. Gasl. 17, Rääf I. 109, Djurklou Unnarbo 41, Nyland IV. 20 øv.; brudgommen gik i Danmark, Paludan, Møen II. 279, se Tr. Lund X.[2] 24 flg., Folkl. XIII. 33 (Hebrid.), P. Usi II. 46 anm. 3; — brudekøb, spor af, se Bondel. II. 49, jfr. Søegd 62, ZfM. II. 79 (Hessen), Meyer Vlk. 170; „de 3 ældste døtre er solgte så dyre, som de kan gjælde“, Tr. Lund IX. 283; se Perseus II. 292, Laisn. II. 41; slgn isl. brúðkaup, Fritzn.[2]; — br- klædes: hendes hår klippes af, Stolt 8 anm.; klædes stående i bagertrug, står atter skjult under klæde i bagertrug, når bejler kommer, Bruzel. 34. 67; br- tilhylles, se Wh. Vlk. XIII. 294 ned. m. henv.; smykkedes af præstekonen i Darum til omtr. 1880; — br- rider overskrævs til kirke som karl, Søegd 60, jfr. Djurkl. Unnarbo 50; — brudgom har pisk i hånd under vielse, Hofb. Nerike 199; br- får et slag på kind af brudekone, når den giftes konehue sættes på, Nyland IV. 28; hun piskes, Perseus II. 362 (Indien); — br- fremvises, Sundbl.[2] 248, Runa II. 62 anm. (Norge); dans om stabben, Kleiven 211; hun danses af lag, Sundbl.[2] 251; „drikke br- af jentelag“, Asbj. I. 126; — br- skal græde; *„dę ər ən tąr bruj, dær wår eț ən drov wań i hiń ywn, law hun ğek frå æ ålṭər* (vestj.); Wille Optegn. 195. 197. 199 ned., Wigstr. Folks. 48, Folkl. Journ. VI. 131 (Færøer), Birl. II. 331. 387, jfr. Folkl. Congress 275 (Indien); — regn i brudekrone för vielse varsler rigdom, efter tårer, Wigstr. FS. 373.14; — br- lægger sølvskilling i sko, så får hun godt om penge, se sko III. 287.42b; — sko kastes efter bortrejsende brudefolk, se sko III. 288.6b; — „kronprinsessens hofmesterinde foretog [efter taflet, da de nyformælede i höjtidelig procession var ledsagede til deres gemakker] ceremonien med fordelingen af brudens strömpebånd til gæsterne, „København“ 7/6 05, Kronprinsens bryllup i Berlin; jfr. Monseur II. 25. 23, Addy 122 „Races for ribbons“; — brud må ej se (III. 173. 50b) tilbage, skal stå tæt ind til brudgommen i kirken; hvad vejret varsler, Kr. Alm.[2] III. 94. 581-83; jfr. Wigstr. FS. 374.21; — br- får magt, om hun ser brudg., för han ser hende, se III. 172.31b; om hun træder ham på fod, Rääf Saml., jfr. Temme Ostpr. 282; sætter sin fod frem, Wigstr. II. 283; om hun knæler først, Wigstr. II. 283; må ej lade brudg. skyde ringen over første led på finger, Runa VIII. 37; ej over 2det led, Laisnel II. 39; ej lade den glide over fingerens sidste led, Tr. pop. XIX. 218, jfr. P. Arch. XV. 134, sætte ringen in ulteriorem digiti partem (1450); om hun narrer brudg. til at tage lommetörklæde op og søge vielsesring i seng, Wigstr. II. 283, FS. 374.20; — Aslaug kræver af Regnar 3 nætter at være mø, Rafn N. Fort. I. 233, jfr. isl. Fornkv. I. 283; Tr. Lund XI. 227 flg. „Tobiasnætter“; Tr. pop. XX. 154 „les trois nuits données à la vierge“, Monseur II. 28. 31 „trinoctium“ m. henv., Hertz, Parzival 502; Oldenberg Veda 271. 464; — br- røves af vætte; Fanden henter mensvoren br-, JK. 82.124; br- bjærgtages, Thiele II. 218, Kr. VIII. 21.42, jfr. höj I. 740.29b; jætte røver br-, Runa IV. 32.34, jfr. Rääf I. 46; huldre, Hauken. VI. 247, Sande I. 14. 24; djævel, Gr. Sagen I. 251.209, Mhoff 165; nøkke, Asbj. III. 346. 375, DgF. nr. 39. 40; trold, Asbj. III. 150, Wigstr. FS. 45.178; jfr. *brudekrans 575.4; — trold, bjærgmand, djævel bygger kirke mod at få første br- el. første og sidste møbr-, der går over den, se Thiele I. 227, Kr. III. 95.131-33, IV. 29.34, Sagn I. 243.57-67, 270.23, III. 174.912-13. 22-24; — br- fører julerejen, FbJ. II. 54; — pige smykket som br- af huldre, se FbJ. II. 63, Asbj. III. 33, Kleiven 7, Lidmål 65; — den gamle br-, Krist. SkV. 108.20; jfr. „la vecchia sposa“, P. Arch. XV. 192; skæmtevise om br- i Ribe, Sgr. III. 18, Kr. SkV. nr. 2; — den falske br-, æventyrmotiv, se f. eks. Kr. V. 62.8, den lille and, Reg. nr. 35, Søegd 25, Gr. KM. nr. 89, Wh. Vlk. II. 255 flg.; jfr. Hertz, Spielmannsb. 400 m. henv., Mac Culloch 23, Wh. Vlk. XIV. 48 anm., Arfert, Motiv v. der unterschobene Braut (1897); *Brangæne; — for brud i skæmtehist. hoppe, gærdestavr, hund, buk, Hávam. 100, Asbj. II. 248 nr. 50, 242 nr. 27, Registr. 107 b. c, se reb III. 25.46, Kr. Æv. III. 245, Sgr. VIII. 75, X. 56; for br- egebul i seng, Thiele II. 218, Lindh.

Lappb. 143 flg., Arnas. II. 375, Jakobs. Færø. 358.5, Rivista I. 54, ZfM. III. 108, jfr. Folkl. IV. 142 m. m. henv., Schott, Walach. Märchen s. 96; som en slags komedie møder en falsk br- ved bryllup, en gl. kælling, Folkl. Congr. 269. 342; — en anden pige møder i br-ens sted bryllupsnatten, „*Brangæne“ (s. d.) motivet; — den glemte br-, æventyrmotiv, jfr. Registr. nr. 27, Miseri mø, se Köhl. Kl.Schr. I. 161 flg. „die vergessene Braut“, Folkl. IX. 120 m. henv.; — br- betænker sig, i hendes vogns spor visner græs, Sgr. I. 20.51; — br- bliver skudt for alter i Rørvig, Thiele I. 194, Mhoff 84, P. Vlk. V. 6. 46. 93, Knoop Pm. 72.142, Gustav Adolf; — den får riget, som bringer den skönneste brud, se kat II. 108.46a, Registr. nr. 15; — i smsætn. med stedsnavn: Brudehöj, Thiele II. 218, hvor br- höjtages; -dal, Kr. Sagn I. 243.57, ligeså; -høl, III. 342.25, hvor br- er druknet (Skørpinge); -pyt, 343.28, hvor br- brækker hals; -seng, 345.35, hvor br- er væltet (Sundev.); -sten, 342.25, hvorunder br- er jordet (Bekkendal skel); -sø, 343.29, hvor borg er sunken (Egtved); -torn, 376.09, hvor br- er frosset ihjel; jfr. Aasen brud, isl. brúðr huk., mnt. brût; se bryllup, guldbrud; mø-, söndags-.

brude, no. 5 „lokker“ bindes sammen til en „brug“, 60 „brug“ = ét knippe, Kr. Alm.[2] I. 155.46, hvorfra? jfr. „brud“, Rietz 56 a, hørlok; Wh. Vlk. XVI. 322, sidste knippe, „braut“.

brudeben, no. kan karl synke br- (patella af får) og pige koge melgrød uden klumper, er de giftefærdige, Krist. IX. 44.83, Alm.[2] III. 93.70. 71; se brudeknop.

brudedyne, no. se Bondel. I. 297.

brudegave, no. ofres til brud i kirke, se Kr. Alm. IV. 65.171. 182; hvorledes den gives: i Sundeved i en skål, mod slutning af måltidet, jfr. Søegd 155, Østergaard 179, CavW. II. 308, Hazel. V. 31, Nyland IV. 30, Meyer Vlk. 181, Baden 314; beløbet af gaverne noteres nöje, at man kan give igen, GML. I. 66 (Engl.), vist også hos os, jfr. TrW. 271, Monseur II. 269.46.

brudegrød, no. jfr. GlH. 71; „mögröt“, Fatab. II. 146 spises i brudens hjem (Gottl.).

brudeknop, no. *æ brujknop* (Lem), knæskal, patella af får, se brudeben*.

brudekrans, no. fandtes tidligere på amtstuen, hvorfra den hentedes mod en afgift, lejes nu (1834) af jordemødre, Hübertz, Ærø 264; Fatabur. II. 152. 154 af myrtekviste, för af tyttebærris, lukket for kysk brud, åben for ukysk, 155 flg.; billede 156 (Gottland); kun ærlige brude bærer krone, I. 48; af ståltråd og glimmer, Sundbl.[2] 236; billede, Kück 141; — er brud ej mø, mister br- sin glans, kan kun få den tilbage ved at sættes på en so, CavW. I. 377, Rääf 114; jfr. Birl. II. 222. 327, IV. 496; kronebryllup, Djurkl. Nerike 46; — præstekonen ejede br-, bruden dansede de første danse med den, Krist. Alm. IV. 66.171 (vestj.); — ingen pige må prøve den på eget hoved, Kr. IV. 278.254; jfr. P. Vlk. X. 30, tager en anden br- på, tages lykke fra brud; — et kors sættes i br-, JK. 82.124; aks m. m., Bartsch II. 60.201; den sættes på i Jesu navn, Sgr. IV. 126.323, jfr. Krist. Alm. IV. 62.155-56; derfor kan vætte el. djævel, som røver brud, ej tage br- af hende, se Thiele II. 82; Kristens. III. 97. 133, IV. 233.329, Sagn I. 243.57. 60, III. 176.921. 925, 343.28, VI. 221.46. 48, 223.49, jfr. Hauken. IV. 499. 537; lykke, om det regner i br-, III. 33.12b; jfr. Rääf 114, varsles lykke el. tårer; Kück 156; br- måtte kun bæres 1ste bryllupsdag, Kr. Alm. IV. 78.201; br- skulde aftages af brudgom, GldM. III. 170 (Sønderj.); efter midnat tar brud krans af og får hue på, Krist. Anh. 106.252, jfr. Søegd 59. 62, Knoop Pm. 161, Bartsch II. 68.245. 248; når brud danses af laget, blindes hun, sætter br- på den næste brud i pigernes kreds, Nyland IV. 27; rækker kvist af br-, JK. 86.148; jfr. Bartsch II. 69.247; alm. om br-, se P. Vlk. II. 99; — troldebrud rækker br- til mand, som ej vil modtage den, Faye 121; — vindes fra höjtagen mskebrud ved skud el. stål, Faye 24, Haukenæs IV. 534; jfr. *brud s. 64. 24b; — heltinde (Psyche) skal hente brudesmykke til heksens datter, Krist. Ævent. 11, Wh. Vlk. II. 255, jfr. Registr. nr. 26.

brudelagen, no. lagen til brudeseng, MSkr. 61.59.

brudelege, no. *[brujleqər]* flt. (Holste-

bro egn), pragtstjærne, lychnis flos cuculi L., Sgr. XII. 157.602.

brudelys, no. *brojlyjs* (Lild); *sèqs tyk brojlyjs* bringes som sending (s. d.); de sættes tændte på bord foran brudeparret også ved dag, Kr. Alm. IV. 66.173; varsler for ægtefolkenes liv, JSaml.[2] I. 56 (Vens.); jfr. lys II. 482.10 b, Liebr. Vlk. 323.75 (Norge); sluktes af brud og brudgom med fingrene, Kr. Anh. 105.251; jfr. Bartsch II. 70.251, lys med 4 arme, når brud danser, tager brudepiger lyset med i dansen; se *brudeseng.

brudemand, no. „bagerste br-" = enkeleg, se enke* 3, Kr. Börner. 248.43.

brudeseng, no. — 1) = rgsm., se Tr. Lund XI. 140 flg.; redes, stuen aflåses, Rääf 112; brudefolkene ledes i senge, Wigstr. Folks. 47, jfr. Djurkl. Unnarbo 54, Nerike 50; med svende, tærner og lys, gerne to forlovede, hver med 8 lys, som de måtte holde brændende mellem fingrene, Gl. Hitterdal 70; jfr. Wh. Vlk. II. 255 flg., Müller Saxo 333.19, Köhl. K. S. II. 552; — br- vies, Hertz, Spmb. 404 m. m. henv., Birl. II. 334. 401; — folketro, Gr. Myth. III.[4] 450.486. 487; brudefolkene sov sammen natten för bryllupet, Krist. Alm.[2] IV. 49.150 (Sams); — gilde för bryllupet, når der bragtes forn, Kr. Alm.[2] IV. 49.149. 152, Bondel. I. 297. — 2) kortspillet; variant, se Sgr. IX. 210.643, se *gifte; jfr. Davidson, Skemtanir II. 324. 332; slgn Kr. III. 168.232, Alm. III. 100.356, Börner. 346.59, den som vindes kaldes „kortkjæreste"; den, som vindes, får man ej, Kr. VI. 278.247; genfærd vindes i spillet, Krist. Sagn V. 392.79-86.

brudeskare, no. hvorledes ordnet, se Kr. Alm. IV. 66.173. 176. 177; langt tog med bedesteder til den fjærne kirke, Kr. Holmsl. 10 flg.; brændevinsflaske med, æggeskaller på strikker under vogne, Kr. Alm. IV. 70 (Ho); jfr. Gr. GldM. III. 169.4, Blicher, Vium 195, Carls. Rönnebæk 52, Fb. Bondeliv II. 27; må ej standse på kirkevej, Kr. Alm.[2] III. 103.700 flg.; dens hjemkomst, Kr. Alm. IV. 69.180; jfr. Rieck, Sætersd. 43, knæler ved brudehus; — br- bliver til sten, III. 553.9 b, DFM. I. 108.18, jfr. Perseus III. 134 flg.; — spøgelse br- er farlig at møde, kommer susende i stor fart; hører man musiken, varsles lykke, Kr. IV. 389.62-63, 245.350, Sagn II. 399.252, 467.478, 553.13, V. 145.67, JK. 384.21, jfr. Wigstr. FS. 179.66, Urquell I. 49 (Ditm.), Strackerj. I. 140.163, 146 øv., Rhys 278 „phantom-wedding"; vætters br- sés af msker, se lusing II. 469.27 a, se III. 173.19 a, jfr. GlSØ. 113.

brudeslør, no. *brujslør è* best. *-ə* (Vens.), = rgsm., se *flor; skal rives istykker, Kr. Alm.[2] III. 95.91 flg., jfr. Wh. Vlk. X. 431, XIII. 293.

brudestykke, no. skal være navn for det 2det stykke efter „skalken" (Århus egn) eller det nærmest skalken, se Kr. Alm.[2] III. 93.572, se jomfrustykke.

brudevielse, no. *„følə mæ te kærk å hør ən dælə browils,* Krist. IX. 171.3 Harboøremål, sagtens karrikeret; historier om br-r, Kr. KT. 116; vrövleremser, Kr. Alm. IV. 117.348 flg., jfr. Wh. Vlk. XIX. 176.

brudgom, no. *brojgom æn* (Lild), skal ha stövler på bryllupsdag, Kr. Alm. IV. 63.158; tages ud og føres til brudehus af nærmeste slægt, 64. 167; hans moder må ej komme med til kirke, Sgr. IV. 126.326, se svigermoder; jfr. Rieck, Sætesdal 25. 28, hugger i bjælke til ære for brud; danses af lag, Sundbl.[2] 251; se brud, bryllup.

[brudsted], no. *[bröstæj]*, stente, trin over stendige, Kr. Alm.[2] VI. 326.90, se brødsted, brösted.

brudt, tf. *æ hæst æ bråt* (Als), ved tryk af seletöj; råd for br- hest, Krist. Sagn VII. 464.03. 04; se bryde; fise-, for-, *vej-, værk-.

brudøkse, no. *[brèðyws]* (Randers egn), kaldes den, der tar stødet af for andre, f. eks. i trætte og slagsmål.

1. brue, uo. — 3) *brǫ -ər brǫi* (Daler, vestslesv.); *brų* (Als); *hon brǫi æ ty,* luftede, solede f. eks. linned om foråret; ligeså Als: „brue sengklæder"; se bröjte.

bruepind, no. *æn brųpiṅ* (vestj.), = 1. bruse 2, vel sagtens med pind for skive.

1. brug, no. se brude.

2. brug, no. se land-, mis-, vinter-.

bruge, uo.
brųk brykə brųkt (Kejnæs, Asserballe, Als);
brųk brųkə brųkt (Egen, Nordals);
jfr. bruka Aasen, mnt. bruken; se mis-.

-brugt, tf. se bruge; ud-.

1. brum, no. „brummen på en fjer",

= fanen (Linde ved Randers); jfr. Aasen brum itk., knopper, friske kviste af løvtræer, måske også kviste med løv; se humle-.

2. brum, no. jfr. mnt. brum, larm.

brumbasse, no. — 2) skalmeje (s. d.) (Ø. Snede).

brumkyssel, no. tudetop; hul top, som brummer ved omdrejning (*Als).

brumle, uo. *bròməl bròmlə bròməlt* (Elsted); jfr. htsk brummeln, se 2. brum.

brumlebi, no. *bromǝlbi æn* (vestslesv.), humlebi, dens rede: *bromǝlbiboi æn* (vestslesv.), humlebo el. i almh. vilde biers rede.

brummel, to. *bròmǝl* (Elsted), når kør stimler sammen om et ådsel el. lign., siges, at de bliver br-; nok også no. *[i] bromǝl* (Vens.), mand med dyb røst.

brummeovn, no. se duske, jfr. 1. brum.

brummer-i-dale, no. Sgr. IX. 137.432, forblommet udtryk for tyr; jfr. lort II. 450.48 a, sterris.

brun, to. *bruǝn* itk. *brunt* el. *bruǝnt* (Als); i ævent. br- hest og hund, Kr. Æv. 353. 375; overnaturlige væseners farve på Isl., Arnas. I. 52, mórauðr; 359, mandsfylgier; 360, ræv; 368, gfærd i br- pels; jfr. 375; 380, br- garnnögle, gfærds ham; 402, gfærds hest og hund; farven på fyrsters og prælaters klædning, Wh. Vlk. XIII. 150; jfr. htysk braun, mnt. brûn, beslægtet med björn; se bronne, brons; kaffe-, mos-, sod-, sol-, sorte-.

-brunden, tf. se op-.

brune, uo. *brǫn -ǝ -ǝt -ǝt* (Elsted), = rgsm.

brunløs, to. i forbindelsen: b-e nødder, ɔ: nødder løse i haserne, modne (*Als).

1. brus, no. kortspillet stammer sagtens fra plt. bruusen, bruusbart, Schütze I. 170; „dulle hund“, klør otte; „spitz“ eller „spitzkopf“, klør knægt, Korrespondenzbl. X. 70; jfr. Skemtanir II. 336 m. henv. til Spillebog for Börn, Kbh. 1853 s. 21 flg.; Rietz 58 b „brus“, bruges af almuen på Wormsö, m. henv. til Russwurm, s. 303.

2. brus, no. „rende br-“, Kr. Börner. 248.43, = enke 3.

1. bruse, no. — 2) jfr. „hvæsegasse“, Kr. Börner. 681 (Fyn).

bry, no. „i et hus gik en afdød til stort bri for folk“, Kr. Anh. 76.172, fortræd, besvær.

Bryde, no. skytten Br-, helten i et ævent., se Registr. nr. 10; jfr. Nyerup, Morskabsl. 231, Rask, Morskabslæsn. I. (1839) s. 395, Wigstr. Sagor 55, P. Vlk. II. 73.3.

2. bryde, uo. — 1) *bry bryrǝ brøǝ brǻt* (Als). — 2) *å bri hær* (N. Sams), bryde hør. — 5) brydes, brydningskamp, Arnas. I. 251; med „blámaður“, 324. 328; med bl- og „bjarndyr“, 574; med hvalp, 329; med „sending“, 341; se Skemtanir II. regist. under glíma, CavW. II. 464; jfr. Aasen isl. brjóta; se for-.

-brydende, tf. se revle-.

-bryder, no. se *bænke-, vej-.

-bryderi, no. efter Malt:; se hoved-.

2. bryge, no. — 1) jfr. „brügg, brüggentalg“, Schütze I. 168 „fett am eingeweide samt dem netz des hornviehs“; jfr. Krist. Sagn VII. 61.95. 96; se gjede-, kjærne-, smör-. — 2) jfr. Runa VI. 24 „brygd-tuppor“, bruges som tilsætning til øl.

1. brygge, uo. *bròq -ǝ -ǝt -ǝt* (Elst.); „hon kå bode breg å båg“ (Mols); om arbejdet se Bondeliv I. 76. 372, Dania V. 28, Kück 230; brudens bön om lykke, Bartsch II. 65. 286; hvorfor meget vand bruges ved brygning, CavW. II. XL; för brygning svinge brand i dör mod trolddom, JK. 396.88; jfr. mnt. bruen, bruwen; se hede 2.

3. brygge, no. ved gilder fik man „knorres (s. d.) og brygge“ (vestslesv.), sirupsbrændevin med brødbrokker; htsk brüche?

bryggekar, no. *bryqkår æn -kår* (Agger); rejse i br- til Bloksbjærg, Krist. IV. 207; sige et br- fuldt af sandhed, Kr. V. 81; lyve det fuldt, Asbj. II. 199; se havre I. 556.1 b, Registr. 18 c, 20 e.

brygger, no. Thomas Bryggersdag, vintersolhverv (Norge), se FbJ. I. 106; pigen vil have kongens (II. 264.33 b) br-, se Krist. V. 171, jfr. Registr. nr. 44; se eddike-, øl-.

bryggerkjedel, no. *bròkejǝl i* (S. Sams, glds); piger rører m. blotte arme i kogende br-, Gr. Æv. I. 205, jfr. Regist. 26 h.

bryggers, no. „i breggesdæn“ (Mols), i br-dören.

bryggesten, no. ølanker udkoges m. vand, hvori gloende stene (Elsted), se sten III. 551.14 a, „koke-sten", Folkeven 1865 s. 322, Fritzn.[2] heita.

bryllup, no. folketro og skikke, se Fb. Bondeliv I. 290 flg., II. 4 flg., DSt. VI. 158 (Als), samt optegnelser og henvisninger under ordet i forf.s ordsedler; br-s-*indbydelse (s. d.), Fausb. Agersk. 68; jfr. Reinsberg, Düringsfelts Hochzeitsbuch, slgn Aas. brudlaup, isl. brúðhlaup; mnt. brutlouf eller -louft, „eigentl. brautlauf, weil ursprünglich ein wettrennen um die braut gehalten wurde", se Lexer, Mhd. Wb. s. v., Grimm Wb. under brautlauf; se *brolsmand; blindt-, fri-, fulddags-, guld-, hunde-, skibs-, stue-, sølv-.

bryllupskage, no. *bröləskåq æn* (Agger), = rgsm.

bryn, no. jfr. Aasen isl. brún huk., se skov-, tag-, öjen-.

2. -brynde, no. se sövn-.

1. bryne, uo. — 1) *brøn̄i -ə brøn̄it* (Lisbj.Terp); jfr. Aas. bryne, hvæssesten; isl. brýna, hvæsse.

bryst, no. „met brest" (Mols); store bryster, se 2. patte 3; jfr. Kr. Alm.[2] V. 106, kjeltringekvinde slår br- over skulder til barn; se Jahn S. 170. 218, kæmpekvinde; „elfin woman", CamW. 115, jfr. Mac Innes 239, Mac Dougal 36; Lamia og Drakaina, Schmidt Volksl. 134. 192, Märch. 141; P. Arch. V. 35 „donne coi pié di capra"; Folkl. XV. 91 genfærd (Jamaica, Negere); jfr. Aasen brjost, isl. brjóst; se gåse-.

brystben, no. „min fader vadede i vandet efter hans br-", Krist. Alm.[2] VI. 324.77; varsel af br- på gås, se I. 527.40b, jfr. Bartsch II. 158.731, TrWales 119, se lykkeben, †skulderblad.

brystblad, no. *brøstblaj et* (Als), bringetöj på hestesele.

brystdug, no. vest uden ærmer, SKjær Stavnsb. 139, jfr. Bruzel. 28; br-, som skærmer mod ondt, Arnas. II. 313.

1. bryste, uo. *„brøst dæ, bruwskåk!"* (Vens.), kan siges til den, som kror sig; *haj brøstə sæ som ən mawə sow æ è dej* (sts), som mager so ad et dige.

2. bryste, uo. give die (Himmerl.).

-brystet, to. se trang-.

brystlomme, no. *brystlom æn -ər* (D., vestslesv.), = rgsm., i mandskjole.

-bræde, no. se vind-.

bræfle, uo. se *bravle.

bræg, no. kortspil, se öje 4.

bræge, uo. *brœq -ə -t brœəqt* (Elst.); ft. tf. *brèqt brèqt* (Søvind).

2. brægen, no. *brœjn æn*(Ølg.), hjærne.

4. brægen, no. *brœqən æn brœqnə* (Elsted); se sv. bräken; jfr. *bragne.

brægenfrø, no. bregne blomstrer St. Hansaften, Kr. Sagn VI. 424.65, eller julenat, FbJ. I. 272; el. én gang i 100 år, Wigstr. II. 127, jfr. I. 132; en magisk plante, Wigstr. FS. 106.35; frøet plukkes tiende St. Hansnat, gör usynlig (s. d.), Krist. Alm. VI. 119.59, jfr. CavW. II. XXI, Bartsch II. 288.37 flg. „schnackenkraut", Kuhn WS. I. 276 m. henv., Busch Vlkgl. 145, Wuttke nr. 123, Schindl. 188, Gr. Myth.[2] 1160, III.[4] 355, Dyer, Pop. Cust. 312, Folkl. Journ. I. 26, Folkl. I. 279 (Skotl.), Liebr. Gerv. 229.132 (Frk.), ZfM. IV. 152 (Rusl.).

-bræger, no. se fåre-.

bræghals, no. se får I. 406.42 b.

bræg-i-by, no. se får I. 406.43 b.

brække, uo. *brœk -ə -ət -ət* (Elst.); „folkene var brækkede overbord", Krist. Anh. 34. 89, ɔ: slåede overbord af en bræksø; jfr. mnt. breken, smstilles med lat. frango.

-brækkelse, no. se morgen-.

-brækkende, to. se hals-.

1. brækker, no. i et börnerim:

hysə lolə, mi beṭə bår,
no komər di får,
po æ Brœkərə bak
mæ ən tåsk o hans nak
o ən hwiləŋ i hans kowb
o ən fløn̄ər i hans hån̄ (Agger);

hvortil medd., lærer Grön, bemærker, at Brækker-bakken er en lang, vist af mskehænder opført vold s. f. Agger; sagnet siger, at den skriver sig fra Svenskekrigen, og at landeværnstropperne dér led et svært nederlag, da Svenskerne gik nordenfjords.

2. -brækker, no. se skjærm-.

-brækket, tf. se op-.

bræk-stål, no. hundenavn, se hund I. 675.16 b.

bræktör, to. så tör, at noget kan brækkes, se Kr. IX. 19.173.

bræmse, no. se Krist. Æv. 138 flg., hjælpende dyr; Wigstr. S. 58, prinsesse i

br- ham; jfr. Müller Saxo 141. 2 f. n. „repertam humi paleam œstri prætervolantis caudæ submittendum curavit" i Hamlets hist., forklaret i Festskrift s. 98; *di hwi bræms* (N. Sams), snefnug, se bi; visen om fluen og br-n, Kr. SkV. 64. 11, Berggreen, Dske Folkemel.[3.] nr. 210; jfr. Aasen brims hak., Rietz brems, htysk bremse; se flue; krog-, sove-.

brændadkjæp, no. dens brug, Kr. Alm.[2.] VI. 102.41; i stedremser, jfr. Sgr. XII. 142.65 „Langemark brændekjæppe".

brænde, uo.

bræn -ə bræn bræn (N. Sams);

bræn bræne bræn bræən (Elsted);

bræn el. *bren, bræne bræn* (Als). — 1) *de wa de or Bålə* (en gård) *braj* (Vens.); *de bræne åw, neə* (Als); „få en svovlstik brunden af i munden", KrAnh. 78.180; Søgård skal brænde hvert 50de år, Kr. Holmsl. 22, se forbrand; huse ses br- ved synshverving, Kr. VIII. 2.2, 12.31, se skat III. 236.18 b, jfr. 234.15 b, skatte brænder; — i folkevisen:

„bedriver liden Kirsten både hor og mord,
forvist skal hun på bålet brænd'",
Sgr. III. 49.8, jfr. 82.7;
„Hr. Peder lod et bål i marken optænd',
og dér lod han sin moder brænd'",
Sgr. VII. 99.29;

bålet, møens brudeseng, Wigstr. I. 31.11, jfr. Isl. Fornkv. I. 335, slgn II. 197, DgF. I. 179; Herremand br-r pige levende, Kr. VIII. 198.328, Wigstr. II. 233; nonne br-s levende for udåd, Arnas. II. 72, jfr. Asbj. I. 21; — hekse og andre brændes: Kr. VIII. 271.459, kan først br-s i fandens navn; Alm. V. 188.471, jfr. Sagn IV. 435.58, Asbj. III. 116 flg., 366 flg., Storaker 53, Qvigst. 75, Arnas. I. 431. 433. 484. 594, II. 315. 332. 355, Mhoff 216. 220. 227. 564, Gr. KM. nr. 46. 60; begrundelsen af denne straf, se Heppe Soldan I. 238 m. henv. til Johannes Ev. 15.6; måske kunde der ved siden af det kirkelige forsvar gå den folketro, at når legemet brændes til aske, hindres gengang, se Arnas. I. 101. 246. 254. 548, jfr. II. 460. 498, Maurer Isl. S. 69. 113. 235. 302, Gretters S. k. 35, Svarfdöla 110, Rafn N. Fort. I. 271, Regn. Lodbr.'s S. kap. 19; II. 299, Romund Greipsöns S. kap. 4, III. 116. 198; jfr. Nordiske Studier tilegn. Noreen (1904) s. 334 m. henv.; — selvmorders lig brændes, Birl. IV. 459, vampyrers, Liebr. Vlk. 35. 65, Andrée Parall. I. 82 a. 84 a. 85 a. 89. 91; — den uskyldige dronning i æevent., Kr. Æv. 161, Gr. Æv. I. 21, II. 122, den onde dronning; Asbj. I. 37. 153, Wigstr. I. 248, Gr. KM. nr. 3. 9. 49, jfr. Kr. Æv. 174, dreng og tyr; — br- uven inde, CavW. II. 375, Afzel. Sagoh. I. 109, II. 114, Rafn Oldn. S. IV. 25, Olav H's S. k. 14, Njals S. k. 129, Müller Saxo 149; — br-r man uforvarende et stykke af sit töj, varsles lykke, JK. 63.48; — br-r man finger, griber man til ørelap (alm.), jfr. Birl. I. 200.17; — i skæmtehist.: melgrød sved hul på mands mave, stak ild i hans træsko, Kr. Eftersl. 213.76. — 3) *hąj bråj jø stjæn sil* (Vens.); „vi ska grøvl å vi ska brend'", ɔ: brændevin, Krist. IX. 156.7; jfr. Aasen isl. brenna, htsk brennen; 2. lue, svide; se klink-, lure-, skjøl-, sol-, svide-, tve-.

2. -brænde, no. se ilde-.

3. -brænde, no. se tyve-.

brændemærke, no. glødende jærn, hvormed forbryder mærkes, Kr. Alm. II. 126.310, i panden; får tyv på kind, Birl. IV. 492, Gr. RA. 709. 10, jfr. Ndl. Vlk. X. 151; får bejler i æventyr på ryg, Henriks. 94, i rumpe, Bondes. Hist. 346, jfr. Cloust., Eastern Romances 287, se 3. brænde.

brændenælde, no. holder br- sig grön 24 timer i sygs urin, bliver han rask, Krist. Sagn VII. 423.09; den gror frem, hvor uskyldigs blod er flydt, Thorkels. 43.

-brænder, no. se mile-, teglstens-.

-brænderi, no. se kalk-.

brændestykke, no. svarer i ævent., Gr. Æv. II. 88; se spyt III. 515. 30 a.

brændevin, no. *brænmən* (de gl. vestj.); dens historie se Bondeliv 77; i 16de årh. alm. drik i Spanien, Hollænderne bragte den til Husum, endnu 1655 regnedes den bl. indførte drikke . . . ., m. henv. t. Terpager: „Aquavit und ähnliche Dinge findet man auf der Apotheke", regnedes altså som medicin, se Zs. f. Ethnol. XXVI. (563); bruges som medicin, Dania VI. 24, jfr. Nordl. Trold. 126, Wilde II. 42, „for ordinary disease

there is nothing so good as native poteen"; opfundet af djævel, Dania V. 42, HBV. III. 125; julehalm stænkes m. br-, FbJ. I. 179 (Finl.); såvidt mindes havde brudefolk br- m. til kirke og skænkede til følget (Sønderj.), jfr. Bartsch II. 62.217, til mødende; — søbes med ske (III. 239.42), Töppen, Masuren 95, jfr. Perseus II. 301, se lig II. 410.9 a; der læses over barn, som er lystent efter br-, Kr. VII. 460.83; — medgives drukkenbolt i grav, Dania VI. 19, jfr. CavW. II. LII, Temme Pm. 337, Urquell II. 110 med eks.; — br- hældt først i ligs mund og indgivet, dræber, Wigstr. FS. 309.908, jfr. ål; se om br- Dania V. 42 flg.; *akvavit, mjød, øl; spand III. 475.42 b; morrikomfut, se *gadejords-, hönse-, indgangs-, jule-, kommen-, pige-, rævlinge-, smede-, spansk-, udglødet-.

brændevinsbrænding, no. se Kr. Alm.[2] V. 34. 126, Bondeliv 83 flg.; i jul, se FbJ. 119 (Danm.), 140 (Norge), 172 (Skåne).

brændevinsbrød, no. *brænmənsbrøər* flt. (Lild), småkager, som bydes til brændevin.

brændevinsfisk, no. se tobaksfisk.

brændevinsflaske, no. dens mange kælenavne se Dania V. 88 flg., jfr. *Lukas m. henv., *Nille, *Thomas.

brændevinshandel, no. i marts, se Friis VN. 116 b.

brændevinskarl, no. tolder, se Kr. Alm.[2] V. 37.106.108.

brændevinsmand, no. tolder, se Kr. Alm.[2] V. 34.101; se ransager.

brændevinsnummer, no. et træ, som først solgtes ved skovauktioner i Frisenborg, det betaltes kontant og der købtes brændevin til skænk for den indkomne sum, Kold. Av. nr. 92, 1903.

brændevinstorsk, no. *brænwinståsk æn* (Agger), se tobaksfisk, jfr. Yorksh. Folkl. 53.

brændevinstöj, no. billede, FriisVN. titelbillede, jfr. s. 5; hemmelige rum til br-, Kr. Alm.[2] V. 146; „han tog mit br-", tlm., ɔ: gjorde mig bét (sts).

brændingsdistrikt, no. ved toldgrænsen, hvor kreaturer indbrændtes mærke, se JSaml.[3] IV. 140. 160. 173, jfr. Bondel. 215, optællingsdistrikt.

brændsel, no. se ilde-.

-brændt, tf. se 1. brænde; sol-, u-.

bræt, no. *bret et [-ə]* (Stevning, Als); *et bretgol* (sts), bræddegulv, se fjællegulv; se lige-, skjærm-, slumpe-, stille-, storm-, stryge-, sæde-, tavl-, to-, tække-, vand-, vrikke-, æde-.

brød, no. *bre̩* itk. (N. Sams); *bryə* (S. Sams); *brøə* (Als); „ed bette stekke bre" (Mols); *ta bre̩i u̩i a ownəň,* Krist. Anh. IV; talemåder og ordspr.: barnet ramser: „han vil lade os påskönne det og annamme vort daglige brød med taksigelse" — *å ə stu̩ støc flæsk te!* kan en voksen tilföje (Vens.), jfr. Wigström Folkseder 71; *tyṇ brø̩, tyk smör, kluðərə wòst, sijər ət il̲, så små̲qər ət wal;* jfr. Kr. Börner. 148.10, *vi fæk tyk brø̩ å tyṇ smör o klom̲ərə wòst, o til̲ə op o sil̲ i sæŋ̣, gi Fan̲ən wa Pe Nilsəns dræŋ̣! — di tøqər smöṛəbrø̩ o komər ət i djæ tærmər lisom te Pe Ni̲lsəns i Bajlum; „de æ gåt brø̩!" — „ja, wå mu̩wər hå baqt ət i hiň særk",* ordspil; *de lòu̩tər lisom gaṃəl brø̩* (vestj.), ɔ: en lort; „man kan ikke være for god ved det kjære br-", sa' manden, han bredte smör på begge sider af skiven; *fo hoq̣ som tạr brø̩; de ær ən slem̲ə huň, dær e̩t vel hå brø̩* (vestj.); „i mangel af br- er törre sild gode" (Vens.); — „ka du itt sige brød?" spörger Jyden, — „næ, a ka itt sige pre, a ka itt sæt min mund så drind!" siger kartoffeltyskeren, der taler dansk, Goldschmidt, Hederejse 122; i stedremser: „i Alslev el. Kolkod æder de ostogbrød" (s. d.), „i Höjst har de smör til brød", se Kr. IX. 126 (Ø. Höjst, N. Lygum, Sønderj.); „Fynboerne (s. d.) spiser brød til grød for at spare på kornet", Kr. VI. 313.4; — „det hjælper ikke at lægge smör på brød til den karl" (Agger), ɔ: tale mildt; „slå for store brød op", „slå ikke större brød op end du kan få i ovn!" el. „kan bage"; „han vil ha mere end én kage (brød) af bægten" (Agger), om den fordringsfulde; *„git met brø̩ wa æt å min klèjə wa slèt",* siger den livstrætte, Kr. IX. 245.18; „han hår itt manne hiel brøj i hans pues" (Randers), ɔ: lever ej længe; „der er andre, der bager brød end din moder"; „sæt nu den ved dit langjærn, så vrikker det ikke!" (Vens.), om en tyk mellemmad, billedet fra ploven; — *kom te brøj̲* (Vens.), komme i en livsstilling;

ən skal hen, hur dø o brø ær (vestj., alm.); „spise kongens brød", være i tugthus (s. d.), dog nok også: være soldat, jfr. Bondel. 195; *jæn si dø, ən añən si brø* (D.); jfr. Bang, præstegårdsliv 59, „dette stykke brød", „dette fattige stykke brød"; s. 38 med hvert „brød" fulgte i regelen et stykke „kjød", ɔ: formandsenke; se bjærgmand I. 82.44 a, bonde I. 105.26 a, 1. hejre, hus I. 686.19, Jens ostogbrød, jomfru 6, klister, ost og brød; — når dej æltes, må den, der ælter, ej drikke, br- bliver frafaldent, Sgr. IX. 41.123; man må ej rose dejen, —122; sættes kniv i dej, får man sting, Sgr. VIII. 127.582; ovn fejes ud, såmange brændte korn i ovn, såmange brandaks i mark, Sgr. IX. 45.168; pryne for br-, se 2. pryne 5, Kr. Alm. III. 26.64; ingen fremmed må se i ovn, når der fyres, JK. 171.57, jfr. Gasl. 54, CavW. I. 373; når br- er i ovn, skal bord rask tørres af, Kr. IX. 53.75; man må aldrig have tretten (s. d.) br- i ovn (D.); ser ung karl i dejtrug, lykkes bægt, Sgr. IX. 41.124; man må ej flöjte, mens ovn ildes, Kr. Sagn VI. 142.62; jfr. Wigstr. II. 286, Hofb. Nerike 223; eller synge, mens br- er i ovn, Sgr. IX. 41.127; mens br- er i ovn stænkes stiltiende 3 gange vand på bord, —128; bægt lykkes bedst, om br- helt er spist op, Sgr. IX. 40.119; efter bagning kastes pind i ovn, Sm. Medd. II. LI; — af skæppe rug fik man 4 brød (à 8 pund), var de små, 5 (D.); når man bager, skal man skændes, Kr. Anh. 114.290; — kors (II. 274.29b) på brøddej, för den sættes til syring, Sgr. IV. 71.175, IX. 41.125, JK. 399.06; i opslåede br-, Kr. IX. 72.765, jfr. Wh. Vlk. IV. 81; foran ovnsmund (alm.), Sgr. IX. 41.126, jfr. Kuhn MS. 381.47; når br- sættes i ovn, spytter man, Sgr. IX. 41.125; når sidste br- udtages, kors med skjødsel, Henriks. 14; skæres hul på br-, slås først kors på underside, Sgr. III. 142.27, VI. 68.639, JK. 172.62, jfr. Kuhn MS. 381.41, Bartsch II. 135.585, ZfM. IV. 148.52, Tr. pop. XXI. 309; for enden af br-, inden man skærer hul, Sgr. IV. 71.176, IX. 42.135, Kr. Sagn VII. 224.17; skæres hul på br-, slår man kors, siger: „i Jesu navn", Thiele Overtro nr. 185, jfr. OnsVlksl. IX. 111, Tr. pop. II. 194, VI. 154; — så fattig, han spiste br- med salt på, Kr. Alm. III. 38.108; af byg, Kr. Alm. VI. 105.226 (Thy); af byg og ærter, I. 37.121; halvt vikker, halvt rug, III. 48.151; dårligt br- af vårrug, fuldt af klinte, —152. 153; br-, sort som beg, af hejre, skråd, klinte, ærter, vikker, havre, byg, —154. 155, jfr. Kr. Alm. III. 66.228, 96.337; så fattige, at de ej havde br- i huset en hel måned, malede „underfejning" (opfejede svange kærner og ukrudtsfrø) og en skæppe frø på håndkværn, dejnede det til små kager, der bagtes på ildsted el. i kakkelovn og spistes til kål, Kr. Alm. V. 205.508; „Har I br-?" — „vi lever af melgrød, kartofler, ærter, hvad vi kan få", III. 48.150; jfr. „barkbröd", „nödbröd" af finskåret halm, bark, hakket kål, kvikrødder, syrefrø, agern m. m., se Gasl. 65, Djurkl. Unnarbo 8, Bondes. Hist. 177, Säve Åkern's S. 40, Lindh. Lappb. 53, Kalevala XXXIII. 29; — navne og udtryk om br-: baj, basse 7, *bejlerstykke, 3. bløde, brudestykke, 4. bolle, 1. buse, enkemandstykke, frafalden, gistne, 1. godt 2, goderåd, hvædsten 2, jomfrustykke, kage, klas, 2. klavse, klise, klister, klistre, klæget, kovring, krumme, kruse, 2. lev, mellemmad, mund 2, oblat, ovenbagt, pomle, revne, 4. ringe, rytter 3, 2. skalk, skonrok, 1. skåre, 2. smide, stifmoderside, jfr. JK. 61.33, Sgr. IX. 41.30. 31; tvebak, underbagt, vaffel, vak, Vorherres ansigt; blødt br- (Sams) er wienerbrød; første stykke efter endeskiven kaldes „giftestumpen", Sgr. VIII. 55.64. 69 (Fyn); jfr. Sv. Tidskrift 1876 s. 29, smör kaldes „braudhajdur", brødhæder; s. 111 „brödhandi", venstre hånd; „suphandi", höjre (Øland, Gottland), se Rietz under braud; jfr. Hammarstedt, „Brödets Helgd.", Hazel. VIII. 16; Staub, Das Brot; Höflers forskell. afh. om „Gebäcke, Gebildbrote, Heilbrote"; — skik, vedtægt, folketro: brud går bryllupsdag brudg. stiltiende imøde med br-skorpe, de spiser begge stiltiende af br-et, hilses så, SKjær, Stavnsb. 368; — salt og br- skal først ind i ny bolig, Sgr. VIII. 177.705; jfr. Kuhn NS. 445.348, Urquell I. 46, IV. 30 (Holl.), Folkl. Journ. II. 24 (Ny Engl.); — nyfødt barn bydes br-, øl, brændevin, pandekage, Grb. 2.31; br- lægges i nyfødt barns vugge, GlSØ. 98; barn skal

have et stykke br- på brystet, når det 1ste gang kommer i kirke, JK. 361. 94; barns hele el. halve vægt i br- gives til fattige 3 torsdage i rad, hvis frugtsommelig moder forså sig ved at veje noget i sit hosebånd, Kr. VI. 253.13, Sagn IV. 627. 55. 56; br-, salmebog, daler, lægges frem for barn dets 1ste fødselsdag, man mærker sig, hvorefter det først griber, Urquell VI. 205 (Rügen); første gang barn går i by, skal det have skilling i den ene hånd, br- i den anden, Kr. IX. 3.19; ny tjener i hus skal sidde på arne og spise smörgås, Amins. VIII. 107; — taber man br-, kysser man det, når det tages op, Thiele Overtro nr. 181, JK. 172.60, jfr. Rivista I. 856 øv. (Ital.); „du må ikke smide br- på jorden, det er Guds gave!“ (Agger); jfr. ZfM. I. 449, Gr. S. nr. 234. 240; — br- skæres af husbonde el. avlskarl (alm.), jfr. Bruzel. 24, Wh. Vlk. IX. 288 (Marsken); man må ej skære br- avet, Sgr. IV. 73.196, JK. 172.64, Kr. IX. 74.787, Sagn VI. 144.384; br-skive brugt som tallerken, Junge 176, jfr. Tr. Lund[2.] V. 124; — heks kan ej tåle at se brød ligge tværs for bord, hun lægger det langs, Kr. IV. 398. 56; br- må ej vendes med overside ned, man må ligeså gerne kaste barn i ild, Sgr. IV. 71.177; så får ungkarl syg kone, Thiele Overtro nr. 182, så får man spektakler i hus, vender lykken, Kr. VI. 283.298, IX. 53.578; Alm.[2.] III. 139.29, så kommer splid i hus; jfr. Bartsch II. 135.591, ZfM. I. 243. 31, Laisnel II. 104, Addy 99; — br- må ej ligge med snitflade mod dör, onde öjne kan se det, tage dröjheden, Thiele Overtro nr. 184, Sgr. IV. 71.181, IX. 42.136, JK. 176.56, Kr. VI. 233.319, IX. 53.577, Sagn VII. 67.23, 224.15, Alm.[2.] III. 131.15, jfr. Urquell I. 47.17, III. 40, Magyar T. LXVII; — br- må ej ligge i vindueskarm, Kr. IX. 53.580; et julebrød gives hver af husets arbejdere, FbJ. I. 114; — skalken må ej bortgives, Sgr. IX. 42.139; bortgives br-, skæres stykke af den ene ende og beholdes, ellers bortgives lykken, Gr. GldM. I. 85.95, Kr. VI. 293. 393, Sagn VII. 223. 814, jfr. Amins. VIII. 108 ned., Urquell I. 47.16 (Østpr.), I.[2.] 178 (Mähren), P. Vlk. III. 106.1, Garnett I. 339 (Bulg.); — holder barn af at spise br- til sin mad, vokser det godt, Kr. VI. 254.27; spiser anden mand det stykke brød, jeg har begyndt på, tager han min styrke, Sgr. IX. 42.138, jfr. JK. 78. 102; „sista brödbiten, maktbiten“, Wigstr. FS. 414. 60; glemmer man ved måltid en brødstump el. spiser man af flere stykker, har man en hungrig ven, JK. 171.58, Sgr. IV. 73.197, IX. 42.137; jfr. Amins. VIII. 108, Sm. Medd. II. LI; den, som spiser 1ste mundfuld af bægt, får alle skænd, sålænge bægt varer, Sgr. IV. 71. 179; spiser pige af glemt br-, glemmes hun af karlene, CavW. I. 372; spiser karl og pige af samme stykke br-, bliver de kærestefolk, JK. 78. 101, Hofb. Nerike 223; først når „brødleiv“ er brudt over døende, skilles sjæl fra legeme, Haukenæs V. 233; — husdyrene skal smage julebrødet, Aldén Getap. 127; nyårsaften svøbes dug om brød, sædekorn indlægges, Krist. Alm. IV. 137. 26; stykker af julebrød gemtes til trækdyr 1ste vårdag, Wigstr. II. 129, Aldén 106, Djurkl. Unnarbo 7. 71, Amins. V. 88; sædemand skal spise deraf, Sm. Medd. II. L; blandes i udsæd, Nyland IV. 76; jfr. FbJ. II. 307; — æbleskiver, rugbr-, hvedebr- henlægges til hund og kat nyårsaften, deraf orakel, Krist. Almuel. IV. 135. 8. 16. 17. 18, 132. 22, jfr. 107. 28. 29, Kr. IX. 26.268; — gives hund br-, når den lukkes ud aften, kan den ej „bindes“ ved trolddom (Malt); se I. 677.50 a, Kr. Sagn VI. 345.951 flg.; jfr. „faderen stod op om natten undertiden, kaldte på hunden, gav den et stykke br-; der bagtes altid „hundebrød“, der var grovere end andet“ (Falster, ved F. L. Grundtvig); — spiser man stykke br-, bestemt til hund, kan man aldrig spise sig mæt, se I. 677.10 b, jfr. Sm. Medd. II. LIII, sligt helbreder madlede, Gasl. 56; — såsnart ko har kælvet, får den salt og brød, Kr. IX. 15.131; — rugkærne, der hel findes i br-, er magisk; lagt i kos øre, gör den dyret oksen (s. d.), Sgr. VII. 42.129, Kr. IV. 356.104; lagt over dör, gir den kærestevarsel, JK. 65.60, Hofb. Nerike 223; jfr. Wigstr. I. 144, II. 160, FS. 329 81, Bruzel. 90, Nyland IV. 128 ned.; — gudsdom ved at synke brød m. besværg., JSaml. IV. 149.93; se Arch. f. Religionswiss. XIII. 525, „judicium offæ“; jfr. Folkl. V. 276, VI. 211.260 (Ind.), Perseus II. 65, Wh. Vlk.

XIII. 271 nr. 10.35, Mélus. IV. 224; slgn Gest. Rom. k. 109, s. 443.5: vælge mell. 3 brød med jord, dødningeben, penge; — mane ved „salt og br-“ (s. d.); salt og br- mangler i mad på Bloksbjærg, Gr. Myth.[2] 1024. 1056; med br-, kniv, skilling i hånd se nyårsny, II. 710. 35 a; — börn fik br- dyppet i brændevin for at blive stærke, Kr. Alm. V. 51.141; br- og terpentin gives køer, der i foråret sættes på græs, Sgr. IV. 52.40; — br- værger mod vætter, se Krist. Sagn II. 14.52.53, jfr. Aasen Ldm. 28, med br- i hånd behøver man ej at ræddes; Bergh III. 28 a, guds gaver værger mod trolde; jfr. Folkev. VIII. 266. 467.22; 381, småbörn „vigsles“ med røgen af fladbrød, Wille Optegn. 184. 201 a, Hazel. VII. 21 (Valders); nybær ko ligeså, GlH. 65; se endv. FbJ. II. 42. 61. 68; br- og svovl el. hvidløg værger mod „gastar“, CavW. I. 192. 466, Gasl. 39, Landstad 866, slgn Kirk, Fairies XXIX, „bread hateful to the fairies“; br- lægges i „fähusknutar“, værgemål for kvæg, Fries, Sverges sista Häxproc. 56 (Sv. Ldm. XIII. 6); det første stykke af helt br- kastes i mark, når man frygter hekse bl. høstarbejdere, Kr. Sagn VII. 228.69; bly støbes (s. d.) gennem fladbrød; 3 bid rugbrød, inden man baglængs går i seng, værger mod mare, Kr. Sagn II. 242.53; julebrød, spist kyndelmisse, værger mod hugormeslag, Kr. Alm. IV. 152.423; br-stump og salmebog på mæskekar værger øl mod forgörelse, CavW. I. 192; br-, malt, salt, hvidløg, svovl værger ko for at malkes af trold, Kr. VI. 360.72; skalk, skåret af br- höjtidsdag, sat i lade, værger mod rotter og mus, Sgr. III. 123. 571, Kjær Stavnsb. 364; heks kan ej forlade stue, hvor br- er vendt med overskorpe nedad, JK. 417.95; br- kastet på vand (med lys el. kvægsølv i) standser over lig af †druknet, Rääf Saml.; br-, lagt under 1ste fure, Gomme Folkl. Relics 141, „Pflugsbrot“, Wh. Vlk. XIV. 139 flg.; — br- vædet af sved i armhule, elskovsmiddel, JK. 75.88, Urquell VI. 195, P. Vlk. VI. 24.32, se 2. sved; på samme måde holder man hund (I. 677.28 a) og kvæg til sig, Amins. V. 85; lægges br- og løg i armhule, ser man tyv i drömme, Sgr. VI. 71.677; — overskorpe af br- rives, deri 3 eller 5 lus af ung dreng, lægedom for modsot, Kr. VI. 355.16; br- og honning gives køer i påsken, Kr. Sagn VII. 299. 11; helt br- gives ko, som ej vil løbe, Kr. Alm.[2] I. 178. 15; tandpine spyttes med tygget brød ud i myretue, Thiele Overtro nr. 445, Amins. IV. 98; — besværg. mod tandpine (s. d.) på brød, Kr. Alm. V. 83.24; besværg. mod sygdom på 3 el. 9 stykker br-, JSaml. IV. 140. 69-72; br- m. m. lægedom for syg hest, s. 160.137; rugbr-, flyverön og mesterrod bydes købt kreatur, JK. 173.69; — frugts. kvinde må ej skære i brødskive el. bide derover, barn får hareskår, JK. 367.31; må ej spise br-stykke med bismerkrogs mærke i, Thiele Overtro nr. 363, Kr. IX. 1.1; må ej tage bid br- op af gulv (Vens.); et br- vendes med flade side op, at bisværm ej skal flyve bort, Kr. VI. 267.130; — kommes br-krumme i forhekset bøsse, løses den, Kr. IV. 401.584, Sgr. X. 33.93; lægges br- ved kugle i bøsse træffer og dræber den, Folkl. II. 245 (Finl.); br-kugle skyder heks, Wh. Ritus 14; 3 bygkorn el. br-smuler lægges for kugle, så bliver det „dot“, om det var selve fanden, du skød på, Asbj. III. 225, se sølvknap; — jæger lægger br- i sin hue for at undgå at dræbes ved vådeskud, Amins. VIII. 103; — br-skalk lægges ved kirkegård på lighalmen, hvorpå kisten har stået, Sgr. III. 292.42, jfr. 160; — brødkrummer kastes under bord til sjæle, jfr. FbJ. II. 305, Liebr. Vlk. 399; — br- ført gennem hul i sæde på vandhus, lægedom, Gasl. 56; br-, som höne har pikket i, må ej gives mennesker, Gasl. 53; bortkastes br-, hvor intet dyr kan komme til det, skal man komme til at mangle br-, JK. 172.61; har person fået fiskeben i hals, vendes stiltiende et stykke br- uden hans vidende, så løsnes det (alm.); — br- varsler: vender br- sig i ovn el. triller ud, skal frugts. kvinde snart „trimle om“, Kr. IV. 347.15, VI. 254.17, også vestslesv.; findes åbning i brød, kaldes den „liggrav“ og varsler død, JK. 172.63; ligeså, om sten falder fra ovns hvælv, br- vender sig på skødsel, revner, Wigstr. I. 128, FS. 9.30. 34, Sundbl.[2] 151, Bartsch II. 124.496, Meyer Abergl. 212; efter bagning kan køks forudsige dødsfald, Kr. IV. 388.461; brydes

uforvarende hul i fladbrød, varsles død, Folkeven VIII. 452.11, XI. 370.49, Sundbl.[2] 151; taber man krumme ud af mund, mens man spiser, varsles død, Krist. VI. 284.321, jfr Gasl. 51, Amins. VIII. 112; to sammenhængende br- tagne af ovn, varsler hemmelig brud, Sgr. IV. 71. 180, VIII. 55.167; smukt br- ved bryllup, lykkeligt ægteskab; ved ligfærd: salighed, Sundbl.[2] 157; falder smörrebr- på br-siden, får pige pæn mand, Kr. IV. 378.345, på smörsiden, har man ikke vasket sig den dag, Kr. IV. 381.385, JK. 64.56, får vi ondt vejr, Sgr. IX. 41. 132, Hildebr. Bemärk. 99. 26; taber man sit br-, får man uheld i sin næringsvej, Sgr. IX. 41.133; jfr. Folkev. XI. 473.466, Urquell IV. 274. 18; skærer man br- til bord og der bliver et stykke mere end gæster, er sulten gæst undervejs, Gr. Myth. III.[4] 445.332; svin æder kål, om man lægger brød på saltmadsfad jul, Krist. Alm. IV. 104.29; orakel af knive (II. 221. 47 a) i br- nyårsaften, jfr. JSaml.[3] III. 118; af skåle (III. 352.38 a), hvorunder br-, ring, jord; — fortælling, æventyr: tiggere kyses af by med brød: „a har såmeget, a kan tække Ullits by med!", Kr. Alm. V. 270. 705; „vilde a tage alt som a kunde få, kunde a lægge bro mellem Nielstrup og Voldum", s. 216.539; vil ej æde ene br-, —540; . . . bro over Ålborg Fjord, Gårdbo Natm. 30; tigger kaster br- i vand, Sgr. XI. 65.107, Krist. Alm. V. 218.544, V.[2] 98.73; de solgte det sammentiggede br-, kreaturerne trivedes godt, om de fik tiggerbr-, Wigstr. II. 129, jfr. Wh. Vlk. XIV. 139; — br- mishandles: pige, som træder på br-, synker, el. br- bliver sten, Thiele II. 17, Overtro nr. 180, Kr. Sagn II. 297.203-7, jfr. Wigstr. FS. 159. 503, Lidmål 59, Fatabur. I. 162, Urdsbr. IV. 78 (1657), Kuhn NS. 109.125, Mhoff 145.200, 547, Jahn S. 214. 269; 204. 256, börn törres af med br-, Vineta synker; Schw Vlk. VIII. 278. 127, græsgang ødelægges, da karl lægger oste til sæterpige at træde på; Gr. Sagen I. 280.236. 38. 41, udhulede br-, brugt som sko; St. David har forsét sig ved at nedtræde nogle aks, Afzel. Sagoh. II. 42; br- bløder, Roch. D. Gl. I. 50 m. henv., Deecke 294; — br- s. nægtes tigger, bliver sten, Thiele II. 310, JK. 171.59, jfr. Mhoff 145.199, 546, Gr. Sagen I. 287.241, P. Vlk. IV. 122; ligeså, da der arbejdes en festdag, Rafn Oldn. S. V. 129, Olav H. S. k. 251, Sm. Medd. II. 134; forbryder siger: „för skal br- og ost forvandles til sten, end jeg er skyldig", Dybeck Runa I. 6; — heks skal göre ondt daglig, om ej andet, brænde et stykke brød, Krist. Sagn VII. 1.4. 10, Kr. IX. 71. 754; — drenge dypper deres br- i lampefedt, uden at vide, at det er hestefedt, Kr. Sagn IV. 306.990; pige græder af frygt for ej at få brød nok, hun drukner med munden fuld af br-, Kr. Sagn II. 296.201; Prinsenskjolds frue sender br-, som gör rasende til Bornholm, Møller, Bornholm 43; mand, dömt til vand og br-, foretrækker brændevin og br-, Kr. Molboh. 55.174; Grimhild lader br- ligge for at få guld, DgF. I. 43; — kvindemælk i br- se Regist. nr. 153, jfr. student III. 621.41 a; — penge indbagt i br-, se lykkens flytte II. 476.29 a, Regist. nr. 149, Arch. f. Religionsw. XI. 27 (Kina); jfr. Kr. Æv. III. 361, JK. 277, Hunt 345; — brev indlagt i br- kastes i belejret by, Gering II. 46. 52; — prins trak sværd gennem br-, for at hindre trold i at sætte afhugget hoved fast, Registr. nr. 26 f; — i fortæll. om de „disputerende professorer" trækkes et stykke br- frem: msker får nåde ved brød og vin, Kr. VII. 230, se æble; br- driver i land til fattig mand som synger salmer, Kr. Anholt 92. 225; kone bager br- til St. Peter og Vorherre, der bliver meget af det lidet, Mikkel Skr. 34.35, se *bager; br- som ej spises op i hungersnød, Kr. V. 183, Gr. Regist. nr. 13 i, Gr. KM. nr. 93. 97; prinsesse gemt i br-, Wigstr. S. 58, Asbj. I. 189, se Registr. nr. 10; prinsesse kastet i mælk, bliver til et br-, Registr. nr. 23 d; mand ræddes for frøer, tilkaster dem br-, Krist. Molboh. 31. 101; 12 td. br- kastes til vagtuhyrer, Kr. V 163; djævel skal sætte br- sammen, kan ikke, Krist. VIII. 312; karl kaster br- i gab på spøgelse, Thiele II. 148; stykke br-, gerrig har givet fattig, vejer synder op, Arnas. II. 37; kvinde med gerrig mand gemmer br- til fattige, Kr. Anh. 66; mand fries fra genfærd ved at stå nat igennem med br- i hånd, Kr. Sagn V. 392. 80; karl ifört messesærk,

byder br- og vin til alle genfærd, Arnas. I. 499; kirkelam fodres juleaften m. br- og hø, Krist. Sagn II. 350.26; ladefoged skærer br-, blinde frue står bagved, lytter, narres, Kr. Alm. II. 7.12; få øl i klæde, br- i flaske, Kr. V. 82, slutn. af ævent.; — vætter og deres br-, bjærgfolk bager i höj, Kr. VIII. 19.41; deres br- fuldt af hestehår, Kr. Sagn I. 109.421.427; jfr. Wigstr. II. 197, troldenes brød var hvidere og smukkere end bondens; bjærgfolk betaler istandsættelse af skjødsel (s. d.) med br-, jfr. Suffolk Folkl. 37, Kr. Sagn I. 98 flg., Sgr. II. 202; der er styrke i troldebr-, Krist. VIII. 7.17; br- stjæles af underjordiske, Krist. Sagn I. 130.496, II. 34.131; hver gang bonde bagte, mistede han brød, I. 130.498; bægt stjæles, II. 34.132.134; bonde lader br- ligge til ellefolk, I. 130.497; pige tilkaster ellekvinde br-, Kr. Sagn II. 34.130; „Vilde jæger“ tager brød og velsigner hus, Mhoff 370; når ellekvinde låner (II. 521.40 a), må det hverken være første el. sidste del af bægten, hun får, Kr. III. 40.54.55; trolde kan tage br-ets kraft, Wigstr. I. 135; sålænge et troldebr- er i huset, er der lykke, JK. 16; ellekone giver bondekone br- af spildte rugkærner, Kr. VI. 26.36; —

„der boede en mand alt ude på en ø,
han solgte hans datter for et lidet
stykke brø“,
Sgr. II. 49, III. 5.1;

jfr. hvidtbrødkage; *bi-, *brændevins-, dagligt-, fedtog-, gjække-, *Herrens-, honning-, høgens-, Jens-ost-og-, jule-, kjøbe-, kommis-, *kukke- (Kr. Alm.[2] I. 144.48), kukkemands-, livs-, *mellemmads-, ringe-, rug-, rusme-, salte-, skjænke-, skjön-, smörre-, små-, sukker-, søskende-, tejne-, til-, vin-og-, Vorherres-, ærte-, ølle-.

1. **brøde**, no. *brå̤ æn* (N. Sams); læs: *bro̤i* (Søvind).

2. **brøde**, uo. jfr. Krist. Alm. I. 53 hørarbejde.

5. **brøde**, no. se 1. brud, tø-.

brødegarn, no. *i hårgåns loarda jir ən brøgåns uq* (Vens.), ɔ: smukt vejr lördag, giver uge med dårligt vejr.

brødegilde, no. se derom Friis VN. 25, jfr. Kück 89, billede, Birl. IV. 352, Rosegger Vlksl. 386.

brødeting, no. se fæste-.

brødkrumme, no. *„do̤ ər ən akəråt kål, mæn dær ka dåq træf o kom brøkromər o di skåwt“* (vestj.), ɔ: lort.

Brødløs, uo. en landsby, Mariager landsogn, Kr. Sagn III. 326.35, VI. 355.08; Br-gård i Sjørslev s. ved Kjellerup, i Rutsker s., Bornholm; „Barrit brødløs“, Kr. Ordspr. 515 (Bjerre h.); „min fader kaldte de Ole Brødløs“, Blich. Nov. III. 632; „moden ska felles, om huset skal stå brelles“, Krist. Anh. 126.370, m- skal følges, om h- skal stå brødløst; jfr. Øverland 82, i Hedemarken en strækning s. kaldes „Brødtom“.

brødmangel, no. *ka do et lån mæ træj mark o ən gråwkåq, a æ kommən i brømaŋəl?* Sgr. III. 187.45 (vestj.).

brødmaskine, no. *brøməskijn æn* best. *-ən* (Vens.), brødkniv, fastgjort i et stel.

brødpandekage, no. *brøpaŋkaq æn -ən* flt. *-ər* (Vens.), æggekage med brødskiver, se flæskepandekage.

brødpose, no. hænges af kunderne udenfor på gadedör aften, fyldes om morgenen af bagerens folk (Åbenrå).

brødringe, no. „a sku leg en bræreng ibled“ (Mols), brødskorpe.

brødrøg, no. når en gör ophævelser over en fjært, kan siges: „kan du ikke tåle br-, duer du ikke til at være bager“, Kr. Ordspr. 557 ned.

brødvinding, no. „det er en sur br-“ (vestslesv.), om en, der arbejder hårdt for at tjene sit brød.

brødæske, no. i en stedremse, *Hilərop brøask*, jfr. Kr. Ordspr. 518 (N. Farup v. Ribe).

brøffel, no. *brøfəl æn -ər* (Agger), uomgængelig person.

brøgger, no. flt. *æ brøqər* flt. (Rømø), underbukser, fltalsform af brog, isl. brók.

-brøgle, no. se tørve-.

brøje, no. se 2. bryge, smörbryge.

-brøken, no. se hoved-.

bröl, no. 3) „en stykke bröl“ (Junget, Salling), en stærk, höjt råbende person.

bröle, uo.
bro̤l broələ bröl̤ brö̤l (Elsted);
bröl bröl brö̤l bröəl (Nordals);
brål brål brå̤l bråəl (Sydals);
se *bøle; huj-, tude-.

brölehård, to. overmåde hård; „den

degn var br-, han rykkede det halve af börnenes ører af“, Kr. Alm. VI. 283.679 (Salling).

brölende, to. bio. forstærkende tillæg: en brölendes stærk hest, Kr. Alm. II. 4.7 (Sall.); *ən brǫləndəs mæŋdə* (Mors), overmåde mange; *brǫləndəs stowr* (Lem, vestj.); *de gǫr si brǫlə gåŋ* el. *så möj sœr brǫləndəs* (vestj.); jfr. *forskrækkelig.

brölestor, to. „det skal være såmøj no brölstore mulkter, te han lægger folk på“ (Sall.).

brölsk, to. *brǫlsk* (Vens.), om person med grov stemme og grove udtryk.

brønd, no. „falde i br-en“, pantelegsdom, se Krist. Börner. 218.27; „stå i brunn“, Arwids. III. 404, Sm.Medd. II.XXI; „andare nel pozzo“, Rivista II. 78; br-e lidet brugte, man nöjedes med et vandhul, gadekæret, Kr. Alm. III. 63.12; folkestraf: fylde br-, HBV. I. 91, Gr. RA. 792; brøndvippe, ABr. 152, bill., se kilde, jfr. 2. bul.

brøndbul, no. min svoger havde nogle br-le liggende, Krist. VIII. 344.602, planker, hvormed brønd under arbejdet afstives, se 2. bul.

1. brønde, no. — **3)** *bryn̄ æn* (vestj.), stykke afbrændt hedeareal (Herning), se brand; hus-, skade-.

bröstej, no. se *brudsted.

brå, to. se vrad.

1. brå, no. se 1 bro 4; tag-, under-.

2. brå, no. *han swen̄ øwər æ brå* (Agger), ɔ: ændrede sin beslutning, som mågen, der forlader lokkemaden.

bu, no. „den yngeste bu haver lokket mig“, Krist. II. 198. 13. 14, står for „bundedreng“, se 200.8. 9.

-bub, no. jfr. htsk bube; se spits-.

Bucefalus, no. se hest I. 598.13 b, Regist. nr. 10 d; Alexanders hest i sagaen hed således.

bud, no. — **1)** *å gåt bå* (S. Sams), på auktion. — **2)** *båj et* (Als). — **3)** *fløt et bå i ən harə* (Als), flytte spænde, torn et hul ind; hvormange b- der er, Kr. KT. 241, skæmtehist.; se efter-, for-, gjæste-, greve-, herre-, over-, post-, röv-, skide-, til-, under-.

buddi, no. se stov-, øl-.

buddike, no. se sukker-, sy-.

buddipotte, no. se futti-, guffepotte.

-buden, tf. se selv-, u-.

budfoged, no. hver by på Sams har en b-, der melder møder, auktioner, Kr. Alm.[2] I. 7.12.

budstikke, no. en jærnstang, omtr. 1 fod lang, firkantet i den ene, snoet i den anden ende; når grandet skal samles, går den fra mand til mand; nogle ringe hænger ved den, den er mærket med årstallet 1702 og nogle latinske bogstaver, Krist. Alm. I. 8. 17 (Medelby, S. Jyll.); „budstok“; „budkafle“, Cav.Wär. II. 431, jfr. 430 en brand bæres om i løb, slgn W. Scott, Lady of the Lake, noter: canto II. slutn., III. begynd.; billeder: „Vor Jord“ (1899—1900) nr. 19, Stolt, Optegn. 58, CavW. II. 295, Fatab. II. 84; jfr. Gr. RA. 162, Keyser Efterl. Skr. II. 395, Bureus 232; „boten-bengel“, Birl. II. 207, Andree Parall. I. 189, ABr. 249; se Aas. bodstikka, Rietz bud-kavel; Fritzn. herör, þingboð; gld. vidjebrand, Kalkar; „sagitta lignea ferreæ speciem habens“, Müller Saxo 238.10; se *bykjæp; *gade-, grandepind; nabo-, stævnestok; tallie 3.

1. bue, no. bueskytte skyder æble (s. d.) af barns hoved; åbner krater på Vesuv, se Simr. Vlksb. VI. 347, Monnier Contes 55, Gesta Rom kap. 107.35; buestrenge søndergnaves af mus, II. 632, se Tr. pop. VIII. 202, Rambaud 32, Herodot II. 141, jfr. Swynnerton I. 269. OConnor 138, Macculloch 23, Pawnee 157, slgn fortæll. om Senakerib, 2. Kong. 19.35. — **6)** byremsen, se Kr. IX. 130.343; se Aas. boge, isl. bogi hak., bjúga, böje; htysk bogen; fedel-, flits-, *hø-, lænke-, kring-, slag-, varme-, vindues-.

3. bue, bio. el. „buestens“, KrAnh. 117.309, synes at kunne betyde: kun, bare.

bueseng, no. kaldes himmelsengen (s. d.); *næ dæn̄ hå tremər lisåm æn stij, dæ gor iə æn bòw fræ hwòjər te fæðər o sæŋən* (Lild).

-buet, tf. se 2. bue; kring-.

buffe, uo. *de bofə få spði* (Vens.), giver elastisk efter for spaden.

bug, no. se *kuldskjær-, skjør-.

bugger, no. „nogle b-e el. små ørreder“, Kr. Alm.[2] V. 31.88 (Hemmet 1786).

bugne, uo. se bovne.

bugspryd, no. *båqsprøð* (Agger).

bugt, no. — **1)** *hon ær om sæ åpå ðl̥ bòwtər* (Vens.), på alle leder. —

2) skal betyde fristed i leg (Lemvig); se *em-.

buk, no. — 1) *bok æn* væder eller bede (Tandsl.), bede (Egen, Vollernp, Als), se 2. vrinsk; *boki biə, som* (hvor) *hąj æ bǫjən* (Vens.); b- i stald, se gjedebuk*; „kjællingen sadler bukken grå“, Kr. II. 334; mændene bl.Taterne kaldtes „bukke“, kvinderne „horer“, Kr. VIII. 190.316; Olav sadler b- til Sigurd Syr for hest, Rafn Oldn. S. IV. 33, Olav H. S. kap. 20; — Fossegrim i b-ham, Faye 54; „Bukkene Bruse“, Asbj. I. 201 nr. 40; „Smörbuk“, I. 267 nr. 52; „Lurvehætte“ rider på b-, I. 280 nr. 54; b-, magisk dyr, ryster s., så drysser penge, Wigstr. S. 63; Thors bukke, se v. Sydow, Tors Färd till Utgård, DSt. (1910) 65; — djævel i bukkeham på Bloksbjærg, se titelbillede, Lehmann Overtro; jfr. Gr. Myth.² 947. 1029, tilbedes; 1019. 1024, kysses; BuschVlksgl. 54; — djævel i b-ham opbrændes, Gr. Mythol.² 1025; mosebrun b- venter på Halfdan Præsts død, Arnas. I. 520; bærer mand til helvede, ZfM. IV. 82; Bartsch I. 93. 106; — heks rider på buk, Gr. Myth.² 1011, jfr. Sagen I. 159.120; Asbj. II. 209; Bartsch II. 21. 25; dværg, HaRh. 145.280, jfr. Liebr. Vlk. 27; — genganger i b-keham, Arnas. I. 524; — i en stedremse: „Alling bukker“, Kr. IX. 127.332 (Sønderh. h.). — 2) „fil bok“, fjæle b-, lege blindebuk* (s. d.), kendes ø. f. Bygholms, Vejle; „springe b-“, jfr. MeyerVlk. 126; „salta mula“, Rivista I. 131; „hvormange horn har bukken“, jfr. Tylor Anf. I. 75: „bucca, quot sunt hic?“, se Krist. Börner. 214.38; „bulta bockhorn“, P.Arch. VIII. 431 (svensk); Støylen 100.102, Gomme Tr. Games I. 46, Roch. Kinderl. 434.54; jfr. htsk bock, eng. buck; se *bukkespil; fir-, fjer-, flad-, gjelde-, gul-, gård-, hugge-, hus-, stryge-, synde-.

buket, no. „binde en b-“, dom i panteleg, Kr. Börner. 218.28.

bukke, uo. *bȯk -ə -ət -ət* (Elsted); *hąj ka bok bu̯ æjərən saməl å jęi* (Vens.); *bok huə åkȯl* (S. O., Vens.), slå kolbøtte; betydn. af at hilse ved at b-, se Tylor Urgesch. 60.

bukkeblad, no. „bukkebläj gjör de små drenge glåj, katteskjæg å hwin får de gammel karl' te å grin'“, Kr. Alm.² I. 40. 44; b- er lette at hugge igennem ved høslæt, katteskæg og hvene kræver skarpe leer og stærke arme.

bukkespil, no. gamle og unge mænd samles lille-jule- og nyårsaften til b-, kortspil om „julebukkene“ el. „bukke“, en slags runde småkager med ejendommelige udvækster på hver side, der vel skal forestille hornene; det er den ældre skik, nu gælder spillet „julekager“ til 20 à 40 pf. pr. stykke, der spilles „femkort“, sidste stik en streg, den, der først får 5 streger, vinder en kage; nogle steder som kongevinding en stor julekage til 2 mark (Lysabild, Asserballe, Als), se FbJ. II. 229.

-buks, no. se bukser; stram-.

bukse, uo. *sikən mulə æ grǫ kat hå båwsət!* (vestj.), sikken mængde den grå kat har gjort, se bukser; *båws åw* (Als), traske langsomt afsted.

bukseben, no. se *gjæsling.

buksefikke, no. *bȯwsfek æn* (Vens.).

buksekniv, no. *[bȯwsknyw æn]*, mandslem, se Kr. Alm.² III. 97.12.

buksemand, no. *båwsəmań æn* (Skern), bukselåret (s. d.), kalv.

bukser, no. — 1) *æ do i bȯwsən?* (Vens.), er du færdig, rede? pigerne får nok vasketöjet tört, *får a wenc min bȯwsər ijas* (Vens.), ligeså D., jfr. vaske; *da skal å æjsən swår te, dær hår han fåt hans bȯws gåt bøt* (Askov), ɔ: tjænt svære penge; fest, når dreng første gang får b-, Tr. pop. XXII. 307. 358 (Frkr.); alm. om b-, X. 20; — tømmermand (s. d.) lægger lærred således sammen, at han med ét hug skærer det tilrette til et par b-, Kr. Sagn III. 297.62; præst, som ingen b- har på, narres af degnen, Eftersl. 70.37; b- kastes i strand, vender bestandig tilbage, Kr. Sagn II. 76.139; b-, tilbundne om ben, fylder Fanden med penge, Kr. Æv. 303; mand springer i b-, som er hængt i tjörnebusk, Sgr. VII. 77, jfr. Magyar T. 358 (Engl.), Molbohist.; ukendt mand (djævel) vil bytte b- med hestehandler, Hauken. IV. 396; bonde, som ej vil i kirke, kan ej få b- på, Arnas. I. 564, se fremdeles nonne II. 693. 23b; — magiske b-, til luftrejse (s. d.), Kr. III. 266.353, Grönb. 161.7, se trinebukser; den, som bærer dem, trættes aldrig i løb, Arnas. I. 184; skolla-, finnabrækur el. gjald-, ná-, papeyarbuxur

skaffer penge, Arnas. I. 428; — þorri måned skal man modtage med det ene b-ben slæbende efter sig, Arnas. II. 572, Liebr. Vlk. 363, jfr. Fra Dsk Folkemindes. II. 16, vejr 1028.19 a; — gæslinger og kyllinger føres g. hesteseler el. bukseben, for at kragerne ej skal se dem, Wigstr. FS. 432.49.71, se karlebukser, vindæg; smøges op ved vask, III. 1017.8 a. — **2)** rognsække i torsk (vist alm.), jfr. Säve, Hafvets S. 32; blomsterstøvet på benene af arbejdsbier (alm.); se malke II. 537.21 a; Aggerbo-, glis-, herremands-, hurtigknap-, lyngmands-, lærreds-, *prinsesse-, stramfej-, trine-, uder-, vid-, *vredne-, væderskinds-, øre-; smsætn. der enten er kælenavne eller skældsord, se DSt. II. 31: *bladder-, dromse-, flægre-, kagle-, klø-, kravle-, måltid-, pille-, skide-, skrummel-, skræve-, sludder-, smadder-, snaller-, stamp-i-, sæk-i-, trok-, vade-, vas-i-, vradsel-.

bukseslå, no. *båwsslå æn* (Agger), bukseklap.

buksesyg, to. *han blöw båwssyk* (Mds h.), skidetrængt.

buksetrængt, no. *båwstræn̈* (vestslesv.), = buksesyg.

1. bul, no. *bål* (Agger), læs: *bål; bål è* best. *-t* (Vens.); *dær æ bål i hans nias; ka do klæm bålt uw* (Vens.).

2. bul, no. se *brønd-, ege-, harve-, tröje-, under-.

Bulbjærg, no. en kalkklippe ved kysten af Hanherred; udenfor denne står en sten i havet, hvorpå er skrevet: „nordvest for dette sted er ingen land at finde", Kr. IX. 104.107; dreng kører ind i B-, Sagn I. 250.873.

bulbro, no. plankebro? se Fisch. 179.

buldre, uo. larme i retning af opstyr og svir (Sall.), se balder, baldre.

buldrekasse, no. *[bålakas]* (Sams), vogn med fast fading, se Krist. Alm.[2] VI. 335.67.

buldrevejrlig, no. *bulərvæjlə* (Lem), efterårsvejr med storm og byger.

bulfjælshus, no. plankehus (Kold. egn, sydpå), se Mejb., Gld. Hjem 113.

1. bulle, uo. *[buəl -ər -t -t]* (Vens.); *di buələr i åp*, ɔ: sætter i brønd *buəlwærk* nedenfra opad; *di buələr dæm nir*, sætter planker ovenfra ned.

2. bulle, no. *bål æn -ər* (Agger), lille byld.

bulleret, to. *bulərə væjr* (Hmr.), ustadig vejr med byger og blæst.

bulne, uo. *bål -ə -t bålt* (Elsted).

bultre, uo. *nå swåt nåð bultərəð niər å gyðən* (Mellerup v. Randers), fo'r larmende afsted, Kr. IX. 237.

bulværk, no. plankeværk i brønd, se 1. bulle.

bumle, uo. *boməl* (Als), dingle.

bummelant, no. *boməla'n̈t* (vestj.), svirebroder, se bumle.

bump, no. et dump (*Als).

bumpe, uo. dumpe (*Als).

bums, udrbso. *„boms!" såi Balom præst, han ræn̈ æ hoi əmor æ åltər* (Branderup, S. Jyll.); en regneleg, Krist. Börner. 217, man råber b-, når f. eks. tallet 7 el. mangefold deraf kommer.

bund, no. *bån æn bån̈* (Elsted); *bon̈* el. *bun̈ æn* (Als); *no æ ən i bån* (Elst.), ved bunden; *dæn̈ æ låt* el. *åvən i æ bån̈* (vestsl.), om en græsmark; *go te båls (!)* (S. Sams), Kr. IX. 255; „hold, di få'r æ ve bond!" kan siges for at stanse den, der er ved at tömme kruset; „bunden ivejret, Maren Lawster!" til den, som drikker ud (Linde ved Randers); se træbunde; fjælle-, hoved-, hø-, kjedel-, stak-, stole-, såld-, under-.

bunde, uo. *bån -ə -ət -ət* (Elsted).

bunden, to. se knude II. 228.16 b; af-, *bag-, *for-, fælle-, ind-, kjærne-, sod-, til-, to-, tre-, tunge-.

bund-ende, no. *bojèj i* (Vens.), blindtarm.

bundløs, to. et hyppigt tilbagevendende motiv er b-e søer: se Thiele II. 9. 11. 15, Krist. Sagn I. 55.51, Aasen Landsm. 64 Mjøsen; Arnas. I. 662, Kuhn WS. I. 41, Folkl. III. 70 (Skotl.), Hardw. 190 (Engl.), Rivista I. 434, II. 9, Amer. Folkl. V. 329 (Indian.); antike exempl. Pausan. II. 37.5, Herod. II. 28; — kilder: Krist. Sagn III. 358.15 flg., IV. 6.12, jfr. måle II. 658. 6 a, reb III. 25. 2; — *huller (s. d.): Gr. Gl. d. M. I. 140. 65, Kr. Sagn II. 162.68, III. 358.16. 19, mose, Sgr. II. 119.59, 216, Maurer Isl. S. 187, Wigstr. II. 109; — b-kurv se II. 332.47 b, såld III. 750. 51 a; b-t kar, II. 795. 40 a, jfr. Krist. Alm.[2] V. 76.09 øv.; b- spand, bære vand i, se Preller GrM. II. 54 †Danaiderne (s. d.).

bundprækenen, no. best. „meget

havde hun læst i b-", KrAnh. 79.183, er sagtens Bondepraktika.

-bunds, no. se over-.

bundskraber, no. „rigtignok er hun ikke krybbider, men så er hun det, som værre er, hun er b-", Blich. Nov. IV. 506, handelsudtryk om en hestefejl.

bundstak, no. *bånstak æn* (Søvind), stakkebund, det nederste i høstakken, der ej bliver tjenligt til indkørsel så snart som det øvrige.

bundstå, uo. „på Klems rev bundstod havet af rokker", KrAnh. 16.29, vrimlede.

bundsunken, to. i udtr. som: *han serər i ən bånsoŋkən ğal* (vestslesv.), ɔ: gammel, ubetalelig gjæld.

bundsæd(del), no. *vi ka èk ən gòŋ kø te hawət ætə son* (sand), *urən te vi ska ha sèrəl mæ,* ɔ: *bånsèrəl* (Elsted), ordspil med seddel.

bundt, no. se byndtel; for-.

bund-tel, no. se tillie.

-bundtes, no. se Kristen-.

[bundtmager], no. „sés vi ikke för, så sés vi på b-ens loft;" (siger ræven til sin kammerat), alm. talemåde; . . . så sés vi på Vorbasse marked (Brørup s.), jfr. P. Vlk. V. 109.55, „. . . auf dem Pölitzer Schweinemarkt.

bunke, no. se sne-.

bur, no. se lurebure; fade-, fugle-, jomfru-, jærn-, stær-.

Burmand, no. er begravet på Birsted kirkegård (Åbybro, Vens.), Kr. Sagn III. 92.83; hestenavn i ævent., Sgr. V. 182.

burre, no. *bò æn bòrə* (Als).

burrebusk, no. *borəbosk æn* (vestslesv.).

-burri, no. se hurri-.

burris, no. *buris æn* (Elsted), = burri (s. d.).

-bursch, no. jfr. htsk bursch, af mlt. bursa, pung, om personer, som lever af fælles pung; se håndværks-.

2. bus, no. *è buks i ròwən, ræj buks åpå* (Vens.).

buse, uo. *bus buəsə bust bust* (Elst.); „havde han bust krown derned", KrAnh. 21.38, styrtet hovedkulds.

busemog, no. *buwsmòq* best. *-mòqən* (Vens.), ublandet gødning.

busemødding, no. *buwsmøŋ i* best. *-i* (Vens.), mødding med ublandet møg til forskel fra den, hvori der er strøet tørvejord.

busk, no. jfr. htysk busch, mlatin buskus, ital. bosco, det samme; se *burre-, elle-, fleg-, hessel-, hylde-, inder-, jordbær-, Kristen-, krydder-, nødde-, stikkelsbær-, torn-, *urte-, vidie-.

buske, uo. *busk -ər -ə -ə* (Vens.), = rgsm.; *byqə buskər, æ we å busk,* brede sig, danne busk.

busktudse, no. „tudse, som lever i buske (Søvind, Brøchn. Saml.).

buspandet, to. *busipańc* (Vens.).

bussemand, no. er sort, Kr. Sagn I. 284; jfr. „busemann", som lever i stalden, Mhoff 319, jfr. anm. s. 603; butz, -emann, Gr. Myth.² 474. 956; se *barn 26.31b; mand siger: „skilling skal b- ha!" rækker pengepung ud af vindue, hvor røver griber den, Kr. SkS. 63. 88; „lege b-", Kr. Börner. 538, en røverleg; se Simon Juda, storbåd.

bussi, no. *busi æn -ə* (Årh., Hors.), ålekvappe, zoarces viviparus, se åle-: jfr. 1. *basse 5.

-but, no. se elle-.

butle, uo. *botəl* (Als). — **1)** pimpe, smådrikke. — **2)** om øl: vinde styrke ved at stå.

buttel, no. *budəl* el. *bodəl* (Als), jfr. fr. bouteille, mlat. buticula; se smör-, tjære-, træ-.

buttelrumpe, no. flaskebund, Krist. Anh. 24.53.

2. by, no. *di stöst byrə a hå sit,* Kr. Alm.² VI. 332.42 (Hornslet v. Århus); *Norbèj* (S. Sams), *Norbèj* (N. Sams); *Jystəbèj* — *Jistəbèj,* Østerby; *Brombèj* — *Brombèj,* Brundby; *Ørbèj(ør-)* — *Erbèj(er-),* Ørby; *[han æ jo ðe riqəst man i wå bèj]* (Mols); *bèjlekən* (sts), bylykken; *hań ær i bèjən,* ɔ: er gået ud; gå, køre, drage *òw bèj,* ɔ: køre i besøg, ligegyldigt om i byen el. udenfor; sjælden derom: *hań ær i bèjən,* se stad, ellers nævner man byens navn (Søvind); *i byj, aj æ byj; æ gijər ən betə löb aj æ byj; æ skal i byj;* aldrig tales om stad i sådanne udtr., den er langt borte (Agger); *skat do te by ida?* til købstaden; *skat do i by* el. *æ by?* om landsbyen (Vens.); *no ər ən, pinədə, liq öwər æ by* (Ribe), kan siges om et truende vredesudbrud, billedet fra tordenvejret; — bynavne med forblommet betydn., se Bövling, Ferup, Glück-

stadt, Gryderup (se *gryde), Hvegebjærg, Hvegeholm, Knasby, Krempe, Kummerlev m. henv., Mavestrup, Rövslund, sove III. 471. 3 b, Smalby, Spralderup, *Törbjærg, Vrangstrup, Vringelborg, Åsby; jfr. Köhl.KS. III. 615, Nyrop, Forblomm. Ord, N.Tidsskr. f. Filol. ny r. VII. 119, Ndl. Vlk. IV. 14, V. 182, Kr.Ordspr. 530, jfr. 3. lune, stav 3; — de forskell. byformer, se Bjerge, Aarb. IX. 129 flg., Meyer Vlk. 2 flg.; alle huse og gårde lå på samme side af byvejen, Kr. Alm. III. 11. 22, jfr. tvillinggård; — *bynavne (s. d.) nævnes med et bestemt tillæg: „a er fra Dejret, guj bejr 't" (Tved s., Rønde); se desværre*, gud I. 508.26 a, „Herregud, er I fra Mariager?", Kr. Ordspr. 509; jfr. det isl. udtr. „hjem til Hólar"; slgn Burne Shr. Sh. 97 „from M-, God help us!"; — „kjøre i by" (s. d.), et kommersspil, Kr. Börner. 654; *binde (s. d.) byen rundt; se Aasen by, isl. býr el. boer hak.; Viby; *Bras-, bræg-i-, føde-, Knas-, lands-, kirke-, nabo-, Smal-, stodder-, Tysker-.

byblæst, no. kun i udtr.: *å gø bøblæst* (Lisbj.T.).

bybolle, no. *æ bybol* (Angel), ɔ: bytyr, se Hagerup under stok, 2. bolle; jfr. Urquell I. 129, II. 113, over „de buerbull" holdes „bullenschauen" fastelavnsmandag.

bybrønd, no. se bykilde.

byde, uo. *by by bøə båjən* (Elsted); *by, æ bø ham huñə dålə fò dæñ ko* (Viby, Als); *by -ə bøə båjn* (Als); *a ær ə bòən, a hðə bòən* el. *bòə* (S. Sams), tilbyde; *wi blew bæjð å kom læŋə fram; a gær omkreŋ å bæjə te gil* (Mols); *do skal eñc by te'* (Vens.), prøve på, vove, se skrive III. 316. 13 a; jfr. Aasen bjoda, isl. bjóða; se fal-, for-, ind-, over-, van-.

-bydel, no. se hår-.

bydelag, no. jfr. „gilleslag", Wigstr. Folks. 39; „biddings", Folkl. XX. 222 (Westmoreland), se Wright Dict.

-bydelse, no. se ind-.

bydemand, no. se Bondeliv I. 295, II. 7, jfr. Bartsch II. 58. 186. 71, Kück 164 flg., Meyer Vlk. 172; se *kostmand.

bydcremse, no. se Bondel. I. 295 flg., II. 8. 73. 112; folkevid i b-r, se JK. 290, Krist. Alm. IV. 120, Börner. 425; jfr. Bartsch II. 74. 81, Wh. Vlk. XVI. 442, Rosegg. Vlksl. 131.

-byer, no. se Viby; ør-.

byfold, no. billede, Mejb. Gld. Hjem 79, Bondel. 178; se helled.

byg, no. *byk* (Als); *mæ skal eñc sku byq i blò* (Vens.), jfr. Kr. IX. 36.388; *dær wel bæjər byq i bløð* (Thy), talemåde: der skal mere til; *ən goəj byk* (Tandslet, Als), ɔ: god byg; — sædetid: 3. Maj, Kr. VI. 276. 228 (Sall.); Kristi Himmelfartsdag, IX. 35. 370, Alm. IV. 159. 457; når sorttornen el. elmen bryder;

„når slåentorn er lig en skimlet hest, da er b-sæd bedst",

Kr. IX. 75.98, Sgr. VIII. 39.44; det sidste b-korn skal sås, når man ser det første rugaks, Kr. Alm. I. 41 q. r. t. (Fyn, Sæll.); jfr. kukkemand II. 324. 34 a. 7 b; skarnbasse; — varsel for god b-avl jul el. nyår, JK. 170. 51-53, jfr. FbJ. II. 97 flg.; ligeså mange blåbær, Kr. VI. 292.388; b- kan rejse 2 gange til Rom, men bliver 3die gang borte, Krist. Alm. I. 41 u, jfr. havre, 42 b, Bartsch II. 163.759; gulrodsfrø, Tr. pop. XXIV. 473; b- skal høstes *i rø ruəsər,* Kr. IX. 37.298, el. *i rø roj,* Alm. I. 41 æ. ø; b- skal møde 12 ugersdagen efter sæden ved ladedör; har der været tørke, står den med „læp ved øret", ɔ: kun halvt ude af svøbbladet, Kr. Alm. I. 41 x. y; — det sidste neg kaldes „bygkjælling" (Fyn), JK. 170.54, FbJ. I. 121, se bygrette; — mand rider ind i b-ager for at undgå trolde, Storaker 38.46, jfr. Nicol. Nordl. III. 16; se rug III. 87. 2 b flg.; — i en skæmtehist.: så kogt b-, Kr. VII. 212, jfr. så III. 748.39 b; jfr. Aasen isl. bygg; se *balle-, *dommer-, flynder-, grönfure-, skjel-, stor-, stub-, svær-.

1. **byge**, uo. jfr. plt. büken, se Mhoff 575 a.

2. **byge**, no. *bøj æn* (Lild s.), se hagl-.

bygfrø, no. *byqfrẹ* (Vens.), affaldsfrø fra byg.

1. **bygge**, no. *æ byq* (Villerslev, Thy), den beboede egn.

2. **bygge**, uo.

bòq -ə bòj bòj (S. Sams);
bòq -ə -ət -ət (Elsted);
bøk -ə -t -t (Als);

ən skal et byq hus te añər fålk djær swyn (vestj.), ɔ: forbygge sig, så man nødes til at sælge;

„den der bygger efter hver mands rå(d),
hans hus kommer kroget at stå,
der kommer ingen tag på“,
Kr. Ordspr. s. v.

jfr. 5. pil; når man bygger, skal man have en skæppe penge og en skæppe söm; jfr. hus 1, Bondel. 26; hele arbejdet, Säve Åkerns S. 54; Aasen isl. byggja; for-.

[byggeoffer], no. se levende begravet II. 403.34 a, kirke II. 125.20 a, *kirkegård, Frazer Taboo 89, Ndl. Vlk. X. 242.

-bygger, no. se gade-, humle-, mølle-.

byggested, no. se bygstade, *byqstḁ̊*, Kr. IX. 176 (Ulvb.).

-bygget, -bygt, tf. se kavel-, klink-, om-, op-, over-.

byggi, no. *[byqi] æn* (Sinding s., Herning), lille, hegnet plads udenfor gården, omsluttet af „b-diget“, der gik ind til husmuren; man samlede der kålene om vinteren og havde bistaderne stående, se Kr. Alm. III. 18.44; jfr. 1. bygge, kringgård, vinduesgård.

byggrynsgrød, no. *byqgrynsgrøð di* (D.), = rgsm., se storbenet.

byghave, no. hegnet bygmark, se KrAnh. 60.129.

byghæs, no. *byqhès et* (Elst.), = rgsm.

bygkage, no. bygbrød, se Kr. Alm. II. 8.16.

bygkorn, no. — 1) troldmand forvandler sig til b-, Eftersl. 136, Sgr. VII. 191, se Gr. Registr. nr. 56. — 2) = hordeolum, på öjelågets rand, se kjönne, jfr. „stolsteg“, som man får ved at se en omvendt stol uden at spytte, CavW. I. 371, Nielsen, Gl. Abetek 61, m. bill. på titelblad; fås ved at kigge gennem nöglehul, Wigstr. FS. 420.89. 90; se fremdeles Gasl. 45, Amins. I. 111 r, II. 110 u. z, „vagel“; Djurkl. Nerike 60, Hofb. Nerike 226, Hazel. II. 24, Sundbl.[2] 291, Runa VIII. 37, Gasl. 45, Folkeven XI. 460.44 „sti“; Mhoff 516.27, Strackerj. I. 83.108 „stige“, Wuttke nr. 525, P.Vlk. III. 67.9-11 „gerstenkorn“; „sty“, Folkl. Journ. I. 331.

byglev, no. skrabekage (s. d.) usyret, ugæret, som bages i ovnsmund.

bygmester, no. med svend på tårn, se Thiele I. 184. 206; jætte b-, se 1. Find, jfr. mester.

-bygning, no. se en-.

bygstodder, no. *byqstḁ̊ər i* (Vens.), sidste neg af byggen, pigerne vil nødig binde det; den som gör det, kaldes „stodder-kvind“ og skal giftes med ham, se Sgr. X. 45.174. 119.388; danse med ham ved høstgildet, Kr. Alm.[2] I. 44.66. 67, se stodder 4.

bygsæd, no. — 3) *byqse̜* (Hmr.), se JK. 227.281; „gulärla“, Amins. VII. 91. 96; motacilla Rolland, Faune II. 224.

bygterne, no. = blåterne, se Sgr. XII. 154.534 (vestj.).

byhorn, no. oksehorn med bymændenes navne indbrændte, Kr. Alm.[2] I. 5, jfr. Kr. IX. 239, P. Hansen Landbr. 56; Bruzel. 54, flyttes v. helmistider til den nye oldermand; Sundbl.[2] 267 „lur“, jfr. Meyer Vlk. 12; billeder, Vor Jord (1899—1900) nr. 19, CavW. II. 294; se tudehorn, tuden.

byhyrde, no. hans lön, se JSaml.[2] III. 143, Poul Hansen, Bidrag til Landvæsenets Historie (1889) 70. 82 flg., Vort Landbrug nr. 23 (1888) s. 408; se fremdeles Kristens. Almuel. I. 12. 23, 14.30 flg. udførlig redegörelse; tuder gennem byen, Wh. Vlk. XII. 180 ned.; til b- siges: „du må nok römme byen for din munds skyld“, Kr. IX. 42.460; „kan bymændene tåle det, så kan jeg også!“ sagde Filskov b-, en vogn kørte over begge hans ben, Kr. VI. 323.83 (S. Omme); se hyrde.

byhöne, no. *bəhö̜n* (Lisbj.T.), = *jèn, dæ vəl ǧæ̜n go i bə̀jən.*

bykilde, no. *[bykel æn]* (Vandel v. Vejle), se Kr. Alm.[2] I. 163.02.

bykjæp, no. = *budstikke (s. d.), Kr. Alm.[2] I. 161. 92. 93 (Begtrup, Vistofte s., Æbeltoft).

bykonge, no. = stodderkonge (s. d.), se Kr. Alm. V. 208.520 (Vol ved Silkeb.).

bylag, no. jfr. CavW. II. 292.

byld, no. fås: ved at træde på henkastet, med materie smittet stykke, Sgr. IX. 79. 254; ved at tage henkastet, smittet rose op, Krist. Sagn IV. 585 øv.; — for at slippe dem, skal man trille sig nøgen i svinesti, Kr. Sagn IV. 587 nr. 1852; bortkaste dem ved skurer i kæp, nr. 1853; opskære dem med viet kniv, nr. 1854; de hensættes i et myrebo, nr. 1856; i skorsten, nr. 1858. 59. 1863, jfr. Sgr. VIII. 128.85, Kr. IX. 65.712; i træ, JK. 175.78; på bøgeknaster, man bærer

i lomme, Kr. IX. 65.711, Sagn IV. nr. 1866; jfr. Gr. Myth.[2] 1122; bortkastes m. klud, Sgr. VIII. 128.587. 139.592; jfr. Jonss. Möre 24, Amins. IV. 82; med arvet sølvskilling, Kr. Sagn IV. nr. 1855. 65, Thiele Overtr. 507; jfr. CavW. I. 437, Sm. Medd. II. LII., Urdsbr. VI. 63.8; med en ligskare, Kr. VI. 280.270, IV. 393.510; hensættes i hjulnav, Kr. Sagn IV. nr. 1860, jfr. Wigstr. I. 124, Bartsch II. 108.407; i væg, Krist. IV. 393.511, Sagn IV. nr. 1861. 64, Sgr. VI. 69.651; til fugle, Sgr. VIII. 128.588. 139.590. 91, Kr. Sagn IV. nr. 1862. 69–70; jfr. Amins. IV. 82, Folkev. VIII. 467. 29, XI. 464. 373, Wigstr. FS. 415. 66, Liebr. Vlk. 321.68; til hund, Sgr. VIII. 139.492, jfr. Amins. IV. 82; se endnu Gasl. 46, Sm. Medd. II. LII., kastes i nordløbende ström: CavW. I. 437, mod gård med besv.; Amins. IV. 82, på ledstolpe; — man fries ved besværgelser: Sgr. IV. 120.290, Kr. Sagn VII. 431.47, jfr. Wigstr. FS. 319. 956. 400. 88, Amins. I. 106, II. 103, Nordl. Troldd. 122, P. Vlk. V. 128, Wh. Vlk. XVI. 174; barn, som har b-er, lægges på kirkegulv, indgives kirkesand, Wigstr. I. 99; b- åbnet med synål bulner, med knappenål læges, Gasl. 57; b- læges, om man bærer muskat hos sig, Kr. IV. 393. 512, Sagn IV. 587. 57; ved trækplaster af beg, P. Vlk. X. 114; se endelig Thiele Overtro nr. 372. 376, Bartsch II. 108. 405, Wuttke nr. 519; — b- må ej nævnes, skal kaldes „tingest“, se Kr. IV. 408, Nyrop, Navnets Magt 123 flg.; — „Byld“ og „Snot“ går på rejse, med var. „Loppe“ og „Podagra“, se Wh. Vlk. XV. 105 m. m. henv.; se Aasen bolde hak.; tip, kattebyldsten; *jærn-, kiste-, söm-, tand-, vrövle-, vår-.

byldeblad, no. = vejbred, plantago L., se Sgr. XII. 157.90 (Sall.).

byled, no. se 3. led 4; jfr. P. Vlk. X. 128.61.

byllebær, no. *bilibær* (Mols).

bylykke, no. *bèjlekən* (Mols), mark som tilhører by.

bymand, no. rim om b-mænd, se Kr. IX. 139 flg., Alm.[2] I. 10.18 flg., 149.28, 161.97 flg., Sgr. XII. 190, Hans Mikkelsens Digte, udg. af Fr. Fischer 120. 37; jfr. Hazel. VI. 13 (Dalarne), P. Vlk. III. 181.5, Meyer Vlk. 197.

bymark, no. *bymark æn* (D.); *bø-mark æn* (Gjern h.), = rgsm., jfr. Bjerge Aarb. IX. 142 flg., CavW. II. LV.

bynavn, no. hvem der kan hurtigst nævne 3 b-e, se Sgr. I. 148. 509, XI. 108. 216, Krist. SkS. 60; jfr. træ III. 867. 47b, by.

byndt, no. se bundt.

byndtelfest, no. *ia·wtən ær ət byñtəlfæst, omå·n ska vi fløt* (Malt; Bovlund, M. Slesv.), ɔ: iaften skal vi snöre vore bundter for at kunne flytte imorgen, jfr. Birl. IV. 334 „Büntelistag“, skiftedag.

byntlag, no. burde være skrevet: byndtlag, ɔ: to lægger pakker, „byndteler“ på samme vogn.

byorne, no. = rgsm.; endnu holdt i Besser, Sams, 1886, Kr. Alm.[2] I. 9.15.

-byrdes, se ind-.

byremser, no. se Krist. IX. 94 flg., Ordspr. 476 flg., Fausb., Agerskov 49. 77. 95.

byrådsgilde, no. „bl. vor ældgamle bys gamle overleveringer er også den, at byrådsmedlemmerne holder gilde for de 6 mark, som i henhold af et gammelt dokument tilkommer hver i årlig lön; hertil indbydes så magistrat og borgmester samt „herretjeneren“, i gamle dage en håndfast borger, der skulde tjene de vise fædre som støttestav på hjemvejen i mulm og mørke“, se Hejmdal 21/11 1909 (Tønder).

-bys, se uden-.

bysmed, no. hans lön, Sgr. X. 123, Krist. Alm.[2] I. 9. 16 (Als, Hadsund), se smed.

bysmedesse, no. se MSkr. 59.

bysse, uo. *ska do no hæn å bys?* (Århus egn), sove, om småbörn, se *bisse, visselulle.

bystævne, no. „b-n, Ørby, Samsø, var midt i byen, og der stod en del store sten, som kaldes „majstenene“, én for hver mand i byen, og på denne sad bymændene ved stævnet“, Kr. Alm.[2] I. 6.8, se 2. stævne 2.

-bytning, no. se jordud-.

bytromme, no. endnu i Darum 1890 v. fastelavn, ligeså i Vilslev, FrRA. III. 31, se tromme.

bytte, uo. *byt -ə byt byt* (Elsted); „mange år efter at marken var byttet op“, Krist. VIII. 199. 330, ɔ: udskiftet; i æventyr bytte får med hund osv., se Re-

gist. nr. 104; jfr. Henriks. 78, Cosquin I. 155 flg., Monseur II. 57 m. m. var.

byttehandel, no. *bythąḷəl* (Vens.), f. eks. mageskifte.

bytting, no. se Krist. VIII. 22.46, = skifting (s. d.), de könneste blandt „julesvendene“ er b-er, FbJ. II. 50.

bytyr, no. se Kr. Alm.² I. 8.14, jfr. Dyer Church Lore 264, holdes af præsten.

byøg, no. gammel hest, fælles for bymændene, se Kr. Alm. I. 63.215 (Silkeborg egn).

1. bæ, no. *bæ̜ æn* (D.), navn til får i börnetale, se *grå-, kom-, tokke-.

2. bæ, no. snavs i börnetale; *æ̜ bæ̜!* (D., vestj.); se ba.

bæffe, uo. *bæf -ə -ət -ət* (Elsted), om hundens pustende stønnen, jfr. Krist. Sagn VII. 286.65, „så fed, te den bæffed“.

bæger, no. *bæqə* (Søv.), *be̜kə et* (Als). — 1) vætters b- taget, hyppigt brugt til alterbæger, se horn 2, lykke II. 475. 48 b, sølvbæger, fremdeles Jahn Sag. 53. 68, 546.678, Temme Pm. 252, Wigstr. FS. 47. 57.213. 215, 88, Nordl. Myt. S. 30; troldebæger til Fjolde kirke, Wh. Vlk. II. 415; b- taget fra spøgelser, Gr. Sagen I. 225; Alfers, Ons Vlksl. IX. 199, CSH. 53. 55. 57; djævelens, Tr. pop. IX. 461; en hel række lykke-b-e, Folkl. XVII. 173; — b- hemmelig skjult i pilgrims ransel, slgn Josefs b-, 1. Moseb. 44.5, se Kr. Æv. III. 283, guldske i lomme, jfr. Wh. Vlk. XIII. 407, Köhl. KS. II. 558, III. 223. 228; — Lang, Cock Lane 212, Lane Modern Egypt 246 flg., P. Arch. XVI. 429, syner ved at stirre i b-; — glemselsb-, Thiele II. 219, Fornald. S. I. 400, Sörla Páttr k. 7; — b-, som fyldes af sig selv, Kr. Æv. III. 201, giver styrke; pige skal med et bæger uddrikke havets vand, Sgr. X. 169; guldb- er kun et potteskår, Gr. Æv. II. 219; en koklov, Bartsch I. 174; hjærneskal, MaFlk. 246; — i Svejdals visen, DgF. 29:

„jeg skal give dig bægret, det er af dyrehorn,
når du kommer i mørken skov, da lyser det som et bål“,
Kr. I. 42.28. —

2) *be̜qər è* best. *-ə* (Vens.), skældsord om kvinde: *è li̜ be̜qər;* jfr. htsk becher, mlt. bacar, bacharium, se *alter-, guld-, sølv-.

bægt, no. den fordringsfulde, *hań wel ha mijər eń jæṇ kåq å æ bejt* (Agger), se jule-.

bæk, no. helsebringende, kommer fra St. Sunnifas' hule, Rafn Oldn. S. I. 209, Ol. Trygv. S. k. 106; b- vanhelliges ved at der bygges mølle, Grimm Myth.² 565; jfr. htsk bach; se *Dras-, Hellig-, Lorte-, lud-, mølle-, plam-, rende-, Vands-.

bækken, no. jfr. htsk Becken, mlt. bacinus, afledes af lat. bacca, et bær; se fyr-, kakelovns-, kirke-, senge-, varme-.

bækrøllike, no. = røllike (s. d.), Kr. Alm. III. 63. 212, brugt til the; fejl for: bakkerøllike?

bækspringer, no. vistnok om en urolig, ustyrlig person (vestslesv.).

bæktorsk, no. ferskvandskvabbe, en fisk (N. Bork).

bældhovedet, to. *bèl̆hòw̱iət* (Søv.).

bælg, no. *han for o bo̜ð mæ æ bælə* (Thy); „så skull a kom te å lih po bælleren“, Jæger Ferie 53, lide, bøde med kroppen; *dæń hyw̱ər haḻ bæḷə ka a slæt et nøt,* Kr. Alm.² VI. 319, siger den apoplektiske: den höjre halve del af kroppen; værge sig mod „ondt öje“, ved at trække b- over hovedet på den, som ejer det, se Wh. Vlk. XI. 425 henv.; — *bæḷə i* (S. Sams), skældsord; jfr. Aasen belg, isl. belgr hak., htsk balg; se hakke-.

bælgblæse, uo. det „bælleblæser“, om stærk blæst, se Kr. Alm.² VI. 320.

bælgeso, no. pige, som drikker meget, KrAnholt 127.

2. bælling, no. se (M. Eskesen) Viser fra dske Hjem i Sønderj. 20.20.

bæls, no. mandsperson, som udfører lettere arbejde på gård, ikke karls arbejde, således: rive, binde korn op, han bruger ikke le, har ikke et bestemt spand heste; en ældre mand kan derfor godt være b- (Vens.); se slæbe-, töjre-, øg-.

bælshyrde, no. *bælshøw̱ər i* (Vens.), se hyrde I. 719.15b.

-bælsing, no. se kvie-.

bælsk, to. overmodig, grov, KrAnh. 127.

bæls-klod, no. *bælsklåj i* (Vens.), = bæls 1.

bæls-kumpen, no. *bælskompən i* (Vens.), = bæls 1.

bælte, no. — 1) piges b- skæres istykker under dans, hun falder død om, Krist. VIII. 150; bortgive, hvad hustru „bærer under sit b-“, se ufødt, jfr. Maurer,

Isl. S. 123; — b-, som tilhører død, spændes om fødende kvinde til forløsning, Rafn, Oldn. S. IV. 27. 30, Olaf H. S. kap. 16. 17; jfr. Laisnel II. 5, b- spændt om St. Margretes statue; — i dværges b- er deres magt, se Antik. Tidskr. 1849—51 s. 201, Hmh. Anthol. 326.15, jfr. Wh. Vlk. II. 2; se Temme Pm. 266.125; den som ejer havfruens b-, har magt over hende, Folkl. Journ. VI. 165; — b- gör usynlig, Kr. V. 354. 56; bringer mættelse, Arnas. II. 321 a, 356. 375. 390; jfr. Gr. Myth. III.[4] 264; smlign Thors „megingjörð“ se Fritzn.; giver sejr, Müller Saxo 124.1; bringer elskov, Arnas. I. 169. 199. 202, jfr. Maurer, Isl. S. 305; — alfegave, Arnas. I. 8, sølvb-; troldegave, fører bort, Krist. Sagn VII. 254.58, lægges om træ, Gr. Gl. d. M. II. 262, jfr. Skytts h. 96, Runa IV. 34.24, CavW. II. 35. 40, Wigstr. II. 207, Hofb. 99, Bondes. Hist. 7, Gr. Myth.[2] 907 a (Sverige), slign Folkl. Journ. VI. 181 (Skotl.), Tr. pop. XXV. 305 flg., Panzer I. 71.88, 368; se †bælte, Fb. Bjærgtagen 81; — b- med indskrift: „7 med et slag“, se Reg. 94, Gr. KM. nr. 20; — b-, som falder ned med tydning af svaners sang, Müller-Saxo 266.11; — retssymbol, GrRA. 157. — 2) legeremsen:

èlcən bèlcən Betləhæm,
fåwọ̀·r ə wal, fåwọ̀·r ə wal!
òlə non mẹskər, hwicən dæ hèlə nọn ma sic ə (Vens.);

se Kr. Börner. 196. 691.74, jfr. 210.31; 1. skrifte 3; Støylen 112.158; puttemand; jfr. Aasen belte, isl. belti itk.; se læder-, rednings-, sølv-.

bæmtiste, no. se *bömkiste.

bændelorm, no. at spise tråden i det brune, krystalliserede kandissukker volder b-, Sgr. VI. 68.640; hvert mske har en b-, der ligger omkring navlen og vokser hver gang slukket lys ryger, Sgr. VIII. 111.488 (Vens.).

bænk, no. *bæŋk i* (N. Sams); *di tu mæ å lẹ mæ æpo· i bæəŋk* (Mols); *æ awl æ så met å æ bæŋk* (vestslesv.), ɔ: middelmådig; varme b-e, se 1. törre 1; jfr. htsk bank, Aasen benk, isl. bekkr hak.; ital. banca, beslægt. med 2. bank, bankerot; se folde-, gimmer-, gryn-, græs-, *gåse-, hov-, *hælme- (se 4. *hælme), hælmte-, kakel-, kalk-, kar-, ler-, pige-, pine-, skole-, slag-, *slagter-, sol-, stodder-, tommels-, tyve-, tælge-, vej-, ælte-, æsels-.

bænkebryder, no. *bæŋkəbriðə* (N. Sams), en billeart [bænkebider?].

bænkevælling, no *bæŋkəwèli* (N. Sams), se rumlesuppe.

bær, no. flt. *bæ* (Søv.), jfr. Aas. bær, isl. ber itk., htsk beere; se hægebærtræ; ene-, et-, fugle-, gal-, galte-, gasse-, hal-, hans-, *hjorte-, hönse-, klung-, knövs-, ko-, kodde-, kors-, kræge-, krække-, kukkel-, *lol-, lådden-, mose-, multe-, sort-, sten-, tand-, tol-, torn-, trold-, tytte-, uld-, ulve-, vej-, vin-, væsel-, yssen-, øl-.

bære, uo.

bæ̨ bæ̨ ba bọə (Elsted);

bèə bæ, båə el. *ba, båən* el. *båə* (Als); *do skat eňc kom bẹ̀ri åpå dæ̨ stu tøs; de wa hẹjər* (hende) *hon kam bẹ̀ri åpå* (Vens.); *bæ om ǩerək* (Viby, Als), ɔ: bære ligkiste fra vogn til grav, se lig II. 410.50a, Bondel. II. 118; *de va i æ dörnsk te æ maň va iňbårən* (Angel); *de bærə frœ̨* (Sall.), vamler, om mad; jfr. Aasen, isl. bera, smlign lat. ferre; se for-.

-bære, to. se u-.

bærekobbel, no. en stang, som bærer „hammeldrætten“ op, hvor der er firspand; se forklaring og skematisk tegning, Kr. Alm. I. 57.

bærel, no. *bèrəň et -ə* (Søvind); gl. da. bærændæ, Harpestr., livmoder.

bæremoder, no. *di fåə hå wåt di fajə, di måwə di bærmåwə* (Hornslet, Ø. Lisb. h.), ɔ: konen som bærer barnet til kirke, se Kr. Alm. VI. 88 øv., JSaml.[2] III. 102; se *fadder.

-bærende, to. se *bærel; kalve-, *sam-.

-bærer, no. se lig-.

bærmetønde, no. *bærmtøň æn* (Lem), = rgsm.; skældsord til tyk ko.

bærtytte, no. *bærtytər* flt. (Nes, Lemvig?), skal være navn for regnspåer (s. d.).

bæse, no. *bæs* el. *bẹs æn* (Lem), tykt kvindfolk.

bæsning, no. *bæsnəŋ æn* (Viby, Als), rummet mellem grebningerne i stalden, også rummet foran båsene, hvor der er fodergang; se bås; nøds-.

bæst, no. *biəst et* (Tandslet, Als); *vat biəst* (Kejnæs), vor hest; „et par gode *biəst*“; *de fjærmər bæəst* (N. Sams), hest; jfr. lat. bestia; se svine-.

bævreasp, no. helligt træ i Sv., se Dybeck Runa I. 22, se træ III. 866.17a; Herrens kors tømret af den, derfor skælver dens blade, Runa V. 80, Wigstr. FS. 21, jfr. Folkl. Journ. I. 295 (Span.), VII. 41 (Skotl.), Graf Miti I. 83; vilde ej unde Herren hvile, forstyrrede ham med sin rysten, Nicol. Nordl. III. 48, Hauken. II. 197; træet ryster, fordi Kain slog Abel ihjel under det, Sundbl.[2] 173; fordi Judas hængte sig i det, Amer. Folkl. IV. 152; — da der hurtigst skal nævnes 3 træarter: „eg, bøg, beveresp", Sgr. XI. 2.3, Eftersl. 226.229, se træ III. 867.47b.

bævrefugl, no. „fange en b-", jfr. „den Bibber fangen", P. Vlk. III. 29, Wh. Vlk. V. 317; jfr. Drechsel, Sitte in Schles. I. 105; „schavakken fangen", Ndl. Vlk. XVII. 7; Tr. pop. VVIII. 25 „le Dary"; smlign Nyland IV. 51 „räkna tretti ett"; se bævver.

bævreryste, uo. *[bevərest]* (Sall.), ryste skælvende, jfr. govre.

-bævret, tf. se for-.

bøddel, no. og hans hjælper rakkerknægten se S. Kjær, Stavnsb. 343, Bjerge Aarb. III. 46, Mathiesen, Bøddel og Galgefugl (1910), jfr. mestermand, skarpretter; se skarn-, øg-.

bøddelstykke, no. = *gabestykke, Kr. Alm.[2] III. 96.10 (Vinkel); den, som spiser b-t, bliver ej god til at prange, I.[2] 96.99 (Fyn); se *banestykke.

bøde, uo. *bør -ə bøt bøət* (Elsted); *haj bøər eǹc få no* (Vens.), ɔ: intet kan hindre, standse ham; b- som no., jfr. P. Vlk. IV. 95.21 „gif-mi"; se bód; ud-.

bødegarn, no. *bøðgår de* (Mors), garn, hvormed itusprungne rendegarns tråde på væv øges, se stoppegarn.

bødegilde, no. gilde for alle, der har været tilstede i *bødestue (s. d.).

bødestue, no. holdtes, når Limfjordsfiskerne om efteråret havde fået deres garn i land; ungdommen samledes da til fællesarbejde for at bøde garnene, se Jyll. 340, Kr. Alm. V. 36.101.

-bødig, to. se ær-.

bødker, no. remse: „b-, b- min röv er istykker, smed, sm- gör den ved!", Kr. Börner. 376.67; se SkV. 240 øv.

bøg, no. *bøək æn* (Egen, Als); springer ud 10. Maj, Krist. IX. 75.794; helligt træ, „apostel-bøg" med 12 skud, Runa V. 79, jfr. træ III. 866.3a; en b- i Silkeborg egnen hed „Maren Krokone", se træ III. 865.44a; jfr. Urquell VI. 73.2; b- siger, se CavW. II. XX; b-aske, middel mod feber, Kr. Sagn IV. 590.88; jfr. htsk buche, lat. fagus, gr. fegos.

1. **bøgle**, no. jfr. htysk bügel, ntysk bögel; se böjle; forbövlet; krog-, tvær-.

bøglekræmmer, no. *bowlkrèmər i* (Vens.), vrövler.

bøglekurv, no. *bøwlkårə æn* (Vens.), kurv med hank over.

bøgling, no. *bøwləŋ i* (Vens.), vrövler.

-bøgret, tf. se for-.

böje, uo.

bòw bòwə bòwət bòwət (Elsted);

böj -ə -ə -ə (Als);

jfr. Aas. bøygjá, isl. beygja, htsk beugen; se svej-.

böjle, no. *böjl æn* (Egen, Als); se bøgle; harve-, stig-, træ-.

1. **-bøl**, no. se 2. bol*; *Dyb-, finger-, Ga-.

2. **bøl**, no. *bøl i* (Vens.), et bröl.

bøle, uo. *bøl -ər -ət bòlən* (Agger), tudskråle; „sådan forfærdelig torden og lyssen, te hun bøler", Kr. V. 3 (Ferring ved Lemvig), ɔ: så det var forfærdeligt; se *brølende; jfr. Aasen bøyla, isl. baula.

bølemand, no. *æ bòləmaǹ* (Lönne, V. Horne h.), kyses börn med, se *barn 26.31b.

bøler, no. „æ bølere", brölerne, navn til en tyveflok på Vandel mark (Randbøl s., Vejle), se Kr. Alm.[2] V. 159.44.

bølge, no. 3 b-r følges, „násjóir", se Arnas. I. 660, Maurer Isl. S. 143; b-r rejser sig, kæmper, Rafn, Oldn. S. XI. 12, Jomsv. k. 3, jfr. Peters. Isl. Færd II. 129 (Laxdöla), jfr. Le Braz 465, TrW. 1 flg.; Sgr. I. 147.503 „de Refsnæs drenge danser med de Samsø piger"; se sø III. 730.24b flg.; jfr. Aasen isl. bylgja huk.

böm, no. se 2. ås.

bömkiste, no. Krist. Alm. I. 57.197 har bæmtiste.

bön, no. *haj løst no gu bönər øwər ə* (Vens.), ɔ: eder, forbandelser; når fiskerne går på hav, kommer fra hav, knæler de om båd, beder en bön, se Jyll. I. 237, Kr. Alm. V. 40.111-12; b- om 100 Kr., Krist. KT. 53.142, jfr. Tr. pop. VI. 143; præstekonens aftenbön, Kr. KT. 210, jfr. Schw. Vlk. VII. 286, se messe; fynske

pigers morgenbön, Kr. Sagn VII. 260.06; — gamle bönner, se Fb. FrH. 27, Kr. VIII. 397 flg., Sagn II. 317 flg., JSaml.[3] I. 40, Sgr. III. 40. 76, jfr. Folkev. VIII. 386. 390, Fylling II. 32. 166, CavW. I. 432, XI, Hazel. II. 21, Wigstr. FS. 150; slgn Monnier 202, HBV. IV. 13, Meyer Bad. 525; Jesus II. 41. 18 b; se bille*, guds engel, mille; — løse fortryllet ved at læse 7 bönner hver aften, Kr. Æv. 68; jfr. Aasen bøn, isl. bœn huk.; †fiskeløsebön; se St. Thøger, *bordbön, †credo, paternoster; herrens-, *kjæde-, skriftemåls-, stakket-.

bønderdrenge, no. se bondedreng.

bönhøre, uo. = rgsm.; *wòrhḙr hò nåk bönhøt hær* (Vens.), ɔ: hun er død.

bönne, no. *bön̥ æn -ər* (Agger); *böən æn* (Als); kaffebönne; en alm. havevækst; b-stængel gror op i himlen, Sgr. VII. 206, se lögn II. 513.40, himmel I. 609.41 a; jfr. Jack & the beanstalk, Jacobs Engl. FT. 59. 233, Folkl. IV. 189, Tr. pop. X. 488, XIX. 400; b-, glød og mus på ævent., Kr. Dyrefabl. 54.104, Gr. KM. nr. 18, Wh. Vlk. XVII. 129 m. m. var.; jfr. htsk bohne, eng. bean; se valsk-.

bönnebog, no. *hañ ær iñt i mi·n bön̥bok* (M. Slesv.), ɔ: bl. mine venner.

bönse, uo. — 2) *a ska bön̥s dæ!* (Vens.), give et let slag med den flade hånd på ryg.

-bør, no. se bære; *børstid; *oste-, smör-, trille-.

Børglum, no. *„hą̈j bowə i Börəmkløstər“*, Grb. 202.1.

Børking, no. se Bork.

-börn, no. se Israels-, små-.

börneleg, no. *dær æ bån̥lijəq* (Ø. Vandet), legestue for börn; m. h. t. legene, se Krist. Börner. 163 flg.; lege med mythiske motiver, se bjærgmand I. 82. 8 a, jfr. ABr. 388 fn., Fb.Bondel. 350.11 for n., jfr. ABr. 438 flg.

börnelege, no. *de ær eñc alme̹jlə è bön̥ljèqi* (Vens.), ej ligefrem et legetöj.

börneliste, no. *bönle̹st æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), til at svøbe börn med.

børost, no. leveres af hver gård som årlig afgift til præsten, mål for dens störrelse i kirkemuren, Kr. Alm. II. 43.119 (N. Slesv.), se ostebør.

børren, no. *bårən æn* (S. Sams); *børəŋ æn* (Als); se sving-.

1. **børste**, no. *bǫ̊əst i* (S. Sams); *boəst* eller *bøəst æn* (Als). — 1) magisk b-, som volder sövn, JMadsen 37; kastes på flugt, bliver til bjærg med torne, Gr. KM. nr. 79, Regist. 27. — 2) *han res bøstə lisom Bątəl i grøðən,* Kr. IX. 247.12 (Ning h.); b- og blod må ej nævnes, når man slagter gris, Sgr. VII. 47. 167; *et bøst* (Havnbj., Als), svinehår; jfr. isl. burst, bust huk., Aas. bust, htsk borste, enkelt stift hår; htsk bürste, redskabet; se guld-, kakel-, maler-, sko-, svine-, sværte-, tand-, vikse-.

2. **børste**, uo. *bòst -ə bòst bòst* (Elsted).

børstenbinder, no. *hą̈j drèkə som i bøstənbe̹jər* (Vens.).

-børstet, tf. se krads-.

børs-tid, no. *ən van̥skələ børəsti* (Skærbæk, S. Jyll.), bjærgningstid for hø og korn.

-bøs, to. se styr-.

bøsken, no. *bøskən æn* (Branderup, N. Slesv.), knøs; „burschchen“?

bøsse, no. — 1) i visen: „Lars spændte b-n for sit knæ“, Sgr. III. 146.3, jfr. Amins. V. 31.13 „spänner han bågen för sit knä“; se *björneskind; en b- kan „dølges“, J. Saml. IV. 127.144. 49. 50, Kr. Sagn IV. 386; „bindes“, Kr. IX. 75. 793; „forgöres“ og atter løses, Sgr. V. 205. 783; X. 33. 93 løses v. brødkrummer; jfr. Kr. VI. 358.48, 383. 283, VIII. 288, Sagn IV. 124. 470; løses: Krist. VI. 362.85. 87, 381.272; ved sølvskilling el. -knap, Krist. VI. 292. 382; ved at skyde hugorm ud af den, Sagn VI. 251. 745-51; jfr. Blich. Nov. I. 267; se Bang, Hexeform. 22.43 flg., Bergh Segn. 53, Fatabur. I. 124, Wigstr. I. 144 flg., II. 48, Amins. IV. 77, VIII. 96. 98. 100-1; kommes et musehjærte i b-, træffer den alt, Kr. IX. 73.77; et alm. æventyrmotiv er en magisk b-, som træffer alt, se f. eks. skytten Bryde, Registr. 10; Gr. GldM. II. 2, JK. 47, Kr. V. 222, Sgr. V. 140, Efterl. 134; jfr. Asbj. II. 189, Henriks. 79, Gr. KM. nr. 110. 111. 129, Folkl. Journ. I. 321; b-, som bringer ulykke over ejer, JK. 52.3; i lögnehistorier, Kr. Molboh. 116.364. 390. — 2) *æn bøs* (Læsø), skal betyde patteflaske; jfr. htsk büchse, af gr. lat. pyxis, æske, bøsse af buxbom; se flint, gevær, skyde 4, skyder, skydestage, 1. skytte, sodstang; arm-, *blår-,

fattig-, fjer-, gryn-, guld-, jagt-, kartoffel-, læder-, potet-, sprut-, stær-, vride-.

bøssekugle, no. *bøjskuwl æn -kulər* (Agger).

2. **bøste**, no. jfr. isl. beysti itk.; se fram-, *fåre-.

bøtte, no. jfr. htsk bütte, mlat. butina, flaske; se fissel-, fløde-, fylde-, grinne-, gryn-, hunds-, mel-, mælke-, si-, sludder-, trimmel-.

bøttevalle, no. *tèp bøtwålən fræ* (Lild), tappe vallen, der samler sig i flødebøtten af.

bøttevåd, no. bruges kun til ålefiskeri og kaldes b-, fordi der ved dets brug benyttes en „bøtte" el. böje, som kastes i vandet, når der skal fiskes; ved denne bøtte fæstes rebet, der hører til våddets ene arm, og man ror nu fra bøtten, idet rebet, og derefter våddet, gives ud fra båden (Limfj.), F&F. I. 181.

böve, no. *böw æn* (vestj.), „jage en *böw* i en, Sgr. IV. 205.58 (Haderslev), IX. 22 (vestj.); udråb for at kyse en, Kr. IX. 332.117.

-bövlet, tf. se 2. bøgle; for-.

båd, no. fredløs sættes i b-, uden årer og øsekar, Müller-Saxo 531.2, Peters. Danm. Hist. i Hedenold III. 195, Arnas. II. 478; jfr. Gr. KM. nr. 104, Gr. Library XVIII. 162; barn el. anden sættes i drift i båd på hav, Rafn Oldn. S. I. 264, Oluf Tr. S. k. 145, jfr. Asbj. I. 307 ned., Mhoff 7, Z. f. M. I. 217, Gr. KM. nr. 92, Sagen II. 107 ned., Köhl. KS. II. 190 flg.; jfr. kiste, skrin, tønde III. 934. 51 b; — b- synker med stævn, da genfærd sætter sig på den, Arnas. I. 257, 547–48; jætte sætter sig i den, Hofb. 35, jfr. tung; — b- står fast i nøst, JFærø 216, står stille på havet, s. 1; jfr. skib 242. 4 b, *dødvande, „Ingeniøren" nr. 6 1909; — b- på ström i alfehjem, Arnas. I. 60; draug s. hvælvet båd, Wille 173; — omført i procession, se skib III. 242.26 a; — i lögnehist.: sejle i b- endeløs, sideløs, bundløs, Sgr. XII. 209; — Molboerne skærer en skure i b- til mærke, hvor den sunkne klokke ligger, Fausb. Molb. Bedr.³ (1887) s. 34, jfr. Busch Vlksh. 60. 67, Bartsch I. 347.476. 3, Cloust. Noodl. 99, jfr. 54; Julien, Les Avadanas I. nr. 69, Liebr. Vlk. 117.69, Orient Occid. II. 544 a, jfr. I. 135, Wh. Vlk. V. 50, en sky er mærke; jfr. Aasen baat, isl. bátr hak.; se 3. åre; fiske-, flad-, færge-, førings-, hav-, is-, jage-, kanon-, kjøl-, krog-, *red-, ruse-, stor-, våd-.

1. **både**, uo. „ej være *[boət mæ]*" (*Als), ej være tjent med.

3. **både**, stedo. *boi to, i boə æňə* (Tandslet, Als).

båds-kram, no. sager tilhørende båd, kompas o. a., KrAnh. 80.184.

bådsmand, no. = rgsm.; plantenavn, blåhat, knautia; man snor stænglen, siger så: *båsmaň, betə båsəmaň, kyər roňtəndåm* (Thy), så narres folk, de tror, den drejer sig, jfr. Ole-vend-dig-om; regner det, mens sol skinner, farer sjæl af b- til himmerig, se heks I. 580. 15 b, regne III. 32. 39 b.

bål, no. se *brænde; jfr. gade-, maj-, væk-, våde-ild; St. Hansblus, Valborg.

bånd, no. best. *båňc* (Vens.), kaldes hvert lag tag, når der tækkes (Mors), se ovsbånd; væve b- på båndvæv, Krist. Alm. VI. 197.427, se Bondel. 109, billede; magisk bånd, som hidkalder hjælp, Sgr. XII. 213; bånd, som hegner, værger, se kreds*, tråd III. 885. 10 b, jfr. Tr. pop. XXV. 113 flg., 295; jfr. band, Aasen isl. itk., binda uo.; se feddel-, forklæde-, fæste-, gang-, hane-, hår-, jærn-, klaske-, kyse-, lue-, næse-, paternoster-, række-, side-, sko-, smile-, stavns-, storm-, stov-, stri-, stryge-, stænger-, sække-, tunge-, tønde-, udskuds-, varme-, øre-.

båndstage, no. b-r er hesselkæppe, der bruges til bånd om karmon, Kr. Alm. II. 19.49 (Vejsmark, Skive).

båne, no. „får vi ikke Gregorius (s. d.) væde, vil lawnieren vind' å båneren tab'", Kr. IX. 28.290 (Sams), de lave steder god afgrøde, de höje vil tabe, se 1. bane.

bårdag, no. slagsmål, se J. Saml. IX. 266. 13 (Asferg-Bjerregrav videbog), jfr. Kalk. I. 316; isl. bardagi hak.

båre, no. *bor æn -ər* (Hammerum); jfr. isl. barar flt., båre; *bæba æn*, bærebør; *kretba æn*, trillebør (Viby, Als), se bære; hul-, hø-, *lim-, skarn-, sten-, tørve-.

bårehyrde, no. *borhøwər i* (Vens.), hyrde for køerne på græsmarken, de höje agre.

-båren, tf. se bære; vand-, vel-.

båreprøve, no. se Chr. Villads-Christensen „Baareprøven“ (1900).

bårer, no. flt. *bǫraqər, bǫrwaŋ* (Mols), Thyboer siger: „hestene er på borerne“; Sallingboen spörger: „hvor vil I køre dem hen?“, Krist. IX. 116.255, ordspil mellem båre og bårer; se ko-, rød-.

bårhø, no. *bǫrhøj* (Vens.).

1. bårre, no. i et stedrim: „Bjøstrup bårrer“, Kr. IX. 128. 337 (Gjellerup ved Herning), betydning?

2. bårre, no. jfr. Aasen baare, isl. bára huk.; se is-.

bårresæk, no. i et stedrim: „*Væstərbæk bår̥əsæk*“, Kr. IX. 130. 343 (Roager, V. Slesv.), betydn.?

1. bås, no. *boəs bǫs [æn]* (Als); i nødset en b-, hvor ingen kreaturer kan stå, Eftersl. 61, se stald III. 534. 48 a; jfr. plt. boos, Schütze II. 113; se faste-, foder-, stude-, øg-.

2. bås, no. se bars.

1. båst, no. se *bost.

2. båst, uo. flt. „de løftede og båst, . . . tilsidst fik de vognen løs“, KrAnh. 53.125, ɔ: stred med, baksede, jfr. Kalk. bærje, bårdag.

C.

cigar, se *sigar.

citronervals, no. se sitronervals.

CMB, se *KMB.

Cyprian, jfr. Bjerge, Aarb. I. 97 flg.; „Dr. Faust's sorte kunst“ med prøver, Friis VN. 82; bogen nævnes, Mélus. V. 60 flg., Maury, Magie 147 anm. m. henv. til Acta Sanctorum; se Legenda Aurea k. 142 s.632, legenden om St. Justina; Lehmann Overtro II. 179, jfr. titelbill.; A. Chr. Bang, Norske Hexeform. og magiske Opskrifter, Kria 1901-2, fortale; Kr. Sagn VI. 67 flg.; Cyprianus Bog, ordret optrykt efter den gamle Cyprianus, der for over 100 år siden fandtes i Afskrifter blandt Almuen, 2det Oplag, Kbh. 1881; Cyprianus, efter et MS. på det store Kgl. Bibliothek for første Gang i Trykken udgivet og forklaret af L. Pio, Kbh. 1892, 2den Udg.; — bog i 4⁰, trykt dels sort dels blodrødt med kabbalistiske tegn, den medførtes af rendekællinger på bunden af deres kurve, Museum 1892, s. 151 (Helsingør); bogen fundet gemt under gulv, indsendt t. prof. Grundvig, se Kr. Sagn VI. 192.543; „Lille Marens Heksebog“, Lucifer på titelbladet, pyntet med horn, hale, hestefod, Krist. Anholt 85. 200; — han havde sin visdom fra 3 bøger: Henr. Smidt, Heksepokissen(?), og Sebrian, Krist. Sagn IV. 322. 26; C- og Obrianus, der brændtes ved ejerindens død, Kr. Sagn VI. 283.800; „Bandebogen“, hvorledes man skal læse djævel til sig, VI. 173. 96; C- består af 16 bøger, VI. 59.184; oversat fra fransk af Anus, Cypri betyder: oversat, s. 66.205; Cypri var gift med Ane, Krist. Sagn VI. 59. 180; C-, som ikke var af de bedste, Kr. Sagn IV. 589.74; „den slemme bog“, Kr. Sagn VI. 26.90; handle om „bogen“, Kr. Alm. V. 83.25, jfr. Kr. Æv. III. 40; C- skrevet med røde bogstaver, Kr. Sagn II. 216. 162, jfr. VI. 54. 165, 59. 175, røde og sorte bogstaver; JK. 28. 36; den er skrevet med kvindes hjærteblod og lysetane, Kr. Sagn VI. 59. 183; — alle præster har C-, Kr. Sagn VI. 59.180; mand ejer C-, læser den flittig, Krist. Sagn VI. 31.04; ligeså Præste-Jens, s. 273. 86; 24 timer være i djævelens vold for at få C-, Haz. VII. 16; — C- går 3 gange i arv, følger 3die led i grav, Krist. Sagn VI. 97. 15. 22; må beholdes af den 10de, s. 97.20; den 3die ejer kan ej slippe den, s. 65. 204; kan ej brændes, s. 92. 216. 17; går kun fra kone til mand og omvendt, s. 97. 218; slippes ved at skide på den på korsvej, s. 97. 219; kastes forgæves i hav, s. 97. 221, jfr. 153. 41; den vender tilbage, s. 295. 24; bliver C- ej skænket bort för død, går dens ejer igen, Krist. Sagn V. 306. 71; — ved C- læser man fanden til sig, Kr. Sagn VI. 108 nr. 13; et særdeles alm. motiv, se Gr. GldM. I. 86, II. 237.366. 67; Kr. III. 289. 389, IV. 183.256, IX. 243. 83; Sagn IV. 282. 25, 284, 322, 350.03, 352, V. 138.39, 177.68, 186.703, 334.71, VI. 4.10, 99.27, 102.235 flg.,

190. 539 flg., 287, 322, 333, Sgr. XI. 67.110, jfr. Mhoff 78, 192 flg., 530, Daae Bygdes. I. 53, Bergh Segn. 47, 48, 52, 53, 131, 133, Wigstr. I. 163, 186, 219, Maurer Isl. S. 125, Gering II. 71, Wh. Vlk. IX. 271, Rochh. Arg. S. II. 146, Kloster V. 116, Ndl. Vlk. X. 133, Folkl. Journ. V. 23 (Cornw.), VI. 153 (Skotl.), Mélus. III. 61, Tr. pop. VI. 680, Liebr. Gerv. 160, Simr. Volksb. VI. 373, Virgil; — folk narres med en græsk bog for C-, Kr. Alm.[2] VI. 94.13; 116.252. 53 bog med røde bogstaver, —259 almanak, jfr. Bjerge, Aarb. I. 97; jfr. „Svartboka" = 6te Mosebog (s. d.), Nicol. Nordl. I. 50, IV. 42, Sande I. 38, Tvedten 122, Folkeven XI. 468, redegörelse; — „Svartkonstbog", Wigstr. FS. 297.860 flg.; „den lilla boken" forsk. fra den store „svartkonst" boken, CavW. I. 422. 438, Bäckström III. 170, Fataburen I. 239, Smålandsk Sv-; — „Gråskinn", fandens håndbog, Arnas. I. 446-47, forf. af Thorkel I. 509, „Rauðskinn", s. 446. 584, forf. af Gotskalk, s. 514; bøgerne beskrives Wh.Vlk. XIII. 156; — „Fausts Höllenzwang", Kloster II. 806 flg., V. 1059 flg., Wuttke s. 176. 178; „Bibliothek eines Hexemeisters", Wh.Vlk. XV. 412; en række tryllebøger, Ons Vlksl. V. 41. 43, Ndl. Vlk. X. 135; Tysk C- med mange besværg., Zs. f. Ethnol. 31 (459); „The long hidden friend", Amer. Flkl. XVII. 89; se Henrik Smidt, Mosebog, Obrianus, sorte skole, -kunst.

D.

d, bogstav. — II. se remser, Kr. IX. 99.67. 68. 70, Ordspr. 506. 526 øv.; i D. *„grør i æ gryr o mar i æ far, så serər vi o snawər ar"*, se Krist. Ordspr. 516; *„grør i æ gryr å mar i æ far å ner ar æ kårnərgyr* (kodnergyden) *å slå tarə"* (tadder), siges Branderup, S. Jylland. — IV. se Krist. IX. 100.69, Ordspr. 506. — VIII. se Krist. IX. 100. 73, Ordspr. 507, Alm.[2] VI. 331. 34, Sgr. III. 39.72; *d* i forlyd > *r* skal findes i Rimsø, Hemmed, Brøndstrup, Bönnerup, men ikke i Glesborg, Kastbjærg; remser med *d* i forlyd: *dær drywər Darom dæjn, din domdrestə döwl;* „din døde, dumme, dovne, dik dås dreng, du døde den dag David døde", Krist. Börner. 103. 904, jfr. 101. 886, jfr. P. Vlk. IV. 118, Wh. Vlk. X. 336 (Brunsv.), Urquell V. 177, Ons Vlksl. I. 58.2. 3, Ndl. Vlk. I. 10 ned.; de gamle i Himmerland sagde: *tuðs, kabuðs, træðsku, flaðskən, glaðsət, hwaðs, a ku ğan paðs ət* (Ordestrup v. Støvring), E. T. Kr. s. 168. 15b, Tkjærs ex. måske trykfejl; kun dele af Asserballe og Tandslet (Als) har *q* for *ð*, ej *k*.

da, bio. *a hå ða ən fålə pœnə kun; de hað jo ða ås wår ən såreful æn* (Mols); se end-, ihvissom-.

dabe, uo. *dab [ər -ə -ə]* (Vens.), tale snövlende.

dag, no. *de ær o æ daws,* på tide; *høt daws,* op på dagen; *hwæ dawsəns då* (Sall.); *å leq lòňc åp ə dawən; de æ hans mur åp ə daw* (Vens.); *haň sòwə tè luňt åp å dawən; haň liqnə hans fòə li åp å dawən; dè blywər it dæň òw daw,* ɔ: ikke for det første; *haň komə jèn ow dawən,* en af de nærmeste dage; *dèr ær it an daw å dawsəns kom,* der er kun fra hånd og i mund (Søvind); *ol teŋ komə få dawi omsijr; haj kam så sèt* (sært) *å daw* (Vens.); *be daw, fo daw we* (Vens.), bede om, få henstand; *væ daw* (Tandsl., Als), hver dag; *ida,* — *hå do fòt guə daw? — hiələ dawi* (S. Sams); *æ daw,* dagen; *æda·w,* idag; *to daw* (Als); Aggerbo kællinger bestemmer tid ej ved dag, men ved arbejde, Kr. Alm. VI. 207.67 „den d-, vi fik kål til onden"; kniplingspiger synger:

„å måňda slåw vi sliňt,
å tisda bəstilt vi iňt,
å vånsda vår ət ən hælə daw,
å tåsda slåw vi ek ət slaw,
å freda såw vi vos lət omkreŋ,
å löwrda bəstilt vi enə teŋ,
å syňda vår ət sabat! (Vestslesv.);

jfr. Sgr. XI. 141.428, Kr. Ordspr. 419.81; se fremdeles Sgr. VIII. 201.817, Sande I. 63. 71; en spinderskes, P.Vlk. VIII. 105; Lidmål 28, Busch Volksh. 18, skomagerens; Urquell VI. 62, Wh. Vlk. VI. 137; Tr. pop. X. 99. 276 sypigers; Mélus. I. 78. 126. 219. 342, Roll. Rimes 277 flg.,

Pitré Arch. V. 531, IX. 116; Köhl. KS. III. 417 „Wer ein böses Weib hat am Sontage“; vrövle- og andre remser, Kr. Alm. IV. 120.3-8, IV.[2] 81.70 flg., Börner. 370, Sgr. IV. 190.63, Wh. Vlk. XV. 271, Schw. Vlk. VII. 149. 302, Tr. pop. XVII. 384, XVIII. 134; — vise om dagene, Ons Vlksl. III. 54, X. 196, XII. 80; se hvide tirsdag, söndag; — den korteste dag må man ej brygge og bage, FbJ. I. 113 m. henv., se Thomas dag; d-ene længes, se Helligtrekongersdag slutn.; den længste d-, se St. Hansdag; — lykkelige, ulykkelige d-e, se Tyge Brahesdag; alm. om dagvælgeri, Andree Parall. I. 1 flg., jfr. Gr. Myth.[2] 1091; — varsel for fødsel de forskellige dage, Arnas. II. 558 ned., jfr. Choice Notes 171; — gudenavne i uges dage forsvundne på Island, se Wh. Vlk. I. 37; alm. om dag og nat, se Gr. Myth.[2] 697, Strackerj. II. 20; — beregn. af dagens timer i 13de årh., se Ndl. Vlk. X. 192; — d-ens komme frier af bjærgfolks vold, se Kr. VIII. 20; jfr. FbJ. II. 5. 7. 25 m. henv.; — vætter må ej hilses „goddag“ men „lykkelig dag“, Kr. Sagn I. 442.08; jfr. Arnas. I. 282 anm., kan ej nævne Guds navn; se vågne, and råber: *„då!“*; i en gåde: „hvad er hvidere end hvidt?“, JK. Æv. I. 197; jfr. gåderne om år; se dagr isl., sv. norsk dag, htsk tag; -dage, kirkedagsgjerning; *allehelgens-, *bittemarkeds-, fange-, far-, fiske-, frue-, fødsels-, *gal-, for-, *glædes-, god-, Graves-, *helmisse-, herre-, himmelfarts-, hov-, hver-, hvile-, höjtids-, hølade-, høst-, jage-, juleaftens-, karledoms-, Karens-, Katrines-, katte-, Kjelds-, Kjeld-svide-bygs-, kline-, Knuds-, knyge-, korsmesse-, kost-, leve-, Margretes-, måneds-, navne-, nyårsaftens-, offer-, prædike-, rigs-, Sankt Peders-, Sankt Steffens-, skud-, spænd-, stads-, stævne-, syvbrødre-, syvsover-, Sörens-, Thomas-, Tyge Brahes-, tåge-, ude-, uge-, Valborg-, Vitus-.

1. -dage, no. flt. se end-om-, for-, gammel-, karle-, ungkarls-, vår-.

2. -dage, no. er dog sagtens = 1. dage, men indkommet ved plattysk, se ve-dage; jfr. mnt. rikedage, wedage, wêldage.

3. dage, uo. *law hań kam næn i æ grø, dawə hań æ smör op* (Kejnæs, Als), opdagede (s. d.).

dagge, uo. *sej å daqi mæ hwæra·ńər* (Lem), om kærestefolk: næbbes, kysses.

-dagger, no. se *feje-, *flas-, *klamp-, lang-.

daggry, no. *i dawgryən* (Bovlstrup, Hads h.); *i dawgryəð* (Skindbj. v. Grenå, kun ældre); *i æ gry* (Nykøbing, Mors).

daglejer, no. *rask mæ æ dawlæjərər! wo æjən fålk komə, næə di ka,* Sgr. II. 109.512 (Fly); jfr. Meyer Vlk. 195, Baden 341, navne, kår.

daglejerskridt, no *dawlèjəskrèt* (Søvind), små, langsomme skridt.

daglig, to. *haj sicər så dawlə uk* (Vens.), så dårlig; *ot dawlə meńəskər* (Søvind), otte personer hver dag.

daglön, no. *dæ blèw lo te dawlön* (Vens.), ɔ: der vankede prygl.

dagmeje, no. dagmilde (s. d.), Krist. Anh. 16.29, se Lindroth, Fr. filol. förm. Lund III. (1906) s. 43.

-dags, no. ejeform, se dag; efter-, gammel-, hidtil-, hovsom-, hvadtid-, hver-, hvittid-, höjtid-, otte-, til-.

dagsgang, no. „Fineper var budet til d-“, ɔ: göre hvad arbejde der faldt for, kløve brænde, passe murmester op osv., Kr. Alm. II. 28.

dagsgrøft, no. *dasgröwt æn* (vestj.), såmange hedetørv, der kan graves en dag.

dagskjær, no. *dawskèr è* best. *-ə* (Vens.).

dagstid, no. *haj åphòlc sæ i dastij te wot* (Vens.), = rgsm.; dagens tider: *dåwədaws*, kl. 6 morgen; *øəndaws*, kl. 12; *natədaws*, kl. 9; *sæŋədaws-tij,* sengetid; *mon i, om månəŋi,* morgen; *fånon, fårmæja,* formiddag; *mæja i,* middag; *ætənon, ætəmæja,* eftermiddag; *ætənons-mèlma,* eftermiddags mellemmad; *awtən i, næt æn,* aften, nat (Vens.); se tid III. 788.35b.

-dagsværk, no. se otte-.

1. dal, no. *da han så kam liq met i dålt,* Kr. IX. 218 (Helstrup, Mds. h.); Lindorm slog dal med rumpe, Kr. Sagn II. 197.88, jfr. Thors hammerslag, Gylfagin. k. 45; Monseur II. 380 m. henv., Sepp II. 446, Schönwert II. 263; se DSt. 1910 s. 159; jfr. isl. dalr hak., sv. norsk dal, se *dæle; huggen-i-, lav-, *rakker-.

2. dal, no. eneste brugte kaldenavn til gås (Elsted); jfr. bos, fylli, kip, tup (-höne), mis, mus, vakke; ad duer flöjter man, hund flöjter el. „smupper“ man ad

(sts); „*dal, dal, kom dalən! dæį betə dal!*“ *båsən!* til ko; *flø!* til føl (*fjò* Elst.); *Mætən!* til får; *pulən!* til höne; *wrak!* til and (Vens.); jfr. Meyer Vlk. 135, Rosegger Vlksl. 281. 290.

daler, no. *dålər æn* (Tandslet, Als); i börnerim: „her har du en daler“ .... se Kr. Börner. 17. 458 flg.;

„*ən dalər i æ hań,*
køv lań å sań,
køv hus å ko,
køv ən lilə betə musə musə!“
(vestslesv.);

jfr. Kück 17, Urquell V. 275 (Bremen); „lade daleren vandre“, selskabsleg, se Kr. Börner. 210.31 flg., 480.88; se ring III. 61.50 b, sko III. 289.16 a, tøffel; jfr. htsk thaler, forkortet af Joachimsthaler; se kast 3, penge III. 803. 8 a, tut 1, Bondeliv 153; fedsel-, veksel-.

-dalket, tf. se gjemmel-.

dalle, uo. „Jens kam dallin mæ Kjesten“, Gillsj. 48, drivende med K-; „di måt dalli ham u te uenen“, Jæger, Ferie 27, slæbe ham, bære.

daller, no. *dalər æn* (vestj.), lille rus; *kom te daləs* (Søvind), komme afsted; se hjalder-.

dalre, uo. *dalər -ə -ə* (Elst.), dænge en til, prygle; *dalər o* (vestj.), banke hurtig og stærkt på.

1. dam, no. i æventyr forvandles helt og heltinde til d- og and (s. d.) på *flugten (s. d.), se Eftersl. 27, Gr. KM. nr. 113, jfr. Registr. nr. 27; „huldretjern“ med dobbelt bund, Asbj. III 92; se gade-.

2. dam, no. se Andree Parall. II. 101, jfr. kålstilk.

damhest, no. se Kr. Sagn II. 163.4, 174.10, Arne Slag. 38, jfr. hest I. 599.31 a, nøkke II. 725. 53 a; †bækhest; den tages til arbejde, Wigstr. II. 195. 371, Hazel. V. 22, Wigstr. FS. 117.376 flg., Landnama II. 10, Folkl. IV. 228.36, Storaker, Hest 23, Arnas. II. 72; fører karl bort, Bruzel. 89; nøkke forvandler sig til følunge, Runa VI. 39.18; den gör sig lang, Mhoff 568, Tr. pop. IV. 405 (Guernsey); kaster folk af, VII. 70, jfr. XVI. 364; „Kelpie“, „water horse“, Yorksh. Folkl. 40, Folkl. IV. 183 (Irl.); „water bull“, Folkl. II. 284. 509 (Man); se endnu Møller, Fr. Sagn 63 (Bretagne); i ham som tigger m. hestefødder, Wigstr. I. 236; huldreprinsesse s. hoppe, Søegd 26.

damme, uo. *han wå så stræŋ o æ stuwəl, sån te de damət nåwət* (Andst), så det forslog.

damp, no. „give d- på en“, ɔ: prygl (Brøch. Saml., Søvind).

dampe, uo. *damp -ə -ət* (Elsted).

-damper, no. se jærn-, skrue-.

dampvogn, no. *æ dampuwn* (D.), lokomotivet.

damstille, to. blikstille (Besser, Samsø), alm. sømandssprog.

damstøvet, to. læs: damstivet, se 1. stive.

-dan, se ens-, hvor-, lige-, så-.

Daniel, no. mandsnavn, alm.; „D-Bosen“ for Dalebo Jonsen, Kr. II. 168, jfr. DgF. 421.

-dankelet, tf. se for-.

Danmark, no. „i ævent. komme t. D-, Kr. V. 109; „kongen af D- og guldsmedens datter“, folkevise, Gl. d. M. II. 66, Djurkl. Nerike 101, BGt. 30; konavn hos Underj., Bergh Segn 41; sovende höner „are off to Denmark“, Folkl. VII. 167 (Irl.); „Lochlin“, which the people call Denmark now, Curtin, FT. 102 (Irl.); D- i en frisisk gåde, se Handelm., Topogr. Volksh. 18.43; legen: „slå for D-“, jfr. „spänna kyrka“, P. Arch. VIII. 426, Ungd's Bok 21.46; „hot cocles“, Gomme, Dict. Folkl. I. 229, Shetl. Folkl. 217; „mano calda“, P. Arch. I. 250.32, jfr. *klaphynde.

danne, uo. *a ska, sti, dan dæ!* (Vens.), få dig til at skikke dig.

dannebrog, no. nedfalden fra himlen, Thiele I. 31, Afzel. IV. 35; *få en danəbròqə* (N. Slesv.), et ordenstegn.

dannebroget, to. „de er dannebrogede ligesom Stensbjærg ronnevæder“ (Hopstrup s. f. Haderslev).

dannebrogshest, no. i et ævent., Kr. Æv. III. 100, uden forklaring.

dannebrogsskibe, no. flt. et oldtids mindesmærke, en slags stensætning, på Gjenner mark ved Åbenrå, Thiele I. 31.

dannekvinde, no. kaldes kone først, nar hun har født drenge (Randers).

-dannelig, to. *danələ* (vestj.), föjelig, medgörlig; se u-.

-danner, se hvor-.

-dannet, tf. se uo.

Dannevirke, no. Mhoff 342, bygget af „Schwarze Greet“ ved djævelens magt, se Rafn Oldn. S. I. 111, Olav Tryggv. S. kap. 69.

dans, no. *i stakə då̦js æ snọt sproŋən* (Vens.); *dańs* el. *dåńs æn* (Als); dans nævnes til musikanten med rim, Krist. Alm.[2] VI. 278 ned., Bondel. I. 300; forskellige: „*Hwa̦ ə de do sæjər, ve do ha wå Pæjər?*“; *pus huń atər hå̱r; tåpə hø̱n, pæ̱rvals, swe̦psk, spriŋfort, æ masjå'k* (mazurka), *sitro̦nərvals* (tyrolervals), *wokədåńs, familievals, spes hambårə, ræjlæńər* (D. 1870—90); 2-, 3-, 4-, 6-turslöjfen, ottemandsdans, enkelt kjæde, liflig sang, Petersens, Fiddemikkel, pigernes fornöjelse (Skagen 1890); fremdeles: skotsk, firtur, sekstur, vals, Kr. Alm. IV. 5, jfr. IV.[2] 22; „ost-og-brød“ m. fl., Kr. Anholt 104.249; „grisen brak låret“, „skædderen udi rendesten lå“, „da Pers stengjærde faldt ned“, Eftersl. 236.259; „syvspring“ o. fl., kostedans, skrædderens totur, GldM. II. 105; „sæt fuglen i det forgyldte bur“, Kr. Anh. 103.245, jfr. 246. 249; se Jylland I. 373, Fb. Bondel. II. 39; Danske Folkedanse 1901, anvisn. og melodier; Berggreen Danske Folkesange og Melodier, Steenstrup, Vore Folkeviser fra Middelalderen; dansemoro på landet, Hauken. III. 179; „korsdans“, Tvedten 25, for at finde drabsmand; — færøiske, se Bücher 263, jfr. Thuren, Folkesangen paa Færøerne, DSt. V. 219, Shetl. Folkl. 218; danse og rim på Island, Wh. Vlk. I. 39 med henv.; Fatab. I. 33, Runa V. 33, Cav. W. II. 461, Bore Bergmandsl. 27 „drefdansen“; Bruzel. 58, Afzel. Sagoh. I. 75; meddelelser om en lang række „volkstümliche Tänze“, P. Vlk. VI. 184; — d- varer lange tider: Thiele II. 219, Registr. nr. 82 e d- i himmerig; d- med bjærgmand i 3 år, Kr. IV. 37; på kirkegård i 7 år, Hauken. II. 77; — kultusdans: i kirke ved bryllup, Pall. Visitatsb. 36; på kirkegård, Steenstr. Folkev. 19 (Færøer); på hellige steder, Afzel. Sagoh. II. 8; ved hedensk offerfest, CavW. I. 155; om ilde, I. 160. 185; på kirkegård II. 301; omgang med sol om höj, så dans, 459; jfr. Pfannens., Ww. 74 m. henv.; Folkl. Journ. V. 246. 301, en udsigt over slige d-e; se *bakke-, *balber-, *dommer-, *drejls-, *drem-, engle-, enke-, enkemands-, *fange-, folke-, for-, *græde-, hvirvel-, kalve-, kane-, kjedelflikker-, *kjæpperygge-, *klappe-, konge-, kontra-, kringel-, *Mortens-, ottemands-, ottetals-, polsk-, rund-, russisk-, røde-, skomager-, skorstensfejer-, skrædder-, stiv-, suder-, trane-, træsko-, vejrmølle-, Vitus-, vugge-, ære(n)s-; fremdeles: dramstykke, dronningens livstykke, halvfemtetur, harboskræp, imellem kakelovnen og væggen, ingen nød i morgen, 1. kjæde 2, Krat-lise, liflig sang, ost og brød, Peder Thomsens kjæde, Peder i havren, pudse hund efter hare, put i hul, rosendans kringelikrans, rundtenom.

danse, uo. *då̦ns då̦nsə då̦nst då̦ənst* (Elsted); „hun kå dåns så net både awt å ret“ (Mols), avet og ret; *di då̦ńsət te de rø̦q om æ skawt* (Malt); på hosesokker: „*så sæ̦tər a mi træskər o smiðər mi wańtər*“, Kr. I. 84.4; i træsko, Krist. Alm. III. 101.63, IV. 63.158, Bondel. 272; med armene på hinandens skuldre, Fb. Bondel. I. 299, Sundbl.[2] 250; — dans hver sönd. aften fra 1. Novb. til 1. Marts (Tåsinge): der betaltes 2 skill. til værten for lys, spillemandspenge sædv. 8 skill., karlene beværtede pigerne med drikkevarer, fik til gengæld kæresteviser, der besvaredes med drikkeviser (midten af 19de årh.); — d- på bro, se *bro, s. 62.27 a; på höje, se höj I. 741.10 b, *bakkedans, *dansehöj; jfr. Sgr. V. 142.36; på gade, Krist. Alm.[2] IV. 55.168; gennem by og gårde, Fb. Bondel. I. 32; i juleleg, Herr Randsbjærg med klokker, Bondel. I. 240; ved oldermandsgilde, Mejborg, Slesv. Bønderg. 42; ved julegæstebud, præsten med husets kone, Daae I. 48 anm.; ved bryllup, JSaml. III.[2] 117, I.[3] 83, Efterslæt 236.257; præst 1ste dans med brud, Kr. Alm. IV. 66; feje gulv, brudedans, Kr. Alm. IV. 68. 70, Bondel. II. 37; d- brud ud el. op, Kr. Alm. IV. 62.52, Gr. GldM. III. 170, Bondel. 299; d- af lag, Krist. Anholt 105.49, Bondel. II. 42, jfr. Djurkl. Nerike 51; d- på kirkebakke v. bryllup, Haukenæs III. 150; høflighed: „tak som spela!“ — svar: „tak som dansa!“, Søegd 71; stubbedagen (Norge), stabbdansen (Sverige), Runa II. 62; d- med stensæk på ryggen, spøg, Daae I. 210; d- ved begravelse, se ligvagt, Bondel. 362, Fausbøl, Agerskov 29, jfr. Hauken. II. 121, III. 169, IV. 368. 387, Tvedten 15, JFærø 117, Djurkl. Unnarbo 68, Folkl. III. 151 (Skotl.), Yeats F. T. 184 (Irl.); der d-s ved unge, ugiftes jordefærd, „de har ej haft bryllup“, Wh. Vlk. VI. 411

(Mähr.); — kvinder d-s ihjel, Kr. VIII. 150. 67, Sagn III. 274 øv., IV. 257. 33; Liden Kirsten, Thiele I. 37, DgF. III. 126, Isl. Fornkv. II. 154, jfr. Thiele I. 207. 321; — d- ved trolddom, se fiol, spille III. 488. 54 a, Krist. Sagn VI. 274. 87. 332.20 flg.; ved Nøkkens melodi, Wigstr. II. 184, FS. 123.394, Jons. Möre 15, Nordl. Sagor 87, Sm.Medd. II. 78 flg., CavW. I. 251, se spille 488.40; — Jøde d-r ved fiolinspil i torn, Hauken. II. 193, præst, jfr. Gr. KM. nr. 110; — oversiddere i dans, se bænk, malt, törre, væg 1107. 41, jfr. sv. „vara panelhöna" (Sv.); — døde danser: på grave Krist. Sagn II. 303. 24, i kirke Kr. III. 231.22, Sagn V. 248.93, mellem kåde levende i kirke V. 232.840, med levende Sgr. V. 122; myrdet barn d-r, CavW. II. L, Aldén Getap. 120; danser moder ihjel, Amins. VI. 122; lig danser på gulv, Wigstr. I. 150; jfr. TrW. 290 døden, en benrad, byder op til dans, er de mange fortæll. om dødes dans indkomne ved billederne af „Dødedansen"? se Nyerup, Morskabsl. 305, slgn FbJ. I. 59. 74; — hekse d-r, Kr. IV. 212, VIII. 205, Gr. GldM. I. 60, St. Hans; på korsveje I. 277.53 b; for djævelen Valb. aften, Kr. VI. 197.70; på Bloksbjerg, Thiele II. 90. 100; jfr. Fries, Hexproc. 18. 20, Runa IV. 29, Gr. Myth. 1003. 1025, Hebbe Sold. I. 230, Bartsch II. 8 flg.; — bjærgfolk d-r: i el om höj, Thiele II. 206. 216. 217, Kr. VI. 9.12. 36.48, VIII. 8.20. 18.40. 20, Sagn I. 33.146. 48.12. 59.60. 64.72. 67.77. 176.39. 192.02. 193 nr. 46. 259.97. 99. 280. 396.90; til mskers sang, Kr. Sagn I. 264. 911; danser folk ihjel, Kr. Sagn I. 196.17. 206.17, i bøndergårde, Kr. Sagn I. 63.69, jfr. Skytts h. 91, Wigstr. FS. 67, CavW. 159. 490; — ellefolk: Thiele II. 176. 180, Krist. VIII. 40. 73, 45.82 i bøndergårde; ellekvinde indbyder ungkarl, Sgr. IV. 202.79, jfr. DgF. nr. 46. 47; elleskudt i tørvemose, Krist. Sagn I. 283.945; ellefolk med dreng, pige, II. 27.100. 103-04. 108, karl danset ihjel; om ild i kulmile, II. 39. 49, jfr. II. 18. 69, 24 nr. 8, i skov, Gr. GldM. I. 152; — dværge, Kr. Sagn I. 204.761; — underjordiske, Møller, Bornh. 38; — alfer, Faye 47, jfr. *alferinge, Arnas. I. 10. 90; — jordvætter, bolvætter om lys, CavW. I. 270. 272; — nisser, Kr. VIII. 1. 2. 6; jfr. Wigstr. II. 115, pige som har gjort nisse fortræd, slider skind af fødder; — trolde, i höje, Gr. GldM. II. 217, med piger, Kr. Sagn I. 195.713, ved bryllup, I. 138.17, karl i troldebo, Thiele II. 233, jfr. Wigstr. I. 162 i jættestue, 167 i höj; — jætter, Runa IV. 43.81.86; — natfolk, Runa IV. 45. 98; — nøkkens lyst, Gr. Myth.[2] 460; pige, bortført af nøkke i dans, DgF. II. 50. 59, jfr. Gr. Sagen I. 58.51, danser med havmand i sø; — djævel med pige, brud, Krist. VIII. 320, Sagn III. 179.25, VI. 221.645, JKamp 82.124; se Mhoff 146.201-2, 597 n., Jahn S. 327, slgn Mélus. I. 564, Dania II. 97, Renv. Ål. 18; jfr. Renv. Ål. 16, danse med sørå, styrte af træthed; Runa VI. 39.20, slide fodblade op med nøkke; Hofb. 159, med djævel, så tøfler fyldes med blod; Yeats 2, d- sine tæer af hos alfer; jfr. mnt. dansen, danzen, htysk tanzen, fr. danser, ital. danzare, afledet af ght. dansôn, trække efter sig.

dansehøj, no. nævnes Kr. Sagn I. 169. 18 (Ø. Brøndersl.), 399. 03 (Bubbegårds mark (Tommerup (?) Fyn), V. 565.86 (Indslev s., Fyn); jfr. Glükst. Hitterd. 53 „dandserhoug"; se Daae, Bygdes. I. 17, danse om höj, St. Hans; Gr. Myth. 1009; se *danse (92.27 b), *höj.

danser, no. *dånsər æn -ər* (Lild); i stedremse, „Styg danser", Kr. Ordspr. 520 (Lönb.); et spor af sagnet om de „forbandede d-e" findes Krist. Sagn II. 286. 159-60, jfr. kirkegård II. 128. 42 b, Sandy Christmastide 20, DSt. IV. 3, FbJ. II. 223, Davids. Skemtanir III. 45.

danserim, no. se Kr. Börnerim 67, „danse, dukke min", 324 flg., jfr. P. Vlk. V. 129. 162, Ons Vlksl. I. 68, II. 99, Kück 144 flg., Wh. Vlk. XVI. 88, Tr. pop. XIII. 697, XX. 106.

danseskole, no. *dåjsskul æn* (Vens.), = rgsm.

dansetrav, no. en hest løber i *dåjstraw* (Vens.).

dansk, to. d- tale sammenlignes m. at skære hakkelse, Wh. Vlk. XVI. 305 øv. (S. Slesv.), jfr. Dania VI. 77 flg.

danske, uo. jfr. svenske 2; se Holger-.

Dansker, no. Kr. SkS. 166.339 „her kommer f. l. m. en d-!" siger strandet mand; stiftamtmand Thygeson kaldtes i Frankrig „der reiche Däne", Kr. Alm.[2]

II. 33. 104; i gådespörgsmål: „hvem var Petrus?" — „ein Däne, es steht: er war auch ein von denen", Urquell III. 170; D-e og Vender kæmper, Temme Pm. 3 flg.; i folkevise i stedet for „die stolzen Ungarn, Oesterreicher" — die st- Dänen, Wh. Vlk. IV. 26; i smædevise: „pip, Däne, pip!", Mhoff 532 (galt pagina) ned., Handelman, Topogr. Volksh. 18. 44 flg.; „Hannemann", Tyskernes skældsord fra 1848, Wh. Vlk. XVI. 305.33; „Dänholm", stedsnavn v. Stralsund, Temme Pm. 144; d- hest, tlm. 1864, P. Vlk. X. 128. 60; se tysk; — gravskrift over dansk soldat i Vilh. Oraniens hær, Andrews I. 164 flg.; d- lejr, landingsplads, Lincolnsh. Flk. 341. 347. 357; i „Tre-king-ham" tre d-e konger begravne, s. 358; „Dane's blood", se *blod 49.12a; „Dane's Lane", Yorksh. Folkl. 402; ben af D-e ved deres landgangssted, s. 200; dansk general i engelsk folkevise, Folkl. XIII. 292; — alle danske myrdes i sövne, Sh. Folkl. 220, jfr. Folkl. XIX. 47 (S. Engl.); dansk mønt til lægedom, Shetl. Folkl. 150; „a cruel Danish giant", knyttet til stedsnavne, Northumb.Folkl. 152; „Dane-Wood, Dane-Head, Dane-Shut", stedsnavne, Harl. Legends 27 (Lancash.); minder om D-, Folkl. XIX. 37; „a Dane's bastard", skæo. s. 47 (S. Engl.); ligeså: „redhaired Dane", D- kom i kong Arthurs tid til England, Folkl. Journ. V. 102 (Cornwall), Folkl. Rec. II. 159, Hunt 307; D- slåes i stort slag, mølle trækkes af blod, Hunt 305; medlem af den eng. familie Constable skyder med en pil et pengestykke ud over havet som skat til den danske konge, Folkl. Journ. V. 262 (Skotl.); — D- bygger slotte i Irland, Ch. Notes 101; skatte gemt af D- i Irland under buske, vogtede af hunde og katte, Folkl. Journ. VII. 313, Folkl. V. 179; D- ejede höns og var stærkere end „fairies", Folkl. VII. 166 flg.; D- lærer folket at brygge øl (s. d.) af lyng, Kennedy 229. 255; — d- hedning døbes, stormvind river dåbsklæderne af ham, Tr. pop. XIX. 287.

dantel, no. *dančəl i* flt. *-ər* (Vens.), ting, som hænger og dingler, jfr. dingeldangel.

dantle, uo. *dančəl -ər -t* (Vens.), dingle; *møl jik å dančəlt mæ jej weŋ (!)* (Vens.).

dap, no. *dap æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vensyssel), fodspor, f. eks. i sne, se 2. trappe 2.

dapper, to. *hun æ dapəs* (Velling, vestj.), net, sirlig.

-daret, -darret, tf. se fordaret, overdarret.

darme, *darme* el. *dörmə* el. *dæmə* (Himmerl.), edeligt udtryk, se dærme, dennemand; *dåmə, dæmə* (Årh.); *dærmə, dæmə, demə* (Søv.).

darris, no. vel sagtens en slags vætter; „lige op for Darris-rende . . . . ligger Darris-höj og den höj har navn af at der dansede 12 darriser om den hver eneste nat", Krist. Sagn I. 195. 715 (Tåning ved Skanderborg).

dask, no. *dask et* = flt. (Søvind), se mening II. 376.38 b, fandask; *lemme-, mund-, sidste-, vende-.

daske, uo. *dask -ə -ət* (Elst., Søv.), også intr. hænge og daske.

-dasker, no. se palle-.

datter, no. *jæ dåðər* (Mols); *dædə æn -rə* (Als); tydning af ordets form, se U. Bland. I. 22; fader vil ægte d-, se Cinderella af Miss Cox, „Catskin" s. 51, nr. 131 flg., Registr. nr. 46 „pigen uden hænder", Arnas. II. 375. 408. 413, jfr. Sundbl.[2] 214, Bartsch I. 479, Folklore XIX. 443, Saintyves, Saints 265, Amer. Folklore VII. 70, Graf Miti I. 289. 293, Rohde, Gr. Roman 420, Rivista II. 149. 265; — Gomme Folkl. History 62, æventyrtræk, lånt fra samfundsforhold; — d- gir far eller mor i fængslet die gennem mur, se Sgr. VI. 54. 503: „stor nød gik gennem sten rød, først var a far din, nu er du mor min, gjætter så I herrer fin"; jfr. Wossidlo Rätsel s. 214, nr. 968, Runa VI. 41. 16, Cavall. Gåtor nr. 96, Jahn S. 540.669, Busk Rome 322, Köhl. KS. II. 387, Straparola II. 106, fortællingen Garnett Greek Folk P. II. 357, jfr. Schmidt Märch. 32; slgn isl. dóttir, sv. norsk dotter; smstilles med gr. thygater; se kro-, sönne-, søster-.

Davbjærg dås, no. se Skattegr. I. 40, billede Aakjær Blicher I. 291, se döjs.

David, no. mandsnavn; i skæmtehist. „hvad sagde D-?" — „vor far kunde ej få mere brændevin", Sgr. XI. 59.00, jfr. Kr. KT. 42. 117. 119; „jeg skal lære

dig, hvor D- købte øllet", trusel, se Kr. Ordspr. 202, Dania V. 41; tysk: „einem zeigen, wo Bartel den most holt", Birl. I. 359, RhA. I. 337, se Hjelmquist, Bibl. Pers. Namn 96, *Bertel; kong D- og Solfager, DSt. V. 1 flg., jfr. DgF. nr. 468; legender om D- se Hanauer 44 flg.

Davids salmer, no. flt. lagt på ryg af malkekvæg værger mod „mælkehare", Arnas. I. 432; tvinger djævel, I. 494. 501, II. 6; værger græsmark mod ham, II. 18; vrænges af Galdre Lopt I. 584 til trolddom.

davre, no. *dòwə* (Tunø), middagsmad; *dòwə* (Ørby, Sams), måltid formiddag efter frokost; *dåwə* (Egen, Als); i Vens. nu: kogt mælk og smörrebrød; tidligere: kogte kartofler i meldyppelse med smeltet fedt i, derefter kogt mælk og tört brød; i ældre tid skal sild have været kosten; mht. udtr. „davre er dagsmad" (s. d.), jfr. Djurkl. Unnarbo 9: det fattige folk havde lært af sine fædre: „frukost är än öda, davar är dagsens föda; middag är landsens sed, får jag ej natt-or, blir det dervid"; se Aasen dagverd, isl. dagverðr hak., sv. dagvard; jfr. melder; St. Steffens-.

davresövn, no. *dòw̯ərsòw̯n æn* (Lild), sövn midt på formiddagen (s. d.).

davretilmad, no. *Marən vil te å ta å heňə flæsk te dåw̯ərtelmar* (Sall.), Sgr. XI. 64.

davreøl, no. *dåwərøl* (Gjern h.), tyndt, som bruges til øllebrød.

de, keo. steo. se den.

Debel, no. jfr. Depelhede, Peters. Litteraturh. I. 108, DSt. II. 158; se Aas. depel, isl. depill; Aas. Ldm. 65 „vasdipil"; Postadressebogen har en række bynavne.

December, no. *dəsæmər* (Vens.).

dedding(?), no. *dẹəŋ i* best. *-i* flt. *-ər* (Vens.); *a hòr heňc månə gu̯ dẹəŋər we' hær,* gaver, ladninger, gode sager.

degn, no. „hon kom te dinins" (Mols); *„læ de' no vær gåt!" så han Jårəp dæjn, da slåw̯ di Lærskåw̯ dræŋ ham,* Sgr. I. 154.595 (Lejrskov v. Kolding); *„vi blœňər ət!" så Måltbæ'k dæjn, han håð æ boq i æ håň o æ flask i æ lom,* nr. 596, han skulde læse i korsdören; alm. om d-ens stilling, Kjær, Stavnsb. 412, Krist. Alm.[2] VI. 154. 17; forbydes at være skaffer, Bang, Præstegdsl. 166; er handelsmand, kromand, ellers meget ordentlig mand, Kr. Alm. VI. 256. 41; „du kan blive d- på Dyrefod", Sgr. I. 149.25 (en holm v. Falster), til en, der intet duer til; *„no gir vi æ dæjn faňən o kyl æ bøqər oňər æ buw̯ər* (vestj.), siger konfirmander; — særkende for d-e, Kr. SkV. 239.4, synger i kirke; præst gör löjer med ham, Kr. VIII. 92. 177; tamper börn, får prygl, Sgr. IX. 70. 248; jfr. Fb. Bondel. 312, slgn s. 186; den, som forsömmer at offre til d-, går igen efter død, Gr. Æv. III. 96; — i krig med folket om salmetoner, Kr. Alm. VI. 196.22 flg.; gaber mund af led under salmesang, Sgr. XI. 118. 238; — klog mand, Krist. Alm.[2] VI. 105 øv.; *„de kloq dejn i Wrènstə"*, Grb. 70.89, se *Dietz; er klogere end præsten og hjælper ham ved maning, Kr. III. 213. 299. 315. 320. 329. 333, IV. 153. 217. 224. 234, VI. 140, VIII. 238. 417, Sgr. V. 207.43, Thiele II. 167, JK. 30; se student, ufødt; d- vil mane, magter det ikke, Sgr. IX. 69.46; præste- og degnehistorier, Krist. IX. 273, Sagn IV. 373, SkS. 188, KT. 66, jfr. Dyer, ChL. 251; — ræven siger:

„d-en giver jeg mit lange ben,
for han skal så tit i sognet trén",
Sgr. II. 193.8;

el. „d-en skal ha min tung',
for han skal så tit i kirken sjung'",
Kr. II. 324.10; —

i en skæmtevise:

„vor d- fik et blakket hestføl,
det red han på",
Kr. IX. 151, jfr. Sgr. I. 125.9; —

degnegenfærd, Kr. Sagn V. 212. 44; — præst og d- stjæler stud sammen, Gr. Æv. III. 53; degnens moster i kiste skal lure, Krist. VII. 361, Regist. nr. 110; forsøger at skræmme den modige svend, Gr. GldM. II. 14, Æv. III. 2, Regist. nr. 11; — person i optoget med ploven, GldM. III. 166 (Als); se løbe-.

degnegilde, no. afholdtes årlig lördag aften för 1ste söndag i advent eller 3die juledag, degnen fik korn og penge og gjorde gilde: han modtog nannest (s. d.), se JSaml.[2] III. 136, Jyll. I. 47, Sgr. X. 74.

degnekone, no. „dinkone", KrAnh. 107. 252; *dęnkwòn æn* (Børgl., Vens.); navn til en blomst: cineraria.

degnens onden, no. se onden II. 747.42 b.

degnesti, no. fra V. Vedsted til Ribe, Kr. Sagn III. 335.87, „løbedegnenes" sti.

degnlus, no. fortæll. om se Kr. IX. 337.128, hvorved dog er at mærke, at lybskillinger og søslinger er större mønter end d-.

deje, no. se sokke-.

dejg, no. *dèj i* (N. Sams); *dèji, hòñ æ få weəq* (sts); jfr. Aasen deig, isl. deigr hak.; se negle-, rotte-.

1. **dejlig**, to. „a har set det mange god dejlige gange", Kr. Alm.² V. 330.27 (Bejstrup, Hanh.).

2. **dejlig**, no. *dæjlər* flt. (Fur), blomster.

-dejligben, no. i konavne: *Bròqə dæjliqbijən* (Darum præstegd), se Peder-.

dejmål, no. *kålən beğøn åm mårən å reŋ ən dèjmol eñ, så møj såm di teñt, di ku slå dæñ daw; di ğik rojən åm ən dèjmol* (Lild); for at spare tid, går slåkarlene bestandig rundt om stykket og tager ikke hele engen på éngang, men kun så meget, de venter at kunne slå en dag; et d- er altid kvadratisk (Hanherred).

dejne, uo. d- kværnen se II. 345.33 b, jfr. *bløde.

dejnelæg, no. sagtens folkeetymologi; *denlòw*, ɔ: *wòj te å den i* (Torslev, Vens.), se 1. løg.

dejnetrug, no. bonde siger: „hvad der fylder feder" og banker piben ud i d-et, Kr. Anh. 25; heks sejler i d-, Gr. Æv. I. 52.

dejse, uo. *dèjs -ə -t -t* (Elsted), jfr. Aasen deisa.

-dejt, se hejt-om-.

2. **del**, no. jfr. Aasen deil hak., se *bommer-, *en-, fjerde-, tredie-, tyvende-.

dele, uo. *diəl diələ djæl djæl* (Elst.); d- prygl, se stokkeprygl; d- skat, så fattig, herremand, helt får hver sin del, Sgr. VII. 218; mellem fattig, præst og Aggerbo, Krist. VI. 248.38; bonde deler med bjærgmand, „tag din part, lad min ligge", Kr. IV. 14.20.21, Sagn I. 460; helt og dødes fylgje skal dele alt med hinanden, Krist. V. 300, Regist. nr. 67; den kloge bondedatter deler ud til sine bordfæller, Kr. SkS. 100.45, en student; Ævent. IV. 36.6, jfr. Köhl. KS. I. 582, II. 567. 646, Bjerge Aarb. VIII. 56, Cloust. Fict. II. 329. 493; helt deler bytte mellem dyr, se Sgr. VI. 231, Gr. Æv. II. 150, Kr. Æv. III. 105, XVII, Henriks. 24, Afzel. Sagoh. III. 143, Krist. Jans. Ev. 33, jfr. Registr. nr. 17; se Aasen isl. deila; med-, ind-.

-dels, no. se næsten-.

-dem, steo. se hver-.

dem, bindeo. *dæm æ dæwl no kaṃ* (Agger), ɔ: dersom, hvad om; jfr. end 3.

demant, no. spøgelser kan ej komme over en d-, Kr. III. 136, jfr. Mélus. VII. 213, værger mod trolddom; d-er samles i dal i Siberien ved nedkastede kødstykker, Kr. Æv. III. 111, jfr. Chauvin VII. 11; se ital. fr. diamante, gr. adamas.

1. **den**, påpeg. steo. *ðə ær ent få ðe˙* (Mols).

2. **den**, best. keo. *a låŋ nat* (D., de Gle); *dæm føjst daw* (Agger); *dæn nyj wuwən* (Mors), ikke: *æ n- w-; de kå vəl væ(r) ə sam* (Havnbj., Als); *han æ jo ðə riqəst maṇ i wå bèj* (Mols).

3. **den**, pers. steo. *di hå moə dòm rèjti gåt* (S. Sams); *a farəð əð; do wil gru få ðom, hwisom do so əm; så ba ði wås; få de˙ ði wa fin, wa ði slæt ænt stålt;* „wi fæk dom ent regdig wæn" (Mols); *åpå ðəm, hwicən skal a ji ðəm?* som objekt göres ej forskel på kön; *-ən* og *-i* synes at kunne bruges i flæng: „vil du købe hesten?" *næj, no wel a slæt eñc ho i;* „har du set koen?" *næj, a hòr eñc sit i ida˙; sowən wel eñc hò i; hon læt i leq; ta i hòl o i å sweŋ i; de war om å jòr å få fat i aja djæ mòqbor å cyr i (ən) istəns hæn, sònt di ku eñc næmt fej i (ən)* (Vens.); „*hur æ hans dætər?*" — *dæñ ær i Wår* (vestj.), foragteligt: „ista"; *så daskə han å mær əm, sålaˑŋ te han blöw wils å kam eñ i ən row-waŋ* (Karlby ved Grenå); *vi brykə iť ə så tit,* vi bruger det ikke så tit; *næj, æ tro iť ə* (Als); *hañ hær iť ə gåt* (Broager); „kaski sæ, bette Di", Jæger Ferie 53, måske, lille De! se: du I. 214.24 b.

den der, steo. *si, hweda˙n de ðæ war gor istan, mən dæ wa reqtiq nåk pænt stelt an* (Mols).

den her, steo. *a tænt å ðəhæ; wask ðəhæ plæt åw slæfən* (Mols), slöjfen; *dæñ jæ, dejæ,* flt. *dijæ* (Als).

dennemand, no. *dèjən ta mə* (Vens.);

a fåstọ·ə, denəkən ta mə, et..., Sgr. X. 222.517; *dæñə mañ* (Søvind, glds).

dependere, uo. *han måt dekəndijər* (Lem), ɔ: give tabt.

1. der, bio. steo. *„a hò jænt dæm hæn i rowərn“ — „wel di så dẹ wẹr?“* (Vens.); *hær, dær* (Handest, Fårup); *hiər, diər* (Gassum v. Randers); „dejr“, „dejrfor“ ellers „der“ (Vens.); *hað əð ænt wå ðær, hað hon fåt eð rewå·w; å så wa ðər spæjl; a breð mæ ænt om å dæ ræn å traw* (Mols).

deres, *dæ dæt dæ* (Als); *dæ kretu·ə, dæt bomærk* (sts); *diər djæt* flt. *diər;* disjunct; *diəs, djèt* el. *djæt, diəs* (Fjolde); *dörə nin* (Mors), deres egen; *de æ djèr i,* deres egen; *hæsti æ djès* (Vens.); *dært nawn* (Kejnæs).

desværre, bio. *„a æ fræ Vyw* (Viuf), *deswar“*, sagde manden, Sgr. I. 156. 18; *„vi æ fræ Rañlə, deswar,* Kr. IX. 107.145 (Hads h.); se Gud I. 508.26 a, *by 80.13a.

1. det, ubest. steo. *næj, snak ålər om ə; søən æ ə mæ ə* (Sall.); „a vill ikk' træk kjowlen å· ham får aller de“, Blich. Bindst., ɔ: for ingen pris; *vi brykə il ə sæ tit,* vi bruger ikke det ...; *næj, æ tro il ə* (Viby); *de kå vəl væ(r) ə sam* (Havnbj., Als); *gaməl cèlənər ska stiqəs i smör, „de“ stor i bibələn* (Vens.), jfr. Sgr. IX. 192. 01, Kr. Ordspr. 534 ned., den I. 183.3 a; „hönsekjødsop mæ rower epo, hue stor „det“ i bivvelen? (Randers), jfr. Nordl. Småplock 33.133, Z. f. M. III, 11.CXXXVII; se hun 5.

2. det, bindeo. — **1)** *han gor så hjalərə, te de ær ən skam; te vi for ən guwə awl ior, de ğör vi et* (vestj.); „han fik hans skosåler smurt ind i beg ... te pengene kunde holde ved“, Kr. VII. 78 d. e. forat; *så war əð ən daw, deðə Wolə Narhålm å mæ....*, Kr. IX. 225 (Årestrup, Horn. h.); *han lòwəð te han skul kom; så stuər te ən ka go* (Mors); *han låwət, han* el. *te han skul kom; han soi, han* el. *te han hai væt dær* (Agerskov), se Hagerup, Kok: te; Kalkar: det. — **2)** *dæn mañ, dæ* el. *te dæ wå· hər; dæn mañ, æ* el. *te æ kæñər* el. *som æ kæñər* (Sem); *dæn mañ, te dær vår hær əgdər, ... te æ så əgdər* (Braderup); *dæñ kåəl, te ən spøtər i* (Angel).

det jager ikke endnu, folkedans, melodi Dske Folked. nr. 53.

-di, se elm.

die, uo. ellekvinde d-r barn, Kr. Sagn I. 298. 986; blod til barns d-, Thorkels. 126, se patte.

Dietz, no. Martin D-, Vendsyssels kloge degn, født 1765 i Tønder, degn i Wrensted, se Friis VN. 44, Goldschmidt, Dagbog paa en Rejse paa Vestkysten af Vends. og Thy, 1865.

dige, no. *dik æn* (Vollerup, Als). — **1)** i ævent. siger d-: „træd let!“, Kr. V. 126; se fandens-, have-, hov-, ramme-, træl-, desuden Knaps d-, volde fra Sv. Grates tid, M. Skr. 6; jfr. eng. dyke, se Denh. Tr. II. 35. — **2)** grav, „blive i dyben d-“, Gr. GldM. II. 122 om tudse (Bogø); se *hul-, å-.

digegraver, no. = digesvale, Sgr. XII. 153.527.

digesvale, no. se *dysvat, gravsvale.

dikke, no. *dekə,* kaldenavn til får (Vens.), se 1. dægge.

dikke el. **dippe due**, börnerim, se Kr. Börner. 69 flg.

dikspasser, no. *dekspasər æn* (Ribe), udtr. som betegner en påfaldende genstand, man ej véd navn til: „hvad er det for en d-?“, jfr. dings, himphamp, pærtegöj, tingest, tons.

dild, no. værger mod djævle, B. Smith Stud. 97, jfr. P. Vlk. X. 134. 12, Temme Altm. 79, mod trolddom.

dilettant, no. *ska do te diləta·ñt ia·wtən?* (D., Vejen), dilettantkomedie; slige komedier vintermorskab, Reimer, F. Folkem. 20.

dilk, no. *delk i* best. *-i* flt. *delk* (Vens.), tykt sted på garn, hvor tvindingen er ufuldkommen; udvækst, fold el. lign. på klæder; *hons æ de får i delk, dæ seə dèr? no hòr hon syjə sont i delk hèr;* jfr. dælken, nokkesnörl, sok 3.

dilkeværk, no. klodset syarbejde; *de æ no delkwærk* (itk.) *sont som de æ lawə.*

dimmelim, so. i udtr. *han håð ən deməle·m* (vestj.), en rus.

din, steo. *dẹj Krestən* (Vens.), din, sön el. arbejder, Kr-.

. . . „Hr. Peder fåvr og fin,
der står barsel hjemm' til din“,

Kr. II. 68.2.

ding dang, „d- d-, klokkerne sang“, Sgr. VIII. 204.32, jfr. „bum bam, klocke-

stamm", P. Vlk. VII. 62; bjærgfolk vil ej have d- d- over deres hoveder, Kr. VI. 62.89; *„a ska wal læ de kram å hòl ęj mè djær ewi deŋ daŋ"*, Grb. 133. 11, siger kæmpen; jfr. Hartl. FT. 90, „Inkbro's ting-tang hangs so high"; se *bjælde, *bjældeko 40.38 b, kirkeklokke II. 130.10 a, 3. ringe.

dingel, no. *slo deŋəl te jæn* (vestj.?), slå til en, så han dingler.

dingledråber, no. flt. *deŋəldrǫvər* (Lem), brændevin.

dings, no. *deŋs i* best. *-i* (Vensyssel), se Nyrop, Ordenes Liv 42. 2, jfr. tingest; fille-.

dinkelskide, no. flt.? *deŋkəlskij* (Vens.), om tynde, dårlig syede klæder.

dintel, no. *deńcəl i* (Vens.), 2) fuld mand.

dintle, uo. *deńcəl* (Vens.), dingle, drive, dovne.

dirk, *dirək i* best. *-i* flt. *-ər* (Vens.), jfr. htsk dietrich, sagtens af mandsnavnet.

dishley, no. navn til en fårerace, *ən disləŋ fǫr* (Lem).

disk, no. uo. *desk æn*, bord; *desk op* (Vollerup, Als), øse op; jfr. Tr. Lund [2]. V. 124 flg., CavW. II. 191; se *slag-.

disse, steo. *a disə wa Karən mest omtǫəl*, KrAnh. IV, ett. „denne", = rgsm.

distrikt, no. *distri·qt æn* (D.), = rgsm., af mlat. districtum, retskreds; se *brændings-, optællings-.

dit dat, no. *så sęər hąj det, å så sęər hąj dat, å så æ mœ liq nėr* (Vens.); jfr. plt. dit, dat, htsk diess, das.

Divelsten, no. se sten III. 554.13 b; offer af brødskiver på den, D. F. M. I. 102.55 (Sams).

djævel, no. *dœlən* el. *dǫlən tæj mœ* (vestj., glds); navne, se fanden m. henv., Lucifer, Satan; 1. slem 2; *dè li kǫl* (Vens.), se III. 917.54 a; „den gamle", Kr. Sagn VI. 179.05, jfr. Mhoff 265.334; „old gentleman, lad", Burne Shr. 75. 116. 172. 191; „gamle Erik", Kr. Janss. Event. 29; „hornpälle", Wigström FS. 326.79; „bedstefa'r", Qvigst. 67 anm.; — folk spytter, når dj- i kirke nævnes, Yorksh. Folkl. 221; mange navne, se Nyrop, Navn. M. 155, Heppe Soldan I. 298; jfr. Gr. Myth.[2] 941; „*Urian" (s. d.), Temme Altmark 143; nævnes dj- i kirketjeneste, spytter man, GML. III. 257 (Rusl.); göre noget i dj-s navn, Kr.Sagn III. 474.11, 12.14; *hąj trowr hąj æ döwlən sįl* (Vens.), en pokkers karl; *han såt ən stuwər döwəl ǫ* (vestj.), en stor ed; flöjter man, danser dj-, klapper man på bord med kniv, gaffel, ske ligeså, Liebr. Vlk. 338.200, jfr. 172 (Norge); jfr. „devils tattoo" (Engl.); — hans udseende: dj- er sort (III. 467.37 a), med hestefod (s. d.); m. hale og horn, Kr. Sagn IV. 340.70, VI. 152.437; hvorledes han fik horn og hale, Sgr. XII. 118; — hans skikkelse og køretöj, Kr. Sagn VI. 28.98; horn og ører, Lidm. 75; beskrives Friis VN. 71 b; jfr. Hebbe-Soldan I. 175. 291; præsten beskriver ham: rød og med lang hale, bonden siger: „det har været en ræv, bitte fa'r!", Kr. SkS. 179.376; — hans billede males, Krist. SkS. 94, Wigstr. FS. 156.496; jfr. Deecke 94 flg., P. Vlk. VI. 175, Tr. pop. VI. 99 billeder, ligeså Mew, Trad. Aspects of Hell 226 flg.; — får skyld for alt ondt, Kr. Sagn II. 261.43, Vang Reglo 33, Mhoff 155, Wh. Vlk. VI. 323; mand ynker ham, Wh. Vlk. VI. 387 (Isl.); — han antager mange skikkelser, kendes altid på hestefoden; som pæn, blåklædt karl, Sgr. XI. 79; i „julemands skikkelse", FbJ. II. 237, som „julebuk", s. 229; som spillemand, Daae, Bygdes. I. 161; jfr. Amer. Folkl. V. 329; abbed, Gering II. 84; Sæmund Frodes hestepasser, Maurer, Isl. S. 123; en bleg mand, som kysses, Soldan I. 162. 168 flg.; hyppig som jæger, Bartsch I. 434. 609. 5. 7; som kvinde, Gering II. 77.24, vil forføre biskop; jfr. Köhl. KS. II. 14 flg., Mélus. VII. 90; frister guldsmed, Gering II. 30; se fremdeles Liebr. Dunlop 541 b, Soldan I. 168 anm., Wolf N. S. 288, Graf Miti II. 94; — dyrehamme: björn, Mhoff 548 (Glückstadt), jfr. Gering II. 30; buk, Lehm. Overtro, titelbilledet, jfr. Soldan I. 230; — edderkop, Gering II. 82; — gris, hund, kat, slange, Wigstr. FS. 156.457; — hest, Storaker Hest 23, CavW. I. 211, Thorkels. 18, Arnas. I. 501. 517; — hund, pudel, se I. 676.44 a, pudel, jfr. Friis VN. 72, Kr. Sagn IV. 222, VI. 109.253, 190.25; gør som en hundehvalp inden i en, VI. 156.447, Alm. VI. 112, slgn Sm. Meddel. II. 54, Mhoff 562; — kalv, Krist. Sagn VI. 243.720; — kat, Kr. Sagn VI. 149.429, jfr. Soldan I. 155. 162; — kok, Krist.

Sagn VI. 149.28. 157.450; — mus, Kr. Alm. V. 107.310; — myg, Maurer, Isl. S. 125; — ravn, se III. 21.40 b, jfr. Hauken. II. 102, mader død med gloende sølvpenge; — tudse, Soldan I. 159, se III. 888. 3 b; — tyr, Kr. Sagn VI. 109. 251, jfr. Bartsch II. 26; — vildgås, Krist. Sagn VI. 243.719; dj- kan påtage sig alle skikkelser uden *due (s. d.) og lam, II. 370.10; — hans følgesvende: „Pokkers“ følge er skader, katte, tudser, slanger, se Gasl. 42. 44, Folkev. XI. 473. 467-69; — læse dj- til sig ved *Cyprian [88.42 b], Kr. Sagn VI. 59.178, jfr. Thiele II. 92 flg., Nicol. Nordl. IV. 43; kaldes på ved eder og skæo. og lever af dem, Arnas. I. 497, KrAnh. 86. 202; må tjene den, der kan nok, Arnas. I. 584; sker det, kræver han arbejde, JK. 257, jfr. Hauken. IV. 495, Arnas. I. 557. 495, Mhoff 264.353, Busch Volksh. 239; bygger *bro [62. 36 a]; skal bære vand i såld, III. 750.51 a, Kr. Sagn VI. 114; i høkurv, Arnas. I. 498; samle gryn, korn, ærter, nr. 271. 273. 274. 278; jfr. Sande I. 38. 40; samle fjer, tælle korn, nr. 299; samle sten af agre, nr. 275 flg.; sprede møg, samle hørfrø, nr. 277—80; rykke træer op, samle gryn, nr. 272; fange en fjært (s. d.), jfr. skid III. 246. 9 b; rette et hår, nr. 281-83; bygge veje, nr. 202-3. 305; kaste hede ind, nr. 307; vende høet i Bersted Kjær, nr. 310; smedder, nr. 288 flg.; tærsker, nr. 292; tækker, nr. 292; jfr. Arnas. I. 487, hugge skov op; muge stald i Oddi, 487. 489; rydde et indløb, 513; hente fisk fra Grimsø, 518; jfr. Arnas. I. 374 genfærd kræver arbejde; CSH. 74, alfer; — dj- kommer, hvor der spilles kort, se II. 279. 40 a, Sm. Medd. VI. 145; jfr. Bartsch I. 437.608-12, JahnS. 291.366. 391, Pm. Vlk. IV. 20.12. 94.40. 41, Knoop Pm. 18.27. 72.41; er nær, hvor ondt göres, Krist. Sagn VI. 147. 20, jfr. nr. 427. 435, pige dræber barn; P. Vlk. VIII. 99. 77, mand hænger (I. 731. 28 b) sig i sytråd; — pagt sluttet med dj-, se *blod 47. 8 b, fanden I. 266. 35; jfr. Friis VN. 70 flg., JKamp 258, Sgr. X. 155.423, Lehm., Overtro 144, Khist. Saml. IV.^{3} 402, Kr. Sagn VI. 23. 81. 84. 37. 7. 250.742; se fremdeles Bondes. Hist. 96, Amins. V. 110 flg., de la Gardie, bisk. Kort, jfr. Afzel. Sagoh. IV. 166; Gering II. 32, pave Silvester, s. 134 Theophilus; Faust, se folkebogen; Wigstr. I. 218, II. 228. 229. 231, Amins. IV. 113, Svensén 19, CavW. I. 217, Mhoff 562, Busch Vlksgl. 53, Arnas. II. 14—19, Maurer, Isl. S. 234, dokumentet se Wh. Vlk. VI. 326, Schindl. 274; udførlig redegörelse, Soldan I. 164—71; friskytte (s. d.) skal høre ham til, når han skyder hare og ræv i et leje, Kr. Sagn VI. 238; kalder man ham, skal man møde ham 3 lørdage, V. 395. 87; han forlanger yderste led af finger, fæces, afskårne negle, Arnas. II. 2 flg.; — henter folk, se ligkiste II. 421.50 b, Krist. Alm. II. 102.54. 121, Sagn III. 277.70, VI. 41.8, Regist. nr. 91, ridefoged, Regist. nr. 81, jfr. Bartsch I. 98. 104.117-18. 260.337. 326.439. 427. 600. 607, Gering II. 65; varsler sit komme, Kr. Sagn VI. 42.39. 40; — besat af dj-: folkene i *Thisted(s.d.), B.Smith Stud. 115, Nord. Tidsskr. f. Oldk. III. 71; A. Ipsens Beretning derom (1891); Pio, Brunsmands Beretn. om Kjøge Huskors (1870); FriisVN. 70, Lehmann, Overtro regist. und. besættelse, jfr. Maury Magie 258; — *danse [93.12 b] med dj-; dj- og engle kæmper om døendes sjæl, Gr. Myth.^{2} 796, Sagn II. 197; ved Sæmunds dødsleje, Arnas. I.502, jfr. veje 1025.12 b; — manes, fordrives, se stank, vinduesbly; jfr. Bartsch I. 108. 434. 609; — lænket, se smed III. 402.28 a, jfr. Krist. Sagn VI. 173.495, JK. 414.81, slgn Gr. Myth.^{2} 963, Liebr. Gerv. 180 anm.; — skattevogter, se skat III. 236.15 a, jfr. Maurer, Isl. S. 28 maura púki, 70 fépúki; — skaber, Kr. IV. 338.433, munk; hest, Kr. IV. 338.435; lærke, Kr. IV. 338. 434, VIII. 393. 21-2; ged, flaggermus, hår på hugorm, Folkev. XI. 473. 67. 68; under guds fraværelse alle sine ånder, CavW. I. 244; vil skabe mske, der bliver til skindløs kat; ligeså medusa ved at spytte i hav, Arnas. II. 3; se herom Dähnhard Natursagen I. 146 flg.; — historier om dj-: den dumme dj-, se Dähnh. Naturs. I. 177 flg., jfr. præstesæk, Kr. IV. 340; tobak III. 814.36 a; giver topmål mod at få strøget, Regist. 96, Krist. IV. 340, se skjæppe III. 276. 11 a; vælge mellem rod, top, se top 2; gör sig lille, fanges i flaske, II. 428. 26 b; løber omkap med søstre, Segerst. 48; syr omkap med skræder, —13; lader

mand leve så længe lys brænder, Krist. Anh. 86.201, se lys II. 483.52 a; smedens 3 ønsker, Regist. 64; — gift med arrig kvinde, jfr. Kr. SkV. 296.3; ævent. om Belfagor, se Straparola II. 4, Elworthy, Horns 99; „Frau Uebelkraut“, Wh. Vlk. VI. 324, P. Vlk. I. 163, jfr. Tr. pop. IV. 171 m. m. henv., Swynnerton I. 298; gifter sig, kan ej røre kone, Arnas. II. 13; — får to for èn, Regist. nr. 77, jfr. Nordl. Sagor 15; — mand vil ej have ham til fadder, Regist. nr. 122; — vil kyse den frygtløse svend, Gr. Æv. II. 143, se Regist. nr. 11; — helt skal rykke 3 hår af dj- hoved, Gr. KM. nr. 44, Regist. nr. 68; — kører omkap med frue, Kr. Sagn IV. 222, med præst, 224. 37; — flår hud (I. 661. 33 a) af lig, jfr. Asbj. III. 291, Jahn S. 324. 408; — ligger i seng med sorte lagener, Krist. Sagn VI. 34.10; — river lig i pjalter, Krist. Sagn IV. 184.37; — spyr penge, Grb. 203.18; — æventyrlige sagn om, Krist. Sagn VI. 254; — må give præst skyds, Asbj. III. 121. 210, Sande I. 39, se luftrejse; rejser i sælham med Sæmund til Island, Arnas. I. 490. 494; fører kannik til Rom hastig som kvindetanke, Møller FrS. 43; Henrik Löve, Gr. Sagen II. 218; — vil tage brud, der nyser uden at nogen siger: „hjælpe gud!“, Vang Reglo 35, jfr. Gr. Elfenm. 107; sendes frem og tilbage mellem præst og troldmand, Bergh Segn. 49; — dj- som vognhjul, se hjul I. 626.43; — dj- forfører kvinde ved hjælp af gl. kælling og grædende hund, se Birket Smith, Studier 139 m. henv.; — lover kælling et par sko for at sætte ondt mell. ægtefolk, Kr. IV. 342, jfr. Köhl. KS. III. 12; — „hjælper ikke gud, så hjælpe fanden!“ sa' Lappen, Nordl. Sagor 65; — trækker gerrig mand i kirke med høkrog, CavW. I. 364; — danner bundløs sø, Mhoff 263. 352; — pisser mod sol, Mývatn dannes, Arnas. II. 2; — kastes i å af stærk mand, Wigstr. FS. 155. 495; — besøg hos den „gamle“, Kr. Sagn VI. 44. 141; — en række fort. om Sæmund og dj- hos Arnason: væddekamp på rim, I. 496; dj- slæber tømmer for Sæmund 497; kaster staldmøg for kirkedör, må føre det tilb. og slikke stenene, 497. 515; giver væverkone kage, at hun ej skal bede for S-, 499; — kiger op af en pyt, 537; bebrejder en præst hans slette latin, II. 23; — „sydost djævle“, skældsord, Kr. Anh. 8.14; i skuespil og optog, Birket Smith Studier 40 flg., Tr. Lund VII.[2] 113, i juleoptog, FbJ. II. 230. 236. 238; skorstensfejer spiller dj-, Wigstr. FS. 158. 500; — tro om dj-, Kr. Sagn VI. 144.19, jfr. Renvall 17, Gr. Myth.[2] 936; rædsel i troen, Meyer Abergl. 190; dj- er Guds abe, eftergör vrængende hans gerning, Soldan I. 166: vrænger den kristne gudstjeneste, I. 291; hans samfund den kristne kirkes vrængebillede, Scott, Demon. 429; jfr. gr. diabolos, bagtaler; se hjemme-.

djævelens rod, no. vistn. succisa pratensis, afkog af den virksom mod blodgang, se Krist. Sagn IV. 613. 97, = djævelsbid.

djævelsbid, uo. succisa pratensis, gl. lægeplante, se Runa V. 53, „púkabit“, Maurer, Isl. S. 28, jfr. Gr. Myth.[1] CLX1, „Teufels Abbiss“.

djævle, uo. *di kæwləs o dæwləs* (Agger); *döwlə mæ* (Vens.), edeligt udtryk.

djævlehjort, no. „æ divvelshjort“ (Bjerre h.), egehjort.

do, uo. *doə do de'* (Lisb.T.), ændser du det, bider det på dig?

-dobbelt, to. jfr. fr. double; se fire-, tre-.

dobbeltgjænger, no. eksempler på at msker samtidig ses to steder, Kr. VI. 229. 314, en møller i Hagenstrup; Alm. II. 98. 241, se „*tvegjænger“, Sagn II. 564.332. 36, jfr. P. Vlk. V. 79.9. 10, X. 100; synet stammer fra folks dybe tanker, Kr. Sagn VI. 9.25, „hvor jeg tænker mig, er jeg“, s. 11. 38; præsten Steemann i Ulfborg, Krist. KT. 14.26; kalder man 3 gange på sig selv, ser man sin egen skikkelse, Krist. Sagn VI. 3.1; ingen kan forklare, hvad det betyder, Wigstr. II. 152; — er varsel for fraværendes komme, CavW. I. 359, Bartsch II. 127.576, JahnS. 391. 499, stærk længsel efter fraværende fremkalder syn af hans person: „er wafelt“; — syn af d- er dødsvarsel, Kr. Sagn II. 394. 36. 43. 45. 410. 85. 415. 01. 19. 21, VI. 4.8, 12.39; jfr. Yorksh. Folkl. 83, se sin egen „wraith“; — man kan vise d- ved trolddom, Kr. Sagn IV. 164. 574. 316.15, VI. 406.89, jfr. Strackerj. I. 286 bb, Gr. Sagen I. 305. 259. 60; se Rääf I. 84

„vålnad“; se sig i „hamför“, Antikv. T. 1849—51 (Færøer); „gong twannang“, Urquell III. 299 (N. Frisland); „fetch“, „double“, Yeats 129; „co-walker“, Lang, Cock Lane 237; „double-man“, Kirk Fairies XXVI; — en bedrager som d-, JSaml.³ I. 68.

dobbeltgård, no. to gårde, byggede i én længe med fælles gårdsplads, jfr. Kr. III. 244, Fb. Bondel. 55; gård 4.

dobber, no. *dòbər æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Hune, Vens.).

dobblegilde, no. jfr. fremdeles Dania III. 370, Kr. Alm. IV. 34.83 flg., Jyll. I. 76, JSaml. III.² 110, I.³ 85, slgn TrW. 258; se *andespil, spillegilde.

dobtønde, no. se 1. dob, gajsimetønde.

dok, no. til skibe, = rgsm.; i årene 1840 fortaltes, at d-ken i Kbh. var bygget på flæskeskinker; jfr. Tr. pop. VI. 137, London Bridge på uldsække; ligeså Berwick Bridge, Denh. Tr. I. 6; Wadebridge, Hunt 445; fyrtårnet ved Alexandria på en glaskrebs, Tr. VI. 291; et tårn på kreaturhuder, Tr. pop. XVI. 513 øv., Ndl. Vlk. XIV. 163.

doktor, no. „han dør, thi doktoren har været hos ham“ (Djursl.); læge og præst hentedes først når alle hjemråd var prøvede og alt håb ude; jfr. Krist. Alm.² V. 51. 9; 53. 151, hentes kun til døende, se Urquell V. 26; vand-d- ser på syges urin, se Sgr. XII 14, mand II. 541. 25b, kalv II. 79. 30b, jfr. Wh. Vlk. XVI. 295.37; i ævent. „den alvidende d-“, Sgr. XI. 209, se smedepræst, Registr. nr. 114, jfr. Hauken. II. 269, Ndl. Vlk. I. 225; — kurerer sønderskudte æg o. lign., Kr. Æv. 134, jfr. Gr. KM. nr. 124. 129; læge (s. d.) får lykke til at helbrede af alfekvinde, han hjalp som barn, Arnas. I. 20; jfr. lat. doctor af docere, undervise; se mirakel-, sukker-.

doktorkarl, no. *dòqtəkòl i* (Vens.), = doktor, måske med et stænk af foragt el. ærgrelse; se nue.

doktorsager, no. flt. bör indgives heste i almanakblade, Amins. V. 104.

dokument, no. *dokumæ'nt æn -ər* (vestj.), = rgsm.; fig. „gennemse dokumenterne“, Blich. Nov. IV. 507, ɔ: kortene, man har på hånden.

1. dol, to. ordspil m. htsk toll, Kr. Molboh. 61.91.92; „i Brasted der er no'n dulle møer“, Kr. IX. 129.339, stedremse (Nibeegn); *dål* (Søvind); *ən dål dræŋ*, en rar dreng, flt. *dål*.

2. dol, to. sløv; *æ kniəf æ dol* (Tandslet, Als); jfr. bol, mol; se mnt. dull, eng. dull, sløv.

dolde, no. se jomfru-, seperi-.

dolk, no. se pibe-.

3. dolle, no. *døl æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), den hule del af et redskab; huset som omslutter skaftet.

2. dom, no. afsagdes under åben himmel, jfr. Nielsen, Tingsvidner s. I. flg., Gomme Folkl. Rel. 68 (Man); indviklede spörgsmål afgöres ved dom, se hyrdes afgörelse Kr. Sagn III. 335.86, Bindestue II. 76.13, Fb. FrH. 84, jfr. Gering II. 196, Afanasiew Märch. II. 145, Cloust. Fict. I. 61, Wh. Vlk. V. 51 anm., Köhl. KS. II. 578, Jataka nr. 257; — börn afsiger d-, se Mhoff 87 (Tønder), Cloust. Fict. II. 10. 13; 1001 Nat IX. 63 flg., Chauvin V. nr. 26; — i ævent. sker det jævnlig at d- afsiges og den skyldige fælder sin egen d-, se Krist. Æv. III. 46. 292, Eftersl. 185, jfr. Mhoff 89.100. 589, Bergh Segn. 6, Bondes. Hist. 210. 329, Segerst. 164, Gering II. 48. 110, Knoop Pm. 223; selvdömme i skæmtehist., Bondes. Hist. 248. 291; se dömme, jfr. †betale, †klang; *guds-.

3. -dom, se karledomsdag; ejen-, fej-, jomfru-, kristen-, øde-.

dominere, uv. *domənì·jr* (Vens.).

dommedag, no. holdes i Josafats dal, se Brandt Lucid. 60; i gåden: „to ting kommer vel“, Gr. GldM. I. 236. 26, ɔ: død, dom; — den kommer, når Bliden bliver èt med Tis sø, Thiele II. 5; når broget ko bröler ved Bellingbro, Krist. Sagn II. 335. 336; — den varsles af 4 tordner på engang, Wigström I. 52, se torden III. 824. 45 a; af kors som 3die gang falder, Sm. Medd. VI. 133, jfr. „dommedagsfisken“ i Visby kirke, BGt. 27, Säve Hafv. S. 29, se fisk I. 296. 33 b; når folk bærer røde strömper og sko med glashæle, Meyer Bad. 521; se verdens ende, Mhoff 250.344, Meyer Abergl. 141; — leve til d-, Nicol. Nordl. II. 73; sove til d-, Kr. Sagn II. 289. 170, Afzel. Sagoh. II. 182; — straffe varer til d-, men så løses alle bånd, se Kr. Sagn II.

280. 135, jfr. Faye 11; Wigstr. II. 375, de døde fra syndfloden, jfr. FS. 182.74; Cav. W. I. 244, Lucifers anhang; 464 skattevogter, 470 „ängamålare, lyktgubbar"; Arnas. I. 295 genfærd; Hartl. FT. 189, Hardw. 188; derfor må msker aldrig sige: „til evig tid", men: „til d-", se mare II. 546. 22 b; — i skæmtehistor.: degn tror det er d-, Efterslæt 209, jfr. Cloust. Fict. II. 35.

-dommelig, to. se gud-.

-dommelighed, no. se gud-.

1. dommer, no. *domərər* flt. (Vens.), klumper i melgrød.

2. dommer, no. *domər æn* (vestj.), = rgsm.; besv. for at „döfva domaren", CavW. I. 413.

dommerbyg, no. afgift af hver halvgård i Guldager (Vrejlev s.) til herredsfoged i Sæby, Kr. Alm.[2] V. 67.197.

dommerdans, no. sangleg, se Kr. Börner. 305, Sgr. II. 230.828; jfr. Arwids. III. 376.

donhammer, no. *dålhamə æn* (Als).

1. donnek, no. „ha en d- te mand", Aakj. Fra Jnl til St. Hans s. 38.

donner, no. *de ga ən stuwər donər* (Mors), brag, bulder, se domre; se grådonne; grå-, knokkel-i-.

donnevol, no. se donvol, dunhammer.

donnimus, no. en ubestemmelig ting (Bröchn. Saml.), se *dikspasser.

donniset, to. *han æ nòj donisə* (Mors), dvask.

donre, uo. *de donrəð* eller *domrəð* (Mors), buldre, larme.

donvol, no. *doniwål æn -ər* (Mols), „dunnervoller", omsvøbte med tælleklude til lysning, se Krist. Alm.[2] III. 22. 75; dyppede i tjære til fakler Valborgaften, IV. 6.9; *dònəwòl* (Søvind).

dorant, no. en plante, til at røge med under forgjort kreatur, linaria, Kr. VI. 384.293, jfr. Wuttke nr. 135; se om ordet Wh. Vlk. I. 289, P. Vlk. X. 4.

dorke, uo. *dork -ər -əð* (Mols), dulme; *de dårkə i tænərən* (Elsted).

dorn, no. se stubbe-, svide-.

dorrel, no. *dorəl æn* (Hvejsel), smule garn, rest af garnnögle; *dæ wa kwon ən lilə dorəl təbåq.*

dorriset, to. *han æ nòj dorisə* (Mors), tosset, tumpet.

Dorthea, no. navnerim: *„æn piṅ i ən mårət* (gulerod), *de ka sæj Dårət"*, Kr. Börner. 94.791; el. „et knippe hø og et knippe årred, de kan sej Dårred"; „en stav i en sti, de ka sej Dårred Mari" (Randers), se ort, jfr. s. 96. 829; jfr. gr. Dorothea, guds gave = Theodor; se St.-, sorte-.

dose, uo. *dåws* (vestj.); *dåwsə*, to. (sts), = doset.

-dose, no. se Peder-.

dosling, no. *dåsləŋ* eller *dåsləri·j* (vestj.), noget sært, uformeligt, pjaltet.

dosmerseddel, no. = rgsm.; *a for å ha ən dåsməsèəl, hèls ka a nåk eṅc hòw ə* (Vens.).

doven, to. „han er så d-, han gider ikke slikke sin egen röv", Kr. Ordspr. 37; — de dovne helte, se Uffe, Müller Saxo 162; Müller Sagabibl. I. 300, Thorsten Thorgeirs sön, Svarfdöla; Ketil Thrums sön Thorsten, Peters. Isl. F. IV. 4 flg., Vatnsdöla 2, An Buesvinger, Rafn N. F. II. 258; — fortælling om den dovneste, se Bondes. Hist. 365, jfr. Straparola VIII. 1, Gesta Rom. 91, N. Indian Notes III. nr. 325; „en doven og en duelig skal ha hverandre", legende, se Kr. VIII. 368, jfr. Birl. I. 360.585, Krauss Südsl. M. II. nr. 137, Wh. Vlk. XIX. 325, P. Vlk. VI. 90, se 3. lad II. 360.4 a; se hund I. 613.46b, hvalp 2, Jacob Löj, *kone, löjsot; lap-.

dovenskab, no. *æ stuwər dåwənskav æ nåk fålən i æ nak o ham* (vestj.).

dovs, no. „ta dows eller enke" (se enke 3); fangeren vælges ved remsen:

„anniken danniken drat,
hun såll hinne mand få syw koter lat,
hun kjowt ham ijen for ed ringere mol:
en skjefuld kol, en piv toba·k, en gammel gro hat,
en swønbat, — dows!"

den som dows træffer er fanger (Randers).

drade, no. *drai æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), langt, tyndt påklædt kvindfolk; *do liqər ən drai;* deraf *draiwòrn* (Vens.), som ligner en dr-, der intet kan overkomme.

1. drag, no. *draw et* best. *drawət* flt. best. *drawərən* (Elsted), leskaft, jfr. draglænke; træk (tric) i kortspil (Hmr.); se krum-, *meje-, ud-, æske-.

2. drag, no. *dè jo wi ən gu drèj* (Vens.), udførte et godt stykke arbejde;

se *drift; *draw* (Vens.), krampe, se Kr. Sagn IV. 598.62; „drawknude", se*krampeknude.

1. drage, no. *draqən ser te æn̊ərn: „hwitən skal a ta?" — å di swår: „ta Jakobs!"* el. han siger: *„hær ær ən luət!" så roðər æn̊ərn: „hwar, hwar?"* (Lild); „dr-n" på rejse med dyrene, Krist. VII. 311. 321, Dyrefabler 1 flg., jfr. Sgr. I. 92. 410. 11, se Gr. KM. nr. 27; slgn eng. drake, and-rik, ændernes hersker; se emmedragi, vild-.

2. drage, no. ilddrage bringer frimurere penge, farer genn. luft, Kr. Sagn VI. 13.45; kaste kniv over den og sige: „del!", Kr. IV. 366.206; man kan vænne flyvende dr- til sig og give den die, nr. 207; gloende, har skindpung ved kæbe, Kr. Sagn II. 135.130; kaster man stål over den, får man dens penge, Sgr. VIII. 160.741; hver morgen guldpenge i aske efter drage, Kr. VIII. 306. 520; jfr. Runa IV. 38. 56, skattevogter, farer som brændende kost; ligner aks af epilobium, V. 59; vinget slange, V. 100.21; — flyvende d-r er og sete her, Wilse, Spydeberg Præstegield (1779) s. 36; bor i bjærghuler, flyver som ildstriber, ildkugle, Nicol. Nordl. III. 22; jfr. Mhoff 206. 280 (Lauenb.); „de dråk", P. Vlk. II. 50, IV. 141. 59. 61. 62; Bartsch I. 256.336, langt opsæt, stjærneskud, slgn Am. Folkl. I. 152; Kuhn NS. 49.49, „lange feurige Streifen des Nachts am Himmel"; Gr. Myth.[2] 971; smlign Mélus. VI. 193 flg., VII. 3. 49, VIII. 187 med en række billeder; — naturfænomen tydes som dr-, Kr. Sagn II. 138.141, hvirvelstorm; Sepp. II. 117 om vildbækken: „da ist ein Drache ausgefahren" (Tyrol), jfr. HaRhyn S. 87. 159; Folkl. XI. 332, vandhoser tilsøs (Korea); alm. herom, se Natur og Mnske 1894 s. 164 flg.; — dr- som læssetræ, Kr. Sagn II. 133. 123; har hoved som and, 137. 139; hugorm med hoved som kalv, forvandlet til dr-, Storak. 52.72; når den har hugget mand, får den forstand, fugl — vinger, hest — manke, Storak. Hest 19; jfr. ruges af haneæg, dræber ved blik, ZfM. I. 140 (Schweitz), II. 421. 60 (Tyrol), smnlign basilisk; se Gr. Myth.[2] 652 flg., dr-, lindorm, lyngorm, CavW. I. 329 flg.; den ruges af örneæg, om guld lægges i rede, Arnas. I. 615; skind af krokodille fremvises som dr-skind, Folkl. XIX. 73 anm.; — den er skattevogter: Krist. Sagn II. 133. 122, ruger guld ud; jfr. Arnason I. 638, lægges lyngorm på guld, vokser begge; sjæl i dr-ham ruger på skat, dr-bo, -gods, -rør; tyk som mandslår, flyver som ildkost, spyr edder, CavW. I. 461; Bue Digres sjæl, skattedr-, Rafn Oldn. S. XI. 138, Jomsv. k. 49; Maurer, Isl. S. 219, Gullthores sjæl; død mands sjæl i dr-ham, Wigstr. I. 176, Amins. VI. 119; ligeså Kr. IV. 366. 205 mskesjæl; jfr. Gr. Myth.[2] 923. 929; ruger på skat, Müller Saxo 61. 14. 271. 18; Thiele I. 355 i Klonhöj, jfr. Krist. IX. 212.50; Thiele II. 232 i slotsruin; Gr. GldM. III. 95. 10; Sgr. IV. 237 729, flyver bort med skat; Krist. Sagn I. 368. 04, i Tolshöj, Vesterbølle; II. 133 flg., III. 454.7; Wigström II. 81. 304, den farer på ophængt tröje; se Wigstr. I. 90. 147. 160, II. 195. 267, Hofberg 104, Aldén 50, Amins. VIII. 124, Runa IV. 38.56, Rääf I. 76, Nyland IV. 104, Faye 67, Vang 8, Bergh III. 83, Segner 55; forstenet, Hofb. Skogb. 35; jfr. Lütolf 314. 257 flg., Burne Shropsh. 83, Cloust. Fict. I. 126 anm. (Orienten); — dr- bor på søbund, Krist. Sagn II. 137.137. 138, jfr. Sepp II. 358. 364. 368. 380 (S. Tyskl.), TrW. 13, Folkl. Journ. VI 232 (Skotl.); smlign skrímsl, Arnas. I. 138 flg.; — i sagn: pige i drage-, slange-, tudseham løses ved kys (349.7), Gr. Myth.[2] 921; — kampe med dr-r og uhyrer, Gylfagin. 48, Thor m. Midgårdsorm; Ketil Hængs S. kap. 1, Rafn N. T. II. 104; Völs. S. k. 18, Sigurd Fofnesbane, Rafn I. 148, Didr. Berns S. k. 383, Bjovulvs kamp, se Mhoff 255, Ragnar Lodbr. S. kap. 2. 35, jfr. Liebr. Volksk. 66. 70 med henv., jfr. Lütolf 311. 256, Winkelried, se Sepp II. 116; II. 112 St. Magnus, 113 St. Georg; Gr. Sagen I. 183.140, Haymon; Dyer, Church L. 27 flg, Bar. Gould, Curious Myths II. 1 flg. St. Georg; Færøiske Kv. I. 171, Thidrik i dr-ham spyr ild på Høgne; —199 dragerne brölede, jætter går i haller; —II. 94, Ivent og Roland i dr-ham; „flugdreki" bærer mand i mund, Didr. Bern S. k. 44, Rafn N. F. III. 88; se Fritzn.[2], jfr. Finngalkn; Arnas. II. 379. 417. 495, stjæler barn i klør; s. 441, pige bliver om dagen gam, manden fl-; Rääf I. 77,

„flogdrake“ skydes; jfr. Wigstr. II. 251, sés på hav, bortførende mske-, dødsvarsel; — Harald Hårderåde kastes i Myklegård for dr-, Müller Saxo 550; — dr- i æventyr: portvagt, Gr. Æv. III. 112, Asbj. II. 51, Forns. Nordrl. III. 668, Erik Vidf's S. kap. 3, indgang gennem dens gab; jfr. Thiele II. 258, drage vogter prinsesse i bur; — hjælpende dyr: Sgr. XI. 196, bærer helt over hav, Kr. Æv. III. XVII, Kr. V. 22, Kr. Sagn III. 16.67, kæmpes ven; Afzel. Sagoh. III. 145, heltindes; — dr- kræver 9. 10. 12. 50 svin, s. fås daglig, bekæmpes, se Sgr. I. 103, XII. 108, Gr. Æv. II. 162, Kr. Æv. III. 107, JMads. 50, jfr. Asbj. II. 37, Krist. Janss. Ev. 35, Amins. VIII. 73, se Regist. nr. 3 e flg., 17 f. k. l., 25; — dr- lyskes af prinsesse i underverdenen, Gr. GldM. II. 29, Kr. Æv. III. 324, JM. 12, Asbj. II. 39 „haugebasse“; jfr. Gr. KM. nr. 91, Regist. nr. 5; — Perseus-Andromeda motivet, pigen som skal ofres til dr-, se Kr. VII. 113 nr. 16, Ævent. 376, Sgr. VIII. 7, Eftersl. 119. 122, JM. 31, JK. Æv. I. 104. 141, jfr. Regist. nr. 25, Bondes. Hist. 200. 358 flg., Segerst. 178. 202, Henriks. 83, Amins. VIII. 67, se Hartl. Perseus I—III; pige II. 816.35 a; — dr- ligger på 3 guldæg, flyver med prinsesse, Kr. Æv. 199 flg., jfr. Regist. nr. 1; — farer ved midnat gennem slot, Kr. V. 24; — lagt under heltens seng for at sluge ham, Kr. VII 45, jfr. Gr. KM. nr. 6; — dr- ødelægger land, JK. Æv. I. 179; — dr- hvis hjærte er lægedom for syg, Gr. GldM. II. 198, jfr. Regist. nr. 14; — dr- vil øde præstegård, nærmer sig et kokketrin, bortmanes, Wigstr. I. 168; — endnu kan tilföjes, at djævel som slange, orm, drage er glkristelig forestilling, se Gr. Myth.[2] 949; se Jörgen, ødle; jfr. gr. drakon; guld-, ild-, *land-, vand-, verdens-.

4. **drage**, *dræj dræjə, dro* el. *dròw, dròwən* (Als); *draw drawə drawt drawt* el. *drawən* (Elsted); *vi dræjə ət kal* (Viby, Als), opdrætter; *hąj wil eňc wal drawəs åpo ə* (Vens.), gå ind på det; *a drawə cyən let* (Vens.), flytter. — 3) *vi dræjs om ə, di kam te dræjsəň*, til at trækkes, ɔ: trættes. — 6) dr- med linned og lagener til fest, jfr. FbJ. I. 112, Sundbl.[2] 235, Cederschiöld 105, Djurkl. Unnarbo 25, P. Vlk. II. 161, se Kalkar drage 4; jfr. isl. norsk draga, sv. draga eller dra, htsk tragen, eng. drag; se kalve-, kors-, *land-.

dragedukke, no. se Krist. Sagn VI. 229 flg., når en ting er bleven borte, kan siges: „a tror også, dragedukkerne har taget det“; Mhoff 285.389 (Sundev.); „du har drowdukker på mig“, Kr. Ordspr. 38, ɔ: holder mig fast; jfr. „dragardokka“ Bergh Segn. 43, „dragaredokko“ Hauken. III. 196, „dragdokka“ Aasen; i flueham, dukke som findes, Storak. 46.62. 52.71, jfr. Gr. Sagen I. 121, Asbj. III. 291; næres af nadverbrød, Hauken. II. 68, jfr. oblat II. 729.27 b; se fremdeles „Zauberpuppen“ Wh. Vlk. IX. 333 billede, X. 99. 417, XI. 217, XIII. 298; „Mönöloke, Allerürken“ Mhoff 209. 284. 85 (Ditm.); „flæðarmús“ Arnas. I. 429, hejreklo s. 622, „þjófarót“ 645; jfr. *alrunerod, Fortunatus, pung, vekseldaler.

dragefork, no. *dræjfòrk æn* (Als), = høkrog (s. d.).

dragegårdspæl, no. se 1. rak.

dragekjæde, no. se Kr. Alm.[2] VI. 326. 90.

drageknude, no. *dròwknuwð æn* (Lild), se *krampeknude.

-dragelse, no. se op-.

drageløkke, no. *drawlyki æn -ə* (Søvind).

dragen, tf. „fem dragne karle“, Blich. Nov. III. 541, ɔ: stærke; se grådraget; kors-, patte-.

dragepige, no. *æ dræjpikə di dråw æ lo, væn dæ sku væ kåst* (Stevning, Als); se 4. drage 6, lærred II. 509.35 b.

drager, no. „de æ søjen drawer, wi wel int på haw ida“ (Skagen), ɔ: sønden blæst.

dragereb, no. se snurrevåd.

dragerem, no. *drawrem i* best. *-i* (Vens.), den underste rem (2) i lader med kørerum i den ene side.

drages, uo. *dræjəs*, trættes, kives (Notmark); *de ə ət falə dræjəsəň* (Oksbøl, Als), skænderi.

draggræs, no. *drawgræjs* (D.), *drawgres* (Rkb.), vokser i moser, brugtes til kalkkoste, klædebørster, se Kr. Alm. III. 95.33; navnet, fordi stængelen let trækkes over ved roden, arter af eriophorum, se 1. fyn.

dragkiste, no. kiste, hvor skuffer trækkes ud til forskel fra „klædekiste“, der har låg (Vens.), se „dragkist“, Schütze II. 260, „tragbare kiste“, se standkiste.

draglænke, no. *et drawlæŋkə kålə di ə reəf fro ə (h)jul å hæn om ə böəm ow ə plåw* (Oksbøl, Als); det ældre udtryk har været et *draw,* se dragekiste.

dragt, no. se hus-, præste-, sørge-.

draher, no. give en en god *drahæ·r* (vestj.), af et ærmetræ, ɔ: slag.

draje, no. se *drade.

dralle, no. se *ko-.

draller-röv, no. (Vens.), = draller-pil.

dram, no. få en dr- i ordentlighed, ɔ: drikke til måde, jfr. Sgr. VII. 113, jfr. Dania VI. 1 flg.; *hąj æ så slem te dramən; dramən ær hąj eñc så mø spǫr øwər; dæ wa wit imẻl dramən* (Vens.), der blev kun skænket lidt; *o drek ən dram ær eŋən skam; jæn dram o tòw dram o let mijər ğör ən mań ful; han hår fåt ən dram te skekəlihijəð o ka hwærkən hør ælər sijə; jæn dram ær eŋən skam, tòw dram ka vær de sam, træj dram sætər mijər təbåq eñ tefram* (vestj.); „en halv dr- er en Bredballe dr-“, Kr. Ordspr. 523 (Vejleegn); „i St. Darum får di en dr- for en søsling og tobak i tilgift“ s. 518; „der skal 3 Resenboere om én dr- og 7 om en spegesild“, Kr. IX. 106.136 (Viborg); „havde vi nu været i Nybro, kunde vi have fået en dr-“, Kr. IX. 103.101 (kro i Viborgegnen), kan siges i et selskab, når man ønsker en dr-; jfr. ene- I. 249. 11 b; se *blæse-, extra-, kommen-, krumme-, malurt-, mjød-, pas-, skylle-, snövse-, tör-, øl-.

drammet, to. „være, blive dr-, ɔ: fuld, se Kr. Alm.[2] III. 83.521.

drank, no. jfr. Kr. Alm. V. 50, hvor der redegöres for brændevinsbrænding; se *efter-.

drantsted, no. „dæ ligger nå drandtstæjer“, Kr. Alm.[2] VI. 325.85 (Torning v. Kjellerup), ɔ: spredte steder.

Drasbæk, no. se pebermø.

drassepind, no. skældsord;

men pigen skød for både skåd' og ring,
„og stå nu dær, din drassepind!“

drathændet, to. frugts. kvinde må man ej kaste noget til, at barn ej skal blive dr-, Kr. Sagn IV. 634.38.

dratnæb, no. skældsord, se fugl I. 380. 6 b.

dratskilling, no. *dratskələŋər* flt. (D.), klatskillinger.

dratte, uo. *drat -ə drat drat* (Elst.); *hąj kam drati baqætər, di kam drati jęj ætər ina·n* (Vens.); *han drat a·w, he·n,* el. *væ·k* (vestj.), ɔ: faldt i sövn, besvimede; jfr. „drattemælk“, Sgr. X. 94.252, en fynsk ret.

drebel, no. se dribbel 1.

2. dreje, no. se hvirvel-.

3. dreje, uo.

dræj dræjə, drǫ el. *dròw, dròwn* (Als);
drẻj drẻjə drẻjt drẻjt (Elsted);

dròwn beən (Als), drejede ben; jfr. Krist. Börner. 217.46, „dreje sig efter alder“, börneleg (Svendb.), se svarve.

drejer, no. se filuren-, *knoge-.

drejerlad, no. *drẻjəlaw è* best. *-lawə* Vens.); *drẻjlaj əð* (Djursl.).

[drejespil, no.]. en rund skive med bevægelig viser, tal som på et ur; de spillende giver et rask stød til viseren; det höjeste tal, den standser ved, vinder; har været almindelig i landsbykroer, man slog om, hvem der skulde betale, jfr. Lütolf 556.578.

drejling, no. *drẻjlən æn -ə* best. *-ərən* (Århus egn), = drejle (s. d.).

drejlsdans, no. glds dans, se Dske Folkedanse nr. 16, dertil hører vel melodi nr. 16 „Drejlstykket“.

drelt, no. stykke på glds plov og agestol, hvilket? se JSaml.[3.] I. 124 flg.

drem, no. „dreem“, Jyll. I. 373, en dans; er det drömme?

dreng, no. flt. *dræŋi* (Tunø); *dræŋ* el. *dræəŋ* flt. *dræŋə* el. *dræŋə* (Als); *dræŋ* (Birkelev, Vodder s., de gl.); bonde gav en dr-, han mødte, en skilling; „kender du ham?“ — „*næj, mən a gir ålti sååən ən knæjt ən skæləŋ, ən ka alər veð, om de æ jæn a si æjn*“ (vestj.); „do er en rar lille dreng, do ska ha få's rø' lu' o o sønda o ri' o æ føl te mærken“; — ligner dreng moder, pige fader, er det lykkeligt, se pige II. 815.11 a, jfr. Kr. IV. 350.49, Sgr. VII. 39.87, Rääf I. 117; — brud skal nat för vielse have en dr- i sengen hos sig, Rääf I. 113; om gudmoder v. dåb sætter først höjre el. venstre fod over kirkes dörtærskel varsles følgende barns kön, Wigstr. FS.

392. 42; mange dr-s fødsel varsler krig, Folkev. XI. 384. 107; — *smo̜ dræŋ ka hòws læŋ* (vestj.);

„dr- skal du være, lejlen skal du bære,
hestene skal du gi',
drikke af kruset når der intet er i";

„vi ær it skiləst ar ino'! såj di Kasə dræŋə, da hąj di slåsət i tre döjn" (Kassø, vestslesv.), Krist. Almuel. IV. 53. 118; mange talemåder og vittigheder med tilföjet: „sa' drengen", Kr. Ordspr. 423. 636, jfr. Wossidlo, Aus d. Lande Fr. Reuters 59; „dreng var a, mand blev a, karl har a aldrig været", om den tidlig gifte; „sted (fæst) dig en dr- til en skilling, så får du nok at se, hvad nytte du får af ham"; *do sku ha ğo̜r dæj ən dræŋ ifywər, så bəhöwəð do et o ha stæj dæ jæŋ io̜r; do æ dæň slem dræŋ fræ Je̜qibjærə, dær o̜ð vælǝŋən fræ huňən,* Krist. IX. 112. 206 (Horsens), også kan siges: fra Eskerod (Hornslet); *æ slem dræŋ,* en tigger, se Aakj. Blich. I. 295, billede; — tolvårs drenge, se Kr. VI. 234, VIII. 383 flg., jfr. tolv III. 819. 12a, Sybille, Tyrk; — dreng afsiger dom (101.21 b); — „hvem har skabt verden?" — „det har de S-s drenge gjort!" udbryder præsten, han stak sig på knappenålene i prædikestolens hynde, skæmtehist., Sgr. XI. 56. 94 flg.; — levende dr-, nedgraves som bygningsoffer for kirke, se Kr. VIII. 81.155; jfr. *byggeoffer, levende 403.34a; — i ævent., dr- lavet af jærn, Eftersl. 147; i gåden: „en dr- var min moder", Gr. Æv. II. 120, jfr. Registr. 45 c; — grön dr-, Krist. V. 309. 40 (jfr. grön I. 504. 40 a), silkedr-, V. 301.39; stumlings (s. d.) dr-, V. 289, hører alle til ævent. om den taknemmelige døde, Registr. nr. 67; rød dr-, JK. 119. 15, underjordisk; heksenes drenge, tjenende djævle, se JSaml.[3] II. 230. 255. 256; — „drenge går af *skole", se *barn 27.20 b; jfr. Aasen dreng, isl. drengr hak., karl; se pige; elle-, forgangs-, fåre-, *gadebasse-, gade-, havre-, *heste-, hunde-, hyrde-, hæld-i-, hø-, kampe-, katekismus-, kjæppe-, knoppel-, kokke-, kongens-, kræ-, *læder-, løbe-, Manø-, munke-, møller-, pige-, præstens-, rakker-, skriver-, stald-, stor-, *to-, tusend-, tysker-, tørve-, vogter-, øg-.

drengehyrde, no. *drèŋhøwər i* (Vens.), se hyrde I. 719.14 b.

drengs pølse, no. laves af milt og lunger (Elsted); jfr. Storaker 151 „kjuring steik", jfr. hjassepølse.

2. **drev**, no. se kron-.

dreven, tf. se fag-, værk-.

dribbel, no. se heste-, ko-, stude-.

dribe, uo. se dryppe.

drible, uo. *drebəl* (Vens.), dryppe dråbevis; „så syg, te a hwærken ku drewl' heller drow'", Aakjær, hverken savle eller trække vejret; se debble, 2. sible.

drift, no. *go̜ ən dròwt* (Lild s.), et skår helt igennem, se 2. drag 3; se fælles-, is-, ud-.

drik, no. en række magiske drikke; — edderdrik, drik med edderkorn, Wigstr. I. 14.21, 22.19, Sgr. III. 149.15 flg., Fær. Kv. I. 166, Isl. Fornkv. II. 21. 37. 79. 84, jfr. Birl. III. 407, edderkop i drik; Kalevala XVII. 146, ormar, maskar, ödlor i drik; — elskovsdrik: Krist. Anh. 53.123, Kr. I. 303.37; Müller-Saxo 186. 5 „succis in Venerem mixtis virginem enervare"; digtet om Tristan og Isolt, Liebr. Dunlop 81 b, Hertz Tristan 470. 532 m. henv.; — forvandlingsdrik: blive dyr ved at drikke, Gr. KM. nr. 11, Macculloch 158; — glemselsdrik: Thiele II. 219, Kr. Æv. 313, Kr. Æv. 313, Kr. VIII. 18.40, DgF. 45, Afzel. Sagoh. II. 181, Bøsmer i Elvehjem; Øverl. 16, Arnas. II. 322, Tristan; 381, Maurer Isl. S. 318, Færøiske Kv. I. 28.143, 158, Rafn, N. Fort. S. I. 171, VölsungaS. k. 26; s. 192, k. 32; 371, Hedin og Högnes S. k. 7, Fornald. S. I. 400, Sörla þáttr k. 7, jfr. minnisveig, úminnisveig, Fritzn.[2]; óminni drikkes af huldrepiges bæger, Hmb. Anthol. I. 327; dr- som bringer mindet tilbage, Arnas. I. 570; jfr. Lethe kilden, Preller Gr. Myth.[2] I. 645; — sandhedsdrik: Arnas. II. 380, tvinger til at tale sandhed; — sovedrik: se sove III. 472. 53 a, jfr. Gr. KM. nr. 93, Rafn N. Fort. I. 373, Hedin og Högnes S. k. 7; — styrkedrik: se styrke, jfr. Kr. Sagn I. 289.961. 968, Alm. II. 167.93, Hofb. 79; — sundhedsdrik: se livets vand, vand III. 1001.35 b; salve III. 150.29 b; jfr. Müller-Saxo 40.17 „svavissimæ potionis beneficio recreatum"; giver alf pige, Arnas. I. 66, jfr. 68. 70; Curtin Myths 182; — udødelighedsdrik: Gr. Myth.[2] 1228;

jfr. nektar og ambrosia, gudernes føde, Preller Gr. Myth. 88 a; — ungdomsdrik: se ungdom; Joyce 360, drik af alfens horn gör Fin ung; — Hamlet siger, drikken smager af jærn, Müller-Saxo 146, jfr. Wh. Vlk. II. 119, Reg. 153.

drikke, uo. *drèk -ə drak dròkən* (Elsted); „når de så sælhunden drak sild, satte de garnene“, KrAnh. 17.30, ɔ: fangede, åd; „vi drikker og sætter ve' wos, lisom de Vinstrup mænd“, når man vil göre sig rigtig tilgode (Dalbyovre ved Randers); — „så drak vi — evig kval og forbitrelse som jord drikker vand“, Eftersl. 74.47, skæmtehist. om fuld præst; — „dr- sig i selskab“ (Frederikshavn), ved St. Hans tinger bådejer det fornødne mandskab til vinterfisket, det kaldes at dr-, F. & F. I. 110; jfr. Krist. Alm.[2] II. 50.138, dr- en ud af adelen; — i skæmtevise om bejler: „hvad skal han så drikke?“ — „*skirən vañ a æ dam*“, Sgr. IV. 146.7; — to må ikke drikke af samme kande uden at den lukkes imellem, CavW. I. 376, Sm. Medd. II. 51; drikker man af hvad en anden har drukket, skal man først hælde en dråbe ud, Wigstr. FS. 368.74; — drikke en til, se Dania V. 102; — man må ej drikke af gryde, så kan man ikke dø, Folkeven XI. 392.197; får man drik i den gale hals, misundes man, Gasl. 53; — brudefolk drikker af samme glas, se Perseus II. 347, jfr. Bondel. II. 28; når folk er kommen til vogns for at drage til kirke ved gilder, skænkes der for dem (Lindkn.); jfr. eng. stirrup cup; Rafn Oldn. F. III. 76, Didr. Berns S. k. 38; — Attila byder kommende dronning et bæger vin, Rafn III. 306, D. Berns S. k. 295; byde kommende en drik af et horn, Gr. Myth.[2] 391; — Hagbard bydes et bæger inden sin død, Müller-Saxo 344.5; — dr- omkap, Rafn Oldn. S. IV. 305, Ol. Hell. S. k. 137, Nord. Fort. II. 214, Ørvaradds S. k. 37; — dr- tvimenning, mand og kvinde sammen, Rafn Oldn. S. IV. 23, Ol. Helliges S. k. 14; Munch Snorre s. 25; jfr. Müller-Saxo 253.16 „Dani siccandis certatim calicibus assueti“; — dr- bragabæger (bragarfull) ved arveøl; Odin, Njords, Freys minne, Munch Snorre s. 24. 66, jfr. Gr. Myth.[2] 53. 1201; dr- faders, Kristi, St. Mikaels minne, Rafn Oldn. S. I. 145, Olaf Tryggv. S. k. 86, se Fritzn.[2] minni; — man må ej drikke i underverdenen, se spise III. 495. 29a; jfr. Gr. Sagen I. 76. 348, Faye 34, Øverl. 7; dr- af troldehorn, Kr. VIII. 15, se horn 2; — i ævent., drikke sø ud, se Registr nr. 27, jfr. Eftersl. 27, Asbj. I. 57, II. 182, Wigstr. Sagor I. 32. 37. 70, Mhoff 400, Gr. KM. nr. 51. 113: — tjeneren, der kan dr-, se Regist. nr. 9; jfr. Asbj. II. 87, Bondes. Hist. 266, Gr. KM. nr. 71. 134; — kur for drikkesyge, se Dania VI. 15, jfr. ål; slgn JSaml. IV. 154, Black 164, TrW. 230; se om drik og drikkeskik Dania V. 17 flg. „fattige mands snaps“; jfr. isl. drekka, drykkr drik; Aasen drikka, drykk, sv. dricka, drick; htysk trinken, se gylp-.

drikkepenge, no. *drøkəpæŋ* (Als).

drikkething, no. afholdt $^{11}/_{1}$ 1724 i Agerskov, se Fausb. Agersk. 36.

drikkevarer, no. *drekvarər* flt. (vestslesv.), = rgsm.

2. dril, no. *drijl i* (Vens.), jfr. eng. drill.

drille, uo. *drel -ə -t drelt* (Elsted); *do ə nåk i æ drelklæjər idaw* (Hmr.), ordspil m. drejl; dr- ved at sætte kost i vindue, kaste ørenringe på jord, vise bar mås, se Mélus. III. 117. 167. 210.

drillepind, no. 2) jfr. — puzzle, Folkl. VI. 159 (Skotl.).

drilling, no. *ən saməlkår dreləŋ* kaldes skrubbing (s. d.), jfr. *drejling, *todreng, tese, töje.

drint, „de andre kom drint om drant“, Kr. VII. 51.

-driv, to. se u-.

drive, uo.

dryw drywə drèw drøwən (Elsted);
dryw drywə dröw dröwn (Als);

så læŋ a ku driw nåwəð blew a we (Mols), ɔ: spise; *no æ tæcəri snòt farə, a sicər, haj æ we å dryw taqə* (Vens.), ɔ: gå det tækkede stykke efter fra oven nedad med tækkeskovl, rensende det fra halm, negbånd osv.; *ja, no æ hòñ drewən wæk, hå do drewə hòm wæk? a hå drewəð ə uj* (N. Sams); jfr. Aasen driva, isl. drífa; se ind-, land-, over-, vælde-.

drivemad, no. „*kom ej å fo jæ drywma* (Vens.), mad ved drivtiddags (s. d.).

-driven, tf. se *be-.

driver, no. *do kañ ær som nåwə Jyllañs drywər* (vestslesv.), førerne af kvægdrifterne sydpå, se Bondeliv I. 154, studedriver; 2 „drivere“ til 50 stude; 3, når tallet var over 50; se for-, svine-, tvær-, åle-.

drollen, no. *[mən do slarərər te drolən ska splir i dæj]*, Sgr. XI. 19 (vestj.).

dromse, uo. „si så war æ klåk da dromst te å blyw mæjjda såwal“, Jyll. I. 374.

dronning, no. fuglenes dr-, JK. Æv. I. 185, Henriks. 31, se *fuglekonge; i ævent. „den forskudte dr-“, Registr. 44; „den stumme dr-“, —45; „kloge dr-“, Registr. 42, jfr. †Weinsberg; dr- skyldes for at æde sine börn, Registr. 44. 45; ved ringridning, se Kr. Alm. IV. 55.125 flg.; jfr. bajas, hertug, konge 4, nar 2; i anden leg, FbJ. I. 111, II. 256. 265; Strackerj. II. 51, pinsedr-; dronningesten el. -stol, DFM. I. 100.65. 72; jfr. Aasen sv. drottning, egentl. herskerinde.

dronningen af Saba, no. kommersleg, se Kr. Börner. 665.

dronningens livstykke, no. *drånəŋəns lywstøk* (Agger), glds dans.

dronningens morgensko, no. en potteblomst, calceolaria (V. Hanh.), se kartoffelblomst.

Dronninglund, no. *Dråjəŋlu'j*, sogn i Vens.; historien om sognefolkene derfra som lynchede nogle forbrydere i Kr. VIII.'s tid, se Friis, VN. 104 flg.; klog folk; jfr. Sundbl.[2] 270.

dronning Margrete, no. sten bærer hendes navn, DFM. I. 107.34; i Lem: „dr- Dagmar“, kommerslegen, jfr. „den Rosbock fangen“, Urquell IV. 111; dronningen skal have besøgt Læsø, hendes broer er rækker af store stene, Bing 71.

1. dronte, uo. *drònt -ə -ət* (Elsted).

[**2. Dronte**, no.] øgeremsen: „Dr- vil ej hjem gå“, se hus I. 687.13 a, jfr. Köhl. KS. III. 355, „der Bauer schickt den Jäckel aus“ m. m. henv., jfr. Dähnhardt, Natursagen III. VIII.

2. drossel, no. *tråsəl æn*, solsort (s. d.), = *suət tråsəl* (Notmark), *gro tråsəl*, drossel (Oksbøl, Als); den siger: Wigstr. II. 166, FS. 32.135, Hazel. VI. 29, CavW. II. XXXII, jfr. Nyland IV. 95, P.Vlk. I. 58; har engang været mske, Gr. Tjust 25; jfr. htysk drossel, eng. throstle; Aasen trast, trost, isl. þröstr.

-drotting, no. se pinse-.

dru, to. *druk* (S. O. Vens.), undseelig, uuderlig, sær; „sidde dru“, KrAnh. 127, sidde stille; jfr. bedrøvet, se dröj.

-drue, no. se vin-.

-drukken, to. se mælke-, over-.

drukne, uo. *drọnə drọnə dròn dròn* (Elsted); den som er ved at drukne må ej reddes, jfr. CavW. I. 205, moder vil ej tillade, at druknet barn hjælpes tillive; se Tylor Anf. I. 108, W. Scott, The Pirate I. k. 7; Sh. Flk. 169, søen vil beholde sit eje; 176, tages af Sælhundefolket; farer til Ran, Gr. Myth.[2] 464; til nøkkens prægtige slot på søens bund, CavW. I. 260; der er sorg i slægten, til lig af dr-t findes og begraves i viet muld, se DFM. I. 39.2; den, som er ved at dr-, kommer 3 gange op inden han synker (alm.), jfr. Ons Vlksl. XII. 216. 21; — lig findes ved hjælp af h a n e i båd, den galer over liget, se Kr. Alm.[2] III. 161.84; Hansen, Arch. f. Skolev. (1800) II. 366, Folkev. XI. 452.250, Liebr. Vlk. 332.169 (Norge), Jonss. Möre 12, Nordl. Troldd. 135; hane eller gasse i båd skriger, når han kommer over sted, hvor druknet ligger (Rääf Saml.); jfr. Am. Flk. II. 151 ned. (Japan); eller ved hjælp af et b r ø d med kvægsølv i sat på vand, se Liebr. Vlk. 344 flg.; P. Vlk. V. 40, Urquell IV. 53, I.[2] 178, brød med et lys i; Tr. pop. IV. 427, viet lys, sat i træsko; — lig af druknede driver op Kristi Himmelfartsdag, Kr. Alm. IV. 159. 460, III.[2] 161. 82; — genfærd af dr-de farer som „strandvarsel“ på ryg af folk, Thiele II. 274; er ondskabsfulde, lurende, bider barn ihjel, Dania III. 15 flg. (Læsø), se Kr. Sagn V. 90 nr. 21; er drivende våde, Wigstr. II. 237, Krist. Sagn II. 486. 548, Anholt 87. 207-8; Eyrbyggja S., Peters. Isl. Færd IV. 213 flg., Laxdöla S. k. 76, sts II. 244, slgn Hunt 367; Maurer, Isl. S. 67, kæmper med levende; bringer bud om uvejr, menneske må tale først, Nic. Nordl. IV. 21; døde sømænd bliver „gaster“, Bondes. Hist. 74; melder sig til slægten, Mhoff 183; jfr. dødningeskibet, se skib III. 243. 28 a, stormfugl; — varsel for ulykke på hav, JK. 21, Kr. Sagn II. 482 nr. 27; — den, som sover med åbne öjne skal drukne, Kr. IV. 390.485; ligeså det barn, der ligger meget på

maven, VI. 254.25; se tid III. 789.33 b; jfr. Rääf Saml.: uvanlig uro i vandet, „farande“ på is uden at nogen sés; uhyggelige råb om nætterne; alm. drukner 3 på samme tid el. dog kort efter hverandre (Nerike); varsel af genfærd i dryppende klæder, CamW. 160; — at druknes: straf, se Gr. RA. 696 flg., jfr. Müller Saxo 79.22, Birl. II. 223. 238. 43; kvinder i sæk med hund, hane, slange, kat, —244, IV. 493; straf for falsk vægt og mål, s. 457; Arnas. I. 233, morderske; 431, hekse brændte el. dr-de; med bælg over hoved, II. 420; se Fritzn.[2] drekkja; — dr- i et ølkar, Müller Saxo 60.2, ved trolddom, Krist. Anh. 85 øv., se skål III. 352.5 b; — skæmtehist.: ål (s. d.) druknes; den druknende får fat i den reddende pæl: „slip mig nu, Herre Jesus, nu kan jeg selv!“, Sgr. XI. 65. 107; billedligt udtryk se Wh.Vlk. IV. 193, V. 304; være i „Davy Jones locker“ (eng.), jfr. Bassett, Sea Phantoms 94; et længere opsæt, Mélus. II. 250, enquête, fortsat; jfr. Aasen isl. drúkna, eng. drown.

drut, to. „mi nobo ålle war med de drutt' hæ downle“, Aakjær, de trevne, tunge el. dovenlige; *hun sejə så drut* (Sall.), mut tavs; jfr. dru, drøfte.

drutte, uo. = dratte (Vens.), se kjærlighed II. 154.41 b.

drybe, uo. se dryppe.

dryne, uo. i Lem skal kunne siges: *æ sow dryniər.*

dryp, no. *dæ hæŋə ən drøp ve ə neəs* (Oxbøl, Als), jfr. *skjægning; se æske-.

dryppe, uo.

drèp -ə -ət (Elsted);

dryf dryfə drøf dròfən (Viby, Als); også *drøp* (Als);

hań æ så vuə, te hań dryfə, men: *de drøpə frå ə treə, de hæ bəgyńt å drøp; æ neəs dryfə* (Oxbøl, Als).

dræ, uo. *kunt drèqər i di hę daw* (Vens.); „dræ hen“ (vestj.), blive borte efterhånden.

-drægtig, to. se neder-.

drække, uo. *dræk -ə -ət* (Elsted).

drækkelse, no. fra æg indgives fødende kvinde, Kr. VI. 374.198, se kokkesprut.

drækker, no. *drækər i* (N. Sams), andrik.

dræt, no. 3) „der var ved plöjning ingen tömme på de to bagerste heste, men noget, de kaldte „drættet“, som de bar om halsen i en klavebøjle“, Kr. Alm.[2] I. 90.54 (Tøstrup v. Grenå); *leq sæ fram i æ dræt* (Thy), tage hårdt fat, som hestene i seletöjet. — 4) såvidt en harves bredde rækker på marken (Århus, Andst; Höjer, S. Jyll.). — 6) sted ved havbred, hvor våd drages, se Kr. Sagn VI. 156.446 anm.; se harve-, kane-, kringel-, *mellem-, skalle-, smör-, vogn-, våd-, ærme-.

dræve, uo.

drèƀ (Vens.);

dræv -ə drævt dræəvt (Elsted);

deraf *drèƀwòrn* (Vens.).

drøbel, no. se dribbel*.

drøfte, no. „når drewted rent er gjort“, KrAnh. 101 fn., ɔ: når alt kommer til alt.

drøftetrug, no. *druttrow è* best. *-tròwə* (Vens.). — 1) sejle i et dr-, Kr. Æv. III. 343. — 2) en dårlig mejer laver *druttrow* (Vens.); jfr. Aasen dryftetrog itk.

dröj, to. *i dru kåst* (N. Sams); jfr. 3. dröv; se foder-, korn-, øksen-.

1. dröjelse, no. *dròjəls,* meldröjer (Nordborg, Als); jfr. meldug, rugdreng 2.

2. dröjelse, no. *han tæjər æ hyəls mæ æ dryəls* (vestslesv.).

-dröjer, no. se svine-.

drøl, no. *drøl i* (Vens.), skældsord til mand, drønnert, langsom person; se *drøvl, nøl.

dröm, no. *dröəm æn* (Als); kold dr-, se Krist. I. 74.29; „hvad drömte du?“ svar Kr. Ordspr. 552.258; — almindeligt: Hjob 33.15, Gud taler til msker i dr-, jfr. Tr. pop. XVI. 345 flg., dr- er en virkelig begivenhed, Tylor Urgesch. 9; sjæl forlader legeme, Tylor Anf. I. 433, Mogk Myth. 1009, Gr. Myth.[2] 1098; dens væsen og betydning, jorden dr-s moder, Dieterich Mutter Erde 60, Maury, Magie 231; — tro om dr-, Gr. GldM. II. 245, Krist. Alm.[2] III. 155 nr. 21, jfr. Peters. Isl. F. IV. 303; se om dr- i sagatiden og på Isl. †dröm; Henzen, Träume, Arnas. 414 draumgáfa; Lütolf 557.581 flg.; — dr- tydes modsat dens indhold, Folkev. XI. 383.94, Liebr. Vlk. 327.123 (Norge); dog: hvide blomster død, røde lykke, Kr. IV. 406.625; — må ej fortælles, så

sker ulykke; ulykkelig dr- afværges ved tavshed, Bartsch I. 224. 291. 292; — må ej fortælles för opfyldt, Magyar T. 233; vil helt ej fortælle, Krist. Æv. III. 186, Magyar T. 117; — hvad man drömmer første gang, man sover i nyt hus, sker, Kr. Æv. 101, Sagn II. 567. 342 flg., JK. 393. 66; der tilföjes, at man om aftenen først skal tælle ruder og tagbjælker, Wigstr. Folks. 91, Nyland IV. 137, Folkev. XI. 383.98, jfr. Strackerj. II. nr. 469, P.Vlk. VI. 105.11, Temme Ostpr. 282; — drömme 3 gange det samme, giver stor vished, Krist. Sagn II. 301.218, IV. 307.91, JK. 277, Bondes. Hist. 17, CavW. I. 358, Antikv. Tidsskr. 49—51 s. 172, J. Færø 225.83; — dr- hos Saxo, se York Powel LXXIX. m. henv.; — hos Færinger: Sigurd drömmer, at Grane står i lue, Kvæd. I. 154; at blod flyder foran Grane, s. 204; at ild leger om kong Alfs mænd, II. 1; kong Olav har mange drömme, II. 118; kong Harald kom ridende med grumme ulve, s. 145; — DgF. 45. 46, elverpiger viser sig for ungersvend i dr-; jfr. JFærø 225.23, Wh. Vlk. II. 17; DgF. 5 (1. 47.3) drömme at fole styrter; nr. 145 (III. 349.1), Marsk Stigs dr-; nr. 455 (VII. 511), Benedikt Knudsen; Afzel. Sagoh. IV. 17; — dr- om hvad er sket, Gr. Æv. I. 44; — hvad skal ske: Kr. V. 63, Æv. 78. 135, III. 68, Sagn IV. 404. 48; Asbj. II. 156 nr. 30, 204 nr. 40; Bondes. Hist. 17, Afzel. Sagoh. IV. 39; Qvigst. Lapp. 149; JFærø 147, Antikv. Tidsskr. 49-51 s. 160; — få sandhed at vide ved dr-, Kr. Alm. V. 88.240, Eftersl. 124; — dr- om barns opkaldelse, J. Færø 225. 6, se navn II. 675.20b; — dr-, at tand falder ud, JK. 394.68, se III. 770.29 b, jfr. ZfM. II. 100.84 (Bayern), Henders. 111; — dr- om skat, se III. 235.29a, *bro 62.1 b; jfr. Kr. Sagn I. 370.1209, III. 446.81, 481 nr. 11; Müller Saxo 271.17, Antikv. Tidsskr. 49-51 s. 172; — dr- om kæreste, efter at have spist salt mad, se III. 148.23 b; jfr. Gl. Hitterd. 67 en torsdagskvæld; „drömmunkar“, Amins. VIII. 92, smlign FbJ. I. 147, II. 120; „Jonsoknat må jenten, s. vil vide, hvem hun skal få, ene bestige den såkaldte „Drömmenute“, der på sin øverste tind har en liden grön slette, som snævrer sig ind i klippen og danner en seng; når hun her ligger, træder hendes brudgom for hende i drömmen“, JMoe, Saml. Skr. II. 146 (Sætersd. o. fl. st.); jfr. Søegaard 53; på holm i ø, Sande II. 217; Nicol. Nordl. IV. 8, huldrepige viser sig for karl i dröm; — se den døde i dr-, Hazel. VI. 25, CavW. I. 358; jfr. Müller Saxo 57.6, 577 øv.; myrdet melder sin død, Gering II. 18. 102; jfr. CSH. 82. 87, FbJ. I. 63, II. 128; Iliaden XXIII. 65; — forelsket i drömmebillede, se Cloust. Fict. II. 212. 228. 488; Rohde, Gr. Rom. 46 flg., 137 ned., jfr. portræt; — foregiven dr-, for at få hemmelighed at vide, Kr. Æv. 145, III. 168, XX; Gr. Æv. I. 136, GldM. I. 164. 171, Afzel. Sagoh. II. 186, jfr. Registr. 17. 68; røverbrudens foregivne dr-, se røver III. 132.1 a, Registr. 73, Hartl. FT. 26, Jacobs Engl. FT. 148. 247 m. henv., jfr. GldM. III. 13, Registr. 23; skæmteh., den som har den mærkeligste dr-, skal spise maden, Cloust. Fict. II. 86, Wh. Vlk. XVI. 290, Monnier 232, Tr. pop. XV. 669 m. m. henv., XXII. 147, G. Paris, Poesies du Moyen Age II. 158, Gesta Rom. k. 106 m. henv., Crane 154; jfr. pandekage II. 782. 34 b, Krist. SkS. 57; se Aasen draum, isl. draumr hak., dreyma uo.; morgen-.

drömme, uo. *dræm -ə dræmt dræmt* (N. Sams); *dröm* (Als); *de ær et nøj o sej o drem po* (Sall.), betænke sig på.

drøs, no. et slags klinkspil, se Kr. Börner. 566.96 (Fyn).

drøse, uo. *drås dråsə dråst dråst* (Elsted).

1. drøv, no. „tappa idislan“, se Amins. V. 105, Modin Sign. 16.

2. dröv, to. se *fjolter-, lutte-.

3. dröv, no. *[dròw]*, humle (Rimsø ved Grenå): det som dröjer (s. d.) på øllet?

drøvl, no. *drøwl œn* (vestj.), langsom person; *drøwl -ər drøwl*, smøle; *drøwlkræmər, -pijəs*, langsomme personer.

dråber, no. flt. se *Ane Maries-, *dingle-, første-, gigt-, hjærteklems-, hjærtensfryds-, hjærtestyrkende-, *huxlianske-, spidsglas-, kanke-, kolde-, kong Valdemars-, kronprinse-, livs-, luft-, længsels-, Låsby-, *Mads Hjorts-, mave-, modsot-, morbær-, munke-, muskat-, nervestyrkende-, nögne jomfru-, Peder-olli-, prinsesse-, præste-, roligheds-, Rødeholmer-, skræk-, soda-,

stabert-, sved-, sår-, tappe-, tungsindigheds-, vind-, ørehørelses-.

-dråf, no. se *skjægning.

du, steo. *dæṅ ska'u læ mæ bəhål* (Kvorning, S. Lyng h.), se Kr. IX. 259; *a hò sò „do“ te ham manə gåŋ* (Vens.), ɔ: irettesat ham; *a war ås bujən, fåstæ ðo nåk* (Mols); når man siger du til Vorherre, kan man også sige til præsten, se Kr. KT. 187.488, Kr. VIII. 120.229; — karl kalder sig „Du“, se Registr. 107, Sgr. II. 33, Arne, Slagelse 4, Bondes. Hist. 27; — drikke dus, se Mélus. V. 203; s. 214.19 b læs: *ka dul hjèlp mæ?* se: mig, os; hør-.

due, no. *du* el. *dur æn durə*, flt. best. *durərən* (Elst.), m. h. t. -r, jfr. kaffe, tue; Krist. I. 191.10, „öjne, blå som en due“; —XI. 222. 85, „alt udi dybe dale, for norden under ø, der [vippede] to duer alt under jordefrø“; — d- siger: „fagren bør giver jeg dig“, Isl. Fornkv. I. 29; — d- har ingen galde, Sgr. VIII. 155. 652, jfr. Busch Vlksgl. 176, Folkl. Journ. II. 274; dens galde forsvandt af medynk med Herrens lidelse, Knoop Ps. 169.18; — den lærer at bygge rede, se skade III. 219.9 b, jfr. Haas 150, CavW. II. XXIV; af krage, Bartsch I. 520. 29, jfr. Dähnh. Naturs. III. 191; — var pige, åd fløde, blev fugl, siger: „hustru slog, skut ut, ha!“, CavW. XXXVII, jfr. I. 319, Wigstr. II. 169, Amins. VII. 100, Nyland IV. 95, P. Vlk. VII. 111; — i den katolske tid er en due sluppet løs i kirken som symbol på Helligånden pinsedag; derfra skæmtehist., at katten tog Helligånden, Sgr. X. 54. 90, Kr. KT. 45, jfr. P. Vlk. X. 158; trærenden, hvorigennem den sendtes ned, er bevaret ned til vor tid, North. Folkl. 74; en række exempl. på skikken, Tr. pop. XII. 314; — djævel el. heks kan ej iføre sig d-ham, fordi Guds ånd fo'r ned som d-: Kr. Sagn I. 164.598, jfr. Jahn Zauber 7, Hartl. FT. 175, Henders. 277 ned., Mélus. IV. 474; dens nærhed skærmer, Sgr. X. 34.104; — hvid d-, sjæl af afdød el. engel, se ravn III. 22.8 a, himmerig I. 610. 49 b; „d-en på liliekvist, DgF. 104, Gejer Afzel. nr. 56, Sgr. III. 50.14, jfr. Folkl. Rec. III. 255; se fremdeles Kr. Æv. V. 52, Hauken. III. 186, CavW. I. 362. 457, Arnas. II. 32, Mhoff 211. 227, P. Vlk. IX. 70.8; udøbt barns sjæl, se III. 960. 24 a, Urdsbr. VI. 74, Knoop Ps. 199.19. 20; — i æ v e n t.: mske omskabt til d-, se Registr. 56, mester II. 584.30 a, Eftersl. 136, Krist. Æv. 29, Gr. GldM. II. 194, Asbj. I. 298, Gr. KM. nr. 29; — trolds, kæmpes liv skjult i d-, se Sgr. IV. 35, VI. 234, VII. 191; hjærte I. 631.17 a, Registr. 17; — d- bygger i torn ved Skanderb. Sø, Kr. VIII. 383.694; — skib ladet med duer og falke, Sgr. VII. 171; — fred stiftet mellem 3 kæmpende d-er, Kr. V. 164; — opgave, at skaffe d- med sølv- og guldfjer, JK. 94; — d- er budbringer, har runer på tæer, Sgr. I. 129, Kr. II. 39.1 i vise; jfr. ZfM. II. 376, Hartl. FT. 49; udsendt fra arken, Dähnh. Naturs. I. 284; flöj ud af Josef Tømmermands stav, FbJ. I. 236; — hjælpende dyr, se f. eks. Kr. Æv. 247, JK. 48, Gr.GldM. II. 5, Æv. I. 51 nr. 5, Gr.KM. 21; — viser kirkeplads, Thiele I. 211; — vælger pave (s. d.), Gr. KM. nr. 33, Gonzenb. II. 161, jfr. Wh. Vlk. VI. 173; sidder på biskops skulder, Gr. Myth.² 135. 1086. 1088 a; bringer olie til Chlodovigs kroning, Gering II. 229; — i slutn. af ævent. om den „glemte kæreste“, samtale mellem d-er, se Registr. nr. 27, Sgr. VI. 120, IX. 149, Eftersl. 30, Gr. Æv. II. 101; jfr. Djurkl. Nerike 80, Mhoff 403, Gonzenb. I. 91, II. 214, Wh.Vlk. VI. 64.14; — alm. om d-, Strackerjan II. 99. 389; börnerim: „dippe due“, se Fausb. Agerskov 44, jfr. spillemand; i stedremser: „Døstrup duer“, Sgr. VII. 237.88; „Fredsted d-“, Kr. Ordspr. 526; „Vinum d-“, Kr. Ordspr. 528 (N. Slesv.); „Åbølling d-“, Kr. Ordspr. 518, Sgr. XII. 143.367 (Føvling v. Ribe); „Dejbjærg d-“, Sgr. XII. 142. 366 (Ringkb.); gåde, se ært; jfr. Aasen duva, isl. dúfa huk.; börnerim, se *dikke; se guld-, måneds-, tumle-, turtel-.

3. **due**, uo.
dòw -ə dòwt dòwt (Als);
du -ə dur dur (Elsted);
de va lik nòwə dæ dòwət; dæṅ dòwər il (Als); *så hað ən jo ænt duð te nåwəð* (Mols).

duefjer, no. se hönsefjer.

duehøved, no. due, Krist. Alm.² I. 112.80 (Nibe); jfr. ande-, hönsehøved.

duerik, no. *dork iṅ* (Tunø), = rgsm.

duestol, no. blå kornblomst, centaurea cyanus (*Als).

1. dug, no. *du i du* (S. Sams); *duk æn* (Als); *ən hwijð doq hèlər ən woqsdow(!)* (Lild); *duk æn* (Agersk.); *de vår, law vi vor op te duks* (Agerskov), ɔ: til alters;

„hwo sin dug glehmer å breh,
mo ha sin karkluj tereh“,
JSaml.[3] l. 91 (Mols); — d- skal tages af bord efter måltid, eller dog hjörne lægges op, Vorherres engle går ej fra bord för, Sgr. IV. 73.194 (Fyn); — kan ungkarl ved bryllup eller barsel lokkes til at holde ved d-, skal han næste gang have gilde, Fb.Bondel. 299, jfr. Hartl. Prim. Paternity 113; — nyårsaften må d- ej tages af bord, Kr. Alm. IV. 137.26; — æder kvæg af d-, løber intet dyr bort, JSaml. IV. 162. 143; —

„bordet var af det røde guld,
dugen var af *ageruld (s. d.),
DgF. II. 307.63; —
d- med forgyldte kanter og ædelsten, Rafn Oldn. S. III. 157; — „d- dæk dig“, alm. æventyrmotiv: se Registr. nr. 61, jfr. JK. 136, Æv. I. 181. 225, Sgr. VIII. 212, Efterslæt 126, Kr. V. 9. 195, Æv. 73. 149. 266. 361, III. 237. 325, Asbj. I. 31. 80. 193, II. 42. 160, Wigstr. Sagor 71, Arnas. II. 308. 492, Mhoff 286.390, Strackerj. II. 312.624, Gr. KM. nr. 45. 36, Curtin Myths 66. 94. 136, Mac Innes 167. 483, Cloust. Fict. I. 107, Aarne, Vergl. Märchenforsch. (1907); d- med 2 eller 3 magiske gaver, Kr. Æv. III. XIII, jfr. Kr. V. 18 , jfr. folkevisen Kr. I. 42.28, DgF. I. 201, II. 240.13, nr. 70; — i en æventyrgruppe er d- en hestehud (s. d.), se Registr. nr. 148, helmissehud, Kr. V. 232, Gr. KM. nr. 125, jfr. Bartsch I. 174; — opgave: skaffe den smukkeste dug tilveje, se Registr. nr. 15, Sgr. IX. 182; — d- overskæres, se rakker III. 8. 16, skilsmisse, törklæde, uærlig; jfr. Aasen duk, isl. dúkr hak.; sukkerdugslærred; *alter-, *bord-, *fad-, fikke-, *hærde-, voks-, øl-.

2. dugg, no. *dòk* no., *de dòkə,* dugger (Tandslet Als); stærkt duggfald nat varsler klart vejr, Sgr. VII. 173.759; — d-, slæbt op i törklæde, lægedom, Krist. IX. 4 øv.; d- mellem 12—1 fra ager og eng, magisk, Wigstr. FS. 309.910; d- af rude, lægedom mod ringorme, Kr. Sagn IV. 601. 90. 91; vaske sig påskemorgen i d- giver skönhed, Kr. IX. 35. 368; især er St. Hansdugg virksom, se III. 161.22 a; jfr. Wigstr. I. 200, samlet på kirkegård; ligeså d- Valborgsnat, Amins. V. 88, blandes i køers drikkevand; jfr. Hrimfaxe ryster d- i dale, Vafthrudsnism. 14, Gr. Myth.[2] 607; alm. om d- se Strackerjan II. 65; — æventyrtræk: den blinde vasker sine öjne i d- St. Hansnat, bliver seende: Gr. Registr. nr. 70, se GldM. III. 118, Æv. II. 119, Kr. V. 369, Æv. III. 8. 81, Sgr. VIII. 23, IX. 127, jfr. Gr. KM. nr. 107 under galge; — gåde: det bredeste, ufarligste vand, Sgr. IX. 172.514; kongen af Danmark og Spanien vasker sig i samme vand, s. 192. 604, jfr. ZfM. III. 16. 23; i mørk tale: „når vandet (duggen) står over alverden“, Sgr. IX. 224; — nævnes i ævent. „Mikkel“, solens broder, s. kigger ind i alle kroge, Sgr. XI. 174; jfr. Aasen dogg, isl. dögg huk., sv. dagg; se natild; *mel-.

dugget, to. *doqə* (Sall.), fuld.

duggorm, no. skal være processionslarven (Thy), en larve af en art natsværmere, der hører til spinderne, hvad der stemmer med Wigstr. II. 123, sammenstilles med tysk „Heerwurm“, sciara Thomæ el. militaris, en myggelarve; den udvikles af hugorm, som sol skinner på, er giftig, hårene er skøre og volder smærtefulde sår, Wigstr. II. 126, besv. mod den, s. 401; en besv. Folkeven XI. 459.327 synes at angå fåreormen (s. d.); htsk tauwurm er vel St. Hansorm.

dukat, no. „Mariager d-“, Krist. Ordspr. 509, enesteskilling; skib ladet med d-er i flasker, Thiele I. 266; d- skaber en til hver gang den vendes, Kr. V. 234, se dragedukke*, vekseldaler; jfr. æsel, som spyr d-er både fortil og bagtil, Gr. KM. nr. 36; d-er falder af talendes mund, nr. 13; jfr. mlt. ducatus, af duca (ital.) hertug; navnet skal stamme fra en mønt, slået 1140 af kong Roger II. på Sicilien med overskrift: sit tibi, Christe, datus, quem tu regis, iste *ducatus,* Weig. Wb.; se guld-.

duk duk, no. Kr. Börner. 166.33, en leg, m. henv. til Börnenes Bl. 1878 nr. 22.

dukke, no. d- på loftet af Egeskov

ved Kværndrup, skal hver juleaften have rent halm, Kr. Sagn V. 90.375; slgn. en lille d- i foden af altertavlen i Slesvigs domkirke skal hver jul have rent linned „sonst weent dat kind"; d- af langhalm brændes i Korsør egn på „Barnebankerne", Kr. Alm. IV. 26.13, Sagn VII. 113.406; d- ofres til Vætter for sygt barn, se Wh. Vlk. X. 99. 417, jfr. Wigstr. II. 276, FS. 92.299, 411.45, Amins. VI. 105 til nøkke, 110 i „elfkvarn"; Fataburen II. 13, Asbj. III. 246; jfr. Mélus. VII. 18 (Ziller Tal), VIII. 272 (Jøder); trylledukker, se *dragedukke 104.16b; — d- lagt i kiste hos død barselkvinde, Wille 202; — i seng hos brud, Bartsch II. 63.227; — udpyntet som brud i ævent., Arnas. II. 459. 462; — rim: „danse, danse, d- min!", Kr. Börnerim 646. 11; i stedrim: *Fjaltrəŋbo dåkər,* Kr. Ordspr. 521 ned. (Lemvig egn), om kvinderne der; jfr. Aasen dokka huk., se *billede, voksbarn; se hør-, knage-, kram-, pen-.

3. **dukke**, uo. „d- omkring" (*Als), vandre hensigtsløs om.

dukse, uo. *doqs* (Vens.), magte, overvinde.

dulme, uo. mørknes (Søvind, Brøchn. Saml.).

dulre, uo. *dulər* (vestj.), være udsvævende.

dum, to. = 1) stum (de Gl. Vens.), se lugtløs. — 4) *haj æ så dom, de mæ ka ræj dər åp mæ' ham* (Vens.); koner vædder om, hvem der har den dummeste mand, Gr. Æv. I. 222, Registr. nr. 103, Sgr. VII. 113, XI. 110.219, Kr. VII. 232 nr. 35, Arnas. II. 539, se Cloust. Fict. II. 31, Liebr. Volksk. 124 m. m. henv.; den d-me kone, som sender bud til himmerig, Registr. nr. 107, jfr. Mhoff 413, Ndl. Vlk. X. 36 sælger ko til billede, s. 83 til Vinter; tar dör med, lader øl løbe i mel, Registr. nr. 105; jfr. Eftersl. 101.56, JK. 137, P. Vlk. III. 21; dumme dreng eller karl, der gentager hver besked, se Registr. nr. 109, jfr. Am. Folkl. III. 292; den d- brudgom, får for brud, Sgr. VII. 75, jfr. Lindh. Lappb. 143, Asbj. II. 248; d-me Hans, stikker nål i hølæs, se Registr. 109 f., jfr. Asbj. II. 129.27, Gr. KM. nr. 32, Ons Vksl. I. 5; ridende mand tar sæk på skulder for at spare hest, Segerst. 153, jfr. Wh. Vlk. I. 329; — hvem der var d-mest af de 4 Braminer, se Cloust. Noodles 174 flg.; se Aasen dumm, isl. dumbr, stum; erke-.

dumle, uo. *doməl að* eller *omkreŋ* (vestj.), slentre om, se *duntet.

dumlærke, no. kornverling, en emberiza, se Sgr. XII. 154.529 (Fredericia).

dummer, no. *doṃərər* flt. (Vens.), klumper i grød, jfr. kaptain 3.

dump, no. *domp æn* (Agger), rottefælde.

dumpe, uo. *dòmp -ə -ət* (Elst.), = rgsm. — 2) dyppe; „sød grød, suur walld og domp dem i", Sgr. VIII. 201.815 (N. Snede); jfr. Aasen dump, isl. dumpa, slå, støde.

-dumper, no. se *jord-.

dumpervogn, no. navn til et spøgelse, Kr. Sagn V. 113.443 (n. f. Horsens), se knarkevogn.

dumpet, to. (Helgen.), tung, om jord.

dumstærk, to. *doṃstærk* (Vens.), om person, som er overmåde stærk.

1. **dun**, no. jfr. Aasen dun, isl. dúnn; se kjær-, svane-.

2. **dun**, no. *de ri doṇ* (Vens.); det gav efter med et brag, jfr. ride 5; se Aasen dun, sv. dån, isl. duna.

dunhammer, no. se donhammer.

2. **dunk**, no. se øl-.

-dunste, uo. se ud-.

dunstre, uo. *dònstər -ə -ət* (Elsted), tumle med en for at få ham til noget, jfr. Jæger, Gillsj. 42.

duntet, to. *[dontə]* (Mols), tung, om jord, se *dumpet.

dunvol, no. se donvol.

dur, no. *duʷr* (Vens.), se sædvanlig.

1. **dus**, bio. „når blev vi dus", fortæll., se Kr. Alm.[2] V. 67.99.

duser, no. dusbroder (Søvind, Brøchn. Saml.).

Dusine, no. pige; Dusinius, Dusinus, et ikke ualm. navn på 12te barn, jfr. Sgr. X. 174 ned.

dusk, no. se *hage-, *nakke-.

dust, no. se 2. dyst, meldyst.

2. **dutte**, uo. d- en, tale en hårdt til (Søvind, Brøchn. Saml.).

dvale, no. *leq i duʷəl* (Salling).

dvalg, to. *duəl* flt. *duəl* (Hammer s. Vens.); *dwǫl* flt. *dwǫl* (Hellum s. Vens.), vammel, se 1. gjælle.

dvalghjærtet, to. *duəlhjatə* (Ham-

mer), *dwǫlhjate* (Hellum), nøgtern, fastende; som man føler sig, når man ingen mad har fået.

dvarre, dvarring, no. se *dværg.

dvatte, uo. *han dwat om o æ flak sij* (vestj.).

dvotnakke, no. dorsk, døsig person; *så möj ən sær dwotnak* (D.).

dvæling, no. *[dwæli]* hak. best. (S. Sams), små dejgklumper, hvormed gæslinger fodres, bid af stykke smörrebrød.

dværg, no. *dwærə* el. *bjærətröl*, Kr. IX. 166 (Thy); dv- el. ellefolk, Kr. Sagn VII. 206.694; dværge el. nisser, Kr. Sagn I. 47.207 (Mors); dv-, en bitte en på vej, I. 41.183; tre „dwarre" på hede, s. 13.51; *dwarəŋ æn* (Sall.); „dwærredes(?) knøsi", DFM. 106.59 (Jerslev, Vens.); — *„dwæriər"* bor i höje, Kr. IX. 166, Sagn I. 28.126, 38.172, 50.225, 117.453, 145.542, 167.610, VII. 206.694; danser under höj på pæle, 192. 703, 217. 798; 37. 167 bor ved höj; bor i bakker, ager hø ind, 29.131, 277.933, 429.81, JK. 134, Junge 313; i sten, Kr. Sagn I. 428.79 i Rødstenen på Fur; under sten, Kr. Anh. 69.149. 154; jfr. Munch Snorre 10.15 tar Svegder i sten; Arnas. II. 67, dvergasteinn, jfr. 311. 399. 414. 496; — bor på Gjøl, soler linned, Kr. Sagn I. 181.656, II. 36.140; mangfoldige på Rærupmark, 298. 989 (Skive); under hus, 421. 55, under Bolsgård i Brovst, 25. 114; — i ovn, stjæler, 127. 487; — under arne, kæreste med mands kone, 274.930; — husvilde dv-e søger til bondes hus, 155.573. 74; — har grå tröjer, røde luer, lange næser, Thiele II. 248; røde luer, Kr. Sagn I. 126.480; blå kofter, røde luer, har töj på bleg, 46. 202, 204.761; har store hoveder, 301.00; — Gud har skabt de onde dv-, Kr. Sagn I. 3.5; — fra ægteskab mellem heks og dv- stammer dværge, Kr. Sagn VII. 206.694; — er faldne engle, Ralston Songs 106; — om dv- i oldn. folketro se N. M. Petersen Mythol. 102 flg., Mogk Myth. 1031, Maurer, Bekehrung II. 8 flg.; Lit bor i klipper, Rafn N. Fort. II. 322, Th. Vikingsöns S. k. 6, Sindre ligeså k. 22; Alfrig smeder sværdet Ekkisaks, III. 81, Didr. Bern S. k. 40; løser sig med sværdet Nagelring, III. 28. k. 16; ligeledes ved sværd, I. 381, Herv. Heidr. S. k. 2; ved bue og pile, II. 259, An Bueböjer S. k. 1; — klager, at Jørn har taget hans sön, Rafn Oldn. S. III. 158, Thorst. Bæjarm. S. k. 3; — nævnes sjælden på Island, Maurer, Isl. S. 25, Arnas. I. 128; der var kun 2 dv-e, I. 469; — kunstfærdig dv- i ævent., Arnas. II. 368, se fremdeles s. 311. 399. 414. 496; Faye XXVIII. 23.3, Cav. W. I. 271 „jordfolk", Fritzn. Lapp. 214 ned., Gr. Myth.^{2} 414; — dv-e er dygtige smede, Kr. Sagn I. 24.107. 112. 114, jfr. Faye 35, Amins. VI. 112, Fær. Kv. I. 198, Antikv. T. 49—51 s. 201, Hmh. Anthol. I. 326, Wh. Vlk. II. 1 flg., slgn Strackerj. I. 398; plovjærn skærpes, når de henlægges v. stensætning, Tr. pop. XVII. 406; — stjæler og höjtager mnsker: dværgekone vil liste barn med sig, Kr. Sagn I. 284.947; höjtager barn, 252. 878, Sgr. XI. 69. 113; dværgedreng er forbyttet mnskebarn, KrS. I. 301.01 flg., jfr. skifting; lokker ad pige med „elverpind", Krist. II. 73.14. 17, jfr. DgF. 38; bortfører jomfru, Kr. XI. 225.10; dv- gift med höjtagen mnskekvinde, KrS. I. 251. 875, jfr. Mhoff 310.420, Wh. Vlk. II. 411. IV (Sild); dv- og jomfru, vise, Sgr. III. 98, Kr. II. nr. 28, DgF. nr. 37; — dv-e stjæler mad fra gildesbord, se mad II. 525.54 a, stjæle III. 576.15 a; jfr. Moe, Event. Sagn 581 flg., Maurer Isl. S. 85 øv., gfærd tager gæsters mad; se fremdeles Jahn S. 54. 68.84, Schamb. 124.146, Mhoff 338.452, Urquell IV. 226; — låner af bonde, se II. 521.39 a flg., jfr. Kr. Sagn I. 116. 449, 126. 480, Grb. 129. 3; låner til bonde, Krist. Sagn I. 120.458; — soler sølv, linned, skåder, rager, Kr. Sagn I. 46.202, 204.761 (Gjøl); plager folket på Øland, I. 152.196; maler malt for frue i Torup, 54.249 (V. Hanh.); flytter for folk, 184.668 (Gisl. h.); reder hår på sten, fanges, 65. 276 (Mds. h.); kører i kælke på skovbakke, Gr. GldM. I. 151. 193 (Hjörring); — dv- bor hos mand, modtager bud: „Benjamin er død!" KrS. I. 85. 331; „Vaat er død!" 92.356; se røst III. 127.20 b; — offer til dem af mælk og grød, KrS. I. 49.217 (Øland); — dv- på færde julenat, FbJ. II. 14; man værger sig mod dem ved söm i dörkarm, s. 56; de jages ud, s. 303; besv. mod dem, Bang Hexeform. 22.42. 107; — de flytter: fra Gjöl til Nörrehalne (Bjergsted s., Vens.), Kr. Sagn I. 427.74;

da kirke bygges, Arnas. II. 67; jfr. færgemand, kirkeklokke II. 130.34 b; — dv- = vildmand med oprykket træ i hånd, Billernes våben, Thiele I. 109; dv- begærer hjælp af Erland Limbæk, I. 123; — sammensætninger; dværgebro, Krist. Sagn I. 51.229, over Ry å; -datter, Kr. I. 283. 1, i vise; -drenge, Krist. Sagn I. 52 øv., 138. 518, „dwarredrenge"; -hul, s. 111.426, navn til en dal; 302.5, „dwarrehul"; -höj, I. 50.223, 111.426, 155.575. 592; 197.220 „dwarrehöj", 217.798, KrAnh. V.; -kjælling, se dværgfolk; -kone, Krist. I. 283.5, i vise; -konge, 285.19, i vise, Kr. Sagn I. 163. 597; -krukkerne, små stenophobninger midt ude i den store sandørken. omgivne af sandbanker, KrAnh.V.; -mand, I. 108 ned., „dwarremand"; -mø, Færøiske Kv. I. 184 flg., „dvörgamoy"; -mål, se *ekko; -net, Rääf I. 83, edderkoppespind på jord, „dvärgsnät"; -nögle, dværgslagen ko helbredes ved dv-, ɔ: store, glds nögler, der hænges over sygt dyrs bås, GLSØ. 101; -slag, Rääf I. 83, gigt „dvärgslag", se dv- nögle, jfr. Strøm, Søndmøre I. 537. Bang, Hexeforml. nr. 111; -smie, Faye 22, bjærgkrystal, jfr. Aasen dvergsmide; glt. jærntöj, som tillagdes lægekraft, Folkev. VIII. 467.25; -sten = dv-smie, Hansen, Arch. f. Skolev. (1800) s. 365, = Aas. dvergstein; „dvergasteinn", Arnas. II. 67, sten, hvori dv- bor, jfr. Fritzn.; sten ovenpå flad höj, Kr. Sagn I. 391. 72; -unger, s. 37.165, „dwarreunger". — 5) det sidste neg af den høstede havre, se havrepig 1 (Lild); jfr. Aasen dverg, isl. dvergr; jfr. *bjærgmand; se skov-.

dværgehat, no. gör usynlig, KrS. I. 40. 179, 66. 276, 80. 314, jfr. 109. 421, bjærgmandshat; 135.513 flg., „dwarrehat"; „dverghatt", CavW. I. 271; en slig fås ved årsgang, FbJ. II. 133; jfr. Aasen dverghatt; se hat I. 563.18 b.

dværgfolk, no. se KrS. I. 275.931, 45.200.

1. **dyb**, to. *dyəf, få dyft* (Tandslet, Als); „hon ga sån ed dive sok" (Mols); jfr. Aasen, svensk djup, isl. djúpr; se knæben-.

2. **dyb**, no. se fjord-.

dybel, no. *døfəl æn* (Viby, Als), sump i marken; lavning, der ej kan plöjes; i Tandslet sogn er en *døfəlgåə*, en bondegård; landsby i Sundev.; „nu klarer det nok i Dybbøl", tlm., kan siges, når man ser en ventet komme gående(Als); *devəl* (Erritsø, Fredericia), se DSt. 1905 s. 158.

dybfad, no. søbemadsfad (Søvind, Brøchn. Saml.).

dybne, uo. *dybən* (Vens.).

dyd, no. *dyc* (SOVens.); „dyden i midten", sa' fanden, han sad mellem to prokuratorer, jfr. Ndl. Vlk. V. 28, XV. 63 .... „tusschen twee kapucijnen; se sandt.

dydefuld, to. værdifuld; *æ kon æ minər dyrfult,* når det modnes for hurtigt (vestslesv.).

-dyder, no. flt. se tusen-.

dygge, uo. *døk* (Als), vande ved en spreder på kanden.

dygtig, to. *no ær a blewən døqtig* (Mols), sund efter sygdom; jfr. stændig.

dynd, no. *døn de* (Als); *dy* itk. (Hammer s., Vens.), best. *dyə;* gården *Dywå* (Skjæve s., Vens.), skrives Dybvad, burde vel være Dyndvad; se slibestens-.

dyndet, to. *dǫjə* (Vens.), mat, uklart, om töj; *dyə* (Hammer s.).

dyndpus, no. „det fløɖ med dejpusser", Kr. Anh. 8.14, ɔ: møddingpøle.

1. **dyne**, no. *mi dyjn, muər!* (Vens.), [lad mig få] mere dyne, moder; se hönsefjer, seng; jfr. hvoddem-, vugge-.

2. **dyne**, no. *dyn æn -ə* (Als); „de wa, dynen tå mæ, fånen sjæl", Kr. Sagn VI. 153.39, ed (Århg. egn).

dynke, uo. *dòŋk -ə -ət* (Elsted), jfr. htsk tunken.

dypninger, no. flt. *dèpniər* (Sams), en slags små tærner, som hugger ned i vandet, Sgr. V. 45.424, se dypper.

dyppe, uo. *dèp -ə -ət* (Elsted).

1. **dyr**, to. *å dir hað əð wå få ham* (Mols); *så dyr som pevər* (vestslesv.), jfr. Lincolnsh. Folkl. 408, „as dear as safron"; se peberdyr.

2. **dyr**, no. *dyə et* (Als); kaldenavne, Sgr. II. 123. 569, se de enkelte dyrenavne; *nasse, *sek, *svik, *tip, wægos, jfr. CavW. I. 385, Meyer Vlk. 135, Rosegg. Volksl. 281. 290, Amer. Folkl. I. 81, Tr. pop. I. 213; — „dyrerøster", se Dähnh. Naturs. III, regist. „Tierstimmen"; — spøgelsedyr se III. 521.3 a; — kirkeplads vist af d-, se II. 125.24 a; kirke bygget med dyr i grundvold, se

III. 125.16 b; — i æ v e n t. og s a g n almindeligt træk, at dyr hjælper el. lokker; at d- er forvandlede msker; retssager mod dyr, se †dyr; ligeså er der hellige dyr, jfr. Gr. Myth.[2] 620 flg.; alle d- er nyttige, flue vækker sovende, edderkop spinder net over hans skjul, Wh. Vlk. X. 48; — kvinder skyldes for s a m l e j e med dyr, Arnas. II. 376 ned., jfr. Sgr. II. 198.779, føløg føder pige, —781 pige hundehvalpe, se Wh. Vlk. XII. 21, Liebr. Vlk. 17; — d- sammenkaldes af deres konge eller dronning for at skaffe oplysninger, se konge II. 265.23 a, Gr. Æv. II. 30, JK. Æv. I. 184, jfr. Registr. nr. 1, Bondes. Hist. 251, Henriks. 31; — Katanæs dyret på Island, se Natur. og Msket 1894 s. 173, Dania II. 122. 344, Thorkels. þjóðs. 434, jfr. Kennedy Fict. 247; — d- under træ St. Hansnat giver råd, se *blind 45.32 b, Registr. nr. 70; — d- skal dele ådsel, se *dele 96.2 b, Regist. nr. 17; — d-s tunge og öjne fremvises for menneskes, se tunge III. 894.12 a, Gr. Sagen II. 94. 160. 249; — opgave: at skyde det lille, grå d- på bjærget, Krist. Æv. 82; — blind udkastes for vilde d- på hede, Kr. Æv. 142, se Registr. nr. 68; — d- mosgroet, indelukket i tårn, Runa I. 7; — vilde d- vagt i ævent., se f. eks. Registr. nr. 10, jfr. Asbj. I. 187; — dyrenes rejse, se væder III. 1106. 18 b, m. hens. til slutn. se Brauns, Jap. März. 32; om d- i ævent. se Macculloch reg. under animal; — vise om dyr og deres konge, Ndl. Vlk. IX. 178; — legeremse: „der går et underligt (s. d.) d- i Vorherres have; „forskellige dyr“, en leg, se Kr. Börner. 501; jfr. Aasen dyr, isl. dýr, sv. djur; se kalve-.

[**dyremål**, no.] „dyrene kunde den gang tale“, se III. 766.16 a, JK. 180.14, Aasen Ldm. 65.31, Kr. Jans. Eventyr 45, Storaker Hest 2, Runa VIII. 31.15, Maccull. 41, Graf Miti I. 70; man kan lære at forstå d-, se kok II. 249. 30 a, jfr. Brandt, Lucidarius 49, Haukenæs III. 196, Arnas. I. 582, Gr. Myth.[2] 1166, Sagen I. 175; P. Vlk. I. 54, Wh. Vlk. XIX. 390, om man ejer bregnefrø; ved slanges hjælp, XIV. 340, jfr. Köhl. KlS. II. 336. 342, Macculloch 40, Folkl. VI. 409. 317 (Indien), VII. 233 (Jøder).

dyrskud, no. *dyrskuj et* (Søvind, Tolstrup), dyrskue.

dys, „fore dys jænn“ svarer nærmest til gl. dansk: foræ thys enæ, oldn. fyrir þvi einu; men det synes, som man har haft en sideform: foræ thæs enæ, oldn. fyris þess eina sakir, hvorfra s er trængt ind til thy; formen: *får əsən* er ganske regelm. udviklet af den sidst nævnte gld. form; thi tabet af forlyden i thæs foran det betonede ord svarer til keo. æ, gld. thæn, thæt; den fynske form synes at forudsætte: foræ hins enæ; A. Olrik; jfr. M. Krist. Fremmedord s. 73, Ark. f. nord. filol. XXV. 113 flg.

dysvat, uo. Skattegr. X. 64.95, stenpikker; saxicola œnanthe, måske også digesvale, jfr. Sgr. VII. 95.95 (Vens.), VIII. 47.95 (Römø).

dyt (?) bio. „do ka go dyt væk öwer di marker dær“, Kr. Alm.[2] VI. 321.947; did (?), tværs (?).

dyvelsdræk, no. bindes på får mod ræv, Kr. Alm. I. 83. 312; jfr. Bartsch II. 142.628n, 189.909; værger mod trolddom, Mhoff 212 (Før), Mélus. VII. 244.

dyvle, uo. *dywəl -ə -t -t* (Elsted); *dywəl, de æ sån å ǵò swær turə* (Elst.); „hans fåh dywelt jo mæ ham bårre sille å tihle, te han olle ku vinnt et beje teboj“, Gillsj. 35, tumlede med ham.

dyvlsjæger, no. se Odinsjæger II. 731.16 a.

dæge (?), no. *a ska nåk fo dǿq i ət,* Kr. Alm.[2] VI. 328.04 (Ribeegn), kultur (?), om jorden.

dæggehorn, no. *deqhwòn è* best. *-t* (Vens.).

dæggelam, no. ligger, i novellen, ved den „tro hustrus“ seng, Sgr. VII. 170.

dægger, no. *i dæqə mæ* (Elsted), i spænd med, de fine f. eks.; når hun var klædt i flöjl og silke, bildte hun sig ind „hun ku go i dægge mæ noue grevinn“, jfr. Gillsj. 47 „ilywel sku Annes go i dægge mæ plys å gjæll få den framme kjænn“; gå i spænd [for at nå sit mål] klædt i plyds og gælde som det vægtigste korn; se *hægger.

dægs, to. *ən æ så dæqs* (vestj.), om barn, der hænger efter moder.

1. **dække**, no. se kilde-.

2. **dække**, uo. *dæk -ə -ət* (Elst.).

-**dækken**, no. *əð splentenèj dæqən* (Mols); se klude.

dæl, no. se 2. gjæl.

dælken, no. *dȧlkən* (Søvind, glds), smilehul, se grinnepøl, skrip.

dæmme, uo. *dæm op fo ə våñ* (Havnbjærg, Als); også *döm* el. *dæmp op* (Als).

dæmning, no. *dæmnəŋ æn* (Als). — 1) djævel bygger d-, Krist. IV. 237. 34, VIII. 309. 24. — 2) *dæmnii* best., gadekær, Krist. Alm.[2] VI. 339.93 (Sams); se gade-, sten-.

dæmpe, uo. se *dæmme.

-dæmstig, to. se *for-.

-dænge, no. se palle-.

dø, uo. *dø døə dø dø* (Elsted); *di æ døən; di æ døən uw* (Vens.); *æ døj*, men: *hun æ døjən frò bön* (sts); *hañ døi* (Tandslet, Als); *a kåəm mæ å de ænt dær; a hað wes deð; a tænt, han wa de* (Mols); *Fribårə de fest*, KrAnh. IV, døde først; „di dee så nær som jend, så dejer han wal åsse“, s. 117.09; msker dør med *ebbe (s. d.); — almuesfolk går døden imøde med stor ro, se Bondel. I. 353, II. 102, Friis VN. 140, jfr. Sundbl.[2] 257, Hansjakob., Valentin Nagler 14, Wh. Vlk. I. 22; — man kan høre, at det er en l y k k e, når börn dør: *„di æ gåt fåwå̊·r“* (D.), jfr. Wh. Vlk. IV. 60; se fortællingen Bondel. 21, at barns fødsel bringer sorg, død glæde, jfr. Herodot V. 4 (Trakier), slgn I. 31, VII. 46; *di gaməl ska dø, di oŋ ka dø* (D., alm.), jfr. Wh. Vlk. VIII. 258; — d ø e n d e: kan ej dø, för synd er bekendt, Kr. VIII. 159; jfr. Tr. pop. X. 537, ej uden tilgivelse; ej i sengklæder som tilhører en forurettet, Kr. Alm. V. 117.39; ej på hönsefjer (s. d.), sålidt som på fjer af due og trækfugl (s. d.), jfr. Arnas. II. 550, ej på rypefjer og når sokker ligger under hoved; — vindue åbnes for døende (alm.), se vindue 1064.24a, jfr. Wigstr. FS. 423 flg., også tag brydes, gløder under seng, sjæl flyver bort som fugl; Wh. Vlk. XI. 435 (Lapper); — møntørv (s. d.) vendes, Kr. Sagn VII. 398. 19. 26. 33; — ild, gløder under seng, Krist. Sagn V. 292. 25, VII. 398. 20. 31. 35. 36, jfr. Dania III. 14, lys under seng; CavW. I. 378, ild, økse under seng, hvori tyv, morder, Ralst. Songs 314; — knap sprættes af töj, Kr. Sagn VII. 399.27; — brød vendes 3 gg. over skorstenspibe, KrS. VII. 400. 30, jfr. Haukenæs V. 233, fladbrød brydes over døende; — der skydes over huset, KrS. VII. 402. 38; — alle bånd løses på d-, tændt lys gives ham i hånd, Rääf Sml., jfr. Ch. Notes 117, alle låse åbnes; — d- lægges på gulv, døde derimod ikke; der råbes ud: „nu går folk til kirke!“ — d- svarede: „jeg med!“, Aldén Getap. 115; jfr. Glükst. SØ. 98, på tag råbes gennem lyre: „ut, ut!“, jfr. Gl. Hitterdal 64; — d- lægges på jorden, Wh. Vlk. XI. 221, Wuttke nr. 723; dødskampen forkortes, om d- sætter fødder på jord, Braz[2] I. 84; — sjæl flyver bort som fugl, Wigstr. FS. 423 flg.; hentes af fugle (I. 380.50b), Wh. Vlk. XV. 2; — b i l l e d l i g e udtryk: *di hår læjən ən gres törə öwər æ huwə o' ham* (vestj.); *Wòrhḙr hò nåk bönhøt ham* (Vens.); *ræjs aw, stöwt, stöwt å̊* (vestj.); *han æ ræjst te Grönlañ* (sts); jfr. Kr. Æv. III. 61, den grönne Ridder = kirkegården; Folkl. VI. 329 „Thomas of the grass“ (Finland); „gå til Ryes brigade“, jfr. Wh. Vlk. XIV. 313, „zur grossen Armé abgehen“; Sepp II. 561, „ins alte Heer gehen“; se *afsted, *Amerika, gardin, 2. lykke; løse op II. 517.10a, madskab, pose II. 863.41b, 2. sand III. 155.30a, 4. skab, ske III. 239.15b, træsko III. 878.9b; jfr. Dania VI. 202 flg., Nyrop, Ordenes Liv 202; Ihre, de superst. hod. 76; „zum alten Haufen fahren“, ad plures abire, Wh. Vlk. XIV. 315; „den grasigen Weg gehen“, Birl. III. 324, jfr. IV. 309 flg.; „über den Rhein fahren„, Sepp II. 638; „nach Phillipsgrün“, Jahn S. 271; se fremdeles Wh. Vlk. XI. 150, IV. 184, GrMyth.[2] 608, Meyer Vlk. 223, P. Vlk. VIII. 166 flg., Urquell[2] I. 202, Ndl. Vlk. IV. 13, V. 182, VI. 102, XIV. 26, Ons Vlksl. VIII. 226.106; jfr. endnu „royaume des taupes“, graven, Rolland, Faune pop. I. 11; „han vendte sig mod væggen, gav et grynt og var færdig“, Eftersl. 75. 55; „han fik hovedet revet af“ — „i, men døde han?“, 75.51; „han døde af sig selv ligesom Zakarias-Jens“, 227. 234; *a twil nåk o, te mi å̊lmor vil dø, få hun gavt* (vestj.); — dø, når man kommer til et vist sted, til Rom, Jerusalem og fl. st., se Bjerge Aarb. VII. 18 flg., jfr. Köhl. KS. II. 428; — den, som først dør, lover efterlevende bud, se himmerig I. 611.29a, tid III. 790.2a; Braz[2] II. 61, CamW. 174; — börneleg: „din fader

er død", Kr. Börner. 292; jfr. Aas. døya, isl. deyja, sv. dö; se fej; hunger-.

døbe, uo. *døv -ə dåft dåft* (Elsted). — 1) = dyppe, se Kr. Alm.^{2} III. 23. 79, man døbte brikken i karret. — 2) om den kirkelige dåb: alm. om vedtægter, se Junge 289, Bondel. II. 71, Sgr. IV. 130.33, Gr. GldM. II. 108.82, JK. 60 flg.; Kr. VI. 256. 37, fader skal bære dåbsbarn til kirkevognen og modtage det dær igen, jfr. Alm. IV. 83.24; — barnet skal have salmebogsblade, skilling i svøb, Alm.^{2} III. 112. 836; jfr. CavW. I. 381, Nyland IV. 34, Rääf 121, Afzel. III. 74, Bartsch II. 45.76; — ægtefødt døbt för, uægte efter prædiken, Kr. Alm.^{2} IV. 70.09; — dreng tilhöjre ved dåb, Kr. Alm.^{2} III. 113.47; — skal døbes för pige, Wigstr. FS. 392. 43; — græder barn ved dåb, bliver det en god sanger (alm.); se Gasl. 36, jfr. Ons Vlkl. XII. 96; knibes, om det ikke græder, GML. I. 31, Yorksh. Folkl. 285; Kr. Sagn IV. 630.86. 87, moder må ej spise, mens barn er i kirke; se *barsel, fadder, *frugtsommelig, gudfader, gudmoder, hedning, kristenkjole, -klæder, -pose, -töj, -vår, navn; jfr. Wille 201, barn skal sove i dåbsklæder (alm.); Folkev. XI. 452. 252, døbt barn lægges påklædt i sol; Ström, Søndm. I. 567, börn, som døbes straks, dør; CavW. I. 343, det barn som først døbes i ny kirke, bliver vanskabt, jfr. Bar. Gould Str. Surviv. 1 flg., dør; Jonss. Möre 5, Aldén 121, Hofb. Skogsb. 29, Amins. VI. 98, Bruzel. 77, Wigstr. I. 98. 232, FS. 390, Djurkl. Unnarbo 33, Sundbl.^{2} 14; Hazel. V. 27. 28, offer til barn; Bureus 198, kvinde knæler, mens fadervor læses, jfr. skikken i D., at pigen, som „holdt huen" og stod hos, altid gik ind i stolen og satte sig under bönnen; CavW. I. 287, gudmoder skal spörge 3 gange om barns navn; s. 375, døbes flere börn samtidig, må vandet skiftes for hvert; Rääf I. 111, døbes barn bryllupsdag, får ægtefolkene mange börn; —120, pigebarn skal dåbsdag lægges i karleseng, dreng i pigeseng; — hedenske tvætninger: CavW. II. 414, Pf. Ww. 98 m. henv., Gr. Myth.^{2} 559, ausa vatni, se Fritzn. under ausa, jfr. Maurer, Wasserweihe der Germanen; CavW. I 35, Jætte døber börn i vandhul; — sker fejl ved dåb, kommer barn til at lide derfor, omdøbes: Krist. Sagn I. 312. 42, barn bliver skiftning, se III. 252. 37 a; jfr. Sande II. 238, epileptisk; Wigstr. FS. 78. 252, kan tages af trold; Nordl. Troldd. 133, dåb må göres ret; 146, barn kommer i vætters vold; — Myth. Sägner 22, barn bliver synsk; Jahn S. 373. 474-75, bliver mare; — mske omdøbes, Kr. Sagn VI. 239. 10, og tager andet navn for at undgå djævel; II. 19.74, elleskudt; jfr. Wigstr. II. 360, for ej at findes af gfærd; Sgr. III. 179, IX. 67; Kr. Sagn I. 235.842, dreng som har været blandt underjordiske; VI. 26.90, mand, som har taget eksamen i Cyprian; VII. 139. 486, heks, ligeså, 150 ned., 161.39. 41. 63-65; jfr. Schw. Vlk. III. 29, slgn Gr. Æv. II. 104, pige kastes baglængs under vand; Knoop Pm. 84.73, person forfulgt af mare, konfirmeres om; Strackerj. I. 296, gå 3 gange med heks med sol om kirke; Wolf NS. 488, besv. udtales over heks i kirke; — om skifting døbes, kan det rette barn ej fås tilbage, jfr. III. 252. 41 a, Krist. Sagn I. 312. 42, Wigstr. II. 245 øv., P. Vlk. III. 102, sgln Mhoff 314. 426, Gr. Sagen I. 116.83; — dåb har magisk kraft: når sygt barn døbes, ændres sygdommen til liv el. død (alm.); jfr. Hauken. V. 240, ved dåb falder hale af huldrepige; Faye 37, Asbj. III. 58, jfr. 52, CavW. I. 31; Lindh. Lappb. 13, Vitra døbes, bliver mske; Rääf 38 flg., Jætte døbes, mister styrke; Sande I. 29, björnedreng mister håret på sin krop; Runa VIII. 26, bjærgpige bliver syg af dåb; Sande I. 19 flg., utburd kræver dåb og får fred, jfr. Bjerge Aarb. V. 55 flg., se udøbt III. 959.52 b; — alfebarn, lagt ved kirkedör, begæres døbt, Arnas. I. 54. 88. 89, det nægtes 92; — hekse og andre døbes i djævelens navn, se Lehm. Overtro I. 140, Soldan 299, Wh. Vlk. XIII. 400 (slav.), ZfM. IV. 22, Tr. pop. VI. 36; jfr. Hauken. IV. 539, huldrer vasker kristendom af pige i elv; — dyr døbes: kat til trolddom, Dyer, Folkl. of Shakesp. 32, Bang Hexevæs. 92; lam, som døbes, bliver et udyr, Gr. Sagen I. 185; jfr. Lütolf 266 ko, 327 lam, 347 hund, kat; Roch. Arg. II. 14 gedebuk; HaRh. 72. 127 får; Germania X. 100; — dåb i fortæll. og ævent. se Kr. KT. 104 flg., Thiele II. 284, dåbs-

barn tages af lindorm; Arnas. II. 23, djævelen forsaget på latin; I. 288, tre blodsdråber dåbens lævninger i genganger gers lig; Kr. Sagn V. 192.19 barn, døbt i smedie, stud fadder; Efterslæt 222.207 gudmoders misforståelse: hjemmedøbt—gennemblødt, Satan—Natan; jfr. Arnas. II. 22 kvinde kræver barn døbt Satan, præst tager istedet Natan; Gr. Æv. I. 4 Grönhat dyppes i kilde, får navn; Gering II. 62 kan udøbt præst blive salig? Sm. Medd. II. 67 barn, tabt af fulde faddere, jfr. Knoop Ps 208, Uglspil døbt 3 gg., Simr. Vlksb. X. 329; P. Vlk. V. 101 bonde døber selv sit barn; Folkl. VI. 170 døbt barn spiser i himmerig med guldske, af honningsø, udøbt med fingrene; DgF. II. 661 a „så döpte de henne med vatten och med vin", Agnetevisen; — i börnerim:

a døvər dæj i lur o låq,
o do ska hijər di mowərs kåq;
a døvər dæj i sowər o sålt,
o do ska hijər di mowərs gålt!
(vestj., Lem);

jfr. et lign. rim Kr. Alm. IV. 120.53; — sømænds dåb under linien se Bassett, baptism i regist., Busch Volksh. 292, GML. I. 178, Tr. pop. XIII. 377, XIX. 210; første gang søfolk passerer Kullen, Tr. pop. XVI. 315, XIX. 210; første gang man gik over flod, havarm, Tr. pop. XVI. 315. 176; fisker døbes ved indtrædelse i lavet, Tr. pop. XIV. 613, Ons Vlksl. XII. 90; lærling døbes, Busch Vlksh. 276 flg.; ny elev i Ribe Latinskole i årene 1840 første gang man badede; — livløse genstande døbes til trolddom: pilegrenen (s. d.) som spåkvist, se Bjerge Aarbog III. 18, Rääf I. 134, Wuttke nr. 143, LangCustum 181; — voksbillede (s. d.), se Grb. 214, Bjerge Aarb. VI. 41. 43, HBV. III. 138 flg., Gr. Myth.[2] 1047, Henders. 228 a; — endelig nævnes, at skibe døbes, når de løber af stabelen, se skib III. 242. 4 a; og som det sidste, et luftskib døbt i Strassborg med navnet Zeppelin ved at kaste en flaske flydende luft mod det, Hejmdal $^{27}/_{11}$ 1907.

døbefont, no. se *guld-.

død, no. *wi ha nẹ fåt dæ glǫ døj,* ɔ: ˈlét os ihjel: *jęjəs døj ina·nəs brøj* (Vens.); *dø o kål,* edeligt udtryk, se Kr. Alm.[2] V. 118; — fordum kendte msker deres dødstime, men kundskaben fratoges dem, se menneske II. 577. 31 b, P. Vlk. X. 134, Tr. pop. I. 70, X. 576, Köhl. KS. II. 100, Ndl. Vlk. VI. 18; nu véd kun enkelte den, KrS. IV. 195. 666, 334.54. 57, VI. 19.67. 68, frimurer 38.120, 311.65 Vindblæs kloge kone, jfr. VII. 10, JFærø 217 den fremsynte, Arnason II. 361 ned.; — varsler for d-, se lig II. 411.20 a, Sgr. XI. 229.748; dens mundfuld, hund griber efter, dør, JSaml.[2] III. 118; St. Hanskål visner, s. 127; trækker røg af slukket lys v. hjemmekommunion mod dör, Pontopp. Everriculum 98; ligeså om lig har åbne öjne; at hest dør, tuntræ visner, Storaker Hest 15. 16 flg.; om hest ruller sig for stuedör, to strå ligger overkors; hare, hakkespæt færdes nær hus; rundt hul i fladbrød; om to mødes i dör, barn får hvidt klæde om hoved, om man nyser efter arbejde, Folkev. VIII. 452; XI. 375 flg. en lang række varsler; Gasl. 38. 46. 47. 52, Lindh. Lappb. 95, Wigstr. FS. 10, Amins. VIII. 112, Sundbl.[2] 151; jfr. Wuttke, reg. Tod, seine Zeichen, Strackerj. II. 129.54, Bartsch II. 123; — d- kan voldes ved trolddom, læsning af 109de salme, Dania III. 354; jfr. P. Vlk. VIII. 13 ved „das Totenlied", Knoop Pm. 37, Tr. pop. XVI. 205, Braz[2] I. 155 flg.; Birl. I. 208, ved døende erklærer slægt sig uskyldig i hans død, jfr. den alm. skik, at slægt og gæster skal røre ved den døde; — person, jfr. „dood van Jeperen", Ons Vlksl. II. 82; „døden fra Basel", IV. 185; billedet af død som knokkelmand er kommet nordfra til Italien, Hesseling, Charos 44, som ridende skikkelse 47; alle i Europa kendte „*Dødedanse" (93.24), se Nyerup, Morskabsl. 305, stammer fra én fransk original fra 14de årh., Hesseling 35, jfr. Wh. Vlk. XVIII. 232; Köhler KS. II. 47, hvem stærkest? — døden; — i ævent.: d- og doktoren, Registr. 122, d- gudfader, jfr. Gr. KM. 44, Myth. 813. 1133; d- fanget i pæretræ, Registr. 64, Smedens tre ønsker, Gr. KM. 82 „Spielhansel", jfr. Psyche I. 63 anm., Köhler Aufs. 61, Cloust. Fict. I. 389. 392. 394; i en skæmtehist., Krist. SkS. 41. 257.629 viser d-en sig som en plukket hane; se dø; begravelse, grav, 2. hel, lig m. smstn., naboskrog, kirkegård.

2. død, to. dødsfald bekendtgöres ved ringning med kirkeklokke, se 3. ringe III. 62. 33 b; i byerne standses ur, spejl tilhylles, jfr. P. Vlk. VI. 140. 19. 20; — lys brænder ved død, vågenat, se ligvagt, jfr. CavW. II. 426, P. Vlk. VI. 140. 18; — hægte lægges under døds tunge, Kr. Sagn V. 458 øv.; — skilling i hans mund, se III. 256.37, jfr. Schrader, Totenhochzeit; gravgods, se lig II. 411.39 a; helsko, se sko III. 288.36 b; tænder II. 411.32 a; jfr. Temme Altmark 77; splintret træsko medgives lyndræbt, Kr. Alm.[2] IV. 88. 15, se Aldén 9, CavW. II. L1, Wh. Vlk. V. 237, P.Vlk. VIII. 31; frugtsommelig (s. d.) får börnetöj med, Bjerge Aarb. V. 33; den døde besøger sit hjem 3die nat (alm.); jfr. Bartsch II. 100.362, vender 1ste nat efter begravelsen tilbage; TrW. 280, niende dag; — den døde bor i graven, se Bjerge, Aarb. V. 20 flg., DgF. nr. 11, I. 160.14, IV. 713.14; i Dronninghöj, Mhoff 19.2, Dania III. 37, Wigstr. FS. 168.525, FbJ. I. 12. 14. 41. 52; jfr. gjenganger, *grav, moder II. 600.16 b; — det andet motiv, at den døde skal rejse over et vand, jfr. færgemand, se Tr. pop. XVIII. 570, HBV. I. 143, Gr. Myth.[2] 791; — de døde fra slaget ved Fodevig sét på Island som en flok skrigende ravne, der søger Hekla, Wh.Vlk. IV. 258; — „idag rød, imorgen død", se ARw. IX. 1 flg.; — døde nævnes ikke, se Nyrop, Navnets Magt 137. 147; — de tilspörges: „hviler du vel?" se Kr. III. 199, Sagn V. 226 flg., jfr. Haas 110, Bartsch II. 329. 95; — karl, som har lovet at følge herremand, udgiver sig for død, Thiele II. 143, Sgr. IV. 228, Efterslæt 62, Runa II. 1, Arnas. I. 269, jfr. Sklarek, Ung. Hausmärch. nr. 27; — person udgiver sig for død, for at kyse, Krist. Alm. IV. 88.248; for ej at kysse „blå jomfru", II. 54. 55.139; — gör man det, mister man livet, Kr. Sagn V. 259. 916, Arnason I. 285, jfr. Segerst. 187, Wh. Vlk. I. 158, P. Vlk. V. 175. 56, Ndl. Vlk. IV. 49, Kennedy Fict. 327, Busk Rome 242; — lyves man d-, lever man længe, se II. 491.45 a; — kone bilder mand ind at han er d-, se Gr. Æv. nr. 19, Liebr. Vlk. 124 flg., Rivista I. 881, se *klæder; hvad de døde magter, se Wh. Vlk. X. 117 flg.; — død søger samleje med levende el. omvendt, se Kr. Sagn VI. 197, Arnas. I. 286. 288, jfr. Meyer Abergl. 345, Liebr. Vlk. 49.58, Gervas. 93, Dunlop 464, Hertz Ww. 124, Braz[2] II. 194; — døde forsvarer den levende, Nicol. Nordl. I. 11, jfr. Bjerge Aarb. V. 44, HaRh. 514.947-50, Sepp II. 562 flg., Zingerle S. nr. 480, Stöber Elsass nr. 125, Wolf NS. 396. 318, Dyer ChL. 26, Legenda Aurea 733; — dødes gudstjeneste (s. d.), jfr. FbJ. I. 69 flg., II. 36, Folkev. XI. 475, P. Vlk. VIII. 129, Knoop Ps. 311 i synagogen; — d- kaldes til live, Kr. Sagn V. 342.91, VII. 73.41, Mhoff 6, Arnason I. 569 ned., 584; — den døde som gæst, se Krist. Sagn V. 258. 913, JKamp Æv. I. 170, CavW. I. 496, Tvedten 6. 124, Nicol. Nordl. IV. 30, Arnas. I. 242, Mhoff 173, Bartsch I. 94, 282.371, 446, Temme Ostpr. 132, Gr. Sagen I. 382, Rochh. DGl. I. 211, Birl. III. 213, Ndl. Vlk. I. 72, VIII. 183, XIII, 77, Müller, Siebenb. S. 46. 74, Tr. pop. V. 587, XII. 147, XIII. 590. 595, XVIII. 413, Braz[2] I. 123, II. 257, CSH. 232, jfr. Köhl. KS. II. 239, Bjerge Aarb. V. 37 flg., Hartl. Science 193; — den taknemmelige døde, se Registr. nr. 67, gjæld* I. 448. 47 a, lig II. 412. 5 a, taknemmelig, Tobias; jfr. Gerould, The grateful Dead (1908), Tr. pop. XV. 639 m. henv., XXIV. 305, Amer. Folkl. XIV. 117; — køre om med død kone, P. Vlk. IV. 150, jfr. Registr. nr. 99, Store og Lille Klaus; — død mand sidder ved bord, falder i støv ved berøring, JFærø 264; — rider med kæreste, se III. 53.19 a, jfr. I. 228.32 a: — stryge svulst med hånd af død til lægedom, se hånd I. 766. 22 a, lig II. 411.47 a, jfr. Bartsch II. 109.411; — dör, hvorigennem død er ført, bro hvorover, bliver magiske, se *bro 63.2 a, Nyland IV. 128; — i billedlig betydning: *„hwamø wæjər i?"* — *„de ka dæ dø sæj"* (Vens.), ɔ: bismeren; „den døde jager de levende", ɔ: kammen lusene, se kam II. 82. 50 a; — „dækker den levende", ɔ: asken ilden, se levende II. 402.24 b, jfr. Bjerge Aarb. VIII. 42; se dø; guds-, kalve-, krone-, lande-, pipi-, seng-og-, Vorherre-, øg-.

dødelig, to. se uo-.

dødemand, no. legen, se Kr. Börner. 224. 515. 27, jfr. Mikkel, saltebrød, se Rivista I. 688.13, P. Giuochi nr. 140. 141, Wh. Vlk. XIV. 375.

dødemandsbjærg, no. i klitterne i Ulvb. h., Kr. IX. 176.8; mellem „Gabet“ og Bjærggård, Kr. Alm. V. 282.736.

dødens pluk, no. den dødsyges pillen på sengklæder, Kr. Alm.² III. 168.69.

dødningeben, no. lægedom i afskrab af d-, Kr. Sagn VII. 231.92, jfr. OnsVlksl. VIII. 200; medtager soldat i krig som amulet, Wigstr. FS. 299. 868. 69; fisker har fingerknokkel i flodd på garn, —870; d- bløder, se *ben 32.11 b; væddemål (s. d.) om at tage ben fra benhus ved kirke, Krist. Alm. III. 136, VI.² 122. 88, se *hjærneskal.

[**dødningekneb**, no.] se Thiele III. nr. 657, jfr. Faye 73, „daukys“, sår på læbe, Folkev. XI. 465.384, Wigstr. I. 107, Hazel. V. 38, „dönyp, pukanyp“; CavW. I. 466, „gastakyss“; Aminson I. 108, „gastkramning“, IV. 101, VI. 122; råd derimod, Wigstr. FS. 417. 75; besværg. mod „dødmandsgreb“, Bang, Hexeform. nr. 81-83. 130, Amins. II. 107; se fremdeles Wh. Vlk. XIII. 274. 39, „draugabletter“, Folkl. XIII. 59; „dead man's nip“ (Hebrider), TrW. 283 „death-pinch“.

død og pine, no. *depən, døpən* (Vens.).

[†**dødsdömt**, no.] frelser liv, se II. 438. 24 b, löngang, jfr. Wigström FS. 289. 843.

dødsejler, no. se skib III. 243. 39 a, jfr. Bassett 343 flg.

dögn, no. se Aasen døger, isl. dægr itk., sv. dygn; jævn-.

1. **döje**, no. „nu döwede han den evige döw med skarnet“, Krist. Sagn VI. 277, ɔ: havde overmåde stor besvær med.

döjs, no. Davbjærg dås eller döjs, Sparkjær s. ved Viborg, se Krist. Sagn I. 208.74. 80, 305.18, 307, se *Davbjærg.

döjsle, uo. gå slæbende (*Als).

döjt, no. jfr. holl. duit, 1/8 styver, se Ndl. Vlk. XV. 177, III. 156.2. 3.

døken, no. i edelig tlm.: *„wet do mæ, så heŋ åpå; wet doňc, så te dø̀kən hwicər!* (Vens.).

dølge, uo. *dø̀l -ə dul̲ dul̩* (Elsted); *døl̲* (Als). — **2**) ved besværgelser, se binde 4, hund I. 677. 46 a, jfr. Sgr. IX. 117, Kr. Sagn VI. 345.954. 986.

dølle, no. se 3. *dolle.

dömme, uo. „d- på noget“ (*Als), gætte på; se 2. dom.

dön, no. se Kalk. I. 421 dön, isl. daun.

dönse, uo. lugte, snuse, se Kalkar dönse, isl. daunsna.

dör, no. *dạr* (S.Sams), *dọ̈rən* best. (Tranum), *dạrən* (Torup), *daṇ* (Læsø); *de ær e̲ən sạq å hòl dæ̯j dø̀r lut, som e̲ən båŋkər åpå* (Vens.), når ugift f. eks. roser sig af ej at have været gift eller haft uægte barn; „nær æ bö'n skal ad æ da'e“, Aakj., ɔ: ud at tjene; *hon ær eňc næst dø̲r* (Vens.), ɔ: langt borte; *eṇ a wå dæ̣r; breqəsdæṇ* (Mols), bryggersdören; *dö æn* (Als). — d- delt i to halvdöre, Kr. Alm. III. 30.78, (jfr. Reimer, F. Folkem. 6), af fletværk af pil, hængt i læder, nr. 79; jfr. Antikv. Tidskr. 49—51 s. 162 (Færø), Wh. Vlk. XVI. 71, XVII. 314, Wh. Altn. Leben 219; — indskrift over d-, s. 32; — d-, smeddet af skibsanker, Thiele I. 200; — til den, som ej lukker d- efter sig, kan siges: *do komə nåk rijəň iň! el. ær ən huň di får?* (vestj.); jfr. Tr. pop. IX. 720, X. 568, XI. 400; Ons Vlksl. XI. 58. 230: du går vel tit i kirke, er født i en kirke; — skaffer slår til lyd med d- ved bryllup, Folkev. VIII. 287; smelde med d- for brud, Søegaard 61, Rieck 38; jfr. skyde III. 344. 41 b; — springer d- op, er det dødsvarsel, Krist. IX. 59.57; jfr. Mélus. III. 277.14 (Vogeser); Braz² I. 242 for genfærd, FbJ. I. 46; alle döre springer op for genfærd, Krist. Sagn V. 109.433, 232.837, jfr. Meyer Aberglaube 160; — d- slås i mellem levende, som undslipper og døde, Krist Sagn V. 232.840. 852, jfr. II. 127.103; — d-, som ej kan tilmures, Kr. IV. 117.161, se hul* I. 669.50 a, port II. 862.43 b, Odinsjæger II. 732.14 b, jfr. ARw. IX. 219; — når d- er låst aften, korses den, Folkev. XI. 450. 232; — ingen sés, da der bankes på d-, Arnason I. 262. 281. 283 ned. 350. 592; — alle d-e åbne julenat, Arnason I. 105; — d- skal stå på klem efter bortgående, at hans fylgje kan komme med, Faye 69; — „vigles“ indbåret vand med ild til dåb, må d- stå på klem, at vætte kan slippe ud, Folkev. VIII. 380; — man må gå ud og ind ad samme d- hos fremmed, ellers mister han hönselykke, Krist. Sagn VII. 314.07, jfr. Ch. Notes 164, Amer. Flk. I. 139, IX. 131; — tager to samtidig inden- og

udenfra i d-, varsles død, Kr. IX. 59.47; mødes to msker i d-, ligeså, Folkev. XI. 379.52; skal d- først lukkes, efter at den ene er gået igennem, CavW. I. 375, Gasl. 51; jfr. Amins. IV. 97, VIII. 109, låg skal lukkes på kande mellem to, som drikker; — over d- sættes to synåle overkors mod forbyttelse af barn, Thiele, Overtro nr. 399; seddel mod trolddom, Sgr. II. 63; ligkistejærn mod spøgeri, JK. 400.18; fjer over d-, mødomsprøve, 81.120, se pige II. 817.9 a; tot af kohår, så løber dyret ej bort, Krist. VI. 362.82; 3 halmstrå, tagne over d- hos troldmand, værger mod ham, Krist. IX. 71. 52; har man sét genfærd, må man se over d-, inden man går ind, Kr. IX. 62.690; jfr. endnu „dörkjællingen“, „durakelling blæser ljósið út“, Antikv. Tidskr. 49—50 s. 305. 8, jfr. Fritzn. Lapp. 156, Hazel. V. 38; slgn Köhl. KS. III. 633, sjæle på dörhænger, FbJ. I. 46, Tr. pop. XII. 215.39; — dör, dannet ved naturspil i fjældvæg, Asbj. III. 124, „Jutuls porten“, jfr. Rääf 46. 54; — ingen dör på hus, tavl skydes ud, Kr. Alm. III. 6.11; — dronning Kristinas „porta magica“ i Rom, Amer. Folkl. VIII. 77, billede; — d- höjt oppe på mur af røverslot, stige dertil, Krist. Sagn III. 262.99; — d-e mangler på kirke, to kommer drivende, hænger sig selv, Krist. Sagn III. 149. 770; — mand i træ bærer dör, spörger Lucifer hvorlænge? Kr. Æv. III. 330; — d- svarer i æventyr., Mhoff 399; — tage d- med sig på ryg i skæmtehist., se Registr. 105 a, Eftersl. 57, Kr. Æv. 50, JK. 139, Bergh I. 39, Bondes. 236, Gr. KM. nr. 59; henvisn. se Köhl. KS. I. 98, Tr. pop. XVI. 463.569; — d- holder mand fast, træk i æventyr. om Mester Mø, Registr. 27, Sgr. VI. 119, Kr. Æv. 315, Djurkl. Nerike 78; dörklinke, Asbj. nr. 46 s. 237; — åbne forbudt d-, se kammer I. 83.18 b, Kr. V. 278, XII. 40, Æv. 159, Hartl. Sc. 200; d- må ej åbnes for at hindre spøgelse adgang, Wigstr. FS. 284. 831; — börneleg: „banke på d-“, Kr. Börner. 168; „gå ud ad dör“, Sgr. II. 141.714, spøg; alm. om d-, se Strackerj. II. 134.470; se Aasen dyr, isl. dyrr huk. flt.; ærtebælg; jfr. indendörsbesætning, -pige; fos-, fram-, framgulv-, frammers-, fyldings-, fæhus-, gade-, glar-, grande-, gård-, indgangs-, lig-, nabo-, nord-, olter-, ovnmunds-, våbenhus-, øddel-, öj-.

dörhug, no. hareskår, se Kr. Sagn IV. 634.25, jfr. Folkev. XI. 456.301, Wille 20; kniv må ej stryges på dörtrin, Sgr. VII. 35.51, JK. 368.36, sker det, må man spytte 3 gange og gå over, Kr. IX. 72.764.

döring, no. *darəŋ æn -ər* (Agger); ubuden gæst skal *sej o æ darəŋ*.

dörkarm, no. læs: *dakarm* (Søvind).

dörklem, no. „fruens ansigt kom lige i æ d-“, Kr. Alm. II. 109, ɔ: i den lidt åbnede d-.

dörnsk, no. *æ lil dönsk, de goi dönsk* (Als), den fineste stue; jfr. dünse, Rügen; dönse, Lüneb. Heide, se Wh. Vlk. XVI. 335. 337; dönz, Kück 201.

dörnögle, no. se løgle.

dörslag, no. *dårslaw et* (Søv., Elst.), lerskål med huller i bunden, brugt som grov si.

dörspænd, no. se spænde 3, jfr. Nyland IV. 128: dör gennem hvilken død er udbåren, måles m. arme til lægedom.

dörstolpe, no. *darstålp æn --ər* (Agger); jfr. sætte sværd i d-, kræve vidner, erklære Ljótolf for en usling, Peters. Isl. F. IV. 267, jfr. duradómr, Eyrb. k. 55, se Fritzn.

dörsyld, no. *vi ska ha ən ny dösil iloi* el. *isæt* (Als), = dörtrin.

dörtrin, no. se döring, nederslag; grænse for hus, Kr. Sagn I. 100. 386, se tagdråbe, jfr. Wh. Vlk. XVI. 76; alm. derom Am. Folkl. XI. 9; — d- har haft særlig betydning, se A. D. Jörgens. Hist. Afh. (1898) I. 320, Dansk Bondel. 348; er et helligt sted, se Folkl. XIII. 239 m. henv., Gomme Folkl. Rel. 75, Roch. DGl. II. 156; alfers bolig, Gr. Elfenm. XXXVI, Sande I. 4, jfr. FbJ. I. 46; bolig for husets vætte, se Wuttke nr. 57, Rom. Quest. XXI, Ralst. Songs 318; søges hus af genfærd og nedbrydes, men d- lades tilbage, fastholdes de der, ZfM. II. 348 (Tyrol); — huller bores i d-, hvori rönnepinde, Kr. Sagn VII. 422. 00. 01; „Kreuzkümmel“, Knoop Pm. 168. 129; gåsefjer med kvægsølv, Nyland IV. 67; — fejes gulvskarn over d-, fejes lykken med, Kr. IX. 58.37; — hoppe over d-, se 1. kjærne II. 155.23 b; jfr. Nicol. Nordl. II. 47, hoppe med begge fødder på engang over d- i huldrebo for at komme ud deraf; elle-

kone må hviste ben over d-, Kr. Sagn I. 295. 75; — besværg. på d-, Krist. VI. 370.156; — uddrift (s. d.) over økse på d-, jfr. Bartsch II. 141; — svovl, tændt på d-, fordriver alfer (1905), se Fataburen II. 12; — den, som sidder på d-, forfølges af spøgelser, Arnason II. 552, Liebr. Vlk. 370. 18; — over kost på d- kan heks ej gå, Kr. IX. 71.760; — man må ej slibe kniv el. hugge på d-, frugtsommelig, som går derover, får dörhug (s. d.), Kr. Alm.² III. 105. 725; — kalv, halshugget på d-, værger mod ulykke, Nyland IV. 70; — barn, som ej vil die, lægges på d-, Wigstr. FS. 376. 30, jfr. Aldén 122, Wigström II. 275, Wh. Vlk. XI. 275; — troldd. mod besværg. på d-, Amins. I. 108; — den, som kommer selvbuden til gilde, skal sidde på d- (D.), se *döring; — i ævent. sidde på prinsesses d- om natten, Sgr. VII. 137; — uærlige døde føres ej over, men under d-, ud af hus, se ligport, jfr. Gr. RA. 726 anm., Liebr. Vlk. 414, Aakjær, Jydsk Stævne (1902) s. 53, Folkl. XVIII. 364; — efterbyrd begraves under d-, Arnas. I. 355; — besværgelser lagt under d-, JSaml. IV. 147.88. 95. 97. 102; — hugorm nedgravet i svinehud el. sort potte, Kr. IV. 216.03, Alm. I. 82.307; — kat nedgravet, se II. 107.18 a, jfr. kalv II. 79.41 a, levende III. 403.41 b; tryllemidler, Krist. Sagn VI. 337. 29 flg., VII. 214. 44, jfr. Arnas. I. 543, CavW. I 442, Wigstr. FS. 54 201, Strackerj. I. 358; — stoppenål som værger mod trolddom, Kr. Sagn VII. 288.73; — mands pengepung, som købt kreatur trækkes over, Kristens. Alm.² I. 177. 11; helt må ej træde på d- i helvede, Kr. XIII. 231.

dörvogter, no. i æventyr slot, Kr. V. 103.

dörvrider, no. *darvriə æn -rə* (Elst.).

døv, to. se tunghør, lugtløs; jfr. Aas. dauv, isl. daufr; *gjöre-, stok-, vil-.

døvemand, no. *han har æ döwmańs hat å* (vestslesv.), ɔ: gör sig døv; se *gjöredøv.

døvlæder, no. *dòwlèjə et* (Lisbj.T.), doven person.

døvstum, to. mand, som har skåret tunge af fugle, straffes med d-e börn, Krist. Alm.² VI. 129. 04; forbandelse, d- skal altid findes i gård, Krist. Sagn IV. 399. 35; St. Erik gör d- talende, Afzel. Sagoh. III. 123. 126.

då, uo. se do.

dåb, no. *dov, dof æn* (vestj., Hmr.); se *døbe.

[**dåbsvand**, no.]. er magisk, kommer det i barns öje, bliver det synsk, Arnas. I. 405; til trolddom, Afzel. Sagoh. III. 74; gör pige frugtsommelig, Rääf 141; lægemiddel, Wigstr. FS. 395. 57, jfr. Schindl. 106, Hunt 413, derfor døbefonte låsede; det slås aldrig ud under åben himmel, men i aske, under tagskæg, i vievandsåbning i kirke, Wigstr. FS. 394. 56; udhældes i langhalm, så får pige langt hår, Wigstr. II. 158; ved træs rod, sympathi mellem barn og træ, Rääf 124.

dålhammer, no. se donhammer.

dålre, uo. *dålər* (vestj.), om hvad der ligger el. står ustadigt; *dålrəri'j*, no.

dåre, no. se *lår.

dås, no. se Davbjærg, †döjs.

dåse, no. *dos* el. *duəs æn* (Als). — 2) *dos æn* (vestj.), vulva; *spøt i æ dos*, have samleje med; ønskedåse, se Gr. Æv. II. 35; jfr. htsk dose; se kjær-, the-, sælskinds-.

E.

ebbe, no. msker dør ved ebbe, fødes ved stigende flod (D., vestj.), se Bondeliv 13, jfr. Ch. Notes 90, Folkl. VI. 74, IX. 189, Thistelton, Folkl. of Shakesp. 348, Hunt 163 (Cornwall), Tr. popul. XV. 98 (Holland), V. 100 (Poitou), XIV. 345 (Bretagne), P. Arch. III. 440 (Portugal), Amer. Folkl. II. 21.50 (Ny Engl.), XI. 149 (Indianer, Stillehavskyst), s. 164 (Indianer, Connecticut); Folkl. IX. 272, båd kommer med flodtid at hente døende (Britisk Columbia), Farrer, Prim. Manners 305, jfr. Plinius II. 101 (overs. I. 206); fremdeles: gryde koger over ved stigende flod (D.); folk, som mangler skæg skal barbere sig, når flod går ind (JK. utrykt Bogø); samme tid skal man så, Folkl. XI. 440 (Hebrider); vievand i kirkekar

stiger og synker med flod og ebbe, Tr. pop. XIII. 281.XXXIX, ligeså Madum sø, Kr. Sagn III. 339.04; kilde i Cornwall, Hunt 298; jfr. htsk ebbe, sv. eng. ebb; se *fjære.

Ebbe, no. *Ebə*, et ikke ualm. navn i Sydjylland, deraf Ebbesen; *evi* (Søvind); luge, bag hvilken Niels Ebbesen dræbte Grev Geert, kan aldrig holdes lukket, Kr. Sagn V. 545.01.

ed, no. *iə æn* (Als), edelige udtryk, se *asen,*død 119.54,bande*,*binding,sværge; *bańə dən, bańən o;* djævel: *döwlən a mə, brodi'jər, bræk, flöjt, gålə, knåq, skamfut, slo, tamə, vælt mə; dynən, dærmə, døkən, døð o hælvədə, o krenəl, -kret, -kron, -kræjn, kål, -pin, -såltə, -såltə pin; swenskə døð o krenəlpin; es; fańən brölə mə, brås, flo, flonk, hak, klø, knås, lyn, pisk, rij mə! fańən i wål! röwl, ræń, stæjl, sålt, vælt mə!* „finken, swejse mig, finken fo!" (Sall.);

föj i ræliqə nawn,
— i lijə nawn, fo slæmən;
— får döwlən, fańən, hælvədə;
— får lijə, dæń ledə;
— får påkər, alə påkər, Satən, slæmən, Söwrən; —

„så goen!", JK. Æv. I. 58. 61; „a skal, gumi, aldrig snakke om det", Kr. Alm. I. 103.93; „det véd a, handen bræk mig, ikke", Krist. Sagn VII. 227. 861; *så, te Hækənfæl, hælvəðə! — hjalələ, hætə; hywlən flæsk mə; hærən ta mə, fo ən; katən fo ən, knåq mə, ryw mə, skið mæ, slo mə, stjærnə mə; de wå katəns! Kårən spark i ət; knokrən,* ligestens, *ma, marigi, medi, mestə, min saliqhəd, -sæl, missigi, mondi, Mårtən fo;* „det er, pigen ta mig, en dreng", Kr. Sagn I. 62. 268; *påkərən fo;* ragirist, *rakən, dæń renə smörə mə, rönəkə;* sakrapine, sammene; *sańdə mə, sańdən fo, sefal, somən* el. *somnən* el. *syrən fo; Satən ryw, donə, lynə me,* i samme forbindelser som djævel; sejen; *skam fo, *'stø; *Surən, Söwrən fo ən; Söwrən bråq, gål, jænsə, knåq, slo, stjærnə, spelkuk, ta mə!* — se *sjakker; *sæle Gud; særkål, såli; tegen, 2. ten, *trold, æreklap, ærrelig; — dette er blot prøver, fortegnelsen er langtfra fuldstændig, de optegnede eder er væsentlig vestjyske, jfr. endnu Kr. Alm.² 263.766, Festskr. 31.

edder, no. „læse for e-", Kr. Sagn VII. 432.57. 58, der er 9 slags; se *hjort, skarn.

edderfugl, no. nævnes „ederbleg" el. „æderblå", Bing Læsø 155, se *agerhöne.

edderkop, no. bringer lægedom: JSaml. IV. 151. 100, levende i nøddeskal om hals på syg, mod feber; JK. 373.63, mod kihoste; Kr. Sagn IV. 596. 47, i fingerbøl mod feber; jfr. Aldén 124, Amins. IV. 86, Strackerj. I. 72.87, Wh. Vlk. VIII. 178, BShr. 194, Tr. pop. XVI. 551 (år 1600 Frkr.); Kr. Sagn IV. 597.57, tre levende e-er med kamfer på puls; JK. 182. 30, sluge e- mod feber, jfr. Suffolk Folkl. 15; — varselsdyr: bringer lykke: Sgr. VIII. 182.764. 66-68; jfr. Nyland IV. 100, CavW. I. 236, Liebr. Gerv. 224. 58, BShr. 239; se lykkebringer; stor e- varsler død, lille lykke, Krist. Anholt 87. 04; ihjelslås den, dræbes lykken, JK. 182.26, jfr. Wigstr.FS. 26. 01, Gasl. 43; må ej ødes, når den spinder ned på en, Arnas. II. 547, Liebr. Vlk. 367; spinder den over skrivers pen, varsles kort liv, Tvedten 28; varsler død, KrAnh. 87.204; — „æ nes" (se nisse 2) varsler nye klæder, JK. 182. 27, Kr. VI. 283.06, jfr. Wigstr. FS. 26.02; — kryber den på en, „har kællingen travlt med at sladre om dig", JK. 182.28; — kryber e- på hånd, rim, se Kr. IX. 5.35, det hører til den langbenede phalangium, se hejle, langlår; — hyrden sætter den på hånd, den side, den løber til, findes bortløbet dyr, JK. 182. 29; — kaldes „en frier", når den kryber på en, Sgr. IV. 123. 04, VIII. 183.765, Kr. Alm.² III. 98.38. 39; — varsler fremmede, Kr. Alm.² III. 142.87. 88; — helligt dyr, må ej dræbes, se Wh.Vlk. XIII. 99 (Pomm.), TrW. 86, Tr. pop. XVI. 547 (Frk.); den spandt over krybben, hvori Jesusbarn lå, FbJ. I. 260; — de store e-er med 8-tal på ryg er giftige, Sgr. VIII. 110.478; dræbes den, dør dens ben først ved solnedgang, Kr. Alm.² I. 139.84; — djævel som e-, biskop hugger dens fod af, Gering II. 82; *„tow jerəkåpər sor o spoń"*, Gr. GldM. III. 196, i lögneremse; — alm. om dyret, se Urdsbr. II. 16, P.Vlk. VII. 118, Ndl.Vlk. IX. 234, Roll.Faune III. 235; se 1. konkel, spindekone; vand-.

eddermand, no. i besv. Krist. Sagn VII. 432. 58: „o e-, est du herinde, da skalst du ud med minde".

edderspurv, no. har lang, spids tunge, som er blå af forgift, den stikker små spurve ihjel, KrAnh. 113.74, hvilken fugl?

edderstilt, tf. *jæṛəstil* (Stenderup v. Kolding), ude af sig selv, rasende.

eddervold, no. får køer på uopdyrket jord med vildt græs, Kr. Alm. I. 62.213; besv. derimod, se Kr. Sagn VII. 472.40 flg.; sygdommen er miltbrand, se rasselbrand.

effen, bio. *hań kam æfəńt*, lige nu; *æfəńts*, for lidt siden (Als).

efter, fho. *ædə* (Als); *æ kam ædə dæj*, ɔ: for at hente; *ædərə dæj*, senere end; se her-, hjem-, ibag-.

efterbojle, no. til forskel fra fram-, første-, storebojle, det sidste gilde, se Jyll. 375 flg.

efterbyrd, no. *ætəbøṛdən* best. (Vens.); låneord, = rgsm., jfr. skarn 2; den graves ned f. eks. ved syldstenene i laden efter solnedgang; på e- efter første fødsel kan ses, hvormange fødsler følger efter (Mors); nedgraves alm. inde i huset, sten tages op af gulv, hul graves, hvori den nedlægges; den må ej nedgraves ude, hvor dyr kan komme til; når karret, hvori e- har været, afskylles, hældes vandet over en hvid, ren tallerken, at barnet ej skal blive luset el. urenligt (Vens.); gåsefjer stikkes gennem e-, hvori barselkone blæser 3 gange, så ophører veer, JSaml. IV. 159.131; e- gennembores med kniv og opbrændes, Folkev. VIII. 464.6; fik mus fat deri, kunde barn ej ligge tør i seng, XI. 392.98; jfr. Liebr. Vlk. 331.158; se hamr, fylgja, Maurer Isl. S. 82; fylgja nedgraves under dörtærskel; brændes den, bliver mennesker fylgjeløse; nedgravedes den under sten udenfor bolig, satte konen sin fod på stenen, gik derefter 3 gange omkring gården; dyr, som kom krybende, flyvende, gående over den, blev barnets fylgje, Arnas. I. 355; jfr. Kück 8, nedgraves; Urquell V. 252 flg. varsler börns antal (Pm.); se endnu F. Magnussen Eddalære IV. 140.

efterdrank, no. tyndt øl, øl som løber bagefter; i en vrövleremse: *tåw tøńə atərdraŋk, ən slańt i æ bali, å ən slańt i æ kạn*, Kr. Alm. IV. 122.15, se efterlak.

efterfødsel, no. *atərføsəl æ* (Mors), efterbyrd (s. d.).

efterlak, no. i en bryggeremse: „han fik 7 tønder godt øl og 7 tønder småt øl og 7 tønder aterlak", Efterslæt 216.188, ɔ: øl, som lakker bagefter, se *efterdrank, *efterpine.

efterlysning, no. = rgsm.; i vrövleremser, Kr. Börner. 415.

eftermiddag, no. se igår-.

eftermiddagsgjav, no. *atərmæjəsğaw* mell. *mæjə o awtən* (vestj.), se formiddagsgjav.

eftermiddags mellemonden, no. *ædəmerəs mælońən* (Egen, Als), eftermiddags mellemmad.

efterpart, no. „på en stud var efterpartene visnede, så det var stor ynk at se", JSaml.[3] VI. 356, bagdelen.

efterpine, no. øl, som pines ud bagefter; i en bryggeremse: *træj tøńər ætərpịn*, Sgr. I. 200 øv., se efterlak.

efterår, no. *ædərå et* (Als), jfr. harvest.

eg, no. *jiəq æn* (S. Sams); *iək æn; ikəmus*, Egemose, stedsnavn; *ịkəskåw*, egeskov (Egen, Als); *ịkətreə et* (Als); „Gale Anderses eg", Kr. Alm. V. 47.131 (Åbenrå), jfr. træ III. 865.43a; „når egene bares", Sgr. IX. 224.739, i mørk tale, ɔ: når mad tages af egeborde, se tid III. 789.48a; rim om æsk og eg, se æsk; nævne eg, bøg, beveræsk, se 5. pil; djævelens ret til at herske, når ingen løv (s. d.) er på træer, jfr. III. 868.9a; — eg siger: „jag vexer till himmelen", CavW. I. 308, jfr. II. XVIII. XX, Gr. Tjust 13; under eg, der beholder løv, bor „hvidorm", Amins. VIII. 116, jfr. hugormekonge; — derom danser alfer; lyn slår ned i eg, m. m., Runa V. 78, jfr. træ III. 865.24b; — helligt træ, Gr. Myth.[2] 617 m. henv., Kalev. 2.49 flg. „gudaträdet"; — syge føres gennem kløvet eg, Kr. Sagn IV. 576.90 flg., se skjævr III. 281.9b, jfr. CavW. I. 400, P. Vlk. V. 73, Temme Altmark 116; — egekvist, sat i bås, lægedom, Wigstr. FS. 430.37; eg må ej røres til trolddom, s. 301.875; — besv. mod gigt til eg, CavW. I. 156; — i eg ophænges dræbte ulve, CavW. I. 156; — person stammer fra eg, se Gr. Myth.[2] 538; den, som skaffer smuk-

keste eg, får kongedatter, Krist. V. 83; jfr. kat II. 108.46a, Registr. 15. 20e; — eg skal hugges, opgave for helt, Asbj. I. 250 nr. 49; penge gemmes i egestamme, Kr. V. 347, se lykke II. 476.29a; — alm. om eg, Strackerj. II. 73.350.

ege, no. *æ ekə* (Egen, Als), se udeget.

egern, no. kunde hoppe genn. skov fra Snejbjærg til Ikast, Kr. III. 110.155; — lokker jæger med sig i skov, Rafn, Oldn. S. IV. 183, Ol. Hell. S. k. 89; — ulykkeligt møde, Sundbl. 146; varsler ildebrand, Nyland IV. 100; et „skarns djur", sendes af skovfrue på hav, sejler med hale til sejl, Säve, Hafv. S. 15; Lap tror, den er en trold, Nordl. Småpl. 9; — er forvandlet kongesön, CavW. II. XXXVIII, jfr. Bergh III. 2; — pige, som ønskede, alle mænd skulde løbe efter hende, Folkl. Journ. V. 164 (Finl.); — omføres i sommeroptog, Beiheft s. 95 til ARw. VIII; — jages langfredag, „hunting Judas", Folkl. XIX. 41, jfr. XIV. 187; — navne se P. Vlk. VI. 40.12.

egger, to. „være e-", ɔ: omhyggelig for en ting, KrAnholt 127.

1. egle, uo. *å ekəl sæj iṅ å̱ jæn* (Viby, Als), *ekəl* (Lysabild).

2. egle, no. 1) *ekəl æn* = flt. (Viby, Als).

egn, no. se føde-, gryde-.

egt, no. *èc i* best. *-i* (Vens.).

ej, bio. se ind.

ejder, no. se 1. ejer.

1. eje, no. se selv-.

2. eje, uo. *èj -ə èjt èjt* (Elsted).

ejegammel, to. *æjgaməl* (Notmark, Als).

ejen, bio. se inden.

ejendom, no. se *fandens-.

1. ejer, no. flt. i tlm.: *haj ræjər bådə èjər å byjər nir* (Vens.), siges om en, der løber meget omkring; Jensen gætter på *èjn* flt. *èjnər*, egn, med udeladeladelse af —n— for at få et rimord, se ejder.

2. ejer, no. se selv-.

ejn, no. se *agn, jfr. egna uo., isl. sætte agn på.

ejre, uo. tage godt fat, Kr. Alm.² VI. 327.91, hvorfra?

ejrøtj, uo. se indrøgte.

ejseer, no. se indsidder.

ejser, no. kaldenavn til kat, Krist. Anholt 128.

ejserlig (?), to. rigtig godt, Krist. Anholt 127.

ejt, steo. se ingen.

ekse, uo. *èqsəl -ər -t -t* (Vens.); herhen hører sagtens: *hwa gor do hær o jæqsər får?* (Hmr.), skælder ud, giver mund.

el, no. *æl æn* (Egen); *æḷ æn* (S. Sams), den bløder og græder, om den hugges, CavW. I. 309, jfr. II. XX, Wigstr. FS. 20.75.76, Gr. Tjust 13, Nyland IV. 140, jfr. Urquell VI. 73.3 (Holsten); hvorfor dens skud røde, PVlk. I. 147, se 5. pil.

el-bog, no. betydning? deraf læses over besatte, Kr. Sagn VII. 219.66.

elefant, no. hjælpende dyr, Eftersl. 122; er det störste og stærkeste dyr, Lucid. 49 (Knuds. udg. s. 145); kaldes „alpandyr" af Tyske, af Væringer „fil" el. „elefant", Rafn NF. III. 177, Didr. B's S. k. 161; er først sét i Tyskl. 802, se Wh. Vlk. III. 283; „lave en e-", behændighedsleg, Kr. Kr. Börner. 355.77.

el-hus, no. Kr. Alm.² III. 186.50.

Elias, no. et mandsnavn, alm. forkortet: *Liəs* og *Liəsən* (Malt), se *Jeremias.

elleblad, no. leje på e-e modvirker hoved-, tand-, öjensmerter, Kr. Sagn IV. 614.09.

ellebark, no. bruges til farvning, Kr. Sagn II. 17.65.

ellebut, no. *æḷbudisə* flt. (Røgen).

ellefolk, no. se Krist. Sagn I. 3.1, II. 3 flg., deres oprindelse og historie, Gr. GldM. I. 152; bor i moser, bakker, höje, under hyldetræer, i bryggerser, Kristens. Sagn II. 3.4.5; under elletræer nr. 40.46.50.55, 79.96-98.105; — bærer hvide klæder, nr. 4.8; — er hule i ryggen, nr. 9.10 flg., V. 364.66; ligeså „Wildfrauen" (Steirmark), ZfM. II. 32, Pitré Usi IV. 191, „i mercanti, vuote veduti di dietro"; — de nævnes „Elser", Krist. Sagn II. 20.77, 26.94, Gr. GldM. I. 182; jfr. *danse 93.41a; — kvinderne har store bryster, nr. 4, jfr. patte II. 791.25b; — kaster man sten el. kæp over dem, forsvinder de, s. 25.92, jfr. Gr. Myth.² 411; Ridder Elve, Krist. Æv. 306.50; CavW. II. XIII. har i smsætning: elfdal, -dans, -grytor, -gräs, -gånger, -näfver, -qvarnar, -ringar, -trädgårdar m. m.; „elvelegen", se spille III. 488.39a; se *bjærgmand.

ellefrue, no. Sgr. II. 187.65, XII. 212, Gr. GldM. I. 14.14, jfr. Wigstr. I. 74 „backafru“ i visen.

ellehöj, no. på grænsen af Stevns h. i Hellested sogn, Sgr. III. 215; visen: „jeg lagde mit hoved til e-“, DgF. 46, jfr. Mhofl 341.457; ellepigernes dans, se Hofb. 140; gilde i e-, JK. 113; jfr. „älfhögar, CavW. I. VIII, må ej udgraves.

ellekjælling, no. se Kr. IX. 250.90, *di hiə ælkæləŋə å rø dræŋi* (Stjær, Skanderborg).

ellekone, no. iført brun skørt og tröje, Kr. Sagn II. 34.130, jfr. „øllekone“, Berggr. Folkev.[3] nr. 194.

ellekonge, no. tillader ingen anden konge adgang til sit land, Sgr. III. 215, Kr. Sagn II. 8.33, Englænderne kom 1807 ej ind i Stevns h.; jfr. Thiele II. 189-91; „e-ns ridehest“, en sten, DFM. I. 103 (Stævns, Sæll.).

ellekvinde, no. jages af Odinsjæger, Kr. Sagn II. 120 nr. 5, se II. 732. 48 a.

ellelys, no. *ælys* (Als), belemnit.

Ellen, no. se torsk III. 830.12 a.

ellepige, no. som vasker, Sgr. I. 21.53; er vred, MSkr. 4.2, danser, KrAnh. 72.159.

eller, bindeo. *ən syw ər åt or, ən søtən ər atən støkər* (D.); ligeså: *ən fæm ə sæjs støkər, ən fir ə fæm.*

ellers, bindeo. *æsən, æjsən* (Tandsl., Als); *lok darən, hèlə ka ən gåt sto ò klamər* (Elsted).

elleskudt, tf. se Kr. Sagn II. 18.7; jfr. „got in the fairies“, Amer. Folkl. VI. 267 (Irl.).

elleve, talo. *èlə* (Tunø), *elå* (Als); fiskerne i Risgård Bredn. nævner tallet: „Thisted kameler“ eller „Jesper og hans hund og Maren Byhöne“, se Kr. Alm. V. 39.

ellevild, to. jfr. Thiele II. 215, Gr. Myth.[2] 411. 430.

elm, no. „elmt æn elmter“ flt. (Mols), *æmt æn -ən,* flt. *æmti* (Elst.), jfr. niffer, ypern; jfr. CavW. I. 143 flg., helligt træ.

els, no. se *ellefolk.

elske, remse: e- „af hjærte“ osv., se brudeseng* I. 124. 47 a, gåselege; — udtryk for elskov, se holde af, 2. lide, 1. kjær, jfr. Meyer Vlk. 152; — elske: hvor höjt? se Folkl. Journ. IV. 315, Folkl. I. 295, jfr. kong Lear, Simrock, Quell. d. Shakesp. II. 217; — e l s k o v s - m i d l e r n e s antal er stort, se Kr. Sagn VII. 248 flg., *blod 46.37 b, frøben (s. d.), hugorme-, snoge-, svaletunge, æble 1135.40 m. m.; JSaml. IV. 118. 22 flg. ved söm i funden hestesko; 143.76 flg., 156.119 flg.; Krist. Sagn VI. 92, to dråber kvægsølv, kogt i øl; Friis, VN. 85 b flg.; piges hår fastsyet i mands bukser, Kaarsb. Satan 22; piger hængte lördag aften blomster, bånd på helgenbilleder, Tr. Lund IX.[2] 43; jfr. „kvennagaldur“, Arnas. I. 449; Wigstr. I. 187, få pige komme til sig ved hemmelige kunster; II. 283, sukkerstykke fra armhule, jfr. Amins. I. 104; II. 320 snogetunge i mund, svinebørste fra parrende orne, æble; II. 407, 408, solsorte-sten i mund, besv.; Wigstr. FS. 304.87 flg., en lang række; Renvall 30, indgive brødstykke med persons sved; Hazel. VII. 13, snogetunge, æble i armhule; Fataburen I. 242, orchis, femfingerurt, hjærte af hare, flaggermus, pindsvin; Modin Sign. 15, Amins. VIII. 119 flg., Nyland IV. 136; se fremdeles Meyer Abergl. 263, Schindl. 130. 166, Soldan I. 70. 105. 231, Meyer Vlk. 166, P. Vlk. VI. 14. 37; — pige giver mand elskovsdrik, KrAnh. 53.123; Velent smed vækker elskov ved mad, Rafn NF. III. 55, Didr. B's S. kap. 26; — elskov „d ø l g e s“, modvirkes ved at kaste hår af kæmpende hund og kat mell. elskende, JSaml. IV. 119. 23; — kong Valdemar (s. d.) under elskovstvang, se Thiele I. 48, jfr. ring II. 60.3 b flg., sved III. 667.52 b flg., Rochholz Naturmythen 200, P. Vlk. VIII. 178. 106, Ons Volksl. V. 116, Perseus II. 118. 122.

elst, to. se *esselt.

1. em, no. *jèm i* best. *i* (Torslev, Stenum); *jæm i* best. *i* (Børgl., Vens.); *jæm i* (Sams; Lisbj.Terp).

embedsfolk, no. = håndværkere (Brøchn. Saml., Søvind).

embugt, no. „embowter“ flt. (*Als), emstreger.

eme, uo. *jèm -ər* (Torsl., Stenum); *jæm -ər* (Børgl., Vens.); *de jæmə, -t* (Lisbj.Terp., Sams).

emle, uo. *eməl* (Vens.), tumle med mellem hænderne, manipulere.

emmebasse, no. „vi sad ved den åbne skorsten og lavede e-r at se ved, det var bål af lyseklyne, Krist. Alm. III. 98.347 (Tirstrup, Varde).

emmekage, no. i lerkakelovnen bagtes

pusselskronier og emmekager, se Kr. Alm. III. 34.90.

emmer, eo. flt. *pò i bræjcil æ jorən som æmər* (Vens.), ɔ: som tört støv; jfr. m. h. t. ordet, UBl. 37.

emplöj, no. se hamplöj.

emster-femster, no. se *himster-gimst.

1. en, talo. *iň jæn jèt* (N. Sams); *dæň jæn hans*, Kr. IX. 190 (Fjends h.), den enes; *sònt bruqə di ə, bòə di jæn å di qjər* (Vens.); *jæň te, så komər æ blo!* (vestj.), et slag til, også fig.; — én ål kaldes „Niels Pus“, se Krist. Alm. V. 39 (Risgård Bredn.); — i ævent. spörges: „hvad er én?“, Kr. Æv. 306, — et hjul under en hjulbør, jfr. Wigstr. II. 232, Mhoff 305, jfr. Dania II. 195, Wh. Vlk. IV. 255, Liebr. Vlk. 164, jfr. Strackerj. II. 14, se først*.

4. -en, efterhængt keo. østj.: Søvind, Gangsted, Hylke, Skanderup, Ry; vestj.: Vær, Ørridslev, Særridslev, Katrup, Ejer; se om grænsen „Kort over dske Folkemål 77. 81; *sol tarər a hy, viň tarər a kun* (Vor Ladegd); s. 245. 14 b: *æ stårk* men: *æn kråq* (vestj.); *æ Viq* (vestslesv.), Wyck på Før; *to gaŋ i æ år;* men: *de ny hus, dæň ro ko; æ hel by* tiere end: *dæň hel by;* derimod: *di stor kal* (Agerskov), ɔ: de voksne; s. 246. 33 a, jfr. Lyngby, Sprogl. 19.

en anden, se *anden.

enben, no. person bl. underjordiske, se Krist. Sagn I. 220.801-3. 05. 12. 15, jfr. Rääf 52, Mhoff 576.591, 287.392, 293.402. 2, Bartsch I. 41.60, 84, Haas 60.59, Jahn S. 546.678, se toben; jfr. kone med én fod, Arnas. II. 410; fabelagtige mskeskikkelser i Indien, se Knudsen, Lucid. 141, billede, ligeså Maundev.Voiage 120. 273, Werlauff Antegn. 498; jfr. einfœtingr, Fritzn.[2].

end, bindeo. *i* (N. Sams), se: som 3, för-.

1. ende, no. *æň* (Nordborg, Als), gavl på hus; *de gor hen i æňər o knuðər* (vestj.), bliver til intet, billedet fra væven; „syg i Enden“, Kr. KT. 49, jfr. Wigstr. FS. 295.856 „enden kroner værket“, ordspil = ende 4; jfr. vinde III. 1060.11 b; se grandedör; *blind-, *brand-, bund-, fødder-, garn-, gavl-, hammer-, knalder-, kove-, lade-, röv-, skod-, sludder-, snerre-, til-, uder-.

2. ende, uo. *æn æənə æn æən* (Elsted); *de æňə il få· mæ* (Als).

3. -ende, se fyr-, gift-, gjæld-, uklag-.

endebinding, no. „huset er 10 fag foruden udskud (s. d.) og *æňbiňəŋ* (vestj.), gavlfag.

en-del, no. *han hår ər for hans jændil* (Agger), ɔ: har sine egne sager for sig selv; i Hellum s. (Vens.), er et hus, som kaldes *Jændilt;* et stykke skov: Holmgårds *Jændilt.*

Endelave, no. en ø, tlm. se 3. stage.

end en, *ska do il hå ət jit stykə brø?* endnu et stykke; *æ hæə æňjæn kuə, dæ ska kal o æ harəst* (Viby, Kajnæs, Als), endnu en ko, som skal kælve til høst; „ik et jet“ (alm.), ikke et eneste.

endevende, uo. endevender en pige sin kjole, endevender hun sin lykke, JK. 61.32 (Sæll.).

end-om-dage, bio. *a wel eňc åp æj om daw,* ɔ: så snart; *wi skal eňc åstè· æj om daw,* ɔ: ikke endnu.

Endride, no. *Jændrə* (Havnbjærg, Als), men der skrives ofte Hendrik.

1. ene, to. *min jen* el. *jæn tresk* (Pøl, Als); *et ænə vöwt* (Oxbøl), et eneste rap af pisk; *de jæn bæst* (vestj.), det eneste og bedste.

enebær, no. helligt træ, troldkvinde kan ej drikke af kande gjort af det, CavW. I. 313, jfr. *hyld; — når man vil hugge det, siger det . . ., II. XX, Gr. Tjust 13; bruges til spåkvist, Rääf 134; — der røges med det i jul, FbJ. I. 193 (Sverige); — gav Maria og Jesus skjul, Nicol. Nordl. III. 48, velsignes; jfr. Ndl. Vlk. VII. 187; — kors på dets bær, besværg. når de spises, Asbj. III. 347, jfr. Nic. Nordl. III. 50; — i ævent. Gr. KM. 47, jfr. Gr. Reg. 41; — symbol for livstræ, juletræ ved skuespil, FbJ. II. 175; — e- er uven med rön, se Arnas. I. 644; alm. om træet, se P.Vlk. IV. 54. 69. 101.

enehyrde, no. *jæňhjor,* Kr. Alm. I. 21.53, fører byens kreaturer (Stobberup, Løsning ved Horsens).

enemene, uo. kvinder, som ej var færdige med spind til fastelavn, skulde „enemenes“: der sattes skæppe, såld, hat på vedkommendes hoved, man slog på tingen og sang: „enemene, makelebene, sa morel kokkelebel be be bus“; ved det sidste ord slog man til skæppe

el. hat, så den flöj langt bort, se Krist. Anh. 108.259; det er öjensynlig en tælleremse til leg.

eng, no. se gade-, gest-, lang-, tyre-.

engel, no. „14 engle om mig står", se guds engel, Köhl. Kl. Schr. III. 320. 341; — følger kvinde i uvejr, Wigström FS. 153.490, deres sang høres, nr. 491; åbenbarer sig for omvendte msker, Renvall 20; de sés julenat, besøger hjemmene, FbJ. I. 188, II. 12; — engel samler død præst op, Kr. Sagn IV. 313.05; — skytsengel fødes med mske, Gr. Myth.^{2} 829, Wolf Beitr. II. 346; jfr. Lindh. Lappb. 139, „varðeingill", Arnas. II. 559; — engel, i stedet for tidligere dødning, besøger hjemmene og modtager mad og drikke i julen, se FbJ. II. 8. 315; jfr. Sundbl.^{2} 130, Cav. Wär. I. 493; „farängladag" s. 177, Djurkl. Unnarbo 74, julens slutning; — e-e små skikkelser, Gr. Myth.^{2} 418 a; overgang til Alfer, Gr. Irische Elfenm. LXXI; afdøde börn bliver e-, Folkl. V. 62 (alm.); — de faldne engle i begyndelsen blev til vætter, se Thiele II. 175, Krist. Sagn I. 3.1 flg., Dania II. 67, Asbj. III. 19, Wigstr. I. 135. 202, FS. 37, Gasl. 44, Hazel. V. 21, Skytts h. 158, jfr. Gr. Elfenm. 20, Hertz Parz. 524, Dähnh. Naturs. 294 flg.; se *bjærgmand 41.51b, *Eva, gårdbonde, havfolk; — e-, dødes fylgje, Kr. V. 301, Æv. III. X, se taknemmelig; — e- og eremit, se Cloust. Fict. I. 21, GParis, Poesies d. MA. I. 151, jfr. Kr. VI. 242. 331, Sagn II. 258. 36, 298. 209, Gering II. 247 flg., Mélus. II. 444, III. 258, Hanauer 58, ARw. XII. 242 flg. m. henv. til Koran, Sure 18; — „to engle små os følger, hvor vi gå", se Gering II. 237, CavW. I. 362, Garnett W. II. 43 (Jød.), Schermann, Visionslitt. 89; — e- og djævel kæmper om døende menneskesjæl, Gr. Myth.^{2} 796, Graf Miti II. 105; — ved pludselig tavshed i selskab siges: „en e- går igennem stuen", Krist. Alm.^{2} IV. 24.60 flg. (alm.); se tie III. 792.33 a, Köhl. KS. III. 542; — mestertyv i e-s skikkelse putter præst og degn i sæk, se III. 720.17 b, Registr. 110, Arnas. II. 515; — e- i juleoptog, FbJ. II. 202, jfr. f. eks. Birl. II. 119, IV. 171; — „eingla-brynja", Wh. Vlk. XIII. 164, isl. amulet; se fedt-, guds-, henne-.

engelsk, to. Fanden kogte alle mål i gryde, skummet engelsk, Efterslæt 230; „engelsk", KrAnh. 104.49, en dans.

engelskmand, no. kan som fjende ej komme ind i Stevns for ellekonge, 1807, Krist. Sagn II. 8.33; kommer som fjende, stort slag, gravene af de faldne E- i *Æŋəlańs mowəs*, Kr. IX. 173. 5, mellem Gudum, Ølby, Favsing, Asp sogne (ved Struer), Sgr. X. 191.469; vil ej lære dansk, Efterslæt 230. 245; skib strander, folket genfærd, Kr. IX. 176, Anh. 9.

engelsk syge, no. skrofulose, se skjævr; Kr. Sagn VII. 433. 60, barn må ej göres rent i 8 dage; Sgr. VIII. 116.492, barn føres gennem tørv; jfr. Modin Sign. 4, Busch Vlgl. 117, AEysn 9; besværg. Mhoff 513. 18; jfr. A. Johannesen, Bidrag til studiet af rakit, Kria 1897.

enghyrde, no. *æŋhə̀wər i* (Vens.), hyrde for småkreaturer i eng.

England, no. kongesön fra E-, Asbj. I. 132; minister hos konge af E-, Kr. Æv. 135; göre E- til fodskammel for Spanien, JMadsen 35; jfr. mare, kommer fra, rejser til E-, Haas 102 flg.; hun siger, da hun forsvinder: „Hei, wie klingen die Glöcklein in England!" (Venedig), HaRh. 199. 385; kanalen mellem England og Frankrig, se Vesterhav.

englefedt, no. fedtafkog af radix angelicæ; jfr. Tr. Lund, Hist. Fort. II. 126.

engmærke, no. ejerens bomærke indskåret i eng, KrAnh. 100.40.

engmølle, no. vandingsmølle i enge (vestslesv.).

engskovl, no. *æŋskåwl æn* (Vardeegn), til at grøfte med i kær.

engskrå, no. læs: engskråd.

engvandingsmester, no. *æŋvańəŋsmæstər æn* (vestj.), = rgsm.

enhornet, to. *jæ̲nhworə* (Lemvig); *jæ̲nhuənə* (S. Sams); *jæ̲nhuənət* (syd for Randers).

-ening, no. se for-.

enke, no. *han ær [eŋki]* (Mols); den grædende enke klager: „a tænkte Laws Fowlsang vilde haft mig, han har rent ud sagt nej!", Kr. Alm. III. 114.99; salmen, som e-n ej kunde huske, lød;

„nu vil vi den døde begrave,
her stander den anden hun skal have,
med stövler og sporer så klare,
han vil med den enke hjemfare",

Sgr. XI. 20. 30;

jfr. Kr. Dyrefabl. 218.85 „tag Johan!", Ndl. Vlk. XII. 186, kirkeklokken ringer: „neem'ne man!"; Cloust. Fict. I. 35, e- utrøstelig, fordi hun ingen ny mand vidste; smlgn „E-n fra Ephesus", Grisebach, Treulose Wittwe [1876], Köhl. KS. II. 564.37, 583, Cloust. Fict. I. 30, Schück, Världslitt.s hist. I. 602; glsvensk, Klemming, Prosadikt. fr. Sveriges Medelt. 154. 203; — enke som vies i bar særk, fragår derved arv og gæld, Yorksh. Flk. 291, BSkr. 646; Lincolnsh. Flk. 234, i et lagen, jfr. løgle II. 511.22 b; — sidste neg kaldes e-, KrAlm. I. 49.170, sidste stykke på fad, III.² 99.46; ordsprog og talemåder, Ndl. Vlk. XVII. 139, jfr. Rääf 109; — „løbe e-", se GldM. II. 252, Kr. Börner. 248.95. 538.35, Djurkl. Unnarbo 61, jfr. „letzes Paar herbei", Meyer Vlk. 126, „Osterlaufen", Wh. Vlk. VI. 424.

enkel, to. *nòwə æ̨ŋkəl* (N. Sams).

enkelok, no. se Kr. Alm.² III. 70.91. 94, Sgr. VIII. 52.123, JK. 59.18; jfr. Henders. Folkl. 42 „widow's peak"; Folkl. Journ. V. 217, „widow's lock" (Cornw.).

enkemand, no. trækker man i klæder m. venstre arm først, får man en e-, Sgr. VIII. 51.121; pige forskyder e-, tar ungersvend, KrSkV. 143.39 m. henv.; e-, som har giftet sig igen, viser St. Peter til helvede, Ons Vlksl. XII. 153, Tr. pop. VI. 112, XX. 388; e-, sidste neg, Kr. Alm.² I. 44.66 (Varde).

enkemandsdans, no. se Danske Folked. melod. nr. 49 (Himmerl.).

enkevorte, no. se vorte III. 1090.45 b.

enling, no. *jæ̨nləŋ* best. *-t* (Vens.), en enkelt tråd, som strikkes med ind, f. eks. i hælen, for at göre strömpen stærkere.

enne, to. *ka do gi æ gaməl yek et æ̨nə vòwt* (Oksbøl, Als), et enkelt let slag, jfr. enneken.

ennike, uo. se *annike.

enspænder, no. *jæ̨nspæ̨jər i* (Vens.).

enten, bindeo. *æ̨ñdən* el. *iñ* (Als).

entråd, no. „novve lækkert sprente entre" (*Als), et slags hjemmegjort töj.

epistel, no. se evangelium; jfr. Arnas. I. 428, tiden mellem læsning af ep- og evangelium under gudstjeneste særlig stærk til trolddom, se 445. 645; messe 2.

eremit, no. se jærme; „Ras Møller blev til e-en ved Grenå", KrAnh. 51.21, se Blich. Nov. III. 39; e- søger sin lige i fromhed, se Gering II. 6, Köhl. KS. II. 442, jfr. Arnas. I. 488, Sæmund Frode, Tr. pop. XVI. 395.

Erik, no. *Jèrək* (Als); kalenderdag 18. Maj, jfr. Afzel III. 127.36 flg.; Eriksmesse 24. Januar; se fattig Per Eriksen; gammel-.

erke, uo. se ørke.

erkedum, to. *æ̨rkədom*(Vens.), = rgsm.

erkeli, no. slgn angaria, Kalk. I. 58 a, V. Grundtv. i Phil. Samf.s Oversigt (1887–88) s. 168.

ermindelse, no. *ærmiñəls* (vestj.), erindring, minde, amindelse.

erre, uo. *ærə ən hæst åp* (Hmr.), røre den; *han e̜rər si hæ̜st døqte* (Lindkn.); *a blòw så æ̜rət* (Silkeb.), medtaget af arbejde; *å æ̜rə le̜rət* (Tovstr.), arbejde pottemagerleret sammen, jfr. isl. erfiði; i betydn. drille, bruges remsen: „*ærə dæ, perə (ferə) dæ, jòr a dæ ga̜l, æ̜r do ə eñc, så wu̜r do ə wal!*" (Vens.), der skal snurres stærkt på r; han gor å *æ̜lər* ham (Mds.), driller, jfr. ærgre.

erredom, no. *röjtərən hòr ət fòlə ærədom mæ di hòwiə* (Søvind), besvær, fortræd.

erreværk, no. *de ær e̜t añt som ærəværk* (Lönb.), drilleri.

errig (?), to. *erə* (Als), nem at drille; deraf *erəgal*, overmåde hidsig, eddergal (?).

2. es, bogstav, se hakke-.

4. es, no. *æs è* best. *-t* (Vens.); *æ̜s et -ə* (Søvind); *æs æn -ə* (Sundeved); i Vestj. skal kunne høres: *as*; „kaste es, om hvem der skal göre de forskell. arbejder i jul", Sgr. V. 6 (Falster); „esset er det kort, som råder over alle andre, — der er én Gud", Gr. GldM. II. 311, se kort II. 279.38, Wh. Vlk. XIII. 84 flg.; se blank, penæmen; klør-, spader-.

5. es, no. „så kunde det, es, (det var hans mundheld) holde et bitte korn", Kr. Alm. I. 60.206, forsikring.

6. es, no. „hun havde lettet hende i æsset", Kr. Anh. 61.30, ɔ: løftet hende i håret, isse? jfr. 4. hug.

esart, no. se hasard.

Esautræ, no. navn til rhusarter med lådne grene (V. Vedsted v. Ribe).

Esben, no. se Knæsper.

ese, uo. se Jyll. I. 236.

esepige, no. se Kr. Alm. V. 41.113.

esetrug, no. „eisetruget med beddet, madingen", Jyll. I. 236.

esmakker, no. se makker.

esp, no. se bævreasp.

esse, no. den åbne skorsten i bryggers, Kr. Alm.[2] V. 123.50 (Sams).

essel, to. *et æsəlt væə* (Tandsl., Als), stygt, se elst; også: *de æ æsəlt galt, ən æsəlt smok pik* (Viby).

-essens, no. jfr. lat. essentia; se kron-, vunder-kron-.

essing, no. *æsəŋ i* best. *-i* (Hjörring egn); *æsnəŋ æn -ən* (S. Hald); jfr. Aasen æsing, bjælkeværk i bygning, ræling på båd, se ås.

etben, no. se *enben.

etjons, bio. se ikkun.

etsinde, bio. *„dè wa jèsigåŋ tow brør"*, Grb. 89.1.

etsteds, bio. *cyr mòqbòən istəns hæn, sònt di ku eñc næmt fej i* (Vens.), også: *jestəns.*

Eva, no. Adams anden hustru, den første hed Lucia, se Fatab. I. 194, jfr. Lilis; fra E-s uvaskede, skjulte börn stammer vætter, bjærgfolk osv., se *Adam 3. 38 a, jfr. Thiele II. 175; Faye XXV, Søegd 102, Haukenæs I. 119, V. 239, Furø 11, Storak. 51, Nordl. Myth. 17 flg., Gr. Myth.[2] 540, se Dähnh. Naturs. I. 246. 354; Hanauer 189, hun fik 40 börn ad gangen, opfødte 20, de andre blev „djinner"; — E-s ansigt ses i solen, Arnas. I. 659; hendes tårer blev til perler, Adams til krydderurter, Graf Miti I. 29 flg.; — nyfødt dreng siger: A—Adam, pige: E—Eva, Kr. Alm.[2] III. 107.52, jfr. Tr. pop. XXIII. 361; — døbes sidstfødte pige E-, fødes ingen flere, Rääf 131; — folkevisen: „er Adam da af blår, at ham et Evæhår kan binde?", se Berggr. Folkes.[3] nr. 154.

evangelium, no. *hons får ən vanjèlm prekə præsti øwər ida?* (Vens.); „Fandens e-" el. „katekismus", kortspil (Lem).

evig, to. *de ær ən ewi spåt å skam* (Vens.); man må ej sige: „e- fordömt", se *dommedag 102.7a.

evighed, no. gaver som aldrig opbruges sålænge forbud ej brydes, se Fb. Bjærgt. 98, †evigheds-; hvor lang er e-? se Gr. KM. 152, Köhl. KS. II. 37, jfr. 407, Registr. 97 g; „hvad kommer efter e-?", P. Vlk. V. 186, svar: „amen".

1. evne, uo.
öwn -ə öwənt öwənt (Elsted);
æwn -ə -ət (Søvind);
altid: *de ka a il æwn;* aldrig: *a æwnər ət il* (Søvind).

2. evne, no. *æwn æn -ə* (Søvind); *hañ hòə så rèŋ æwnə;* mest: *hañ lòwə òwə hans æwn* (sts).

evnetræ, no. *æwntræ de* (Hvejsel), gavntræ.

F.

F, bogstav. börneremser med F se Kr. Börner. 103.905 flg.; tungeprøve: „da fru Fik fik Fik, fik Fik fru Fik", 106.953; jfr. P. Vlk. IV. 118, Simr. Kb. 306.60 flg., Amer. Flk. V. 147; smlign:

F ærøiske
iskeboller
abrikeres af
risk
isk

(Kold. Avis 25/10 06); de 4 f'r: „fromm, folgsam, fleissig, freundlich", Birl. IV. 4, ellers: frisch, frei, fromm, fröhlich.

fabrik, no. *fabərik è* best. *-ə* (Vens., glds), = rgsm.; jfr. fr. fabrique, lat. faber, arbejder.

façon, no. se 1. måde, vis.

fad, no. *fa et fa* (Als); *tå mə faðə* (N. Sams, Tunø); *ståŋ o møj mæ sin skiə i faðən* (Lild), stikke (vragende) altfor meget med sin ske i fadet; træfade bill., CavW. II. 193; f-e bringes ud at soles de første varme forårsdage, Kr. Alm. VI. 99; mærke i aske af f- varsler død, Kr. VI. 285.323; dreje f- med bedste side til sig selv, Müller, Saxo 194. 12 flg., jfr. Gervas. 155 a, Orient Occid. III. 376.53, ZfM. III. 56, Wh. Vlk. XVI. 290. 22; se *dyb-, *guld-, hytte-, kakel-, kjødmads-, *messing-,*nat-, saltmads-, stege-, sølv-, tin-.

fadder, no. ungkarl skal første gang stå f- til pige, pige til dreng, JK. 60. 26, Kr. Alm.[2] III. 113.41; jfr. Rääf 102, Hofb. Ner. 223, Aldén 121; karl ej første gang til dreng, mand og hustru ej sammen, f-e bydes parvis, kærestefolk, Rääf 123; flere mands- end kvindefaddere til dreng

og omvendt; mand og hustru ej sammen, CavW. I. 374 flg.; alm. om f-, Meyer, Baden 20 flg.; — betydning for barn: „Pathe“ = pater spiritualis, m. m., Meyer Vlk. 109. 111. 112; på grund af f-s indflydelse på barn er man forsigtig i valget, Wh. Vlk. XIII. 385, jfr. Bartsch II. 48. 102-9, Ndl. Vlk. III. 144, Perseus II. 412; alm. Kr. Sagn III. 300, CavW. I. 382; bliver frugts. kvinde f-, må hun bære 2 forklæder, Kr. Sagn IV. 629.75-6; jfr. Wh. Vlk. XVII. 164, se *døbe; — fattig mand kan ingen f- få, Segersted 38 flg. får bjærgtrold; Gr. KM. 126, (jfr. Registr. 74 „Trosvend“, Krist. V. 150); —24, døden f-, Registr. 122, se retfærdig; jfr. Gr. KM. 44, Köhl. KS. I. 291, Gr. Myth.[2] 813, ZfM. I. 358, Magyar T. 359; — bjærgmand er f- hos bonde, Kr. Sagn I. 443, se trommespil.

faddergave, no. pigefadders: töj, karlefadders: penge, Kr. Alm. IV. 84.227.

fadderlag, no. = fadderskab (Brøchn. Saml., Søvind).

faddug, no. *faduk æn* (Tandslet, Als), karklud.

fadeklud, no. jfr. S. Honinger gjær (s. d.), se oldemors-.

fader, no. *får* (Tranum); *får* (Torup, Hjortels, Lerup, Hanherr., N. Sams); *de ər æ får te æ bån* (D.); el. *æ lu te æ dræŋ* (D.), ɔ: netop hvad der behøves; *de æ lætər o lyw ən bån får te eñ muwər te* (vestj.); alm. vittighed at spörge halvvoksen dreng: *hwæns får æ do?* (vestj.); — f- modtager nyfødt barn: „du kender dig vel ved det?“, Bondel. II. 64. 66; modtager døbt barn, II. 78, jfr. CavW. I. 382; — „hvad f- gör, er altid det rigtige“, Wigstr. S. 117, se Andersens Æv.; — heltinde skal lytte til hvad fader, ej hvad moder siger, Asbj. II. 158; — 4de f- i huset, se Asbj. II. 21. 5, Glükst. Hitterd. 60, Tvedten 73, Gr. Sagen nr. 363 (Angel), Mhoff 98; jfr. Mac Dougal 103. 283, Mac Innes 145. 460, CHS. 65, Wh. Vlk. VII. 205. 327. 447, jfr. Hofb. 74, P. Arch. XIV. 385, Ralst. Russ. Folkt. 329; — f- i ævent. forfølger helt og datter, se Registr. 27, Miseri mø, jfr. Hartl. Sc. 292, f- „the natural foe of the lover“; — f- opvarter sön, Leger Cont. sl. 236, jfr. I. Mosebog 37. 5-10; — narrer utaknemmelige börn med kasse fyldt af sten, Lincolnsh. Folkl. 362, Gomme Flk. Hist. 67; sön lader f- spise af træskål, Gr. KM. 78. 145, Ndl. Vlk. XV. 154 m. henv., XVI. 103, Cloust. Fict. II. 372; skyder efter f-s lig, Gering II. 197, Gest. Rom. k. 44 s. 343, Cloust. Fict. I. 14, Köhl. KS. II. 562; — f- lokker sön til at dræbe ham, JK. 117; — dræber uvitterlig sön, Mhoff 534 (Ditm.), Knoop Ps. 4, Hunt 442; — kæmper uden at vide det med sin sön, se Sohrab & Rustem, Gr. Libr. XIV, KöhlKS. II. 256. 263, Warncke Maria de Fr., XCVI; — forelsket i *datter, 94.36b, Kr. XIII. nr. 71; — moder søger sit barns f-, rider på skarlagens tæpper, Registr. 13 b, jfr. 90, Gr. KM. 57. 97, Köhl. KS. I. 56, se sove III. 472.39a; — sön søger ukendt f-, Köhl. KS. II. 262, Hanauer S. 207, se frugts. ved ønske, I. 376. 11 b, Registr. 127, jfr. *guldæble; — f- i fængsel, dies af *datter, 94.36 b, gådetale; — en f- kan forsørge ti börn, ej omvendt, jfr. Rivista II. 331; ordene: f-, moder, se Am. Flk. XIX. 178; se *sön-; hus-, mad-, pleje-.

fadervor, no. „Fader vor sæt mad på bord“, Kr. Alm. VI. 200. 38, jfr. Arne Slagelse 20; f- bedet 3 gange, løser sjæl, KrSagn. V. 39.158; værger, skrevet om kreds, hvori mand, KrS. V. 239 860, se skind III. 259. 22 b; — beder man: „fri os fra det onde“, må vætter flygte, Asbj. III. 190, eller „led os ikke i fristelse“, Bergh Segn. 45; — f- læses på farlige steder bl. klipper, Arnas. I. 140. 663; — glemmer man at læse f-, kommer man til at arbejde for bjærgfolk, KrS. I. 332. 99. 05, 338. 12; — lægges barn i seng mellem brudefolk, som ej har læst f-, får det deres lykke, Thiele II. 200; — mand som glemmer at læse f-, forfølges af varulv, Sundbl.[2] 219; den som aldrig læste f-, får ej ro i grav, Arnas. I. 263; — f- værger mod alt ondt, jfr. Gr. Myth. 466, Strackerj. II. 6.265, P. Vlk. II. 51, Folkl. J. VI. 223; — bruges til trolddom, i besv., JSaml. IV. 122. 31. 128. 49; læst ved malkning, Sm. Medd. II. XLIII; især læst *baglængs 21. 4 b; eksempelvis hvorledes, Wigstr. FS. 296; se Bartsch II. 314.35, Arnas. I. 318 flg., Hagem. Lappb. 106, Sundbl.[2] 317; ved hekses kirkefærd, Friis Hexpr. 26; forbud derimod, se Caspari, Hom. de Sacril.

(Kria 1886) s. 9; — djævelens f- fremsagt, KrS. VI. 240.712; — f- vrænget: i besværg. Arnas. I. 585; jfr. Ndl. Vlk. V. 53, VI. 123, Wh. Vlk. VII. 184. 186, Temme Pm. 119; omdannet, HBN. I. 28; — f- politisk kampmiddel: „Vor hertug, du som er i Schlesvig-Holstein, helliget vorde dit navn, tilkomme os det tyske forbund; ske vor villie i Schlesvig så og i Holstein; giv os i dag vore daglige, tyske klumper; forlad os vor skyld, som vi ikke forlade vore skyldnere; led os ikke ind i Danmark, men fri os fra Filialbanken; thi hertugdömmerne er vore, magten og æren i al evighed, amen!“; Flensb. Av. 7/10 04 efter Corsaren, gengivet efter sidste nr. af 19. Årh.; en tilsvarende tysk remse har forf. hørt i Angel i årene 50; jfr. Wh. Vlk. X. 281, Napoleonstiden; XIX. 129. 186, slign Globus 97. 125 b, soldaters; — bede f- uden at tænke på andet, Kr. KT. 21; — i ævent.: leve til man har bedet f- tilende, se Eftersl. 114, Asbj. II. 242, Henriks. 37, Gering II. 148, Wh. Vlk. IV. 36, Cloust. Fict. I. 395, Meyer Essays 260, Köhl. KS. II. 494, se lys II. 483.51 a; — f- brugt til at koge æg efter, Gr. GldM. II. 110.88 (Falster).

1. **fag**, no. se hjålt-, hælde-.

4. **fag**, no. nok kun i et enkelt udtryk: *ǫl hòr ehc jèn faq åpǫ ə* (Vens.), lempe, greb.

2. **fage**, to. se kom-.

fagsie (?), no. „du er en rigtig f-“, skæo. om mske el. hund, Kr. Alm.[2] VI. 322.69 (Ulvb.).

faks, no. *ən sœr faqs*; *så mot faqsən go te gəmyt* (Lem), give efter; *i sœ faks* (Vens.), se 1. -fas.

1. **Fal**, no. ved Anner å er der to overkørsler: *æ sønər fal, æ nar fal* (Lönne s.), der vidner for betydn. vadested, jfr. DSt. 1911 s. 6 „fel“.

2. **fald**, no. *„de æ de sist fal, mæ ka mejəs!“* (Vens.), kan siges spøgende, når en falder; jfr. 2. *fløde. — 8) f- marehalm, et med *knuder (s. d.) afmærket stykke, Krist. Anh. 101; se *fugle-, hav-, ind-, *jage-, jord-, knæ-, lav-, lorte-, løv-, messe-, *okse-, om-, tilbage-.

falde, uo.

fol fælə, folt el. *fålt, folən* el. *fålən* (Als);

fal falə, fęal el. *falt, falt* (Elsted);

æ Mølbjærə fælə åw te bekə siə (Kejnæs, Als), skråner; *dær æ nåk nåwət falən nijər få' ham,* han er i dårligt humør; *a' ə få oŋ te o fål æ såwn o* (vestj.), falde sognet til byrde; hornfisken faldt ved middagstide til havs, KrAnh. 19, ɔ: drog; vittigheder, når en falder, se P. Vlk. VII. 170, Urquell[2] II. 330; når börn falder, Kr. Börner. 11.72 flg.; — barn falder over björnefylgie, Rafn Old. S. III. 102, Thorst. Oxef. k. 5; jfr. Folkl. IV. 358.19 (Irl.), alf volder barns fald; — f- på udvej lykke, på hjemvej ulykke, Arnas. I. 411, II. 558; f-r mand på kirkegård, er han fej (dødsens), Arnas. II. 551; Erik Røde faldt med hest, blev hjemme, Grönl. hist. Mindesmærk. I. 216; Olav Hellige ved landstigning: „fæstede fod i land“, Rafn Oldn. S. IV. 62, jfr. Bosquet 441, Vilh. Erobr.; f- er ondt varsel, Mélus. IV. 316, hvorledes det kan modvirkes, Gomme, Folkl. Relics 130.

-faldelig, to. se ind-.

falden, to. *haj æ falən får ə,* det tilkommer ham; *no æ do f- får ə,* nu er det din tur (Vens.); se *bjærg-, hage-, hav-, ind-, jord-, *kjage-, lænde-, tag-, *tjage-.

faldhat, no. se JSaml.[2] III. 106 (Djursl.).

faldmoden, to. itk. *falmunt* (Vens.).

-falds, se 1. *helt; jord-, skage-.

falg, no. — 2) se helligdag.

falge, uo. se *fælge.

falk, no. i æventyr hjælpende dyr, JK. Æv. I. 140. 187; Sgr. XI. 178, XII. 91, jfr. Asbj. II. 35; „the great falcon of the rock of Cliffs, Mac Dougal 108; — hvorfor den har studset hale, Rafn, NF. I. 446, Herv. Heidr. S. k. 15; dræber sin søster rypen, Arnas. II. 24; ridder vil være f-, den er modigst, Gering II. 154; — fangst af f-e, se Daae BS. II. 95; Jon, sön af falkefanger, Thorkels. 201; forsk. f-e, Hertz Trist. 501; 60 f-e, skat af Norge, Rafn Oldn. S. XI. 22, Jomsv. kap. 6; f-ejagt, Schultz, Höf. Leben I. 369, jfr. *høg.

falme, uo. *faləm falmə faləmt faləmt* (Elsted).

falseben, no. kaldtes „skavestykket„ (s. d.) i Vorbasse og Hejnsvig, se FrRA. I. 39.

falsk, to. se sværge III. 692.31 a.

falskmønter, no. i Hage, Hammer s. ved Vejle, Kristens. Alm.[2] V. 83. 36, se *specie.

familie, no. se slægt.

familievals, no. *familiəvals æn* (D.), dans.

famle, uo. „Niels famled" (Mols), snublede.

famset, to. *æ sæŋklæjər vå hel famsə å føl o* (Sommersted v. Haderslev), fugtige.

fanden, no. *„fañən tæj mæ', mən ker æ ko"*, KrS. VII. 472.39, i besværg.; „no skyder, danden rier'et, a", IV. 535.15; jfr. *handen, se *dans 93.12 b;
266.5 b, skriver kirkefolk op, se skindlap;
— 17 b, i hundeham, se I. 676.44 a, puddel, *djævel 98.47 b;
— 24 b, som hjul, se I. 626.43 a;
— 35 b, pagt med, se *djævel 99.47 a;
— 36 b, tjene f- i 7 år, se Registr. 57. 77, vaske III. 1017.12 b;
— 40 b, råbe ind ad nöglehul, se løglehul, jfr. Kr. Alm.[2] VI. 94.12;
— 46 b, bøsse bindes, se *bøsse 86.30 b;
267.3 a, brudekrone, se *brudekrans 65.26 b;
— —, henter folk, se *djævel 99.14 b, jfr. Kr. XIII. 281;
— 11 a, tar ladefoged, se ridefoged, Registr. 81;
— 12 a, kortspil, se *djævel 99.40 a;
— 13 a, kaster sten efter kirke, se stenkast;
— 26 a, læse *fadervor 132.31 b;
— 28 a, kornmark, se Vorherres ansigt;
— 30 a, spædbarn værger, se *barn 26.54 b;
— 33 a, som har været tilalters, se *altergang 11.6 a;
— 37 a, tryllekreds, se kreds;
— 54 a, kaldes, forlanger arbejde, se *djævel 99.19 a; fjært;
267.3 b, tar den sidste, III 196.14 b; første over *bro 62.36 a;
— 6, narres, se *djævel 99.46 b; — f-s fingre, mærke i sten, se DFM. I. 100.08 (Roskilde); f-s spor, —102.24 (Sorø); — heks kan kun tage noget i f-s navn, KrS. VII. 140.86; eder ved f-s navn fordriver spøgelser, KrS. III. 274.57; — tyv, hyllet i kohud, spiller f-, Kr. Alm. VI. 137; — „Lurfanden" kaldtes mand, som havde luret f-, KrS. VI. 227.66; f- i Laxegade, se Davidsen, Københavnerliv (1889) 136, Illustr. Familiejourn. 1885 s. 278. 283; jfr. Rääf 85 flg., Søegd 12, Folkl. III. 274, Tylor Anfänge I. 146; se †bankeånder, *hvædsten.

fandengut, no. se DgF. VI. nr. 369, rakkerens brud.

fandenhoved, no. skæo., *de æ nåk ham, fanənhwòt, dær hò wat åpå spel hər* (Vens.).

fandens and, no. hvirvlere, gyriner, Sgr. XII. 154.549 (Sir).

fandens dige, no. KrS. VI. 187.27 (Give ved Jelling).

fandens ejendom, no. navn til nogle huse mellem Rårup og Åstrup (Bj. h.), se KrS. III. 409.07.

fandens *evangelium (s. d.), no.

fandens hvæssesten, DFM. I. 110.07 (Hyllested, Randers A.).

fandens katekismus, no. et spil kort (Lem, vist alm.).

fandens krog, no. nordøstre hjörne af Katvads (Vejerlev s., Hammel) ejendom, hvor fanden har vogtet skat, KrS. III. 429.05.

fandens malkeko, no. *fanəns målk-kòw -kyə* (Elsted), løvetand, taraxacum; blæse frøene af med ét pust (alm. börneleg); se „dandelion", Lincolnsh. Folkl. 20; „pissenlit", Tr. pop. XV. 592.68, XVII. 595, XX. 18. 196.

fandens nosse, no. rodstokken af orchideer, Sgr. XII. 159.62 (Sams).

fandens oldemoder, no. sidder i helvede, Sgr. XII. 215; kastes ud af helvede, JK. 340.4; jfr. Dania VIII. 179 flg., Gr. KM. nr. 29. 125, Myth.[2] 157. 959, III.[4] 297, Preller, Röm. Myth.[2] 501 „larvarium avia", Psyche II. 408 ned.; se fremdeles P. Vlk. X. 115. 1 flg.; fanden slog sin oldemor med en ellegren, derfor skuddene røde, I. 147; tlm., ordsprog, Strackerj. I. 244.191, Am. Folkl. XIII. 278; „donna Silvia", Folkl. Journ. VII. 317 (Ital.); f-o-s fingre, DFM. I. 100.08 (ø. f. Roskilde); i udlandet navn til skarnbasse, Schw. Vlk. VIII. 301, libelle, Lütolf 359.319.

fandens ridehest, no. se Gr. Myth.[2] 981, libelle, jfr. Strackerj. II. 5.264 „Hans Peders Pård"; ZfM. III. 275.

fandens tænder, no. ar på inderside af svinenes forben, Kristens. IV. 339.436.

fane, no. *fåən* (Læsø); 2 f-r bårne omkring på markerne for at få regn

(Bråby), i kapel, ligeså i Besser kirke (Sams), til at signe grøden med, KrS. III. 108.569.71; de har vel været brugt ved den årlige omgang, [„*korsbyrd"] (s. d.); se 1. favn.

fang, no. sting, hold, se Kalk. fang 7; besværg. mod f-, KrS. VII. 435.63, se hø-.

1. fange, uo. *faŋ -ə -ət -ət* (Elsted).

2. fange, no. f- frigives, om han kan skaffe oplysning om kong Valdemars tanke, Thiele I. 44, Kr. VIII. 146.259; f- bunden på stol med fødder i vand uden at kunne nå mad, Arnas. II. 358, jfr. 242; fangne kvinder bundne ved hår I. 771.36 b, se [*dødsdömt].

fangedans, no. se KrAnh. 104.49.

-fangen, tf. se ånde-.

fangren, to. „de andre var ikke så f-", KrAnh. 17.29, bange.

Fanniker, no. råb til forbisejlende F- på Varde å:

„Fanəkər, Fanəkər flåk flåk flåk,
han biňər hans båws i ən dåk dåk dåk,
han sæjlər i ən dröwttråw!"

Kr. Alm.² VI. 26.85; man gör löjer med F-ne; F- undrer sig i Strandby, færgestedet til Fanø, over hvor stor verden er, Kr. Molboh. 30.95; tror at månens spejlbillede i vandet er en ost, 51.166; får af en væder det glemte bynavn at vide, se Bondel. 144, Sgr. I. 192, jfr. Thiele II. 298, KrMolboh. nr. 218 flg.; Dania III. 371 „øbo" er skæo., slgn Mhoff 539.32, Ons Vlksl. I. 72, II. 54; se pispotte, Sønderhoning.

Fanø, no. se hviste 4, jfr. KrBörner. 271.20, 603.42 flg.

Farao, no. se Pharao.

farbroder, no. *farbro* (Als); *farbror* (vestj., Bovlund, N. Slesv.); betyder vestj., Århus., fars broder eller fars søsters mand; *ui gaməl farbror* er faders faderbroder; jfr. morbroder.

fardag, no. se flyttedag.

1. fare, no. *fǫr æn* best. *-ən* flt. *[-ər]* (Vens.); *faə æn* (Als); *de ær ə ian fǫ we,* det er der ingen fare ved; fortælle om den störste oplevede f-, Gering II. 169.

2. fare, uo. *faə, fa* el. *fæ, fuə, foən* el. *furən;* el. *faə fa faə faə* (Als); *haň fæ gråwt åw* (Bro, Als), farer svært afsted.

farlig, to. *de æ falə gåt væə* (Tandslet, Als).

farlil, no. *fali* (Sams); *„godaw målə* (morlil), *hwåda'n hå do əð?" — „tak falə, a hår eð gåt"* (Mols).

farmosin, bio. *farməsiň* (Sir), se Sgr. XI. 40.69, er dog vel: „för om sinde", jfr. Kr. Alm.² VI. 318 *far mæ seň,* 324.976 *få mæ siň* (Lem, Sall.); se 2. sind, 1. sinde.

farris(?), bio.(?). *faris* (S. Sams); „i farris" i morges, „farris" morgen(?), Kr. Alm. VI. 334.65 (Sams).

fart, no. se hen-, kane-, med-.

1. farve, no. leg med f-r, KrBörner. 213.43, jfr. Wh. Vlk. VI. 402, Rivista I. 875 ned., II. 402; se höjfarverød; isen-, kakelovns-.

2. farve, uo. *farə farə -t farət* (Elst.); *faro* (Rougsø h.); hvorledes og hvormed bonden farver, se Bondel. 105, KrAlm.² III. 54.263. 283; jfr. CavW. II. 126, Djurkl. Unnarbo 5, Fatab. II. 219; Tr. pop. XIII. 214, med løgskaller brunt, pulsatilla violet.

farvel, udrbso. *favæ'l* eller *farəvæl* (Als); *favæ'l* (Tandsl., Als); *fåwal, Wålə, tak får æ kǫl, æ ǩøð fæk a et aw* (vestj.); „farvel verden, imorgen rejser jeg eller: kommer fastelavn el. syndfloden.

farver, no. *faru æn* best. *farudən* (Rougsø h.).

1. -fas, no. se faks*; krotte-, lofter-, luske-.

1. fase, uo. *fås ætə nöj* (Himmerl.), lede, søge efter, Krist. Alm.² VI. 326.90, jfr. fasse.

fast, to. *fast* flt. *fåst* (Elsted); i heksens hus er alt fast, Arnas. II. 469; „festmachen", om heste og mennesker, Bartsch I. 231.299-301; se stå III. 644.54 a; vogn (1077.53 b); jfr. Lincolnsh. Flk. 103, BSh. 154; Finn lokkes i hus, kan ej rejse sig, Mac Dougal I. 56; börn bliver faste ved nøkkehest, Golspie 18. 21; jfr. sagnene om Ketil Runske, Aldén 93 flg., Nordl. Myth. Sägn 11, Jataka 55, Jacobs Ind. FT. 194 m. henvisn., se holde ved, †tjæredreng; göre fast, se hård I. 772.7 b, passauer kunst.

1. faste, no. gik man sortklædt, Kr. Alm. IV. 154. 43. 44, jfr. Wh. Vlk IV. 86; ved 4 dages lange måltider gjorde man sig rede til f-n, Junge 154; „das fasten, ein gemeingut aller nationen", PfGE. 370; „den som skummer i jul, skal

sulte i f-", Kr. Ordspr. 146; forbrydelse sones ved den „lange faste" fra langfredag til påskedag, så bliver man for det meste i sengen.

2. faste, uo. *fåst -ə fåst fåəst* (Elsted); „hvad er f-?", spøgende svar Ndl. Vlk. IV. 57, jfr. Bondel. 258 flg.; forberedelse til altergang, Krist. Alm. IV. 86.239; jfr. Hans., Arch. f. Skolevæsen (1800) II. 377: f- forberedelse til altergang; syg gör løfte at besøge kirke fastende et helt år; langfredag, 4de fredag efter påske, store bededag går man fastende i kirke, kvæget må også faste (Norge), jfr. Sande I. 36; — „faste på pige", FbJ. I. 146, II. 120 m. henv.; — f- hele dagen, forberedelse til orakel, Wigstr. I. 119, Rääf 106. 108, CavW. II. XLIV; — „f- imod en", retsmiddel hos Kelter og Inder (dharna), henvisn. dertil DgF. 79, II. 333.8, III. 844.79, jfr. Mélus. IV. 8.3. 41. 365. 406, VII. 56.

fastelavn, no. *ən knåstrə fastəlawn* (Als), er heldig, ɔ: med frossen jord(?) om skikkene se *fastelavnsmandag, *askeonsdag; jfr. Fausböl, Agerskov 30.

fastelavnsaften, no. *fastəlawnsawtən* (S. Sams), gildesaften.

fastelavnskjæreste, no. se Strackerj. II. 38.304.

fastelavnsmandag, no. se fandens fødselsdag; alm. om skikkene se TrLund VII.[3] 101 flg. m. billeder; „Samfundet" 1900 nr. 57, Fb. Bondel. 258 flg.; „Galledagstid", SKjær Stavnsb. 289, jfr. 374; Sgr. X. 205, Kr. Alm. IV. 53, IV.[2] 45; Eftersl. 234 (Roskilde); Illustr. T. 1894 nr. 23 (Kastrup); Davids. Gl. Københ. II. (1881) 323; optoget kaldtes „fastelavnen", Kinch Ribe II. 893; „ride f-", Kr. Alm.[2] IV. 87, jfr. 45. 34; jfr. P. Vlk. I. 76. 85, VII. 69. 89, Busch Vlkgl. 42, Meyer Vlk. 255, Baden 76. 202. 500; — i Æbeltoft var det skik, at de holdt fastelavnsleg „trij fraa fleskesöndag oc saa thee 8 dage omkring"; kom der fremmede til byen, måtte de betale 1 hvid, men havde så ret til fri drik den dag tilende sammen med bymændene; vilde de ej betale, tog man deres økse fra dem, som de måtte indløse med 1 hvid, N. D. Magas. I. 25 flg. (1533); — „det hørte til datidens skik, at man klædte sig ud på alle måder og i alle slags dragter, med masker for ansigtet, og dels enkeltvis, dels i större partier, i mørkningen, inden der var tændt lys, gæstede venner og bekendte; kunde de besøgte ej gætte, hvem det var, gaves boller i bøde", Museum 1892 s. 186; — „Sømandsforeningen" i Svendborg holdt „dystløb" i havnen; de to kæmpende drog ud, hver i sin båd, i Sundet, hvor kampen om kongeværdigheden fandt sted med lange stødstænger; musik i en 3die båd; først de behørige komplimenter, så de afgørende stød og begge dumper i bølgerne; den som kom først op i sin båd var k o n g e, den anden p r i n s; når de kom i land, omhængtes de med kranse, marscherede våde til forsamlingslokalet, hvor töj skiftes; Fyens Tidende nr. 42, 1901; jfr. skib III. 242. 25 a flg.; — fattige börn „løber f-" f-smandag, drager m. pyntede granris fra gård til gård for at „koste" folk op, mod skillinger og hvedeboller; i kroer el. hos bagere spillede man om pomler (s. d.); ofte gik disse som anden mønt fra hånd til hånd og var ikke meget appetitlige at få serveret til kaffe el. bollemælk; skikken er nu næsten gået af brug, Heimdal 17/2 1904 (Nordborg, Als); — i Gråstens gader drog i morgen- og formiddagstider skarer af börn rundt m. kurve på armene og broget pyntede grankviste i hænderne, tog ophold på folks forstuer el. sang udenfor dörene:

„fik op, fik op, en hedevig (s. d.),
det andet år en hedevig,
det tredie år en buttel vin,
så ville vi alle lystig sin,
fra øster til vester, den sidste er den bedste!"

de fik tvebakker el. godter, Flensb. Avis 7/3 1905; fik er sagtens lomme; — rim ved börns omgang, Gr. GldM. II. 151, jfr. 148.290, KrAlm. IV. 56 flg., IV.[2] 46 flg.; jfr. P. Vlk. I. 85, jfr. 76, II. 95, VII. 89, VIII. 111.31. 143, IX. 142.39, Wh. Vlk. IX. 91, XII. 421. 470, XIII. 98; i f- skal man spise flæsk, Kr. Alm.[2] IV. 45.32, se flæskesöndag; — f-slege, Krist. Börner. 263. 85; mens A. løber et stykke vej, skal B. i en tøndesæk bære de enkelte knogler af et griseben på loft; kapløb mellem piger og karle, se 579.32; fange eller rykke hoved af hane; løbe reb af stage, jfr. Kr. Alm. IV. 57.133; slå potter

istykker, se Kr. Börner. 579.33; se potte II. 866.39 b; slå kat af tønde, J. Saml.[2] III. 120, KrAnh. 104, se kat II. 105.48 a; ringridning m. m. a., Kr. Alm. IV. 54.124; kongeleg, Bondel. 264; björnestads, s. 264, jfr. PVlk. VII. 90, slgn FbJ. II. 236; Bakkus på tønden, s. 266; kamp mell. sommer og vinter, s. 266.

fastelavnsris, no. börn og barnepiger bliver oppe om natten for at få risene færdige; piger og karle bankede hinanden op, betalte med boller, Museum 1892 s. 155; tredelte ris pyntedes med papir og flitter til börnene, den der kom sidst ud af sengen, fik ris og måtte give boller, JSaml.[2] III. 120 (Djursl.); i Kolding var riset dannet som en ferle 1880-1900, med papirblomster; — „fastelavnsferler", KrAlm.[2] IV. 45.133; man pyntede et granris med papirsbånd o. lign., dermed piskede man op, idet man råbte: „hedevig, hedevig, boller i mælk!" (*Als); se Sgr. X. 60.190 også langfredag; „fastlagsris" = livskvist, Wigstr. II. 316, Folksed. 16, Letterst. Tidskr. 1902 s. 265, Ndl. Vlksk. XVI. 127, jfr. FbJ. II. 236, P. Vlk. I. 86, Mhardt BK. I. 251 flg., Wh. Vlk. VII. 251. 317, Festskr. 530; se ris III. 67.28 a, *langfredag.

fastelavnssöndag, no. se *flæskesöndag.

fastelse, no. fasthed i klæde eller lign. (*Als).

fastende, to. *hąj ær ẹṅc fåsti* (Vens.), er fuld; — K. red ud næsten f- på ½ kommenskringle, F. på 3 „kantøfler", P. gik ud på en snaps og A. på en æbleskive, Sgr. X. 207.482; — gå ingensteds ind f-, skal du nok komme hjem, Kr. VIII. 301; — man må intet göre f-, Sundbl.[2] 146 øv.; — det er farligt at gå ud f- og knivløs, JFærø 138; — hvad man f- møder, afgör dags lykke, JK. 402.25; — ser kat el. kvinde en f-, för man ser dem, bliver man syg, Kr. VIII. 275.466; — går man f- ud, gækkes eller dåres man af kukkemand, jfr. II. 324.43 b, se Sgr. VII. 57.54. 55, Kr. VI. 259.61. 62; jfr. Wigström I. 205, Nicol. Nordl. III. 20, Qvigst. 113; — man må ej jule- eller höjtidsmorgen gå f- i stald, se Sgr. VII. 46.156, 74.442, Kr. Alm. IV. 101.13. 17, 111.1. 2, jfr. FbJ. I. 150 (Norge), CavW. I. 374; ej f- sætte ko på stub, Amins. V. 102; — ser man 2den påskedag f- gærdestavr, skal klæder hænge på én som på stavr, Kr. Alm. IV. 159.27; — synger man f-, skal man græde inden aften, JK. 394.69; — dröm, man fortæller f-, går i opfyldelse, Kr. IX. 57.22; — man må være f- ved magiske virksomheder, jfr. FbJ. II. 125; — f- spyt virksomt til lægedom, se III. 514.53 b, jfr. JK. 365.17. 24, Sgr. VIII. 139.593; — syg udspytter f- sygdom i æg, JK. 201.133; gribe f- med forstuvet hånd 3 gange mod vejr, helbredelse, Sgr. VIII. 141.606; spises æble f- påskemorgen, ej feber i året, Kr. Alm. IV. 158.13; man spytter f- dyr, som skal sælges, mellem ører, Kr. VI. 368.145; — bide f- 3 gange i sten: „ej få udyr mere af mit kvæg end jeg af sten", Kr. Alm. IV. 158.14; — man går fastende til trolddom, CavW. I. 399. 409, II. 72; det er bedst at komme til klog mand, når han er f-, Folkev. VIII. 451.7; syg og læge skal begge være f-, Mélus. III. 196 (Bretagne); indgives f- tyv skreven besv., bekender han, Krist. VI. 381.273; — pigen må hverken komme f- eller mæt, Faye 150, se klæder II. 200.47 a.

faster, no. *fåəstər* (Sams); faders søster el. broderkone; *mi gaməl-fastər* — faders fadersøster (vestj.), kan vel bruges, se *farbroder; *min Si̱nə fastər* (SHo); f- bruges ej i Bovlund (S. Jyll.), men onkel og tante.

fastevind, no. *fa̱stviṅ tæjər bårə huj å skiṅ* (Brandr., S. Jyll.).

fattig, to. Kristus el. helgen i besøg hos f- og rig, se III. 55.41 a, jfr. Jahn S. 493. 613, Tr. pop. XVI. 509; — visen om den f- og rige søster, Kr. II. 31.6, Sgr. IV. 226, VI. 179; — løfte indløses, gods deles, ⅓ til kirke, ⅓ til fattige, ⅓ beholdes, se Kr. VI. 247. 37. 38, Gr. GldM. II. 125.22, jfr. Gr. Sagen I. 380.33, Wolf NS. 521, Henders. 324; af penge gives halvdel til f-, de øvrige kastes i hav, Arnas. II. 499; — rig slagter f-s dyr, Gering II. 93; — f- mishandles i hungersnød, Arnas. II. 100; dræbes, Rafn Oldn. S. II. 198, Olaf TrS. k. 225; jfr. Gr. Sagen I. 288.242, Liebr. Vlk. 1 flg., Napoleon(!) lader f- brænde, Ndl. Vlk. II. 116; — hvad f- får som almisse, modtager død, Søegd 113, Bjerge Aarb.

IV. 118 flg.; — gave til fattig for at undgå uheld, Friis VN. 88 øv.; — ved bryllupsfærd får f- mad af brud, Rääf 116, Djurkl. Nerike 51, Sundbl.[2] 245; indsamlig til f-, 247; — ansøgning for en f-, Aasen Ldm. 83.

fattigbøsse, no. oprindelse dertil fra bönne-kors, hvor gaver lagdes, CavW. I. 96.

1. **favn**, no. ride med f-en, ɔ: fanen (s. d.), Kr. Alm.[2] IV. 17.40 flg., jfr. majgreve, ABr. 352.

2. **favn**, no. *ən fajm pons* = 13 stykker, således bestilte man i gl. dage til Martinsøl (Hørup, Als); når börn gik til bindestue, *fæk di djær fajm mol å,* ɔ: en favns længde af garn, som de skulde strikke (Herning egn); tlm. m. m., Ndl. Vlk. XVI. 43.492.

favnemål, no. *fawnmol è* best. *-t* (Vens.), = rgsm.; *haj mælt markən åp mæ ə f-.*

favr, to. *de war nåk ify'wr de fawr væjr war* (Rkb.), svar, når noget fortælles, man ej tror; *Fåwəhålm* (Tandslet, Als), stedsnavn.

feber, no. *manə fębər* (D.), stærk f-; se kolde; — midlerne er mangfoldige, KrS. IV. 590.81-87, jfr. Wigstr. FS. 416.10, Amins. I. 107, II. 104, IV. 85, Modin 3, GrMyth.[2] 1106 flg. 1121. 1125, Strackerj. II. 120.429, Bartsch II. 106.394, 116.451, 197.

Februar, no. *Feḃəwari* (Vens.), *Februvår* (Tandslet, Als); heller må man møde sulten ulv end se mand plöje i F-, Krist. Alm.[2] I. 81.29; mand skal narre kone i hönsehus, III. 125.441; se *goa.

2. **fed**, no. „fedden“, æg på økse, Kr. Alm.[2] VI. 320.

3. **fed**, to. *i fijə gris, å fjèt foər* (N. Sams); *fiə* (Als); „hvad er federe end fedt?“, svar: jorden; Amins. V. 69.232, Runa VI. 41.18, ZfM. III. 354.103, se I. 45.30 b; hvorledes fed abbed bliver mager, Köhl. KS. II. 574.

fede, uo. *fiər -ə fiət fiət* (Elsted); i ævent. f- börn til slagt, se finger I. 290.8 b, jfr. Sgr. VI. 111, Nordl. Sagor 46, Arnas. II. 352. 357 ned. 473; — Tyrker feder deres fanger, Kr. VIII. 174, slgn Gr. KM. 15, Mélus. III. 309, Rivista I. 100, Folkl. Journ. I. 234 (Madagascar), jfr. Tr. pop. XVI. 174.

1. **fedle**, uo. — 4) *fèrəl fèrlə fèrəlt fèrəlt* (Elsted), logre.

fedt, no. i ævent. fyldes sprækker med fedt, Eftersl. 103, jfr. Gr. KM. 59; af fede folks mave kan spindes f-, Sm. Medd. II. 53; ordspil mellem f- og fitte, Kr. Alm.[2] V. 168.61; til lægedom: mske-, løve-, mygge-, armesynderfedt, BuschVlkgl. 168; se *björne-, *engle-, fissel-, hegle-, hekse-, hessel-, hjærtebens-, hæle-, karte-, *knage-, menneske-, mygge-, myre-, mår-, nælde-, næse-, papegöje-, præste-, ræve-, skrædder-, slange-.

fedte, uo. *fjèt -ə -ət -ət* (Elsted), jfr. 1. fidde.

-fedthul, no. se Peder-.

fedting, no. „der er entj gue fjetting te tjyen“ (Vens.), ɔ: intet at æde til køerne, at fedes af.

fedtkrølle, no. „sætte f-r på suppen“, Skjoldborg, Bjærregården[2] 24, ɔ: mildne på en sag.

fedtmelmad, no. se mellemmad.

fedtmær, skæo. se Gbo Hl. 40.

fedtnød, no. *fjætnøðər* flt. (vestj.), en slags småkager, kogte i fedt.

fedtsak, no. „han skylder Gud og hvermand og f- med“, om en forgældet mand.

fedtskilling, no. den overskydende betaling, som mestre, der overtager et arbejde, kræver, for at de mestre, der ej har det, kan få erstatning (østj. byer), se Kold. Av. 23/11 03.

fedtvælling, no. gryn og vand, kogt på et flæskeben, Krist. Alm.[2] III. 183.37 (Hornslet), en slags sulevælling, se kas, *kåns.

fedt-øre, no. „der hår ålle wot söen en fjetør'“, Aakj., ɔ: gerrig person.

1. **fege**, no. — 1) *han ku si ən swot fęqi å de liqnət snåə mjest ən huň* (Ås ved Horsens), en skikkelse, se Sgr. XII. 132.

feje, uo. *fèj -ə -t fèjt* (Elsted); den 1ste dans ved bryllup fejer gulvet, Krist. Alm. IV. 68, Bondel. II. 37; — fejes værksted, fejes søgning bort, JK. 394.70-72; man må ej f- gulvskarn over dörtrin, så fejes lykke (II. 475.6 a) ud, Kr. Alm.[2] III. 129.83; især ej jul og nyår, FbJ. I. 32, II. 306; ej efter solnedgang, så fejes sjæle eller Jomfruen ud, Tr. pop. XVII. 245, Braz[2] II. 68, jfr. I. 219; — der skal f-s efter ligkiste, jfr. Wh. Vlk. XI. 264

(slav.); — er mand gået på rejse, må kone ej f-, för han har passeret 1ste hvilested, eller han kommer aldrig igen, Folkev. VIII. 469.45, XI. 460.336; — søges orakel, f-r pige fastende, nøgen mod sol, FbJ. II. 123. 125; — skifting f-s ud, KrS. I. 297.82, 308.27.31.38, 323.71.75; se skifting III. 252.32 b.

fejedagger, no. *fæjdaqər æn* (Ovstrup, Torning s.); ovnkost, jfr. MSkr. 58.

fejeskarn, no. skal kastes udenfor tagdryp, JSaml.[2] III. 145; føres til naboen, se loppe II. 448.15 a, jfr. Nyland IV. 51, P. Vlk. III. 89; orakel deraf juleaften ved at lytte, Djurkl. Ner. 56, Hofb. Ner. 211; i 2 bunker: livs-, dødsbunken, Wigstr. FS. 381.60, se gulvskarn.

fejl, no. *fæjl æn* (Tandslet, Als).

fejle, uo.

fèjəl fèjlə fèjəlt fèjəlt (Elsted);

fæjl fæjl fæl fæl (Als).

fejlsyn, no. *fæjlsøjən æn* (Lem, Ringkøbing).

fejr, to. i talem.: *fæjr æ snar fær* (Branderup, M. Slesv.), kön er snart pyntet; se færde.

fejt, to. bio. „de æ fejt, som han bander, han kom fejt te malø·r, de lykkes fejt får ham, han hær en fej lykk"; „de æ nowe fej væe vi no hæ", dårligt el. mærkelig godt vejr; „en fej jen, nowe fejt nowe", sær, underlig, Flensb. Avis $^{30}/_{12}$ 1906; *hañ fuə fæjt ow,* fo'r rask afsted; *de æ fæjt som de æ gawən te dæə* (Havnbj., Egen, Als).

fel, no. se hjulfælge, vogn-.

feldbereder, no. *hąj æ felbər* (Vens.).

felt, no. *a hą min ąrəm te fric fèlc* (Vens.), ɔ: havde armene frie.

feltråb, no. Krist. Börner. 242.21, en leg.

fem, talo. *fæm* (Vens.);

„Gjørding og Lem, Buur og Vemb
og vor egen (kirke) er fem",
Kr. Ordspr. 521; —

„Pe Ris", se Kr. Alm. V. 39, fiskernes navn til 5; — femmen minder om Herrens vunder, se GldM. II. 311, 1. kort II. 279.38 b; — f- er de f- Mosebøger, Gr. GldM. II. 68, se tolv III. 819.40 b, jfr. Wigstr. II. 232, f- fingre på én hånd, slgn Wh. Vlk. IV. 255, Liebr. Vlk. 164; se klør-, *paragraf-.

femfingerurt, no. „herba penta fylli"; lægges den i hat, kan hekse ses, Krist. VI. 360. 68, jfr. Hovorka I. 174 under Gänsefuss.

femhjörne, no. se marekors*.

femkløver, no. uheldig at finde, Kr. Alm.[2] III. 134.52; har man den hos sig, kan man se hekse, JahnS. 346.435; værger mod trolddom, Birl. I. 330.551, jfr. Denh. Tr. II. 142.

femkort, no. *dąj dæ fijr i fæmkort, ka stek hans nis i ən hujrèw* (Vens.), se 2. fire.

-fems, se halv-.

femskaftet, to. *fæmskawtə* (Vens.).

femten, talo. se fem; Vætte skal have ufødt barn f- år gl., se Wigstr. S. 28, Mhoff 306; Tornerose stikker sig på ten, Gr. KM. 50.

femtur, no. *fæmtuwr æn* (Lild), glds dans.

femøre, no. se penge II. 803.15 a, Harboørebo; „f-" på agterpartiet, ɔ: vable (Kolding).

fenne, no. se *Husar-, Rytter-.

ferle, no. se *fastelavnsris; brændes Thomasdag, FbJ. I. 109.

fernis, no. i udtr.: *så leqə færnəsən i òskgrawən* (Vens.), ɔ: så er den ting spildt.

ferris, no. *[feris]* (vestj.), vulva.

fersk, to. se rådden-i-.

Ferup, no. jfr. Urquell V. 256, Federhausen.

fes, no. *fęs i* (Vens.), galan, elsker, laps.

fesentere, uo. se visitere.

fest, no. *goda·w o glęələ fæst!* (D.), alm. festønske, kan vætter ej sige, Thiele II. 235; personificeres ofte i udlandet, se FbJ. II. 304; se *byndtel-, *maj-.

fetallie, no. se 4. skalle; sommer-.

fiddefut, no. væver (Brøchn. Saml.), er vel skæo., se fillefut.

Fiddemikkel, no. jfr. „Vadder-Michel-Dans", Andree, Braunschw. 310; se Kr. Alm.[2] IV. 58.81, SkV. 179.7; gldags dans, se Dske Folked. 30, melodi 36.

fiddivave, no. se Registr. 92, Aarne, Märchentypen 593.

fidi·ngs, no. tingest (Brøchn. Saml.).

fige, uo. bio. *så fik do kañ,* så snart; *fik* uo skynde sig (Kejnæs).

figearbejde, no. se lastværk, jfr. P. Vlk. II. 126.

figle, uo. *fèql -ə fèqəlt fèqəlt* (Elst.), snyde i leg, jfr. sv. fickla; *fikəl* (Als), sleske.

2. **fikke**, no. *fek, fik æn* (Als), glds sælskinds tobaksdåse (Vens.).

-fiks, lat. fixus, fæstet, se krusi-.

fikse, uo. *å fis åp* (S. Sams), göre pænt.

filarium, no. konerne holdt ikke af det f-, KrAnh. 98.37, vel omtr. = optöjer.

2. **file**, uo.

fil filə fil fil (Elsted);

fijl (Vens.);

file; *fęl*, skære m. døv kniv; køre langsomt ad sandet vej, *de ær è liə fęli;* hore; man må ikke f-, hvor barselkvinde ligger, Arnas. II. 547.

filer, no. se sav-.

filiksen, bio. i udtr.: *de gor fili·qsən fila·qsən* (Agger), ɔ: hulter tilbulter, som det bedst kan; jfr. „filleken falleken" i en gåde, JK. 329.7 (Fyn).

fillefut, no. *„a tæn̉t, han sku blyw ən politi·k, så blöw han ən filəfu·t"*, sagde bonden om sönnen (vestj.).

fillegöjt, no. = fiddelomging, Gr. Registr. 20 d, jfr. fakelöjter.

filsprækker, no. se skaffelysker.

filstre, uo. *felstər mæ nåwət* (Lem), bringe det i urede, filte.

filt, no. se hatte-.

filtebrase, no. et fed garn er i *jæn felcənbrǫs* el. *-brǫs* (Vens.), ɔ: helt filtet.

filurenkarl, no. *filu·rənkål* (vestj.), = filur.

1. **fim**, no. „tage fimen af en kjole" (Br. Saml.), ɔ: luen.

fimling, no. *femləŋər* flt. (vestj.), får, i börnetale.

2. **fimpe**, uo. „fimpe lire", se Krist. Börner. 22; jfr. 2. kjærne II. 156.6 a.

fimrehale, no. se Kr. Börner. 23.06, får I. 406. 45 b, *fimling, *himsterigems.

fin, to. *fijn finər finəst* (Agger).

Find, no. om sagnet, se Fataburen II. 65. 199, III. 19 flg., Afzel. III. 82, Glükst. Hitterd. 58, Arnas. I. 58, jfr. kirke II. 125.49 a, sol III. 456.38 a.

finde, uo. *fin̉ fin̉ə, fan̉t* el. *fån̉t, fon̉ən* (Als); fundet gods må ej røres og kun med forsigtighed optages (vist almind.), Sundbl.[2] 286, Strackerj. I. 306 i, Laisn. I. 290; man siger: „help Gott!" når det tages, Jahn S. 134. 164; „heilsam oder schädlich sind gefundene, gebettelte- gestohlne Sachen", Gr. Myth.[2] 1091; de fundne — magisk kraft, se hestesko, jfr. Wh. Vlk. XII. 386 flg., Mélus. IX. 79; — f- person, som er skjult, se GrGldM. I. 9, Kr. XIII. 121, f- 3 gange, Fær. Kv. I. 210, jfr. Tr. pop. XXIII. 77, Registr. 51, Wigstr. Sag. 57, se skjule, jfr. kjende (den rette), II. 140.14 a; se ind-, op-.

findsling, no. *hon stu hær å traj sålæ·ŋ, sålæ·ŋ; hon trow wal, hon skul hat i fęjsləŋ* (Vens.).

fineffen, to. *finæ·fən* (vestj.), fin, snild, se pertentlig.

finger, no. — 1) *de vəl a ræk træj feŋər i æ væjr o* (D.), stærk forsikring med henvisn. til ed; *a bəhøwt it a leq fæŋərən i mun̉ən, di vil ğæn nåk* (Århegn), man putter f- i kalvs mund for at få den til at drikke; — f-s navne, se Gr. Tjust 31, Hofb. 60, Lidm. 23, Nordl. Barnr. 86 flg., Urquell II. 80, IV. 198, Tr. pop. VII. 58. 93. 199; Folkl. XVI. 216 (Skotl.); jfr. W. Grimm, Ueber die Fingernamen, se ZfM. III. 263; — de lat. navne er: pollex, tomlen, index el. salutaris; medius el. infamis, impudicus; medicinalis, minimus; „smiðafingur", krum finger hos drenge, „saumafingur" hos piger, se Arnas. I. 608; — rim om de enkelte fingre, jfr. Urquell III. 141.12, V. 221, I.[2] 114, II.[2] 41.21, ABr. 436, Rochholz Kinderl. 99 flg., Tr. pop. VII. 230.295, 290, VIII. 223; Pitrè Giuochi 55.8, Rivista II. 407, Folkl. Journ. I. 311 (Madagaskar); — lege med f-, se Krist. Börner. 475.34-39, „forlade fader, moder, kæreste" osv., jfr. Tr. pop. VII. 230.294; — gætte tal på fingre, oprakte bag ens ryg, KrBörner. 214.38, jfr. Tylor Anf. I. 75, P. Arch. XII. 228; — skyggeleg på væg med hænder og fingre, jfr. Wh. Vlk. XII. 219, Roch. DGl. I. 113 „Häschen bilden"; — knæk, når man rykker i f-, betyder antal af kærester, Sgr. VIII. 56.172, KrBörner. 686.42 (alm.); jfr. Strackerjan I. 91.122, Rochh. DGl. I. 241; — nisse mangler tommel, Asbj. III. 44; — 6 fingre på hånd varsler rigdom, Krist. Alm.[2] III. 77.487, jfr. Wolf NS. 93 er straf fra Gud; — blod drypper af dræbt mskes f-, Kr. Alm. V. 173.41, jfr. *blod 47.49 a; — f- hugges af myrdet, i fortæll. om „røverbrudgommen" (III. 131.54 b), Registr. 73, jfr. Fb. FrH. 85, Urdsbr. V. 184; — heks føler på barns f-, om det er fedet, Sundbl.[2] 209, Tr. pop. XVI. 175, se *fede;

— i fortæll. om tegnsproget rækkes først 1, så 3 f-e op, se Gering II. 176, Eftersl. 205, jfr. hånd I. 765.32 b, æble III. 1136.7 a mske mister led af f- hos underjordiske, Asbj. III. 347. 349; — „Vorherres fingre“ (*Als), blomsterne på gedeblad, caprifolium; alm. om f-, Strackerj. II. 118.424; „femfingersten“ (Viborg), DFM. I. 108.22. — 4) klinke, som løfter klinkefald på dörlås (Mors); se *gillie-, *jomfru-, ni-, slippe-, vifte-.

fingerbjærg, no. *fæŋəbjårə et* (Elsted). — 1) fingerbøl; hvorledes det blev opfundet, Tr. pop. XIV. 645; f- drejes rundt på væg efter sol, sættes 3 gange over byld, Kr. IV. 393.511, se skjæppe III. 275.35 b; gåde: *let å læt, tyn å tæt, manə gaf, iht iğe·məl* (Agterup ved Tønder). — 2) klokkeblomst, campanula.

fingerhandske, no. *feŋəhånsk* eller *-hånklə* (Als), se fingerhåndklæde.

fingerlektie, no. navn til små brødstrimler, som mødrene lagde på hver ende af den underste mellemmad, skolebarnet fik med, for at stykkerne, som vendte smörsiderne sammen, ikke skulde gå i et (Rougsø h.); de kendes og bruges i D., men uden navn.

fingerløs, to. „hun er ikke f-“, ɔ: har stærke fingre (Farsø, Gisl. h.).

fingervante, no. *fæŋəwant æn* (Søvind).

finke, no. i *eder (s. d.): „f-n svejse mig“ (Sall.).

finker, no. flt. historien om f-, der først blev ædt af hunden og siden af mange foruden, Kr. SkS. 140, fortælles også om østers.

Finlap, no. troldmand, Kr. Sagn VI. 334.24. 25. 29. 31. 33. 47; læser månen ned, Kr. Anh. 84.195; „Finner“ er mestere i trolddom, Fritzn. Lap. 138. 160; jfr. Hagemann 69 „Lap“; Nicol. Nordl. I. 34, norskfødt gifter sig ej med Fin; Fin fanges på fiskekrog III. 39, tryller bjærgskred 40, sætter tyv fast IV. 36; Øverl. 27 løber varg; binder orm, Sande I. 64, jfr. Arnas. I. 639, slgn 492; iført „Finnabrækur“ har man altid penge I. 428; — „finneskud“, Asbj. III. 278; — Finner, Nordlændinger forstår trolddom, Aldén 103 flg., „Lappar, Finnar“, Nordl.Trold. 114, „Lappar“, Hazel. VII. 19 (Göinge); „Finnfolk“, Sundbl.[2] 177 (V. Götl.); „Lapp- el. Finngubbe“, Wigström I. 215, viser skatt II. 303, her messingstump som viser ham alt, II. 373, jfr. FS. 357.59 flg.; „Lapp“ i besv. Amins. II. 108; „Finnpojke“, Hels. Sägn 252, se Hofb. 175; viser billede i vand, Bondes. Hist. 165, Sundbl.[2] 300, Afzel. Sagoh. I. 53; Svensker betaler Finner skat, at de ej skal øde dem, Wigstr. II. 226; hvorfor „Lappar“ bliver fri for krigstjeneste, Nordl. Sagor 66; Finner, Lapper, navne, smsætn. se CavW. I. 120, II. 24. 26, jfr. II. 25. 57, LV. 137; — i Finland, „Lappar“, Nyland IV. 91; „Lappske män“, troldkarle, Kalev. XII. 146, jfr. Abercromby I. 319, Mélus. IV. 342. 367. 372; deres sjæles Islandsrejse, Vatnsd. 12, Peters. Isl. F. IV. 29; Moltke Moe, Event. S. 581 Fin stjæler mad, 656 Gunhild hos F-; Svåse 633.

finne, no. se hå-.

1. fiol, no. spises årets første f-er, fris man for feber, KrS. IV. 621.63, jfr. Bartsch II. 261.60. 74, se mark-, marts-.

2. fiol, no. af blik, JSaml.[3] I. 81; bræt med 4 hestehår, Sm. Medd. II. 79; f- må ej bruges i faste, Folkev. XI. 455.285; kan forhekses, Amins. I. 101; spiller død tillive, KrJans. Ev. 41; bringer alle til at *danse (93.5 a) i æv., Efterslæt 134, se spille III. 488.40 a.

fiolstykke, no. *fjolstøk æn -ər* (Agger), = rgsm.

fip, no. *fep i -ər* (Vens.), spids af hale f. eks.; *i fepskic*, skæo.

fippe, no. — 2) *haj fepər å fòr å for ẹ̀jstə we* (Vens.), hertil KrS. VI. 177.02, vel billedl.: stryge en høle, jfr. febba, Wigstr. FS. 61; jfr. *hvinte, *hvitte.

firben, no. blæser ondt på folk, Kr. Sagn II. 221.175; bider tildøde, Folkev. XI. 455.287; kryber i sovende, se III. 472.29 a, jfr. Folkev. XI. 455.286; dræbes det, slettes 7 synder, Kristens. Sagn II. 221.177.

1. fire, talo. *fir* (Tandsl., Als); 4 er hjul på vogn, Wigstr. II. 232, jfr. Liebr. Vlk. 164, Wh. Vlk. IV. 250 flg.; 4 evangelister, Gr. GldM. II. 311, se *fem; „frisk op“, se Kr. Alm. V. 39.

2. fire, uo. *fir -ə -ət -ət* (Vens.).

fire-hjörner, no. flt. gldags dans, Dske Folked. nr. 38, melodi nr. 45.

firkant, no. glds dans, melodi nr. 51, Dske Folked.

firkel, no. *fèrkəl et* (Århus egn), person, som ej duer til noget; „et ferkels til kone“, KrAnh. 51.30, ɔ: uduelig.

firkløver, no. at have f- gör synsk, KrS. I. 195.712, man ser nisser, jfr. Mélus. IV. 251, Folkl. Journ. V. 177; hindrer at ens syn hverves, (2. hverve 4), se syn 1; fortælling, JK. 143.4, jfr. Nic. Nordl. III. 49, Runa VI. 22, Nyland IV. 139, Bartsch I. 130.151, Jahn S. 346.435, slgn JFærø 136, Maurer Isl. S. 163; bringer helbred og lykke, Kr. Alm.^{2} III. 134.51, jfr. Fatab. I. 242, Bartsch II. 164.769, Strackerjan I. 28.15; elskovsmiddel, Amins. VIII. 119, tryllemiddel, Fries, Hexepr. 5; værger mod trolddom, Strackerj. I. 353.231, jfr Monseur II. 217.

firle, uo. se *fedle.

firre, no. *fjèr̲* (Elsted), kortspil for börn; stammen deles i to el. flere dele og hver spiller lægger kort til; kommer et kort af samme farve som det opadvendte, skal man sige *„fèr̲!“* så skal modparten tage bunken hjem, glemmes det, må man selv tage bunken, se pinnek 4.

firs, talo. *fisənstyw̢* (Tandsl., Als).

firsel, no. *fijslə* (Vens.).

firskaftet, to. *fijskawtə* (Vens.).

firstage, no. se Kr. Börner. 241.34.

firskjel, no. sted, hvor 4 bymarker støder sammen, Krist. Alm.^{2} VI. 334.60 (Tåning).

firtur, no. *fijrtuw̢r æn* (Lild), se Dske Folked. nr. 11, mel. nr. 11, jfr. PVlk. VI. 84, se *kors-.

1. fis, no. *hąj flèw̢ å fuw̢r som i fijs i blæs* (Vens.).

2. fis, no. — **2)** i stedremser: *Åvəlaŋ fis,* Kr. IX. 130.344 (Åbølling, vestslesv.), se 2. vise; kjælling-, knas-, lettelig-, tulle-.

fise, uo. *fis fịəsə fẹəs, fèsən* el. *fist* (Elsted); *de fijəs o dröw nuwərən om̢; de fist ṷð mæ' dəm, æ fjèsən ṷð* (D.), ɔ: gået overstyr; Stærke Hans fiser alt i orden, Eftersl. 129; bjærgmand kan ej bruge mel, kristen har feset på, Møller, Bornh. 22, jfr. spytte III. 515.46 a; jfr. *annistønde, flæsk I. 323. 6 a, *hørme, *jæse, tör 5.

fiseblomst, no. potteplante med stærkt duftende blade, Krist. Alm.^{2} VI. 329.13.

fisegab, no. skolebörns navn til ventilerne i skolestuerne, Krist. Alm.^{2} VI. 329.13.

fisehul, no. *fijshwðl è* (Vens.), se 1. klø II. 202.49 b.

fiseknippe, no. *fijsknep è* best. *-ə* (Vens.), skældsord til fisende person; tyk person.

fisfader, no. karlene stod med ryggen til sidste neg, så holdt de med venstre hånd i höjre øre og kastede med höjre hånd over venstre skulder strygen efter neget; den hvis stryge faldt længst fra kaldtes „fissefatter“, hans opbinder „fissemutter“ (Øst Slesv.), se fiskjærv; de skal sidde ved ildstedet under høstgildet og spise; i Vonsild for bordenden, Kr. Alm.^{2} I. 171.41.

fisk, no. *fesk i* (S. Sams), er flynder el. rødspætter, ej torsk; „det ka do ta fisk for“ (Sall.), skyde en hvid pind efter; „trind f-“, ɔ: kuller og torsk, forskellig fra „flad f-“, Kr. Alm.^{2} IV. 56.170; tlm. se hånd I. 764.49 a, jfr. Krist. Ordspr. under f-; s. 296.29 b knække ryg på f-, se sild III. 203.24 a; — 296.34 b f-, som ej må flyttes, se *dommedag 101.46 b, *flæskebøste, hoved I. 655.49 a; —35 b mske i f- ham, jfr. Gr. KM. 113, Arnas. II. 380, troldkvinde; skjult i fisk, Gr. GldM. I. 10, se hvalfisk, Jonas; —39 b hjælpende dyr, finder nögler, se Registr. 10, jfr. Gr. KM. 17. 126, ZfM. II. 447, Bartsch I. 483, Mac Innes 175, Amer. Flk. XIX. 100; slgn Usener, Sintflut 138, Brauns Jap. März. 140 flg.; — udkastet ring findes i fisk, se III. 61.11 a, WigstrFS. 282.825, jfr. Köhl. KS. II. 183; —47 b f- med guldhoved; f- vælger konge, Bartsch I. 518.26, bærer guldkrone, s. 144.175; dronning, JK. Æv. I. 184, Henriks. 30; f- er misfornöjede med rigets orden, Gr. KM. 172; — 297. 1 a f- antages for ø, III. 1159.3 b, jfr. Lauchert 20; —2 a gåden: fisk min fader, Regstr. 45 c, jfr. Letterst. II. 274, Runa VIII. 46.3; — f- forsvinder, se sild III. 203.17 a, jfr. Amins. VI. 104, søfruens f- piskes; sild, torsk mishandles, Mhoff 136, Hunt 425; — bliver tudser ved brødres tvedragt, forsvinder, Thorkels. 90. 140; JahnS. 244.306, ved forbandelse; kommer tilbage, da der ofres til hedenske guder, Temme Ostpr. 135; — Alfefolkets, Asbj. III. 327, Rääf 63;

nøkke fordeler f- ved stængsel, Thiele I. 124, Grb. 170.29, Kr. Sagn II. 161.61, jfr. Bartsch I. 285.376, 411.572; — jule-el. påskenat får f- mæle, FbJ. I. 277; — vand ej f-løst ved Holum, sålænge sværd er på gård, Arnas. II. 180; — mand i fisk, Gr. GldM. I. 10, jfr. Kr. Molbohist. 127 flg., Jonas; — f- varsler held, om den „råber · efter mage“, ɔ: giver lyd, når den fanges, Hazel. VIII. 69.27 (Norge); — genfærd i f-ham, KrS. IV. 204; — f- dannet af gfærds aske, kastet i hav, Arnason I. 254 ned.; — kvinde, hundyr frugts. af f-, se JK. Æv. I. 138, Gr. Æv. I. 81, Registr. 25, Hartl. Perseus I. 24 flg., se *fiskehale; — f- giver 3 ønsker (s. d.), Kr. VI. 246.35; — f- kaster mand ud af båd, Arnas. I. 535; — lille f-, udkastet, fanges igen til mands jordefærd stor, Haukenæs IV. 329; — f- med hale og manke som hest, som kalv, Kr. Sagn II. 162.63.64; med guldmønter som skæl, Mhoff 157.205; — mosgroet f-, Kr. IV. 75.108, jfr. Kuhn WS. I. 154, Knoop Ps. 47.15, se *gjedde; — gåden: „en f- var min fader“, se Registr. 45 c, Kr. XIII. 34; en selskabsleg: „lade f-en dø“, KrBörner. 208.27; „fange f-“, Kr. Börner. 206.20, fangeleg; „f-ene søger plads“, s. 213.35 = bytte gårde I. 526.45 a; se *segl, *hval; *blæk-, *bred-, *brændevins-, helle-, horn-, *hå-, klip-, *ko-, *maj-, mund-, pippen-, sav-, *tiste-, tör-.

fis-karl, no. „fis-kålen“ best. flt., toldbetjente, som søger efter ulovligt brændevinstöj, Kr. Alm. V. 52.149 (Ørsted, Rougsø h.), se spejder.

fiske, uo. *feski -ə -ət* (Elsted); jfr. Fataburen I. 240 flg.; St. Davids f-fangst, Afzel. Sagoh. III. 131; St. Peter fisker omkap med Juda, Arnas. II. 25; f- hos Alfemand I. 13; f- blodpølse på krog, I. 516; mand må kun f- 9 fisk ad gangen, Sande I. 17.

fiskehale, no. ved barselgilde vendte skafferen mod en af de unge mænd el. koner f-n; den der fik „f- at lege med“, skulde snart göre lign. gilde, se JSaml.[2] III. 104, jfr. Fb. Bondel. II. 79, *fo̜ æ feskhål* (n. f. Frederic.).

fiskekrog, no. formændene i bådlaget bar fiskekrog på deres festdragt, Kr. Holmsl. 9; f-, som altid fanger, Arnas. I. 205, jfr. menneskekjød II. 580.30 a; smöres med hejrefedt, Wigström FS. 428.23.

[**fiskelykke**, no.] man skal beholde lidt tilbage af fisk, som sælges el. bortgives for ej at miste f-, Gasl. 40; venskab med vandets vætter giver f-, CavW. II. 63; stjæles fiskeredskab, mistes f-, Amins. VIII. 104; hvorledes f- tages fra andre, Fataburen I. 242; ved trolddom, Maurer Isl. S. 144; genvindes ved gnidild- Glükst. Øksend. 100.

-fiskende, no. se hav-, leje-.

fiskepenge, no. betaling for fisk, som altid sælges på kredit; de indkræves 2den Juledag, Jyll. I. 239.

fisker, no. se Jylland I. 235, KrS. VI. 362.14, Klitgaard Hvetbo H. 156; grundlinier i folkekarakter, DSt. V. 35; — bön, når båd sættes i hav, Kristens. Holmsl. 8; jfr. Folkl. VIII. 14, Shetl. Flk. 167, Bosquet 307; — f- nævner ikke kats navn, når der sættes agn på, der siges: *[„go væk, Mas Ho̜l;“]*; i stedet for præst siges: *lòən A̧jəs,* for mølle „trindel“, når f- arbejder med sine redskaber; ondt varsel at møde kvinde, afværges ved at spytte på hende; på havet synges ej för solopgang (Skagen), jfr. navn II. 676.5 b; bliver f-e uens på hav, fanger de intet, JK. 184.41; jfr. f-, som forstår trolddom, hilser på fisk mod besværgelse, har flaggermus i bådstævn, WigstrFS. 428.20-24, jfr. Fatab. I. 240 flg.; den, s. vækker bådmandskab får „vöku-“ el. „vaktafiskur“, Wh. Vlk. III. 166 (Færø); — fordum hentede kørende Vesterboer fisk ved stranden, om råd fandtes 1 gg forår, 1 gg efterår, Kr. Alm. III. 52.165; — „i Mariager er alle f-e, sånærsom præsten, han stanger ål“, Kr. Ordspr. 509.

fiskerbåd, no. se havskib.

fiskergarn, no. se garn 4.

fiskeri, no. se om fiskeredskaber C. F. Drechsel, Oversigt over vore Saltvandsfiskerier 1890.

fiskeslæber, no. se Krist. Sagn V. 336.75.

fiskesuppe, no. *fejsksop di* (Agger), se *fiskevand.

fiskevand, no. hældes over hoved på den, som går i besøg juledag, Sgr. X. 124.92 (Ålb. egn), jfr. FbJ. I. 131.

fiskjærv, no. sidste kærv bindes, pyntes, stilles op midt i gården til gæs

og ænder, jfr. Kr. Alm.² I. 44.65 (Oksenvad, N. Slesv.).

fisle, uo. *fjæsəl omkre'ŋ* (vestj.), færdes med sladder; *fæsəl* (Hannæs); „forældrene havde feslet de unge sammen mod deres villie", Kr. Anh. 60, lokket ved smiger.

fismoder, no. kaldes pigen, som binder sidste kærv, se *fiskjærv; i udtr. *fismòtər lòjtə bèjst sjèl* (Elsted), se fisfader 1.

-fisning, no. se fåre-.

fisselfedt, no. *fæsəlfjæt* (Hannæs), får den som sladrer (s. d.).

fisseltuder, no. læs *saməlsætər,* se sammensætter.

fissemand, no. — 1) dukke til den, som sidst fik ophøstet, se Kr. Alm.² I. 172.41, jfr. 45.73; form for det medfølgende brev, Sgr. XI. 136, se høstmand 2; St. Steffensdag; jfr. Folkl. IV. 123 (Engl.), VI. 151 (Argyllsh.), BShr. 373, TrW. 263, se fluesmække*, gammelmand*; slgn tyske skikke, der særlig synes at knyttes til tærskearbejdet, se Wh. Vlk. V. 455.4 (Bayern), Mejer Vlk. 237, Panzer II. 234.430, Sepp I. 280 flg., Birl. II. 425.79 flg.; til den som sidst er færdig med høstarbejdet, Busch Vlksgl. 114, Mhoff Vlkm. 36; når piger ej til 1. Maj har omgravet jorden, Kuhn NS. 366.33; se endnu Schw. Vlk. VIII. 171; „een strooman zetten", Ndl. Vlk. XII. 15. — 2) en lille lampe, Kr. Alm.² III. 178.09 (Römø).

fissie, no. *fisi -ə -ət* (Elsted); — no. *fo̜ ən skop fissi ve jæn̜* (vestj.), have samleje med, jfr. fissilinke.

fistenegen, to. se pertentlig.

fister, no. *fistər i* (SOVens.), person, som vimser om; „Kjen Fist", en taterkvinde.

fistre, uo. *fistər -ə -ət* (Ø. Lindet), vimse om, strejfe omkring, ligeså Vens.; *(h)va gå do å fistrə ætə? han gå å fistrə ve̜ ət,* ɔ: får intet udrettet; *do hå nå væn ur å fistər ina't,* kan siges til en, som ser søvnig ud (Ø. Lindet); *fistər nir* (Vens.), feje støv ned f. eks. med fjervinge.

fit, bio. i udtr.: „mi føhst kjærrest slau mæ fit", Jæger, Ferie 48, ɔ: slog mig fejl.

fitte, no. jfr. mht. gåden rytter; se 1. vitte; kviefittehår; jfr. jage-, lo-, suge-, usel-, vibe-.

fitter, no. plag, se Kr. Anh. 128, jfr. 102.41.

fittesdans, no. se Vitusdans, *plovøl.

fjas, no. i udtr. som: *de ga è fjòs i mæ* (Grönb.); *è fo̜s* (Ø. Brøndersl.), et stød, se 2. fas.

fjase, uo. *fjo̜s fjòsər fjòst fjo̜st* (Vens.).

fjaske, uo. *hon hòr eñc fjaskə mæ non, de wè a* (Vens.), ɔ: haft andre kærester.

fjende, no. *fijñən* best. (glds Torup, Hanh.); besværg. mod f-, jfr. vred III. 1095.51 b, CavW. I. 417, Amins. I. 105, IV. 77, ZfM. III. 323, IV. 120, Tyack 233; volde fjendskab v. trolddom, CavW. I. 438; — besejret ridder går barfodet til kirke, forsones med f-, Gering II. 96; — mand skal møde med sin ven (hund), sin tjener (æsel), sin glæde (sön), sin f- (kone), se Gesta Rom k. 124, Köhl. KS. I. 415, se 2. le II. 389.48 a.

fjer, no. „ett en fjerre di ku rør' i hans hat" (Sall.), ɔ: de kunde intet göre ham; yderste ende af f- skal ej skæres af, når man ribber, Kr. Sagn II. 107.22, se 1. pytte; f- ribbes i juletylvten, FbJ. II. 275, Wh. Vlk. XII. 76; „urolige f-", Kr. Alm.² I. 111.64 på gæs, jfr. Folkev. XI. 392.94. 95, ej rovfugle-, hönsefjer i dyner; Amins. V. 99 „ondfjäder"; trolddom ved f- i dyne, Mhoff 223.304, Strackerj. I. 307; — mand, som byder faddere skal ud og „ryste f-ene af hatten", se Kr. Alm.² IV. 67.00, 69.208 (Sams); — „den gyldne f-", Registr. 10; jfr. Bondes. Hist. 319, P. Vlk. II. 73, ZfM. II. 390, GrKM. 126, Köhl. KS. I. 468, Mac Innes 177. 462; heltindes portræt (s. d.) på fjer, Bartsch I. 483; — da f- brændes, bringer fugl hjælp, Macculloch 211; — f- på mødding, se næselang, Gr. GldM. III. 73, Krist. Æv. III. 77, jfr. Kennedy 68. 72; — f- viser vej, Regist. 15, jfr. Gr. KM. 63, Ndl. Vlk. V. 68, Gr. RA. „federflug"; — f- i dyne skal vejres uden at én mangler, Arnason II. 448; — hente 3 f- fra Bonde Vejrskæg, Asbj. I. 295; fra drage, ZfM. II. 384; — rulle sig i tjære og f-, se tjære III. 811.26 a, se 2. ribbe; vogn-.

fjerde, talo. *fjæə* el. *fjaə* (Als), en *fjæəpat.*

fjerdetofte, no. *æ fjætdåwt* (Agger), agterste toft i fiskerbåd, hvorfra 4de åre ros: *æ fjær or.*

fjerding, no. se *ganne-, halv-, kalve-, lamme-.

fjerdingkar, no. et f- specier i medgift, Efterslæt 55; jfr. skjæppe penge III. 275.50 b.

fjere, uo. *fjèrə fjèrə -t -t* (Elsted).

fjerham, no. se Krist. Æv. III. 58, jfr. 116; fange undslipper ved f-, Thiele I. 122; jfr. DgF. 33, Velent, Rafn NF. III. 60, Didr. B's S. k. 30; Dædalus, Preller II. 501, Gr. Myth.² 303.

fjerkniv, no. pennekniv (*Als).

fjerkreatur, no. *fjèrkrètər è* best. *-ə* flt. *-ər* (Vens.), = rgsm.

fjerkræ, no. *fjèrkrè* (Vens.), = rgsm.

fjermer, to. *de fjærmər bæəst* (N. Sams).

fjerpibe, no. *fjæðərpijb æn* (Thy), pennepose.

-fjers, se halv-.

fjervogn, no. *fjerwuwn i* best. *-wun* (Vens.), = rgsm.

fjisfjas, no. *fjesfjas* (Als), visvas.

fjog, no. se stjamp.

-fjolling, no. se halv-.

fjolterdröv, to. se luttedröv.

fjoltret, to. må rettes således: *fjòlcərə* kan bruges som to., men sædvanlig siges: *fjòlcəwòrn; è fjòlcə klæj* er no. = en pjalt klæde; no. *fjòlcərə å de gro for* = pjalten, skindet af det grå får (Vens.).

-fjor, no. se ifor-.

fjord, no. best. *fjån* (Rougsø); *fjua* el. *fjoə æn* (Als); se nordfjords; Lim-.

fjords-ør, no. *fywrs ør* (Mors), fjordgrus, se 3. ør, 1. øre.

fjæl, no. „karret står på fjælen", Kr. S. VII. 248, på loftshylden (Bratten v. Frederikshavn); se *have-, kant-, kritte-, lyre-, *løbe-, mad-, ovs-, række-, samle-, skage-, *stodder-, tömme-, væve-.

3. fjæle, uo. *fiəl fiələ fjæl fjæl* (Elsted).

fjæleskjæg, no. blindebuk (Ribe stift), Molb. efter Moth; *å liəq fjèləskèq* (S. Sams).

fjællegulv, no. der var kun et f- i byen, Kr. Alm. IV. 54 (Bode, Ørsted s., Rougsø h.), I. 56.194 (Klosterlund, Herning).

fjællehav(e), no. *æ fjælhawə* flt. (Als), se 1. have.

fjællehække, no. se 1. hække 2.

fjælsom, to. *de si fjælsomt ui* (Søvind), når heste sætter liv i fare, når dreng rækker tunge.

fjære, no. *fijər* (Egå-Skæring v. Århus), ebbe, lavvande; bruges kun af folk ved strandkanten, især sandfiskerne: *di sèjə te di ka it kò soən* (sand) *i lan, næ de hò wò vèjstənvin i fijə daw, få så è dər èŋən fijər;* jfr. Dania III. 15, isl. fjara huk., Aasen fjöra.

fjært, no. djævel sendes efter f-, Kuhn NS. 304.48; Jahn S. 120. 320.402, Kr. Sagn VI. 116.276; Ebert, Litterat. d. Mittelalters III. 292, straf: fjærte v. hvert ord; se træsko III. 878.2 b.

fjærte, uo. = *slo skij lòs* (Vens.); se fise, 2. forte, lam II. 369.26 b, rive 2, skid.

fjæsing, no. hvorfor f- stikker, Tr. pop. III. 616, jfr. XVII. 161. 500; jfr. isl. fjörsungr, se Fritzn.², en fiskeart.

fjåssel, no. **fjåsle**, uo. „noget ukendt, som bevæger sig i mørke, „fjåsler", er et „fjåssel", således et spøgelse; går nogen med lydløse trin, men således at man hører raslen el. puslen af klæder, hører man, at det „fjåsler", Lærer J. M. Jensens bemærkn. for Vens. vedkommende, måske sammenblanding med fjolter (s. d.).

flab, no. *hòl di flav* (Tunø); *„do ær ən flav!" — „å, do æ sjæl bremoňət nåk!"* (Ålb., Horsens).

flad, to. *fla,* itk. *flat* (Als).

fladbåd, no. *flåbò i* best. *-boi* flt. *flåbo* (Vens.), båd, fladbundet, bruges til dybvandsfiske, kaldes andensteds kåg.

flade, no. *fla æn flarə* (Als); best. *flåjən* (Rougsø), flade enge.

fladtrug, no. *flatråw et* (Als), bruges til at lægge kager på.

flag, no. *flak et* (Als), jfr. 4. *flage; *dæ ma eňc lawəs mir ən ə bəstæmt tal flaq, dèfår ær ə dæ ska pasəs gåt åpå flaqə, nè dər æ slaw* (Vens.); hejse blodigt f- til slag, KrÆv. III. 84; et kunstig syet f- i ævent., se Kr. XIII. 323, jfr. ZfM. II. 370. 375; er f- ej nedtaget ved solnedgang, skæres strikken over og det må indløses i kro, Tr. pop. XVII. 147; f- hejses på Læsø, når der tækkes, når en af beboerne rejser fra øen; det er forskellige nationers f-, indkøbte v. strandinger; kurv hejses på f-stang som signal til arbejdere, Bing 64 flg.

4. **flage**, no. *flak et* (Als), en flade; også låge, stenhuggeres skærm (smsts); *vi brækər ən stuwər flåq* el. *flæq* (Lem, Rkb.), stykke mark.

flagetørv, no. kan være indtil 10 al. lange, rulles sammen, bruges til at lægge på hjåld og hæs, gemmes fra år til år, graves i klitterne, Krist. Alm. I. 44.140 (N. Nebel ved Varde), ligeså Vens.; jfr. „Plaggen", hedetørv, Kück 66.

flagger, no. *flaqər è* (Vens), flagrende stykke töj; *ta è flaqər øwə dæ, dede do eñc ska blyw wu i rènt,* et (dårligt) stykke; vild tøs.

flaggermus, no. skabt af djævels hår, Folkev. XI. 473. 467; månefolkets malkeko, Krist. IV. 366.209; — plukker hår af msker til den onde, Folkev. XI. 457.313; volder affald af hår, Wigstr. I. 207; jfr. ZfM. IV. 47.11 (Schwab.), Bartsch II. 176.836; — f- båret hos sig giver jagt- og fiskelykke, Amins. VIII. 102; — venstre vinge lykke i kortspil, Krist. IV. 403.97, VI. 366.121; jfr. Urquell V. 261, dens hjærte (V. Pröjs.); — aske af f-, strøet i spor, binder dyr, Amins. IV. 78; — f- sættes i båds stævn, Wigstr. FS. 428.24; — sætter f- sig på mands hoved, bliver han tyv, Folkev. XI. 382. 79; — elskovsmiddel: hjærte af f- båret hos sig, Fatab. I. 242; dens blod, Sgr. VIII. 86.241, den har kun 3 blodsdråber, jfr. Wigstr. FS. 35, Hazel. VII. 14, Amins. VIII. 119, Nyland IV. 136, jfr. Soldan I. 70; besv. skrevet med dens blod, Kr. VI. 370.156, 382.275, Sagn VI. 69.52; jfr. Meyer Aberglaube 277; — 3 blodsdråber på bøsse giver sikkert skud, Aminson VIII. 97; hjærte, lever blandes i bly til kugler, Kr. VI. 382.281, JSaml. IV. 163.151; — bære 3 blodsdråber på klud giver magt, Amins. VIII. 117; — såmange blodsdråber dryppede på silke, såmange sjæle frelste fra djævel, Folkev. XI. 458.314; — dens blod på leskaft værger mod trolddom, Wigstr. II. 124, jfr. I. 207; alm. om f- se PVlk. VIII. 59, Wh. Vlk. IX. 172. 207, Urquell III. 240 (polsk).

flagre, uo. — 2) *hon ræjər ðltər å flaqər ðbənhwðt* (Vens.), farer vildt om med bart hoved.

flagrevorn, to. *flaqərwon* (vestj.), ustadig.

1. **flak**, no. se 4. slup.

3. **flak**, to. *æ knyw æ flak* (Sall.), sidder løs i skaftet; se *dvatte.

1. **flakke**, no. *flak è* (Vens.), havkant fra land til dyb.

2. **flakke**, uo. „han ku hwerken flikk' eller flakk'" (Akjær), ɔ: ej komme ud af stedet.

fland(?), no. øde jordstykke, sandflugt (Mols?).

flanelilie, no. *flånlili æn* (Lem), navn til irisarter, jfr. 2. flane.

flanni, no. *flani æn* (Lem), dum latter.

flannipotte, no. *flanipåt æn* (Lem), grinebider; se *flinnegrød.

flannis, no. *flanis æn* (Lem), grinebider.

flap, no. *flap æn flapər* (Askov), træ-tørvespade, bladet omtr. 12" bredt, 8" langt.

flasdagger, no. *flasdaqər æn* (vestj.), person med slæbende gang.

flaske, no. med styrkedrik, se *drik, styrke III. 630. 11 a, jfr. Sgr. XI. 197, DgF. I. 400, Bondes. Hist. 256. 296; — vætte manet i f-, Kr. IV. 185.259, djævel, se lille II. 428. 27 b; jfr. Arnas. I. 320. 336. 596, genfærd, sending; Bartsch I. 169. 208, 182. 227; Gr. KM. 99, Elfenm. s. 50, Cloust. Fict. I. 381; Schück, Ur gamla Papper, V. 142; — f- med vand i grav til frugtsommelig død kvinde, Wigstr. I. 112, ligeså N. Sams.; — i stedsnavne: „Flasken" er navn til en lavvandet del af Horsens Fjord, nærmest byen; — en mængde småhöje syd for mosen mellem Gudum, Ølby, Favsing, Asp sogne, se Sgr. X. 191.469 (Struer egn), kaldes „Flaskerne"; — „Flasken" kaldes huse, Vejlby ved Middelfart, se Postadressebog; — „lade en f- gå op i hånden", Kr. Börner. 335.20, behændighedskunst; se vin; jfr. hovedvands-, potte-, sølv-, trepægle-, øl-.

flaskekjole, no. *flaskikøwl æn* (Skejby ved Århus), skødefrakke.

flasse, no. person, som kommer *flasən*, kaldes også *flaskræmər; flaskot,* kvinde; er *flasə* to., væsenet: *flasərij* (Lem).

flassi, no. *flasi æn* (Thisted egn), flad strækning, især om eng, jfr. flatting.

flatning, no. *flatnəŋ æn -ər* (vestj.), en slags sort lerkar, se *halvtals-, tal-, Kr. Alm. V. 15 (Glibstrup ved Tarm).

flave, no. — 1) se flagetørv, *flor.

flavepande, no. *flawpañ æn,* se Jæger Ferie 4.

fled, no. se fledføre.

fledføre, uo. *hañ æ flækfør; å flækfør* eller *flæfør jæn te Añəs Hørlyks* (Bovlund, N. Slesv.).

fleg, no. af irisarters frugt laves „*grise“ (s. d.), se kalmus-.

fleje, no. mærke, som påbindes kvæg: træplade, som bindes om hals el. horn på dyr med mærke el. bogstaver; også lignende mærke på pose; *di ska bətal brø, væn æ kretu'ə tafə dæ flæj mæ dæt bomærk* (Lysabild, Als).

1. flen, no. se stål-.

flensborgvarer, no. flt. udskud af forskellige varer, der opkøbes fra Flensborg og udsælges rundt om i byerne, se *jødevarer.

fleneret, to. se to-, tre-.

flete, no. burde vel skrives flette el. flitte, da enkelt -t- i indlyd ej findes.

fletning, no. — 2) *a wel òltər ha min trèskor så stuər, de a ka ha i gu flætəŋ i ðəm* (Vens.), tit er halmen kun flettet i hælen; se hår-, mare-.

flette, uo. *flæt -ə flæt flæət* (Elst.), se ind-.

flibbe, uo. *ha flivə do få?* (S. Sams).

flicka, no. se 1. flikke; pige, Krist. SkV. 122.26; ... „en f-, som gerne vilde gifte sig“, ordet indsættes tit i viser, fordi det lyder könt; visen tror jeg at have hørt i min barndom, i årene 40, forrige årh.; ordet er svensk.

flid, no. *flic æn* (Vens.), se hus-.

flig, no. — 1) pige mærkes: f- skåret af forklæde, Krist. Æv. III. 363; se mærke II. 643. 18 b. — 2) *ən betə fliŋ* (Egå ved Århus), lille barn, som ej trives; se skjorte-.

flinnegrød, no. i tlm.: *do hår ves spist flinəgrøð å ən flanəpåt* (vestj.), kan siges til den der flinner; se flantepotte, tinstergrød.

flinstre, uo. „lysene flinstrede hist og her“, Kr. Sagn II. 494.31 (Mors), betyder vel: glimtede.

flinstrepotte, no. se tinstregrød.

flintesten, no. engelske konge og dronning straffes med at gå på vej med f- og glasskår, Kr. Ævent. III. 84; trold, heks flyver i f-, se Gr. GldM. I. 76, DgF. II. s. 73, Kr. Sagn I. 457.28, Efterslæt 27. 61, Gr. Myth. 519; tilsvarende udtryk Am. Flk. II. 67. 264 ned., IV. 204.3, 206.4, XI. 144 (Indian.).

flintomflæng, *hon jir sònt i fleñc å flæŋ* el. *fleñcəlflæŋ* (Vens.).

3. flire, no. i „Dagbl.“ for 8. eller 9. Novbr. 1887 har Dyrlund påvist, at f- kun bruges om flænge i kød eller blødt stof, jfr. flirre.

flistre, uo. *flistər* (vestj.); no. *flistrərij.*

flo, no. *flu æn* (Mols), *fløj æn* (Helgenæs).

flod, no. flodtidens magt, se *ebbe; jfr. „ved fulde måne og höjen f- da avled kongen den sön så gæv“, Isl. Fornkv. II. 138. 15.16; *ən flowər* (Lem), oversvömmelse ved regnskyl; se Jordans-, over-, storm-.

flodig, to. se flådig.

[**flodmål**, no.]. begraves i f-, se lig II. 410.26 b, Arnas. I. 147; selvmordere begraves der, Storaker Saml. med henv. til Keyser, Kirkeh. I. 199; jfr. Folkl. VI. 276, støvler af druknet begravet der, slgn CamW. 184, se *landbad.

flom, no. se hø-, kløver-

flons, no. skæord, flab (Søvind, Brøchn. S.).

-flop, no. se møddingflo.

flor, no. *flor è* best. *-ə* (Vens.), = *è brujslør; de æ gròw, så fijn hon ær, hon hò flor får ywn* (Vens.); livet er ikke *jænə flor å flawər* (sts), ɔ: lutter behag; nærmeste slægt havde ved jordefærd f- om hoved, Kr. Alm. IV. 95. 82 (Himmerl.).

flos, no. *flås i* (Vens.), = flossing; „du kan få en flos“, Kr. Alm.² VI. 332.42 (Hornslet), ɔ: intet.

floshat, no. höj hat, se KrKT. 71.96.

flosket, to. leen er skaftet *floskə* (Lem), så vender æggen for meget opad, modsat *jorfåls.*

flosmund, no. *flåsmuj i* (Vens.), mund med op- og nedböjede læber.

flöv, to. *flaw* (Vollerup, Als).

flovse, uo. *flows* (Vens.), strömme rask.

flue, no. så mange f-r nyårsaften, så mange 100 daler rigere næste år, Kr. IV. 369.245, jfr. FbJ. II. 99; — f-, som har siddet på krebs („kräfta“) eller

død hugorm, volder kræft, Hofb. Ner. 219, CavW. I. 331; — vise om f-s bryllup, se *bræmse, jfr. Sgr. XII. 57; — vætte i f-ham, Kr. Sagn V. 201 flg.: gandflue, sending af Fin, Daae Bygdes. I. 191, „sendingur“, Arnason I. 322. 336. 337. 340. 374, genfærd; djævel, Arnas. I. 495. 529. 591. 594. 595. 596, Thorkels. 125; jfr. lille II. 428.27 b; — i ævent. sætter sig på den rette, se kende II. 140. 14 a, jfr. Hartl. Sc. 295. 297, Köhler KS. II. 337. 342; 7 f-r med ét smæk, Registr. 94, Gr. KM. 20, jfr. skrædder III. 325.41, KrÆv. III. 141; karl slår alt istykker for at træffe f- på sin næse, kælling slår efter den, slår karl ihjel, Arnas. II. 510, Rittershaus 350; jfr. tlm.: „göre en en björnetjeneste“, se Monnier 59, Cloust. Fictions I. 55, Noodl. 164, Benfey Pantsch. I. 283. 292, II. 538, Makasa Jataka nr. 44. 45, Jacobs Æsop I. 64; — spøg: „jage f-er ud“, Sgr. X. 112.79; se *blind-, humle-, *kjællinge-.

flueskab, no. *flywskab̄ è* best.-ə(Vens.).

fluesmækker, no. stok, i den ene ende en gl. skosål til at slå fluer ihjel med; i den anden et stykke flæskesvær til at smöre plejlen med, midtpå en teglsten at aftörre sveden med (vestsl.); den, der først fik optærsket, sendte en på ryggen af en hest med f-, en gl. pung, deri et lommetörklæde, en skrå; alt skulde kastes ind i naboens lo, mens vedkommende i en fart red bort; folk var årvågne, når man begyndte at få optærsket; den fangne blev enten plumpet i vand, el. afklædt sendt hjem med hænderne bundne på ryggen sammen med f- og pung (Skrave, N. Slesv.); f- gik rundt fra den som først fik optærsket, FrRA. III. 50 (Vilslev); jfr. Krist. Alm. I. 55.92.93, VI.2 35; se *fissemand med henvisn., jfr. Wh. Vlk. IX. 439.

fluesop, no. kogtes i mælk og brugtes til at dræbe fluer (Vens.).

fluesyge, no. *æ flusyqən* (D. 1892), influenza (s. d.).

1. **flugt**, bio. „hun war straks ala't te å komm' fløwt“ (Aakj.).

2. **flugt**, no. — **5**) æventyrmotiv, se Gr. Registr. 24, Lang Cust. Myth. 87, „a far travelled tale“, jfr. Müller Saxo 249.2, Finlapper kaster 3 sten bag sig; 321. 6 börnelemmer spredes.

flunke, uo. „hun flunkede under med halm“, KrAnh. 61.130, fyrede.

flurre, uo. sædvanligt dog nok: *æ il florər i æ kakəlon* (D.).

2. **fly**, uo. *fløj -ə fløjt fløjt* (Elsted). — **1**) række en noget. — **3**) *vi fli ən kretba, et uək te æ kyə* (Havnbjerg, Als).

3. **flyde**, uo.

fly flyrə flø flåt (Als), også skumme, jfr. 1. fløde;

flyr flyrə flør flåt (Elsted).

-flydt, tf. se ind-.

flygg, to. se fløg.

flykke, no. se svine-.

flykkie, uo. *do æ re te å flyki dæ sjæl* for at opnå noget; *han wa færdiq å flyki mæ ar* (Lisbj.Terp); fig. presse stærkt på en.

flynder, no. *floňər æ flåð fesk* (Thy); „når skoven er grön- er f-en skjön“, Kr. Alm. I. 40. 136 c; — hvorfor f- er flad, Kuhn WS. 81.245; hvorfor ej kød på begge sider, Tjust 37; hvorfor grimmeste fisk, CavW. II. XIX; — skæv mund, KrS. II. 256.26, jfr. Thorkels. 186 (lúða), JahnS. 483, Bartsch I. 518.26, PVlk. II. 151, VIII. 42, IX. 41, Folkl. XIII. 37 (Hebr.), Folkl. Journ. IV. 16 (Skotl.), Gr. KM. 172, jfr. Dähnh. Naturs. III. 24. 35. 179. 189; — f-, sort på den ene side, må ej spises af frugtsommelig, Wigstr. II. 277; — f- giver ønsker, Gr. KM. 19, Wigstr. Sagor 15. 41, Bondes. Hist. 37. 196; jfr. Arnas. I. 635 „flyðrumóðirin“; se helle-, *smör-, spege-, *tunge-, *åle-.

flynderhoved, no. i stedremse: „Tarm flynderhoveder“, KrOrdspr. 520.

flytte, uo. *flət -ə flət flət* (Elsted); — godt, om man uforvarende får noget med ved flytning, Kr. IV. 386.432; — i Kbhvn er bleven sat salt og brød på en tallerken til kommende (1850), jfr. Tr. pop. XIV. 447 (Tyskl.); — man må ej f- mandag, Kr. IV. 386.434, jfr. Gasl. 31; ej til tomt bord, CavW. I. 382, de som flytter fra og til må ej mødes, s. 376, lidt halm skal medtages fra det gl. hus m. m., II. XVIII; — flyttes i nyt hus, kastes noget fejeskarn („sopor“) ind først, og man f-r først ind efter solnedgang, Wigstr. FS. 368.76. 77; — flyttegilde, jfr. *byndtelfest; „flyttöl“, Rääf 53, „flytt-åka“, Runa VIII. 36; „house warming“, Nichols. Yorksh. 30, Ons Volksl. I. 9. V. VI, II. 25;

se Mortensdag*; — „3 flyttedage er så gode som én ildebrand“ (alm.), jfr. Hauken. IV. 332; alm. om flytning, se Kr. Alm.[2] III. 118, tjenestefolk; — vætter flytter for kirkeklokker, se II. 130.33 b, færgemand; *bjælde, jfr. Kr. VI. 3.4, 36.48, Sagn I. 418.39 flg., 419.83, 423.84, 428.85; Afzel. III. 88 flg., Hazel. VIII. 53; Kr. III. 4, msker for nærgående; VIII. 28, Sagn II. 31.118 ellefolk; Asbj. III. 17. 228, Egebjærgkongen; f- fra et fjæld til et andet, Rääf 50 øv.; jfr. Sande I. 101, Faye 20 til sæter, Fb. Bjærgt. 85; Alfer flytter v. nyårstide, Arnas. I. 126 flg., Maurer Isl. S. 26, Gr. Elfenm. LXVII.

flytter, no. såvidt jeg forstår: de savtakkede indskæringer på den gl. plovs ås, hvorved hjulene flyttes ud og ind eftersom ploven skal gå dybere el. lavere, se Kr. Alm.[2] I. 177.8.

flyve, uo.
flyw el. *flöj, flywə flöj flåwn* (Als);
flyw flywə flåw flåwən (Elsted);
hąj flywər åstè som i fics i blæs; de flywər ætər ə (Vens.), når et arbejde udføres overmåde hurtigt (og slet); *pas o, te dæñ röi kåk il ska kom te å flöj laŋs æ by* (Kejnæs, Als), ɔ: der kommer ildløs; man kan få ævne til at f-, om man spiser hjærter af ufødte börn, se I. 631.1 b, jfr. Krist. Sagn IV. 526.84. 86. 87. 89.

flyvefærdig, to. *flywfaðə* (Års egn, Himmerl.); *no ær a flywfarə(!), ska wi så go?* (Vens.), ɔ: rejsefærdig.

flyvekok, no. træpil, börn kaster med (*Als).

flyvekulle(re)t, to. „han seje hiel flyukulle“, Jæger Ferie 53, siger i stor hidsighed.

flyvende, tf. se æblekage.

[**flyvende Hollænder**, no.] se dødssejler, skib III. 243.28 a.

flyveoksen, to. *æ kwi ær ål flywåwsən* (Sall.), overmåde tyregal.

flyveskalle, no. *flywskalə æn* (vestj.), = flyveskytte 2.

flyvetog, no. se tog 2.

flyvetrædeagtig, to. i udtr. som: *di blåw flywtracə* (Vens.), ɔ: kom hurtig og svært op at skændes.

flyvetåbelig, to. *flywtåvələ* (Sall.), overmåde tåbelig.

flyvsk, to. *hąj ær eňc så mø flywsk, mən hąj æ wehålən* (Vens.), ej så rask i arbejde men vedholdende.

flæ, no. „flæerne var af træ og kork“, KrAnh. 16.29, = 1. flåde.

flæb, no. *flæv et* (Elsted); glds indretning til at anbringe skæret i på de gl. træplove; det blev ikke, som nu, fastholdt med underløb 4 (s. d.), men skulde blot skydes ind i flæbet; der var dog måske noget mere, som støttede det.

flæbe, uo. *flæv -ə -t flæəvt* (Elsted).

flæge, no. se 4. *flage.

2. flæge, no. *flæqi(!) æn* (Holstebro), se *kjælig-.

flægret, to. *flæqərə* (Vens., Elsted). — 1) siges korn at være, når det har ligget uordentlig og er bundet i lange neg (Elsted). — 2) flammeret om skind, töj; himmel, dækket med småskyer (Vens.).

flægretaske, no. *flæqərtåsk(!) æn* (Lem).

1. flække, uo. *flæk -ə -ət -ət* (Elsted), se hæl-.

4. flække, no. se flygge; ister-.

flænde, uo. *flæj(!)* (Vens.), se flinne.

flæng, no. se *hæng-.

3. flænge, uo. *flæŋ -ə -ət -ət* (Elst.).

3. flæse, uo. *heŋ å flæs* (Hmr.), hænge og flagre, dingle, om lap.

flæsk, no. *stæjt flæsk i æ pañ* (vestj.), alm. ret; *a ər eňc sønt å bęj flæsk we* (Vens.), ɔ: tar ikke mod alt hvad der bydes mig; „gi dæ no te flæsked, mens kolen swolles“ (Randers); — „det er lidt at göre sligt spektakel for!“ siger Jøde, da tordenvejr trækker op, mens han spiser stegt f-, KrSkS. 240.580; jfr. „tant de bruit pour une omelette!“ da katoliken spiste æg en fastedag; — gnide fodsåler af syg med f-, som gives hund, deraf varsel, KrS. VII. 423.09; — evighedsf-, se so III. 449.34 b, jfr. Svensén, Emå 25, kok, der bliver levende, hver gang den slagtes; Gr. KM. 93, kød, som aldrig spises op, se tønde III. 934.24 b; — føre f- til helvede, se I. 589. 22 a, Registr. 68; jfr. mellem-, ryg-.

flæskeben, no. gryn og vand kogt på et f-, bliver *fedtvælling (s. d.), Krist. Alm.[2] III. 183.37 (Hornslet).

flæskebøste, no. slæbt, bundet i reb, KrÆv. III. 244, se Registr. 109 b, jfr. Gr. KM. 32; se skinke.

flæskesvær, no. *flæsså* el. *-sua, -soə*

(Als); *flèsksual* (Elst.); „trække f-“, Kr. Börner. 332.8, tavleleg.

flæskesöndag, no. jfr. Kr. Alm. IV. 153.433, skal man spise flæsk, at lusene ej skal løbe i skoven med en (Silkeborgegn).

flø, uo. se 1. flå 2.

1. fløde, uo. *fly -ə flø flòt* (Viby, Als); *fly æ mjælk*, skumme.

2. fløde, no. *wåñc kam te flò, de hòr ən waq flò* (Vens.); „fald og fløde“ (Hjarnø), ebbe og flod, Kr. Alm.[2] VI. 318; „kyndelmisse f- gir midsommers grøde“, I.[2] 175.83.

4. fløde, no. *flę* best. *flęðən* (N. Sams); *dæ æ mòjə flø o ə mjælk; vi kå tæj måŋə flø i vò kafə* (Viby, Als); f- siger i kærnen, når den bliver smör: „Kjesten, Kjesten!“, Sgr. XII. 141.358; f- så tyk, „at vi kørte på den med bredfuldt læs lim“ (kalk), Kr. Molboh. 123.386; jfr. f-s godhed prøves ved at kaste en skefuld på loftet, hvor den skal blive hængende, se Schw. Vlk. II. 39. 176, IV. 306 „Niedelabend“.

flødebøtte, no. *så andæqtig som ən sow i ən flèbøt* (Vens.), tlm.

flødegryde, no. potte med tap forneden, Kr. Alm. V. 15; ligeledes brugtes sorte kakelovnsgryder også med taphul, III. 36.95, ligeså W. Gregor 194 (Skotl.); lægges i seng i stedet for mske, se potte II. 867.43, jfr. Grönb. 79, Efterslæt 188, slgn 52; Kr. Æv. III. 124 stavr; Bergh Segn 24 tallerken; Bondes. Hist. 33 smörkærne; Hartl. FF. 7 brændestykke; Cloust. Fict. I. 134. 144.

flødekumme, no. *fløkom æn -ə* (Viby, Als), spølkum.

flødepande, no. *fløðpañ* (Vardeegn), flad, sort pande at koge fløde i.

flødevalle, no. se knuhvalle.

-flødig, se over-.

flødning, no. *flyðnəŋ* (Ø. Jølby, Mors).

flöj, no. *bèjən wa pentəð mæ flaq å mæ flèw* (Mols).

flöjl, no. *flöjəl æn* (Notmark, Als), vejrhane, flöj.

flöjsig, bio. vist kun i et enkelt udtryk: *de gor flöjsiq* (vestj.), rask, let fra hånden; af htysk fleissig, flittig?

flöjstage, no. *fløwstaq* (Læsø).

1. flöjte, no. *dær ə nåk fèjl wə fløcən* (Vens.), ɔ: alt er ikke som det skal være; „hon kå ent fo åll ting ette henner flejt“ (S. Herred); — med f- blæser troldmand udyr sammen i bål, KrS. II. 196.85, jfr. lindorm II. 432.46 b; blæse djævle sammen, Kr. XIII. 225, jfr. Arnas. I. 495, Maurer, Isl. S. 124; — dværge blæser, så havet oprøres og de dør, Arnas. II. 402, jfr. Roland med sit horn; — blæse, så alle må danse, se Jøde, jfr. Köhl. KS. I. 55.2, spille III. 488.40 a; — blæse kongens harer sammen, se hare I. 556. 2 b, röv III. 130. 52 a, jfr. KrÆv. III. 220, Arne 69, Registr. 20 e, Mac Innes 15; — blæser fugle, dyr sammen, jfr. Bondes. Hist. 251, Mac Innes 149. 478, Curtin Myths 57. 104. 339, se pibe; — en Aladdins f- kalder på Lunkentus, KrÆv. III. 97; jfr. hvisselpibe; klæbbre-, rönne-, spytte-. — 4) *flöjt æn -ər* (Vens.), om vild pige.

2. flöjte, uo. *flòjt -ə flòjt flòjt* (Elst.); *do skat eñc stǫ å flòjt åpå mæ* (Vens.), med hentydn. til at man f-r på heste for at få dem til at stalde; — f-nde spøgelse, Mhoff 336; — f-r man i stue, græder Jfru Marie på tag, Wigstr. FS. 369. 82; det gælder piger, ZfM. IV. 30.29 (Østerr.), Tr. pop. XVIII. 493 (Vosges); f-r man under barktag, bliver man løsagtig, Wigstr. FS. 369. 82; jfr. eng. „whistling girl & crowing hen will always come to some bad end“; f-r man ved bagning, får man dårligt brød, KrS. VI. 142.362; man må ej f- aften, Kr. IV. 362. 170, Sagn VI. 141.353 flg., JK. 414, JSaml.[3] I. 51; CavW. I. 466, Gasl. 56, „gastar får magt“; Folkev. XI. 453.54, Knoop Pm. 75.51; — man kalder Odinsjæger til sig, Sgr. VIII. 218.870, Kr. VIII. 195, Sagn II. 105.11, 114. 54, jfr. V. 609; — vil man kalde på djævel, f-r man gennem nöglehul i kirkedör, Kr. VI. 198, VIII. 290, Sagn VI. 444.06, JK. 415.88, JSaml.[3] I. 51; — f-r man på havet, kalder man på vind el. storm, Kr. Sagn VI. 142.61, Alm.[2] I. 55.415. 424; jfr. Folkev. XI. 453.255. 269-70, Liebr. Vlk. 332.173, Arnas. II. 402, Maurer Isl. S. 133; Folklore Journ. V. 190, VII. 47 (Skotl.), Folkl. XIII. 32 (Hebr.), Bassett 144 flg. „whistlers rash bid tempest roar“; Sébillot, Légendes d. l. mer, II. 248 m. m. henv., Tylor Anf. I. 118; — spille tåbelig ved at f-, Kr. SkS. 88, se pyt II. 903.1 a, jfr. *Pathelin, Am. Flk. XXII. 395.

flöjter, no. jfr. Wright „seven whistlers“, fugle.

fløsmundet, to. pluskæbet, flov (Søvind, Br. Saml.).

flå, uo.
flọ -ə flòr̲ flòr̲ (Elsted);
flåə flåa flåi flåi (Als). —
1) f- døde kreaturer er rakkerarbejde, se Gbo Himmerl. 33: „4 sk. for æ kat å kræng', 8 sk. for æ hund å flå, 1 mk for æ helmis å ta å“; Krist. Alm. V. 236.606. 7. 8. 10. 16. 19, jfr. II. 47.27; Bjerge Aarb. IV. 158, jfr. rakker III. 8.46 a, Gr. RA. 704.3; jfr. *kalvekone; Jons. Möre 11, Nyland IV. 70, Laisnel II. 187; da f- ej længer gjorde uærlig, havde mand fortjeneste ved at f- heste og fodre svin med kødet, KrAlm. VI. 22.49; — Svensker vil f- præst levende, Kr. Sagn IV. 122.65 (Sejerø); f- kone levende som straf, Kr. Alm. V. 171.39; okse, Wh. Vlk. V. 90 „det har Lutheraner gjort“, jfr. kalv II. 79.39 a; — djævel f-r lig, se hud I. 661.34 a, skind III. 259.22 b, jfr. menneskehud, JahnS. 324.408, 556; dommers stol er betrukket med afflået hud af uretfærdig formand, Pitré, Biblioteca XXII. 230 flg. — **2)** smøge op; *flø åp, -ə flö̲r flö̲r* (Elsted).

3. flåd, no. fedt sted i eng, Kr. Alm.^{2} VI. 326 (Mds h.), se øre-.

flådetelle, no. *flòtèl̲ æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), kantreb på garn, der bæres oppe af kork.

-flået, tf. se u-.

flås, no. *do sku ha jæṇ o di flås* (Sall.), kæft.

fnat, no. der var både „bitte“ og „stor fnat“, det bitte var det værste, KrAlm. VI. 64; kur: indsmöres m. fedt og svovlblomme, som törres i varm ovn, III.^{2} 24.82; se Jyde II. 59.48 a, skrædderklø.

fod, no. *fuə æn* (Als); *han fær alər ən fọr te æ jọr* (vestslesv.), ɔ: intet stik i kortspillet; „leve på stor fod“, ɔ: med snabelsko på fødder, se Ndl. Vlk. XI. 204; — man skal viske sig 3 gange under f-sål, inden man går i seng, Kr. Alm.^{2} III. 77.94; — gnide f-sål, sövnmiddel, har forf. kendt i sin barndom (Ribe), jfr. Cloust. Fict. II. 152; — når man ser 1ste svale, skal man grave under sin höjre fod, Sgr. VII. 58.267, Kr. IV. 358.122; se svale III. 661.8 b; signe vrid i skæppe, III. 275.34 b; —
„sætter bruden frem den höjre fod,
så råder hun over manden god“,
Thiele Overtro nr. 356;
jfr. Wigström II. 131. 283, FS. 374.19, Djurkl. Ner. 49, Amins. VIII. 93, Sundbl.^{2} 239, Rääf 112, Nyland IV. 24, Schindl. 192, Schamb. 367, PVlk. II. 12. 101, se Weinh. Deutsche Frauen I. 372, Gr. RA. 142. 155; se *brud 64.1 b: — sætte f- på hunds hale, se gennem dens ører, Kr. III. 195. 277; på synsk mands fod, se det skjulte, III. 175.3 a, sko 288.54 b, synsk 710.1 a, jfr. Bartsch I. 81; — „kolde fødder, varmt hjærte“, Sgr. VIII. 95.330; — klør f- under sål, varsles sne, nr. 331; — er en f- kold, den anden varm, har man misundere, Arnas. II. 551 fn.; — karls el. piges kærlighed vindes ved at træde dem på fod, når de går til alters, Wigstr. II. 284; — ræv skal tage torn af hests f-, slås ihjel, Kr. Dyrefabl. 34. 47; — Molboernes fødder urede, Fausb. Molboerne (1887) 28, jfr. Birl. I. 455.688, Mélus. I. 8. 46; — træde en på f-, hemmeligt tegn, se Eftersl. 33. 139, KrÆv. 171, jfr. Bergh Segn. 38, Knoop Pm. 116; — spor af f- i sten, se III. 552.14 b, jfr. sten III. 552.10; — vætters fødder vender bagud, Segerst. 77, skovfrues, Arnas. I. 136, Nøkkes hoved smlgn s. 363 „faldhorn“ på genfærd, jfr. Mélus. VI. 172, VII. 39. 63, VIII. 77, IX. 193. 217; — „ond fod“ svarende til ondt öje (s. d.), Wigstr. FS. 7.17. — **6)** $^1/_4$ af slagtet dyr, se Ndl. Vlk. III. 160; jfr. „komfuttifødder“, se onden II. 747.22 b; se finger, *fot, 2. lalle, lalleke, spor, tå; jfr. gang-, hönse-, kakelovns-, kalve-, kav-, klæg-, krage-, løve-, lådden-, menneske-, mur-, pojt-, stövle-.

foder, no. *fuə* el. *foa* (Als); se inde-, kjærne-.

foderløs, to. i en stedremse: „. . . når Årslev bliver f-, . . . skal verden forgå, Kr. Ordspr. 527 (v. f. Åbenrå).

foderskaffer, no. *fuwərskafər æn* (Lild), hestepasser ved bryllup.

fodertigger, no. *fuərteqər i* best. *-i* flt. *-ər* (Vens.); sidst på vinter går småfolk om og tigger foder, se hungervogn.

fodled, no. *folæj et* (Als), ankel.

fodre, uo. *fuər -ə -ət -ət* (Elsted).

fodring, no. *nèə de bəgyṅər å slaq* (blive knapt) *mæ fowərəŋət* (Søvind), når foderet begynder at slippe op.

fodsvend, no. se fogedsvend.

fodsæk, no. *fujsæk æn* (Agger).

fodsål, no. nåle sættes i døds f-, at han ej skal gå igen, Arnas. I. 324, Andree Parall. I. 89.

fodvol, no. „bedste mand slog med f-len i vandet, KrAnh. 18 ned., stage?

3. **fog**, no. se himmelrende-, hvirvelrende-.

foged, no. „f-erne var så slemme, at de gl. lignede dem ved djævelen selv“, KrAnh. 28.65; se 1. fut; herreds-, *kjæp-, klit-, knæp-, purre-, våd-.

fogedmælk, no. for at herredsfogeden skulde sende bud, når toldbetjentene kom for at søge efter brændevinstöj, sendtes ham en fed gældevæder og en sødmælksost, mælken dertil kaldtes f-, Kr. Alm. V. 61.

fogedsvend, no. *fòsvøn æn* (Als), fogedssvend, jfr. Kalk.

foi (?), to. frugtsommelig (Mols), Kr. Alm.^{2} VI. 267.88, er det fod? el. noget helt andet? skamfuld? jfr. Kalk. foj.

3. **fok**, no. *fok* el. *fokə* (Tandslet); *vi hæ fan æ fukə iñ* (Viby), man kørte rundt med den i byen og fik en snaps i hver gård; *e fukə* (Nordborg, Als), sidste læs kærve (ej rivning) som indkøres; hundeneget (s. d.) er sidste neg, som høstes; vist både sidste læs og sidste neg, jfr. DSt. VI. 156; den sidste kærv har pigerne travlt med at pynte ud, den kaldes „fukken“, udklædes tit som menneske og pyntes med blomster, hestene omhænges med kranse og alle mand kommer op at køre; en sidder bagi med en flaske brændevin, farvet m. saft; toget går gennem byen med jubelråbet: „fukke, fukke, hurra!“ De mødende skænkes, de som står udenfor gårdene henter brændevin og skænker dramme igen, Sgr. X. 125 (Kliplev, Tinglev), 121.389 (Als), Kr. Alm.^{2} I. 45.270; den første bonde, som fik fokken hjem, spændte hestene for den tomme vogn, piger og karle smykkede både vognen og sig selv med blomster, et kornneg blev sat på en lang stang og så gik det i fuld fart langs byens gader under råbet: „fok, fok, hurra!“ (Kliplev), se Hejmdal $^{5}/_{9}$ 08. — Manden, som først fik „fokken“ ind, kørte rundt med byens börn, der var iført söndagsklæder og smykkede med blomster, under køreturen råbte börnene så höjt de kunde: „fok, fok, hurra!“ (Bjerndrup), Hejmd. $^{30}/_{8}$ 06. — Det var et stateligt tog, kornlæsset var forspændt med 4 blomstersmykkede heste, en pyntet fok på læsset, under råbet: „fok, fok, hurra!“ fra en snes kraftige struber gik det i rask tempo med det sidste læs ad hjemmet til, hvor husmoderen bød en forfriskning (Ulkebøl, Als), Hejmdal $^{17}/_{9}$ 08. — Hestene smykkes med kranse, et neg er klædt ud som pige, nu pyntet med grönne grene og blomster, det sættes på sidste kornlæs sammen med alt folket og der råbes hurra; i den tid, fokken kommer ind, høres råben fra alle kanter, thi der køres fra hus til hus rundt i nabobyerne (Als); sidste neg udpyntet som kvinde (Broager, Als), jfr. Flensb. Avis $^{20}/_{8}$ 05. — Den, som binder det sidste neg, får „æ fok“, skal have en snaps ved høstgildet; får pigen neget bundet, för karlen er færdig med at stryge, er det ham, der får „æ fok“; ofte tager karlen et bredt skår for at den, som kommer efter, kan få fokken og bære de deraf følgende drillerier; fordum var fokken en trebunden kærv, jo större, jo bedre, den pyntedes ligesom hestene med blomster og grönne grene; i senere år pyntes den som en fin dame (Sundeved); „fuk“ (*Als), fugleskræmsel.

fokkegilde, no. *fukgiḽ* (Als), holdes i hjemmet om aftenen, når fokken er kommen ind, retterne er risengrød og pandekager, kaffe og puns, jfr. Sgr. X. 121.389.

fokkelår, no. *foklǫr è* best. -*ə* (Vens.), dum kvinde, som går vraltende.

fold, no. se *hundred-, ti-.

1. **fole**, uo. *fu̯əl fu̯ələ fwòḽ fwòḽ* (Elsted); med et ordspil: *har du væt i Guñərop å Fǫl*, Kr. Ordspr. 529; Fol, en landsby i N. Slesv. el. at få føl.

folk, no. se skrædder III. 323.46 b, jfr. CavW. I. 76, der er 3 slags f-: „mandfolk, qvinnfolk och Vestra häradsboare“, jfr. Aldén 82: ... och Åstaboar; se *aftægts-, *blår-, *embeds-, *giv-, gåfor-borde-, hav-, herre-, hov-, *Hyl-, hylde-, höj-, håndværks-, jætte-, kjæreste-, kjær-, kjøbsteds-, klog-, krigs-, lodde-, markeds-, mose-, nabo-, natmands-, opholds-, præste-, skibs-, svine-, ægte-.

folkedanse, no. flt. er i de sidst

forløbne år komne i brug med opvisninger på landet både syd og nord for grænsen, se Folkedanse I, Beskrivelser 1904, Danske Folkedanse f. piano I. II. 1901. 1903.

folkemarked, no. dagen för Mikkelsmarked fandt i Kolding det såkaldte f-sted, da unge karle og piger fra Jyllands vestkyst samledes på Rendebanen, dels for at falbyde deres varer som jydepotter, perseål, klynrøget helt, dels for at tilbyde sig selv som tjenestefolk; folkene i nationaldragter stod opstillede langs husene og landmænd fra Nörre- og S. Jylland samt Fyn, så på dem, fæstede dem, hvorpå fæstepengene anvendtes til en aftens lystighed i Kolding, Kold. Av. $^{12}/_{9}$ 02 efter Trap; f- i Haderslev, Hejmd. $^{3}/_{11}$ 04; i Ry, Kr. Æv. III. 345; Meyer Vlk. 156 (Oberschwaben); Urdsbr. II. 139.8, Knoop, Posen 319; Wh. Vlk. VII. 155 (Anhalt), V. 300 (Flandern), Sepp I. 245, en række eksempl.; BShr. 464 flg., Lincolnsh. Flk. 205, „labourers market“, Rhys 211, Northumb. Flk. 123, Liebr. Vlk. 383 (Skotl.), Wilde I. 114, Tr. pop. VIII. 219 (Elsass), XIV. 238 (Bourbonnais), 360 (Jura), XXII. 283, „loue des ouvriers“, XXIV. 339 (Frankr.), Ndl. Vlk. III. 161 (Ungarn).

fommelkodde, no. *[fòməlkdj æn]* (Søvind), kejtet person, Brøchn. S.

fonsle, uo. se *funsle?

fonstre, uo. Kr. Alm.^{2} VI. 326 ned. „fonster sammel“, binde sammen.

font, no. *Bårəs font,* Kr. SkV. 41.7, Borg, måske forkortet bynavn, se 2. borg.

fonte, uo. *fo ən bår foṅtət,* KrAlm. III. 75.263, døbt?

3. for, fho. se her-, hvi-, hvor-, i-, inden-.

4. for, no. *hon wæṅc fåri te* (Vens.), forsiden.

forandre, uo. *fårąjər* (Vens.).

forandring, no. *å ha sin fårąjrəŋ* (Vens.), menses, jfr. månedstid.

forarge, uo. de mange gange, han havde „forarket“ hende, Kr. Anh. 80.83, ærgret; „forarges“ (Randers), blive svagere, om syg.

forbandet, to. *fåba·ṅc* (Vens.).

forbavset, to. forpustet, træt (gamle Folk, Hannæs, SOV.).

forbind, no. *i fåbęj* (Vens.), = forbandt.

forbjærget, tf. *fåbèrə* (Vens.).

forbrand, no. se KrS. II. 541.11; sted brændt 80 år efter, s. 544.548; endnu ej 100 år efter, 545.53, jfr. KrS. IV. 211; — den kan sættes bort, III. 728. 25 a, så mange strå rykket af tag, så mange år hensat, KrS. II. 406.69, 410.285; så mange sandskorn man tager i hånd, så mange år, 538.217. 265; i 3 mands levned, 548.264; til sin død, —266; så længe hvid hest er på gård, —277; hvad ilden sættes hen i, må ligge urørt, —267; den hensættes i höj, —268 flg., i vand, —271 flg., i træer, —278 flg., i halm, —273. 275. 276; jfr. Folkev. XI. 384.113, Daae Bygdes. I. 45, Hauken. II. 74, III. 190, Nicol. Nordl. III. 3; Afzel. Sagoh. III. 124 „eldstecken“, afværges ved gave til kirke; slgn Njals S. k. 125; jfr. Wh. Vlk. III. 381 anm. (Frisl.), Kuhn WS. II. 58.68, Gr. Sagen I. 326; Mhoff 247, afværget ved bön i kirke; Strackerj. I. 130. 144. 149, Kück 343, Folkl. X. 120. 263, Tr. pop. XIX. 146 (Frkr.); — anledning til folketroen: strejflys af sol, Kr. Alm.^{2} VI. 105.48; da de ovre på Ågård ved Præstkjær bag huset i mørkningen „sved kalve“, kom det ud, at gården var sét i forbrand (Brørup s. omkr. 1880).

forbrudt, tf. jfr. Kr. S. VI. 302.43 „han var sådan en forbrødden (gal) stodder“.

forbunden, tf. om korn- og hølæs: *læst æ få waqt* eller *får hòt få·r̲bò.jən* (Vens.), bundet fortil, hvad der volder vanskelighed, når vogn skal drejes.

forbussiet, tf. *hąj æ så fåbu·si, hąj kaṅc basi* (Vens.), så forkommen, forpustet, han kan ej røre sig, se 2. *basse.

[forbön, no.]. i kirke for syg er magisk (vist alm.), jfr. HBV. II. 10, Wuttke 207.

fordage, no. flt. *te fårdawən,* til foråret, *ən fårdaw,* forårsdag (Mols), jfr. tid III. 788.54 b.

fordel, no. *får̲djèl* el. *får̲dil i* (SOV.).

for det, *fåde·; fåðə* forat; *fådeðə* for det at, ɔ: fordi; *fåde· skyl,* ɔ: fordi (Vens.).

fordoble, uo. *fådå·bəl* (Vens.).

fordrage, uo. *fådræ·j* (Kejnæs, Als).

fordre, uo. *får̲dər* (Vens.).

-fordrivelse, no. se foster-.

fordråber, no. flt. se førstedråber.

fordæmstig, no. *fådœ·mstigə (!) stowər, ən fådœ·mstiqə stowərə lòwn,* overmåde stor (Lem); *fadœmələ stur* (Vens.), el. *fådœ·məlskə; „et fordæmsəns* langt stykke vej", KrSagn VII. 148; jfr. rgsm. fordömt.

fordærve, uo. *fådœ·rə -dœ·rət -dœ·rət* ft. tf. også *fådåər* (Elsted).

fordærver, *„di Rørkœr fådœ·rər* (vestslesv.), Krist. Ordspr. 526 også: *di Kjœlstrop f-.*

fordöje, uo. *hqj hò fådò·jə òl hans pœŋ* (Vens.), sat overstyr.

fore(?), no. *å wè fårə te nò* (Vens.), at vide besked om noget, jfr. færd 3; se u-.

forfalden, to. *fåfa·lən* (Vens.).

forfej, no. „han gjorde ikke videre forfæj", KrAnh. 38.95, fortræd.

forfikket, tf. *fåfe·kə* (Vens.).

forflöjen, to. *fåflå·wən* (vestj.), overdreven, stor.

forfrossen, to. *fåfrø·st* (Vens.).

forfærdelig, to. *de wa rœnt fåfœ·rdəliqən* (Vens.); „f- kjön" (Sall.), overmåde kön.

forfærdet, tf. ft. tf. *fåfåər* (Elsted); „a blew så fåfæ·rmed" (S. Herred).

forført, to. *fåfoər* (S. Sams), om pige.

forgjæves, to. *fåjö·wəs* (Vens.).

forglemmelse, no. *fåglœmələ œn* (Vens.).

forgribe, uo. se *forstuve.

forgrinnet, tf. se inder-.

forgylde, uo. *fågy·l -ə -t -t* (Elst.); *fåjy·l*, no. *fåjy·lnəŋ* (Vens.).

forhammer, no. „kysse f-en", Kr. Börner. 619, styrkeprøve.

forhekse, uo. ved hår, negle og andre henlagte ting, KrS. VII. 43.53 flg., jfr. CavW. I. 114, Meyer Abergl. 252; f-de personer, KrS. VII. 261; diagnose Mélus. VI. 16.

forhindre, uo. *fårhœ·nər* (Vens.), jfr. Grb. 145.14.

forhjappe, uo. *fårhja·p sœ*, no. *fårhja·pəls* (Vens.).

. **forhoved**, no. *fåəhoi* (Als).

forhus, no. (*Als), forstue.

forhæng, no. *fårheŋ i* (Vens.).

forhöje, uo. *fårhò·w -ər -ə -ə* (Vens.); no. *fårhò·wəls œn.*

forhånd, no. i en stedremse: „Ådum forhånd", KrOrdspr. 520 (v. Tarm).

forildret, to. ør af travlhed (*Als).

fork, no. *fuərk i* (S. Sams), nyt ord i Vens., se jærntyv; *fårk œn* (Als).

forkarte, uo. *œ ul œ få·rkarət* (vestslesv.), halvkartet.

forkert, to. *[fåkiərt]* (Vens.), se spring-.

forkjøle, uo. *fåkø·l -ə -ət* (Elsted).

forklaring, no. *fåklårəŋ œn* (Vens.).

forklæde, no. *fårklè œn fårklər* (Agger); bruger pige f- til at törre af med, kan siges: „dengang min mower ga mæ ed forklæ, ga hun mæ en karkluj", JSaml.[3] I. 89 (Mols); — heks bærer f- på ryg under trolddom, Sgr. V. 208.789; — lapper pige f-, får hun uægte börn, Amins. VIII. 107, Nyland IV. 139; — ved f- elskovstrolddom, KrS. VII. 250.941, jfr. Urdsbr. VI. 58.3; — taber pige f-, kæreste utro, Kr. Alm.[2] III. 101.74, Sgr. IV. 124.312, jfr. Urquell I. 12.14, Ons Vlksl. IX. 156. 25; tænker kæreste på hende, Rääf 109, Strackerj. I. 33.27; — den kvinde, som kærner uden f-, får ej smör, se 1. kjærne II. 155.12 b; — er frugts. kvinde fadder, skal hun bære to f-r, Krist. VI. 253.14, Sagn IV. 615.20, JK. 367.29; møder frugts. kvinde skøge, som bærer to f-r, må hun aflægge det ene, Wigstr. II. 275, jfr. Amins. VI. 94.3, må ej heller gå i stald uden f-; — går frugts. uden f-, får barn epilepsi el. feber (ältan), Amins. IV. 83. 85; — har ko været til tyr, skal pige slå den med f-, Amins. V. 89; — jages kvæg ud over f- på dörtrin, kommer de selv hjem, Bartsch II. 143.630; — ulykkeligt møde er kvinde uden f-, Liebr.Vlk. 323.78, 328.134 (Norge); — bærer pige vådt f-, får hun fuld mand, Hazel. II. 25, Bartsch II. 57.171; — f- tages løst på ryg for at slippe for underjordiske, Gr. GldM. I. 133, KrS. I. 342.19, jfr. Wigstr. FS. 272, se kåbe; — kone slår efter varulv med f-, Thiele II. 280, Sgr. III. 10.7, KrSagn II. 232.14. 16; — troldkvinde bærer jord i f-, se Kr. VI. 39, jfr. CavW. II. 36, Bartsch I. 91.101, Tr. pop. VI. 624. 627; Jomfru Marie XII. 303; se lufvante; — f- svides ved ring, mønt som modtages af gfærd, Thiele II. 144, Gr. GldM. I. 142; alm. om f- se Strackerj. II. 138.482, Wuttke reg. under Schürze; se høst-, kjøkken-.

forklædebånd, no.
„mi fåer å mi mower di æ dø,
de ka a nåk fåvind',
a hå tavt mi fårkleboend,
den ka a ålder find'“,
Kr. Alm. III. 118.17,
ɔ: mistet æren; se Sgr. VIII. 56.182; jfr. Bartsch II. 57.172, jfr. 173. 178; Rosegger Vlksl. 63.

forknast, to. *fåknǫst* (Vens.).

forknyt, to. *fokne·t* (S. Herred).

forkuldret, to. „forkyldret“ (*Als), forfrussen; „forkuldret“, forkølet; „forkuldrelse“, forkølelse, KrAnh. 127.

forkynde, uo. *fåcǫj -ər -cønt -cønt* (Vens.).

forkår, no. *dæ æ et stuət fåkå· o di tuə·hæst* (Notmark, Als).

forlad, no. *fålət æn* (Skærbæk, vestslesv.).

forlag, no. *få·rlaw [ȩ]* (Vens.).

forlagt, tf. *fålå·* (vestj.), forlegen.

forlam, to. *fårlam* (Vens.), se *baglam.

forland, no. *æ fålåň* (Als), forager.

forlange, uo. *fåla·ŋ -ə -t -la·ŋt* (Elsted).

forlegen, to. *fålè·jən* (Vens.).

forlise, uo. se 1. *læse.

form, no. *fårm æn fårm* (Vens.), se kage-, støbe-.

formaning, no. *fåmånəŋ æn -ər* (Vens.).

forme, uo. *fårm fårmə fårəmt fårəmt* (Elsted).

formere, uo.
fåmi·jər, tf. *fåmi·jər* (Vens.), = rgsm.;
fåmiər -ə -ət (Elsted).

formet, no. *fålmət et* (Tandsl., Als); *fårmərət* (Asserballe), kjoleliv, bluse, livstykke; se *forskjorte.

formiddag, no. *få·merə* (Kejnæs, Als); se: iformiddags.

formiddagsgjav, no. *fårmæjasǧaw* til kvæg mellem *dòwər o mæjə* (vestj.), se: *eftermiddagsgjav.

formuende, to. *få·rmòwi* el. *få·rmowən* (Vens.).

formynder, no. *få·rmǫjər i* (Vens.).

formå, uo. *fårmå -måj -måj* (vestslesv.).

formål, no. „gi a mo fo en såen fårmol få mi dø, som han fæk“ (Sall.), frist, ventetid.

forn, no. *fown* (Djursl.); der gaves både helt, halvt og kvart f- til gilde, Kr. Alm.[2] IV. 57.179 (Veddum, Skelum, Als ved Hadsund); jfr. Wigstr. FS. 41 „half, hel föring“; se KrAnh. 105.250. 51, JSaml.[3] I. 80; Fb. Bondeliv II. 10 flg., I. 297; send; smlign Glückst. SØ. 95 „beining“, „bæring“; CavW. I. 167, II. 443, Sundbl.[2] 248. 379, „förning“, Stolt Opt. 71, Bruzel. 69, Djurkl. Unnarbo 42; Meyer Vlk. 181, GML. I. 181, II. 45, HarlW. 264, Wachsm. 87 (nygr.); se *skikkende.

fornem, to. *få·rnəm* (Vens.); „to hwans, di fornemm' ka ed en skjælbassi, blot den æ deppet i smör“ (Hanh.).

fornemme, uo. *fanèm -nèmə -nam -nòmən* (Elsted).

fornemmelig, to. de tre f-ste koner, KrAnh. 97 ned., fornemste.

forngilde, no. *fowngil et* (Djursl.), se JSaml.[2] III. 114, I.[3] 80, Fb. Bondel. II. 12.

fornkage, no. sigtekage, som „fornpige“, der bringer forn, får med tilbage i sin „fornkurv“, se Fb. Bondel. II. 12.

fornummen, to. *fånò·mən* (Elsted), forvirret; „sa fånommen som et tah fohskind“, Gillsj. 22.

fornye, uo. *fånòj -ə -nòjt -nòjt* (Elsted), = rgsm.

fornærme, se *havreavne.

fornöjelse, no. se mis-, *pigernes-.

fornöjet, tf. *æ doňc fånòwə mæ let, fo do òlə mø* (Vens.).

forom, fho. *hǫj jik fårom òqən* (Vens.), foran.

forpjusket, tf. *hǫj æ så fåpju·skə i hwòt* (Vens.), = rgsm.

forproslet, tf. *hǫj æ så møj fåprå·səlt å så fåjo·kə, de hǫj ka eňc mir* (Vens.).

forpæst, tf. *a æ så fåpæ·st a ka knap gǫ* (Vens.).

for-raret, to. „for-råret“ (*Als), rar, sød, god.

forregnet, tf. gennemblødt; pigen siger, hun er så f- [*fåræ·jň*, gennemregnet, *fåræ·jən*, forredet], ordspil, Kr. Alm. VI. 216.506 (vestj.).

forretning, no. se kræmmer-.

forrider, no. se Kr. Alm. IV. 63.167, Fb. Bondel. II. 18, jfr. Wigstr. Folksed. 41, Bruzel. 70, Sundbl.[2] 238.

forrubbet, to. *fåropət* (vestj.), medtaget, slidt, om ejendom, ting.

forrædslet, to *fårœ·slət* (Andst h., Øsby, N. Slesv.), rædselslagen.

forsage, uo. *æ fåsa·qər it sålæŋ dær ær ən klomp i æ far* (N. Slesv.), jeg hører ikke op, sålænge der er en bolle i fadet.

forsagt, no. han spurgte altid, når han kom til hovarbejde, om han kunde få f-, Kr. Alm. II. 4.6 (Hanstholm), svarer omtr. til akkordarbejde.

forsamling, no. redegörelse findes hos Friis VN. 142 a.

forsanse, uo. *fåså·js* (Vens.), tage vare på, mest spottende.

forsegle, uo. *fåsè·jl -ər -t -t* (Vens.).

forsét, tf. skal også bruges i betydn. forundret (vestj.).

forskjel, no. *få·skèl æn* (Vens.), se adskjel; *fåskæ·l* (Als).

forskjorte, no. „foskywt“ (*Als), linnedtröje, jfr. formet.

forskrække, uo. *fåskræ·k -ə -ət* (Elsted; Vens.), = rgsm.

forskrækkelig, bio. *fåskræ·kələ stowər* (Lem), jfr. *brölende, fejt, fordæmstig, *fortræffelig, grov, grumme, grysselig, *knusende, *knækkende; se *alt-.

forskrækker, no. *a kam ęj te Kræn Pisəns, dę kam a te å wèr huksəns fåskræ·kər, mən di war i cærk* (Vens.), kan tiggeren sige.

forsmædelig, to. *fåsmèələ* el. *-smèlə* (Vens.), = rgsm.

forspøg, no. jfr. Wuttke 319 „vorspuk“, Kück 243 „vorlat“.

forstand, no. *hans fåstąň ka leq o ən gråw lilə stæj* (Vejen); *do hòr eňc din fåsta·j å dòw mæ* (Vens.), Sgr. XII. 138.35, ɔ: til at plage dig; Svend Felding kunde få styrke, men ikke forstand til at bruge den, DgF. I. 401.

forstander, no. *fåståňə æn* (Viby, Als).

forstanderskab, no. se sogne-.

forstegt, tf. *do sicər så fåstèqt uk* (Vens.).

forstoppe, uo. skjule (*Als); lege „forstoplings“, skjul.

forstoppelse, no. afskrabning af heste indgives i vin, KrSagn IV. 591.88; besværgelse, ZfM. IV. 111; en ko indgives levende *frø (s. d.).

forstuve, uo. når man har forstuvet hånden, „forgrebet sig“, skal man gribe mod hushjörne, KrSagn IV. 611.280, se vrid III. 1096.28 b.

forstyrre, uo.
fåsty·ri fåsty·rə -t -t (Elsted);
fåstø·rə tf. *fåstø·rə* (Vens.);
jfr. student 1.

forstå, uo. *a war ås bujən, fåstæ ðo nåk* (Mols); *Gu fåstǫ, om hąj åsə ka klǫr sæ* (Vens.).

forståelig, to. *fåstǫ·ələ* (Vens.).

forståelse, no. se mis-.

forsulten, to. *fåsu·lt* (Agger).

forsværge, uo. *„de vil æ ha fåsvo·rən!“ soj hun stǫr Trinə, da fǫl hun* (Branderup, N. Slesv.); *ən skal eŋən teŋ fåswœ·r uðən o bið si æjən nijəs aw o kəs sæ sjæl i röw* (vestj.); „forsvoren, evig forloren“, siger den døde, Kr. Sagn VII. 155.523, 177.583, jfr. 219.764, se Wigstr. FS. 166.517, jfr. nåde.

forsyne, uo.
fåsy·wn -ə -sywənt -sywənt (Elsted);
fåsjö·n -ər -əð -əð (Agger),
= rgsm., men i betydn.: brodde heste; *fåsy·n -ə -ət* (Elsted); jfr. munke.

-forsynet, to. se vel-.

forsættelig, to. *hąj æ så fåsæ·tlə* (Vens.), stiv, egenrådig, lader sig ej rokke fra sit forsæt, dog nok også i rgsm.'s betydning.

forsøg, no. *fåsø·q æn* (Vens.).

forsøgelse, no. *fåsø·qəls ji fåstą·j* (Vens.), ɔ: det at prøve noget.

fortab, no. *fåtą·b è* (Vens.), tab.

fortabelse, no. se: *andet-end.

fortale, no. „en ren fortol gjör ingen skidden ætesnak“ (Randers egn).

fortaler, no. *få·rtǫlər i* (Vens.), mellemmand ved forlovelser, J. Saml. 2. III. 112.

1. forte, no. se P. Lauridsen, Aarb. f. NOldk. 1896 s. 128: „den forreste del af et overdrev omkring fægangens udmunding, hvor byens kvæg samledes til malkning og hjemførsel, bærer navnet fortog“; jfr. P. Bjerge Aarb. IX. 142, Mejb. Slesv. Bønderg. 119; „bred hegnet vej, bredere end andre, fra Rosenholm til Hornslet, gl. fævej“ (Randers); *fuərtən* (S. Sams), gl. drivevej fra Taftebjærg til stranden, 24 al. bred; også: grönvej, indkørsel til gård.

3. **forte**, uo. *de fortər gåt* (vestj.), det fremmer godt; *han furtər aw*, KrAlm.[2] VI. 327.91, skynder sig bort, vel også vestj.

fortegalop, no. *fortəgalo·p æn* best.-*ən* (Vens.), lusing, jfr. fortelom.

fortevej, no. *fuwətvèj æn* (Levring), uindkastet grönvej til fædrift.

fortigge, uo. i udtr. som: *han hår ət et så fåteqət* (vestj.), fattigt.

fortinne, uo. *fåti·n -ə -ət* (Elsted).

fortjene, uo. *fåti·ən -tjæ·nt -tjæ·nt* (Elst.).

fortjeneste, no. bondens daglige f- 8 skill. om dagen, se Fb. FrH. 145.27, jfr. Simr. Volksb. VI. 377, Gesta Rom. k. 57, Gonzenb. nr. 50; skilling* 257.30 a.

-**fortjent**, tf. se vel-.

fortryde, uo. *fåtry·r -try·rə trø·r -trå·t* (Elsted).

fortrykt, tf. *fåtròt* (Vens.), bedrøvet, modløs, ærgerlig, jfr. Grb. 69.71.

for-træ, no. ramme på muret kakelovn, se KrAlm. III. 36.96.

fortræffelig, bio. „f- meget“ (Mors), overmåde meget, se *forskrækkelig.

fortrødden, to. *[fåtròən]* (Vens.), fortrydelig.

fortrøstning, no. *så gik æ mæ dæn fåtrø·stnəŋ* (Agger), besked, trøst.

Fortunatus, no. *en sølə Fatənòtus* (Vens.), med spil på fattig, en stakkel, jfr. Peder Natus; æventyret, se Registr. 63, Cloust. Fict. I. 72, Aarne, Die Zaubergaben, Helsingfors 1909, se vekseldaler.

fortyde, uo. *no hòr a mi dræm fåtyc* (Vens.), udtydet.

fortælge, uo. *fåtè·lə* (Vens.), skære formeget af; *hąj ær eňc fåtè·lə*, kan siges om før person.

fortælle, uo.

fåtæl -ə fåtòl fåtòl (N. Sams);
fåte·l -tęlə -tål -tål (Elsted);
fotæl -ər -tål -tål, el.
-ta·l -tal (Agger);
fåtæ·l -tæ·l -tå·l -tå·l (vestslesv.);
fåtèl -tæl -tål -tåəl (Als);

„a ska fåte·l dæ lidt“ (S. Herred); — løfte om ikke at fortælle noget til et levende mske sviges ved at fortælle til: bindehund, Aakjær, Blicher II. 48, Thiele I. 376; billede, KrS. V. 302, VI. 194.50, jfr. Wigstr. FS. 289; støtte, ovn, Sgr. III. 11; sten, Mhoff 37.2; kakelovn, Kr. Æv. III. 180, se II. 75.11 a; jfr. en række henv., Wh. Vlk. XIV. 431; — f- en historie ved et gilde, Kr. Æv. 147, PVlk. VIII. 50; jfr. røverbruden Registr. 73, se røver III. 131.54 b, *dröm 110.17 b; f- den største fare, Gering II. 169; en foregiven *dröm, se s. 110.13 b; — først se ild og vand för syn el. overnaturligt f-s, JahnS. 32, jfr. ild, II. 11.6 flg., tale III. 765.23 b; ej må dröm fortælles, se *dröm 109.54 b; ej må tales om magiske evner hos genstande, se tønde III. 934.25 b.

-**fortærer**, no. se *avls-.

fortøde, uo. *fåtø· -ər -tòj -tòj* (Vens.), sinke trs.

forud, bio. *fåruk* (Vens.).

forundring, no. *hąj falc i dæ dyjbə fårą·jərəŋ* (Vens.), i den störste f-.

forundringsstol, no. Krist. Börner. 202. 692, jfr. P. Vlk. III. 15, Rivista II. 69 „la berleina“.

[**forundringsvise**], no. den tyske „Verwunderungslied“, se den „bagvendte vise“, snakke III. 423.48 a, Wh. Vlk. VI. 209. 345.

forvahr, bio. *fåva·* (Als), visselig, se htsk fürwahr.

forvakke, uo. *fåwa·k -ə -ət* (Elsted).

forvalter, no. et kort i l'hombre spillet, se Blich. Nov. IV. 506, hvilket? basta?

forvindelig, to. *fåwęjələ* (Vens.).

-**forvise**, uo. se lands-.

forvoven, bio. „en f- stor eg“, Kr. XIII. 44, forstærkende udtryk, se *brölende.

forværk, no. *foəværk et* (Kejnæs, Als); når mand skal hente jordemoder, skal han „ud å rennd mæ de stompe fouærk“, Kr. Alm.[2] IV. 67.200 (Sams).

forældre, no. flt. *hans fårælər ho e hægå* (Viby, Als), havde herregården; se gammel-, stif-.

forønsket, tf. „prinsesse, der havde været f-“, Kr. Æv. III. 27, fortryllet, jfr. htsk verwünscht.

forår, no. *fårọr* (Arden); *fårə* (Als); *om fårọrən* (Elst.); *om fårọdən* (Arden, Himmerl.); *om fårọrən (!), di wa we å so hawər, blèw Lowisə fòj* (Vens.), se *fordage, vår, præstens væder.

1. **fos**, no. se *fus, slufud.

2. **fos**, no. jfr. fus; se *bag-, splitte-.

4. **fos**, bio. *han løst riqələ fås* (vestj.), hurtigt.

foshjår, no. se fårehjade.

fosket, no. *foskət æn* (Stevning, Als),

kort jakke, senere *jækət,* nu: *jop,* foderskjorte? jfr. formet.

fossefosant, bio. *fåsəfosa·ńt* (vestj.), vel: for suffisant.

-foster, no. se mis-.

fosterfordrivelse, no. se Kr. Sagn VII. 255.65, jfr. sevenbom.

fostermoder, no. *fåstəmoə* (Kejnæs); *fåstəmå* (Viby, Als).

fot, udrbso. *fòt* (Viby, Als), tilråb, når hest skal flytte fod, se 2. fod.

fra, fho. *fro̰* el. *frò̰* (Als); *frò̰ mə,* men: *frå mə* (Vens.).

fradige, uo. *dæń hæ væn frodiḱt* (Oksbøl, Als), om mark: skilt fra en anden ved dige.

frafalden, to. „se frafalden ud" (Sall.), forstyrret.

fragtelig, to. *[de bå̰ən æ møj fraqtlə]* (Mols), fremmeligt.

fragtmand, no. *fraqtmań æn* (vestj.); *fraqtmąį i* (Vens.), = rgsm.

frahånds, to. *fråhåńc* (Vens.), *dæń frohæń hæst* (Egen, Als), se fjærmer.

frakke, no. se inder-, klædes-, olie-, uder-.

fram, bio. *kø fram* (Stevning, Als), kun i betydn.: køre fra den ene stak el. lign. til den anden.

frambojle, no. *fram̲bòjl æn* (Thy), førstedags bryllup, se Jyll. I. 375; *førstebojle.

framgulv, no. *fraŋgol, fraŋgəl et* (Als).

framlas, no. *fram̲las æn* (Hmr.), = forlæs (s. d.).

frammen, bio. *hąj jik framən ęį* el. *uk,* gennem køkkenet (Vens.).

frammers, no. se *bage-.

framrede, no. = 2. forrede, se Dahl, Hjælpeordbog.

framtid, no. *far i framtijən* (S. Hald h.), for lang tid siden.

Frands, no. *Fråńs* (Oksbøl, Als), hedder kun hingste og indvandrede Tyskere; se *franske.

Frankrig, no. *di löwər flåt som Fań̲ən i Fraŋkriq* (D.), jfr. Wh. Vlk. XVI. 306.54, „Leben wie Gott in Frankreich", konge i Fr-, KrÆv. III. 109.

franske, uo. *frå̰ńs* (Notmark, Als), om hest, jfr. 2. skejte.

franskmand, no. kalder brændevin „Ludevig" (l'eau de vie), se Kr. SkS. 164; „når han med jydske f-mænd sejler", S. Møller, Maanedlig Skiald-Tidende, Jan. 1779, ɔ: grise; søfolk kalder Bornholmere „Fr-".

fransk reel, no. se Danske Folkedanse nr. 24.

fratrækker, no. *no vaṛ ət ịį̆ læŋ, för æ fra̰træḳər smiṛər sæ får æ gaf* (vestslesv.), ɔ: för appetiten hører op, intet kan komme ind mere.

fredag, no. f- efter fastelavnsmandag *fre̱də fòw̰l-a̰s* (vestj.), se hvide tirsdag; i Hardanger „fredagssæta", fællesarbejde som slutter med dans, Hauken. II. 121; — ulykkesdag (alm.), Andree Parall. I. 1 flg., Meyer Abergl. 206. 208; må ej slibes, Kr. Alm.[2] I. 63 m. m.; ej klippes negle, Hazel. VIII. 69.35 (Valders), jfr. negl II. 680.48 b; søfolk går ikke ud, BGt. 75, Amins. VIII. 92, Folkl. Journ. III. 180, Mélus. II. 236; såvidt mindes, gik linieskibet Christian VIII., der 1849 sprang i luften ved Ekernførde, ud en f-; man må ej flytte, Folkev. XI. 455.280, jfr. VIII. 454.32; lykkeligt at flytte, CavW. II. XVIII; ej dåb, bryllup, begravelse, knække lus, Amins. VIII. 91 flg.; — f- syndede Adam, Mélus. IV. 204; slog Kain Abel ihjel, s. 133; ulykkesdag på grund af Herrens lidelse, Monnier 204; børster man sit hår, rives Herrens sår op, CavW. I. 411. 415; den dag spæger man sig med piskeslag, Afzel. III. 111; jfr. ris III. 67.28 a flg.; — f- samles hekse, Mhoff 211. 288 (Frisl.), jfr. Mélus. I. 500; — lykkelig dag at kærne, Folkev. XI. 455.279, Liebr. Vlk. 337.91 (Norge); — f- har sit eget vejr, Kr. Alm.[2] I. 63.41, Sgr. VII. 84.520, jfr. Säve, Åkern S. 31; f-svejr, söndagsvejr (alm.), jfr. Nyland IV. 93, P. Vlk. IV. 63, Lütolf 386, TrW. 242, BShr. 261; — alm. om f- Strackerj. II. 24.287, Rochh. DGl. II. 50; se snaps-.

2. frede, uo. *a mo fre̱ mi få̰ḷ!* (vestj.), når en falder i leg; et par *fre̱ər huw̰əsər* (Klim, Hanh.), til höjtidsbrug; se frifra.

Frederik, no. *æ ska hæn te Frerk Fræ̰rk* (N. Herred, Als), ɔ: Frederik Frederiksen; *Fræjrək,* KrAnh. IV.

Frederik den Sjette, no. hans besøg i Vens., Friis VN. 129; deltagelse i Wienerkongressen, Fb. Kårgild 84 flg., jfr. Anton Nielsen, Fra Landet (1902) 70 flg.; forelægger præsten i Glostrup 3

spörgsmål (s. d.), Sgr. XI. 47.76, jfr. Registr. 97.

Frederik den Syvende, no. besøg i Vensyssel, FriisVN. 132, hos Døve-Sören, Kr. Alm.[2] VI. 63, forklædt som hovbonde, Kr. Alm.[2] II. 46.127; jfr. Rasmus Hansen, Gl. Minder I. 86 flg., se *konge; se bemærkn. om folkets korte hukommelse, KuhnWS. I. 304.342.

fregne, no. *fræņə* flt. (Als), filipenser; spiser frugts. vibeæg eller rå gryn, får barn f-r, Krist. Sagn IV. 625.12-14; jfr. Arnas. I. 622, rypeæg, Nyland IV. 33, se *agerhöne 7.11 a; f-r fordrives, om man vasker sig i frølæg, Folkev. XI. 463.64, Strackerj. I. 83.108, P. Volksk. III. 67.12; om man gnider sig i ansigt med levende gæsling, Kr. Sagn IV. 591.89, jfr. Bartsch II. 157.725; se solplet, solspætte.

frem, bio. *frèm*, men: *tefram* (Nordb. Als).

fremkommelig, to. fremmelig; *do ær ə framkomlə bọn, do ka stọ åpå ən tø̀rə å cik ęį i ən hönsrø̀ẉ* (Vens.).

fremmed, no. *fræmət æn* best. *-ən, di fræmət* (Elst.), varsel for deres komme, Kr. Alm.[2] III. 141, jfr. Sm. Medd. II. 50, Sundbl.[2] 161, PVlk. VI. 139, se kjøkken-.

1. fri, to. *fri* itk. *frit* (Als); se hov-, skud-, tiende-, told-.

2. fri, uo. *frèj -ə frèjt frèjt* (Elst.).

4. fri, uo. se ind-.

frifra, udrbso. jfr. *frede; P. Arch. VIII. 70 „pax" (Sverige); Laisn. II. 158 „aulu!"; Rhys 691 øv. ved at tage et græsstrå op i hånden, jfr. strå III. 615.53 b.

-frihed, no. se kvarters-.

frimurer, no. *frijmuẉrərən ræstər* (mangler) *ðlə pæŋ, di fọr ðḻtə de, di træŋə te* (Vens.); ordenen er stiftet af en skrædder, som tog fandens bog, Wigstr. FS. 328; den, som optages, går 3 gange om kirke, blæser ind ad nöglehul, får vekseldaler, Kr. Sagn VI. 235.93; prøver, de skal underkaste sig, Kr. Sagn VI. 14.53; kan altid skaffe penge, nr. 44. 46; — feder pige til Tryntyrk (s. d.), Bergh Segn. 67. 98; el. til Hundetyrk, Sundbl.[2] 209, Afzel. III. 23; æder menneskekød, Wigstr. Kardegille 51, Hauken. V. 249, jfr. Clouston, East. Rom. 439 Jøder fanger Muselmænd, sælger deres kød; forstår at mane, Hazel. VI. 19, Wigstr. FS. 172.542; — årlig lodkastning, den, loddet træffer, skal dø, men kan løskøbe sig 2 gange, JahnS. 360.456-59; — sort hund slikker syg f-, som tages af fanden, Krist. Sagn VI. 19.64-66; — f- dør pludselig, KrS. VI. 13.48; når deres billede gennemstikkes, nr. 48. 50. 51. 57, jfr. Bjerge Aarb. VI. 6 m. henv., Bondes. Hist. 148, Haas 26.22, Jahn S. 361.457, P. Vlk. IV. 147, VIII. 72, ABr. 398; et hjærte gennemstukket, KrS. VI. 13.49; navn udslettet, nr. 52; — de skal efter døden mure på Babels tårn, nr. 48; almindel. om f- se Strackerj. I. 289, en afhandling i Zs. f. Rhein. Westph. Volksk. VI. 1 flg., 146 flg.

-Fris, no. se Kristen-.

friseddel, no. pengeseddel, som altid vender tilbage, KrS. I. 280, se vekseldaler.

frisk, to. *fresk*, itk. *frest; fresk flæsk,* færsk (Als).

friskud, no. en mand havde f-, Kr. Alm. VI. 44.124, Daae, Bygdes. II. 28; mange fort., KrS. VI. 236 flg.

friskytte, no. bliver man ved lat. besv., Efterslæt 198.141; ved at skyde i fandens navn med hjærte af ravn på sigte, JK. 218.226; ved pagt med djævel, Sundbl.[2] 292 flg., CavW. I. 217, Wolf NS. 558; ved at skyde på viet oblat, Fatab. I. 124, DFM. I. 109. 45 (Ørsted, Randers), jfr. JahnS. 330. 413, 339. 425, 347.436, Bartsch II. 470.664, P. Vlk VIII. 178.107; ved at bruge oblat til forladning, Mhoff 366 (Ditm.); ved at sluge klør knægt mell. brød og vin ved altergang, Sundbl.[2] 162; ved at skyde på mskebillede, Wigstr. FS. 301.875; — han formår at skyde vildt gennem skorsten, KrS. VI. 24, jfr. Wigstr. FS. 426.16, Wigstr. I. 162; skyder ræv, ørn, gedde i ét skud, Kr. Alm. V. 44.125; jfr. s. 48.135, Hofb. 7. 138, Nerike 240, Bartsch I. 234; må først skyde det 3die dyr, Wigstr. II. 364. 366; jfr. mand lærer at skyde af trold, CavW. II. 55; Finlapper træffer alt, Munch Snorre 52.98 (Harald Hårf's S.); skyde med bue og pile, Bergh Segn. 131; f- går igen efter død, Hazel. VI. 16.

frisnit, no. fås, når der messes over kniv, KrS. VI. 248.33; til f-pinde bruges årsskud af pil, skåret Sankt Hansdag, s. 247.729; ægtöj, hvormed sår er skåret, smöres, nr. 730, jfr. sværd III. 691.42 a, pinde smöres, s. 249.736. 737; de helbreder sår, VII. 448.29.

fristad, no. Hamborg er en f-, ɔ: en by, hvor enhver forbryder bliver fri, KrS. IV. 443.79, 537.18, VI. 398.67, jfr. *barfred.

friste, uo. *frest -ə -ət* (Elst.); *frest* el. *fræst* (Vens.); *a wel eñc frestər(!) ham mę ə* (Vens.).

fristelse, no. *frestəls æn* (Vens.).

fritbor, no. *fritbuər et* (Elsted).

3. fritte, uo. *frit æn* (Elsted).

frokost, no. *fròwkåst* (S. Sams), første måltid om morgenen, se *davre.

fromme, no. „på f- og skade", se 1. skade III. 218.52 a.

frontespice, no. *fråñspir* (Als).

frost, no. knuder, sår helbredes ved at „kragehjærnė" (se krageost) skæres i lag og lægges på, KrS. IV. 591.91; sættes bort, Sm. Medd. I. 42, besv. Amins. I. 108, Aldén 110; — person i ævent., som fører f- med sig, jfr. Registr. 9, Gr. KM. 71. 134; se majmåneds-, rim-, sønden-.

1. frue, no. Hr. frue; kan af og til høres: „den fine, lille kone, hr. fruen"; hr. fruen, frøken, baronessen; „Deres Höjærværdighed, hr. fru provstinde Møller"; officersoppassere bruger hr. til officerernes damer: hr. frøken, frue; Leon. Christinas Jammersminde[3.] (1885) s. 305 „Herr Frøcken"; Politik. (1896) nr. 206, hr. fru, frøken Anker (Skagen); jfr. „hr. madammen", Kr. Alm.[2.] 30.88; se endnu Heilagra Manna S. II. 539, „munkar sögðu þessa kostar til hennar: „heyr, herra móðir!" ɔ: domina mater, jfr. Dania III. 327. 330, IV. 144, VII. 237; Klokkergården 268: „godaften, hr. ti Jomfruer"; „guata Morge, Hr. Lehrerin!" Hans Jakob, Bauernblut 71; — stedremser: „Døstrup fruer", KrOrdspr. 528 (vestslesv.); „Haderslev f-" s. 526; „Nielsby f-" s. 518, Sgr. XII. 143. 387 (Ribe egn); „Skjærn f-" s. 520, Sgr. XII. 142.366 (Ringk. egn); — den gudfrygtige tjener vender fruen i kort op: „verden faldt ved en kvinde, rejstes ved en kvinde, Gr. Gl. d. M. II. 310; se pille-, præste-, *rytter-, åle-.

2. frue, uo. *fru -ər* (Vens.), pruste; „*ə̀qən fruə frå' dəm å lòwər, de di wel vè cøn* (Vens.), kan siges, når heste har fået foder og pruster af velbehag.

frueaften, no. den 24. Marts, bær tranen lys til senge, Kr. Alm.[2.] I. 74.718, CavW. II. XVII, Amins. VII. 90; sås kålfrø, KrAlm.[2.] I. 74.719, JSaml.[2.] III. 123.

fruedag, no. gör man storkereden i orden, storken rejser fruenat over Rødehavet, KrAlm.[2.] I. 74.713, JSaml.[2.] III. 123; se stork III. 591.2 b; — skal göres rent hos bier, KrAlm.[2.] I. 74.722; — takker får husbonde, nr. 720-21; — går hugorm af grav, nr. 716; — skal vibe have raneæg i rede, Sgr. VII. 89.576; jfr. CavW. II. XVII., må nål ej røres; Henriks. 8, skal man løbe barfodet.

fruenat, no. fryser det f-, fryser det 30 nætter, Krist. Alm. I. 74. 712, nr. 714- i 24, 715- i 18, 717- i 25, 720- i 40; jfr. Hazel. V. 9, Amins. IV. 106 : 40 nætter.

fruens arbejde, no. *fruəns arbeð* (D.), kvindesko o. lign., skomagerudtr.

fruens penge, no. jfr. Ol. Davids. Skemtanir 190, Vh. Vlk. IV. 108 (Isl.).

fruerhund, no. *så fròsən som non frowərhuj* (Vens.); købes, Sgr. XI. 195.

frugtsommelig, to. *ən kun, dær æ mæ bǫn, ma eñc ha lòw te å ta è bè bròj åp frå gualt* (Vens.); se *døbe, *ilyst; om de mangfoldige ting, der for barnets og moderens skyld skal iagttages, se *brød 72.4 a, 73. 14 b, Sgr. XI. 203, XII. 62.133, KrS. IV. 627.53 flg., Anholt 114.285, JSaml.[2.] III. 98; jfr. Wille Opt. 200, Folkev. VIII. 468.35, XI. 456.299. 300, Storak. Hest 19. 20, Wigstr. I. 201, II. 220. 277, FS. 375.24 flg., CavW. I. 290. 322. 370, Rääf 127 fn., Skytts h. 152, Sundbl.[2.] 148, Jonss. Möre 3. 21, Gasl. 33 flg., Aldén 119, Amins. IV. 93. 96. 99, Hofb. Nerike 221, Nyland IV. 33, Arnas. II. 546 flg.; se *fadder 132.3 a, forklæde*, grav I. 478.1 b; sværge III. 691.51 b; — den 1ste måned kaldes *æ smal monət* (Askov, vist alm.); den 1ste, 5de, 9de er de vanskelige måneder, Wigstr. II. 279, FS. 375.24; — hvorledes det ufødte barns kön gættes, se skind III. 259.16 b m. henv.; — f- ved trolddom, Kr. XIII. 71 nr. 12, jfr. Gr. KM. 65, Amins. VI. 95, Birl. III. 105; ved at spise björnekød, Rafn NF. I. 52, Rolf Krakes S. k. 27; ved *blod 47.32 a; ved en fisk, JK. Æv. 138 gjedde, Registr. 45 b c spegesild, jfr. Amins. VIII. 66, Bondes. Hist. 196; spise grød, KrÆv. III. 273; ved solen, JK. Ævent. II. 180, Gonzenb. I. 177; ved at drikke vand, Registr. 25 e; ved æble (s. d.); ved den

dovnes ønske, KrÆv. III. 138, GldM. II. 309, Sgr. XI. 198, JK. Æv. I. 163, Henriks. 73, se Registr. 127; ved at lade vand på blomster, kukkemandsblommer? (s. d.); KrAlm.[2] III. 97.17; jfr. Hartland, Primitive Paternity 1909, Saintyves Les Vièrges Mères, Paris 1908; — ved samleje med dødning, se *død 120.54 a; — f- i 8 år, KrS. VII. 184.615; 6 år, Rafn NF. I. 112, Völs. S. k. 2; jfr. Mélus. III. 490, IV. 275; knude II. 228.31 a; — f- forfølges af *björn 42.26 b.; af varulv, III. 1015.28 a, se Sgr. I. 78, jfr. DgF. 54. 55; af åmand, Wigstr. II. 182; — ufødt bortloves, se III. 962.15 a; — f- dør uforløst, JK. 370, hvad der skal med i kiste, Kr. IV. 131.188, Sagn V. 327 flg., jfr. Wigstr. I. 102. 112. 150, II. 322, Hazel. VI. 17, Bruzel. 80, Mhoff 183, Knoop Pm. 164.96, Wh. Vlk. XIX. 126, Liebr. Gerv. 257.461; — f- kvinde kan løfte skat, Wigstr. I. 176; — f- mand, se kalv II. 79.31 b, mand II. 541.25, Fausb. Molboh. 59 b, jfr. Kr. XIII. nr. 69, KrS. 93, Eftersl. 209.166, Ldm. I. 717 anm., Rittershaus 363, Köhl.KS. I. 68 ned., Wh. Vlk. XXI. 138.5.

frugttræ, no. *froqttrèj è* best. *-ə* flt. *-ər* (Vens.); — plantes i hul, hvor pilekvist har stået, Kr. IV. 371.273, Alm.[2] I. 39.23, jfr. Bondel. 364; — skal beskæres 9. Juni kl. 9, Kr. Alm.[2] I. 39.24; — om ufrugtbart f- binder frugts. kvinde halmreb, —25; — megen rim vinter, megen frugt sommer, Sgr. VIII. 42.78; — sidste frugter skal selv falde ned, —70, jfr. Amins. IV. 109; — er det stille mellem jul og nyår, skal f-er rystes, Sgr VII. 73. 430. 31, VIII. 42. 79, Kr. IX. 31. 323, jfr. Bartsch II. 231.1206; — piskes juleaften, Sgr. VII. 72.429, FbJ. I. 116, jfr. Strackerjan I. 106.148; — ombindes jul, nyår med halmbånd, Sgr. VII. 72.428 flg., 76.463 flg., jfr. CavW. I. 316 af julehalmen, Bruzel. 93; Bartsch II. 228.1189. b. c. d; af pølsehalmen, 242.1257; Strackerj. I. 106, 365. 242; — smuler fra julebord, strøs ved f-er, Aldén 130; de favnes med dejede arme i jul af kvinde, Hazel. VIII. 36, jfr. ZfM. III. 334 (Salzburg), smlgn FbJ. I. 201, II. 22. 308; — i ævent. vil f- ej bære frugt, KrÆv. III. 167; se træ III. 867.19 b; alm. om f-, Strackerj. II. 72.348.

fryd, no. „der er ingen f- i æ krop", om syge (Sall.); se hjærtensfryds dråber; tusend-.

frygte, uo.
fròjt -ə fròjt fròjt (Elsted);
vistnok *frøjt -ər frøjt frøjt* (Agger).

fryse, uo.
frys frøs frøs fròsən (Als);
frys frysə frøəs fråsən (Elsted);
de hå froəsəð i nat; kaərə æ froəsən (N. Sams); *ə dam æ tefråsən, dæn æ fròsən* (Als); „når det fryser fra sønden, læg ild ved tønden, ellers fryser tappen i den", Sgr. VII. 144.719. 20; „fryser det för tamperdag i jul, vil det fryse til tamperdag i påske", KrAlm. IV. 132.370; når tænderne klapper af kulde, „räknar man trettiett", Nyland IV. 51, se bævrefugl, jfr. Flateyarb. II. 474; i ævent.: f- i en hed ovn, Bondes. Hist. se vinter III. 1067.51 b, Registr. 9.

fræk, to. frimodig (Djursl.).

1. frø, no. *frò æn* (S. Sams); dens store og nærmeste tå lige lange, JK. 59.19; — siger når de synger, jfr. Bartsch II. 182. 870, PVlk. I. 55. 69, VII. 111; når f-er synger 1ste gang, skal man slå kolbøtte 3 gange eller trille sig, så får man ikke rygsmærter, KrAlm.[2] I. 139.77, Sagn IV. 622.78. 84; synger f-er tørvene hjem, bliver de våde, KrAlm.[2] I. 40.241; — vender 1ste f-, man forår ser, hoved til, er kæreste tro, KrAlm.[2] III. 100.70, 133.36, jfr. Gr. Myth.[2] 1085; — lægemiddel: den tager sygdom, Morris, Yorksh. Folktalk 247; løvfrø i pose om hals mod feber, Kr. VI. 380.63, jfr. Liebr. Gervas. 238.228; brændt til pulver mod slagtilfælde, Kr. VI. 365.112; törret, standser den blod, Bureus 189; slikker man f-, får man lægsom tunge, Sande II. 243; — stoppes levende i ko, som ej vil blive oksen eller har forstoppelse, se ko II. 239.54 a, KrAlm.[2] I. 97.4, jfr. Folkev. XI. 466.395, WGregor 144, Black 63, Amer. Folkl. XIV. 108 (Japan) firben; lille frø sluges levende af febersygt mske, Wigstr I. 124; — samtaler mell. f- og andre dyr, se tudse III. 888.20 a, jfr. KrAnholt 122.320, Strackerj. II. 107, JahnS. 487.605; — i ævent. „frøkongen", Registr. 124, Kr. XIII. 391, Gr. GldM. III. 15, Sgr. IX. 108, VIII. 103, jfr. Gr. KM. 1, Mhoff 383, MCulloch 256. 269; f- giver ønsker, JK. Æv. I. 162; bønder forvandlet til f-er,

Mhoff 343; forvandlet mske, Nyland IV. 100; se løv-.

2. frø, no. *frøə et* (Als); af udsået frø gror kjæmper op, II. 149.53 a; jfr. sæd III. 717.44 a flg.; se hunde-, hundetunge-, loppe-, *Martins-, nælde-, siffer-, signeknop-bæger-, sik-, spansk-, telegraf-.

frøben, no. †elskovsmiddel (s. d.), se gilliekrog, krog II. 304.8 a; jfr. Friis VN. 85 b, JSaml. IV. 157.121, Sgr. XI. 205.565, KrS. VII. 249. 937, Wigstr. I. 188, FS. 303.84. 85, Hazel. VII. 14, Amins. VIII. 119, Modin 15, Nyland IV. 136, Bartsch II. 57.177, 353.61, Strackerj. I. 97.134, Urquell I. 19.8, Wh. Vlk. IV. 399 (Ungarn), Am. Folkl. IV. 154.12, Lincolnsh. Folkl. 131, jfr. Ralston Songs 370; slgn flaggermuseben, Urquell III. 240, PVlk. VIII. 60 (polsk), Ndl. Vlk. XII. 63; muldvarpeben, Pitré Usi IV. 117.

frøryg, no. se *lænd.

frøprikker, no. *frøprekər i* (Vens.), spøgende navn til lille, smalbladet lommekniv.

fråde, uo. *fråj fråjə fråjt fråjt* (Elsted).

frådse, uo. *frås fråsə fråst fråst* (Elsted).

frådser, no. „det var en fråds-æder“, KrAlm. VI. 255.640 (Randers egn).

frådsevorn, to. *fråsworn* (Vens.), som har lyst til at frådse.

-fud, no. jfr. 1. fos, *fus; slu-.

fugl, no. *fòwl i* (Læsø), skal betyde hane; „den flywwend fowl fæe nowwed, den leggend fæer it“, JSaml.[3] I. 87 (Mols); alm. om f-e, se Grundtv., Fuglene i Folkets Digtning og Tro, 1883; — f- har sunget derom, jfr. „a little bird told me“, Flkl. Congress 298, Andree Parall. I. 11; fortæller tidender, Rafn NF. I. 238, Regn. Lodbr. S. k. 8; „en tidendes f-“ ved vindue, FbJ. II. 115 (Norge), jfr. *fuglemål; troldmand har f-, der fortæller ham alt, JSaml.[3] VI. 331; — f- ved vindue, som pikker på rude, er dødsvarsel, Kr. Alm.[2] III. 172.35; jfr. Folkev. XI. 380.64; WigstrFS. 17.66, Amins. VII. 103, Braz 7, Tr. pop. XII. 548, TrW. 182 „corpse-bird“; — hvid f- varsler pest, Afzel. III. 135, Rääf 99; — s j æ l i f-ham, se *dø 117.13 b, Registr. 41, Sgr. XI. 184, Eftersl. 151, jfr. MCulloch 112; Signes tærne sidder som f- på tærnestenen, DFM. I. 108.56 (Vorning, Viborg A.); udøbt, myrdet barns, Arnas. II. 37, Djurkl. Nerike 65, Braz 270; — sjæle i dødsriget, Nicol. Nordl. IV. 31, Joyce 144, Gr. Libr. XVIII. 32. 158. 163, St. Brandans rejse, se Keller, Altfr. S. 31; — viser vej til helgens lig, Afzel. Sagoh. III. 133; — svedne fugle i „solsangen“, se Afzel. III. 110, Simrock Edda 362.53; jfr. Graf Miti I. 250, Geogr. Tidskr. 1903-4 s. 99 anm., ved de kogende kilder (Isl.); — f- ind ad vindue, ved vindue varsler fremmede, nyt, Folkev. XI. 387.139. 141; — gör f- sig uren på barns töj, varsles lykke, JK. 185.48, jfr. Yorksh. Folkl. 66; — h e l l i g e f-e: storke, lærker, gravænder, Mhoff 137 (Friser); — f-e, som hører skovfruen til, Amins. VI. 108, Rääf 67; — f- fornærmes, om dens skrig efterabes, KrAlm.[2] I. 141.08. 09; — sygdom spyttes ud i f-æg, JK. 201.133; karadrius suger sygdom, Gering 146. 152 a; — f- h a m for Odin, Fær. Kv. II. 29.27, Velent, RafnNF. III. 60, Didr. B. S. k. 30; for dværg, Arnas. II. 414; ond ånd, I. 925-26; nisse, Kr. Sagn II. 81.157; alf, „fairy“, Folkl. II. 87, Cuchul. 105; se svanejomfru III. 664.13 a; vætte, ZfM. IV. 84; engel, ZfM. I. 307, Rhys 217; heltinde, Kr. XIII. 47; i æ v e n t y r og f o r t æ l l i n g: kæmpefugl: f- Benjamin dypper helt 3 gange, KrÆv. III. 150, jfr. Qvigst. 76, Fær. Kvæd. II. 129, f- Skuf bærer mand; Bugge Stud. I. 514, Simurg, Garuda; Simrock Volksb. III. 309 en grif; Gr. KM. 165, Chauvin VII. s. 11 „Rok“, Tylor Urgesch. 400; Katha Sar. I. 221 a, II. 630, se *gam; — f-s kamp med tyr, KrS. II. 132.119; — i skæmtehist. KrÆv. III. 74, se vesterhav III. 1042. 27 b; — hjælpende, Eftersl. 58 flg., Sgr. XII. 122; jfr. Segerst. 107, Wh. Vlk. XII. 279; — omskabt mske, Efterslæt 61, Mhoff 467, Gr. KM. 69; ond terne, DgF. I. 267; ridder i nattergaleham, Afzel. Sagoh. III. 145; „mø i fugleham“, DgF. 56; Hertz Spielm. 109 „Iwonek“; — f- lokker helt i skov, Eftersl. 124, jfr. ZfM. II. 400; se hjort I. 625.12 a; — guldf-, talende, syngende, Registr. 44, jfr. Eftersl. 148, KrÆv. III. 172, Bondes. Hist. 319; — f- taler: Kr. Æv. III. 30, Registr. 47, Arnas. II. 314, forstår mandemål, s. 422; vækker hæren, Gering II. 24, Gr. KM. Legende 6; — f-e slotsvagt, Asbj. I. 186, Grimsborken; —

spise hoved, lever, hjærte, kro af fugl, blive konge, kejser, pave, se KrÆv. III. 103. 198, pave II. 793.19 a, Cloust. Fict. I. 93. 462, jfr. Qvigst. 50, Bartsch I. 474, Gr. KM. 60. 122, Aarne, Märchen vom Zaubervogel 145, Jataka II. 280.284, IV. 24.445; — f- flyver bort med smykke, KrÆv. III. 9. 81, jfr. Simr. Volksb. I. 88, KöhlKS. II. 351, Benfey Pantschat. I. 173, Chauvin V. 207; — f-e sammenkaldes af deres konge, se Registr. 1, jfr. Segerst. 52, Bondes. Hist. 252; — kaste f- i luft i stedet for sten, Registr. 54, JK. 235; — binde f- ild under vinge for at indtage by, Müller-Saxo 41.22. 180.4, jfr. BShr. 100, Tr. pop. XV. 15; — trolds hjærte i f-, se I. 631.17 a, jfr. Registr. 17; — f- med guldstjærne under vinge, myrdet bissekræmmer, se KrS. IV. 451.97, jfr. 3. vidne; — f-, dyr, som djævel ikke kender, se pige* II. 816.46 a; den bedste f-? — en gås, Kr. XIII. 289; — i legender: f-e i flok til jordefærd, Wigstr. FT. 31.124, synger i mskes dødsstund, —131; har fjerløse ben, svedet af ild ved Jomfru Marias befaling, undtagen rypen, Arnas. II. 24; Jesus danner fugle af ler, Fatab. III. 240, jfr. Dähnh. Naturs. II. 71 flg.; ved Herrens kors, se svale III. 660.27 b, jfr. Tr. pop. III. 155 flg., Dähnh. Naturs. II. 218; — paradisfuglen synger, KrSagn II. 309.248, jfr. Gering II. 121, Hartl. Science 188 flg.; — f- som uro 2. (s. d.) ophængt i stue over den nedre bordende i mønsk gård f. eks.; over vugge, se Hazel. Medd. 1901 s. 166, Fatab. 1908 s. 83, jfr. Andree Eysn 78 flg., symbol på Helligånden; på kage, Fatab. III. 237. 239.7 billede; — f- i leg og rim: „f- sidder i pæretræ“, Kr. Börner. 10; „lade f-en flyve“, s. 214; „fange f-“, 531; „gætte fuglenavne“ (s. d.), 201. 532; „fattig f- kommer hinkende“, s. 300. 641, jfr. Peder Eriksen, rigfugl; — en række gåder om fugle, Köhl. KS. III. 520; jfr. kjøl; se *bartel-, kilde-, *mog-, rig-, rov-, spjatte-, storm-, *sydøst-.

fuglefald, no. *fòwlfal̦ è* (Vens.), et lille strøg på havet, hvor fugle og fisk samles om sildestimer, og hvor mange fisk fanges.

fuglehoved, no. en plante, Venusvogn, aconitum napellus, Sgr. XII. 158.633 (Malt).

[**fuglekonge**, no.] se Thomas-i-gjærdet, ørn; jfr. Bartsch I. 518.25, Wossidlo II. 53. 366, Strackerj. II. 106, P. Vlk. II. 162, VIII. 148, Gr. KM. 171; gårdvippe*.

[**fuglemål**, no.] se *fugl taler; jfr. Fær. Kv. I. 151, Arnas. II. 309, I. 582. 614. 618. 620. 621. 653, ravnemål; Thorkels. 15, Rafn NF. I. 153, Völs. 19, III. 165. 180, DBern'S. 146. 166, Munch Snorre 13, Søegd 131 „korpemaal“; Gr. Myth.[2] 637. 654. 1085 a, Wh. Vlk. VII. 379 m. m. henv.

[**fugleneg**, no.] se FbJ. I. 117 (Danm.), 143 (Norge), 199 (Sverige).

fugl-gam, no. se *gam.

[**fuglevise**, no.] se KrSkV. 75, Nyerup, Udv. dske Viser II. 97.39, Landstad 625, se ørn, Wh. Vlk. XII. 169, jfr. Br. N. Dyrerim.

fuk, no., **fukkegilde**, no. se *fok.

fuks, no. rød hest; *„hwå lød hår ən?“* — *„de ər ən foks“* (vestj.).

ful, to. *föj i fulə nawn!* (vestj.), ed, i djævelens n-.

fuld, to. „han kom hjem, sejlende med en ordentlig tremaster (vestj.), jfr. Dania VI. 6. 27; se *bliks-, *dyde-, *mövre-, *purk-.

fuldabe, no. *haj æ komən i lòlaw mæ fulabər* (Vens.), i loddelag med drukkenbolte.

fuldspring, no. gl. dans, se JSaml.[2] III. 104 (Djursl.).

-fuldt, bio. lige-, ligeså-.

fule, no. *ful* (Oksbøl, Als), et træ, navr, acer camp., jfr. *knobber.

fulle, no. jfr. DFS. 1. 66 „fulle“, et boldspil (Als); fristed, af isl. fela, fjæle?

fullifut, no. *fulifut æn* (vestj.), forflöjen person.

fumpe, no. *fompər* flt. (vestj.), = *löjən klyn,* jfr. horse-, hundekjød.

fund, no. se på-.

funkekasse, no. brandkasse, Blich. Nov. IV. 586, jfr. III. 371, tatermål; i Rotvelsk Ordb. smedie.

funsle, uo. „fonsel“ over noget, der skal bindes, KrAlm.[2] VI. 326 ned.; famle med kolde fingre?

funtus, udrbso. m. h. t. udtr.: „f-!“ sa' fanden, han fandt sin oldemor på en knejpe, se Am. Folkl. XIII. 279, „fundus, said the devil, when he found his grandmother drunk in the gutter“.

-fur (?) se ranni-, trind-.

2. **Fur**, no. fremkommet ved grus, tabt af trolds pose, Sgr. II. 27.211.

Furbo, no. går med uklippet, langt hår, KrAlm. V. 40.109, III.² 58.281.

1. **fure**, no. *får* (Elsted), nok også S. Hald; *fo æn* (Als); *[plòw ən får]* (Mols), Kr. Sagn I. 257.854; *plòw hu dær ær ən fur* (vestj.), have samleje med, jfr. lat. vomer; vætte beder bonde vælte f- tilbage, der kommer jord i hans gryde, KrS. I. 328.86. 87; — f- efter skib, som sejler over land, VI. 179.05; — trolde skal følge stålets gang, fure op og ned, JK. 276.41, se horn I. 647.16 a, plove II. 849.38 b; — ellepige må 3 gange gå rundt om f-, MSkr. 4; — ved at *plove (s. d.) f- fra gård til höj, kan bjærgtagen kvinde udfries, se Kr. S. I. 257.894-903; se lægge-, muld-, plov-.

2. **fure**, uo. *fo fora fora* (Viby, Als), trække første fure.

fureskåren, to. dertil hører sagtens: „agre, tilgroede med lyng, kaldes „furskyw" jord, KrS. III. 302.90 (Fabjærg v. Lemvig), jfr. skjövr.

2. **-fus**, to. se knæppen-, ranni-.

5. **fus**, no. *fus æn* (Lem), kvindeligt könslem.

Fusentas, no. rimet om F-, Krist. Dyrefabl. 156.375 flg., jfr. Böhme Kinderl. 479.99.

fusk, no. slöjfe på kvinders hovedtöj, Kr. Alm.² III. 187.54 (Als).

fussi-tørv, no. løse tørv, som let brænder, jfr. fuse.

fussi-værk, no. *dæm tørə æ så løs, de æ sån nòj fussiwærk* (Thy), løse sager.

fuste, uo. „det fustede fra ham", KrS. VI. 116.276 (Randers), slap fra ham.

fust-skudtørv, no. *fust-skåtərər* (Sir), løse skudtørv.

1. **-fut**, no. Knud f-, se KrSkV. 236; jfr. fulli-.

2. **fut**, no. *fut è* (Vens.), hastig bevægelse, lygtemand bevæger sig i f-.

3. **fut**, no. *fut æn -ər* (Vens.); *a jår fut*, at göre spids, sammensnærpet mund; kælenavn til barns mund.

futmælk, no. *[futmjælk de]* (Sundeved, Askov, alm.), centrifuge-mælk, se Flensb. Av. 9/12 06.

2. **futte**, uo. hale på løbende lam „futter" op og ned (Vens.); manden s. tigger om brandhjælp, jfr. Krist. Alm. V. 205.506.

futtepind, no. *futpiñ æn* (Rurup, N. Slesv.), urolig person.

futteral, no. *fòdərøl et* (Søvind), = rgsm.

fy, udrbso. „föj dæ an, do mo evig skamm' dæ" (Sall.); *„fy dæ an, så swòt do æ!" sø gryrən te lèrpåtən* (Elsted); se lugte II. 458.1 b.

fyge, uo. *fyq fyqə føəq fåqən* (Elst.); *æ brogå æ fåkən ful åw sniə* (Als), gården er føget.

Fylax, no. almind. tysk hundenavn, Schill. Tierb. III. 3 b. ned.

fyld, no. „wi kjæwt wos no fild" (S. Herred), til dyne; se opfyldning; jfr. hönse-, lade-, *liv-, svane-.

fylde, uo. *fyl -ə -t fylt* (Elsted); „a filled mjælk i ham" (S. Herred); se *op-, over-.

fylding, no. se tørve-.

-fyldning, no. se op-.

1. **fyn**, no. jfr. Asbj. I. 150, sy linned af „myrdun"; Kennedy Fict. 48, „a bed of bog-down to sleep in", se *kjæruld.

2. **Fyn**, no. Sgr. I. 148.527, talem. om F-.

Fynbo, no. spiser brød til grød for at spare på kornet, Kr. VI. 313.4; — er skabt af hestepære, har rødt hår, KrS. II. 253.9. 39; jfr. ZfM. II. 158, Slovaken; P. de Mont, Vlamsche Vertels. 449. II, „die Walen", se skide III. 248.17 a; — F- og boghvedemark, Dania III. 38; tror, at bier er Jyder, KrMolboh. 63.201; skærer torne om natten, fordi de ej kan se at stikke, s. 29.91-94; jfr. *Gabøl; — en række tlm. om Fynboer, Kr. Ordspr. 486; når det rumler i maven, kan siges: *„de ər et añt eñ ən Fynbo* (vestj.); *„æ Fynbo"*, Jyll. I. 373, en dans.

fyndig, to. *[føñi]* (Sams); mælk er f-, når den bærer rigelig fløde, jfr. Kr. Alm.² VI. 339.93.

fynsk, to. se lugte II. 458.1 b.

1. **fyr**, no. *fur æn* (S. Sams, Elst.); den siger Gr. Tjust 13, CavW. II. XIX; djævel skal råde, når træer er bladløse, fyrren har altid blade, se Thiele II. 303, Dähnh. Naturs. I. 178; løv.

2. **fyr**, no. *i fyjr ær i atənds hajkat* (Vens.); *æn fyr, de æ ən swònlot* (Elst.).

fyre, uo. *fyr -ə -ət -ət* (Elsted); *fyjr -ər fyjr fyjr* (Vens.); *a hò fyr hukst å; huks æ fyrən å* (Vens.).

fyrfad, no. *fyfar* el. *fyfər æn* (Hmr.), billede, Bondel. 376; se *glødepande.

fyrkik, no. se derom Kück 195.

fyrmand, no. person, som passer fyret, KrAnh. 34 øv.

fyrrassel, no. *de æ hytən te met fyjrrasəl* (Vens.), det, hvormed jeg gör ild, = fyrtöj.

fyrretræ, no. *fuwrtrèj è* best. *-ə* flt. *-ər* (Vens.), = rgsm.

fyrstendömme, no. se *hertugdömme.

fyrstål, no. kastes på bjærgfolks klæde; stykket, det træffer, bliver liggende, KrS. I. 186.675; — sættes i lænken på nattejægerens hund, den bliver rolig, II. 119.76; — i varr. til ævent. om Amor og Psyche tar pige f- med sig, Eftersl. 33, jfr. Registr. 26; — dræbte fjender tælles ved opsamlede f-, se Hageman 42.

fyrtöj, no. *fytòw et* (Årh.); *fyjrtòw è* (Vens.); beskr., billede, Stolt Opt. 97; magisk f-, Lütolf 490, jfr. H. C. Andersen, „Fyrtöjet".

fyrværk, no. KrS. I. 186.675, = fyrjærn, fyrtöj.

3. fyt, no. *sæt fyt o* (Lem), tænde ild på, se futte.

fytling, no. *æ ska ha min fytləŋər å* (Agerskov), muffediser.

fægrav, no. sted, hvor kreaturer under kvægpesten er blevne begravede, se KrAlm. I. 71.247 (Dalbyovre, Randers).

-fægtning, no. se tyre-.

fæhø, no. *[fèshøj è]* (Vens.), hø, s. køer gerne æder til forskel fra øghø (s. d.).

fækule, no. KrAlm. I. 71.250, = fægrav (Haslum v. Randers).

fæl, no. se fælsted.

fælde, uo. — 3) *fæl æ boṅ* (vestj.), følge bunden med høleen.

fælding, no. — 3. 4) udførlig beskrivelse KrAlm. I. 51.55.

fælge, uo. *å fæl* (Tandslet, Als); skrælleplöje mark, have efterår; *vi hær åwfælət,* er færdige med efterårsplöjningen; se falge.

fælles, to. se i-.

fælleskab, no. *fæləskop* (Als).

fællig, no. *uð o æ fælət* (Fredericiaegn), fællesmarken.

fællige, uo. *fælə fælə -t fælət* (Elsted).

fælsted, no. se Fra Ribe Amt, 1912, s. 388; *Fal.

fængsel, no. omskrivende navne for, se tinghus; jfr. Peders-.

fæpulver, no. Kr. VI. 363.91 = pulvis vaccarum, blanding af tvekulsur natron, kridt, fosforsur kalk, kogsalt, krydrede og bitre urter.

færd, no. — 3) *hø fa te no* (Vens.), se *fore; *hurən æ do tefars?* (vestj.), hvordan er din befordring?

færde, uo. *wi ska te å farə tèwə* (N. Sams), göre töjet istand.

færdes, uo. *di fårəs, fårətəs* (Elsted).

færdig, to. *faðə* (Års egn, Himmerl.), se flyve-; *„a ər et farə ino'!"* — *do ə hælər et målər,* KrOrdspr. 538, ordspil; juleaften skal man tidlig være færdig med alt arbejde, KrAlm. IV. 105.8; se *jage-, kjærne-, *tage-, tal-, tigge-.

færdige, uo. se *af-.

1. færge, uo. *fèri -ə -ət* (Elsted); „han go o ferrier" (Sall.), driver, kommer ingen veje med arbejde.

2. færge, no. *æ væj fro Nöborə te Harəshòj kolə di æ færəvæj, de kömə hi fro, te ən geə te æ færə* (Oksbøl, Als); herhen hører vel: *a tøkəs, do ser å hælə mæ færən* (Vens.), ɔ: sidder og hænger med hovedet.

færgemand, no. sætter Vætter over, Gr. GldM. I. 59, Thiele II. 185, KrS. I. 411.29 flg., 423.63 flg., II. 31.118, ellefolk; jfr. Nordl. Sagor 57, Faye 129 „Pesten", ligeså Kuhn MS. 139; Bartsch I. 43. 45. 57. 58. 81. 86. 87. 291 øv., Kuhn NS. 242. 260. 289, WS. I. 9 m. henv., 247, dværge; Wh.Vlk. IV. 455 m. henv.; HaRh. 212.418, underjordiske; —420 Perchta, 451.905-6 døde over Rhin, slgn Gr. Myth.[2] 791 flg.; — kræver i ævent. afløsning, se Kr. XIII. 110, 115 en skildvagt; KrÆv. III. 331, 168 skildvagt; Registr. 68, kristenblod II. 300.9 b; Afzel. Sagoh. II. 185, Kr. Jans. Ev. 50, Bartsch I. 200.255, 498, Lütolf 506, jfr. Tr. pop. XXII. 66.

færsk, to. *fæsk* itk. *fæst* (Als), jfr. *frisk.

fæs, no. se hurtig.

fæse, uo. spotte; også no. „han ga ham nå gowe fæser", Kr. Alm.[2] VI. 326.

1. **fæste**, uo. *fèjst -ə fèjst fèjst* (Elsted); *fæ̜əst* (Als), et tyende; se stad-.

2. **fæste**, no. *a fæk tòw kro̜nər i fæ̜st* (Hmr.), fæstepenge.

fæstensgave, no. TrLund IX.[2] 85. 137 flg. 157 flg., jfr. skjorte III. 268.10 a, se Wigstr. I. 86, Hofb. Ner. 198, Djurkl. Unnarbo 40, Hazel. V. 29 (Sörml.), Rääf 103, Nyland IV. 18, Kück 163, P. Vlk. VI. 24. 29-31, Wh. Vlk. IX. 436, jfr. *håndtro.

fæsteøl, no. se TrLund IX.[2] 178 flg.

fæsyge, no. se kvægsyge.

fæt, no. se KrAnh. III „towfæt".

fætte, uo. „kvindfolkene fætede deres skjørter", KrAnh. 64.36, syede uld på?

fødder, no. *Fæə-Kræn* (Vens.), øgenavn til person med sært fodskifte, se stunt-.

fødderlag, no. *fæəlaw è* (Vens.), fodskifte; *a cè̜jər ham åpå fæəlawə.*

1. **føde**, uo.
fø̜ fø̜ för för (Elsted);
tf. *föð* (Tunø);
do̜ ə nåk bawləns föj! (vestj.), kan siges til den klodsede; — f- på anden kones knæ, Kr. Alm.[2] IV. 67.02 (Sams); jfr. barnebarn fødes over bedstefars knæ, GML. I. 76; slgn Ploss, Weib[6] II. 169; — på jorden i halm, se strå III. 615.25 b, Fritzn.[2] under golf; Dieterich, Mutter Erde 6; „ho la moglia sulla paglia", P. Arch. III. 328.37; — drenge avles og fødes i ny, piger i næ; føder hustru kun piger, lægges økse under seng, så føder hun drenge, Rääf Saml.; — fødsel lettes ved afskrabede stykker af Asminderød kirkemur, KrS. III. 109.512; ved vand, hvori 3 nygjorte æg er kogte, ved 9 törrede agernhatte, pulveriserede, indgivne i vin, KrS. IV. 585.37; ved efter vielse at omride el. omkøre gård; brud spænder sadelgjord af, tager skagle af, KrAlm. IV. 69. 180; jfr. Folkev. VIII. 468. 34. 36. 37, ved at løse sadelgjord, knuder, hugge slæde i stykker; Rääf 115, Rafn Oldn. S. IV. 27, ved at spænde bælte om fødende, jfr. Liebr. Vlk. 360.3; ved St. Margretes linned, Afzel. Sagoh. III. 153; ved vand fra viet kilde, Thorkels. 200; jfr. Meyer Vlk. 187; — hindre ved trolddom fødsel, se knude II. 228.20 a, jfr. Arnas. II. 403; — djævel lover smærtefri fødsel, Wigström II. 259; — fødende skal vente, til arbejde er endt, KrAlm.[2] III. 80.512 flg.; — den, som ej vil føde börn, straffes, jfr. Sgr. IV. 5, Dania IV. 191, Wh. Vlk. X. 436, Aldén 121 øv., se synd III. 703.37 b; — den, som er født i hellig tid, under messe, er synsk III. 709.12 b; — dyr føder msker, føløg 2 piger, Sgr. II. 198.779; — kvinde føder dyr, jomfru 2 hundehvalpe (s. d.), Sgr. II. 198.781; alm. æventyrmotiv, se hund I. 678.5 b, jfr. Liebr. Vlk. 21. 395; — pige, som melder barns fødsel, glemmer sin kæp, hvor næste barsel skal være, KrAlm. IV. 83.220. 222; jfr. Fb. Bondel. II. 68, sgln konebarsel; — börn fødes flere år gamle, se *frugtsommelig 161.8 a; jfr. over-.

2. **føde**, no. „sån no fe *[fe̜]*, som hon kå kog'" (Mols); se *mad; hunger-, katte-, kyllinge-, skumme-, tilbrøds-.

fødning, no. se lige-.

fødsel, no. jfr. skjævr* III. 281.39 b, slgn Wh. Vlk. XX. 141 „Scheingeburt", se op-.

[**fødselsmærke**], no. jfr. Wigstr FS. 377.40 flg., fremkommer, om blod stanses på frugts., eller lever og lunge ved slagt kastes på hende; se modermærke.

[**fødselsmærte**], no. kan overflyttes på andre, se smærte; jfr. Glükstad SØ. 98.5, sat på huggeblok; se sygdom III. 699.7 b, sætte hen.

født, tf. *föj mæl moq å tarə* (Bovlund, N. Slesv.), mellem tiden for møgkørsel og boghvedesæd; se *kjøbsted.

föje, uo. *fòj fòjə fòjt fòjt* (Elsted).

föjel, no. *föjəl æn* (Tandslet, Als), gulvklud, plattysk jfr. Schütze I. 313, „feueln, upfeueln mit dem Feueldook", udledes af holl. vuyl = faul, betyder også: snavset.

föjte, uo. se fejtre.

føl, no. *nè følt æ fo̜ən liq, så hò muən èr o̜ ə* (Vens.); — nyfødt f- er blindt i 9 dage og skal 1ste gang lukkes ud over kniv, Sgr. IV. 58.80.81; — kaldenavn: *flø flø!* (Vens.); *fjò fjò* (Elst.); — varsel om forår af f-, se Sundbl.[2] 146, Suffolk Flk. 136, Henders. 93; — f-, klod, klogere end præst, Kr. J. 79; nøkke (II. 725.53 a) i f-ham, se hest I. 599.31 a, jfr. KrS. II. 163.71 flg.

følbider, no. jfr. Busch Volksh. 38. 49.

følehed, no. *fø̜ləhijəð* (vestj.), følelse.

følfod, no. *bèjə æ tisəl iǹ èŋəntèŋ, bèjə æ èŋəntèŋ iǹ fèlfèə* (Skive).

1. følge, uo.
fèlə fèlə fulə fulə (Elsted);
følə følə ful ful (Als);
di fuls a (sts); *ka ðo følu mæ?* (Rougsø).

2. følge, no. se jord-.

følges, uo. *føləs I no aj, så komər æ ibå·q ætər* (Agger); *di fuləs* (Tandsl., Als).

følgesvend, no. *fèləswæŋ æn* (Elsted); skal vedlægges i tosse-rakker (s. d.); de „underlige f-e“, se Registr. 9; den døde som f-, Registr. 67.

følham, no. lokker stjålen hest tilbage, Nyland IV. 69; — frugts. kvinde kryber igennem f- for at føde uden smærte, men barn bliver mare (II. 551.10 a) el. varulv (III. 1014.47 b), jfr. KrAnh. 74.67; — ved at tage hinde af f- i mund kan „sagnar andi“ fanges, Arnas. I. 435.

følhoppe, no. er kat i vogn for hvilken drægtig f- er spændt, kaster den føllet, KrAlm.[2] I. 92.67.

føllen (?), no. fjært, se Kr. Alm.[2] VI. 339.93 (Sams?).

følpatte, no. et concrement som føl fødes med i mund; sættes den höjt op, bærer føl hoved höjt, Kr. IV. 358.118, Sgr. IV. 57.79.

føløg, no. *triə hæst å ət gaməlt føløək* (Kejnæs, Als).

Fönix, no. se Phönix.

fønni, to. se *fyndig.

för, fho. *fö* (Als).

1. føre, uo.
fø(r), førə el. *fè, fo(r) foə(r)* (Elst.);
fer -ə foər foər (N. Sams);
før sæ i, trække i klæder; *før sæ ðw* (Sams), trække af; se *fled-, ind-.

2. føre, no. se *gang-, kjøre-.

føremand, no. på havskibet; *æ førmaň, de æ ham, dæ styjrər, ham dær hajlər æ rejskað* (Agger), der sætter og tager ind kroge o. a.; „førrimand“, Jyll. 235, KrHolmsl. 8.

förend, bindeo. „fen sommerin wa fåbi“; „fen wi had gild“; „færen wi kåm fra kjærk“ (Mols).

fører, no. se ord-.

1. føring, no. se *forn.

først, bio. „fest sad kuskin“ (Mols); *Fribårə de fest,* Krist. Anh. IV, F. døde først; *fræ al æ føjstən* (Agger), ɔ: lige fra begyndelsen; en sætning indledes ofte med: *føst å stejən,* først af stedet, også: *dær æ føst å stejən* ...., for det første (SOVens.); *ve do sjæl hyt dæj få dæň føst gåŋ, så skal a wår dæj får dl dəm aňər* (vestj.); — begyndelsen efter folketroen afgörende for hvad der følger efter, jfr. FbJ. II. 75, Meyer Vlk. 104; *brød 71. 34 b, 72. 46 a; — f- læs korn skal ages stiltiende ind, se læs II. 501. 17 b; aflæsses stiltiende, KrS. VII. 321.54; hentes af mand og kone i bedste klæder, så fås törvejr i høst, KrAlm. I. 49.166; — af f-e læs hø skal bonde bære f-e favnfuld ind, KrAlm.[2] I. 41.245; jfr. Amins. V. 95; — er f-e besøgende jule-, nytårsdag, karl, fødes flest væderlam, ellers hunlam, Kr. Alm. IV. 111.5, 140.7; jfr. „first foot“ i Engl., Folkl. II. 252, IV. 315 flg.; — den, som kommer først hjem fra kirke juledag, får f- korn bjærget, jfr. FbJ. I. 200, CavW. I. 292, Amins. IV. 109, Sm. Medd. II. 50, Aldén 130, Henr. 10: — købt kvæg skal f-e gang føres *baglængs (21. 14 a) i stald; — hvorledes ko, kvie malkes f-e gang efter kælvning, se malke II. 537.24 a, stiltiende III. 569.39 a; jfr. JK. 212.192, Kr. IX. 15.34. 37. 39; — sol må ej skinne på f-e mælk efter kælvning, Sgr. VII. 44.144; — kvæg f-e gang på græs el. tilvands, efter kælvning, over el. under stål, Sgr. IX. 239.31, Krist. IX. 15.131; jfr. Amins. V. 94. 102, Henr. 4, Nyland IV. 71; se uddrift; — f-e plöjedag køres heste over økse og kæp, II. 848.2 a, Kr. IX. 72.762; jfr. Sepp I. 183, vand hældes over plov f- plöjedag, slgn Wh. Vlk. XIV. 1 flg.; — f-e møde, se 2. møde; — den, som ser en anden først, får magten, jfr. III. 172.29 b; ses man f- af kat el. kvinde, bliver man syg, Kr. VIII. 275.466; ser man heks først, er hun magtesløs, JK. 417.94; jfr. Sgr. I. 55, ligeså ulv, Liebr. Vlk. 334.180; slgn lys II. 480.16 b; — den, som taler f- er i dens vold, som tier, heks fås til at tale f-, Kr. IX. 71.760; pige skal i fortælling tale f-, Arnas. I. 575. 659; jfr. Folkl. IV. 320, man får slette personer til at tale f-; omvendt, ved at tale f- og hilse mødende kælling göres ondt møde magtesløst, Kr. VI. 282.95; — karl skal f-e gang være fadder til pige, pige til dreng, JK. 60.26. 31, jfr. Kr. IX. 44.88; — den,

som f- dør efter nyår, får ej fred i grav, JK. 386.29; den, som f- jordes på ny kirkegård, bliver kirkevare, se kirkegård II. 128. 6 b, Bjerge Aarb. IV. 110; — barn, f- døbt i ny kirke, bliver vanskabt, CavW. I. 343; dør, Bar. Gould, Surviv. 1-3; — den, som kommer ind i nyt hus, dør, Krist. IX. 60.674; jfr. Bjerge Aarb. II. 57, Braz [2] I. 136. 138; — nyfødt barn skal bl. dyr først røre hund, Sgr. VII. 40.100; — da kirke nedbrydes, løsner provst f- blyplade, han duede aldrig siden, Kr. III. 100.139; — f-e mundfuld af tryllehvals kød er giftig, Arnas. I. 528. 589. 591; jfr. Völsunga S. k. 19, Rafn NF. I. 152; hugormekonge; — den f-e, som kommer under el. efter trolddom, er skademanden, KrAlm. VI. 134.295, jfr. Strackerj. I. 357.37; — f-e vand, taget i maj, er lægedom, Kr. IX. 4.26; — vaskes hænder i f-e sne, er man fri for frost, JK. 373. 65; — varsel af f-e gang at høre gøg, se kukkemand II. 324. 16 b, Kr. IX. 5.34; — af mad, hund tager juleaften, Kr. IX. 33.49, FbJ. II. 98; — den, som f- træder i jævnet aske nyårsaften, dør, Krist. IX. 33.50; — af stork, vibe, se III. 593.13 a, harve I. 560.54 a, jfr. KrAnh. 113.77-78, Krist. IX. 54, Folkl. XVII. 278; — er f-e garnsæt heldigt, får man dårlig fangst, Kr. Anh. 114.84; — f- gang garn sættes i hav, lægges stål på, JSaml.[2] I. 50; — f- gang barn kommer i by, skal det have penge og brød, æg, se *barn [26.24 b], jfr. Sgr. IV. 133.358, VII. 38.85, Strackerj. I. 94.128, Henders. 20; — f-e gang barn kommer til Randers, skal det, når det kører ned ad Møllebakken, tælle alle skorstene i Randers, kan det ikke, skal det kysse alle gamle kællinger i rumpen; svaret bliver: „der er par og par; er der nogen tilovers, er det kun én“ (Randers); — f- modtagne penge skal man spytte på, se handsel, spytte III. 513.17 a; jfr. TrW. 329, BShr. 267; — f- trække höjre stövle på, Sgr. VIII. 143.624; — f-e gang, man går fjældvej bede, lægge sten til dynge, se sten III. 553. 3 a, Arnas. I. 664-65; — den, som vælter med f-e læs, skal ved høstgildet spise skindet af „skårgrøden“, Krist. Alm. I. 49.167; jfr. konge 3, syvsover; — den f-e skudte snæppe sendes årlig til kongens køkken og betaltes med 20 kr.; i Holland får fiskeren 20 gylden for den f-e snes sild, der indsendes til dronningen; i Amerika er det de f-e kirsebær, som lönnes, „København“, Maj 1905; — i ævent. fortsættes dagens f-e arbejde, se pisse* II. 835. 43 b m. henv., Amins. VIII. 65, Lidmål 59, Cloust. Fictions I. 367, Møller Fr. S. 14, jfr. Dähnh. Naturs. II. 140, Benfey, Pantschatantra I. 497, Crane 361.3; — den, som f- mødes, loves trold, se Eftersl. 137, jfr. Wigstr. S. 33, Arnas. II. 334, Kuhn MS. 33, Wh. Vlk. VII. 131, Henders. 290; se Domm. Bog 11.31 Jeftas datter; — den f-e, som går over *bro (62.37 a), som er bygget af vætte el. djævel, tilhører bygmesteren, el. f-e brud i kirke, jfr. Gr. Myth.[2] 972, Maurer Isl. S. 140, Tr. pop. XVI. 555.

førstebojle, no. *føstbòjl æn* (Thy), = *frambojle (s. d.).

førstedråber, no. flt. se fordråber.

førstekjærv, no. *føstkærə* (Elsted); *f- hawər, byq,* første afgrøde i en tægt i omgangen; se sidste kjærv.

førstetåre, no. *føsttor æn -ər* (Vens.), spøgende om ekstra god brændevin, jfr. førstedråber.

fövs, no. garnende, der bliver tilovers ved strikning, når strömpetåen lukkes (N. Slesv.); = kutte (s. d.).

fövti, no. *föwti æn* (Lem), skældso.

1. få, uo.

fo foə fèk fòt (Elsted);

a fær (Fanø);

fåə fèə fæk, fåt el. *fan;*

hon hæ fawn tveləŋə; va fæks do dæ? fæks do il nåwə kløə? do fæk da il kløə ægdåə? (Als); *wi fæ ðs ə gåt welöwnə* (Vens.), ligeså Sall. alm., skødesløs udtale for fæk; *de foi katò·flər åp ær ə kòl arbəc* (Vens.), kartoffeloptagning; *fo mæ ham hærhæn!* (Agger); *„hwa fæk do?“ — „et såmöj som: hur æ di nijəs, hær æ mi röw“* (vestj.).

3. få, to. bønderne havde lovet præsten „nogle få“ læs tørv, gav ham 5, han forlangte 8 med henv. til 1. Peters Br. 3. 20: få, nemlig 8 sjæle, blev frelste.

fåagtig, to. *foajtə* (Agger), temmelig få.

fålet, no. se forlad.

fålig, to. *nåwə fålə* (Lystrup ved Århus).

fålmet, no. se *formet.

får, no. *foə* el. *foa et* (Als); *fwårən* best. flt. (Læsø); *i sonən stæ fån* (Mols), fårene; *foə* (Holm); *foa* (Oksbøl, Als); *haj æ no åpå foəns sij* (Vens.), ɔ: enfoldig; *nè jet fo(r) lèbə te wòj, så lèbə di òl* (Vens.), jfr. *hest; *å, hiñə for blywər et duwərə* (Herning), fig.: hendes tanker går ej ad vilde veje, jfr. 2. gjed; — kaldenavn: „*Mætən*"! (SOVens.), „*mekən*"! (Vens.); jfr. *fimling, *fimrehale, *himsterigems; navne til de enkelte, KrAlm.² VI. 59.50; skal kaldes „söa", Gasl. 57, CavW. I. 317, Eneström Finvedb. 148; i mørk tale „låddenfus", Sgr. IX. 94.301, jfr. ko II. 242.6 a; — f- kunde findes bundet i glds stue ved kakelben, KrAlm III. 10.17; — alm. om f-, se CavW. II. 81, Amins. V. 94, jfr. Wh. Vlk. VIII. 44, Strackerjan II. 86.72, PVlk. X. 24 øv.; — f- har gylden fod, fører nytte med, hvor det står, Kr. Alm.² I. 104.84; kan fruedag takke sin husbonde, KrAlm. I. 69.41; — kun de 3 ben må bindes ved klipning, Gasl. 57; — man siger til det: „gak snau, kom at löen!", Folkev. VIII. 466.17, jfr. Liebr. Vlk. 320.59; slgn Bruzel. 50, Nyland IV. 99, CavW. I. 386, II. XXII. XLIII; — f- siger i fortæll.: „*de æ fåbi mæ mæ!*", KrDyrefabl. 27; jfr. „nimmermehr! Urquell VI. 216 ned., „jamais!" Laisn. I. 222; — samtale mellem f- og lam (II. 370.30 a), jfr. Krist. Dyrefabler 204.510 flg., Gr.Tjust 20, CavW. II. XXIX, PVlk. I. 61, Wossidlo Thiere, regist. Schaaf, Tr. pop. IV. 408; — råb til f-: „*pus hjæm!*" Krist. Alm. I. 26.76.77, „*hus hjæm, kom bæ!*"; går de til skade: „*haj dæ, gråben!*" jfr. Bondel. 319; — klippet f- skal gives en tot af dets uld i mund, Amins. I. 103; — jages første gang ud over et forklæde, Sundbl.² 155; — skærmes ved tjære og krudt, Djurkl. Unnarbo 10, el. ved dyvelsdræk og vendelrod, Nordl. Troldd. 130; — får drejesyge, om det æder iglegræs (s. d.), KrAlm. I. 69.42, bliver forheksede, Kr. Sagn VII. 309.88 flg., råd for sygdom, s. 467; — dødsvarsel af f-, KrAlm.² III. 175.81 flg.; spøgelse i f-ham, KrS. V. 23; — i æventyr og sagn: i reb i stedet for *brud [64.50 b, Kr. XIII. 358]; — magisk f-: Sgr. XII. 111: gör dukater; — XI. 201: ryster uld af sig; jfr. KrÆv. III. 183; — fåreflok på havsens bund, Arnas. II. 505, se Lars II. 384 23 a; — helt skal vogte 100 f-, må ingen miste, Arnas. II. 488; jfr. Registr. 20 e. 18 c; — magre f- på fedt græs, fede på magert, i syner, Arnas. II. 35; GldM. I. 6 køer; — f- skal blive få mod verdens ende, Kr. Sagn II. 345.404; jfr. Brahan Seer 20: ingen kender f-s kæbeben, da det findes (Skotl.); — spist f- røber tyv ved at bræge i hans mave, Arnas. I. 549; — kaste *fåreöjne på pige, Sgr. VII. 12, se Registr. 109 c. f; Köhl. KS. I. 98. 263, Cosq. II. 178, Cloust. Noodl. 126; — dreng kan lade f- gå frit, sålænge han kan se hale af dem, Eftersl. 217.191; — i lögnehist.: f- kom i land i Års, da dets hale endnu var i Kallundborg, Kr. Molbohist. 123.386; se 3. fos, -dör, -rad; træd-får-ihjel; *gjede-, klokke-, lådden-, ung-, ål-.

fåre, uo. skal betyde: synes, uden i virkeligheden at være (Klejtrup ved Horsens).

fåreben, no. se kakelgryde, -ovn 2; = astragalus, bruges til orakel, se Wh. Vlk. XIX. 433, „vala" (Isl.); „valnastakkur", klædning af f-, Arnas. II. 302; rørknokler, hvori genfærd lokkes, Wh.Vlk.XIX. 435, jfr. Arnas. I. 334, se lille II. 428.27 b.

fårebjælde, no. gåde: *hons æ de, dæ go te wòj å kalər æ wòj å kaňc wòj få? — ən bjèl om halsi å ə for* (Vens.), se fåreklokke, jfr. Aasen Landsmaal 88.19.

fårebøste, no. „et forebeest", Krist. Anh. 115.303, fårelår.

fårefisning, no. *i æ forfisnəŋ* (vestj.), spøgende udtryk om den tidlige morgenstund, *syw stån far æ for fis.*

fårefitte, no. *han ær et fråsən uð å ən forfet* (Åle ved Horsens), ɔ: han er godt ved magt.

fårehoved, no. stedremsen, se Kr. Ordspr. 520.891; kortspil se bræg.

fårehushjade, no. *foshjår æn* (Elsted), krybbe i fårehus.

fårekaptain, no. var fårehyrdens navn i Vilsted (Løgst.), hans lön: 1 pund uld af hver gård, KrAlm. I. 10.25.

fåreklov, no. *„vel do et ta mæ mi forklöw o æ kistboñ mæ mi pæŋ i?"*, KrMolboh. 102.321. 23, se 2. klov 1.

fårekrabbe, no. se krabbe 2.

fårekylling, no. *ò, så månə forcywləŋə dè war* (Vens.); kaldes „vok-

vorm“ (Åbenrå), JK. 183.37, varsler død, jfr. stjab (M. Slesv.); „serrids“ (Sæll.), —38, kan gå gennem ild uden skade, jfr. ovntæge; „siris“ (Norge), Folkev. XI. 388.161, værger hus for ildebrand; — den hævner sig, om man er den fjendsk, KrAlm.^{2} I. 139.85; jfr. HWilk. 156, bider i så fald huller i strömper; — varsler ulykke, Krist. Alm.^{2} III. 136.88, jfr. Bartsch II. 125.498, dens sang dødsvarsel, ligeså Folkl. XIX. 318 (Irl.); — varsler lykke, KrS. II. 263.50, jfr. Folkev. XI. 388.161, Choice Notes 16. 91, Mélus. I. 457 (Frkr.); opfattes på begge måder, Ons Vlksl. IX. 155.17, BShr. 238.

fårelægn, no. *forlæqən et* (Elsted).

fåremog, no. blev skåret i kager, törret, KrAnh. 99.

fåremærke, no. se KrAnh. 100.239, TKjær, Stavnsb. 164; Antikv. Tidsskrift. 1849—51 s. 176, stjålent får kendes på mærke i øren; jfr. CavW. II. 82, Hazel. VIII. 39 renmærker med billede; Lincolnsh. Flk. 303 „sheepmarks“.

fåreorm, no. kaldes en hvilken som helst lådden larve, alm. er det gastrop querci; rimet se KrBörner. 471.29, Folkev. XI. 459.327 (Liebr. Vlk. 338.203), Antikv. Tidskr. 1849-51 s. 307.60; jfr. *lukorm, Vorherres hund.

fåreorte, no. *forårə* (Vens.), fårs levninger i krybbe, ædes af heste.

fåreskind, no. hudlap af f-, kastet mod dör, varsler, se smatte; fanden optegner på f- sovende i kirke, se skindlap, jfr. lammeskind.

fåreslags, no. *è gåt forslaw* (Vens.), = rgsm.

fåresti, no. må ej skovles, KrAlm.^{2} I. 93.67.

fåretol, no. *fuwətål* (Agger), fåregødning, se 2. tol 4.

fåretyv, no. skal bære fåreklokke om hals til straf gennem by, Krist. Alm.^{2} V. 67.98, 81.228, jfr. *fåremærke; börneleg, Kristens. Börneremser 239.29, 522.69.

fåreöjne, no. flt. kaste f- til en, se III. 1166.54 a, *får 169.10 b.

fårlåest, bio. se forlods.

G.

G, bogstav. *Gu ga gaməl Gretəs gro gos gåt grön græjs* (Vens.); se lignende remser KrBörner. 104.20.

gab, no. *gaf et* (Als); *[„hań lekər å flekər å flakər i æ slorəgaf å ka værkən kom ur ælər iń]* (*Als), spot med Sønderborgernes tale. — **4**) „har du sét så stort et gab?“, se geskripsen, suppe III. 656.9 a, jfr. Friis, Lapp.Æv. 38, Nordl. Sagor 65, JFærø 148; — trold med g- som dör, Hofb. 110; karl kaster brød i spøgelses gab, Thiele II. 148; — Per Gynt sætter fjældræv med åbent g- op ved sæter, Asbj. III. 193; — også *i li gab* (Vens.), person, som fører styg tale; se *ast-, *fise-, mødding-, *rende-, surre-, vand-.

gabe, uo. *gåv -ər gåvt gåəvt* (Elsted). — **1**) g- med kæber mod himmel og jord, se Rambaud 182, Tr. pop. XVI. 297 flg., jfr. Fenris, Gylfag. 51; g- over 2 led på tommel er lægedom, når drøbel falder, Folkev. XI. 463.67, se 4. hug. — **2**) g-r barn eller voksen, skal man slå kors for mund i Jesu navn, se Wigstr. FS. 391.37, CavW. I. V, Rääf 127, Gasl. 35, Amins. VI. 99, Folkev. XI. 450.27, VIII. 467.23; jfr. Liebr. Vlk. 320.63 m. m. henv., Wuttke nr. 418. 597; — g-r en, kan man sige: „tak at du ikke bed mig!“, Amins. I. 95.9, VI. 87.47; — gaben smitsom: *„gåv drywər om i ståw, lisom kråq drywər om i skåw* (D.); det trøster mand, som vilde hænge kone, da hun gabede samtidig med karlen, se KrAlm. III. 130.46, SkS. 126.06; jfr. tyv III. 916.7 a; — g-r en af to, er én fej, Arnas. II. 552 øv.; — skifting rækker sig og g-r, I. 42; — trold g-r, bliver jomfru, Arnas. II. 429.

gabenar, no. *gavinar æn* (Lisbj.T.), person, der lader sig narre.

gabert, no. *[gåvərt] æn,* sladderhank, se JSaml.^{3} I. 87 (Djursland).

gabestok, no. — **1**) ved Tranebjærg kirke, Kr. Sagn III. 281.85; jfr. Alm. II.

72.82. 87, ved andre kirker, manden fik knebel i mund; II.[2] 26.75 flg., Nordby kirke (Sams); se P.Vlk. I. 170, II. 143, VII. 175.22, Birl. II. 226 flg., IV. 479. 486, Gr. RA. 725.9. — 2) *gåbståk i* (Vens.), sladrende, skældende person.

gabestykke, no. = *bøddelstykke (Vinkel).

gabhals, no. *gabhals i* (Vens.), sladdertaske.

Gabøl, no. se Kr. Molbohist. I. 20.67, tyr på tag; 29.92 hugge torne ved nat, II. 7.12. 13. 57, jfr. *Fynbo 164.30 b.

gade, no. *ga æn* flt. *garə* (Als); *væn do kö galaŋs, så siə do ən væl* (sts); vejen gennem Vilslev by (Ribe), FRA. III. 27; gå til g-, Krist. Alm.[2] I. 161.94 (Varnæs), ɔ: grandestævne; lege på g-, Stolt Opt. 118; g-navne: „Pikkengant", stenpikket g- i Vorning (Sønderl. h.); så vidt mindes fra ca. 1840 „Ruttenskrald" (Alslev ved Varde); se messing-.

gadebasse, no. vælges ved at løftes under dans, J. Saml.[2] III. 127 (Nörre, Sønd. H., Randers), I.[3] 74. 76 (Mols); se fremdeles Kr. Alm. IV. 1 flg., 31.76, jfr. I. 54.188, IV.[2] 3; jfr. Kinch Ribe II. 646, Kalk. under ordet, Gr. Myth.[2] 736. 745, se *gadelam, jfr. Nord. Tidskr. f. Oldkyndigh. II. 354.

gadebassedreng, no. som hjælpere har gadebassen 2 g-e, se KrAlm. IV. 3.1. 32 øv., Jyll. 109.

gadebassesvend, no. ligeledes 2 g-e, se KrAlm. IV. 31.

gadeild, no. jfr. KrAlm. IV. 9.14. 23. 24, IV.[2] 7.14, se Gr. Myth.[2] 579.

gadejordsbrændevin, no. summen, der indkom for udlejning af gadejord, skulde drikkes op ved gildet Mikkelsel. Mortensdag som g-, fortælling herom, se Kr. Alm.[2] IV. 25.67.

gadelam, no. se Kristens. Alm. IV. 5.4. 5. 11. 12. 15. 16. 25, IV.[2] 5.6; ved fastelavnsgilde, Kr. Alm. IV. 53.122, JSaml.[2] III. 109, Jyll. 161 ned., Fb. Bondel. 276 flg.; rimene KrBörner. 294.28; jfr. „gifte" ved kartegilde, Kr. Alm. III. 100.358, se præsentant; skikken er gammel i Danmark, se Kalk.; i det Stockholmske Håndskrift, Kgl. Bibliothek, K. 46, fra 1450—1500, findes, se Brøndum-Nielsen, Dyrerim:

s. [25]: „kiære gadælam";
—[32]: „myt hiertæ, kiæræ, sødhæ,
huydæ, rosen gadælamb";
s. 33: „thin veen ok kiærestæ ghadælam,
viidh thet veesth, er karst og froom;
wor høyght han brenner i kerlicheth
for tynæ skiil, gud hand thet wedh";
—35: „Pauo, poofwl
hommodik thu blifwer och klogher i skii
pannæ nebbæddhe patyner ok skoennæ nyy;
thit gadelamb tek saa swarer,
jek weel my tek blywe nath ok daw
ok drywæ wkiskhedh ok ey ladæ aw
myth legemmæ jek ey sparer";
—92: „hun blywer thin veen ok gadhelam
huoth heller thu eesth hiemme eller i room";

jfr. „Mailehen" Meyer Vlk. 145. 161, Baden 215. 224, Liebr. Gervas. 258.468 (Lothr.), Wh.Vlk. VI. 363. 371 (Brunsv.); se øggilde.

gadelamsgilde, no. se Kr. Alm. IV. 6.7. 11. 21. 39, 31.76, IV.[2] 6.12. 13, Jyll. 109; nævnet omkr. 1620, JSaml.[3] VI. 351; jfr. gåsegilde, Sgr. V. 224 (Hedeboegn, Sæll.).

gadelamshöj, no. höj, hvorpå der byttes gadelam, KrAlm. IV. 8.12, Jyll. 162 (Vinkel ved Viborg).

gadelamsurt, no. *gajəlams ǫtə* (Søvind), tidsler i korn, vel spøgende udtr., se Kr. Alm.[2] IV. 7.16.

gadelamsvise, no. rim, som bruges ved „lammenes" uddeling, se f. eks. Kr. Alm.[2] IV. 4.3, 64.92.

gadepind, no. = nabostok (s. d.), se Krist. Alm.[2] I. 161.93, brugtes endnu i Bjolderup (M. Slesv.), se *budstikke.

gadested, no. navn til en stor sten, hvor gadestævnet holdtes, KrAlm.[2] I. 6.9 (Onsbjærg, Sams).

gade-stöj, no. karles og pigers leg på gade ved aftentide, KrAlm. IV. 29.65, VI.[2] 331.31 (Spentrup ved Randers).

gadinde, no. se Krist. Alm. IV. 6.5, 19.39.

gaffel, no. ligger g- og kniv overkors, bliver der spektakel, Kr. Alm.[2] III. 138.25, jfr. Wuttke nr. 460, Tr. pop. XV. 582.11, XVI. 577; — den femflenede g-, jfr. „die fünfzinkige Gabel“, Busch Volksh. 136; Stolt, 1820, ukendt med brug af g- se Optegn. 100; CavW. II. 192, ukendt omkr. 1840; se TrLund V.[2] 120, Tylor Urgesch. 221; — gæst medtager til gilde g- og kniv, Djurkl. Unnarbo 43, Wh. Vlk. X. 224 (Brunsv.), 172 (Berg).

gaffelben, no. se lykkeben.

gaffer, to. ivrig om hest (Als), se Varm., Jydske Folkespr. 162.

gaj, no. mands lem (vestj.); *prøw min gaj* (Vens.), ɔ: kræfterne, egentlig broddene under træsko; se kridt-, vi-.

gaje, uo. *gaj -ə -ə* (Vens.), støde med noget spidst; *a gajə ham i sijən*, puffede ham i siden; den ridende gajer hesten med sporer.

gal, to. *gal* itk. *galt* (Als); *æ do gal maj, wet di bi bònt?* tlm.; *de ær òlə så galt, de ær i gåt få no* (Vens.); „hvem galt hører, han galt fører“, Kr. Anholt 126.360; om kornets yppige vækst: *æ vi* (hveden) *æ gal i oə; dæn æ galt grui;* også: *æ håwə ə it så gal* (Als), jeg synes ikke så ilde derom; *så gal, te han hwermət* (Sall.); se lyne-, sommer-, spröjte-, så-, tænde-, vil-, *vip-.

galde, no. „mand blev så gal, at g-n fløꝺ over på ham og han døde, Kr. Alm. II. 96.39.

Gal-Dorthe, no. kratte, stubrive, se helmisse 4.

galdre, uo. se over-.

gale, no. *gol goələ gål gål* (Elsted); *kåki han goələr* el. *goəl* el. *gål* (S. Sams).

galfarving, no. først gik man i ufarvet töj, senere farvedes i rustent jærn og grön lyng, hvilket kaldtes g- (Idum), „galæblefarving“?

gal-for-dag, no. *gal-få-daw et* (Søvind), arrig person, måske også: vildlap.

galge, no. *gali æn* (Rougsø); „der møder det opbyggelige syn af byens g-r med stejle og hjul og dinglende forbryderlig: „der Rabenstein“ el. „Montfaucon“, falkebjærget (Paris), med 16, 12 meter höje galger, i hvilke jævnlig et halvthundrede lig i jærnkæder“, Vedel, By og Borger 39; jfr. Tr. Lund, Hist. Fort. II. 3. Bog s. 122; „g-n (i Ribe) var en temmelig anseelig bygning, som forneden var muret i en firkant med en dör på den ene side; ovenover muren var der 3 murede piller med 3 bjælker imellem, en for kongens, en for byens, en for de fremmede tyve; 1584 blev der bygget en ny galge og brugtes der da til den ikke mindre end 11,000 mursten“; JSaml. VI. 152, jfr. Mathiessen, Bøddel (1910) s. 46; 1361 fik Møgeltønder sit eget „birk“ under biskoppen af Ribe, måtte så ha sin egen g-, der som sædvanlig lagdes udenfor byen; Tønders ligger lidt mod nord i *„Galəfæn“;* Møgeltønders g- stod 100 al. nord for Gallehus, de sidste pæle borttoges 1904, agrene kaldes endnu Galgeagre; bækken, hvori Kristine Svendsdatter vaskede det først fundne guldhorn, kaldes Galgebækken; Flensb. Av. nr. 272, 21/11 1906; jfr. Fritzn.[2] galgi; GrRA. 682; — g- således vendt, at forbryderen ser mod nord, Lütolf 261; — bekostes af vævere, som betaler bygning, møllere anskaffer stige, Sepp I. 278; — på g-, hvor smugler skal hænges, slås et hornet oksehoved, JSaml. IV.[3] 128; jfr. Gr. RA. 685, tyv hængt mellem ulve; — billede af g- sys som straf på ryg af mands kjole, Birl. IV. 492; — den indvies Wh. Vlk. XV. 128; fyldes af 7 personer, Ndl. Vlk. X. 203.190; — talemåder Ndl. Vlk. XVI. 202. 232; galgemåltid, „Henkersmahl“ se Ndl. Vlk. I. 191, X. 226, Gr. Wb., RA. 886, g-humor, Ndl. Vlk. X. 227; „g- og gren“, Kr. Börner. 424 øv.; „g- og hjul“, Ndl. Vlk. X. 176; — en forfalden g-, Kr. Sagn IV. 538.20 (Ø. Gjerndrup, Brønderslev); — 19 og 1 mand rejser g- til tyve, KrAlm. V. 102.288, jfr. Dania III. 40; egen g- for egne tyve, Tr. pop. II. 105 flg.; — „galgebrev“ til person, der fortjente g-, Mathiess. Bøddel 84; — stedsnavne i Postadressebog: Galgeager, -bakke, -bjerg, -hus, -höj, -mark; Galgekro, Gr. GldM. II. 71 (Ønslev, Nykøbing F.); — i stykker fra g- m a g i s k kraft, Fatab. I. 240, medekrog og garn af g-træ og reb; Friis VN. 84 b, bære spån af g- for at vinde i spil; jfr. Black 100, Gr. Myth.[2] 1091; se hænge I. 731.24 b, mord, reb III. 25.30 a; — pandeskal fra g- til trolddom, JSaml. IV. 165.158; — den som løskøber forbryder fra g-, hænges af ham, Köhl.KS. 285 m.

henv., jfr. drukne 108.8 b; — død rykker g- op, forfølger mand, som skar ham ned, Gering II. 173; — tyv fra g- indbydes, se *død 120.15 b, FbJ. I. 159; — pige påtager sig at skære stump af g-pæl, KrS. IV. 528.90, Kr. IV. 307, jfr. Deecke 52, skrive kridtkors på g-, Folkl. XIV. 412—13, Parkins. I. 63; jfr. galgetræ; se væddemål; — spillemand blandt hekse vågner under galge, HaRh. 297.609. 613 flg., 404.834; — blind føres til leje under g- St. Hansnat, helbredes, se Registr. 70, *blind 45.33 b, ravn III. 22.37 b; — lære at gyse under g-. Gr. KM. nr. 4; — hængt tyv pyntes med rent linned Tr. pop. V. 581; — Hagbarts kappe hænges i g-, Thiele I. 12, jfr. Müller-Saxo 345.18; — Odin kaldes „hanga dróttinn“, Heimskr. 8; jfr. Bugge Studier 291; — syn af g-, som tegn bl. stjærner, varsler ondt, KrS. II. 289.172-73, jfr. *klattrestang, 4. stejle, Registr. 80 c; — „galge uden tyv“, Runa VII. 44.41, ɔ: Jesu kors; jfr. Sch. Lübb. II. 7.39 „galge des cruces“, jfr. got. „galga“, kors.

galgebakke, no. ved tingstedet, Aarb. f. NO. 1902 s. 301, Gr. GldM. I. 55.18 (Silkeborg), 188. 27 (Tvingstrup gårde, Horsens), Krist. Alm. V. 103.289 (Ribe), 296 (Særslev, Bogense), 300 (mell. Fraugde og Birkum); Kr. S. III. 333.77 (Ø. Brønderslev); IV. 486.08 (Blenstrup, Skjørping); VI. 46.148 (mell. Urup og Bredbæk, Fyn), jfr. Galge, Galle, Postadresseb.

galgehöj, no. *Galərhòw*, på Børglum-Klosters mark (Vens.); KrS. III. 329.52 (Snejbjærg kirke, Herning), —58 (Ulvborg), —59 (Vorde, Viborg), —73 (Tamdrup, Horsens), IV. 437.62 (Dronninglund, Hjallerup, Vens.), jfr. V. 141.52; V. 141.50 (vest for Vrads), —51 (Hanning, Skjern), KrAlm. V. 103.93 (Fovlum, Hobro), —94 (Åsted), —97 (Lyne, Tarm).

Galgeknold, no. KrAlm. V. 103.292 på Skjødstrup præstegds mark (Løgten).

galgetræ, no. brugt til tømmer i lade, KrAlm. V. 104.98.

galgevang, no. vest for Tåning (Skanderborg), KrAlm. V. 103.291.

galgeværk, no. *galəværk* (vestj.), stillas, dårligt.

galhovedet, to. *galhojə* (Als).

Gallus, no. se Sankt Gallus.

galme, uo. *galm -ər galmt* (Agger), føre höjrøstet tale, skænde.

galne, uo. *de ær eñc nuə å galnəs òwər* (Vens.), skabe sig som gal over, jfr. 3. gale.

galop, no. *hon tu galo·p frå steə* (Vens.), hun, hoppen, slog straks i galop.

galoppere, uo. *kaləpi·jər* (Vens., Agger). — 2) = krepere (Agger).

galskeje, no. *galskè·j æn* (Lisbj. Terp.), skældsord til ko, der er vanskelig at styre.

galskrukke, no. *galskru·k æn* (Lisbj. Terp.), = galskeje.

galraften, no. se raften.

galt, no. *gålt æn* (Als.); stedremse: Ottersbøl g-e, Kr. IX. 130.344, Ordspr. 528 (vestslesv.); julebrød som g-, FbJ. I. 175. 183. 192, jfr. Liebr. Vlk. 439 (Belgien); løfte göres ved g-, RafnNF. I. 424, Herv. Heidr. S. k. 14; afgud, Oldn. S. IV. 53, Ol. H's S. k. 36; trolddyr, NF. I. 98, Rolf Kr. S. k. 51; mands fylgje, Arnas. I. 355; se mog-, mudder-.

gam, no. jfr. JK. Æv. I. 226 „den store grib“ æder bagfjerding af tyr; „gam“ griber og bortfører tyr, Afzel. III. 89, jfr. Suhm Saml. I. 1. 114; kone red på en „gamber“, Aasen Ldm. 19; jfr. Rafn NF. III. 60, Didr. B. S kap. 30; „den vilde g-“, Isl. Fornkv. I. 178; slgn Valravn, DgF. 60, jfr. 33 Germ. Gladensvend, KrS. II. 131; „Greif“, hjælpende fugl, Mhoff 407; bærer Heinr. Löwe, Gr. Sagen II. 217; ved Røde Hav, Gr. KM. 88; se Gr. Myth.[2] 932; „griffin“ MDougal 288, JMaundev. 187; *fugl 162.34 a.

gamle dage, no. flt. eksempelvis fortælles: *„hu ska do hen ida·w?“ — „A ska te Wår“ — „Ska do te Wår? do vil da et gyjər mæ de te vilə o tæj ən bòj mæ?“ — „Jòw, de vel a gan“. — „Do ku et sawt go iñ te Hansəns o æ tårə o kyjəv mæ ən hal fjærəŋspuñ sokər?“ — „De vel a wal!“ — „Å næj, muwər, de ər et war o spår, læ wås tæj ən hijəl fjærəŋspuñ“; — Sådən gek et te i gaməl daw* (vestj.).

gammel, to. *gaməl gamlərə gamləst* (Rougsø); *gaməl gamlə gamləst* el. *ælə ælst* (Als); sup. *gamlæst* (Karleby, Gjerrild, Djursland), se Kr. Alm.[2] VI. 331.34; *haj æ så gaməl, de haj ka hòw Noas ugaŋ å arkən* (Vens.), om en ældgammel hest; „så g-, te a ikke kan tygge melgrød, Kr. Molboh. 123; så g-, hun havde hår på tænderne, JK. Æv. I. 186; som

som træ i Rold Skov, Kr. Ordspr. 504; som vejen, jfr. fr. vieux comme les chemins; som min lille finger, store tå, knap så g- som mine tænder, Kr. Ordspr. 546, jfr. Ndl. Vlk. III. 141; så g-, at livet er en byrde, Gering II. 149; — den, som taler höjt med sig selv, bliver g-, Krist. IV. 390.84; „de æ godt, de gammel ka no de nöj!“ så' kjællingen, hun put den sist mu'fuld gos i gryden, da hun sat den føst gæjsling epo gwolt (Randers); — særlig gamle se 4de *fader, 132.43 a; — Jerusalems skomager (s. d.), jfr. Bar. Gould Curious Myths I. 267, henvisn. t. Bragða Mágus S.; „Uggerus, vir ætatis incognitæ, supra humanum terminum prolixæ“, Müller-Saxo 238.10; Aristæus 340 år, Mélus. IV. 399; Jan v. Tijden 361 år, Wolf NS. 168.113, jfr. Jean de Temps 341 år, Liebr. Vlk. 108, GParis Légendes 200; Senex de Monte, JMaundev. 259; Nornagest, Rafn Fort. F. I. 291; Ørvarodd 300 år, II. 235; Toke Tokesön, Oldn. S. V. 270; *„hwa gaməl æ do?“* — *„tic or!“* — *„de ær ə hòw ðlər åpå i grics“* (Vens.); de gamle blandt Taterne druknes, KrAlm. V. 234.597. 99. 601, V.[2] 114.19, JK. 285.1, GdboeNatm. 57, Skou, Fantesti 88; jfr. Lütolf 253. 517. 475, Bartsch I. 323.434, Ons Vlksl. VI. 97 flg.; gamle ihjelslås, Müller-Saxo 418.21, under hungersnød, jfr. Rafn Oldn. S. II. 200, Olav Tr. S. k. 226, CavW. II. 107; ofres til Odin, Afzel. Sagoh. I. 16; personer over 60 år dræbes, KrAlm. V. 98; jfr. Wh. Vlk. XI. 90, Meyer Vlk. 184, Kuhn WS. I. 106.109, Liebr. Gervas. 84; — dræbes med hammer el. kølle, Tr. pop. VII. 153. 287. 538, X. 57, XII. 100, jfr. Sartori, Sitte der Altentötung (Fb. Bl. 2. 3. 7); — da gamle gav gode råd, sparedes deres liv, Köhl. KS. II. 324, jfr. Nyland IV. 4, Wh. Vlk. VIII. 25, Tr. pop. XVIII. 281, P. Arch. XII. 504, XIV. 373. 387, Biblioteca XXII. 186, slgn Steele, Story of Alexander 153; — skifting (III. 252.45 a) forråder sin ælde: har sét skov brændt og groet op 3—7 gange, Kr. III. 51.68, VI. 20.25, VIII. 22.47, JK. 19.14, GrTjust 40, Nordl. Myt. S. 31, Rääf 46, Asbj. III. 247. 374, Tvedten 47, Nicol. Nordl. II. 21, jfr. Rietz „rinna“, Tr. pop. X. 106; se fremdeles Kr. VIII. 46, Sagn I. 305.17, 314 nr. 40, Maurer Isl. S. 12, Arnas. I. 41. 43, Bartsch I. 22. 42. 47. 65. 79. 89, Strackerjan I. 405 m., Gr. Myth.[2] 879, Kuhn Westph. S. I. 72.60, NS. 30. 105, Rhys 268; — genfærd har vandret i 300 år, Hofb. 64; „sagnarandi“ er gl. og tyktmælt, Arnas. I. 435; — „den Gamle“, ɔ: *djævelen (s. d.); se Gr. GldM. II. 51, Kr. S. II. 308.241, VI. 242.16 øv., Nicol. Nordl. I. 50; — g- i datoer se *g- Valborgdag, jfr. Folkl. XXII. 40; se natte-.

Gammel Erik, no. *gaməl Jærək* (Tåning), Krist. IX. 223, XIII. 230, jfr. Molboh. 163, JK. Æv. I. 126, Gr. Æv. II. 63, FbJ. I. 158, II. 55, Hauken. II. 192, III. 188, IV. 503, VI. 189, Daae Bygdesagn I. 41. 54, smlgn Oldejohans, Strackerj. I. 280, Old Nick, Harl. W. 84, se djævel, fanden I. 266.5 b, skindlap.

gammelfisk, no. også Djursland.

gammel jomfru, no. kortspil (Vens.).

gammelmand, no. den pige, der kom til at binde det sidste neg, „g-en“, skulde bære det hjem på riveskaftet; — efter „opskør“ sendtes „g-en“ til en mand, der endnu ikke havde ophøstet; han blev pyntet med blomster, et brev sat ved hans bælte med fordring på mad og logi hos pigerne; den karl, for hvis le han var falden, skulde efter sengetid bære ham hen, stille ham, hvor han straks næste morgen blev sét; dær blev han gemt, til de var færdige med høsten, han sendtes da videre med gårdens egen „g-“; bonden, som sidst blev færdig, fik „-mændene“ fra alle de andre (Stubdrup ved Vejle); jfr. fissemand.

gammelmandsbal, no. se klaring*.

gammelmandsvals, no. dans på marken ved bryllup, Kr. Alm. IV. 76.97.

Gammelsteffen, no. kaldtes den, der kom sidst op 2den juledag (Hanh.).

gammel Valborgdag, no. jfr. ABr. 212 g- föjet til datoer.

gams, no. 1. 2. Vens.; se sådde-.

gang, no. *do mańc ta så mø æ gåŋ* (Vens.), ad gangen; jfr. *etsinde; se kortgangsstok; *dags-, kjeltringe-, neder-, op-, revle-, ström-, træ-, vætte-.

[**gangdag**, no.] se Kalk. II. 10 b, Fritzn.[2] gangdagr; †korsbyrd; skjel III. 264.9 b, jfr. Pf. GE. 372.

gange, no. — 2) *wi skal ha sát ən gåŋ åm wå buwəð te* (Agger), se kjøl-.

gangende, tf. *gåwən* (Herning); *gòŋən* (Elsted).

gangføre, no. *goŋfør æn* (Skader, Randers).

gangvogn, no. der er remme om bryst og arme på barn (Djursl.); den kan være fastgjort til en stang, der drejer sig om en lodret pæl, fastgjort til bjælke og gulv, se KrAlm. III. 39.111; „go-cart“ afb. Webster Dict.; den hørte med til brudens medgift, Bruzel. 65.

gannefjerding, no. *[gañfjarəŋ æn]*, mærkeböje for fiskernes garn (Nymindegab).

gannie, uo. *gani -ə -t -t* (Lisbj.T.).

ganse, uo. *å gans i wer* (Vens.), se opad; „han gik og gandste og så sig om, Kr. XIII. 282.

ganske, bio. *gą̊jskə* (Vens. sj.); *gånskə* (Als), = rgsm., låneord.

gantet, to. *a sku wal steləs an som ən gantəð tęs* (Mols), tøs, som har lyst til sjov med karle.

gardin, no. grönne g-, se *dø 117.15b.

garn, no. *gaən de* (Als); vinde g- se JK. 62.39, Säve Hafv. Sagor 20; lave klæder af garnende, se Bjerge Aarb. VIII. 25; garnfigurer mellem hænderne, se spænd 4; se *bøde-, *fisker-, is-, lys-, nögle-, pjalte-, *rokke-, sejl-, skibmands-, stoppe-, *stribe-.

garnkrog, no. *æ gå̜nkrǫg*, krogen, hæftet i binderens kjole, hvorpå nöglet hvoraf der bindes, hænger og som bruges ved binding; gilliekrog (s. d.) er nok kun loftskrogen (Hmr.).

garnvinde, no. *ga̱nviṇəl æn* (Elst.), vindepind, se kobber-.

garve, uo. *garə garə garət garət* (Elsted); i gamle dage garvede bønder, især landsbyskomagere selv, se Stolt Opt. 38 flg.

gasse, no. *gasi æn* (Hern.), *gasə* (Als); Mortensnat skal g- tages fra gæs, JK. 185.50, jfr. Bartsch II. 233.11, nyårsaften; „seksmændenes“ 2 (s. d.) piger kaldtes „gasser“, Kr. Alm. II. 11.29 (Horsens); stedremse: „Tyborön gassier“, KrOrdspr. 521 ned.; spøgelse i g-ham, KrS. V. 24. 33.137; karet med 6 g-r, synshverving, KrS. 375.26; g- med bjælke 384.51; „nappe g-“, börneleg, KrBörner. 231.13, 518.44; s. 425.25 spansk g-, jfr. ræv III. 114.48 b.

gassemod, no. se skrædder III. 114.48 b.

gast, no. jfr. pippe II. 831.52 b; se svaber-.

1. gav, no. *ga do il gaw̱ å de?* (Lisbj.T.), agt på.

2. gav, bio. *no plæjə di jo il å la dəm døf så gawt; de kå vi gawt få gøə* (Als).

1. gave, uo. *ga̱w -ə -t -t* (Lisbj.T.); *ga̱wt do ət? ku do il ha ga̱wt de?* lægge mærke til.

2. gave, no. *ǧaw̱ æn* (Als), bryllupsgave; den som tar g- igen, får sorte börn, Kr. IV. 347.16, se give I. 436.28 b, jfr. Mélus. III. 158, Ndl. Vlk. XV. 193; — ved faders hjemkomst vil døtre have g-r, KrÆv. III. 287, Registr. 26; — g- ved afsked, Wink. Horn, Liv på Isl. III. 97; ved julegilde, FbJ. I. 89 (Nordisk); — til jul og ved festlige lejligheder, II. 179; til börn i jul, s. 184; nyår, s. 180 flg.; jfr. Rhys 342 nyårsmorgen, Wales, Skotl., Frkr.; — den som modtager g- er ringere end den der giver, se Gering II. 25 a; se juledags-, tale-.

gavl, no. — **1**) se I. *ende, *hestehoved. — **4**) knortegås, jfr. gagl itk. Fritzn.[2], gæsling.

gavn, no. *hąj jòr òlə gaw̱n får ən hawraw̱n* (Vens.).

gavne, uo. *gaw̱ən gaw̱nə gaw̱ənt* (Elsted).

gefalde, uo. se *befalde.

gefjæs, no. *sikən ət gifjæs han sat åp* (Elsted).

gefær, no. *o ən gəfœr* (vestj.), på slump, se ungefær.

gehæng, no. *e kəhæŋə* flt. selerne (Als); *gəheŋ è* (Vens.), om noget man ej ved navn til; *hąj jik mæ sǫnt ə geheŋ åpå· sæ* el. *øwə sæ*, ɔ: med paletot; jfr. *dikspasser, himphamp, pærtegöj.

gejlevorn, to. se *gjejtelvorn.

gejst, no. „der var i gl. dage tale om at folk havde en „gjejst““, Kr. Sagn VI. 3.2, ɔ: *dobbeltgænger (s. d.).

gelere(?) *gili·jə!* (Lem, vestj.), siges når man i fangeleg „slår“, banker ud i „klafonnes“ (s. d.).

geligere, uo. *gəli·gər -ə -ə -ə* (S.Sams), parre kort i sorteper, jfr. mnt. geliken.

gemægt, no. „um di Gechäfte einer Mannes“, må være forskrevet el. misfor-

ståaet, KrS. VI. 95 ned., forklaring: æddikeklud om mands hemmelighed standser næseblod; en tyvs fra galgen til trolddom, Bartsch II. 26.

general, no. person ved ringridning, KrAlm. IV. 55.129, se bajads*.

Georg, no. se Sankt-.

geranium, no. se rannikum.

gest, no. jfr. Meyer Vlk. 33.

gestej, forsikring; *de veð a gəstæj et, de æ gəstæj ən paj*, KrAlm. I. 18.45 (Gadbjerg ved Jelling), guds død?

gestuds, no. *liq i ən gəstu·s* (vestj.), jfr. KrÆv. III. 282.

gete, no. *gedə æn* (Als), vandkande med bruse; også uo. vande urter.

gevyrts, no. krydderi; *kəvø·tskakə* (Als), blødt brød med korender, jfr. htsk gewürtz.

gevær, no. jfr. *rokkeben, sodstang; se Busch Vlksh. 112 „Kuhfuss"; vifte-.

gibs, no. *gips* best. *-ət* (Søvind), = rgsm.; *gipsfigu·r, -dæk, -lòwt*.

gibse, uo. *gips -ə -ət* (Søvind); *ət gipsət lòwt*, = rgsm.

gibser, no. *gibsər [i]* (Vens.), stor og stærk puns.

gide, uo. *gis do li hiň? gas do nåk væt öwə de?* gad du nok påtage dig det? *gas do hå ən?* (Als); *han gòr it gyər ət, gider ikke; git, te a ha ət!* (Elsted); se hvem 3.

gift, tf. se uo.

2. gift, no. på dolk, den sårede lægger sig i mælk, KrAlm. II. 126.309; blandet i vin, nr. 315, se edder, forgift; i drik, Bondes. Hist. 17, Arnas. I. 591, Gr. Sagen II. 22.387. 401; i alterbøger, Arnas. I. 529; på saks, Gr. Æv. I. 170; falder på hest, dræber den, se tolv III. 820.3 a; varsles af slangesten, Nyland IV. 102; en törret tudse båret hos sig værger, Amins. VIII. 122; glas, bæger springer istykker, Birl. I. 339.573, Meyer Bad. 170; udtr.: „det vil jeg ta g- på!" stammer sagtens fra gudsdom med g-, se Ndl. XI. 27, jfr. Mélus. IV. 198, GrRA. 931 flg., judicium offæ.

3. gift, no. *gywt æn* (Als); se middags-, tredie-.

gifte, uo. *gywt -ə gywt gywt* (Elst.); „gift dig!" — „gift dig ikke!", Krist. Dyrefabl. 217 ned.; er han gift? — spøgende svar Krist. Ordspr. 552; alm. om giftermål; „a tænker ikke på at blive gift, kunde a kun blive godt lokket", KrAlm. III. 108.12; — rim:

„å ja, såmænd ja, imuen som ida!
hwitte skal a gywtes å hwemm skal a ha?
der æ manne, der æ gywt, der æ galler end a,
dæ let fåstor å minder fåmor,
å huefår skal a så itt gywtes ior?"
(Randers);

— til et tvært, overmodigt dyr siger bonden: „do sku gywtes!", KrSkS. 120.79. 80; jfr. „gid han var gift!", Tr. pop. XVII. 482 (arab.); — Jesus giver som gave til gifte „la desperazione", P. Arch. VIII. 433; — kortspil: „spille gift", Kr. Börner. 346.59, 652.30; se brudeseng; „giftermålsleg", Støylen 114.161; ved kartegilder, se kartekjæreste; — „giftes", danseleg i bindestuer, Jyll. 339 øv.; — gifte, se *gadelam, 171.42 a; gift med Blanke Maren, II. 553.29 b; „ligkiste ud, brødkiste ind, gör ingen mand fattig", ɔ: nyt gifte, se Kr. Ordspr. 191; den, der gifter sig, dadles; den, der dør, roses (alm.); jfr. Urquell III. 166.27, Rosegg. Vlksl. 132. 167; — besv. for at blive gift, Amins. IV. 76; — g- sig med træ el. andet, se træ III. 866.10 b, vie; — pige frygter ægteskab og börnefødsel, Wigstr. I. 193, se skygge, III. 347.1 b m. henv.; — fader lover ej at bortgifte datter, uden det gælder hans liv, Arnas. II. 384; — pige vil kun gifte sig med den, der slår raskere end hun river, Arnas. I. 605; — helt lover i havsnød at g- sig med første mødende pige, Bergh Segn. 16; — røst i skoven: „gift dig med Rangdi!", s. 16; — flæskeside til ægtefolk som ej har fortrudt giftermål, se skinke; — giftermål på retterstedet, Mathiess. Bøddel 90, Kr. VI. 105, Nicol. Nordl. III. 60, se Jahn 349.440, P. Vlk. VII. 63, Ndl.Vlk. IX. 116 (1430), X. 71.95, Birl. IV. 464, Monseur Bulletin II. 31.36, Köhl. KS. III. 251. 595, jfr. skarpretter, Katha Sar. II. 299.

giftefærdig, to. er pige, der kan lave grød uden klumper, Kr. Alm.[2] III. 93.69, jfr. pige II 815.29 a.

giftemester, no. *gywtmæstər æn -mæstər* (Bovlund), den civile embedsmand, som vier ægtefolk.

giftende, no. *gywtəň de* (Als).

[**giftevers**, no.] „hej, tirrelit, no ska Trine gywtes“, KrBörner. 12.77. 78; „hej dikledum, kjællingen skal giftes, 326.37 flg., 381.14, se 378.V, jfr. FbFrHeden 109 øv., „der æ manne blywer gywt, der æ galler end a“, KrAlm.[2] III. 78.02, se endnu Gr. GldM. II. 149.

gigt, no. mange slags g-, Wigstr. II. 385 flg., 388; 77 slags, Meyer Bad. 36, HBV. II. 17; — lægemidler: pulveriseret hugormekrop, krage-, skadesuppe, snaps sat på rødskræppe m. m, Krist. Sagn IV. 591.95. 97-100; se *gigthund; — besv. mod g-, Kr. S. VII. 11 hensættes i eg, 437.70 flg., jfr. Folkev. XI. 462.360 flg., Bang Hexeforml. nr. 145 flg. 150, Bartsch II. 401.70 flg.; — amulet mod: kastanie (s. d.), ring af ligkistesöm Kr. Sagn IV. 591. 94. 96. 01; — kartoffel (s. d.) helst stjålen, Folkl. VI. 126, Am. Flk. XI. 131, XV. 11; muldvarpeklo m. m., Wh. Vlk. IV. 325; kæbe af pindsvin, Lincolnsh. Folkl. 107; kartoffel, kastanie, hulboret sten over seng, s. 111; kartoffel, svovl, væseltand, TrW. 318; *ska vi et ta wås jæn får æ jeqt?* (vestj.), alm. opfordring til at drikke.

gigthund, no. hund, som gigtlidende under smærteanfald tager i sengen, jfr. Tr. pop. XXII. 452 (Frk.), hundeto.

gilde, no. *gil̲ et* (Lysabild s., Als), bryllup; jordemoder gjorde g- for bymænd til tak for ko i fællesmarken, Sgr. IX. 209.636; mange små gilder: mergel-, muse-, spindehöjtid, Eftersl. 217.172 (N. Slesv.); „dårligt gods er godt nok til de Egens gilder“, JSaml.[3] I. 92 (Mols); almuens gilder og gæstebud, Daae Bygdes. I. 61; — gilde „står, sættes, holdes, drikkes“, CavW. I. 164; — spinde-, ravne-, sömme-, pæregilde m. m., Säve Åkerns S. 53; skippergildet med drikkeskik i Visby, BGt 57; — at ej formeget går med — hørfrø under dug, møggreb under bord, Amins. VIII. 108; hvisker man under borddækning, lader drenge slås ved markled, sker ej fortræd, Djurkl. Unnarbo 63; — ej må lyses under bord ved g-, så voldes ufred, Gasl. 57; g- var dyrere for gæster end for værter, Wigstr. Folksed. 48, jfr. forn*; se *advents-, *bøde-, *fokke-, *fugle-, *gråsse-, kjøre-, *knæbbre-, *ko-, *krejler-, *kurve-, lags-, lyse-, *made-, *mand-, mikkelsdags-, *mikkels-, mog-, mortens-, møller-, oldermands-, oste-, ovn-, plov-, potte-, *Povls-, præste-, pølse-, påske-, retter-, rør-, St. Hans-, silde-, skjære-, slætte-, slå-, spille-, spurve-, stakkels-, stodder-, stævne-, tjære-, vide-, ærte-, øl-.

gildekorrek, no. se korrek.

gildenstikke, no. se gyldenstikke.

-gilder, no. se *heste-.

gildeslam, no. = høstlam (s. d.).

gildespold, no. findes i hver kirkeby; gamle og unge samles dær for at se brud (Mols).

gillie, uo. se KrSkV. 198.

gillie-finger, no. ringfinger, JSaml. IV. 156.

gilliekrog, no. ordet er ikke fuldkommen klart, sandsynligvis krogen under loftet i bindestuen, dog også *garnkrogen (s. d.) f. eks., Kr. Alm. III. 102.64.

gimmer, no. *gæmə æn* (Als), se års-.

gimmerlam, no. *geməlaəm et* (Als); lykkeligt, først om foråret at se hvidt g-, Kr. IX. 58.638.

gimpe, uo. *æ kow ær ðwsən, ən gempər mæ æ fet* (Lem); *gemp, gempnəŋ* (vestj.), et kvindearbejde, hvorved der ved hjælp af en jærnkrog, *æ gemp piñ* laves f. eks. mellemværk til maskinstrikkede törklæder (Herning).

gimpel, no. *gempəl æn* (Lem), en dueart.

„**ginkling**, no. let dragt, Krist. Anholt 127“?

ginning, no. en halv snes kan stikke en hest ihjæl, KrS. II. 224.95 flg.

Gitte, no. *Gitə* (D., vist alm.), forkortning af *Birgitte (s. d.), se KrBörner. 127.86.

1. give, no. *gif æn -ə* (Als), hornfisk, se horngjedde.

2. give, uo.
ǧi ǧiə ga ǧiə (Elsted);
gi giər ga gen̲ (Herning). —
7) *de ka et gi nðj* (Mors), skade, göre noget; *hwa ka ət gi?* (Sall.), hvad kan det nytte? den syge vil ikke g- sig, *„a gir mæ et“*, Kr. Alm. VI. 190.401, SkS. 186.56, jfr. stønne; *haj fånæ·rmt hæ sønt, de hon jir ham ə olə te* (Vens.); man må aldrig bortgive et kreatur uden at få noget igen selv det ubetydeligste, Gasl. 58; jfr. Ndl. Vlk. VII. 13; den som giver, får 1000 fold, Arnas. II. 511, jfr. Ritterhaus, Neuisl. Vlksm. 368; se *gave; over-.

-givende, tf. se kort-.

Givfolk, no. kæmper, se Kr. S. III. 16.67; en af dem nævnes „Givmanden“.

gjaffe, uo. *ǧaf -ə -ə* (Als); *vå hoəň æ så slem te å ǧaf om nat* (Egen, Als).

gjav, no. se 3. gift; *formiddags-, mellem-.

gjavnsk, to. *ǧawnsk* (vestj.), *ǧaws* el. *ǧawsk* (Als), gavmild; *de æ gråw som do æ ǧaws* (*ǧawsk*, Notmark) *i ə* (Viby).

gjed, no. *giər æn ǧærər* (Hern.); *giə æn girə* (Als), jfr.*får (169.9 a); ældste husdyr, navne, Cav. W. II. 79; — siger II.XXIX.XXII, jfr. P. Vlk. III. 111.21, Urq. V. 56, Wh. Vlk. VII. 353; — alm. om g-, Wh. Vlk. VIII. 45, Strackerjan II. 87.73, P.Vlk. X. 25; — skabt af djævelens hår, Folkev. XI. 473.467; jfr. Mélus. IV. 220, TrW. 75; Dähnh. Naturs. I. 153. 164; — ondt dyr, Gr. KM. 36. 148, jfr. Kr. Dyrefabler 57; — Gabriel trak den ved hale baglængs i ark, Tr. pop. XV. 425, Wh. Vlk. XVI. 371, Lütolf 181; — heks i g-ham, CavW. I. 353, Strackerj. I. 338; — øgeremse: g- vil ikke hjem gå, JK. Æv. I. 130, Wigström S. 13, jfr. hus I. 687.13 a.

gjedde, no. øgenavn til rakkerkvinde „Gjedden“, Gbo Hl. 127; — g- med mos i pande, Kr. Sagn II. 226.208, III. 341.15, Säve, Hafvets S. 16, P. Volksk. VIII. 187; se *fisk 143.23 a; med skæl af sølv og guld; den vældige g-, „Strukis“, Ralst. RFolkt. 267; „den gråa gäddan“, Kalev. XLVII. 293; med 3 stjærter, Runa IV. 34.40; — kan aldrig blive hekseham, den bærer Kristi kors i sit hoved, se Jahn Zaub. 7, Strackerjan I. 63.66, II. 110.405, Birl. I. 254.402; — spise hjærte af først fangne g- bringer lykke, Gasl. 61; — de gamle, store g-r tilhører søfruen, CavW. II. 64, Amins. VI. 104, Gasl. 39, jfr. RhN. 262 a, KuhnWS. I. 288. 322, Sepp II. 423; — „gäddemora“ m. manke og bjælder, alle fisks moder, Runa IV.35.46; — vælge g-ham i ævent., Gering II. 154; — hjælpende dyr, Skytts H. 33; — skæres istykker til kone, hoppe, hund, JK. Æv. I. 138, se Registr. 25 b, Gr. KM. nr. 85, Perseus I. 24 flg.; — dværgen Andvare i g-ham, Rafn NF. I. 141, jfr. Asbj. I. 298, Bonde Vejrskæg, Registr. 56; — g- i folketro, P. Vlk. VIII. 184; lege, 185, sagn, 186.

gjeddemundet, to. hvorfor Skarildboere er g-, KrAlm. III. 65.23 (Herning).

gjedebuk, no. *gei-*, *gibok æn* (Als); *giərbok æn ǧærbok* (Herning); „æ huse skal være efter æ fæ!“ sa' Fanden, han jagede æ g- i hans oldemors röv, Krist. Ordspr. 470; — hvorfor den stinker, Tr. pop. II. 492; den siger, P. Vlk. I. 60. 74; — g-, særlig sort, værger i kvægstald mod sygdom, Krist. Alm. I. 82.303 flg., Meyer Vlk. 212, Baden 370, Birl. I. 122. 323.524. 538; — kommer heks i stald, tager hun bukken, lader andre stå, Bartsch II. 154.697; — hjælpende dyr, JK. Æv. I. 185; — brud binder g- i reb, flygter, se *brud 64.50 b, *får 169.50 a; — skælmer franarrer bonde ko ved at påstå det er en g-, KrJ. 21, jfr. Registr. 108; — „mine geder og g-ke bider barken af træer“, legeremse, Kr. Börner. 631; se buk*.

gjedefår, no. *gei-* el. *gifåə et* (Als), hunfår af ged.

gjejtelvorn, to. *gèjtəluərən* (S. Sams), = gejlevorn (s. d.).

1. gjelde, uo. *ǧal ǧalə ǧalt ǧalt* (Elsted); *gæl et lam, ən huəň*, men: *skèə et gris* (Als). — **2)** *å ǧal ət ævəl* (Elsted), skære et æble igennem med små siksaksnit, så det kan tages fra hinanden og sættes sammen, se æble III. 1134.44 b; — underjordisk gildes for at blive stærk, Møller, Bornh. 12, se småtöj; — kodderne skal kastes til det gildede dyr: „jeg har intet taget fra dig!“, Amins. I. 104; — hvorledes hest skal gildes, V. 108.

gjeldeklæp, no. får uden lam, „gjeldklep“, KrAnholt 127.

gjeldemælket, to. *gæjmjålkə* (Als); „gjeldmilket ko“, KrAnholt 127.

gjellespire, no. sium el. angelica sylvestris, JT. har isl. geitla, se Krist. Alm.² III. 179.16.

gjemme, uo. *ǧæm -ə ǧæmt ǧæmt* (N. Sams); *de æ ǧæmt i ən stijən o dæň æ ǧæmt i æ jowr* (vestj.), om en godt forvaret hemmelighed.

gjemmel, bio. *gæməl* (Als); som forstærkende tillæg *jæmləndəs* (Vens.).

gjemmelgang, no. — **2)** hos ko, hvorledes læges, Kr. Alm.² I. 179.22.

gjemmelgangsko, no. ko, som har overlevet kvægpesten, Kristens. Alm.² I. 180.39.

gjemmelsoget, to. „han er g-“, ɔ: lun, beregnende, Kr. Alm.² VI. 338.91.

gjemmelvåd, to. *jæmləndəs wu* (Vens.).

gjenfærd, -ganger, no. se spøgelse.

gjenne, uo. *ǧæn ǧænə ǧæn ǧæn* (Elsted).

Gjennerbo, no. navn til folk fra Gjenner (n. f. Åbenrå), KrAlm.² VI. 25.83; har befolket Langeland, KrS. IV. 382.91.

gjentage, uo. *ǧænta -tår -tu -tawən* (Herning); se: stikke igjen.

gjenvare, no. gjenfærd; „sluk ild å lys, a hår sit gjenvoren i awten“, Krist. Alm.² VI. 100.34, jfr. lys II. 482.20 a.

gjenviser, no. jfr. Krist. VII. 223.33, Registr. 114, smedepræst.

gjerning, no. se vel-.

gjerrig, to. g-e kvinder, KrS. V. 297; g- bonde irettesættes af karl, Segerst. 129; g- præstefrue vil djævel tage, Bergh Segn. 141.

Gjertrud, no. *Gærə* el. *Gærə* (Als); *Gjartəð*, KrAnholt IV.; vejrmærke på kalenderdagen, Bartsch II. 256; hun skal sy Bents bukser, JK. 409.56; en hel række talemåder, Kr. Alm.² I. 73.99 flg., jfr. Wh. Vlk. I. 294, II. 199; afdødes sjæle er 1ste nat hos G-, Gr. Myth.² 54. 282; ordspil med gjætte-ret, Krist. Molboh. 80.64 flg., navnerim, Kr. Börner. 129.03; se Sankt-.

Gjertrudsfugl, no. er i Sverige sortspætten, må ej skydes, Gasl. 48; legenden, se *bager 20.23 b; i Norge lavskrigen, garrulus infaustus, Kjærb.

gjord, no. *ǧor* el. *ǧowr æn* (Herning); *sæt æ gywr o' jæn* (Sall.), ɔ: magte en.

1. gjort, no. *ǧørt* (Lem).

2. gjort, tf. se henne-.

gjæk, no. „hvis du møder en g-“, ɔ: en skælm, Aakj. — 3) „gjæk“ skal laves i guldko som skjulested, Kr. XIII. 39 (Hjerm v. Rkb.); se nar, vintergjæk.

gjække, uo. om gæssenes lyd, se gjækre, kjække.

gjækkebrev, no. blomsten afsendes i brev eller bringes på skjult måde en anden i hænde; lykkes det, råber man: „min gæk, min gæk, min sommergæk! (*Als), se *gjæsling, vintergjæk.

gjækkebrød, no. se kukkemandsbrød.

2. gjæl, no. *jæl è* (Brøndersl., Vens.), soens yver.

gjæld, no. *ǧaəl* (Als); den dødes g- skal betales för jordefærd, Tr. pop. XXIV. 307; lig opstillet med kop i hånd til almisse for at kunne blive begravet, P. Arch. VIII. 492; se *død 120.27 b, taknemmelig, Tobias m. henv., jfr. Andrews Curiosities 167, lig standset på kirkevej for g-; trækket, at lig eller grav af den gældbundne piskes, se *lig.

gjældslagen, to. forgældet (Brøchn. S., Søvind).

1. gjælle, to. *ǧæl* (Agger).

gjællekvinde, no. = gjællepige, se KrS. I. 88.43 (Vesterbølle, Rinds h.), se torsk III. 203.3 a.

gjælstre, *ǧèlstər -ə -t* (Lishj.T.).

-gjængelse, no. se om-.

-gjænger, no. se *dobbelt-, tve-.

-gjængsel, no. se om-.

gjær, no. *gèə* el. *geə* (Als); *ka a læn ən 2 å 3 ǧar* (Fur), ɔ: lidt gær; se rod-.

1. gjærde, no. *gèə* el. *geə* (Als), *ǧår et* (Elst.), se gård 1.

2. gjærde, uo. *geə gerə gerə* (Als), flette gærde; *ən gæət gåə*, et risgærde.

gjærdesmutte, no. *ǧarsmut æn* (v. for Horsens), = *fuglekonge (s. d.), se gårdvippe.

gjærdsel, no. *gæsəl de* (Als).

gjæres, uo. *gyjəs -t -t* el. *ǧøs ǧøst ǧøst* (Lem); ordspil: *do sæjər, do wel ǧar, mən do wel wal brøq føst* (Thy); *ǧar* = *gjærne (s. d.) og gjære, ordspil.

gjærkrans, no. en krans af kunstig sammensatte tynde træfliser, som éngang dyppet i gær, lægges i urten og bringer den til gæring (vestj., også kendt i Fyn); jfr. ABr. 261, bill. „Schöttelkranz“, Unterlage für heisse Schüsseln“.

gjærne, bio. *ǧæn* (Als).

gjærris, no. forklaringen er snarere, at enebærris har været brugt ved brygning, ligesom gjærkransen, til at samle gær på.

gjæsling, no. *ǧèsləŋ et* (Als); leg, se kyllinghöne, hvor g- træder istedetfor kyllinger, ABr. 445; g- føres gennem bækkenben på hest, gennem skagleöje, øgpude (s. d.), horsekæbe, bukseben for ej at tages af høg, Kr. Sagn VII. 317.24, 322.62. 63, Alm.² I. 111.70. 71; jfr. Wigstr. FS. 432.49, genn. hestesele el. bukser for at narre krage, el. gryde hvælves over

12*

dem, nr. 1471; Temme Altm. 78; Bartsch II. 156.716 gris gennem bukseben, —724 gæsling, —750 hvede til sæd; — 1. 2) også blomsterraklerne af nøddetræet (corylus, ej juglans), som börn gækker med, idet den ene lokker den anden til at tage imod en sådan og råber så: „min gjæslingeunge!" (*Als), se gjækkebrev*; jfr. eng. dial. goslings.

gjæspe, uo. *gèsp -ə -ət* (Søvind).

gjæstestald, no. *ğæjststə̀l* (Mors).

gjætte, uo. *git* (Elst.); g-leg, se Kr. Börner. 507.

gjættelse, no. *gætəls et* (Als).

2. gjæv, no. sønden for Duel höj en slette, de kalder „Stjenngjæv", Kr. Sagn III. 304.05 (Thy); to lig drev i land, de blev begravet i klitterne, det ene i „Tjærbaksgjæv", det andet ved Klitmøller, Kr. Alm. V. 282.37 (Thy); „Sevel gjæv", spalte, som deler markerne ved byen Sevel (Ginding h.), Geogr. Tidskr. XII. 82 a, jfr. DSt. 1911 s. 8.

2. gjævling, no. åbningen kaldes „gjævningshul" (Randers).

gjøbning, no. *ğøvən æn* (S. Sams); *ğə̀vəŋ æn* (Tunø); *ğə̀wəŋ* el. *ğə̀wrəŋ æn* (Lem); *gøfləŋ æn* (Als); jfr. håndfuld.

Gjøddel, no. udtalen er: *æ Gøðəl.*

-gjøde, no. se *kle-.

gjøg, no. se kukkemand, kukker.

gjøgle, uo. *ğə̀qəl -ə -t -t* (Elsted).

Gjøl, no. ø i Limfjorden; Gjølboen er skabt af en svinelort (s. d.); „han tar det med fingrene som Gjøl börn", Kr. Ordspr. 501; deres dragt, se Krist. Alm. III. 84. 95. 96; „sælstenen" er G-boens splintrede hjærte, DFM. I. 106.77 (Klitgd., Hjörring A.).

gjølp, no. *jølp i* (Vens.), person, der bevæger sig tungt.

gjöre, uo.

ğèr ğèr ğoər ğoər (N. Sams);
gøə (Tunø);
gyə gö, gyə el. *gøə, gyə* el. *gøə* (Als);
ğyə ğø go goə (Elsted);

hwæm ka wal weð, hwa gilsup ku ger; blot får å gæ fåtræð (Mols); *de gøs it bəhåw* (Als); *de war eñc ə mònt åpå· å jər,* ɔ: det drejede sig ikke engang om en måned; *dæj ha hun jo, föri hun blə̀w jywt* (Vens.), ɔ: det barn havde hun fået, för hun blev gift. — **gjöre til**, *å ğø te·* (S. Sams), rense korn med håndsåld. — **gjöre ud**, *haj wa så uro·wlə, haj ku nåk jər uw få ðəm ðl saməl* (Vens.), holde munterhed vedlige under gildesfærd, göre arbejde o. lign; *do ska mænsəl eñc jər uk o ə* (Vens.), ɔ: bryde dig derom. — **gjöre ved**, *haj jik hæn å jo få wit we ə* (Vens.), ɔ: tog sig det for nær o. lign.; „hvad skal jeg göre?", spøgende svar, Amins. I. 95, se bestille*; „hvad man i jul skal göre og undgå", FbJ. II. 73; se: neder-.

gjöredøv, to. *han æ gordöw* (vestslesv.), ɔ: gör sig døv, se *døvemand, vil-døv.

gjöring, no. se ren-.

gjörlig, bio. *gyələ* (Hern.).

glad, to. *a blew så glai* (N. Sams); *glaj te greð* (Mols), glad ved grød, ɔ: som holder af grød; *væ glaj mæ* (Als), være g- for.

glam, *glam fyjr* (SOVens.), klar ild; se *glim-.

glane, uo. *glån -ə -ət -ət* (Elsted).

glante, no. „kristne mig denne g-n", Kr. Anholt 20.33, = sv. glunt, dreng? se Arne Sl. 15, en skæmtehistorie.

glapskid, no. *glapskið æn* (vestj.), skældsord.

glar, to. *æ iəs æ så glar* (Als).

glarbjærg, no. prinsesse på gl-, JK. Æv. I. 104. 188; ride opad g-, Efterslæt 110, jfr. Søegd 16; Moe, Indberetn. s. 11, [Fb. Bl. 1. 4]; jfr. Bondes. Hist. 258, Registr. 3; g- bliver til kongeborg, Eftersl. 35; „fjall eins og gler", Arnas. II. 340; „der gläserne Berg", P. Vlk. IV. 184, VI. 177. 182, Folkl. IV. 191. 322 (Irl.); „montagne de verre", Tr. pop. XII. 110 (Lettisk); „montagna di vitro", Rivista l. 590; „glass mountain", Magyar T. 350; Gr. KM. 25 anm., 127, Köhl. KS. I. 444; „Glastonbury", urbs vitræ, Bran l. 236; se †glarbjærg.

glarkiste, no. var hyppigst malet grön, Gbo Hell. 29.

glarkorn, no. frø af pileurt, polygonum (Hadersl. egn).

glarmester, no. *glarmæstər i* best. *-mæstən* (Vens.). — 1) din fa'r var nok ingen g-, jfr. Nyland IV. 65, BuschVlksli. 136. — 2) „Hans G-", KrAlm.[2] V. 77.14, sagtens en tater.

glas, no. mand, der først brugte g-ruder, kaldtes „Glashusen", Haukenæs

IV. 333; — til brug for Tatere havde man et „natglas“, Gbo Ntm. 71, se Bondel. 140; — g- slås i stykker eller kastes bag ud, Kr. Alm.^{2} III. 130.01.02, når skib løber af stabel, hus bygges; — kastes bag ud af brud, Bruzel. 76, jfr. Skytts h. 140; en tallerken af brudgom, Yorksh. Flk. 295; jfr. Wh. Vlk. XIII. 291, offer til Vætter? Meyer Vlk. 179. — 3 g- fyldte med vin el. brændevin, øl, vand, jule- el. nyårsaften til kærestevarsel, Kr. Alm. IV. 109.43.44, JK. 68.67.68, jfr. Rääf I. 106. 108, FbJ. II. 120 flg.

glase, uo. potter glases, se KrAlm. V. 14, V.^{2} 7.10; æg, se III.^{2} 49.47.

glasning, no. *æ glåsnəŋ* (Glibstrup v. Tarm), fremgangsmåden, hvorved potters overflade göres glinsende.

glat, to. *få de glatə law* (Vens.), = rgsm.; „fej glat“, meget pyntet; „en glat prædiken“ (*Als), god, *glańt?*

glatte, uo. *glat -ə -ət* (Elsted).

glatteskovl, no. *glatənskòwl æn* best. *-skòwl*, flt. *-skòwl* (Vens.), ɔ: *ən skòwl te å glatən törə uk mæ*, til at glatte det opkastede tørvedynd ud på jorden el. i formen, se *blet.

glemme, uo. g-r man et sted noget, kommer man snart tilbage, Kr. IV. 386.431, Wigstr. Folks. 91; bl. höjfolk glemmer man alt, JK. Æv. I. 2; jfr. Arnas. I. 62, jfr. 570, Isl. Fornkv. I. 59, Maur. Isl. S. 149; Hofb. 53, hos bjærgfolk; 63, hos havfrue; Folkl. Journ. V. 178 i „Fairyland“; Arnas. I. 493, i den sorte skole; glemselsdrik, se *drik 106.29 b; glemselskys, se *kys.

glente, no. sömmes skudt på porte, se ugle III. 964.31 a; jfr. Birl. I. 125.184, Maury Magie 166 (antikt); — hvid under vinge varsler den sne, Amins. VII. 91; ulykke s. 99; dens hjærte elskovsmiddel s. 105, VIII. 119; — den siger CavW. II. XXX; — har været stuepige, som stjal saks, derfor kløftet hale, KrS. II. 265.62; forveksling med svale (III. 661. 1 a)? — en anden legende: fuglen kan kun slukke sin tørst, når det regner, Knoop Pm. 87, Tr. pop. VI. 404, Swains. Brit. Birds 138; se 1. glinte, der vistnok er samme ord.

glib, no. fiskeri med g-, Krist. Alm. V. 43.122.

glim-glam, bio. i udtr.: *de go glem-glam* (Vens.), ɔ: som det bedst kan, langsomt og dårligt.

glimmer, to. „si hwo glimmer æ suel blywer“ (Sall.), strålende.

glimt, no. se skimt; lys-.

1. glinte, no. se *glente.

glire, no. slugt, græsvokset kløft i bakkeskrænt; en sådan findes v. Pirupshvarre o. a. st. (Vens.).

glitte, uo. *glèt -ə -ət -ət* (Elsted).

glitteorm, no. se glinteorm.

glitvorn, to. *[glitwon]* (Rimsø, Djursl.).

glodder, no. *[glorə]* (Herning), tyk lerværlling, jfr. livvi.

gloende, to. *gluəń* (Hmr., vestj.); *glòwi* (N. Sams); — g-genfærd: JK. 416.91, Thiele I. 287, KrS. II. 122.85, Horns Jæger; IV. 233.58, 369; V. 355.25 benrad; 397, se *hånd; jfr. Wigstr. II. 150; Arnason I. 223. 261. 341. 366. 368. 401 „í ljósum logum“; Strackerj. I. 189. 191.182, 196 l, 208 n; — hest, se I. 599.35, med ildsko; Thiele II. 139 med g- tunge; — hund, se I. 676. 1 a; — öjne, se III. 1165.8 b; — jærnstang (s. d.); karet (s. d.), KrS. IV. 234.61; 4 kokke som forspand, KrS. V. 378.30; — penge, se II. 803.39 b, Thiele II. 185 bjærgfolks; skilling III. 257.3 a; jfr. Wigstr. FS. 193.02; — stang, KrS. II. 530.182.

glose, no. rimet, se Kr. Börner. 130, Anholt 123.328.

[**gloso**, no.] se gravso; *aks.

glotmåge, no. „g-n er en stor måge, som lægger store æg“, Kr. Anh. 112.74, 76.72, hvilken?

glotte, no. „di er oll gue, dæ glotten fylder“ (Randers), ɔ: de, som fylder vor mave, gir os mad.

glovven, to. *de gor glåvən*, rask; *æ hæst æ glåvən i æ töj* (Lem), ivrig.

glubende, to. i tlm.: *haj kam som ən glubi lòw* (Vens.).

gluf, no. slughals, Kr. Anholt 127 „glof“.

glug, no. Kr.Sagn VII. 104.371, sætte gråboner over „gløbene“, må være fejlskrift for gløgene.

glughul, no. „nogle havde et „gløøghul“ ud af enden af rollingen“, KrAlm. III. 12 (Vens.).

[**glugmåned**], no. = Januar; „har

sit navn af at fylde gluggerne, som sker i denne måned, nemlig den 12te Januar, med en del ceremonier, såsom at koge grød til at fylde gluggerne med, som skal stå åbne", Suhm Saml. I. 1. 144 (Skåne).

2. glæde, no. rim, KrBörner. 77 flg., Alm.[2] I. 19.59 flg., jfr. Amins. V. 97, VII. 99, Gasl. 59, P. Vlk. IX. 184.36, jfr. 7. lade II. 363.4 b.

4. glæde, uo. *glę glę glę̀r glę̀r* (Elsted).

glædesdag, no. *bæjldaw o bòjldaw de æ bowə gledaw* (vestj.).

1. glød, no. hældes i håndkværn og køres rundt med besværg., hvorved tyv kaldes, se JSaml. IV. 134.59, KrSagn VI. 400.71; falder g- ud af kakelovn, varsles fremmede, Kr. IX. 56.616, Alm.[2] III. 143.90; udfaldne g-er er „purses or coffins", Nichols. Yorksh. 43; — g- kastes efter bortgående: efter faddere, Sm. Medd. II. 67; kirkegangskone, Tylor Anf. II. 196; onde msker, Hazel. V. 37, Ldm. I 252, jfr. Nyland IV. 65. 135; — g- kastes gennem skjorte, mell. linned og krop, Wigstr. I. 144, Modin 11 ned., Aldén 104, Henriks. 12, Fatab. II. 8, Amins. IV. 101; fiskegarn, Säve, Hafv. S. 20; — g- kastes i: barns badevand, Glükst. SØ. 98, Hazel. V. 37, Nyland IV. 34, jfr. Gomme, Folkl. Relics 167; vand til kalveko, Henriks. 3; vand indbåret efter solnedgang, Henriks. 14; blod ved åreladning, Hazel. V. 37; barns udtömmelser, Wigstr. FS. 396.68; gær i kar og som bæres mellem gårde, Amins. VIII. 105; — g- kastes over trøskesygt barns vugge, Sm. Medd. II. 66; over hest, Asbj. III. 40; — kirkegangskone går ud af hus over g-, se II. 128.26 a; — i ævent.: g-, halmstrå, kaffebönne på rejse, Eftersl. 218.196, se Gr. KM. 18; hest får g-er i krybbe, se havre I. 512.14 b, hest I. 598.32 b, jfr. Regist. 8.

2. glød, to. „a er gløj og a er glå", Aakj., om den ivrige, raske og glade unge.

gløde, uo. *glø glø glør glør* (Elst.).

glødepande, no. FriisVN. 67 = fyrfad* (s. d.).

-glødet, tf. se ud-.

gnaddre, uo. om hund, der bider efter lopper (Vens.).

gnaddret, to. „gnadrig", Kr. Anholt 127, vranten.

gnaske, uo. *gnaski gnaskə -t -t* (Elsted).

gnav, no. se sult-.

gnave, uo.

gnaw -ər -əð -əð (Agger);

gnaw gnawə gnawt gnawt (Elsted); — *a hǫ gnawə bjæn* el. *biənt; a hǫ gnawə cət å biənt; cət æ gnawə å biənt* (Vens.).

gnaven, to. se morgen-.

gnaver, no. se hede-.

gnavering, no. *gnawrèŋ æn* (Elst.), = knavering (s. d.).

gnide, uo. *gni gni gnèj gnèjən* (Elsted).

gnidesten, no. — 1) jfr. Wigstr. I. 124, Folksed. 27, „gnidesten"; Hazel. XII. 13 billed.; „Gniddelstein", Wh. Vlk. XIV. 126 (Rügen); ZfEthn. VI. 156 billeder, ABr. 259.

[gnidild, no.] se ild II. 10.10 b.

gnidsk, to. se knisk.

Gnie-land, no. kaldes V. Jølby (Mors).

gnildre, uo. skrive småt og utydeligt, se blibbre.

gnirke, uo. *gnerk* (Vens.), gnide og „firke" i öjnene.

gnist, no. *nist æn* (Als).

gnisteret, to. *æ nistərə hǫn* (Lem), den hvidspættede h-; se små-.

gnubbe, uo. *di sto ò gnòpə dəm åp a hinå'n* (Elsted), om heste f. eks.

gobbre, uo. se govre.

god, to. *gui* itk. *gòt* (Als); *haj æ så gu som dawi æ låŋ; di æ så få gu* (Vens.), ɔ: de holder sig for gode; *ən æ ğowr a gåt o drætəð mæ de sam* (Thy); 470.47 b, „godt og ikke godt", se slem; jfr. bedre, bedst.

godaften, *gojå'wdən* (Als); spøgende svar, Lidmål 29; trolde og vætter kan kun sige: „aften"; god opfattes som gud, se Møller, Bornh. 34; Kr. Sagn I. 18.12, 72 øv., 124.73, 147.47, 234.39, V. 290, se guds navn; Garún for Guðrún, Arnas. I. 282.

goddag, *goda'w!* (S. Sams); på Læsø har man svaret: „Gud signe Jer stakkel!" Bing 178; „det er godawsens vist", Kr. Anholt 89.11, forsikring „god dam"(?); *goda'w!* spøgende svar: „ta din hat aw, ta din lue på og lad mig gå!", KrOrdspr. 546; jfr. Amins. I. 94, Lidmål 29; remse:

goda'w, betə får! sekə hæjst do hår . . ., Kr. Börner. 32.19; trolde og vætter kan kun sige: „dag!“; ved hilsen kan man til vætte sige: „en lykkelig dag idag!“, se KrS. I. 442, jfr. 59.60; jfr. *godaften.

goddag-kjæp, no. *goda'wkæp æn* (Århusegn), spadserestok, barneudtr.

godefader, no. „min gwåffer var flyvegal“, KrAnholt 57; „tre gwåffere“, 109.61, bedstefader.

godemoder, no. „min gwåmmer“, Kr. Anh. 57.

goderåd, no. se FbJ. I. 114; „Eisenkuchen“, Roch. Naturm. 271.

godmorgen, *gomå'n* (S. Sams); *gomåən* el. *gomårən* (Als); svar, se Lidm. 29, jfr. Wh. Vlk. XV. 60.

godnat, svar: „sov hos vor kat!“, KrBörner. 12.86; jfr. Lidmål 29; trold kan kun sige: „nat“, KrS. I. 124.73, se *godaften.

gods, no. *hiəl hans gåsi* (Sall.), alt, han ejede.

godt, to. præsten kan hverken göre ondt el. godt, KrAlm.² II. 41.113; Tyskeren i helvede, jfr. Eftersl. 73.47.

godtår, no. se TrLund V.² 143, Dania V. 103, Nyrop VSk. 63.

goe, no. Februar, se *gue.

goeni, udrbso. jfr. JK. Æv. I. 58. 61, „det er, så goen, ikke mig selv“ (Bogø); offer til Goen, FbJ. II. 57. 307.

goer(?), to. skrantevorn, Krist. Anholt 127.

goje, no. *gòj æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), skældsord til en meget enfoldig kvinde, gås.

golde, uo. *gòl -ər -c gol̥c* (Vens.), føre dum og enfoldig tale.

goldhind, no. hind, som ingen kalv har fået, KrS. I. 372.15.

gormes, no. *gårməs æn* (Vens.), skæo. om vrövlagtig, storvoksen kvinde.

gotte, uo. *gåt -ə -ət -ət* (Elsted).

govreryste, uo. *govərrest* (Sall.), = govre.

2. grad, no. „a holder ett te manne gråder“ (Sall.), ɔ: har ej stor modstandsævne; billedet fra brændevinens sprit-holdighed?

3. grad, no. *lèt graj, nuə graj*, småtteri, måske også *grajəri'*, små stykker; *dər æ nuə grajəri i ölət* (Elsted).

gradbjærg, no. *dər ər eŋən graðbjærə i dæn flask* (Lönborg), ɔ: indböjet bule i bunden; se 1. grad; den kaldes også *æ græðbjærə* (vestj.), den er bedrøvelig at se i brændevinsflasken.

grade, uo. *grar -ə -ət* (Elsted), måle med gradestok.

-gramset, tf. se over-.

grand, no. *gron* flt. (Elsted); *graj et* (Lisbj.Terp.); se støv-.

grande, no. 2) jfr. KrAlm. I. 4.7 „der skal have stået en gr- udenfor en gård her midt i byen“ (Bode, Ørsted s.), vel: grandesten el. lign., jfr. I.² 7.11.

grandebakke, no. bakke, hvor grandestævne holdes, Kr. Alm.² I. 6.6 (Jerup, Vens.), jfr. stævne på „grannabacken“, Sundbl.² 266.

grandebrev, no. Høgsted bys, Friis VN. 58 b.

grandefoged, no. se Krist. Alm.² I. 6.6.

grandejord, no. byjord (Randers), jfr. gadejord.

grandelag, no. *grånlaw* (Tandslet, Als), = indgangsgilde (s. d.), JSaml.³ I. 96 (Djursl.).

grandepind, no. se *budstikke, stævnestok, tallie 3.

grandestævne, no. se Krist. Alm.² I. 6.6.

grandetræ, no. hvor bymænd samles til grande, Kr. Alm. I. 4.7.

granner, to. *han æ granər* (vestj.), kan være omskrivning for: han er en tyv.

grant, to. *de æ rèn å gròñc* (Vens.), = *rèn å bòr*.

grantræ, no. *grantrèj è* best. *-ə* flt. *-ər* (Vens.).

grasat, bio. *kyr i groså't* (Mors), køre i stads til besøg, vist glds; *wi cyr gråsò't* (Vens.), ligeså; *haj ræñc gråsò't*, løb uden mål og ærinde.

gratte, uo. *grat -ə -ət* (Elst.), kramme mellem hænder.

grattet, to. smudsig (*Als).

grav, no. er 6 fod lang, Köhl. KS. II. 24; den kristne døde har hoved mod vest, se lig II. 410.16 b flg.; — er jorden uviet, sættes stage ned til den døde; når vievand ved præstens nærværelse kan skaffes, trækkes stagen op og vievand hældes ned, se Folkl. XVII. 408 (Grönl.), efter Thorf. Karlsefnes S., en tilsvarende

skik indtil vore dage i Sverige, hvor begravelse har fundet sted uden præstens nærværelse; — hdske grave vender N-S-, se Maurer 112; vendes således for at drille den døde, el. når uværdige jordes, Arnason I. 233. 234; — g- hvor sol skinner først morgen, sidst aften, Arnas. II. 81; hvor kirkeklokke ej høres, sol ej skinner, s. 87, jfr. lig II. 410.186; — døde bor i *grav (120.20 a), jfr. Bjerge Aarb. IV. 63, V. 13 flg., FbJ. I. 14; Askepot søger moder ved hendes g-, Kr. XIII. 123, jfr. Registr. 47; g- vælges nær alfarvej med fager udsigt, eller hvor sol kortest skinnede, Thorkelsen 56; hvor man kan se både land og hav, s. 209; — hul ved den ene ende, hvorfra genfærd går op, s. 147; hullet kan aldrig stoppes, KrS. IV. 391, V. 119.66, 452.04; ved fodenden, Kr. Alm.[2] V. 82.29; jfr. Hauken. IV. 505, Knoop Ps. 128; — brændevin hældes ned til død, som ej kom med til gilde, Arnas. I. 241; døde får sko, brændevin, skål med grød med, CavW. II. LII, se frugtsommelig I. 376.27 a; — alle grave er åbne nyårsnat, Arnas. I. 223; g- er åben, mens genfærd er borte; kan ej lukkes, sålænge noget, der tilhører levende, er i den, Arnas. I. 282. 286. 288, Maurer Isl. S. 301; levende går i genfærds åbne g-, Arnas. I. 265; — hadefuldt genfærd bryder fremmed g- op, Arnas. I. 306; — g- er grön vinter og sommer, Arnas. II. 93, Knoop Ps. 129; — død tåler ej, at græs på hans g- slås, Arnas. II. 81 ned.; — synders g- på gangsti, alle skal træde på den, Hofb. 50; — g- el. jorden vil ej modtage lig, se Müller-Saxo 613.9, Erik Menveds, jfr. en række henv. Wh. Vlk. V. 239; — adelige døde tåler ej borgerlige, Kr. Alm. II. 82.211; — g- skrider sammen, da død skal jordes, KrS. V. 85.60, jfr. Knoop Pm. 278, †grav; — ved helgengrav bön, Kr. Æv. III. 1, jfr. Gr. Myth.[2] 1129, lægedom ved; rejse til hellige g-, Krist. XII. 50; — natravn søger fred ved Kristi grav, CavW. I. 468; — syge, der våger på Sæmund Frodes g-, helbredes, Arnas. I. 490; — jord fra ny g- er lægemiddel, KrS. IV. 596.50, mod feber; 598.63, mod lændelamhed; 616.28, mod modermærke; VII. 236.03, helbredelse eftersom lig fortæres; jfr. Jons. Möre 7, Arnas. I. 292, græstørv fra kærestes g-, se *jord 4; — levende lægges i g- til helbredelse, Kr. IV. 396.37, Sagn IV. 563.10, 581.16.18; —14.19 person, som ej kan ligge tör; —17 epileptiker, kastes 3 gange jord på; —20 drikkesyg, ligeså; —22 barn som ej trives under hyldetræ; —21.23-25 der plöjes og sås over den som ligger i g-, jfr. JSaml.[3] II. 238. 39. 40; jfr. CavW. II. XLIV.102; — sygt barns töj lagt i g-, KrS. IV. 619.47; krukke med sygt mskes urin, s. 606.33; en lås til trolddom, Kr. IX. 387.38; — trolddom ved grav: præst kryber baglængs om g-, KrS. V. 191.17, 427.12, se *baglængs, 2. mane II. 547.36 a; — sten fra sidste g- tages med mund mod tandpine, KrS. IV. 603.14; — forhekset bøsse lægges tværs over g-, Amins. VIII. 98; — ser frugts. kvinde åben g-, får barnet skjævr (s. d.), Skytts h. 152; — går man over synkende g-, får man epilepsi, Amins. IV. 83; med åbent sår, bliver det ulægeligt, Hofb. Nerike 223; plukkes blomst på g-, får man „likmask“, Runa VIII. 36; — falder g- sammen, varsles død, Krist. Alm.[2] III. 167.60.61; regn i åben g-, varsler ny g-, Arnason II. 551; g- skal lukkes, för brudefolk kommer, Djurkl. Unnarbo 53; — gadenavn i Årh. o. fl. st. „*Gravən*“, ɔ: gravene, se DSt. I. 127; se *fæ-, kalk-, Kristi-, *lig-, natmands-, *rakker-, slots-, trille-.

grave, uo.

graw grawə grawt grawt (Elsted);

graw grawə grawə grawə (Als).

gravelsmø, no. en slags ellekvinde, KrS. II. 7 (Øland).

graver, no. = esepige (s. d.), Krist. Holmsland 8 øv.; se *bakke-, *bjærge-, *dige-, *guld-, op-, sand-, tørve-.

Gravesdag, no. se Krist. Alm.[2] I. 71.73 flg., 12. Marts, = Gregorius (s. d.), synes at sammenblandes med Georgius, se Gravesmarked.

Graves-marked, no. 23. April, Georgius, i Tarm, hvor årets havrepriser fastsættes.

[**gravgods**, no.] se lig II. 411.36 a flg.

gravhö, no. *grawhø è* best. *-ə* (Vens.), = *hø å törəgrawən.*

gravjærn, no. til bidsler for løbske heste bruges omsmedede greb af ligkister, KrS. VII. 464.98, jfr. Gr. Myth.[2] 1121, se gigtring, kirkegårdsjærn, ligkistesöm.

gravskrift, no. mand gör sin egen, KrSagn IV. 424.18; en række KrAlm. VI. 201 flg., VI.[2] 40. 260.46. 47; JSaml.[3] VI. 379; „hvad [jeg] er, har [du] været", KrS. III. 177, her er du og jeg af den bekendte g- ombyttede; jfr. „quod nunc es fuimus, quod sumus hoc eris", se Köhl. KS. II. 27 flg., Wh. Vlk. XXI. 53. 89, XXII. 293; g-erne har man kunnet se hænge i en krans af kunstige blomster, skrevne på papir, i glas og ramme, på kvindesidens væg i kirken el. i hjemmet (vestj.), jfr. Bondel. 54 anm.

gravso, no. jfr. Gr. GldM. II. 232; „kirkegrime", Thiele II. 273 flg., so III. 450.2 a; „g-en har været fader til ham", Kr. Anholt 126.361, om den langsomme.

gravøl, no. i Skjæve holdt bønderne endnu 1852 en slags gr- udenfor kirkegården efter jordpåkastelsen med meldmadder og brændevin (Vens.); er vel en lignende skik som har været brugt i Sælland under navn af „sjæleøl".

gravål, no. se Aasen 2. aal 2, dyb rende.

1. **greb**, no. *gref æn gref* (Hmr.); *griəf- i* (S. Sams); *griəf æn* (Als); gr-, hjemmegjorte, af træ, Kr. Alm. I. 56.95; skal sættes ind aften, ellers kan underj. bruge mskers kraft (Randers); sættes over dör, når ko har kælvet, Kr. V. 291.73, jfr. Deeney 18; arbejder selv, Sgr. VIII. 35, se redskab; se *orme-, læsse-, tørve-.

2. **greb**, no. *gref et* el. *gref æn* (Als), en hank.

grebning, no. — 2) *„æ stu sjæl i æ græwnəŋ"*, Kr. Molboh. 98.14. 15, ɔ: på gulvet mellem kirkestolenes to rækker.

greddel, no. *grel æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.), således vist rigtigst; *grèrəl æn* (Lisbj.T.); *gredəl* (Ølgod).

Gregers, no. *Gresə An Mari·c* = Gregerses [datter] Ane Marie (Vens.).

Gregorius, no. se KrAlm.[2] I. 71.73 flg.; man fejer for bierne, Sgr. VIII. 110.76; se Benedikt, Gravesdag, St. Gallus, Gregorius.

gren, no. *gren æn gren* (Elsted); *grèn i* (Vens.); *griən æn* (Als). — 1) = rgsm.; *dæň gren, dæ böjə sæ, æ bær som dæň dæ brestər* (Branderup, N. Slesv.); ofre af gr-, DFM. I. 114.4 på Troshöw, Frederiksb. landevej; se ofre II. 734.39 b, 4. ris III. 67.8 a, sten III. 553.3 a; jfr. *vang. — 2) på ploven: den jærnstang, der går ned ved skærets og muldfjællens forkant og holder dem i stilling. — 3) *i undərli grèn* (Vens.), löjerlig fyr; se jærn-, rönne-.

Grete, no. navnerim, Krist. Börner. 128.89; Margrete Sprænghest, se Urdsbr. II. 87.

-grette, no. sande-.

greve, no. *de ær eňc hwa da gröwən jawər* (Vens.); *gràwər å karpər ka eňc trywəs i Wænsøsəl* (sts); skibet, „hvori tre greverne var", se Krist. IX. nr. 67, Bergr.[3] nr. 98, jfr. Wh. Vlk. XVIII. 394, XIX. 194 m. m. henv.; se maj-.

grevebud, no. se rövbud.

2. **grever**, no. flt. *gràwə di* best. *-ərən* (Elsted).

[**grib**, no.] se *gam.

gribe, uo.

griv -ər grev grèvən (Hmr.);

griv grivə greəv grèvən (Elsted).

gribeling (?), no. „lege gr-" (*Als), tagfat.

gribning, no. en gr- humle, ɔ: håndfuld (Viborg, Skive), se JSaml.[3] VI. 342.

gribsmutter, no. jfr. Kück 2, „Mudder-Gripsch"; ABr. 286 „Mutter Greif".

grikke, no. „Per Helmer i e grik" (*Als), i krogen.

gril, to. *han æ gryl o ət* (Herning), stærkt opsat på.

grim, to. *hun æ så grem, dedə fæj ka bøl æ hęjər* (Vens.); ønske, at pige må blive den grimmeste, Eftersl. 105.

grime, no. må ej borgives med solgt hest, se *bidsel; hestesko I. 604.22 a; kastet på havfrue, hindrer hende i at komme bort, KrS. II. 149.18; på tryllehare, — nøgen kvinde står i stedet, Møller Bornh. 48.

grimepenge, no. jfr. luckpenny, milchpfennig, gottesheller ved handel, se Mélus. VII. 210.

grimet, to. se rød-.

grimling, no. *gremləŋ i* (Vens.), = grimrian.

grimmiskovkat, no. sær, ubegribelig person (glds Vens.); jfr. Fb. Bondel. 175, Krist. Börner. 146.88; „hun ligner grim-i-skov-kat", KrAnh. 126, om den skidne.

grine, uo. *grin grinə grin grin* (Elsted).

grineond, to. *grinun* (Elsted), overmåde gnaven.

1. **grinne**, no. se aften-.

grinnepyt, no. se *dælken.

grinner, no. *di Kihålm griñərər* (Lindk.).

grip, no. sjældnere navn til hornfisk, (Agger), se 1. give, horngjedde.

gris, no. *gris i* best. *-i* (N. Sams); *grics i* (Børgl., Vens.); „wi hå slagded grisin“ (S. Herr., Djursl.); *gris et gris* (Als); *kom hèr, do grijsi* (Vens.); *røk i rævət, Ras, hèləs dronə grisən* (Elsted), se rykke; „Gris“, øgenavn, Kr. Alm.[2] VI. 355.42 (Mygdal, Hjörring); — i stedremse: *„di Kjærbøləŋ gris“* (vestslesv.), Kr. IX. 130.344; — kaldenavn, se *nasse; — spiser vælling med börnene i stuen, Sundbl.[2] 255; — hører med til rakkerfølget, se III. 8.20 b; — købt g- skal *baglængs (s. d.) sættes i sti, KrAlm.[2] I. 179.25, jfr. Bartsch II. 156.713; — g- kaldes „pølse“, KrS. I. 315.49 flg., se pølse II. 907.12 b; — „røde grise“, jfr. *a ska, pin, wòl dæ i betə grijs, hwes do eñc tijər* (Vens.), ɔ: blodig bag; — martsgrise er lette at fede, JK. 225.66; dødsvarsel af milt (s. d.) i julegris, —67; sort g-, født i hvidt kuld, dødsvarsel, —68; — „jeg kan en vise om smedens grise“, börnerim, se Krist. Börner. 85.704; — drikke dramme efter antal af ben i grisefod, Hazel. VI. 34 (Valders); — i ævent. dansende grise, se Regist. 20 a; — væder og gris, som bor i skoven, Asbj. II. 1 flg., jfr. Krist. Dyrefabl. 48.68, Wh. Vlk. XI. 176.26, Ndl. Vlk. III. 220, Tr. pop. XI. 521.40, XXIII. 290, Amer. Flk. XIV. 250.11; — stikke finger i rumpe på stegt g- og slikke den, KrSkS. 81.120, KT. 234.573, slgn Wigstr. Sag. 109; jfr. Ndl. Vlk. XIII. 61; — mskes fylgje, KrAnh. 89.216; „niðagrísur“, udøbt barns sjæl, Hmh. I. 331, jfr. Wh. Vlk. II. 6 (Færøer); — 13) muret rør fra ildsted til skorsten (Vens., vist alm.); — 14) legetöj, gjort af irisfrugter, der forsynes med 4 pinde som ben, et stykke af stilken er hale, det hele: en gris (Børglum), jfr. Tr. pop. X. 646, XII. 374, VIII. 239; — 15) frugten af hyben (Kejnæs, Als); — 16) en „ring“ bl. håndværkere: der forlanges så meget for et udbudt arbejde, at den, som erholder det, kan betale de andre medlemmer en godtgörelse; se kjæltringe-, kjøkken-, leve-, mog-, *poje-, påske-.

[**Griseldis**, no.] se Kr. Æv. IV. 1 flg., den tålmodige kvinde, „Gret Sælle“; Registr. 36, Nyrup Morskabsl. 141, Elberling Folkebøger I, GldM. II. 167, DgF. V. nr. 257, Arnas. II. 414, Bergh I. 41 „Gro Selde“, Amins. VII. 41; se Köhl. KS. II. 501 flg. m. mangf. henvisn.

gro, uo
gròw -ə gròwt gròwt (Elsted);
groə groa groi groi (Als);
se over-.

grob, no. *groəf* el. *gråəf æn* (Als), = grebning 1.

1. grobe, uo. *grøv*, grave grøft (Vardeegn); *de grøvən*, grøftearbejde; se *ind-.

grob-odder, no. konavn; se odder.

grobsvold, no. *gråwswål* el. *-wåləŋ æn* (Lem).

groet, tf. se ind-.

grottes(?), to. forædt, Kr. Anh. 127.

grov, to. om det stjålne lærred: „det var groft“ — „det kunde godt bruges til bukser“, se Sgr. II. 84.407, Eftersl. 72.45.

grovbrød, no. *gròwbrę* (Mols).

grovmellemmad, no. *„muwər gi mə ən gråwmælmað, æjsən skiðər a i æ sæŋ, mæ rulpøls o!“* — fader svarer: *„hwa sæjər do, gu dræŋ?“* — *„dę ər ən añən saq, ær I hjæm, så sæjər a eŋən teŋ“* (vestj.).

grube, no. slugt med træer og vandløb, Krist. Alm.[2] V. 78.17 (Herskind ved Århus).

grude, uo. *grur -ə -ət* (Elsted), belægge med grus, gruse.

grudet, to. *æ lååñ æ grurə* (Als), gruset.

gruekjedel, no. *grukejəl i* (S. Sams); jfr. Kück 195 „Mûrketel“; var den af støbejærn, udkogtes den med hestemøg og ler inden brugen (Herning).

grueret, to. *de æ gruərə* (Lem), grueligt.

grums, no. se spå III. 524.48 b.

grund, no. *groəñ æn* (Als), se *kobber-, ler-.

grundbog, no. *gruñbok æn* (Als), panteregister.

grundorm, no. drukket af ko, jfr. Wilde II. 69.

grundtvigianer, no. *hon æ groñcwigiaˑn* (Vens.), tilhører den grundtvigske retning, se indre mission.

grus, no. *gruəs* (Als), skærver, små-

sten, så vel som grus; *wi ska kiər ætə grås få Sårən* (Mols).

grut, no. *grotər* flt., småsten (Jannerup, Varde).

gryde, no. „pot å pand' å grier (flt.) å kar" (Mols); „der var ikke godt i gryden", KrAnh. 87.4, ɔ: i vente; *nè gryən blywə we' å koq ætə de dæj æ tò å iən, æ dər ean hèqsə te ste* (Vens.); „det går til Gryderup" (Boslunde s. ved Korsør), ɔ: kommer i gryden, Kr. Ordspr. 531; Molboernes gryde, der koger af sig selv, jfr. Asbj. II. 219; se fremdeles: Tr. pop. XI. 623, XIII. 397, P. Arch. III. 611, Amer. Folklore XXII. 277 (Indian.), jfr. Straparola XIII. 2, flaske, som altid er fuld, sælges; — s. 494.35 b g- som pimper, se Registr. 62; heks (I. 581.14 b) ses med g- på hoved af den, som har „brægenfrø" i sko, KrS. VI. 425.68; — „handle med g-r", leg, Krist. Börner. 535.22; — gåde om g-, jfr. Kr. Molboh. 49.159, slgn Sm. Medd. II. 6; se *kartoffel-, kål-, *nat-, *rakker-, syde-, tal-, trykt-i-, tumlings-.

grydefjæl, no. jfr. Kr. Alm.² V. 7.10.

grydeklud, no. en klud, et par tommer bred, 6 tommer lang, som bruges til at væde leret med under pottearbejdet, Kr. Alm. V. 13.

grydepige, no. se Kr. Alm. V. 13.

grydeskraber, no. jfr. Amins. VI. 48 „den som river skinned åv gröten, han kommer inte i Guds rike".

gryld, to. se gril*.

gryn, no. — 1) *æñtən skal 'ət gi gryn ælər kåst po·s* (Brańderup, N. Slesv.), udtr. er mig dunkelt: det skal briste el. bære (?); udstrøede g- viser vej, KrS. I. 240.51.70, II. 527, IV. 513.58 flg., jfr. mel, nögle II. 723.10 b, ært; slgn Deecke 77, GrKM. 15, Tr. pop. XII. 686. — 3) „hun hær et hielt fjerringkar fuldt åw di gryn, vi kålder otskillingstykker" (Als).

grynbøsse, no. ofte skal siges *„groñbøs"* (Herning), jfr. læderbøsse.

gryneret, to. om kartofler siges ej: *mjèlə*, men: *grynərə* (Vens.),

grynhov, no. *grynhòw i* (Vens.), kar til at opbevare gryn.

1. **gryv**, to. *de æ no de grywəst* (vestj.), det pynteligste, bedste.

græde, uo.
grær græṛə grææər græət (Elsted);
grę græṛə grę græt (Als);
„græde med törre öjne ligesom Tyrris gris", JSaml.³ I. 89 (Mols), el. „—ligesom svinene"; „græde jammerens skrål", KrAnh. 97, g- stærkt; hvorfor nyfødt g-r, Urquell II. 6, en engel slår det (Jøder); — g-r spædt barn med tårer, har nogen bandet det, KrAlm.² III. 109.86; — dåbsbarn som g-r, se *døbe 118.19 a; — den som g-r nyårsmorgen, skal g- hele året, Krist. Alm. IV. 141.8; — *brud skal g-, 64.32 a; — kvinder, når gæster går fra bryllup, Hazel. V. 33; — g- skåler fulde, se tåre III. 947.11 a; — g- og le, sølv og guld, jfr. Segerst. 191, Arnas. II. 425, Maurer 285, Rittersh. 72; se Köhl. KS. I. 126 m. henv.; Artin Pascha 266, når barn g- — torden, ler — solskin (Ægypt.); — man må ej g- over død el. døende, se moder II. 600.16 b, Afzel. II. 29; tåre III. 947.22 a; jfr. Wigstr. FS. 15, P. Vlk. VIII. 135, Bartsch II. 89.274, Schamb. 220.233-34, BShr. 543, Addy 138, Wh. Vlk. XIX. 322 (slav.), Temme Ostpr. 282, Hearn Korokoco 80 (Japan); — naturens gråd over Balder, se Bugge Studier 55 flg., 238 flg., 279 flg., jfr. Kalev. XXXVI. 307, Weil, Bibl. Legend. 30, Amer. Flk. IV. 200 (Indian.); — pige må ej g- i ævent., Skytts h. 45, Arnas. II. 336, jfr. Ritterhaus 18. 22; — forklaring hvorfor person g-r el. ler, se le II. 389.48 a, jfr. Urquell² II. 80, Swynnert I. 360, II. 204, Kat. Sar. II. 299; — ved synderindes gråd, brister djævelens lænke som bandt hende, Gering II. 107; jfr. legenden „Ritter mit dem Fässlein", Hertz Spielmb. 218; — vædes vissent træ med tårer, grönnes det, Kr. Jans. Ev. 32; se klynke-, sluk-, snøfte-.

grædebjærg, no. se *gradbjærg.

grædedans, no. se Kr. Anh. 104.49, glds dans.

grædt, tf. se u-.

grænde, uo. se grinne.

grænse, no. omgang om sognegrænse, se skjel III. 264.9 b; g- hvor to mødes, se skjel III. 264.39 b; jfr. Lütolf 391. 577, Schw. Vlk. VIII. 307, HaRh. 235. 468, 352.708, smlgn *korsbyrd.

græs, no. *gres de* (Als); *destąñ æ græs growr, dər æ ǧæjsləŋər* (Thy); — g- gror ej på grav af myrdet, hvor udåd er øvet, blod flydt, KrS. IV. 256.32, 417, V. 346.01; jfr. CavW. II. 134, Wigstr.

FS. 291, Choice Notes 27, Denham Tr. II. 23, Tr. pop. XVIII. 382, XXI. 251, hvor guillotine stod; — hvor ugudelig er jordet, KrS. IV. 385.96, 446.88, Sande I. 86, Folkl. Journ. V. 43; — hvor genfærd er nedmanet, Kr. S. IV. 165.79. 81, 181. 25, 359. 22. 43, V. 346. 98, 349. 10, Thiele I. 288, II. 165, Arnas. I. 339; — grönt g-, hvor genfærd er nedmanet, KrS. IV. 155.47, 359.22. 24. 25, V. 191.17, 229.28, 389.72; — g- gror ej, hvor utro bruds vogn vendte, Sgr. III. 208.45, Sgr. I. 20; — hvor trold slæbte brud, KrS. I. 244. 246, senere dog grön sti; — ej på troldesti, CavW. II. 161; ej, hvor fanden fo'r i jord, KrS. IV. 371.67; ej, hvor fanden har løbet, Henriks. 59; — ej, hvor drage bor el. dens blod er rundet, Kr. S. II. 308.42, Thiele I. 276, II. 55, Wigstr. FS. 341.20, Nyland IV. 105; — jfr. heller ej, hvor kæmper stred, Hmh. I. 349.27; hvor Stærkodders blod randt, Müller-Saxo 404.6, jfr. Powell-Saxo LXXXI; — hvor mand af Ruben stamme er jordet, Arnas. II. 50; — „rødt græs" (s. d.), hvor slag stod, jfr. „kong Bugges blod", petasites officinalis (Middelfart); Wigstr. II. 287, Shetl. Folkl. 1; — sort g-, da „sorte" død kom, KrS. IV. 556.79; se *drage-, hegnings-, muse-, oksen-.

græsand, no. *gresæn̩ər* flt. (Hmr.), stokænder, anas boscas.

græspind, no. se lårpind.

græsse, uo. *grės -ə -ət -ət* (Elsted).

græsspire, no. *gręsspijr æn -ər* (Agger).

græsstrå, no. flöjte på, Kr. Börnerim 675.

græstørv, no. *di hå læjən ən grestörə öwər æ huwə o' ham* (vestj.), ɔ: han er død, se *dø 117.15 b; — retssymbol, se 2. skjøde, GrRA. 112 flg., 115; jfr. Tr. pop. XXIII. 122, „par rame et bâton"; — gå under opskåren g-, se Dania I. 24, GrRA. 118, Wh. Vlk. III. 224, IV. 214, Fritzn.[2] jarðarmen; jfr. TrW. 44, sværge med g- på hoved; trække barn gennem g- til lægedom, se skjævr, jfr. Amins. IV. 83. 100; — lægedom ved g- på hoved, Kr. S. VII. 422.99, fra kirkegård; jfr. CavW. I. 412, Sundbl.[2] 381, Amins. IV. 86; — lægge g- på hoved, ɔ: gå ind under de dødes kår, se Fb. Bjærgtagen 117; så kan man nyårsaften se døde, Kr. Alm. IV. 136.11. 14; huldre kan ej se jæger, Sande I. 26; jfr. Bergh Segn. 133, slgn Fatab. I. 241; med g- på hoved se hekse, Thiele Overtro nr. 726, Hazel. VIII. 65 (Norge); — g- lægges på bikube ved dødsfald, CavW. I.483, se*jord 4.

græsøl, no. (*Als), = slætgilde (s. d.).

grævling, no. se *sand-.

grød, no. *gręə i* best. *gręəði* (N. Sams); *glaj te gręð* (Mols); *grøə æn* (Als); *„pof pof py . . .",* rim, KrBörner. 6.21; „mælk og grød er dagsens ret . . .", Kr. Alm.[2] III. 124.51; — kone tager et bygneg hjem, klapper kærnerne af, maler dem på håndkværn og koger grød, III.[2] 30.10. 11; — når „hvitgröt" koges, bindes uldtråd i grydeøre, lægges gl. sko under gryde og sølvslant i den, Aldén 107; — svides flødegrød, kastes uldent stykke under gryde, Hazel. VIII. 69.36; — g- fremsættes i drejede træfade, CavW. II. 192, billede; — g- lægger sig som bomuld om hjærtet, Wigstr. Folks. 92; — altid skal der en pind til g-, Sundbl.[2] 162, ɔ: man skal spise el. drikke noget ovenpå, jfr.pindløs; — gildesret, grød i smsætning = gilde, jfr. Säve, Åkerns S. 60; „g-gilde" efter barnefødsel, Sgr. III. 131 (Fyn); — „grødrim" se leverrim, jfr. FbJ. I. 187. 196; — nyårsaften tager husfaderen en stor skefuld g- — god høst, el. hver begynder med 4 skefulde for hvede, rug, byg, havre, en for hver kornsort, KrAlm. IV. 135.4. 5; — juleaften mandel i g-, se FbJ. I. 119, II. 256, jfr. bönne II. 264. 376; g- sættes juleaften ud til nisse, II. 688.36 a, jfr. KrS. II. 78 nr. 11; 101, sød boghvedegrød med smör; nissens g- gemt under sten, II. 100.24, se Wh. Vlk. VIII. 130, Hofb. 107; gårdbo tillader kun g-, ej kål juleaften, KrAnh. 72.156; — i ævent. og sagn: sveden g-, JK. Æv. 106; g- kommer tyv i kongens seng, Arnas. II. 514; — giftblandet g-, KrJans. Ev. 5; — bjærgmands g- giver styrke, II. 630.24 a, jfr. Kr. Alm. II. 168.94, Sagn I. 58, 273.28. 29, Thorkels. 73; — trold trakterer mand, som synger for ham, med g-, Arnas. I. 196 flg., jfr. Thorkels. 73; — dræbe ved at hælde hed grød i sovendes mund, se sove III. 472.11 a; — g- gemmes for Svenske i brønd, KrS. IV. 114; se *byggryns-, *flinne-, kline-, mad-, pølse-, *skjule-, *skjövr-, skyde-, stikkelsbær-, sådde-, tinster-, ærte-.

grøde, no. *grø de* best. *grøə* (Vens., Børgl.), samling af vandplanter, især potamogeton; sygelig udvækst, Kr.Sagn VII. 436. 66-69. 95, hvorledes bortskaffes, jfr. *død 120.37 b; se åle-.

grødeål, no. angvilla acutirostris Kr. (Randers).

grødkiger, no. i stedremse: „Torsted grødkikkere“, Kr. Ordspr. 521 (Ringkøbing).

grødliv, no. stedremserne, se Krist. Ordspr. 520. 526.

grødpæser, no. ɔ: grødperser.

grøft, no. *gröwt æn* (Als), se grob; en stjålet g-, KrMolboh. 25.82; se stand-.

grömme, no. uo. nordfr. grum; uo. gremmen, Johans.; ostfr. grômen, Fische ausweiden, das grôm ausnehmen; holl. gromen.

grön, to. *gröən* (Als); „pented mæ en hiel hoven græent“ (Mols); *ròwi æ grœən; grèsə æ grœənt* (N. Sams); farve g-t, se Bondeliv 105; farve for alfer, vætter i skov og mose: g-klædt mand, KrS. II. 10.37, ellekongen; „grönne drenge“ ofte med røde luer, KrS. I. 6.19 flg., II. 17.65. 78, ellefolk; — g- klædt pige fra mose, Thiele II. 239; huldre, Faye 41, Asbj. III. 196; „Holzweibel“, Gr. Myth.[2] 451; ellepige med grönt skørt, ærme, KrS. I. 16.65, afdød person; g-t er alfers dragt, Hartl. FF. 128. 132, Rochh. Arg. S. I. 213 m. henv.; — djævelen er grönklædt, Z. f. M. II. 63, Gr. Myth.[2] 1016; „Grünrock“, RhA. II. 203; „Jan Kräuger aus Philippsgrün“, Jahn S. 271.342; nøkken har g- hat og tænder, Gr. Myth.[2] 459, Sagen 59.52; de dødes vagtmand, „vökumaður“ er g-klædt, Arnas. I. 223, se *dø 117.35 b; — i ævent. den grönne ridder, Registr. 29, jfr. Cloust. East. Romances 545; Ridder på grön hest i Arthur Sagaen, Folkl. XVII. 338; — talemåder: grönne sko, se III. 287.7 b; göre sig g-, Amins. VI. 62, indynde sig; „komme på en g- gren“, jfr. Lauchert, Physiologus 226; „du er for g-“, ɔ: for ung, uerfaren, jfr. Ndl. Vlk. III. 127; „ligge på landet hos madam Grön el. Græsmejer“, jfr. Jahn Zauber 20 „Lagerdienst üben bei Mutter Grün“; se lyse-, mos-, spansk-.

Gröndal, no. stenen i G-, III. 554.4 b, DFM. I. 108.86, mell. Ulstrup og Rønge (Viborg A.).

grönhavre, no. *grönhawər* (vestsl.), havre i grönjord.

Grönland, no. se *dø 117.19 b, *grön.

Grönnegade, no. se Sortebrødregade.

grönpadde, no. *grönpa æn -parə* (Als), løvfrø, se kålpadde.

grön ridder, no. se Kr. Æv. III. 61, kirkegården, døden, se *Grönland.

grönsadde, no. *grönsa* (Lysabel, Kejnæs, Als).

grøsel, no. *ålər ən grøsəl* (Mds h.), aldrig en smule, Kr. Alm.[2] VI. 338.91, se gryssen.

grøtus, no. forgjort bøsse pumpes ud med g-, Kr. VI. 362.86; crocus martis, jærntveiltehydrat(?) brugtes til at polere metal med.

grå, to. g- mand, kone, troldfolk, JK. 345.28, jfr. Gr. Myth.[2] 945. 977, Sagen I. 318.72. 73; se perle-, selv-, stål-, sølv-.

gråbolde, no. se kobolde.

gråbone, no. varsler frugtbar jord, Kr. Alm. I. 43 q; er en ond urt, syndens symbol, Runa VII. 35; piger går med g-kranse om hoved midsommersaften, Bureus 207; er virksom mod trolddom, Wigstr. FS. 171.

gråbæ, no. i en kortleg: „sølle grå får“, gråbæ-æ“, Kr. Börner. 344.22; se grø ronnevæder.

Grådonner, no. æventyret om den stolte jomfru (Sønderj.), se Gr. GldM. III. 1, Æv. III. 58, Registr. 121.

gråitsken, no. gråirisk (*Als).

grålår, no. navn til Harboøreboer (Thy), se Kr. Alm. III. 84.97, jfr. Nyland IV. 7 „grå rock“, bonde.

grånakket, to. „de grånakkede“ skal lus kaldes i jul, Kr. Alm. IV. 103.23, se grå 2.

grå ronnevæder, no. spillet se Kr. Börner. 706.35, jfr. 344.22.

1. **grås**, no. *gråsæn* (Als), el. *gråsparə.*

3. **gråz**, no. se grus.

gråsejd, no. *gråsèj æn* (Vens.).

gråssegilde, no. (Als), se spurvegilde.

grå torsdag, no. se Krist. Börner. 370.98.

gråværk, no. „konen var iført en alm. g-skåbe el. kofte“, ɔ: en kort, ærme-

løs kåbe af blåt ulddamask . . ., som ofte var kantet med g-, FriisVN. 115, ɔ: gråt skind.

gud, no. *gu* el. *guj* (Als); *gu da wal!* (Vens.), forundringsudråb; „gud hjælp!" jfr. God speed the wark! WGregor 181, God bless the work! Ch. Notes 107; *„voma'nə gudər æ dər, Stinə?"* spurgte præsten i Agerskov; *hiň søstər støt te' hiň: „sæj syw!" — „de vå manə!" meň haň æ præst, „vodən de?" — „Jåw, en enəstə saň gur, fadər, sön å hæliqåň, å dæň hæligə treeniqhər, å de blywər syw"*; jfr. Fausb. Agersk. 84, Kr. Anh. 117.307, KT. 58, Overhøringer I. 20. 33. 41. 45, II. 46, Wigstr. Folks. 71, Nordl. Sagor 24; jfr. Wh. Vlk. VI. 400, Ndl. Vlk. IV. 59, VI. 125 flg., Ons Volksl. X. 191 flg., Bladé Contes III. 347, Sébill. Litt. orale de H. Bretagne I. 384.

gudmoder, no. hendes pligter, Kr. Alm.[2] III. 116.77 flg.; barn slægter hende på, JK. 363.02, CavW. I. 381; må ej være frugtsommelig, skal være god kvinde, Wigstr. FS. 391.38 flg.; se *døbe, *fadder.

guds ansigt, no. se rug III. 87.31 b, Vorherres ansigt; jfr. Tr. pop. XVIII. 386 „la figure du bon dieu"; 454 . . . de Jésus Christ.

gudsbord, no. besøg derved værner mod genfærd, KrSagn IV. 168.84. 86; jfr. *altergang, vin og brød; brændevin uddeles til spot ved gilde, JK. 147.7, jfr. 149.4, Grb. 195, slgn messevin II. 582.39b; pige går til dans efter altergang, Mhoff 597 m. henv., jfr. *danse 93.40 b flg.

gudsbordshat, no. *gusborhat æn* (Agerskov), höj hat, jfr. skovlhat.

gudsbordsskjorte, no. er magisk, ligesom -törklæde, se JSaml.[3] III. 11. 13. 14. 34.

[**gudsdom**, no.] spor af se J.Saml. IV. 149.93, svælge et stykke, hvorover besværg. er udtalt; IV. 166.161, drikke øl, hvori afskrab af skinneben; slgn Kr. KT. 183; jfr. GrRA. 932 „judicium offæ", Gr. Myth.[2] 1063; jfr. Schindl. 232, Soldan I. 399; Folkl. X. 154 (nygr.) svælge sakram., VI. 211.160, 410.274 (Ind.).

guds engel, no. se KrS. II. 318.77, jfr. JS. IV. 115.12, Wigstr. FS. 150, Hofb. Nerike 228, Visknut[2] 95, Fritzn.[2] kredda, Köhl. KS. III. 320. 341; slgn †guds engle, †paternoster (white).

guds fred, no. *gus fre* (S. Sams); *gus frè* (N. Sams); i en remse besvares g-fr- med: „gud signe!", KrBörner. 432; dermed hilses genfærd, KrS. III. 480.35, V. 427.15, 440.71.

guds hånd, no. se Kr. IX. 14.127, KrS. IV. 614.07.

gudskabt, to. forstærket form: *guska'btiqə* (Vens.), jfr. livskabt.

gudslån, no. *wi hḍə guslawn* (S.Sams).

guds navn, no. genfærd kan sige det, KrS. V. 130.515; kan ej nævnes af genfærd, som udtaler Gónýa for Guðnýa, Gíon for Guðjón, Keián for Kristján, Gárún for Guðrún, Arnas. I. 263. 282; Gvendur for Gudmundur, s. 341; se godaften, dag [846.7 flg.], jfr. Maurer 73, KrS. VI. 143 „Herre Kri" for Kristus, Strack. I. 201 s, jfr. hilse*, se Jesus II. 41.39 a; — bjærgfolk tåler ej at høre det, KrS. I 296.79, el. „Jesu Kristi kors" s. 175.36; sålidt som alfer, Arnas. I. 125, jfr. Kirk Fairies 15, CSH. 153; må ej nævnes bl. Útilegumenn, Arnason II. 185; — fordriver trolde, Hofb. 38. 121, Runa V. 95, jfr. Gr. Sagen I. 220.175, Mélus IX. 196; — værger mod nøkke, Hofb. 143; — heks kan ej udtale det, KrS. VII. 364.53; siges: „Gud være med dig!" kan heks ej gå, s. 70.237; — tilfældig besøger skriver det i djævelens bog, se *bog 53.52 b; jfr. Wh. Vlk. XIX. 235, skal findes 1ste gang i Cyprian sagnet.

guds ord, no. *„a toqtə men kun mæ gus owr", sò maj, haj dröw bibələn i hwòt åpå cæləqən* (Vens.), jfr. Svensén Emå 33; tabes bog med g-o-, tages den op med velsignelse, Wigström FS. 146; bladet med athanassianske symbol i svenske katekismus fæstes på mæskekar mod hekseri, Wigstr. FS. 311.917; — lave mad ved g-o-, Kr. Æv. III. VII, i gådetale; jfr. fare una frittata con parole, P. Arch. II. 381; — g-o- i hunden, se Vang Reglo 14. 15.

guds penge, no. se Kück 56, Ndl. Vlk. XVI. 144, Ons Vlksl. VII. 186.XIII. XIV, Wuttke nr. 690, Mélus. VII. 210; „god's penny", Wright Dict.

guds sön, no. *do fær ət it, om do så vå gus jænəstə sön a æ stampmøl* (Branderup, N. Slesv.); — er død, se *avis, Kristus, Vorherre III. 1088.8 a, jfr. Tr. pop. I. 115.

gudstjeneste, no. beskrives, Stolt Opt. 124, jfr. P. Vlk. IX. 116, Rafn Oldn. S.

II. 178, Olaf Tr's S. k. 216; i Valsbøl kaldte degnen til g-, Fb. FrH. 4, jfr. Haukenæs IV. 127, P. Vlk. VII. 146.11; kan ej begyndes för from, gammel kvinde kommer, Wh. Vlk. IX. 80; de dødes g-, se *død 120.10 b, kåbe II. 553.44 a; jfr. Arnas. I. 489.

guds villie, no. „det skal ske med el. mod guds villie", se Bondeliv 356, Bjerge Aarb. VII. 21; jfr. Arnas. I. 279, II. 75, Birl. I. 143. 236, III. 73. 306, Ndl. Vlk. II. 46, Denh. Tr. I. 79, II. 254, Tr. pop. XIII. 301, XIV. 290, XVII. 495, P. Arch. XIV. 540.

gudsön, no. Dødens, se Vorherre III. 1087.52 b.

gue, no. *gu* (Mors); „gu å måest", de mødtes i Østerild klit; da siger m- til g-: „håd a majt som du, skuld a frys kal i ku å mand te lu i en par læppet træsku" (Mors), ɔ: Februar, se Kr. Alm.^{2} I. 81.33, jfr. isl. gói, se vejr III. 1028.20 a, Dnm's Folkem. 4. 16.

guf, no. indskæring, slids, til forskel fra tap (vestj.).

guffepotte, no. jfr. „gubben", en krukke overbundet med blære, og en pennefjer, Sorø Amtst. nr. 2, 1898; gubbepotte?

gui, no. *[guj?]* (Anholt), Kr. Alm.^{2} VI. 335.69, = gut, drengebarn; „di tår ætte guii å gjær gammel folk a", Krist. Anh. 126.362, jfr. hallandsk gud, nrsk gut.

gul, to. se hvid-, rød-.

guld, no. bjærgfolks sølv og g- bleges i måneskin, KrS. I. 175.42; „hvemder har det g-, der er i Hvirvelbakk' inde, den kan hele Danmark vinde" —I. 78.306 (Skive); el. „. . . er den rigeste, der er født af en kvinde", —III. 424.89, jfr. kongeløsen*; — g-skat på 7 pund, —III. 463.59; — g- fra trolde bringer ej lykke, Hofb. 153, se *bælte 84.17 a; — bliver til orme, Arnas. I. 147, jfr. penge II. 804.30; omvendt: snavs til g-, Urquell I. 69, jfr. —803.43 b; — g- i dværgeje, Arnas. II. 400; — Jætte giver g- til at fylde skib, CavW. I. 37; — Frode, Rolf Krake strøer g- for at sinke fjender, Müller-Saxo 75.5, 86.4; helt øser g- ud til medbejlere, Efterslæt 110; — kæmpe maler g- i kværn, Hmh. I. 332.19, Wh. Vlk. II. 6 (Færø); jfr. Fenja og Menja, Skalda k. 43; — rede g- fra hår, se *græde 187.13 b, jfr. Tr. pop. XVI. 121, P. Arch. X. 64; — dyr som gøder g-, se penge II. 803.1 b flg., jfr. Wesselsky, Nasreddin II. 201 m. henv., jfr. *höne; — g- i stedsnavne, Guldager, -bjærg, -borg, -bæk, -bækken, -dal, -höj, -vad, se Postadressebog.

Guldbjærg, no. navn til en höj, KrS. III. 460.39 (Tise, Vens.).

guldbord, no. gemt i höj, Kr. Sagn I. 420.49, III. 461.46. 47.

[guldbrud, no.] se III. 1121.12 b, navn til væselen, som kaldes den „lille brud" på grund af sagn om en brud forvandlet til væsel, se Lawson, Modern Gr. Folklore 328, jfr. Ovid Metamorph. IX. 305 flg., „Galanthis", Preller GrMyth. II. 184.

guldbryllup, no. JSaml.^{2} III. 118; nu vist alm.

guldbånd, no. s. 512.45 b „i skoven han var en dag eller tre", jfr. Støylen 116.163.

guld døbefont, no. strandet, brugt til andetrug, KrS. IV. 172.01. 02.

guldfad, no. kastet i voldgrav, KrS. III. 293.39; nedgravet på toppen af Skareklit, s. 462.55.

guldfisk, no. fanget, jfr. Gr. KM. 19; Leger, Cont. slaves 139.

guldfjer, no. fugl med g-, Kr. Æv. III. 198.

guldfugl, no. se Efterslæt 120, jfr. Amer. Flkl. XIII. 231.

guldgraver, no. i lögnehist.: må arbejde sig gennem 3 al. sølv for at nå guldet, Eftersl. 225.25.

guldhammer, no. KrS. III. 463.63, tabt af konge.

guldharve, no. dens værd, jfr. majmånedsregn, stol III. 585.12 a.

guldhaspe, no. modtages og bortgives, Eftersl. 142, jfr. Gr. KM. 65.

guldhest, no. begravet i höj, KrS. III. 461.49, IV. 60.53.

guldhestesko, no. får færgemand af vætte, Kr. Sagn I. 424.65, se guldsko, *hestesko.

guldhår, no. „Hans med g-et", se Registr. 8, Eftersl. 46, Asbj. I. 228, Moe, Event. Sagn 600, Vang Reglo 24; mærke på kones bryst, Eftersl. 182.129, jfr. Decamer. II. 9, se Lee, Decameron 42, Liebr Dunlop 224.

guldkalv, no. fra strandet skib, Kr. Alm. II. 116; to g-e på Höjgård, KrS. III. 261.96 (Jælling); i höj, —461.48 (sts); tilbedt af hedninger, Kr. Alm. II. 118.89, Sagn IV. 156.48, jfr. Rivista II. 16.

guldkam, no. genfærd reder hår med g-, KrS. IV. 229.51, jfr. DgF. 90, II. 495.12; gave i ævent., Arnas. II. 336. 345.

guldkaret, no. køre til kirke i g- med 6 heste, Eftersl. 29; begravet i höj, KrS. III. 462.54. 57.

guldkjæde, no. som når 3 gange om hals, Kr. Sagn III. 474.11; om mske, —475.14; om höj, 439.46; om Humble kirke, —IV. 15. 46; om hele Als, —III. 463.58; jfr. Afzel. Sagoh. II. 9, om templet; — hængt i skov, vidne om, at elskerinden havde været der, Kr. S. I. 240.53; jfr. Runa III. 5, Afzel. Sagoh. II. 219; sagnet om Pyramus og Tisbe, Ovid Metam. IV. 55, Simrock Quell. Shakesp. I. 87, Bartsch I. 324.436, Ndl. Vlk. VIII. 162; — mærke for den rette brud, Bondes. Hist. 26; — som gemmer steds lykke, Runa III. 20; — som forbandelse knyttes til, Afzel. Sagoh. I. 56; gave til heltinde, Arnas. I. 336.

guldknap, no. hvid ræv kan kun skydes med g-, Kr. IV. 397.554, se sølvknap.

guldkrone, no. bæres som smykke af kvinder, se Gejer Afzel. Sv. Folkvisor II. 168; skat under Asserbo slot, Asbj. I. 10.

guldkrybbe, no. skat i höj, KrS. I. 420.50.

guldløgle, no. skat, KrS. III. 461.46.

guldnakke, no. på kvinders hovedtöj, FriisVN. 129 a.

guldplov, no. skat i höj, KrS. III. 461.45. 89.

guldport, no. se Bondes. Hist. 339.

guldring, no. genkendelsesmærke, jfr. Asbj. II. 202, Gr. KM. 65; se ring III. 60.9 a; lyser, Arnas. II. 345.

guldrok, no. heltindes eje, jfr. Efterslæt 34. 142; se endnu Gr. KM. 65. 181; spinder genfærd på, KrS. I. 53.39.

guldrøg, no. *hon blywə hòlc i guḻə-rǫq*, tlm. (Vens.), ɔ: som i et glasskab, bestiller intet uden at pynte sig.

guldskib, no. skat, Krist. Sagn III. 460.39-41, 468.89. 90; jfr. CavW. I. 210, Rääf I. 78.

guldskive, no. bordplade af guld, skat, KrS. I. 382.45.

guldsko, no. Askepots, Eftersl. 146, hestesko med forgyldte kanter, KrS. IV. 142.24, 216.20; g- har dværges heste, Kr.Sagn I. 28.126, bjærgfolks, —287.56; magisk sko, Arnas. II. 401.

guldslæde, no. skat i höj, KrS. III. 461.50.

guldsmed, no. — 1) g-s datter og danekongen, Amins. VIII. 54, BGt 31, ɔ: Valdemar Atterdag; i æventyret arbejder helt hos g-, Kr. XII. 13. 21. 327, XIII. 183, jfr. Registr. 5, HaRh. 493.932. — 2) kærestevarsel, KrSagn VII. 259.98. 01, Alm.[2] V. 12.33, Kr. Börner. 468.99. 00.

guldspangshat, no. udsyet guldhue, brugt af kvinder i Gramegnen (N. Slesv.).

guldstjærne, no. i pande har helt, KrÆv. III. 275.

guldstol, no. skat i höj, Kr. S. III. 460.43. 44; bære i g-, Djurkl. Ner. 52; løfte unge ægtemænd i g- pinsenat: „högen", Strackerj. II. 47; jfr. Rivista I. 874 „scrana del papa".

guldtavle, no. skat, begravet, KrS. III. 292.33.

guldtræ, no. med guldæbler, Sgr. XII. 168.

guldtråd, no. spindes af genfærd, KrS. III. 292.33.

guldtærning, no. i vise, jfr. Sundbl.[2] 137, Gejer Afzel. Folkvisor nr. 31; Olrik, Danske Folkev. nr. 39, Berggren Folkes.[3] nr. 69.

guldtöj, no. købe g-, en leg, se Kr. Börner. 250.

guldvinde, no. jfr. Eftersl. 143.

guldvogn, no. skat i höj, Kr. Sagn I. 364.93, III. 462.51-53.

guldæble, no. gror på træ, Eftersl. 34, Hauken. III. 215; — heltinde giver sin ven g-, Kr. Æv. III. 194, jfr. Bondes. Hist. 344, Segerst. 86; — ved g-r lokker helt prinsesse, Kr. XIII. 364 flg.; — dværgegave til heltinde, Eftersl. 104; — barns legetöj, triller ind til jærnmand, Kr. Æv. III. 145, jfr. Moe, Event. Sagn s. 600, Registr. 8; — giver barn til ukendte *fader, 132.18 b, JK. Æv. I. 165; — kaster bjærgmand i Agnetes favn, Wigstr. I. 14; — bringer helt glemte heltinde i tanker, Asbj. I. 241; — „bore g-", se KrBörner. 216.44, Dyrefabl. 127, P. Arch. VIII. 430 (Sverige).

guldæg, no. guldfuglens æg, KrÆv. III. 103, Qvigst. Lapp. 50.

gulerod, no. besværg. ved sæd af, Mhoff 516.29; — urin af gulsotig i udhulet g-, som hænges op i skorsten, se JK. 163.14, KrS. IV. 593.10, 605.29; jfr. Wigström I. 124 ned., F. S. 405.17, Mélus. III. 278, se gulsot; — legeremse: „18 gulerødder“, se Kr. Anh. 103.246, Berggr. Folkes.³ nr. 214.

gulitsken, no. gulirisk (*Als), vel: motacilla flava.

gulsot, no. råd mod, se gulerod; syges vand, hvori brød, kød kogt, som gives hund, KrS. VI. 75.72, VII. 459.78; helbredes ved at koge gulbenet kylling med safran, J. Saml.³ III. 14; ved gul silke, gult mos, Amins. II. 106, besv. II. 106; — er 9 slags, gult garn helbreder, Wigström FS. 405.15; — spise gulspurvs kød, Folkev XI. 461.349, se gulspurv, Tr. W. 312; jfr. Bartsch II. 108.403 ved gule blomster, Urquell IV. 120 ved guld; modsot bliver g-, stensot, helbredes ved måling, nr. 350, se måle 2; — helbredes ved „fladbrødsbede“ med lus i, Folkev. XI. 462.351, jfr. Wigstr. FS. 417.77, Ch. Notes 249, Magyar T. XLVI, se lus II. 467.27 a.

gulspurv, no. *gulspår æn* (Als); siger Kr. Dyrefabl. 203 *„lek skij mæ fålå·w å sij“*; jfr. Urquell VI. 216 „lick Schit!“ (S. Slesv.); se Wossidlo Tiere, regist. „Gelbgans“, *gulsot.

gulv, no. *gwòl* best. *gwòlt* (Ørsted, Rougsø h.), også: et fag hus. — 1) af ler, se JSaml.³ I. 94, Bondel. 34, se lergulv; jfr. Meyer Baden 352; — af stampet ler, ved festlige lejligheder strøet med siv el. halm, FbJ. I. 87. 90. 112, se anm. s. 335. 346; Reimer Fynske Folkeminder 6; — hvad der falder på g-, tilhører de underjordiske, sjælene, se Asbj. III. 307; registr. under „gulv“ i FbJ.

gulve, uo.
gøl el. *gøl -ə -ət* (Skejby);
gwòl -ə -ət (Egå, Århus);
å gøl kvan (Als), sætte korn i lade; *å gwòl hæn* el. *nir* (Vens.), stoppe ned, især om efterstopning af hø, der er sunket sammen.

gulvepolde, no. navn til de hovbønder, som på Tjele v. Hobro gulvede høet, jfr. 2. polde, en gris.

gulvskarn, no. frugts. må ej bære g- ud, se Kr. IV. 346.3, IX. 1.3; fejeskarn, = penge (s. d.), KrS. I. 351.40.

gumi, edeligt udtryk; „a skal, gumi, aldrig snakke om det“, KrAlm. I. 103.93 (Tulstrup ved Skanderborg); = „Gud min“ . . . (?)

gumle, uo. *gòməl gòmlə gòməlt* (Elsted).

2. **gumme**, no.
„du unge bisp, du favre bisp,
du skiller mig ved den gumm'“,
Kr. SkV. 28.4, kælling.

gummel, no. kaldes den, som sidst hører op med at spise, Krist. Alm.² VI. 322.63.

gump, no. *gomp i* best. *-i* (Vens.), stor, klodset person.

gumpe, no. *gomp æn* (Vens.), fedt kvindfolk med vraltende gang.

gumpehöne, no. *gomphøn æn* (Vens.), skældsord = *gumpe.

gumpi, no. *gompi æn* (Lem), hest, som støder ved ridning; klodset person (Lemvig).

gumre, uo. *gomər* (Vens.), mimre med munden og brumme; om væder, der træder til fåret; om mnsker: brumme i skægget af arrigskab.

Gunder, no. navnerim:
„Goñər å Floñər di hai ət så næt,
al di fløð, som Goñər hun fæk,
dæm slòw hun i Per Temərmañs sæk“,
Krist. Börner. 128.92, se Peder Tømmermand.

gungre, uo. *goŋər* (Vens.), = rgsm.

1. **gunte**, no. se palle-.

gurke, uo. skvulpe, om den lyd, der kan høres i travende heste (Søvind, Brøchn. Saml.), jfr. klunke.

gurkemeje, no. *gorkəmæ·j* (Vens.); radix curcumæ, hvoraf et gult farvestof, der bruges til at sætte farve på mad og som krydderi.

guse, no. ung gås (Søvind, Brøch. Saml.).

güssimad, no. *gusimar de* (Lem), mad, man væmmes ved; uanstændig snak.

gut, no. se *gui; „gutten er vågen“, Kr. Börner. 638, sangleg.

gyde, no. *ǧu* el. *gywə* (Als); „wowsgjiwden“, voksgyden, KrAnh. 16.29; indkørsel til gård; sidevej.

gylp, no. — 3) *ən slemə gølp* (Lem),

regnbyge. — 4) *gølp* (Vens.), bukser med g-, ɔ: med åbning foran til at knappe i stedet for 2. smæk 2.

gylpe, uo.
gølp -ər -ət (Lem);
gòlp -ə -ət (Søvind). —
1) herhen hører sagtens: „de bløw kjön ve å kulp te æ flask den war læk", Aakj., ɔ: drikke. — 2) hoste (Søvind).

1. gynge, no. rim i g-, se Krist. Börner. 512.17, jfr. Schw. Vlk. I. 123, Tr. pop. XXIII. 324, Bücher² 265, —⁴ 327.

gynge-le, uo. *gòŋli -ə, -lòw -lir* (Elsted).

gyngre, uo. se 2. gynge.

gynke, uo. *gòŋk -ə -ət* (Elsted), = gynge.

Gyrite, no. „Gört" (Borris), se O. Nielsens Navnebog.

gyse, uo. man g-r, når person går over ens grav, Kr. Alm.² III. 164.24 flg., jfr. Bartsch II. 94.11, BShr. 269, Tr. pop. X. 190, XIX. 4, Garnett W. II. 291 (Albaner); — æventyret om at lære at g-, Gr. KM. 4, Registr. 11, jfr. Maurer Isl. S. 137.

gyvel, no. „i Randbøl er der guldring under hver g-rod", Kr. Ordspr. 519.

gyvr, no. *[gywr]* (Himmerl.) JT., måske „gjur" (Læsten, Randers), = gyvel.

Gört, no. se *Gyrite.

gå, uo.
go gor gik gòwən (Herning);
go gær gaən (Fanø);
go -ə ğik gòn, i nt. de gl. *a ğæə* (Elsted); tf. *gòŋən;*
gåə gèə gek, gawn el. *gan* el. *gåwn* (Als);
hañ kam gåəñ (sts); *la mæ ta we di åræm, mæn wi gæər* (Mols); *wi ma nåk te å go, dər ær eñc òñc får å jòr* (Vens.); *di go wal jænə tow* (sts), ɔ: uden tjenestefolk; *„hañ gæə, væn hañ hær æ lyw fult lisom di Markeropə"* (Husby, Angel), se Handelm., Topogr. Humor 37; *„no gor a!"* så kan svares: *„så kør* el. *riər do eŋən ihjæl"*, jfr. Kr. Ordspr. 542; *„åp o sto, lær o go lisom al di añər smo"*, rim til småbörn, som lærer at gå, se Kr. Börner. 11; „go for nar", om konfirmand, der går ½ år for tidligt; „de ska go nær, wi mede dom hær" (Mols), ɔ: det vil vist ske, at vi møder dem; — **g-** ***baglængs** (21.21 a); gánga móður sína lifande ofan í jörðina", Arnas. II. 548 ned., Maurer Isl. S. 103; jfr. Wigstr. FS. 397.74, Folkl. XIII. 31 (Hebrider); viser fader og moder til helvede, Folkev. XI. 453.257, Rääf 130; „dem stirbt die Mutter", Wh. Vlk. I. 152 (S. Slaver), Harl. Legends 220; reder seng til djævel, Rivista I. 286; — sker ved trolddomskunster, b- om kirke, J. Saml. IV. 165.158, juleaften, Kr. Sagn VII. 146.501. 502. 504. 509. 511. 517. 519; se *baglængs, *grav 184.13 b, kirke II. 126.13 b; — for at forvilde spor, Wh. Vlk. XVIII. 8.2, se hestesko 604.38 a, sko III. 288.19 b, jfr. Arnas. II. 413, Köhl. KS. I. 381, Wigstr. II. 290, RafnNF. III. 58, Didr. B's s. kap. 29, Campb. Fians 166, Ralst. Russ. FT. 368; — **g- foran:** levende forlanger at genfærd skal gå foran, Gr. GldM. II. 16, Eftersl. 133, Kr. Sagn IV. 207.98, 429.17, Maurer Isl. S. 135, Arnas. I. 244. 262, slgn Sklarek, Ung. Volksm. nr. 27; jfr. Ons Vlksl. III. 41, Tr. pop. XIII. 595; den, som frygter svig, Fær. Kv. I. 171–173; — **g- fra:** *de æ goən mæ frå', lisom Gal-Kræns fadəwòr* (Vens.); — **g- igjen:** at død går igen, hindres ved at lægge lig med ansigt nedad, KrAlm. II. 110.68, se lig II. 412.24 b; mand truer med at g- igen, om de dræber ham, Arnas. II. 167, se spøgelse; — **g- indad:** på fodtöj til lykke, udad fra lykke, Kr. Alm.² III. 78.96, jfr. TrW. 329; — **g- omkring:** se 2. rundt, Wuttke s. 172 øv., Simpson, Buddh. Prayer-Wheel; — **g- på:** *de go tit åpå'* (Vens.), ɔ: sker ofte; — **g- tilbage:** *glæmə mæ no å go təbaq å heñcər ə, fo mæ eñc no hèl å rèsən* (Vens.), jfr. Kr. IX. 55.601, Folkev. XI. 388.152, Urquell IV. 95.55, Suffolk Folkl. 133, Amer. Folkl. XVI. 136.2 (Syrien), Gomme Folkl. Relics 183 (Sydhavsøer); se *apostel, kjeltringegang; kring-, vidgå.

gåde, no. *går æn -ər* (Herning): at gætte g-r, morskab juleaften, FbJ. I. 186 (Sverige); jfr. Kück 48 flg. ved sammenkomster, Sepp. I. 38, bønderkarles omgang i juletiden, de opgiver gåder, får et frugtbrød; ARw. X. 68 ved festmåltid; Swynnerton II. 319, more sig med g-r (Indien); Lütolf 294, skattevogtende jomfru løses, når hendes g- gættes; alm.

om g-r se Bjerge Aarb. VIII. 10 flg.; — Regnar Lodbroks g- til Kraka, se fastende, nøgen II. 723.10 a, ridende; — de 3 spörgsmål, se Registr. nr. 97; — æventyret „Gåden“, se tolv III. 820.3 a, Registr. 19.6, jfr. Swynnerton, Rajah Rasalu s. 38; g-, s. skal gættes, Kr. XIII. 38, se *fisk 143.25; dronningen af Sabas g-r til Salomon, Amer. Folkl. XX. 209; — Sfinxens g-, se Laistner, Rätsel der Sfinx; — gåderne i folkevisen, se DgF. 18, II. 648 a, III. 783 a, Child nr. 1. 2, Grundtv. Eng. Skotske Folkeviser nr. 27; — g-r til livsfrelse, se Wossidlo Rätsel nr. 962 flg., jfr. Bjerge Aarb. VIII. 29 flg.

-gående, tf. se tvær-.

gået, tf. se i-.

gå-for-borde-folk, no. *gofobowrfålk di* (Thy), se Jyll. 374.

gård, no. *i gårən* (Tranum); *i gorən* (Torup, Klim); *gån* best. (Ørsted, Rougsø h.); *vi sku u i æ goə,* haven; *en goi goə,* en god gård, se 2. bol*; *gåə* flt. *gårə, nåwə sto gårə* (Als), gærde, jfr. Mejborg, Sønderj. Bønderg. 108; — under g- bor lindorm, KrS. II. 183; — g-, som tilhører underjordiske, Faye XXIV; — i æone.: den, som bringer det bedste hjem, får gården, se kat II. 108.46 a, Registr. 15, JK. Æv. I. 139; — bytte gårde, leg, se KrBörner. 212.34, 483 flg., 534, jfr. Dania III. 371, „coumar pizzetta“, Rivista I. 629, Tr. pop. XIII. 15; g-, udtryk i leg, se so III. 451.25 a; se *borge-, *dobbelt-, *kline-, Meld-, *Midt-, Nörre-, strug-, stævne-, Sønder-, Tofte-, ud-, Vester-, Vor-.

gård-ager, no. gårdens bedste ager, KrAnh. III. „g-s græs giver smör i kjærne“.

gårdbo, -buk, no. oprindelse, KrS. I. 3.2, 93.64, II. 46.26, KrAnh. 71.154. 155; grød til g- på sten, DFM. I. 106.09; jfr. Mhardt BK. II. 172, se husbuk.

gårdbonisse, no. se KrS. I. 351.40.

gårdhandske, no. *gåə-* el. *geəhöñsk* (Als); læderhandsker til at gærde med.

gårdmand, no. med én ko, 8—10 heste, KrAlm. II. 6 (Gjerding, Hell. h.), se *bymand.

gårdsrum, no. *gåsrom et* (Als), se *brogård.

gårdvippe, no. *gåvip æn* (Viby, Als), sagnet, hvorledes den blev fuglenes konge, KrS. II. 262.44.

gåre, no. Kr. Anholt 20.33 „det ene par kom i en g-“, våge.

gås, no. *goəs* el. *gòəs æn* (Als); kaldenavn, se 2.*pille; i börnerim: *„æñər å jès jik i lòən, jo stu skò, gasi bè wepən å, gosən ski dæ frå“* (Ingstrup, (Vens.). — **1)** „dærfra, hvor gæs går barfodede“, jfr. Knoop Pm. XV, se: hvorfra; *„leq i prosæ's mæ æ ǧæs“* (vestj.), om ungt mske med spirende skæg, jfr. Busch Volksh. 136; „han gjör ikke mange gjæs rædde“, KrAnh. 126.373, ɔ: er døden nær; i stedremse: „wi ska hejn å si te di Egens gjes å di Rønd' hawmohger“, JSaml.[3] I. 92 (Mols); — g- siger, KrDyrefabl. 202.84, Amins. V. 96, PVlksk. I. 69. 73. 74; på bondegården 12 gæs vinteren igennem, Kück 244; — g-ens historie, Pf. GE. 234; — g- skal 1ste Marts ind at ligge, JK. 185.49; når g- ligger, må ingen flöjte, Sundbl.[2] 147, jfr. PVlk. X. 162.14 flg.; — gæs og høns kan klippes ved trolddom, Kr. Sagn VII. 319.50, 322.61; — juleaften skal ænder og gæs æde for ovngabet, Kr. Alm. IV. 108.32; — g- fik den korte måned at ruge, hönen de 3 lange uger, Amins. V. 96, se hoppe, ræv III. 113.44 a; — g- kan tælle til 14, höne til 18, Amins. V. 96; — g- er den bedste fugl, Krist. XIII. 289; når ligskare (II. 425.9 a) af genfærd går over liggende mske, er det, som gæs træder, jfr. Gr. Sagen I. 194; — ellekvinder kom tjattende som en flok gæs, Kr. S. II. 120.78; — rim: „grå g- med din vinge“. KrBörner. 74; — fastelavnslöjer: trække hoved af levende gås, JSaml.[3] I. 72 (Mols), Museum 1892 s. 156, Tr. Lund[2] VII. 91; Pf. GE. 510 „Gansreiten“ m. henv.; Folkl. XVIII. 337 (Skotl.); Tr. pop. XVIII. 449 (Bretagne); Rivista I. 634, Trede, Heident. in d. röm. Kirche III. 32 „giuoca dell' oca“, jfr. kat II. 105.48 a, potte II. 866.38 b; — leg: nappe, navre g-, Kr. Börner. 231.13, 518.44: — en g- formeget til én, forlidt til to, PVlk. VIII. 117.13; — i Skaanings Naturh. (1639) omtales gæs, der vokser på træer, de hænger ved næbbet som pærer ved stilken, falder af, svömmer om i vandet; jfr. Liebr. Gervas. 163, eng. barnacle, anser torquatus og balanus, Meyer Abergl. 76; Rohde, Gr. Rom. 195, vinranke, som bærer piger, Chauvin VII. 18; — g- går med

andre dyr på rejse, Eftersl. 42, KrDyrefabl. 3 flg., Asbj. II. 2, jfr. Gr. KM. 27; — g- skal drives ud hver morgen året rundt, Kr. XIII. 304.63; alle hænger fast ved gås, se holde I. 639.30 b, Gr. Æv. III. 31, Registr. 20; — gæs flyver med mand, Gr. GldM. II. 130, Kr. Molboh. 125.391; gås deles mellem bordfæller, se *dele 96.51 a, jfr. KrJ. 71; — g- spises med skriftsprog, se svin III. 676.31 b; — stikke finger i rumpe på stegt g- og slikke den, se *gris 186.35; — g- bygger hus, Kr. Dyrefabl. 48 flg., Asbj. II. nr. 1, jfr. Ndl. Vlk. III. 220; — det bedste på stegt g-, KrS. IV. 30.130; — på bakke sejler g- i guldfad, KrS. I. 35 øv.; — hjælpende dyr, forvandlet prinsesse, Wigstr. Sag. 18; binde løbe ved gæssenes fødder i lögnehist., Kr. XIII. 127, jfr. Registr. 21, ost II. 763.12 a; g- er mærke i primstaven 11. November; se Mortensgås; — gåde: *va æ de, dæ gæə åwər æ mark å bæə æ koŋ sin dæk?* (dyne) (Ågterup v. Tønder). — 3) g- og gasse (Falster), se Sgr. V. 224; „gåsegilde", se *gadelamsgilde; Buddhas parabel om ynglingen, der aldrig havde sét kvinder, se Jacobs Barlaam CXXX m. henv., Tr. pop. V. 512, Amer. Folkl. X. 134; „gåsegang", se Wigström Folks. 51, jfr. Wh. Vlk. XI. 420, Æfisaga Jóns Ólafssonar s. 35: 500 tjenestepiger malkedes på rådhuset i Kbh. (1616 el. 17) i anledn. af et barnemord, jfr. J. Saml. IX. 111 (1587). — 4) jfr. Säve, Hafv. S. 22; se pile-, pille-, skvalder-, sludder-, spege-.

gåsebænk, no. = rgsm., i stuen, Kr. Alm. I. 70.45 (Bode, Rougsø h.), jfr. III.^{2} 19.60 (Sælland), Sundbl.^{2} 110; deri julehalmen, Bruzel. 94.

gåsehale, no. *„asi gasi goshål"*, rim, Kr. Börner. 12.80.

gåsehave, no. navn på et engstykke, hvori hver gårdmand havde ret til to gæs og en gasse, Kr. S. III. 410.13 (Skrolde, Vest. Hassing v. Hals); trække i g-, et tavlspil, Kr. Börner. 332.9.

gåsehøved, no. gås, se Kr. Alm.^{2} I. 112.80 (Nibe).

gåselege, no. orakel ved at tælle på randkronerne f. eks. *hærgoə, buñgoə, lèjstòw, brak* (Søvind); jfr. JK. 67.64, Krist. Börner. 348.60, 653.32, Sgr. I. 142.486, Runa V. 74; en mængde henvisn., se †gåselege.

gåselort, no. *ve do et ræjs om o æ Tepər o skåwl goslot?* (vestj.), ɔ: ad helvede til; „Tipperne" i den sydlige del af Rkb. Fjord, hvor svömmefugle yngler.

gåsemejeri, no. i en vrövleremse, Kr. Börner. 422.70.

gåsepranger, no. *gosprånər i* (Vens.), person, som opkøber gæs.

gåseradling, no. se skide III. 247.1 b, gåseskrog.

gåseskinke, no. et par g-r medbringes som gave, Kr. XIII. 301.

gåsespil, no. se *andespil, jfr. Am. Folkl. VIII. 145.

gåsesti, no. jfr. læsse II. 504.29 a.

gåseurt, no. *gosywdə* flt. (Als), se gåseblomme, -lege.

gåseæg, no. æventyret se Registr. 5 y, 143, jfr. Kr. XIII. 227, jfr. Asbj. II. 174 nr. 36.

gåseöjne, no. flt. — 2) et klæde med smalle kniplinger, som kaldes g- (Ferup, Kolding). — 4) små vinduer på hver side dör (Lem, Herning).

H.

H, bogstav; remser med h-, se Kr. Börnerim 104 927 flg.

haberdudas, no. få en *habədu'das*, en lusing (Brøchners Samling, Søvind), vist også gldags i Ribeegn; htsk habe-du-das.

habuimus, no. holdt prædiken, der atter tages frem (Brøchn. Saml., Søvind), lat.: perf. indic. 1. pers. flt. af habeo.: „vi har haft den".

had, no. se pik-.

hade, uo.

haə (Als);

hår -ə -ət (Elsted);

dyr, man forfølger med sit had, volder en tab og skade, GavW. I. 380.

hadebroder, no. person, som man hader, Kr. Anh. 79.183, 114.295.

hader, no. se *muse-.

hadsk, to. *håsk,* Kr. Anh. 33.84.

hage, no. — 4) klør h-, spörges lig, Kr. Alm.[2] III. 74.47. 48, se smadder-, øre-.

hagedusk, no. se Friis VN. 11. 90, bill.

hageflip, no. jfr. Kr. Börner. 14.

hagehat, no. i vrövleremser, KrAlm. IV. 124.23-25.

hagelin, no. til hovedtöjet hørte hue, korsklæde og h-, Kr. Anh. 109.60.

haggen, no. *de æ haqər te maqər* (Hmr.).

haglbyge, no. *hawlbøj æn* (Lild), = rgsm.

hagle, uo. *hawl -e hawəlt hawəlt* (Elsted).

haj, no. se heste-.

hak, no. et plantenavn, katost, malva (Rimsø, Djursl.), medd. af prof. Fausbøll.

hak, no., **hakke**, uo. se *hjåk, *hjåkke.

hak-i-röw-kjole, no. spidskjole (Tåning), KrAlm.[2] VI. 332.51, se *hug-i-röv.

2. hakke, no. *æ hakə* (Als), haserne.

hakkebælg, no. rettet af A. Grön til *hakəbe·lər* flt. (Agger), ɔ: hakkebilder.

hakkekylling, no. Krist. Alm.[2] VI. 335.69 (Anholt), mistebarn (?); trykfejl for uægte barn?

hakkelse, no. remsen: „skær hakkelse“, se Kr. Börner. 21.190, jfr. nr. 1529, jfr. Urquell IV. 198 (Holsten), se krybbe; kjærve-.

hakkelsekiste, no. opfindelse af djævelen, man huggede för halm istykker med økse, se PVlk. VI. 124.

hakkelsekniv, no. skal stryges, inden man slipper den, KrSagn V. 537.72, 548.12.

hakkelsemand, no. spøgelse, KrS. V. 81 øv.

hakkenyse, no. *[hakəny·s æn]* (vestj.), næsestyver.

hakker, no. se *ned-.

halde, uo. „å halli“, gå ned ad bakke, Kr. Alm.[2] VI. 332.48 (Blegind v. Hørning).

halden, to. *haləm* (Lisbj.T.); *do si så haləm u,* pjaltet, medtagen.

hale, no. *hoəl i* best. *håli* (N. Sams); *hol* el. *hål æn* (Als); *a ræň nijər te dæm mæ ståňəň hål* (Vejen), i störste fart, som besende ko; *han kåm stroləň mæ ståňəň hål* (vestj.); *haň lyjəv mæ i apstoi hoəl* (S. Sams), ɔ: var glad; s. 537.5 b „rive h-r ind“, se slughals; hest trækker plov, som er bundet til dens h-, Tylor Anf. I. 44 (Irland), Hmb. Anth. 334.32, jfr. Wh. Vlk. II. 8 (Færøer); — den, som rører nøkkes h-, hænger fast, Hmb. 334.16, Wh. Vlk. II. 7 (Færøer), se holde ved; — vætte rykker h- af den forfulgtes hest, Hmb. I. 333.12, Wh. Vlk. II. 7, Liebr. Vlk. 318, jfr. Tam o Shanter, R. Burn's digt, se *hest; — *björn (43.49 a) mister hale; — huldrer bærer h-, Sande I. 92. 97, jfr. Fb. Bjærgt. 86; haugafolk, Vang Reglo, skovfrue, Hofberg 150; h- falder af huldre ved dåb og bryllup, Faye 37, Haukenæs IV. 545, V. 240; — Grýla med 15 haler, Maurer Isl. S. 54; jfr. Ol. Daviðson, Skemtanir IV. 111 flg.; — i ævent.: to ulve æder hinanden, så kun halerne er tilbage, Winkel-Horn, Liv på Isl. III. 92; — h- af slagtet stud, stoppet i kællings mund, KrÆv. III. 350; — h-r af svin stikker op af jord, se III. 676.30 a; pige føres på björns hale, Mhoff 384; — pige ønskes 16 alens h-, Eftersl. 105; se *fiske-, *gåse-, *krum-, skade-.

halepenge, no. jfr. „steertgeld“, Wh. Vlk. V. 301 (Flandern); „pour la queue“, Tr. pop. XVIII. 155 (Lüttich).

halerem, no. *holrem æn* (Als).

-halet, to. se krølle-.

halm, no. best. *halmi* (Vens.); — sove i h- på gulv i juletiden, se FbJ. I. 149, II. 9. 12 (Norge), I. 178. 199 (Sverige); — h- el. siv strøedes for varmens skyld på gulv i middelalderen, se FbJ. I. 335. 346 flg., Tr. Lund[2] II. 169, strå III. 615.19 b, jfr. Hertz, Parzival 27. 533 m. henv.; alm. var, når man ved vintertid kørte ud, at strø h- i kassevognen (vestj.); — bruge h-, Kr. Börner. 508.96, en panteleg; se slid-, tappe-, ærte-.

halmblæser, no. øgenavn til mand, som havde været „halvmåneblæser“ i et musikkorps, JSaml.[3] I. 56; „halvmåne“, navn til et stort, halvrundt signalhorn.

halmbrodning, no. en gloende h-genfærds ham, KrS. IV. 198.74.

halmbånd, no. bindes om frugttræ i juletiden, se FbJ. I. 116. 341, jfr. II. 22; h- skal løses, når de henkastes, Kr. Sagn

VII. 301.30, sagtens for at knuden (s. d.) ej skal hindre fødsel.

halmkjæp, no. når marehalmen var slået og skulde fordeles, mødte mændene, hver med sin h-, hvorpå numrene på deres stykker var skrevne, KrAnholt 101.

halmknippe, no. utærsket hænges ud til fugle i jul, sés også i de senere år i Danmark, jfr. FbJ. I. 117. 179. 199.

halmlime, no. *halmli'jm i* (Vens.).

halmstrå, no. holde h- imellem, se strå III. 615.53 b.

halmvase, no. *halmwajs æn* (Thy), halmvisk, -bånd; pige skal si nybær kos mælk gennem en h-, Kr. Alm. I. 63.214; halmviske afmærker vinterveje over marker, jfr. Wh. Vlk. XX. 202 som afviser.

hals, no. *haļs i* (S. Sams); læsning, om man får noget i den gale h-, Sm. Medd. II. 9, jfr. Wh. Vlk. III. 138.21; det sker, når man misundes, Nyland IV. 132; — pige, født med „rød krans“ om h-, hvor bøddelsværd skal træffe, Kr. Alm. V. 146.391; jfr. Urquell [2] II. 31 anm., Sepp II. 658, GML. III. 256; se *bræg-, lang-, *rulle-, skab-, skjærsliber-, skvadder-, skylle-, sladder-, talg-.

halsbrænde, no. *halsbryn̄* (Hmr. h.).

halseside, no. *æ haļssij* (Agger), bagbord af båd, se stavnside.

-halset, to. se knøk-, stakket-, syl-.

halsetofte, no. *haļståwt æn* (Agger), toften, hvorfra halseåren ros.

halseåre, no. *haļsǫr æn* (Agger), første åre på bagbords side af fiskerbåd; se halsåre.

halshugge, uo. forbryder h-s, Krist. Anh. 14.26; i börneleg, se bælte I. 153.1 b, Kr. Börner. 487.14.

halsjærn, no. „sættes i gabestokken eller h-et en söndag, når der er gudstjeneste i kirken“, Kjær Stavnsb. 344, straf; endnu i årene 50 forrige årh. var h- at se på kirker og klokkehuse i M. Slesv., jfr. Kuhn NS. 7, P. Vlk. X. 160; straffen: Birl. IV. 497, jfr. stok 6.

halsklæde, no. *halsklè æn -r* (Agger).

halskore, no. *haļskuər æn* (Elsted).

halspine, no. lægedom: at binde strömper om hals, se I. 540.33 b; jfr. Amins. IV. 89, Bartsch II. 111.419; sædvanlig vil man sige: *a hår uñt i æ hals* (vestj.).

-halvblods, se hjærter-.

halves, to. *de æ så haləs* (vestj.), ɔ: mådeligt, se halvvejs, jfr. *halvvorn.

halvmåne, no. se *halmblæser.

halvstræntet, to. siges om gjörn, uldgarn, når det somme steder er tvundet for lidt, andre for meget, det kaldes da *haļstrænćə* (Vens.).

halvtalsflatning, no. en slags sorte lergryder, se Kr. Alm. V. 15, *flatning.

halvtid, no. se tid III. 1002.43 a.

halv-tog-træsko, no. *haļtåqtræskòw æn* (Elsted), basartræsko, som endnu ikke er beslået med læder ovenpå, hvorfor „overtoget“ kun er halvt.

halvvorn, to. ringe, usel (Brøchn. Saml., Søvind), jfr. *halves.

1. **ham**, no. skind af hugorm og snog; hæsligt, fugtigt og skident klædningsstykke, som bæres; et grovt skæo.: *din liə ham!* (Vens.).

Hamborg, no. tlm. om se Wh.Vlk. XVI. 307.65 (S. Slesv., Holsten); en isl. leg kaldes „frúin i Hamborg“, se Davids. Skemtanir II. 190, Wh. Vlk. IV. 408, ɔ: „fruens penge“* (s. d.); — en alm. dans, jfr. P. Vlk. VI. 17, se „Lille Hamborger“, Dske Folked. nr. 24 (Thy), „Store Hamborger“, nr. 29 (Himmerl.), melodi nr. 35; se *bitte-, Rytter Mettes-, spids Hamborger.

Hamborgermel, no. se Kr. Alm. IV. 98.46, sagtens fint hvedemel, brugt til kager (vestj.).

hambugt, no. *hambrə* (Erslev, Mors); *hambòwtər* flt. (Torup, Mdsh.); *æ hamböjt* flt. *-böjdə* (Als).

1. **hamle**, no. „hammeren“ best. (Rimsø, Djursl.), = hamlen (Fausbøll); „de står godt te æ hammel“, Aakj., ɔ: lægger sig godt i selen, om heste, der tager et tag.

2. **hamle**, uo. *haməl hamlə haməlt* (Elsted).

hamlestang, no. „hammerstang“ (Rimsø, Djursl.), stjært, Fausbøll.

Hamlet, no. på Klosterhede ved Holstebro findes en höj, der kaldes Angellands höj el. Amlets höj, hvor den engelske konge A- skal ligge begraven, JK. 14; jfr. DSt. II. 181, Arnas. II. 505, Brjáms S., Rittershaus 429; hans klogskab, jfr. Wh. Vlk. II. 119 flg., smlgn Krist. VII. 156, Ævent. III. 190, Registr. 153; — stav

med guld, se III. 541.28 b, jfr. Bartsch I. 451.3; se *hundesteg.

hamleværk, no. *hamǝlwærk* best., hammel og svingler i forening (Vens.).

hamme, no. *dær æ nåt ham̱ åp, vi for snår ræjn; vi mo hælǝr kom astæ'j, dær ær ǝn ham̱ o æ hem̱ǝl* (Timring, Hern., de meget gl.), regnskyer; er det fordi der findes lighed med 2. hamme i deres form?

hammel, to. om korn kan siges: *de æ ham̱ǝl o guwǝ* (Agger).

hammelreb, no. rykker vogn til sig, da de törrer, KrJ. 47.

hammer, no. se 1. *hamle, *hamlestang.

1. hammer, no. „hammerkast“, retsskik, se regist. Gr. RA.[2] „Hammerwurf“; — h- kastes mellem bygmestre på kirker, se kjæmpe II. 149.33 a, økse; jfr. KrS. III. 26.115, Gr. Myth. 510; Sepp II. 475 hvæssesten; RhArg. I. 69, Folklore XIII. 203 (Engl.); — alt bliver sten, den svinges imod, JK. Æv. I. 13; slås istykker, Kr. XIII. 149; — fugl kaster h- på kone i ævent., Eftersl. 152; — Thorshammer på runesten, H. Peters., N. Gudedyrkelse 52 flg., 75 flg., hammersmykke s. 71; se *guld-, klinke-, *spids-.

hamper, to. *hun hår ǝn nåwǝt hampǝr aṉseqt, sir nåwǝt hampǝr uð* (vestj.), streng, rap; jfr. Aasen sv. amper, isl. apr.

hamre, uo. *han ham̱rǝt flijǝ tusǝn hwær or* (Vamdrup egn), ɔ: tjente; udtrykket er sagtens slang.

han, pers. steo. *så slow hañ ham* (Ørby, S. Sams); *„hår 1 buñǝ kali?“* — *„ja, hòñ æ buñǝn“; a hå bèjǝ hòm*, indbudt (N. Sams); *ha* (Römø), jfr. hun.

handel, no. *dær æ et no hañǝl ve ǝt* (vestj.), det duer ikke; fortællinger om h-, KrAlm. V. 24, V.[2] 11; — hvorledes man får en h- til at gå tilbage, Kr. Alm. VI. 8.14; — hvorledes få køber til hest, J. Saml. IV. 120; jfr. Gasl. 14 „håndslag“, „köpskål“; brud på h- „refskål“, giver den som „rifver köpet“; hvorledes købt kreatur behandles, s. 31; se *baglængs, byde 1, håndslag, ko III. 239.34 b, lidkjøb, love 3, spytte III. 513.10 a; frieri indledes jævnlig ved en h-, se Bondel. 291, jfr. Bruzel. 64; se kjøbmands-, natte-, pøl-, rende-, sløse-, true-, trykke-, trække-.

handen, no. = fanden; i edeligt udtryk: „de vil a, h- bræk mig, ikke“, KrS. VII. 227.61.

handle, uo. *haṉǝl haṉlǝ haṉǝlt haṉǝlt* (Elsted); *il̥ hqjǝlt* (Vens.), ilde behandlet.

-handler, no. kjøbmand; jfr. pranger, se stude-, svine-, uld-.

handsel, no. når butik åbnes, og den første kunde er en gl. kælling, varsles ulykke, en mand er bedre, unge folk endnu bedre, börn bedst, Kr. Alm.[2] III. 128.74. 75, jfr. Bartsch II. 313.24. 25; man bör sælge, selv med tab, Amer. Flk. III. 162; jfr. Lehm. Overtro I. 149; — spytte på først modtagne penge og give „luck money“ tilbage, Folkl. XII. 179 (Engl.); korse den først modtagne mønt, Tr. pop. XV. 581, jfr. 551, se *handel; jfr. „handsel“, Wright Dict.

handske, no. *hañsk* el. *håñsk et, et pa håñsk* (Als); — fæstensgave, se Gasl. 15, Arnas. II. 324 „han gaf mér hrínginn, ek gaf honum glófana“, jfr. Wh. Frauen[2] I. 341; — brud giver brudgom silkehandsker i ævent., Søegd 25, Kr. Jans. Event. 13; — gives til slægt, Wille Opt. 200; til fader, venner, PVlk. II. 147, VII. 73, jfr. Amer. Flk. VI. 101 (New Engl.); — hvorfor mand aftager h-, når han rækker kvinde hånd, Tylor Urgesch. 62, oprindelig jærnhandske; — henkaste h- som udfordring til kamp, Rafn NFort. III. 74, Didr. Berns S. 38; jfr. Mélus. IV. 129, Ndl. Vlk. XVI. 191, Gr. RA. 152 flg.; — i sagn og æventyr: Alf lægger h- på Katlas sæde for at værge det, Arnas. I. 60; — kone lægger h- over dör til Alfs hus for at kunne komme ud, I. 16; — Alf gnider h-, bro slås over vand, I. 108; — da karl vil tage trolds h-, rører fingrene sig, I. 557; — dreng kræver stav og h- til troldridt, Rafn Oldn. S. III. 156, Th. Bæjarmagns S. 2; — h- gör luset, DSt. II. 179, Liebr. Vlk. 4; — giver styrke, Maurer Isl. S. 314, Rafn Oldn. S. III. 197, Th. Skelks S. 9; jfr. Gylfaginning 21, Skáldskaparm. 9; — lykke i spil, Kr. XIII. 259; er et kongerige værd, s. 318; — præst, som maner, giver kusk h-r, han ej må slippe, KrS. V. 136.31. 32. 38, 161.15; — hænge h- på solstråle (s. d.); — blive synsk ved at trække synsk mands h- på, CavW. I. 364, jfr. synsk III. 710.1 a; — „drage h-“, leg, Kr. Börner. 167.12,

Kr. Alm. IV. 116.44, „göres til konger i den leg, som kaldes dr- h-“; TrLund[2] VII. 60, „kongelegen“, Dania III. 280. 375 m. henv., Skemtanir II. 183 „tólfkóngaleikur“; „draga fläsk«, PArch. VIII. 429 (Sverige); „dish a loof“, Gomme Games I. 97; „far i castagnaz“, Rivista I. 872, P. Arch. XII. 34; se *gård-, jærn-, strids-, stål-.

hane, no. *æ hån* (D.), på tønden, jfr. tap, svik; se øl-; *han* (Als), på bøsse.

hanebjælke, no. jfr. hanbalk, Ndl. Vlk. XII. 126; skjorter med „spjald å håhnbjelk i“, Jæger Gillsj. 18.

[**hanefjed**, no.] se kokketrin.

hangel, no. *haŋəl æn* (V. Hanh.), skal betyde overstykke, om klædning, se *is-.

Hanherred-trop, no. glarmesterfolk, se Gaardbo, Natmænd 8.

hank, no. håndtag, øre af skattekedel, går af, når skatten synker, se Kr. Sagn III. 439. 46. 67. 80 84, 453. 10; jfr. håndtag, ring III. 61.43 a.

hankat, no. se 2. fyr 2; alm. sagdes, at man for en trefarvet h- kunde få 10,000 Kr. (D., Årh.), jfr. Tr.pop. VI. 759, for asken sammenhængende på udrøget cigar.

han-muskat, no. bære hos sig en h-, lægemiddel mod bylder, Kr. Sagn IV. 587.57, jfr. Kr. IV. 393.12.

Hannemann, no. og „Sören Sörensen“, skældsord til danske 1848, se Busch Vlksh. 88; ligeså 1864.

hannet, to. *hun æ så hanə* (vestj.), karleagtig.

Hannibal, no. mandsnavn, opkaldelse efter Hanne.

hannik, no. *hanək* el. *hånək et* (Als), hane på tønde; *æ hanəkə* flt. (Broager, Sundev.), tavser med kroge på fiskeliner.

hanrakker, no. 20 voksne h-r foruden kvinder og börn, Gaardbo HI. 21.

hanrej, no. ordet, dets anvendelse og historie, se Wh. Vlk. XIX. 63 flg., se tosse III. 832.47 a.

Hans, no. *hañ (h)jerə Håns, Håns Jerəksən; Håns, kom no!* (Als), også *Hans;* der findes antagelig 200,000 i Danmark, som bærer navnet Hansen; — navnerim, Kr. Börner. 116.62 flg., jfr. P. Vlk. III. 79. 94; — H- og Grete, blindebukkeleg, Kr. Börner. 689; — jfr. „Hans im Keller“, udtryk, hvormed ufødt barn omtales, se Hjelmquist Förnamn 108 samt Hans i regist., Ndl. Vlk. XI. 100, jfr. Nyrop, Navnets Magt 196; — Junker Hans, navn til djævelen, se Gr. Myth.[2] 1016; — hvor person med navn H- el. Johannes er inde, slår lynild ikke ned, se Krist. Alm.[2] I. 56.39. 40, på grund af Mark. 3.17, Luk. 9.54? — Hans m. guldhåret, Registr. 8, Sgr. VII. 672, III. 200, Eftersl. 46 flg., jfr. Asbj. I. 228; se *guldæble 192.47 b; — H- og Grete, Registr. 53, jfr. Gr. KM. 15; — stærke H-, Havkvindesön, Registr. 143; — dumme H-, se *dum 113.50 a; se ost-og-valle; *Klør-, Pøle-, Tosse-, Underlig-.

Hansbær, no. *hansbæ* (Sundeved); *hönsbæ* (Als).

hanse, no. *hansər* flt. (Torslev s., Vens.), også „hansinger“, „hönsinger“, en slags flyndere, præsteflyndere, platessa vulgaris, Kr., se stor-.

hap, no. jfr. 1. hjap.

Harboskræp, no. se totur; jfr. der danses „Rückelrei“ fra by til by, Bartsch II. 68. 83, jfr. Schill. Lübb., slgn Handelmann Volkssp. 49, Wh. Vlk. X. 171, Tr. Lund XI. 161, „langdans“.

Harboørebo, no. historier om, Kr. Molboh. 11.27, 50.163. 167; se Aggerbo*, *grålår, havbo; — en femøre, jfr. penge II. 803.15 a.

Harboøre-Jens, no. fællesnavn for Harboøreboerne, se Kr. Molboh. 51.68. 69.

2. hare, uo. jfr. Kück „horen“ ellers „dengeln“, Aasen tynna; *ən ka et hår, urən ən ka klöw ən halmstro fræ ruwəð o te tåp* (Hern.).

3. hare, no. *haə æn harə* (Als); — høstskik: „gribe h-n“, i Agersk. „ræven«; jfr. Wigstr. Folks. 22, Amins. IV. 108 ned., Runa VIII. 35, Nyland IV. 79, Bartsch II. 296, Wh. Vlk. VII. 154; se ræv III. 113.26 a, Meyer Vlk. 232; — folketro: h- kan se både frem og tilbage, Kr. Alm.[2] I. 138.64; både han og hun har unger i sig, Bureus 212; frugtsommelig kvinde må ej se h-, Skytts h. 152 ned., se hareskår; h- skifter årlig kön, Liebr. Vlk. 362 (Engl.); — hekseham: KrS. VII. 12 nr. 3. 6, 33.7, 98.326, 113, 117, 234.01; skyde, slå h-r, 22 nr. 5; skydes med sølvknap, 33.121; 79.65, spiser ølogbrød med börn; JSaml.[3] VI. 342, jfr. Asbj. III. 224, CavW. I. 364; heks I. 581.32 a; hvorfor det er h-skikkelsen, som

er hekseham, jfr. Folkl. XIV. 97; troldh-, mælkeh-, CavW. I. 440. 443, se malke II. 537.40 b; — genfærd: JK. 270 øv., KrS. III. 137.707, VII. 13.44, 73.42. 44; se trebenet; — vætte: KrS. I. 168.613; 195.714, trolde på is; djævel henter forbryder, VI. 41; synshverving ved skattegravning, I. 383.49; — møde, Kr. Sagn II. 563.28, jfr. Müller-Saxo 545.18; — h- sés i månen, se Gr. Myth.[2] 679; — hvorfor h- har kløvet mund, — den lo, så læben sprak, da den kyste andre dyr, se Sundbl.[2] 197, Nyland IV. 100, jfr. Wh. Vlk. XVII. 9, PVlk. I. 147, Dähnh. Naturs. III. 22. 23. 286. 492; — vise: bonden „skød en h-, som sad og sov", Krist. SkV. 93.18; — æventyr: harehyrden, Registr. 20 e; jfr. KrÆv. XII. 219, XIII. 295, Arne Slagelse 69, Bondes. Hist. 273, Köhl. Kl. Schr. I. 58. 68. 554, Wh. Vlk. XIV. 433 anm.; — inholder St. Hansleg under træ med björn og ulv, Asbj. I. 246; — bygger hus i skov med andre dyr, Asbj. II. 2; — falder med ulv og kælling i ulvegrav, Wigstr. II. 171, jfr. Moe, Æventyri paa Vandring s. 13 (Fb. Bl. 1. 7. 3); — er enkemand, Asbj. II. 59.13; — løber omkap med pindsvin, Gr. KM. nr. 187, se væddeløb; — hjælpende dyr, Kr. Æv. III. 86. 200, jfr. Gr. KM. nr. 60; — ihjelslås, begraves, genfødes som træ med fugle, Kr. XIII. 376; — leg: hund efter h-, Kr. Börner. 332; bonde og hare inde i kredsen, s. 626; se *inde-, *puds-hund-efter-, stue-.

harefod, no. med kløer udad over dör, mod trolddom, KrS. VII. 227.66.

harehjærte, no. knappenåle i, jfr. voksbarn, -billede.

harehoved, no. skal pige kysse for at blive heks, KrS. VII. 156.27.

harekilling, no. se öje III. 1166.4 a.

hareknop, no. *hårknop æn* (Hmr.), = harestede.

hareleje, no. det er at friste gud at gå over et h-, KrS. VII. 219.65; *„dær æ såmanə hårlæjər i ət* (vestj.), i plöjemark, d. e. steder, hvor plov er gået af jorden.

hareskår, no. *hårskywər* (Naur); får barn, om frugtsommelig moder ser hare i mund, spiser med grydeske, med skåret ske, drikker af skåret kop, går over gulv, hvor der er trillet med sten, se KrS. IV. 633.16 flg., JK. 187.60, el. lader en tand trække ud (vestj.), se dörhug*; jfr. Folkev. VIII. 453.22, ved at se hares mund, Wille 200; ved at se haremund, kniv ligge på ryg, høtyv el. gaffel med spidser nedad [opad?], Wigstr. I. 97; ved at se halvkløvet stok, Gasl. 59; økse i klov, Sundbl.[2] 148, jfr. Folkl. IV. 360, VII. 180, VIII. 15 (Irl.); Wigstr. FS. 405.17, harer sælges med tilbundne el. afskårne snuder, jfr. E. Finbo 75; om frugts. spiser hage af sæl el. med skåret ske, Arnas. II. 547.

harespring, no. lille ben i harelår, som lægges under hoved for at drömme, Kr. Alm.[2] III.79.

harestok, no. *hårståk æn* (Hmr.), = harestede.

haretavl, no. *hårtawl* (Vens.), se Kr. Börner. 333.11.

2. **haring**, no. *di bløw eńc gu wæn, eən di fæk re de hèr harəŋ* (Vens.), inden de fik redet denne h-, ɔ: taget dette törn med hinanden, jfr. herve.

1. **harke**, no. *hark i* (SOVens.).

4. **harke**, uo. *hark -ə -ət* (Elsted).

harmslagen, to. *harmslawən* (Elst.), forknyt, se Gillsj. 8.

-harnisk, no. se *allemands-.

harp, no. se *arp.

harpe, no. h-ns kraft, jfr. DgF. III. 821, Skar, Sætesdal 106, Bugge, Ark. f. nord. Philol. III. (1890) 97; henvisn. t. Orfeus og Eurydike, se Hertz Spielmsb. 71. 363; — h-, flöjte, redskab forråder mord, gjort af den myrdedes ben, Krist. Holmsl. 22; rør hvisker om mord, Nordlind, Svensk Folklore 139 flg., se Monseur III. 35 m. m. henvisn., MacCulloch 110, Crane Ital. Folkt. 41. 336, jfr. Hapgood 313 flg., James, Green Willow s. 10 (Japan), NlNotes III. 65.130; smlgn †Midas sagnet, Köhl.KS. I. regist., Folkl. XXII.183; jfr. Grundtv. Eng. Skotske Folkeviser nr. 15, Jakobs, Engl. Fairy T. nr. 9 „Binnorie", Child 10; IndianT. 241; se KrS. IV. 248 øv., hjul på rok, gjort af myrdet barns ben, går rundt med barneskrig; Haas 131, kirkeklokke forråder, at lærling er dræbt; Bartsch II. 176.841, flöjte, gjort af ben, som er rykket af levende rotte, fordriver rotter; se 1. streng, III. 603.10 a, ben*32.8 b, slgn ZfM. IV. 190.5; †harpe; — pige i harpe, Rafn N. Fort. I. 213, Völsunga S. k. 43.

harpespiller, no. h-e og smede bor i höje, KrS. II. 3.4.

harpiks, no. *hårpèjs de* (Elst.); jfr. Runa V. 95.2, tygges, alm. i Norrland, Fritzn.[2] kváða; Wh.Vlk. XI. 54.28 (Böhm., Østerr.), Arkiv f. nord. Filol. II. 161.

1. harve, no. — 1) med trætænder, Kr. Alm. I. 56.94, se CavW. II. 104. 113 bill., Djurkl. Unnarbo 6, Hazel. VIII. 48, en trægren; jfr. Kück 68; — se hekse under h-, KrS. VII. 99.28, jfr. Urdsbr. IV. 131, Knoop Pm. 68.33, 79.61, Kuhn WS. I. 182.197, Ralst. Songs 390; Bartsch I. 124. 127.147, først harver man kreds om by, i kredsen en åbning, hvori man sidder; — gårdbuk lægger karl på h-, KrS. II. 73.128. — 2) *„dæ gaməl harə“* (Vens.), kælenavn til gl. kone; se *horn-, jærn-, slag-.

2. harve, uo. *harə harə harət harət* (Elsted); *we ǫə law do for harə de a hò plòj, så wo do kloqər èn do ær* (Vens.).

harvebredde, no. *harəbrè è* best. *-ə* flt. *-brè* (Vens.); så bred som harve når.

harvesene, no. *harəsènə* flt. (Elst.); sener, der samles af harven.

harvest, no. *de hæ væt ən tö harəst i də* (Als).

3. has, no. se skræve-.

haspe, no. h- med tælleværk, se Globus 77 s. 206, billede, Schw. Vlk. VI. 85 flg., bill., jfr. ABr. 237, jfr. 5. *rok, se *konge-, *lud-.

hasse, uo. *a ska iṅ o hasə mæ* (Herning), varme mig, komme til kræfter.

hasselurt, no. middel til fosterfordrivelse (Ålborg), asarum?

hastig, to. *hastu* (Ørsted, Rougsø h.).

hastmålhed, no. *de war i hastmolhiə* (Vens.), i hastværket, se hastmodighed.

hat, no. *ja, ha do hat i hat, så ha do'ṅc hat bəhòw å cøbt i hat* (Vens.); höj hat kaldes spøgende „skorstens“-, „kakelovnsrør“, jfr. Busch Volksh. 112 „Ofenrohr“, Ndl.Vlk. VI. 3; se *gudsbord-, *skovlhat; „der kunde sidde 18 par krager“ eller „18 par höns og en kok på den“, el. „den var omtrent til 4 kander vådt“; brugen af höj h- dateres i Vens. fra 1796, man brugte den til gemmested for småting, Friis VN. 65. 66b; *hans hårəls hat wil han ha hawð* (Mols), filthat; *håihat(?) o påihat o Jæpəs gaməl grǫ hat, de æ træj hat* (vestj.); *han fæk nåwət o hæŋ hans hat ǫ* (vestj.), ɔ: anledning til at göre et krav, klage el. lign.; jfr. håndværksskikken: glemmer en arbejder bor el. stemmejærn i hul, hænger en af svendene sin hat derpå, redskabet skal udløses ved en „omgang“; i norsk tömmerkirke driver man sin kniv ind og hænger sin hat på, Søegaard 69; — hatteskik på Færøerne, JFærø 145; — hilseskik „tage h- af“, forklaring, Bar. Gould, Surviv. 282, Hellwald, Rösselspr. 1 flg., Tylor Urgesch. 60. 62; — h- myndighedstegn: bonde sidder i stue med h- på, Säve, Åkerns S. 64; — fattig folk i Engl. måtte ej bære hat, skulde nöjes med hue (cap), Andrews I. 64; — mødende mands h- slås af, se konegilde, jfr. Schütze II. 256 „Kindsfoot“; — h- rives af mand, der besøger barselstue, se TrLund VIII.[2] 42. 102, Wille 202; — løses ved penge, som lægges på barns bryst, WigstrFS. 389.19, Rääf 117, Djurkl. Nerike 57, Hofb. Nerike 196, Amins. VI. 98, Gasl. 35, Glükst. SØ. 94; jfr. Meyer Vlk. 189, Sepp I. 108; slgn Kr. Alm.[2] IV. 32.91, karl skal ved kartegilde løse hat med penge; s. 59.184, brudgom sætter h- på bruds hoved; — magisk ønskehat, Kr. Æv. III. 23. 110. 326; — h-, som gör usynlig (s. d.); KrS. I. 98.80, rød lue; Thiele I. 111 „dværgehat“, jfr. Kr. XIII. 245. 276; WigstrFS. 65 „hätta“; Rääf 51 „myssa“; Runa VIII. 30.13.14, Skytts h. 120, Hofb. Skogsb. 55, Sägner 54; Vang „hyldrahat“; jfr. ægishjálmur, Arnas. I. 452, hulinshjálmur I. 159 anm., 514, hulinhjálmsteinn, I. 112; — hvorledes slig h- skaffes, Wh. Vlk. XIII. 271.11; — den opfattes som sky, tåge, Alvísmál 19, Heimskringla 179.28, Rafn, Oldn. S. II. 125, Fostbr. S. 34, se Gr. Elfenm. LXXIV, Bartsch I. 87.93; — blive synsk (s. d.) ved at bære synsk mands h-, Thiele II. 253, jfr. ABr. 390: se færgemand, *handske 199.19b, sko III. 288.54b; — Odin med sid h-, CavW. II. LVI, Gering II. 144 døden; — mange genfærdsskikkelser, RhArg. I. 124, ZfM. IV. 22; — skæmtevise: „anden mand hær ny hat“, FbFrH. 135, se Wh. Vlk. XVIII. 83 m. henv.; — — skæmtehistorie: dreje på h-, som betaler, se Registr. 108a; Kr. VII. 354, XIII. 215, KrJ. 25, jfr. Segerst. 65, Wh. Vlk. V. 209, Ndl. Vlk. X. 157, Ons Vlksl. III. 122; alm. om h-, se Strackerjan II. 138.481; se *Thomas; *flos-, *gudsbords-,

*guld-, *guldspangs-, *hæsse-, poj-, raje-, *skovl-, sky-, smör-, tag-, uld-, vidie-.

hattemager, no. jfr. Dske Folkedanse nr. 17, melodi nr. 17, „Hattemageren", en dans (N. Sæll.).

hatteslag, no. Friis VN. 41, billede.

hattesværterlag, no. et af lavene bl. gårdene i Hornum, se lag III. 365.40 b.

hattet, to. *hañ wa hatə idå·* (Agger), fuld.

1. hav, no. i tlm.: *si sæ haw te* (Sall.), se sit snit til, se 6. hov.

2. hav, no. h-ets magt, jfr. Hunt 163, Choice N. 90, Tr. pop. XIV. 345 (Bretagne), P. Arch. III. 440, kysten af Portugal; V. 100, Poitou; på Hebriderne sår man ved flodtid, at havets stigende magt kan løfte den spirende sæd, Folkl. XI. 140; — forskellige have: „Wendelsee", „Lebermeer" osv. Gr. Myth.^{4} III. 171; h- som levret blod, Skytts h. 94; „ambitor terrarum oceanus", Müller-Saxo 421.3; „Grönne-, Mørke-, Beg-, Rødehav, AnO. 1857 s. 106; — kælenavne, se ko II. 242.25; jfr. havet er „une vache qui met bas"- Tr. popul. XVIII. 198 (Belg.); mand i blå kappe, KrS. III. 280.77; Maren II. 553.40 b, Sønderskov; — dyr i h- som på fastland, Haukenæs V. 263, jfr. Shetl. Folkl. 167; „sjóskrímsli" i h-, Thorkels. 72; „draugur", Nic. Nordl. III. 21; „hafstrambr", Fritzn., „sjódreygil", Hmb. Anthol. I. 336; — hvorfor havet er salt, se kværn II. 345.44, salt III. 148.48 b; kæmpeskib, ladet med salt, sank i h-, Ndl. Vlk. XVII. 23; kværn, som maler salt, Tr. pop. XXIII. 122; salt suppe slået i, XIV. 691; djævel havde kastet salt i gryde, som kastes i havet, XVI. 233, jfr. s. 318, P.Arch. V. 511; Amer. Folkl. XIX. 314, XXI. 341, gudens urin; Lucidar. 54, solen bringer h- i kog, bundfaldet røres op; — under h- en gård, Bondes. Hist. 131, en by, Gr. Elfenm. 230, et land, Joyce 147; — h- over skyerne, jfr. 1. Moseb. 1, 6. 7. 10, se Farrar Pr. Manners 18, regn kommer fra hav over skyer; — klintekongen kører på havet, Thiele II. 191. 192; helgener går på havet, Tr. pop. XIV. 193, Amer. Flk. XI. 28 (Ind.); — kone står hel vinter med luftblære for mund på h-bund, Wigström II. 86, FS. 423.07; gå ned i h-, Bondes. Hist. 244; Einfætla går gennem h-, Arnas. II. 410; — h- er helligt, „sjøen er vigd", Folkev. VIII. 464 øv., jfr. Liebr. Vlk. 316 ned., Pf. Ww. 204; — vil ikke modtage hekse, Tylor Anf. I. 140, jfr. Wh. Vlk. V. 245, se vand III. 999.44 a; — havbølgerne, se sø III. 730.24 b, jfr. Trevelyan, Folkl. of Wales 1 flg.; flod, *flodmål; — hvor dybt h- er, skæmtehist., se Registr. 97, et stenkast; jfr. Mhoff 153, Busch Vlksh. 156 flg., PVlk. II. 135, Gr. KM. nr. 152, se Köhl. KS. I. regist. „Kaiser"; det samme, se Folkl. Rec. III. 58, Mélus. IV. 490; — alm. om h-, P. Arch. VIII. 257, Sébillot Folkl. de France II. (1905), Bassett, Sea Phantoms (1892), Säve Hafvets och Fiskarens Sagor (1880); se *Lille-.

havbo, no. fortælling om, Kr. Alm. V. 38.105, Molboh. 11.30. 66. 76.

1. have, no. *haw æn* (Ø. Jølby, Mors, Als).

4. have, uo.
ha håə ha hat; de gl. ft. *hå* tf. *hau* (Elsted);
ha hår hår hat (Herning);
hò hæ, hå el. *ho, hå* el. *ho* (Als);
a hað hawð så trawlt dæn då (Mols);
a hå bèjə hòm (N. Sams), har indbudt; *we do hå əð?* (Tunø); *ta din klèjər åp å vis wòs, hwa du hòə!* en tvetydighed; *a ska hæn å ha kəərən flòt*, ɔ: og flytte køerne; *du ska ha kəərən flòt trę gòŋ iñən awtən; a ska neər å ha mæ bait*, ɔ: at bade mig; *vi ska ui å ha målkət; no ska vi strèv å ha fèjət; a vel ui å ha nowəj tåskən* (Søvind); „*wet do ha de?*" men: „*wet do hò ə?*" *a wel eñc ha ðəm*, el. *a wel eñc ho əm; wet do ho i? a ha men gu daw dèr; wet do eñc ha i luət?* (Vens.); *næj, håə a da et nåk å ə!* (Sall.), ɔ: hvem skulde tro det?

5. have, no. — 1) *haw i* (Tunø), gærde; — 2) *haw æn* (Als), markindtægt; se *byg-. — 3) *haw i* (S. Sams), den passes af gårdens kvinder, ligeså Kück 74; haveurter, se ABr. 153; alfehaver, „dejlige over al beskrivelse", se KrS. II. 103, Jon Upsals; jfr. Sande I. 76, CavW. II. XIII, Afzel. Sagoh. II. 158. 217, Runa I. 29, III. 27, Djurkl. Nerike 67; slgn Urquell^{2} II. 136, Hartl Science 137, Usener Sündflutsagen 198; hvorfor intet vil gro i h-,

Kr. XIII. 97; i lögnehistorien, Eftersl. 192, se *kringgård; *gåse-, *sten-.

havefjæl, no. *hawfi̥əl æn* (Sall.), sidefjæl i kassevogn.

havelyk, no. vildand, hvid med sort hoved, nævnet således efter dens skrig (*Als), jfr. *havgasse.

havemand, no. tagfatleg i have, Kr. Börner. 526.87 (vestj.).

havevogn, no. *hawəwòwn æn* (Sall.).

havfrue, no. — 1) alm. om hafsel. sjörå, Rääf 62; jfr. Gr. Tjust 38, Säfve, Hafv. S. 15 = skog-snui; Nyland IV. 124, viser sig i måneskin, har store bryster, jfr. Wigstr. FS. 127.409; hendes udseende, Furø 7, Hmb. Anthol. I. 337 haffrú, jfr. Wh. Vlk. II. 9; Basset, Sea Phantoms, regist. „mermaids"; hendes börn sés i bæk, Wigstr. I. 192, FS. 127.411; — hun reder hår, Kr. Anh. 73.163, Wigstr. FS. 134.436; — synger, lokker, Kr. Sagn II. 146.13. 17, Lucid. 48, Arnas. II. 353, jfr. Nicol. Nordl. III. 14; se Tr. pop. XII. 392, Pitré Usi IV. 194; — spinder hos kone, KrS. II. 142.2; jfr. Wigstr. FS. 127.408 „hafsrå" ligger på loft i halm; spår, Fær. Kv. I. 164; hun fanges i sø, spår fjeldskred; — standser skib, Amins. V. 19, vise, jfr. Wigstr. FS. 129.424; jfr. RafnNF. III. 350, Didr. B's S. kap. 339; se skib III. 242.4 b; drager skib til bunds, Amins. VIII. 57, vise; slår knude på ankertov, Wigstr. II. 226; tager mø ned til sig, Sm. Medd. II. 64; kræver ufødt barn, Kr. XIII. 79, jfr. Registr. 17; mand, Segerst. 141, jfr. Wigstr. FS. 134.437 flg.; — v a r s l e r storm og uvejr, advarer, hjælper, *askeonsdag, 18.31 a, får, vante (s. d.), Kr. Anh. 72.161 flg., FriisVN. 77 a; jfr. Wigstr. FS. 134.436, Sv. Lndsm. I. 365, Säve, Hafv. S. 18. 75, Wh. Vlk. II. 417 (Før), Nordl. Sagor 58, Kleiven 36; råber: „bind båd!", Wigstr. FS. 131.428, jfr. Tr. pop. VI. 655 (Frk.), XVI. 48 (Belg.); — o f f e r til h-, jfr. *bade; Wigstr. FS. 127.407. 419. 420. 421; uldvante nr. 422. 427; lommetörklæde nr. 423, jfr. Eneström, Finbo 220; — f a n g e s ved grime el. på krog, KrS. II. 142.1, 149.18; — mand har sön med h-, „Bonavedde", KrS. II. 146.15. 17. 18. 19, jfr. IV. 217.724, Thiele II. 225, Møller Bornh. 9; jfr. Rafn NF. III. 37, Didr. B's S. kap. 18, jfr. I. 29, Rolf Kr's S. kap. 15; — fortæll. om h-: rise slås med h-, Storak. 44; h- fører kongebarn til glasslot, Wigstr. Sagor 28, FS. 131.426; modtager mskebarn, Djurkl. Ner. 73; slår bro ved hjælp af guldæble, Wigstr. Sagor 72; stikker hånd ind gennem dör, Hofb. 62; — samtale mellem „sjörå" og „skogsrå", hvem stærkest, s. 118; — sælger v i n d, Wigström FS. 131.430; — får magt med en kvinde, en karl; i kaptains skikkelse hos hans kone; trænger ved nattetid ind i huse, nr. 431-35; — dræbes af torden, hendes lig, KrS. II. 153.26; dræbes af Olav Hell., Rafn Oldn. S. IV. 53 k. 35; jfr. Tr. pop. XVI. 631; — n a t u r m y t h e: sæl, Kr. Anholt 73.162, jfr. P. Arch. IV. 356; en søko, manatus austr. m. kendelige bryster, P. Arch. XIV. 158; en blæksprutte, Gr. Libr. XIII. 210 flg.; sæl, hvalros, søkalv, Hunt 151 a, hendes kam en hajkæbe, s. 152; — i j u l e l e g, KrAlm. IV. 116.44; „h-ns korsklæde", en bladtang, laminaria (Nykøb. Sæll.). — 2) en fisk, mareflynder, platessa microcephalus, Kr.

havgasse, no. — 1) havlitteand, harelda glacialis, Krist. Dyrefabl. 303.92. 93 (Bornh.). — 4) arrig kvinde i æventyret „h-n tæmmet", se Registr. 79, 4, vol, jfr. GldM. I. 88, III. 39, Grönb. 116, Wigstr. Sagor 98, P. Vlk. X. 21.3, Hanauer 257, Köhl. KS. I. 137, III. 40, Wh. Vlk. XVIII. 54, Dunlop 543.41 b.

havkat, no. havkrabbe, motella cimbrica (Broager, Sundev.); søulven, anarrhica, Krøyer (Skagen), jfr. Krist. Anholt 16 øv.

havkløft, no. *hawklöwt æn* (Als), stejl skrænt ned mod havet, se *kløve.

havko, no. heks i „maritimæ bovis figura", Müller-Saxo 256, dræber Frode; *hawkøər* flt. (Brøns, vestslesv.), store sneglehuse, konger, buccinum undatum, sagtens fordi börn alm. i deres leg töjrer dem som køer.

havkok, no. *æ hawkåk* flt. (Herning), blishöns, fulica atra.

havkvæg, no. blåt kvæg, KrSagn II. 154.31, jfr. Wigstr. FS. 128.414, Afzel. Sagoh. II. 167; „havhest", II. 153.28, Wigstr. FS. 128.412; havko (s. d.) optages, forsvinder, Wigstr. FS. 128.413. 415; ko, tyr, kalve, Wigstr. I. 136, FS. nr. 416. 417; havtyr, KrS. II. 154.30. 31, volder sandflugt (s. d.), jfr. tyr, III. 907.39 b; se

Hmb. Anthol. 337.XI, Wh. Vlk. II. 10; CavW. I. 246 kør, fugle, svin.

havlag, no. *hawlaw æn* (Agger), mandskab, i regelen 6 mand, som hører til fiskebåd.

havlangs, bio. *hawlaŋs* (Als).

havlit, no. *hawəlit æn* (S. Sams), terne, om rigtigt? se *havgasse.

havmand, no. fisker ofrer til h-, advares mod storm, KrS. V. 260.916, jfr. Thorkelsen 244, se havfrue*; — spår, Fær. Kv. I. 164, jfr. Rohde Gr. Roman 204 a; — binder fisker med usynlige bånd, KrAnh. 72.160, jfr. Tr. pop. XXII. 403; — fanges af fisker, Hmb. Anth. 335.VIII, Wh. Vlk. II. 8, jfr. Yorksh. Flk. 45, Suff. Flk. 89; fanges og siger folk, hvor de skal bo, Landn. II. 5, Folkl. IV. 228.35; — fanges og græder, Afzel. Sagoh. II. 166; — „sörå" trækkes op af hav, forlanger penge til en „sup", Wigstr. FS. 126.404-5; — fanges af fisker, ler, Arnas. I. 131, Rafn NF. II. 29, se le II. 389.48, Moe Event. S. 627; jfr. Urquell[2] II. 80, Folkl. XVI. 413. 417. 420, Tr. pop. VIII. 516, Straparola IV. 1; — h- holdes borte ved pølseben (korfveben), skovl og hvidløg, Bondes. Hist. 245; — begraven på kirkegård, må atter opgraves, KrS. II. 152.21, se lig II. 411.45 b, suge.

havmus, no. findes i mave på rok, Krist. Alm.[2] I. 159.91; sømus, spatangus, chimæra monstrosa, Kr. (Skagen); jfr. Svenska Folk. Seder (1846) s. 166.

havmåge, no. i stedremse: „wi ska hejn å si te di Egens gjes å di Rønd' hawmohger", JSaml.[3] I. 92 (Mols).

havne, uo. *hawən hawnə hawənt* (Elsted), = rgsm.

havpadde, no. *[hawpaj æn]* (vestj.), stenbider, cyclopterus lumpus.

havre, no. *hawər de* best. *hawri* (SOVens.), gl. kornsort; de som bosatte sig udenfor hjemmet, fik en handskefuld med, CavW. II. 103. 107, jfr. brudgom som „hafratiggare", Gasl. 17; man kan så sig til adelsmand i h-, Säve Åkerns S. 33; — den siger, Nyland IV. 140; — h- kan gro i en møntørv, KrAnh. 112.271; — skal sås, når frøer kvækker, KrAlm. I. 42 a; så tykt, at man kan spore en kat i sæden, I.[2] 31.128; — kan rejse 3 gange til Norge, I. 42 b; rejser den til Vorbasse marked (3/8) bliver den borte, I.[2] 34.168; kan fryse 3 gange bort og endda give sæd, Säve, Åk. S. 33; — man kan harve h- til sig, rug fra sig, KrAlm. I. 40.136 g; — h- gror først, når den hører høvognen knirke, Amins. IV. 105; når h- begynder at skride, begynder ål at glide, Kr. Alm. I. 42 c; — skal høstes i sin grönne kjole, KrAnh. 112.272, Alm. I. 41 æ ø, jfr. Linc. Folkl. 25; når den ligner en skimlet hest, Kr. Alm. I. 42 d; når havreskok ses, kan man plukke nødder, Krist. Alm.[2] I. 34.169, se 1. nød, II. 719.30 a; — h- tærskes i legende ved ild, MSkr. 34, jfr. tærske, III. 927.4 b; — Jættens hest får gløder i krybbe, h- ved hale, Wigström II. 210; — soldater (III. 459. 23 b) fremtrylles af h-kærner; — „skjære h-", se KrBörner. 315, jfr. Mhoff 484.2, Wh. Vlk. XVII. 390; „ville I vide og forstå . . .", se 3. så, III. 748.53 b; se grön*-, stakke-.

havreavne, no. *håwrawn æn* (Als); *hawrawn æn -ər* (Agger); *de ær ejt te gawn for ən hawrawn* (Agger), om gavnløst arbejde; *æ skal alə fònæ'rm ham fòr ən håwrawn* (Als).

havrebing, no. sat af svære egeplanker ved siden af lo, kunde rumme 8, 10, 12 td. havre efter gårdens störrelse, KrAlm. III. 30.80.

havrepig, no. se Kr. Alm.[2] I. 44.66; danse med det sidste neg ved høstgildet, nr. 67.

havresæd, no. — 1) under arbejdet med h- skal man bære et korn i munden og tie stille, deraf udtrykket: „es ist so still wie beim Hafersäen", P. Vlk. IX. 85.4. — 2) fuglen angiver tiden for h-, deraf dens navn, JK. 227.81; den siger: *[så æ hawər, så æ hawər, æ hoŋərdøər, te smirə, te smirə, læ æ plåw-(h)jul gyər]* (Angel), Kr. Dyrefabl. 203.

havskib, no. en 22 fod lang, spidsbygget, temmelig stærk tømret kølbåd, der fører mast og 2 sejl: fok og storsejl; den har desuden 4 årer, Jylland 286 øv.

havsnød, no. se love II. 452.3 a, kirke II. 125.14 a, jfr. Kr. Anh. 51.19, slgn Jacobs. Færø 204.10, give almisse til første mødende.

havstrent, no. *hawstrænt* (Århus egn), skumsprøjt.

hav-svin, no. *hawswijn æn* (Harboøre),

stenbider, cyclopterus lumpus; hunnen kaldes *hawsow*.

havtaske, no. en fisk, lophius piscatorius, Kr. (Hirtshals, Ålbæk).

havtrold, no. holder skib (III. 242.4 b) fast, Isl. Fornkv. I. 26; kræver offer, se Olrik, Forelæsn. over Trylleviserne, s. 81 (Fb. Bl. 4. 2), jfr. Lawson, Modern Greek Folkl. 189.

havulv, no. *hawuwl æn -uwl* (Agger), søulven, anarrhicas lupus.

havvable, no. „han rystede som en h-", KrAnh. 61.29, ɔ: vandmand, medusa, se vable 2.

havvogn, no. vogn med agestole og vognskrin i hvilken man kørte til Vesterhavet efter fisk (Herning).

hebraisk, se FbJ. I. 278.

2. hed, to. se steg-.

hedde, uo.

jè jèrə jæt jæt (Als);

hi hi (?) hir, hir el. *hi* (Elsted);

hvad h-r du? spøgende svar, Am. Folkl. II. 112; jfr. vallekok.

1. hede, no. — **2)** lyng, se Kalk. II. 180 (Salling), DgF. nr. 318 B (VI 11.8) „ieg haffde icke andit thil føde end barck och haarden heede", jfr. hedegnaver; se Oksen-, Årslev-.

3. hede, uo. *he herə het het* (Als). — **2)** brygge (Als).

hedebrand, no. dermed begynder hedens opdyrkning, Mejborg, Slesv. Bønderg. 107.

hedegnaver, no. jfr. 1. *hede.

hedekuk, no. *hiəkuk æn* (Randers egn), spottenavn til en, der bliver tilbage med sin høst.

hedeskratte, no. et stykke dårligt hede, tör hedebrink.

hedespratte, no. se 2. spratte.

1. Hedevig, no. se St. Gallus.

2. Hedevig, no. se Festskr. 523.

hedlevret, to. hidsig (vestj.).

hedning, no. om udøbt barn, se Wille Opt. 201, Wigstr. FS. 390.24. 30, CavW. I. 381, Hofb. Skogsb. 29, Enestr. Fbo 45; barselkone til kirkegang, s. 40; Djurkl. Unnarbo 35, jfr. PVlk. III. 122.9, Meyer Vlk. 109, Urquell II. 199 (Breisgau), Wh. Vlk. IV. 144 ned. (Balkan); åbenbare h-er, der tror på „den andre", ɔ: Odin, CavW. I. 208, jfr. Landn. IV. 11, ingen h- kan bo i Kirkebæ, Folkl. IV. 222, Kålund Isl. II. 315; se udøbt, „heiðnaberg", Arnas. I. 144. 145, uviet bjærg.

hedrövet, to. *hirðwə* (Vens.), ivrig, utaalmodig; *ji dæ no stǫj, do ær olti så hirðwə får å kom åstè!* (Vens.).

hege, uo. — **1)** jfr. 3. hæg.

2. hegle, uo. *hæqəl -ə hæqəlt hæqəlt* (Elsted); h- en igennem, se Ndl. Vlk. XIII. 231.

hegn, no. om h- og fred, se Krist. Alm. I. 8, I.² 12.

hejdilit kom herom, no. Danske Folkedanse nr. 32 (Himmerl.), melodi nr. 38.

heje, bio. se heller.

hejklæde, no. *hèjklèj è* best. *-ə* (Torslev, Vens.), hovedtörklæde; jfr. Friis VN. 155 b (Læsø).

2. hejle, no. edderkop, phalangium; jfr. endvidere Folkev. XI. 389.173 „Langbenet"; Afzel. Sagoh. III. 105 „Helga Högben"; BSkr. 239 „Harry long legs"; Tr. pop. XVI. 550.

Hejlvige, no. *Hæjlviq* (M. Slesv.), kvindenavn.

2. hejre, no. rimet, jfr. Bartsch II. 189.908, se vej-.

4. hejre, no. læs: *hæjər* (Hmr.).

5. hejre, uo. stavre afsted med lidt töj på, i bar skjorte (SOVens.).

hejring, no. höj- og tyndbenet skabning (SOVens.), se op-.

hejse, uo. *hèjs -ə -t -t* (Elsted).

hejst, no. se hest.

hejstre, uo. se hestre.

Hekkenfelt, no. jfr. Wh.Vlk. IV. 264 „fare til H-"; Arnas. I. 579 „draugur" farer i Hekla.

heks, no. lære h-ekunster: kan førstefødte ikke, KrS. VII. 219.64; læres ved at gå (avet) om kirke (tre torsdage) spytte ind ad nöglehul, sige: „a gir mig Fanden i vold!", KrS. VII. 59, 144.492.495; flöjte, blæse gennem nöglehul, 493. 94; forsværge dåb, KrS. 144.496; afsværge Jesus, Kr. Sagn VII. 144 nr. 26. 27; Gud, Mhoff 211; Guds nåde, Sande I. 49; give sig Fanden i vold, KrS. VII. 7.26; skære flis af kirkedör og kaste den i elv, Kleiven 40; kaste afskrabede spåner af kirkeklokke i sø og frasige sig Gud, Folkev. XI. 467.99; læres ikke börn, KrSagn VII. 153.28; — mødested, se Bloksbjærg*, Troms kirke m. henv., jfr. Blåkulla, Fest-

skr. 536, Enestr. Fbo 140; kirke, kirketårn, påske, julekvæld, Asbj. III. 114. 121; St. Hansnat, Kleiven 38, Sande I. 53, Hazel. VIII. 65 (Valders); — befordring, se limeskaft, ride III. 52.53, på msker; KrS. VII. 148 på kat, killing, jfr. kat II. 108.6 a, jfr. Bruzel. 90, på tvættestol, skade, se Troms kirke III. 858.22 b flg., jfr. ABr. 383; — under fraværelsen ligger kosteskaft i seng, KrSagn VII. 92.303, oppustet særk, CavW. 112. 116, linned, træblok, Amins. VI. 117, jfr. Hofb. Ner. 213; — se hekse på deres fart, jfr. 1. harve*; — deres skikkelser: se hare* I. 556.15 a, jfr. heks 581.32 a, kat II. 107.25 b, sø III. 730.34 b, krage, KrSagn VII. 307.82, 142.491, *mus; ravn, Asbj. III. 356; rotte, s. 309; tudse, Kr. XIII. 225; — h-e kendes: „jede alte Person", Mhardt Abergl. 56; når de „svömmes" bæres de oppe af vand, JSaml.[3] III. 18; — ved djævelens mærke, en harefod, på deres krop, stigma diaboli, se Mélus. IV. 81, HaRh. 55, RhA. II. 61.93; jfr. CavW. I. 449; — skærtorsdag i kirke med spande på hoved, ryg til alter, KrS. VII. 62 flg., 65.211-17 med hestepude om hals; jfr. Hazel. VII. 17, Wigstr. FS. 329.983. 86; — mange mærker, KrS. VII. 67 nr. 13, Lehm. Overtro I. 147, Schindl. 290; — h- er fattig, KrS. VII. 1.2; — h-ens gerninger: h- forstår hvad der tales under åben himmel, KrS. VII. 3.15. 16; modtager budskab ved træ el. busk, Wigstr. II. 165; skal göre noget ondt, KrS. VII. 1.3.4. 10; — øder præst på stol, JFærø 85; sæd på mark, korn, bier, brændevinslykke, ostearbejde, KrSagn VII. 135.475. 77, 154.523, 190.29-32; — øder hus ved forgörelse, VII. 244.24; — forhekser væder, ko, hest, bringer msker til fald, læs til at vælte, VII. 138.482. 86-88. 89. 90. 91, 144.468. 69; — kaster lede mell. kærestefolk, 134.472; — bringer skagler til at springe, grav til at skyde, tækkelse til at skride, 133.465. 70. 72-74; — malker fremmed ko, 134.470, 153.522, se malke II. 537.53 a; — kjærner smör i kilder St. Hans aften, VII. 90. 144.497, jfr. JSaml.[3] VI. 357, se kjærne II. 155.30 a, smör III. 412.25 b; — bringer krukke til at gå, træsko til at danse, VII. 1.8. 11. 22, 155.525; spænder grise for plov, lader vogn køre af sig selv, VII. 156.526. 27; henter brød af gloende ovn, stiller løbske heste, VII. 136.479; stiller blod, 134.472; laver mus af ler, 153.521, jfr. RhA. II. 172, mus II. 630.37 b; — h-e råbes ud, Kr. Alm. IV. 155.448; jfr. Wigstr. FS. 329.81, kaldes påskemorgen frem at malke tyr, Meyer Vlk. 142, Baden 158; — værgemål mod h-: hun omdøbes, se døbe* 118.16 b; konfirmeres om, KrS. VII. 57.186; — slå hende tilblods, se *blod 47.40 b, KrS. VII. 310.89, JFærø 132, Wigstr. FS. 331.89, Mhoff 226. 230. 232; jfr. Knoop Ps. 86 flg., en mængde midler mod h-; — h- straffes med brand, KrSagn VII. 378. 409.64, Wigstr. FS. 337.09; den første brændt 1625, den sidste 1685 på Island, Wh. Vlk. XIII. 151; jfr. ild II. 12.20 b, koge, St. Hansblus; varsel af, Mathiess. Bøddel 95; — h- kan ikke dø naturlig død uden der sættes ild under seng, KrSagn VII. 34. 122. 128, 71. 239. 247; 185. 18 der røges med fjer under seng; 187.23, ɔ: hun fortjente at brændes; jfr. VI. 197.560. 595, JSaml.[3] VI. 375 (år 1890); ild, økse, reb, kæp under seng, Gasl. 38; kunde ej dø, trods der syedes på hende og sattes ild under seng, Wigstr. FS. 337.10; heste vil ej trække, kirkeklokke ej lyde, bærere kan ej løfte hendes kiste, nr. 11. 12. 13; — alm. om h-e: er så mange som fluer, B. Smith, Studier 62, jfr. 112; Nyerup, Skand. Litt. Selsk. Skr. XX. 1 flg.; D. Grönlund, Efterretn. om for Hexeri brændte Msker, 1783; JSaml. VIII. 14, jfr. II. 18, III. 53. 93. 96, VII. 1 flg., 249; II.[3] 225: Besættelsen på Rosborg; III.[3] 8: Lene Jensdatter ctra Kirsten Morsings; VI.[3] 313: Hexeprocesser fra Midtjylland; TrLund[2] regist., KrSagn VII, Anholt 57 flg., 83 flg., JKamp 417 flg.; Ellen Fries, Sverges sista Häxproces, 1893, Sv. Ldm. Tidskr. XIII. 6; Wigstr. FS 322.969 flg., jfr. Hertz Elsass 54 flg., Gr. Myth.[2] 983 Zauber; Soldans Geschichte d. Hexenprocesse 1880; Mélus. IX. 241; alm. redegörelse, Peters. Isl. Færd IV. 299; Arnas. I. 428, töfrabrögð, jfr. Wh. Vlk. XIII. 150. 267; se Cyprianus*. — 2) börneleg, lære at hekse, se manglefjæl; hekseleg, se Kr. Börner. 536.29. — 3) hyrden, som kommer først hjem St. Hansaften, Kr. Alm.[2] I. 16.42 (Hanh.).

heksebog, no. „Gamle Marens", se Kr. Anh. 85.200, jfr. Cyprianus*.

heksefedt, no. jfr. Wigstr. FS. 327 „trollsmörja", Enestr. Fbo 138 flg., Lehm. Overtro II. 172, volder sövn, dröm; Meyer Abergl. 260. 309, af narkotiske stoffer; se salve; formlen: „op, allevegne imod", se JK. 263.13, KrS. VII. 115 nr. 22, Sande I. 44, Wigstr. FS. 327, Wh. Vlk. IX. 267, P. Vlk. IV. 141. 60, Tr. pop. VII. 740, P. Arch. I. 282 (Portugal), Mélus. III. 63, P. Usi IV. 109.

1. **hel**, to. *heəl* itk. *heəlt* (Viby, Als); *haň va dæ ən hiəl daw, il æ hiəl daw, et hiəlt oa* (Oksbøl, Als).

2. **hel**, no. „der gik en hel fra hus til andet, og det var forløber for pesten (s. d.); det var et føl på 3 ben; mundheld: „du er god at vise efter æ hel, du kommer da ikke efter den o æ sted, Kr. Sagn II. 371.122 (Egtved, Kold.); „æ hel" er i Gadbjærg et lam, i Randbøl en stud, II. 348.16, jfr. „den hoppende hel", sådan noget som i Asnæs kaldes „damhesten" og „Lårgade so", s. 362.83 (Monraths S.); „hvilket spøgelse undertiden kun har én fod og derfor kaldes således", Mb. under helhest; „ride på hels hest" (Horsens, Mb.), = dø; se levende, II. 403.34 a flg.

[**helbredelse**, no.]. ved berøring, se †Boltzius; ved blod, 46.49 b.

held, no. *hæl̦ è* men *hælən* best. (SOVens.), se lykke; svine-, øg-.

-helds, se *inden-.

helgen, no. se helmisse.

helhest, no. se lighest.

Helle, no. = Helga, Niels. Navneb.

helled, no. jfr. Gr. Wb. „hölle", Urquell IV. 59, krog bag kakelovn; Dania III. 186 eng. hell, skrædderens kludepose.

hellefisk, no. jfr. Arnas. I. 634 „helgasti fiskur i sjó", jfr. *rådmand.

hellerop, bio. *di hǫə hæləråp å ən puəs ful̦* (Skanderb.).

hellig, to. jfr. CavW. I. 130, h- bro, lund, sø, ø, å; s. 134-37, land, åser, græsgange, næs; II.XXI, urter, træer.

hellig bededag, no. *hælə be̦da* (Vens.), store bededag.

helligdag, no. *dər æ så månər hælə daw* (Vens.), f. eks. om garneringer, overflødig stads på kjole, ligeså Mors; omstændigheder, vidtløftigheder (vestj.); pletter, maler har sprunget over, se påske-.

helligdagsost, no. *hon jijər eňc het hælədas wost hen* (Børglum, Vens.); for at fries for at kærne smör söndag, plejede husmødrene för i tiden, måske sommesteder endnu, at lave en sødmælksost af mælken fra lördag eftermiddag og söndag morgen; til daglig brug tog man kun skummet mælk til ost; heri ligger pointet.

helligkrister, no. flt. kaldes de forklædte personer, der går maskerede om kongeaften; nu er skikken næsten af brug, men tidligere gjaldt det noget at være den bedst pyntede; hvor de kom ind og folk spandt, sønderbrød de rokkene (Flensb. Avis 10/2 03, Lysabel, Als), jfr. FbJ. II. 294; sædvanlig synges et salmevers; spörges: „hvorfra kommer I", svares: *„vi æ frå Böwtåwt, vi gö enə uň!"*, Hejmdal 7/1 08, jfr. Jahn Sagen 297.377 „Heil'-Christen" optog af 5 el. 7 personer, juleaften (Pomm.).

helligting, no. se rose 3.

helligtrekongelys, no. Kr. Alm. IV. 148, III.2 165.33, varsel af lysenes brænden; billede, Friis VN. 103, jfr. FbJ. II. 295 m. henv.

helligtrekonger, no. afbildede i Byrum k. (Læsø); deres navne på alfernes drikkehorn, Faye 28 flg.; i „ferðabæn", Arnason II. 63: formelen C+M+B, almindelig, se Meyer Baden 360; hvorledes deres navne er opkomne, Mélus. VII. 27; opkaldelse efter dem, Nyrop Navn. M. 202; legenden om dem, FbJ. I. 243, se Simr. Volksb. IV. 418 flg., jfr. Arnas. II. 25; råb på kongerne kongeaften afværger ildsvåde, se Gr. GldM. III. 165, KrAlm. IV. 150.412 (Kogsbølle v. Nyborg).

helligtrekongersdag, no. optog, omgang med stjærnen, se stjærnefolk, *helligkrister; jfr. Museum 1892 s. 153: fra mørkningen gik småfolks börn om i fantasidragter, tre og tre ligesom „kongerne", som de førte med sig; „kongerne" knælede for Jesusbarnet, bringende gaver, alt udført i voks med guldpapir, pailletter, små brændende vokslys, i en större el. mindre kasse med glasvægge på de 3 sider (Helsingør), jfr. Berl. Tidende 1902 nr. 7 (Agersø); DSt. VI. 155 (Als); mandlen i julegrøden, se bönnen i helligtrekongerskagen, FbJ. II. 264 flg.; kærestevarsel med bön til „kongerne", Kr. Alm. IV. 148.407 flg., IV.2 84.88 flg., jfr. I.2 64.62, Krist. Sagn II. 558.313; om natten bliver

sæler mennesker, Arnas. I. 632; jfr. Ant. Tidskr. 1849-51 s. 190 (Færøer); søkøer træffes mellem andet kvæg, s. 200; trolde kommer, s. 204. 338, jfr. Folkl. XIII. 185; „Eldbjörgsminne“, se FbJ. II. 295 (Norge).

helligtrekongersvise, no. synges under optoget, Krist. Alm. IV. 147, jfr. stjærnevise.

helme, no. se sli, sliddi.

helmisse, no. — 1) på primstav, Hazel. V. 13. — 2) en udslæbt hest, jfr. Kr. Alm. V. 254.58. — 5) „helmesser“ kaldtes för tjenestefolk, som skiftede til november.

helmisseben, no. deraf magisk høle, KrS. I. 457.27; hekse drikker midsommer altervin af h-, KrS. VII. 94.310, eller af hoved på krik, nr. 311; h- ved trolddom forvandlede til heste, Maurer Isl. S. 161.

helmissedag, no. blæser det h-, får vi höje rugpriser, Kr. Alm.[2] I. 80.13.

helmissehud, no. se 1.*dug 112.40 a.

helmisseknytte, no. se helmisse; jfr. *hèlməsknøt, så ska ðḷ skèjər å hurer fløt* (Vens.).

helsen, no. *è hjèlsən* (Vens.); *han hå mest set hælsən* (Mols), ɔ: har brokskade.

helskid, no. *hąj hò slawə hans hèlskic* (Vens.), ɔ: er død.

[**helsko**, no.] se sko III. 288.36 b, jfr. Lütolf 188, iførtes barselkvinder; Wh. Vlk. XII. 321 m. henv.

helst, bio. se hvilkensom-, hvorsom-.

1. helt, no. fisken kaldes „mudderhelt“, „sighelt“ (Limfj.); „faldshelt“ (Randers), Kr., jfr. Grb. 170, vætte bryder herremands stængsel for fisken i Ryå; slgn Afzel. Sagoh. II. 115.

helvede, no. *hælo* (Als); er under jorden, Lucid. Brandt 27, Knuds. 108; i jordens centrum, Graf Miti II. 101; med hensyn til pinslerne, synes det, at den middelalderlige forestilling om skjærsilden (s. d.) er faldet sammen med helvedesplagerne i folketroen til ét; se *gloende, kjedel II. 136.27 b, stol III. 585.15 a; jfr. synerne, Bj. Aarb. V. 4 flg., Gr. GldM. I. 6 flg., Arnas. II. 36, JK. Æv. I. 170, Gering II. 234. 238, Crane It. Flkt. 212; — pinslerne: isens pine, Müller Saxo 15.10, se Wh. Vlk. IV. 256, VIII. 452, jfr. Lucid. Br. 57, Knuds. 159; FbJ. I. 46 flg., Folkl. XIII. 44 (Hebrider); ildens pine: man kan göre plovjærn gloende i mands hals, KrS. IV. 337.64; spise gloende stenkul, s. 435.37; jfr. Afzel. Sagoh. III. 10, „Solsangen“, Simrock Edda[3] 363, slgn Landstad 80.45 flg., Draumekvæðe; Aldén 57. 71, Gering II. 130, Brandt, Hell. Kvinder 24, Møller Fr. S. 98; stol i h- venter, se III. 585.15 a, jfr. KrJ. 130, se Köhl. KS. II. 131 m. henv., Gering II. 243, Wigstr FS. 269.95; — sjælenes hvile lördag:

„det var om en løverdag ad kvælde,
hvile skulde da alle sjæle“,

Gr. Danmarks Folkeviser 337.15, DgF. 89, jfr. Graf Miti I. 241; — i ævent. rejsen til h-, med flæsk, KrJ. 32, hente kontrakt, —43, (jfr. Wh. Vlk. XXI. 391.3), Per Kræmmers dreng, —124, se Registr. 12. 26. 68, jfr. Wigstr. FS. 161.510; Per Yvs, jfr. KrS. VI. 42.137 flg., 184.521 flg.; — djævel vil ej dær have smed, Broder Lystig, skrædder, bonde, landsknægt, se Hertz, Spielmb. 432; — i skuespil og billeder, i komedien, Smith Studier 57, altertavle m. billede af h-, hvori kirkeværge, Wigstr. II. 310; — stedsnavne: „H-, Himmerig“ (s. d.) (Sim s., Skanderb.), Kr. Æv. III. 345; H-sgård, Ibsker, Bornh.; „Himmerig, H-“, to huse i Bövling s., Lemvig, KrS. VII. 204; „Hellede“, „Helle“, se Postadresseb.; i enkelte svenske byer: „Helvede“, den del af byen, hvor bøddel boede, Mathies. Bøddel 36; jfr. Urquell[2] I. 308 (Pomm.), slgn PVlk. IV. 115; „Himmel“, „Hölle“, to huse på landevejen mellem Elmshorn og Itzeho, Handelm. Topogr. 29; — talemåde: „göre én h- hedt“, jfr. Wh. Vlk. XVII. 325, „Hölle“, pladsen bag kakelovnen.

-helvedes, no. se *aller-.

2. hen, bio. *hæjn å ta sæ ən blun; hæjn å drek ålsaməl* (Mols); se *langsen-, put-.

hende, steo. *hiər* (Børgl. s., Vens.), også *heər, heər*, tonløst *her* el. *hèr, hiər* (SOVens.).

hendes, ejesteo. *hiəs* (Børgl. s., Vens.); *a ga hiər hiər skow åpå·* (SOVens.); „det er i Katrine i æ Lund hendes bedstefaders faders tid“, Kristens. Alm.[2] V. 77.15.

henne, bio. *hæn* (Børgl. s., Vens.); *han æ hæn* (Mors), ɔ: i kongens tjeneste, se folk 4.

henrette, uo. se bøddel*, mester-

mand, skarpretter; halshugge*; gifte I. 432.24 a, *gifte, kreds II. 293.47 a; en række fortællinger, KrS. IV. 435.6, Fausb. Agersk. 37, Wigstr. Folks. 77; börn medtoges at se på, fik prygl for at huske, se skjel, III. 264.27, jfr. Mathiessen, Bøddel 81; h-t begraves i trebundet skel, Kr. VI. 287.342; — gör bøddel fejl, må han bøde med liv, Sm. Medd. VI. 1 flg.; — blod af h-t og hvad der angår ham magisk, se Folkl. VII. 268, jfr. morder; se *blod, 47.10 a, 2. slag III. 358.49 b, reb III. 25.31 a, hjærneskal, hænge I. 731.24, tyvefinger; — söm, hvormed hoved af henrettet er fæstet på pæl, lagt ved bøssepibe, gör at bøssen træffer alt, Kr. VI. 289.359, jfr. friskytte; — blok, hvorpå mske er henrettet, lagt under øltønde, giver god næring, Fatab. I. 243.

Henrik, no. Ras Henriksen, i daglig tale kaldt Ras Hennen, KrAnh. 25.53.

hente, uo. *hint -ə hint hint* (Elsted).

henter, no. se dreng 4, tag-mig-hid, tyvetrækker 2; rokke-.

henved, bio. *de slor ålə fæjl, teðə hå wå hæjn we əð hunər stek* (Mols).

heppe, uo. se hæppe.

her, bio. plöjekarlens råb til hestene: *hær!* til venstre; *håt* til höjre, Kr. Alm.^{2} I. 168.20 (Gram, N. Slesv.), jfr. hid, 1. hot.

Herle, no. *Hærlə* (M. Slesv.), kvindenavn; *æ ka sawt, æ har mæ ən hærlə kun (h)jæm,* ordsp. med navnet.

herlig, to. „da var det, min sæl, herlig!" udtryk for sorg el. smærte, Kr. Alm. VI. 213.89 (Vokslev, Nibe).

herliltorn, no. kristtorn (Mols), = Herrens lidelsestorn.

herned, no. *han fæk ən slem hæni·jər* (vestj.), ɔ: modgang, tilbagegang.

Herodes, no. visen om H- og Stefan, se FbJ. I. 217, se *kok, „stegt hane galer"; tegne H- på rude (s. d.).

[Hero Leander], no. se svömme III. 695.38 b, jfr. Globus 89 (1906) s. 94, Sepp II. 452. 708.454, Hearn, Ghostly Japan 234.

herre, no. titel, se *frue; *herren tage mig; jfr. junker; *bol-.

herrebrud, no. jfr. „herbrate", Wh. Vlk. XI. 81 m. henv., „heerbrand", Höfler Krankheitsnamenbuch 67 b, om en öjensygdom; „harbragge", Amins. I. 107; „harbragda", Fatab. III. 110.

herred, no. se *Jammerfuld-, *Sønder-.

herre-gud-véd, no. jfr. se ud, III. 172.15 a.

herregård, no. fanden havde h-e i sin pose, såede dem, hældte slumpen ud ved Svendborg, Kr. Alm.^{2} II. 42.114, Sagn II. 253.13.

herremand, no. gid h- leve, præst dø, se Krist. Alm. II. 99.244, II.^{2} 43.119, Gesta Rom. k. 53, Köhl. KS. II. 560; h- i himmerige, se KrS. II. 260.40, jfr. Gr. KM. 167, Birl. I. 362; en præst, Rivista I. 918, Hanauer 238 flg.; forsøg på at myrde h-, Friis VN. 15 b; onde herremænd, KrAlm. II. 99 flg., II.^{2} 42; jfr. Lütolf 431, Roch. Arg. I. 119. 126.111. 128, slgn Gr. RA. 547 anm.

Herrens brød, no. hvidkløver, Kr. Anh. 127.85.

Herrens fem sår, se Kr. Sagn II. 320.285 flg., i en gl. bön, Sgr. III. 40.76, jfr. Fb. Fr. H. 28, CavW. I. 435, Meyer Bad. Vlksl. 525; gådespörgsm. Ons Vlksl. I. 80.57.

Herrens veje, se KrS. II. 298.209, jfr. Cloust. Fict. I. 21, G. Paris, Poésies du Moyen Age I. (1903) 151, l'ange et l'hermite; Crane Ital. F. 210, Hanauer 58.

herren-tage-mig. *de æ, hærən tæj mæ, löwn!* (Askov); *de wè a hèətə eňc!* (Dronninglund, Vens), edeligt udtryk, se *herre.

herretjener, no. se *byrådsgilde.

hertug, no. værdighed ved ringridning, KrAlm. IV. 55.129 (Sæll.); et grovt skældsord: „en slem hertug" (SOVens.); se *monark; *bajads.

hertugdömme, no. i Agerskov sogn kan høres om de sydligere byer, *öwər i æ hærtukdöm*, el. „over i æ fyrstendöm'", Fausb., Agerskov 77, lævn fra den tid, Åbenrå amt hørte under gottorpske hertuger el. fyrster.

hesk, no. *kom te hæsk* el. *hæskən* (vestj.), ɔ: komme til kræfter, jfr. 2. krylt.

hesling, no. fabelagtigt dyr; 4 al. lange, tykke snoge, med hvidt hjærte, de stammer fra de små orme i hasselnødder, KrS. II. 176.1, 211.140 (Sønderjyll.), Gr. GldM. II. 113.09 (Falster), jfr. htysk haselwurm, Gr. Wb., se hugormekonge, lindorm, æve.

hessel, no. *hèjsəl æn hèjslə* (S. Sams); *hæsəl* (Als); slå over lænd med h-gren, skåren under total solformørkelse, er et

magisk træ, værger mod slangegift, Runa VII. 38; bruges til spåkvist sammen med birk og flyverön, Amins. VIII. 124, jfr. GrMyth.[2] 927; til „trollspö", Wigstr. FS. 302.78; alm. derom se Weinhold Volkskunde XI. 1 flg., Strackerj. II. 72, Busch Volksgl. 131.

hest, no. *hæst æn* best. *-ən* flt. *hæjst* (Mols); *dæi dær hǫr hæsti, fålå·ŋər* (Vens.), siges til den, der ej vil nævne prisen, förend den anden har budt; *va hæst ræn lås* (Kejnæs, Als), vore h-e løb løbsk; *vi fuwərər* el. *giər æ hæst, röj·tər æ kyjər, gir æ fǫr* (vestj.); „han bliver sagtens h- i helvede", kan siges om en hesteplager; om en russisk, lille h- sagdes: *dær æ möj hæst i ən* (Vejen); — h- siger: „vi hjælper hverandre!", Kr. Dyrefabl. 204.07, jfr. CaW. II. XXII, Nyland IV. 99; — h-e gik løse med klokker, JSaml.[2] III. 143, Kr. Alm. I. 4.8, 13.34. 39; måtte opsøges, når de skulde bruges, 10.26. 27. 38, 63.218; — hver bonde havde 3 h-e, en hingst og to mære, KrAnh. 99; besætningen på en bondegård ofte indtil 12, 14, 16 heste, Kjær, Stavnsb. 144; hvorledes de vogtedes, Fb. FrH. 63; dens historie se Hehn, Kulturpflanzen[3] 19 flg., Schrader, Reallexikon 622; de gamle h- dræbtes til gødning, tit grusomt, Fb. FrH. 5, KrAlm. V. 252.53, jfr. Mejborg Slesv. Bønderg. 116 anm., *høstslæbere; — ridende løfter sig med h- i ring el. mand bærer h-, se stærk III. 634.29 a; — h- får kun hvile, når hamle og seletöj tages fra vogn og plov rykkes tilbage, løs i furen, KrS. VII. 299.03-05, jfr. 301.29 stude, når tömmen er oprinket; se om h-ens saga endvidere: Krist. Alm.[2] I. 91.60, 114.05, JK. 187.62, Fritzn.[2] hestr; Storaker, Hest, Fb. Bl. 1. 4. 4; Ndl. Vlk. VIII. 151 flg., Weinhold Volkskunde XII. 377 flg.; — i æventyr: helt på 3 forskellige h-e sejrer, se Registr. 8 „Hans med guldhåret", jfr. Köhl. KS. I. 330, Liebr. Vlk. 106, Robert le Diable, Keller, Alfr. S. II. 58, smlign Gr. Libr. XV, The three Days' Tournament; — helts magiske hest: Köhl. KS. II. 413, træder i hvert skridt et års rejse; — h- som går over land og hav, Bondes. Hist. 259; Odins h-, Afzel. IV. 8; jfr. Faye 63 flg. Åskereiens; fanden i grå h-s ham løber på hav, Arnas. I. 501. 517. 518; — som kan göres mindre, Bondes. Hist. 297; — hjælpende, talende, se Registr. 10, Kr. XIII. 24; jfr. JK. 47, Rittershaus 4. 92. 97, Henriks. 90, Köhl. KS. II. 340, Liebr. Vlk. 156. 158. 161 (nygr.); — navngivne h-e se Gr. Myth.[2] 621; Grimsborken, Asbj. I. nr. 37, jfr. Rittershaus 46; Blakken, DgF. 62, jfr. Müller-Saxo 260.13; Gullskó, Rittersh. 92, Gullfaxi, s. 155; Grani, Sigurds h-, Skalda 39—42; Bucefalus, Registr. 10 d, jfr. GldM. I. 119 „Bissefalius", Alexanders h- se Pseudo Kall. kap. 17; Bayard, Simr. Volksb. II. 23 Haimonsbörnenes h-; Svend Feldings „dannebrogede h-", DgF. 31; „Bonsifripært", Kr. Æv. III. 176; „Filipært", Krist. V. 274; — i „mester og lærling" sælges, Registr. 56, se mester II. 584.30 a, *bidsel 37.36 b; — h- fremtrylles: af risknipper, Gering II. 162. 167; af kålstok, Gr. Elfenm. 215; jfr. soldat III. 459.23 b; — h- er skabt af djævel, se KrS. II. 252, jfr. Dähnh. Naturs. I. 155. 341; — hvorfor h- altid æder: den nægtede at bære Herren eller hans moder over bæk, se Gr. Tjust 37, CavW. II. XXXVIII, FbJ. I. 254, Storaker Hest 3, jfr. Dähnh. Naturs. II. 13 flg., Gr. Myth.[2] XXXV; hvorfor h- har halehår, hove, manke, se Rittershaus 43, jfr. Thorkels. 92: dengang havde h-e både klove og horn; — St. Eligius og mesteren, Registr. 119, jfr. Kr. V. 242, se smed III. 402.25 b; Kurz, Die junggeglühte Frau, Fb. Bl. 2. 12. 4; — h- med dyrene på rejse, Kr Dyrefabl. 3; — h- bærer helt og heltinde på flugt, de kaster bag sig sandskorn under fod, spån af hov, tåre af dens öje, KrÆv. II. 258, jfr. Registr. 27; — h- gör eller ryster penge af sig, Kr. XIII. 219, Arnas. II. 493. 501, Bondes. Hist. 342, jfr. æsel; på rejsen til *helvede (s. d.) skal h- klippes, saks kastes bag, Wigström S. 29; — forskellige h-es alder skal udfindes, Kr. Æv. III. 187; — helt skal passe 7 foler, Asbj. I. nr. 31; — stjæle troldens h-, Registr. 52, GldM. I. 207, jfr. Asbj. I. 260, II. 114; — h-, som selv går hjem, K. Janson Folkeev. 17 (Fb. Bl. I. 4), Bergh I. 23, = Segn. 30; — h- mishandles for at håne ejer, Gr. Æv. III. 60, Registr. 121, jfr. Rafn NF. I. 76, Rolf Kr. S. k. 40, Knoop. Ps. 61; — heks bruger mand som h-, se ride III. 52.53 b; — åmand i h-eham, se

*damhest; — h- gul, grön, hovedløs ved synshverving, Krist. Sagn VI. 434; — h- standser ved trolddom, KrS. IV. 287.32, 326.32, 528.90, Kr. III. 216.303, Thiele I. 337; jfr. Wigstr. I. 178, II. 130, Sagor 9, Sundbl. 175; besværg., Amins. IV. 75, Lidm. 119; — h- standser på grund af vætte eller genfærd, JK. 272. 342.16. 17, 188.66. 67, KrS. I. 133.09, V. 44.77, jfr. III. 96.506-7, vil ej trække vogn med stjålne kirkeklokker; 135.700, med sten fra nedbrudt kirke; se ligkiste II. 421.36 b, vogn III. 1077.54 b, jfr. Asbj. III. 40. 42, Glükst. SØ. 121, Wigstr. I. 146. 157, Hazel. V. 36, Runa VI. 37, Arnas. I. 293, smlgn Bileam, 4. Moseb. XXII. 27; — forbryder slæbes afsted, bunden til h-ehale, Kr. Alm. V. 120. 183, Sagn IV. 162.65; — kvinde bindes i hår til hale, KrS. IV. 162.65, Alm. II. 93.35, se Fritzn.[2] hestahali; — sönderrives af h-e, se Rittersh. 44, Bondes. Hist. 210, Roch. DGl. I. 275, Rolandskv. 161, jfr. GrRA. 693; — trold forfølger ridende, rykker bagben af h-, KrS. I. 224.09; splitter h-, —08; rykker sko af, I. 208.74. 75, 227.19, 255.88; river hale af, s. 226.16, se *hale 197.11 b; h- hovedløs, se hoved I. 655.35 a, spøgelse III. 521.10 a; — h- varsler, at fødsel er nær, JK. 187.62-3; — død, ved at ryste sig, böje hoved, uro, JK. 187.64. 72, Kr. IX. 60.70. 71, Alm.[2] III. 175.71 flg.; — uheld, om de ej vil af stald, Kr. Alm.[2] I. 95.88; jfr. Rääf 110, Gasl. 48; — h- følger sin afdøde herre til grav, se Bjerge Aarb. VI. 15, Ndl. Vlk. VIII. 157 flg., Wh. Vlk. XII. 378; ligeså ved kong Edvard VII's jordefærd i London 1910, også hans hund; kong Oskars i Sverige; — h- skal tage afsked med den døde, Kr. Alm. IV. 92.72; — hale må ej bindes op på h- ved jordefærd, Kr. IX. 12.110; — h- har svært ved at trække lig, JK. 189.71; hest, som har trukket lig, får ligfald, Thiele Overtro nr. 358; — h- tar ej skade af rask kørsel efter jordemoder, JK. 187.61; — h- forhekset, KrSagn VII. 280, jfr. Amins. V. 108; — råd for sygdom hos h-, KrS. VII. 465, jfr. PVlk. VII. 113; — går man over sted, hvor h- har trillet sig, skal man spytte, se III. 513.26 b; jfr. Amins. VIII. 109, Wigström II. 185, FS. 413.51, Fatab. III. 107, North Indian Notes III. 180.398; til hvid h- råber man: „tag mine vorter med!", KrS. IV. 608.44, Sgr. VI. 69.648; — optog ved bryllup: en ridende kom ind, hesten var to karle, med rumperne mod hinanden, sammenbundne om livet, så var de hyllede til med dækkener, og rytteren sad imellem dem, Kr. Alm.[2] IV. 59.183 (Ravnkilde v. Arden); jfr. skimmelrytteren, FbJ. II. 201. 235. 262, Bartsch II. 256.29, 306.85, ABr. 310 flg., Pf. GE. 240. 522; — börnerim: „sko min hest!", JK. 45.17; „hestestenen", Gudhjem s. (Bornholm), DFM. I. 103.72; jfr. føl, hoppe; se *dannebrogs-, klampe-, lig-, slæbe-, ten-, trende-.

heste, uo. *hèjst -ə -ət* (Elsted).

hesteben, no. kurv med h-, ɔ: penge-, Friis VN. 69 b; bruges af fanden til blyant, Arnas. II. 4; omskabes af djævel til Helene, s. 19; trold æder mskekød, knaser med tænder h-, s. 333; rider gandridt på h- til gilde, s. 462; gfærd manet i h-, Arnas. I. 374.

hestebi, no. *hæjstbiər* flt. (N. Sams), skarnbasser.

hestedreng, no. i et hyrderim: „gui nåi di arme hæstdræng'", Krist. Alm.[2] I. 163.03, hestehyrder, se Fb. FrH. 63, jfr. Bartsch II. 292.58, PVlk. VII. 54, IX. 186.47, Meyer Bad. 124.

hestefedt, no. brændtes i lo-lampen, KrS. IV. 306; til lægedom, s. 592.02.

hestegilder, no. fik bestalling af amtmand, Kjær Stavnsb. 152; „Ole h-", en jysk røver, Thiele I. 379, se *hesteskjærer.

hestehaj, no. *hæsthaj æn* (Nymindegab), rødhaj, scyllium canicula.

hestehandel, no. se derom Bondeliv[3] 169 flg., alt muligt ærligt snyderi tilladt, jfr. Urquell III. 321 flg., Sepp II. 156, slgn Hauken. IV. 435; fortæll. om præsten, der solgte og købte sin egen hest, jfr. Tylor Urgesch. 426; en handel, der ikke sjælden forekommer, er at betale en havrekærne el. lign. for det første hesteskosöm og så dobbelt op for hvert følgende, se f. eks. Heimdal 19/1 04; der kan siges om hesten: *får æ plåw o æ harə ær ən guwə nåk, får æ wåwn hår ən ålər sjæt si liq* (Holstebro), ɔ: den er villig til at gå for plov og harve, men vil absolut ej trække vogn; hvorledes man får købmand til hest, se JSaml. IV. 120, se †handel.

hestehov, no. se *helmisseben.

hestehoved, no. ved synshverving vogn, hvori jordemoder kører til bjærgfolk, KrS. I. 340.16; gabende h-, nidstang, se Müller-Saxo 203.5, Fritzn.² níðstöng, Egils S. k. 50, Gr. Myth.² 625; udskåret h-, alm. gavlsmykke på nedersaksiske huse, se Meyer Vlk. 53. 69, Jahrb. f. Landeskunde III. (Kiel 1860) s. 208, „Die Pferdeköpfe auf den Bauernhäusern“, Chr. Petersen; ABr. 170 flg., se *hestepande, jord II. 44.38 b.

hestehud, no. hænger karl på loft for at mindes sin ulydighed mod sin faders råd, Gr. GldM. III. 40, jfr. Tvedten 13; h- svøber rakker til spot om mand, som håner ham, Wigstr. II. 311; trolde har i seng h- over sig og under sig, Arnas. I. 194.

hestehår, no. se hår I. 771.40 a, bliver slange i vand.

hestekjød, no. på den törre knop på hestens bagben har fanden sat sin finger, derfor er h- uspiseligt, KrS. VI. 145.98; urent, thi hest åd høet fra Jesusbarnet, Ralst. RF. 330; hest koges af trold til gildesmad, KrSagn I. 62.267. 273; Jætte og troldkvinde æder heste- og menneskekjød, Rittershaus 172; kong Sverre truer med at spise h-, da Helsingefolket ej vil give ham mad, Rafn Sagaer VIII. 48, Sverres S. k. 26; — Hakon Gode, Munch Snorre 68, tvinges til at spise h-; „for 100 år siden læstes i Berl. Tid.: selskabet i Slagelse hos klubvært Niels Simonsen skylder man som en af de første, der hævede sig over en af de tåbeligste og mest fornedrende fordomme, at bevidne offentlig agtelse. Give kun Gud, at deres eksempel snart må drage flere efter sig og göre, at hver den, som endnu styrker almuen i sin fordom mod hestekød, alle vegne må blive betegnet med den hån og foragt, hans dumhed og egennytte fortjener. Til at opnå hensigten vilde det være et virksomt middel, om Hr. Assessor Rafns efterretninger om brugen af det ypperlige h- blev uddelt bl. almuen, og når ingen slagter i købstaden el. på landet måtte undslå sig for at slagte en hest, når han blev forlangt dertil for betaling. At erfare, at skolelærere har været med til at spise h-, måtte og glæde enhver patriot, da det er disse, som skulle fri og bevare den unge for denne syndige fordom“, Kold. Folkebl. 30/1 07.

hestemakrel, no. en fisk, støkker, caranx trachurus, Kr. (Agger).

hestepande, no., eller gryde med flintesten nedgraves under logulv, Krist. Alm.² III. 4.11, 177, Sagn VII. 321.49; under stuegulv, KrS. VII. 321.48; taget op, må graves ned igen, —50; begravet i stald mod komist, JK. 190.78. 79; jfr. Urquell V. 158 „perdkop in dêl gift glück in't hus“, slgn III. 164; Folkl. XII. 348 (Engl.), Lütolf 331, Wh. Vlk. XII. 20 flg., se fisk I. 296.33 b, hoved 655.25 a; Varde å har været så smal, man kunde træde over den på en h-, KrS. III. 72.77; trolde rider gandridt på h-, Arnas. II. 463, se *helmisseben, *hestehoved.

hesteprangerjysk, no. Vendelbomål forvanskes til det såkaldte h-, FriisVN. 160.

hestepære, no. i skæmtehist. finder Jeppe en h-, som han byder prinsessen, Sgr. VII. 200, se Registr. 22, Nyrop Nej; ham for genfærd, Arnas. I. 380, jfr. htsk Rossapfel.

hesteskjærer, no. *hestegilder (s. d.), Ole H-, se Aakjær, Blicher II. 50.

hestesko, no. höjfolkets heste ringskoede, Søegd 121. 122, ɔ: med kredsrunde sko; dværges og ellefolks er små, KrS. I. 30.135; en morskab er at sömme en h- på en pæl i vejfladen, folk vil tage den op, kan ikke, Kr. Alm. VI. 57.33, Grb. 40.8; — h- af guld har Robert af Normandiet, Gering II. 51; helt i æventyr., Kr. Æv. III. 111; Unsjægeren, Kr. Sagn II. 117.69, 124.90, jfr. Nordl. Sagor 79, af guld, messing; se *guld-; af sølv: en fornem mand, Sv. Landsm. I. 240, Helsinge Sägner; har Fynshovedmand, KrS. II. 111.36, Nattejægeren, 114.51, Odinsjægeren, Rääf 68, CavW. I. 215. 219, jfr. Afzel. Sagoh. II. 39, Bjærgfruen, Runa VI. 35.14; jfr. Thiele II. 189, klintekongen skal hver nyårsdag have 9 nyslagne h-; — funden h- bringer lykke og værger, Kr. Alm.² III. 133.47. 48, over dör; — slidt h- over port, KrS. IV. 208.00, 268.78, jfr. vognhjul III. 1079.26 b; — på dörtrin, KrS. VI. 141.48. 49; — med 9 sömhuller over stalddör, VII. 299.10; jfr. Kr. Alm.² III. 133.46; — funden h- og brød føres ind i ny bolig, nr. 48; — sömmet på

mast, falder ned, varsler stranding, KrS. II. 484.39, jfr. Säve, Hafv. S. 19, GML. II. 218 (Engl.); — h- som lukke for dör værger mod genfærd, KrS. III. 274.56; — lægges h- i fandens navn i mælk, findes heks, KrS. VII. 181.600; — h- af uskåren hest gloende i kærne, 185.17; — h-, slået på mærkeböje v. Hals, holder sild ude af Limfjord, Kr. Alm. V. 42.117; — funden h- varsler slagsmål, Kr. Alm.[2] III. 134.49; — finder fisker rusten h-, får han så mange 100 fisk som huller, Arnas. II. 556; jfr. Storaker Hest 20, Urquell III. 232, IV. 30. 75. 107. 126; almindeligt om dens magt som amulet, se Lawrence, The Magic of the Horseshoe (1898); Oxford & Cambridge Review nr. 11. 12 (1910), Smyth Palmer, The Luck of the Horseshoe; Ellworthy, The Evil Eye; dens magiske virksomhed beror sagtens dels på materialet, jærn, dels på dens form, der kan henføres til den voksende nymåne; — troldkvinde får h- på hænder og fødder, Thiele II. 103, Kr. Alm. IV. 9.14; præstedejer djævelens rideheste, se Meyer Abergl. 221, jfr. Temme Ostpr. 194, Tr. pop. XIX. 115, Köhl. KS. III. 265; — h- baglængs vendte, se KrSagn IV. 31.32, 127.77, 410.64, DgF. 156, III. 518.37; jfr. Mhoff 10. 41, Schell Bergische Sagen 565.4, Köhl. KS. II. 561, Tr. pop. XVIII. 246 (Frk.), Pitré Arch. III. 531 (Abruzz.), slgn gå baglængs 194.1 b; — h- böjet, itu-brudt mell. hænderne, se Fb. Bjærgtagen 87, stærk III. 634.31 a, KrS. I. 269.21-24, IV. 331.47, Alm.[2] II. 75.198, Enestr. Fbo 215; — h- eftersés af ræv, se III. 113.30 b; — i gådetale: „tuggið, troðið járn“, ɔ: mile, hestesko, Arnas. I. 132, Hmb.Anthol. I. 339.4, Wh. Vlk. II. 11.

hestet, to. *hæstə* (Als).

hestetyv, no. jfr. Kjær, Stavnsb. 151.

hesteæg, no. se æg III. 1142.45 a.

hestre, uo. „hvordan vi end hejster med den“, Aakj., ɔ: tumler med; *hwa sto do hær å hæjstər atər?* (Sall.), stå og drive.

hibenkradser, no. „hippocras“ var især uundværlig ved alle store fester i det 12te—13de årh. i England, Sandys, Christmastide 29.

hid, bio. *ta mæ hi ən,* Kr. Alm.[2] VI. 332.50 (Skanderb.), er vel: tag mig den hid; „herhit!“ siges til plovhest (Randers), se hid 2; „hum!“ (Sams); se *her; tag-mig-.

hidse, uo. *hes* (Børgl. s., Vens.).

hidvende, uo. *hiwæn* tf. (N. Sams), vendt tilvenstre ved plöjning.

hies, se hæder*.

hija, udrbso. *hija* (Vens.).

1. hikke, uo. *hèk -ə -ət -ət* (Elsted); når barn hikker, sagde de gl. i Bylderup, Slogs h.: *„do ha jo stål æ hiəkuns faklur!* for at kyse, jfr. Aminson IV. 89; standses ved at bilde vedk. en lögn ind; ved at drikke 3 gange af ølkanden og sætte den på hovedet; ved at sige: „hvad har du löjet idag?“, KrS. IV. 593.17. 18. 21; jfr. Amins. II. 106, Nyland IV. 130; hikker man, tales der om en i byen, Kr. Alm.[2] III. 67.48, JSaml.[3] I. 54.

4. hikke, no. *ən sølə mawər hek* (Ulvb.), hest.

Hilarius, no. i en remse: „pater H- (Medarius) taler til sin dreng Arius“, Kr. Dyrefabl. 211.

hild, no. „i nogle egne (Hatting h.?) bruges ordet i betydn. af höj, se USamf. Blanding. I. 258, i anledn. af Othenshillæ, nu Onsild ved Hobro.

1. hilde, no. *hèl æn -ə* best. *-ərən* (Elsted); *haj gor rèn i hèl i arbecə* (Børgl. s.).

2. hilde, uo. *hel -ər heəlt* (Hmr. h.).

3. hilde (?), to. godt kødsat, fed (vestj. ?).

hille, udrbsord. h-død, -mænd, jfr. CavW. I. VI; „å hillekløer!“, Kr. Sagn I. 78.308.

hilse, uo. julemorgen, FbJ. I. 130; nyårsaften, II. 283; jfr. I. 135. 154 (norsk), se fremdeles Aasen, Ldm. 21, Søegd 126, Glükst. SØ. 93, Bruzel. 115, Nyland IV. 64, Hazel. XI. 39 (Lapper); — höjfolks hilsen „å vel va du“, Vang Reglo 75, jfr. godaften, -dag, -morgen; Gud, Gudsnavn; — ved at h- først brydes ondt møde, Kr. IX. 47.514, Sagn VII. 210.28, jfr. CavW. II XLII; — man må ej hilse: på kilderejse, Dania IV. 183; under årsgang, CavW. I. 392, Hofb. Skogb. 53; under offergang til „älvkvarn“, Bore Bergmsl. 46; ved trolddomsfærd, Arnas. I. 568, jfr. Folkl. I. 280; h- kirken, Wigstr. FS. 167.525; — h- på storken, se III. 591.17 b; væselen, Gr. GldM. II. 112.106 (Falster); på en eg, KrS. III. 6.15, jfr. FbJ. II. 23, træer hilses;

på en sten, „Hellig kvinde“, Møll. Bornholm 37; jfr Faye 11 på „Møen“, en sten ved Lekø; Folkev. XI. 394.212, på træer og stene, når man drager til sæters; Afzel. Sagoh. II. 168 på Gunnars sten; jfr. Bjerge Aarb. IV. 71 flg.; på drivende isstykker, FbJ. II. 313: på nymåne (s. d.).

hime, no. *him,* KrAnh. 19, fast sky (?)

himmel, no. true mod h-, se skyde III. 345.14 b, true; — stable æg op til h-, Kr. Æv. III. 128; plante, gren, som gror op til h-, Krist. Molboh. 121.383. 84, Mhoff 153, Gr. KM. 112, jfr. Mac Culloch 432; — i en øgeremse: himlen falder ned, se P. Vlk. VI. 135, VII. 124, jfr. Kr. Dyrefabl. 103.177, Anholt 119.13, Asbj. I. 70.16, Tr. pop. III. 183, jfr. *höne, øgeremse; — hvor langt der er mellem h- og jord, WigstrS. 110. 130, jfr. Regist. 97.

himmelbrev, no. se JSaml.[3] I. 55, hest, som h- var fastbundet på, kunde ej skydes, jfr. KrS. II. 325 flg., Wigstr. FS. 146 flg.; redegörelse Dania III. 193, slgn HBV. I. 19. 143. 267, Günter, Chr. Legende 91.

himmelfartsdag, no. omgang om sogneskel, se skjel III. 264.10 b, †korsbyrd.

himmelgal, to. *ət heməlgalt væə* (Als), et svært uvejr.

himmelhund, no. „Skyttens“ hunde, KrS. II. 110.33. 50; fugleskrig s. 111.39.

himmelkylling, no. Krist. Alm.[2] I. 190.94, Mariehöne (s. d.) så mange prikker på vingerne, så mange daler kommer rugen til at koste.

himmelspil, no. KrBörner. 562.87. 12, afdeling af et spil med sten (Randers).

himmelspræk, no. jfr. Folkev. XI. 453.262 „gifte padder“; Nordl. Myth. S. 29, Wigström I. 123 „gifta grodor“, jfr. Köhl. KS. III. 606.

himmeltræde, no. „der var nær blevet en h- ud deraf“, Kr. Anh. 53.25, en svær trætte, se 3. træde.

himmerig, no. herremanden i h-, jfr. Crane Ital. Folkt. 193, Schneller s. 6, Rivista I. 918; — manden i sækken, se III. 720.18 b; — manden fra Gimlinge (Slagelse), Hedensted (Horsens), Himmerland og den dumme kone, se Registr. 107, Kr. XIII. 206, jfr. Segerst. 94 „Timmervik“, Rittersh. 353; paradis II. 786.2 b; — synerne på vejen til h-, jfr. Maurer Isl. S. 198, Isl. Fornkv. I. 70, BjergeAarb. IV. 56 flg., Tr. pop. XVI. 39 (arab.), 119 (Bretagne), MagyarT. 90, Urdsbr. VI. 148, Köhl. KS. I. 52; — öjeblik i h-, se Registr. 82, tid III. 790.23 a, *død, gæst 120.15 b; jfr. Nicol. Nordl. IV. 32, Mhoff 173, Bechstein Altd. Märch. 153.38. 39. 40, Wh. Vlk. XI. 298, Hartl. Science 187, Bartsch I. 282.371, Köhl. Kl. S. II. 224; Schönbachs Studien z. Erzähl. Gesch. d. Mittelalters, Sitzungsb. d. Wiener Academie 1898; — sjæle kommer til h-s port Allehelgensdag, FbJ. I. 60; h- ses åben julenat, I. 268; — kong Valdemar vil miste h- for at jage, Thiele I. 48, II. 114; jfr. Grev Otte, KrS. II. 111.40; s. 108.23 kong John, —24 en jæger, —25 en skytte, —27 en konge, —34 Fynshovedmanden; jfr. Le Braz 393.II, Hertz Spmb. 438; — i stedsnavne, et hospital, KrS. VII. 204, deraf øgenavnet: Niels Himmerig; „hun boede i H- henne ved Borup“, KrS. VII. 445.14; „Himmerigsbakke“ ved Frederiksborg, jfr. Postadressebog; se *helvede. — 2) knivlegen, se Kr. Börner. 254.2, jfr. himmelhakenhoch, Urquell V. 188.1.

himpe, no. *ən slemə hempi* (Lem), om en stor trumf el. lign.

[**himpegimpe**, no. se KrJ. 90].

himphamp, no. „h- til en vejrmølle“, se Regist. 20; holde ved, I. 639.30 b; pærtegöj, tons; jfr. Busch Volksh. 144, Jahn Volksmärch. nr. 44, Wh. Vlk. III. 457.

himsterigems, no. spøgende skal kunne siges „emsterfemster“ som navn på får (vestj.), jfr. *fimling, *fimrehale.

hind, no. heks i h- ham, KrS. VII. 19.68, jfr. *heks 207.15 a; i legerim: „hind' har vi i vor have“, Kr. Börner. 321, se *gold-.

hinden, bio. „ro h- til“, KrAnh. 16, er vel eng. hind, bagtil.

hindeæg, no. *hèjek æn* (Lem), æg uden skal, se *hvinæg.

hindre, uo. *hènər* i nf. nt. ft., *hènər* tf. (Børgl., Vens.); *de ka da'nc hènər dæ no;* de gl. *hęjər.*

hingst, no. h- kender mskebarn fra troldebarn, KrS. I. 314.47. 48, Thiele II. 276; — skærmer mod vætter, Hazel. V. 23; puster h- torsdag morgen i mælkespand, kan mælk ej forgöres, Thiele Overtro 248, jfr. vrinsker; — grime af h- løser mske fra troldeham, Møller Bornh. 48; — fråde af h-s mund i brændevin tar

mands forstand, Wigström 309.407; — haleløs h- malet på altertavle, KrS. I. 260; jfr. *hest 212.27 a.

hinkepot, no. se hopskop.

hinsides, bio. der var gilde „hinnsih o fannen i wold, fæm fjarringka vej nuerin få Borembrow", Jæger Gillsj. 1, vittighed.

hip, to. forhippet, slukøret, angst (Als).

Hippentrip, no. i en remse: „til gilde vilde H-", jfr. Sgr. XII. 193.67, fra en sangleg.

-hippet, to. se *hyppen.

hipsne, uo. *hipsən -r -t -t* (Vens.); *ka do hipsən ə?* kan du magte det? jfr. Jyll. 376 „ku æ ha fåt hibsed mæ æ sme hans wiis" (Thy).

historie, no. fortælle en h-, remse, Kr. Börner. 136.00, jfr. Ndl. Vlk. VII. 54; når börn plager for h-r, se Crane Ital. F. 240 flg.; h- ved festlige lejligheder, se *fortælle 157.54 a, røverbruden III. 132 øv., Registr. 73, jfr. Liebr. Dunlop 205 b.

1. **hitte**, no. „en större vandfugl kaldes hiten", KrAnh. 113, er jo sagtens „hytten", DSt. 1909 54, rødbenen, totanus calidris.

2. **hitte**, uo. se op-.

2. **hive**, uo. *hiv hivə heəv hèvən* (Elsted).

hiver, no. *ən wæjstən hiðər* (V. Hanh.), storm af vest, se *river; et navn fra et kommersspil på hjærter, se Spartanus.

hjade, no. *hjaj æn* (Vejle egn), glt. knoklet kreatur; se *fårehus-.

hjaf, no. løs snak, Kr. Anh. 127.

hjal, no. *dæ wa ən hial hjal båðə meñ, kwonə å bøən,* Krist. Alm. V. 228.76 (Brædstrup), jfr. hjåld.

hjaldele (?) *hjaləlә* (Vens.), edeligt udtryk.

hjaldre, uo.. *hwa gor do o jalər atər?* (Herning), klynker.

hjampelskjön, to. *hjampəlsköñ* (Mors), kvinde, fin udvortes, snavset forinden.

hjank, no. *haŋk* el. *haŋkər* (Lem).

hjante, no. *dær æ ålti jæn hælər ən nåən hjañt ve ət* (Sall.), ɔ: en eller anden mangel, fejl.

2. **hjap**, no. når hø læsses, tager pigen først en mindre armfuld og lægger på hver side „skravet", disse kaldes „viller"; dernæst en större i midten til at holde det sammen, som kaldes „hjap" (Samsø), Kr. Alm.[2] I. 42.52; ved kartegilder uddeler en pige ulden, „giver hjap", ɔ: en tot uld til hver, og det gælder om, hvem der får sin „hjap" først færdig, —IV. 32.91 (Samsø).

hjarme, uo. *jarm,* klynke; *de ær ən gråw jarmər i hiñ,* person, som klynker; *jarməri,* klynken (Agerskov).

hjarmstilt, to. *jarmstilt* (Agerskov), *hjarmstelt* (Lemvig).

hjaske, uo. se sjaske; over-.

hjasse, uo. *de hjasər nijər* (vestj.), især om tøsne: falder tæt og tungt, jfr. kjasse.

hjassepølse, no. *hjasipðls æn -ə* best. *-ərən* (Elst.), lungepølse, jfr. *drengs pølse.

hjavl, no. *en sølə hjawl* (Sall.).

hjavse, uo. sjuske, jaske, så man ikke giver sig tid til at tage alt med, men efterlader en el. flere hjavser: totte, visker, dele, stykker; sligt arbejde er „hjavseværk", personen, som gör det, er „hjavsevorn" (Børgl., Vens.), se over-.

hjejle, no. siger: „tænd di piv'", „kjør hø", *„hwi tiər?"*, Krist. Dyrefabler 203.494 flg., 502; siger ved korset: „hjælp ham!", KrS. II. 267.78, jfr. *fugl 163.29 a; hvorledes den blev skabt, Arnas. II. 1 „ló"; jfr. Dähnh. Naturs. II. 75.

hjelle, to. *hjælə* (Sall.).

hjem, bio. *hjæm* (Vens.); *[him],* Kr. Anh. 102; *hiəm* (Ørby, Taftebjærg); *hjæm* (Besser, Koldby, Pillemark, Sams).

hjemme, bio. *hjæm* (Vens.); „hjemmi" (Mols); „hvor har du vel h-?" — „Hoppeland, Trampeland" osv., KrBörner. 640.84.

hjemmel, no. se *bog-.

hjemmen, no. *„æ (h)jæmən ær ålti hålən!" — de fæjl ham dåq jit gåŋ, da vår ət bræñ* (Branderup).

hjofling, no. *hjofləŋ æn -ər* (vestj.), stor mundfuld.

hjok-, hjol-, se hjå-.

hjontehejring, no. *hjòñtæj* (Skallerup, Mors).

hjord, no. „mens hun vendte hj-, da hun var tøs", ɔ: vogtede løse kreaturer, Kr. Anh. 9 a.

hjorde, uo. *hjår -ə -ət -ət* (Elsted), passe får, køer; tumle med dem for at få dem til at lystre.

hjordekrukke, no. hun bar øllebrød til dem i en „hjowrkruk“, Kr.Anh. 102, se hyrde og smstn.

hjort, no. livstraf for at skyde h-; mand som skød: „Hjort-Rask“, hans gård „Hjortegården“, Kr. Alm. V. 46.129 (Torrild ved Odder); mange stedsnavne smsatte med h-, se Postadressebog; — figurl. om elskeren i visen, Afzel. Sagoh. III. 92; — Kristus i Graal sagnet, Folkl. II. 200, jfr. Maury Croyances 192. 256. 250; — Johannes Døberen, FbJ. I. 253; — h- førende dyr, lokker helt i skov, se Kr. Æv. III. 206, jfr. Gange Rolfs S. k. 15, N. M. Petersen Myth. 106, Hervör-Heidreks S. k. 2, Svafurlame; troldkvindens dyr, CavW. II. 72; slgn Paton, Arthur. Romances 14. 17. 172. 174. 190. 228. 232 a. 250, Hertz Spmb. 366; — h- med guldtavl i mund, se DgF. 40, II. 68.13, 70.14; — med kors mellem takker, DgF. 113, jfr. Gesta Rom. 444.110, Gaidoz, la Rage 26. 43 flg., Mhoff 110.34, Deecke 15, Günter I. 37; — i besv. mod edder: „h- på vilde hede med edder bespændt“, KrS. VII. 448.28. 34, Bang Hexef. nr. 110, P. Volksk. VII. 117; — nymånen, jfr. Wh. Vlk. I. 196, V. 20. 21. — 3) börneleg: »hjortelil i gruben sad og sov“, Krist. Börner. 636.71; „dele en h-“, jfr. Krist. Börner. 494.48 „dele torsken«, 503.79 flg. dele gris, tyr, oksekjød; en anden leg „hjortaleken“, Bruzel. 79; jfr.*Peder Hjorts stage; *bibel-, *djævle-, *ege-, lig-, *Mads-, to-.

hjortebær, no. = hjorting, vokser i Hou mose n. f. Limfjord (SOVens.).

hjortes, uo. se KrBörner. 170.50 flg., 473.45, 684.32; jfr. en anden legeremse: *„må a leq ve dæj ina·t?“* — *„a smiðər dæj ạ̊ ə sæŋ“* — *„hu tit?“* — *„syẉ gåŋ“* — så er 7 antallet af pebernødder i lukket hånd; *„jåt ti!“* — *„hḁ̊ň vriə“* (Als); *„hjòwt hiə!“* — *„huňə fliə“* — *„git hwomanə!“* (Sindbjærg, Vejle).

hjorterytter, no. jfr. Blichers Novelle „Røverstuen“ I. 255; se Kr. Alm. V. 45.126, Asbj. III. 175; smlgn Gr. KM. nr. 163, skrædder bæres på h-s takker; Chr. Winther, „Hjortens Flugt“; jfr. Haas 11, mand bundet på h-; Wh. Vlk. XIII. 190, smeddet til h-; Sepp I. 311 straf.

hjul, no. *hyẉl æn hyẉl* (Herning); *juəl* el. *jywl et* (Als); *æ juəl bəstææ åw æ komp* (fælg), *æ naw, æ ekə, ən jænrəŋ dærom* (Egen, Als); *nẹ̀ mæ ər hòwəst åpå hyẉlt ər ə snḏ̀rəst we å treľ om* (Vens., Børgl. s.); „pas po æ hywl ett løvve åm mæ dæ“, Aakj.; „han er på æ hjul, det vil snart dreje sig rundt med ham“, vistnok dunkle minder om lykkehjulet, jfr. Kr. Alm.[2] I. 157.74; „Glücksrad“, „Lebensrad“, Gr. Myth.[2] 825, Wh. Vlk. III. 367, Wackernagel Kl. Schr. I. 245, Wh. afh. i Abh. d. Academie, Berlin 1892; hj-, ophængte i kirker og forsynede med små klokker, drejedes af pilegrimme ved hjælp af et reb, de måtte hver gang erlægge et lille offer til h-ets helgen; af et mærke anbragt på h-et toges varsel, om det stod höjt el. lavt, Aarb. f. nord. Oldk. (1887) s. 104; jfr. Saintyves, Les Saints 159, Tr. pop. IV. 140 med afbild., Folkl. IX. 284; — „sætte det store h- for æ dör, det höje h- fremmerst“, Kr. Ordspr. 117; — vætte, djævel som h- på vogn, se vognhjul, jfr. KrS. I. 281.37. 38, IV. 136 flg., 161, 185, 192, Asbj. III. 211; — h-s akse båret af gfærd, præstekones første mand, Bang, Præstegdsl. 56, Haas 95.98, heksemester; Strackerj. I. 243 d, 275 h, djævel med finger i hul for lundstikke; — vætte, spøgelse som trillende hjul, ofte gloende, KrS. I. 215.91, 269.21, fra höj, jfr. V. 152 93; over is på dam, —I. 379.37; triller ind på kirkegård, —II. 396.42; bjærgmand som gloende h-, Møller Bornh. 31. — 2) h-, kæmpende vætter, KrS. I. 417.37, II. 64.93-95; jfr. h- skal trilles ind mellem kæmpende bjærgfolk, I. 411.29; — HaRh. 371.758, Rübezahl vognhjul; —759, Odinsjæger flætter en hestebøddel ind i h-, jfr. Gr. Sagen I. 356; — h- trilles i by juleaften, se FbJ. II. 312. 314; — mand triller daglig h- rundt om i gård, får velstand, Kr. Alm. III. 97.44; — mand ser h- med knager gå rundt, på hver knage en mand, KrS. V. 22.45; — h-, som fører msker bort, Skytts h. 105, se *bælte 84.17 a; — som forsvar på vindeltrappe h-, forsynet med knive, Bruzel. 101; — h- og stejle (s. d.), jfr. Bar. Gould, Str. Surviv. 238. 243 flg. — 4) *læv bawlæñs jul* (vestsl.), = trimle tå, se tå 4; „sløve h-“, Krist. Börner. 223; se *knæp-.

hjulege, no. *hywljèqə* flt. (Elsted).

hjuler, no. *jålə æn* (Als), se hjulmand; remse: „der bowed en hywler i Birkedal", Kr. Börner. 376.68.

-hjulet, to. se to-.

hjulfælge, no. se fel.

hjulmand, no. *jolmån* (Als).

hjulnav, no. *hywlnaw et* (Elsted).

hjulspor, no. *hywlspwår æn* (Hern.); *hywlspår æn -ər* (Agger); *jålspo et* (Asserballe, Als); barselkvinde inden kirkegang må ej gå over h-, KrS. I. 264.910; går man i höjre h-, er man fri for genfærd, Wigstr. FS. 183.579, 197.615, jfr. Jahn S. 421.31, Deeney 59 (Irland), imellem h-; se vejpis.

hjulstift, no. *hywlstøwt æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.); kaldes sömmene, hvormed skinnerne fordum sloges fast på hjulet (Stenum).

hjultel, no. *hywltèl et* (Elsted), se tillie.

1. hjælm, no. *jælm æn* (Als), glds kornlade (Kejnæs, Als).

hjælp, no. *jelp et* (Viby, Als); *hjælp æn -ən* (Vens.); *„de va et gåt jèlp!" så æ møk, da pèst ən i æ haw* (Als); *de gọ gåt mæ let hjælp* (Vens.); se nød-.

hjælpe, uo.
hjèlp -ə hjalp hjålpən (Elsted);
hjælp -ər hjolp hjolpən (Herning);
di blywə jij å flij i òl æjər, å liq møj hjælpər ə (Vens.), siges om ødsle msker, hvem hverken gaver el. andet hjælper; *de må jælp sæ* (Als).

hjælpe-arm, no. *hjèlpạrəm æn -ạrəm* (Elsted); de to stokke, der støtter hvejren (s. d.), går skråt fra bagerste akselstok frem til den.

-hjælpelig, to. se til-.

hjærne, no. *jænə* flt. (N. herred, Als); *jærn* (Egen, Notmark); *jæn* (Lysabild, Ulkebøl); h- af krage læger frostsår, KrS. IV. 591.91, jfr. Gr. Myth.² 1125, se *krage-.

hjærneskal, no. indbudt som gæst, se Arne Slagelse 74, jfr. *død 120.15 b; — hente h-, væddemål (s. d.), se *dødningeben; jfr. CamW. 176, Folkl. XIV. 412 (Engl.); se benhus, Tr. pop. XIV. 383 (Bretagne); — hængt mands h- brændt, lægedom mod koldfeber, KrS. VII. 439.87, mod epilepsi 434.62, jfr. Mathiess. Bøddel 100, Tr. Lund, Hist. Fort. II. 3die bog s. 123; hængt i maskkedelen til brændevinsbrænding, Fatab. III. 219; — hekse drikker af h- ved Troms kirke, KrS. VII. 102.340, se *bæger 83.44 a; jfr. AEysn 27 drikke ved hellige kilder af helgens h-, Urquell II. 99, Perseus II. 319, jfr. 280, Wh. Vlk. XXII. 1 flg.; P. Diaconus k. 28 (overs. s. 69), Alboin opfordrer dronning til at drikke med sin fader af hans h-, jfr. Gesta Rom. k. 56.

hjærneslå, uo. slå fordærvet; „hvis I rører mig, skal a h- jer", Kr. Alm. II. 91.230.

hjærte, no. *hjåt* de gl., nu *hjårt* (Herning); *jaət et* (Als); — føden passerer h-t, som er indvoldsormes sæde, Krist. Alm.² III. 29.03, jfr. „Herzwurm", Höfler Krankheitsnamenbuch; — Fredensborgs hjærte spises, I. 631.2 a, jfr. Djurkl. Ner. 97, Fatab. IV. 73 flg. „Fröjdenborgs källa"; Cloust. Fict. II. 187, Mélus. VII. 56 flg., Tr. pop. XII. 436, XIV. 46; Swynnert II. 300. 305, Folkl. X. 442 (Indien); Köhl. KS. II. 559.12, Am. Folkl. XXI. 256, Romania VIII. 343 flg., se Tr. pop. XXV. 137; — spise h-, få ejerens egenskaber, Rafn NF. I. 67, Rolf Kr. S. k. 36, jfr. s. 152. 172; Völs. S. k. 26; III. 165, Didr. B. S. k. 146, jfr. hugormekonge; — liv udenfor legemet, „external soul", Perseus II. 441; se liv II. 438.36 b, Registr. 17, KrJ. 67, Köhl. KS. I. 158; jfr. Simr. Volksb. IV. 94 i en lilie; Urquell V. 143, Jans. Ev. 35, Vang Reglo 56, Afzel. III. 146, Segerst. 105, Friis Lapp.Ev. nr. 17, Kaufm. Balder (1902) 137 flg., Rohde Gr. Roman 159, Mhardt BK. I. 69; — spise ufødtes hjærter gir flyveævne, gör usynlig, jfr. Meyer Abergl. 279, se Kr. Alm. V. 273.12, Lange Margrete; Thiele I. 370. 378 Store Olger; — Sande II. 112, Glückst. SØ. 120, bære h-er hos sig; Temme Ostpr. 266, Bartsch II. 329 92, spise 3×3 levere; Rosegg. Vlksl. 71; folkevisen „die verk. Müllerin", Köhl. KS. III. 594, Wh. Vlk. XV. 334 m. henv.; — h- til trolddom: ands pulveriseret til skud, Amins. VIII. 102; — 7 dyreh-er på 7 bål, KrS. VI. 204.87; hareh- pulveriseret, Aminson VIII. 103; sætte nåle i hareh-, nævn utro kæreste i djævelens navn, Kr. IV. 376.330; h- af kalv, stud, Kr. S. VI. 54. 65. 66. 68-74; af hugorm, Aminson VIII. 97; af sort kat, Arnas. I. 623; af musvit, —625; af ravn, —619; skade, Amins. VIII. 99. 102; terne, Arnas. I. 622; henrettet forbryders h-

elskovsmiddel, Köhl. KS. II. 624; — spise fugleh-, se *fugl 163.1 a; — dødt mskes h- udrives, fortæres af djævel, Thiele I. 298; — h- tages ud af genfærd, som så kan manes, KrS. IV. 180.22; — billede af ler eller træ bliver levende, når man indsætter h- af levende skabning, se Rafn Oldn. S. III. 90, Th. Jarleskjalds S. k. 6, Arnas. I. 317, Skalda k. 17; — Find forlanger for kirkebygning sol og måne el. bygmesters h-, Kr. S. III. 181.938, se *Find; se sove-, ugle-.

hjærteblomst, no. „hjatblomst" (Sjørup ved Sparkjær), dielytra spectabilis.

hjærter, no. se Spartanus.

hjærtespænd, no. jfr. Kück 9. 237 „hattspann", cardialgi, se Höfler Krhnamb.

hjærtestikke, uo. se bovstikke.

hjærtet, to. se dvalg-.

hjærtetegn, no. *[hjȯttèjn]* (Tåning ved Skanderb.); „han kunde nu såmange historier, at det var et h-", må jo vel betyde: at det var at undres over.

hjørme, uo. *hjȯrəm hjȯrmə hjȯrəmt* (Elst.), flyve tæt, om fugle; *jȯrəm jörmə jȯrəmt* (Lisb.T.), fare omkring mellem hverandre som bier, der sværmer.

hjörne, no. nu: *hjörn æn* (Hern.); gåde: *„va har æ huəs mest?"* (Agterup ved Tønder), svar: hjörner; se *fire hjörner; prokke-, rakker-, sløre-.

hjörneskyde, uo. *[hånskyð ən væj]*, Kr. Alm.[2] VI. 319.46, skyde genvej over en krumning.

-hjörnet, to. se tre-.

Hjörring, no. en række sagn om den, KrS. II. 135.32 flg.

hjåk, no. *hjåk è* (SOVens.), hak (s. d.) af fugls næb; *koki tu i hjåk i gåŋ imè·l*, af æden i truget.

hjåkke, uo. *hjåk -ər -ə -ə* (SOVens.), hakke (s. d.) i sig med grådighed, om fugl og mske; *de hjåkə nir*, om stærkt snefald.

hjåld, no. *æ jȯl æ öwə æ loə, æ hil æ öwə æ kretu·ə* (Als).

hjålde, uo. om en fuglerede yttredes: *ən war hjålər gåt åp* (Tarm), ɔ: bygget på et höjt sted for at undgå flodvand.

hob, no. *huəf æn* (Als).

hobre, uo. *hòvə hòvrə hovərt* (Lisb.T.).

hoddike, no. *æn betə hoðək* (vestj.), hytte.

hofte, no. *hoft æn -ə* (Als).

hofteblad, no. *hòwtblå è* best. *-blǫə* flt. *-blǫ* (Vens.), = rgsm.

hoftebred, to. *hąj æ så hòwtbrę, som hąj ku wèr ə kwęjmęsk* (Vens.), = rgsm.

hofteknop, no. *hòwtknopər* flt., hofteknokler (SOVens.).

hoftet, to. *ən æ mijər håwtə ən dəň åň* (vestj.), ɔ: mere udbuget, om kedel.

hoge, uo. *æ huň stor o hoqə* (Sall.), venter på en bid.

hok, no. *„håkər"* flt. (Mols), katost.

-hold, no. se stille-, under-.

holde, uo.

hòl hòlə hoəl holt (Elsted);
hòl -ə huəl hòlə (Ørby, S. Sams);
hol el. *hål, hælə, holt* el. *hòlt, holən* el. *hòlən* (Als);
hòl o (Søvind), bruges, absolut, om at holde skærende redskab på slibesten; *de vel håləs får ham, te han nær* (el. *når*) *ət* (vestslesv.), ɔ: det vil være vanskeligt: — helten i skæmtehist. siger: „hold ved!" se Registr. 20, jfr. slutning. af mestermø Reg. 24; se *hale 197.9 b; jfr. Kr. Æv. III. 302, Eftersl. 45, KrJ. 93, Rittersh. 142, Bergh III. 87, Wh.Vlk. II. 7 (Færø), Knoop Ps. 203, Crane Ital. F. 261, Joyce 237, Curtin Myths 290. 300; slgn Wigstr. FS. 341.21 mand som tar fat i døds skæg holdes fast, Aldén 94 Ketil Runske, jfr. Nordl. Myt. S. 11, se †tjæredreng m. henv., Loke Bragarǿður 56.

holden, to. *reŋ hòlən* (Elsted), i dårlige omstændigheder; se *be-, *skade-, *tung-.

-holder, no. se skjørte-.

holdestang, no. *hòlståŋ æn* (SOVens.), ved trappe el. gangtræ ledestangen, man holder i.

holdt, udrbso. *hål, hål, gi ståň, jo læŋər wi komər åp po æ då, jo bæjər rå* (Mors).

Holger Danske, no. en række fortællinger, KrS. II. 331.4, jfr. III. 470.98; skrædderne i hans skede, Kr. Alm. V. 8; jfr. Hune hæren, CavW. I. 57, Rääf 92, Runa II. 14; Höljer Danske i höj, Runa I. 47; en sovende Jætte, VI. 34.9; se Pio, Holger D-, Fb. Bl. 1. 11. 1; †Holger D-; slag 3, Tis-eng, Tyrk.

holk, no. — 1 c) = Kr. Alm.[2] I. 27.95, III. 7.19. — 5) *hòlk i* best. *-i* flt. *hòlk* (Vens.), tykt sted på garn; *dæ wa jęj*

hòlk åpo̧ ə wę̀r ən ina'n, jfr. Bondeliv 138.

Holland, no. skibet fra H-, se III. 244.36 a, jfr. ABr. 232 „Slêpenschau"; i stedsnavne: *Hålənsbjə̀ru,* Ørsted s., Rougsø h.; H-shus, Mårup s., Hjörring, ligeså Skjørping s.

Hollænderen, best. en dans, se Kr. Anh. 104.249.

holm, no. 2) hø i h-e, se Kr. Alm. I.² 41.52, se *blok-.

Holmbo, no. — 2) mand fra Hirtsholm, se KrS. IV. 346.90, Alm.² VI. 24.78.

holme, uo. *hål̥əm hålmə håləmt* (Elsted).

holmens ret, no. 3 gange 27 slag kat, der brugtes selv for forholdsvis små forseelser, se Biogr. Lexik. V. 193, jfr. svensk-finsk „sju och tjugu spö"; „Darssen Recht", Haas 200.

holmesyge, no. se Krist. Alm.² I. 41.49.

-holt, no. se stik-.

honning, no. *dæ̱r ər et möj ho̧nə o slek̦* (vestj.), ɔ: ingen synderlig fortjeneste.

honninget, to. *hånəŋərə* (Vens.), tilsmurt med honning.

honningpotter, no. flt. hybenarter med store, runde frugter, vel rosa pomifera el. cinnamonea (Als).

2. hoppe, no. øgenavn for kvinde, Gaardbo Hl. 99; h- vælger det korte år, se ræv III. 113.44 a; *gås 195.26 b; kaldes Sidsel (s. d.); troldkvinde i h-ham, se hestesko I. 604.22 a.

3. hoppe, uo. *hòp -ə -ə -ə* (Als); „h- i slangegang", Kr. Börner. 540.42; „vandrende frøer", —43; „h- over halmstrå", —667 72, jfr. skurre III. 341.9 b.

hoppehilde, no. *håphèl̥ æn* (Elst.).

hoppentaje, no. måske også *håpənpaj æn* (Helgenæs).

hop-skrald, udrbso. *håp skral̥!* et udråb, Kr. Ordspr. 120.

hoptöjle, no. *hoptöjl æn* (Als), optömmen på seletöj.

Horeborg, no. det opr. (?) navn for Hornborg ved Horsens, se Kr. Sagn III. 268.34. 37.

horeneg, no. el. -unge (s. d.), det sidste neg (Øster Linnet, N. Slesv.).

[**horeskjæver**, no.] se sköjesét.

horeunge, no. se rivesvend; det groveste skældsord, CavW. II. 310. 344; se på sol, jfr. Lauchert Physiol. 10 anm.; „laksens h-", Krist. (Randers), = *hvidørred (s. d.).

1. horke, uo. se 3. snorke.

horn, no. *hwòn̲ -ər,* dyrets h-, *huwən de,* stoffet (Herning); *vòn* el. *van et* (Als); *hon æ krap imèʼl hwòn̲* (Vens.), nærig; — slagtedyr omføres med forgyldte horn, ligesom offerdyr, Sepp I. 273 flg.; — afstanget h-, som ej har rørt jord (II. 46.2 a), til lægedom, CavW. I. 405; — i varr. af Fortunatus-æventyr., Registr. 63, vokser h- i pande frem efter spist frugt, jfr. Vang, Reglo 54, Monnier 111, Busk Rome 111, Gonzenb. I. 209; — *djævelen bærer h-, se 98.47 a. 10 b, jfr. Folkl. Journ. VII. 289 (Skotl.); — ligeså *hanrej (s. d.), jfr. Nyerup Morskabsl. 148, se Wh.Vlk. XIX. 64 flg. 82 ned. — 2) h-, hvori blæses, se *byh-; drikkehorn, ved gilder, jfr. FbJ. I. 88; to h-, som kaldes „hyrninger", Rafn Oldn. S. III. 123; h-, som kaldes „hviting", „Grim" på spidsen et mskehoved, s. 167. 168; konge drikker til af h-, s. 164; h- med edder, Rafn NF. I. 132; — Alfefolkets h-, som stjæles; „Ljungbyhornet" (Skåne), sølvbeslået og forgyldt, ejes af Knud Gyldenstjerne på Hald, Suhm Saml. I. 1. 120 ned., jfr. Norlind, Studier i sv. Folkl. (1911) s. 61, Eneström, Finnedbornas Seder 110; det „oldenborgske h-", Urquell IV. 208 flg.; bjærgfolkenes guldbæger, Kr. S. I. 206 flg., jfr. Nicol. Nordl. IV. 6, huldrepige byder; J. Færø 190.1, 197, modtageren blæser skummet af, för han drikker; Tvedten 65, den, som drikker, må blive hos de Underj., slgn Gesta Rom. k. 161; — dieh-, se lammeh-, et lignende har sikkert også været brugt til småbörn. — 3) røge med h- skærtorsdag mod hekse, Sundbl. 169; — börneleg: „hvormange h- har bukken?", se *buk 77.36 a; jfr. Schw. Vlk. I. 124, Tylor Anf. I. 75; P. Arch. XII. 228; se våern; plov-, sølv-.

Hornborg, no. se *Horeborg.

hornfiffen, best. no. se Dske Folkedanse 4, melodi nr. 4 (Randers); jfr. eng. hornpipe, et walisisk musikinstrument.

hornfisk, no. hvorledes den fiskes, KrAnh. 18; der er mskekød på den, s. 19.

horngjedde, no. — 2) fiskerbåd med meget höj for- og bagstavn, kaldtes „horngæver", se FrRA. 1912 s. 261.

hornharve, no. se læderager.

hornpenge, no. jfr. Ons Vlksl. VII. 172 (ɔ: 112).

hornreb, no. *hwònrev et* (Elsted).

hornske, no. *vòn-* el. *vanske æn* (Als); se TrLund² IX. 115 flg., jfr. Kinch Ribe II. 889.

hornspæt, no. *honspjæt æn -ə* (S. Sams), fregne.

Hornsrev, no. se Revshorn.

hornugle, no. vistn.: otus vulgaris.

horrevip, no. en leg med kæppe, bold, huller i jord (*Als), vel sagtens so, III. 451.7 a.

horsedreng, no. boldtes i fælleskabets tid, Fausbøl Agerskov 17.

horsegjøg, no. dens oprindelse, Runa III. 14 flg., jfr. Arnas. I. 163; den siger, Amins. V. 101, Djurkl. Unnarbo 7, Hazel. VI. 29.

[**horseham**, no.] krybe gennem, KrS. II. 227.1 flg., se *følham.

horseskarn, no. *hàsskàn* (Sams), se Kr. Alm.² III. 22.76. 77 (Sams), samledes af husmandskoner, vendtes ved hjælp af hyppejærn, stilledes på kant, bares hjem til brændsel, jfr. Kr. IX. 99.62 (Sejrø).

horsetidsel, no. huggede høstkarl en h- af og pigen, der tog op, opdagede den, skulde han give hende en småkage, mærker hun det ikke, må hun give kagen, DSt. VI. 156 (Kejnæs), sagtens carduus lanceolatus.

horseøg, no. *håseq* (Mols), hoppe.

hos, fho. „kom å sed hwos mæ", „han war ud hwos wos iguer" (Randers), ligeså: „di lærer som hwos er"; *„de wa nætop ås' de hås jær a wil"* (Mols).

hose, no. *huəs i* best. *hòsi*, flt. *huəs* best. *hòsən* (Ørby, Sams); *hos* el. *huəs æn* (Als); *o kom æ bøj mæ si huwəs* (Ørre ved Herning), ɔ: gå til bindstue (s. d.); alle gik med uldhoser, jfr. Stolt Opt. 48; — höjre h- om hals for halspine, Kr. Sagn IV. 593.14, jfr. Folkev. XI. 465.83, Amins. IV. 89; — trække h- vrangt på, se III. 1094.38 a, jfr. Arnas. II. 551 varsles modgang; — fisker giver havfrue el. -mand h-, KrS. II. 143.4-12, se 1. vante; — Nisse morer sig med at trække begge h-r i hinanden, KrS. II. 65.99-01; — to h-r på en fod, er varsel for at drukne, Aldén 103, for at begå drab, Daae II. 32; se *pind-.

hosebånd, no. *huəsboñ* (Als); — taber pige h-, sviger kæreste, Arnas. II. 552, jfr. Bartsch II. 57.173, P. Vlk. VI. 15, Addy 98, Tr. pop. V. 537, X. 17, Mélus. I. 457, Rivista I. 73; slæber h-, er kæreste på rend, Kr. Alm.² III. 101.75. 76; — elskovstrolddom ved h-, Kr. S. VII. 253.52; — stjæle bruds h-, Hazl. Brand II. 77, „races for the bride's garters", Addy 122; — kvinde løses af troldemagt ved at binde h- om hende, Hazel. V. 25, jfr. Wigstr. II. 89; — h- løses på døende, CavW. I. 372; — fanden narres: mand får frist til h- er bundet, KrS. IV. 198.13, 289.39, 304.86, 320 øv., 328.40, 340.69. 71; V. 5.9, 137.34, 228.24; VI. 22.76. 79. 80; jfr. lys II. 483.53 a; til knæbukser knappes, KrS. IV. 318, V. 172.55; til man får sko på, Aldèn 13; — brugt som bidsel til nøkkehesten, KrS. II. 168.90.

hosefod, no. *de jik å i husfèən* (Vens.), ɔ: i stilhed; *„no ska do ha tak, huwəsfuwəð, te do hålt så læŋ"* (Jølby, Mors), gl. mands mundhæld.

hosekræmmer, no. se Krist. Alm.² III. 63.30 (Hmr. h.).

hoseskaft, no. penge gemte i, Krist. Alm.² VI. 53.37, jfr. penge II. 802.37 b, Tr. pop. XXIII. 381.

hose-to, no. *huəstòw de* (Århus—Randers); ofte i gl. dage del af årslönnen: *et pon huəstòw, tòw pa træskòw.*

hose-øl, no. — 2) *hañ voslər så möj* (Branderup, M. Slesv.), ɔ: snubler over ord, udtaler kun det halve, springer over, billedet taget fra høslætten; lod høstkarlen en rand stå, kaldtes det „vuggehø" og betød barsel i huset, Djurkl. Unnarbo 7.

hoste, uo.
huəst -ə huəst huəst (Elsted);
host el. *huəst* (Als);
se *krokke-, kulde-.

1. hot, udrbso. se *her, jfr. Folkl. Journ. VI. 142.

2. hov, no. kvægklove under sko, CavW. II. 123; h- vender *bagud (s. d.); se hove.

3. hov, no. se snurrevåd.

4. hov, no. se *gryn-, vand-.

5. hov, no. se træl-; hovarbejde, se Kr. Alm. II. 3 flg., II.² 3; kvinders, III.² 121.934, jfr. ABr. 206.

6. hov, no. „der er hov el. ikke i brød", det løftes eller ikke (Læsø), er

vel — hav i ophav, jfr. islandsk hefja, hæve, htsk hefe, gær.

hovbarg, no. se Globus 63. 355 billeder.

hovbonde, no. se Bruzel. 4.

hoved, no. *bok huə åkò·l* (Vens.), slå kolbøtte; *met ho* (Panderup, Jetsmark); *met håwəð* (Todbjærg, Ø. Lisbj. h.); *hoi et* (Als); *hwa æ de, dè go po hòwrət in a ən kerkidar?* — *et træskosœəm* (Elsted); h- afhugges af slagen fjende, jfr. Liebr. Volksk. 40, Mélus. III. 305, DgF. 13, I. 209.26; over sengestok, Isl. Fornkv. I. 227.12, DgF. 156, III. 519.57; medtages, Rafn Oldn. S. V. 260; kastes i datters skød, Isl. Fornkv. I. 323; bindes til stigböjles remme, Rafn Oldn. S. I. 176; til sadelbue, Færøiske Kv. I. 169, jfr. Roch. DGl. I. 234; — på fad, Mhoff 21 flg., jfr. Thiele I. 202; — lægges i salt, Peters. Isl. Fortæll. IV. 257, Gretters h-, jfr. Fritzn. under höfuð; — på stage, Müller Saxo 425.11; hyppig i æventyr, uheldig friers kår, Müller Saxo 335.12, Gr. GldM. III. 11, DgF. 184, IV. 45.6. 51. 52, Kr. Alm. VI. 180 øv., jfr. Registr. 23, Liebr. Vlk. 153, Deecke 127, jfr. 118, potter som mskehoveder på tage; Hartl. FT. 10. 18, Tr. pop. XII. 402 (arab.); — røvernes afhuggede under dör, se Bondes. Hist. 172, jfr. 297, Jakobs. Færø 259.4, Rittersh. 299, jfr. Wh. Vlk. VI. 62.10, XX. 72, Gonzenb. nr. 10, Chauvin V. 79, Cloust. Fict. II. 125; — Molboerne rykker h- af mand, Krist. Molboh. 32.102, Tr. pop. XIX. 314 (arab.), Turi Lapp. L. 244; hans h- fast i ølpotte, Cloust. Noodles 89; mange h-er på en krop, jfr. Temme Pm. 56, Svantevit m. 4, Rugivit 7, Porevit 5, Porenut 4, slaviske guder; — afhugget vokser fast, se Kr. Æv. III. 324, XXIII; indtil sværd stryges under fod, Bondes. Hist. 202; sand kastes imellem, Amins. VIII. 68; — fryser fast på hals, Mhoff 86, kastes efter kegler, Mhoff 87; genfærd slås med deres h-er, Maurer Isl. S. 138; — *mskehoved (s. d.) på loft, KrS. IV. 340.69 (Blegind præstegård), DgF. V. 306, Adelbrandts (Drendrupgård), jfr. Birl. I. 165.57, se 1. *bly; Urquell IV. 6 flg., se regist. under Spukgeister; — h- af kreatur opbevaret i gård, se KrS. V. 129.9 flg., jfr. fisk I. 296.33 b, Lütolf 331.76; — h- lagt mellem ben på lig el. ved bagdel, Krist. Alm. V. 111.22, jfr. Folkl. XIX. 37, jfr. XI. 413, XII. 101. 214; se P. Volksk. I. 89, Wuttke nr. 765; — h- i mur på bygning, se Thiele I. 218 på Hunseby kirke, ved Maribo; s. 245 over kirkedör, Føvling kirke (Malt h.), jfr. KrS. IV. 253.16. 17; s. 364 på kirkemur, Horbelev ved Stubbekøbing; KrS. III. 76.397 Malt kirke; —IV. 255.26 Flade kirke(?); —II. 344.92, ansigt på kirke, Kværndrup, Fyn; Møller, Bornholm 4. 5, Finds h-, Klemens kirke; — se sig *hovedløs (s. d.) jule-, nyårsaften, jfr. FbJ. II. 102. 358, Kr. Alm. IV. 106.20, Sagn II. 405.68. 78. 85, Folkev. VIII. 469.41, Bergh I. 64, Sundbl. 141; — barn må ej gå med såld på h-, se III. 750.30 a; — h- af dyr magisk: h- af musvit bringer sövn, Arnas. I. 625; af lange, brosme, til vejrtrolddom, s. 531; — skævhovedet, ved møde med genfærd, se I. 443.37 b, Kr. IX. 62.692, Sagn II. 378.70, 408.77, 457.43, V. 204.51, 358.37, 609.59; med fanden, —IV. 135.502, VI. 111.57, jfr. Søegd 108, Wigstr. FS. 192.600, Hazel. VI. 24, ved skattegravning, Hofb. Ner. 236; — h- forbyttet el. forkert påsat, jfr. Såby, St. Peters Døtre 6, kvinde får djævels h-, se kvindfolk II. 340.48 b, St. Peter III. 164.48 a, Wh. Vlk. II. 47, XI. 188. 254. 262, jfr. XII. 453, XIX. 314; — tre h-er stiger op af hav, Afzel. Sagoh. II. 36; i kilde, Segerst. 190, jfr. Hartl. FT. 21; — spise h- af fugl, blive konge, se *fugl 163.1 a; — h- af Jætte, så gammelt, at der var 3 jærngjorde om det, KrS. III. 9; — genfærd af skelflytter banker skelpæl ned med h-, KrS. V. 140.42. 47. 56; — død råber: „h- er mit!“, se *hjærneskal; — bonde hugger h- af Valerius' billede, han som pinte St. Laurentius, KrS. III. 105.48; — mand lægger h- i piges skød for at opdage, om hun er frugtsommelig, Arnas. II. 394, jfr. Rittersh. 153; — pave Lucius' h- gör havtrold til sten, Thiele I. 186, jfr. Perseus III. 139. 141, Liebr. Vlk 49, Medusa, Preller GrM. II. 68; — h- som indsats, hvem der kan drikke mest, Rafn Nord. F. II. 214, Ørvarods S. k. 37; — overgive h- i ens hånd, Rafn Oldn. S. III. 138; Björn bringer kong Olav sit h-, V. 173; — forbud mod at skib bærer gabende h- i forstævn, Landnáma IV. 7, Rafn Oldn. S. III. 95; — helt el. hans h- jordet med ansigt mod fjenden, se Ma-

bin. 381. 383. 397, Joyce, Soc. History of Ancient Ireland II. 551, jfr. Rafn Nord. F. I. 271, Bjerge Aarb. II. 52; — selvmorders lig jordes med h- mod øst, Gr. RA. 727; — vendes h- af lig mod dör, kan død ej gå igen, Nic. Nordl. II. 26. — 2) *æn huwə* (Sønderho) bolværk, bygget ud i strand som høfd; — i stedsnavne se 1. ho, jfr. Knuds-, Skovshoved; se *aksel-, *fanden-, *flynder-, *fugle-, *hare-, kjølle-, kløver-, knebel-, knub-, *ko-, kokke-, *menneske-, *missen-, nydde-, pap-, *plat-, pludder-, pulre-, ræve-, snylre-, snövle-, svine-, sylre-, tokke-, vaffel-.

hovede, uo. *de hǫjə ham* (Als), passer ham.

hovedet, to. se *bred-, *hvingel-, höj-, skurve-.

hovedkjød, no. „stå i en gadedör og sælge h-“, Kr. Anholt 56, ɔ: drive tiden hen.

hovedklog, to. *hañ wa så huwəklǫq* (Agger), overmåde klog.

hovedkulds, bio. *hwòkəls* (SOVens.).

hovedlag, no. *hoilaw et* (Als); *hòwlaj et -lajə* best. *-lajərən* (Elsted), på ko og hest; rebtykkelsen som bruges: *hòwlaj-strèk* (sts).

hovedland, no. *[hulạj]* (Ferritslev, Vens.), hovedager (s. d.).

hovedlæs (?), i en stedremse: *Hwålm-bowər huwəlas (?),* om Holmslandsboerne; betydning?

hovedløs, to. blandt dyr: føl, Fausb. Agersk. 66; får, KrS. II. 353.45, liglam; gris, —VI. 202.579; hane, —I. 373.19, karet forspændt med 6 h-e haner; hare, —VII. 76.52; hest, —II. 164.74. 77. 96. 97. 102. 115. 117, hamme for nøkken; kalv, —II. 378.167. 170. 176; krage, Wigstr. FS. 113.361; so, KrS. II. 364.94. 104. 108. 109. 155, IV. 255.825, V. 11.43; stud, —V. 11.44. 45; svin, —II. 365.95; tyr, —V. 51.21; — mennesker: Kr. S. IV. 179.22, myrdet person; —V. 43 nr. 11, 236.56, 362.61, 461.31, genfærd; —V. 89.70, hængt; —V. 343.94, halshugget; —VI. 198.61, vedkommendes hoved ligger i dam; —III. 4.9, Grön Jætte; —III. 9.29, anfører for trop kæmper; —III. 433.24, rytter på h-hest, jfr. Thiele I. 99; —III. 480.29. jfr. 34. 35; Faye 72, Sande I. 19 med hoved under arm; Wigstr. II. 94, noget h-t noget; —II. 149, myrdet barns moder; Amins. VI. 121, „gast“, jfr. Wigstr. FS. 206.633; —38.157, Jætte; —126.406, Sørå; —153.488, præst og tilhørere ved dødes gudstjeneste; —164.513, ufødte børn, s. forfølger moder; —181.572. 73, „skikkelser“; Bureus 202, h-e skikkelser i ild, da skov brænder; Arnas. I. 558, h-e mænd slås med blodige lunger; —560, præst ligger h-, mens sjæl er på gandreið; Turi, Lappernes Liv 254; se Pradel, Kopflose Menschen und Tiere, Mitteil. der Schles. Gesellsch. f. Volksk. XII. (1904) s. 37 flg.; med hensyn til mulige tydninger og sammenstillinger se †hovedløs, Günter II. „cephalophoren“.

hovedpindskarl, no. *huwəpiñskål æn* (Mors), vigtigste mand i lag.

hovedpine, no. voldes, når mskehår er i fuglerede, se hår I. 771.2 a, jfr. Amins. IV. 89.

hovedprinskarl, no. *huwəpriñskål* (Vils, Mors), = hovedpindskarl.

hovedpude, no. *hwòpu æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Vens.).

hovedstykke, no. — 2) jfr. Krist. Overhør. II. 41: *„ən ny hat, ən gaməl hat, ən kaskæ't, ən lu o ən kabu's!“.*

hovedtöj, no. *hòwtæw* (Mols), se sønderbo-.

hovedvand, no. *huəwǫ̀j* (Vens.); *hòwwansèq et* (Elsted), ægformigt med låg forsynet sølvbæger, med ægte eller uægte stene, deri en svamp, fugtet med h-, i den hule fod kapsel med låg, hvori små sølvmønter, jfr. kridthus.

hovedve, no. *hoive* (Als).

Hoven, no. landsby ved Tarm; stedrim: *„i Om æ di grom, i Håwən æ di båwn“; Syñər Om o Håwən, de æ grom såwn, mən i Griñste o Gren, dær æ let o fåte'n“* (Malt h.); *di Håwnəŋər,* folkene fra H-.

hoveri, no. se 5. hov, jfr. KrAlm.² II. 3 flg. 81.

hovle, uo. *hòwəl hòwlə hòwəlt* (Lisbj. T.), om kalve: drikke boblende.

hovlig, to. *håwlə* (Hmr. h.).

hovmand, no. visen, se KrSkV. nr. 62, jfr. nr. 83.1 „så mødte hun en h- så fin“.

hovne, uo. *hòwən hòwnə hòwənt* (Elst.).

hovpose, no. jfr. Kr. Alm.² II. 4.8-18.

hovseddel, no. „da det blev aften, skulde vi ind på gården og have en h- for vort arbejde; en rund seddel var for en gangdag, en firkantet for en spænd-

dag, en trekantet for en plovdag", Kr. Alm.[2] II. 11.30, den var kvittering for udført arbejde.

hovsk, to. se hövsk.

hovsomgesnovsen, to. overmodig, storsnudet, se Kr. Alm.[2] VI. 332.45, vel spøgende.

hovsæt, udrbso. se 1. hov.

hovtur, no. en dans, Krist. Anholt 104.49.

hovvej, no. tæt ved Balledam ved Kliplev (M. Slesv.) fører en gammel hulvej gennem skoven, en af de gamle h-e, som hovbønderne benyttede, når de gjorde hovtjeneste på herregården, „Hejmdal" $^{23}/_{9}$ 08.

hovvise, no. se Nyerup, Udv. dske Viser I. 247 nr. 49, 235 nr. 47, jfr. Kr. XI. 290, se *bondevise.

hr. frue, se *frue.

hud, no. djævel flår lig, se *flå; — h- af okse, mål for jordlod, se ride III. 52.37 b, Köhl. KS. II. 319; — afmærker kampplads, Wigstr. II. 343, Kalevala 27. 336; — troldenes drik tager h- og hår af hest, KrS. I. 207 flg.; — h- af varulv ophængt i 4 kirker, Faye 78; — varsel af hudstykke kastet mod væg, se skind III. 259.16 b.

huddre, uo. *hoðər -ər -ət* (vestj.), ryste af kulde, jfr. hobre.

hudløs, to. råd mod h-hed, Kr. S. IV. 617.29 flg., Wigstr. FS. 410.39.

hue, no. se hat; *bakken-, *puld-.

1. hug, no. „sort over havet", jfr. Kr. Alm.[2] I. 58.76, se 1. skjær.

2. hug, no. lebladets stilling, se korsdraget, ringslag, stå over; „Hieb und Wurf als Rechtsymbole", Germania 1868, s. 401 flg.; se ind-. — 7) fiskested, lille stenrev, hvor der kan pilkes; der er: Nedre- og Sønder-Hug, udfor Rødhus; Møllers H- udfor Tranum, Lasses H- udfor Pirup o. fl. spredte grunde $^1/_2$—$1^1/_2$ mil fra kysten, hvor der fiskes, Klitgaard, Hvetbo h. s. 162, jfr. Kr. Alm. V. 40.110.

4. hug, no. *håk* (Hern.), jfr. 2. ånde, III. 1194.16 a; h- falder, se Folkev. XI. 451.242, 463.3 .7, Amins. IV. 89. 99, Gasl. 53, jfr. Bartsch II. 123.488, Kück 237, jfr. *pirk; det samme råd bruges, når „issen" er sunken (Lolland).

huge, uo. *han håwət smal te mæ ət* (vestj.), syntes ilde om det.

huget, to. se stor-.

hugge, uo.
hòq hòqə hǫəq hòqən (Elsted);
hok høkə hokt hokt (Als);
„hun huggede med öjnene efter sin sönnekone", Kr. Anh. 56, så hvast efter; se *rund-.

huggelade, no. *hoklaj* (Als).

huggen-i-dal, i en leg, Kr. Börner. 281.51, med varr.: „så hugger han da", 50. 56; „Bukkendal", 49; „Dukkedal", 53; „Furuken i dal", 54; „forhuggen i dal", 55; jfr. GldM. II. 143.3.

hugger, no. se klump-.

huggetorsk, no. småtorsk som pilkes, gadus morhua, Kr.

[**huggetønde**, no.] eller skriftetønde lægges på stol, når præsten i dimmelugen har skriftet folk, S. Kjær, Stavnsb. 422, jfr. Kalk. II. 284 a, TrLund VII. 53.

hug-i-röv, no. *æn hòq-i-röw* (Lem), spidskjole glds, se *hak-i-röv-kjole.

hugn, no. *ha hòwn te å gyə nuə* (Lisbj.T.).

hugne tørv, no. *hòqən törə* (Lem), = spedtørv (s. d.), jfr. „howtere", Krist. Alm. III. 34.90, se hugtørv.

hugorm, no. har fødder, der kommer tilsyne, når den kastes i ild, Nyland IV. 103, Folkl. XV. 86. 349 (Engl.), Tr. pop. XXII. 87 (Frk.); — skal æde „fennegræs" (nardus stricta = finne, Ross Ordb.), för den kan skyde ham, Wille 167; — samler gift af dug, KrS. II. 209.122, jfr. Amins. VIII. 106; — henter lægeurt, se *blad; — dræbes h-, forfølges man af andre, Wh. Vlk. VIII. 258; — gör ikke börn fortræd, KrS. II. 207.12. 13, jfr. Ch. Notes 246; — lægger *blad (44.2. 15 a) til mærke, hvor den vil slå, KrS. II. 207.16, jfr. Nyland IV. 103; — løber til vand, når den har slået, KrS. II. 210.132, jfr. Folkev. XI. 464.370, Gr. Elfenm. XXXIII, Nyland IV. 104; — triller som hjul, Kr.Sagn II. 209.121; jfr. Folkl. III. 355 (S. Afrika), the hoop snake, jfr. ål III. 1190.31 b; — „fred mig og mine!" se KrS. II. 210.128. 117, jfr. Enestr. Finbo 225; — levende begravet, jfr. II. 404.1 a; — tvinge h- til at slippe mus, jfr. snog III. 437.31 a; — udskudt af bøsse, løser den forgörelse, KrAlm. V. 48.134, FriisVN. 85 a; jfr. Folkev. XI. 452.247, Wigstr. I. 145 øv., Gasl. 40, Amins. VIII. 98, Enestr. Fbo 219, h-hoved indskåret på bøsse, 220, Nyland

IV. 88; — h- stævnes til møde, Bang Hexeform. 28.53, Enestr. Fbo 224, jfr. Wh.Vlk. VIII. 325, Sande I. 64, Runa V. 95.3.4; — bindes ved besværg., KrS. II. 208.118, jfr. Folkev. XI. 467.401, Wigstr. FS. 318.948; — i h- er „12 mesterlige stykker", Krist. Alm.[2] I. 139.83; — pulver, h-s törrede krop, drukket i mælk, helbreder dens bid, Heimdal 28/4 09; se *hugormekjød; — suppe af den gör fremsynet, JFærø 43, se hugormekonge; jfr. Müller Saxo 123.23; de spises, Kr. S. II. 209.119; — „utak verdens lön", h- udfries af revne, se Vang Reglo 57, Bondes. Hist. 107, Runa VII. 39, jfr. Köhl. KS. I. 96, Cloust. Fict. I. 262, Jacobs, Ind. F. T. 66. 242, Folkl. Congress 417; — kryber i sovende, se *sove; hos Udgårdsloke „pavimentum instratum colubris", Müller Saxo 426.7; — brønd, vogtet af løver, h-e, Arnas. II. 373; — h- ses som synshverving af skattegravere, KrS. I. 365.97; jfr. bjærgmandens stjålne skat bliver slanger, Hofberg 121; se slange, snog, stålorm.

hugormebrodd, no. und. tunge med besværg., KrS. VI. 395.59; i vognstjært el. kærnestav mod trolddom, VII. 228.872; se *hugormetunge, snogebrodd, 1. *bese, *bi 36.16.17 b.

hugormekjød, no. lægemiddel, se Kr. Sagn II. 209.119; stegt eller brændt til pulver, —206.108-9, jfr. Folkev. XI. 452.245, 474.476.

hugormekonge, no. se KrS. II. 213.8; jfr. Sande I. 65 „visorm", „kvitorm" varsler lindorm; „†hvidorm" (s. d.), dens fedt gör synsk, Folkev. XI. 476.491, Amins. VIII. 116, Bureus 212, Aldén 109 øv., Afzel. Sagoh. II. 196, Gr. Elfenm. XXXIII, slgn Joyce 440 „salmon of knowledge", Mabinog. 472; se synsk III. 709.46 b.

hugormeskind, no. lægges bl. klæder mod møl, KrAlm.[2] III. 60.301; lægemiddel, Wigstr. I. 201, Amins. VIII. 106.

hugormeslag, no. besværg. mod, Sm. Medd. I. XLIII, CavW. I. 415, Hofb. Ner. 227, Djurkl. Ner. 60, Amins. I. 109, II. 107, III. 118, IV. 80, VIII. 106, Nordl. Troldd. 123, jfr. Ch. Notes 224.

hugormetunge, no. bærer karl under tunge ved kys, elskovsmiddel, KrSagn VII. 249.34-36; jfr. Aldén 88, Hofb. Ner. 218; Hazel. VII. 13 snogetunge; se hugormebrodd.

hugtørv, no. se *hugne tørv.

huje, uo. *kåki hujər* (S. Sams), galer, gldags.

hukommelse, no. se vibetunge.

hul, no. *hål et*, men sædvanlig *gaf* (Als); h- i brød, dødsvarsel, jfr. Bartsch II. 124.496; — *bundløst (s. d.), jfr. KrS. II. 59.76 „Nissehullet", III. 364.5; — h- gennem jord, Kr. Æv. III. 45; må ej måles, II. 658.6 a, reb, III. 25.2 b, jfr. Krist. Sagn III. 365.55 flg.; — krybe, føres gennem h-, Enestr. Fbo 57 flg., 64; se *gjæsling, *hyben, pisse II. 836.12 b, ring III. 61.1 b, skjævr; jfr. se igennem III. 174.11 a, slgn brød ført gennem hul i vandhus, lægedom, Gasl. 56; — h-, som ej kan lukkes, se *dör 121.38 b, port II. 862.43 b, 2. rude, vindue III. 1063.41 b; fordi djævel, vætte, genfærd går ud el. ind derigennem, Krist. Alm. V. 194.84, Sagn IV. 257.35, vindue; Krist. VIII. 238.416, Sagn III. 185.49, IV. 261.51, revne i kirketårn; KrS. I. 439.06, V. 209.63, væg falder altid ned; —II. 195.76.78.79, lindorms h-; —II. 230, mare's h-; —IV. 280.18, hvori Cyprian er gemt; det lukkes dog ved pind med kors i, V. 313.92, el. ved at skyde i det med sølvknap, —VII. 75.48; —II. 349.18, for „kirkevare"; —IV. 302.79, V. 56.14, hvorudaf djævel fo'r, kan ej lukkes; jfr. vinduesbly; —V. 277.84, jfr. 361.53, 533.57, h- i Tavlov kirke; —V. 216.86, h-, hvor genfærd er nedmanet; —V. 304.63, 312.88, loftslem, luge ej lukkes; —II. 378.68, h- i høfag; —III. 182. 938.41.43.44.48.60.61.68, udrevet af trold; jfr. Mhoff 177.244, 300.410, Bartsch I. 91.102; 92, nit ej indsættes; 217.279, mur ej opføres; — på ufuldendt arbejde, KrS. III.190.60, 282.87; —I.455.24, ufuldendt dör og to luger på gård, bygget af djævel; jfr. Registr. 59 c; jfr. Bartsch I. 322.431, slot ej fuldendes; slgn Rääf I. 69, hus må aldrig göres helt færdigt for ej at udæske vættes misundelse; KrS. I. 426.71, ærme til tröje, gave af bjærgmand, kan ej skaffes; Fausb. Molb. 30, grave h-, for at kunne fylde andet, jfr. Tr. pop. II. 184; — „lokke h-", Kristens. Börner. 568, leg med kugler (København); se *fedt-, *fise-, klang-, *luk-, mandags-, *plumpe-, pyt-, røg-, sand-, skrukke-, styre-, svine-, tude-, ærme-.

2. hul, to. *wiqən, hun æ hwøl* (N. Sams); *de e hòl*, itk. *hòlt* (Als).

hulboret, to. jfr. tysk Trudensteine,

Wh. Vlk. XIII. 295, A. Eysn. 112. 113; „witchstones", Lincolnsh. Flk. 99.

hul-dige, no. *håldik et* (Als), grøft og gærde ved side af vej.

1. hule, uo. *hual hualə hwòl hwòl* (Elsted), se under-.

2. hule, no. *han gik niər i holən* (Mols); *hul æn* (Als).

hulende, bio. *han hår hulǝndǝs manǝ pæŋ* (Hern.), overvættes mange.

hulfodet, to. *hualfæt* (SOVens.).

1. hum, no. *dær ær ən tyk hom i æ boñ* (Lem), tykt lag mos i bund af eng; hugger man i *æ hom*, kan leen ej føres igennem; fråde, skum på vand (*Als).

2. hum, udrbso. se *hid.

1. humle, no. rykkes forsigtig i stykker af drenge for at få honningen (vestj.), jfr. Suffolk Folkl. 9; h- i lejlen, Molboen bærer på ryggen; han tror, det er krigstrommen, Fausb. Molboer 48, se humlebi; jfr. Wigstr. II. 175, Busch Vlksh. 45; „der war e sku æ hommel snorret", Aakj., ɔ: dær lå årsagen.

2. humle, no. indført i Tyskl. 500 år senere end vinen, Meyer Vlk. 242, jfr. Dania V. 25; h- skabes Marie Magdalena, 22/7, Krist. Alm.[2] I. 77.69; den skyder julenat, FbJ. I. 272; ødes, når bonde dør, CavW. I. 485; hovedpude fyldes med h- af sövnløs, Krist. Alm.[2] III. 68.64, jfr. pissepude; stjæles fra ligkiste, II. 413.5 b, jfr. CavW. II. LII.

humleranke, no. *de føst æ kò håws, da va ət klaət, te vi sku hå ət reəf åw homəlraŋkə te ò træk lam te mærkə mæ* (Als).

humlerövet, to. „din hommelrøwed ølbuttel", Aakjær, skældsord, storsnudet person.

2. humme, uo. *håm* (Børgl. s., Vens.).

humpe, uo. *hòmp -ə -ət* (Elsted).

humpel, no. *de leqər hompəl te bompəl* (vestj.), hulter til bulter.

humpelsmæk, no. tykt, grovt töj el. lign. (Vens.?).

humre, uo. — 2) le hånligt (Aakj.).

humvendt, tf. *hòmwæñ* (N. Sams), vendt til höjre ved plöjning.

hun, steo. *hu* (Römø), se han. — 5) *hun warmər ida', hun sir eñc gåt uk* (Vens.), ɔ: det; „det giver . . . . torden, lyssen og regn te hun bøler; han tænkte: hun regner nu, hun kan nok törre det siden", Kr. V. 3; jfr. keltisk: she is freezing = det fryser, Rhys 643, Folkl. Congr. 146; *sant Knuj hon kam* (Ørby, S. Sams), Sankt Knuds dag, om fester siges hun.

hund, no. *huəñ* el. *huñ* el. *hoəñ* (Als); *vå hoəñ æ så slem te å ğaf om nat* (Als); *huñ, ve do bið æ bån?* (vestj.); *de ær il vær å vær huñ öwər añərəs* (N. Slesv.), passe andres gods; *huj æ stærkəst hjæm* (Vens.); „Per Hundetærsker", Kr. Alm.[2] II. 27.80, øgenavn; „Hundedal", Gårdboe Natm. 79, hvor h-e samledes om de flåede ådsler; stedsnavne, se Postadressebog; — navne: Bådsmand, Trofast (N. Sams), jfr. spidsvakker; jfr. Meyer, Baden 135. 409; Bartsch II. 139.616, h-e med navne „Wasser", „Strom", kan ej bindes, jfr. ABr. 217; ukendt hvalp nævnes isl. „Hjeppi", ældre hund „Seppi"; jfr. kom-se, vabbes; en række navne, Gesta Rom. k. 142, jfr. s. 263 flg., German. III. 105; Olav Tryggvesens kloge h- „Vige", Rafn Oldn. S. I. 137, II. 253, III. 11. 12; „Grámull", Arnason I. 250; Eysten og hans h- „Saur", Faye 154; „Hudan", Hertz Tristan 546; „Sink", „Dink", „Falli", Odinsjægerens h-e, KrS. II. 108.24; — i ævent.: „Egsen", „Brækstål", „Gesvindt-værre-vindt", „Dyrendarus", Kr. Æv. III. 333, jfr. Gr. Æv. I. 82.8; Bondes Hist. 197: „Stiv-och-stärk", „Snapp-och-Snäll", „Pilo"; Henriks. 77 „Östavind", „Vestavind", „Brydstål"; Amins. VIII. 67, Segerst. 202, Ndl. Vlk. XIV. 86, Ons Vlksl. VI. 31, P. Vlk. III. 5, IV. 22, IX. 157; Rivista II. 28 „Spaccasasso", „Spaccaferro", „Spaccalegno"; om denne ævent. gruppe se Registr. 25, Perseus II. 19, Köhl. KS. I. 303 flg., jfr. „*Allehånde", „†Gellert", „*Peber", „Persille"; — h-s gøen, se Kr. Dyrefabl. 204.509, jfr. Nyland IV. 99, Wh. Vlk. X. 222 flg., Urquell V. 32. 56, P. Vlk. I. 60. 70, Wossidlo Tiere I. regist.; — *binde (s. d.) en h-, se *dølge, hund I. 677.46 a, jfr. Kr. Alm. V. 144.88, V.[2] 76.12, KrS. VI. 70.61. 62, Amins. VIII. 122; hvorledes, Wigström I. 173; — h- hekseham, KrS. VII. 16.57; — skattevogter, jfr. KrS. I. 386.54-64, III. 456.25-35, se Bartsch I. 134.159, 236.305. 319, 240.310, 444.618; — genfærd og spøgelser, se III. 521.13 a, KrS. IV. 171.93, 177.18; i båd, 181.24; i gård, 190.56-7, 309.95, jfr. III. 274.57; med røde, store öjne, —V. 13.3, 74.35; driver mand fra gård, —V. 94.89, 166.31 flg.;

tynger hest i knæ, —VI. 136.36; på nedbrudt kirkes alter, JSaml. IV. 276, jfr. KrS. V. 248.91 (Skjærum, Vens.), jfr. lighund; med jæger, Kr. Alm. V. 49.36; blandt legende, KrS. II. 306.32; afdød tingmand m. gloende öjne, tunge, —III. 333.76; med gloende öjne om hals på spøgelse,—487.51; — mærke i halm af hunds leje, KrS. IV. 229.51, V. 513.86.03, 525.30, VI. 209.27; — Odinsjægerens h-e med gloende tunger, KrS. II. 108.24-42, 118.70-72; se himmelhund*; jfr. Gr. Myth. 873. 878, Aasen Ldm. 31; — djævel, vætte i h-eham, mest sort, se KrS. II. 384.90, IV. 390.06. 07, VI. 37 ned., 38.122 flg., 99.27, 106.44, 190.25; — viser vej til djævelens slot, —44.141; henter mennesker, —50.58, jfr. Wigström FS. 166.520 flg., bærer fortabt sjæl i gab; — følger rytter, graver skel, —VI. 190.37. 38; — i seng hos mand, —197.60; jfr. Sande I. 20, Amins. V. 110; — trebenet h-, varulv, Thiele II. 279, jfr. Wigstr. II. 316, Gr. Myth. 1050; nøkke, Wigstr. II. 104, Kr. Sagn II. 175.116; ved mskes dødsleje, mest djævel, Kr. Sagn IV. 135.02-04, 158.52, 300.74, V. 223 øv., 417.70; jfr. Arnas. I. 352, „sending" på døendes bryst; bjærgmand, Kr. Æv. III. 257; — gårdh- ødes af genfærd, KrS. V. 479.88, 507.64; — h- er synsk, KrS. II. 445.404; tuder mod krig, —574.68. 70; kan se genfærd, KrS. V. 538.78, 553.41, jfr. Wh. Vlk. I. 156 (Slav.); ødes af genfærd, Kr. Sagn V. 479.88, 507.64; huldre, Asbj. III. 34; kender Jætte, Runa VI. 25.2; — h- gør ad nisse, KrS. II. 70.18. 26. 58; jager bjærgmand, I. 431.91. 92. 95. 97. 99; jfr. Wh. Vlk. II. 128, ligeså Mører, Krauss Pests. 28. 31. 33, Pestfruen; men gør ikke ad Guder, se Gr. GldM. I. 184, Bugge Studier 426, Odysseen XVI. 162; ej ad Ilmarinen, Kalev. X. 194, Lemmikainen XII. 425; — kastes ind i nyt hus af den unge kone, Kr. Alm.² III. 96.3, jfr. kat II. 106.51 b; — man vænner h- til sig ved et hår af sit hoved, der gives den at æde på brød, Kr. Alm.² I. 107.14; ved gennemsvedt brødstykke, Glükst. SØ. 101, Lindh. Lappb. 101, Nordl.Trold. 127, Birl. I. 118; — juleaften løses hund, FbJ. I. 116. 180, Wigstr. Folksed. 31; skal de 3 höjtidsaftener have så megen mad, at han ej gør, det varsler ulykke, Kr. Alm. IV. 101.6; — h- som æder af døbefont, bliver gal, Thiele I. 250; ligeså h-, som bides af Odinsjægerens h-e, Kr. S. II. 116.61; — h-, som har bidt mske, ihjelslås, alm. i begynd. af forrige århr., jfr. Gaidoz, La rage 12. 187; — man må vogte sig for at gå over sted, hvor h- har væltet sig, KrS. IV. 627.50, Amins. VIII. 109, se *hest 212.50 a; — spiser man h-s mad, bliver man aldrig mæt, KrS. IV. 614.14; — h- begraves med sædvanlig höjtid på kirkegård, fortælles om præsten i Branderup og Ore (Fyn), om fru Anne Trolle på Kærsgård, Erik Billes enke, Bang, Præstegårdsliv 63; Holberg, Lykkelige Skibbrud, III. 8; se Bartsch S. I. 519.28; Wh.Vlk. IV. 428 (Tyrkiet), Kryptadia I. 151.48 (Rusl.), Hanauer 263 (Palæstina); „h-ekirkegård", Østerbro, Kbhvn; jfr. Bureus 216, Mhoff 127.167, RhN. 87, Birl. III. 26; — h- medtages i kirke, billede af den på kirkemur, Thiele I. 190; — h- varsler: glor h- på mand — dødsvarsel, Thiele I. 256; ligeså syn af h- med gloende tunge, KrS. II. 384.189: gør h- juleaften el. nyårsaften varsles død, Kr. Alm. IV. 107.27, 135.6, III.² 140.42, 175.71 flg.; tuder den, varsles krig, KrAlm. IV. 108.31; se fremdeles FbJ. I. 186 (Sverige), II. 98 (Danm.); ligger h- med hoved udad i dör, varsles flytning, Kr. Alm.² III. 140.43; slutter den sig til et regiment, — sejr, Kr. Sagn II. 295.195; varsler ulykke i mølle, —562.25; — i æventyr og fortælling: advare Roar og Helge ved at råbe hundenavne Hop, Ho, Rafn NF. I. 7. Müller Saxo 321.21; — h- valgt til konge, se Müller Saxo 352.1, Notæ uber. 203 m. henv., Rafn, Oldn. S. IV. 287, Afzel. Sagoh. I. 165, Faye 95 „Ring", 154 „Saur", Liebr. Vlk. 4; jfr. hundekonge og Snöhyrde, DSt. II. 179; N. Ind. Notes IV. 51.122, sjakal; i Æthiopien se Hertz Spmb. 448, Ælian Nat. Anim. VII. 40, Plinius Hist. n. VI. 192 (overs. VI. 483); — brud binder bryllupsaften i sit sted hund i reb, se *brud 64.49 b, jfr. Arnas. II. 375, Rittersh. 133; — *havmand (205.22 a) ler, da fisker slår sin hund; helt *deler (96.1 b) død hest mellem falk, løve, h-, myre, Kr. Bindestue Kølle II. 30; h- er mske om natten, Kr. Æv. III. 288, se Registr. 26; — køber kød, KrÆv. III. 358, jfr. Registr. 107, P. Vlk. IV. 150; — kjælling forfører ved hjælp af grædende h- en tro hustru, se Smith Studier 139 flg., Gesta Roman. 326.28, Tawney Katha S. I.

89. 93 m. henv.; — moder forlanger af datter, at hendes h- skal have hjul i hale, Kr. Æv. III. 76 ned.; — fjendskab mellem hunde og katte, Wh. Vlk. XXI. 164 flg.; — h- løber med kiste, hvori mand, Kr. Molbohist. 130; — et gods, Vedelslund, bortgivet for en h-, KrS. IV. 147.35; — h- dier barn i pestens tid, —565.26; — holder lys i mund for genfærd, —V. 149.80. 81; med lys på hale, JFærø 45; — enøret, grön h-, Krist. XIII. 272; — sejrer over ridder i tvekamp, DgF. I. 197; se †Gellert; — er gammel i mskets tjeneste, CavW. II. 78, jfr. Schraders Reallexikon; — alm. om den, Kr. Alm.[2] I. 106.4, jfr. öje III. 1166.3 a; bliver den 10 år, tærer den på sin herres liv, —107.15; — har den 4 öjne, ɔ: pletter over öjnene, kan den ej skades af troldskab, Storak. Hest 8; — husdyr hos trold og Lap, CavW. II. 56. 76. 77; — Jættens h- vældig stor, Nordl. Sagor 79, jfr. Runa IV. 28.17; — Skovråens h-, Runa VI. 34; — gåder med h-s navn: Hun, Hvad, Hvilken, Spörg-hamad, Ti-stille, Nu, se I. 675.24 a flg.; —

Påwl i Luəň, han ha əň huəň,
„(H)va" jet dæň huəň?
(Agterup ved Tønder); jfr. Amins. VI. 88.54, „Fråga'n", „Hurdå?"; Runa VII. 44.38. 39. (40), „Sagdt", „Hvad"; Busch Volksh. 151 „Wie"; P. Vlk. I. 30, II. 63 „Was"; —144 „Also", „Wie"; —VI. 8 „Fråg'en", „Wie du"; —

dæ sto ən hun på hawsəns bak,
å tuər ovər de vildə haw;
ka do så git, hwa hunən hiə,
a nöwnət inda hans nawn? — „Ka do" (cadeau?),
(Elsted, delvis i rgsm.); om kakelovn i gådetale, KrAlm.[2] II. 82.216; — i börnerim og leg: „hvid h- i lænke, alt hvad den gjör, de skal du ha til finke", Kr. Börner. 140.33; tagfatlege: „h- og kat", Kr. Börner. 518.47; „sætte h-", —524.80; „h- efter hare", —526.88; kommersspil: „spille h-", —659.50; se *gigt-, lænke-, sort-, Vorherres-.

hundeas, no. læs: hundeast, se 1. ast, öst.

hundedage, no. flt. varsel i h- for sneskyer, vinter, Krist. Alm.[2] I. 85.3 flg., 176.04.

hundefedt, no. når skafferen ved gilder hælder smeltet smör i skålene, kan han spøgende sige: „vil I ha no hundfjet? La mæ gi jer no kattalle!", JSaml.[3] I. 85 (Mols); da rakkeren flår hund, vil bondekone have fedtet, som var skattet, han svarer med et ordspil: „den had ingen fet, bette madam, det var en hanhund", Kr. Alm.[2] VI. 168.61, se 1. fitte; lægemiddel mod tæring (D., vist alm.), jfr. Bartsch II. 139.615, Kück 236, Folkl. XXII. 27 (Engl.).

hundehvalp, no. jfr. „regna hundhvalpar" (svensk); se 1. regne III. 33.51 a; kvinde føder h-, Kr. Æv. III. 34; beskyldes derfor, Arnas. II. 320. 421, jfr. Registr. 44; Tosse-Hans putter h- i lommen, Kr. Æv. III. 243, jfr. Registr. 109 c; findes i stedet for barn i ligkiste, Arnas. II. 354. 359; ufødte h-e gør, Rafn Oldn. S. XI. 11, Jomsvik. 3.

hundehår, no. se hundeto; lægedom mod hundebid, se Isager, Folkemed. 20, jfr. Bartsch II. 138.613, Perseus II. 172.

hundekjød, no. 1) *huňkør de* (Hern.); spises temmelig alm. i Tyskland, se Berl. Tid. 13/8 06. — 2) = horsekjød (Malt).

hundekorn, no. jfr. „mala hundgryn", Amins. I. 76, knurre.

hundeleje, no. se *hund 227.8 a.

hundelort, no. lægemiddel, Kr. Alm. V. 83.26, Sagn VII. 248 30 ned., jfr. „witter Isterjahn", h-e, kogte i mælk, Bartsch II. 108.409.

hundemodsot, no. se Krist. Sagn VII. 247.

hundeneg, no. *e huňnek* (Nordb., Als), sidste neg, se 3. fok.

hundepebling, no. skal skjaller, rhinantus Crista galli, kaldes, Bjerre h., se pebling 2.

hundepintelvand, no. *huňpiňtəlwaň* (vestj.), sendes börn efter som narreærinde, jfr. messingståltråd.

hunderöv, no. se *femkort.

hundesteg, no. vil student ej spise, Kr. VII. 160, se Registr. 153, horeunge I. 645.35 b, vin III. 1057.48 b; jfr. v. d. Leyen, Ind. März. s. 65 flg.

hundestejle, no. se hundesild.

hundet, to. *de wå såmöj ən huňə væjr* (vestj.).

hundeto, no. strömper af, jfr. Bartsch II. 110.417, jfr. *gigthund.

hundetuden, no. varsler lig, Kr. S. II. 425.15.

hundetyrk, no. jfr. Dania II. 93; Tyrk med hundehoved, se Wigstr. FS. 361.65.

hundetærsker, no. øgenavn, Krist. Alm.^{2} II. 27.80, „Per H-“.

hundrede, talo. *bön (s. d.) om h-daler, vil ikke nöjes med 99; Kr. Kirketj. 53.142, SkS. 103, Kr. IX. 229.68, jfr. Gr. KM. 139, Wh. Vlk. XIII. 422 m. henvisn., XVII. 102.5, Benfey Pantsch. II. 276, se messe*; 120 fisk = 6 snese, regnes i Skagen for *jet hųjər*, 240 = 12 snese er *2 hųjər;* bruges også, når tørv tælles; jfr. *tallie; i bindestue se *snese.

hundredfold, no. *hunəfǫl* (Elsted), den mave hos får, som kaldes salmebog (s. d.), bladmaven hos ko.

hundspotte, no. *[huṅspət æn]* (vestj.), h-r el. „suppegryder“ er måske den rette form, i stedet for hundsbøtte (s. d.), se Kr. Alm. V. 15; for at udfylde tallet (III. 764.12 a) leveres med „hundspotsindrepotter“, se Kr. Alm. V. 15; „bøtte“ er et stavkar.

hungerharke, no. jfr. P.Vlk. II. 158, IX. 128 „Hungerharke“, „Schwindüwel“.

hungerpatte, no. her må læses: læbepapillerne for tungepapillerne.

hungersvale, uo. „han havde knap det, han kunde h- sig og sine på“, Kr. Anh. 117.311.

hunkarl, no. kvindagtig mandsperson (Junget, Sall.), jfr. Simon III. 206.23 a, hankjælling.

hunmuskat, no. se hanmuskat*.

hunrakker, no. rakkerkvinde, se Gbo Himmerl. 20.

hunte, uo. *stǫ o huṅt* (vestj.), om vedholdende tiggeri.

Hurtigkarl, no. i et rim: *Pæ Hortikǫl skul åp te Stårop atər toba·k, o dær blöw han vrę få ålamuər hiṅ snak* (Lyne), parodi på Per Svinedreng, se Berggrens Folkeviser^{3} nr. 183.

hus, no. *hus et hus* (Als); *hus frå hus* (smsts), ɔ: alle mand. — **1)** *ta i huks* (Vens.), optage mands kreaturer og kræve optagelsespenge; h-bygning og beskrivelse, se Mejborg, Gamle danske Hjem, 1888; — Nordiske Bøndergaarde, I. Slesvig, 1892; jfr. JSaml.^{2} III. 130 (S. Herred, Randers amt); et jordgravet h-, VII.^{1} 223 (Gullev, Houlbj. h.); I.^{3} 94 (Mols); Fb. Bondeliv 36 flg., TrLund^{2} II. 1 flg.; gammeldags h-, Kr. Alm.^{2} III. 7.20 (Tovstrup v. Silkeborg); sammenbyggede gårde, s. 10.22; lervægge, VI.^{2} 48.32; se gård, tvillinggård, åshus; varsel f. husbygning, KrS. II. 537.213. 15, jfr. Lidm. 67.269; — h-indskrifter: på h-, KrAlm.^{2} III. 178.04 (Jelling), jfr. 11.32, jfr. TrLund^{2} II. 98, Globus 84. 53; over dör, Kr. Alm. III. 32; på lade, FrRA. III. 38; jfr. PVlk. VI. 104, VIII. 142, Wh.Vlk. III. 278, VI. 138; på tavolet, —III.^{2} 19.62; på borddug, —64, ved bordende, —65, over seng, —66; slgn Meyer Vlk. 71. 198, Baden 358; Köhl. KS. II. 77 flg., ABr. 199; på husgeråd, Wh. Vlk. VIII. 48.147; — h- 3 gange flyttet, se II. 379.32 b; — h- bortstjålet: Store Torsager i Viskum og et hus i Kobberup, se Kr. Alm.^{2} V. 157.438 med henv. til Viborg Samler 1824 nr. 4, jfr. *præstegård; h- forsvinder, se fremdeles Faye 9, Søegd 114. 118, Asbj. III. 281, Hauken. I. 144, Bureus 218, Wigström I. 130, II. 179, Gering II. 124: — h- forhekset, Kr. S. VII. 323.57, — i nyt h- føres kat og brød ind, ægstål i dörtræ, Kr. Alm.^{2} III. 10.25-6; se *hund 227.43 a; jfr. P. Vlk. VI. 104.1. 7. 8; — „h-, som Jakob bygte“, jfr. Kr. Dyrefabl. 132, Vang Reglo 47, Segerst. 72, se Tr. pop. V. 545. 598 med henv., Köhl. KS. III. 355, Amer. Folkl. XVIII. 33; — vætter besøger menneskers h-, KrS. II. 30.10 flg., ellefolk; de døde, FbJ. II. 1 flg.; — genfærd rider på hus, Arnas. I. 578, jfr. Fritzn. ríða III. 102; — h- af pandekager, lægtet m. pølser, se II. 782.35 b, Kr. XIII. 56; h- på sølvpæle, der bæres af svömmende plader, Kr. Æv. XII. 11, jfr. Köhler KS. II. 59; — h-, flöjet med vildgæs, Sgr. VII. 221; — h- antændes for at give sköjteløbere varsel, Mhoff 133, Urdsbr. II. 214, jfr. H. C. Anders. fortæll. „Noget“; h- i ævent. menneske-tomt, se Arnas. II. 475, Gr. KM. 53, Hertz Spmb. 384; uden vinduer i Molboh., Sgr. IX. 165, se solskin. — **6)** *huks è* (Vens.), stor, klodset kvinde, jfr. 1. skrubbe 2; se *almisse-, *ben-, *bulfjæls-, *for-, jord, jordemoder-, *kasse-, kjøbsted-, *kryds-, lille-, *lyre-, lyst-, mølle-, nabo-, *nat-, negle-, pak-, penal-, *potte-, røg-, skop-, skravle-, sne-, spån-, vester-, ærte-, År-.

husarfenne, no. marknavn, KrAlm.^{2} V. 61.176. 177, har tjent som underhold for militærhest, se rytterfenne.

husdragt, no. findes efter „husfred“, flyttes til efter „husdjævel“.

2. huse, uo. *hus -ə -t huəst* (Elsted).

husende, no. „de sloges . . . det var et grueligt hussind, de holdt“, KrAnh. 52, spektakel.

husholder, no. når kærvene læsses på vogn, lægges de fra hver side med toppen indad, langs midten af læsset ovenpå toppene et nyt neg pålangs, det kaldes *ən hushålər* (vestsl.); samme navn brugtes måske også om mønpindene (s. d.) (nordslesv.).

1. huske, uo. *håws -ə -t -t* (Als).

2. huske, no. *kom i håws* el. *håwsən o* el. *om* (Als), komme i tanker om.

huskekage, no. *hòwskaəq æn* (N. Sams), lusing, ørefigen, jfr. skjel III. 264.25 b.

huskone, no. *huwskwòn æn* (Börgl., Vens.).

husmand, no. førte an ved høsten, Kr. Alm.[2] I. 42.54 (Sams); ny husmænd, der flyttede til sognet, gav første gang de samledes med de andre ½ pot brændevin til laget, se *karlelag (Kastbjærg ved Randers).

husmærke, no. se *bomærke.

husseri, no. „det er h- med ham“ (Rimsø, Djurkl.), ɔ: han er syg, usel.

hussivorn, to. *a æ så husiwòn* (Karleby, Grenå), utilpas, forjasket.

huxlianske spidsglasdråber, no. flt. = vinum stibiatum (Vens.); hufelandske?

hvad, steo. *ha? hasən?* (N. Sams); *ha flivə do få?* (S. Sams), hvad flæber du for? *se do „hwa“, så hò vi åsnakə* (Vens.), til den, der, spurgt, siger h-; *dær æ nåwə oa, va di brukə òňlòňs deə,* ord som de bruger anderledes der; *de æ kon dæm va dæ æ te merə,* kun de som er til middag (Als); *de æ snar hwa de ær* (Sall.), ɔ: usikkert, tvivlsomt; „Hvad“, navn til *hund 228.24 a; se uden-; *hwamən han vil?* (vestj.), hvad mon; *hwa no?*, Krist. Anholt 82.88, udråb af skræk; samtale, KrSkS. 248.108; spøgende svar på: hvad? — Amins. I. 96.13; — Wh. Vlk. XI. 462, Urquell[2] I. 264, II. 188; — Denh. Tr. II. 73; — Tr. pop. IX. 664. 720, X. 376.

hvadtiddags, bio. *hwatədaws* (SO Vens.).

hval, no. „hår du wot mod fattefolk en hwal?“, Aakjær, hallunk.

hvalfisk, no. antages for ø (s. d.), jfr. fisk I. 297.1 a, Günter, Christl. Legende des Abendlandes s. 84; inddrevet på Begtrup strand ved Ebeltoft, JSaml.[3] I. 67, jfr. Arnas. II. 41; i æventyr, se sild III. 203.5 a; hvalkjæber brugt som portsstænger, KrS. III. 352.82 (Starup præstegård, Haderslev); indgangsport til køkkenhave i Gröngrøft (Sundev.); stolper ved havelåge i Sebbelev (Als), se Hejmd. 26/11 29/11 1910; jfr. Krist. Sagn IV. 216.20, portstænger af „hvalben“, Urup ved Horsens, se hvalsben.

hvalp, no. *valp et* (Als), se vabbes.

hvarv, no. — 1) angivelsen er desværre urigtig, se JSaml.[3] III. 85, V. 135, hvor C. Klitgaard efterviser, at h- er en klitstrækning, brugt til fædrift; *Krathwarə, Piropshwarə è* (Vens.).

hvede, no. *ve de* (Als); i ævent. nedtrædes h-mark, Kr. Æv. V. 2, jfr. Köhl.KS. II. 419.

hvedebrød, no. *hwèðəbre* (N. Sams).

hvedekiste, no. *vekest æn* (Als), hvedegulv.

hvedestodder, no. *hwestòər i,* jfr. Sgr. X. 119 (Vens.).

hvege, uo. *hweq -ə -ət* (Elsted), jfr. vægelsindet.

hvej, bio. skal bruges i Jetsmark v. Åby: *„hwæj' æ de?“* = hvor.

hvejr, no. *hwèjər æn* (Elsted), se *hjælpearm.

hvem, steo. nu mest: *væm,* ældre: *væn* (Als).

hveps, no. *hwæws i* (SSams); måske også i betydn.: særlig dygtig til arbejde. — 4) kvindelig könsdel (Lem).

hver, steo. *væ daw, væt ånt* (Als).

hveranden, steo. *hwaraǰər, hwatòňc* el. *hòtòňc; kunt stor ə løj æ hòtòňc,* kornet står ad lund (se 3. lund), på hæld, ad hvertandet; *di to còwlər liqər hwaraǰər; de wå còwlər ær å, liqər hòtòňc; di so åpå hwaraǰər djè còwlər* (Vens.); *væråňə* (Als).

hvergarn, no. se tosel.

hverken, bindeo. jfr. hvilken-eller, I. 704.2 b, 2. snavs.

hverrie, uo. være i uvished om hvad man skal göre; *hwa sto do å hwèriə ætə?* (Lisbj.T.), måber efter.

2. hverve, uo. — 4) h- syn, se III. 703.15 a.

hverver, no. se skilling III. 257.16 a.

hvi, steo. *„hwi vil du it?“*, se pebersvend II. 795.54 a; i betydn.: dengang da,

i det öjeblik da: *han fåtå'l, te hwi han kam te bòjən, wa di anə dæ ðlərẹ; hwi a' kam, gik dæ jæṇ* (Elsted), bruges i större omfang af gamle.

hvibber, to. *hwiṿər* (Elsted), pibende, om røsten.

hvibre, uo. *hwivər -ə hwivərt* (Elst.), tale hastig med pibende røst.

hvibrekjæbe, no. *hwevərkǫv æn* (Salling), person, som lader munden løbe.

hvid, to. *å hwị lòwt, lòwtə wa hwet* (S. Sams); *vi* itk. *vet* (Als); hvide genfærd salige, jfr. Kr. S. V. 269.64. 70. 72, P. Vlk. II. 188, RhA. I. 214; i leg ikke sige sort og hvidt, se Wh. Vlk. XIII. 171; hvid plante, se kål II. 354.14 b; h- pind, se II. 825.23 b; h-e retter, se 1. ret.

hvidbjörn, no. i ævent., se Registr. 26 b, jfr. Bergh I. 1; h- juleaften hos bonden, FbJ. II. 27, Gr. Myth. 447.

hvid coreoli tro(?), indgives forhekset kvæg, Kr. VI. 367.135.

hvid dame, no. Sgr. X. 178, gfærd, se jomfru II. 43.21 a.

hvide gjæs, no. flt. „hwiven-“ eller „hwidengjæs“, gåseurter, Kr. Anholt 128.

hvide tirsdag, no. se dag I. 170.42 b, jfr. Sgr. IV. 190.62, XI. 103.97. 98, Skytts h. 104, Nyland IV. 55, Eneström Finbo 139, Urquell II. 107, Z. f. M. I. 80, ABr. 336, Denh. Tr. II. 17; — remse, Kr. Alm.[2] IV. 85.93; første dreng i skole h- kaldes „hvide kok“, pige „hvide höne“, Krist. Alm.[2] IV. 85.92; = fettisdag, Wigström FS. 432.48; (h)vit- el. (h)vetetisdag, da man får hvid mad: mælk og hvedebrød med smör, se Festskr. 521; trakteres med pandekager, Wigstr. Folks. 16; jfr. shrove- el. pancake tuesday, England, se Dyer Customs 62, Wright Dict.

hvide træsko, no. (Himmerland), = basartræsko.

hvideveje, no. lægemiddel for koldfeber, KrS. VII. 439.91, jfr. Wigstr. I. 124, Bartsch II. 197.33; hos Harpestr. „hwithwith“; *hwiṿèjə* flt. (Elsted).

hvidkløver, no. se *Herrens brød.

hvidkål, no. må ej sættes af kvinder, Krist. Alm.[2] I. 37.194 flg., jfr. Liebr. Vlk. 328.133.

hvidkålshoved, no. se lam II. 370.45 a.

hvidler, no. brugtes til kalkning, Kr. Alm. III. 6.9.

hvidling, no. = kuller, gadus æglefinus, Kr. (vestj., Slesv.), se vælling III. 1112.39 a.

hvidløg, no. sæd (se 3. sæd) som aldrig forgår, KrS. III. 295.54 flg.; værger mod trolddom, Friis VN. 84 a, jfr. CavW. I. 314, Wigstr. I. 136. 167, II. 155, Rääf 119. 121.

[**hvidorm**, no.]. se hugormekonge, synsk, jfr. Eneström, Finbo 225.

hvidpil, no. *vipiəl æn* (Als), en salixart, vidiepil?

hvidret, to. *hwirə* (Elsted), hvidagtig, hvidlig.

hvidset, to. *hwisə* (Vens.).

hvidskaftet kniv, no. = penis, jfr. KrSkV. 180.4, se kniv II. 221.26 b.

hvid skjærvolie, no. linimentum ammon. camph. (Vens.).

hvidt merian, no. sulphas zincicus (Vens.).

hvidørred, no. salmo trutta, Kr.

hvifle, uo. *hwefəl* (vestj.), være usikker; se vifle.

hvifleri, no. *hweflərij* (vestj.), vægelsindethed, sladder i kroge.

1. hvile, uo. *hwil -ər -t hwịlt* (Herning).

2. hvile, no. vætte kender ikke hvile, Thiele II. 267, Kr. IV. 54.67, VIII. 53.96, jfr. Runa VI. 36, Amins. VI. 108, Bondes. Hist. 90, slgn Wigstr. FS. 103.331, Rääf 53 lærer at gemme; hvorledes trækdyr får h-, KrS. 301.29, jfr. 299.03. 05.

hvilken, steo. *hań kam eve'kə* (Als), alligevel; *a æ hwekən komən a skit hælə skǫn* (Mols).

hvilkensom, steo. se ihvilketsom.

-hviller, no. se piller-i-.

Hvilshöj, no. by i Øster Brønderslev.

hvilter, bindeo. *hwilər* (Herning); *hå do it hǫə nuə òm, hwiti vi fo malt?* (Elsted), når vi får malt.

1. hwims, to. *hwèms* (Lisbj.T.).

hvimse, uo. „Hwims-Anders både snöwsede og hwimsede med hovedet“, Kr. Alm.[2] VI. 66.56; „da hwimsede det for Per Oles øren“, Kr. Anh. 60.

hvimsemose, no. når noget er bleven borte, er det *i æ hwemsmuwəs* (Velling).

hvinge, uo. „de hvingede med de lange sejsere (leer) efter de spredte totter“, Kr. Anh. 101, svingede.

hvingelhovedet, to. *hweŋəlhwòt* (Vens.).

hvingelvorn, to. ustadig i arbejde (Sams).

hvinte, uo. i trolds tale: stryge en høle* (s. d.), KrS. VI. 176, se *hvitte, jfr. *fippe.

hvinæg, no. *hwiñek æn* (Lem), æg uden skal.

hvip, no. spille h-, se 4. vip 4; „de spillede hvips med dem" (dødningeben), Krist. Anholt 30.74, er vel det samme; jfr. vip.

hvipgal, to. *[hwepgal]* (Sall.), hidsig, hurtig til vrede.

hvirvel, no. *hwarəl* el. *hwal i* (S. Sams); *hwèrəl æn* (Elsted); *værəl æn* (Als). — **2**) issehvirvel (Elsted). — **3**) dörlukke (Elsted, Sams). — **4**) aksel på mølle (Kejnæs, Als), jfr. DSt. VI. 163, se verrel.

hvirvelvind, no. se Susanne, jfr. Wh. Vlk. I. 283, navne; deri farer t r o l d e, CavW. I. 231 flg., Amins. VI. 116; troldkvinder som spreder høet, Amins. IV. 116; stjæler korn, CavW. I. 113. 352, Enestr. Finbo 142; — L a p p e r farer i h-, Nyland IV. 91; hekse og djævel, Bartsch II. 213.1086; djævel fører fortabt sjæl til helvede, Ndl. Vlk. XVII. 52; — m a r e r, Jahn S. 561.700; præstedejer, Laisnel II. 133; — s j æ l e, Braz II. 183. 239; alfer, Gr. Elfenm. X. 41; Lamier og Neraider, Schm. Volksl. 123. 131; — man værger sig ved at kaste kniv, stål i den el. spytte, Folkev. XI. 449.225, Bergh III. 95, jfr. JFærø 192, Hofb. 30, Fatab. III. 107. 218, JahnS. 41, slgn Tr. pop. XIV. 690.

hvis-hvas, no. se *bid.

hviske, uo. *de ska hweskəs stel, dær eñc ska hørəs* (Vens.); *do hwèskə, lisəm nœ de rèjnə i ən skræp* (Elsted), ɔ: larmende, skræppe madkasse.

hviskeleg, no. se Kr. Börner. 509, jfr. Rivista II. 69 ned.

hvisme, uo. *de hwismər i æ kroq* (vestj.), hvisker.

hvissel, no. se væsel.

hvisselpibe, no. drenge skærer om foråret flöjter af kurvepilen, barken løsnes ved banken med knivskaft, mens der siges:

„banke, banke hvisselpibe,
banke, banke flöjte";

jfr. ABr. 451 flg.; flöjterne nævnes: enkelt, dobbelt bomflöjte, enkelt nattergal, dobbelt bomflöjte med nattergal; desuden en „skræme", anbragt på brumlebasserne, der består af et horn, dannet af slangeagtigt afskåret bark, fæstet sammen ved hjælp af torne (Tåsinge); jfr. skalmeje.

hviste, uo. — **4**) til Fanø, se Krist. Börner. 271.20, 603.42.

hvist(et), to. *hwist i æ howə*, Krist. Alm.² VI. 322.63, vrövlet (Thy); „hwiste" s. 325.87, hastigsindet (Rönslunde ved N. Snede); jfr. 3. øl, III. 1172.41 b.

hvitte, uo. stryge le i trolds tale, KrS. VI. 178, se *hvinte.

hvittie, uo. hvidte; *nœ di kalkə, så hwitiə di* (Elsted); jfr. hvilter.

1. hviv, udrbso. *hwiw!* (Vens.).

hvivklæde, no. se KrAlm.² III. 56.268.

hvor, bio. om stedet: *huə boə do; a veə it, huə han ska hæn;* — gradsbio. *få: få mèj kåstə ponət? — få tit hå han no wåə ha?* (været her); — *få manə gòn skal a sèj dæ't? — liq mèj, få gaməl han æ; — a ka it sèj dæ, få lònt do hå tebåq* (Elsted, Skejby, Vejlby, Hasle); *hwo* (N. Sams); *ho* (Tunø); *få tit* (Taftebjærg, Sams), hvor tit; „hwe glaj a blew" (Mols); i SQVens.: *hwar æ do frò? hwa hò do wat? do ka go hwa do wel; hwaråpå, hwarom, hwahæn, hwarætər, hwafår;* men: *hwodan, hwomèj, hwomånə, hwonèr, hwowit; hwo hèw ær haj? — hòt, hwòt* (Elst.), hvorhen; *„hòt ve do go", sè Pe Gro*, jfr. Kr. Börner. 110; en mand fra Børglum, der var til hove og kørte korn ind, plejede at spörge: *„hwa(r) skal a hæn, — skal a ha, — skal a te, — skal a ta?"; — „hur æ får?" — i hans skjòwt; — „muwər?" — i hiñ særk* (vestj.); jfr. Amins. I. 95.6, P. Vlk. VII. 170, en række andre svar; se *hvej.

hvordan, *no ska a sæj dæ, huñtə a kam astæj; han så, huñtə a sku gyjər* (Herning); *hweda'nt* (Hellevad, Dronninglund); *fo å weð, hweda'n de ku si* (Mols), se ud; *goda'w, målə, hwåda'n hå do əð?* (sts); *huðən* (Kalø); *vodən, vodònt, voñt* (Als).

hvorfor, bio. spörgeleg, se Krist. Börnel. 697.06.

hvorfra, bio. *hufræ* (Herning), spøgende svar, se Amins. I. 96.12, Tr. pop. XXI. 64.

hvorhen, bio. spøgende svar, se PVlk. VII. 170.

hvornår, bio. spøgende svar: *nær wohœr vel gi ti o væjlə* (Sall.).

hvædesand, no. det gamle navn på stridt sand, „mursand" (s. d.) det nyere (Vens.).

hvædsten, no. „fandens h-" kaldes sort sten mellem Hyllested Skovgård og Ørstedsholm (Grenå), KrS. III. 59.98.

hwælle, uo. *hwœl -ər -t hwœl* (Hern.); *huda'n œr əð iňda do seər å hwœlər!* (Vils, Mors), skaber dig.

hvællig, to. — 2) „gid det immer og immer dem hvale maae gaae", Dania II. 29.

hvælve, uo. *hwœl -ər hwål hwål* (Mors), bringe i hældende stilling; *do spilər da œ wilən, sðən som do hwœlər œ fað* (Vils, Mors); „der var hvalt op og ned på jollen", Kr. Anh. 22.43.

hværdre, no. *a ska, hwœrdrə, lœr dœ* (SSams), edeligt udtryk: vor herre død(?)

hvæssesten, no. se *fandens-.

hyben, no. *hiəf œn hiəvə* (S. Sams), krybe under böjet hybentorn fredag, Friis VN. 84 a, se *hul; de lådne udvækster derpå „sövntorne", Wigström FS. 411.44, se sövnprønne.

hybenkodde, no. *hivkår œn -kår* (Elsted), hybenfrugt.

hyld, no. blomstrer julenat, FbJ. I. 272; — et helligt træ, Meyer Vlk. 206, Runa V. 56; knæle for h-, Wh. Vlk. VIII. 442, og tage hatten af for *enebærtræet (s. d.); — man må bede om lov til at plukke dets blomster, Wigstr. FS. 23.90. 92; til at skære grene af, KrS. IV. 618.43; til at hugge busken, Wigström F. S. 24.94, jfr. 85, må ej hugges; må ej fornærmes, Wigström I. 100 ned., FS. 23.86; — der offres til h-, CavW. I. 310, Wigstr. FS. 22.84 flg., juleaften, FbJ. II. 18; — hugger man h-, får man tandpine, Wigstr. FS. 24.91; — urenlighed under h- straffes, KrS. IV. 625.21, Wigstr. II. 278, FS. 88; — lægedom ved h-, syg nedgraves under h-, KrS. IV. 583.22, se *grav, 184.2 b; — klud, dyppet i sygs urin, hænges på h-, s. 591.87, jfr. VII. 444.06; — helbreder tandpine, s. 605.22. 23, jfr. P. Vlk. V. 106; vand til lægedom hældes ud ved h-, Wigström FS. 410.39; — bark skrabet nedad, afførende, Fatab. I. 243, Kr. Sagn IV. 593.08, P. Vlk. V. 74, IX. 122, jfr. Amins. IV. 88. 91 øv.; virksom mod kolik, KrS. IV. 597.59; — h- varsler den sidste store kamp, når den gror op ved Asminderød kirke, KrS. II. 337.48, jfr. Fausb. Agersk. 40, se slag 3; — i börns lege, Wh.Vlk. XI. 56.

1. hylde, no. *do leqər ə nåk åpå de nèjər høl* (Vens.), jfr. *bidderost.

hyldeblomst, no. skal plukkes 2. Juli, „Vorfrue-dag".

hyldebøsse, no. jfr. „tallbössa", som man skaffar sig genom att vrida ut kärnan på en 3 à 4 årig talltop, A. Engström, Mit Lif och Lefverne, Sthm 1907; Kück 22 „Schetbüsse", Wh. Vlk. XI. 225 „Holderknalle", Ons Vlk. XII. 38 „klakbos"; „popgun" (Engl.), se Wright's Diction., Rivista I. 876 (Ital.), Am. Flk. XIX. 35 (Ind.).

hyldefolk, no. jfr. Gr.Myth. 425, FbJ. II. 24, Faye 42.

hyldemoder, no. jfr. Wigström FS. 22.84. 85, „hyllefroa, -mora"; Mhardt BK. I. 10, Gr. Myth. 425 „Frau Holda"; offer til h-, FbJ. II. 18.

Hyldenborger, no. en rakkerslægt, mest kvindfolk; „de hylte og skrylte", deraf kommer vel navnet, se KrAlm. V. 218.47. 48, 274.17; Hylfolk, Hylleborg.

hyldesmör, no. lægemiddel mod natild og skurv; hvorledes laves, KrS. IV. 600.82.

hyldethe, no. rim om, P.Vlk. X. 114, Kück 237; traktemente ved ligvagt, Roch. DGl. I. 195.

hyle, uo., etymol. slettes.

Hylfolk, no. *[Hylfålk]*, se Gboe Natm. 129, landstrygere, boede en tid i Hylhuset (Vorså ved Sæby), en af slægten hed Hyl-Sören; jfr. Hyldenborger.

hylken, no. = holk 1 c (Søvind), se Kr. Alm.[2] VI. 334.59.

hylle, uo. jfr. hyldefolk; se ind-.

hylleke, no. *hølkən œn* (vestslesv.), den var fastgjort med nåle under kvindehuen og stod fra midten eller „skellet" lige ud i store læg til begge sider, foran ørene i små læg el. blot rynket; fra ørene stod *„œ veŋər"* op! se hølle.

hymsk, to. vredladen (*Als).

hynde, no. — 2) *båŋk i həj* (Vens.), leg, se Kr. Börnel. 195.7, 479.83, se Danmark.

2. hyp, no. — 3) „sætte h-", Krist. Börner. 660, den som står for spillet er „hypmester".

hyppen, to. *wèr hypən åpå no* (Vens.), være forhippet på; se hippet.

1. hyrde, no. *hjawn æn* (Rimsø, Djursl., således opgivet); *i høwər hɔr eňc å glẹ sæ we ən hans mèlma* (Vens.); h- kan råbe:

„huw hæj, Wẹstə Swæj,
fèmtən mèḻmar i æ klèj!“

(Torslev v. Sæby), V. Sveje, gård i Hørby s.; — h-r skiftedes til at gribe om kæppen, for at se, om det var mellemmads tid, under formelen: *„skè hwès, skè hwas, skè mèḻdər təpas, ər ə mèḻdərdaws?“* — *„nèj, de ær eňc!“* — *„jo, de ær“* osv., sålænge der er noget af kæppen at gribe om (Vens.); — fårehyrden i Vilslev, se FrRA. III. 31, jfr. ABr. 212, 215, er doven; „Hyrdebakken“, en banke i Vandel (Randbøl v. Vejle); h- bestemmer tiden (III. 789.28 a) ved udrakt næve, jfr. Folkl. XIII. 38 (Hebrider); byhyrden tuder i horn, KrAlm.[2] I. 153.34. 35; — efter ulvenes udryddelse kunde börn være h-, Kr. Alm. I. 83.314; — h- boler med herremandsfrue, KrS. IV. 131.93; — retfærdig dom af hyrde, Kr. S. III. 335, jfr. Fra Bindestue II. 76.13, Fb. FrHeden 83 flg., Mhoff 87, Wh. Vlk. V. 51 anm., Simrock, Shakesp.'s Quell. I. 230, Köhl.KS. II. 578, se *dom; — h-, som tålmodig finder sig i, at Sæmund 2 gange skærer køerne løse, skal være hans kammerat i himmerig, Arnas. I. 488, jfr. Gering II. 7; — h-, røgter, svarer for husbonde, se Registr. 97, Gr. KM. 152, Köhl. KS. I. regist. „Kaiser“; — h- i Alfeland, DgF. II. 78; se *kogilde, mellemskræp, natravn, slå-løs-kjæp, stræber, ugle; *bæls-, *drenge-, *ene-, pige-.

2. hyrde, uo. *di ka go ò hyr dəm sjèḻ* (Ålb. egn), passe sig selv.

hyrdedreng, no. se Kr. SkV. nr. 82.

hyrdepige, no. se Kr. SkV. nr. 81.

hyrderim, no.

de rènər å de blæsər,
å wẹjən(!) æ sə kåḻ;
wi sölə stakəls hòwrər,
wi fry(c)sər i i båḻ;
de rènər å de blæsər,
å wẹjən æ sə hɔr,
di sölə stakəls höwrər,
di fry(c)sər òm djè lɔr;

(Bindslev, Vens.); se fremdeles JSaml.[3] I. 96, Krist. Alm. I. 23 flg., I.[2] 17 flg., 163.03, Börner. 145; remser, se KrBörner. 407.16. 17, Dyrefabl. 200; „vor byhyrde med hans höjpullet hat“, Kr. IX. 138.378.

hyse, uo. „en fihn måle . . ., som it hyhst ham få nue“, Jæger, Gillsj. 13, ɔ: regnede, se hysse.

hyske, no. „hyski“, Krist. Alm.[2] VI. 320 ned., halvtag.

hysken, no. vandhus (*Als).

hysle, uo. magte med besvær (vestjysk, sj.).

1. hytte, no. se 1. *hitte.

2. hytte, uo. *han ku bæjər hit sæ mæ ən kaskẹt* (Mols).

3. hytte, no. *høət æn* (Als), fingertut; jfr. messing-, vand-.

hyttefad, no. „Hüdfatt“, plt., se PVlk. III. 75; mnt. Hude- el. Hudelvat, Sch.Lübb.

hæbenret, no. „her war'et snår, som de sku go te ve hæven ret“, Aakj., ɔ: med vold.

hæder, to. *gø hæjər* (Sall.), göre rent i stue.

hæders, to. en fremmed bydes en *bej brø o ən dram,* siger: *de ər eňda nòwə guwə kreṇlər, dæm ka a er manə aw;* konen svarer: *di ər et sdən te lywføḻ, di æ te o væ hijəs mæ; ən hijəs maň, kuwən* (Hern.), hæderlig; se hædes.

hæete, se herren tage mig.

hæffelvorn, to. *hæfəlwon* (Hern.).

3. hæfte, uo. *hæwt -ə hæwt hæwt* (Ørby, Sams); *no hæftər hòň* (N. Sams), nu tager det af, om regn og uvejr.

hægger, no. i tlm.: „moweren snakket båre i hægger å dægge“, Jæger Gillsj. 36, op ad vægge, ned ad stolper? jfr. *dægger.

hæftig, to. se pebbel-.

1. hæg, no. se hægebærtræ.

1. hægte, no. — 1) brugt for knapper i mandstöj, Djurkl. Unnarbo 14; ko ført mellem h- og malle, Wigstr. II. 133, Bartsch II. 145.648 c; *„hèjtə æ åsə gåt!“ sø skræərən, han ku it sèj knaphwòlə* (Elsted). — 2) se 2. ægt.

2. hægte, uo.
hèjt -ə hèjt hèjt (Elsted);
hæjt -ər hæjt hæjt (Agger).

hægtemore, no. øsken at hægte i (Mols).

1. hække, no. *hæk æn* (Als). — 3) „han stod ett fræ æ hækk'“, Aakj., forlod ej krybben, om får; se ostehæk; tørve-.

1. hæl, no. barn får lange h-e, når bydemand til barsel er sén“, Kr. Alm.[2] III. 112.834, Sgr. VIII. 95 (Nordfyn); Rei-

mer, Fynske Folkem. 102; når grødfad ej skrabes, KrS.[2] III. 114.862; Sæmunds h- slås af sorte skoles dör, jfr. Völs. S. k. 31, Sigurdrífamál 66, Wh.Vlk. XIII. 261, HaRh. 310.639, Folkl. Journ. VI. 161 (Skotl.), jfr. DSt. 1912 s. 112.

2. **hæl**, no. *hæəl i* (S. Sams); h- slår karl i nakken, Busch Vlksh. 46, jfr. Molbo II. 606.14 b.

hælekramme, no. se 3. *kramme.

hælevring, no. *hælvreŋ*, de bagerste rum ved *æ bågstawn* i båden (Holmsl. Kl.), jfr. *krampvring.

1. **hælme**, uo. *hæləm hælmə hæləmt* (Elsted).

hælmtebænk, no. jfr. Krist. Alm.[2] I. 23.79 (Sams).

hælsomstæg (?), no. *hælsomstæq æn* (Lem, Rkb.), = hælsimestag.

1. **hænde**, uo. *hæn -ər hæn hæn* (N. Sams); *de hå da hæn se far.*

-hændet, to. se *drat-.

1. **hænge**, no. *hæŋ et* (Als), hængsel.

2. **hænge**, uo. *hæŋ hæŋə, hæn, hæn* (Als); *dær ær enc no, dær hæŋər uk* (Vens.), ɔ: sagen er hævet over al kritik, billedet fra revne bukser eller bånd, der hænger ud; en række talemåder, Ndl. Vlk. X. 201, jfr. Mathiess. Bøddel 86; — den første hængte som begraves i viet jord, Kr. Sagn V. 230.831; — hvad hængt mand har på sig er magisk, se mord*, reb* III. 25.30 a, jfr. Soldan I. 22, Tr. pop. XX. 253.17 (slav.); — h- sig for spøg, II. 731.30 b, KrS. VI. 149.29.33, SkS. 62.29, jfr. Segerst. 180, Strackerj. II. 201, Lütolf 185.118, Birl. I. 108.154, 277, 279, Lincolnsh. Folkl. 63. 349; se Köhl. KS. I. 199. 200 anm.; jfr. sparke, når man vil løses, Kr. XIII. 354; — genfærd af hængt, KrS. IV. 204.86, jfr. rædehistorie; — hængt indbydes som gæst, se *død 120.15 b; — hvorfor folk ej skærer hængt ned, Ons Vlksl. IX. 157, må kun ske, når politi er hos; Birl. III. 389, den som gör det, er uærlig; — tyv hænges med ulv ved siden, Müller Saxo 248.1, jfr. 411.12, Birl. IV. 464 mellem hunde; bønderne hænger en tyv, KrAlm. V. 107.309; — rød stribe om hals, varsel for at skulle h-s, KrS. II. 291.178; — overenskomst med djævel, at man skal h- sig til bestemt tid, Arnas. I. 488; — hængt ved et uheld, KrAlm. VI. 18.38, jfr. Dansk Folkemindesaml. I. 112.62, tyv kvalt af væder ved „Ronneväderstenen“ er vel lævn fra historien om tyven med et stjålet dyr, han går over stente, glider, hænges på den ene side, dyret på den anden, se Parkins. I. 219, BShr. 213, Lincolnsh. Folkl. 328; „klæde stejle“, se 4. stejle; — den hængte Jakobsbroder lever i galgen, se DgF. II. 522 anm., jfr. Köhl. KS. II. 558, FbJ. II. 218 den stegte hane galer; den hængte kræver sit kød, se rædehistorie; — h-, dom i panteleg, P. Vlk. III. 124.

hængeklove, no. en h- hængte over bordet, den var både til lys og væger [tynde pråse]; lysene sattes i mufferne på klovens arme og væger sattes ind ved de to flener, der var på selve „hængestangen“, KrAlm.[2] III. 23.78.

hængelås, no. billede af mand med h- for mund på ligsten, Thiele I. 187, jfr. lås II. 523.19 b.

hængestang, no. se *hængeklove.

hæng flæng, no. „han gjorde det hen i h-“, KrAnh. 126.364, ɔ: uden omtanke.

hænsen, bindeo. *hænsən wa ə* (Salling), ellers (s. d.).

hæppe, uo. *hæp -ər -ət* (vestj.), om ondt vejr: sagtne, se heppe, 1. hæte.

hæppekrage, no. „Peter gik hun og hoppede efter ligesom en gal h-, skönt han var forlovet“, Kr. Anh. 60, betydn.?

2. **hærde**, uo. Thorshammer h-s i *blod, 47.34 b.

3. **hærde**, no. *hæə æn hærə* (Als).

hærdedug, no. *hæəduk æn* (Als), sjal.

hærp, no. se ræp.

hærpen, to. kræsen (Mors).

1. **hæs**, no. *hès eð* (Tunø); se *byg-.

hæslig, to. „et h- fint slot“, Kr. XIII. 47.

hæssehat, no. *hèjsəhat æn* (Lindeballe), bevægeligt tag over hæs, se stakkehætte; 1. hjælm.

hætte, no. se konge-, lure-, røg-, trold-, vejr-.

hævning, no. „hævninger“ kaldes det fjerkræ, der skulde fedes og slagtes, Kr. Alm.[2] VI. 332.46 (Avning, S. Hald h.).

hævs, no. *a fæk hæws o' ham* (Sall.); „nu skulde de jo have én ting hævs på ham for det“, Kr. Molboh. 147 ned.

hø, no. *høə* (Tranum, Ø. Hanh.); *hy* (Torup, Klim, V. Hanh.); *høə* el. *hyə* (Als); *di fæk æ hyə saməlröwə å samølstaks, mən il dwstakə* (Als); 1ste favnfuld af

1ste læs hø skal husdonden bære ind, Krist. Alm.[2] I. 41.45; Bovlunderne åd hø, Fausb. Agersk. 4; se streng, strenge; *fæ-, *grav-, kjær-, mark-, øg-.

høbue, no. redskab bestående af 2 træböjler forbundne ved reb: hvormed hø blev båret (Als, Lundersk.); Grundtv., Livet i Klokkergården 258, bill., ligeså CavW. II. 94, Rhamm., Beitrag zur germ., slaw. Altertumskunde (1908) s. 1036.

høffeltorn, no. deraf flettedes Kristi tornekrone, Kr. S. II. 310.51 (Dørup ved Skanderborg).

høg, no. *hyəq i* (S. Sams); *høək* eller *hyək æn* (Als); vælter sig våd i sand, når den vil fange harer, Krist. Alm.[2] I. 148.10; alm. om h-, P. Vlk. IX. 175.14; ridderen drager med høg og hund på jagt, f. eks. DgF. II. 114.40, jfr. Hehn[5] 305, Schultz, Höf. Leben I. 368 flg., jfr. *falk; i fuglevisen, Krist. SkV. 77.13, irettesætter krage; nagles på dör, port, sammen med skade og ulv, Jahn S. 471.587, jfr. CavW. I. 156. 212, se *glente; værgemål mod h-, se *jæsling; besværgelse, se Kr. Sagn VII. 315.17; jfr. Wigstr. II. 269, FS. 432.50. 51.

3. høge, uo. *høq -ə -t høqt* (Elsted), true.

høgens brød, no. se Krist. Alm.[2] I. 110.50; slgn „beltane cake", Scott, Dæmon. 322, Folkl. VI. 2. 390; hvæssesten for at opnå det samme, lagt indenfor kakelovnsdör, Hazel. VI. 28.

-høgle, no. se *bi-.

høhæs, no. *hjòhès et* (Elsted).

2. höj, to. „det fine hejklæde bliver sat i „*hyw*" over panden", ɔ: sat op med stivelse, Friis VN. 155 b; *kaqər, nåwən wa hæw* (Mols).

3. höj, no. *hewən* best. *hewərən* flt. best., KrAnh. 5; *hòj æn* (Als), kæmpehöj; — h- på pæle, se FbJ. II. 29 m. henvisn., *bjærgfolk 93.33 a; jfr. Bartsch I. 65.84; — i lue, KrSagn III. 441.57; lys, sang, musik i Alfeboliger, Arnas. I. 23; åben, ilde derinde, Peters. Isl. F. IV. 144, Eyrbyggja; ild brænder på dem, Rafn NF. I. 399, Hervörs s.; — larm i h-e, se Thiele II. 180, jfr. smed III. 402.43 a; — msker og dyr höjtages, se Fb. Bjærgtagen 55; — h- fredes, de er Vætters bolig, eje, jfr. Faye XXI „vettehaug", Wigstr. I. 153 „trollbytingar" bor i dem; Gr. Elfenm. XXI. LXXVI. 11 Alfer; Rafn Oldn. S. III. 172 gfærd; Peters. Isl. F. III. 150.78, Njals s., Fær. Kvæder I. 191. 195 dværgemø; 201, døde; JFærø 196 kvinde byder præst ind; „imellem Figeltorp og Esperye ligger et bjærg, kaldet Ellekulle, hvoraf gamle folk har sét hele jagter udkomme, og bjærget om hellig aftener stå på 3 støtter" (Vange s., Skåne), Suhm Saml. I. 1. 113; må ej forstyrres, se 1. plove II. 849.27 b, ulykke III. 973.53 a, rundt III. 96.25 b, jfr. Thiele II. 240, Sgr. IV. 171.527, KrS. II. 548.68-70, III. 13.48, 18.67, 151.79, 270.45, 434.27. 41. 49, IV. 14.43. 44, 324, Wigstr. I. 148. 161, II. 268, Bureus 202, Runa I. 16; — vandflod af h-, da den udgraves, Kr. S. IV. 14.41; — h- dannet af tabt jord, KrS. III. 65.339, se forklæde 154.47 b; Runa VIII. 29.10; — offer på h-, se offre II. 735.49 a, FbJ. II. 20, jfr. Faye XXI; — dans omkring el. på h-, se „*dansehöje", KrS. V. 376.17 (Sams), VII. 100.29 (Indslev, Vends h., Fyn), *bakkedans; jfr. Daae I. 17 om höj på kirkegård; Burne Shropsh. 352. 362. 367. 434 „hill-wakes" ved midsommer, slign 438 „descendants of primitive folkmootes"; Folkl. II. 6 (Man), Bran II. 218 flg. (Irl.); CavW. II. IV bede på stenhöje; se Adrian Höhenkultus 1891; jfr. bakke, banke; *danse-, *gadelams-, pest-, skjælbasse-.

höjbords, bio. de der ved gilder sidder i øverste stue, „owerstoweren", er til h- (Tranebjærg, Sams).

höjelse, no. *hyəls æn* (vestslesv.), se 2. dröjelse.

höjere, to. se 2. *höj; *de æ hèwər åp* (N. Sams);

„næ 'u komme te Dalbe-øwwer,
ka 'u itt komm høwwer;
å næ 'u komme te Dalbe-nejer,
ka 'u itt fo ed bejer";

(Dalby øvre og nedre, Gjerlev h., Randers).

höjetid, no. „når hewtien stod for dören", KrAnh. 101, den tid, man gik i höjene (ɔ: sandklitterne) og slog marehalm.

höjfarvet, to. *hywfarə uløn blq mæ prekər q* (vestj.), rimstump, vel sagtens: mørkeblåt.

höjhellig, to. *døm hywhælə* flt. kaldtes et religiøst parti, „dömmerne" (Herning).

höjkant, no. fjordgrund, se snurrevåd III. 442.24 b.

höjlår, no. også en edderkop, phalangium.

höjre, to. *höjə* (Als); man skal først trække i h- strömpe, ærme, Kr. Alm.[2] III. 61.11.12, Sgr. VIII. 134; jfr. Folkeven XI. 460, se *fod 131.1 b; — skrive fadervor baglængs med blod fra höjre fods lille tå, Arnas. I. 319, jfr. 318; — æg lægges under höne med h- hånd, Sgr. V. 124.697; — blod af h- hånd törret, blandet med krudt, giver sikkert skud, Krist. VI. 383.288; — lade person gå på sin h- side, er at vise hæder (alm.); — barn lagt til höjre, venstre bryst, Rääf 120, jfr. vogn III. 1078.30 a, vælte III. 1113.27 a; se venstre, öje, öre.

höjtid, no. *hötə* (Als), gilde, se *bage-, mergel--, *potte-, *skole-.

høk, no. *høk è* (SOVens.), vrid tilside, hvorved man flytter sig.

høkke, uo. vride sig afsted på bagdelen, „bånt sidder å høkker åpå röwen“; også: „haj sidder å høkker itj'e“, ɔ: kan ingen vegne komme økonomisk (SOVens.); *høk* el. *hyk* (Als); *ka do høk ə let te æ si; hyk æ desk,* flytte bordet.

høkrog, no. *høkråk æn* (Als), = høkejs, jfr. *dragefork.

høle, no. *hjøli æn* (Elsted); dens stilling til skaftet, se *flosket, jordfalden, jordlagt, jfr. ABr. 243; — den skærpes ved at hares (se 2. hare) el. slibes (se 1. stene); — oldermand klinkede på h- til høstens ophør, KrAlm. I. 6.11; — magisk h- af et helmisseben (s. d.), jfr. slå 6, se Kr. IV. 290, Sagn I. 456.27 flg., VI. 174. 257; jfr. Wigstr. FS. 61, JFærø 209, Mhoff 572, Urquell IV. 168, Sepp II. 476 flg., Campb., Tales of the W. Highl. II. 329; — kæmpens vældige h-, JK. Æv. I. 123, jfr. Orm Storolfssöns h-, Rafn Oldn. S. III. 182; — h- ukendt i land, Gr. KM. 70, jfr. kat II. 108 a ned.; — Finlap kan med nögne fødder stå på h-, KrS. VI. 340 ned.

høledrag, no. *hjølidraw et* best. *-drauət* flt. best. *-drawərən* (Elsted).

hølekarl, no. *hjølikål* flt. (Uldumegn, Vejle), rhinanthus, dens törre, stive stængler volder slættekarlen besvær, se *katteskjæg.

hølepind, no. *hylipeñ æn* (Torup, Hjortels, Lerup, Ø. Hornh.).

hølerassel, no. *hylirasəl è* best *-t* (Vens.), = høleværk.

hølke, uo. *seð o hølk að ve ət* (vestj.), have ondt ved at bjærge udkommet.

hølle, no. *høl æn* (Als), mands og kvindes lue; se tip-.

høllekone, no. *hølkun æn* (Als).

höne, no. *hön æn höns* (Elsted); *hèn æn* (Læsø); h-, givet fuld af keltringer, stjæles, Kr. Alm. V. 230; bårepröve ved dræbt hönes lig, V.Christ., Bårepröve s. 284 (N. Slesv.); kan tælle til 18, Amins. V. 96. 100; — lægges tirsdag på 13 æg med besværg., Wigström FS. 433.53, Gasl. 58, jfr. P. Vlk. III. 90; — skal se i spejl for at blive ved huset, Bartsch II. 158.733. 740; — den siger, Kr. Dyrefabl. 201.78, samtale med hane; jfr. Amins. III. 114, VII. 100, Urquell V. 54, VI. 216, P.Vlk. 70 flg., Lincolnsh. Flk. 37, Laisn. I. 222; — h- varsler død, når den galer på rane, Krist. Alm.[2] III. 171.25; dør den, varsles ulykke, Gasl. 54; flyver den i vogn, når man kører ud, ligeså, Wigström FS. 6.9; *[goləñ hæn æ gu i gor, mən hon mo ætə toləs om],* Kr. Anh. 126.59; — h- føres først ind i nyt hjem, Sundbl.[2] 147; — bæres levende ind i suppeterrin sidste bryllupsdag, Hofb. Ner. 202 ned.; — brud skal spise h-kød lige efter vielse, Sundbl.[2] 240 øv.; — spøgelsedyr, KrS. V. 27.10 flg.; — skattevogter, KrS. III. 425, se skat III. 236.5 a, jfr. 54 b, jfr. CavW. I. 463, ham for kvinde, der ruger over skat; Hofb. Ner. 237, Amins. VI. 119 ned.; — sorte höns er troldhöns, Wigstr. II. 272; — remser: „h-n på Kreja“, se Krist. Dyrefabl. 168, 182 „Telebonden“; jfr. P. Volks. II. 163, IX. 90, HaRh. 380.780, Bücher, Arbeit u. Rythm.[2] 94, se Aarestrup, Efterl. Digte (1863) s. 32; — „sende en stegt höne“, legeremse, Krist. Dyrefabl. 137; — „mand, som havde en höne, kunde gø og gale“, Kr. Molbohist. 159 flg., Börner. 413.41 flg.; — øgeremse om höne-pöne, se Gr. KM. 80, Köhl. KS. I. 184 flg., Ndl. Vlk. XV. 75 m. henvisn., Jataka nr. 322, Schiefner, Tibet. Tales 296; — höne på rejse med andre dyr, se væder III. 1106.18 b; — h- som lægger guldæg, Jahn S. 206, jfr. Cloust. Fictions I. 124, Schmidt März. 115.19, 234, Lawson 53, Mahabharata II. 81.13.14, Jataka nr. 136, Benfey Pantsch. I. 378, II. 244, Jacobs Ind. Fairytales 246 m. henv.; — höns kaldes krager, Gr. GldM. I. 90, Registr. 79, se 4. vol III. 1083.45 a; — h- deles af den kloge pige, se *dele 96.51 a;

— store höns i lögnehist., KrÆv. III. 128; — magisk h- gör æg på komando, KrÆv. III. 81; — h-s skriftemål, KrSkV. nr. 12; — i leg: „koge höns“, KrBörner. 506.88; h- stjæles af gammel kælling, 537.31; „pirre h- af rik“, 594.07; „kyllingehönen“, jfr. Folkl. Journ. I. 386; „den haglede h-“, DFM. I. 109, sten ved Hjælm; — alm. om höns, se KrAlm.[2] I. 108.6; jfr. Amins. V. 96, Wossidlo Tiere I, reg. und. Huhn; Meyer Bad. 410; talemåder, P. Vlksk. X. 177; folketro, —X. 161. — 2) „hvide h-“, se *hvide tirsdag 231.33 a. — 4) *dæn brǫn hǫn,* Gillsj. 23, kaffekedlen; *no må vi si ò fo hǫnən løj* (Elst.), få kedlen varmet; brun, sorte Dorthea; se pylle, 1. tippe; galpe; se *blind-, *gumpe-, ægge-.

[**hönnikeæg**, no.] har man h-, først lagte æg af kylling, i lomme skærtorsdag, påskedag, nyårsdag, kan man se hekse, I. 581.18 b, jfr. Sgr. X. 11.11. 12, Wigstr. I. 114, Magyar T. XL1.

höns, no. kunde endnu mod slutn. af forrige årh. findes om vinteren i småfolks stuer; de sad om natten på „skivebjælkerne“ under bordet, lagde æg i sengen eller under kakelovnen (Vens.), se *pig-.

hönse, uo. ved optagelse i lag, Meyer Vlk. 28; barnløs ung kone som fadder, s. 109. 185, Baden 29; skik i Brunsvig, Wh. Vlk. XI. 332; Lincolnsh. Folkl. 306, betale „footing“; jfr. hönsegilde, hönsepenge, Krist. Alm.[2] II. 81.211 (Assens); *karlelag.

hönsebær, no. = *hansbær (s. d.).

hönsefjer, no. kan man ej dø på, KrAlm.[2] III. 164.18 flg.; ej på krage- og høgefjer, Nyland IV. 38; rypefjer, Arnas. II. 550 ned.; „game feathers“, Ch. Notes 44; se trækfugl; ej med gedehårstæppe over sig, Wachsmuth, Das alte Griechenl. im Neuen, 106.

hönsefod, no. rimet: „hönsefødder og *gulerødder“, se Kr.Börner. 381.21 flg.

hönselykke, no. fremmed sted skal man gå ud og ind ad samme dör, ellers tager man folkenes h- med sig, KrS. VII. 314.07.

Hönsepold, no. *Hænsəpål,* ø ved Sams.

høpig, no. omtr. 2 al. lang, spids træstang med håndtag, ofte med jærnspids til at tage hø på (Mors).

-hør, no. se *af-.

2. hør, no. *tòw å hær,* uld og hør (Mols); *bri hær* (N. Sams), bryde hør; om h-avl, se Krist. Alm.[2] I. 155.46, jfr. ABr. 223. 235, Reimer, Nordfynsk Bondeliv II. 259; — skørt løftes höjt St. Hans og der sættes lange ris i h- for at få lang h-, KrS. VI. 424.62, jfr. Festskr. 532; jfr. GrMyth. 1189; karlene bandt ved skagning 2 knipper sammen, pigen som fik denne dobbeltlok, fik tvillinger, DSt. VI. 157; om arbejdet se Busch Volksgl. 113; jfr. *brude, *fissemand; — i hørmark fristed mod hekse i katteham, KrS. VII. 150.15; — pige spinder h- til silke, Mhoff 409.8; se spinde III. 492.34 a; — Schwaberne tror, at den blomstrende h-mark er det blå hav, se svömme III. 695.53; jfr. Wigstr. Sagor 116, Urquell II. 185, Marbach Volksb. VII. 25, Liebr. Vlk. 115 m. henv., Birl. I. 461, Mélus. II. 442.

hørampe, no. *hjòramp æn* (Nustrup, N. Slesv.); *hjòram æn* (Verst ved Kolding), = 1. hække 3, til kreaturers foder.

hør du, no. *goda'w, hòro!* (Mols); *höðu* (Ørsted, Rougsø h.); *hǫu* glds (Elst.); *hædo'!* (Als).

høre, uo.

her -ə hǫr hǫr (N. Sams);

høə el. *hyə, hö hǫə høə* (Als);

dær æ kon hewr dạl gåt om heñ, KrAnh. IV; *hør æ bǫn a* (vestslesv.), konfirmere, se *afhør; — h- græs gro, Gylfagin. 27, Heimdal, jfr. Gr. Myth. 214; i æventyr, Registr. 9, jfr. Gr. KM. 134, Cloust. Fict. I. 279, Ndl. Vlk. XII. 50 „het vlas groen hooren“; h- regnorme gø, Wh. Vlk. V. 168; se *bön-, op-, til-.

hørfrø, no. kan heks ej træde over, KrS. VII. 68.230, 100.31; — værger mod genfærd, Kr. S. IV. 226.44, V. 83. 95.93, 319.11, 323.26; — må tigges, når det bruges ved manen, —V. 225.13; — lægges i ligkiste, V. 229.28; — strøs om hus, —261.22-24, 265.50, jfr. Djurkl. Unnarbo 65, Bartsch II. 96.330; om grav, —307.74, jfr. Wille 204; — er virksomt, fordi kærnerne skal samles, tælles (III. 923.12 b), se KrAlm. IV. 90.57; — i ævent. kastes h- over skulder, bliver sølvklædning, Kr. Æv. III. 228; — i legende: h- sås, væksten færdig på én nat, Ndl. Vlk. VII. 208, se 3. så III. 748.47 b.

hørgård, no. hver mand skal holde sine hørregårde stærke og faste, Fausb., Agersk. 16.10.

hørme, uo. *hörm* (Herning), fise, se *jæse.

hørrent, bio. om hest: *ən gọr hørənt mæ æ howə* (Lem), bærer hovedet höjt, jfr. hørrende.

hørsom, no. *hòl sin klèjə i hèsəm* (Lisbj.T.), være nænsom over sine klæder.

hørsvinger, no. se om arbejdet, Kück 90, ABr. 235.

høslyde, no. høstænge (Kold. egn).

høslæt, no. begyndte sædvanlig söndag efter St. Hans, se FrRA. III. 33 (Ribeegn); se 2. hale I. 537.2 b, *hoseøl, 2. hverve 1, hø, høle, kalv II. 79.23 b, slughals; alm. om, KrAlm.² I. 40, jfr. Hofb. Nerike 208, Säve Akern S. 47, nogle græsstrå lævnes; Hazel. VIII. 50 „slåtteröl"; Meyer Vlk. 235.

høst, no. kører folkene til marks i høst, skal pigen, der tager op, holde leen; og når de „sætter ind" må hun bære den tilbage; mejekarlen sætter negene ind, „rivesvenden" river efter, hvor negene har ligget; køres ind, går husmanden i stænget eller sætter stakkene; karlen kører altid med bånd til rivepigerne (Sams); ingen hulning må være i ryggen af hø- el. kornlæs, så sætter heksene sig op at ride, i så fald bliver vognen for tung at trække (Fyn); kornlæsset har „gåsesti", når det er bygget med indad skrånende sider, de skal være lodrette (Vens.), jfr. læsse; slgn Fatab. III. 65 flg. (Värmland); besøgeren på marken under høstarbejde bindes, „lægges bånd for", se Bondel.³ 384; jfr. Kück 75, se Mhardt Myth. Forsch. 32, Pf. GE. 93; — første kornlæs læsses stiltiende, kniv sættes i, KrS. VII. 220.76. 77; sidste neg, se 1. basse 6, fok*, fokkegilde, hare I. 555.46 b, havrepig, havrehvæs, byggonnis, rette, stodder; — når sidste læs rivning læssedes, lod pigen lidt af sidste dynge ligge til musene (Randers); se Sgr. X. 45.174, 119.388; jfr. Mhardt, Myth. Forsch. 19; se fremdeles: 2. brok*, *dejmål, fissemand, *husholder, *høstfolk, kvædelæs, læs II. 501.7, mankam, moglæs, opskjær, optager, paddelæs, tudse III. 888.28 a, tudsegang, ulv III. 970.40 a, vejrmølle III. 1030.15 a, vælte 1113.19 a.

høstak, no. se kukkemand II. 324.45 a.

høste, uo. „hon ka bodæ hest å slå" (Mols); *høst* el. *hyəst* (Als).

høstfolk, no. indbydes af bonden til jul, til Steffensdavre, FbJ. I. 134, II. 308; fik kagebrød juleaften, —I. 114; „det var forhen skik, at han, der blev æbag med sin høst, kunde vente at få et par „høstfolk" sendt fra naboerne til hjælp; de blev sat hen på en agerende, manden med en gammel høle, konen med en rive" osv., KrAlm.² I. 45.272 (Vejle); se fissemand.

høstgilde, no. se J. Saml.² III. 138, KrAlm. IV. 26.51 (Sæll.), Bondeliv 342 flg.; det var tidligere skik, at nabomænd i fællesskab afholdt deres årlige indhøstningsgilde; hver gårdmand indbød sine høstfolk, og gildet blev holdt på omgang hos dem, der havde sluttet sig sammen; i tidens løb faldt skikken bort, og først 1903, da sognet har fået forsamlingshus, er den genoptaget. Forud for gildets afholdelse var der stort optog gennem byen med kornlæs, blomstersmykkede heste, „gammel mand", hurraråbende msker osv. (Haverslev, Ø. Hanh.); se Kolding Avis 28/9 03; se Pf. GE. 111, Mhardt BK. regist. „Ernte, Erntemai"; P. Volksk. IX. 10 udf. beskr., Meyer Vlk. 233, Bad. 433, Wh. Vlk. XII. 340; jfr. *fisfader, *skjulegrød, skårgilde, -grød, snurregrød, stubtønde.

høsthandske, no. *hösthånsk* (Als).

høsthave, no. *hösthaw o ən höstvun* (Als).

høsthöjtid, no. *vi ska hå hösthötə æjå'wdən* (Als), jfr. Mikkelsens Digte s. 113, se *Mikkelsdag.

høstlördag, no. første lördag efter at korn er i hus, skal alle karle og piger til Randers at sælge ulvens (III. 970.40 a) skind; anden lördag mand, kone, börn og tjeneres börn til Randers at more sig; næste söndag derefter drikkes stubtønden (s. d.) i en 2 dages legestue.

høstslæbere, no. flt. kaldtes fordum de gamle heste Vesterboerne købte af Østerboerne til høstarbejdet, se *hest 211.29 a.

høstmunding, no. „hun æ føj i h-" (Sall.), begyndelsen af høsten.

høtyv, no. *hètyw i* (S. Sams); *hötyw æn* (Als); har fjærn lighed med bispestav.

-høve, uo. se be-.

høve, uo. se 1. hæde.

høved, no. drift h-er, sét liggende et sted, varsler husplads, KrS. II. 537.12; se kvæg; *due-, *gåse-.

-høvede, uo. se over-.

høvedkalv, no. klodshoved (Sall.).

-høven, to. se høvet; ube-.

hövkant, no. se snurrevåd.

-hövl, no. se *bese-.

hövlspån, no. i lys dødsvarsel, se Kr. Alm.[2] III. 170.11.12, krushank; penge sés ved synshverving som h-er, se II. 804.1 a, jfr. Bjærgtagen 99, JahnS. 100.121 „Kerbspähne“.

høvske, uo. *hǫwsk -ə -əl -əl* (Elst.), tage småt til sig af mad.

hå, no. se *pig-, *spir-.

håbe, uo. huldrefolket h-r på salighed, Haukenæs IV. 561; nøkken, Storak. 78, Till. 14; jfr. DgF. 42, Olrik, Folkev. 68.

håfisk, no. = hå; kål kogt på h- for kød, KrAlm.[2] III. 182.31.

håhest, no. *håhæst i* (Vens.), også Torup (V. Hanh.), Udby (Rougsø h.).

håihat, no. se paddehat.

hå-ising, no. (Ålbæk, Skagen), platessa limandoides, Kr.

håkenren, to. *håkənrẹn* (Vejleegn), fig. blottet for penge.

hån, to. *hǫ̀ň* (Als).

hånd, no. *haň* el. *hāň æn* (Als); flt. *hæjər* (Ørsted, Rougsø h.); „*væn jæn hæ æ poŋ å jæn æ pæŋ, va hælə do så mæ?*“ ordspr., svar: *e hæňə*; — iskold h-, som føles, varsler ulykke, KrS. II. 559.17; blodig h- på væg, mur, KrS. III. 274.56, IV. 268.75-81, VI. 51.61; — genfærds h- svider, KrS. V. 518.65, jfr. 523.23.24; se HaRh. 251.511 b, 348.695.698; — jærnstang (s. d.) rækkes i stedet for h- til Holger Danske, KrS. II. 334.329; jfr. HaRh. 231.454, plovskær; — trolds h- for vindue, KrS. VI. 392.43; — griber og bortfører, jfr. Mac Innes 63. 451, Kennedy 229, Mac Dougal 4, afhugges, slgn Grendels arm, Bjowulf 810 flg. (A. Hansens overs.); havfruhånd rakt ind, Segerst. 140; — alfekvindes h- sét på vugge, Arnas. I. 92; Jættes hånd over seng, —II. 472; — vættes h- holder skib fast, Isl. Fornkv. I. 26, jfr. Bassett 14 ned.; — røvers afhuggede h- hænger i hests hale, KrSagn IV. 464.56, 473.80-84, Pitré Arch. VIII. 172 øv.; — kattepote afhugges, det er kvindeh-, se kat II. 107.25 b, Mhoff 227; — Ridder Rød rækker h- ind med sværd, den hugges af, Arnas. II. 366; — pigen uden hænder, Registr. 46, Puymaigre, Folkl. 253, Mélus. II. 309, Schmidt März. 111, Rivista I. 54. 203; — den knyttede hånd, de 3 personers énhed, se æble III. 1136.8 a; — h- af barn, som har slået fader el. moder, vokser op af grav, KrAlm.[2] III. 112.30, Sagn IV. 442.79; ligeså af mænd, som levede i strid, Sagn V. 243.72, jfr. Bartsch I. 459; s. 321, fod, som stødte uskyldig i bål; s. 450, hånd af mensvoren; se fremdeles Mhoff 104.120, Deecke 202.156, Gr. KM. 117, Urquell III. 300 (Friser), VI. 128, I.[2] 65 flg., 208. 306, II.[2] 176, Liebr. Vlk. 343, Tr. pop. XIII. 580; — opbevaret i kirke, Thiele I. 193, jfr. P. Vlk. VII. 2 m. henv.; — dens h-, som nedbryder kirke, visner, KrSagn III. 126.49.50; — Molboen slipper med hænderne, mens han spytter i dem, Fausbøll, Molboer 14, se spytte III. 512.10 b, jfr. Busch Vlksh. 73 ned., Tawney, Katha S. II. 112; — han kan ej få knyttede h- ud af krukke, Busch Vlksh. 94, Rivista I. 627; — i overtro: *nẹ̀ wi synər hæjən, hèlə dær ær höwlspǫ̀n i lycst, så spö wi liq* (Vens.), jfr. KrAlm.[2] III. 74.49 flg.; — varsel af h-s linier, KrAlm.[2] III. 74.53 flg.; jfr. Folkev. XI. 388.154; „chiromanthie“, Meyer Aberglaube 32; „palmistry“, Folkl. Congr. 292; — h- af død magisk til lægedom, se *død I. 120.37 b; — sammenknyttede hænder hindrer forløsning, se knude II. 228.20 a; — husfolk giver husfader og husmoder h- juleaften, FbJ. I. 122, jfr. 145; — i middelalderen gik man parvis, herren førte damen ved fingrene el. h-en; skikken at tage sin dame under armen er først fra 16de årh., se Hertz Spielmb. 374 flg.; — herremands h- knust af hovbønder, Krist. Alm.[2] II. 23.65; — synge en vise på egen hånd, Kr. Börner. 140.36, Dania V. 101; — Kr. Börner. 275.5.6 „vristes h-“, „vendes h-“; —511, fagter med forlorne hænder; —684.35 flg., figurer som laves med hænder; — „slå hjul“, løbe på hænder og fødder, se Arnas. II. 246. 303 „handahlaup“, jfr. Davids. Skemtanir II. 90; se over-, stål-.

1. hånde, no. *tæj mæ ət hāň* (Als), en genstand.

håndelag, no. narreærinde: „ka do how, do gik øwe te Masses å sku lohn dje hannelaw?“, Gillsj. 54.

håndet, to. *hǻjə* (Vens.), håndsnild; i smsætn.: *kawhåňc*, men *horhæňc, resthæňc* (Vens.).

håndfuld, no. *hòmfəl æn -flə* (Elsted), jfr. gjøbing.

1. **håndklæde**, no. tørrer to sig i samme h-, bliver de forelskede i hinanden, Wigstr. FS. 373.07; vil komme til at tigge sammen, Addy 99; bliver uvenner, Wuttke nr. 553. 624; h- pynt i jul, se FbJ. I. 176, jfr. Hofb. Ner. 192, ABr. 190, billede.

2. **håndklæde**, no. *hånklæ et* flt. *-klærə* (Als); *hånklə* eller *håŋgələ* (Asserballe); *hånkəl* flt. *hånklæ* (Hørup), handske.

håndkore, no. *hòŋkuər æn -ə* (Elsted).

håndkværn, no. se Krist. Alm.² III. 30.11 flg.; svært arbejde, Säve Åkern S. 45. 69, CavWär. II. 128; jfr. P. Volksk. III. 75, IV. 187, IX. 35, Z. f. Ethnol. 28 (372) W. Pröjsen, 22 (607) Ø. Pröjsen, rim, se Bücher¹· s. 60, —⁴· 57.

håndpose, no. førte tiggere med sig, KrAlm. V. 221.58, jfr. Bondel. 190.

-hånds, no. se over-.

håndskede, no. *hònski æn -skiə* (Elsted), plovens to grene, hvorpå håndtagene sidder, se plovhorn.

håndskrift, no. et h- (Als), dokument, som er underskrevet.

håndslag, no. se slå op III. 394.40 b, jfr. Lincolnsh. Flk. 305.

håndten, no. *hantijən* (Sinding ved Herning), jfr. Knud Skytte, För og Nu²· 124, ABr. 223, Fatabur. IV. 1 flg., se 2. tot; *spindekrog.

håndtro, no. *håntru* el. *-tròw* (Als), fæstensgave, jfr. mnt. han(t)truwe.

håndtöve, no. *hàntö et* (Als).

håndvol, no. *hånvol æn* (Als).

håndværksspil, no. *håjwærksspelt* el. *håjwespelt* best. (Vens.), = klumpsak 2, jfr. KrBörner. 200, 209.28, 480.47, 496.53, Rivista I. 630, II. 70 „i mestieri“.

hår, no. *hoə* el. *hòə et* (Als); jomfru har udslaget h-, kone hue, DgF. nr. 358.10; uklippet h-, frimands ære, Gr. RA. 283. 339.2; karlfolks h- klippes ikke, Sande II. 211; — h- klippes i tiltagende måne, KrAlm.² III. 70.87; ej ved nat, Folkev. XI. 391.184; — afklippet h- brændes, Wigstr. FS. 413.52, 420.92, Aldén 107; kommer det i fuglerede, voldes fortræd, KrS. IV. 592.03, 625.15-20. 33; til trolddom: æg, negle, h-, ben, fjer under dörtrin el. sten, KrS. VI. 337.29-31; — ved h- elskovstvang, Köhl. KlS. II. 623 flg.; — hestehår bliver slange, se ål; — ved hjælp af h- trækkes drøbelen op, se 4. hug*; — h- af forhekset ko nedgraves, KrS. VII. 197; — mange h- på krop varsler rigdom, Krist. Alm.² III. 67.44, jfr. Folkev. XI. 381.71; andre varsler, KrAlm.² III. 70.88 flg.; — ser frugtsommelig kone svanger ugift kvinde med bart hår, får hendes barn „skjævr“, Wigstr. I. 229; — hundeh- (s. d.) læger hundebid; — genfærd skal tælle h- på fåreskind, III. 922.38 b, jfr. Dania II. 215; — heksens h- binder hund og hest, se Perseus III. 104. 110-15; — i h- styrke, liv, jfr. Monnier 58, Nisus af Megara, Ovid Metam. VIII. 6, Tr. pop. XXV. 293, Preller Gr. Myth. I. 485, Minos; Pterolaos, Fatab. IV. 199 m. henv. til Apollodor II. 4. 11; Schmidt Vlksl. 206, Märchen 91. 229, Mac Culloch 126, Dommern. Bog 16.17 Samson; i h- heksens magt, JFærø 132.17; — Hans med guldhåret, se KrÆv. III. 193, Bondes. Hist. 342, Henriks. 90, Rohde Gr. Rom. 422; — konge vil ægte den, hvem tilkastet eller flydende h- tilhører, Gange Rolfs S. k. 10, Fornald. S. II. 266, jfr. Cosquin I. LVIII, Folkl. VII. 234, jfr. 227, Simr. Vlksb. IV. 249, Tristan, Hertz Tristan 470; — pige kaster sit h- ned som stige, Gr. KM. 12, Crane Ital. Flkt. 3. 27. 72. 83, Ralston, Russ. Flkt. 232; — hente Lucifers 3 h-, Kr. Æv. III. 330, jfr. Skytts h. 38, Regist. 68 d, Gr. KM. 29, Myth.² 223, Müller-Saxo 431 ned. Udgårdlokes; — Harald Hårfager vil ej klippe h-, för Norge er vundet, Rafn Oldn. S. I. 3, Snorre 38. 47, Bugge Studier 215, Moe Ev. S. 610; jfr. EEEye 224, Saxerne vil ikke klippe h-, för de får hævn; — manden, som ej må klippe h- i 7 år, jfr. vaske III. 1017.12 b; — Hallgerda nægter Gunnar h- til en buestreng, Njála k. 77, Isl. Fornkv. II. 132, Fær. Kv. II. 50; — fanden tager mand på ord, plukker hans hår af, Kr. S. VI. 220.42; — den ene kone plukker mandens hvide, den anden hans sorte h- af, se Wh. Vlk. XVII. 16 Hans Sachs; Cloust. Fict. I. 16, Tr. pop. XV. 649.10 m. henv., Folkl. IV. 196 (Balochi); se *kviefitte-, spjarri-.

hård, to. *hoə, hòə* el. *hoa;* itk. *hat;* comp. *hårə; de va ən hoa stòrm, de blest hat* (Als); *slå håwt* (Agger); *dæn jæn skræg håwtər in dæn nån* (sts), skreg höjere end . . .; — hvad er hårdest? jfr. Bjerge Aarb. II. 31 flg., Bartsch I. 283.72, Lütolf 401; — göre sig hård, jfr. Kr. S. II. 307.237, Mathiess., Bøddel 100. 107;

kan skydes med sølvknap, —IV. 177.18. 22; h- også mod sølvknap, men kun når mand ser folk i ansigt, —384 flg., se ært III. 1153.26 b; jfr. CavW. I. 210, Afzel. Sagoh. I. 120, skjorte, som stål ej bider; vildt skudfrit, Wigstr. II. 124; amulet, Amins. IV. 78; „kugelfest“, Bartsch II. 322, 348.35; Mhoff 78, 518.36 besværgelse; Schindler 120. 130 amulet; Meyer Abergl. 275 flg., „gefroren“, Wh. Vlk. V. 411, Kugelsegen, IX. 387, P. Vlk. IV. 31; se *allemandsjharnisk, Passauer kunst, sølvknap, valdre, fr. *bröle-, *knibe-.

hårdelig, bio. *hå̦ ət håtlə* (vestj.), leve under hårde kår.

hårdknude, no. knurhane, trigla, Kr. (N. Jyll.), se knude 8.

hårdnakket, to. *hornakə* (Vens.), = rgsm.

håret, to. se krøl-.

hårmænd, no. flt. et fuglenavn, engpibere, anthus pratensis.

I.

2. i, fho. — **14)** *hòǹ leqər i å galt bijən* (N. Sams); se uden-.

i-anden-side-fjor, bio. *i-åǹ-si-fyur* (Mors), i forfjor, synes at kunne være en rimelig forklaring af „andenifjor“ (s. d.).

ibag, bio. *æbak ve· sæj* (Als), bagved.

idag, bio. „idaw ajn“ (gl. Mols), idag anden, ɔ: om 8 dage.

idagtidlig, bio. *[idåtilə]*, imorges (Salling), se tidlig.

idelig, bio. se ædelig; lang-.

ifjor, bio. *ifjè·wə* (N. Sams).

igang, no. nygiftes i-, Kr. Alm.[2] IV. 31.88, 86.08; jfr. „la bienvenue“, Tr. pop. XX. 423; ny karle, der ved november kommer til byen, skal give ½ pot brændevin 1ste gang de kommer blandt de andre karle, sædvanlig ved 1ste legestue; ligeså de ny husmænd, der flytter til, 1ste gang husmændene samles; jfr. hönse*.

igjemmel, fho. *ægæ·məl* (Als).

iglegræs, no. *ijlgrèjs* best.-*t* (Vens.), jfr. Møller-Holst, Landbr. Ordb. under vibefedt.

igår, bio. *ægo·ə, ægo·a, ægå·ə* (Als).

I. H. S. alm. amulet; jfr. Hazel. VI. 35, AEysn 123, Wuttke 243; dannes af de tre første bogstaver af det græske Jesus navn; læses også: **J**esus **H**ominum **S**alvator, Jesus mskers frelser; se Jesus*.

ihvilket, bio. *æ hær il fawən min snopduk i min fek æve·kə* (Als).

ihvor, bindeo. „a mo low, a håe dæ, ihwæ a sien fæe te bouser te dæ“ (Mols), JSaml.[3] I. 91.

ijåns, bio. *əjå·ns; dæ kam ən mòl ejå·ns* el. *iöns* (Als), der kom nys en regnbyge.

ild, no. *eəl* el. *iəl* (Als); *dæ̦j, dær æ næst we ilən, warmə* el. *bræ̦jə sæ føst* (Vens.); arnens i- sluktes i virkeligheden aldrig, var den „evige i-“, ABr. 166; — hvorledes i- skaffedes, ABr. 254; — ild „rages“ aften, Fausb., Slægts Hist. 48, jfr. CavW. I. 295, II. 120, under signelse og bön; at den ej slukkes, med kors i Jesu navn, Wigstr. 315.936, 344.31, jfr. Folkl. X. 260 (Hebr.); må dog ej korses juleaften, FbJ. II. 21; derved hindres Vætters besøg i hus, CHS. 20; — i- må kun lånes, Kr. Alm. III. 32.87, I.[2] 61.10; — i ævent., se navn II. 675.30 b; — personlighed, jfr. vand III. 999.44 a, Asbj. III. 196 „ilden er vågen“; må ej fornærmes, CavW. I. 190, Wigstr. FS. 425.12, jfr. Tr. pop. VIII. 181; — den må kun nævnes „värme“, CavW. I. 190; — ej slå varmt vand på, KrAlm.[2] III. 131.13; skident vand, Wigstr. FS. 425.12; ej spytte i, Krist. Alm.[2] I. 61.17, jfr. P. Arch. V. 287 (Ital.); ej lege med i-, KrAlm.[2] I. 61.12, Wigström FS. 369.88; ej bande i-, se I. 46.50 a; — offer til i-, mælkeskind til Lokje, Folkev. XI. 393.205; hår, Wigstr. FS. 413.52. 53; jfr. drikke Eldbjörgs skål, Bergh I. 71, FbJ. II. 295, Finn Magnus. 1ste Novbr. s. 139 flg., Gr. Myth.[2] 595; — man må ej takke for ild, så tar den magten fra én, ej spytte i den, så spytter man ad Vorherre (østj.); — vies pige til i-, er forbindelsen uløselig, se Wigstr. FS. 308.904; jfr. træ III. 866.11 b; — vådeild (s. d.) ses som lagen, Krist. Alm. III. 32.87. 3; kan kun slukkes ved besværg.,

Wigstr. FS. 426.14; „vådeldskol" til salve, s. 421.96, jfr. Mhoff Volksm. 26.40; — ny ild, skaffet ved navr, hvormed bores avet, nødild, KrS. VII. 217.59; saves under kvægpest, Gbo Hell. h. 63; billede Vor Jord 1899—1900 nr. 19; jfr. udførlig redegörelse, Bartsch II. 149.675, alm. i brug 1792; ABr. 427; — dølge i- ved besv., KrS. VI. 404.82. 83; — i- værger: under smörkærne, fremmed som hjælper, må først tage glød i hånd, KrS. VII. 221.91. 92; glød (s. d.) i ølkar, —222.800. 806; i malt, —228.74; i- slås over sædekorn, —VI. 423.57; over fiskergarn, Wigstr. II. 220; lys føres gennem rent linned, KrS. VII. 222.98; i nyfødte dyrs dun, hår, børster, Wigstr. FS. 429.30; i- over hvad der har været i fremmedes hænder, Krist. S. VII. 312.00; — barn føres over glød (s. d.) til dåb, moderen over fyrbækken, KrS. VII. 220.69. 71; — i- tændes i hus i torden, ligeså stumper af julelys, Kr. Alm. III. 33.10. 11; — i- værger mod hekse, KristS. VII. 228.75. 76, 315.16, 378.82. 85; under deres seng, VI. 402.75, VII. 380.85; under døendes, —398.20, jfr. KrSagn VI. 396.61. 67, tyv fanges; — omgang med i- om syg: om sygt barn, KrS. I. 312.41; 3.3 brændende svovlstikker om syg, Wigström II. 138, FS. 300.873, jfr. JSaml.[3] III. 3. 13, Isager, Folkemed. 27; føre i- om jordlod, jfr. CavW. I. 191, Gr. RA. s. 195; se Fritzn. I. 320a „fara með eldi", Whold Altn. Leben 214, Maurer, Bekehr. I. 95; — småbörns ble el. ekskrementer må ej komme i berøring med i-, Isager, Folkem. 4; — når glød falder ud eller det brager i ilden, eller den brummer i kakelovnen varsles fremmede el. uro i huset, Krist. Alm.[2] III. 18.55. 56, 139.30, 143.90, 146.41; — „Jested ilden" farer hen over markerne, FrRA. III. 48, er vel genfærd af landmåler, et hyppigt træk, se *gloende, lygtemand, skjærsild, spøgelse III. 520.49 b, jfr. endnu: lys; se *vætte-.

ildebrand, no. *e̦lbrån; dæ va ən stoə e̦lbrån* (Als), s. 13.44 b; i- anstiftet til advarsel, Mhoff 133; varsel for i-, se KrAlm.[2] III. 145.31 flg.; — i- slukkes, da præst vender vind, Thiele I. 336, jfr. Ons Vlksl. I. 44.8, VII. 34; ved at mand går rundt om, KrS. VII. 165.49; rider, Wigstr. II. 318; jfr. Bartsch I. 233.303, II. 356 flg., Meyer Vlk. 201, Knoop Ps. 14.3, Wh.Vlk. XII. 70.38, Birl. I. 201; besværgelse, ABr. 388; — fred for i- knyttet til, at gård ej udflyttes, KrSagn III. 150.76; jfr. hvor hund hedder „Wasser", indtræffer ej i-, P. Vlk. I. 31.

ilder, no. iblandt de tyske former for dyrets navn, Schiller, Thierb. II. 9 findes „Illing"; alm. om i-, se P.Vlk. VI. 42.15; jfr. særke-.

ilderpig, no. *ilərpik æn* (Lem), pig til at stikke ilder med.

ildklemme, no. *hons skat de· blyw te å „arbec mæ ilklæmən"?* (Vens.), ɔ: ikke fortjene noget, om kvinde; ligger i- på bord, voldes fortræd, Krist. Alm.[2] III. 138.24.

ildkugle, no. er Johannes Døberens hoved, Kr. Alm.[2] I. 61.508.

ildpyt, no. jfr. *brandhus.

ildret, tf. se *for-.

ildring, no. travlhed, forstyrrelse (*Als).

ilyst, no. frugtsommelig kvindes lyst, der skal tilfredsstilles, se JSaml.[2] III. 98 (Djursl.).

imellem, bindeo. *de wa mi fo̦s bæst wèn, imæl di træt* (Agger), ɔ: den tid fraregnet, da de trættedes, se 4. træde; „spise, imellem han klæder sig om", ɔ: mens, Skjoldb. Bjærregården[2] s. 109.

imle, uo. tumle, arbejde med, „a ska low for, ungdommen imler djer krop" (SOVens.), se æmle 2.

impe, uo. *sin så empət ət ham ålər* (vestj.), mindede ham, om smærte, hidsighed.

imstemt, to. *[imstæmt]* (*Als), beklemt.

ind, fho. formelen: „ind-ud", se ud III. 949.25 b m. henv.; jfr. TrWales 225. 227 in dock, frost; out nettle, fire.

indbydelse, no. til gilde, se Bondel. I. 295, II. 8. 73. 112. 121, remser, Krist. Börner. 425.

inde, bio. se vindue III. 1064.35 a.

indehare, no. taternes navn til kat, FriisVN. 122.

indenhelds, bio. „hvad godt er der gået dig i-?", KrAnh. 116, betydning?

inderskjørt, no. = rgsm.; *met enərskert wa o̦ər let a farən gon aw* (Mols).

inderstue, no. *e̦n opo enəståwgwålət*, Kr. IX. 232 (Hell. h.).

indeskjærelse, no. *iṉskærəls æn*(Mors,

Thy); *a hå sən ən i-,* diarrhé, se *indskåret.

indest, no. 2) *inʼstəstæj et* (Als), indsiddersted.

indfald, no. jfr. „er hat Einfälle wie ein altes Haus“, Busch Volksh. 135.

indgangsgilde, no. jfr. *grandelag.

indgrobe, uo. *ingrov* (vestj.), indgrøfte.

indhus, no. *inhus et* (Als).

indhøste, uo. *de hò wat skek, åe kòlən ha i da fric, nè dæ war ęjhèstə* (Vens.).

indigo, no. *eŋəblo* (Vens.).

indkrig, no. stövler med i- under knæ, Kr. Alm.[2] VI. 93.11, ɔ: indskæring, se 2. krig.

indlod, no. *ęjlø i* best. *-i* flt. *-ər* (Vens.), jordlod inde i by til forskel fra udlod (s. d.).

indre, uo. se *ingre.

indrente, uo. give udbytte (Søvind), Brøchn. Saml.

indrepotte, no. potter, som lægges indeni, gives i tilgift for at fylde „tallet“, se III. 764.12 a, Kr. Alm. V. 15.

indskåret, to. *inskor* (Ø. Jølby, Mors), tynd i livet; *hon ær inskor,* har diarrhé, se *indeskjærelse.

indunder, fho. *inʼynʼə* (Als, Egen), se 2. under.

indvold, no. se trægreb, tørvegreb. -ing, se *Hoven.

Inge, no. jfr. Jing, arveligt i Lejrskov slægten, Åbenrå, går vel gennem frisisk tilbage til dansk Inge; sanglegen, se Sgr. II. 229, Krist. Börner. 300. 694.95, jfr. Djurkl. Unnarbo 59, Am. Folkl. XIII. 104; navn på gåsen: „se jeg ager!“ sagde gåsen, ræven løb med hende, „Inge, Inge, det var fast bedre du ginge!“

Ingeborg, no. navnerim, KrBörner. 96.827.

ingen, to. *dæ wa æŋən komən, de kan ent go an* (Mols); *ent entəs* (Egens); *et* (Agri); *æjt* (Vrinders, Knebel); *ent* (S. Sams); *han han't stun* (Ørby), har ikke tid; *èt* (Tunø); *slæt o bår èt* (Sall.), aldeles intet; *han hær il ə gòt, æ troər il ə, vi brykə il ə så tit* (Als); om formerne se Bennike, Kristensen, Kort over Danske Folkemål nr. 79; — prædiken om „verden skabt af intet“, se KrSkS. 182.84, KT. 33.9, Wh. Vlk. IX. 370; — navnet Odysseus gav sig; jfr. Folkl. XIX. 174, se †Polyfem, Sundbl.[2] 207, Hackmann, Polyfem, Helsingfors 1904; Bondes. Hist. 27, karl nævner sig: „du, jag, ingen“; jfr. Busch Vlksh. 174; — som tilföjelse til gåden: „de døde spiser det, og når levende spiser det, dør de“ (Sæll.); gådespörgsmål: „hvem er mere end Gud, værre end djævel?“, P. Arch. X. 400.29 (Ital.); helt skal gå, hvor ingen har været, bringe hvad ingen har sét, Ralst. RF. 227.

ingensteder, bio. jfr. Krist. Börner. 417.56, „Snolderup sogn, Ingensteds by“; „lade sig indstævne med Ingensteds herredsting“, —424.74, i vrövleremser.

ingenting, no. jfr. Swynnerton I. 496, ingenting (nothing) skal skaffes.

ingre, uo. *eŋər* el. *eŋər om ət* (Bovbjærg), tælle til leg, se anneke, ennike, åble.

[**insekt**, no.] alm. tro om i-, Wigstr. FS. 25.

[**intersignes**, no.] bud fra fraværende døende til slægtning el. ven; se Kr. III. 321.435. 440, skikkelse, jfr. WigstrFS. 16.71, Wigstr. II. 251; Kr. IV. 259, kirkeklokkes ringen; Kr. Sagn II. 394 øv., ryk i side; —566.339-41, greb i sovende; —413.12, trin; jfr. Wigstr.FS. 16.63; KrS. II. 414.298, skygger; jfr. Werlauff Opt. 363, WigstrFS. 16.62; KrS. II. 421 flg., banken på rude; 442.393, saks falder; 443.19, larm, bulder; JK. 385.25, tre slag, KrAlm.V. 147.91; jfr. Wigstr. I. 107, FS. 16.65; Krist. III. 162.26, kold hånd; jfr. JK. 260.856, 385.26, Wigstr. II. 322; Faye 75, pust gennem stue, suk; Gering II. 61, røst i Sorø varsler Absalons død; Wigström FS. 193.604, druknet ses drivende våd; Mhoff 184, tre dråber blod; jfr. brudeskare, ligskare, varsel, se Peters. Nordb. Liv IV. 144, Eyrb. S. 10; Le Braz[2] I. 1 flg.

ip, no. se raltdagger 2.

is, no. *skri po is* (Elsted), plt. talemåder, Wh. Vlk. V. 320; se Katrine-.

isbjörn, no. börneleg, Krist. Börner. 250 „i- og landbjörn“, 528 „tage i-“.

ishangel, no. Kr. Alm.[2] VI. 320, se isangel.

ising, no. platessa limanda, Kr., se *hå-, *puder-, *skjær-.

islage, uo. der falder islag (*Als).

Israels börn, no. se sælhund III. 722.51 b.

issen, to. „a er en i- jæn“ (Junget, Sall.), forfrossen? se isne.

isterhøved, no. om mistes, se Kr. Alm.^{2} I. 101.57. 58.

isterlev, no. røgedes i skorsten, brugtes til at smöre mølleværk med, KrAlm.^{2} III. 32.121.

isterrad, no. *wi hå bèqə ən nèj istraj* (N. Sams); „ildsted-raden“, Blich., Fjorten Dage i Jyll. III. 274; smtrækning af i-visterad, DSt. VII. 119.

isønderlig, bio. *isøjərlə* (SOVens.), isærdeleshed.

Itagith, no. „den mægtige djævel I-s navn“, i besv., FriisVN. 84; djævlenavne, se Gr. Myth.^{2} 1016.

itsken, no. i alt fald i smstn. *grå-, *gul-, *meitsken (*Als).

Ivar, no. navnerim, se Kr. Börner. 94.790, 114.29; *Iŋər Yw̢ərste,* Inger Ivars datter (Salling), se Simon.

ivrig, to. „iffer“ (*Als); *æfə(r)* (Asserballe), forhippet på.

J.

Ja, bekræft.; forbud i leg mod at sige, se Wh.Vlk. 171, jfr. Rosegger Volksl. 190.

jafald, no. se *jagefald.

jage, uo. *jaw̢ jawə jawə jawə* (Als); *hañ sir uwð lisəm hañ ku ǧaw(!) fålk hæn* (Agger), jage folk bort.

jagefald, no. travlhed (Brøchn.Saml., Søvind), således må vist jafald tydes.

jagefærdig, to. *jaw̢farə* (vestj.), jagtfærdig, sagtens både om jæger og vildt.

1. jagt, no. — **2)** alm. jægertro, se Kr. Alm.^{2} V. 32; jfr. Asbj. III. 171, ønske jæger ondt bringer lykke; Wigström FS. 426.16, Gasl. 40, Hofb. Nerike 224, Amins. VIII. 95 flg., Nyland IV. 87, Fatab. I. 1 flg., Meyer Baden 448, GML. I. 159.

-jagthund, no. se *Vorherres-.

Jakob, no. øgeremsen, se hus* I. 687.13 a, Segerst. 72; jfr. „ka du leg ve“; stave til J-, Kr. Börner. 97.40; navnerim og brug, P. Vlk. III. 78; jfr. Mhoff Volksmund 47 „den hat Jan Looi gepakt“, om den langsomme.

Jakobus, no. helgensdag, 25. Juli; J- giver månedsvejr, Krist. Alm.^{2} I. 77.72; som mandsnavn forkortet til Kobus (V. Vedsted ved Ribe 1840).

jamlet, to. „di haed 'et bårre jamlet å rinng“, Gillsj. 39, = jammerligt (s. d.).

jammels, „du skal blive sort inden jammels“, Kr. Anh. 83.90, ɔ: inden idag om et år, se jamling.

Jammerfuld Herred, no. spøgende navn til Hammerum H-, glds.

jarmild, no. se ærmil.

javetut, no. „o jow o tut o nei, A vi a wok a nei“, Pontopp. Everriculum 15, jfr. DgF. III. 807.8 a; se tut 6, ve og vok, vikkedut.

jeg, steo. „jæg seyer a“, Dania II. 20; „jeg er ikke mig“, Registr. 107 g; jfr. Wh. Vlk. I. 334, skæmtehist., Bondes. Hist. 27.

jejte, uo. hvor der ikke i staldens ene ende var en luge til at kaste gødningen ud, blev den båren på greb el. skovl ud på møddingen, få ejede i gamle dage en hjulbør; det kaldtes at jejte (vestj.), jfr. 2. styrte 3; „det var en lang vej at gå, de kaldte det at j-, formodentlig, fordi vejen gik over Jejjbak“, KrAnh. 11.17 (?)

jenning, no. enebærtræ (s.d.) (Djursl.).

Jens, no. *u̯ ve Jæns Jæns* (Als), ude hos J- Jensen; *Jæns æ jæns,* jfr. Sgr. I. 149.519; J- Jensens J-, KrJ. 144; navnerim, Kr. Börner. 94.89; — i bön læses: „i Jænses nawn gor vi te kejest“, KrAlm. VI. 200.437 for Jesus; — pigernes J-, se pigedreng; — skipperen spurgte midtskibsmanden, når bakkerne droges i båd: „hvad er det for en fisk?“ der skulde svares: „Ellen“ (lange) el. „Jens“ (torsk) (Skagen), se 2. torsk; se *Harboøre-, *Kobber-, Pøle-.

Jens Smidts plaster, no. se Isager, Folkemed. 6.

Jensen, no. se *Mads-.

2. Jeppe, no. i besværgelse, Fatab. III. 111; *Jæp skræp skroməlbòws* (Lem), navnerim, jfr. Kr. Börner. 113.19.

Jeppe-lue, no. er et ældre, for lang tid siden gået af brug, kvindeligt hoved-

töj; se H. Mikkelsen Digte, udg. af Fr. Fischer, Åbenrå 1860, s. 43 „hun mig og af sammet (flöjl) må sy en J-“.

Jeremias, no. et ikke helt ualmindeligt mandsnavn, sædvanlig nævnet: *Mįəs,* deraf *Mįəsən* (Malt ved Askov); jfr. Alexander, Elias, Jakobus, Jeronimus, jfr. UBl. II. 48 flg.

Jeronimus, no. forkortet Ronimus, se *bandgiftig, jfr. Jeremias.

Jerusalem, no. Olav Tryggv. faldt ej ved Svolder, men kom til J-, se Rafn Oldn. S. III. 30; pave Gerbert skal leve, til han holder messe i J-, Bjerge Aarb. VII. 19, Rafael Meyer, Gerbertss. 74. 89; natravnen flyver til J-, løses ved Kristi grav, Thiele II. 297; „ride til J-“, obscönt, se Arnas. II. 539, jfr. Rittersh. 366 m. henv.; rejse til J-, en leg, se Kr. Börner. 200.11, 541.44.

Jerusalems skomager, no. visen, se Kr. XI. 204.75, Nyerup, Udv. Danske Viser I. nr. 8; jfr. M. Moes Indberetning (1879) s. 3; Wigström FS. 154.493. 94; Afzel. III. 116, se skomager III. 295.48 a; se G. Paris, Légendes du Moyen Age[2] (1904) s. 149 flg., Kr. Nyrop, Jerusalems Skomager; Wh. Vlk. XXII. 33 flg.; jfr. Odinsjægeren i luften, se söndag III. 741.39 a; den flyvende Hollænder på havet, Tr. pop. XV. 97.

Jesper, no. se *elleve.

[Jesu Kristi segl, no.]. tryllemiddel, Wh. Vlk. XIII. 279, LVIII. (Island), se †segl.

Jesu navnetræ(k), no. blev skrevet på dejg til rugbrød, når den var æltet, se billede FriisVN. 11, Hazel. IV. 40.

Jesus, no. *Jøsəs, mæį o kǫlən* (Vens.), udråb; legender: J- forlænger en tømmerstok, KrS. II. 254.19; hans kjole vokser, —20; danner fugle af ler, Arnas. II. 1; — sten kløves ved hans opstandelse, Wigstr. FS. 153.89, ved hans død, Tr. pop. VI. 627; se Jerusalems skomager*, †Longinus, †Malchus, †Pilatus, St. Peter, †Veronika; — kone har ikke hørt om J- død, holder ingen *aviser (s. d.), se Kr. Molboh. 78.254-55, jfr. Wh. Vlk. XVI. 301 (Tyrol); — huldrer tror på Gud, ej på J-, Søegaard 117; — J- n a v n, i bön se *Jens (s. d.); når det nævnes i kirke, böjer man hovedet, Krist. Alm.[2] IV. 71.19, jfr. Schw. Vlk. II. 64; — kan ej nævnes af alle genfærd, se Thiele II. 144, KrS. V. 136, i stedet siges: „Desse“, „Esu“, jfr. 236.856; se *Guds navn; — „kan I J- nævne, så kommer I herind!“ Jomfru Else, DgF. 90; — fordriver trolddom og onde vætter, KrS. VII. 148.09; skrevet i djævelens bog, KrS. VII. 152, jfr. Krauss Hexens. 23 b, 29 a; — fordriver „sending“, Arnas. I. 339; — skib sættes ud i J- navn, Arnas. II. 9; — den, som nævner J- navn, er den rette; — som siger: „kør i J- navn“, Kr. S. IV. 192. 335. 368 flg.; jfr. V. 214, kusk tager fejl; se Wigstr. II. 191, Arnas. II. 14, jfr. 15 drikke af kalken; — navnet er amulet, se I. H. S., Jesu navnetræk; INRI, se Bondel. II. 165, Wuttke nr. 244, Mélus. IX. 181; — skrives på dörkarm, når barn skriger, Rääf 126, jfr. Bergh I. 59, Folkev. VIII. 382; en mængde lignende, Wh. Vlk. XIII. 154. 273.34; se *bön.

jiløs, to. *jiløs* (Mors), vel: idløs, ørkesløs, se gjædeløs.

Jinge, no. se *Inge.

jo, bekræft. *jua, juə* (Als).

Job, no. jfr. Placidus, Gesta Rom. 445.37, Sakarias DgF. 113; hans tålmod, KrKT. 46; i besv. mod tandpine, CavW. I. 416, Wuttke nr. 527.

Johan, no. navnerim, P. Vlk. V. 38, VII. 106; i börneleg: „J-, hvor er du?“, Kr. Börner. 689, en slags blindebuk; se Hannover.

Johan Lassen, no. se KrS. VI. 443.05, bringer sprængrod (s. d.).

Johanne, no. *Jòn̲* (glds, S. Sams); på N. Sams skal *Jan* være ældre end *Jåən,* nu *Johanə; Ja'han* (Elsted, glds).

Johannes, no. ildkugle er J- Døberens hoved, KrAlm.[2] I. 61.508 (Sundev.), se St. Hans; J- Evangelisten, helgendag 27. December; formelen ved drikkeskik: „skal vi så mindes J-?“, hentydning til „Johannessegen“, se Dania IX. 20, †St. Hansdrik; Gr. KM. 6 „der treue J-“, jfr. Kr. XIII. 63, Registr. 172; i besværgelse, Wigstr. FS. 185.583.

Johannesrod, no. 9 stykker kommes i fløde, når smör ej vil komme, KrS. VII. 197.68.

Jokum, no. navnerim, Krist. Börner. 94.92, jfr. P. Vlk. III. 79.

jomfru, no. — 1) bygger kirke, Kr. Sagn III. 147, se søster III. 746.30 a, jfr.

AEysn 35; — hvid j-, genfærd, Kr. S. IV. 257.36.49, V. 375.14, jfr. IV. 256, V. 370.13; Jomfrusten, KrS. III. 283.94, hvor hvide j-er færdes; Sébillot, Folklore de France IV. regist. dames blanches; „den grå j-s sten“, DFM. I. 106.35 (Dragstrup s.); „jomfrustenen“, —103.88 (Maribo); — ren j-, se Gr. Myth. 1017, jfr. KrS. IV. 372.68, øg, som ej har været ved hest, kan trold ej røre; hun kan blæse rygende tane op, se pige II. 817.39 a, mødom; — sort j-, genfærd, KrS. V. 383; — i ævent. søges „skönne j- Magdalene“, Kr. Æv. III. 174; — 3) blå j-, se Kr. S. IV. 144.28, Alm.^{2} II. 47; jfr. udførl. redegörelse, Kloster VII. 1112; er nok også kaldt „spanske frue“; se gammel-, lig-.

jomfrufinger, no. 1) *jåmfrufeŋər* flt. (Vens.), lange, smalle fingre med smalle negle hos mandspersoner. - 2) gladiolus, JT. (Århus).

jomfru Niels, no. *jåmfru-Nils* (Vens.), hånsord til pyntet laps.

jomfruspring, no. se spring.

Jon, no. *Jown* el. *Jon* (Agger), navnerim, Kr. Börner. 97.31.

Jonas, no. ævent. om fisk, som sluger mske, se †Jonas, Schück, Ur gamla Papper VI. 26 flg.; „gimstein Jónasar“, Wh. Vlk. XIII. 277.XXII, tryllemiddel (Isl.).

joppe, no. *jop æn* (Als), = jækkert (s. d.), en jakke.

jord, no. *joə jua juə* (Als); *do ær ən baŋs jæŋ hær o æ jor o så i Klåstər*, ɔ: Lygumkloster, tlm. (Branderup). — 1) jordklode, alm., se Gr. Myth.^{2} 608; j-en er Adams moder, Busch Vlksh. 167, Värend Gåtor 13.86, se Köhl. KS. II. 7, Wh. Vlk. XII. 352, Hertz Parziv. 521, jfr. Dieterich, Mutter Erde 1905; billede af j-, se Knuds. Lucidarius 133; j- er flad som pandekage, rund som et hestehoved, KrS. 179.77; jfr. Ons Vlksl. X. 188 „als een geweer“, Tr. pop. XVIII. 543; j-ens midte, hvorlangt mellem himmel og j-, se Regist. 97, Kr. KT. 229, Busch Vlksh. 155. — 2) *æ jor håwsər æjsən gåt* (vestj.), tlm., ɔ: mishandling af ager føles længe; *ha jowər om æ hus* (vestj.), ɔ: tørv lagt om, se Mejborg, Danske Hjem 96 flg.; udøbt barns töj må ikke ligge på j-, røre gulv, JK. 361.91, KrAlm.^{2} III. 108.65, jfr. Wh. Vlk. IV. 144; fiskergarn heller ikke, Fataburen I. 240; — røre ved j-, vinde kraft: hekse styrkes, Schw.Vlk. II. 107 flg., Lütolf 201. 204, Wh. Vlk. I. 426; jfr. Gr. Myth.^{2} 1028. 1030. 608; Antæus, Alkyoneus, Preller II. 218; — røre ved j-, miste kraft: magisk gren af asketræ, skåret med ét snit St. Hansdag el. juledag, må ej røre jord, Klitgd Cyprianus, jfr. høgens brød, Runa VIII. 15; se KrS. IV. 587.54, viet kniv; —620.57, tryllesten; —VI. 249.37, lykkepind; —320, tryllemiddel; når hekses blod jord, brydes hendes magt, KrS. VII. 373.70.73; Wigström II. 283, troldpose; magisk æble, FS. 305.93; afstanget horn, CavW. I. 405; spåkvist, Runa V. 63; „såretræ“, —VIII. 15; tordensten, W. Greg. 184; jfr. Plinius XVIII. 6, spyd som har dræbt menneske; Folkl. V. 340; Gr. Myth. III.^{4} 167 krukke med lægedoms vand; såsnart Ossian stiger af hest, rører j-, dør han, Köhl. KS. II. 428. — 3) jordlod; *han har it jesəŋ så möj jor te han ka tywr ən kåk å ət* (vestslesv.). — 4) muld; retssymbol, se *græstørv, 2. skjøde; — lægemiddel, se Isager Folkem. 33; jfr. KrS. IV. 580.09.11, fra korsvej, kirkegård; se *grav 184.50 a, 1. sand, støv; — kappes med genfærd eller vætte under j-, KrS. IV. 168.84.86, 241.78, 265.66, V. 185.701, 190.39, 313.90, 335.73, 339.85, 486.06, 538.74.76; se *kjøre; — den som er under jord, kan ej ses af levende, ser de døde og vætter: JK. 385.28, med grön tørv over hoved juleaften ses årets døde- jfr. Kr. Alm. IV. 110.50, 138.40; — med kirkegårdsmuld på hoved, under fødder, ses hekse, KrS. VII. 91.301.302.306; — ingen kan ved trolddom se under jord, KrS. VI. 397.65, jfr. Mélus. VII. 232; se FbBjærgtagen 117; slgn RafnNF. I. 5, II. 340, Arnas. I. 522 a, Thiele II. 251; — kommer syg under j-, er sygdom forbi, KrS. VII. 421.98.99; se *græstørv, kirkegårdsmuld; 3. så III. 748.44 b, tørv III. 939.2 a; — j- vil ej modtage død, se Wh. Vlk. V. 239, *grav 184.38 a; — j- er *fed (s. d.); — sværge falsk, se stövle III. 642.53 a, sværge III. 692.31 a; se *gadejordsbrændevin; *grande-, *mad-, mark-, præste-, *synder-, træde-.

jorddumper, no. hest, se vogn III. 1078.30 b.

jorde, uo. *juwər -ər -t* (Herning).

jordelagen, no. *juərlaqən æn* (SSams), liglagen.

jordemoder, no. best. *jormwdŋ* (Mols);

ostebør til hende, Kr. Alm.[2] V. 9.13; tallerken går rundt til hende ved bryllup, se III. 767.24 b, ABr. 291; — fortælling om hende, Kr. Alm.[2] IV. 68, SkS. 129; hun tabes af vognen, —VI. 79.81; brudesmykket i hendes eje, Fb. Bondel. II. 16; jfr. *forværk, 2. skjænde; se Meyer Vlk. 102 flg.: „Hebamme", „Badmutter", bader barn; „vroedvrouw" (Holl.), den kloge kone, skönner barnets fremtid; jfr. Dieterich, Mutter Erde 6, jfr. *ost.

jordfalds, bio. *jorfåls* (Lem), om høle* (s. d.), den er skaftet j-, når æggen vender formeget nedad.

jordfast, to. binde i j- sten, fæste under besværg., Asbj. III. 277; — stå på ved trolddom, Grógaldr 15, CavW. I. 287. 414. 417; — føre dyr om, CavW. II. XXXII. 84, Fatab. III. 111, Amins. I. 103, Nyland IV. 69; gå om modsols, Nyland IV. 130; — stå på, mens en anden går om, Wigstr. FS. 416.70; stå påskemorgen på, få varsler, Amins. VIII. 88; — sætte sig på under trolddom, Sundbl.[2] 154, Amins. II. 106.1. 2; — regnvand i hul på j- sten helbreder, Nyland IV. 129; jfr. rundt III. 96.43 a, sten III. 555.8 a.

jordfog, no. *jorfåq et* (Elsted), se rendefog.

jordkjælder, no. *juwərkælər æn* (Herning); *jokölə et* (Viby, Als).

jordlagt, to. *jorlåi* (Ryde, Gind. h.), om høle, se *jordfalds.

jordskudt, to. om rnsker, KrS. II. 23.84. 85, dyr, —VII. 478.85, pludselig sygdom fra jorden; om jysk?

Josef, no. i optog, se FbJ. II. 202 flg., 218. 243. 248.

Judas, no. i optog, FbJ. II. 243. 248; langfredag råbtes gennem horn i Århus domkirke: „evig forbandet være J-!", Thiele I. 228; slå sig for brystet, når J- nævnedes i kirken, Yorksh. Folkl. 221.

Judite, no. se *Jøtte.

juge, no. *juk* (Sundev., Als), se hyben, synes at måtte betyde ranke: *brambæjuk* (Als), ranke af brombær, rubus.

jul, no. *juəl* (Als), *jugl* (Agerskov); *di to viləst daw vi bön hai i æ åə, de vå jugl å bærtəməs mærkəñ* (Agerskov), se FbJ. I. II; „træde j- i jord", JSaml.[3] II. 232; se *afgangs-.

jule, uo. göre forberedelser til jul (Junget, Sall.).

juleaften, no. se *kattens-, store-.

julebesøgelse, no. *iulbəseqəls æn* (Mols).

julebisp, no. se *biskop, *lusekonge.

julebuk, no. se FbJ. II. 228, Norlind, Svensk Folklore s. 326 flg.; jfr. KrS. VI. 153.38 djævel med lys, tændt i begge ender, i mund; se stråmand, D. St. IV. 175 flg., Krist. Alm. IV. 129.56; en slags småkager med udvækster, der skulde forestille horn, og som man spillede kort om lille juleaften og lille nyårsaften (Lysabild, Als), se *bukkespil.

juledagsgave, no. se Kr. Börner. 493.39, jfr. Ons Vlksl. VI. 107.

jule-ende, no. *glelə jyulæj!* (Vens.), spøgende julehilsen til henimod kyndelmisse.

julekål, no. se *juletræ.

juleleg, no. se Blich. Nov. III. 153.

julelys, no. se FbJ. regist., lys II. 482.13 b.

julemærke, no. se jólaskrá, Arnas. II. 561, jfr. 564.2.

juletræ, no. „i Jyllands skovløse hede- og klitegne . . . udsøgte börnene om efteråret de kraftigste kålplanter, satte mærke ved dem og forbød kokkepigen at røre dem, „julekålen", som de kaldtes; juleaften sattes et kosteskaft i bøtte el. spand, på hvilket der blev bundet 6-7 kålplanter efter deres störrelse; således dannedes et juletræ, der gjorde dobbelt nytte: „først skal træet vises, dernæst skal det spises", hvad der skete som grönlangkål; senere kom grantræerne, Kolding Avis, Julenummer 24/12 04, Lönborg Friis; om j- i Sverige se Norlind, Svensk Folklore 332 flg.

jump, no. *dær æ no stusenc jomp i' hər* (Vens.), griller, forestillinger.

junkertid, no. *[æ joŋkəti]* (Sundeved), tiden, da der var mange adelsmænd.

Jyde, no. J-r og Sakser mødes ved Dannevirke, Mhoff 8; — Normænd kaldes „Jytar", Hazel. VIII. 59; — mand fra Jylland, Daae I. 94, II. 28; Ole Jyde, Krist. Anholt 87.203; — „Jyde i træsko", grov person, Wh. Vlk. XVI. 309.91 (Friser); jfr. DSt. V. 35, Jylland 355 flg.; J. Steenstrup, Jylland og Jyder, Hist. Tidskr.[8] III, se Denh. Tr. I. 119, Nichols. Yorksh. 97; københavnske feriebörn synger, når de kommer til Frederits:

„nu rejser vi til Jyderne,
der får vi grød i gryderne,
vi sejler i rødbedesaft
og roer med et kosteskaft“
(1911);

og når de atter rejser hjem:

„nu rejser vi fra Jyderne,
nu har vi skrabet gryderne“; —

Sællænder, Fynbo, J- spiser, brænder sig, Kr.SkS. 145.75. 76; — Fynboer kaldes af J- kålhoveder i Fyns have, —161.319; — J- skabt, første ord, —161.320; — J-, Københavner, Sællænder skal dele pandekage, —259.33 flg., jfr. 57, Eftersl. 76.59; æggepandekage, Dähnh. Naturs. I. 349; — J-, Englænder, Svensker, ordspil med facefes, KrSkS. 164;—„blinde J-r“, grå bræmser (Vestsæll., JK. utrykt); se uld-.

jydepotte, no. det i Vestjyll. gjorte, sort brændte, pottetöj, der nu (1911) næsten er forsvundet, se potte*; „Jütsch Porcellan“, Wh.Vlk. XVI. 309.92 (Holsten), jfr. XX. 265 flg., billeder.

jyller, no. se yder.

Jyllænder, no. „en jysk uldhandler kom til en kro ved Kbh., hvor han traf en bekendt som var staldkarl; da han hørte, karlen havde været der 5 år, sagde han: „hvor kan det være, du ikke ejer kroen endnu?“ „det skal a sige dig“, sagde staldkarlen, „kromanden er også fra Jylland“, København 18/6 03.

jynovn, no. måske *iotna-ofn, mens Jyndevad = *iutnawath; „jynniovne“ flt. Blich. Nov. I. 17; ved misforståelse „vindovn“, KrS. III. 332.73.

jysk, to. se *lille jyske; *hestepranger-, kvab-.

Jysker, no. „Maren var en J-“, Kr. Anholt 52.122.

jysk-på-næsen, no. se Dske Folkedanse nr. 28, melodi nr. 34.

jyst, to. se *jøst.

jæger, no. *jæjə æn* (Als), se Köhl. KS. III. 452 flg. „Waidsprüche“; jfr. friskud, -skytte, jagt, kugle, skud 2, skyde 4, 1. skytte.

jæller, to. se 1. gjælle.

jærn, no. *jæən* (S. Sams), *jæərn* (N. Sams); — i æventyr og fortæll.: Stærke Hans' stav af j-, se GldM. I. 35, Gr. Æv. II. 53, Henriks. 41, Registr. 43, jfr. Efterslet 147, j-dreng smeddes, hjælper smed; „homme de fer“, Cosq. II. nr.31; „Iron-back-without-action, Curtin Myths 276; person halvmske, halv jærn, Dozon, Contes Alban. 126.15; helt smeddet af j-, Wh.Vlk. 420 flg. (Arm.); — j-mand fangen, udfries af kongebarn, Krist. Æv. 144.30, jfr. Flateyarb. I. 564.454. 461, M. Moe Event. S. 582 flg.; — tuggið járn og troðið, Arnas. I. 132, Hmb. I. 339, jfr. Wh. Vlk. II. 11, ɔ: jærn fra bidsel og hestesko; — navne på trolde og jætter: Járngerður, Arnas. I. 250; Járnhaus, II. 333, 439 flg., jfr. GrMyth. 495, Müller Sagabibl. I. 309, Flóamannas.; Jærnskjold, Rafn Oldn. S. III. 112, jfr. GrMyth. 969, Grendel; — *bruq æ jạn,* om mand; *fọ ə jạn* el. *å ə jạn,* om kvinder, have samleje med; se *bosse-, *grav-, *hals-, lampe-, næbbre-, *rassel-, vinde-.

jærnbane, no. *jænbån æn* (Viby, Als); varsel for dens bygning, Sgr. IV. 222.712, ABr. 375, jfr. Folkl. IX. 376 (Skotl.), Ons Vlksl. II. 82.24, Tr. pop. VII. 216.

jærnbyld, no. sidder frugtsommelig på jærnbundet skrin, får barn j-; = sömbylder (s. d.)?

jærndör, no. se jærnport*.

jærnhandske, no. se stålhånd, jfr. Sklarek, Märchen nr. 27 m. henv.

jærnko, no. jfr. Ndl. Vlk. X. 68, XVI. 195, Zs. f. Oesterreich. Volksk. XVIII. 161.

jærnlænke, no. se tilgive III. 798.7 b, jfr. Tr. pop. XIX. 287, Deecke 81, jærnring med 24 spidser om liv, slgn NINotes IV. 180.393, mahomed. fakir.

jærnnagle, no. *jannawl i* best. *-nawl* flt. *-ər* (Vens.), = rgsm.

jærnplov, no. den første j- i Kragelund (Silkeborg?) o. 1812—13, KrAlm.[2] I. 177.07.

jærnport, no. lukker for skat, KrS. III. 438.44, jfr. Runa I. 6; for troldens bo, Wigstr. II. 83. 201, Runa VI. 34.9, kobberport (s. d.), Nyland IV. 126.

jærnskal, no. se 1. skal III. 225.30 a.

jærnsko, no. skal slides, för helt el. heltinde findes, Köhler KS. I. 316. 573, Mac Culloch 255, Hertz Spmb. 371.

jærnskovl, no. nævnet 1825, Krist. Alm.[2] I. 177.07 Kragelund (ved Silkeb.?)

jærnstang, no. *janstaŋ æn* (SSams); rækkes Jætte for hånd KrS. III. 8.23, VI. 140.45 til fanden et plovjærn; CavW. I. 38, Afzel. Sagoh. II. 178, bådshage; Runa

IV. 37.53, 41.74, Bondes. Hist. 6, N. M. Peters. Myth. 301; se Holger Danske; — kastes af trold, Rääf 52, Runa IV. 28.14, 44.87, Afzel. II. 39, Kleiven 30, se lime II. 430.24 b; — Jættes værge, Færø. Kvæder I. 193. 194. 205; — gloende j-, spøgeri, KrS. IV. 368.55. 68.

jærnsten, no. *jænstijən æn* (Askov), en særdeles hård granit med iblandet hornblende og jærn.

jærntrøj, no. „den bedste befordring på gården var en gammel trævogn med en gammel afsæt [fading] med j- og jærnagestol foruden drelt“, J. Saml.³ I. 124; j- skal efter opgivelse fra Viborgegnen betegne den jærnstang langs vognfjælens overkant, på hvilken agestolen hviler; se *drelt.

jæs, no. *jæs* (Herning); *jæəs i* (N. Sams).

jæse, uo. *jæs,* fise (Hmr. h.).

jævn, to. bio. *de kå jawn pas; æ kist* (korngulvet) *æ jawns ve æ luə* (loen) (Als).

1. jævne, no. jfr. Aasen, jamne, isl. jafni, sv. jemna, se Nyland IV. 21.

Jøde, no. handelsmand, myrdes, KrS. IV. 440.72 flg., 88, jfr. Gr. KM. nr. 7. 115; „J-n har spyttet på din hæl“, Kr. Anholt 127.384, ɔ: dine hoser er istykker på hælen; jfr. svin III. 676.9 b, Jerusalems skomager.

jødetur, no. se Danske Folkedanse nr. 18, melodier nr. 18, jfr. Kr. Anholt 104.49.

jødevarer, no. flt. udskudsvarer (Als); jfr. *Flensborgvarer.

Jörgen, no. navnerim; . . . *mæ hans kun i æ børeŋ* (Malt), jfr. Krist. Börner. 94.91, 113.23.

jøst, to. *jøst* (Skallerup), *jyst* (Vils, Mors), forvirret, forstyrret i hovedet, se jørre.

Jøtte, no. *Jøt* (Hmr.), Judite, kvindenavn.

jöver, to. *jòwər* (Elsted).

jårmærke, no. *jåmærkə* (Als), markedsgave, jfr. htsk Jahrmarkt.

K.

k, bogstav. remser, se Krist. Börner. 105.939, „kongens kok kan koge kongens kalvekjød“ (Fyn), jfr. P. Vlk. IV. 118.

kabavse, uo. tumle, magte; *a ska nøk kaba·ws ham* (Lem).

2. kabe, no., derfra vist: Kobbergrunden (Læsø), Kobbermøllen (Rkøbing Fjord), Kobberskæret (Dragstrup Mors).

kabelreb, no. reb af hamp til forskel fra hårreb (SOVens.).

kabes, no. *„no hå di wes æ wæj kåst!“*, ryddet for sne; — *„å, hå di et ən kabe·s?“* (Solbj., Mors).

kabuskål, no. jfr. TrLund² III. 103, V. 57.

kaböjster, bio. *slå kabö·jstə* (Als), slå kolbøtte; slå istykker.

kaffe, no. kogt jævnt i gryde, Krist. Alm.² III. 181.28; vandet hældes fra og grumset spises med skeer, 183.36; kogt i blikfiolin, JSaml.³ I. 81; spist med theske, Fausb. Agerskov 67; jfr. Knoop Ps. 211, Birl. IV. 388; klares ved æggeblomme, stykke hvilling- el. medisterskind og lidt salt (vestj.); megen k-drik ruinerer folk, Bing, Læsø 188 (1802); i Skåne 1840 endnu temmelig sjælden, Bruzel. 11; første gang budt ved en jordefærd i en præstegård i Skåne 1742; se †kaffe; jfr. huntevand, lof, vand 7.

kaffebarsel, no. *kafəbasəl æn* (D.), barselgilde, hvor gæsterne ej indbydes til middag, men først til kaffe om eftermiddagen.

kaffebönne, no. — 2) legen, se Kr. Börner. 270.17. 27.

kaffekande, no. se brun, *Peder, 1. ralle 2, Sorte Dorthea; isl. Surtur (1906) kælenavnet, jfr. *höne 4; „Håkon“, Hjelmquist Förnamn 55 (Öland).

kaffekjedel, no. *slå wåṅ i kafəkejli* (N. Sams).

kaffekværn, no. i stedet for k- kunde man knuse bönnerne med en sten på kakelovnen, Kr. Alm.² III. 30.12.

kaffepons, no. se 2. sort; indført i Agersk., Aagaard, Törninglehn (1815) s. 143.

kaffetumle, no. bör måske skrives: -tommel (s. d.).

kage, no. *kǫ̀q* best. *-ən* flt. *kaqə* (Mors); *kak æn -ə* (Als); *væ så guwə o tå ən kǫ̀q sålæ'ŋ, så ska vi sijə o fo æ oṅən staṅət* (vestj.); „danske kager" med rim, Kr. Alm. 232.575 (Rkbing); „klappe k-", börnerim, se Kr. Börner. 24; jfr. Urquell V. 276; kommer man ind, hvor der lægges k-dejg, bör man sige: „det er snevejr!", så bliver k-rne hvide, Sgr. IX. 40.121; den trillende k-, se pandekage II. 782.47 b; „spille k-", se *kok; jfr. *bom-, *bryllups-, *byg-, *emme-, *forn-, kjøbe-, *kringle-, rogn-, *smide-, spillemands-, *timse-, ægge-.

kagle, uo.
kǫ̀qəl kǫ̀qlə kǫ̀qləð (Mols);
kaql (Søvind);
kakəl (Als);
æ höns di kaklə, det samme gör stöjende kvinde; i SOVens. kun i betydn. gnave, småskænde; se galpe.

Kaj Lykke, no. begravet, fattig, i Bramminge kirke; hans hoved vil ligge ved ligets fødder, KrS. IV. 175.612.

kakel, no. se FrRA. I. 43.14, firkantede gryder, der muredes op og dannede pottekakelovnen, se potte-.

kakelgryde, no. lavedes f. eks. i Brønderslev, Vens., Kr. Alm.² III. 21.71.

kakelovn, no. bilægger, bygget af mursten; der fyredes i den fra skorstenen, når den var hed, stoppedes hullet med våd tørv; kunde også være af lersten, KrAlm.² III. 21.72. 73, jfr. Fatab. I. 93 flg.; — degn, som plejer at sætte sig på k-, fyres af med halm, KrS. IV. 378.83; — herremand vil have k- flyttet, da hans lænestol står den for nær, Krist. Alm. II. 88.23; — betro k- en hemmelighed, se *fortælle; — grevinde i Gram binder pige til gloende k-, KrS. IV. 246.97. 98, 418.00, jfr. Bartsch I. 210. 365; — i gådetale: en sort hund, Krist. Alm.² II. 82.216; se *bi-, tude-.

kakelovnsskjøde, no. se Kr. Alm.² III. 22.75.

kakelovnsspiritus, no. tinctura odorata (Hjörring).

kaktus, no. *kartus æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Elsted), alm. navn til alle tykbladede potteplanter, agave undtaget, se semperfi.

kalamaris, no. se KrS. VI. 299, jfr. Amins. II. 104.

kalde, uo. navne hvormed dyr kaldes, se *dyr, 2. dal*, *ejser, *se, sek; under de forsk. dyrs navne; se op-.

kald-til, no. *de wår åw ən kål-te* (vestj.), löjerligt navn, udtryk.

kalemank, no. jfr. vadmel.

kalét, no. „han gik gennem hendes kali'tter, KrAnh. 68.143, små rum.

kalk, no. slå k-, hårdt arbejde, Kr. Alm.² III. 3.5; brændt af muslinger, Bondel. 26 flg., jfr. Folkl. Journ. IV. 265.

kalke, uo. se over-.

kalkovn, no. kastes i den glødende k-, se teglovn III. 780.37 a, jfr. Tr. pop. XXV. 139.

kalleprunk, no. *han stǫr så kaləpro'ŋk som ən piṅ i ən lǫt* (Sall.), ɔ: rank, stolt.

kallun, no. blind adelsmand får hattefilt for k-, Thiele I. 264, jfr. Kr. Sagn IV. 131.95; ævent. om gorvömb, Arnas. II. 375, Rittersh. 133.31.

kalmus, no. rodstokken spises af börn (D.), jfr. Wh. Vlk. XI. 56.48; rod båret i lomme værger for smitte, KrS. IX. 602.08, se 5. skrå.

kaltre, uo. *kalcər* (Vens.), gå underlig påklædt.

kalv, no. *kal* best. *-əṅ* flt. *kal* (Mols); *kal æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Hune s., Vens.); *kal i* (N. Sams); *kal et kal* (Als); *æ kal hå uṅt i' sæ* (Sall.), ɔ: diarrhé, se tynde skide; — „fogden fik sin k- på græs ved dette her", KrAnh. 27.61, ɔ: fik lejlighed til at hævne sig; — rakkerfamilie med øgenavn Kalv, Kalvefolkene, Gaardbo Natm. 96; — den som flåede en k- eller spiste k-ekød (s. d.) var uærlig, se *kalvekone; — skikkene med nyfødt k-, se Kr. Alm.² I. 99.27 flg., Sagn VII. 305.72 flg., jfr. Gasl. 57, Amins. I. 104; — kviekalv, født fuldmåne, må aldrig slagtes, KrS. VII. 322.56, og hvad der sidder mellem nyfødt k-s klove, gives ko, at den kan blive ren, —52; — besv. at k- må trives, Wigström FS. 316.40; — k- siger bö, Kr. Dyrefabl. 224, jfr. Davids. II. 174; — k- levende *flået (s. d.), jfr. Rochh. Naturm. 81.5. 6, Schw. Vlk. I. 221; — levende bagravet, se II. 403.20 b flg.; — viser kirkeplads, Kr. S. III. 169.79. 80. 85, se kirke II. 125.24 a; — spøgelse, se III. 521.18 a; — k- slæber afsted med bejler, Registr. 27; — opfødt med sødmælk, se tyr III. 907.41 b; — varsler sidste kamp, se slag 3; — mand,

som føder k-, se *frugtsommelig 161.21 a; — i forblommet tale: „skyde k- m. guldbær, -kæde, -horn", Kr. S. IV. 450.94-96, ɔ: kræmmer; — k- avlet ved havtyr er dødfødt, fuld af vand, Wigström I. 136; bækhest i k-eham, II. 280; — død kalv må ej flyttes fra loft, Kr. S. V. 127.502, jfr. *hoved 222.46 a, Ndl. Vlk. XVI. 231.9; kalvehoved ophængt i fåresti, Kr. S. VII. 230.889, jfr. *kalverad; forhekset k-, VII. 305.51; — börneleg: „at give kalven": de legende i kreds danner „kalvestien", hvori A. som er k-; B. kommer med forklæde opkiltet eller hue i hånden som mælkespand, går til stien, kalder: „kip, kip! kom bette kip!" A. vil komme, men kredsen hindrer det; kommer B. ind i kredsen, skubbes A. ud og B. holdes inde (Randers egn); se *høved-. — 2) k- i ruse, jfr. KrAnh. 19, CavW. II. 70; *dær æ kal icə* (SOVens.), om træ, ɔ: begyndende råddenskab indvendig. — 4) tykt, snoet sted på piskesmæk (vestslesv.).

2. kalv, no. *kalən po biənəð* (Mols); *æ kal* (Als), læggene; få k-e til at danse, Kr. Börner. 361.71.

kalve, uo.
kæl -ər -t kælt (Mols);
kal (Als). —
1) føde kalv; hvad der skal göres, Kr. Alm.[2] I. 99.28 flg., KrS. VII. 303.55, tænder indgnides med salt, saltkors strøs på dens ryg (Randers); jfr. Hofb. Ner. 220; ko „holder kirkegang", Aldén 122. — 3) „når man kallede", Kr. Anh. 18 ned., ɔ: trak våddet i land, jfr. *kalv 2.

kalvekjød, no. uvillie mod at spise, se Gaardbo Hell. 140; koges i urin af sygt mske, gives hund, KrS. IV. 612.90.

kalvekone, no. fattige, ugifte, ældre kvinder, bosatte rundt om i sognene (Vens.), som flåede kalve, kaldes også „kalverakkere", se Gaardbo Natm. 75 flg., Hell. h. 139.

kalverad, no. benrad af kalv; liggende på loft, må ej borttages, KrS. V. 129.11; jfr. *kalv.

kalverakker, no. se *kalvekone.

kalveskank, no. se Registr. 26.

kalveskind, no. *fanden (134.16 a) skriver navne på k- i kirke, Krist. Bind. Kølle II. 9; jfr. *kurv, *skindlap.

kam, no. — 1) hårkammenes historie, se Zs. f. Ethn. XXXI. (169); — Thorsten brød sin k- itu, kastede stykkerne .... erklærede dalen for sin ejendom, Peters. Isl. F. IV. 265, Svarfdöla; — k- som gör smuk, Köhl. KS. I. 177 ned., jfr. Rittersh. 227. — 2) væverkam, fra hvilken udtr. „skære over én kam" er opstået, se Ndl. Vlk. XIV. 21.394, jfr. —397, redegörelse for kammenes betegning ved tal; Feilb. Bondel. 107, rörene (s. d.).

kamelot, no. bære kamelottes skjørt, KrAnh. 109.260, jfr. fr. camelot, uldent stof.

kaminade, no. „for hvert træk vi slår, skal vi ha en karmenåt (N. Farup, Ribe), KrAlm.[2] I. 41.50.

kammer, no. „Ellekongens k-", Thiele II. 189 ned.; k-, hvori fanden, —99; forbudt k-, se Cox, Cinderella 484.18; k- på gård, fuldt af lig, KrS. IV. 234.61; hvori ingen kan være, —237.66, V. 480.91. 96; se *mad-, oste-.

kammet, to. se KrAlm.[2] VI. 57.145.

3. kamp, no. trille k-, se skorsten III. 298.4 a, jfr. Ons.Vlksl. X. 221.2; „kaste k-", Kr. Börner. 261 = spille skorsten.

4. kamp, no. den sidste k-, se 4. skade III. 219.17 b, torn 827.19 b, træ 867.19 a; den evige k-, se †kamp; luftsyn, Sgr. I. 138.457 (Silkeb.), jfr. Mhoff 247.41, Maury Magie 182, Plinius HNat. II. 58, 2. Makkabæer V. 2.

5. kamp, no. se Rönkat, 2. sleg 2.

kampesten, no. mand gnaver på 2 k- uden at mættes, Sgr. VIII. 67, se Registr. 9.

kandans, no. tage, gribe én i k-en (*Als), ɔ: i nakken; jfr. kandås, kardus 3, kasilken.

kande, no. se snærpe-, tude-.

kandebing, no. *kañbəŋ æn* (Skallerup, Mors), trekantet hylde, se pirremi, tavolet.

kandebænk, no. *kanbæŋk æn* (Elsted); „I passe sammel som skav å kannbænk", Jæger Gillsj. 22. — 2) skældsord: klods, om person el. dyr (SOVens.).

kanderække, no. *kanræki æn* (Elsted), tinrække.

kandås, no. se *kandans.

1. kane, no. se 1. kån.

kanin, no. *ən suat kani·nəkən* (Als), sort k-.

kank, no. „i k-en på et strandet skib står en tønde penge" (fra Svenskekrigen), KrAnh. 12.20, ɔ: agter nede på kølen.

kankel, no. se konkel.

kanse, uo. knejse med nakken; „kansnakke“, to. person som knejser, jfr. kanni.

1. **kant**, no. *kå̦ənt æn kå̦ənt* (S. Sams); *kańt* el. *kåńt* (Als), se otte-.

kantet, to. *kåńcərə* men: *trekåńcə, fi̦rkåńcə,* derefter sædvanl.: *fæmkåńcərə, sèkskåńcəre* osv. (SOVens.).

-kantre, uo. se *om-.

kan-tro, forsikring: *de æ katrò·w̦ sań* (vestj.), det er såvist sandt.

kantsætter, no. skomagerens redskab til at glatte sålens yderkant (Askov).

kapellan, no. *kapelå̦·n æn* best. *-ən* flt. *-ə -ərən* (Elsted); *kapela·w̦n* (Ålborgegn).

kapitel, no. *kapè·təl et -tlə* (Århusegn), sladderfortælling, usædelig tale; *så løst han ham ət å̦rənliq̦ kapè·təl,* ɔ: gav ham en svær irettesættelse.

kapitelskjøb, no. *æ kapi·təlskiəvəð komən?* (Mols), = kapitelstakst (s. d.).

kappe, no. gör usynlig, se III. 985.11 b, jfr. Kr. Æv. III. 110 (Thiele II. 227), Chavin Bibliogr. VII. 39; — flyve på k-, Wigström II. 254, Gr. Myth.[2] 1024, jfr. 980, Wolf Beitr. I. 3 flg., Z. f. M. I. 64; Simr. Vlksb. IV. 55, Faust; Joyce 292, troldmanden Angus; Mélus. I. 17 (Bretagne); Müller Saxo 41, Odin fører Hadding, jfr. luftrejse; — alfekone står på k-, som fører hende i jord, Arnason I. 107; — helgeninde sejler på k-, KennedyFict. 337; k- gör Sigurd luset, se lus II. 467; — tryllek- skærmer, Arnas. II. 388; — troldmand tryller ved at svinge k-, Moe Event. Sagn 579 m. henv.; — en k- fremsiger et kvad, Peters. Isl. F. II. 215, Laxdöla 67; — hovedtöj for kvinder, ældre og yngre jyske k-, billeder, Friis Vens. N. 90. 126.

kapperøllike, no. se Friis VN. 115.

kappes, uo. se *jord 4, m. genfærd.

kappestrimmel, no. som halvmåneformig vifte på hovedtöj, Friis VN. 125 b billed.

kaptain, no. — 1) rim til 1ste dampskibsk- i Limfjorden, Kr. Alm.[2] V. 17.47; stormfuglene (s. d.) ved Kap Horn, jfr. Meyer Abergl. 355. — 3) jfr. *dummer; se *fåre-.

kaput, no. börneleg, en form af klafonnes (s d.), jfr. Kr. Börner. 517.40.

kar, no. se oste-, otting-, øse-.

Karby, no. sogn på Mors; „du er vel ikke fra K-“? el. „dygtige karle ligesom dem fra K-“, ironisk, se Krist. Ordsprog 500.

karbørste, no. *karbåst æn -ə* (Elsted); *„komə do åsə ən k- i supət? — de g̊ò mi̦n mòw̦ə åsə“*, sagde barnet om suppekvasten.

Karen, no. folkevisen, DgF. II. nr. 101, jfr. Amins. VII. 70, = St. Katharinn, Leg. Aurea 789.172, jfr. Afzel. Sagoh. II. 129; — i eder: *Kå̦rən spadå·w̦s, fo̦ ən, væl̦t mæ!* (vestj.).

karet, no. spøgelser i k-, se kjørende.

karklud, no. *kar-* el. *kå̦rkluð* (Herning), jfr. faddug, fadeklud, siklud.

karl, no. *kaəl æn* (Als). — 1) mændene i en slægt kaldes jævnlig „karlene“; *de æ je̦j å di hè̦ Masən kò̦l,* ɔ: en af dem med navnet Madsen; *di hè Woləskòl,* ɔ: de, som hedder Olesen (Vens.). — 2) *pjat o prål, de· ær æ kål* (Askov), ɔ: han gir sig ud for k-, men er knn pjat og pral. — 3) tjenestek- skærer brød, Bruzel. 24; hans arbejde: skal kunne bære tøndesæk, skære bredeste skår, løfte kande i udstrakt arm, Säve Åkerns S. 24. 63; kendes fra dreng i høslæt, se *katteskjæg, jfr. busvend; se kolhøgen; *brændevins-, *dokter-, *fis-, *hovedpinds-, *hun-, *Hurtig-, liv-, *lutte-, *Rovs-, told-.

Karl, no. *Jæpəs Kaəl* (N. Sams); *Ka̦rl* (Als); navnerim, P. Vlk. III. 95.

karle, uo. *de kå̦lər ve ham* (Sall.), ɔ: gör ham til karl.

karlebukser, no. ko slås med k- for at tage tyr, Krist. Alm.[2] I. 97.03, jfr. Amins. V. 88 ned., se malke II. 537.20 a, *gjæsling; — priorinde tager i skynding et par k- om hals som sjal, KrSagn III. 199.00, jfr. Köhl. KS. II. 671 flg.

karlelag, no. se KrAlm.[2] II. 81.211, første gang en karl var med at slå eller høste, måtte han give hönsepenge til k-et, se *hönse; — ny karl, der ved November flytter til sognet, skal give ½ pot brændevin 1ste gang han kommer blandt andre karle, sædvanlig ved 1ste legestue (Kastbjærg ved Randers); om sammenslutning af de ugifte, se HBV. I. 208 flg., Usener; en række henv., se †karlelag.

karleynde, no. se vaske III. 1017.11 a.

karlsvogn, no. KrS. II. 276.120, mand sattes på himmel som k-.

karm, no. *ka̦rm æn ka̦rəm* (Als).

karme, uo. *karm omhœ·r* (vestj.), flytte omkring.

karmeri, no. *karmeri·j de* = bøgleri, besvær, fortræd (vestj.).

karmenot, no. se kaminade.

Karoline, no. navn til brændevinsflasken, se Dania V. 91, jfr. P.Vlk. III. 95.

Karolius, no. *Karọ·lius de tratənt*, æventyrskikkelse (Vens.).

karpe, no. en fisk, cyprinus carpio; „k-r og grever trives ikke i Vendsyssel".

karre, uo. *næj, a vel, karə mæ, ẹt* (Sall.), forsikring, jfr. Karen*.

karriolkopper, no. flt. *kariọ·əlkåpə* (N. Sams), kopper med hanke, kontorkopper.

karte, uo. jfr. Kück 95, „krassen", bill.; se: under-.

kartegilde, no. „kartelag" (Fyn), Kr. Dyrefabl. 132.271.297, jfr. Jyll. 339, Kr. Alm.² IV. 32.91, Feilb., En Kaargild (1897), Bondel.³ 111 flg.; Wigström Kardegille, Landsm.Tidskr. XIII. 10, Hazel. IV. 9 anm.; manden som gøer, se kone II. 263.4 b, jfr. Arnas. II. 539, Rittersh. 359, Curtin, Tales of the Fairies 89, Liebr. Vlk. 124, Cloust. East. Romances 355. 546.

kartekjæreste, no. jfr. KrAlm.² III. 92.62. 63, smlign Bergh I. 69, låvedunk, rokkemand i jul; se sommermand.

kartesöm, no. *kårsœm et* = flt. (Elst.), de små söm, hvormed skindet på karterne fæstes til træet, = nellike 1; drengen, som skulde hente (krydder-)nelliker, kom hjem med småsöm.

kartoffel, no. sattes 1ste gang i friland 1824, J. Saml.² III. 142 (Skjærvad, N. Herred, Randers); almindelige (?) 1812 —20, Kr. Alm. II. 6 (Gjerding, Hell. h.); stivelse- og k-melsindustri i Vardeegn, se FrRA. III. 20 flg.; optagning fællesarbejde, hver gård havde sin söndag, derefter dans „kartoffelbal", Kr. Alm.² IV. 31.83, jfr. Ons Vlksl. VI. 186; de stjæles af bjærgmand, KrS. I. 171; Molbo kan ej få dem til at gro, Kr. Molboh. 28.

kartoffelbal, no. se *kartoffel.

kartoffelgryde, no. sort gryde til at koge kartofler, FrRA. I. 43.12.

kartoffelkjælder, no. små jordkældere i udhuse på gl. gårde (Elsted).

kartoffelsæd, no. se stilhed.

kartoffeltysker, no. se Goldschmidt, Hederejse 112, Globus 64. 85. 105. 72.15.

kartus, no. se kaktus.

karvestok, no. jfr. „Karfstöcke" ABr. 247 flg. bill.; Ndl. Vlk. X. 26.

kasilken, no. se *kandans.

kaskjet, no. „mi skæt" (Als).

kaskjetpyk, no. *kaskæ·tpyḳ æn* (vestj., Tistrup ved Varde), k-skygge.

kasse, no. *di ær ị æ kaṣ* (N. Slesv.), om forlovede: opslåede til civilægteskab hos kommuneforstanderen; barn udsat i k-, se å III. 1187.38 b, Kr. XIII. 106; se kastesoje; *blet-,*buldre-,*funke-, lire-, mel-.

kassehuse, no. flt. huslodder i Ågård v. Kolding, har ej hartkorn, men betaler afgift til sogne k a s s e n, vel sagtens „bysens kodnere".

kast, no. — **4**) et glemt k- på ager, jfr. Amins. IV. 104, Hofb. Ner. 224, Djurklou Unnarbo 7, varsel for börnefødsel el. død. — **9**) „æ kast", JSaml.³ IV. 242, et gravet udløb til Limfjorden v. Agger.

kastanietræ, no. *krestặəl* (SOVens.); *krestòńəltreə et* (Als).

kaste, uo. *dịr hað əð wạ̊ få ham å kåst mæ hæjn* (Mols), dyrt havde det været . . . at kaste mig hen (s. d.); k- höjest, jfr. KrÆv. III. 17, KrJ. 44, Bergh Segn. 25, Kr. Jans. Ev. 29, Tr. pop. 490, XXIII. 58, se Registr. 54; — bjærgmand k-r folk over kirketag, jfr. Thiele II. 271, slgn MacInnes 251; — man må ej k- til frugtsommelig, KrS. IV. 630.96. 05. 06; — k- over skulder, KrAlm.² I. 171.41, med stryge efter sidste neg; — over venstre skulder, JK. 376.80, KrS. V. 245.84, jfr. Amins. VI. 110, CavW. II. XI. XIII; — over hoved, KrS. V. 210.65, Sgr. IX. 235.816, se sko III. 288.15 a, jfr. Søegd 61, brud kaster skål, Amins. III. 119, Gr. Myth.² 595, FbJ. II. 296, slgn CavW. II. XLIV, Rääf I. 112, Bartsch II. 107.399; — et retsligt symbol, se Wh. Vlk. IV. 161 anm., jfr. Laisn. I. 289; slgn Kr. Börner. 265.6: stå med ryg til dör, gribe med venstre hånd höjre øre, se over venstre skulder, k- med höjre hånd kasket ud af dör, jfr. Gr. RA. 62.51; se *atter-.

kasteklæde, no. *kastklẹ et* (Mols), tørklæde, sjal.

kastesoje, no. kasserolle 2, kaldes *kastəsårdər æn* best. *-drən* (Elsted).

1. kat, no. siges „hun" om (NSlesv.); *a tæŋkər, han ska ụd, æ kat* (Herning), alm. ordstilling; *væn æ kat æ fịnəst, vel*

ən kles (vestslesv.); *di ræn, kat ædə kat* (Als), ɔ: alle mand; *do ka læ æ kat hå ət!* når man ej véd, hvad man skal göre af noget; *han ər et a dæn slaw, dær sæjər „lilə mis“, nær han tal om ən kat,* ɔ: han siger rén besked; *de wå katəns!* det var som pokker! *do ər et så lenə som ən kat, do ka et slek di sjæl i æ röw* (vestj.); — pige, svend har glemt hvad k- hedder på dansk, KrAlm.[2] VI. 76.72 flg., SkS. 167.41; — „ride k- af tønde“, *slå kati òw tònən* (S. Sams); se fremdeles JSaml.[3] I. 72, KrAlm. IV. 45.34, 88.12, ved fastelavnsgilde; jfr. TemmePm. 147.107, k-, töjret ved pæl, bides med nøgen mand; når han har dræbt den, er han „Katzenritter“, slgn P.Vlk. I. 76; „Tonnenabschlagen“, Urquell V. 30 (Mecklenb.); — det fortælles, at k- i ældre tid dræbtes ved at man løftede hjul af læsset vogn på hals af den; k-, som ej var ret død, jamrede: *„a ka et löw!“;* soen, som snusede om: *„øf, jow sågu' ka do de'!“* (Salling); — Salomons afrettede k-, se Crane 309, Hanauer 143, O'Connor Tibet. T. 41, Cloust., East. Romances 522, Swynnerton Ind. Nights 319, Temple Wide Awake Stories 278, Köhl. KS. I. 69 ned., II. 638, Jacobs Fables of Æsop I. 12, Wh. Vlk. XXII. 244 flg., 301 m. henv. til Romania 1911, Cosquin, Le conte du chat; jfr. Tr. pop. VIII. 278, XVI. 199, afrettede aber til hvem der kastes nødder; — nævnes: *ejser, Mis, Mette (Elsted), jfr. Mies, P.Vlk. X. 80.36; Mietze (Mariachen), Meyer Vlk. 214; Päiterken, ZfM. II. 95 (N.Tyskl.); dertil en række spøgende udtryk: „husharer“, Kr. Alm.[2] V. 108.08, jfr. stubål; „stueharer“, Sagn VI. 225.56; *„kromhål“,* KT. 186.482; „musehader“, Gbo Ntm. 31, jfr. „Maushund“, Knoop Pm. 112 ned.; — den spises af Tatere, KrAlm.[2] V. 105.99, Gbo Ntm. 31, jfr. II. 108.47 b, 109.50 a; — siger: *a ka et löw!* Kr. Dyrefabl. 27. 29, jfr. Urquell V. 32. 56; — føres ind i nyt hjem: „når man flytter i nyt hus, skal k-, helst sort, kastes foran en med heftighed, så kommer alle ulykkerne over den“, Rääf Saml.; jfr. Kr.Alm.[2] III. 96.3, Gr. Tjust 13, Bore BergmL. 48, Urquell I. 46, Meyer Baden 381; — pige god ved k-, får godt vejr bryllupsdag, Kr. Alm.[2] III. 94.78. 79, Amins. V. 85, Rääf I. 102, Bartsch II. 62.216; — kat, hund, hane er retslige vidner, Gr. RA. 588, Mythol.[2] 935; — k- levende begravet, jfr. Bjerge Aarb. II. 19; *i Yləbjærə hå di sån ən hæslə mest, da blöw dæ grawən ən löwen kat nijər onər æ dartræ* (Herning), Y-, Hodsager s.; — medtages ugerne i vogn, Wigstr. FS. 368.79, Knoop Pm. 172.59; — ligeså ugerne i båd, man venter uvejr, Rääf Saml.; se Fritzn. Lapp. 177, k-, ombord på Kr. IV's skib voldte storm, druknedes; — møde k-, se II. 646.28 b; — se k- først, III. 172.29 b; — hekse og vætter i k-ham, KrS. VII. 17.60 flg., 36.132 flg., 91.02, 96; se mølle II. 648.11 b; JSaml.[3] VI. 318. 366; jfr. Nordl. Sag. 55, Rääf I. 70, Segerst. 195, se røst III. 127.20 b; — hekse rider på k-, Kr. S. VII. 92.304. 315, 310.90, jfr. Busch Vlksgl. 64, Folkl. II. 158 (Engl.); — hører til „Pokkers“ følge, CavW. II. 88; jfr. Fær. Kv. II. 84, troldk- griber og sønderbider pile; Sande I. 60; Asbj. III. 275, tateres troldk-; — djævleham: sort k- på hoved af hængt, KrS. VI. 149.29; forfølger mand, VII. 150.515, 352 ned., lue brænder af hals; på øltønde, tar herregårdsfrue, IV. 238.70; ved døendes hoved, IV. 313.05, jfr. Asbj. III. 321, JSaml.[3] VI. 327. 365; — spøgelse, Kr. Sagn V. 19.4, 33.137; — folketro om, se Enestr. Finbo 211. 219. 227; — kat i æventyr: tjeneste hos k-, se Registr. 15, jfr. P. Vlk. VI. 33, Tr. pop. VI. 594; — hugges hoved af (I. 655.4 a), bliver pige, Kr. XIII. 242; — k- på rejse med andre dyr, Kr. Dyrefabler 3, Gr. KM. 27, se væder III. 1106.18 b; — Whittingtons k-, se KrS. III. 277. 87.51 flg., penge II. 804.42 a; jfr. Rittersh. 259 m. henv., Köhl. KS. I. 141, Tr. pop. III. 36, lang redegörelse; Wesselsky Arlotto I. 223; — fjendskab mellem hund og kat, se *hund 228.4 a; — k- og mus i selskab, Gr. KM. 2, jfr. Krist. Dyrefabl. 37.49, se ræv III. 113.34 b; — k- med stövler, se Registr. 67 a, Kr. V. 306 flg., Asbj. I. 127.28 „Herreper“, Bergh III. 19, Bondes. Hist. 349, Segerst. 95, Wh. Vlk. IV. 300 m. henv., VI. 165, Gonzenb. nr. 65, II. 242, Köhl. KS. I. regist. „Kater“; — den forslugne k-, se Krist. Dyrefabl. 59, jfr. Henriks. 23, Djurkl. Ner. 87, Gordon Ind. Folktales 56, the Louse and the Crow; — k- på ryg af *kone (s. d.); — k- varselsdyr, se KrAlm.[2] III. 136.91.92, 137.10.11, 141.64 flg., 147.60 flg.,

jfr. Folkev. XI. 383.101 flg., Wigstr.FS. 6.10, Amins. VIII. 113; — lægedom for bullen finger: stikkes i kats øre, KrS. IV. 588.71; — k- er skabt af djævel, se Arnas. II. 3, Dähnh.Naturs. I. ogVI. regist. „Katze"; — afkom efter k- med ræv el. hund, Arnas. I. 612 flg. „skoffin", „skuggabaldur"; „urðarköttr" 613; — rim, remser: KrBörner. 395.61. 62. 68; — 388.90, kattens død, jfr. Kr. SkV. 84.15, Berggr. Folkes.[3] nr. 205; Kr. Dyrefabl. 130 flg. øgeremse; — regnestykker: 13 traver katte, hvormange klør m. m., Kr. Alm.[2] VI. 271.826. 835-36; — lege: „trækkes k-", „trække madammens k- til vands", „glos k-", se Kr. Börner. 625.29 flg.; jfr. flå k-, II. 105.26 a, kattestrud; — i kortspil se 5. lur; — k- stikker ild på mølle, der så nævnedes „Fyrkat", KrS. III. 290.24; se 1. lære, stuehare, 2. svat; maj-, male-, rotte-, tæve-.

katekismus, no. „k-knægt", KrS. V. 314.92, øgenavn til københavnsk præst, se *fandens-.

katekismus-lue, no. hue med pul af fedtlæder og ræveskindsbesætning, se GdboNatm. 105 anm., jfr. Fortidsm. 341 flg.

katholsk, to. „lævn" er sagtens „skaderede", KrMolboh. nr. 315, „svanerede" nr. 313, „skjægrede" nr. 319, som præstens hoved sammenlignes med, = tonsur; se Bondel. 346, hillemænd, kloster, Marie 2, munk, papisteri, paternoster, sankte; jfr. Daae II. 85, CavW. I. VI, Wuttke „katholisch" i regist., Wh. Vlk. XXI. 113.

Katrine, no. „K- katrolle", se Krist. Dyrefabl. 124; jfr. Rendsborg marsch, P. Vlk. III. 96; navnerim, Schw. Vlk. V. 245, VI. 149, jtr. *snøffel.

kattebyld, no. se spytte III. 514.1 b, jfr. KrS. IV. 625.22, Folkev. XI. 464.74.

kattekrænger, no. person, som krænger (flår) katte; øgenavn til en person, som i årene 1860—80 kom fra „Landet" (se land 3) til Agger og undlivede katte for at få skindet.

kattens juleaften, no. se *lille juleaften.

katteost, no. frugterne af malva (*Als), jfr. navnene, Urquell III. 126. 173.

katteskjæg, no. *bokblådər o hjöləkål* (kragetæer), *di gör sølə kål glå, mən katskek o hor æŋ, dær skal ən kiŋ ən kål frå ən dræŋ* (vestj.), se KrOrdspr. 561; skriger, når man hugger til det, Runa V. 51, nardus.

kattesten, no. se kattebyld, jfr. fr. „or, argent, miroir de chat", er glimmer, se Tr. pop. X. 125, XIV. 383, XVI. 606.

kattestrud, no. KrBörner. 277.12. 13, 626, jfr. Alm. II. 12.31, snæres i bæk; *røkəs i katstruq* (Vens.), i kattestrube; „trække kat i strube", KrAnh. 127.79, se J. Olafsens Opt. I.52, Støylen 105.132 „dra kattestrupa"; Volksk. im Breisgau 35 flg. „Katzenstriegel".

kattestrå, no. *træk katstro* (Elsted), trække reb, leg.

kattetalg, no. når der ved gilder hældtes smeltet smör af skafferen i sauceskålene, var det en alm. vittighed: „wil I ha no hundfjet?" — „la mæ gi jer no kattalle!", JSaml.[3] I. 85 (Mols).

kattevinde, no. jfr. Strackerjan II. 89.375, „erste Gewinn is Kattengewinn".

kautionere, uo. *haj kaðsjonīər får ham* (Vens.), = rgsm.

2. kave, no. se *sæbe-.

kave-rank, to. *i kavəråŋk kåəl* (S. Sams), strunk.

1. kavl, no. *ta ol atər kåvl* (Herning), stange ål på is, hvor der viser sig blærer, *kåvl*, jfr. kovle, 1. kubbel.

2. kavl, no. „spille k-", KrBörner. 563 (Rørbæk, Hobro), en leg omtr. = „kok af höne", se II. 251.47 a, nok = „kavs" (Sams), jfr. munk 8.

kavring, no. *kåwləŋ æn -ər* (Bølling h.); *[kōrəŋ]* (Læsø); se rugmels-.

kavte, uo. *de kawtər* (Herning), småregner.

kavæsel (?), no. *kawē·səl æn* (Ullerup ved Hurup, Thy), lille rum i hus, jfr. Kr. Alm.[2] VI. 322.961; kar-værsel?

kef, to. se *kjed.

kegle, no. sædvanligt Krist. Börner. 568.02, jfr. „slå til kile", 259.9; man slog med klode, JSaml.[2] III. 108; alm. brugt, se Ons Vlksl. VIII. 139, jfr. Ndl. Vlk. III. 47 m. m. henvisn.; Strutt Past. 364 flg. „kayles"; „zoni" el. „cioni", P. Arch. X. 428; slgn Fatab. I. 35, Zs. f. Völkerpsych. XII. (1880) s. 306; alm. brugt 1840 i V. Vedsted ved Ribe var at „kriges med k-r"; A. fik de 3 og kongen, B. de øvrige fem, hver stillede sine k-r op i nogen afstand fra modstanderens; det var tilladt at slå fra hvilken af sine k-r, man ønskede; sædvanlig begyndte A. og trillede kuglen efter en af B's k-r, slog han en k-, brugte B. den og søgte at ramme

med den en af A's k-r, han havde så kuglen foruden at slå med; hvor den kastede k- faldt, skulde den rejses; fordelagtigst var det at have sine k-r så spredt som muligt og modstanderens så tæt samlede som muligt; den, som mistede alle sine, havde tabt; spillet kunde, hvor modstanderne var jævnbyrdige, fortsættes dage igennem; et andet spil var trekant (s. d.); se spring-.

kej, udrbso. se kotsi.

kejr (?), no. „han lod for kæjr til at ville have hende", Kr. Anholt 56, ɔ: for löjer; trykfejl for læjer?

kejser, no. k-ens nye klæder, se nøgen II. 723.5 a m. henvisn.; i leg, se *snese.

kelle, no. vandøse (Sundeved).

2. kige, uo. se *al-.

-kiger, no. se *grød-.

kighus, no. hus, hvorfra der holdes udkik, se GldM. I. 44 (Laven, Linå.).

1. kik, no. se rugepotte.

kikke, uo. ordspil med degns navn Kik, se KrKT. 113.

kikkert, no. hvori kongedatters sygdom ses, Gr. KM. 129, se Arnas. II. 369, Rittersh. 183, Nordl. Sagor 9.3, Tr. pop. XVII. 39 flg., 213. 215, Straparola VII. 7, Gonzenb. nr. 45, Wh. Vlk. VI. 77.45, MagyarT. 156, Kat. Sar. II. 260, Chauvin VI. 133; MacCull. 82, „hvem fik hende?" besvares Folkl. IV. 206; jfr. Dennis Fjort 33; slign Registr. 9, æventyret forekommer hos os, se KrJ. 52 flg.; — k- at se over hele verden med, Kr. Mindebo 57, se Regist. 52 p.

2. kil, no. Dover k-, se Kr. Sagn III. 268.33, jfr. 3. ros.

kilde, no. best. *kålən* (Ørsted, Rougsø h.); *kæl æn,* brønd (s. d.); *kvæl æn,* kilde (Als); *vi æ il ve æ boń åw æ kæl eno·* (sts), sagen er ikke tilende endnu. — 1) vises af vandviser, Kr. IX. 77.22; hvorledes graves, Kr. Alm.[2] III. 5.16 flg., jfr. *kildesang; — i ævent., se møllesten; pige kastet i brønd, se spinde III. 492.1 b, Registr. 37; kaste sten i brønd, se sten III. 552.3 a, tjene III. 809.36 a; — hekse kærner smör i brønd, se III. 412.25 b, jfr. Wigstr. FS. 333.98, Hazel. VII. 18; — k- kaldes „travandtum", Kr. VII. 378, se navn II. 675.30 b; — bære brønden ind, styrkeprøve, KrÆv. III. 123, jfr. Aasen Ldsm. 34, Registr. 54; — hvorfor brønd ej giver vand, er giftig, Kr. Æv. III. 167, Registr. 68, jfr. Afzel. Sagoh. II. 186, Amins. VIII. 76, Asbj. I. 250; — øse vand af én brønd i anden, Arnas. II. 444 flg. — 2) kilde, jfr. vældhul, vældkilde; vist især om hellige kilder, se KrS. III. 208.26: drikke af vandet, to sig deri, offre; — en k- mellem Voel og Skannerup besøgtes Valborgaften; ved Thorsager, søgtes endnu 1890, JSaml.[2] III. 127; ved Skjærumbrokloster giver syndsforladelse til den, som toer sig i den, KrS. III. 196.984; gör seende, Thiele I. 216; — kilderejse, Dania IV. 181; offer i k-, KrS. III. 21.87, pjalter, potteskår; de som besøger k-, kaster penge i den som offer; præsten i Vrensted sænkede i forvejen et net ned i den för St. Hansaften, dagen efter trak han det op med pengene (Vens.); efter Aftonbladets Veckouppl. nr. 92 1901, fandtes i en kilde 2321 kobber-, 452 sølvmønter fra 1600; — på Mols offres 3 torsdage i træk, J. Saml.[3] I. 42 (Vistoft, Viderup); — midsommer kastedes penge i k-, Wigstr. FS. 280.20. 47, 312 leg, dans, 414.58. 59, jfr. Rääf I. 91, Hofb. Ner. 207, Runa II. 15, V. 11, se knappenål*; CavW. I. 182 flg., 255; offersang, Gejer-Afzel. Visor nr. 90, bön ved kilde, CavW. I. 429, jfr. DgF. VI. 123; — Helenes kilde, DgF. VI. nr. 337, jfr. Afzel. III. 99; se fremdeles I. 20, II. 119, III. 118. 137. 139; — k- smykkes med løvhytte, kranse, blomster strøs i, KrS. III. 218.04, 226.38; — en gruppe er „trefoldighedskilderne", der besøges aften trinitatis söndag; „den har i gl. tid haft stor søgning, som sés af de mange med klude og hår behængte kors, som er rejste; i vandet flyder mange skåle og bægere, som de syge har drukket af, somme kaster penge deri, hvilke af frygt for ulykke ej tör optages", Suhms Saml. I. 1. 119.8 (Kjesby s., Skåne); jfr. Fatabur. III. 155 flg., IV. 65 flg.; hver hellig k- er nordløbende, IV. 72 flg., 141 flg.; — k-r er fremkomne, hvor uskyldigt blod er udgydt, se Afzel. Sagoh. III. 103. 120. 122 øv. 134. 139, jfr. II. 119. 138, Runa V. 11, Thiele II. 31 flg.; — börn fiskes op af k-, se *barn 26.12 b; — bundløse k-r, se *bundløs; — gå rundt om k-, jfr. Wigstr. I. 120; sammenstilling med kilde. ritus i forskellige lande, se †kilde; jfr. by--

kildekrog, no. *kœlkråk œn* (Als).

kildemand, no. vætten i k-, CavW. I. 255, Afzel. Sagoh. II. 168. 221; helgen træder istedet, III. 111, jfr. *krogmand.

kildesang, no. visen, der synges under arbejdet med at hejse jorden op, se Bondeliv 364, tallie 2.

2. kile, no. se *kegle; „drive k-", smidighedsleg, KrBörner. 602.38, jfr. plov-, ri-, *sludder-.

killing, no. *kœləŋ et* (Als).

kinkelstue, no. „1641, tredie juledag døbte ieg kinckstumøens barn i Elsted", Kirkebogen; er det stue, hvor småbörn ventes? jfr. kinken.

kinkhoste, no. lægemidler: hundefedt, Kr. S. IV. 595.35; drikke smör af varmt spigerbor, —36; mælk af væderhorn, —37; mælk af øg, kogt på kinkblade, drukket af kinkhorn, —38.

kinse, no. se kjendse.

kippes, uo. *kipəs* (Agersk.), kappes.

kirke, no. *de wa, hwi han wa i kèrk* (Elsted), ɔ: blev døbt; „kast på e spån! sa kärringa, vaknä i körka" eller „ruter i trumf! sa drängen, vaknä i körka", Amins. III. 113. 114, se trumf 3; — kvinde hilser k-n, Wigstr. FS. 167.525; — „i Guds navn byggede de Bov k-", Wh. Vlk. XVI. 303.12, jfr. Temme Pm. 111.72; k- får tran-tiende, KrAnh. 28.63; lig bæres om k-, for at den døde ej skal finde hjem, Kr. IV. 391.496; *bæ om kerək* (Als, Viby), bære ligkiste fra vogn til grav; — nedbrudte k-r, se KrS. III. 125.11; ulykke følger, —139.718. 723. 730, jfr. IV. 250, se prædike II. 881.52 b; k- kan ej nedbrydes, JSaml. IV. 276; — kirkesagn, se KrS. III. 69, jfr. PVlk. VII. 2 flg.; — bygmester, søstre, se III. 746.30 a, jfr. *jomfru; — trold, Thiele I. 195, Faye 14, Glükst. Hitt. 58, Amins. III. 115, Segerst. 142, se *Find; — jætte, CavW. I. 36 flg., Afzel. Sagoh. III. 81—90; Wigstr. FS. 169.530, „jättar asade timret till Asarum k-"; jfr. Strackerj. I. 411 b. c.; — djævel, Thiele II. 91, jfr. KnoopPm. 71; — Sybille, KrS. III. 145.47; — det opmurede nedrives, Thiele I. 192, Kr. S. III. 161.19, jfr. Kr. XIII. 325, Aasen Ldm. 36, Hauken. I. 150, WigstrFS. 169.531, Afzel. III. 87, Aminson VI. 107, Segerst. 43; Thorkels. 192, jfr. 10.x, varde nedrives; — byggeplads vises af dyr: Kr. S. III. 156.800-1, duer; —802, krage; jfr. Ch. Not. 1 flg. due, Kennedy Fict. 286 krage, Mhoff 113.140 ravne; — af heste, KrS. III. 152.84. 85. 88. 89, jfr. Mhoff 111.38, Nordl. Troldd. 147, Thorkels. 107; — af kalve, kvier, KrS. III. 84.43, 160.823, jfr. Hofb. Ner. 241; — af stude, Kr. VI. 62.89; Kr. S. III. 153.786. 87. 810-24, IV. 275.99, Thiele I. 190, jfr. Segerst. 135; — hvor kors findes, Thiele I. 185, Krist. Sagn III. 155.98. 99; — rør falder af helgenfrues hånd, Afzel. Sagoh. IV. 167; sten falder af vogn, CavW. I. 269; sværd kastes, Thorkels. 191 ned.; økse ligger stille, Aas. Ldm. 37; — vises af Mariabillede på føløg, Mhoff. 111, af „rå", Rääf I. 70; — nisser, Segerst. 26; — djævel, Folkl. VII. 177; — hvor sne falder St. Hans, Mhoff 113.141, Ravnkjær ved Kappel, jfr. Hofb. Ner. 231, Légende Dorée 12; — hvor kirkeklokke flyver hen, Hofb. 184; antike forbilleder, Günter II. 55; — kæmper vil øde k-r, se 1. kjæmpe, sten III. 552.50 a, jfr. Aasen Ldm. 47, †kjæmpekast; trolde kalder den bjældeko, se II. 130.47 b, jfr. Hofb. Ner. 234, „Lofta hvita mär", Rääf I. 40; — k- bygget på levende dyr, se KrS. III. 181 øv., jfr. WigstrFS. 167.526-29, Bjerge Aarb. II. 24 flg.: — sunkne k-r, Thiele I. 268, jfr. Runa IV. 37.54; kirke synker, når gfærds sön læser 1ste messe, Arnas. I. 286. 288; Reykjavik k-, når 9 præster står for alter, I. 438; glemt k- genfunden, Segerst. 136; — hekse samles i k-, se Sande I. 53, Storak. Till. 9, Asbj. III. 165, Fries Sv. Hexpr. 25, jfr. Soldan I. 233; — i k- spøgelser, se III. 520.5 a; — vætters k-r, se Faye XXII., Runa I. 26. 29, jfr. KrS. III. 71.74; der indrettes rum til „rå" i k-, Nyland IV. 125; — offerkirker, Bølling k-, i hvis mur et tilmuret hul; Jannerup, Kr. S. III. 76.399, Kippinge, Skanderup, —402. 403; jfr. Gasl. 49, Amins. I. 117, Afzel. Sagoh. III. 85, V. 144, Wigstr. II. 347 flg., FS. 167.524, EFbo 220; — k-r ældre end syndflod (s.d.); ingen k- forbi, Kr. Æv. III. 293; — k- og trolddom: gå 3 gange baglængs om k-, se djævel, KrS. VI. 25 ned., 56; FriisVN. 71 b, se vekseldaler; jfr. Wigstr. I. 112, 193, II. 98; hoppe på ét ben rundt, — VII. 8, blive heks; jfr. JSaml. IV. 94, Fritzn. Lapp. 177, forskrive sig til fanden, Sm. Medd. II. XV. XVII; hekse danser nögne om k-, Wigstr. I. 143, påskemorgen; — pige, som ej vil have börn, fremsiger besværgelse

mellem alter og døbefont, —I. 193; — troldkvinder pisker k-, CavW. I. 353; fanden snor bånd om k-, for at trække den i dybet, Arnas. II. 6; griber mand indenfor k-dör, Arnas. I. 188; — karl i messeklæder indenfor alter vil djævel slæbe ud, —I. 499; — mand frelses, da han ser k-, Hmb. I. 333.14, Wh. Vlk. I. 7 (Færøer); i k- frelses kone fra troldkvinde, Arnas. I. 46; kone, som forfølges af alfer, flygter til k-, —I. 77; — k-dör skal stå åben, når båd er på hav, især om præst er med, Arnas. I. 631, Thorkels. 191; — „klaga för kyrkan“: moder viser den nøgent barn med bön, Wigstr. FS. 410.31; — lægemidler fra k-: k-bly, klokkerust, gravmos, KrS. IV. 584.31; jfr. kirkeklokke II. 130.24 b, rust, messevin; sand III. 154.50 b, se Wigstr. I. 99; — råd, når navlegæslinger ruges: spinde tråd i kirke rundt om alter, J.Saml.[3] III. 12 flg.; *Yɯərs cærk* (Hirtshals), „Stavads k-“, DFM. I. 105.09.52, to stene (Vens.).

kirkebly, no. i pengepung = vekseldaler (s. d.), KrS. VI. 235.95, jfr. Fausb. Agersk. 31; råd mod gigt, Thiele Overtro nr. 436; til ørenringe, Fatabur. III. 218, jfr. WigstrFS. 409.35.

kirkebod, no. „haj mud betal kjærkebod“, KrAnh. V, jfr. Dyrefabl. 208.544.

kirkedör, no. blæse i nögle, se fanden, Kr. Alm.[2] VI. 94.12, jfr. Bartsch II. 102.379, se løglehul; muld fra k- til lægedom, Kr. VI. 360.65, se sand III. 154.50 b, jfr. Wigstr. II. 398; gnide sygs skjorte på k-, KrS. IV. 628.68.

kirkegang, kirkegangskone, no. jfr. „bli kyrktagen“, Nyland IV. 35; „leiða i kirkjustólin“, JFærø 117; „Aussegnung der Kindbetterinnen“, Meyer Vlk. 188 øv.; „ceremony of churching“, Denh. Tr. 23; „la messe de commère“, Laisn. II. 14, konen tar præst i kjole og går ind; — Kr. Alm.[2] III. 117.95 flg., hvad hun skal undgå; jfr. IV. 71.16.17, se konegilde; — hun må ej gå over vej, anden mands tærskel, rindende vand; går over glød ud, JSaml.[2] III. 100; fortæll. om k-, Kr. KT. 118; hun gik ind i kirke med lys i hånd, 1497, se Dania III. 347 flg.; — hun er hedning til k-, Wille 202, WigstrFS. 385, Fatab. III. 214; se fremdeles Bruzel. 78. 81, Gasl. 27. 37, Amins. VI. 96, Djurkl. Unnarbo 35; Aldén 122 „taga kvinnor och kor i kyrka“; Hazel. VII. 22 (Valders); jfr. Guthrie 216, kone gik med naboersker ind under gudstjeneste eller i tom kirke, ud, rundt om kirken, hjem.

kirkegård, no. ingen vil jordes først på ny k-, se *først 168.2 a; Dyer ChL. 156; først begraves svin el. hund, som byggeoffer? se Tyack 80 flg., 164; hest begraves levende som indvielse, TrW. 78, se 2. bygge; — den sidst begravne er vagt, Dyer ChL. 156, jfr. Wilde I. 82. 213, Kennedy 187, Wh. Vlk. X. 405 (Grossensass), Rochh. DGl. I. 291; Braz[2] I. 260, slgn II. 28, sidst druknede rorgænger på spøgelseskib; — ingen vil begraves på nordside af k-, Wille Opt. 205, kun fattige jordes på østside af k-; CavW. I. 486 „frändelösa stafkarlar, främlingar“; Krist. Alm. V. 111.322, forbryder jordet; HBV. III. 84, i krog for sig jordes „Ortsfremde, Schullehrer, Handwerksbursche, Pfarrer und Zigeuner (Meiches, Oberhessen); dær jordedes forbrydere, selvmordere, udøbte börn, Northumb. Folkl. 100; — jordes selvmorder på k-, vender alle døde sig i grav, se Wilde I. 101, II. 68; — død får ro i viet muld, jfr. CavW. II. L, WigstrFS. 206.634, Mhoff 182, se Bjerge Aarb. V. 29; — Jætte vil jordes på k-, Runa IV. 39.62, en anden vil ikke, —VI. 37; — Aud den rige vil ikke ligge i uviet muld, jordes i havstokken, se Landnáma 2.19, jfr. Bjerge Aarb. V. 57; — begraves kristen mand i uviet muld, sker det med stav ned til liget; denne trækkes op, når præsten kommer og vievand hældes ned, Grönl. hist. Mindesmærker I. 399 flg., såvidt jeg véd findes en lignende skik i Sverige, hvor død er jordet uden præsts nærværelse; — danse på k-, se *danser; — på k- er frelse fra bjærgfolk, Kr. VIII. 20.

kirkegårdslåge, no. derpå smædevise fæstet, offentlig bekendtgörelse, Friis VN. 176.

kirkegårdsmuld, no. er magisk, KrS. IV. 580.11: lægedom at føres igennem; —584.29: til trolddom; —592.04: fra frisk grav mod lændepine; —603.15: mod tandpine; —616.23: bæres i pose om hals; —619.51: lægges under sygt barn; —VI. 82.19: lægedom ved k- fra kvindegrav til mand; —84.1: mod forgörelse fra sidste grav; —VII. 62.198. 209. 210: af præstens 3 skovlfulde på hoved, kende

hekse; i sko ligeså; —101.33: båret på hoved, synsk; —301.27: om hoved på forgjort ko; —421.98: fra sidste grav med besværg. på sygs hoved; —441.97: bæres om hals; — har man k- over sit hoved, kan man se hekse, Kr. Sagn VII. 91.301. 02. 06, jfr. *jord 247.34 b; — tager man k-, må det kun lånes (se II. 521.50 b) eller der må gives vederlag, se KrAlm.[2] I. 109.38, en håndfuld fremmed jord lægges istedet; Glükst. SØ. 97, sølvpenge; Fatab. I. 243, man må bede om tilladelse til at tage; mand vælter sig i k- for at få genfærd i tale, Arnas. I. 265, jfr. 267.

kirkekalk, no. se endnu Kr. S. VII. 474.51.

kirkeklokke, no. da Valsbøl (MSlesv.) ingen k- havde, råbte degnen folkene sammen, se Fb. Fra H. 4, jfr. Haukenæs IV. 127 flg., P. Vlk. VII. 146.11, Lincolnsh. Folkl. 424 flg.; — sølv, guld, messing, bly blandes i klokkemalm, Kr. Sagn III. 93.486 flg., KrAnholt 23.48, jfr. Wh. Vlk. XIII. 97.3, Sepp II. 405, Schw. Vlk. III. 178. 182. 187; ofte med den tilföjelse, at lærlingen, som lykkeligt støber klokken, dræbes af mesteren, se Wigstr. II. 352 flg., Gr. Sagen I. 164, Wh. Vlk. VII. 278, jfr. Mhoff 123.57, Hertz Elsass 115, Ch. Notes 108, Tr. pop. XVII. 592; — k-, røvet i København, hænger i Lybæk, Deecke 55; — k- kan lovlig stjæles af sogn, som ingen har, fra en kirke med flere, såfremt den ophænges og ringes af tyvene, inden den findes af ejeren, Rääf I. 80; — stjæles, Mhoff 117 flg., jfr. PVlk. V. 48.20; vender tilbage, Hofb. 184; — k- siger, jfr. 2. ringe; se Kr. Börner. 90, Sagn III. 102.32 flg., IV. 152 øv.; Dyrefabl. 205.17. 18, Fausb. Agerskov 45, se *enke, jfr. Rääf I. 79, Lidmål 24.140, Hels. Sägn I. 238, Sundbl.[2] 122, Amins. III. 113, Mhoff 117.148. 150, P. Vlk. III. 14.8. 9, VIII. 19.18, Rochh. DGl. I. 244; — anvendt om de tyske rigsstormklokker, den mindste: „giv skat!“, den mellemste: „hvem betaler?“, den store: „småfolk og bønder!“, Heimdal 7/11 1905; — varsler død, Thiele I. 254, jfr. Bartsch II. 95.326; — ringer af sig selv: røvet k-, Kr. S. III. 97.508. 522, jfr. Bartsch I. 292.388; Mhoff 17.14, over Eriks lig; BGt. 29, da danske stormer; da uskyldig, myrdet pige nægtes ærlig jordefærd, Bartsch I. 380.523; — k- vil ej ringe over slet mske, Asbj. III. 321; katolsk k- ej til reformationsfesten, 1817, Thorkels. 11; stjålen k- nægter at ringe, Bartsch I. 292.388; — har magisk kraft: rust afskrabet til trolddom el. som lægemiddel, Wigstr. I. 113, FS. 409.35, 415.65, Fatab. III. 218, Amins. VI. 117, Rääf I. 127, Aldén 123; — klokkefedt, Krist. Alm.[2] III. 106.32, jfr. *knagefedt, se Modin Sign. 11, WigstrFS. 416.69; — k-s ringen fordriver vætter, se KrS. I. 420.49, III. 9.16, jfr. V. 241.63. 64, under k- fristed for genfærd; Mhoff 277.375. 382, djævel kan intet göre den, som holder ved k-; Sv. Ldm. I. 243 kyser trolde, Wigstr. II. 202, Arnas. II. 67 flg.; — k-r kaldes „Ørby og Rørby tyre“, KrS. I. 420; „kobjælde“, Segerst. 199, Glükst. H. 60; jfr. „das Heinibach Hundli bellt“, Schw. Vlk. III. 182; „chiens de St. Phalier“, Laisn. I. 257; ch- de St. Maurice, Tr. pop. XXIV. 330; — indskrifter: KrS. III. 98, jfr. Ons Vlksl. IV. 225, Burne Shr. 575. 601, Schw. Vlk. VI. 154, Laisn. I. 256, „vivos voco, mortuos plango, fulgura frango“, se Otte, Glockenkunde (1884) s. 115; Bader, Turm und Glockenbüchlein (1903) s. 109, jfr. Dieterich, ABC Denkmäler 93, Rhein. Museum, 1901, s. 77; — ringe efter bjærgtagne, se Fb. Bjærgtagen 58. 121. 122, jfr. Glükst. H. 62, SØ. 106. 114; — viser vildfarne vej, Faye 133, jfr. Wh. Vlk. VII. 366, Tr. pop. XXVI. 356; — sunkne, Kr. S. III. 100.7, 162.33, IV. 149.41, WigstrFS. 170.533. 34, Afzel. Sagoh. III. 97, Rääf I. 78, Sm. Medd. II. 75; Segerst. 33, udøbt k- synker; — klokkesagn, se Kr. S. III. 93, Wh. Vlk. VII. 113. 270. 358, Bartsch I. 368.502, Schw. Vlk. III. 177 flg., IV. 45 flg., Lopez Alpi 151; — k-s historie og dåb, se Pf. GE. 395, Otte, Glockenk. 16 flg.

kirkelam, no. se KrAnh. 23.47, ben af lam indmuret i kirke.

kirkemur, no. se *fortælle, kakelovn II. 75.21 a.

kirkeport, no. åbnes 3 gange for et mske: ved dåb, bryllup, jordefærd, jfr. P. Arch. X. 566 (dobb. pag.).

kirkerist, no. risten i indgangsdören til kirkegården, slige var i årene 1830-40 vist alm. i Ribeegnen, jfr. DSt. I. 126, for at hindre dyrs adgang; JOlafssons Opt. I. 29, „jeg gik over den jærnrist, som man går på, når man går ind til kirkegården“.

kirkesand, no. se *sand III. 154.50 b, støv m. henv., jfr. Kr. VI. 360.65, Wigstr. I. 99, indgives sygt barn.

kirketårn, no. hvorfor Broagerkirke har 2 tårne, se Mhoff 116.146, minde om 2 sammenvoksede søstre, jfr. s. 542.538, = Thiele I. 30, Fjeneslevlille og Asger Rygs tvillingsönner; på luftrejsen (s. d.) støder hest hov mod k-, se Wigstr. FS. 40.64, Bjerge Aarb. IV. 154, Mhoff 530, Knoop Ps. 238, Schw. Vlk. VIII. 277.124, Folkl. X. 481, jfr. Schamb. 389; se klink 1; heksemøde i k-, se Sankt Hansdag III. 161.20 b.

kirkeugle, no. er ej = skovugle men sten- el. katugle, athene noctua.

kirkeværge, no. *kerkvæ·rə æn* (Als).

kirkeældste, no. *kerkæ·lst æn* (Als), = kirkeværge.

kirsebær, no. plukke k-, dom i panteleg, se Kr. Börner. 218.22.

kirsebærtræ, no. som kun blomstrer hver 100 år, Arne Slagelse 76, se *lind.

Kirsten, navnerim, KrBörner. 96.22.23, 128.93.95; Kjæn Dorrets *benhus (s. d.); „skidte K-“, Kr. Alm.² III. 152.40 (Assens egn), = savfiler (s. d.); „Bitte Kjæsten“, DFM. I. 107.86 (Durup s., Ålborg), en stor sten.

kise, uo. „de huggede hul på siden [af skibet], hvorpå de kisede hveden op“, KrAnh. 91, øste?

kispuds, no. leg, KrBörner. 533.16, jfr. bytte gårde I. 526.45, trold 5.

kissel, to. *kesəl* (Als).

1. kiste, uo. k-kolle, Krist. Börner. 265.89.90, slå kolbøtte, se kolle 6.

2. kiste, no. — 1) deri person skjult, KrÆv. III. 347, gl. kælling skjult i, jfr. Knoop Ps. 219; Bondes. Hist. 326, hvori en forræder, sat i kones sovekammer, jfr. Lee, Decamerone II. 9 s. 42; — barn kastet i hav i k-, se tønde III. 934.51 b m. henv.; — røver fanget i k-, se KrS. IV. 483.00. 12. 42. 43. 50. 52. 55; svensk soldat, —80.28; genfærd fanget i k-, Mhoff 262 ned.; — k- smækkes til over hals på den, som böjer sig over den, Kr. S. IV. 191.61. 63. 65; — k- troldegave, kastes i Hekla, Arnas. I. 487, Maurer Isl. S. 299, jfr. Fb. Bjærgtagen 81, se *bælte; — i höje hører man k-r smækkes i, se Thiele II. 207. 213, jfr. 181 lyd af smedehamren; KrS. III. 433.22. 25. — 3) *e kist ə de yñə ə sly; e jòl e bwə ə sly, om dær æ loə yñər ən* (Als), kornlade, se 1. slyde, hjåld; se *ben-, *hvede-, *korn-, *røg-.

kisteglad, to. se Jespersen, Subtraktionsdan. 18 anm., Festskr. til V. Thomsen 1894.

kjadder, no. *ǩaðər de* (vestj.), = kjas; vistnok også *ǩaðər*, uo.

kjagefalden, to. se kjæbe-, *tjagefalden.

kjase, no. *hañ hæ da ən gråw ǩas, dæñ kaəl!* (Als), kjæbe, kjæft.

kjasop, no. *hañ fæk ən slæm ǩaso·p* (Als), = kjæbop.

kjasse, uo. *ǩas 'ət nijər* (vestj.), harve sæd ned i sølet vejr f. eks.; *ǩasərij de*, om klægt brød.

kjatte, uo. *ǩati -ə -ət* (Elsted), jfr. *kjæfte.

kjed, to. *liə å kiə òw ə* (S. Sams); *ki* (Tunø); *de ær æ keəf i* (Als).

kjedel, no. i helvede skal holdes i kog, se KrÆv. III. 193, Tr. pop. XI. 422, XVI. 123, jfr. Sm. Medd. II. 9.2, Hertz Ww. 103, Maury Croyances, Lég. 236; Denh. Tr. I. 79 „deep as the hell kettles“.

kjedelflikkerdans, no. se Danske Folkedanse nr. 41, melodi nr. 48.

kjedelfører, no. deres historie og privilegier, JSaml.³ V. 1 flg.

kjedelkrog, no. se *fortælle, kakelovn II, 75.20 a.

kjedelost, no. *cijlwost* (Vens.); en ret; syrnet mælk varmet i kedel, så det ostes, oplagt mælk.

kjedelskede, no. når k- dingler, får Vorherre ondt i hovedet, KrS. VI. 147.23; lægges langfredag i fæhusdör, Wille 187; jfr. ABr.² 165 billed., „die Hohl“, Wh. Vlk. XII. 311; dens betydning for hjemmet, se Meyer Vlk. 67, jfr. skorsten III. 297.42 a.

Kjeld, no.

Kiļ gik i ə iļ
o brœñ hans tœər,
de wår eț så sær! (Lem, Rkb.),

slgn Kr. Börner. 118.82.

kjeltringehus, no. et taterhus, se Gaardboe Hl. II. 11 m. henv.

kjeltringelatin, no. jfr. Buntzen, Mytteriet i Börnehuset 90. 92. 94.

kjeltringevæv, no. en lille væverstol uden slagbord med to bomme, sagtens brugt af kjeltringerne.

kjende, uo. *keň keňə kœň kœəň* (Als); *dę ər ən tèŋ a kiňər eňt* (N. Sams); k- den rette, Krist. XIII. 81, Regist. 10; se Köhl. KS. II. 337-42, MCull. 20, jfr. Registr. 56 a. c, 136.

kjendskab, no. *kiň-, keň-, kœňskop* (Als).

kjendt, tf. „göre sig k- med en", bringe ham en gave (Søvind, Bröchn. S.).

kjere, uo. *kœr kœr kor kor* (Mols); *a hår ejt kor mœ om əð,* jfr. kjøre.

kjertel, no. *kœdəl œn* (Als); *hun slos te· mœ ketlər* (Sall.), der fremkommer kirtler på hende; bortkastes mod måne med sten, KrS. VII. 437.73.

kjole, no. *i merinoms kǫl* (Mols), merinos k-. — 1) pigens kjole, vættegave, forsvinder i kirke, KrS. I. 331.97; mands k-, som gör usynlig, Kr. Bindest. Kølle II. 86. — 2) præst, som ej har haft embede, får ved tiltrædelse „kjoleoffer", har vist været alm. skik, jfr. Glükst. SØ. 94.7; bære k- og krave ved maning el. trolddom, KrS. V. 229, JFærø 135; se *flæske-, *hak-i-röv-, prinsesse-, skinnes-.

kjæbe, no. *kaf œn* (Als); *han braflər å œ kœv* (Ulvb.), sludrer, giver mund; *et pa rø kijəvə* (Elsted), kinder, siges også om rødt æble; „met kiev wa bårre fresk å rø", Gillsj. 2; også om flöjsider for enden af bro, flöjene på fiskegarn (Vens.); se kjæft, miffel, muffel, snut; *hval-, *hvibre-, neder-.

kjæbeben, no. *kafben et* (Als).

-kjæbet, to. se rød-.

kjæde, no. *kę* el. *kę œn* (Als).

kjædebön, no. bön, som udsendes med det krav, at modtageren bestandig, skal lade den gå videre til to personer.

kjædetagfat, no. fangeleg af en række börn, som holder hverandre i hånden, Kr. Börner. 519.50.53, med navnene „klat i kjædegang", „kjædepinder", „klumpus", „langtomand".

kjæft, no. *kœft œn* (Elsted); „har du sét så stor en k-?", se *gab; *gi œn kawt* (Lem), et skrab med rive el. lign.

kjæftbinde, uo. dyr ved trolddom, så det ej kan æde, se Kr. VII. 134.70.

1. kjæfte, uo. *do gor så sœr o kawtər mœ ət* (Lem), bruger et redskab kejtet, jfr. kjatte.

2. kjæfte, no. *kawt œn -ər* (Lem), gren med kviste, sagtens tvedelt, tveje.

kjælder, no. *kålə œn,* pulterkammer også oven jord; *kǫlə et* el. *jokölə,* virkelig k- (Viby, Als), se kartoffel-.

kjælig, to. *kèlə* el. *kęlə* (Als); *fy fo skam, œ trowr, do œ kœlə, lœ inda· ek œ frœmə kuwən sij de!* (Agger).

kjæligflæge, no. *kœləflœq œn* (Lem), forkælet barn.

kjælling, no. spøgende navn til gift kvinde (Vens.), jfr. stodder; *dœr œr ən cœləŋ å hwa byj* (Vens.), kan siges, når der f. eks. i en stue er uensartede møbler; — k- forstyrrer ægtepars lykke for et par sko, som fanden rækker hende på lang stang, se Smith Stud. 68, Kr. IV. 342, GrMyth.[2] 991 anm., Liebr. Dunlop 503 a, Bartsch I. 515.21, mange henv. Köhl. KS. IV. 342; — k- solgt, Kr. SkV. 111.21; — k- til barsel, SkV. 19.3, jfr. HBV. III. 25; „k-stenen", DFM. I. 106.62. 63 (N. Sundby, Hvorup, Ålborg. — 6) jfr. Wh. Vlk. XVI. 305.40, se skovmand; se *først 167.51 b; *Aggerbo-,*bartskjær-,*elle-, krukke-,*lyre-, lyse-, natmands-, æble-.

kjællinge, uo. *cœləŋ* (Vens.), göre ophævelser over småting, gnave vedvarende; *cœləŋ øwər nuə, jęj,* ytre misfornöjelse over.

kjællingeflue, no. *kœləŋflyw œn -ər* (Agger), et møl (s. d.).

kjællingens lykke, no. *å ha cœləŋəns løk* (Vens.), ɔ: ha modvind hen og hjem, i henh. til ordspr.: „bare vinden vilde vende sig, til jeg skal hjem!" sa' kjællingen, hun havde modvind ud.

kjællingesladder, no. *cœləŋslaər* el. *-sluər* (Vens.), se Kr. Molboh. 9.25. 26, jfr. Gr. GldM. I. 28.

kjællingespring, no. de 7, jfr. KrS. IV. 149.41-43.

-kjællinget, to. se *for-.

kjællingeøre, no. *kœləŋørər* flt.(Mors), lapperne på ko- og svinehjærter.

kjællingfis, no. *cœləŋfiijs i* (Vens.), = kjællingpotte.

kjæmme, uo. djævelen k-r med glođende kam, se KrS. IV. 220.31.33. 73, VI. 27.95, 48.53 flg.

kjæmpe, no. *kœmp œn -ər* (Agger). — 1) kast efter kirker, se slyngesten; en mængde sten, se DFM. I. 100 flg.; kast af dronning Margrete, —100.62 (Ågerup s.),

af nisse, —110.13 (Ejstrup s., Arh.); af Sybille, —110.07 (Mols); af fanden, —111.91 (Bording), —113 (Nykirke, Angel); se KrS. III. 5-41 flg., jfr. Faye 110, Aas. Ldm. 47, jfr. 41, Kleiven 20, Glükst. H. 59, Thorkelsen 11, Gasl. 60, Rääf I. 40, Afzel. Sagoh. II. 118, jfr. 175, III. 88, Amins. IV. 112, Djurkl. Ner. 62, Runa V. 98.13, jfr. IV. 42.76, Nyland IV. 108; slgn Bartsch I. 27 flg.; — bygger *kirke, se 258.43 a, KrS. III. 25 nr. 5; økse fælles, se *hammer 199.19 a; — jord som tabes, se lufvante; troldpige tager bonde i forklæde, se plov II. 848.26 a; — kæmpesagn, se *Givfolk; kæmpebro, -sagn, -kast, GrGldM. I. 41; Grönsund har navn efter Græn, —II. 70; 3 k-r frier til kongedatter, Thiele I. 8; torden hugger efter k-, Wigstr. II. 357; han lysker sig, —358; — bor i fjældhule, Faye 7; Jættefolket, CavW. II. 45; Rise med jærnstang, Fær. Kv. I. 193; træder i ét skridt over fjord, Arnas. II. 75; uhyre stor, følges af hund, —II. 451; er god mod kongesön, —II. 361; — fundne fossile knokler, se KrS. III. 14.55, Faye 84, Rääf I. 41, jfr. Deecke 82, hvalben; — deres grave, KrS. III. 13 nr. 2, slgn Haas 65, stensætninger, „Hünengräber", jfr. Temme Pm. 213 flg. — **2**) plantenavn, jfr. Runa V. 54, „kämpar"; Amins. IV. 46, „släng-tamp"; Denh. Tr. II. 369, „kemps"; ligeså North. Folkl. 104; Amer. Folkl. VIII. 151 „violet fights", —331 (Korea); i min barndom brugtes til samme leg stænglerne af engelsk græs, armeria.

kjæmpeknap, no. jfr. Deecke 1.1 „Riesenknöpfe", echiniter, jfr. tordensten 2.

kjæp, no. glemt k- spår barsel, Kr. Alm.[2] III. 112.33; — Taternes kasten k-, se Gbo Ntm. 53, Hl. 86 m. henvisn.; — skat afmærket ved k- med kyse på, KrS. III. 434.30, 466.73; — banke på bjærg med magisk k-, Kr. Dyrefabl. 69; — slå dyr med k- til helbredelse, jfr. Mhardt BK. I. 251 flg. „Schlag mit der Lebensrute", se *fastelavnsris, Runa V. 63, give kvæg 3 slag af rönnekæp, når de får navn; — i ævent. sætter Trosvend sin kæp i jorden, at den skal forestille kongen, se Registr. 74 b; 1. tro, Gesta Rom. k. 111 s. 452.8, Wesselski, Mönchlatein s. 3 med henv., Jataka II. s. 115.211; jfr. Runa II. 22, et lignende træk i en leg; se *by-, *goddag-, *halm-, *trø-.

kjæpfoged, no. = grandefoged, som havde byens talliestokke, Friis VN. 23 b, jfr. knæpfoged.

kjæppedreng, no. *ǩæpdræŋ æn* (vestj.), glds øgenavn til underofficerer.

kjæpperyggedans, no. en leg, Kr. Börner. 321, om jysk?

kjæpstok, no. sidder løs i vogn som værge mod røvere, Krist. Alm.[2] V. 88.43 (Silkeb.).

1. kjær, to. *hañ wa möj ǩær a' ham* (Agger), holdt af ham.

2. kjær, no. best. *ǩåt* (Ørsted, Rougsø h.); *ǩar æn* (Agger); *kæ et* (Als); *Kjargor* (Vestervig s.); *Ajs Kjar*, personnavn; *æ war eñ te Ajs Kjas* (Agger); *Kjargån* best.; *Twiniǩaər*, stedsnavn (Elsted); „ingen må hugge ris i kjæret", Bjerregrav Bylov, jfr. isl. kjarr, krat, især på fugtig bund.

kjæreste, no. II. 153.5 a bære det k-, se Germania 1868 s. 311, †Weinsberg; — varsel, Kr. Alm.[2] III. 92.560 af græsstrå, —561 af kværnstang; KrS. III. 72.76 pryde St. Nikolajs billede med kranse; JSaml.[2] III. 118 ved rugkærne over dör, stå nøgen for spejl; glas med vin, vand, jfr. ærtebælg; i juletiden, FbJ. II. 88. 119; ved knækken i fingre, siddende havrekærner, JSaml.[3] I. 97; k- i legeremse, se Kr. Börner. 374.40; rim, Fausb. Agersk. 44; jfr. gadelam; *kort-, legestue-.

kjæresteplante, no. se *kål.

kjærlighed, no. rim og remser om, Kr. Börner. 378 flg.

1. kjærne, uo. *ǩan -ər ǩaənt ǩaənt* (Herning); når smör ej vil komme, KrS. VII. 195.60, glød under kærne, piske fløde med rön; jfr. Glükst. SØ. 100, kaste gammelt sølv i kærne; Hitterd. 65, kaste lidt fløde i naboens svale: „nu er din misundelse mæt!", jfr. Gasl. 55; Sundbl.[2] 157 vielsesring i kærne; — kjærne i *kilder 257.50 a; jfr. Ladelunds Elevforenings Aarsskrift 1907 s. 44; hekse tog smör: „en skefuld fra hver" og hvordan man værger sig, Kr. Sagn VI. 126.302, VII. 181.32, jfr. VI. 292.818; — en remse, Kr. SkS. 136.46.

2. kjærne, no. — **1**) *ǩæn æn* (Als), se ABr. 245. 247; den gemtes i ovn mod forgörelse, Aldén 107; mand bærer k- på ryg, Sgr. XI. 186, Bondes. Hist. 35, Sv. Ldm. I. 575. 589; k- lagt i seng, se *fløde-

bøtte. — 2) *can* (Vens.), kærre, som våd og vådreb køres på.

3. **kjærne**, no. *ǩan æn ǩanər* (Hern.); *ǩæn æn* (Als), æblekærne; „gjælde for den frammer k-", Gillsj. 47, det tungeste korn, se agter*; jfr. peber-, æble-.

kjærte, no. *kæt* el. *kèət æn* (Als).

[**kjærtesvend**, no.], se KrAlm.[2] IV. 59.184, leder brudefolk til senge, jfr. Tr. Lund XI. 181 flg.

kjæruld, no. fyld i dyner, se Feilb. Bondel. 59, Cav. W. II. 123 øv.; spinde, væve 12 skjorter af k-, Kr. XIII. 12, jfr. Registr. 45; se 1. fyn.

kjærv, no. jfr. neg II. 680.27 a; se *første-.

kjøbe, uo. *kyəv -ər ǩöjt ǩöjt* (Hern.); *viňər ən køfə ve æ mån, ska ən sæl ve æ löjtə* (M. Slesv.), ɔ: køber man ved slet lys, må man helst sælge det købte i halvmørke; bruden k-s, se Bondel. II. 49; jfr. op-.

Kjøbenhavner, no. — 1) *de ka do biľ ən Kjøvənha·wnər iň o et mæ!* (vestj.); stedlige talemåder, Sgr. I. 141 flg.; til københavnske börn, der kommer på landet, råbes: „K-, du savner din mammas papa!" (Sælland); spøgelsehist. fra Kbh., P. Arch. XII. 131. — 2) „en k-", hvilling, gadus merlangus, Kr. (vestj.).

kjøbmand, no. spörgsm. til svenden: „har du kommet sand i sukker, vand i brændevin" osv., Kr. Alm.[2] V. 124.53 flg.

kjøbstedfødt, to. „en gisle·hven kanalli o en måhle, dæ wa kjøbstaføj po lannet", Gillsj. 13, vittighed.

kjøbstedråd, no. byråd, se KrAlm.[2] VI. 318.

kjøbt, tf. se 1. knap, jfr. PVlk. VIII. 110.30 „geholen, gestohlen"; Schw. Vlk. VII. 276.

kjød, no. *æ ǩøð æ falən a· dæ* (Sall.), ɔ: du er mager; siger i gryden efterår, forår: *„høk təsij, la mæ fo plas!"* og *„hær ær a, hur æ do?"* — rende k- ud af panden på sig til mad, KrÆv. III. 343, Gr. GldM. I. 196, Registr. nr. 66, jfr. Henriks. 48; — et pund kød af sin krop, DgF. III. 847 b, jfr. Köhl. KS. I. 212 flg., Cloust. Fict. I. 62, Globus 93. 79 a, se †Shylock; jfr. *hugorme-, lamme-, ransel-.

[**Kjøge höns**, no.], se Vorherre III. 1087.12 b.

kjøkken, no. *kykən æn -ər* (Agger); *køǩən et* (Als); se fram 2.

kjøkkenskab, no. *cykənskạƀ è* best. *-ə* (Vens.), = rgsm.

kjølbåd, no. *cøḻbo̤ i* best. *-bə̀i* flt. *-bo̤* (Vens.); *cøḻbo̤ æn* (Hune), = rgsm.

2. **kjølle**, no. *kyḻ æn -ər* (Agger; *haň kam uwð o tjæn, så snår haň ku løwt æ kyḻ* (Agger), ɔ: töjrekøllen; store næver kan også kaldes *„kyḻər"; magisk* k-, Kr. Æv. III. 181, se *plump-, vom-.

kjön, to. se Friis VN. 137 b.

Kjøngs plaster, no. *ǩöns plastər* (Agger), meget brugt lægemiddel.

kjønk, no. *cyŋk i* (SOVens.), lille stak af hø, tørv el. lign.

kjönne, no. *når ən pejsər i æ hyw̱l-spor, så for ən æn ǩöṉ i si yw̱* (Agger), se bygkorn.

kjönrøg, no. *ǩöṉrøq de* (Agger).

kjönne stue, no. *æ köṉ stòw̱* (Øsby, N. Slesv.), storstue.

kjøre, uo.
køə ǩo̤ ǩoə (Tunø);
kyə ǩø køə køə (Als);
kø fram (Stævning, Als), betyder kun at k- fra den ene stak til den anden; *wi ǩer grås, wi ska kiər ætə grås få Sårən* (Mols); — gående mand har ej tid til at k-, KrAlm.[2] III. 192.82; — mand vil ej k- tilside for bjærgmand, KrS. I. 281.940; — k- i fandens navn, så går hest, KrS. VI. 10.30; — k- baglængs, Krist. Sagn V. 563.81. 85-87, 572.16, blændværk; — k- ind natten igennem, KrAlm.[2] I. 43.59; — k- omkap, Kr. S. IV. 222, frue med fanden; —224 præst med genfærd; se *jord 247.27 b; jfr. kreds-.

kjørende, tf. genfærd, se Kr. S. IV. 138.508 flg., 146. 167. 187-231, V. 57 nr. 15. 16; jfr. Hofb. 15.

-kjører, no. se potte-.

kjørevogn, no. *ǩeruən i* (N. Sams), vogn, jfr. †vogn.

kjørhælding, no. munden går på ham i én *ǩøhæ·ləŋ* (Als), i et væk.

kjøring, no. indkørsel, Kr. Alm.[2] VI. 330.21 (Gjedsted, Rinds h.).

kjør-i-ros, no. *ǩørirå·s* (vestj.), miskmask.

1. **kjørl**, no. *[cøṛəl] æn* (SOVens.), hvirvel i hår el. vand.

kjørmesse, no. *ǩøṛəmos* el. *kyjərməs* (Agger); *ǩöṛmus* Herning; blæst k-, se

KrAlm.[2] I. 66.96 flg., jfr. Amins. IV. 106, Busch Volksgl. 40 „Lichtmess".

kjørmessegilde, no. se KrAlm.[2] IV. 26.71.

kjør-omher, no. *kyromhæ·r* (vestj.), sammensurium.

kjørsel, no. se ægt-.

kjørvel, no. se tjörne-.

klafesse, no. *kom i klafe·s* (Lem), knibe, vanskeligheder.

klafilte, uo. i forsikringer: *de æ, klafilt mæ, san!* (Lem), se Sören III. 744.26 a.

klafonnes, no. „klappunes Jens" (*Als); se Kr. Börner. 227.9, 515.31 flg., *kaput; jfr. „kurre gömme", Ungdomens Bok 15.28, P. Arch. VIII. 432 (Sverige); „Finkenstein", Kück 24, Urquell VI. 206, P. Arch. XI. 527 (Ital.), se *tvebrænde.

1. klage, no. *klaq* (Læsø), se tel; jfr. mog-.

2. 3. klage, no. uo. *klaw* (Als).

klajsbær, no. se klase.

klamme, no. en smal ambolt, hvorpå skifertækker tilhugger pladerne (Askov), jfr. *skiferøkse.

klamp, no. på tagsten: den fremspringende knast, der hviler over lægten (vestj.).

klampdagger, no. klodset person (Sall.).

klampe, uo. se 1. *bolde.

klamphugger, no. *klamphòqə æn* (Elsted), fusker.

klanter, no. *klåñcər i* (SOVens.), klunt, klodset person el. dyr.

klantre, uo. *go å klåñcər* (SOVens.), gå slæbende, falde over egne fødder.

klap, no. se *bord-, ære-, øre-.

klaphynde(?), no. *klapø·n* (Lem), leg: ligge med hoved i piges skød, lægge hånd på ryg, gætte hvem der slår i den; se Danmark*, *hynde.

klapning, no. *klapnəŋ æn -ə* (Als), småknipper halm.

klappe, uo. k- sammen, jfr. CavW. II. 437, Tr. Lund [2] IX. 152, Tr. pop. XX. 461, Rabelais IV. kapp. 12. 14. 15.

klappedans, no. se KrAnh. 104.49.

klapper, no. se *mund-.

klapping, no. møgbrændsel, se Bing Læsø 67.

klarekjedel, no. ved brænde vinsbrænding; *æn piq sǫd o waqt ve æ klår-kæjəl* (Billum ved Varde), se Kr. S. VII. 168.561.

-klaret, tf. se *af-.

klaring, no. gammelmandsbal, se JSaml.[2] III. 111.

klase, no. se klajsbær.

klat, no. se *revle; pige-.

klatgjøde, uo. *klatgyə* (Herning).

klattre, uo. *kladə* (Als).

klattrestang, no. *klatərstòŋ æn* (Elsted), den lodrette stang til at klattre opad i „galgen", klavremaskinen (s. d.).

1. klave, no. — **2)** se klove.

klaveböjle, no. se KrAlm.[2] I. 90.54, hestene bar drættet (s. d.) om halsen i en kl- (Tøstrup, N. Herred, Randers).

klavre, uo. *klafə* (Als).

Klavs, no. „K- Klump" (*Als), øgenavn til K-; se KrAlm. V. 158.13, „Kræmmer-K-", en bissekræmmer.

Klavs nar, no. se Sgr. XI. 2.4, JK. Ævent. I. 195, KrS. III. 374.

kledder, no. se æv.

klegjøde, no. *klægyjə de* (Lem), = klemog, gødning, ublandet med jord el. tørv.

-klem, no. se *dör-, *klim-.

1. klemme, no. *klęm æn* (SOVens.), se *vand-, øre-.

1. klese, no. *kles æn* (Als).

klid, no. *klicər* fltalso. (SOVens.).

klikke, uo. om en jodlende lyd, hvormed man kalder hinanden i skoven (*Als).

klime, no. se KrAlm.[2] VI. 318.

klim-klem, no. *[ta klim-klæm]* (Lemvig), en tagfatleg, se Kr. Börnel. 518.46.

2. kline, uo. *klin -ər klint klint* (Herning), se over-.

klinegilde, no. jfr. KrAlm.[2] III. 4.13. 14, IV. 35.99, Bruzel. 22 flg., slgn Kück 188 „Lehmen" el. „Klewen".

klinegård, no. gård som klines, se KrAlm.[2] IV. 35.99.

klinepige, no. jfr. Wh. Vlk. VI. 113.

klinge, uo. *kleŋ kleŋə klaŋ kloŋən* (Als).

kling-yssen, no. i ævent. skal skaffes tre „kling-yssener", Krist. Æv. III. 94 (Sundev.); den sidste del af sammensætningen synes at være øksne, se okse, okser med klokker? jfr. Registr. 52.

klink, no. — **1)** jfr. kirketårn. — **2)** spille k-, se Kr. Börner. 566, jfr. Wh. Vlk. XI. 463, Rivista I. 632, II. 407, P. Arch.

XII. 31; her og der råbes k-, når man slår i tagfatlege.

klinke, uo. — 1) *han fæk æ ku kleŋkət o* (vestj.), tilslået i handel uden at ønske den.

klinkepung, no. jfr. Fb. Bondel. 237. 314; tysk klingbeutel, jfr. P. Vlk. II. 29, Bartsch II. 228.85.

klinte, no.
„row å klitt, de ka fo en mand te å stritt,
men hejr' å skråd, de gjø ham bår";
el. „tidsel å klitt, de gjø bondmanden godt,
men osv." (Randers egn).

klippe, uo. *hąj æ nåk blòwən klepə får ən fijskèləŋ* (Vens.), ɔ: narret, f. eks. i hestehandel; „a vild' da ligodt ett legg' o æ jawn jord a la mæ klepp'" (vestj.), ligeså, udtryk fra fåreklipningen; gæs, höns kan klippes ved trolddom, Kr. Sagn VII. 319.30 flg. 322.61; *klep mæ peski* (SOVens.), slå så det rigtig snærter; strid om at k- og skære, se III. 277.46 a, ström, tvær, jfr. Liebr. Dunlop 516 b, Ralst. RF. 35.

klippes, no. en fugl, strandskaden, fordi den siger: „klip klip!", KrAnh. 112.74.

klistermikkel, no. *klistərmekəl i*, person, som udfører dårligt arbejde; *klisterwærk* (SOVens.), dårligt arbejde.

klitbo, no. se stranding.

klivshöne, no. *kliwshǫn* (Mors), klyde.

1. klo, no. *kloə æn kløə* (Als), se ørne-.

1. klod, no. — 1) *klå et* (Als), jfr. *føl.

klodse, no. vistnok endnu i begyndelsen af 19. årh. ukendte i Lindknud, (Malt h.), se FrRA. III. 139.

klog, to. *klåək* el. *kloək, klåkə* el. *klokə* komp. (Als); den k- pige, se Gr. Æv. II. nr. 10, Kr. Mindebo nr. 29, Bindestuens S. nr. 18, Bjerge Aarb. VIII. 11. 24 m. henv., jfr. 66 flg., Crane 311; klogere end *præsten (s. d.); jfr. *hoved-.

klogfolk, no. se *Dronninglund.

klog kone, no. se KrS. VI. 311 flg., Maren Hånning, jfr. VII. 47.163; VII. 240.911 Vindblæskonen, An Mari Jensen i Nordborg 1910 (Als); jfr. WigstrFS. 322.69, 338.14.15, Kr. Alm.[2] V. 150.416-18, præst lærer kone remse, hjælpes af hende, jfr. Mhoff 210; se signe; heks.

klog mand, no. bl. de bekendteste kan nævnes:
Jens Kusk, KrS. VI. 265.768;
Hals Præst, —775;
Præste Jens, —785;
Beggen i Gislum, —790;
Randrup, —798;
Per Jakobsen, —799;
Frans i Slævstrup, —804;
Sander i Lönborg, —807;
Klemmen i Sortemose, —810, jfr. JSaml.[3] I. 48;
Enevold Urede, —818;
Kristen Spillemand, —820;
„æ kloge dreng", —823;
Hvide Smed, —828;
Hans Höjer, Gredstedbro, —832, jfr. Fr. RA. III. 65, den kloge i Vilslev;
Brögårdsmanden, —833;
Jens Damborg, Rold, —834;
Jörgen Jörgen, —837;
Per Smed, —838;
Per Fløderöv, —839;
Niels Skovfoged, —840; m. flere;
Sillesthovedmanden, Kr. S. VII. 452.46;
jfr. WigstrFS. 347.36, Folkev. VIII. 451.7; „ronekall" 468.30; Enestr. Finbo 167 flg.; se Joh. Skars Visknut 1898; Nordmand*.

klokke, no. — 1) kalder folk sammen til bystævne, Krist. Alm.[2] I. 7.12 (Nordby, Sams); — røvere har spændt reb med k- over vej, se reb III. 26.6 a, røver, jfr. Wh. Vlk. VII. 279 med henvisninger, Bartsch I. 444.618 flg.; ligeså under flod for at gribe skibe, Schamb. 1; — „der ringer to k-r" i en sangleg, Kr. Börner. 214.40; småk-r bårne på klæder, se *bjælde; hvad k- siger, se kirkeklokke*. — 2) ur; *æ klåk æ gon istå·* (Agger); hvorledes k-slæt bestemmes uden ur, se skygge III. 347.21 a, tid 789.20 a, 25 a; k- bringes til urmager, Kr. Alm. VI. 63.140; — k- på Engelsholm, som blev vredet for at vinde væddemål, går derefter aldrig rigtig, KrS. III. 284, jfr. Rh. Arg. I. 207, Birl. III. 189.64. 65, Jahn Sagen 299.379; — k- standser ved spøgeri hver aften, KrS. IV. 149.41; — remse: „k-n 1 smör jeg fedt", KrBörner. 158 flg.; „hvad er k-n?", Krist. Börner. 330, tavleleg; — lystige svar, jfr. Amins. VI. 89.57, Wh. Vlk. VII. 145, PVlk. IV. 15.4, VII. 171, Tr. pop. X. 631; eller „syv skjelling i potten", eller „den er for skræddere og skomagere, men it for ærlig folk" (Randers egn); „klokkestenen" (Lyø), DFM. I. 105.79, —07 (Mygdal, Hjörring).

klokkemager, no. gjorde stueure i stand og forfærdigede ny, indlod sig ikke på lommeurarbejde, se JSaml.[3] I. 99 (Mols).

kloster, no. sagn om, se Kr. Sagn III. 194.23; k-, hvor djævel er munk, Gering II. 123, jfr. broder Rus, Nyerup Morskabsl. 239, Thiele II. 74; „bryde k-“, jfr. Ndl. Vlk. XV. 1 flg., se Afzel. IV. 18, P. Arch. XIV. 113, Urquell VI. 178; se *Børglum-.

2. klov, no. se *brette-, *fåre-.

2. klove, no. jfr. pråsekjærte; — et garn, som anbringes på en tofleneret trægaffel (Skagen); se *hænge-.

klud, no. drage „k- på k-“ i æventyr., se KrÆv. III. 227.40; se *gryde-.

kludepatte, no. *kluwədpat̨ æn* (Mors), = 3. sut (s. d.) til småbörn.

kluggre, uo. *æ hywl kluqrər* (Lem), ɔ: har 4. slup (s. d.); lyden, som derved fremkommer: *kluqər*.

klukæg, no. *no hår a mi klukek̨ lå* (Lem), ɔ: sat det sidste til.

klump, no. 2) „mælk og klump“, bollemælk; „tyske klumper“, melboller med flæsketærninger, hvortil sirupsovs (*Als); jfr. *Klavs; se ler-.

klumpus, no. se *kjædetagfat, *kolumbus.

klumsk, to. sulten, se KrAnh. 128.

klung, no. „troldkonen kastede en sådan k- på dem, at de alle sov til midaften næste dag“ (Viborg—Skive), se J. Saml.[3] VI. 337; henvises kan til Folkev. XI. 454.265, Aas. klumsa, uo. göre målløs.

klunke, no. „sengeomhæng med klunker“, Skjoldborg, Bjærregaarden[2] s. 45, fryndser.

klunt, no. skældsord til bønder og ikke-sømænd, Dania III. 16 (Læsø).

klunte, uo. *no skat do kom te å kløñc* (SOVens.), ɔ: bøde, betale gildet.

kluntrövet, to. *kløñcröwə* (SOVens.), om person el. dyr med tyk rumpe.

klyne, no. *kåst klyñ* (Hern.), om -*ñ* (?) men: *graw̨ törə; klyn æn klynə* (Als).

klyneret, to. *klynərə* (Als), knoldet.

klyning, no. *[klynəŋ i]* (SOVens.), stor, klodset ting: gæsling, ælling, kylling, tørv, roe, kampesten.

klynster, no. *klønstə [et]* (Als), nøddeklase el. lign., jfr. klyster.

klyttre, uo. jfr. ABr. 239.

klyver, no. 2) *klyw̨* (Lem), *klyvi* (Herning), træforkast til harve, jfr. klyvejærn.

klæb, no. „hun har en beskit klep, hold din klæp“ (*Als).

klæbbreast, no. *klævərąst* (vestj.), skæo. til en ranglet ko: knoglerne i den rasler.

klæbbremølle, no. *klæfəmøl̨ æn* (Als), også fig.: *høə, vor æ k- gæə å' heñ!* ɔ: munden.

1. klæde, no. *æn boñən klę* (Sall.), et uldent, trekantet törklæde; „mi jennest arpårt får mi bø'n lå i dje kled'“, Aakj., ɔ: knytteklæde, hvori fattigmandsbarn bærer sit eje; *klæj [et]* (Tandslet, Als), barneble; k- skåret i stykker ved skilsmisse, se uærlig m. henv., se *aske-, *kaste-, slåløs-.

2. klæde, uo. *di klęər djæ bąr å æ boti·k* (Agger), ɔ: bruger ikke hjemmegjorte klæder;

væm dæ klæ̨r sæ i vajməl å læ̨r,
di har ål̊ti klæ̨ər,
væm dæ klæ̨r sæ i tosəl å blå̊qən,
di kañ go nå̊qən! (Branderup, N. Slesv.).

klædeknap, no. som tungeprøve siges: „blå k-“, Kr. Börner. 134.64.

klædemon, no. *klæj-* el. *klæjsmol æn* (Agger).

klæder, no. klædedragt, se KrAlm.[2] III. 53.261 flg., JSaml.[2] III. 133, se TrLund IV; jfr. Bruzel. 26; — k- luftes Kristi himmelfartsdag, KrAlm.[2] III. 61.4.5; jfr. Gasl. 42, Marcidag d. $^{25}/_{4}$; — den, som bærer nyt töj n a p p e s (s. d.); — den henrettedes klæder tilfalder bøddel, se Mathiesen, Bøddel 82; — dødsvarsel af k-, KrAlm.[2] III. 168.80; — k- til n i s s e, se II. 688.6 b, Wh.Vlk. VIII. 143; — „komme n ø g e n og dog klædt“, jfr. Wh. Vlk. XVI. 287 „Köchinprobe“, Folkl. XVI. 178, P. Arch. XIII. 414, slgn *kloge (s. d.) pige; — „k e j s e r e n s nye k-“, se Simrock Vlksb. X. 368 Uglspil; jfr. Arnas. II. 539, Rittersh. 359, Ndl. Vlk. III. 43; — k- som sol, måne, stjærner el. lign., mands el. piges, KrÆv. III. 97. 156. 161. 228; jfr. J. Færø 310, Bergh I. 7. 8, Segerst. 83, Bondes. Hist. 106, Amins. VIII. 78, Sundbl.[2] 214; — Askepots k-, se Cox, Cinderella, Catskin, Cap o' Rushes; — k-, ej mand i n d b u d t, se Köhl. KS. II. 582, Crane 296; se *alters-, lig-, *løbe-, præste-, skind-.

-klædt, tf. se over-.

klægfod, no. skældsord fra Skads h. til folk norden Varde å, se Kr. Alm.[2] VI. 26.85, se *kløverast.

klække, uo. *de ka et̨ klek̨ få' ham̨* (Sir), forslå.

2. klæp, no. = klæpål, angvilla latirostris, Kr., jfr. bredpande.

4. klæp, no. „klæpper“ kaldes enderne af nogle agre, der er skåret fra en vang og som dyrkes for sig, KrAlm.² VI. 330.18 (Ørum v. Viborg).

-klæp, no. se *gjelde-.

klæpling, no. kærv bundet af 3 små rugneg, KrAlm.² I. 43.55 (Skanderb.).

klæppi, no. *klæpi* (Lem), person, stor af alder, klæppert.

klø, no. *do ska få klę* (Mols), prygl; se læderager.

kløft, no. se *tve-.

klöjtre, uo. „hwodan er e', do gor å klöjter?“ (SOVens.), gå klodset f. eks. i store træsko.

3. klør, no. *klęər æn -ən* (Mols), *klærœs* (sts), se Spartanus.

Klørhans, no. „K- på Brattenbjærg“ ved råd, se KrÆv. 167; rejsen til Klørhans, Kr. XIII. 106, ɔ: djævelen, jfr. Registr. 68.

klørknægt, no. få k- til at snakke, Kr. Börner. 343.54, en kortkunst; Sgr. XI. 126.343, *a ka fo kløknèjt te å prę̄k lisågåt som ən præst* (Bjerre h.), betydn.?

kløv, no. *kløw et* (Als), stejl skrænt ned til havet.

1. kløve, uo. *klyw -ər klöw klöwən* (Herning).

-kløver, no. se ord-.

kløverast, no. skæo. fra Skads h's folk til dem norden Varde å, se KrAlm.² VI. 26.85, jfr. klægfod.

kløvning, no. gerningen at kløve; uformelig klods af noget; *i klòwnəŋs mèlma; i liə k-*, en styg, klodset hest; *i sęr k-*, om en klodset person (SOVens.).

KMB, skrives helligtrekonger (s. d.) på döre, ɔ: Kaspar, Melkior, Baltasar, se AEysn 100. 112. 160.

knage, uo. *knąq -ə -t -t* (S. Sams), knuse, f. eks. en gl. lervæg, der påny kan blødes op og sættes; „knage sild“, røge dem; „knagesild“, holstensk s- (*Als).

knagefedt, no. fedt, hvormed knager i mølles tandhjul er smurt, bruges som lægemiddel, KrS. IV. 585.39, jfr. klokkefedt, se *kirkeklokke 260.8 b.

knageskytter, no. *knåqskøtər æn* (vestj.), en svær karl.

knagestok, no. *knåqståk æn* (vestj.), = knagepind.

knagvejrlig, no. *knåqvæjlə* (Lem), hårdt vejr.

knalderarbejde, no. småsyssel (SO. Vens.).

knalderværk, no. dårligt gods, også små ubetydelige ting; „haj gik å soll' knapp å nol' å sånt no knallerwærk (SOVens.).

knaldre, uo. i mangfoldige sammenstillinger; *knalər å plø, å mur, å lyw, å jò bǫn få fålk* (Vens.); *knalə å ə dö* (Als), banke hårdt på.

knaldring, no. „i wæjsten k-“ (Skagen), storm af vest.

1. knap, no. spille om k-per, forskelligt, se KrBörner. 334.16, Laisnell II. 150, P. Arch. I. 251.35, XII. 480, North. Flk. 103, Schw. Vlk. VII. 146, jfr. klink; *seð ve æ knap i æ kerk* (vestj.), ɔ: sidde yderst i stolen; — for bordenden i hjemmet, er der plads til to, sidder den inderste *i æ krǫq;* se *prannis-.

2. knap, se ord-.

3. knap, bio. karl siger: „a kommer k-“, præst forstår det ikke, KrAlm.² VI. 251.50.

knapladen, to. temmelig knap (Sall.).

knappenål, no. må ej bortgives, Kr. Alm.² III. 91.45 flg., jfr. Bartsch II. 58.184, men nok lånes, Addy 100; ej tages op söndag, Kr. Alm.² III. 138.12, sålidt som mandag, KrAlm.² I. 156.60 flg., jfr. Wigström FS. 367.70; — forvandle til fugl ved k-, Macculloch 153, Cloust. Fict. I. 444; — offres i kilder, KrS. III. 233.65, jfr. Meyer Abergl. 114; — stikkes med spidserne opad i prædikestol, KrKT. 54 flg.; — leg med „nipsnåle“, knipse til k- og vinde, hvor 2 ligger overkors (Fyn).

knappestøber, no. = rgsm.; „k- laget“ bl. gårdmænd, se lag III. 365.40 b.

knap-rebpind, no. *knaprevpiŋ æn* (vestj.), bindselpind.

knark, no. *è knark,* lyden; *i k-,* personen.

knarkevogn, no. jfr. Kr. Alm.² VI. 116.70; Wigstr. FS. 211.647 „ledvagn“, natravn; se *dumpervogn.

knasse, uo. *knasi mæ æ tæŋ* (Lem), knase.

knassebider, no. hånsord om en, der med besvær slår sig igennem (Himmerland).

knassevorn, to. *knasiwon* (Lem), kan

siges f. eks. om brød med sand i, der knaser ved tænderne; om hvad let går i stykker.

knasteret, to. *æn knåstərə kæp* (Als), se *fastelavn.

knave, uo. *knaw knawə knawə; vo dæ hæ væn kvan* (korn), *ka dæ tit væ let få æ køə å knaw* (Als).

knavebid, no. *knawbet* (Als), pibespids.

-kneb, no. se [dødninge-], mave-.

knebel, no. *æn sölə mawər knevəl* (Ulvb.), om dyr; *kneblər* (Mors), småbörn.

kneble, uo. *knevəl -vlər knevəlt knevəlt* (Herning).

1. knibe, uo. *kniv -ər knev knevən* (Herning).

2. knibe, no. *knif æn* (Als), klaptræ; se *bitte-mand-i-.

knibehård, to. en „knivhård“ stodder, Aakj., overmåde hård, gerrig.

kniple, uo. se Bondeliv 116, Dania II. 192 flg., KrAlm.² V. 5.4.5; delvis fritagelse for skolegang, Fausb. Agersk. 41 (1789); knipleskole, jfr. Meyer Vlk. 155, Birl. II. 436.394; optog og fest, Ons Vlksl. VII. 223; jfr. Wh. Vlk. XVI. 348 (Böhmerwald); navne til forskellige „slag“, Tr. pop. IX. 135 (Belgien); arbejdsrim, se Dania II. 194, jfr. dag I. 170.29 b, 2. slinte; jfr. Tr. pop. X. 274; Am. Folkl. VIII. 81 strikkerim; se *skjære.

1. knippe, no. se *fise-.

knippel, no. i ævent. så tung, to mand kan ej løfte den, Kr. V. 274; „gå med k-“, Kr. Börner. 225, leg.

knirk, no. *həj seər i knerki* (Vens.), i hårde kår.

knisk, no. *knisk è* (SOVens.), puf el. stød med hånden i legemets overpart, mens modstanderen fastholdes; uo. „haj kniske ham åjer hagen, i ansitje, i hwot“.

knisse-knasse, no. Krist. Börner. 170 ned., pebernøddeleg.

kniv, no. lege med k-, Kr. Börner. 334.17, lukke k- op; —18, hugge k- mellem fingre; —19, vende oplukket k-; —529.01, stikke galt; —648.18, kaste med k-, tavleleg; „kåst knyw“, jfr. Hübertz Ærø 272; Wh. Vlkl. VI. 363. 402, VII. 139, ABr. 444; en lignende leg med sten, se III. 555.20 b; — k- sat over dör er rakkers skilt, Kr. Alm.² V. 113.17; — varsler: Kr. Alm.² III. 170.03, overkors, — lig i huset, jfr. Tr. pop. XVII. 378; —06, med skarpen opad — død; —07, står på spids — død; jfr. P. Vlk. VI. 139.8 flg.; Arnas. II. 558, falder k- på spids, er mand ej fej; k- i brød juleaften, se FbJ. II. 97 m. henv.; — k- må sålidt som synål og saks bortgives, se knappenål*; jfr. Bartsch II. 133.569, Wh. Vlk. XVII. 453.12 (Frk.), Tr. pop. XX. 322.13, 366; — k- værger, over dör, når kvæg drives ud, Kr. S. VII. 300.15-18; i vognstjært mod spøgelser, KrS. V. 247.89; jfr. Asbj. III. 68, over dör mod huldre; — kastes i hvirvelvind* (s. d.); — kastes i skattelys, skat ses, KrS. III. 441.58; jfr. sat i træ, huldregård ses, Faye 39, Sande II. 208; — k-, gjort af *angerstål (s. d.), magisk; ligeså k-, der har dræbt, læger, se sværd III. 691.52 a, jfr. Daae I. 208, Sande II. 266. 283, Sundbl. 381; — livsmærke, se Krist. Æv. XI. 200, XIII. 170, Bondes. Hist. 198, P. Vlk. III. 5, Bartsch I. 475; jfr. Sgr. VIII. 14, vand til blod, Rafn NF. I. 60, Rolf, Kr. S. k. 31, spor trådte i jord; mangfoldige henvisn. Perseus III, „life token“ i regist.; — lagt under sæde på *havfrues (s. d.) stol, DgF. 42; se *gaffel; *bukse-, *fjer-, *hvidskaftet-, rende-, *skage-, *skillings-, *stikke-.

kno, no. en fisk, knurhane, KrAnh. 15 øv.

knobber, no. *knofə* (Als), et træ, navr, acer campestr., se *fule.

knoge, no. *hañ hæ marə i æ knåkə* (Viby); *knokə* (Kejnæs, Als).

knogedrejer, no. *knåkəndræjə æn* (Als), bendrejer.

knogle, no. *knòqlər* (N. Sams), knoer på fingre, *knåqlər* (Ørby, S. Sams).

knogorm, no. se knoporm.

knogre, uo. se knuggre.

knokkel, no. *knåkəl æn* (Viby, Als); „spille k-“, leg med småsten, KrBörner. 554; jfr. terre, se Wh. Vlk. XVI. 61, med „astragaler“, opr. med knogler af fåreben; slgn „kaste *kniv“.

knold, no. trætærning uden öjne; 4 knolde, 1 „nybbes“ (= løbbes?) hører til et spil (*Als); se *galge-.

1. knoldre, uo. *knålər* (vestj.), = knolde 2.

knop, no. *knop et* (Als), se *brude-, *hofte-, *pikke-.

knopmand, no. et genfærd, se KrS. III. 471.03-8, V. 95. 96.

knoppe, uo. — 3) = *flæət mæ fi tåət* (S. Sams), slynge med 4 tråde.

knoppestok, no. *knåpståk æn* (S. Sams); omtrent af form som en kniplepind, hvorpå snorene oprulles, når man *knopper (s. d.).

knork, no. *knork i* (SOVens.), gnaven person.

knort, no. *knøt i* (SOVens.), kalv i opvækst, „a ka sæll fir knøtt te etterore".

knubber, no. *gi knovər får* (vestj.), ɔ: svare med knubbede ord.

Knud, no. Knud Hyrde, visen om ham, se Kr. I. 112, II. 150, Thiele I. 208, Fb. Bondel. 174, Afzel. Folkev. nr. 50, jfr. Urdsbr. III. 72 ned., Kuhn NS. 153.177, OtmarsS. s. 47; K- Store sætter sin krone på krucifixet, da havet ej vil adlyde ham, se Dyer Ch. Lore 165; K- Helliges sten, DFM. I. 104.78 (Vissenbjærg, Fyn).

knude, no. *knu æn* (Als); *knuq æn* (Ulkebøl); *„ğör eŋən knuðər!" så æ mañ, han sku hæŋəs* (vestj.); „(mare)halmen inddeltes i „fald", i hvilket hver fik et stykke, knyttet ind med knuder; man tæller så og så mange skridt til et stykke og knytter så 2 knuder for hver ende af det; når der er lavet et stykke til hver, kaldes det et „fald", og så knyttes 4 k-r, og der begyndes et nyt fald", KrAnh. 101; — Uglspils råd til skræddere at slå knude på tråd, se Simr. Vlkb. X. 418; — forløsning hindres ved k-, og impotens voldes, jfr. Kr. Alm.[2] III. 93.73. 74; se lås II. 523.17 b, Child nr. 6, Samter, Geburt, Hochzeit, Tod s. 121; k- på halm, der har været brugt til brygning, løses, når det kastes for svin, ellers kan so ej føde grise, KrAlm.[2] I. 114.4; se Wille Opt. 201, Amins. VI. 96, Meyer Abergl. 265, Soldan I. 304, Schindl. 139, Hertz Elsass 59, Frazer Taboo 293 flg.; k-r og spænder løses for brud, Rääf 113. 115, Amins. VIII. 93; for døende, Gasl. 38, knæbånd aftages; Amins. VIII. 94; — præst binder k-r på strikke, den som kan løse dem, er hans mester, KrS. IV. 329.40; — magiske k-r, tager vorter, III. 1090.37 a, jfr. KrS. IV. 608.49, Nyland IV. 130; andre, se Cav. W. I. 118, Rääf 142, Friis Sv. Hexepr. 36; — sælge kat (s. d.) til djævel i knyttet net, Jahn S. 294.372; k-, som selv djævel ej kan løse, Deecke 61. — 4) = svulst; læses bort, Kr. S. VII. 436.67, jfr.*død 120.37 b. — 8) = kvabbe, lota vulgaris, Kr. (Skanderb.); se *penge-, silde-, tanke-.

knudekål, no. overjordisk kålrabi (Elsted); nok: rosenkål andensteds.

knuge, uo. *leq æ kævər að ət, så knuwər do ət nåk* (vestj.), kan siges til den, som spiser en hård brødskorpe: bid til! trykke sammen med hænderne (SOVens.).

knugeholde, uo. *knuwhòl* (SOVens.), holde fast.

knuggre, uo. *knoqər*, nt. ft. tf. *knoqər* (SOVens.), med knoerne gnide et kreatur langs rygbenet, så det svæner (s. d.) sig, efter at have været bedækket; også om msker: gnide med knoerne hårdt op og ned ad sidebenene.

knusende, to. *knusəndəs mørk* (Lem); jfr. former som *knus-skön, -stærk* (Sall.); *knuwsgal -stærk* (SOVens.).

-knytte, no. se *helligmesse-.

knæ, no. flt. *knæ* (Holstebroegn, Thy, Mors); *knèə* el. *kneə et* (Als); den, som har brede k-er, er god til at avle drenge, Kr. Alm.[2] III. 77.493; hudafskrabning af knæ, indgivet i vin, elskovsmiddel, Nyland IV. 136; gammelt genfærd går på knæerne, Arnas. I. 365.

knæbber, no. *knæbər i*, kæft, mund; *k- è*, person (SOVens.); *knæfə æn* (Als); som øgenavn: „Karen Knævver", Krist. Anholt 54.

knæbbersk, to. „du er da en knevversk tøs", Aakj., næsvis, mundrap.

knæbbre, uo. bukke töj i ganske små kruser i kanten (SOVens.).

knæbbregilde, no. *knævərgil æn* (vestj.), sladreselskab.

knæbbresaks, no. redskab til at „knæbbre", kruse töj med (SOVens.).

knægt, no. se *katekismus-, *pryldemands-, *sand-, *senge-.

knækkende, bio. *knækəndəs stowər* (Lem), overmåde stor, se *forskrækkelig.

knækker, no. *knækər* flt. (Mors), en plante, padderokker.

knækle, uo. *han kam knæqləñ iğæ·məl, mæn de knev* (vestj.), om den, der er ved at segne under byrde.

knæphjul, no. hjul, som frembringer en knæppende lyd, KrAlm.[2] III. 66.42; se *kongehaspe.

knæpkage, no. bar et reliefbillede, presset i dejgen med en træform omtr. 2" bred, 3" lang; på den ene side billedet af en hane, på den anden Adam og Eva med træet imellem sig; de bagtes i jul, undertiden atter til fastelavn (Døstrup, V. Slesv.).

knæpmundet, to. næsvis (Sams).

knæpnoset, to. *knæpnuəsə* (SSams), næsvis, åbenmundet.

knæppenød, nd. *knæbnò æn* (Als), skåren pebernød.

knæppes, uo. se *knæpping.

knæpping, no. som straf, „skulde manden have en k- (ɔ: skure) på hans kæp", el. han skulde „knæppes" som det kaldtes, Kr. Alm.[2] I. 6.6 (Jerup v. Frederikshavn).

knøgle, uo. „han ka nok knøgl ham" (Sall.), magte.

1. **knøs**, no. se KrS. IV. 419.05 „Stenknøsen", en höj; III. 466.75 „Wolle Knøse", en række höje.

2. **knøs**, no. *i knøs te å hąjəl, te hans arbec* (SOVens.), dygtig til; *hąj war i knøs, sin hąj kam hjèm å ha bånkə dəm ålsaməl* (sts), ɔ: han var stor på det.

knøve, uo. *knøwəs* (SOVens.), blive smukkere; blive raskere af helbred.

ko, no. *kuə æn kyə* (Als); *di mòt res æ kyə i ə fòro* (sts); *ən kòw ær ən mòwə i å huws* (N. Sams); *de æ min kòw d'æ i kalən* (Elst.), det er min sag, det gælder; *æ ku ska nåk hål saməl o æ skelənər* (vestj.); „ko siger: „fød mig halve Maj", Bruzel. 50; „gid den söndag snart havde ende!", Kr. Dyrefabl. 223.93; alm. om køer, KrAlm.[2] I. 95 nr. 2; *vi fuwərər æ hæst, mən röjtər æ kyjər* (D., vestj.), se *hest 211.13 a; horn saves af för uddrift, Fausb. Agersk. s. 16; —238.39 b, tage ko i hale, jfr. GrRA. 678, Schlyter, Ældre Westgöte lov, Sv. Gl. Lagar I. 61, Noreen, Lesebuch 8: vorder leger slået, det skal altid være ugældet; bliver leger såret, den som går med gige, fedel el. bombe, så skal man tage en vild kvie, flytte den op på en höj, da skal man rage alt hår af halen, og smöre den ind; så skal man give ham nysmurte sko, så skal legeren tage kvien om halen, en skal hugge til med hvas pisk; kan han holde den, da skal han have den gode kostbarhed og nyde den, som hunden nyder græs; kan han ikke holde den, have han og tåle det, som han fik, skam og skade; — 239.54 a, se *frø 161.41 b; —239.34 b, købt ko el. flyttet, føres ind under kniv i dör, KrAlm.[2] I. 101.52; at den ej skal længes, KrS. VI. 69.55, VII. 321.52, Bondel. 151; jfr. Sm. Medd. II. 53, Wigström II. 405, slgn 154. 159, Amins. V. 85. 86, Gasl. 31, Nordl. Troldd. 127, Folkev. VIII. 465.9, jfr. 470.51; —240.8 a, nimme tyr: om ko ej vil, tages lime af skaft, hver del sættes på sin side af nødsdör; har ko været til tyr, føres den der igennem, og lime og skaft sættes sammen; også føres den ind mellem malle og hægte, som samles (Randers); jfr. vogn III. 1078.42 a; ko skal fra tyr gå over strömpebånd ind ad nødsdör (Randers); ko, som ej vil løbe, gives et helt brød, KrAlm.[2] 178.15; jfr. Gasl. 41, dreng føres 3 gange modsol om ko; —240.18 b, køer taler sammen jule- el. nyårsnat, se FbJ. I. 276 flg.; —241.7 a, de belejredes ko, se KrS. III. 442.62, Mhoff 30, jfr. Pitré Biblioteca XXII. 177 flg. m. m. henv., slgn Deecke 6, Rivista I. 492, Jataka nr. 546, VI. 205; — forheksede køer, se KrS. VII. 287 nr. 49; gives ko ejers blod på brød, kan den ikke forhekses, WigstrFS. 333.95; — sygdom og råd derimod, KrS. VII. 75 øv., 467 nr. 7; —241.38 a, ko på taget, se Sgr. I. 169.98, jfr. Bondes. Hist. 36, Djurkl. Ner. 86 øv., Sv. Ldm. I. 577. 589, Cloust. Noodl. 196, Tr. pop. XXIII. 43; —242.12 a, se [Kjøge höns]; — fortælling, æventyr: spøgelse, KrS. V. 10.38. 41, 507.63, 588.70; ophængt ved hale og horn af genfærd, Kr. S. IV. 178.620. 22. 23; — ko malkes på vej til helvede, KrÆv. III. 120; — Askepot rider på ko, Bondes. Hist. 193, se *Askefis; Asbj. III. 114, med ben ivejret til troldridt; Kr. SkS. 72, købe sin egen stjålne ko; tre skælmer bilder bonde ind, at hans ko er gedebuk, KrJ. 21, jfr. Registr. 21; — rim, remser, se 5. *Bo; „fattigmands ko kommer besend'", Kr. Börner. 146.96; „vor ko er død", —384.46; — røde ko, se ræv III. 114.36 a; *no hår æ rø kow fåt kal* (Herning de gl.), ɔ: nu begynder brændevinen at destilleres over, så skulde karlene komme og smage kobberdråberne; blå ko, se Sønderskov, jfr. Tr. pop. XVIII, havet „une vache qui met bas" (Bretagne); sorte ko, se Dania V. 89.113;

„Gråko“, en sten, DFM. I. 105.51 (Vrensted, Vens.); „den grå ko“, —54 (Stenum); se doglap; *gjemmelgangs-, lig-.

kobande, no. se Sgr. VIII. 127.83, X. 32.90; man bør spytte, når ko bander, KrS. IV. 621.68.

1. **kobbel**, no. kan man på grund af trolddom ej køre, skifter man koblerne, KrS. IV. 572.14; se *bære-.

2. **kobbel**, no. — 1) *et stoət hærə-gåskåfəl* (Als).

kobbelvåd, no. garn, som Harbøreboer fisker med, KrAlm.[2] V. 30.85.

kobbergrund, no. vistnok en folkeetymologi støttet til vestj. *kåv*, se 2. kabe.

Kobber-Jens, en i sin tid bekendt poet, hans oldefar ejer af Harlev mølle og kobberværk, se Bjerge Aarb. X. 135.

kobberlænke, no. magisk, binder et mske, KrS. IV. 414.87.

kobbermølle, no. grund i Ringkb. Fjord, vistnok folkeetymologi støttet til 2. kabe (s. d.) og 1. mele (s. d.).

kobbernagle, no. *kåbərnawl i* best. *-nawl* flt. *-ər* (Vens.), = rgsm.

kobberport, no. „der er k-e for Ry“, KrS. III. 327.41; k- lukker for skat, Thiele II. 178; i ævent., Bondes. Hist. 338

koben, no. *kòwbijən å* (N. Sams), jærnstang.

koble, uo. *kåvəl kåvlər kåvəlt* (Herning).

koblomme, no. *kòwblòm æn -ə* (Elsted), trolliuss.

kodde, no. — 1) *kåjər* i kør (Thy), = harvekalv (s. d.); se *fommel-, *hyben-.

koddre, uo. „hvormeget af det, du står og kodder med, har han givet dig?“, Aakj., sladrer, roder med; „de haver løbet med nogen snak om rygte og kadderi“, JSaml.[3] III. 15, løs tale?

kode, no. *kor æn* flt. *-ə* best. *-ərən* (Søvind).

kodner, no. jfr. Kück 216, se *kassehuse.

ko-dralle, no. *[kodral æn]* (*Als), kokase, som ko draldrer.

kodribbel, no. *kòwdrèləv æn* (NSams), primula.

kofisk, no. *kowfesk i* (Vens.). cyprina musling.

kofte, no. „konen er iført en almindelig „gråværkskåbe“ el. „kofte“, FriisVN. 115 a m. bill.

koge, uo. *kåk -ə -kt -kt* (Als); se spil-.

kogesydende, to. *æ kafə æ så kåksyən* (Kejnæs, Als), spilkogende.

kogilde, no. hyrdegilde ved Valborgstide på marken, KrAlm.[2] IV. 32.89 (Thorsager).

kogt, tf. se ny-.

kohale, no. fastgjort på döre, som greb i middelalderen, se Wh. Vlk. IX. 92.

kohorn, no. som patteflaske til småbörn, se Wh. Frauen I. 103, jfr. lammehorn.

kohoved, no. k- med 4 koben hænger på loft, KrS. V. 129.10, jfr. *hoved 222.51 a.

kohud, no. törret i kirketårn, KrKT. 65.76.

kok, no. 1) *kåki goəl* (N. Sams); *do ər ən knop o jawn juər, nær æ kåk ær å æ væj* (Sall.), til pralhans; gammelt husdyr, CavW. II. 87, skal stamme fra Indien, Pf. GE. 591, jfr. Schrader, Reallexicon; hvordan den fik sin røde kjole, Gr. Tjust 36; — hvide k-, se *hvide tirsdag 231.32a; røde k-, *pas o te dæn röi kåk il skal kom te å flöj laŋs æ by* (Als); hvid, rød, sort k-, se Kr. S. V. 290.19, DgF. nr. 89. 90, II. 473. 486-88. 497, III. 871, jfr. Germania XI. 85, Wigstr. FS. 200.623, Amins. VII. 97 ned., Gasl. 47; — hanegal kyser vætter, jager døde i grav, se *bro 62.38a, KrS. V. 609.67, jfr. Amins. V. 98, Nyland IV. 114, Gr. Sagen I. 232, Jahn S. 290; — djævel i kokkeham, Kr. S. VI. 50.59, VII. 253 ned., jfr. Sm. Medd. VI. 144, CavW. I. 363, sort höne; — stegt hane galer, se FbJ. I. 218. 240 m. henv., jfr. Norlind, Svensk Folklore s. 274 flg., Köhl. KS. III. 223. 639, Child nr. 22, Lütolf 368, Schw. Vlk. II. 224, Sepp II. 652 flg., Tr. pop. XXIII. 26, jfr. XVIII. 275, stegt gås svarer: „her er jeg“; Am. Folkl. IX. 148, P. Arch. V. 77, XIV. 216; slgn Liebr. Vlk. 179.197, Afzel. Sagoh. III. 136, sønderhugget okse bliver levende; — k- og höne på rejse, se Kr. Dyrefabl. 3, væder III. 1106.18b, jfr. P. Vlk. VIII. 49, IX. 40; — heksemester i kokkeham, se Registr. 56; — mand, som ej kan styre kone, rådes af k-, se Kr. Dyrefabl. 53.83; jfr. Köhl. KS. II. 610 flg., Wh. Vlk. XIX. 298, Orient. Occ. II. 133 flg., Jataka nr. 386, Jakobs, Barlaam and Josaphat (1896) CXXIII; Crane Ital. Folkt. 153. 355.11 m. henv., Chauvin V. nr. 104; — k- galer i forstue, KrAlm.[2]

III. 142 flg., varsler fremmede; galer aften, KrS. V. 460.28, spøgelser er nær; i utide, Folkev. XI. 387.144, varsler brand, død ved drukning; galer hver time julenat, FbJ. I. 277, jfr. Schw. Arch. f. Vlksk. XVI. 65, Hahn im Abergl.; — siger: „a ka si Løgstør!“, Kr. Dyrefabl. 27; „no ka a se Riv'“, —223.92; — sagn og æventyr: „hvilken k- bærer så stor kam?“ siger dronning Margrete ved synet af en stor herregård, KrS. III. 293.38; — k- og höne i nøddeskov, se Asbj. I. 70.16, jfr. Gr. KM. nr. 10. 80; — k- faldt i bryggerkar, Asbj. II. 232.43; — samtale med hönen, Asbj. I. 98; i slutning af den „glemte kæreste“, Arnas. II. 383, Mac Innes 27, Registr. 27; Kr. Æv. III. 69, forvandlet prinsesse; — k- galer, degn vågner op og svarer: amen el. lign., KrKirketj. 71.96, 98.55, jfr. Luthers Bordtaler, Kristiania (1889) s. 74; — rim og remser: Kr. Dyrefabl. 100. 102, øgeremser; jfr. Mhoff 470. 479; — folkeskik: „slå k- af höne“, se Kr. Börner. 257.6, 551.72. 74, jfr. 594.05; slgn Meyer Vlk. 127, „kaak spelen“, Kück 35, Wh. Vlk. VI. 403, „Hund und Bock“; trække hoved af levende kok, afskaffet i mands minde (N. Sams), Kr. S. V. 27.109, Krist. Börnerim 264; jfr. „Hahnenschlagen“, Bartsch II. 280. 285.31. 43, Meyer Baden 205, ABr. 354; — smykke på kirkeflöj, GrMyth.[2] 636, ABr. 172, Andrews II. 197 St. Peters mærke; k- af kagedejg på top af smörstøb, FbJ. I. 146-47; jfr. Bartsch II. 66.239, smör i hanes skikkelse på brudebord; smsætn. i plantenavne, se JT. regist. kok-, hane-; i stedsnavne, se Postvæsnets Adressebog. — 3) *a veə et fòwlrə mæ tòw èq, å dər æ ən pin te kintèjn* (Elst.), gåde, ɔ: mands könsdele, jfr. Sgr. IX. 108.335; se *blis-, *blårre-, *flyve-, *krile-.

2. kok, no. vælger at være agerhöne, laks, birk, Gering II. 154; se slat-op-.

kokkehoved, no. fundet gemt under lægte i nedbrudt gård, KrS. VII. 228.879; klump i grød, KrS. IV. 587.50; *kåkhòwrə* flt. (S. Hald h.), arnica montana; „spinde k-er og lusetarme“ (Læsø), ɔ: ujævnt, se III. 491.20 a.

kokkesprut, no. jfr. Wigström FS. 304.89.

kokkesuppe, no. *kåksop* (S. Omme), vallen fra æggekage.

kokketramp, no. *kåktramp* (vestj.), = kokketrin 2.

kokketrin, no. genfærd nærmer sig k- hver juleaften, Krist. Sagn V. 376, IV. 166.581 flg. 657, 234.755. 61. 66. 68; 186.41, hvert 100 år; 226.43, hvert dögn; 204.684, hvert år; 229.51. 54, hver nyårsnat; jfr. stene nærmer sig et fjed hver julenat gård, DFM. I. 107.03 (Björnsholm s., Alborg).

kokkeæg, no. deraf dragedukke (s. d.), KrS. VI. 229.670; jfr. Arnas. I. 613 „skoffin“; se *basilisk, ødle.

kokleare, no. *kukleanə* (N. Sams), stifmodersblomst.

kolbøtte, no. forsk. udtr. om, se Kr. Alm.[2] VI. 337.82, jfr. bukke*.

kold, to. *koəl* (N. Sams, Tunø).

kolde, no. *æ kåəl* (Als); besværgelser, KrS. VII. 438.78, 461.85; rakkerbön, Gbo Hl. 62; den er et dyr, KrS. IV. 597 (Vens.), mange råd; sildens svömmeblære kaldes k- og volder feber, JSaml.[3] I. 53.

Kolding, no. se *by 79.53 b.

koldskjør, to. *kòlskyr* (Børgl. Vens.).

koldskål, no. jfr. JSaml.[3] I. 82.

kolik, no. besværg., KrS. VII. 461.87, se *modersyge, jfr. Sm. Medd. II. 40, Mhoff 512.

kolke, uo. *kolk -ər -əð -əð* (Agger).

1. kolle, no. 6) se Krist. Börnerim 265.89. 90.

kolort, no. se sterris; jfr. *agerrapserede; næse II. 716.43 a.

kombos, no. se Krist. Börner. 151, „*kom båsən!*“ (SOVens.).

komfut, no. se morri-.

komhandel, no. *kom, hær æ liq komha·ňəl* (vestj.), ɔ: noget at tage fat på; *de stær i åvən komha·ňəl* (M. Slesv.), ɔ: sagen er ej sluttet, afgjort.

komme, uo.

kom komər kam komən (Herning);

ft. *kaəm* (N. Sams);

kom kømə kam komən (Als);

kamsto fò sil? do kamst jo da fò sil; no skasdo kom iň! vesto no seə, do kømər iň; de kømə sə il så nöw (sts), det gælder ikke så nöje; *de kam dəm bæst*, det bekom dem; — *de komə wås ek fræmə fuwər*, ɔ: er os ikke ukendt; *haň æ komən eň o*, har foresat sig (Agger); *kom opo* (Sall.), indtræffe; *a ve it, om di hèləs komə hinð·n nuə ve* (Elsted), ɔ: er i slægt; „*no komər*

a ijæ'n! — *„så æ 'u bæjər en en skið, dæn komər it ijæ'n“* (Randers).

1. **-kommen**, tf. se *an-.

2. **kommen**, no. strøs i bås, når kvæg bindes ind, KrS. VII. 300.25.

kompagni, no. tælle til k-, Krist. Börner. 98.47, jfr. politi.

kompejser, no. *a wel jər əl di kompæ'sər få' jər, a ka* (Vens.), anstrengelse, ulejlighed.

komplimenter, no. flt. *kòwləmø'ṅtər* (vestj.).

komplot, no. rakkerne holdt til i „store k-ter“, Gbo Hl. 22, i flokke.

kom-til-rette, no. *[ən fæj kom-teræt]* (*Als), ɔ: (der var) en farlig uorden.

kone, no. *kun æn kunə* el. *konə* (Als), jfr. *såmænd; i smsætn.: *gorkwòn; huwskwòn*, husmandskone, *præs(t)kwòn, denkwòn* (Børglum); ligeså SOVens., men derimod sidste sted *huwsmajskun, gormajskun, basəlkun* og *basəlkwòn; fo kowən ve jæn* (vestj.), samleje; — den arrige k- tæmmet, se 4. vol III. 1083.44 a, *havgasse, jfr. Wh. Vlk. XVIII. 54 m. henv.; sige søde ord til, Sgr. XI. 19.27 „sirup“; — dovne k-, sætter manden en kats klør på ryg, KrÆv. III. 255.18, jfr. P. Vlk. IX. 58, Wh. Vlk. XVIII. 53 m. henv.; — dumme k-, jfr. *dum, 1. lære; skrædder havde en dum k-, som skulde høste byg med segl, men lagde sig ved et neg og faldt i sövn; han gik ud at se til hende, klippede hendes skørter af i linningen; hun vågnede, ræddedes for sig selv, løb bort og råbte: *„de æ knø o pin et mijər mæ' eṅ a ə mæ!* (vestj.), jfr. Gr. KM. nr. 59 slutn.; slgn Rittershaus 352. 353, Köhl. KS. II. 620; — hvem har dummest mand, Krist. J. 73: — døve k-, börneleg, se Kr. Börner. 502; — föjelige k-, Kr. SkS. 23.17 flg.; — kjönneste k-, kysse hende, Sgr. XI. 19.26; finde den könneste, Kr. Jans. Event. 44, se Registr. 15; — rådende k-, hvor k- råder, gives æg, hvor mand, hest, KrSkS. 27.22; — sladderagtige k-, Krist. VII. 309.45; jfr. Hazel. Ur de nord. Folkens Lif II. 101, Cosquin II. 317 nr. 77, Cloust. Fict. II. 202 flg., P. Arch. II. 477 m. henv.; — stridige k-, se *klippe, jfr. Köhl. KS. I. 136, III. 16, Rittersh. 450; — tro k- bagtales, DgF. nr. 13, I. 177 flg., GrMyth.[2] 1104, Bechst. Altd. Märchen 40.15; Aasen Ldm. 76, væddemål om troskab; jfr. Köhl. KS. I. 212. 581, II. 463, Wh. Vlk. V. 73 m. henv., se fremdeles Rafn Oldn. S. III. 59 flg., Bergh Segn. 16, Wigstr. Sagor 103, Bondes. Hist. 326, Cloust. Fict II. 289 flg.; — ung k-, som har gammel mand, se råd III. 134.11b, jfr. Köhl. KS. II. 165; — utro k-, se f. eks. GldM. III. 193, jfr. Wh. Vlk. XIII. 412, Kr. VII. 96.13, Haukenæs II. 189, jfr. Folkl. Journ. III. 261; hun synger: „gak fra vinduet, min ven“, se III. 1064.30 a; — mandens fjende, se le II. 389.48 a, ven, jfr. Gesta Rom. 473.124, Köhl. KS. II. 401, Bechst. Altd. Märch. 105. 107; — konevalg, se KrSkV. nr. 37; kone byttes, se Gbo Hl. 99, bl. Tatere, også i Norge; sælge sin kone med grime om hals for 5 sh. og et krus øl, se Burne Shropsh. 295, endnu 1881; jfr. Andrews I. 159, Lincolnsh. 233, Yorksh. Folkl. 298 flg., Folkl. XIII. 446; se *elle-, *kalve-, *kurve-, *låne-, opholds-, slat-op-, spille-, vask-op-, øl-.

konegilde, no. tre dage efter börnefødsel (Ferup ved Kolding), jfr. KrAlm.[2] IV. 69, D. St. IV. 175, Tr. Lund[2] VIII. 89 flg., Glükst. SØ 94, slgn Ons Volksl. VII. 228.

konfirmand, no. se *degn 95.5 b, præstebarn.

konfirmere, uo. at hekse oplæres inden konfirmation, Kr. S. VII. 146.502. 10. 12. 18; se præstebarn.

konge, no. pige vil have k-n, Registr. 44, Rittersh. 275, Cosquin 17, Köhl. KS. I. 62. 566; jfr. *fugl 163.11 a; — k- forklædt, R. Hansen I. 95 Frederik V.; Deecke 129, Krist. IV., jfr. KrAlm. II. 79.07; Wossidlo, Aus d. Lande, Fr. Reuters 20, se *Frederik den Syvende; — k- må ej komme til Stevns, Thiele II. 190, jfr. Dsk Magazin[6] I. 364, fra Christ. IV.'s tid; jfr. Rääf 31 ej til Ydre h., Leicest. Flk. 69 ej til Leicester; — den, som først ser sol påskemorgen, skal være k-, Kr. XIII. 256; — k-navn fik: 1856, fisker på Holmsland med „kongenæse“ (s. d.); „pustkongen“, KrAlm.[2] V. 63.85; en fremragende bonde i Lindknud s. (1860—70) nu afd. Kristoffer Sörensen; en rig mand på Alstrup hede, Thiele I. 165; — k- i ringspil, Kr. Alm.[2] IV. 46.34. 36; i omridt pinsedag, —21.50; — i börns optog og leg, FbJ. I. 111; i julestue, —II. 256, jfr. *snese;

kongeaften, Saturnaliefesten, —I. 227, II. 257. 264 flg., jfr. Schw. Vlk. VII. 119, se *fastelavnsmandag 136.14 b, svinepisker; — k-, amtmand, bøddelknægt, bonde, Krist. Börner. 345; k-n el. kongens amtmand rider ud, —650. 24. 25; „Kongestenen“ (Frederiksborg slotshave), D. F. M. 100.6, „Kongstenen“ el. „-stolen“ (Lejre), —172; se *by-, *elle-, *fugle-, natmands-, slange-.

kongeaften, no. se *helligtrekonger flg., lys II. 482.46 b, stjærnefolk.

kongehaspe, no. en garnhaspe med tælleindretning: der var et „knæphjul“ med 120 takker og for hver tak gör haspen en omgang; når tandhjulet en gang er gået rundt, falder en hammer, så feddene altid bliver lige store, KrAlm.² III. 66.42; 1840 i Ribe; billede Kück 101, se *haspe.

kongeløsning, no. se KrS. III. 164.64, såmeget, der skjuler konge, siddende på knæ, jfr. R.Meyer Gerbertsaga 80, vægt af lig i guld; „rançon d' un roi“, Bosquet 161, jfr. Wh.Vlk. VI. 92, skat III. 234.48 b, Globus 63 s. 22 (Indien); k- under sten, DFM. I. 110.72 (Linå), 77 (Tvilum, Århus).

kongestol, no. urt, der vokser i have som ukrudt, KrAlm.² VI. 320.

1. konkel, no. KrS. IV. 596.47 „kankel“, båret i fingerbøl om hals som lægemiddel.

kontra, no. se Dsk. Folkedanse nr. 40, melodi nr. 28, jfr. 36, „-k-otte“; kontramarsch, Dske Folkedanse nr. 44, melodi nr. 55; se *Berliner-, sving-.

kontrabande, no. „det smager som „konderbang“, Kr. Anh. 97 anm.

1. kop, no. *kåp et* (Als), hvælve k-, se Ons Vlksl. VIII. 225.85; jfr. Tr. pop. XII. 640; se ponni-, *karriol-.

kopatter, no. flt. rødkløver, Kr.Anholt 128.

-koppet, to. jfr. 2. kop 3.

korender, no. flt. „kobe·ser“, Krist. Molboh. 68.215.

Kori·nte Margrete, no. et kommersspil med kort, hvor remsen omtr. lyder: es, konge, dame, knægt, knorre, basilorre KM- (Ribe 1840); se: snip snap snurre, jfr. Schw. Vlk. VI. 147 øv.

korn, no. *kụənə stọə gåt iọə* (Ørby, Sams), bygget; *kvὸn* el. *kvan; å gøl kvan*, at gulve k-; *no blakəs æ kvan* (Als), nu hvidner k-et; heks øder korn, bier, brændevinslykke, Kr. S. VII. 189.29-32; — k-, fundne under bord juledag, varsler afgrøde, Sgr. VII. 74.41, FbJ. II. 51; — sammenblandet korn skilles, se varr. af „Amor og Psyke“ og „Askepot“; — så kogt k-, se æg III. 1142.33 a m. henv., jfr. 3. så; *benådnings-, *glar-, muld-, præste-.

kornkiste, no. *kvankist* (Stevning, Als), kornlade.

kornloft, no. *kvånlåwt* (Ulkebøl, Als), = kornkiste.

kornpuger, no. hvorledes fordrives, KrAlm.² I. 173.47.

kornsat, to. *kwånsåt* (Ringkb. egn), kærnefyldt, se kjærnesat.

koroge, no. kokase, Kr. Anh. 107.52, se 2. roge.

korrek, no. i smsætn. „gildekorrekker“, Kr. Anh. 105.51, 107, brudens forklæde blev fyldt med g-, rugbakkelser som to tvebakker.

korrel, no. se *kurrel.

korri, uo. „hwodden er e, te I stor o korrier mæ æ sager?“ (Sall.), ɔ: tager tungt og klodset på det.

kors, no. *kås et* (Als); Herrens k-, se Dähnh. Naturs. II. 207; fuglene ved k-et, se *fugl 163.29 a, jfr. Fatab. IV. 193, *korsnæb; „korsets legende“, FbJ. II. 169; — krybe til k-et, jfr. Hazlitt-Brand I. 86: langfredag „the usher was to lay a carpet for the king to „creepe to the crosse“ upon“, ligeså til dronningen, og så skal forklares at „cr- to the cr- signifyeth an humblynge of ourselfe to the crosse“; jfr. Rom. Messebog (1907) s. 340; — k- værger mod djævel, KrS. VI. 325 flg.; mod genfærd, — V. 159.9. 11; — for k-tegnet må helvede lukke sit gab, Gering II. 238; — KrS. VII. 223.807 i dejg; —809. 10 over brød i ovn; —811 inden der skæres hul på brød; —812 for ovnsmund, i kærnestang; —808 i smör; —221.778 over stalddör, jfr. —287; når der kalkedes, malede k- på alle döre og lemme, at utöj kunde holdes ude (Djursl.); — k- på ild, rok, karter, uldsæk mod ellefolk, KrS. I. 90.50; — på vognstjært, —VI. 133.24; med skurevisk på tintallerkener, når de sættes op, KrAlm.² III. 178.05; i grødfad, FbJ. I. 185, i tøndetap, —II. 41; på alle genstande, —II. 64; i korndynge, Kr. S. VI. 423.56, VII. 224.18. 19; — k- plöjet over agre, Säve Åkern S. 26; i såldbund dannes k- af spån, Kr. S. VI. 125 øv.; lægges ben

overkors, kan genfærd ej se en, Dania III. 16; derfor må kristne hjælpe trolde at stjæle, se Wigstr. FS. 63.23, Jahn S. 27. 124; se *bi-, nattemare-, over-.

[**korsbyrd**, no.], se [*gangdag] med henv., jfr. rundt III. 96.31 a, †skjel.

korse·t, no. snörliv, opfundet af en slagter 1300 for at hindre ustandselig tale hos kvinde, Tr. pop. X. 128; sommeren 1898 brændtes i Vens. på St. Hansbålet af frisindede unge piger 10 k-er, se Hejmdal 1899 nr. 133; jfr. fr. corset.

korsfirtur, no. en dans, se Danske Folked. nr. 10, mel. nr. 10. 25 (Randers).

[**korskneb**, no.], Thiele Overtro 511, se „tage over", III. 759.17 a.

korsmesse, no. se Afzel. Sagoh. III. 114, den 3. Maj 325 fandtes korset; den 14. Sept. korsets ophöjelse, jfr. Hazel. V. 10. 12; se [*korsbyrd].

korsnæb, no. en fugl, som hed „gåsnæb" vilde trække naglerne ud af korset, jfr. Fatab. IV. 193, se *fugl 163.29 a.

korsskjel, no. se Kr. S. IV. 580.9, magisk sted, se trebundet.

korsvej, no. magisk sted, se Kr. S. IV. 618.45, jfr. Wigström II. 224, FS. 370.93. 95. 97, Arnas. I. 125; slgn Oldenberg Veda 267 flg., 495, 497, Folkl. XX. 88 flg., som mulig forklaring; i æventyr skilles venner, brødre på k-, Kr. Æv. III. 129, Eftersl. 184.

1. **kort**, no. *kwåt* (Aulum v. Hern.). — 2) *lǫs i æ katekismǝs* (se Holmblads-), *i æ salmbǫq*, ɔ: spille k-, jfr. *dokument; „kom til mig mit lam!" sagde manden, da kortene deltes ud (vestj.), ɔ: Grete, klør dame i skervindsel; om spillek- og deres oprindelse, se Ons Vlksl. VIII. 141, Am. Flk. VII. 250; — forskellige spil, se Hazel. IV. 18; mangler kort, tager man andre i stedet, Wigstr. Folks. 45; — kortlege, KrBörner. 343. 649; i jul, se FbJ. I. 122, II. 271; kortgåde, se mand II. 543.43 b; — k-spil i kirke, KrAlm.^{2} VI. 343.04. 08, P. Vlk. IV. 128. 142, V. 100, VII. 5, jfr. 100.6-8; ved ligvagt på kistelåg, Fausb. Agersk. 30; — med djævel, Thiele II. 79, KrS. VI. 158.54 flg., 161 nr. 22; jfr. Asbj. III. 212. 214, Mhoff 148; St. Peter spiller med djævel, Köhl. Aufsätze 64; — den gudfrygtige tjeners *evangelium (s. d.), se Boltes afh., Wh. Vlk. XI. 376, XIII. 84; — spådom ved k-, se spå III. 525.5 a, jfr. Kr. S. VII. 234.00; — præst omtaler kortene i prædiken, II. 885.51 a; — i ævent., se Registr. 64, „Smedens tre ønsker"; se *bog 54.10 a, brudeseng, fedt og magert, mullenröv, sorteper, whist.

3. **kort**, to. se kortliv.

kortkjæreste, no. se Krist. Börner. 346.59, = brudeseng* (s. d.).

kortröv, no. en stumpet person (Junget, Sall.).

kortspil, no. se 1. *kort, flaggermus 146.23 a.

Kosak, no. = Polakker, dræbte, deres lig kastede i „Kosakkervældet", KrS. IV. 104.414 (Bræsten s. v. Vejle); 23 pandeskaller af K-er, sørøvere, indmurede i Vejle kirke, —412.79.

ko-slags, no. *è gåt koslaw* (Vens.), = rgsm.

1. **kost**, no. *kåst i* (NSams); dreng forlader pladsen for k-ens skyld: selvdødt får, kastet kalv, aftægtskone, KrSkS. 148.287.

2. **kost**, no. *kòst æn kåst* (Als), jfr. Fb. Bondel. 293 flg.

3. **kost**, no. se urte-.

kostmand, no. *kòstmòn̓ æn* (Als), bydemand ved bryllup, se Kr. Alm.^{2} IV. 49.52, DSt. VI. 158, jfr. brolsmand.

kostrippe, no. *kòwstrep æn -ǝ* (S. Sams), primula.

kove (?), no. pram, fladbundet båd (Sams).

koveende, no. gavl i husets lade (vestj.).

kove-seng, no. [*kǫvsæŋǝ* flt.], alkove seng, med spraglede, storblomstrede, sirtses gardiner for åbningen, JSaml.^{3} I. 93 (Mols).

kovikke, no. *kovǝk æn* (Römø), lille ko, ɔ: kongsneglens hus (buccinum undatum); börn leger med dem som køer.

kovl, no. se kavl.

1. **kovs**, no. *kòwsi* best. (SOVens.), stod altid på bordet med øl, så enhver kunde drikke efter behag, almind. et trælåg at lægge over den; der er også fløde- og vaskek-, formen kan være forskellig, men har to ører, jfr. KrAlm. IV. 131.65, se *øre-.

3. **kovs**, no. *kap æ kòws ą æ gres* (Lem), hugge toppen af.

kovsel, no. *kòwsǝl è* (SOVens.), klods, kluntet person, især om kvinder.

krabbe, no. se *fåre-, land-, *skjære-.

kradsemølle, no. „ældre folk i Ma-

strup sogn (Sønderj.) vil sikkert endnu mindes den gamle k-, der lå i nærheden af Damende; i møllen blev forarbejdet gamle klude, som så sendtes til England, hvor de blev omdannet til nyt stof", Hejmdal 19/11 1911.

kraft, no. „i sin k- siges den at være, som har bedste klæder på" (*Als).

krage, no. *krak æn* (Als); K- øgenavn, se Kr. VI. 102.49, Alm.² V. 83.35, manden boede i K-reden i Vinkel sogn (Viborg); — samtale om ådsel, KrDyrefabl. 204, jfr. BShr. 224 anm., Bartsch. II. 178; — „höjt på en gren en krage", se Ndl. Vlk. XII. 27.1; — k-s krop fordeles, KrSkV. 41.9, Sgr. XII. 59, Nyerup Udv. Dske Viser II. 122, jfr. Amins. VII. 79. 86, Djurkl. Ner. 110, Arwids. III. 327, Ndl. Vlk. IX. 84.III; — k- i fuglevisen, KrSkV. 77.14, 80.9. 14; — „der sad k-n", KrBörner. 473.50; sanglegen, se *huggen-i-dal; „k- sad på kviste", se streg III. 602.33 a, jfr. Skemtanir II. 199; andre rim, se Amins. VII. 108, Lidmål 27, Nordl. Barnvisor 164; — k- galper sit eget navn, KrAlm.² I. 146.83; må skydes bagfra, —84; flyver nordpå morgen, sydpå aften, —85; høres „skærtorsdagsk-n" fastende, gækkes man, —86, jfr. kukkemand II. 324.47 b, Folkev. XI. 457.308 flg.; — der findes ingen k-r på Amrum, Mhoff 138; — varsler: død, Kr. Sagn VI. 39.123, Alm.² III. 172.42 flg.; kreaturdød, KrAlm.² I. 146.87; ulykke, —III. 135.80 flg.; jfr. Folkev. XI. 383.100, følger ugudelig til jorde; smlgn „sinistra cornix", Virgil Ecloge 1.18, 9.15, se Rivista II. 154; — den klogeste fugl, Bartsch II. 177.847; — hekseham, se Kr. Anh. 11, samtaler; KrS. VII. 20.70; — i æventyr, forgivet, se Registr. 19; höns kaldes k-r, GldM. I. 90, se Registr. 79, 4. vol; — leg: „kyste (s. d.) k-", jfr. P. Vlk. III. 169.5 „Krähenschiessen"; „hoppe k-hop", Krist. Börner. 580; se *aften-, *hæppe-.

kragehjærne, no. = krageost, se *frost.

kragekrudt, no. Kr. S. VII. 465.11, nux vomica.

kragetræ, no. se mønningstræ, poldtræ.

kragetå, no. = *hølekarl (s. d.).

kraj, no. *kraj è* (SOVens.), snavs under hårlaget på dyr, især heste; fornildende navn for utöj; som skældsord: *dæj famili æ no kraj;* en usel besætning er *krajwærk.*

kralder, no. *ən hijəl kralər* (Mors), flok, om msker, måske ikke om dyr.

1. kram, no. *æ hel kraəm* (Als); *kramə* best. (N. Sams), kvier og kalve; se *båds-, *små-, *spirant-.

3. kramme, no. pigerne i Vens. brugte i midten af det 19. årh. meget brede messingkrammer på deres træsko og de holdtes skinnende blanke (vist alm.); *i hèlkram* (SOVens.), en k- af ståltråd lagt om træskoens hæl, når den revner; se messing-.

2. krampe, no. *kremp* (Hern. de ældre), Kr. S. IV. 598.61, patte, som nyfødt kalv har i mund, virksom mod k-.

krampeknude, no. KrS. IV. 598.62, = drawknude, bindes af rød, ulden tråd; VII. 473, råd mod krampe hos lam; hvorledes den bindes, Kr. Börnerim 354.74; se åleskind; jfr. Folkev. XI. 463.365; „sigurlykkja", Wh. Vlk. V. 385 (Isl.), Folkl. Congr. 391 ned., slgn AEysn 136 k-ring af ligkistejærn.

krange, no. i et vestj. rim:

[ve do prek, ve do prån
mæ ən krik får ən krån
o ən hælməs i byt ?], Dyrlunds Opt.; om det ikke blot er et rimord, kunde det sammenstilles med krank: en dårlig hest, jfr. bytte I. 150.9 b.

krans, no. *krańs æn* (Hern.); *krańs* el. *kråńs æn* (Als); majgrevens k-e, se Kr. Alm.² IV. 17.40.41; k- og dans hører sammen, se Steenstr. Folkev. 12, se Bjerge Aarb. VIII. 67 flg., jfr. Thomassons Visor (Sv. Ldm. VII. 6) nr. 39, Busch Volksh. 158, Hertz Spmb. 21; se *gjær-, rosen-, *rygnings-, *sørge-.

kransågen (?), no. se KrS. VII. 465.11, kransöje, nux vomica, se *kragekrudt; jfr. Kalk. plt. kraansogen.

-krappende, to. se 1. krop; vammel-.

krapvring, no. forreste rum i fiskerbåd, se vring.

krassel, to. *krasəl* (vestj.), = krasseltör (s. d.).

2. kratte, no. se mog-.

krave, no. se nederfalds-.

-kravet, to. se vrimmel-.

2. kravle, uo.
krawl -ər -t -t (Herning);
kröwl (Als).

kravt, no. se kraft 2.

kreatur, no. — 1) *æ hil æ öwə æ kretu·ə* (Als). — 3) fjerkræ, KrAlm.[2] IV. 56 øv. (Sall.), se *fjer-.

krebs, no. kejser K-es datter, Krist. XIII. 55, jfr. Registr. 27; se snylte-.

kreds, no. magisk k- værger: GrÆv. II. 202, Asbj. III. 8; se KrS. IV. 343, V. 236 „sidde i k-en"; VI. 138.342 af kors; 228.68, VII. 158.30, 174.78. 79; smlign 2. tråd III. 885.10 b; jfr. indenfor alterringen, Hauken. IV. 501, Arnas. I. 353; se rundt; om-, syns-.

kreg (?), to. *æ ku æ krek* (Als), så svag, at den ej kan stå, jfr. kreg, no.

krejer, no. 2) omkørende fiskehandler, se KrAlm.[2] VI. 318 (Thy, Hanh.), jfr. flg.

krejler, no. se J. Saml. II. 124, jfr. krile.

krejlergilde, no. se Krist. Alm.[2] IV. 30.82, når garnfiskeriet var tilende (V. Hassing, Ålborg).

krible, uo. *krebəl krabəl* (Børgl.), se Jensen, Vendelbomål nr. 610; se *skarnbasse.

kridte, uo.
krið (D.);
krir -ə -ət -ət (Elsted),
skrive med kridt.

kridtgrav, no. mergelgrav, KrAlm.[2] I. 27.94.

kridthus, no. se FbJ. I. 130, Tr. Lund[2] II. 171; med buede låg i begge ender (Herning).

kridtpibe, no. foruden bønder- eller halvskillingspiber havde man helmåls- og undermåls-, middel-, konge-, kejser-, pavepiber, der var de fineste, se J. Saml.[4] I. 349; bæres i hat både af mænd og kvinder, Djurkl. Ner. 54; k- fundet på mark, stødt, indgives mod svindsot, KrS. IV. 602.

1. **krig**, no. varsel for k-, Kr. Alm.[2] III. 147.49 flg., jfr. Folkev. XI. 387.145; Faye 66, når „dystetrommen" høres; — lege k-, se Kr. Börner. 530.

2. **krig**, no. *æn slem kriq i æ wòst* (Herning), skår, indsnit i; se *ind-.

krige, no. se *kræge.

kriget, to. kvindfolkene bruger „krigede" huer, Kr. Alm.[2] III. 55.65 (Mols), rynkede (?), jfr. kriget.

krigse, uo. *hær kriqsət a ən spå* (vestj.), fik fat på en spade; kan også betyde: slide hårdt; jfr. htsk kriegen, se Krist.

Krikke, no. *Kræk*, lille by ved en vig af Limfjorden (Vestervig s.); fra Agger går man *nijə te Kræk*, men de gl. siger: *ho do wæt nijər o Kræk*, har vel opr. været vigen (Agger).

1. **krikke**, no. *kræk æn -ər* (Agger); *haj ær almejlə krekcyri* (Vens.), kører sædvanlig med krikker.

krikke-ager, no. „på Dysiggårds mark (S. Harritslev, Vennebj. h.) findes 2 agre, som kaldes krikagrene, hvorpå ses en lille fordybning med brændte ben i; her aftog Rakkerne sognets gamle heste", Gbo Natm. 81.

krikle, uo. *krekəl* (Als), trættes, kives.

1. **krile**, uo. se krejle.

2. **krile**, uo. hvine (*Als).

krilekok, no. (*Als), fårekylling.

krilre, uo. *krelər -ər -ət -ət* (Agger).

krimle, uo. *kreməl saməl* (vestj.), krølle sammen.

krimmelhorn, no. *kreməlhuwən* (Herning).

krims, no. jfr. FrRA. III. 130, brændevin og k- omdeltes ved bryllup i kirken (Oxby); *kreŋ* (Herning); slgn „kyrkekrydder", Aldén 98, Enestr. Finbo 119; k- til kvinder, snus og skrå til mændene; „kryddedosañ", Djurkl. Ner. 49 ned.

kring, no. se krims.

kringeldans, no. se Kück 29.

kringgård, no. jfr. J. Saml.[3] III. 24, „kringhave".

1. **kringle**, no. bagerens skilt, en kronet k-, se *bager; „rykkes k-" (Søvind), to personer tager hver med en finger fat i k-n, det gælder at beholde det störste stykke, Wigstr. Folks. 43, Urquell III. 247; en k- som et vognhjul v. bryllup, Bartsch II. 83.266; „tolfhålakringla", Fatabur. III. 235 m. bill.; en gård i Hørmested sogn hedder *Kreŋəlhålc*, en större gård i Albæk *Kreŋəlhiə* (Vens.); andre stedsnavne, se Postv. Adressebog; se *sprække-.

kringlekage, no. *kreŋəlkòq æn* (Bryerup, Tyrst. h.), julekage.

krins-krans, no. *kręjs kråjs* (Vens.).

Krist, no. „K- lys for os!" sagde gamle, når lys slukkedes, se KrAlm.[2] VI. 263.60; „kristo dæ", Kr. Börner. 236.26, = kriegst du dat? se *krigse; *hellig-.

1. **Kristen**, no. *Kræn Masən*, K- Madsen; *Pæ Kræn*, Peder Kristensen; *Jan Krænstər* (Agger), Johanne Kristensdatter;

Kræ Jænsən (Harboøre); navnerim, Krist. Börner. 116.53; i vrövleremser, —425.77, 434.88.

2. kristen, to. se *kors 276.2 a.

kristenbarsel, no. *o gyjər ən swæ krejstənbasəl* (Agger), barnedåb med gilde.

kristenblod, no. hund, som har fået k-, kan ej dræbes, KrS. V. 238.81; k- må ej være tilskuer ved maning, —339.86; forurettet død vil tilgive, om han kan få k- til at tale derom, —255.905; se lugte*.

kristendom, no. hos sønderjyske bønder, se Mejborg, Slesv. Bøndergårde 122 anm.; *hañ hå nåk glæmt hans krejstənddåm* (Agger), ɔ: börnelærdom.

Kristen Navr, no. — **1**) en i sin tid kendt mand i Herningegnen: *„a liñt nok o æ spel“, så han Kræ Nawr, han skul að æ toqthus* (Herning), se Fb. Bondel. 197. — **2**) stor lappedykker, podiceps christata (S. Bork).

Kristi himmelfartsdag, no. se *himmelfartsdag.

Kristus, no. se *avis, *guds navn 190.18 b.

kritle, uo. se kretle.

3. kritte, uo. *væn dæ il vel arbe ska kret* (Als), ɔ: i slaveriet.

krittebåre, no. *kretba æn* (Als).

1. kro, no. *kròw i* (S. Sams), fuglekro.

2. kro, no. *kròw å* best. *kròwə* (S. Sams); *kruə et* (Als); „Krum-om“ ved Haderslev? „Povlskro“ ved Kliplev; „Paragraf 5“, den femte kro på landevejen fra Nordborg til Sønderborg; en forlængst afdød, tysksindet præst skal have givet den navnet, der er hentydn. til Wienertraktatens bestemmelse om fri afstemning i N. Slesv. angående landets tilbagegivelse til Danmark; officielt hedder den Hjortspring kro, Hejmdal 14/11 02; „Skiden kro“, KrAlm.2. V. 149.14; „Stodderklemmen“, Bromme s., Slagelse; mange steder har der været „kirkekroer“, hvor folk kunde sætte køretöjet ind under gudstjenesten; „Fårehus“ (Agersk., Sønderj.) med indskrift over dör: „idag for penge, imorgen gratis“, Fausb., Agersk. 12; jfr. Dania V. 111, Busch Vlksh. 25; til de Hellige 3 Konger, som rejsendes patroner, helliges kroer, Folkl. XIX. 85; fortælle sin historie i en kro (II. 303.50 a), jfr. KrJ. 87; se naboskrog, 1. sut; smut-.

krobe, no. se krog; skamme-.

1. krog, no. *kråq æn kråq* (Agger); *kråək æn* (Als); både fiskekrog og hjörne; *Nils Kråq*, slægtsnavn; nu høres alm.: *kroq kroq* (Agger); „rykkes krog“, Kr. Börner. 274, Bergh. I. 67 „trække krogfinger“, Sm. Medd. II. 67, Wh.Vlk. V. 190 „Fingerhakeln“ (Böhmerwald); se krobe; *arm-, *fandens-, *garn, røgte-, rør-, *spinde-, stakkels-.

2. krog, no. hanørret (Viborg), ordet usikkert.

krogmand, no. KrAlm.2. VI. 329.14, = kildemand (N. Slesv.).

krogskede, no. ved k- på hjulploven kunde hjulene flyttes til at gå nær landet el. fra, KrAlm.2. I. 90.54; det skrives k-skjær, s. 177, jfr. *krumskjærer.

krokkehoste, no. *a hå no slem kråkhuəst* (Mols), krillerhoste.

krokone, no. en sten (Spandet, N. Slesv.), DFM. I. 112.

1. krone, no. *krown æn -ər* (Agger); Danmarks, Norges, Sveriges k-r er gemte under Asserbo slot, KrS. III. 462.56; „æ bruj æ smykke med æ stoa kron' å æ hoved“ (Als), brudekrone, se DSt. VI. 159; „plat el. k-, se 2. plat; jfr. Mélus. III. 262, Strutt 493, Gomme Folkl. Dict. under cross, head; se *buse; vorte-.

1. krop, no. råd for, KrS. VII. 468.08.

2. krop, no. *de æ dæm jænəst pæq æ hår o mi kråp; å, nu kråp!* hvilke gavtyve el. lign.; *ən fålə, gråw kråp!* larmende, agerende person (Agger); i ævent. falder k- gennem skorsten, Sgr. XII. 171, jfr. Registr. 11.

2. kroppe, uo. *kråp nåwət öwər* (Malt), bære noget over toldgrænsen; „kroppe gods over å“, KrAlm.2. V. 43.123: bære på krop, smuglerudtryk.

2. kroppe, uo. *do ska kråp di maw så ful som do ka* (Agger); *æ harə blöw krapər a sengres* (vestj.).

kropstivet, to. *ən kråpstywə nefə* (Als), stynet elm.

krotte, uo. *hañ gor å kròdə; kròdəri* (S. Sams).

krovn, no. se krone; *buse.

kru, no. se *krukke.

1. krudt, no. *kru* (Als), persille; se par paar; *krage-, russi-.

krudtgård, no. *krugå æn* (Als), lille hegnet have foran hus, se vinduesgård.

krudtstob, no. *kruståf* (Als).

1. krukke, no. *krukən æn* (N. Sams); flt. *krukənə* (S. Sams); *krokən æn -ə* (Knebel, Mols). — 1) *ən kruk̦ mæ mjælk, ən kruk mjælk* (Agger); en k- med vand sattes i grav til døde, uforløste kvinder, KrS. V. 333.70, se *dværg 115.15 a; jfr.*hjorde-, øl-. — 4) *kruk̦ æn -ər* (vestj.); *kru̦ æn kru̦ər* (Ho ved Varde), kongesneglens hus, buccinum, se *kovikke; bosse-.

2. krukke, uo. se krøk.

krukkekjælling, no. møde med, varsler ulykke (Vens.).

kruldre, uo. „de gik tit og kruldrede", KrAnh. 64.135, talte hemmelig.

krumhale, no. *kro̲mhå̲l ən* (vestj.), spøgende udtr. om *kat (s. d.), se KrKT. 186.82.

1. krumme, no. se KrOrdspr. 469. — 3) *bij ən beṭə kro̲m; for ən beṭə kro̲m sijn* (Agger).

krumpling, no. uformelig kroget stykke: træ, gren (SOVens.).

krumskjærer, no. „plovens ås hvilede på akselen mellem hjulene, i denne var k-eren fæstet, som atter fastholdt hammelen", Kr. Alm.² I. 90.53, = *krogskede (s. d.)?

krumspring, no. *kro̲msprøŋ æn* (Agger).

krus, no. *kruws æn* (Agger); *kruəs et* (Als); se *rakker-, tyve-.

krusbær, no. *krøsbær* (Herning).

krusedolle, no. *krusidu·l̦ æn* (Agger).

krusemynte, no. *krusimø·nt* (Agger), brugtes til the (s. d.).

krusepersille, no. *kruwspæsi·li̦* (Agger), = rgsm.

kruståf, no. se krudtstob.

krybbe, no. se *guld-.

krybe, uo. *kryf kryfə krøəf kråfən* (Als).

krydderi, no. se *annistønde.

krydre, uo. *kryðər -ər -ət* (Agger).

krydse, uo. *kryjs· -ər -t -t* (Agger). — 1) „krydse hæl" (Vens.), brydning i liggende stilling, Dyrlunds Opt., vel = kryltes (s. d.). — 3) *sij, såm hun komə kryjsin!* om kvinde, der med besvær strider sig frem mod vinden (Agger).

krydshus, no. indre værelse uden gennemgang (*Als).

krydsline, no. = krydstömme (SO. Vens.).

kryelig, to. nem at kyse (Karlby v. Grenå).

krykke, no. *krøk̦ æn -ər* (Agger); „Kryk-Hans", taternavn, Gaardboe Hl. II. 49.

2. krylt, no. *no æ wi wej ər o kom te krøl̦t ijæ·n* (Agger); *kòm te krølt* (Elsted).

kryltes, uo. *krøcəs hẹl* (Vens.), jfr. Kr. Börner. 276.11.

krympevorn, to. se skryl.

kryssel, uo. kruse, også no. = kalvekrøs, se krøs* (*Als).

kryst, no. se trold-.

krystal, no. *krysta·l̦ de* best. *-ət* (Elsted), låneord, nok kun i smstn. krystalglas, fint slebne glas.

kræ, no. *kreə et; æ kreə* collect. (Als); se fjer-.

2. kræg, no. „a skal lære sådanne skajle [skadelige] kræger at vælte ens havreavner!", Aakj.

1. kræge, no. *kri̦kə* flt. (Als), små blommer.

kræhandler, no. jfr. Kück 247.

kræmmer, no. — 1) se Bondel. I. 221, jfr. KrAlm.² VI. 58.47; Nissum- el. Harbo-kræmmere, se Fra Ribe Amt 1912 s. 387; som øge- og slægtsnavn, K-Klavs, KrAlm. V. 158.13; Karen K-, slægtsnavn (Agger); stedsnavne, se Postv. Adresseb.; ihjelslagne k-e, se Kr. Alm. V. 157 flg., V.² 95 nr. 16, Sagn IV. 439 nr. 7, V. 111 nr. 25, se 3. vidne. — 4) *æ kræ̲mər gor øwər æ sil̦* (Mors), småting over hovedsag, ordspil; se *botle-, *bravle-, *bøgle-, *drøvle-, neder-, over-, persille-, ravle-.

kræmmerhus, no. *pot sokər i æ kræ̲mərhus* (vestj.), have samleje med.

kræng, to. *vær kræŋ om̦* (Sall.), være påholden, nöjeregnende; om snævert töj: vanskelig at komme igennem; *de æ kræŋt mæ arbec io̦r,* vanskeligt at få (SOVens.).

-krænger, no. se *katte-.

krængeri, no. besvær til det yderste; *de wa kræŋəri·c mẹ ə, de æ mæ kræŋəri·c wi ka øwəko̲m ə* (SOVens.).

krænghed, no. *kræŋhẹr* (vestj.), fingernemhed.

kræ-pest, no. Krist. Alm.² I. 180.39, kvægsyge (s. d.).

1. krøbbel, no. „hun måsselt hejer tjowl sammel i i krøbl" (SOVens.), til en sammenkrøllet masse.

2. **krøbbel**, no. *hwæm wa ər? wa ə krebəl Söwrən?* (Agger).

1. **krøgle**, uo. — 2) i Mårup *krèqlə di såmèj far* (N. Sams), bruge drøbel r-lyd.

1. **kröje**, uo. — 3) nogle siger „kröje", andre „kröjse", blive kry, stor på det; „han kröjsede sig med de ord: sådan kål er a ow!", KrAlm.² V. 127 øv. (Vejleegn); „kröje med armene" (SOVens.), holde dem kroget ud fra kroppen; indtage en truende stilling, to kokke „stor å kröjer æ hverajer".

kröjse, uo. se kröje.

krøkilorris, no. kryster (Sall.), jfr. kukkeluris, kruk-i-ly.

krølle, no. se *fedt-.

krøllehalet, to. *dæm krølhålət byñər* (Herning), bill. taget fra den velnærede gris med krølle på halen.

krøs, no. det fryndsede bugtælle (vestj.); kalvekrøs (*Als), jfr. kryssel.

kråd, no. *„sæ, tæj ve·!" de æ Hiñərop krå* (Agersk.), ɔ: den måde, hvorpå folk i H- byder mad.

kråse, no. — 1) alle dele af indmaden i gæs og ænder, der bruges, kaldes *kråsərən* (SOVens.). — 2) dynge, masse i fuldstændig uorden, skiden at røre ved (SOVens.).

kubbel, se 1. *kavl.

kube, no. se småkuber.

kudde, no. zoarces viviparus, Kr., jfr. ålekone.

kugle, no. fange k- i hat, Kr. S. VI. 241.16; k-r triller ud af herremands klæder, 253.54, jfr. P. Vlk. VIII. 71, Rochh. Arg. S. I. 112, II. 149; skyder man på kirkelam, kommer kuglen tilbage, Krist. Anholt 23.47; genfærd som gloende k-, KrS. V. 237, jfr. djævel i Faust sagnet, Simr. Vlksb. IV. 10; töjrestagen en k-, jfr. Afzel. Sagoh. II. 108; se send-.

[**kuglefast**, to.] se hård*.

kuk, no. „fjæle k-", en „står", de andre skjuler sig; den søgende råber: *„kuk ən gòŋ i huə do æ!* den først fundne står næste gang; gir søgeren *„fåta·ft"*, kommer de frem (Elsted); den skjulte kukker, se Wh. Vlk. XIII. 169, BShr. 222, P. Arch. XII. 26, Rivista I. 872 ned.; „slå kuk", KrBörner. 567; *å spel kuk* (SSams): kongen (*kuk)* står i hul; en omtr. 2 al. lang stang kastes efter den; er kongen falden, løber de legende mod målet, den, der „står", søger at nå de løbende med en lang rafte *(pilə)*, se *kok 273.23 a; „kukket", et udtr. fra en leg med sten, —562.87. 10; „jeg svinger mine kyllinger 3 gange rundt for en høg, for en gøg, for en kukkukkuk", Kr. Börner. 246.34, 327.91, se kylling II. 347.31 b.

3. **kukke**, uo. *a ska uj å kuk* (S. Sams), siger skolebörn, cacare, forrette sin nødtørft, = *uj få mæ siəl;* se *pappe?

kukkebrød, no. stykke brød, man tager i munden for ej at gå fastende ud, når gøgen kukker, KrAlm.² I. 144.48.

kukkeluris, no. den, som ej drak ud ved gilder, fik drammen kastet i ansigtet, hvorpå man sang: „dette skal være k- til ære" osv., se Kr. Alm.² IV. 25.66 (S. Sams).

kukleane, no. se *kokleare.

kukkemand, no. alm. om den, Kr. Alm.² I. 142.32; s. 324.3, når k- er udvokset, æder den sin plejemoder, rødkælken, Tr. pop. XVI. 111; — vrænger man ad den, kommer blod af dens tunge og danner om gren „gøgetår", KrS. III. 222.179 (Bornh.); jfr. Folkev. XI. 449.23, WigstrFS. 31.129, Sundbl.² 144; — varsler: når konfirmeres, Folkev. XI. 381.74; giftes, Rääf 103; leveår, Hofb. Ner. 218; jfr. Bartsch II. 174.824 flg., Böhme Kinderlied 149; den gækker, jfr.*krage 277.28 a; oprindelig en *bager 20.18 b; — ønske opfyldes som göres under træ, hvor k- sidder, Folkev. XI. 475.483, 457.305, Wigström FS. 369.90, Sundbl. 144; favner man træet, hvori den sidder, kan man forløse barselkvinde, Gasl. 48 øv., CavW. I. 327; — betydningen af den kant, hvor den høres, KrAlm.² I. 143.36, „østgjøg—trøstgjøg; sydgjøg—dødgjøg; vestgjøg—bedstgjøg; nordgjøg—sorggjøg"; jfr. Gasl. 48, CavW. I. 327, Sundbl.² 144, Wigstr. FS. 6.7, Henriks. 8, Folkev. XI. 381.77; — kukker den hø hjem, får man det vådt, KrAlm.² I. 40.41; — på bar kvist, varsler: Folkev. XI. 381.75, uår; Hazel. VI. 29, Gasl. 47, mange skøger; Wigstr. FS. 31.126, mange uægte börn; Hazel. VIII. 67.5, mange kvinder frugtsommelige; — börneleg, Krist. Börner. 526.86; rim, —84, jfr. Fausb. Agersk. 45.

kukkemandsbrød, no. se gjækkebrød.

kukkemandsspyt, no. *kukspèt de* (Elsted), jfr. troldsmör.

kukker, no. i stedremse, KrOrdspr. 510: „Øster Alling k-“ (S. Hald h.).

kukkuk, no. k- fra Bremen, Krist. Börner. 69.

kul, no. se kulmile, *askegrav.

kuld, no. *kwol əð* (Tunø), jfr. 4. læg 1.

kulde, no.

a ər ən kål æ kul ær aw,
do ər ən kål æ kul ka plaw! (vestj.);

æ ha kul, er forkølet; *hubaw, sån ən kul de ær idå!* (Agger); *a hò fåt så manə kul* (Vens.), ɔ: forkølelse; *ən bol, ğalrəñəs kul* (Hern.); se majmåneds-.

kulderet, to. *kulərə væjr* (vestj.), koldt vejr.

kuldsejle, uo. få båd til at k- ved at vende en skål, KrAnh. 85.96.

kuldskjørbug, no. sygdom, som voldes af kulde, se KrAlm.[2] V. 53.149.

3. **kule**, no. se *fæ-, pest-.

kuleret, to. *kulərə væjr* (vestj.), med stormbyger, se 4. kule.

kullemand, no. heks faldt ned i k-s have, KrAnh. 85.98, er vel manden på Kullen.

1. **kuller**, no. råd for, Kr. Sagn VII. 466.19.

2. **kuller**, no. *kòlən* best. (Hune); *kolən* (Børgl., Vens.).

kulmile, no. se Kr. Alm. V. 17.37, Fausb. Agersk. 100; ved k-r samles ellekvinder, Kr. III. 38.52; jfr.-Hofb. 129. 149; selv III. 181.53 b.

kulmule, no. en fisk, gobius niger, Kr. (Kolding), se kutling.

kulpe, uo. klukke „de bløw kjön ve å kulp te æ flask den war læk“, Aakjær, jfr. kvalpe 2.

kuls, no. *kuls i* (SOVens.), tykt sted på strikke, især om det tykke parti, drengene laver på overenden af piskesmæk.

kulso, no. se *kvabso.

kulsort, to. *kwålswåt* (Herning).

kumpemælk, no. *kompmjælk* (Agger), bollemælk.

-kundig, to. se navn-.

kunne, uo. *kå do no hòws? — hwe glaj a bleẉ, kån a ålə fåtel(?); kån I ent tol å si mæ? a kån ent li å bliẉ ewər tiən* (Mols); *æ kå* el. *kåñ — ku kuñ* (Als); *æ kå it ha bæt* (Tandslet), jeg kan ikke spise mere; *æ kåñ it vi ə* (Kejnæs); *de kå vəl væ(r) ə sam* (Havnbjærg).

kunst, no. *kònst* (S. Sams); *de ær eŋən konst; de æ dær eŋən konst we*; *de' ær ejt nöj konst*, hvad alle kan göre; *hañ æ ful a konstər, wel gy konstər; læ no di konstər wœr* (Agger), spilopper; *de wa juər åpå konstən* (Vens.), f. eks. en fallit: gjort efter alle kunstens regler; se passauer-.

kunstberider, no. *enəteŋ vår så glañt å æ mærkəñ såm æ konstberi·ərə* (Agersk.).

kunstig, to. *æn konstiq klåk* (Agger), et aparte ur; *de æ konsti mè ə* (Vens.), underligt, vel mest ironisk.

kuntet, to. se slubbre-.

kur, no. sætte höns i *kukr* (SO. Vens.), ɔ: sætte skrukke höns under kar.

kurl, no. *korl è* (SOVens.), gurglende lyd i hals.

kurlænder, no. en art pibehoved el. vel egentlig æmnet, en slags spraglet merskum: *æ ət ən kulæŋə?* (Elsted).

3. **kurre**, uo. *do stor så sær o koriər mæ ər* (vestj.), tar klodset på, famler.

kurrel, no. *ən korəl åpå tròi* (Vens.), en kurre, jfr. korrel.

kurv, no. *kåro æn* (Ørsted, Rougsø h.); hejses op i k-, Kuhn NS. 73; — sætter man k- på hoved, bliver man skurvet, KrS. IV. 626.31; — k- på hus hos uheldig bejler, Kr. Alm.[2] IV. 62 (N. Sams), se *blindt bryllup; jfr. ABr. 297, Meyer Vlk. 170; forladt pige trækkes gennem bundløs kurv, Wh. Vlk. X. 207, jfr. 163; Mélus. X. 265, slgn ZfM. IV. 177.18. 22, give frier nigella damascena eller salvie (Schweiz); pige sender karl til hån en k- med garnnögle, synål, teglsten: selv sy sine bukser, törre sine öjne på teglsten; se *blomme-, *bold-, *bøgle-, *forn-, *røgter-, siv-.

kurvegilde, no. bal med festmåltid ved borde, som dækkes med indholdet af madkurve, der medbringes af damerne og sælges ved auktion til herrerne; den som har købt en kurv, erfarer ved et visitkort skjult i den, hvem der har bragt den; hun bliver hans borddame og dame til første dans; de indkomne penge dækker udgifterne (Silkeborg), se Fyns Tid. 22/2 1901.

kurvekone, no. kone med brødkurv (Vens.), Dyrlund Opt.

kurvelyre, no. lyre (s. d.) i tag,

dannet af bundløs kurv, Krist. Alm.[2] III. 177.99.

kutling, no. en fisk, gobius niger, se kulmule.

kutte, no. *å, ve do et ha mi kot te ən ræjståsk?* (Askov), hånlig afvisning.

kvabskade, no. tornskade (*Als).

kvabso, no. *kwabsow æn* (Thy). — 1) havtaske, lophius piscatorius, Kröyer; også k- el. kulso, hunnen; stenbideren hannen, Kr. (Østkysten). — 2) *kwabsow æn* best. *-ən* (Vens.), skældsord til tyk kvinde.

2. kval(m), to. *de æ kwal loft* (Sperring, Thy), KrAlm.[2] VI. 322.62.

kvan, no. se *korn.

kvantsvis, bio. lidt efter lidt (*Als).

kvarter no. *kuətər* ¼ alen, *kuti·jər* ¼ time (Herning de gamle), nu: *kwart al, kwati·jər.*

kvas, no. *kwas,* snesjap; frugt *gor i kwas* (Herning).

kvast, no. *kwasti* best. (Læsø), ovnskosten.

kvastlime, no. *kwastlijm i* (SOVens), den nu brugelige fabrikskost.

kvesel, no. *kwisəl i* (S. Sams), byld, jfr. *kvistel.

kvestjært, no. *kweskaərt i* (S. Sams); *kwestjaərt i* (N. Sams).

kvie, no. *kwej æn -ər* (Herning); *kuji* el. *kuj* (N. Sams); *kvæj æn -ə* (Als); se Meklenborg-.

kvieflitte-hår, no. *kwejfethor* (vestj.), foragteligt om tyndt skæg.

kviekalv, no. *slæf ar, hr. pastor, de ær ət kvæjkal!* (Agerskov), da kvægtiende udrededes til præsten var k-e særlig attråede, se Fausb. Agersk. 11.

kvinde, no. *røq o løq o uń kwiń for manə ywən te å reń* (Hern.); *dær æ kwęjər we· hęjər* (Vens.), ɔ: hun er ved at føde, der skulde altid være to k-r tilstede; *æ æ kveń jæm?* (Als), konen i huset; — kende k- fra karl, se KrS. VI. 62.97, Kr. Jans. Ev. 21, jfr. P. Arch. III. 366, Monnier 251; — låne k-r til æret gæst, Folkl. V. 85.171, Arb. de Jubainville, L'Épopée celtique I. s. 7. 8. 29 m. fl.; — k- som ukendt trækdyr, se pige II. 816.48 a, jfr. P. Arch. XVI. 283.IV, Dähnh. Naturs. I. 194; — mand, som er fri for k-r, kan gå til spøgelser, KrS. V. 579; — „Hellig kvinde", sten på Bornholm, D. F. M. I. 103.73, *hilses, 215.1 a; se kvindfolk; *danne-, *elle-, *gjælle-.

kvindearbejde, no. se Bondel. 67 flg., KrAlm.[2] III. 122.941, jfr. Wigstr. FS. 18, Säve Åkerns S. 63. 69.

kvindetidselfrø(?), no. „qvintiselfrø", Kr. VI. 369.150, semen cardui Mariæ af silybium Marianum? jfr. Marietidsel.

kvindevrede, no. der tilföjes: *skre fålk.*

kvindfolk, no. de 3 slags, se St. Peder III. 164.48 a, so III. 449.30 b, jfr. Wh. Vlk. XIX. 314, slgn Sgr. V. 3.

kvinkelstjært, no. *kwèŋkəlstjat* (Tunø), ørentvist.

kvistel, no. lille byld, se kvesel.

kvit, to. k- for en torsk, se KrKT. 101; *han æ kwet o hans hån, nær hans röw klør* (vestj.), ɔ: rask til at bruge, jfr. isl. kvikr.

kvolster, no. — 3) råd mod, KrS. VII. 477.82; sluges af kvæg, Folkl. V. 199 (Irl.).

kvorke, uo. *kwork* (vestj.), hive, drage ånde, med besvær, når noget sidder fast i hals, jfr. kværke.

kvædelæs, no. det sidste læs pyntedes såvelsom kusk, heste, arbejdsfolk med grönt fra skoven; alle satte sig op at age og læsset kørtes ind i skovridergården op for den store dör; skovrideren på Lindbjærg (Harridslev s. ved Randers) bakke tog imod det med hornmusik og sang:

„riv marken let, riv den ej for tæt,
så fuglen og de fattige kan også blive mæt!"

derefter kørtes læsses bort og læssedes af, og så holdes skårgildet (s. d.) (Randers); de yngre siger: *æ søŋlas* (Bovlund, M. Slesv.).

1. kvæg, no. se høved, kreatur, kræ; hyrde; *hav-.

2. kvæge, uo. *kveq æ il, æ ha kvæqt ən* (Hjordkjær, Åbenrå, Als).

kvægsyge, no. alm. om, Kjær, Stavnsb. 156, KrAlm. I. 71 nr. 11, I[2] 118 nr. 15; ses komme som: spindelvæv, blåt forklæde, KrAlm. I. 74.264; tåge, blå sky, —265-66; besværgelse mod, Hazel. IV. 31; jfr. fæsyge, ildsyge, *kræpest.

kvægsølv, no. i mskehoved, volder kvægmist, Kr. Sagn VI. 267.76; to dråber kogt i øl, elskovsmiddel, —92; nød, fyldt med k-, amulet, —VII. 423.07; i stolpe

mod kværke, KrAlm.[2] I. 113.89; bringer kilde til at forsvinde, bryder dæmning, Birl. I. 138.213, Ill. 12; RhA. I. 6.7, 42. 110; i hestehoved, frembringer sø, Bartsch I. 392.

kvæle, uo.
kwǫ̈əl kwǫ̈əl kwǒl kwǒl (N. Sams);
kowəls -t kowəlt el.
kwæls kwæls kwǫ̈lst kwǫ̈lst (vestj.);
kvę̈l kvæl, kvål el. *kvǫl, kvål* (Als);
æ kat æ blöwən kvål (sts).

kvælle, no. *kvæl æn* (Als), kilde (s. d.), jfr. vældhul, -kilde.

kvær, bio. se KrSkV. s. 124.8.

kværn, no. *kwąn i* (S. Sams); *kvæn* el. *kvæən æn* (Als); „kværnstenen", DFM. I. 112.01 (Ribe å); k-, som maler al slags mad, tilsidst salt i hav, KrJ. 33. 39; se møllesten*.

Kyholm, no. best. *kiålmən* (NSams), en holm ved N. Sams.

kykkeliky, udrbso. börnerim, Krist. Börnerim 85.00; siger biskop til præsts klage, KrAlm.[2] V. 69.204.

kyle, uo. *kyl -ər kylt kyəl* (Hern.); nf. *kyl; æ hæks tow ėn stoə stiən å kuəl i hiñ husbåñ, mæn dæñ nǫi il så vit* (Kejnæs, Als); *a wel eñc ha' ham, om di så wil cyjl ham ætə mæ* (Vens.), ɔ: vil ej gifte mig med ham.

kylle, et legeudtryk, se Kr. Börner. 559.85. 562.4.

kylling, no. „killen", kaldenavn til höne, KrAnh. 128; *kywli* (Tunø); *kyləŋ et* (Als); k-er skal i ovn för de slippes ud, Wigstr. II. 172; — Kyllinge-Sören, et øgenavn, se KrAlm. V. 128.57, V.[2] 75.9, KrS. IV. 535.15; — k-er sladrer om fruen, KrSkS. 15, KrJ. 60; — remse om k-, der slagtes, se II. 361.23 b; „jeg snurrer mine k-er rundt", se *kuk; jfr.*hakke-,*himmel-.

kyllingehöne, no. legen, se *gjæsling, jfr. Ndl. Vlk. XV. 83; spøgelse, KrS. V. 27.110 flg.

Kyllinge-Sören, no. se *kylling.

kys, no.
a sku wal steləs an som ən gantəð tęs,
dæ lævər ætə kålən får å fo əð kes,
(Mols);
alle gæster kyssede brud og brudgom med ordene: „til lykke!" (Nordby, Sams), KrAlm.[2] IV. 63; gæster giver hverandre k- rundt efter gilde, JSaml.[2] III. 104. 114 (Djursland); drenge giver ved modtagelse af gaver håndkys ved deres fastelavnslegestue, s. 122; småbörn kysses, se stum III. 624.25 a; glemselskys, se Registr. 27 m. henv.; løsende k-, KrÆv. III. 164; jfr. Bergh III. 17, Rittersh. 80, Mhoff 183, Busch Vlksgl. 241 flg.

1. kyse, uo.
kyws -ə kyəs kǫsə (S. Sams);
kyws -ə -t -t (Als).

2. kyse, no. se FriisVN. 115 m. bill., jfr. kaperøllike.

[kyskhed, no.], se guldæble I. 516.21 a, pige II. 816.54 b.

kysse, uo. „Maren, må jeg k- dig?", KrSkS. 115.166. 170 flg.; — sön bider næse af moder, se II. 716.54 a, øre III. 1181.23 a; — k-, pantelegsdom: „plukke kirsebær", KrBörner. 218.21.22; „k- til fornöjelse", —26; „falde i brønd" osv., —27.

kyssel, no. se *brum-; også uo. *[kysəl roñt]* (*Als), snurre sig rundt.

kyst, no. *køst æn* (Asserballe); *kust* (N. Als).

1. kyt, no. se over-.

2. kyt, no. *kyt et* (Als), kast.

kytte, uo. *vi kytə ən steən; vo lawnt ka do kyt?* (Als).

kæntre, uo. *kæñtər* (Agger).

-kæse, no. se *mandel-, ris-.

køks, no. tallerken går rundt til k-, se Kr. Alm.[2] IV. 57.179, spillemand III. 489.24 b, *jordemoder; jfr. Bartsch II. 67.241, 73. 77, Wh.Vlk. XIII. 378, Meyer Vlk. 181, Baden 244. 313, Tr. pop. V. 711, XIII. 661, XVI. 582; slgn Hildebr. Sveriges Medeltid II. 267 „för kocken gick vid julen skeden kring bordet för indsamlande af gåfvor".

køl, to. *køəl* itk. *kølt; kǫlawdə* (Als), svalt.

kå, no. i fuglevisen kokkekone, se KrSkV. 76.7.

kåbe, no. sønderrives af genfærd, se *forklæde 154.41 b, gudstjeneste*, se Gr. GldM. III. 59.5, KrS. II. 106.16, V. 251.98, 255.03, FbJ. II. 35. 116. 134 m. henvis., Sm. Medd. II. 17, Wigstr. I. 197, Arnas. I. 489, II. 389, Rittersh. 68; se *gråværks-.

kåd, to. se mund-.

kåd-mundet, to. *kǫmuñc* (Vens.), = rgsm.

kåf-labet, no. *[kåflabę't]*, et gldags kommers kortspil (Thy), Dyrlunds Opt., fransk el. tysk, jfr. Kalk. labet, et kortspil.

kåg, no. se fladbåd*.

kåj, udrbso. *kø kø!* (Herning egn).

kål, no. når man planter k-, sætter man tit „kjæresteplanter“ for et el. flere par; den ene af 2 planter er karlen, den anden pigen; de berøves hjærtebladet og det meste af roden; gennem et hul i stængelen af pigens plante stikkes hans, på bunden af plantehullet lægges en sten, dér ovenpå sættes planterne; gror de trods mishandlingen, er alt vel (Randers); jfr. KrS. VII. 258.90-1, Bartsch II. 56.164; hvid plante varsler død, se Bartsch II. 124.94.95, ligkål; — kålsuppe, *stakə kåəl* (Als), jfr. langkål; se KrAlm.[2] I. 37.197, god k- har 9 dyder; barnets første mad, WigstrFS. 388.12, Rääf 129; øses op i skæppe, gudmoder og barn spiser deraf, Aldén 122; — 6 potter k- hensat for at huske söndag, se III. 741.32 a; se *juletræ; *knude-.

kålgrön, to. *kålgrö̤n* (Herning).

kålgård, no. *kalgå æn* (Als); når der ved dans var småt med siddeplads, kunde siddende karl opfordre den stående til at sidde på hans knæ: *vel do ẹt sej o mi kạlgor?* (Hmr.).

kålpadde, no. *kǫlpa æn -rə* (Als), løvfrø, jfr. *grönpadde.

kålorm, no. hvorledes fordrives, Kr. Alm.[2] I. 37.196, jfr. Amins. I. 115, IV. 108.

kålrumpe, no. inden Valborg aften skal man have sine k-r rykkede op; er det forsömt, får man dem til gadelam (Randers), jfr. Bondel. 277.

kålstok, no. slå syg på krop med kålstok til helbredelse, JSaml.[3] III. 17.

1. kån, no. se KrS. III. 412.23, jollerne kaldte Svenskerne „kaner“, den gl. kanal på Nordby hede kaldes efter dem Kånborg (N. Sams), jfr. —363.44.

kånge, uo. støde ankler [vel sagtens under gang med træsko], KrAlm.[2] VI. 339 (Sams).

kåns, no. *[kåns]*, KrAlm.[2] III. 183.37, sulevælling: gryn og vand, kogt på et flæskeben (Hornslæt ved Århus), = *fedtvælling, jfr. kas.

L.

lab, no. *do hår hæjsən no stowər laviər* (vestj.), hænder.

2. lad, no. — b) *laj eð* (Tved, Mols); c) *laj et* (Als), skrave på høstvogn; se træde-.

3. lad, to. se doven*.

3. lade, uo. *låð laðə lọəð lat* (Tved, Mols); *æ fåstəmo, hon lạrə* (Als).

4. lade, uo. *lại lạjə lạjə lạjə; di stu å lajə mok* (Als).

5. lade, uo. *låəj -ə, laj* el. *lajəð, laj* (Tved, Mols).

6. lade, uo. — 5) *æ la* el. *læ vån i æ spån* (Als), hældte i; *di hår nöj o læ å* (Agger), sætte til af. — 8) *låð uðənom* (vestj.), lade, som det ej vedkommer en; *han lạ, som han va tompə* (Als), lod, som han var tosset. — 9) *de låər te, luər te, lœt* el. *lat te* (Herning).

7. lade, no. *låj æn* (Ørsted, Rougsø h.); i lögnehist., se KrÆv. III. 127, jfr. Segerst. 167; i de „sære navne“: „Glæden“, Kr. VII. 378, se Registr. 93.

lade-ende, no. *vi ka læ dəm gọ i ən lå æn* (Bj. h.), ɔ: på et tömt gulv i en kornlade.

ladefoged, no. ihjelslået, se KrAlm.[2] II. 87.29, jfr. „Knækkeryggestenen“, DFM. I. 103.98 (Maribo amt), se ridefoged.

-laden, to. se *knap-, *lang-, *lidtelig-, mørk-, *ringe-.

laderad, no. best. *låjrajən* (Ørsted, Rougsø h.).

-ladet, tf. se over-.

ladtræ, no. *lawtrej e -ər* (SOVens.), træerne på høstvognen, der bærer laddet.

1. lag, no. — 4) *hạj æ mẹj øwəmạj månə law, hạj ka ha wat jywt månə law* (Vens.), mange gange. — 5) *di hǫ ə i law lawə* (Als), lavet det i lave, istand. — 6) *hwa på law bowə do? — hò do lọ ə? hạj ga ham we law de hal*, omtrent; *de æ we de law, wi skal åste*, den tid; *we de sǫdə law*, spottende, ɔ: aldrig (Vens.); se *aften-, *fadder-, *fødder-, *knapstøber-, *hattesværter-, *hav-, over-, stok(ke)-.

2. lag, bindeo. *law han kam, law min*

sön fæk ə goə, law æ va dæ å tjȩ̀ñ ham; men: *væn* el. *nœ hañ kəmə* (Als).

2. **lage**, no. *lò̜q* best. *-ən* (Tved, Mols); *di la̜q* (SOVens.), flertalsord.

lagen, no. *laqəl æn* (Ørsted, Rougsø h.); *laqən* best. *-ən* flt. *-ər* (Tved, Mols); se *brude-.

lagn, to. *ən laqn fy̜r* (Sall.), doven person.

lagt, tf. se over-.

3. **lak**, to. skyde en hare „lak" (Mors), halt; *æ båə ə lak* (Als), læk.

lakomsæs, no. se likomsæs.

laks, no. l-ens *horeunge (s. d.); legen at „hugge l-", se Kr. Börner. 269.16.

2. **lalle**, no. *la̜l i* (SOVens.), stor, bred fod, *de wa to jöw̜ betə la̜lər,* jfr.*pæsser.

1. **lam**, no. *lå̜əm å* (N. Sams, glds); *laəm et la̜m* (Als); l-, gås, svin bygger hus, se Kr. Dyrefabl. 48 flg., jfr. Asbj. II. nr. 1, Ndl. Vlk. III. 220; l- hedder „Hinkel-vrinkel-vronhorn", Kr. Börner. 146.95; se påske-.

2. **lam**, to. l- skrædder bæres, se Eftersl. 209.65; jfr. hjåltet; *bag-, *ord-.

Lambert, no. som alm. navn, jfr. Stückelberg, Reliquien in Schweiz CV.

lam-linke, no. vise om, Krist. SkV. nr. 87 (Møgeltønder).

lamme, uo. lyden deraf i ord, se Tr. pop. IX. 600, X. 256.

lammeknap, no. *la̜mknap* flt. (Bording, Gind. Vrads h.); må ej plukkes, så dør lam, KrAlm. I. 106.1.

lammeknæg, no. jfr. Folkl. XIII. 38 „the calf killer" (Hebrid.); Lütolf 384 „Geisstödter" (Schweiz).

lampe, no. se talg, jfr. Revue d'Ethnographie (1911) 158 (S. Frankr.); Aladdins l-, Kr. Bindest. Kølle II. 20, se Registr. 6.

land, no. *la̜əñ* el. *lå̜əñ* (Als); „vi får hende mere over land" (Skagen), om vinden ved drejning fra V—NV.; *æ wañ ståj fræ lañ te lañ* (vestj.), fra bred til bred; vandet i åen står blankt mellem begge „lande", FrRA. III. 146, ɔ: bredder; „det lukkede l-", Kr. Æv. III. 94.19; underjordisk l-, Kr. XIII. 45; så meget l- som oksehud rummer, se ride III. 52.37 b, skind 259.37 b; der er „land" to steder i leg (Læsø), ɔ: fristed, mål; se *hoved-, *potte-.

landbad, no. *æ låñba* (Als), strandbredden.

landbjörn, no. se *isbjörn.

landdrage, uo. fra fiskeres arbejde: „a skulde gå og landdroww og min fader, han vadede i vandet efter hans brystben", KrAlm.[2] VI. 324.77.

landleds, bio. *låñ̜læjs* (Als), langs landet.

landmåler, no. genfærd af, se KrS. V. 404, DSt. VI. 163, jfr. Hazel. VI. 19.

landplade, no. *la̜jplò̜ æn* (SOVens.), plade på ploven, som følger furens landside.

landplov, no. *la̜jplòw̜ i* (SOVens.), plov, indrettet således, at manden går på den uplöjede mark.

landprang, no. *lañ̜pråŋ* (Herning), landhandel.

landsted, no. *di ho* (havde) *fån dæm et let lå̜əñstæj* (Als), en lille landejendom.

lang, to. *laŋ* itk. *lawñt* (Als); *så lawñt som ət uəñt oa; vo lawñt ka do kyt?* udvidet form *i låŋən tic* (Vens.), i overmåde l- tid.

langbenet, to. *laŋbænə* (Als).

lang-bie, no. *låŋ-bi̜* er god urt på mad (vestj.), ɔ: at måtte vente længe.

Langdreng, no. „Kræn Långdreng", Kr. Alm.[2] V. 118.28 (Lem); et kortspil, KrAnh. 96.35.

-langen, se *af-.

langfredag, no. råbtes i Århus domkirke: „Judas evig forbandet!", Thiele I. 228; skal man spise rugmelsgrød til middag, KrAlm.[2] IV. 85.94; l-morgen betales risene tilbage, man fik fastelavnsmandag, se 85.95, *fastelavnsris; jfr. hellig fredag.

langhalet, to. „de langhalede" (S. Sams), fasaner; rotter (Himmerl.).

langhals, no. rur, balanus (Frederikshavn), jfr. *pibeskjæl.

langhalset, to. de „langhalsede", udtryk om hornfisk, der fanges i maj, KrAnh. 18.

langjærn, ho. „næ 'u fo den kil' sat ve dit långjan, så plowe 'u en bied ijæ·n" (Randers), ɔ: får den mellemmad spist, kan du atter arbejde.

langladen, to. *laŋlawən* (S. Sams).

langlår, no. se Peder-.

langovret, to. l- træsko kaldes i Himmerl. „sorte træsko".

langredsel, no. se 2. skrave.

langs, bio. *viñər æ komər laŋs* el. *låŋs, skal æ sẹ iñ te˙ dæ* (N. Slesv.), ɔ: *æ væj astæ˙j,* vejen over; *laŋs i ə låñba* (Oksbøl, Als), langs i strandbredden.

langsenhen, bio. *laŋsənhæn* (Als), hen langs.

langs-om-skrås, bio. på kryds og tværs (Ålb. egn).

langtomand, no. se *kjædetagfat.

langvis, to. „grævlingehunden har en l- krop“ (Vardeegn).

langvogn, no. jfr. Kück 69.

lanne, no. *lañ* (Lönb.), underskørt.

lap, no. se perse-.

lappelse, no. se *træsko-.

lappentælle(?), no. bruges ved lodning med tin på bly (*Als), borax?

lappeteser, no. flt. tekst til en dansevise, KrAnh. 103.46.

larm, no. fordriver Vætter, jfr. FbJ. regist., Arch. f. ReligW. IV. 170 flg., Asbj. III. 17. 48, Amins. VIII. 92, Arnason I. 34 flg., Thorkels. 28, Oldenb. Veda 444. 476. 494.

Lars, no. sælhund skal nævnes „bro'r Lars“, Ihre, de Superst. 75; Lille og Store L-, se Köhl. KS. I. 233 flg., Krist. XIII. 207, Rittersh. 445, Ndl.Vlk. XIII. 244, Wh. Vlk. XXII. 72; „pigernes L-“, = pigernes Jens; „drengenes L-“, = pige, der helst leger med drenge; Larser flt. „lasser“, betyder hajer (Skagen); „Lille, Store Lars“, to stene (Dølby, Viborg), DFM. I. 108.34; „Larses målekar“, 106.19 (Lild s., Thisted); se Trævle-.

lasis, no. *lasi˙s æn* (N. Sams), narcis, pinselilie.

lasker, no. laskfed person eller dyr (SOVens.).

lasket, to. se *ud-.

latin, no. smedepræstens (s. d.) latin, se Hazel. IV. 9 „kvastmuntus“, Wossidlo Rätzel nr. 965, jfr. Tr. pop. XVI. 137. 238, XXIII. 242; — Blich. Nov. III. 118 „Juleferien“, „jeg troede profecto ikke, at han forstod latin, om ræven; jfr. Shakepeare's Merry Tales XCVIII, den lærde mand udbrød: „aves permultæ adsunt!“, fuglene flöj, han blev irettesat, svarede: „tror, din idiot, at fuglene forstår latin?“; l-sk besværg. på æble, KrS. VII. 248.31; — „abi male spiritus“, FriisVN. 84 a; præst og djævel taler dårlig l-, Tr. pop. XI. 616; — „l- må ej spildes“, KrKT. 230.61. 65; latinske remser „lectilæs“ osv., se Krist. Börner. 99.58 flg., JSaml.[3] I. 51; „gikkimus in gadibus“ osv., se Kr. SkS. 250; slutningen: „solvimus én daler et sic derfra slappebamus“; se *biskop 39.49 b, hokus pokus, pinkus.

latiner, no. borgerskolens drenge i Haderslev råbte efter latinskoledrengene:

„Hva er æ klok? — Syv og en sok,
en lille bitte latinerbrok!“

se Hejmdal 14/11 12.

3. lav, to. *husə æ law̥t* (N. Sams); *law -ə -əst* (Als).

1. Lave, no. navnerim, Kr. Börner. 94.790.

2. lavning, no. „komme i sin l-“, ɔ: i orden, ro, jfr. 5. lave 7.

Lavst, no. *Law̥s de daw̥s,* navnerim, se Krist. Börner. 119; se Lars; „bette Lavstes kone“, ɔ: ruder (s. d.) seks.

1. le, no. *liən hon æ ròstə* (Ørby); *lẹ̀* (Koldby, Sams).

2. le, uo. man må ej le under årsgang, CavWär. I. 392, FbJ. II. 132; — le guld og perler, se *græde 187.13 b, Rittersh. 72; — prinsesse skal le, se Segerst. 165, Tr. pop. IX. 272, Köhl. KS. I. 348, jfr. Jataka IV. nr. 489; slgn Wh. Vlk. XVII. 229, Pantschat. I. 489, person bringes til at tale; — genfærd ler, KrS. V. 223; dødningehoved, se *havmand ler, 205.22 a, jfr. II. 389.48 a, Krist. Bindest., Kølle II. 28; — le eller vise tænder forbudt i leg, se Fausb. Agerskov 48, tand III. 770.12 b; jfr. Urquell[2] I. 110.11.16, Amer. Folkl. X. 325, XV. 114.

[Lear, no.], kong L-, se *elske.

lebendig, to. = ond, se DSt. I. 232.

led, no. — **1)** Grb. 204.4, pine bønderne lige ud til 7de l-, må betyde: ud over fingerenderne, talt fra albuen er der kun 6 led. — **3)** se f. eks. Arnas. I. 81, slægt i 5 l- under forbandelse, HaRh. 431.69, i 9 l- velsignet. — **4)** jfr. Chr. Ledet, Gbo Natm. 50, en Vendelbo; gårdejer Lej, Snogbæk (Sundeved), se Hejmd. 11/8 12; se *by-.

ledelig, to. *lijələ* (vestj.), = 2. led, grim, styg.

1. lede, uo. se op-.

ledgab, no. *læjgaf et* Als).

2. ledig, to. se penge-.

-leds, se land-.

ledsætter, no. se Folkev. VIII. 473, jfr. Tr. W. 321 „bone-setter“, Tr. pop. XIX. 118.

2. leg, no. *liək æn* (Als); „han udretter ett nøj a nue slaws lieg“ (Sall.), af nogenslags sager; l-e nævnes, JSaml.[2] III. 107, Säve Åkerns S. 59, CavW. II. 465, Lindh. Lappb. 82; Bgt 159 flg. med samme forf's Gotlands Folklekar; se kuk 3, *börne-, hviske-, St. Peders-, seddel-.

2. lege, uo.
lijəq liqər ljèqt ljèqt (Herning);
liəq -ər, -t el. *lejt, liəqt* (Mols).

legestue, no. se FriisVN. 143; jfr. pige-.

legetöj, no. se Fatab. II. 47, billed., jfr. pibirövhest.

leje, no. *lej æn* (SOVens.), om dyrs leje, foragteligt om seng.

lejefiskende, no. om vinteren drives „læjfiskeri“ (Ringkøbing); nogle fiskere slår sig sammen og hugger en lang rende i isen på Fjorden eller et lign. beskyttet sted; ved den ene ende af renden er der et „plumphul“, hvor en af fiskerne står og plumper op og ned med en stor kølle, imens han hele tiden synger: „håw hæj', flynder i æ læj', håw sæt, flynder er i læt'!“, samtidig trækkes garn hen gennem vågen, og fisk, der tiltrækkes ved larmen, fanges.

lejle, no. *læjəl et* (Als); billede ABr. 361.

lejrespole, no. se lejre II. 395.37 b.

lejrestang, no. se lejre II. 395.33 b.

1. lem, no. *lèm i* (S. Sams).

2. lem, no. *lèm å* (S. Sams).

3. Lem, no. bynavn; *Læəm* ved Rkb., 2 byer, *Læm* ved Skive.

lemmedask, no. slå l- i loen, Kr. Anh. 128, hårde slag.

Lemvig, no. „bonden fra L-“, se Furø 54. 67, Lidmål 81, Segn. fr. Bygdom I. LV; Castrén Resor I. 19, jfr. 93, se III. 989.19 a.

[**Lenore**, no.], sagnet, se ride III. 53.18 a, jfr. Liebr. Vlk. 197, Wh. Vlk. XI. 418, XII. 147. 380, XIV. 323.

leppe(?), uo. tugte, „leppe“, Krist. Anholt 128.

ler, no. se sej-.

lergrav, no. *liəgraw æn* (Als).

lergulv, no. der var flad kampesten indenfor dörene (Herning), jfr. Kück 64, først får drevet ind på det; den gamle kone udbryder: „för l- og fjæleloft, nu fjælegulv og lerloft!“, J. Saml.[2] III. 142 (Djursl.).

lertutte, no. en slags lerkamin, som kaldtes „lertuht“ og udmundede i skorstenen; den var gerne lidt kegleformig opad og omtr. 1 al. fra gulvet var indfyringsåbningen, foran hvilken var muret en udstående (6) skjøde, hvorpå man kunde rage gløderne ud, J. Saml.[3] I. 94 (Mols); jfr. Bondel. 46.

lethør, to. *læəthødən* (Korup, Hadsund), se læhør, tunghør.

leve, uo. *vi löwər å æ höns djæ röw o å æ kyjər djær paṭər* (vestj.), ɔ: af æg og mælk; *de ær ən gråw kuḷ a ka iḷ löw; a ka iḷ löw å væ te i dæň hijə soṃər* (Bj. h.), ɔ: udholde livet.

levende, to. skindød (s. d.) l- begravet, KrAnh. 55, jfr. lig II. 412.21; den gerrige l- begravet, se spise III. 495.29 flg.; — l- udgiver sig for død, Kr. Sagn III. 490.56, V. 277.986-87, Hazel. VI. 21; jfr. Arnas. I. 264, Sklarek, Ungar. Volksmärchen nr. 27; l- lægger sig i kiste, dør, KrS. V. 259.916, jfr. Segerst. 187; — l- begravet som offer, se Bjerge Årb. II. 10 flg.; jfr. KrS. II. 346.1, 384.88, lig-lam, -hest, -hjort, -hund, -jomfru; Kr. S. VI. 269.80, hest nedgravet, jfr. 372 i port; —280.97, får under dörtrin; —VII. 314.13, höne; —479.91, killinger, hvalpe i gårdsted; —93, hvalp i hvert hjörne; —94, udenfor stalddör; —95, kastet kalv indenfor nødsdör; —96, kalv halshugget på korsvej eller l- begravet under dörtrin; —97, får, benene hugget af, l- begravet; —98, stud brændt l-; —99, kreatur l- begravet i stald; —00, død ko begravet udenfor nødsdör; —481.01-03, hest eller hingst i ny lade; —04, kalv; —05, sort höne; —06, hugorm i potte i fåresti; —07, i stolpe i fæhus.

levergroet, to. „snart tror hun, hun er l-“, H. Mikkels. Digte 86.15, jfr. Amer. Folkl. X. 79.

leverrim, no. se KrAlm.[2] IV. 43.22 flg., DSt. VI. 159.

levne, uo. *löwn -ər -t -t* (Herning).

4. lide, uo. *æ hæ li möjəl* (Als).

lidende, to. se nød-.

lidkjøb, no. den, som drikker med, er vidne, HBV. II. 39; „buyer & seller drink together, without which the engagement is not valid“, Northumb. Folkl. 120.

lidt, to. *di ho fån dəm et let lånstæj* (Als), landsted; *et let bua,* et lille bord.

lidteligladen, to. *letələlå(r)ən* (Sall.), = lidtelig.

lidtevitte, to. *et letəvetə baən* (Als), se 3. vitte.

1. -lig, i Århus egn: *fålə, minələ, silə, tilə, ænələ, skèkələ, unsi·lə, umòwlə, tjænlə, jænlə, løkələ;* men: *yndiq, sörqəliq, kærliq, laterliq, eqəntliq, umuliq, færdiq* (Elsted), låneord.

3. lig, no. *de æ kon dæm, dæ æ te merə, va dæ æ te bəgrawəls, di åñə æ kon mæ lik* (Als), jfr. henfølgen, se *begravelse, *død; — ligs skål drukket, jfr. Lucius Anf. d. Heiligenkults s. 22; „Malzeiten an den Gräbern d. Heroen gehalten und dieselben durch Zutrinken geehrt"; — føres om kirke, se 2. rundt, jfr. Kr. Alm.[2] III. 162.91, KrS. V. 607.45, Urquell VI. 202, Wh. Vlk. IX. 54; — tæer bindes sammen, se KrS. V. 608.48, jfr. Wh. Vlk. XI. 266; — skilling i l-s mund, se III. 256.37 b; — nåle i fodsåler, Kr. Sagn V. 458.21; — l- medgivet flaske brændevin, sukker, cigar, tændstikker (Flensb.), jfr. KrS. VI. 436.92, Amins. VIII. 95, Djurkl. Unnarbo 65; flaske, penge, tobak, hørfrø, humle, muld fra mark, Hazel. VI. 17; Urquell[2] II. 110, Wigstr. II. 117, tobakspibe, jfr. Tr. pop. XIV. 572; 375 (Mordviner); se frugtsommelig* I. 376.27 a; — vand kastet efter l-, se III. 1000.9 a, †ligvand, KrS. V. 608.47; — ligs hånd magisk, se 2.*død 120.37 b; jfr. sengklæder, der har været over l-, JSaml.[3] VI. 361; *bro 63.2 a, l- er ført over, se også 1.*bese; — l- i skib, se III. 243.22 b; — l- varsles af „liggrav" i brød, JK. 172.63 (Sæll.); — taknemmelige døde, se 2.*død 120.27 b; — l- af den gældbundne piskes, Sgr. VII. 156, Kr. V. 310, jfr. Rituale Romanum Tit. III. k. 4 „si corpus nondum sepultum fuerit, verberetur, ... si vero fuerit sepultum in loco profano exhumabitur et eodem modo verberabitur", om lig af excommuniceret person, jfr. Rittersh. 235, se *gjæld; — l- vil tale, opfører sig som levende, vender tilbage, sidder for bordende, ler, larmer, snorker, gör husarbejde osv., se Kr. Sagn V. 209-231. 297-305. 453-55. 459. 556, VII. 100, passim; — l- ligger på maven, se KrS. VII. 100.30, se †vampyr; — l- rådner ikke, se KrS. VI. 55, tilgive; jfr. Peters. Isl. Færd II. 105, Laxdöla; s. 413.38 a rettes: de som fødes to nætter för Poulsmesse ($^{25}/_{1}$) el. dagen för Agnesmesse ($^{21}/_{1}$) el. 8 nætter för Birgittemesse ($^{1}/_{2}$), Arnas. II. 552; — Toves l-, se ring III. 60.1 b, Moe, Event. Sagn 632 flg.; Valdemar; — tage l- i kirke, se væddemål, jfr. KrJ. 116; — frygtløs svend varmer l-, KrS. V. 277.85, jfr. Registr. 11; sön skal skyde efter faders l-, se Gering II. 197. 203, Gesta Roman. k. 45, jfr. Cloust. Fict. I. 30, enken fra Efesus, Grisebach, Die treulose Wittwe.

ligedan, bio. *de va il òlt likdònt* (Als); *lidan -t* (SOVens.).

ligegodt, bio. *likgåt* (Als), almindeligere end „i hvilket*" (s. d.).

ligesådan, bio. *du ka gåt go lisədan,* ɔ: som du er, uden at pynte dig; *hañ èjə köjət lisədan* (Søvind), ɔ: uden brød til.

ligge, uo.
læq, -ə el. *læqə, le le* (Tved, Mols), = lægge;
lek -ə, lo el. *lo* el. *lòw, loi* (Als);

A. s. 417.40 b, ligge ved væg, se Krist. Börner. 13; s. 418.42 a, ligge tör, se †sengklæder;

B. börn og sönnekone havde hun „lagt"; hun „lagde" A's første kone, Krist. Anholt 58. 59. 83.91;

a ska leq dæ ve æ huwə, ɔ: slå på øret; *a ka et leq mæ ət læt iñ* (Sall.), ɔ: tage mig det let; *a le men ski, di tu mæ å le mæ əpo i bæəŋk, de wa òær eŋən le mærkə tel* (Mols); *di lòw liså næt som dæñ daw, di va i·lawn* (Als), om nedlagte sild.

lighalm, no. brændes, Kr. Sagn V. 608.53 flg., Fausb. Agersk. 30, jfr. Glükst. Hitterd. 71; — lagt på kirkegård med brødskalk på, Sgr. III. 160.42, jfr. 192.42 (Horsens, Randers egn); bindes i knippe, lægges på loft (Aversi, Ringsted).

lighest, no. med lighjort, -hund, -jomfru; se levende 288.28 b.

lighund, no. mærke af l-s fødder i sten, DFM. I. 110.15 (Tranbjærg, Århus).

ligkiste, no. — føres om kirke, se lig* II. 410.50 a, kirke II. 124.42 a; — når l-n løftedes på vogn, skulde der tages en håndfuld muld el. sand op under den og kastes ind under afdødes seng, at han ej skulde tage lykken med sig (Randers); — er der bånd om l-, skal de skæres

over, inden den sænkes, at den døde kan stå op, Arnas. II. 552, jfr. Folkl. II. 26, söm løsnes; — halmkurv for l-, KrAlm.[2] IV. 72.26, KrS. VII. 264.20, FriisVN. 81 b; l- af kurvearbejde for fattige (Herning); låget sloges fast med pind på l-, deraf talemåden „det bliver en pind til hans l-“ (Hmr.), jfr. Andrews, Bygone Churchlife in Scotland (1891) s. 242; „sogneligkister“, Andrews, Old Churchlife (1900) s. 106; jfr. Trede, Heidentum in der römischen Kirche I. (1889) s. 175, Neapel; — tung (s. d.), jfr. vogn III. 1077.53 b, se Kr. S. V. 222. 225.14. 16; jfr. Glükst. SØ. 121, Jahn S. 304.387; — l- tom, KrS. V. 223, hund i den, 225.15, VI. 42.38, 51.160, 214.27, JSaml.[3] I. 63, jfr. Hartl. Science 132; — forskelligt *gravgods (s. d.) medgivet, se *lig 289.25 a; — prøves af den døde, Kr. S. V. 549.21; — 422.22 a, se væddemål; — prinsesse i l-, se skildvagt.

ligklæden, no. skikken, se KrAlm.[2] III. 162.02 flg.

liglam, no. se *levende 288.27 b; jfr. KrAlm.[2] III. 67, på navneklud med kors på ryg, flag, sorte fødder, — må være et påskelam.

ligport, no. se Globus 71. 208 b, grundridset fig. 8, a „Lykdeur“ (Frisland, Holland); jfr. Aakjær, Jydsk Stævne 53, Folkl. XVIII. 364 billede, Schill. Lübb. IV. 462.42 a; se RhA. II. 214, Wh. Vlk. XI. 268, Monseur II. 352.95, Ralston Russ. F. 15; Jataka nr. 178: hus med sot forlades gennem brudt hul for at undgå smitte; Nansen, Eskimoliv 214; hindrer dødes genkomst, se Wh.Vlk. IV. 422 flg., XI. 263 flg.

ligskare, no. se FrRA. III. 47, jfr. Wigstr. FS. 12.46 flg., 180.68 flg., Arnas. I. 406, „fylgja“ eller „svip“ kommer fra hjem, går til kirkegård.

ligskjorte, no. tages med, når unge fæster bo, KrAlm.[2] IV. 88.13; holdes rede, P.Vlk. VIII. 134; piges ligsærk, Meyer Baden 172; er bryllupsskjorte, Laisn. II. 72, medgift i Frkr., Trad. pop. I. 173; sys af de nærmeste slægtninge, Urquell VI. 201; — tages med ved fester, CavW. II. 387.

ligsluger, no. jfr. Wolf Beitr. II. 347, Tr. pop. VIII. 87 (antik gr.).

ligsyn, no. *vær te liqsjön, liqsjönsmaṅ* (Lem, Rkb.).

ligsærk, no. *liqsærk æn* (vestj.), se muldsærk, *ligskjorte.

ligtale, no. se KrKT. 133, SkS. 182.

ligtræ, no. se KrAnh. 27.58. 59.

ligvagt, no. med kortspil, lystighed og dans, se Fausb. Agersk. 29, jfr. Danske Magazin[6] I. 365, Chr. IV.s tid; †ligvagt, skål III. 353.3 a.

ligvogn, no. heste vendes for l- ved kirkestætte, KrAlm.[2] I. 93.69; løber heste løbsk med l-, er den døde en heks, KrS. VII. 406.47.

likke, no. afvisende: *do ka lek min mọs* (Vens.); jfr. Kr. S. VII. 70.236: „jeg hedder Liggas [lik-as], din frænde (Fyn).

likomsæs, no. „de går i lakomsæs om aftenen“, Kr. Alm.[2] VI. 148.75; forklares: de går og kærestes.

likskide, no. — gulspink (*Als), se gulspurv.

lilie, no. se *flane-.

Lilis, no. Adams første kone, L- el. Julik, KrS. VI. 88.26; fra hende stammer ellefolk, Kr. S. II. 1.1, jfr. Fatab. I. 199, Norlind, Svensk Folklore 152 flg.

lille, to. *a haḍ haẉð så traẉlt dæṇ da, læ Mæt* (Mols), lille Mette; *bæjər liḷə o wåwən* (vågen) *eň stuẉər o dåẉən* (vestj.), jfr. 2. fim; s. 428.26 b: djævel gör sig l-, jfr. Wh. Vlk. XXI. 278.

lille-hamborger, no. polkadans, melodi nr. 24 (Thy).

Lillehav, no. *æ Lǐlhaw* (Als), Høruphav.

lille juleaften, no. kattens j-, se KrS. V. 553.39; Alm. IV. 98.300, da fik katten sin nadver.

lille-piller-agerfure, no. *lǐlə piḷər awərfu̱r* (vestj.), = lillefingeṛ.

lilleris, no. *lǐləris* (Als), gedeblad, lonicera.

lillert, no. barn; „wo nabows kuen hå fot å lillert“ (Sams).

3. lim, no. se KrAlm.[2] I. 26.88.

limbåre, no. *limbå̱r æn* (Lem), bør til at køre mergel op med.

3. lime, no. *li̱m æn ljèmər* (Hern.); *dæ kø̱r ən maṅ iğøṃəl vå byj — mæ li̱mər;*

„å veḷ I ha li̱mər, så kø̱vər a mæ,
får æ gir åľtir ən karbost te,
får æ har Siňət jæ̱mə!“ (Agerskov);

Siňət må vel være konens navn, der binder karbørster; huske søndag ved 7 limer, Kr. Anh. 32.81, se III. 741.32; gammel l- skal løses, för den brændes, KrAlm.[2] III. 137.09, se *kvast-.

limeskaft, no. brækkes istykker over ko, som ej kan kælve, KrS. VII. 476.72; se *heks 207.5 a.

limestage, no. løbe med l-, se Köhl. KS. III. 626 a[3].

lin, no. se *hage-.

3. **lind**, no. en l-, sidste træ på Anholt, KrAnholt 6.4; „Dorflinde“, hvorom det offentlige liv samler sig, Wh. Vlk. XII. 308; ved tingsted, se Wh. Vlk. XI. 47. 296. 352 billede; Gr. RA. 796, Birl. IV. 520.5. 6, Meyer Vlk. 208, jfr. 46; danseplads under, Meyer Vlk. 158, P. Vlk. V. 114, ABr. 304. 310; i Nortorf, Ditmarsken, l-, under hvis grene alle fester, vielser, kontrakter, domme fandt sted, Mhoff 110.133; jomfruen i l-en, DgF. 66; l-, s. skifter blade i dødsriget, jfr. Bugge Studier 516, se *kirsebærtræ.

1. **linde**. no. *[lęj* best. *lęjən]* (Vens.), „sølvbæltet el. lejen“, se Friis VN. 158, jfr. Kalk. linde = bælte.

2. **linde**, no. „hornfisken gik i små linde“, KrAnh. 18, flokke, jfr. Kalkar II. 859, lynd, flok, stime.

lindorm, no. bor i linde, på Lindholmen, Lindø, konge, WigstrFS. 29.116 flg.; — slynger sig 3 gange om kirke, KrS. V. 298.42; rundt om höj, Perseus III. 87, Kirk Fairies XXXIV; — troldmand vil udrydde orme, når blot ingen l- er iblandt dem, Suhm Saml. I. 1. 180 (Hostrup, Sall.h., Fyn); — ride fra l-, KrS. II. 203.98. 99; — den opbrændes, P. Vlk. VIII. 105; dræbes, Knoop Pm. 116.243; antikt, Perseus III. 37; — dræbes af tyr, III. 907.41; kong L-, se DSt. I. 224, jfr. Hertz Ww. 26, RhN. 205, Folkl. VI. 209 (Ind.); J. Færø 163, søge l- at lægge på guld; den gives die, trives, vokser; får den hoved ud, skal Hattarvik forgå; mærke af l-s hale i sten, DFM. I. 101.91 (Finderup, Holbæk).

line, no. — 3) *æ linə* går igennem *tuə løklə* til hestenes miler (Als); se *kryds-.

lineal, no. *lenə et* (Als); l-ens tale, se Kr. Börner. 500, jfr. *stok.

linie, no. når l-n, ækvator passeres, skal en mand op i toppen og kaste linen over masten, derpå „salves“ han: smöres ind med fedt og sod, tilsidst „døbes“ han i et kar med saltvand (Læsø).

linkemål, no. et slags paradisspil (s. d.), Kr. Börner. 545.59. 60.

1. **linned**, no. *liñən de* (Als).

linnighed, no. se 3. lægn, smedden 2.

linsk, to. *[lijnsk]* (SOVens.), blød, böjelig, om græs, foder, se 3. lin.

linskulde, no. en fladfisk, platessa vulgaris, Kr.; navnet, fordi den er fanget med line.

-lirke, no. se Peder-.

lirpdrikke, uo. se lærpe.

lirum larum, i rim, se Kr. Alm.[2] IV. 8.21, P. Vlk. VI. 111; jfr. Hertz Spielmannsb. 450.

lispund, no. forklaringen er opgivet fra Oder og Warte af „Schiffer“ og „Flösser“: „wenn wi reeden, so heest et Liespund (plt.), wenn wir aber sprechen (htsk), heisst es Lübsch-Pfund“, = 14 „Krämerpfunde“ à 32 lod, se ZfEthn. XXV. (608).

3. **liste**, no. se börne-.

listelig, to. *gaməl fålk gæə lestələ* (Als).

list-i-prik, no. langsom person (vestj.).

lit, no. se *hav-.

litte, uo. se 2. lejte.

liv, no. 438.15 b: *a vel så lywsəns ǧan ha fesk* (Rkb.), så overmåde gerne; livsmærke, se MCull. 119, kniv* 269.21 b; l-, bundet til genstande udenfor person, se hjærte I. 631.17 a, jfr. MCull. 118 flg.; „external soul“, regist. Perseus III; redde l- ved løb, DFM. I. 113; gåde til livsfrelse, se *gåde; se rakker-, tyndt-.

[**livets træ**, no.] se III. 865.21 a.

livets vand, no. se III. 1001.35 b, MCull. 52 flg., Köhl. KS. I. II. regist. under Wasser, jfr. Psyche[2] II. 390.

livfyld, no. *fo nåt te lywfyl̥* (vestj.), til mættelse; se *hæders.

[**livskvist**, no.] se fastelavnsris, Festskrift 534.

livve, no. *lywve* (Als).

2. **livver**, to. *de æ så livər* (Hoven s.), lummerhedt.

1. **livvi**, no. *de wa i jæn livi* (Herning), lerælte; til at stryge vægge med var der blandet kogødning i, at leret ej skulde revne (Herning).

3. **livvi**, uo. *de liviər får ən wañ* (vestj.), lumrer mod regn.

3. **lo**, no. vandsamling i „Tipperne“ (Rkb. Fjord), se Rambusch, Studier over Ringkøbing Fjord (1900) s. 85. 90 flg.; dyb rende mellem revlerne i havet (Hov, Hals); Jörgenslo, Skidenlo, to render på

Mandø fra havet ind gennem engene, „København“ 19/8 12.

5. lo, no. *low æn* (Herning); „klædes“ ved gilder, JSaml.[3] I. 79.

1. lod, no. se pund-.

2. lod, no. — 1) lodkastning på skib, se DgF. VI. nr. 376, Wigstr. I. 44, Mhoff 18.15, Mélus. II. 475. 524, Köhl. KS. III. 237, NBain, Russ. Folkt. 48, Jataka nr. 41. 439, Jonas 1.7, se 1. stak 2, strå III. 615.29 b; forbud mod l-, Dania III. 348-52. — 2) lod i mark: med hensyn til markernes beliggenhed blev der ved udskiftningen kastet lod, deraf marknavne som „agerlod“, „englod“, Fausb. Agersk. 55, se *lodskifte; — herhen hører vel: *do hå wal et så guwə låər o æ pæŋ* (Sall.), ɔ: så godt råd på penge; se *ind-, nabo-, skole-, ud-.

loddefolk, no. se Gaardb. Hl. II. 54.

lodskifte, no. *låskywt et* (Als), engskifte, som er delt på tværs til flere for at erstatte hvad de fik for lidt ved udskiftningen.

logulv, no. „så glat som et l-“, J. Saml.[3] I. 79; jfr. Braz[2] II. 241 a, trædes fast og jævnes ved ungdommens dans.

1. loge, uo. *han sto o loqər* (Sall.), titter.

lok, no. se top; se *ror-.

Lokkemand, no. L-s gjeder, jfr. Yorksh. Flk. 44: „summer colts“, Lincolnsh. Folkl. 58: „Robin-run-rake“, om luftens dirrende bevægelse, se skimre, mand II. 543.1 b; Lokes sang, Fær. Kv. I. 210, fransk ved L. Pineau, Tr. pop. XXIII. 77; i besværg., Folkl. IX. 186, Lincolnsh. Folkl. 125 „Lok“; Loke skal have skind på mælk, Folkev. XI. 393.205; „Lokie er lidt bekiendt og kaldes en natgienganger“, Wille Sillejord 251; Rise og Lokki, JFærø 265; Loke som loppe, Rafn Nord. Fort. I. 365, Hedins, Høgnes S. k. 2, Fornald. S. I. 394, Sörla þáttr; som hoppe, Gylfag. 42, jfr. Lang, Myth. R. II. 266; hans væsen behandles af Olrik, Dske Folkem. 3; DSt. 1908 s. 193, 1909 s. 69, 1912 s. 87, Festskr. s. 548 m. henv., H. Celander, Lokes mytiske Ursprung (1911); se Udgårds-.

[**lokum**, no.] se skidehus.

lolbær, no. törre møgklatter på kvægs lår (SOVens.).

lomme, no. „de gamle fogder vidste at fede deres l-r, Kr. Anholt 28.64; jfr. *bæger 83.33 a; *bryst-.

lommepistol, no. *lompistoˑl æn* (vestj.), = mandslem.

Longinus, no. i besværg., KrS. VII. 425.27; „Langdrinus“, VI. 88.24; „Lungdines“, VII. 473.44; jfr. „Logemimuss“, Wh. Vlk. VII. 54; „L- stak sværdet i hans side, Jesus Kristus for ej bedre vise(?), stil dig, al jordens blod ved disse ord og bud, i navn“ osv., besværg., hvis oprindelse er forsømt noteret; se Såby, Lægeb. 87.7, Urquell[2] II. 104, Wh. Vlk. XIV. 354, Köhl. KS. III. 533; legenden se P. Arch. VI. 454, Maury Cr. et Lég. 155.

loppe, no. *de vå, som ən kuń høə ən låp ser i ət knapgaf å knyst* (Bovlund); — de avles af urin og egesavspån, Kr. S. VII. 320.45; — l-r fejes ud 1ste plöjedag, KrAlm.[2] I. 169.21, jfr. Wh. Vlk. XIV. 143, Knoop Ps. 327.79; i den stille uge, WigstrFS. 26.99; bringes med fejeskarn 1ste maj ud på fremmed grund, Kr. S. VII. 204.80. 82. 83; — strø 3 nap kirkegårdsmuld på lagen voldermisse, —81, jfr. 79. 84, fordriver l-er; — man dræber l- ved at klemme den til den gaber, KrSkS. 219; hælde pulver i gab, 135.45; el. smeltet bly, P. Vlk. VII. 53.5; — l-r el. lus i vælling, ost, KrSkS. 133.33; — i æventyr, fortælling: helt forvandlet til l-, Rittersh. 159. 167; Gr. KM. 30, Läuschen, Flöhchen; den vækker Olav Tryggvesen, da Odin er hos ham, får magt til at springe, Thorkelsen 185; se *Lokkemand.

lorke, no. se lærke II. 499.52.

lort, no. *„hwą æ dæ vę ət mæˑ ham?“ — „å, han hå ræń ən lǫt lǫs iˑ si“* (vestj.), ɔ: intet af betydning; *åˑ, ve do eț hå ən lǫt o stek ve di tæń mæ, så blǫðər di eț!* (vestj.), afvisende svar; l- er et stykke af et mske på midten, KrAlm.[2] II. 10.26; *ən fålkluət* (Thy), menneskel-.

lostilk, no. „lostok“, KrS. VII. 474.59, lægeplante; ulve samles ved at blæse i „lovstilk“, s. 207.97.

1. lov, no. se ud-.

2. love, uo. *lòw lòwə lòwə lowə* (Als).

lovmål, no. — 1) rettergang. — 2) løfte, kavtion. — 3) lovprisning (SO. Vens.).

lud, no. se *lække-.

ludder, no. *luðə æn* (Grenå), en fisk, hå-ising, pleuronectes limandoides.

ludhaspe, no. *luðhasp* eller *luðmær* (vestj.), skældsord til kvinder.

ludrik, no. „lowdrik", KrAnh. 128, en dygtig slurk.

1. lue, no. den røde l- gik i Vens. af brug i Fredr. VI's tid, FriisVN. 41; — den „røde l-", dans, Danske Folkedanse, melodi 50; — kaste l- til dör, KrAlm.[2] IV. 67.00.01; — slå l-n af hinanden på skolevej, drengemorskab, lykkes det, siges: „du har ingen dawre fået!", Krist. Börner. 342.50; — „kaste bold i l-", börneleg, Kr. Börner. 575.23; se *Jeppe-, *katekismus-, pandetræ-, *røde-.

3. lue, uo. *de lo o lowət* (Stauning ved Skjærn), ulmede.

1. luffe, no. *„æn lov tòw"* (S. Sams), beder tiggere om: en håndfuld.

lufvante, no. se *forklæde 154.47, *kjæmpe.

lugar, no. *luga·r æn* (Agger), aflukke på skib.

luge, no. *luən æ ent lokə* (S. Sams).

luggorm, no. = *fåreorm, se KrBörner. 471.29 (vestj.), jfr. Klokkergaard 162.

lugte, uo. *loqt* (Besser), *lòwt* (Taftebjærg, Sams, Tunø); lugte kristenblod (s. d.), se Kr. XIII. 11. 109. 116; jfr. sten III. 551.21 b; røver kan lugte som hund, Kr. XII. 5.

lugtebasse, no. *løjtbasə* (Mors), en plante, måske stinkende krageklo, ononis hircina.

Lukas, no. brændevinsflasken, jfr. *ugle.

lukhul (?), no. lem på side af bygning (Junget, Sall.).

lukke, uo.
lòk -ə lujt lujt (N. Sams);
lòk -ə lut, lut el. *lòkəð, lòkəð* (Tunø);
lok, lokə el. *løkə, lot* el. *lot, lot* el. *lot* (Als).

-lukt, tf. se *lår-.

lun, to. *lukn* flt. *luwn* (SOVens.).

1. lund, no. jfr. Wh.Vlk. XIV. 369.10.

3. lunde, uo. *han loñət o ət* (Nørup, Vejle), faldt i eftertanke ved.

lundse, uo. drive, dovne; „lundser", no. driver (*Als).

lundstykke, no. se lønder.

3. lune, no. „Gåselunerne", Grborg 207.85.95, jfr. Thiele I. 289.

lunge, no. *loŋ æn* (Als).

lunk, no. *no hò mjèlkən i pasiəns loŋk* (SOVens.).

Lunkentus, no. se Krist. Bindestue Kølle II. 24.

1. lunte, uo. *luñt ən å·w* (Als), drive, dovne.

luntelig, to. — 1) „londtelig", Kr. Anholt 128, lydelig. — 2) *hañ gæk å blöw så loñtlə, te vi ku il ha mæ· ham å gøə* (Als), ɔ: tvær, utilfreds; vel to ordstammer.

3. lur, no. för pinsedag må den ej bruges, KrS. VII. 321.51, jfr. *byhorn.

lurenkarl, no. *lurənkål æn* (vestj.), lumsk person; fig. om stærk drik.

lurevorn, to. *[luriwon]* (Rimsø, Djursl.), om vejret.

4. lurke, uo. om vejret: er lummert.

lurre, uo. *lor* (vestj.), om ild: brænde larmende; *lor ən aw,* fise; *læ lor!* lad løbe, om vand.

lurres, no. man drak sig mangen en l- til, KrAnh. 12.19, rus.

lus, no. l- får börn i hoved af at spise umoden frugt (alm.); jfr. Schw.Vlk. VIII. 271.60; *di drekər te luksən trilər å· dəm* (Vens.); jfr. P. Vlk. VI. 12 ned.; *no ka hon eñc hòl luksən o hær huə* (sts), ɔ: hun er frugtsommelig; P. Vlk. VI. 93; man havde særlige tintallerkener (plats aux poux) som man redte l- af på, Tr. pop. XX. 397; forskellige midler mod l-, Krist. Alm.[2] III. 187.53; — l- påført ved trolddom, se Kr. S. VI. 302.844. 67. 76. 86, 432, VII. 49.69, 54.79, jfr. *handske 199.44 b; Lúsahöttur, Arnas. II. 342, Rittersh. 63; heks i l-eham, VII. 21.76; — s. 467.27 a, jfr. EFinbo 244; l- i vælling, ost, KrSkS. 133, ɔ: kommen; — s. 467.9 b, ævent. om l-, se Köhl. KS. I. 92 flg., Kr. XIII. 358.75; — billede af stor l- i Lunds domkirke, Fatab. I. 174, jfr. II. 64, den bider får i strube, ɔ: præster, som bider lægfolk; se fremmed 4, *parykmager; prakker-, skjær-, skov-, *snedker-.

lusearm, to. *luwsarm* (SOVens.), overmåde fattig.

lusebær, no. *lusbær* (Rejsby, V. Slesv.), bærrene af hybenrosen.

lusekonge, no. „jeg erindrer en gl. skik, at årlig ved St. Thomasdag, når eksamen var holdt i skolerne, den da, som havde stået sig slettest, blev kaldet „lusekonge" og den, som havde stået sig bedst „julebisp"; denne discipel sad i bispestol i julen til Kongedag, og havde værdighed som bispen selv", Khist. Saml.[3] III. 501; Brev fra Morten Reenberg til

Otto Sperling, sikkert erindringer fra hans barndom i Viborg, omkr. 1670.

lusetarm, no. se kokkehoved.

lusing, no. se skjel III. 264.13 flg., dragt prygl (Sall.).

Luther, no. barn af djævel og pige fra Wittenberg, Soldan I. 308; steges i St. Hansbål, Urquell[2] I. 184 (U. Inntal), jfr. Birling. II. 99; person i procession i pinsen med „Perchtfrau“, djævelen og m. flere, Sepp. I. 189, jfr. Dict. Infernal under L-; kvinde, som vil være lutheraner, får lusing af vætte, Temme Altmark 36; „lutheraner“ er „geschwänzte Ungeheuer“, Soldan I. 11 (Spanien), jfr. 1. pave.

lutte, uo. *låt -ə -əð -əð* (Tved, Mols); *de slo ham i lotən* (Sall.), bragte ham til at lytte.

luttefas, no. *løtfas i* (SOVens.), dvask mandsperson.

luttekarl, no. *æ lotkål* (vestj.), mandslem.

luttemikkel, no. *løtmekəl i* (Vens.), dvask mandsperson.

lutteso, no. *løtsòw æn*, dvask kvinde, = *løtər è* (SOVens.).

1. ly, no. *lyc* (SOVens.), jfr. læ.

2. ly, no. *dön sto lyc te* (Vens.), ɔ: på klem.

3. ly, uo. *lej -ər lejəð lejəð* (Tved, Mols).

4. ly, to. *ly* itk. *lyt; æ våň ska væ lyt; de æ næt lyt æda·w* (Als), det er rart varmt.

lybsker, no. kræmmer måler l-e i skjæppe, Fra Ribe Amt 1912 s. 390.

lyd, no. *ly æn* (Als); jfr. 2. skifte III. 251.12 b, 1. skille 255.16 a.

2. lyde, uo. „komme når klokkerne lier“, KrAnh. 108.256.

lydhør, to. *a hår ålti wat så lytər* (Fåborg ved Varde), ɔ: med god opfattelse.

lygte, no. *löjt æn -ər* (Herning); *lyt æn* (Ørby, Taftebj., Sams); *lòjt [æn]* (Tunø); *löjdə et* (Als); jfr. EFinbo 129, l-r med okse el. svineblærer for glas.

2. lykke, no. *liki æn* best. *-ən* flt. *-ər* (Tved, Mols).

4. lykke, no. *løki æn* (S. Sams), se *by-.

5. lykke, no. *som hår æ løk, o som slæbər ən ætər sæ; skalk hår skalkløk* (Mors); når börn følges, er det en leg, at træde i den forudgåendes spor med ordene: „no træjer a æ løkk fræ dæ, do blywer aller gywt!“ osv., se DSt. 1912 s. 102. 195 (Sall.), jfr. spor III. 500.31 b; spøgende afskedsønske: „lyk' epo rejsen, å godt slæjfør!“ el. „å fanden epo di bag, så møder han dæ itt i hwolvejen“! (Randers); — tro om l- og ul- og varsler derom: KrAlm.[2] III. 128 nr. 18. 19; — personligt eje, se Bjerge Aarb. VII. 48 flg.; — Höjfolks gave, Kr. S. I. 282.41; løfte om 7 mands lykke, KrS. VII. 72 ned.; — dröm om l- på *broen 62.1 b; — miste sin l-, KrS. VI. 249.38; se *endevende; — l- knyttet til en genstand: KrS. III. 196.83, til et rødt alterklæde; IV. 9.23, til Odinsjægerens hundereb; det oldenborgske horn, se Gr. Sagen I. 109, jfr. *bæger; — l-ns flytte, jfr. Günter, Christl. Legende des Abendlandes s. 72; — l-hjulet, se DSt. V. 10, fangne konge stirrer på hjulet, der drejer sig, Tr. pop. VI. 681; jfr. Aarb. f. NOldk. 1887 s. 97, Hillebrandt, Sverige Medeltid II. 309 bill.; Köhl. KS. II. 67; Revue Archeol. IV. 33. 142; Simpson, Prayer Wheel 221. 227; GrMyth.[2] 825, Sagen I. 253.210, 386.338; — i smsatte stedsnavne, se Postvæsnets Adressebog; se *hjul, snurre; *kjællingens-.

lykkeben, no. rykkes istykker, Kr. Börner. 274, jfr. Addy 81 „lucky bone, wishing b-; Tr. W. 119. 269, „merry thought“; Tr. pop. V. 574, „os du bonheur“, se gaffelben.

lykkebringer, no. se Kr. Alm.[2] III. 133.37.

lykkens krans, no. se KrAlm.[2] III. 128.967, jfr. Urquell[2] I. 269.

lykkes, uo. *de løkəs it* (Als).

lykkeskilling, no. se Kr. Alm.[2] III. 128.976.

lyn, no. *liwn* best. *-əð* flt. *liwn* (Tved, Mols); ild, tændt ved l-, kan kun slukkes med mælk, KrS. VI. 404.84; Wigstr. FS. 425.13, ved offer af kvindemælk; se mælk II. 639.49 b, lyssen 479.30 a, jfr. Wh.Vlk. I. 190; splintret træsko følger lyndræbt i grav, Krist. Alm.[2] IV. 88.15; se træ III. 865.24 b.

lynd, no. se 2. *linde.

1. lyne, uo.
løwn -ə -ə -ə (Ørby);
de tårnə å lòwnə swæərt ia·ws (Taftebjerg, Sams);
liwn -ə -əð (Tved, Mols).

2. Lyne, no. *æ Lynəŋər* (vestj.), folkene fra L- (Tarm).

3. **lyne**(?), no. *lyn æn -ə* (Bjerre h.), mørbrad af svin.

lyng, no. *løŋ* (Tranum); *ljöŋ* (Torup, Hjortels, Lerup); *lèŋ -ən* (Tved, Mols); *løŋ* (Als); se rim-.

lyngle, no. se FriisVN. 41, bill.

lyre, no. KrAlm.[2] III. 15.46 flg., VI. 42, trætud, der samler røgen over ildstedet; se *kurve-, *skorstens-.

lyrehus, no. FriisVN. 50 b, hus m. l-, uden skorsten.

lyrekjælling, no. sidder i lyren og tuder, kyser börn (Vens.).

lyrsejd, no. en fisk, gråsej, merlangus carbonarius, Kr. (Agger), jfr. lýrr, Fritzn.

1. **lys**, no. *liws* best. *-əð* flt. *liws* (Tved, Mols); *lys et* (Als); fig.: *ən væjs lisom ən støvər o ən lys* (vestj.), om dyr, der trives godt, jfr. Bondel. 121; jfr. EFinbo 129. 131, „stickor", der fæstes i „lysekärringar"; „tjärvedsstickor" i en pande; beglys, endelig lys af voks eller tælle (Sverige); Zs. für Ethnol. VI, Verhandl. 200 flg.: langs Østersø og Vesterhav tran og lamper, en stor snegl med marv af siv eller andre planter; „fusus" bruges endnu i Connemara (Irl.) til lampe; hvor nåletræer er alm., bruges en fyrrespån (Kienspahn); i hededistrikter vokslys på grund af de mange bier, der holdes; som stage en sten med hul i eller halvkugleformig lerklump; „lysegilde" holdtes af arbejdsgivere, når man begyndte at arbejde ved l-; folketro med hensyn til støbning, se Kr. Alm.[2] I. 61.11. 16. 18. 19, III.[2] 23.79, jfr. TrLund[2] VI. 7; — l- bortgives som almisse, FbJ. I. 110. 177; brev i l-, se Folkev. XI. 390.76. 77, Abbott, Maced. Folkl. 98; — stedremse: „Grumtoft sogns l-, Brarup sogns pråser", Wh. Vlk. XVI. 306.62; — værger mod vætter og genfærd, KrS. V. 461.33, Thorkels. 147; slukkes af genfærd, Kr. S. V. 542.93, jfr. 455.13; — magisk l-, Kr. S. VI. 57.71, fanden kan kun slukke den ene ende; Wigstr. FS. 415.63, fra ligfærd; P. Vlk. IX. 19, dryp fra alterlys; s. 483.39 b, mand skaffer l- i hus ved at sætte vinduer ind; —45 a, livslys; Kr. XIII. 257, l-, Aladdinslampe, jfr. stålmand*; — spøgelse l-: Kr. S. V. 343.94, 348.06, over myrdet barn; på mordsted, Krist. VIII. 358 øv.; hvor falsk ed er svoret, Fausb. Agerskov 72; i kirke, Kr. S. II. 509.103, jfr. Segerst. 133; på bjælke i lade, KrS. V. 540.82; — varsler: KrS. VII. 210.27, ulykke; WigstrFS. 7.14, stranding; Krist. Alm.[2] III. 104.716, brudelys: liv og død; — efter syn af overnaturligt må man ej se lys, Kr. S. V. 402, 494.32; VI. 212, Kr. Alm.[2] VI. 100.34: „sluk l-, a har sét gjenvor!", jfr. WigstrFS. 272; — „lysesvende" holder lys i hånd under bryllup, Folkeven VIII. 285; mell. fingrene, Glükst. Hitt. 70, jfr. Wh. Vlk. II. 255, Köhl. KS. II. 552-54; — börneleg: „petit bonhomme vit", se Wh. Vlk. XIII. 168, XIX. 406.37, XXII. 226; „tænde et l-", Krist. Börner. 595; se *alter-, *elle-, skillings-, spæd-, vejr-.

2. **lys**, to. *liws, -ər -əst* (Tved, Mols); *de æ liwst klåkən ǫət* (N. Sams).

Lysabild, no. *Løsa'fil,* sogn på Als.

lysbord, no. se Kr. Alm.[2] III. 23.79, den omdrejende skive, som bar tællelysene under støbningen; billed. Bondeliv[3] 139.

lysbrød, no. se pråsekage: i første brød, der sattes i ovn, fæstedes en „lysepind", omvundet med tælleklude for at man kunde se i ovnen, Krist. Alm.[2] III. 22.75.

lyse, uo. *liws liwsə liwst liwst* (Tved, (Mols); se op-.

lyseblyne, no. se Regist. 52, jfr. Kr. XIII. 247 „lyskappe".

lysekjælling, no. se Krist. Alm.[2] III. 23.78.

lysekjærte, no. *lyskæt æn* (Als).

lyseklyne, no. se KrAlm.[2] III. 22.74, FbJ. I. 110.

lysepind, no. se *lysbrød.

lysepotte, no. dyb, snæver potte, hvori den smeltede tælle hældtes, og vægerne til tællelysene dyppedes, FrRA. I. 43.17.

lysesnup, no. lysstump? se KrAnh. 51.120.

lysing, no. *lysən è* (SOVens.); *haj rest sæ i lysənt,* i daggry.

1. **lyske**, no. *liwskən* best. *-ən* flt. *-ər* (Tved, Mols).

2. **lyske**, uo. *lesk* (Mols); se KrSkV. s. 36.3, jfr. CavW. II. 266, de ædlere udtr. „sove", se III. 471.33 b.

lysne, uo. *lysən lysnər lysənt lysənt* (Herning).

lyst! i leg = frifra, helle min leg! (Læsø).

1. lyst, no. *lost* (Als); *a had eŋən lest te å fo met guə tèw le e* (Mols); se *med-.

2. lyst, bio. *å jòr lyst, a ska swò te, haj ku jò lyst imèl dəm* (Vens.), skaffe ro og orden, slå tilside.

lyster, no. *listər eð* best. *-əð* flt. *listər* (Mols), jfr. CavW. II. 68.

lystig, to. *lostə; de æ il så lostət få vos* (Als).

lystre, uo. *listər -ə, -əð* el. *listrəð* (Tved, Mols).

lysvågen, to. *liwswowənən* (Tved, Mols).

lytte, uo. *lit -ə -əð -əð* (Mols); varsel ved at l-, se FbJ. II. 214 flg.; l-r man, når der manes, koster det livet, KrSagn V. 480.90.

lyve, uo. *lyw lywə lywə* (Als); *„de æ sekər, va æ sæjər!" soj han æ mań, da löw han* (N. Slesv.); — til barn, der l-r, siges: Kr. Börner. 100.72, jfr. Tr. pop. XXII. 306 flg., 357; — man må ikke l- for den salvede konge, KrS. VI. 25 øv.; — når fortæller l-r, klemmer magisk stol, Rittersh. 135, jfr. Arnas. II. 405, en ring; — lyve tomme kar fulde, jfr. Arnas. II. 482, „orðabelgr", P. Vlk. III. 52.

1. læ, no. se lammehale.

læbe, no. *lep æn -ən* flt. *-ər* (Tved, Mols).

læddike, no. *læjək* hak. (Mols).

læder, no. *læə de* (Als); se *døv-.

læderbor, no. *læjərbowr æn* (vestj.), mandslem.

læderdreng, no. se KrSkV. nr. 88, jfr. Holberg, Jeppe på Bjerget I. 6, „in Leipzig var en læderen mand", jfr. Urquell[2] I. 335, ABr. 449, en legeremse, jfr. Wh. Vlk. V. 203, XIV. 63, XVII. 310, „eine lederne maus".

læderlue, no. i remsen, Kr. Börner. 428 fn.

læderpenge, no. fundne i jorden, Krist. Alm.[2] V. 18.48; jfr. Ons Volksl. XI. 131.8, arbejdsfolk betalt med; J. Maundeville 170, bruges hos Stor Khan.

læderpibe, no. *læjərpiv æn -pivər* (Vilslev v. Ribe), se FrRA. III. 64, cigar.

læderpung, no. *læjərpåŋ æn* (vestj.), fordum alm. brugt.

læderrem, no. *læərem æn -rem* (Als).

læg, no. *læq* hak. best. *-əń* flt. *læqər* (Tved, Mols), fold.

lægd, no. i ældre tid var ejendommene i Hmr. h. med hensyn til vejarbejde, kommunekørsler sammenlagte i „lægd" på omtr. 8 td. hartkorn.

1. læge, no. om lægevæsen, se Kr. Alm.[2] V. 51 nr. 9, (jfr. Enestr. Finbo 242); l- hentedes kun til døende, s. 53.151, jfr. Tr. pop. XIII. 263 flg.; lægebøger, se Isager, Folkemed. 7 flg.; lægemiddel, se *blod 46.49 b, se doktor*, *helbredelse.

2. læge, uo. *læq -ə læəqt læəqt* (Tved, Mols).

læggepind, no. *læqpeń æn* (Hern.).

4. lægn, no. *læəqəń* best. *-əð,* flt. *-ər* (Tved, Mols); *læqən et læqnə* (Elsted); alm. tidligere et lille træstykke med 3 huller [o o o] det midterste til bagtöjret, de 2 yderste til fortöjrene (Elsted, alm.).

lægtepind, no. se lægtenavr.

lækat, no. — 1) *lækat* best. *-əń* flt. *-ər* (Tved, Mols); dens skind indgives som lægedom, Kr. VI. 268.142; se *guldbrud. — 2) l- kaldes en meget lang, smal bør, hvormed man triller klyne ud (Tarm, Varde).

lækkelud, no. bergfisk blev først udblødt i vand, dernæst i klar l-, se Bondel. II. 30, vel: afklaret lud; om jysk?

lækker, to. *de æ lækət væə æda·w,* könt vejr; *dæń lækə hòń,* höjre hånd (Als); lignende Støvring (s. f. Ålborg).

lænd, no. *leəń* best. *-ən* flt. *leəń* (Tved, Mols); klager börn sig i l-en, kan svares: *„hå do læń?" do hår et ańt əń ən frørøk* (Herning).

lændeblod, no. *læńbluə* (Hmr.), en sygdom hos kvæg.

lændeonde, no. jfr. Folkev. XI. 464.71, Enestr. Finbo 243, Wh. Vlk. XXII. 126.9 m. henv.

lændeorm, no. sygdom hos barn, besværg., KrS. VII. 458.72.

lændepude, no. *læjpu æn* best. *-puən* flt. *-puər* (Vens.), til at lægge under lænd i seng.

-lænder, se *kur-, rein-.

længe, bio. — 3) *de æ di læŋ il,* ɔ: på langt nær ikke; *hań ku læŋ il kom te· vòs* (Als).

længes, uo. *hań læń,* længtes; *di hæ læń möjəl* (Als); se *aske 17.36 a, sten III. 552.4 a.

lænke, no. fornemme forbrydere skal en gang om året møde med deres l-, jfr.

KrS. IV. 176.17, Knoop P. 76.155, Wh.Vlk. XVI. 195, se slaveri, tugthus; måske findes forklaringen til dette sagn i de eksperimenter, man gjorde i begyndelsen af 19de årh. med betingede benådninger, se Buntzen, Mytteriet i Börnehuset (1909) s. 39 anm.; — „smedde l-", leg, Krist. Börner. 514; bonde lægger l- om træ, da han rykkes med Odinsjægeren, se II. 732.12, jfr. HaRh. 396.810; se drag-.

2. lænke, uo. Cyprianbogen på Rundetårn blev l-t til en sten, se I. 167.16 a; jfr. Andrews, Curiosities of the Church s. 110 m. m. henvisn. og billeder fremstillende l-de bøger.

lænkehund, no. skal ved ildebrand først løses; omkommer den, brænder huset påny, KrAlm.² I. 179.28. 27, III.² 4.9.

lænkerum, no. „garnene blev sat .... mest i l-, 5 garn ud og 5 ind", KrAnh. 16.

læp, no. tejne, madkasse (Vens.); „læbber" flt. (Vens.), FriisVN. 162; måske *læp æn* (Lemvig).

1. lære, no. de „3 der ingen l- er i", jfr. Wossidlo Räts. s. 153.

2. lære, uo.
læər læər lår lår (Tved, Mols);
lèə læ lèə lèə (Als).

lærer, no. lön 24 rdl., KrAlm.² III. 8, jfr. degn, skolemester; FbJ. I. 108 flg.

lærke, no. *læərki æn* best. *læərkən* flt. *læərkər* (Tved, Mols); *lærk, lerk* el. *lærk æn* (Als); se Krist. Alm.² I. 147.00; F. Grundtv. „Sanglærken"; se *dum-.

lærkeunge, no. se Kr. KT. 43 med ordspil på „lærke", flaske.

lærkeæg, no. drikke l-, KrAlm.² III. 68.56, jfr. Birl. I. 127.

lærpe, uo. se lirpdrikke.

lærred, no. *lærəð* best. *-əð* (Tved, Mols); *lært* el. *lærə* (Als); *dær æ lån lat o bleq* (vestj.), ɔ: lange udsigter; i ævent.: måle l-, se ønske III. 1179.21 a; „sælge l-", se Kr. Börner. 690; jfr. *blår-, skjorte-.

lærring, no. *læə æn læə; vi hæ meə læə* (Als), flere stiger.

lært, to. *lår* (Tved, Mols).

læs, no. *las* best. *-əð* flt. *las* (Tved, Mols); se *først 167.8 b, sidst III. 196.31 b; et læs potter, se KrAlm.² V. 8.11; —II. 501.7 b, vælte med l-, se ulv III. 970.40 a, se *fram-.

1. læse, uo. tabe, miste (vestj.), se forlise; *dær ær et o læs aw* (Lyne), intet at miste af.

2. læse, uo.
leəs leəs leəst leəst (Tved, Mols);
lös lös löst löst (Als);
om börns læsning, se KrAlm.² III. 111.10 flg.; „*ka do løs?*" — „*a ka løs båws!*" (vestj.), ordspil med løse, se bukser I. 140.2 b, jfr. Kr. Bindest. Kølle II. 50. — 4) l- og signe, Kr. S. VII. 442. — 5) l- tilbage, Kr. Alm.² VI. 80.185, jfr. Birl. III. 405.14; slgn l- sig fast, Mhoff 109.

læsmed, no. *lasmə* el. *lasmə* (Als).

læsmedstang, no. *lasmæjstaŋ* (Tved, Mols).

læsp, to. de l-e søstere, se Kr. SkS. 35, Kr. Anh. 117.310, jfr. P. Vlk. IX. 57, X. 101.12 m. henv., Urquell² I. 121, Wh. Vlk. VII. 320 m. henv.

-læsset, tf. se over-.

3. læste, uo. *læst* (Als).

læstoft, no. bådens årer kaldes „stavnåren" og „l-en", dens sider: „stavn-" og „l-side"; til årerne hører „stavn-" og „l-manden", se KrAnh. 16 flg.

1. løb, no. *leəv* best. *-ən* flt. *lev* (Tved, Mols).

2. løb, no. *lòf et* (Als); se piller-.

løbbes, no. spil med, Kr. Börner. 569, jfr. P. Arch. VIII. 427 „rycka kulor" (Sverige), se *nøbbes.

3. løbe, uo. *supən lev niər əpo met brest; — hað låvəð niər əpo men slæf*, slöjfe (Mols); *hòn hå låvəð ən mil; wòṅə ə låvən uj* (N. Sams);
læv lævər løf løvən (Römø);
löf löfə løəf låfən (Als);
„lad løbe!" kommando i fiskerbåden, ɔ: årerne af vandet, når man går ind over revlen og båden løbes på en bølge (Vens.); mand rask til at løbe ærinder, KrAlm.² V. 63.84. 85; l- omkap, se kappes; *pible-, piller-, til-.

løbedegn, no. se *degnesti.

løbefjæl, no. *lævfjæl æn* (vestj.); i Fåborg s. (Varde) havde de et kort og et langt l-; den, hos hvem det var, skulde gå med hovbud; det flyttedes fra mand til mand, Krist. Alm.² II. 5.10, jfr. stakkelsfjæl.

løbeklæder, no. *lævklæjər* flt. (vestj.), = pliskläder (s. d.), løbsklæder.

-løben, to. se ny-, *skår-, *sten-.

løbesand, no. *lævsån de* (vestj.).

løbsk, to. — 1) *lås* (Als), om heste; *va hæst ræn lås* (Kejnæs); standses ved besværg., se KrS. VI. 86.9, 95. — 2) *løbsk* (Als), brunstig om hund.

lødgryde, no. jfr. KrAlm.[2] III. 69.78, Kück 94 „Färbetopf“.

lødskulde, no. rødspætte, platessa vulgaris, Kr.

1. løfte, uo. *lewt -ə lewt lewt* (Tved, Mols); „råbe til at l- efter“, Kr. Anholt 87.206, en af mændene giver et vræl, de andre løfter ved signalet båden ud.

2. løfte, no. se *havsnød.

løftelse, no. *lòwdəls æn* (S. Sams), surdejg.

løftes, uo. *løwtəs* (Als).

1. løg, no. se *dejne-.

2. løg, no. *leəq* best. *-əð* flt. *leəq* (Tved, Mols); varsel af l-skaller med salt, FbJ. II. 92; börnerimet Aasen Ldm. 14, Sm. Medd. II. LV; se strand-.

løgle, no. *løkəl æn* (Als), også om de to jærnringe, hvorigennem tömmestrengene til hestenes miler går, se 2. line 3; fragå arv og skifte, kaste l- i grav, jfr. CavW. II. 405, sætte l- i dör; Ndl.Vlk. X. 70.89, XVI. 197.89, lægge l- på ligkiste; P. Arch. X. 563 (ɔ: 543), slgn Wh. Vlk. IX. 162, sætte spade i jord, Gr. RA. 176; se særk III. 724.2 b; — orakel af l- og bog, se KrS. VI. 365.47, VII. 51.72, se *bibel 37.14 a; — l- til slot tabt, Kr. Æv. III. 167; kastet i havet med forbandelse, Wigstr. II. 344; fundet i fisk, Köhl. KS. II. 183. 209, jfr. sild III. 203.7 a; — l- til kommode, se Registr. 27 e; — l- til skat, Thiele II. 248; — bjergmandens l-knippe forvandler til sten, Eftersl. 115; kaste et l-knippe over drage, KrS. II. 134.130, ɔ: stål (s. d.); — en sygdom hos kvæg „dværgslagen“ bødes ved „dværgenögle“, visse store nögler, der hængtes i båsen, Glükst. SØ. 101.16; „finde l-n“, leg, se Kr. Börner. 500; se *guld-.

løglehul, no. kalde på fanden ved at blæse gennem l- i *kirkedör (s. d.), jfr. JSaml.[3] II. 255 flg.; fanden jages ud af l-, KrS. VI. 368.62.

lögn, no. *læwn æn læwn* (Tved, Mols); *dər æ træj slas löwn te: ən skåløs löwn, ən bəhjælpələ löwn o ən alər fanəns stuwər löwn* (Lönb.); *ən skåløs löwn o ən bəhjælpələ löwn, ka ən, knø o pin, et uňvær, ən alər fanəns stuwər löwn mo ən et bruq* (vestj.); „han trøgt da nowwe røj almenakker (lögne) om sit soldåteri, mæ nowwe lögn te'en kund' godt ries (rejse) en gåestawr i 'em mæ en tresk (træsko) å e end', urren te en skuld' fåld' om“ (Als); hvem kan sige den störste l-, KrJ. 95, jfr. Krist. XIII. 128, slign Wh. Vlk. XXII. 72.26 (Korea), Köhler KS. I. 322. 554; jfr. sandhed* III. 157.46 b; lögnehist., Kr. Bindest., Kølle II. nr. 10, Davidsson Isl. þjóðsögur (1895) s. 169 flg.; se nød-.

löje, no. en fisk, lubben, merlangus pollachius, Kr. (n. f. Frederits).

löj-ising, no. en fisk, platessa saxicola, Kr. (Ålbæk).

löjse, uo. „hwa stor do o löjser atter?“ (Sall.), dovner, driver.

Löjtbo, no. person, som bor i Löjt sogn (østslesv.), jfr. KrAlm.[2] VI. 25.83.

lømmel, no. *leməl* best. *-əň* flt. *lemlər* (Tved, Mols).

lön, no. *löən æn* (Als); „wi le wå læn sammel“ (Mols); *dæ jalp værkən lön ælər bön, æ måt iň* (Agersk. ellers siges *bön*), ɔ: ingen indvendinger nyttede; se spinde-, års-.

lönne, no. „næ I no fo målke, ka I fo lönne te awten“ (Koldby, Sams), plukmad af fjerkræ.

löngang, jfr. måle II. 658.7 a.

lördag, no. *lowra* (Tved, Mols); *löwdə* (Hern.); *luərda* (Aulum); vejrmærker, Kr. Alm.[2] I. 63.43; Maries fødselsdag, derfor godt vejr, Wh.Vlk. II. 191, P. Arch. XIV. 85; se dag; stakket-.

løs, to. *leəs* (Tved, Mols); *løəs*, itk. *løəst* (Als); jfr. slåløsklæde; se *finger-, *foder-, *mand-, navn-, skov-, strej-, styr-.

løse, uo.

lèəs leəs leəst leəst (Tved, Mols);
løs løs løst løst el. nt. *løs løst løst* (Als);

hvileløse sjæle finder fred ved tilgivelse, KrS. V. 414.54; ved at sige: „Gud hjælpe dig!“, KrS. V. 420.75; ved troen og fadervor, V. 401.02; ved tavshed i 7, 12 år, Krist. XIII. 12. 19; ved bryllup på slot, KrS. III. 344 øv.; ved gårds brand, Kr. VI. 131.188; ved at tie og tåle mishandling, se KrÆv. III. 306, Kr. V. nr. 41. 42, VII. 36, jfr. Gr. KM. nr. 121, P.Vlk. II. 5, Gonzenb. II. nr. 60, se Wh. Vlk. VI. 164; skjelflyttere, når skjellet bringes i orden,

KrS. V. 424 flg., 432; se †løse med mangfoldige henvisn.; hoved I. 655.4 a, kys II. 349.7 b, jfr. op-.

løv, no. flt. *lèwən falər ðw* (N. Sams); kager . . . . *nåwən wa pentəð mæ grœənt å lœw* (Mols); djævel og l- på træer, se Wh.Vlk. IX. 376, Mhoff Volksm. 44, TrW. 155, slgn Dähnh. Naturs. I. 178, jfr. *blad 44.13 a; se *ege-.

løve, no. l- hjælpende dyr, KrJ. 65, jfr. *hund 227.48 b; l-, hvis splint uddrages, se Gesta Rom. k. 104, s. 682.18 m. m. henv., Benfey Pantsch. I. 210 flg.; se *sø-.

løvekule, no. Kr. XIII. 28.

låd, no. *lå* (S. Sams), forårsuld.

lådden, to. s. 519.21 b skal være: *mæ skuwət træskər*, ɔ: skoede, jærnbeslagne træsko; se skred.

låg, no. *låk et* (Als); se *potte-.

låge, no. *loq æn* (S. Sams); *låk æn* (Als).

låne, uo. *læn* el. *lön lön lön lön* (Als); sålænge udobt er i hus, l-s intet ud, WigstrFS. 389.20; sålidt som ved visse andre lejligheder, se KrS. VI. 64.201, VII. 232.96; — l- til vætter: Kr. VI. 4.6, brød til *dværg, 114.34 b; Segerst. 157, øl til trold; Mhoff 281. 284, gryder, potter til bjærgfolk; — fra kirke og kirkegård må kun lånes, se KrAlm.[2] I. 109 38, Wigstr. I. 99, Fatab. I. 241, se *kirkegårdsmuld.

lånekone, no. låner sager, der bruges ved gilde, KrAlm.[2] IV. 62 (N. Sams).

lår, no. se æde III. 1139.40 a; se *fokke-, rimpe-.

lårhöns, no. *skyr lorhöns* (vestj.), have samleje.

lårlukt, to. *lorlot* (vestj.), om fede dyr; *lorlot te æ knœər* (vestj.), ɔ: med bukser langt ned i skrævet.

lås, no. *låəs* el. *loəs et* (Als); glds trælås afbild., CavW. II. 172, ABr. 198; „Låsen", vise, se KrSkV. nr. 45; — blæse l- op, se KrS. VI. 440.00, 444.07.08, VII. 202, KrAnh. 14.26, vibetunge; jfr. Fatab. I. 242, Wh. Vlk. XIII. 278.XLV (Isl.); — låsegræs, se Sgr. I. 110 „jærn-, gøgeurt", Wh. Vlk. XIII. 268 (Isl.), XV. 390 flg.; — „Nestelknüpfen" ved l-, se knude*, jfr. Amins. I. 104, Wh. Vlk. XIV. 119, HBV. III. 136. 151; — l- varsler ved 12 knæk, at død og dom kommer for uretfærdige, KrS. VI. 35.15.

M.

mad, no. *mað* (Gassum, Randers); *òlt maðə* (Tunø); ordet bruges nærmest om kød og flæsk, m- ellers hedder *föj* (SOVens.); forskellige retter og kager, se Sgr. V. 56 flg., XII. 88 flg., Kr. Alm. III. 8 flg., III.[2] 28 flg., 182, SkS. 137; JSaml.[2] III. 134 (Djursl.); jfr. Kück 222, ABr. 221; m- suppe, steg, spilles på bord ved gilder, Fb. Bondel. II. 31, jfr. Hertz Spmb. 19; gerrig på m-, Kr. SkS. 153, remser, Kr. Börner. 373; bjærgfolk stjæler m-, se *dværg 114.28 b; *nøkke; se *drive-, *gussi-, pandekage-.

madam, no. se *frue.

madbrød, no. „nowe marrebrye, de æ te Ji" (Sams), flæske-brød til Eder.

madbænk, no. et lille rum i slagbænken, hvori alle madlævninger hældtes (Agersk.), jfr. bænkevælling.

2. **made**, no. *måən* best. (S. Sams), lavt overdrev ved fjorden nord for Taftebjærg; *maj æn* (Als), *æ strònmaj*, strandengen; *måjən måjbakən* best. (Rougsø h.).

maddike, no. *majək æn* (Hmr.).

madjord, no. *major* (Vens.), muldjord.

madkammer, no. spisekammer, deri mælk, brød, tallerkener, flødegryde, øltønde, saltkar med kød og flæsk (Hmr.).

madpose, no. linier i hånd, KrAlm.[2] III. 75.60; se pung II. 897.35 b.

Mads, no. *Morti Måəsəns* kone hedder *Måəs Mæt* (N. Sams); „nu sidder M- på stol", börneleg, Kr. Börner. 638, se *bonde 57.36 b; *do ær i rèqti Mas* (SO. Vens.), til en, der ej er, som han skal være; M- er også væderens navn; „M- Makkemand", en tovende ombord, Krist. Alm.[2] VI. 165.

Mads Hjorts dråber, no. flt. malurtdråber, kronessens, hofmandsdråber, brystdråber, se Isager, Folkemed. 7,

Mads Jensener, no. flt. en fisk, sletten, platessa limanda, Kr. (Klitmøller).

madskrin, no. et lille rum i vognen til fødevarer, når man skal på længere rejser (Agerskov); Pottehandlerne havde altid et m- forsynet med sul og brød i vognen på deres rejser sydpå, dette brugtes som sædebræt, se FrRA. 1903 s. 49.

Madum-tørv, no. fossil tørv fra en hede, hvor sognene Madum, Staby, Ulfborg støder sammen, som forsendes fra Ulfborg St. (Rkb. A.), se Berl. Tid. 1901 nr. 123.

Magdalene, no. se Marie-.

1. mage, no. makker i spil (*Als); i et rim, se Sgr. XII. 189.753.

mageløs, to. *maqəsleṣ pœnt* (Mols).

1. -mager, no. se *klokke-, pjatte-, possement-, potte-, tullibrik-, vise-.

2. mager, to. se *pilk-.

[†**magiske ting**, no.], jfr. Kr. XIII. 26 flg., sadel, fyrtønde, dug, mulepose, se *bord 58.5 b, 2. *flugt, Fortunatus*.

magt, no. *majt* (Sall.), se over-.

maj, no. til majdag skal rugen kunne skjule en lærke, Kr. Alm.[2] I. 75.33 flg.; en krage, DSt. VI. 155 (Als); et rim:

„sne i fure at plöje, gi'r sure agre
i maj;
men koter [kvarter] sne i m-, gi'r
kærnen stor og dröj“ (Vens.),

jfr. E. Finbo 236; 1ste maj kaldes „lille Valborgdag“, den 12te „store V-“, da skulde byggen være sået, DSt. l. c.; se Valborg aften; *majfest.

majbøg, no. rejst pinsenat, KrAlm.[2] IV. 9.22, jfr. 15.37, 20.49, slgn I.[2] 28.100, 7.10; se Fatabur. II. 193 flg., IV. 168, E. Finbo 144.

maje, uo. huse m-s pinsedag, Krist. Alm.[2] IV. 19.45.

majfest, no. „ride maj i lund“, Kr. Alm.[2] IV. 9.25 (Vens.); festen optaget af rektoren ved Kold. latinskole, se KrAlm.[2] IV. 15.34, jfr. Kold. Avis 27/5 1902, 19/5 03, 14/5 04; se KrAlm. IV. 15 flg., IV.[2] 9 flg., Progr. f. Kold. höjere Almensskole 1913.

majfisk, no. stamsild, alosa (Broager, M. Slesv.).

majmø, no. en remse, se Krist. IX. 136.363, Kr. Börner. 362 flg., Fb. Bondel. II. 197.

majmånedsregn, no. se guldharve*, jfr. Tr. pop. II. 512 flg., legende om Salomons guldplov (Ukraine), P. Arch. XI. 95, XV. 90, Wh. Vlk. IV. 118.

majsten, no. se *bystævne.

majvise, no. se Kr. Alm.[2] IV. 9 flg., jfr. Norlind, Svensk Folklore 249 flg.

makrelsky, no. se himmel I. 609.12 flg., KrAlm.[2] I. 49.17.

maksel, no. handlemåde; *ən skön maksel, månə makslər* (SOVens.).

1. male, uo. med farve; *mal mal mal maəl* (Als).

2. male, uo. på mølle; *mål* el. *mol, möl mål mål* (Als); m- for trolde i höjen, Thiele II. 204, se Fb. Bjærgt. 84.

Malebrok, no. se KrBörner. 612 M- el. Madam Brok, jfr. Danske Folked. nr. 27, melodi nr. 33; se Ole II. 738.38 b; angående teksten, se Scheffer, Französische Volksdichtung II. (1884) 105 flg.; melodien skal være kommen fra Orienten, Lazarus Zs. f. Völkerps. XIII. 301.

malke, uo *målk* (Als); ko m-r gennem horn; det standser mælken, om den bindes ved horn, Kr. Alm.[2] I. 96.00; — ko m-s 1ste gang: kabbeleje i spand, Kr. Alm.[2] I. 96.01; i æggeskal, som indgives koen, KrS. VII. 221.79; mælk skal tilhylles, —80. 81; i messingspand kan ej forgöres, —82; kobberplade i strippe, —83; jfr. Enestr. Finbo 199, flyverön, knive, tordensten; — når mælk bortgives, kastes glød efter modtager, —84. 85; salt kommes i mælk el. ild, —86. 88. 96; — m- ko sén, se sen 4, jfr. KrAlm.[2] I. 178.20; — m-r ko blod, råd: forrette sin nødtörft i mælk, som sættes på ild, el. m- 3 stråler på bunden af løs sten, Kr. S. VII. 468.29. 30; eller gennem nöglegreb, —301.35; jfr. Wh. Vlk. XXI. 315 gennem hul på stenøkse; — ko m-s ved trolddom, gennem knappenåle i loft, FriisVN. 74 b; gennem strikkepind, hyldepind, harvetand, gaffel, kniv, syl, under hyld, se KrS. VII. 145, 170 nr. 30.69-83, 262.15; jfr. WigstrFS. 325.975 gennem knivskaft; —979, ved rok; 335.01, ved et kurveklæde, gennem gaffel; Eneström, Gnosjöborna 80, i bånd; Finvedborna 202 flg., ved kniv, hosebånd, jfr. NINotes I. 32.232, Folkev. XI. 469; se smör III. 412.28 b, pind II. 826.19 a; — værgemål mod trolddom: malke ko gennem grene af saks, Kr. Alm.[2] I. 178.18; lade som man m-r det nedhængende skarn, —19; gribe i

kos gødning, KrS. VI. 90.92, jfr. Kleiven 44; skaffe egne kør mælken af troldkones ko, Folkev. VIII. 462; besværgels., Mhoff 517.30, P. Vlk. IX. 2; malke tjenestepiger, se endnu *gås 3 196.32 a, Martiny, Aberglaube im Molkereiwesen.

malkeko, no. se *fandens-.

malle, no. gldansk marne, se Kalk.

mallehægte, no. *marəlhæjt æn* (Lem).

malleriow(?), „do må ent sej ål få tit maleriow!" (Koldby, Sams), ɔ: med forlov! forklaring?

malt, no. *målt* (Als); *Målt kerk*, Malt kirke; *Måltbæ'k*, ved Askov.

maltfisk, no. smelt, osmerus eperlanus, Kr. (Nymindegab), se stinte.

maltkjølle, no. *måltkøl æn* (SSams); *måltkèl æn* (NSams).

maltpose, no. *måltpuwəs* (Herning), trediemand, der er tilovers.

maltror, no. se 2. ror 2.

malurt, no. sættes *bromi* af m- på brændevin, fås en *mələt bjæsk* (Vens.), brum, ɔ: blomster og fine blade; *[mələtstijl æn]*, malurtstængel, se stjæle.

malø'r, no „lave m-" (Junget, Sall.), ɔ: göre spektakel.

mammeluk, no. = høstærme (SO. Vens.).

1. man, no. *æ man*, ældre *æ mån* (Als).

mand, no. — 1) *man* best. *majən* Ørsted (Rougsø h.); *mòn æn* (Als); *dæn gaməl mòns hat, æ hat æ dæn gaməl mòns*; heltinde forklædes som m-, Krist. XIII. 343, jfr. Liebr. Pentam. III. 6, I. s. 339. — 3) „manden i huset", skæmtehistorie, Registr. 115; enke frygter, hendes afd. mand skal vågne på vej til kirkegård, Kr. SkS. 127.206, jfr. Wh. Vlk. XX. 354, XXI. 170.3, 285. — 4) spøgelse manet i 3 mands tid, Kr. S. V. 478.82; se *ottemandsdans, *bitte-mand-i-knibe; *brandsyns-, *brols-, *brude-, *døve-, *edder-, *fyr-, *have-, *krog-, *kulle-, *langto-, *midtskibs-, *mur-, paryk-, *pind-, pram-, prylde-, pumpe-, pyt-, sav-, sommer-, strand-, tobaks-, totals-, væver-, våd-.

mandag, no. er det absolut nødvendigt at få et arbejde gjort m-, f. eks. høste, tager man et par skår lördag el. söndag, jfr. Kristens. Alm.[2] I. 62.528, 156.58; se blå m-.

mandagsvejr, no. m- til middag varer uge ud, KrAlm.[2] I. 62.25.

manddom, no. fratagen, Kr. S. VII. 444.05.

mande, uo. se over-.

mandel, no. i grød juleaften, se FbJ. I. 119, II. 256, jfr. 264 flg.

mandelkæse, no. „de fik mandelkis til brylluper": risengrød med mandler i og gl. vin på, KrAlm.[2] IV. 55.66, 74.36; se riskæse.

mandgilde, no. se KrAlm.[2] IV. 26.70 (Hadsund); *do skylər wås əð mañgil* (Mols), siges til ny mand i gård.

mandløs, to. „båden lå m-", Krist. Anholt 79.81, uden mands medfølge.

†**mandragora**, no. (s. d.), KrS. VI. 393.44; se *alrune, mesterrod*, *tyvefinger.

2. mane, uo. *man man*, *måñ* el. *måñ*, *måñ* (Als); *dæ blöw jæn neəmåñ; dæ va nåwə oŋ, dæ va komən hæn å røk ve æ pæəl i æ kåhe* (kådhed) *å så hø di te de råft dæ næn frå: „røk hat!"* — *så ræñ di*, jfr. DSt. VI. 163; *niəmåñə* tf. (Pøl, Als), jfr. Kr. S. V. 217, Mhoff 196; jfr. man skal altid først tage strömpe på venstre fod, ligeså med alle andre klædningsstykker „emedan frälsaren altid påklädde sig från höger", præst, som har forsét sig herimod, kan ej m-, Rääfs Saml.; — m- til dommen, se *dommedag; — den som m-r, skal være retfærdig, se stjæle III. 575.30 b; ingen uvedkommende tilstede, se *lytte; præstens mester er student (s. d.) el kapellan, se Kr. S. V. 153.95. 97. 99; — handlingen sker ved nat, på kirkegård, —220.806-9; — genfærdet tar et kreatur med, —292.24; — 2 bøger slås fra præst, den 3die duer, Wigstr. FS. 342.26, jfr. 345.32, se *bog 53.34 b, *præst; — genfærd omskaber sig til dyr, tvinges i kirke, fæstes, —345.33; — præst sætter fod på genfærds hoved, der m-s i jord, men båndet må skæres over på skoen, der fulgte med i jord, Arnas. I. 526 øv.; — levende m-s i jord, KrS. VI. 409.03, jfr. WigstrFS. 340.20. 30, JFærø 176, Mhoff 197; — genfærd m-s i sø, se Fausb. Agersk. 7. 97; græs vokser ej, hvor genfærd er m-t, se *græs 188.16 a, og vand fryser ikke til, KrS. IV. 153.43; fanden må ej manes ud af den dör, han kom ind, præst skal bære kjole og krave, KrS. VI. 170 flg.; hjælp behøves, —27.94; — göre löjer med den, som maner,

Wigstr. FS. 356.56; — m- døde op, jfr. Kr. III. 199.278.80.85.

3. mane, no. se malle.

manér, no. se rakker-.

manforhorn(?), no. rødspætte, platessa vulgaris, Kr.

-mang, no. se *mærmang.

mange, to. *måna* (Tunø); *mòna* el. *mana*, ældre; *mòŋa*, yngre; *vi kå tæj måŋa flø i vò kafə* (Viby); *favæ·l ò mòna tak fò æ ak*, køreturen (Havnbjærg); *mòna mia* (Als), mange flere; se *a-.

mangel, no. se *brød-.

mangetallig, to. *dæ kåm så maŋtaliq soldå·tə* (Mols), mangfoldige.

1. mangle, uo. se skorte.

manglebræt, no. *moŋəlbretæn* (Hmr.), = manglefjæl.

manglefjæl, no. se Fatab. II. redogör. 11 billed., ABr. 258, Zs. f. Ethnol. 28. 371; „bittle & pin“, Yorksh. Flk. 130; tidligere har man glattet linned med en svinetand, se FbJ. I. 146.

mangletræ, no. sidde på, jfr. Ons Vlksl. IV. 68, træde på.

mankam, no. især om den afskårne, kortklippede hestemanke (Vens.).

manke, no. *moŋk* eller *maŋk æn* (Hmr.).

mannekop, no. se valmue*.

manse, no. „siden sattes der sildegarn, de kaldtes manser“, KrAnh. 17.30.

mantelsæk, no. i Midt- og Vestjyll. altid om den pengesæk, kræmmere og prangere medførte på hesten, når „katten“ ej kunde rumme dem.

mare, no. jfr. marulv, Wigstr. FS. 261.772; husbonde m-, 262.72.73, jfr. P. Vlk. IX. 83; se KrS. II. 241 flg.; maridt, jfr. CavW. I. 263 „nøkkeridt“, jfr. E. Finbo 194; femina semper impubis, Gasl. 43; mange henvisn., Meyer, Germ. Myth. 76, Wh. Ritus 13, Wh. Vlk. III. 392 (fris. sagn); retssager, Urquell II. 168; — rider heste, Wigstr. FS. 261.771; — værgemål mod m-, Kr. III. 76.103, træsko med hæl mod seng, jfr. Mhoff 558; flint, stål, Wigstr. FS. 262.74.75; sætte pind i hullet, hun færdes igennem, KrS. II. 230.5, 243.65 flg.; et barn, ridende på fars bryst, antaget for m-, se FriisVN. 78 a.

marehalm, no. høstes, se KrAnholt 30.70.88, 100.241; kurv flettet af, Friis VN. 79.

marekors, no. i våbenskjold på ligsten, se Årb. f. n. Oldk. 1887 s. 120; se femhjörne, nattemarekors; en besværgelse, se Kr. VII. 443.14, jfr. bese-, bikors.

Maren, no. Blanke-, Glar-, Kluk-M-, navne til brændevinsflaske, Dania V. 92, jfr. *elleve.

maretørv, no. se *Madum tørv.

Margrete, no. „Mærget“, KrAnh. 49; dronning M- fra København strander på Læsø, —22.45; se *Korinte-.

Margretes dag, no. regnvejr, se Kr. Alm.[2] I. 76.63.

Marie, no. *Mari·* de gl., *Mari·ə* de yngre (NSams); *A·nmaj* el. *A·nmari* el. *Anmari·* (Als); *Skröwmari·j*, øgenavn (vestj.). — 2) „å, gus menn å Mari“, KrAnh. 128, udråb; — i en øgeremse, Asbj. I. 71.16; man giver lævninger af brød til Jomfru Marie, Arnas. II. 509, se jomfrustykke*; — i besværg., JSaml. IV. 114.10, ikke „förend Jomfru M- hun [und]fanger og føder Christus, den anden Guds sön“, jfr. 115.12 „får sönner fler“, 123.35 „føder bedre sönner end Chr.“, ɔ: *aldrig (s. d.); se fremdeles Nordl. Myth. S. 16, Kuhn WS. II. 202 flg.; — okse hjælper M- over bæk, hest vil ikke, se *hest 211.23 b; — „hvor bor M-?“, se KrBörner. 485, jfr. Kück 27, ZfM. IV. 354.81 (Mähr.); — „M- synål“, en sten (Andst ved Vejen), DFM. I. 112.65.

Mariehöne, no. „himmelkylling“, se Kr. Alm.[2] I. 140.92.94; börnerim, Krist. Börner. 469 flg.

Mariehånd, no. jfr. Sgr. II. 112 „Marie finger“, rodstok af orchis (Sejrø).

Mariemesse kyllinger, no. flt. se KrAlm.[2] I. 86.19.

Mariemesse æg, no. se KrAlm.[2] I. 109.33.

Marierok, no. se CavW. I. 237 flg.

Maries sengehalm, no. *Mari· sæŋihalm* (N. Sams); jfr. Bartsch II. 190, Ndl. Vlk. VII. 193.

Marietidsel, no. jfr. Ndl. Vlk. VII. 188 „vrouwendistel“; M-the, no. lægemiddel, der udleveres folia cardui benedicti eller semen urticæ urentis; se *kvindetidsefrø.

Marietøfler, no. flt. „Marie tåfler“ (Ribe), kællingtand, lotus; torskemund, linaria (Hammelev v. Haderslev), se JT. 135. 285; jfr. Mhoff Volksm. 46, cypripedium.

Marievand, no. lægemiddel, der udleveres aqua melissæ.

marigi, udrbso. edeligt udtryk, se KrAlm.[2] VI. 264.68, se *missigi.

1. mark, no. — 2) *mark æn* = flt. (Als); „Nis Bundsen skylder årlig til kirken to Haderslev mark", Fausb. Agersk. 9, en meget sjælden mønt (1540).

2. mark, no. *maərk æn* (Taftebjærg, N. Sams), men *Pòləmåərk*.

marked, no. *te mærke* eller *mærkə* (Als), betyder også torv, men: *te tårəs;* „a vild mæ te markend draw", KrSkV. 259.86; person kalder sig M-, se torv, Registr. 107; se kilde II. 119.14 b; jfr. *bittemarkedsdag, *bundtmager, *Graves-, *rumpel-, *sirups-.

markedsdag, no. *mærkədaw* (Als), se *bitte-.

markere, uo. *maŋke·jə* (Søvind), angive, hvor kugle rammer skive; *maŋkø·r æn,* personen, som gör det.

markmand, no. akkord med ham i Vilslev (Ribe), FrRA. III. 30; jfr. Krist. Alm.[2] I. 163.01 (Rørkjær, Tønder); hånes af hyrder, —I. 13.29.

markmandsfold, no. jfr. MeyerVlk. 149, „Schöttelkorf".

markmødding, no. *markmøðəŋ æn* (Hmh.), en större dynge gødning på marken, den køres efter lejlighed ud på agrene.

markpige, no. piger fra landet, som besøger den tyske husholdningsskole i Haderslev, kaldes således, da de kører 1/2 år på kredsbanen for én mark, se Hejmdal 14/11 12.

markskrin, no. med fødevarer toges med ved høslætten, Krist. Alm.[2] I. 41.51 (Ribeegn).

Markstigolie, no. lægemiddel, udleveres ol. absinthii infus; se marstrikolie.

marsch, no. se kontra.

marsk, no. *do seðər da et i æ mæsk o kiqər ætər Husum* (Veerst), ɔ: du er da ikke velhavende; jfr. Wh. Vlk. IX. 45, „Kulturgeschichtliches aus den Marschen", slgn gest*.

marstrikolie, no. lægemiddel, der udleveres ætherol. spicæ; se Markstigolie.

marsvin, no. se KrS. VI. 155.446.

Martin, no. se Morten.

Martinsfrø, no. lægemiddel, der udleveres semen nigellæ.

Marts, no. låner 12 dage af April, KrAlm.[2] I. 84.78, se †Marts; vejrvarsler, se —81.83 flg.

marv, no. *maro* (Ørsted, Rougsø h.), se Fatab. III. 227, „man skall dricka märg i benen", Valborgsdag.

mase, uo. *må̤əs* (S. Sams).

maske, uo. i udtr. *mask åp* (Hmr.), slå (masker) op til et nyt bindearbejde.

maskine, no. se *brød-.

mast, no. skrifte for m-, DgF. VI. nr. 376.

mathedspulver, no. lægemiddel, udleveres pulv. antichlorotic.

Mathias, no. kalenderdag, se Krist. Alm.[2] I. 70.62 flg.; om natten drömmevarsel, FbJ. II. 130.

matrem, no. se pige II. 816.54 b.

matros, no. se lod II. 442.9 a, *mast; „m-vals", Dsk. Folked. nr. 42, mel. nr. 29.

mave, no. ombyttet m-, Sgr. V. 3; strid mellem m- og lemmer, se Wh.Vlk. VI. 156; jfr. so-.

mavepine, no. råd mod, Kr. S. VII. 459.79.

mavespræng (?), no. „mavesprænd" kommer ved forløftelse, maven trykkes op mod mellemgulvet, Kr. S. VII. 444.08.

mavet, to. se *sid-.

med, fho. jfr. Rittershaus 201. 261, vælge: med eller imod Vætte; se ud-.

mede, uo. *miər* ft. *mjèt* tf. *mjèt* (Hmr.), se Fatab. I. 241, *fiske.

medgang, no. jfr. nyisl. meðlæti—motlæti; fransk: plaisir, déplaisir, Tr. pop. XIII. 18.

medgift, no. se KrAlm.[2] III. 193.87, Fb. FrH. 92 flg., jfr. ABr. 301, Meyer Bad. 275, Wh.Vlk. XIV. 382, Birl. IV. 374.

medicin, no. som man ej kan tage, indgiver man höne, hvilken man derefter spiser, KrS. VII. 422.02.

medlyst, to. *„mælo·st"* (*Als), lysten.

megen, to. *møð* (Gassum); *a wa mej reər en men huəs* (Mols), meget rødere end . . .; *dær æ möjə* el. *möjəl sniə* (Als), megen sne.

megl, no. *meqəl* (Grenå, Århus), er i klinkspil = 3 alm. knapper, se 2. øg.

me-itsken (?), no. mejse (*Als).

mejedrag, no. *mèjədraw et* best. *-drawə* flt. best. *drawərən* (Elsted), skaft til høstle.

mejepind, no. se *hølepind.

mejeri, no. *mèjəri·k* (Taftebjærg, Sams), se *gåse-.

mejeværk, no. *mèjwærk* (Vens.), le med tilbehør.

mejlskulde, no. middelstor rødspætte, platessa vulgaris, Kr. (Jyll.).

Meklenborg-kvier, no. flt. særlig gode kvier, som dreves til Nordtyskland (Herning).

mel, no. *mjèl* (N. Sams); *mjel* sj. *mjøl* (Lysabild, Als); *mejəl* (Hmr.), rettes til *myjəl;* hvorledes fremstilles, CavW. II. 128, se håndkværn, mølle; dumme kone strør m- i det spildte øl, Registr. 105 a, jfr. Knoop Pm. 114; se *Hamborger-.

melangetobak, no. *məla·ŋətobak* best. *-ə* (Vens.), = rgsm.

melbær, no. *mjö̱lbæris* (Hmr.).

2. melde, no. *mæ̱l* (Hmr.).

meldugg, no. *mælduk* (Stævning, Als), meldröjer, se *dröjelse.

melgrød, no. *kom no o fo di mjøḻgrøð, di leqər i æ lyẉ som ən siḻkəpuð* (vestj.), se KrAlm.² III. 182.30; *mjöḻgrọr di* (Herning), kun om rugmelsgrød.

Melgård, no. se Postv. Adressebog; *Midtgård.

mellemdræt, no. *[mæḻdræt]*, Krist. Alm.² I. 90.58, seletöjet, som bar de hamler, de forreste heste rykkede i, når der var firspand for plov (Skjørring v. Årh.).

mellemmad, no. bindes ind i sidste rugkærv, Säve, Åkern S. 60, ɔ: hører op når rughøst er forbi.

mellemmadsbrød, no. *dæ hå do de mæ̱lmasbrø a låwət dæ* (vestj.), = mellemmad.

mellemmadstyv, no. rim til, Krist. Börner. 469.03 flg.

mellemonden, no. *hañ tọl te mæ̱loñ* el. *mæ̱luñ* (Als); *mæ̱loñən* (Kejnæs), = mellemmad; se *eftermiddags-.

mellemskud, no. *mæ̱lskå* (Als), mellemrum.

melske, no. fanden skænker „melsche" og vin, J. Saml.³ II. 233, en blandingsdrik, se Kalk.

1. men, bindeo. se mens.

menage, no. se *sibensak.

mene, uo.
mijən mijnər meñt meñt (Hmr.);
mẹn mẹn mẹñ meəñ (Als);
han mjæ̱ənt (Karlby, Grenå).

menneske, no. „msker går i træsko", sa' drengen, da degnen spurgte om menmeneskers fortrin fremfor dyr, el. „går på to ben og spytter" . . . ., Kr. Ordspr. s. 424; — s. 577.28 b, mskets livstid, se Köhl. KS. I. 42; hvert 7de år ændres mskers legemlige natur, Kück 236; — m-s legeme vender opad, dets „ham" nedad, se CavW. I. 355. 368; — msker kendte deres dødsdag, se Köhl. KS. II. 100, *død 119.1 b; — Sfinxens gåde, se Köhl. KS. I. 115 flg., jfr. Laistner, Rätsel des Sfinx I. II; se natur-.

menneskeblod, no. se *blod 48.27 a.

menneskefedt, no. se Mathiesen, Bøddel 105, solgtes af skarpretter, jfr. Tr. Lund Hist. Fort. II. 3. B. s. 125.

menneskehoved, no. se *hoved.

menneskehud, no. se skind III. 259.22 b.

menneskekjød, no. solgt til Tyrken (III. 910.32 a), se KrAnh. 13.23.

menneskets sidste tilstand, no. se KrAlm.² I. 154.38.

[mensvoren, to.], se sværge.

mente, no. „han kommer i mente om hende", Kr. XIII. 62; de er it godt å kom i *meñt om ålt de gaməl* (nord f. Skanderborg), i tanker om, udtryk fra regnestykker; ved addition og multiplikation sagdes altid f. eks.: 2 op og 4 i mente, når summen el. produktet var 42; jfr. lat. in mente = i sindet, hukommelsen.

mere, to. *di hæ månə meə* (Als), aldrig: flere (s. d.).

merian, no. se *hvidt-.

merino, no. *mæṛinoms ko̱l* (Mols).

messe, no. vrænget, se Kr. KT. 70. 78. 84. 116.15, 123.30-4, 133.53, jfr.*bön, *hundrede; kone græder under m-, se prædiken II. 882.51 a, Kr. KT. 81.20. 29, Wesselski Mönchslatein 8.11, P. Arch. XIII. 567, Tr. pop. XV. 353 (Arab.); læse m- over voksbillede (s. d.), jfr. KrS. VI. 425.67; tiden under m-, jfr. *epistel; *met oñə mæs̱ kåm di* (Agersk.), ɔ: mens andet stod paa.

messesærk, no. sove i m- til lægedom, KrS. VIII. 456.67-8.

messevin, no. til lægedom, Kr. S. VII. 457.69, Fausb. Agersk. 31, jfr. PVlk. X. 172.83.

messing, no. m-spåner indgivet syg ko, KrS. VII. 479.90; sko heste med m- rigdom, Nordl. Sagor 79, jfr. *hestesko;

lægges m- i malkespand, kan mælk ej fratages ko, KrS. VII. 301.33; skinke, kødmad ved gilder indbåret på m-fad, Kr. Alm.[2] IV. 57.80.

†**messingståltråd**, no. (s. d.), se kom-ad, tørvesaks.

mest, to. se Kirsten II. 133.29 b.

mester, no. — 1) m- over alle, m-e, se *hest 211.31 b, †St. Eligius, smed III. 402.25 b, ugle III. 964.53 a; — m- og lærling, se *bidsel 37.37 b, Registr. 56, Köhl. KS. I. 556; — m- dræber lærling, se *kirkeklokke 260.27 a. — 3) M- Hans = mestermand, se Mathies., Bøddel 14; jfr. *engvandings-, *gifte-, *hyp-, *rende-.

mestermand, no. jfr. Mathiesen, Bøddel 36 „m-sbro“ (Ålborg); bøddelstræde eller -gade (Kolding, Ribe), bøddelhave, -bakke (Kolding), ej at tale om de mange navne, der afledtes af kag el. galge; se *bøddel, skarpretter, *galge.

mesterrod, no. om horn på forgjort ko, KrS. VII. 301.27; for kværke, —466.13, i vandtrug mod trolddom, —23; 477.79: mod hugormebid; se *alrunerod.

mestertyv, no. se skatkammer, stjæle III. 575.49 b, tyv 916.10, Registr. 110. 111, Köhl. KS. I. 255. 307. 415, Liebr. Volksk. 34, jfr. KrAlm. V. 80.24-27, KrJ. 97. 21.

Mette, no. i rim, KrAlm.[2] I. 18.57; *Mætən* (Vens.), kaldenavn til får; se *bitte-, Sankt-.

midaftensmad, no. *mjårənsma* (Onsbjærg, Sams).

[**Midas**, no.], se *harpe.

middag, no. farlig tid, dæmon meridianus, se Laistn. Sfinx I. 31, ARw. I. 77 flg.

middagstund, no. *ən mæjastuən wå får wa gon hæjn å ta sæ ən blun* (Mols), = rgsm.

middagsövn, no. *viňər æ rön æ röj ær æ merəsöwn öj* (N. Slesv.), se Krist. Alm.[2] I. 169.24. 25.

mideret, to. *miərə* (SOVens.), fuldt af mider, f. eks. om mel.

midsommersaften, no. *mesməsò·wdən* (Als), blus på Lyshöj og andre steder, se Sankt Hansblus, ligeså ringridning, DSt. VI. 155 ned.; i Hostrup (Sønderj.) plantes træ på åben plads, det pyntes med grönne kranse og kulørt papir; sædvanlig lördag aften för midsommersdag, når denne da ej indtræffer lördag, samles ungdommen på pladsen, danser om træet langt ud på natten, Flensborg Av. 28/6 03.

midsommersdugg, no. skaffer blind syn, Kr. XII. 8, se St. Hansdag III. 161.22 a.

midt, bio. *møt* (Hmr.), *møtfår, -væjs.*

Midtgård, no. *Metgor* (vestj.), gårdnavn, se Postv. Adresseb.; slægtsnavn: Fru Anna M-, Kold. Av. 21/9 03.

midtskibsmand, no. vel: fiskeren som førte m-åren, se torsk III. 830.6 a.

mifle, uo. *mif* (Harboøre); *hąj gor å miflər* el. *mifləs mæ piqərn* (SOVens.), lefler med; sligt væsen: *mifləri·j, mifəlwærk.*

mig, keo. „er det m- el. ikke m-?“ siger den dumme kone, Registr. 107 e, GrKM. nr. 34, se Else Köhl. KS. I. regist.

mige, uo. *mej -ər -ət* (Hern.).

Mikkel, no. om en særlig snu person: M- Mikkelsen fra Mikkelstrup; „nuen kalde dæ Mekkel Fjæt, andre kalde dæ Mekkel Skidt, men der æ missel åsse dem, dæ kalde dæ Mekkel Tyw, fåwal Mekkel Dalsgor!“, Krist. Alm. VI. 93 øv.; Fausb. Agersk. 42, rim om ræven, se III. 112.37 b; se *klister-, *lutte-.

Mikkelsaften, no. mærkes vejret: blæser det om formiddagen og bliver stille henad aften, bliver sæden dyr i foråret, falder i efteråret; den aften spises kommenskringler og drikkes mjød; i gl. dage holdtes „Mikkelsleg“ (s. d.) i Vestslesvig, Flensb. Av. 29/9 05.

Mikkelsdag, no. høstfest, Kr. Alm. IV. 26.51 (Sæll.), jfr. Pf. GE. 123 flg.; præst og degn henter deres indtægt (St. Vie 1862), jfr. Kück 251.

Mikkelsgilde, no. KrAlm.[2] IV. 29.76 (Sundeved).

†**Mikkelsgrande**, no. (s. d.).

Mikkelsmjød, no. se Krist. Alm.[2] I. 78.92.

2. **mile**, no. der bruges: enkel-, dobbel-, stangmile (SOVens.); se *hestesko 214.39 a; m- af rageknivsblade til troldhest, Krist. XIII. 58.

milt, no. af svin spises ej, kommes i kedlen sammen med pølserne under kogningen, at de ej skal briste, KrAlm.[2] I. 104.83, se dog *drengs pølse, *pølse; skæres ud på løber, KrJ. 58, jfr. JFærø 105.15, 140.24, HaRh. 183; varsler vejr, KrAlm.[2] I. 57.57, lig, —159.86, FbJ. II. 94.

miltskåren, to. *miltskån* (Ring ved Århus), berøvet milt som løber.

miltslå, uo. hvorledes behandle m-et dyr, KrS. VII. 478.86, se side II. 193.27 b.

-mindet, tf. se selv-.

minnedø, udrbso. edeligt udtryk, *de æ minəde san!* (vestj.), jfr. Kr. Alm.² VI. 15.47.

minsandt, udrbso. se 2. salte, sankte.

minsjæl, udrbso. „de går, messe, nok med dig, som med Sören", KrAlm.² VI. 121.87.

1. mis, no. — 4) se spurv 2.

Miseri, no. se Registr. 27.

mishandle, uo. når helt tier og tåler mishandling, løses den tryllebundne, Kr. V. 29. 321 nr. 41.42, VII. 36, Æv. III. 306, jfr. GrKM. 121, Gonzenb. II. 15, se prygle, *tie.

missenhoved, no. *et lilə misənhoi* (Tønder), kæleord til barn.

missige, udrbso. edeligt udtryk, se Kr. Alm.² VI. 264.68 (Himmerland), se marige.

miste, no. *mestə æn* (Besser, Sams), plet, glemt ved såning, på mark.

mistemad, no. jfr. WigstrFS. 419.86, „de matbitar en råkar tappa ur munden, når en äter, kalla vi mistemat":

misyv, udrbso. „misav", KrAlm.² V. 84.36.

mjægevorn, to. *mæqworn* (Klim, Hanh.), som sidder og måber.

mjatte, no. *mjat æn* (Sall.), tosse, skældsord.

modbud, no. *han ær ålti i muwərbòj* (Hern.), ɔ: vrangvillig.

1. mode, no. *æ muðər* (Herning); „moden ska felles ɔ: følges, om huset skal stå brelles" (brødløs), se KrAnh. 126.70.

3. mode, no. se møde.

moden, to. se pig-.

moder, no. *mur* (Tranum), *mowər* (Torup, Hjortdal, Lerup); *muə* el. *mua* (Als). — 1) se *datter; gåde, fader siger til datter: „nu er du mo'r min"; jfr. Günter, Christl. Legende des Abendlandes s. 85; „m- under mulde", DgF. 89, jfr. Mhardt BK. I. 104. — 4) besværg., se KrS. VII. 444.09, Wigström FS. 317.942; se *fis-.

moderløs, to. se mulesser.

modersyge, no. „betragtes som et dyr, der sidder fast mod ryggen; når man har megen sorg, da løsner dette dyr et ben og kratter ned, og jo mere sorg, man har, des flere ben løsner dyret; dette dyr kan man også kaste op", KrS. IV. 599.72, jfr. „Kröte, Gebärmutter", Wh. Vlk. XVI. 232 med henvisn., smlign *modsot.

2. modig, to. se *anger-.

modgang, no. se medgang.

modne, uo. „vot kvan de måns" (Als).

modsot, no. råd for, KrS. VI. 87.16, IV. 599.73 flg.; se måle 2, jfr. VII. 445 12, Folkeven XI. 461.350, Bang Hexeform. nr. 88. 89, besværg. nr. 77. 98. 129. 137. 138. 149, Wigstr. FS. 317.944; Gaardbo Hml. 60, rakkerkur; se *hunde-.

mog, no. *mòq* (S. Sams), *mok* (Als), lægemiddel, se Tr. Lund, Hist. Fort. 3. B. 125; se *buse-, *menneske-, svale-.

moge, uo. *mok* (Als).

mogfugl, no. „æ mogfowl skriger!", så æ mand, hans röw to sjel" (Sall.), ɔ: fjærtede uvitterligt.

moghave, no. *æ mokhaw o æ mokvun* (Als).

moglæs, no. må ej læsses lavest midtpå, så sætter heks sig derpå, Kr. S. VII. 137.67.

mogpus, no. *mòqpusi* best. (SSams).

mogpære, no. „lille Per M-" giver helt magt til at tage hans ham, Krist. XIII. 80, skarnbasse (?), jfr. Registr. 17, hvor det er en myre.

mograge, no. *moqråq æn* (Hmr.), = mogkrog (s. d.).

2. mol, no. *dæ trækə mòl øwə sky; nåwə sot mòl; e bå kæntrə i ən mòl* (Als); uo., *de mòlə op*, det trækker op med regnskyer.

molis, no. *vær oñər moli's* (vestj.), tugt; milits?

mona'rk, no. alm. navn i Sønderj. for „bosser" og hjemløse drivere.

mopsig, to. „du bliver så mowsig", Skjoldb. Bjerregd² s. 23; *i mòwsi hæst, fycər* (SOVens.).

morbroder, no. *min Jæns mårbro* (Mols); se farbroder, *faster, *moster.

morder, no. har særlig lægedomskraft, se WigstrFS. 297.58, 402.03, Amins. IV. 86, jfr. Black 100, *hænge 235.32 a.

1. more, no. *mor æn* (Mols); se malle*; *hægte-.

morgels, no. se *mortels.

morgen, no. *hon hå bətal ə i mònis, a ska bətåəl dæ imòn*, imorges, imorgen (NSams); *moan skal æ te stajs*, imorgen; *æ moanəs*, imorges (Als); *i må då* (Sall.), imorgen den dag.

morgensko, no. *mònskow i* (Vens.), se *dronningens-.

morgenstjærne, no. se stodderkonge, KrAlm.² V. 102.

morgensæt, no. bakker, som sættes ud om morgenen, se *aftensæt.

morlil, no. *mòli* (SSams); *„goda'w, målə, hwådan hå do əð?“ — „tak, falə, a hår əð gåt“* (Mols), se farlil.

morrod, no. *mårruwər æn* (Hmr.), alm. indtil omtr. 1880, nu glemt.

Mors, no. dannet af grus, tabt af trolds pose, Sgr. I. 27.211.

Morsingbo, no. skabt af St. Peter, KrSkS. 61.83; kendes på sit store hoved, s. 161.316.

mortels, no. „stød 'e i en morgels (Aakj.); se støder.

Morten, no. *Martən* (Agersk., Branderup); *Mati·n* (Höjst, Slavs h.); *Matin Krestəsən;* i eder (s. d.) *Måtən fo*, se KrAlm.² VI. 264.72; St. Morten.

Mortensaften, no. se møller II. 650.11 a.

Mortensdag, no. flyttedag, se Mikkelsdag* II. 590.18 a; regnskabsdag, se Skytts h. 50.

Mortensdans,no. *Madənsdò·ńs*(Tandslet, Als), se M-øl.

Mortensgilde, no. byregnskabet gjordes op, Krist. Alm.² I. 161.96; gilde IV. 29.77.78, jfr. DSt. 1904 s. 224.

Mortensgrande, no. *[Martənsgrań]*, har været alm. i Sønderj.: først møde i skolen, hvor sognesager: valg af vandsynsmænd,udlejning af kommuneveje m.m., afgöres; derefter samles mændene og deres koner i den gård, hvor gildet efter omgang holdes; efter kaffebordet spiller mændene kort, tilsidst fællesmåltid: kogt skinke, hvidkål, kartofler, se Heimdal 15/11 04.

Mortensøl, no. *Madənsö·l* (Hørup, Als), sammenskudsgilde Mortensdag, hver betalte sine egne drikkevarer; i Mintebjærg bestilte man en „fajm punse“ = 13, men der betaltes kun 12; om natten dansede bønderne og de unge karle med pigerne, konerne var ikke tilstede (Tandslet), = *Mortensdans, jfr. Vitusdans, se Dst. VI. 157.

mose, no. *mus æn mòsə* (Als), se *hvimse-.

Mosebog, no. 6te M-, KrS. VI. 36.17, 60.81.86; 7de M-, —64.201; 13de M-, —59.177, jfr. Dietrich Abraxas 137, slgn Wh. Vlk. XIII. 444.

mosekone, no. m- brygger, se Kr. Alm.² I. 50.29; jfr. „Ma-gumman eldar“, el. „mosskäringen röker“, CavW. II. XIII; Laistn. Nebelsagen 15 flg., RhN. 184 m. henv., 258, jfr. 186 „der Berggeist raucht Taback“; RhA. I. 137, en række talem.; „les renards font leur pain“, Tr. pop. XVII. 573 (Luxemb.).

Moses, no. læser Ægyptens tryllebøger, KrS. VI. 65.203.

mosgroet, to. se *fisk 143.23 a.

moskoviter, no. en fugl, = vandspurv, Kr. Anholt 113.74, varsler regn, musvit?

moster, no. *måstər* (Agerskov), og *mårbror*, om familie både på fars og mors side: moster kaldes fars søster, farbrors kone; fars søsters mand kaldes morbror; „tante“ trænger sig ind, se faster; „Anemoster“, KrAnh. 15.28, øgenavn til store, magre rødspætter; se *plakke.

mudderhelt, no. se 1. *helt.

3. **mude**, no. *muj æn* (SSams), bræt for ovnsmund.

muglig, to. *mòwlə* (S. Sams), muggen, se mullen.

mukse, uo. *moks; hań blöw åwmoksə* (Als), ihjelslået, plyndret.

muld, no. *måəl* el. *moəl de* (Als), se jord, sand, viet.

muldvarp, no. fordrives af en Nordmand, KrS. VI. 335.26; dødsvarsel af dens skud, se KrAlm.² I. 137.60 flg., III. 176.88 flg.

-mule, no. se *kul-.

1. **mule**, no. se smur-.

mulig, to. *mulə* (Als).

2. **mulle**, no. *muli æn* (Vens.), masse af mudder, snavs, uorden.

mullebrød, no. se FbJ. I. 118 (Angel), 144. 146 (Norge), 178 (Sverige).

mulre, uo. *tørən ka mulər å bræj ən smòl* (SOVens), gløde, ulme.

2. **mumme**, no. „æ höns dje mumm'“ (Salling), hönsenes æde: kartofler og mel rørt ud i kogt vand til grød; også uo.: „ka do ett gå hen o mumm' nöj sammel te æ höns!“.

mumse, huk. flt. *-ər* (SOVens.), stærkt skægget mund, se *skjægge-.

mund, no. *muň* el. *moň æn* (Als); *„möj å æ moň o let å æ ul!“ så æ maň, han klepət hans sòw,* jfr. Dähnh. Naturs. III. 10—11, Wh. Vlk. XIII. 432; *slo ət i ə moň, do ka jo ålti sin drek ət!* spøgende; *stræv no o snak, te do ka hål di moň warm* (vestj.); *nær han no kon ka ta nåt i æ moň* (Hmr.), ɔ: forlange rigelig; „gid din mund var dobbelt så bred!“, til den, der bringer godt bud, Krist. Anholt 126.53; se *bravl, *skuffe; —624.44 a, død får mønt i mund, se skilling III. 256.37 b; — gabe m- af led, KrSkS. 120.78; m- drejet skæv ved trolddom, KrS. VII. 233.98; — „slå sig selv på m-“, CavW. II. 406, retsskik; se flos-, *skjænds-, tudse-.

-mundet, to. se *fløs-, *knæp-, *næb-, slubber-.

-munding, no. se *høst-, *skov-.

mundklapper, no. *moňklapə æn* (Søvind), kaldes hest, som smækker med læberne.

munk, no. i sanglegen, Kr. Börner. 635.68, jfr. Pf. GE. 597. 622, Ons Vlksl. IX. 57. — **3)** *mòŋk i* (S. Sams), melbolle.

1. munke, uo. blande kort (*Als); jfr. Daae I. 70, II. 126, = tigge.

4. munke, no. en fisk, sejen, (Agger), merlangus carbonarius, Kr.

munkemælk, no. *mòŋkmiəlk* (SSams), bollemælk.

munkeprædiken, no. se Nyerup, Morskabsl. 278, jfr. 254; Dania II. 24, III. 118, V. 211, VI. 188. 233, Busch Vlksh. 310, Schaltjahr IV. 608.2, Tr. pop. VIII. 176, se †prædiken.

mur, no. figurer frembragte ved murstene i gl. husmure, se ABr. 168 flg.

murmand, no. *muəmåň æn* (*Als), murer.

1. mus, no. — **3)** leg med pebernødder, se Krist. Börner. 656 „mif“, jfr. Tr. pop. XI. 50.1, (XVI. 60 „mots“), PArch. III. 514.15.

2. mus, no. *muəs æn møs* (Als); Normand fordriver m-, Kr. S. VI. 341.36, 420.45; — m- og rotter opsiges i vidners nærværelse Thomasdag, EFbo 229; besværgelse: „Vorherre og St. Peder de ud i marken gik, der mødte de nogle rotter og mus; de spurgte dem: „hvor vil I hen?“ — „vi vil hen i N. N.'s lade og skære hans korn!“ — „det skal vi snart forbyde jer, I skal gå i vilden hede og aldrig skære bondens korn!“ (Randers); — m- varsler kornpriser, Krist. Alm.[2] I. 137.57. 58; — mælketand gives m-, se tand III. 770.45 b; — heks i m-ham, KrS. VII. 41.148; — m- og kong Salomons *kat 255.24 a, jfr. Wh. Vlk. XXII. 244 flg., se †stærkeste; —632.12 a, skæmtehistorie, se KrSkS. 149.90, Mhoff 503; — börnerim: „der kommer en lille m- løbende“, Krist. Börner. 473.51; „musen, rotten, begge to, slap lykkelig af kattens klo“, jfr. Jataka nr. 374. — **3)** se KrSkV. nr. 43; jfr. *hav-, tang-.

musefælde, no. den alm. gldags afbildet, Oesterr. Volksk. IX. 136, Taf. IV. nr. 9.

musehader, no. *kat 255.40 a, Gårdbo Ntm. 31.

musehöjtid, no. se KrAlm.[2] I. 173.46 (Langeland), jfr. tærske III. 927.49 a, Meyer Vlk. 236, Baden 437.

musik, no. *lev ætə måsi·kən å håp å spreŋ* (Mols); dansemusik: slå med kniv på tintallerken, JSaml.[3] II. 233, Bondel. II. 56 flg.; ved bjærgfolks bryllup, KrS. I. 71.289.

muskat, no. se Meyer Abergl. 259.

muskrådden, to. „muskrödden“ (Sall.), overmåde rådden, se pilkrådden.

musse, uo. „vi börn mussede hinanden om kinden med dens bløde hårtaver“, sagtens afledning af 1. mus, kat: stryge som kat, se Aakjær, Fra Jul til St. Hans, 115.

musvåge, no. en fugl, buteo vulgaris, ligger om vinteren på bunden af tørvegrave, Kr. Alm.[2] I. 148.12, se svale III. 660.10 b.

mygne, uo. „op ad dagen mygnes de stive lemmer“ (Øsby, S. Jyll.).

mynde, no. hjælpende dyr, KrJ. 65.

myrde, uo. *mørt -ə -ə -ə* (S. Sams); se mövre.

myre, no. m-r myldrer på dyne ved trolddom, Kr. S. VII. 140.487; forfølger døende, som begravede dræbt barn i m-tue, 320.44; hjælpende dyr, se Registr. 17.

mysle, uo. *han gor o møslər ve əð* (Mors), nysler, sysler med.

mysling, no. *mysləŋ i -ər* (SOVens.),

kælenavn, når man klapper en lille pige, også om sølv- og guldpenge, man rager i.

mæge, uo. *mæq* (vestj.), dræve.

mæge, no. *mæǧər* vistn. flt., pindsvineknop, sparganium ramosum (Løgst.), jfr. Aas. mækja, sværdlilie, iris, isl. mækir, sværd.

mægehæl, no. *mæhæl,* nok også: *mæhæ* (vestj.?), drævende person.

mægler, no. ved ægteskab, jfr. Sundbl.[2] 259, Kück 157, Monseur II. 18.1.

mælk, no. *mjèlk* (Als); koger m- over, kastes salt i ild, KrS. VII. 301.31. 32; se malke*, *messing; jfr. bolle-*, *foged-, *fut-, *kumpe-, *munke-, *ris-, tyre-.

mængde, no. i tlm. „m-n skal göre det", KrAlm.[2] V. 10.22.

mæppeskind, no. præpareret kalvehinde (amnion), törret, bruges til forbinding af sår, Isager, Folkemed. 21 anm.

mær, no. se *fedt-, *lud-, rabalder-.

mærhale, no. se robbehud, jfr. cat's crammacks, Sh. Folkl. 165, cirro-stratus skyer, se Wright Dict.

mærke, no. djævelens på hekse, J. Saml.[3] II. 257, jfr. TrW. 207; stigma diaboli, Meyer Abergl. 319; m- ved skat borttaget, Thiele I. 29; m-r på sovende ombyttede, se Registr. 52 c; jfr. Arnas. II. 442 flg., Rittershaus 53, Köhl. KS. I. 196. 467. 547, MCulloch 354, Rohde Gr. Roman 144, Jataka nr. 432; opdage dronnings m- på bryst, Kr. XIII. 316, se *væddemål; se *brænde-, *eng-.

mærkende, to. skal rettes til *mærkənc* (Vens.).

mærmang (?), no. *a tøwəs, de leqər i jæn mærmoŋ* (Hmr. glds), i en uordentlig hob.

mæt, to. *så mæt, te ən ka smæk ən låp o hans maw* (Sall.), jfr. Kr. Alm.[2] II. 35.106, „så man kan knække en lus på maven".

mø, no. se *Gravels-, *Maj-.

mødding, no. *hans møðəŋ æ liq ve o go i løŋ* (vestj.), kan siges om den, der forsömmer sit bondearbejde; se *mark-.

møddingflo, no. *miəŋsflu* (Mols).

2. møde, uo. „wi mede dom hæ" (Mols; Anh.); ondt m- er hare, kat, krage, heks, kælling, kvindfolk, lokket, forklædeløs, med rødt skørt, m. m.; godt m-: björn, ulv, ungkarl, dreng, at finde stål, se KrS. VII. 208 flg., Alm.[2] III. 102.93 flg., 137.97 flg., jfr. Bondeliv II. 22.

mødom, no. ryge med törret urinblære af hare bringer kvinde, der ej er mø, til at lade vand, Kr. S. VI. 78.108; se †kyskhedsprøve, pige II. 816.54 b.

møl, no. se *kjællingeflue.

mølle, no. m- som maler links, ɔ: mod sol, Jahn S. 266.334; — m- brænder hver juleaften, nyårsnat, midsommer, KrS. VII. 96 flg., ved hekse i katteham, jfr. Mhoff 257, Bartsch I. 128. 212.72, se kat II. 107.25 b; — trolddomsmøller, se Köhl.KS. III. 219, Wh.Vlk. X. 84, som maler gammel ung, Sampo m. m.; billede af „käringkvarnen", Norlind, Svenska Allms Lif 215, Ord o. Bild 1899 s. 295-96; — rim: *„fra æ møl å te æ køl"*, Fausb. Agersk. 43; „køre til m-", KrBörner. 36, Fausb. Agersk. 47, jfr. ride III. 52.20 a; se *isterlev; *eng-, *kobber-, *kradse-, *rende-, *skvæt-.

møller, no. — 1) tyvagtig, den første en tyv taget fra galgen, se Ndl. Vlk. IX. 148, jfr. Registr. 157; er uærlig, Mathies. Bøddel 23, jfr. Tr. pop. XXVIII. 18; galgen bekostes af m-ne, væverne leverer stige, Sepp I. 278; m-visen, se Kr. SkV. nr. 43, Fausb. Agersk. 49. — 2) en fugl, kaldes også „tobirresen", „m-en kommer uden madpose og begynder straks at drage hvilling, thi den siger: dråw hwillind!", Kr. Anh. 112.74. — 3) et insekt, stankelben, se KrS. VII. 259.97; *mələmañ* (Mors).

møllesank, no. *æ møl̥såŋk,* Fausb. Agersk. 7, sted, hvor mølle er sunken (s. d.).

møllesten, no. skal drejes mod sol, Folkl. XII. 167 (Lincolnsh.); uret, om den maler mod sol, JahnS. 266.334; — falder over den stærke svends hals, KrJ. 43; — m- i sytråd over besøgers hoved, jfr. WigstrFS. 96.310, Fb. Bjærgt. 77 flg., FbJ. I. 160.

møllestjært, no. *mølskjart i* (SSams).

møllet, no. se malurt.

mølletvang, no. forpligtelse for en vis kreds af omboende til at søge en bestemt mølle, se Krist. Alm.[2] II. 14.40; endnu i årene 50 alm. i Mellemsl.

mønfjæl, no. *mænfjæl* (Hmr.).

mønlægte, no. *mænlat* (Hmr.).

mønne, uo. *mæn* (Hmr.).

mønning, no. *mænəŋ æn* (Hmr.), se *vartræ; *låŋman* (Thy), skårbalk (s. d.); *mōnə i* best. *mōnəri.*

-mønter, no. se *falsk-.

møntørv, no. *mæntårə æn*, KrAnh. 112.71; se *dø 117.45 a.

mørk, to. *mørk* itk. *-t* (Als).

mørke, no. vætter på færde i m-, KrAlm.[2] VI. 53.38; jfr. Wigstr. FS. 38.56 Jætte; „Blålande", hvor ingen sol skinner, Fær. Kv. I. 208; m- ved verdens ende, CaW. II. 34, Maundev. 181, MCulloch 66, Pseudo-Kallist. kap. 37, se Weissmann Alexander II. 129, ARw. XIII. 165; se trold-.

mövrefuld, to. *möwrful* (vestj.), fuld til trængsel.

måde, no. *æ gø ham ə te ma, mæ ma, dæ ska væ ma mæ,* men: *o dæn mådə* (NSlesv.); 655.20 a, lede efter m-n, se KrAlm.[2] VI. 353.37, SkS. 121.86.

måge, no. *maq -ə* (Vejle); hekseham, se Kr. S. VII. 29.110, jfr. *glot-.

1. **mål**, no. se *nys-.

2. **mål**, no. jærnstang passer aldrig med m-, Bergh Segn. 51, jfr. FbJ. II. 173, bjælken i Salomons tempel; se *linke-, råj-, skanke-, ulves-, vrat-.

3. **mål**, no. *han håj lå æ mol* (Sall.), mistet mælet; se *dyre-, *fugle-, *rakker-.

måle, uo. *mæl mæl mol mol* (Als); *mæl å mæ hwæra'ṅər* (Øse ved Varde), i bindestuen (s. d.), binde omkap; *de æ liq mol o tol* (Hern.), ɔ: det slår lige til, netop hvad der behøves; — m- for sygdom, se J. Saml.[3] III. 15, J. Olavsons Optegn. 208; KrS. VII. 459.79, for mavepine; Wigstr. FS. 408.27 for skjævr, jfr. CavW. II. XLV, jfr. *barn 25.43 b, Wh.Vlk. XXI. 151 m. m. henv.; m- med börnelinned på kirkedör, KrS. VII. 280.48, jfr. WigstrFS. 380.59; se modsot*; — Mjøsen vil ej måles, Aas. Landsm. 64; se reb III. 25.54 a flg.; — m- lærred, første arbejde, se *først 168.6 b.

-målhed, no. se *hast-.

måne, no. også: *munəri*(?) best.(SSams); *ən seðər riqələ læŋ i æ krǫr ia'wtən* (vestj.), siges spøgende, når den kvælder; Krist. SkS. 55 „no kommer måne", tyven tror, det er dem fra Skåne, der søger ham; — ræv narrer ulv i brønd efter måne, KrJ. 28, se ost II. 762.46 flg.; — helt spörger m- om vej, Krist. XIII. 245; — den fynske vise: „måni hanj sitter i sorten sky", se Dania IV. 240, Berntsen Æv. II. indledn.; — besværg. ved m-, Kr. S. VII. 447.21, se hjort I. 625.26 a, *hjort 217.27 a; „pege til m-n", kommersleg, Kr. Börner. 667.71; mand i m-, se Köhl. KS. III. 597.

måned, no. *æ smal mǫnət* (Askov, Vejle, vist alm.), svangerskabets første m-.

mår, no. skal nævnes: *de gal diwr* (Sams), jfr. KrAlm.[2] VI. 334.64, se navn II. 675.38 b.

mårkat, no. se KrAlm.[2] VI. 24 øv., = mår, ej marekat.

mås, no. klappe i m-, se röv III. 130.1 b.

måtte, no. *mat æn -ə* (Als).

N.

nabbe, no. i Kolding er *æ Naf* navn på en pynt ved Strandhuse på Fjordens nordside; en del af Haderslev by hedder *æ Naf*.

nabo, no. *nabo* el. *nabo* (Als), jfr. jfr. *blive 7 b.

nabodör, no. *„liq ve nabodar"* (Sall.), ɔ: i nærmeste nærhed.

nabolag, no. *nabolaw* (Als), bydelag, jfr. grandelag.

naboskrog, no. se ABr. 110 „Nobiskrug", jfr. Wh.Vlk. IV. 189, Ons Volksl. IV. 36 anm., IX. 185; billede, Gadelius, Tro och Öfvertro I. 80.

nabostok, no. se *grandepind, timpel.

nadet, to. også *Als, se nase.

nadver, no. „nåter", Kr. Anh. 102; *kom iṅ te narə* (Als); *nædur* (Ørsted, Rougsø h.).

nagle, no. *nåwl æn* (Als); *o æ hyw nawlər* (vestj.), udledes af mærkerne på de glds træbismere, med indslåede söm, der angav vægten, ɔ: på de höje vægtmærker; se *skvatte-.

nakke, no. se *guld-.

nakkedusk, no. slöjfe på hovedtöj, se Friis VN. 90 bill., jfr. 11.

-nakket, to. se *grå-, *guld-, *kans-.

namse, uo. (*Als).

nappe, uo. „den anden nat, vi sam-

men lå, vi nippest og vi nappest“, Kr. SkV. s. 30.2; n- ny, jfr. HBV. IV. 8, Ons Vlksl. VIII. 53, XI. 57.223, BShr. 270, Flk. XX. 78, jfr. Tr. pop. XI. 298.

nar, no. „gå for nar“ skal bruges i Mols om at møde ved konfirmations-undervisning $^1/_2$ år för tiden, så barnet altså först konfirmeres $^1/_2$ el. et helt år senere end dem, med hvem det fulgtes; „hofnar“, kongens rådgiver, Kr. Anholt 23.46; Klaus Nar, KrJ. 8.

narcis, no. se *lasis.

[**narreærinde**, no.]. sendes i, jfr. messingståltråd*.

narrisk, to. „den mand er n-“, ɔ: vil gerne narre folk, KrAlm.[2] VI. 325.85 (Torning v. Kjellerup).

nase, uo. *di stæ å nas i ə* (Als), plasker i vand.

naske, uo. tilsnylte sig noget (vestj.); „er I beslægtede?“ — *„jåw, vi nasker let“* (Snejbjærg), ɔ: der er lidt fjærnt slægtskab.

nasket, to. *naskə* (vestj.), nærig.

nasse, no. kaldenavn til gris, Krist. Anh. 128.

nasturtium, no. *astusikòm* (NSams); *nastusikòm* (Århr. egn), tropæolum.

nat, no. *nat æn nædə* (Als).

natfolk, no. tatere, se Gbo Natm. 8; Nat-Hans, Nat-Mikkel, —105; og hvad der brugtes til dem hos bonden: nat-fad, -glas, -gryde —71, se rakker.

nathus, no. natmandsbolig, se Gbo Natm. 68. 102.

natild, no. se KrS. VII. 445.15; helbredes, om person med navn, som ingen anden bær, slår ild over den syge (Randers); se snotild.

natpotte, no. „awtenmielken æ i natpotten“, lerpotte med et øre, kun brugt til mælk (S. Sams), jfr. *ørekovs.

natravn, no. jfr. WigstrFS. 210.643 flg., se *Jerusalem.

natte, uo. *nat et ban* (N. Slesv.).

nattergal, no. har 12 røster, Krist. Alm.[2] I. 148.15; 17 røster, Tr. pop. XXIII. 357; jfr. Köhl. KS. III. 216 flg.; — kaldes Fru N- i folkevise, Germ. III. 129; jfr. Jahn S. 475.593, pigen vækkede karlene for tidligt og blev derfor omskabt til n-.

nattröje, no. en mands undertröje, som man i mildt vejr ofte brugte alene, om vinteren lå man med den, FriisVN. 25 m. bill.

natværge, no. er latværge, electuarium.

naver, no. se sengebor-, *senge-.

navle, no. *nawl æn* (Als).

navlegjæsling, no. jfr. FbJ. II. 85, *aske 17.45 a; der rådes bod på skaden, om kvinde i kirken spinder tråd rundt om alteret, JSaml.[3] III. 12.

navlestreng, no. se ålevrid.

navleunge, no. råd: bore over dem stiltiende med navr med sol, Kr. S. VII. 474.52.

navn, no. en række navne, KrAlm.[2] VI. 270, jfr. Dania V. 124; om navnet blot tydeliggör personen, bekymrer man sig mindre om det passer (Jøde-, Bonde-slagter); en gårdmand på Sejlstrupmark (Vens.), kaldte en opkøber af levende svin *„dè lòwi swenpråŋər“*; folk satte i heden ben ned, der dannede forbogstaverne til deres n-e, efterhånden stod de grönne i den sorte hede (Hoven s.); dröm om barns n-, J. Færø 225.6; — „navnetabu“, se *fisker, jfr. Kr. Sagn VI. 418.30 flg., VII. 320.37 flg., jfr. ovntæge; — tage andet n- for at undgå djævel, KrS. VI. 239.10, jfr. Wh. Vlk. XIX. 203. 432, narre sygdom og død ved at skifte navn; — *blod nævnes, 48.10 b; gætte trolds navn, Krist. XIII. 273, se Find*, s. 675.30 b, jfr. Registr. 93, sære navne; et sjældent n- magisk, se *natild.

navneklud, no. med forklaring, Kr. Alm.[2] III. 66.43; billede se Fb. Bl. 3. 20. 8 s. 17 (Amerika).

navnetræ(k), no. se Jesu-.

nebbes, to. se *nipper.

ned, bio. se *nede; dyp-.

neddel, to. *nèl* (Als), især om hest; *nel* (Hmr.).

nede, bio. *niə i æ juəkölə*, de gl., *næn i* de yngre; *hań buəj deə næn i dæń ònən œń i ə by; næn åw æ låwt, æ læə*, ned af loft, stige; *æ næətåwt æ nænfå*, nedertoften er nedenfor (Als).

nedersachsisk, to. også -tisk, nederdrægtig, skændig (Hmr.).

nedhakker, no. spætte, KrAlm.[2] VI. 335.69 (Anholt).

[**nedsat**, tf.], det svenske udtryk om pige, som er viet (s. d.) til træ, III. 866.10, jfr. EFbo 86. 180.

nedsæt, no. „strente med n- til at sætte ten på“, ɔ: tenstol, se Kr. Alm.[2] III. 66 42.

neg, no. *niəq å* (S. Sams); sidste n-, se DSt. 1904 s. 35, Meyer Bad. 428; —680.29 a Gaden, læs Goden, se FbJ. II. 57. 307.

nege, uo. se 3 tiende, III. 792.44 b.

negl, no. söndags n-e, se Kr. Alm.[2] III. 76.80, jfr. Liebr. Vlk. 367 flg., Arnas. II. 549; — en ønskehat af afskårne n-e, se Löwe, Estn. Märźh. 143 m. henv.; — karlen som i 7 år ej må klippe n-e, se Registr. 57.

negledejg, no. se *bejler 31.15 b.

nej, udrbso. „er det kun en lille gård?“ — „nej, det er kun en lille“ (Tandslet, Als).

neks, no. se *anneks.

nemmelse, no. lettelse ved arbejde (vestj.).

2. net, to. *de ə möjə nædə u̲ som in̆; no næt halm* (Als); se *yndig.

netling, no. myg (Himmerland), se nettel.

nide, uo. se gnide.

Niels, no. se *en, talo., jfr. *Jomfru-.

Nielsen, no. „degång te di ve Kjøvvenhawn mæ Amrål Nielsen drowes“, Blich. Bindst., ɔ: Nelson; hvorledes han blev enöjet, KrAlm.[2] VI. 80.84.

niffer, no. *næfə* el. *nefə* (Als), jfr. *skurvevap.

nildre, uo. han begyndte at græde og ramse alle de ulykker op, der havde ramt ham ... ., imens gik hans kone og n-de for ham og snakkede hen, KrAnh. 98.37, talte godt for ham?

Nille, no. *Nèlə* (Asserballe, Als), brændevinsflasken.

nip, no. spilleudtryk, se Kr. Börner. 558.83.

nippe, uo. se *nappe.

nipper, to. *hun æ nepəs* (vestj.).

nisse, no. prygles, slagene træffer manden, Fausb. Agersk. 76; — „Hvilestenen“, hvorpå n- har siddet (Kold s., Randers), DFM. I. 109.62; — nissemærke (Norge), = marekors, se FbJ. I. 142; — n- sparkes ned til hundene, Wh. Vlk. VIII. 265, jfr. Naake, Slavon. FT. 95, hvor det er Pestfruen; se om n-n, WigstrFS. 137 flg.

nistre, no. *å nestə mæ æ hoi;* en hest, som gör det, er *nestəsyk* (Als).

nitten, talo., se *Peder N-skid.

Noas ark, no. en planke deraf, se Hmh. Anth. I. 358, jfr. Dähnh. Naturs. I. 269 flg.; en skyformation, se DSt. 1912 s. 125.

noddet (?), to. nydelig, om små ting (*Als).

nohanne, bio. KrS. VII. 53.77, „a er nohænde kommen mig“.

nok, bio. *katö·flərən, grøjən æ nåk* (Søvind), kogt nok.

-nokke, no. se pendukke; tapperne på tømmer i husbygning nåede nogle tommer udenfor stolperne, så man kunde hænge stiger og sligt på dem.

nokkesnare, no. *„naksnar“* (*Als), filte i garn.

nolle (?), no. *nòlə æn,* fregne (Als).

nonne, no. hendes indvielse, Afzel. Sagoh. III. 109, jfr. Wh. Vlk. VIII. 127; sanglegen: „de kække n-r“, se Ninive, jfr. Wh. Vlk. IV. 181; *skriftemål.

„kommer du her, min hjate mo'rlil,
kommer du her, min n-“,

KrSkV. 21.7, kæleord?

2. nor, no. *e nua* el. *Stæwnəŋ nua* (Als), Stævning n-.

nord, no. *nar uj, de nar hus, dæn̆ nar si; di·gaməl sa̲: ðə nar hus å dən nar giwə,* gyde (SSams); *lik nör æ huəs; vi ska nö o; æ vin̆ stèə te nös; han̆ kømə nuan fro̲* (Als), nordenfra; — ingen vil jordes på kirkegårdens n-side, jfr. TrW. 153; på n- side af kirken er „devil's door“, som lukkes op under exorcismen, at djævelen kan gå ud, Tyack 66, Folkl. XIX. 458; — galgen vendt mod n-, Lütolf 261; — Mikkelsdag lægges halm og hø n- for huset, at man ej om vinteren skal lide skade af „Nordkäringarne“, CaW. II. XVII.; — n- løbende ström magisk, Fatab. I. 241, jfr. IV. 72; hvorfor strömmen fra trefoldigheds- og offerkilder nødvendig skal løbe mod n-, se IV. 146.

nordbo, no. *nabo æn* (Søvind), fra en nordligere egn, men kun i smsætn., f. eks. *nabogès,* gæs fra Nordjylland, se Nörbo.

Nordmand, no. 1) praler, Kr. SkS. 165.36; tigger, troldmand, KrS. VI. 212.19; „kloge“ Nordmænd, —VI. 328, fordriver mus (s. d.), rotter (s. d.), s. 420; skal transporteres, vogn standser, VII. 47.165-68. — 2) *Narman* (Årh.), slægtsnavn.

nordsøskendebarn, no. se søndersøskendebarn.

nordtyr, no. båd fra Göteborgkanten, KrAnh. 39.98.

Norge, no. livlig forbindelse mellem N- og Vens. i slutn. af 18de og begyndelsen af 19de årh., se KrAlm.[2] V. 11.24.

-nose, no. se 1. tros.

noset, to. se *knæp-.

nosse, no. *nåsistijən* eller *nåskənər* (vestj.); *æ nåsipowəs*, pungen; *Sörən Snapnåsər*, øgenavn; se *fandens-.

not, no. vulva (alm.), se nod.

notlevorn, to. fingernem (Sams).

nuet(?), to. *[a hå så nuə om ætənon]*, travlt, KrAlm. VI. 318, hvorfra?

nul, no. *nol* (SSams); *nål* (Pilemark).

nummer, no. se brændevins-.

nur, no. se nod.

nuster, no. ryk, træk (Sundev.).

1. ny, to. *nèj* (Mols); *nèj boðə huəs å klåk.*

2. ny, no. fredags ny altid god, Kr. Alm.[2] I. 64.55; hest bedækket i ny-næde, -93.73.74; se endnu -60.97 flg., 49.21 flg., nymåne*.

nybær, to. *ən nybån ku; nyfə mjælk* (Als), råmælk.

Nybøl, no. *Nøfəl* (Als), sogn i Sundeved.

nydelig, to. *han æ så hæqən få no nyələ* (Sall.), begærlig efter en snaps.

-nye, uo. se *for-.

Nykjøbing, no. på Mors, skal jævnlig udtales *Nykn.*

nylig, bio. *fånø·ləs* el. *-nyləs; hañ æ nøləs komən* (Als); *di oŋ wa nelə komən saməl; a sað mæ men ski, a hað nelə æt* (Mols); *nø̊lə* (Ørsted, Rougsø), først nu.

nymåne, no. n- på ryggen, KrAlm.[2] I. 49.19; nævnes himmelske hjort, I. 625.26, jfr. Wuttke nr. 453; *når di añər sər æ nymon, så sər vi ən ow* (Ribe), kan siges om, hvad alle opdager; se måne*.

nyre, uo. *nyə æn nyrə* (Als).

3. nys, bio. først; „de war vist nys, da han haj wot kong' i nowen or“ (Randers—Århus), se nyssen.

nyse, uo.

nys -ər nøs nøsən (Hern.);

nys nys nyst (Als); ft. *nyst* (Asserballe); *æ hæ fawn ə mæ nystəñ* (Havnbjærg); — n- fastende, Kr. Alm.[2] III. 68.60 flg.; — n- ved fortælling, så er det sandt, Bartsch II. 313.29, jfr. Ndl. Vlk. XXIII. 235; — „n- op med“, Kr. Anh. 63.135, „han var så krakilsk, at der kunde ingen nis op med ham“, ɔ: forliges med.

nysmål, no. få n- om (Sall.), ɔ: nys.

2. nyssen, bio. „præsten måtte helst komme nøsens (Blegind), ɔ: straks; „a ska nøssen astej imown (østj.), først, se 3. *nys.

-nyst, to. se *op-.

1. nytte, no. „net a ham fæk wi no aller“ (Mols); den ene kone siger, da hun ej kan komme på vogn: „a er it möj nøt no!“ ɔ: duer ikke meget; den anden svarer: „do æ få møj nødt, mi mower“, ɔ: for meget nyttet, forslidt, KrAlm.[2] VI. 262.756, se nødt.

nyttig, to. *nøtu* (Ørsted, Rougsø), se van-.

nyår, -s-aften, -dag, no. se FbJ. II. regist.

nyårsgave, no. se Krist. Alm.[2] IV. 3.1.4.5, jfr. GldM. II. 149, FbJ. II. 281, 180 flg., se *gave, træskodans.

nyårsny, no. se FbJ. II. 77, hilses, dets tjener, stjærner; —II. 129, rim, kærestevarsel, drömme.

nyårsønske, no. forsömmer man at bringe det, skrives ens navn på bjælken i stuen, Sgr. X. 46.180 (Vens.), se FbJ. I. 131, II. 284.

næb, no. se *bleg-.

næbbis, no. vejrfisk (s. d.), tangsnarre, spinachia vulgaris, Kr. (Århus).

næbbre, uo. 2) "niffer *[nefə]*, en gås" (*Als).

næbmundet, to. næsvis, Kr. Alm.[2] VI. 334.64 (Sams).

næde, no. i n- skal hest bedækkes, KrAlm.[2] I. 93.73.74.

næjsel, no. se nederslag.

nælde, no. *nal̥ æn* (Als), se skrap-i.

nær, bio. komp. *nḙrə*, för, kun i en bestemt forbindelse: *hañ hòr ålə war i Kjøvənhawn nḙre*, ɔ: för: *hò du ålə war i dæñ hèjə ejn nḙrə? — sọn nowəj hò du wal ålə sit nḙrə* (Søvind).

nærhånd, to. *næhæñ* (Als), om hest.

nærmer, to. *de nærmə bæəst* (SSams), hesten tilvenstre; *nærmə* (N. Sams).

næse, no. *nḙs æn* (Als); *e neəs dryfə* (Oksbøl), næsen drypper; „der skulde gå 4 lag af de gl's n-r, för hornfisketiden var forbi“, Kr. Anh. 19; „Ras var ikke bange for at hugge sin n- i sten ved de store“, —29.65, ɔ: udsætte sig for ubehageligheder; — alm. kunde man i gl.

dage se börn med en sort, blank plet på ærmet af törrede n-er (vestj.), jfr. Wigstr. FS. 397.71; — tro om spids n-med mere, se KrAlm.² III. 73.29 flg.; — *ka do sèj „Pętər“ mœ nœsən?* (Elsted), ellers siges: *niəs;* — n-r i kolort, se Mhoff 95, Köhl. KS. I. 112; — bide n-af, se øre III. 1181.24 a; jfr. Strausz Bulgaren 253 flg., sön bider moders tunge af, som har opfordret ham til at stjæle; se: *jysk-på-næsen; jfr. 1. *få.

næseblod, no. tråd bindes om höjre lillefinger, om det er höjre næsebor, der bløder og omvendt; told slås ud af bjælkehoved, i hullet dryppes 3 dråber, den drives atter i; vand i æggeskal, hvori 3 dråber blod, sættes på ild (Randers); se *gemægt.

næsefisk, no. til næsvis person kan siges: *go no å wèj, do nisfeski!* (Vens.).

næselang, to. se spinde III. 492.52 a, jfr. Kennedy 68. 72.

-næset, to. se vind-.

næseøl, no. *nijəsøəl æn -øl* (Elsted).

næve, no. *hań slåw ham i ə ansikt mœ ə knøt nèəf* (Als); n- i tegnsproget, se professor*.

nævse, uo. *nöws sæj* (Als).

nøbbes, no. *nøbəs æn* (Als), = løbbes* (s. d.).

1. nød, no. rim, se Krist. Alm.² I. 34.169. 231; fanden kryber i n-, Asbj. I. 135.30; hund gemmes i n-, Kr. XIII. 239; spille om n-der, FbJ. II. 257, jfr. pebernød; se *fedt-.

3. nød, no. person i ævent. opgiver, at han hedder „Nød“, se Registr. 107, jfr. Ndl. Vlk. XI. 126.

1. nøde, se *be-.

nødild, no. se ild* II. 10.47 b; stolpe hvori der er savet ild i, Dansk Folkemusæum.

nøds, no. *nės* best. *-əð* (Tunø).

nødt, to. er dog sagtens tf. af *nytte uo. (s. d.).

nøgen, to. *nakən* (Als), rituel n-hed, se FbJ. II. 123. 125 ved julevarsler, jfr. Kr. S. VII. 205.83, 261.13; — pige skal komme hverken n- el. påklædt, se Köhl. KS. I. 446 flg., Jataka VI. 160.546, Wh. Vlk. XVII. 320, Sepp II. 557, Tr. pop. XVIII. 363, Afanas. Märch. II. 157, Afzel. Sagoh. I. 16, jfr. *år.

nøgenben, no. *nakənbeən et* (Als), skolopender.

nøgenvætte, no. *nakənvæt et* (Als), trælus?

1. nögle, no. *nokəl et* (Als); — underjordiske som garnn-r, se Fb. Bjærgt. 48, Gr. GldM. II. 236.361, jfr. Mhardt BK. II. 99 anm., 156 anm., ARw. II. 314, forklaret som hvirvelvind; — s. 723.13 b: garnn- viser vej, jfr. Kr. XIII. 231, trillende kugle, jfr. Köhl. KS. I. 407; n-kastet i luft, danner stige, se Lehmann Overtro III. 157 flg., Ons Volksl. X. 236, se sykurv; væve-.

1. nöje, to. *de ve æ ił så nöw* (Als).

3. nöje, uo. *å nöjs mæ* (Als).

nøkke, no. — stjæler *mad (s. d.) ved gilde, Kr. S. I. 136.514; — *danser, s. 93.8 b; — spiller, se Wigström FS. 123.393 flg., Norlind Folkl. 119 flg.; jfr. „fairy tunes“ lært af „trows“, Shetl. Flk. 21; — i hesteham, se WigstrFS. 114 flg., Norlind Folkl. 104 flg., jfr. Jakob. Færø 197. 227, Thorkels. 44 flg., 141, 165; — i hundeham, KrS. II. 175.16, jfr. Wigstr. II. 104, Wh. Vlk. XI. 203, XII. 68; kalv, WigstrFS. 116.372; — hovedløs krage, WigstrFS. 113.361; — kvinde, — 113.359-61; — gubbe, — 114.364, Runa VI. 39.17, JFærø 198.23, Thorkels. 45; længes efter nåde, II. 727.23 a; „nøkkeridt“, krampe, CavW. I. 263.

Nörrelænder, no. *Narlæńə* i best. *-ri* (S. Sams), person fra øens nordlige del.

nöwterakker, no. *nöwtrakər* (vestj.), nysgerrig hanrej, se rakker 3.

2. nå, uo. *nåə, nèə* el. *næ, nåi nåi* (Als).

nåde, no. heks kan ingen få, KrS. VII. 174.575, jfr. *forsværge; stav grönnes som n-stegn, III. 541.13 b, jfr. Registr. 60, Dania IV. 191.

nådelig, to. *ən nålə kål* (Sall.), en stakkels fyr; *nålə* (Ørsted, Rougsø).

nådig, to. *nåjə* (Als), om kreatur: let at få fat på.

nål, no. *noəl* el. *nòəl* (Als); nål stukket i pige, forvandler hende til fugl, se Kr. Bind. Kølle II. 32.

nårtid, bindeo. *nœti* (Elsted), når.

O.

o, bogstav. når en siger *òw,* ɔ: av, kan svares: *pę,* da o fordum udtaltes *òw* i Vens., smlign Blich. Bindst.: „o sejr ou, l, e le, Wolle, jfr. Jensen, Vendelbomål 772.

oblat, no. se alterbrød*, jfr. hostie.

2. od, Kr. Anh. 15.28, foruden disse sælgefisk var garnene knap til at redde af od (ædefiske: torsk, skjægger, krabber, kno m. fl.).

odde-let, to. se odlet.

odde-tung, to. se odtung.

1. offer, no. skæmtehist., Krist. KT. 101 flg.

2. Offer, no. jfr. Wh. Vlk. VIII. 316 (Bukovina), jfr. Ædelig.

[**offerkirke**, no.]. se kirke II. 126.32a, *kirke 258.39 b.

offre, uo. se *gren, FbJ. II. regist.

også, *a war ås brujən,* jeg var også bruden; *de hað jo da ås wår ən sårəful æn;* „så blew hon ås regtig bled om hjåt“, blød om hjærtet (Mols).

okold, bio. se ikuld.

okse, no. se kling-yssen; påske-.

oksefald, no. slagtning af okse, Kr. SkV. nr. 8.

oksehud, no. skåren i strimler, se skind III. 259.37 b.

oksen, to. „jussen“ (Læsø), *öjsən* (Als); se 1. *frø; *flyve-.

oldefader, no. *ålfar* (Mols); *ålfar* (Als).

oldefadersæde, no. muret af vejrtörrede mursten til husets gamle ved siden af kakelovnen (Herning).

oldemoder, no. *ålmåwər* (Mors); *ålmo* (Als); *de gor si åləmors gån* (vestj.), ɔ: det går tilbage dermed.

oldermand, no. jfr. Fatabur. I. 29, „granna-fogde“.

oldermandsting, no. i Rådager Kirkebys kro holdtes hvert år i fasten det såkaldte o-, hvor Hvidding herreds sognefogder og sandemænd samledes med herredsfogden; det sidste holdt 1865, se Sprogforeningen Almanak 1911 s. 74 flg.

Ole Peter, no. lægemiddel, oleum petræ, petroleum.

Oles plakker, no. flt. se *plakke.

Ole vend dig om, no. se KrAlm.2. I. 154.43.

olie, no. *dæn jænbón te Momaək* (Mummark) *kå il tjæn de ølə ən brykə* (Als); uo. gulvene *hæ vi yøl,* malet med olie (sts); mange forsk. lægedomso-r, se AEysn. 129; se *marskstigs-, *mastrik-, *rosin-, salt-, Sankt Hans-, *skjærv-, spisenard-, spæk-, susende bekkasin-, svale-, svartsdegen-, svartstik-, svine-, svartendegger-, vejbred-, æske-.

2. olm, to. *æ ròw æ ålm* (Sall.), muggen.

olme (?), uo. vade, KrAlm.2. VI. 330.18 (V. Hornum, Års h.).

om, fho. se *for-.

omgang, no. se 2. rundt.

omgås, uo. *omgo·s* (Als).

omher, bio. se *kjør-.

omkantre, uo. *omkantər* (vestj.), omordne.

omladt, to. *[omlæt]* (Klejtrup, Hobro), agtet, ansét.

2. omme, no. se blæseorm*.

ommeblæst, to. jfr. Wigstr. II. 278 "hylleblást“; WigstrFS. 423.04-6, „älva-“ el. „ommeblåst“.

omål, no. se KrAlm.2. V. 110.312.

ond, to. *uən* itk. *uənt* el. *unt* (Als); *han hò unt i hans hòwi, hans tæn; han hòr unt ve å kòm uj òw ət mæ fålkən; de æ gåt få dæm, di hòr il flejə bøn, di hò unt nåk mæ dæn jæn di høə; han hò unt å gøjə mæ dæn hæst* (Søvind), ɔ: er i forlegenhed med; s. 746.12 b „det var godt ... ondt“, se slem III. 367.53 b; se *grine-.

onden, no. *onəndòwr* (Mols); *òjnur* (Ørsted, Rougsø); *øən* (Gjøl); *onən* (Egen, Als); se *degnens-.

ondladen, to. *unlårən* (Hern.), f. eks. om dårlig el. ondsindet hest.

onsdag, no. *vonsda* (Als).

op, fho. *darən sto ap* (Ørby, Sams), åben; *go op o lòwdə, de hewər op* (N. Sams); *åp po bjèrəð* (Tunø).

opdage, uo. *åpdaw, -ə* el. *-dawə, -dawt, -dawt* el. *-dawət* (Søvind); *da han kam næn i æ grø, dawə han æ smö op* (Als).

opfylde, uo. *åpfyl* (Søvind), et ønske, spådom.

opgang, no. *åpgòŋ æn* (Søvind), = rgsm.

ophold, no. aftægt, o-smand, aftægtsmand (Als).

opholde, uo. *dən åphòlə så* (sig) *vès mjèst hœə, få d' æ de sąm, i hwa ti vi siə dæruə, få så æ ən dæ* (Elsted).

opholdsvejr, no. *åphålsvæjlə* (Hern.).

oplod, no. se Friis VN. 158.

opnyst, to. stærkt og levende opsat på (SOVens.).

opnå, uo. *åpno* (Søvind).

opskrig, no. jfr. KrS. I. 236.844-45, om msker kaldte tilbage fra bolig hos Underjordiske; se Wh. Vlk. VI. 408 „de Tote wird aufgeschrien"; se †græde.

opstandelse, no. *åpstańəls æn* (Søvind), = rgsm.

opstander, no. se lejre II. 395.35 b.

opstående, tf. *hań lyəv mæ i apstoi hoəl* (S. Sams), ɔ: var meget glad.

opsyn, no. *åpsyn et*, deraf *åpsynsmań æn* (Søvind).

opsøkning, no. *åpsœknəŋ* (Holstebro), arbejdet at søkke op (s. d.).

optager-rive, no. *åptaryw en* (Søvind), rive, som optager bruger.

optovand, no. må ej koge, se Rääf I. 103, Bartsch II. 130.547, jfr. Wh. Volksk. XI. 450 (S. Tyrol), Tr. pop. XVII. 498, XX. 322.9.

optællingsdistrikt, no. se JSaml.³ IV. 140. 160. 173.

ord, no. *fo ən saq te uwərs* (Sall.), bringe den i folkemunde; *dær æ nåwə oa, va di brukə òńlòńs deə* (Als), som de bruger anderlunde dær; døendes o- står absolut til troende, JSaml.³ VI. 321; m. h. t. til ordets magt, se †forbandelse, navn, †ord.

ordlam, to. lidet veltalende, Krist. Alm.² VI. 335.68 (Sams).

orig, to. *a wa hijəl uwərə i æ huwə* (vestj.), fortumlet.

orm, no. *varm, vårm* el. *vorm* (Als); o- vokser ud af piges ryg og lægger sig om hals, Kr. Anholt 86.03, jfr. Atkinson, Shah Nameh s. 10; mø i ormeham løses ved kys, DgF. 59; mod o- hos folk og fæ malurt og rejnfan, KrAlm.² III. 189.19; læse over o-, KrS. VII. 460.81. 82; se *lugg-, sparke-.

ormegreb, no. greb til at grave orm med, Bing Læsø 162.

orn, to. *uant bryə* (S. Sams), brød af muggen rug.

orne, no. *ånə æn* (Als), se *by-.

[**Orpheus**, no.], se *harpe.

orrevold, no. se årrevold.

orrevroggel, no. nok *orəvrak* (Sundev.).

1. ort, no. *åt* (Als), se *fåre-.

2. ort, no. „orten, en lille and, lagde æg i mængde på holmene i mosen", KrAnh. 112.74.

orte, uo. *di ådə ålt få møj, I ska gi dəm nåwə mińə* (Als).

ose, uo. *os*, nt. *de os* (Als).

ost, no. *för i ə ti da ho di 'əm* (ostene) *stoən i ræj o ət bret ońə ə skeknəŋ*, tagskægget (Als); degne- og jordemoderoste, Festskr. 159; hvorledes man forlanger o- i Frankrig, Kr. SkS. 165.31; klemme valle af o- i ævent., se Köhl. KS. I. 328; spejlbillede af måne i brønd en ost, se Köhl. KS. I. 107, jfr. 90. 135. 498, Benfey Pantsch. I. 349 m. henv.; se *kjedel-.

ostebør, no. en årlig afgift af nymalket mælk til at lave ost af; KrKT. 94.48 til degn og præst; KrAlm.² V. 9.13 til jordemoder.

osteløbe, no. bindes i lögnehist. ved fod på *gås, Kr. XIII. 128.

otte, talo. *ot* (Als).

ottebuls harve, no. se KrAlm.² I. 90.54, harve (s. d.) med 8 bul, i hvert vel 5 tænder, altså med 40 tænder; *otbòlsharə* (Elst.).

ottemands dans, no. se Dske Folkedanse nr. 39, melodi nr. 47.

ottende, talo. *orəń* eller *òəń* (Als); „åin" (Mols), KrAlm.² VI. 269.20.

ottetalsdans, no. Dske Folked. nr. 33, melodi nr. 39 (Himmerl.).

overböjet, bio. *òwəbòwəð* (Mors), = overstilt.

over det, bindeo. de vilde ikke hugge kornet *öwə de*, det var dårligt (Als), ɔ: fordi.

overlods, no. to. *go o law øwləs*, lave löjer; *di ta dje øwləs wår*, varetager deres morskab; *øwləs snak*, udenoms (Sall.); se øvløs.

overlæder, no. „no ska 'u itt træji (!) epo owlæjred" (Randers), nu skal du ikke træde på o-et, ɔ: tal rent ud.

overs, no. *æ òwsər* flt. hvad der rives af, tomme aks, halmstumper efter at halmen er opbundet.

overslag, no. *òwsəl* (Sall.).

overtog, no. *òwətåq et* best. *-tåqət* (Elsted), øverste del af træsko; se *halvtogtræsko *ən bånløs træskòw urən ò-*, ɔ: noget helt ubrugeligt.

overvære, uo. *a ka it öwəvær ət* (Bjerre h.), udholde.

ovn, no. *wuən i* (Ørby), *uən* (NSams), *on* (Tunø), *òwn* (Als); o- klines, ɔ: sættes op af ler, KrAlm.² III. 5.15; *fortælle (s. d.) hemmelighed til o-, se kakelovn II. 75.10 a.

ovnskjøde, no. arnens flade udenfor ovnsmunden (Elsted).

ovnstuge, no. tørvestuge, som opsættes i bagerovnen for at varme. den.

P.

padde, no. se *hav-, *grön-, *kål-.

padderokke, no. *pajròkər* flt. (Mors); se *knække.

[**pagt**, no.], med djævel, se 99.47 a, *fanden 134.20 a.

2. **paje**, uo. gå: „å I ka trow, a mått paji; a skal ud å paji; de ka nåk vær', han pajed o hen ad vejen", også: „paj bien" (glds Randers egn), ɔ: bruge sine ben, ile afsted, se poje.

1. **pakke**, no. se åle-.

pale, uo. „de palede efter land", Kr. Anh. 17.29, pejlede?

1. **Palle**, no. *æn pali* (Mors), dukke til börn.

palme, no. „Palmerne" kaldes en stor, vidievokset strækning, Krist. Anholt 17.30.

pampre, uo. „a går og pamprer og pejtrer omkring", KrAlm.² VI. 123.91.

pamre, uo. *ən æ så fjəð te ən pamrər* (Lem), ɔ: så fedtet bævrer på den.

pande, no. *pań æn* (Als), stegepande, jfr. forhoved; se *flave-, *fløde-, snolde-, *snottel-, stude-.

pandefjæl, no. spøgende om klæde, bundet om hoved på grund af smærte (Lem).

pandekage, no. *pańəkåk*, = æggekage (jfr. mnt. pannekok), *pańkåq*, den sædv. p- (Hmr.); Tysker, Fynbo, Jyde: hvem raskest kan sige p-, se KrSkS. 57, jfr. træ III. 867.47 b; — den løbende p-, se Wh. Vlk. XVII. 133, XVIII. 195; — p- med ni slags i: æg, mælk, mel, salt, løg, allehånde, sukker m. m. til lægedom, KrS. VII. 247; p- med „ragi, strausi, røde myrer (rødmyrrha)" mod elskov,—249.932; „pannkaktisdag", se Festskrift 520; se åring 1; *brød-, *uløftens-.

pandeskygge, no. beskrivelse, bill. se FriisVN. 11. 91. 151, se 1. snip.

pandesmække, no. se FriisVN. 151, bill. (Læsø).

-pandet, to. se skrue-.

pandetörklæde, no. brugtes til hverdag for *pandeskygge, se FriisVN. 11.

pant, no. *pańt* eller *påńt* (Als); *hå do ə i påəńt* (N. Sams); *påənt* (Ørby).

pante, uo. *å påənt jiń* (Ørby, Sams); *pań* el. *påń* (Als).

pantemand, no. oldermand, se FrRA. III. 31 (Vilslev).

papir, no. se tobaks-.

papisteri, no. se *katolsk.

paradis, no. se stranding; „Foged-Karens p-", Kr. Anholt 65.39, stedsnavn; Thorkels. 87 ligeså; legen, se *linkemål, jfr. Wh. Vlk. XXI. 234 „Hickelspiel"; se Globus 76.216 b (Indien).

paragraf fem, no. en kro i Erlev v. Haderslev; i navnet hentydning til Pragerfreden; også en villa i Søllerød v. Vedbæk.

parreko, no. se paradisko.

parris, no. se pirres.

part, no. „hedder det sådan el. sådan?" — „*beqi påtə*" (Århusegn), begge dele; *paət æn* (Als); se *efter-.

parti, no. „dæ war ed grow patti folk testej" (Mols), en stor mængde msker; *de. slem pati·* (Sall.), pak.

parykmager, no. lus, se Kr. Alm.² VI. 123.91.

passase, no. noget, der er passeret, fortælling, Kr. Anh. 88.210; jfr. passasja, Rietz.

-passer, no. se *diks-.

passi, no. *pasi* best. (NSams), navn til en hvilken som helst fremmed hund, når man kalder på den, se sek, vabbes.

passing, no. *dær ær eŋən pasəŋ wę əð* (Mors), ɔ: orden, pålidelighed; se sæding.

[**Pathelin**, no.], Molière's komedie; fortæll. om den narrede prokurator (II. 878.50 b), hvem bonden svarede: „pyhy!" el. „pyt", se Kr. VII. nr. 28, SkS. 87.38, Bindestue Kølle II. 97, JK. Æv. II. 53, GrÆv. III. 27, Hanauer 159; alle kendte varr., Am. Folkl. XXII. 395 flg., jfr. Tr. pop. XXIII. 417.

1. **patte**, uo. i 6 år, se Kuhn NS. 360.18.

2. **patte**, no. se *bryst; *føl-, *klude-.

pave, no. i leg, se *snese.

peber, no. hund, som hed Peber, kat hed Allehånde", Kr. Bindestue Kølle II. 9.

pebermø, no. jfr. pige II. 815.32 b flg.

pebersvend, no. se Schrader, Schwiegermutter und Hagestolz.

pebling, no. se *hunde-.

Peder, no. *Piə*, men *Pa Piəsən, Pa Niəlsən* (Elsted); „Pjær Gajs folk", et druknet orlogskibs mandskab, KrAnh. 9; „*Piər*" (Læsø), *kaffekanden; en remse, Sgr. I. 173; i bryggeremsen: Per Ælling, Per Vælling Per Smörkræmmer, Per Gråhund m. fl., Kr. Börner. 400.93; „de wa mæ å så Pier, mi' broer, vi wa jæn pa twellinger, han war it mier end oot oer ældre end a" osv., s. 452.08; Köhl. KS. II. 105, navnet Petrus, Hjelmqvist, Förnamn 237; den som ved lodtrækning får seddel hvorpå „Peder", er skyldig, JSaml. IV. 150.94; se Per *mogpære.

Peder Hjorts stage, no. *Pæ Jårts staq* (N. Slesv.), små drenges könslem.

Peder i toft, no. se Lars II. 384.36 a.

Peder Nittenskid, no. „min kone har altid været en Per n-", KrAlm.² VI. 140.343, ɔ: urimelig nöjagtig, smålig, se Peder Nittengryn.

Pedersdag, no. overtog man en ny landejendom, et bol, DSt. VI. 155.

Peders fængsel, no. regnvarsel, kaldes „Per dryppekjil", Kr. Alm.² I. 77.75 (Bornh.).

Peders stol, no. vejrvarsler, se Kr. Alm.² I. 69.36. 48. 50; Pet(ri) Cath(edra) i de gl. svenske almanakker, blev i folkemunde til Petter Katt.

pedre (?), uo. pønse på (Mors).

peg, no. *sæt i peq* (Herning), vise en, hvorledes man skal bære sig ad f. eks. med plöjning, binding.

1. **pege**, uo. *pik* (Als); *o peq* (Hern.).

3. **pege**, uo. sneen „peger" (Uglebølle, Rønde), klamper under fod, se beg.

pegild, no. jfr. Kr. Alm.² VI. 93.210.

pejle, uo. se *pale.

pejs, no. have en halv p- på (Vens.); „pejs" en -er, usædelig kvinde (SOVens.).

pejtre, uo. se *pampre.

pekel, to. *pekəl flæsk* (Als), saltet fl-, se *frisk; jfr. htsk Pökel Fleisch.

pekkine·t, to. „i førstningen gik det nok så p-", Aakj., ɔ: rask fra hånden, om arbejdet; er sagtens en af de mange former, der kan samles om pertentlig (s.d.); også: „han er så pekkinesses" (Sall.), rask på sokkerne.

pemand, no. *pemań* (s. f. Tarm), = pejter (s. d.).

Pemål, no. jfr. Urquell II. 98.

penge, no. *han hår såmanə pæŋ te di blywə mulə* (Mors); talemåder om p-, se Kr. Ordspr. 239. 596, Ndl.Vlk. XV. 179; — bjærgmand flytter sine p-, Kr. S. I. 189.692; p- forlanges forgæves hos troldfolk af skifting, I. 149.552; da spøgelser skændes, dömmer karl, at den har ret, der har flest p-, KrS. V. 141.47. 48; — bjærgmand giver p- for at slippe tjener, Eftersl. 188; — når *fugls (163.1 a) hjærte er spist, finder man penge under sin hovedpude, Eftersl. 121; — s. 804.47 a: kun syndepenge må tages, Kr. XIII. 385; djævel spyr p-, Grb. 203.18, Krist. S. IV. 222.33, jfr.*hest 211.39 b, æsel; se Dania IV. 250 flg.; *fiske-.

pengeknude, no. knude med indbundne penge i på et törklæde, KrAnh. 117.308.

[**pentagram, pentakel**, no.], se marekors.

penæmen, no. se *botlind.

Per Asen, no. se *æsel.

perikum, no. *ən piləkom* (Als), snaps med p-.

perle, no. — 3) se pirrel.

perleand, no. *pærlåń* (Staby), spidsand, anas acuta.

perleøsters, no. kammusling (Grenå).

2. **perse**, uo. „han pæst", Aakjær, pustede, stønnede.

persejærn, no. *pæsjan* (S. Sams).

persiko, no. *a farəð əð i ən kon pærsikåw* (Mols).

persille, no. se *krudt.

pertentlig, to. *pevərinæ·ńtəs* (Velling s.); se pekkenet.

pes, no. se vrinsker; *drøvle-, ræve-.

pessivakker, no. „en p-" (Sall.), en lille knægt, = pisvakker (s. d.).

pest, no. som tåge, Thorkels. 189; barn offret, Wigstr. FS. 285.637; mennesker uddøde, se Fausb. Agersk. 13; se *kræ-.

pette, no. se *svide-.

petteskrald, no. *petskral* (Vens.), tyndt øl.

Phönix, no. se Rask, Morskabslæsn. nr. 35, 1840, Lauchert Physiol. regist., C. Koch, Fuglen Fønix, 1909; „prinsessen hos fugl P-", se Kr. XIII. 112, fuglen er en trold, jfr. Registr. 10. 58.

pi, no. *pi æn* (Als), = *et boňən yňə-sǩøt,* strikket underskørt.

1. pibe, uo. *piv -ər pev pèvən* (Herning).

4. pibe, no. — **6)**

„hwem der hå piv å itt toba·k,
di ka go te hjorkuns röw å stap",

(Randers); se *fjer-, *læder-.

pibeskjæl, no. *pivsǩæl* (Esbjærg), rur, balanus, se *langhals.

pibe-i-röv-hest, no. jfr. bill. Tr. pop. VII. 464.

pibleløbe, uo. „sveden pibelløb af ham", KrS. V. 138.538 (Trebjærg, Hvirring ved Hors.), løb dråbevis.

piet(?) mellemting mell. lys og prås, flt. „piede", Kr. Alm. VI. 334.62 (Hors.); fejllæsning for kiet, kjærte?

pig, no. se *ilder-, styre-, *told-.

pige, no. deres salmer, KrAlm.[2] III. 200.13, jfr. Tr. Lund[2] IX. 43; — deres alder: 20 år ved det gode håbs forbjærg, 25 ved det grönne h-f, 30 ved Kap Farvel, KrAlm.[2] III. 190.73; se *såmænd; — gætte ufødt barns kön, se *frugtsommelig 160.43 b, Kr. Alm.[2] III. 105.27; jfr. Liebr. Vlk. 330 (Norge), Zs. f. Ethnol. (1900) s. 62, P. Arch. V. 533, XIV. 96; — St. Peters 3 døtre, se *kvindfolk; — den kloge pige *deler gås, höne, Kr. XIII. 37, jfr. Cloust. Fict. II. 329. 493; — hendes vittige svar, Sgr. X. 169, Krist. Mindebo nr. 29, Bindestuens S. nr. 18, Bjerge, Aarb. VIII. 11. 24, Ida FalbeH. Ny Æventyrb. s. 6, Crane 311, Bain Russ. F. 222, Afanas. März̈ch. II. 153, Köhl. KS. I. 151. 458. 460, Gr. KM. 94; — p- som det ukendte dyr, se Dähnh. Naturs. I. 350 m. henvisn., P. Arch. XVI. 283.IV, Crane 368; — „de 2 hvide piger", navn til en sten, DFM. I. 107.05 (Ålb.); se *bejler, mø, pebermø; *bitte-, *forn-, *mark-, *sömme-.

pigernes fornöjelse, no. se Danske Folked. nr. 5 (Sams).

pigernes Lars, no. se *Lars.

pighöns, no. navn: kobbersnepper om efteråret (Staby), scolopax limosa.

pighå, no. en hajart, acanthias vulg., Krist.

pik, no. — **3)** se KrAlm.[2] IV. 37.9.

pikkeknop, no. *pekknop æn* (Haderup), = *harestok (s. d.).

pikkenoris, no. se svinepisker.

pikkestok, no. *pekståk æn* (Hmr.), = *pikkeknop.

piks, no. *peks æn* (vestj.), penis.

pil, no. se *hvid-.

pilk, no. kvist, med kroge til at pille stæreunger ud af hul; pilke stærer (*Als), trække stære ud ved kroge.

pilkmager, to. overmåde mager (Sall.).

pilkrådden, to. overmåde rådden (Sall.), jfr. pilrådden.

1. pille, uo. *pel* el. *pøl, puəl puəl; pel gryn, pøl katå·flər* (Hmr.).

2. pille, no. kaldenavn: *pilə pilə!* (S. Sams), til gæs; *ən piləgoəs,* börnenavn til gåsen.

pillekok, no. tydes DSt. VI. 156 som småkager, hvilken forklaring, hvordan så end sammenhængen er, er umulig (Als).

piller, no. *pilə* (S. Sams), en rafte, der bruges i kuk-legen 281.1 b; se *lille-piller-agerfure.

pillevrik, to. „han er så p-" (Sall.), travlt beskæftiget.

pilot, no. penis (vestj.).

pilre, uo. person som p-, kaldes *pelərbòws* el. *-ròw* (SOVens.).

pilset, to. *ən betə pelsə kwæj* (Vejen), lille af skabning og vækst, jfr. pilsi.

piltre, uo. „det piltrer og pultrer i benet" (Ålb. egn), om stikkende fornemmelser.

pimp, no. *de ær o æ pemp mæ ət* (vestj.), står på vippen.

pind, no. KrAlm.[2] III. 119.923, flyttede man ud af en gård, skrabte de ny folk en p- hvid og slængte efter de bortdragende, deraf talemåden; —924: en hvid p- kastet efter tyende — godt, en pind med bark på — dårligt; jfr. *hovedpindskarl, *ligkiste-; se *brue-, *drasse-, *futte-, *gade-, *knap-reb-, *lykke-, *lægte-, *skave-, sprade-, vol-.

pindhose, no. en sygdom i hestens kodeled, en slags muk, hvorved materie sammenklistrer de få tilbageblevne hår,

så de stritter ud som pinde til alle sider.

pindmand, no. *pęjmąį* (SOVens.), småmand.

1. pine, no. se hals-, *sakra-.

2. pine, uo. *pin -ər -t pint* (Hmr.).

pinedød, udrbso. „en ka pidde ta tyw spander wand“, KrAlm. VI. 72.63.

pinegjerrig, to. overmåde gjerrig, også „pineglå, -træt“ (Himmerl.).

pinke, uo. *peŋk jæn* (vestj.), slå, knipse, spøgende.

pinse, no. omridt, kranse, lördag majtræ rejst, Krist. Alm.[2] IV. 19.46-49; vejrmærker og varsler, I. 86.14 flg., IV. 86.04 flg.

pinseblus, no. = *pinse-væk-ild (s. d.), KrAlm. IV. 28.60.

pinsebod, no. se Krist. Alm. IV. 23.55 flg.

pinsebrud, **-brudgom**, no. Krist. Alm.[2] IV. 23.55, jfr. †majbrud, †majdronning.

pinsegilde, no. 1., 2. pinsedag, se KrAlm.[2] IV. 19.51, jfr. 9.24, se *kogilde; *i Osəntarəp i Wrænstə sòwn war ə ən skek, de høwrən drak mø ə pęjsda hèlər anpęjsda; di fæk såmtər bræwn ic ə, å så ku ə nåk hæj, de jęį ku blyw swijri, di wår eñc wånt te så stærk saqər; kòl å piqər fòlcəst æ te pęjsbal; mən de wa månə stęər eñc ąjləs ən ən slæt å ræt liqstòw, få dæ wa hwicən skòw hèlə krat i nèrhjèən å hawər wa dær hòtə ęən å, di, dær ha nòn, wa fårnæm folk, dær eñc wil læ dæm uk te de bruq* (Børglum, Vens.).

pinsekjæreste, no. se Krist. Alm.[2] IV. 24 øv.

pinsel, no. best. *pinsəli* (N. Sams), ostestoffet, når vallen er afsiet, se pysling.

pinse-væk-ild, no. se Kr. Alm. IV. 28.57-59, Jylland I. 338.

pintel, no. jfr. JSaml.[3] VI. 341 „hans lönlig lem blev ham frataget, så han ikke havde uden huden igen“ ved trolddom, jfr. s. 318; se *hundepintel-vand.

pippe, uv. *hun pipə ęj æ dön* (SO. Vens.), stak hovedet ind ad dören.

pirk, no. *væn vi hæ hå ən sömbyl, så kømə dæ ən perk, va dæ ka la sæ uhal* (Als), byldemoder; *æ perk*, drøvlen; se 4. hug.

pirket, to. *de æ pe̩rkə, nåt sær pe̩rkə hawər*, om korn, der *stǫr o pe̩rkər*, dårlig udviklet, som er uden kraft (vestj.).

pirrevals, no. *pærvals æn* (D.), jfr. Bondeliv II. 31.

pis, no. jfr. nætte, vand 6, †urin; se *rotte-.

pisel, no. den store stue i bondegården, nu kaldes den *æ töjkamə* (Als).

pisning, no. efter en bekendt skæmtehist. forlangte en kone en kaffekande, „hvor stor?“ — *„å, sådən te træj pesnəŋər“* (vestj., Hmr.).

pispotte, no. til en 4—7 pis, Krist. SkS. 135.243.

pisse, uo. p- over fingre — lykke, KrAlm.[2] III. 69.79; lege med lys — p- i seng, —380-82, se ligge tör; — ej p- mod sol, —383, jfr. III. 457.44 a; — i skæmtehist. konens *første arbejde 168.6 b at p-, fortsættes dagen igennem, KrSkS. 42, jfr. ønske III. 1179.22 a; se *urin.

pister, no. svagelig person, barn som ej trives (Sams); pistervorn, to. svagelig.

pjag, no. har kvindfolk en „bitte pjaww“, der bestandig vil blatte ned fra det andet hår, bliver hun enke, KrAlm.[2] III. 70.91, se enkelok.

pjalt, no. *pjåəlt i*, töjstump; *pjalt i*, skæo. (S. Sams); *pålt*, som skæo. også: *pjalt* (Als).

pjaltet, to. *pjòltən* (S. Sams); *de æ sær, do ka vær glå, do æ så pjaltə* (vestj.), siges spøgende til en, der synger.

pjattestolt, to. *pjatståłt* (Ulfborg), dumstolt.

pjave. no. se *pjag.

pjæbber, **pjæbbre**, uo. flyttes til efter **pjæb**.

pjævl, no. *dæñ lilə piq, di hòə æ dòqti nåk, mən dræŋən ær ət sølə pjæwl* (Søv.).

plade, no. se *land-.

plag, no. se ulv III. 970.13 b, jfr. Kr. Alm. I. 100.381-83.

plage, no. *plaw æn* (Als).

plakke, no. „Oles plakker“, øgenavn til store, magre rødspætter, KrAnh. 15.28, jfr. *moster.

2. plante, no. se *kjæreste-.

planteland, no. *plantlanət* best., legeplads ved skole, men kun i Skader, Voldum og Lime (Randers).

plasning, no. se *plånet.

plaster, no. se *Bredenfelts-, *Jens Smeds-, *Kjöngs-.

plat, no. se krone* 6.

plathoved, no. *plathòwi et* (Søvind), söm med fladt og bredt hoved; *min træsku æ læpət mæ plathòwiə,* til forskel fra: med „ringe" el. „beder".

1. pleje, uo. *plæj plæjə plæjə plæjə* (Als).

plejl, no. billede, se ABr. 244; Schuchard, Sachwortgeschichtliches über d. Dreschflegel, Zf. rom. Philol. XXXIV. 257 flg., se Fb. Bl. II. 16. 9.

plekse, uo. gennemarbejde jorden, KrAlm.² VI. 338.88 (Himmerl.).

plet, no. se sol-.

plisarbejde, no. opr. pligtarbejde, se Kalk.

plorris, no. røræg med flæsk (Mors).

plov, no. den gldags p-, et stykke kroget træ, Kr. Alm.² I. 90.53, jfr. ABr. 240 flg. bill.; slign Wh. Vlk. XIV. 1 flg. „Indogermanische Pflügegebrauche"; p-navne, etymologi = „pig's nose" o. lign.; dens håndtag „horn" i gåder, — s. 4; kaldes ulv, björn, drages af okser (se Hehn); plöjes skel op, plöjes hals over på skelbryder, Gr. RA. 547; „plovgrød" spises i pinse, man tager store mundfulde for at få stor afgrøde, Sgr. VII. 83.511; slå kors foran heste, se usne; den stærke bonde peger med p-, se Kr. Alm.² II. 71.190. 195. 203. 249, jfr. Jahn S. 505.628; helt løfter p-, kaster den bort, Wh. Vlk. XII. 399; standse p- ved trolddom, jfr. WigstrFS. 325.75, EFinbo 202, slgn Henders. 294; omgang med p-, se plovgang*; se *guld-, *land-.

plove, uo.
plòw (S. Sams); *plèw* (N. Sams);
plöj -ə, plöjə el. *plø, plöjə* el. *plø* (Als); — første plöjedag skal man have vanter på, når man spænder for, Wigstr. II. 280; — plöje med forspænd af ko og kone, KrAlm.² I. 91.58, III. 10.21; kvinder, Kr. XIII. 321; med trælle, Landnáma I. k. 6; med bønder, Tr. pop. XVI. 451 (Frk.); mand, som prygler kone, skal trække plov, Ndl. Volksk. XII. 12.

plovgang, no. se Fausb. Agersk. 30, fastelavn, jfr. DSt. 1910 s. 14 flg., Gefion ved A. Olrik.

plovgilde, no. jfr. Northumb. Folkl. 122.

plovgrød, no. se *plov.

plovplade, no. *æ plåwplą* vender furen (Als).

plovtöj, no. redskab til at plöje med, KrAlm.² I. 90.53.

plovøl, no. Vitusdag, den 15. Juni, holdtes „Fittes p-" (Dybbøl, Broager): karlene samledes i kroen, hvor de valgte sig en formand; pigerne mødte, pyntede med hvidt forklæde og en „yttebusk", urtekost, hvori der skulde være 9 slags blomster, den fejlende måtte drikke en extra-snaps; drikkevarerne bestod af ½ td. øl, 2 kander brændevin, der betaltes af husbonderne; i Dynt måtte ingen tale med kromandens pige el. slå i bordet, sligt kostede 1 snaps; man drak i kroen, spiste mellemmad rundt om i gårdene, sammesteds nadver og tilsidst dans, se Vitus dans.

2. pludder, no. Pludder-Mads, tater-navn, Gaardboe Hl. II. 20. 25.

pluk, no. se *dødningekneb; *dødens-.

plukke, uo.
plòk -ə -ə -ə (N. Sams);
plòk -ə -əð -əð (Tunø).

plukkefinker, no. flt. *plåkəfeŋk* (Als).

plummer, no. *plòmər* (N. Sams), dynd.

plumpehul, no. se *lejefiskende.

plumperi, no. se slumperi.

plumpkjølle, no. slå med p-, ɔ: bruge plumpe ord (*Als).

pluse, uo. han slog med fodvollen i vandet til det pluste om ørerne, Krist. Anholt 18 ned.

plæde, no. *plę æn* (Als), rødspætte, platessa, Kr., se *tunge.

plørsting, no. Kr. Alm.² V. 52.146 (Djursl.), pleuritis.

pløse, no. en leg: „pløsen" står i midten, skal slå en af de legende mellem de to *lande (fristeder), og sige: *pløs!* — de øvrige fanges og skal „slåes" af pløsen (Læsø).

plånet, to. „det var p-", ɔ: tusmørkt, KrAlm.² VI. 332.47 (Rostved ved Rönde), jfr. plasning.

podehus, no. gammelt hus i Vilhelmslunds have (Arden), se KrAlm.² V. 170.468, gartnerhus.

1. poge, no. — 2) *pǫk æn* (Als); „fårene fik pågen, når de kom for tidlig ud", KrAnh. 111.266.

1. poje, uo. se paje*.

pojegris, no. skældsord til dyr med slæbende gang (Viborg egn).

polak, no. en levnet slat i et glas (vist alm.), jfr. Wh. Vlk. XVI. 398.47.

pold, no. „goddag pold", se snold III. 438.40 a; se *gildes-, *hönse-, *Rovs-.

2. polde, no. se *gulve-.

[**Polyfem**, no.] se *ingen.

1. polle, no. *pål* el. *pol* flt. *polə* (Als).

polleærter, no. flt. *polæt* flt. (Als), skalærter.

3. polsk, no. se Norlind, Svensk Folklore s. 341 flg.

polter, no. *påltər æn* (Hern.), ungt svin; spøgende: *sekən ən lilə påltər!* til lille barn.

poltre, uo. se *piltre.

pomle, no. *påməl æn påmlə* (Als), se *bondedreng, *strutte; „fastelawnspåmle"; der råbes af börnene fastelavnsmandag: „tusk op, tusk op, gi pommel, gi pommel!" (*Als); jfr. Festskr. 526.

ponnersyge, no. *ponisyqəň* (Hern., glds), parotites.

ponnie, uo. *go o ponə a·ð* (vestj.), gå i egne tanker.

ponnipind, no. jfr. P. Arch. XIII. 18, XVI. 15, med bogstaverne: T = tutti, alt; M = metá, halvt; N = niente, intet; P = pone, læg til; er navnet kommet fra det italienske „pone"? i Skotl. T. A. N. P., se Mac Lagan Games 125, Folkl. XVI. 218, FbJ. I. 123.

pors, no. middel mod lus og mus, KrAlm.² III. 27.93. 94; „kein Post in das Bier zu thun, dagegen im Lande Hopfenhöfe anzulegen" (1623), Zs. f. Ethnol. 26 (564), med henv. til Corp. Const. Holsatiæ I. 625.

port, no. sammenbundne totter af strå, som høstmanden ej har fået med, bindes sammen i toppen af optagersken og kaldes p-, KrAlm.² I. 43.55.

portræt, no. i æventyret, se Krist. XIII. 112, jfr. 316; se *betræk.

2. pose, no. *puəs i* best. *pòsi* (N. Sams), trolddomsp- med dyrehår og hönseæg, JSaml.³ II. 231, jfr. negl II. 681.22 b, potte* 867.28 a, KrS. VI. 338.931-33; p- fuld af historier, se præst II. 886.10 b; se *gryn; *aske-, *kaste-, *nosse-.

post, no. glds p-, se KrAlm.² V. 65.94, landpost, jfr. Reimers, F. Folkem. 10, drainsrør bundet til træ ved indkørsel, postkasse.

-pot, no. se *aske-.

potet, no. se *botese; til barn kan jævnlig høres: *ve do ha ən tes?* (Als).

potte, no. pottearbejdet, se FrRA. I. 36 flg.; se 4. *bolle 3, snesetal, jfr. Kr. Alm.² V. 7.10; — s. 867.28 a p- med negle osv. nedgravet til trolddom, se *pose, rullepølse; — s. 867.43 a p- slås istykker, se *flødegryde; — de sorte potter kaldtes „jütschporcellan", Wh. Vlk. XVI. 309.92 (S. Slesv.); — sætter man tom p- over ild, kommer den, man venter, Kr. Alm.² IV. 24.58; *maðamən hår slawən hiň påt istøkər i næt* (vestj.), ɔ: gjort barsel; se *flanni-, *flinstre-, *indre-, *lyse-, *rævlinge-. — 3) i spil, jfr. Kück 35: når man spillede om knapper, lagde man sin indsats i hullet, „in-putten", „das Loch war so zu sagen der Putt, der Topf für den Einsatz, vgl up'n Putt setten beim Kegel- und Kartenspiel".

pottehus, no. i Kliplev s. ved Flensborg, et sted, hvor der har været gjort potter: i visen hedder det:

„så kom vi hen te æ pottehus,
ja, der æ manne rotter å mus,
æ vin're å döe, di æ lidt skjöw,
men æ pottemand ka nok dæfor löw",

Heimd. 16/5 08.

pottehöjtid, no. *påthötə* (Bovlund), fastelavn, se potte s. 866.38 b.

pottekakelovn, no. se KrAlm.² III. 15.44.

pottelandet, no. best. *[æ påtlaň]* i Varde landsogn den del, hvor der lavedes potter.

pottelåg, no. — 3) sanseløst mske (SOVens.).

pottemand, no. i et rim:

påtəmaň kø te møl, han kø så tit,
han kø så frit,
får han skul ha grø te narə; klomp å
klit å kåq 'əm i,
sur val å domp 'əm i;
tra tra Maregret, din gaməl kø di
bæjs!" (Bovlund); —

en kendt mand i omegnen af Kolding var „Pottekaj", død 1903 i Seest Fattighus, se Kold. Avis 13/1 03; jfr. KrAlm.² II. 36.110.

Povlsdag, no. vejrmærker, KrAlm.² I. 175.80; helligdag tidligere på Sams, KrAlm.² IV. 29.75.

Povlsgilde, no. holdtes i Nordby (Sams) Povlsdag; da bestemmes alt fæl-

lesarbejde og alle pligtkørsler, Kr. Alm.[2] IV. 29.74.75; der samledes både bønder og husmænd og der trakteredes med 1/2 td. øl, kogt flæsk, æbleskiver, varmt øl; derefter dans.

praje, uo. *prai* (Als), prutte, se pringe.

prakkerlus, no. frugterne af en snerreart, galium aparine, Kr. Alm.[2] III. 187.57.

pram, no. *pråəm i* (N. Sams).

pranger, *praŋə æn* (Als), se *gåse-.

prangermåned, no. jfr. Friis VN. 116 b.

prangeværk, no. dårligt gods (SO. Vens.).

prannisknap, no. seleknap (SOVens.).

pransk, to. rank, KrAnh. 128.

prate, uo. *prot* el. *pråt* (Als).

pregestikke, no. pinden, hvormed ringen tages ved ringridning, Gr. GldM. III. 178 (N. Slesv.).

pregle, uo. „kowen pregler i deje“, roder; „høwderen stor å pregles“, når de leger med hinanden ved hornene, er det alvor „stikkes“ de (SOVens.).

prik, no. se *list-i-.

prikke, uo. *fo ət pråkən i· ham* el. *fo ham ət pråkən i æ huwə* (vestj.), sætte en noget i hovedet; „a prak en mask“ (Mols), jeg strikkede en maske; p-, hakke plovfure i stykker med spade, Bing Læsø 70.

prikkenoris, no. se pikkenoris, svinepisker.

pringe, uo. *preŋ; hañ vil preŋ, æ fæk ham ti mark awpreñ* (Lysabild, Als), se *praje.

prinsesse, no. p- på glarbjærg, Registr. nr. 3, — i jordhule, prøver sko, Askepot nr. 47. 48; — i røverkule, Snehvide nr. 120; — tre stjålne under jord, nr. 5; — bortført af tjenende vætte, nr. 6; — i ligkisten, nr. 138; — kende p-s mærker, nr. 19; — i hindeham, nr. 2; — må le, nr. 20; — siger: „det er lögn“, nr. 21; stjålne, forsvundne p-r, Krist. XIII. 113. 234.

prinsesse-bukser, no. flt. ɔ: bukser med split foran, dannet i lighed med „prinsesse-kjoler“, der havde knapper helt ned foran (Mors 1880).

prissen, „når noget smagte rigtig godt, sagde de gl., at det smagte som „konderbang el. prissen“, Kr. Anh. 97 anm.; fr. prise, erobret skib?

pritten, to. *pretən* (Herning). — 1) om börn: tvær, vanskelig, *de æ såən ən pretən knæjt.* — 2) *han æ pretən i æ klæjər,* fin, pyntelig, jfr. pertentlig.

probe, no. prøveskrift til jul, se FbJ. I. 109 (Kolding); jfr. Kold. Avis 14/12 1904 blandt gaver til Musæet: „probe“ skrevet i Kolding Skole til St. Thomædag 1776; jfr. htsk Probe, prøve.

probenröjter, no. ridende handelsagent i Tyskland i 18de årh.

professor, no. se æble III. 1136.7 a, jfr. Jataka VI. 240 flg. nr. 546, NJNotes III. 87.176, Tr. pop. XXVI. 178.

prokurator, no. — 1) samvittighed skæres ud af p-, KrJ. 58; se advokat, *Pathelin. — 2) edderkop, den suger blodet ud af fluer (Vejle egn?).

prons, to. *i betə prons fycər* (SO. Vens.), lille kæk fyr.

pronse, uo. optræde prunkende og vigtig (SOVens.).

pronum, to. skal betyde: alvorlig, eftertænksom, mest om börn (Mors), misforståelse af fornummen?

provtet, to. *pråwtə* (Rødding, N. Slesv.), storagtig, se brovtet.

prut, no. *prut æn* = flt., fjært (SO. Vens.), jfr. drut, rut.

prutte, uo. *prut* (SOVens.), fjærte, jfr. 3. *pytte.

prygle, uo. se *mishandle.

pryldemand, no. *mi lilə pryləmañ* el. *pryləmañsknæjt* (Agerskov), kælenavn til en lille dreng.

pryne, uo. „nu lakked det hen ad midnatstid, hun pryned i hendes pande“, KrSkV. 26.8, det stak? *pryn -ə -ə,* bryde ved hjælp af en *pryntaŋ* de sorte tænder ud af grise (Als).

prædiken, no. se *messe, *munke-.

prædikestol, no. spotter, der går på p-, bliver stum, KrAnh. 44.08.

præst, no. *do hå stòwə taŋkər òm dæ siəl lisəm præstəns wèjə, di ba(r) ham i markən òm fårorən* (Taftebj., Sams); — s. 884.13 a: p- i Trelde, jfr. Sgr. I. 149.24.25; — p-historier, se KrAlm.[2] VI. 164.18, Kirketjeneste 212 flg., Skæmteh. 170 flg.; den gerrige p-, Registr. 100; p- i besøg hos bondekone, mens mand er borte, jfr. KrSkV. 205 flg., Lars*, Re-

gistr. 99; p- skal til himmerig, se sæk III. 720.17 b, jfr. Kr. XIII. 191. 199; — s. 885.2 b: smedens dreng klogere (II. 186.25 a flg.), smed III. 402.43 b; p-ens karl begraver skrædderen, Gr. Ævent. III. 97 flg., Kr. KT. 145.393, Sagn IV. 100.402, jfr. 73.302, Kr. Bind. Kølle II. 145, jfr. Kr. KT. 212 flg.; — p- i leg, se *snese.

præstebarn, no. *præjstbẹn* flt. (Mols).

præstegård, no. spøgeri i p-, KrS. V. 478 flg.; bortstjålen, se Kr. Alm.[2] V. 69.203, 157.438, jfr. *hus 229.14 b.

præstekone, no. *præs(t)kwòn æn* (Vens.), se *kone 274.20 a.

præstelilie, no. *præstlilə æn* (Erritsø), en orchisart.

præstespurv, no. gråspurv kaldes p-, fordi den er først bragt til Anholt af en præst, KrAnh. 113.74.

pröjses, uo. „de p-“ (SOVens.), kæmper om overmagten.

1. **2. prøve**, uo. no. *pröw̥ -ə -ə -ə* (Als); se *båre-.

pråse, no. se *lys 295.40 a.

pråsekjærte, no. *pròskèt æn* (Als), jfr. *lysekjærte.

ptöj, udrbso. se spytte.

pude, no. se sele; jfr. *lænde-, *sele-.

puderising (?), no. en fisk, mareflynder, platessa microcephalus, Kr. (Skagen).

pudestrit (?), no. pudevår (Hanh.).

pudevår, no. *purəsvå et* (Als).

2. pudse, uo. — 2) lys pudses med fingrene vædede med spyt ved hertugen af Gottorps bord, Dansk Magazin [6.] I. 366.

pudse-hund-efter-hare, no. *pus-huň-atər-hår* (D.), glds dans.

2. puge, no. *påk æn* (Als).

-puger, no. se sorten-.

puldhue, no. Læssøkvindernes hovedtöj af sort flöjel, båret til minde om dronning Margrete, FriisVN. 151.

pule (?), uo. *[nåt puləndəs skit]* (vestj.), stygt snavs.

pulpitur, no. se *bompeltorn.

pulre, uo. „hon sad å pollered sæ (Farsø, V. Horn.), lyskede sig.

pulver, no. „giv ham et p-“, jfr. hvene; se *fæ-, *matheds-.

pumle, no. se pomle*.

pund, no. *poəň et* (Als).

1. pundse, no. se 4. pus.

pung, no. *poŋ æn* (Als); Fortunatus* p-, se Registr. 63, Aarne Zaubergaben, jfr. Krist. XII. 12, XIII. 276. 364. 384; linier i hånd, se Kr. Alm.[2] III. 75.60 flg., jfr. *madpose.

2. purk, no. „en poork“, som ikke duede stort, KrAnh. 102.241.

purkfuld, to. *porkful̥* (vestj.), overmåde fuld.

purløg, no. *puli strọ* (Hors.).

pusplas, no. *pusplasi* best., møddingpøl.

1. pussel, no. „ha brug få ed regtig trou pussel“ (Mols), ɔ: person, som kan besørge småarbejder.

2. pussel, pusleri, no. smul, strøelse el. lign. (vestj.).

pussen, to. opsvulmet, hoven, Krist. Anholt 111.266.

1. pust, no. Pust-Hans og Pust-Marius, et tyvekomplot, se KrAlm.[2] V. 70.06 (Århus).

3. pust, no. se *væsel-.

pusterør, no. *æ pustrør ær eṭ guwə* (Ribe egn), kan brystsvage sige.

-pustet, tf. se *af-.

pusvand, no. *puswaň* (S. Sams); *puswòňə* best. (N. Sams), møddingvand.

pyk, no. se *kaskjet-.

pynke, uo. = 2. pykke, om frugtsommelig kvinde (Klejtrup s., Rind h.).

pynte, uo. *a hå lår å pent mæ fæn* (förend) *ida; bejən wa pentəð* (Mols).

2. pyt, udrbso. jfr. varr. under [*Pathelin], se *flöjte 150.53 b.

3. pyt, no. se *grinne-.

4. pyt, no. yderste spids af fjer, som ej må klippes af, når man (3) ribber (s. d.), se 1. pytte.

pytmand, no. se 3. ribbe.

2. pytte, uo. jfr. *pynke.

3. pytte, uo. lade en vind gå, til småbörn (SOVens.), jfr. *prutte.

pytten, to. *pytən* (Herning); *ən æ pytən i æ låq*, ɔ: låget er opad hvælvet, se 1. pyt.

pæl, no. *pẹəl i* (N. Sams).

pælevise, no. opsang, når der rammes pæle ned, se Bondel. 364, KrAlm.[2] V. 27.78. 79, jfr. tallie 2, Bücher, „Rammlieder“, regist.

pæn, to. *pẹən* itk. *-t* flt. *pẹən* (SSams).

pæon, no. *piðən* (N. Sams).

pære, no. *pẹə* el. *pẹə* (Als), se *mog-.

pærevals, no. se pirrevals.

pærtegöj, no. se Kr. Æv. III. 301.

pæsser, no. flt. om småbörns føddeı (SOVens.), jfr. lalle.

pøger, no. flt. mest spøgende: *hań pakət hans pøqə saml o rèń hans vèj* (Ørridslev, Skanderborg).

pøle, uo. *pøl -ə -ət* (Storvorde, Himmerl.), fare voldsomt frem, gå bus på; *pølə æn,* person som gör det.

pøllen, to. *[ən pølən kål]* (Hemmet, Tarm), en simpel fyr, Krist. Alm.[2] VI. 327.94.

pølse, no. *hań snakə lisòm ən pòls, dèr æ lut i beqi èńə* (Søvind), ɔ: utydeligt; milt kaldes „p-vogter“, når den koges med p-r, brister de ikke, JK. 181.21 (Låland); når p- skal koges, slår man den 3 gange mod skorstenens mur med ordene: „er Holde hjemme?“ — så holder skindet (vestj.?), jfr. bøde I. 157.12 b; gåden, se kat II. 109.49 b, jfr. Köhl. KS. III. 519; se *drengs-, *hjasse-.

pølseko, no. se Østerriger.

pølseslagter, no. *æ pølsslawtər*(vestj.); *pòlsslaqtə æn -rə* (Elsted), slagter, som fabrikerer salgspølser og som antages at bruge syge el. selvdøde dyr, hvorfor det ansés som en stor fornærmelse at sige om en mand, at han er p-; ofte er fordum fortalt, at en p- fanger msker, laver dem til pølser, men opdages ved en buksenap i pølsen (vestj.), jfr. Tr. pop. XI. 188. 309, XII. 74.

pønsling, no. *pønsli i* (S. Sams), ostestump, börn tiltigger sig, inden den bløde ost kommer i formen, se pensling.

pövs, no. *han ær ən pöws, han hår eŋən malə i æ knåqər* (Agerskov), ɔ: kraftesløs person; også *pæwssnak, pæwswærk* (Mors).

på, fho. — 9) *a köwt ən kow opo dæn man* (Vejlby, Skejby, Kasted, Gjeding, Århus); nordfor: *a dæn man;* træskoene er på bøgetræ, vi så en på vore piger, „det var jen på vor bej, han vidste ikke noget derpå“, ɔ: deraf (Mols), jfr. Bennike Kristens., Kort over Folkemål, særkort t § 20, se KrAlm.[2] VI. 265.82, 269.20; *hon hå lit mej po əð,* af det; *kiəv ən kow poðæ* eller *åpo ðæ* (Mols), ɔ: til dig.

påbag, bio. se bag; *åbaq* (Vens.).

påfor, bio. se ifor.

pågroen, no. „Anwass“, Kück 237, jfr. Meyer Baden 42, Höfler, Krankheitsnb. 769 a.

pålangs, bio. *ålåŋs* (Vens.).

påseende, to. *osijəń* (vestj.).

påskelam, no. på navneklud, Krist. Alm.[2] III. 67, se *liglam.

påskemorgen, no. sol danser af glæde, varsel af vindretning, KrAlm.[2] IV. 85.300-1; når træer drypper af dug, frugtbar sommer, KrAlm.[2] I. 171.39.

påskeokse, no. man pyntede en velnæret okse med lange, flagrende, kulørte bånd og to ungersvende trak den gennem Vejle by, fulgt af en skare jublende drenge og piger; når optoget var gået gennem alle gader, førtes oksen tilbage til den slagter, hvorfra den var udgået; dette foregik altid ved påsketide, jeg tror askeonsdag, og oksen bar derfor navn af p-, Kragballe, Gl. Minder (1904) s. 16; jfr. oksen som omføres mardi gras i Paris, se Laisn. I. 30, Birl. IV. 81.

påskeæg, no. æggerim, KrAlm.[2] IV. 48.42. 86; deres historie, se Fatab. I. 129, jfr. æg.

påtværs, bio. *åtwat* (Vens.).

R.

rabandes(?), no. „der var en hel r-blandt kvindfolkene“, KrAnh. 53.125, må betyde: larm, forvirring.

rabusen, to. *ən rabowsən cælaŋ* (Læsø), farende, streng.

1. rad, bio. *raj* (glds, Mols); *raj -ə -əst; de æ rajəst så,* snarest således; *de kòń æ raj gøə; de æ rajə sådən* (Als).

2. rad, no. *ən ræj katö·flə, de sto i tu ræjə* (Als), rader; *han æ vil o æ raj, lisom Hans Awsnaps gasə* (vestj.), ɔ: helt forvildet; *raj æn råi* (Mols), huslænge, jfr. 1. rå.

3. rad, no. *raj æn* (Als), benrad; også: *de æ ən rekdə raj, ham!* skældso.; se *kalve-.

radling, no. benrad, se skide III. 247.1 b; *gåse-.

rafte, no. *rawt æn -ə* (Als).

-rage, no. se mog-.

-rager, no. se *af-.

rageskaft, no. riveskaft; „ride af r-et", KrAnh. 85.198, ɔ: komme galt afsted; heksen red Valborg aften så galt afsted, at hun red af r- og faldt ned i kullemandens have, deraf talemåden.

ragren, to. *raqræjn* (Sams), i höj grad pjaltet.

ragåben, to. *raqåvən* (Sams), vid åben.

rajgås, no. er bernicla brenta.

rakker, no. deres liv og næringsveje, Kr. Alm.[2] V. 104. 167.60; s. 8.16 b jfr. skilsmisse, törklæde; man havde i Himmerland og sagtens andre steder: rakkerglas, -gryde, -kop, -krus, -potte, -ske, -vår, sengetöj, hvori r- ligger, men desuden blev bord og bænke, hvor r-e havde siddet, omhyggelig skuret og skrabet, når de vel var ude af huset, se Gbo Hml. Rakkere 125 flg.; s. 9.17 a Tårs r-e, hvor r-e havde deres faste bopæle, fik hele befolkningen r-navnet. — 3) kortspillets navn er jo sagtens et „lævn", se Gbo 24, jfr. *növte-; se *han-, *hun-, *kalve-.

rakkergrav, no. rakkerne redte natteleje i de talrige fårefolde i hederne og i de såkaldte „Rakkergrave", samt andre sand- og lergrave ved landsbyerne, Gbo Hml. 71.

rakkeri, no. et kreds-, offentligt r-, hvor alle selvdøde kreaturer bringes hen, Heimdal 12/6 10.

rakkermål, no. prøve på en slags r-, KrAlm.[2] V. 110.12, se *omål, jfr. rakkertysk.

rakkerpandekage, se Gbo Hml. 43, burde vel skrives -pandekok, se *pandekage.

rakkertavle, no. = *bettelpind, hvor den fandtes, skulde r-e have kvarter i byen, se KrAlm. V. 106.303 (Lundø ved Skive), jfr. stakkelsfjæl.

ral, no. havgrus (Skagen), jfr. 1. ralre.

rallebuk, no. mand vil i en fortælling „hellere være et gudsfår i Rind end en helvedes rallibuk o Hywris" (Herning egn), horebuk, se relle.

ralre, uo. „hon goe å rallere i klokskørt" (Sams), går og dasker i klokke.

ralteret, to. jfr. „rolderet", Krist. Bind. Kølle II. 164 *„råltərə"?*

1. ram, to. der er *søn ən ram løjt ve' ham* (Sall.), = rgsm.; *for vi æ viñ om i ən an hjön, så for vi, Hærən tæj mæ, ən ramə vañ* (Askov), ɔ: svær regn; „hun er missen mynde for o ta te rams mæ ham" (Sall.), ɔ: prøve kræfter med, mest i munden, jfr. BSmith, Studier 93.

1. ramme, no. *råəm æn* (N. Sams).

2. ramme, uo. „a tror, a rammer ham", Kr. XIII. 254.

rammelhoved, no. *raməlhòwə å* (Sams), skældsord.

rammel-i-skeer, no. vistnok: rammel-i-skjære, ɔ: plovskjær.

rampe, no. se *hø-.

Ramsherred, no. gadenavn i Åbenrå fra Storegade forbi Nörretorv til N. Port; i Assens, Höng, Nestved, Odense, Svendborg, Troense, Rudkøbing, Ramsgård i Bjærgby s. ved Hjörring og ved Viborg; „Ramsherred" gårde, huse, S. Kirkeby s. (Falster), se Trap[3].

ramskoppet, to. *ramskåpə* (Sams), med kongenæse (s. d.), jfr. ramsnæset.

Ramund, no. visen, se KrSkV. nr. 1.

Randers roser, no. flt. nellikerod, geum rivale.

ranelægte, no.

„forvar dig med din höje hat
og stød den ej på vor ronndlat",

Kr. Anh. 120.315 med forklaring: r- lå i sålsed til støtte for rondfjælene, som dannede skorsten; hönsene sad på r-n.

raneunge, no. *æ rånoŋər* flt. (vestj.), spøgende: börnene.

raneæg, no. „Fruedag i faste skal viben have r- i reden", Sgr. VII. 89.76 (Sall.)?

rar, to. se *forraret.

2. rask, to. *rask* itk. *rast* (Als).

raske, uo. *rask sæ* (SOVens.), skynde sig.

rasko, udrbso. *[raskow!]* (Sall.), varsko.

Rasmus, no. — 2) jfr. Mhoff Volksm. 47, se tran-.

3. rassel, no. se høle-.

rasselbrand, no. se ARw. II. 112, Höfler Krankheitsnb. 68 b.

rasseljærn, no. *rasəljar* (Humlum, Rkb.), rist, hvorpå *ol blywər rasløt*, ristede.

ravn, no. ræv bygger over r-, jfr. HaRh. 526.00, om Antikrist; den tæmmede havgasse, se Registr. 78, 4. vol 1083.43 a; når r-e bliver hvide, se *aldrig 9.21 a, jfr. Tr. pop. XVII. 152; r- i fuglevisen, KrSkV. 80.10, jfr. Wh. Vlk. XII. 169.

reb, no. *riəf et* (Als), også: *æ ref*, ɔ: skaglerne, jfr. *stinde; r-, hvori tyv hænges, brister, Mathies. Bøddel 90, hvormed mand hængt, magisk, s. 100; s. 25.51 a i stedet for hosebånd læs Straparola I. LVIII. flg.; r- snoede af sand, jfr. Wh. Vlk. XVII. 172, Jataka VI. 168.15 nr. 546; engstykke i St. Vildmose hedder „reb"; se *drage-, *kabel-.

rebrulle, no. *revrul æn* (Herning), en större håndten til rebsnoning.

1. red, no. et hastigt, men kort slip i noget, der atter strammes: *„de ga e rè"*, om et stramt reb; når tung byrde gir efter og flyttes lidt, siges: *de ga e rè; åpå rè mæ*, i begreb med (SOVens.), se *rejt.

2. red, to. *ən riə væj* (Als), ɔ: let at finde.

2. rede, no. se *fram-, *skide-.

redekam, no. på væv, se Kück 115.

redelig, to. — 4) *næj, relə nåk, om a ǧò* (Sall.), en slags forsikring.

redelighed, no. *rejlihjè* (SOVens.).

redsel, no. se *lang-.

reel, no. se *fransk-.

regl, no. top af havre el. lign. græsarter (SOVens.).

regn, no. *måndas ræən, så ər æ hiəl uk skæəń* (Als); *de ər ən gaməl tål, dær æ ræjn i rims hål* (Herning); se †regntrolddom, jfr. Gr. Myth.[4] 410 ned., se lirekasse.

regnbue, no. se *ælstub; den suger vand, se Globus 63.257.

1. regne, uo. r-r det ens fødselsdag, får man sorg, Wigstr. FS. 18.19; varsel om dødes salighed, når det regner jordefærdsdagen, Arnas. I. 502, jfr. Tyack 83, ARw. XIII. 20, slgn Kr. S. IV. 184.636; hyrderim:

„det regner og det sluder,
og vejret gör os kold,
wor fæshøweder står ud' å tuder,
wor for di kryver i fold —,
å hjorkon's röw er en knold" (Randers);

— r-r det med solskin, „går rævens brud ind i sin mands hus", se Brauns, Japanische Märchen 16, North Indian Notes III. 180.402. 214.459 „sjakal holder bryllup".

2. regne, uo. *rækən*, deraf *rækənskop, ræknəŋ* (Als); regnestykker, KrAlm.[2] VI. 271.826. 34. 35. 36; jfr. Fær. Kv. II. 119.

-regnet, tf. se *for-.

regnorm, no. ærter og stegte r-e, middel, når börn ej kan gå (Tarm).

rejløs(?), to. ufrugtbar, om ko (Sall.), se rejling.

1. rejse, uo. *di mòt res æ kyə i æ fåro* (Als), se rejsning; græs r-r sig, se*bi 36.36 b.

2. rejse, uo. nf. *ris; mi hąń ris å æ slaw* (Erritsø).

4. rejse, no. se *Ribe-.

rejsegilde, no. *risgil et* (Als).

rejsekrans, no. *reskrańs* (Herning).

rejt(?), no. „nu ga hun sku r-!" sa' kællingen, hun slog en skid, Skjoldborg Bjærregd[2] 54, det gav luft? se 1. *red.

rellegjed, no. se *rallebuk.

rem, no. — 1) skære rem af hud, Gr. RA. 704.3, jfr. 2. øl; se *drage-, *span-.

remme, no. se römme.

rempeling, no. *rèmpeli* (Sams), småkreaturer, får, geder, ɔ: rympling (s. d.); som skæo. = kvæghøved.

remse, no. læs: *ræməs æn* (Agersk.); *å ræms*, uo. *ræms æn* (Als), *ræmsəl* (Asserballe); se Kr. Alm.[2] IV. 79.44 flg., I.[2] 10.18. 161.97; se *by-.

-remsning, no. se bladderivals-.

2. ren, to. *boərə æ reənt* (N. Sams); *riən* (Als); se *rag-.

1. rende, no. jfr. „ræthnæ manæth", Stockh. Harpestræng k. 147, tiden lidt efter kyndelmisse.

2. rende, uo. *ræń* el. *reń, ræńə* el. *reńə, ræń ræəń* (Als); *han riṅər å jæjtər* (Erritsø), løber og driver om.

3. rende, no. se *skot-.

rendegab, no. *ræjgab è* (SOVens.), gab i dige, overgangssted for kvæg.

rendelykke, no. *rænløki* (Mols).

rendemester, no. person, som har opsyn med rørledninger ved vandværk (Viborg), se Kold. Av. nr. 144, 1899.

rendemølle, no. se trendebord.

renfærdig, to. *ræjnfər* (Hmr.).

Rendsborg marsch, no. se *Katrine.

rense, uo. *röns* (Als).

-rente, no. se St. Hans-.

-rente, uo. se *indrente.

resen, to. se ræsen.

1. ret, no. se mad* II. 525.25 a.

2. ret, no. *æ rædə* flt. (Als), domstolene.

3. ret, to. *stålpi æ rəət, brætə æ ræt* (N. Sams), lige; *hań æ reət i æ røk, et reət treə, de æ næt reət* (Als).

retskaffen, to. en r- kone i en vrövleremse, se Kr. Börner. 406.09.

rettelig, to. *han koṃər eṭ ræṭlə* (vestj.), ɔ: ej tit, i regelen ikke.

retten, to. *han ær eṭ ræṭən* (vestj.), ɔ: ej ret klog.

retter, no. *a skal ent ten få rædə få' ham* (NSams), ɔ: være dreng for ham; jfr. sv. rättare, forkarl.

rettighed, no. „*a ska nåk følə dæj a' ṃi ræṭəhijəð!*" sagde manden, han blev vred på sin kone, bar hende tværs over landevejen og satte hende ned i vejgrøften (vestj.).

1. rev, no. *æ röəw* (Als), Revet, et stedsnavn.

revl, no. *refəl å klat* (Als, Kejnæs), ɔ: alle mand, store og små.

revle, no. se *svadder-.

revletræ, no. se æsing.

revlirendt (?), no. *[revliræ'ňt]* (vestj.), ulæselig skrift.

Revshorn, no. kaldtes fordum sædvanlig „Hornet" og har givet herredet navn, se FRA. 1912 s. 252.

ri, no. se 1. ry.

Ribe, no. R-ret, jfr. Mathies. Bøddel 81, jfr. Terpager, Ripæ Cimbr. s. 589 (1736), gratiarum actio a Matre profecta pro filio suo, cum eum prope Wardam e patibulo pendentem conspicaretur: Tak Gui, mi son, du kom ikke for Riber ret; se 1. Vejle.

Riberejse, no. *æn Rivərræjsə* (Erritsø), en lang og besværlig rejse.

ridder Rød, no. se Kr. XIII. 316. 344; jfr. Simr. Vlksb. IV. 253 flg., Hertz Tristram 178.

ride, uo. *ri̥ -ə reə ræjən* (Als); — r- by rundt juleaften, FbJ. I. 118. 125 (s. f. Ribe); — r- om jordlod, se skind III. 259.37, Moe Event. Sagn 637, Wigström FS. 285.36; — ride til vands, III. 999.9 a; heks rider på ulv, III. 970.41 b; — r- på lindorm, Kr. II. 6.7. — 4) *ri̥ ujən sajəl* (vestj.), have samleje med, om manden.

ridefoged, no. vise om r-, FriisVN. 175 b, KrSkV. 239.78; gid fanden havde r-, se Registr. 81.

ridende, to. hverken·gående el. r-, se Bjerge Aarb. VIII. 13. 26 m. henvisn., Registr. 142, jfr. Wh. Vlk. XVI. 287.9.

ridende svende, no. flt., deres bestilling, jfr. Bondeliv II.18, Fatab. III.212 (Skåne).

rider, no. se ud-, vadsteds-.

rig, to. r- og fattig får ønsker, Kr. XIII. 346; se *svælg-.

-riger, no. se Øster-.

rigtignok, bio. *de ku reqðinåk ha toḷ å wå̱ let stær* (Mols).

1. -rim, no. se *danse-.

2. rim, no. se *regn.

rimelig, to. *de æ da reməlt* (Als).

2. rimpe, no. det tilsvarende svenske rim:

„Stoppa, Lappa, Falla (ɔ: Folla)
var den sämsta af dem alla".

rimsling, no. *[remsləŋ i]* (SOVens.), balk f. eks. i tørvegrav, for at holde vand ude el. opgravet strimmel græstørv, for at afmærke en linie.

ring, no. — r-, som bringer sejr, Kr. XIII. 236; — s. 60.2 b: kongens kærlighed bundet til r- el. andet, jfr. Rochholz Naturmyth. 200, Perseus II. 122; — 61.12 a: r- fundet i *fisk, 142.36 b, jfr. Günter, Christl. Legende des Abendlandes s. 83 flg.; øse sø tör med *såld, finde r-, Kr. XIII. 57; jfr. Ch. Edwards, History & Poetry of Finger-Rings. — 2) selskabsleg, se *daler; kaste ring, hængende i snor, så den gribes på krog, har været et hyppigt spil i kroer i Vesteregnen, jfr. Hertz, Parzival 517; se *hul 225.10 b, *plathoved; *gnave-, træsko-.

3. ringe, uo. *reŋ -ə reṉ reň* (Als); s. 63.12 b, se hilse I. 608.37 a, Fausbøll Agersk. 31, kirkeklokke*, jfr. Kück 250, Bartsch II. 218.1141. 50.

ringeladen, to. *hąj æ reŋlaən te dæj plas* (Vens.), ɔ: altfor ringe.

ringhals, no. sterna (Tunø), terne.

ringhalset, to. den slemme som en sort r- hund, KrS. VI. 99.27, ɔ: med forskellig farvet ring om hals.

1. ringle, uo. jfr. Kück 72 „ringeln".

3. ringle, uo. se 1. skal III. 225.30 a.

ringlestav, no. jfr. Wh. Vlk. XX. 317, bill., „Klingelstock".

ringriden, no. optoget, hvori deltog 120 ryttere, passerede gaderne lidt efter kl. 2; i en afdeling, der forestillede „Vinteren", så man på en vogn en gruppe med de „Vise fra Østerland"; som rosin i pølseenden kom vinguden „Bakkus"; den gamle gud var også budt med til festen og der offredes ikke så ubetydeligt til ham, Flensborg Avis 6/7 1905 (Broager); jfr. ring III. 61.42 b, *midsommersaften, tjener, Hertz Tristan 562, *Roland.

rinke, uo. i slagsmål kan trues: „a skal rink di tærmer om æ hushjörner" (Sall.); „er I så oprinke" (Vens.), ɔ: rede til at tage fat.

ripsraps, no. se *skrabsammen.

4. ris, no. kysse r-, se Germania I. 134, IX. 158; „kiss the rod", eng., Shakesp.; et birkeris sad i hjemmene bag spejlet, Lütolf 367; jeg har som barn hørt i mit hjem (1830—40): „din villie sidder bag spejlet", jfr. Reimers Folkem. 36.; se *lille-.

risblomme, no. *risblom* (D.), = riskæse (s. d.), jfr. *mandelkæse.

risengrød, no. *rysəngryə, rysəngrynswèli* (S. Sams), risengrynsvælling.

rismælk, no. nymalket mælk og risengryn, der males til mel på kaffekværn og koges, til de er udkogte, så irøres piskede æg og det hældes op i dybe tallerkener, står til det er stift med rosiner i kors ovenpå (Herning).

3. rist, no. må ej stå tom over ild, Kr. Alm.² III. 17.54; brugtes alm. til at stege fåresider, flækkede fårehoveder, pølser, sild, småfisk (Hern.); se *kirke-.

2. rive, uo. *di fæk æ hyə saməlröwə* (Als); *ryw ən støk sæs aw* (vestj.), ɔ: fjærte.

3. rive, no. se *optager.

river, no. — 3) storm, „vi fik en sydost river på 3 reb", KrAnh. 79.81.

rivning, no. når det sidste læs r-læssedes, lod pigen lidt af sidste dynge ligge til musene (Randers).

1. ro, uo. *a ku ent row mæ i lån po aṅə moə* (S. Sams).

rod, no. *ruoj æn rötər* (Fjolde); *ruə æn rörə* (Als), i flt. sædvanl. dyrkede roearter; vælge mell. r- og top, se 2. top, HaRh. 277; North. Ind. Notes II. 63.254; „slip granrod", jfr. JahnS. 446, Tr. pop. III. 615, Wide-awake, Stories 245, slgn 153, Bezemer, Volksdicht. aus Indonesien 157. 287, Honey, S. African Folkt. 57, se *björn 43.8 b; *bombe-, *djævelens-.

roddik, no. *røik de* (Sall.), okkerfarve på vand.

3. rode, no. 1) jfr. Fatab. I. 29.

2. roe, no. se *rod.

2. roge, no. *moqrå æn* (Hmr.).

3. rok, no. *de ær åpå råk mæ, dedə haj ska ha djè dætər* (SOVens.), ɔ: det er ved at blive til med, komme i orden.

4. rok, no. *råk æn* (Als); se skind-.

5. rok, no. på brudevogn, se Kück 171, Birl. II. 333.6. 336. 358; jfr. Fb. FrH. 93, istedet: en haspe; tage sin r-med når man går i byen, FrH. 72, jfr. Guthrie 173; dens historie, ABr. 223; skal være opfundet 1530, se Fatab. IV. 8.

rokfuld, to. *råkful* (Als), spröjtefuld.

rokkeben, no. forblommet udtryk: klarinet, se Bondeliv 114.

rokkebrev, no. Friis VN. 66 b, tit med en gudelig sentens, jfr. „Wochenblatt", Kück 93; gave af elsker, Wh. Vlk. XII. 316, ABr. 232.

rokkegarn, no. garn til at fange rokkeler (s. d.); pigens fader spurgte bejleren: „hvormange r- har du?", KrAnh. 105.250.

Roland, no. den tidligere tydning af R-sstøtterne må fuldstændig opgives, de er omdrejende figurer, opstillede til at stikke efter ved ridderspil, afledes af mlat. rolla, no. rotulare, uo. dreje sig rundt, (du Cange), se Jostes, Roland in Schimpf und Ernst (1906), Fb. Bl. 2. 13. 5, Z. f. Rhein. Westph. Volksk. I. 6 flg.

rols, no. = sals (s. d.), se KrAlm.² VI. 331.38 (Randers).

rommetom, no. „han gik i sin egen r-", Kr. Anholt 126.72, = tommeromme (s. d.).

ronnebuk, no. *ronəbok æn* (Als), væder.

ronnevæder, no. — 1) „en spansk r-" i utrykt ævent. = ræv med klaptræer, Kr. Æv. nr. 2301. — 2) jfr. FbJ. I. 114; en sten, „r- stenen", Bække s. (Ribe amt), se DFM. I. 112.62.

ronske, uo. *ronsk mæ jæn* (vestj.), have samleje med, om manden.

rorlok, no. rorpind (Harboøre), jfr. styrepig.

rorpind, no. *rorpeṅ æn* (Holmsl. Kl.), = rgsm.

-ros, no. se kjør-i-.

1. rose, no. *ros* eller *roəs æn rosə* (Als); fællesnavn for haveblomster, jfr. Kück 207; rose i blomst i jul varsler død inden påske (Agersk.), jfr. Strackerj. I. 27. — 3) rosen, signe for, se JSaml.³ III. 15.

2. rose, uo. farligt at r-, mange henv., Mélus. IX. 105.

rosinolie, no. amerikansk olie, oleum ricini.

roskjør-vogn, no. „hå I lawe.i roskjøwuen te?“ (Koldby, Sams), gjort ægtvognen færdig.

rotte, no. s. 82.41 b: fordrives af Nordmænd, KrS. VI. 420 flg., se *mus; s. 83.30 a: KrS. VII. 320.37, r- skal nævnes „Sidsel“, —42.

rottepis, no. våde klumper i pudersukker, KrAlm.² VI. 321.46.

rov, no. „garnene var knap til at redde af kno . . . samt r- og utusk“, der forklares: havmærrer, havtasker, havkatte og ho, KrAnh. 16 øv.

Rovskarl, no. *Ròwskål,* person fra Rougsø h., kaldes også *Ròwspol* (Mellerup ved Randers).

rub, no. *så ba ði wås sæt wås rubən te stub* (Mols), ɔ: allesammen.

-rubbet, tf. se *for-.

ruder es, no. en dans, se Danske Folked. nr. 3. 31, melodi nr. 3. 37.

rug, no. s. 86.36 b: *æ ròw ska kuǹ skul ən krak om majdaw* (Als); „Malene spandt den dag rugen blev mejet“, Kr. Anholt 126.69, siges om den, der gör noget i utide.

rugstodder, no. jfr. Sgr. X. 119 (Vens.), se *bygstodder.

rulle, no. se *reb-.

rullehals, no. *rulhals æn* (Als), klukflaske.

rulletöj, no. *roltöj et* (Als), en ten.

rum, no. se *rymte, *römme, no. se *lænke-, styre-.

rumlepotte, no. jfr. Kr. Alm.² IV. 87.11, Fausb. Agersk. 84, *guffepotte.

rumpe, no. „de klappede r- ad hinanden“, KrAnh. 65.39, jfr. röv III. 130.2 b; se *buttel-.

rumpelmarked, no. „således(?) kaldet, fordi det i gl. dage varede 8 dage og løb sammen med mikkelsmarkedet, holdtes igår og i forgårs“, Hejmdal 18/9 09 (Tønder).

rumpe-øl, no. *romp-øəl* (S. Sams), strimmel på kones hue.

rund, to. brugtes sjældent, almind. *trind (s. d.) (vestj.).

[rundby, no.], se Bjerge Aarb. IX. 129 flg., danske former, jfr. ABr. 509, slaviske.

rundhugge, uo. = rgsm.; *a ska roǹhoq dæ!* (Sall.), ɔ: gennemprygle.

rundladen, to. *ròǹlawən* (S. Sams).

rundt, bio. en række eksempler på rundgang, FbJ. II. 126; danse aved om, JSaml.³ II. 232, gå aved om, s. 255; brudgom rider r- om gård, Bondel. II. 27; s. 96.25 b: gå rundt om bjærg, jfr. Gejer Afzel. Sv. Folkvisor I. 2.18.

1. **rundtenom**, no. se Bondeliv II. 46.

5. **Rus**, no. broder Rus, djævelen som Abbed, se Thiele II. 74, Gehring II. nr. 26, jfr. s. 85, Köhl. KS. II. 614, Simrock Volksb. VI. 387, Thoms Altengl. Sagen (1830) I. 149, jfr. Wh. Vlk. XVI. 207.

ruskentot, no. „hun løb . . . . med hendes r- både grimet og sodet“, KrAnh. 74.168, jfr. 124.336: „Mett Ruskili-lok“ forklaret: uredt hår.

russelvorn, to. *rusəlwon* (N. Sams), småsvirende, jfr. ravselvorn.

1. **ry**, no. „rier“ flt. (NSams), uldne lagener.

2. **ryg**, no. *ròq i* best. *-i* (S. Sams), ryg af ager; *han hå jo i req liså bre som ən dær; eð splentənej dæqən, de hað hon slawəð ewər reqən* (Mols); se *frø-.

2. **ryge**, uo. *ryq ryqə ryəq råqə,* fyge, om sne (SSams); *de hå råqə swæərt i nat, goəri æ råqən ful* (NSams); *a hå råqə mèj toba·k* (Ørby); *de hæ ròkən* (Als), se 4. *røge.

1. **rygle**, no. i Elsted kirkebog findes fra 1600 navnene: Dønne-, Gilde-, Krage-røggel.

rygningskrans, no. *æ røknəŋskråǹs* (Als), en halmkrans på enden af mønningen, ejendommelig for Als.

ryk, no. „der var en klog mand her i det ryk“, KrAnh. 59, i den tid(?).

rykke, uo.

rèk -ə ròt ròt; rèk i reəvə! (NSams);
røk -ə røkt røkt (Als).

rykkenrej, no. „det gik i et reggenræj hewtien igjennem“, KrAnh. 102, arbejdsbesvær under höjtiden, da man slog marehalm, jfr. Kalkar rik-om-rej, larm, bulder; rej dans, slgn Steenstrup Vore Folkeviser 14.

rympling, no. se rempeling.

rymte, no. „dær æ manne ræmder i skav“ (Mols), små rum.

rynke, uo. „disse bånd blev rinkede og sat om huen til rinkebånd“, KrAnh. 109.260.

rysk, to. gal, tåbelig, Kr. Alm.² VI. 322.67 (Vandborg v. Lemvig).

rysse, uo. *æ plåw kam te o rys o*

ən stiən, glide idet den støder an mod; *væn æ kat rysə o ə rŏw, så fæ vi snaət stårm* (Als).

ryssebane, no. *rysbån æn* (Als), rutschebane; *rysslæ æn,* kane.

ryste, uo. se *bævre-, *govre-.

rystehåndet, to. *resthæñc* (Vens.).

rystelse, no. *restəls æn* = rgsm.; *è restəls* flt. *-ər,* sammenrystet foder til kvæg, f. eks. rughalm med iblandet havrekjærv (SOVens.).

rytter, no. en fisk, tærben, raja radiata (Frederikshavn), Kr.

rytterfrue, no. en fisk, mareflynderen, platessa microcephalus (Bangsbostrand), Kr.

rædderskat, no. *æ ræjərskat* (vestj.), alimentationsbidrag til barn, født udenfor ægteskab, se rædde.

rædehistorie, no. hængt kræver sit kød, jfr. Köhl. I. 47.14, 133.IV, Ndl. Vlk. XV. 227, Cosquin II. 76.41, Tr. pop. XVIII. 361.

-rædslet, tf. se *for-.

række, uo.
ræk -ər rat rat (Hmr.);
ræk -ə roət roət (N. Sams);
ræk -ə råət råət (Als).

ræmde, no. se rymte.

ræv, no. om r- siges „han“ (NSlesv.); s. 114.37 a: *de ku snår ha smajt dən rø ræw* (Sall.), ɔ: kunde være svedet; r- udgives for gasse, Kr. XIII. 221; s. 113.11 a: jfr. Dieterich Sommertag 95. 104, krage, kukker, svale, egern omført; s. 113.2 b: sjælegaver (s. d.), jfr. Ndl. Vlk. IX. 84 flg., XIII. 237, XV. 164 flg.; s. 113.35 b: r- er til barnedåb, jfr. Tr. pop. XIX. 212, Monseur II. 97; s. 113.53 b: narrer ulv i spand, KrJ. 28; s. 114.7 b: r- og höns, jfr. ABr. 445.

rævlingehæg, no. *röwləŋhæq* (Herning), krog til at rykke rævlingeris op med.

rævlingepotte, no. brændtes til börn, vel til at samle rævlinger i, se FrRA. I. 42.7.

1. **-rød**, no. i stedsnavne, se 2. ryde, UBl. I. 338, Rygh, N. Gårdnavne under rud, Falkman, Ortsnamn 80, ryde, Meyer Vlk. 44.

2. **rød**, to. *i re goər, ən re kòw, å rèt bæəst, huəs* (N. Sams); *husəð æ rø* (Tunø); *liså re som i kåk; a wa mej reər ən men huəs* (Mols); *røj* itk. *röt* (Als); *hun æ så rø, te hun lowər* (Sall.), . . så hun luer; r- som blod, hvid som sne, se Rittersh. 51. 53, Köhler Aufs. s. 29.

rød dreng, no. se Kr. IX. 250.90.

4. **røde**, uo. bær *röjəs* (Als), bliver røde, jfr. blakkes.

røde lue, no. glds dans, se Folked. melodi nr. 50 (Himmerl.).

rødik, no. se roddik*.

rødkjælk, no. = bifugl (s. d.).

rødlig, to. *rølə* (Sall.), om hudfarve.

rødset, to. *røsə* (Sall.), om skylaget, rødlig.

rødt hår, no. se ellerunte; se Abbott, Maced. Folkl. 105, Ons Volksl. XII. 9.

rød tråd, no. se uldgarn, †rød.

rødtunge, no. en fisk, mareflynder, platessa microcephalus (Hirtsholm), Kr.

røg, no. *vi fæk ən pif røək* (Als), ɔ: tobak; går mod vejret 1ste mandag hvert kvartal, hvor heks bor, CamW. 53, se *guld-.

4. **røge**, uo.
røəq (SSams), ryge tobak, røge flæsk;
æ kø æ røkə el. *røkt* (Als); se ryge*.

røghat, no. se herregård.

røgkiste, no. åbning i loftet foran skorstenen, dækket foroven; deri salt kød, flæsk, pølser (Hern.).

røgt, no. se *af-.

røgterkurv, no. *røcərkårə æn* (Vens.), kurv, hvori røgter bærer kvægfoder.

römme, no. *hær æ snæwər rem* (Mors), dårlig plads.

Römø, no. folkenes dragt, Wh. Vlk. XVI. 167.

rön, no. flyve-, magisk, Fatab. I. 241, II. 159.

rør, no. *røə et* (Als); jfr. Midas sagnet, se *avle-, *harpe; *puste-. — 4) se kam 2; s. 126.47 a: gasse, se I. 425.12 a.

røre, uo.
ròə ròə ro ro(r) (Tunø);
re(r) rerə roər roər (N. Sams);
ròə rö røə røə (Als).

-rørt, tf. se *ånde-.

røst, no. se Vatti, jfr. Sepp II. 595, CamW. 38; r-, som kalder, Kr. Anholt 81.85, 93.26.

röv, no. „han pisser, far han skider, forre de ett ska stöw' i hans röw“, ɔ: er overmåde forsigtig; „a vild' ett ha 'et i mi röw te kjærk“, om hvad man ikke agter; „mi röw kløer, æ smör vil stig'“;

„du æ missel ett så kjön i di hue som mi kuen er i hinde röw“ (Sall.); *a vil skri o mi röw nijər å æ taq, mən så såt mi muwər ən læjərröw i, o æ dræŋə i æ skuwəl di grińt a mə* (Hern.); *væ så guwə o hwæl di röw!* (Herning), ɔ: sid ned, jfr. hvælve en kop, I. 714.7 a; *hilə mi bår röw, mən ær ət sań?* udbrud af forundring; *huðən ən væńər ham, så hår han ålti æ röw i nårvæ·st* (vestj.), om en löjerlig fyr; *a ska æjsən låw får, te han hå fåt hans röw o komę·di* (vestj.), ɔ: er kommen galt afsted; Hr. Höjsgård kaldes monsieur Röw-skår, KrSkS. 244.93; s. 130.1 b: vise sin bare r-, jfr. Samter, Geburt, Hochzeit, Tot, s. 118 m. henv.; s. 131.13 a: R-, gårdnavn, jfr. Fb. Bl. 4. 2. 18 b (Sverige), Folkl. XVII. 193; „kys min r-“, siges til genfærd, KrAlm.^{2} VI. 124.92; i ævent. Kr. Bind. Kølle II. 41: den ene spinderskes röv gik løs, den anden kom kørende med hendes röv forved sig på en hjulbør; se hak-i-röv-kjole; *draller-, *kort-, *simmer-.

røve, uo. *Swænskən ræwt bestańdiq i heńə ti,* KrAnh. IV.

røver, no. fortæll. om, KrAlm.^{2} V. 163, Anh. 36, Møller Bornh. 15; 12 r-e, forgivet, se *gåde 195.5 a; slås ihjel en for en, Kr. XIII. 234; de 11 dræbes, den 12te undslipper, Kr. Bind. Kølle II. nr. 7; konge i r-vold, Registr. 98, jfr. Krist. XIII. 268.

røverkule, no. Kr. XII. 2, XIII. 351; se BGt. 44. 46, P. Vlk. X. 141 „Räuberkuhle“, jfr. Fausb. Agersk. 80, Kr. Æv. III. 333.

-rövet, to. se *hed-, *humle-, *klunt-.

rövslik, no. se sidste pik.

rövstreng, no. *de tår o æ röwstræŋə* (vestj.), ɔ: er anstrængende.

råbarre, to. „r-vind“, Kr. Alm.^{2} VI. 335.69, god vind, jfr. isl. hraðbyri.

råbe, uo. *rov -ər råvt råvt* (Hern.).

råd, no. — **2**) karlelagets styrelse, jfr. HBV. I. 218. — **4**) i ævent. 3 gode råd, se Registr. 152; se *kjøbsted, van-.

rådden, to. se *musk-, *pilk-.

rådmand, no. **2**) unge eksempl. af helleflynder, hippoglossus, Kr. (Skagen).

rådslå, uo. oldermanden kaldte dem til gademøde at „råssel“, Kr. Anh. 98.38.

råling, no. *ròləŋ æn -ə* (Storvorde, Himmerl.); „hele rollingen var forfalden“, KrAnh. 53.25; jfr. DSt. VII. 119, „rathelang“ år 1268, se Kalk. radeling.

S.

s, bogstav. i udlyd: rols (Randers).

sabel, no. *såfəl æn* (Tandslet, Als).

sadde, no. *sarə æn* (Als), græstørv.

sag, no. *sak æn sakə* (Als); *han hår ræt hans saq dær; dər æ liq saq få ha·m,* ɔ: ting, som han forstår sig på, interesserer sig for, jfr. ganding; *de ær eŋən liq saq o go ræt, nær ən æ sköw i beqə sijər o eńda· lam* (vestj.), en „smal sag“, jfr. KrAlm.^{2} VI. 143.53.

-sage, uo. se *for-.

sagge, uo. komme langsomt afsted (vestj.).

sagne, uo. „mon han kunde sagne om dem“, KrAlm.^{2} VI. 333.54 (Adslev v. Skanderborg), spörge.

-sagt, tf. se *be-.

sagt, bio. *sawt* (Als), *sat* (Fjolde).

2. sak, no. se *fedt-.

sakker, no. jfr. sjækkert, se Kjærbøll.^{2} 216, sjagger, kramsfugl.

sakrapine, udrbso. „vi ku, sakrapin' i mæ, ha vendt den störst' hest di hår“, Gbo, Hell. h. 33, ɔ: slagtet hesten.

saks, no. orakel ved, se såld III. 750.24 b; magisk s- klipper klæder i luft, Asbj. II. 159.

sakse, uo. s- kød med en „sakser“ (Als), hakke med hakkekniv.

salk, no. se *sulk.

sallik, no. „en morsom s-“, Krist. Anholt 7.8.

salme, no. se *Davids-.

salmebog, no. fandens, se 1. kort I. 279.6 a.

Salomon, no. kong S- og Jörgen Hattemager, se Holberg, Jacob v. Tyboe III. 5, vaudeville af L. Heiberg.

salopdug, no. *salo·pduk æn* (Als), sjal.

sals, no. — 2) *sals æn* (Ørsted, Rougsø); „kokkekoner . . . som gik og blev røgede i sålsed", KrAnh. 107.52, køkken.

1. salt, no. om s-kogeri i Vardeegn se FrRA. III. 15 flg.; *sålt* el. *sal̆t* (Als); s. 147.34 a: spise en skæppe salt, jfr. Wh. Vlk. XIII. 388.

salt og brød, no. ed på, jfr. Addy 127, Gr. RA.[2] II. 556; „indenfor skranken i töjhuset blev sat et bord med salt og brød, og det skal betyde Christus og hans ord, det at sværge således kaldes at sværge på s-", J. Olavs. Optegn. I. 27, se sværge III. 692.22 a.

salve, no. *salu* (Ørsted, Rougsø h.).

sambærende, to. „sambærn" (Mols), enig.

[**samleje**, no.] se *binde 39.12 a.

samme, to. nu: *de saəm* (N. Sams), tidligere: *de̜ æ dò sòem.*

sammene, edeligt udtryk: „de æ sammenes pæn" (glds Mors), ɔ: forbandet pænt.

sammenrive, uo. *di fæk æ hyə saməlröwə å samǝlstakǝ* (Als), fik høet revet sammen og sat i stak; *æ gosblomə sku slos òw å samǝlrywǝs* (sts).

[**Samson**, no.] se *hår 241.11 b.

samtagen (?), tf. „samtown", KrAlm.[2] VI. 269.820, enig.

1. sand, no. *i sonǝn stæ fån* (Mols), i sand(marken) står fårene; *sånmark; saeń* el. *såəń* (Als); sandflugten begyndte „på det sted, som kaldtes Brådden-soond, ɔ: de brådne sande, og pakhusvejen hed för Brådden-soondsstej", Kr. Anholt 5.2; danse aved om Rosborg, kaste s- derfra over deres hoveder med venstre hånd, J. Saml.[3] II. 232, ɔ: tage lykke, helbred fra mand; s- fra kirkedör, jfr. *byld 82.26 a; se Kr. VI. 360.65 støv, uglesét, jfr. Wigstr. I. 99, Temme Ostpr. 263, kvæg drives ud over kirkesand; BSkr. 247. 449 anm. støv fra alterbordet magisk; Lane 234-35, 403, fra Profetens grav; se *kirke-.

2. sand, no. „de(r) æ en sær sand å 'e" (Sall.), der er en overordentlig mængde af det; om rigtigt?

3. sand, to. *sǝəń* itk. *sònt* (Als); *ǝn skal hå æ saṉ å æ bår o æ löwn å æ får* (vestj.), Kr. Bind. Kølle II. 147.

4. sande, no. el. sandtide (Agger), en fisk, sletten, se ising.

sandegrette, no. stor strandpiber, charadrius hiaticula.

sandemand, no. se Fausb. Agersk. 98.

Sander, no. mandsnavn, se *Alexander, jfr. Grape, Studier över Personnamn (1911) s. 41.

sandflugt, no. se FrRA. I. 69 flg.

sandflynder, no. skrubbe, platessa flesus, Kr., jfr. *sköjert.

sandgrævling, no. en fisk, tobisen (Hjerting), Kr.

sandhed, no. s- og lögn på vandring, se Registr. 70, jfr. Kr. XIII. 100, KrJ. 1, Garnett, Greek Folkpoesy II. 284; vise om S- og Lögn, se DSt. 1912 s. 76.; II. 283 flg., Amer. Folkl. XIX. 100 (Filipp.), Köhl. KS. II. 369: sige tre s-er, se Landstad Folkev. s. 25.

sandknægt, no. en fisk, horke, acerina vulg., Kr.

sandpotte, no. se snurregrød.

sandsåldet, to. flyttes efter sandstøv.

sandtel, no. *sañtǝl æn,* fugl, strandpiber (Lomborg ved Lemvig), se *sandegrette.

sandørret, no. en fisk, lucioperca, Kr. (Haderslev).

sang, no. sjælden för 1848 i NSlesv., se Fausb. Agersk. 89; se *kilde-.

-sank, no. se *mølle-.

Sankt Agathe, no. helgendag 5. Febr.; aftenen för plejede pigerne at „sidde Agathe", de sad oppe til midnat, så skulde kommende brudgom møde, række sin pige hånden eller også kom døden; verset, som brugtes:

„sødeste Agathe, jeg beder, om du vil
lade mig se,
hvis seng jeg skal rede, hvis dug jeg
skal brede,
hvis navn jeg skal bære, hvis brud jeg
skal være med ære",

jfr. Sgr. VIII. 61.212, X. 78.221 (Randers), KrAlm. IV. 151.418, Sagn VII. 257.79; el.

„Agathe, du fromme, skal jeg i den
hellige ægtestand komme,
lad mig da iaften se" osv.;

i Engl. bruges St. Agnes aften, 6. Januar, se Hazlitt I. 19; legenden, Leg. Aurea 170.39, jfr. Tr. pop. XIII. 694, FbJ. I. 165.

Sankt Agathon, helgendag, 7. Decb., søger karlene kærestevarsel, se Sgr. X. 78.221.

Sankt Ellensrod, no. lægedom mod fåreskab, Kr.Alm.[2] I. 179.24, Inula Helenium, se JT., jfr. St. Eline sten, DFM. 106 (ø. f. Nors, Tisted).

Sankt Georg, no. se KrAlm.[2] I. 175.85.

Sankt Hansblus, no. se Kr. Alm. IV. 10.20. 49 flg.

Sankt Hansdugg, no. se *midsommersdugg.

Sankt Hans-ko, no. jfr. Birl. IV. 94, Tr. pop. XIV. 359, se Bondeliv II.[2] 167, Bartsch I. 240.

Sankt Hansurt, no. *Saŋt Hans ywdə* flt. (Als).

Sankt Knud, no. *Sant Knuj̧* (SSams).

Sankt Peder, no. om navnet, se Köhl. KS. II. 105; *askeonsdag 18.27 a; vil råde for vejret, KrJ. 18.

Sankt Pedersdag, no. se KrAlm.[2] I. 175.78 flg.

Sankt Peders døtre, se kvindfolk II. 340.45 b, Sankt Peder III. 164.48 a, so III. 449.31 b, jfr. KrJ. 118, Wh. Vlk. XIX. 314, Strausz, Die Bulgaren s. 44 flg.

Sankt Peders leg, no. se Euphorion III. 360, Burne Shropsh. 527, Am. Folkl. XVI. 139.

Sankt Povls aften, no. *sè Pòw̯əls awdən* (S. Sams); til St. P-s gildet gik de med „stangen“ og fik hængt flæsk på den, andre medførte kurve til kartofler og sennop; gildet holdtes hvert år på omgang, alle konerne hjalp ved tillavning og, hvor gildet stod, beholdt man lævningerne; lejeafgift af byjord gik til drikkevarer: varmt øl med æg og sukker; længst ned i tiden holdtes gildet i Onsbjærg; se Povlsdag.

Sankt Steffensdag, no. se Steffen; viser og rim, se Norlind, Svensk Folklore s. 258 flg.

Sankt Thomasdag, no. se *lusekonge.

Sankt Thøger, no. jfr. Fra Ribe Amt 1912 s. 352 St. Th-s kirke i Endrupskov (Gram); se tøgre.

sanse, uo. *såŋ̄s* (Als), sysle, bruge forstand.

-sat, tf. se *korn-.

sator, no. jfr. Wh. Vlk. XIII. 151. 161. 259.56. 66.

-sats, no. se *af-.

savdraw, no. jfr. Fausb. Agersk. 46 „drej saw“.

save, uo. *saw̯ -ə -ə -ə* (Als); s- mellem træ og grene, jfr. Swynnerton, Rasalu 156 flg., Stokes, Ind. FairyT. 30; se træ III. 867.50 b, æsel 1155.19 a, Köhl. KS. I. 55.486, †save; s- ild, se II. 10.17 b, jfr. Fatab. VII. 1 flg.

1. se, no. se: sek; kom-.

se, uo. *siǰə -r so̧ sjèt* (Hmr.); *do skant si we· få å ta fat* (S. Sams), betænke sig på at; se først, jfr. kvinde II. 339.36 a, kat 107.18 b.

seddel, no. orakel af s- under hovedpude, FbJ. II. 112 m. henv.

1. 2. seg, no. se sæg 1. 2.

1. segl, no. *sèqəl i* (N. Sams).

2. segl, no. en række slige, deribl. Josva s-, Wh. Vlk. XIII. 154. 279.56, jfr. *Jesu Kristi-.

sej, to. *siǰ i æ sle(r)*, kan siges om en udholdende slider; *de æ liså siǰ o sli̧(r) å̧ som æ röw̯ o ski(r) å̧* (Sall.).

-sejd, no. se *lyr-.

sejen, udrbso. *[mi sæjən]*, edeligt udtr., KrAlm. VI. 319.

sejs, no. slag, „a fæk en slem sejs i hwot, a ga ham en gue sejs å tjæppen“ (SOVens.).

sek(?), no. „seek“, kaldenavn til får, Kr. Anh. 128; *seki* best., kaldenavn til hund (Sams).

sele, no. *se̤l æn* (Als), skagle, jfr. *brystblad.

selepude, no. *æ se̤lpure* flt. (Als), ligger på det glds seletöj over hestens ryg.

selet(?), to. *de ræn så se̤lət* (Als), ɔ: stille og vedholdende.

seletöj, no. jfr. ABr. 243 „sêlentüg“.

selskab, no. *sælskop* (Als).

selv, steo. *sja̧l* (Bovlund); *sjèl* (Tandslet); *sjòəl* (Kejnæs, Als).

selvbuden, to. se *döring.

selvdød, to. *å sjèldèt fo̧ər* (NSams).

selvmord, no. jfr. Mathies. Bøddel 80, Globus 77 s. 110 selvmorderes sjæle efter døden, se storm III. 595.45 a.

selvvillelig, to. *sjæ̧lvilələ* (vestj.), selvrådig.

semslæder, no. til over midten af forrige årh. var bukser og tröjeærmer af s-skind alm. i Vens., bruges nu kun til foder og undertöj.

sen, to. — 4) ko malkes s- på jord, strålen mellem bagerste klove, KrS. VII. 302.40 (Fyn).

send, no. til bryllup, jfr. Bondeliv II. 10, Fatab. I. 89.

sene, no. se *harvę-, *smække-.

seng, no. *o rę* el. tidl. alm. *rest æ sæŋ* (vestj.), ɔ: ryste (s. d.) halmen op; *sæŋ* el. *sæəŋ* flt. *-ə* (Als); hovedpude må ej være mod syd (M. Slesv.); jfr. ABr. 191; prinsessen på ærten, se III. 1153.44 a, jfr. v. d. Leyen, Ind. Märchen 68 flg., 149; se *bue-, *kove-.

sengeknægt, no. (Herning), = sengehest (s. d.).

sengenavr, no. *sæŋənawr æn* (vestj.), mandslem.

sengested, no. se stalle-.

sennep, no. *semp* (Als).

sennepskværn, no. jfr. ABr. 260 bill.

separation, no. *æ separasjo·ən* (Als), udskiftningen, jfr. ABr. 208.

[sesam luk op], se Registr. nr. 129 m. henv.

sibensak, no. „hans s- o mana·si" (Salling), ɔ: alle hans sager, manasi er sagtens: menage.

sibberup, no. en dans, Kr. Anholt 104.49, Sibberup er en by ved Holbæk.

sid, to. *Træŋə* (stednavn) *æ sit låəň* (Als), sid jord.

sidde, uo. *se serə sa sæt* (Als); en som ikke gerne vil rejse sig *sejər ve; a låwət ət, mən sejər ve får ət; vi sku ha bøqət, mən a sejər ve får ət* (Hern.), krympe sig ved.

side, no. „en mand, der boj å sien ve ham" (nord ost for Skanderb.); se: til-den-fjerde-.

siden, bio. — 4) *å sin bəhöwə do iť å sæj sin, fåde· æ sæjə sin, å sin ka do fo et pa əfikə* (Als); *sin nær vi Vąsmos* (Als), derpå når vi.

sidestok, no. se: tag-til-mig-stok.

side ved, bio. *haň stèə dæ sis ve* (Als).

sidfald, no. lavning, „der er e sifal i marken som wåntj intj ka löb å" (SOVens.).

sidfalden, to. *æ låəň æ sifålən* el. *de lekə sit* (Als), lavtliggende.

sidmavet, to. *[simawə]* (SOVens.), med hængende bug.

sidst, bio. give s-e bid brød bort, bortgive lykke, Krist. Alm. I. 179.26, jfr. Wigstr. FS. 414.60 „sista brödbiten, maktbiten"; se *først, *bygstodder, *kirkegård, *rivning, †sidst, vinde III. 1060.15 b.

sidstelag, no. se Wh. Vlk. XXI. 298; „neet-tik", Mrs Gutch, East Riding 149.

sigar, no. *sika·ə(r) æn* (Slaugsh., Sønderj.).

sige, uo. *de a æ stålt, kån a sæj jær, æ læwn; så sę di ili·wal; a wil ha se* (Mols); *sæj sæjə sǫ såi* (Als); *de vęð do et, sæj!* (vestj.), du véd det ikke, vel? i M. Slesv.: *æ sæjər* og *æ siər* i forsk. egne; kommer *siər* — person bl. folk, der bruger *sæjər*, kan siges: *I siər nåk æ mjælk å drekər æ flør* (Agersk.).

sighelt, no. se 1. *helt.

signe, uo. löjer med signen, se skade III. 219.21 a, Kr.Alm.² V. 149.414. 15, jfr. Jahn S. 353.447; en signekjærring, se Meltzer, Smaabilleder² II. 58 flg., Asbj. III. 238; slgn †vrid.

1. sigte, uo. *sejt -ər sejt sejt* (Hmr.); *do sejtər gåt, mən ramər skit.*

2. sild, no. *sil æn* (Als), jfr. *knage uo.; s- bortjages, se torsk III. 830.2 b; trolddom III. 203.17 a; regnestykke: hvormange öjne i 1 td. s- à 16 ol? KrAlm.² VI. 271.826; se *bog-, *öjen-.

Sildring, no. der siges om pige, som underskørt hænger ned for, at hun er en S- (vestslesv.), se 1. Sild.

3. sime, no. i Herningegn skal siges „at stryge simer", ɔ: sno.

simmerröv, no. *seməröw æn* (vestj.), langsom person.

Simon, no. *Mari Siməste* (Sall.), Marie fra Simons sted, se *Ivar, jfr. *hunkarl.

sin, steo. *sin ålmo va gaməl* (Als).

1. sinde, no. se farmosin*.

Sinnet, no. *Siňət* (Sydlige N. Jyll., Nordslesv.), i ældre tid et alm. kvindenavn.

sirkel, no. se *halv-.

sirup, no. *di sirop* (SOVens.); sirupsbrændevin, se FbJ. I. 110.

sirupsmarked, no. et stort hestemarked för jul, afholdt 20/12 1911, se Hejmdal 20/12 11.

sisle, uo. sladre (*Als).

siv, no. KrAlm.² VI. 320, dråbe, se 2. sip.

sivhat, no. skal kaldes *syvifęt* (Hmr.), se fitte.

sjakker, „av s-!“ (Fredericia), ɔ: den var værre! se DSt. VI. 220, af fransk: oh sacre! se *ed.

sjette, talo. *seət* el. *sèət* (Als).

sjorkenhejre (?), no. „sjorkenheje“, KrAnh. 128, slusket pige.

sjækkert, no. se sakker.

sjælden, bio. *sjælən, sjålən* el. *sjolən* (Als).

sjælegave, no. se lort II. 449.35 b, ræv III. 113.2 b.

[**sjælevægt**, no.] se veje III. 1025.12 b, Chantepie de la Soussaye, Religionsgeschichte I. 139 (Ægypter), II. 202, bro og vægt (Perser).

Sjælland, no. talemåder, se Sgr. I. 141 flg.

sjåg, no. KrAnh. 80.83, 107.52, 109.60, hovedtörklæde.

4. **skab**, no. *skaf et skaf* (Als).

skabe, uo. *skaf sæj* (Als), men: *sko sæj* (Pøl).

1. **skade**, no.
æñər å jès jik i lòən, jo stu skò,
gasi bè wepən å, gosən ski dæ frå,
rim (Ingstrup, Vens.).

3. **skade**, no. el. slæt-, storskade, raja batis, Kr.

Skade, no. personnavn 1669, deraf Skadborg, hvor Maren Skade boede, se Fausb. Agersk. 12. 83.

4. **skade**, no. *skar* (Fjolde), hvorledes den bygger rede, se Dähnh. Naturs. III. 191 flg., se *sø-.

skadeholden, to. *skåhålən* (vestj.), skadesløs.

skadenæb, no. *skanef et* (Als), en slags knibtang.

skaft, no. se rage-.

skaftestövler, no. flt. *skawtstöwlər* (D.), stövler med lange skafter, se FrRA. III. 64.

skagekniv, no. brugt ved pottearbejdet, KrAlm.² V. 7.10, er vel skavekniv (s. d.).

skagle, no. se *vogn.

skajn, to. *skajn* (Erritsø), ondskabsfuld, jfr. skajl.

1. **skal**, no. en *skål* (N. f. Århus.), stor knap i klinkspil, se *jærn-.

skalke, uo. „jeg gik på Björnsager og min kone og schalge byg“, JSaml.³ VI. 324.

4. **skalle**, no. en fisk, leuciscus, Kr.; skal finde nögler i havet, jfr. Wh. Vlk. XVII. 142.

5. **skalle**, no. *æ skal*, en mager strækning mellem Lillelund og Herning.

skallekrog, no. krog til at trække visne grene ned med (Vejleegn).

skallesluger, no. er mergus albellus, derimod krikand, anas crecca.

skammekrog, no. i skolen, se FrRA. III. 52.

skamskjære, uo. spotte, satirisere over folk, „de er i lie ting te å skamskjer folk“ (SOVens.).

skank, no. *skåŋk i* (Ørby, Sams); også om en stump, der står tilbage af en höj, som graves bort.

skanke, uo. se 1. stryge 6; de gamle mænd rykkede börn i håret og skankede dem, når de vovede sig ud, Kr. Anholt 103.44, slog dem over skankerne?

skarn, no. *de blywə skaən mæ æ høst* (Als), ɔ: høsten bliver dårlig; „de æ strængt for dæj skåns kuwn, der hår mist’ hejer maj“ (SOVens.), den stakkels kone.

skarnbasse, no. hjælpende dyr, se Registr. 20 g; Molboen spiser sk-r (III. 232.3 a) for slåen, jfr. Krist. Molboh. II. 17.47 flg., Fausb., Molb. 50, Swynnerton, Rasalu s. 167 flg., Mélus. II. 443, se *krible, *tudse; slgn skjælbasse.

skarneri, no. „berygtet for trolddom og skonneri“, JSaml.³ III. 15, ɔ: skarnstreger.

skarnkvatte, no. bygkorn på öje (Ørby, Sams).

skarp, to. *skarp* = flt. (Als).

skarpretter, no. også læge, se Mathiesen *Bøddel 110, se mestermand; giftermål på rettersted, se Köhl. KS. III. 251. 595, gifte*.

skask, to. *skas* (SOVens.), *skas mol,* knapt mål.

skat, no. 1) begravet, se Fausbøll Agersk. 5 flg.; löjer med sk-graver, Kr. Alm.² VI. 349.31; s. 235.39 a: dröm om sk- på broen, se *bro 62.1 b, jfr. Wh. Vlk. XXIII. 187. — 2) *hun ska ha si skröwən skat* (Askov), ɔ: den afgift, f. eks. aftægt, som tilkommer hende; jfr. *rædder-.

skatkammer, no. se tyv.

skavepind, no. redskab til at glatte den ubrændte lergryde med, KrAlm.² V. 7.10, se *skagekniv.

ske, no. skik juleaften, FbJ. I. 119; klinke med skeer i tomt fad ved gilde, Bondeliv II. 32; se *rakker-, spække-.

3. skede, no. *skęð* best. *-ən* (Grönfelt, Mols); *skęr æn,* smadder, halvflydende gødning, *han falt met i skęrən* (Elsted); „det flød med skejd“, KrAnh. 8.14, råddent pølevand, også to. *skęrə* (Elsted), se skidet.

-skeje, no. se *gal-.

skejs en, no. letfærdig kvinde, skæo.

1. skejt, no. *skæjtər* flt., møntørv (Skarrild ved Brande); „skejtier“, fladtørv, der sættes om huse ved vintertid for at varme (vestj.), se jord-.

2. skejt, no. „næ hon ent kå fo åll ting ette henne flejt (flöjt), så bruge hon skejt“ (Mols), skældsord?

2. skejte, uo. *æ hæst skæjtə sæ* (Als), stryger skank.

skemad, uo. *skima* (Als).

skib, no. kæmpeskibet, jfr. Ndl. Vlk. XVII. 23, Köhl. KS. III. 594 anm.; s- kuldsejler, se 2.*skål III. 352.4 5; — s. 242.4 b: s- står fast, se Kr. XIII. 55, jfr. Warncke, Marie de Fr. CIII; s- med pigge på siderne, Kr. XIII. 114; — s. 244.20 a: votivgave til kirke, jfr. Andree Votive 178, Wh. Vlk. XXI. 121, Tr. pop. XXVI. 294 (Belgien); s- fra Holland, Fausb. Agersk. 46 „fra Amsterdam“; se *linie; *dannebrogs-.

skid, no. *nær ən bətal, hwa ən fǫr, ka ən slǫ ən skįð, nær ən gǫr* (D.); se *Peder Nitten-, *vip-.

skiddel, no. *skirəl æn* (vestslesv.), får, som har tyndt liv.

skidderet, to. *ən skiərə væj* (Hern.), en dårlig, jfr. 3. skede.

skide, uo. *„de kuñ da fål iñ!“ så han æ dræŋ, han skęð o æ dattræ* (vestj.); „han græder ålti nær han ska skid', for han véd, der ska nøj te o fuld' æ hwol“ (Sall.), om den gerrige.

skiden, to. „s-renlig“ (*Als), om urenlige personer, der udgiver sig for renlige.

skiderede, no. *skiðrę æn* (vestj.), rumpe.

skidt, no. man siger „koskidt“ men: øg-, swön-, formog (SOVens.).

skidteri, no. — 5) utöj, mår, ilder osv.

skiferøkse, no. en ejendommelig formet økse, hvormed skiferplader tilhugges og der slås huller i dem; den er med *klamme og spidshammer skifertækkerens eneste håndværkstöj (Askov).

skifte, no. se *lod-.

skik, no. „skek te gild'“ (Sams): 4 hönshøveder, 2 ænder, 1 snes æg, en skål smör, jfr. *forn.

skikke, uo. *hañ blöw te Fyən skekə; æ bröw æ væk skekə* (Als).

skikkende, no. *skekəñ* (Als), send til gilde, se forn*.

skildvagt, no. se *færgemand.

skille, uo. *de hæ skils a* (Als).

skilling, no. III. 256.37 b: lagt i døds mund, jfr. Schrader, Totenhochzeit s. 2 flg., 2.*død 120.8 a; — 257.24 a flg., jfr. Jataka IV. 177.484; — s. 257.30 a, jfr. Jataka IV. 177 nr. 484; se *fedt-.

skillingskniv, no. *kom får æ skæləŋsknyw* (vestj.), ɔ: blive ilde medhandlet, blive barberet med s-en.

skilsmisse, no. se *dug 112.44 a, jfr. Fatab. VII. 196, hver havde som regel sin dug ved bordet; fornærmelse om man blev sat ved samme dug som en underordnet, man havde da ret til at skære dugen over imellem sig og ham.

skind, no. „die haut versupen“, jfr. Bartsch II. 50.111, Monseur Bull. III. 14.162, Andree Braunschw.[2] 320, smlign drikke brokkens skind op, se brok*; skære skind i strimler, se *ride; jfr. skindlap; *mæppe-.

skindkjole, no. *sæt lus i æ skiŋkər* (Henne s.), folketymologi.

skindlap, no. rækkes af djævel, se HaRh. S. 393.806, Schw. Volksk. V. 291, P. Arch. XIV. 237, jfr. Günter II. 88 flg.; se *kalveskind.

[**skindød**, to.] se *levende, jfr. Wh. Vlk. XX. 353, XXI. 282.

skinger(?), no. *skeŋər æn* (Holmsl. Kl.), hvilling.

skinke, no. *et skeŋk* (Als), se ægtefolk; *gåse-, *so-.

skinne, no. se *ben-.

skippe sig, uo. *skif bǫs!* (SSams), flyt dig, ko!

skjalter, no. *hwa ə de får ən skalti?* skæo. (Hmr.); *han gor o skaltər,* går halv paaklædt, driver omkring; *skaltərwon,* dårlig i klæder.

skjel, no. *skæl* (Als), se *korsbyrd; *fir-.

2. skjelde, uo. *[skal]* (SO. Vens.), hugge i splinter; lægge splinter under for at höjne eller fæste: „dæj bjælk ligger få lawt, skjal 'en op!“

skjeldre, uo. III. 265.2 b gld. skialdræ (Lund).

skjelre, uo. sætte skillerum, „wi hår skjeller dæj jen æj å stowen frå å fåt e kammer" (Vens.).

skjelsten, no. derunder glasstumper og flintesten, Fausb. Agersk. 20.

Skjern, no. *æ Sǩanəŋər* (vestj.), folkene fra S-.

-skjoldet, tf. se *af-

skjorte, no. *skyw̥t* eller *skywt æn* (Als); *sǩöw̥t* (Naur); *sǩow̥t* (Timring); se *for-, *gudsbords-.

skjulegrød, no. høstgilde, fordi kornet nu var „skjult", ɔ: bragt under tag (Als, Sønderh.); i senere år går bevægelsen mod at afskaffe drikkeriet og husbonden trakterer i stedet med en varm kødret og et par glas vin, hvorefter enhver går til sit; mange steder afskaffes gilderne helt og bonden indbyder sine høstfolk i juleugen, se Flensb. Av. $^{15}/_{12}$ 04, jfr. skårgrød, *skjövrgrød.

[**skjulested**, no.], se Krist. Alm.[2] V. 146.413; „i mange af gårdene var der hemmelige rum, snart var de under gulvene, snart mellem med adgang fra loftet, men den adgang var da skjult . . . De blev brugt til at gemme brændevinstöjet i, når det ikke var i brug".

skjæg, no. *skeǩ et* (Als); — s. 271.25 a se Registr. 54; se bart; *fjæle-.

3. skjægge, no. en fisk, sletvarre, rhombus vulg., Kr. (Skagen).

skjæggemand, no. *sǩeqmań æn* (Hmr.).

skjæggemumse, no. skægget kvinde (SOVens.), se *mumse.

skjægning, no. *skeǩnəŋ æn* (Als), tagskæg; *skeǩnəŋsdråf*, tagdryp.

skjælben, no. *skeləbən* (Als), skjælbasse (s. d.).

skjælde, uo. *di skæls tit* (Als).

skjælfisk, no. kuller, gadus æglefinus, Kr. (Ribe og omegn).

skjændsel, no. „de kom i skændsel på kirkegården", JSaml.[3] VI. 341, skjændsmål (s. d.).

skjændsmund, no. „have en skiden skændsmund", JSaml.[3] VI. 318.

skjænkas, no. *skæŋkå̱·si* (Als), gave; *sǩæŋkas æn* (Sams).

skjænke, uo. *skeŋk* (Hmr.).

1. skjæppe, no. s. 275.29 b se: 1. så, såld III. 750.30 a; jfr. *lybsker.

3. skjæppe, uo. *sto il å skæp!* (Als), tjatte i vand, jfr. htysk schöpfen, øse.

2. -skjær, no. se *bart-.

4. skjære, uo. *skèə skæ, skå* el. *ska, skåən* el. *skåə; æ peə æ blöwn öwəskò, hań hæ skåə sæj i æ feŋə; skèə et gris*, gilde (Als), se *gjelde; „s- af" vestsl.), aflevere de færdige kniplinger, Fausb. Slægts Hist. 46; *skjæ̱r* (Taftebjærg, Sams), save træ over; tvist om at skære eller *klippe (s. d.).

skjære, no. se *rammel-i-, *skam-.

skjærekrabbe, no. *skæəkrab æn* (Sundev.), krabbe; den første del af ordet: mntsk schere, saks.

-skjærelse, no. se *inde-.

skjærer, no. se *krum-, *heste-.

skjærising, no. en fisk, platessa saxicola, Kr. (Skagen).

skjærme, uo. *sǩjøṟm* (gamle, SO. Vens.).

skjærsat, to. i leg: „nu er du s-", ɔ: sikker på at blive fanget (Sams).

skjærsu, no. „de æ son en skjesu·", ɔ: helvedeslarm; men nok også uo. „ka do't skje sy· imell dem?" (Salling), stifte fred, skære tvisten over.

skjært-terne, no. hætteternen er noget större end s-n, (således kaldet) fordi den „skjærter", har et skærende skrig, KrAnh. 112.274.

skjærtorsdag, no. se spadkål.

skjærvolie, no. se *hvid-.

1. skjæv, to. *skiəf* el. *sǩöw* (Als).

skjævmundet, to. de s-de folk, se Kr. XIII. 374, Am. Folkl. XVIII. 322.

skjævr, no. ni forskellige slags, se Eneström, Finvedborna 50 flg.; se *hul 225.10 b; s. 281.36 b jfr. Wh. Vlk. XVI. 316 flg., og især XX. 141 „Scheingeburt"; slgn Globus 63, s. 23: konge kryber gennem kos fødselsdele (Indien).

2. skjøde, uo. *skyr æn* (Hmr.), se †ejendom.

skjødsel, no. *sǩøsəl æn* (Als).

skjødskind, no. *skøskiń et* (Als), forklæde til grovt arbejde.

skjødtröje, no. KrAnh. 109.60, hørte til kvinders dragt.

skjönhed, no. „øwløs skjönhid" (Hanherred), utidig forfængelighed, se *overlods.

skjørn, no. se *skjövr.

skjørt, no. *sǩøt et* (Als), værger mod mare, II. 551.21 b; se *inder-.

skjøsk, to. *[ən li̥ə sǩøsk krik]* (SO. Vens.), sky krikke.

skjøtte(?), uo. „sket bold“ (Mols), spille bold.

skjövr, no. *skòrən å; å stowərt skòrən* (S. Sams), skår, snit med skærende redskab, jfr. skjårn; „æ skywr“, se JSaml.³· IV. 243.

skjövrgrød, no. *skywgrø* (Als), = skårgrød (s. d.).

sko, no. *skow i* (S. Sams); *skuə æn* (Als), jfr. *kjælling; de 12 par slidte sko, se Registr. 23; synsk III. 709.53 b flg.; djævel, bange for kælling, række hende et par fortjente sko på en lang stang, se *djævel 100.38 a, *sko, Wh.Vlk. IX. 189. 311, Tr. pop. XXVIII. 145. 217, Wesselski, Mönchslatein s. 27.22 m. m. henv., Chauvin II. 158.42, 195.20, Bugge, Norske Eventyr (1909) s. 28, Dahllöf, Storstyggen (1911) s. 1 flg.; se helsko; *nær æ sku æ få stuwər, tåvər ən əm læt* (vestj.), figurl.; „han er ett' næm o ta en bågsko op på“ (Sall.), ɔ: vanskelig at have med at göre, billedet fra hesten, der skos; *skobuwəst,* skobørste (Erritsø); sko kastes efter ligkiste, Bondeliv II. 116.

1. skolde, no. *skol* (Rødding, N. Slesv.), læs: populus albescens.

2. skolde, uo. *hañ hæ skolə sæj* (Als).

1. skole, no. se æsel III. 1155.43 a; skolehöjtid, se Thomasdag m. henv.; — s. 292.44 b, „börn går af s-“, jfr. Dania VI. 114, BSkr. 399, Tr. pop. XXIII. 323; se *dreng; jfr. *danse-.

skolekone, no. lærerens kone: *skulkwòn* el. *skulmada·mən* (Børgl., Vens.).

skolemester, no. *skòlmæstəri* best. (Taftebjærg, Sams).

skolme, uo. „en kund' begønd' o skolm' de jet fræ de åndt“, Aakjær, Johannes s. 18, skælne.

skomager, no. når man på *Luñ* marked tinger om prisen på et par stövler med s- fra Viborg, svarer han: *„føst ska dər peq; peq, læjər o umåq; ær æ dræŋ fleŋk, ska ha·n ha jæŋ skæleŋ, så blywər dər letələ o tijən o æ stöwlər!“* (Herning).

skorpionolie, no. *skòrpiònuli* (Søv.), tuberkulosemiddel, Isager, Folkeminder 5.

skorsten, no. jfr. „s-sdagen“, d. 2. Jan., samledes gårdmænd og husmænd på Helnæs hver for sig og gik omkring for at syne s-e, hvert sted dækkedes borde m. mad og drikke, KrAlm.²· IV. 97.342 (Fyn).

skorstenslyre, no. *skåstinslyr æn* (Hern.), skorstenspibe.

skot, no. „æ skot“ (*Als), dybet udenfor landgrunden.

skotrende, no. *skåtræj æn* (Vens.), rende af sten, zink, pap, hvor to hustage støder sammen.

skov, no. den vandrende, se Suhm S. I. 1. 100, Temme Pm. 7, Gr. Sagen II. 84; jfr. træ.

skovborre(?), no. fællesnavn for biller (Horsens).

skovdue, no. redebygning, se skade* III. 219.9 b.

skovl, no. mand, som kaldes „Bredskovl“, Kr. XIII. 233; se *eng-, *jærn-.

skovle, uo. *sköwl* (Als); *skòwl* eller *skywl* (Hmr.).

skovlhat, no. *skåwlhat* (Agersk.), höj hat, som f. eks. bruges ved jordefærd, jfr. *gudsbordshat; eng. shovelhat, præstehat.

skovmunding, no. indkørsel til skov (Silkeborg egn).

skovronde, no. *skåwroñ æn* (Erritsø), træløs sænkning i skov.

skovugle, no. otus vulgaris.

skrabnæse, no. *do hår nåk spel skråvniəs* (Hmr.), spillet kendes dog næppe.

skrabsammen, no. „riprap skrabsammen kompagni“ (*Als), blandet selskab.

skrafat, no. „lig nu dær, dit s-!, KrAnh. 118, skæo. til pige.

2. skral, to. *de slow skrål te* (vestj.), knapt.

2. skrald, no. se *pette-.

1. skralde, no. se ABr. 254 bill.

skraldertör, to. *højə æ skralətøt* (SOVens.), knastört.

skralderværk, no. *skralərværk de* (vestj.), dårligt gods.

skravindel, no. skæo., tværbøtte, umedgörlig person (Sall.), se skavændel.

skravle, uo. *æ höns gor o skrawlər* (Hern.), når de varsler blæst f. eks. ved at skrige.

2. skred, no. — 3) *no æ han da i skræj* (Hern.), ɔ: ved at komme.

1. skrede, no. skydelåge, se Kalkar, vinduesskræde, Aasen skreida, luge.

skridt, no. *de wa hæjsən nåwò, de va skræjt ij* (Erritsø), ɔ: det gik rask fra hånd; se *trin; *daglejer-.

skrift, no. *han snakər ætər æ skröwt* (Agersk.), taler fint; se *blod 47.14 b.

2. skrifte, no. stå oflentlig s-, se Fausb. Agersk. 40.

skriftehus, no. *æ skröwthus* (Hørup o. fl. st. Als), se skrifters.

skriftemål, no. i leg:
„hwa hå do syndet å brødt?"
— „a hå gjow i Ka'Mølles pøt".
„hwa hå' u gjow mier?"
— „a hå spilt oll Rais tier" (tjære).
„hwa hå 'u gjow waer?"
— „a hå sprungen øwer ed gjaer".
dommen: „Ais epo bakken, hog howet o i nakken!" (Randers); se bælte I.153.2 b, nonne m. henv., jfr. KrSkV. 300, Wh.Vlk. XXII. 186 flg.

skrig, no. kaste s- på, jfr. JSaml.[3] III. 13; nu siges *skri* (Hmr.).

skrige, uo. *skrik skrikə skreək skrekən* (Als).

skrimpel, no. skæo. asen, rad (Sall.).

skrimpen, to. *skrempən* (vestj.), kuldskjær, se krympen.

skrin, no. sat i havet i skrin, se kiste, tønde III. 934.51 b, jfr. Kr. XIII. 33, se *mark-.

skrive, uo. *a hå skrèwə brèwə, hå skrèwəð ə; no æ brèwə skrèwə; a hår ðlə wår skrèwən få nåwəð i men daw* (N. Sams).

1. **skroffel**, to. *æ is æ så møj skrofəlt;* også uo. *de skroflər* (Hmr.).

skrogand, no. *skråqœn̥ər* flt. (Tarm), anas boschas.

skrol, to. *skrol i æ hoi* (Als), vred.

skrolde, no. *skrål œn* (Erritsø), upålidelig fortælling.

skrot, no. små, valseformede kager af usyret rugbrødsdejg, börn bruger som pebernødder at spille om (*Als).

skrubbe, no. — 1) „træde s-r" (Vens.), se Hejmd. 17/5 13, jfr. *botte.

skruegjænge, no. *skrugoŋər* flt. (Holstebro), skal have været navn til ældre danske skillinger af störrelse som lybskere (s. d.) el. som 10 ørestykker.

skruepandet, to. *[skruwpañc]* (SO. Vens.), skørhovedet, tungsindig.

2. **skrumpe**, no. *skråmp œn,* tung trækasse med rum, hvori garnnöglerne lægges, når garn trendes (Vens.), til væv.

skrundt, to. *skront œn* (vestj.), lille læs af noget, jfr. rumpel.

3. **skrup**, no. — 3) f. eks. *ålskropəst,* ɔ: allerbedst (Hmr.).

skrup-ejlænder, no. sømandsnavn for Læsøbo.

1. **skruppe**, uo. „sorte potter" kunde revne i brændingen *o di ku skrop,* ɔ: give en knækkende lyd, når der f. eks. var frø i lermassen og der sprang fliser af (Stavskjær, Horne s. v. Varde).

1. **skrutte**, no. *hañ hæ fån æ skrot gåt fylt, hå nåwə i æ skrot* (Als).

2. **skrutter**, no. flt. store rødspætter, platessa vulg., Kr. (Frederiksh.).

skrylder, no. *skrylər* (Velling, vestj.), forfrossen, frygtsom.

skrædder, no. skrædderne gik forhen og tildels endnu rundt og syede for folk; de skulde trakteres godt med kaffe, selv råde for brændevinsflasken; indtil de nyere båndmål kom i brug (omkr. 1880), skulde man have rigeligt med papir, der kunde klippes ud til mål; s-ne nævnedes mand og mand imellem med tilnavne, i en snæver kreds fandtes: Peber-, Hop-, Lang-, Brygger-, Katrine-, Flyve-, Plov-, Nittel-, Ilder-, Grav-, Putskrædderen (SO. Vens.); stående s-, se torntræder; — den lamme s- på karls ryg på kirkegård, Kr. Bindest., Kølle II. nr. 23; gravminde over s- med saks og persejærn, Fausb. Agerskov 40; i ævent. 15 s-e, Kr. XII. 10.

skrædderål, no. lille tangnål, siphostoma typhle, Kr. (Hirtsholm).

skrælle, uo. *vel do skrel mæ di efəl?* (Als).

skræmme, no. „skræmm", KrAnh. 128, forkølelse.

skrænte, uo. glide ud: „han skrænted og faldt" (Læsø).

2. **skræppe**, no. se *hviske.

skræppeblad, no. *skræpəblåi* flt. (N. Sams).

skræve, uo. „do skröwe, som do sku gi syw mark i skat, å den ottend' i re pæng'" (Randers).

1. **skrævl**, no. *skræflər* flt. (Oksby), en slags træsandaler at gå i klitterne med.

skrål, no. se *græde.

-skrås, bio. se *langs-om-.

skud, no. se *dyr-, *mellem-.

skudtørv, no. se *fust-.

1. **skue**, uo. s- brudefolk, se Bondel. II.26.

1. **skuffe**, no. *skoflet œn* (Als); jfr. htsk schublade; i Herningegnen havde man 2 bordskuffer, den ene „brødskuffen" var delt i et större rum til brødet, et mindre til skeer, knive, gafler; den anden *æ biñtöjskof,* hvori man gemte strikketöjet; *lok di skof i* (Askov), ɔ: hold mund.

2. skulde, no. se *line-, *mejl-, *rød-.

skulder, no. jfr. *kaste II. 103.37 a, se III. 174.36 b.

skuldergrøde, no. *skålərgrø* (glds Hmr.), den, som lider deraf er *skålərgrow*, se skuldergroet.

skulle, uo. *æ ska, sku, skul* (Als).

skumsk, to. *skomsk* (Sall.), ondsindet; *skomskstræqə(r)* flt., stygge gerninger.

skuns, bio. *sköns får æ bruwəs* (Erritsø), skrås for brugsen.

skurken, to. utilpas efter svir (Mors, Hanh.).

skurvevap, no. *i Soñə hæ di jen nefə, va di kålə skorəvap* (Als), kork-elm, se niffer.

skvattenagle, no. *din skwatnawl!* (Hern.), skæo. til den der skvatter.

skvulpe, uo. *skvolp -ə -ə -ə* (Als), se skulpe.

skvætmølle, no. lille vandmølle til eget brug (Skanderup ved Skanderborg), værket har vandret hjul i et bækkeleje, lodret akse, der bærer og drejer den øverste møllesten; jfr. „skvaltkvarn", Fatab. I. Redogör. 14; skvatmølle, Kalk.; se skvatte.

3. sky, no. — **1)** i ævent. spörge sky om vej, Kr. XIII. 245. — **2)** op i æ skøj" (Lysgd h.), op i luften.

skyde, uo. *sky skyrə skøə skòt* (Als); s- for brudeskare, Bondeliv II. 22, for steg og suppe s. 31; se *blod 48.24 b; skyde på Gud, se Wh. Vlk. XVI. 177. 429, XXIII. 188.

skydehöjtid, no. skydegilde, se Marcus. Rødding s. 42.

1. skygge, no. *skok* el. *skøk* kastes af sol; men: *hañ gæk i skykə fòr æ mòl* (Als), i ly for regn; uo.: *æ træə skøkə øwər ə væj* (sts); — s. 317.36 b, alm. om s-, se ARw. V. 12 flg.; hvor s- falder, skat III. 235.5 a; træde lykke fra en ved at træde i ens skygge, DSt. 1912 s. 195.

3. skygge, uo. *de ka nåk vær, de skøqər* (Agersk.), ɔ: det tager sig ud.

skyklap, no. *skyklæbə* flt. (Als), jfr. ABr. 243 „Scheuklappen", sv. skygglap.

skyld, no. „han wild' ge mæ skillen" (Mols).

skylde, uo. *skøl -ər skølt skølt* (Hmr.).

skynde, uo. „men skend dæ så!" (Mols).

skyrte, uo. „det var Jomfru Rimmor hun skyrted hind hånd under skind", DgF. nr. 431. K. 22 s. 362 (Åbenråegn), mon ikke en fortidsdannelse af skyde, *skyr?* hun skød.

1. skytte, no. skyder gaffel af kæmpes hånd, KrJ. 82.

4. skytte, no. — **2)** *skøt* (Als), stigbord ved sluse.

sköjen, to. *ən sköjən dræŋ* (Als), uartig.

sköjert, no. en fisk, skrubben, platessa flesus, Kr. (Fanø, Manø).

2. skål, no. se 1. skal; skibstrolddom ved s-, jfr. ARw. XIII. 466; se *kuldsejle.

skålsætte, no. *skòlsèt å* (S. Sams), jydepotte: flad lerpande.

2. skår, no. *ska et* (Als); *næ di gæə ædə ska, så kåñ ət siəs frå dæñ jen æñ te dæñ òñən, te æ grès hæ grui* (sts), så utrolig frugtbar er jorden; „hon kå rej hende sko" (Mols), rede sit skår, göre sit arbejde; jfr. skjövr.

skåren, to. se *inde-, *milt-.

skårgrød, no. hos skovrideren på Lindbjærg bakke fik de grød til skårgildet, og når den kom på bordet, skulde udtrykkelig siges: „det var deres skår-, gildesgrød"; blev det ikke sagt, gjaldt gildet ikke og kunde kræves (Randersegn); se *skjulegrød, *skjövrgrød.

skårløben, to. udtryk om får på græs i slutn. af maj, når ulden var groet noget ud efter klipningen (Hern.).

skårman, no. *skårman* (Thy), skårmønning, = skårbalk (s. d.).

sladder, no. „s-en går for hver mands dör og ber om et lille stykke ostogbrød" (Randersegn), se sladdre.

sladderer, no. flt. *et pa slarərə* (Als), tøfler.

sladderhals, no. *slarəhals æn* (Als), brændevinsflaske, se sladderflaske.

sladderpose, no. pige, som fører sladder, „går med s-n": man hængte en papirspose på hende, uden at hun mærkede det, der var huller i bunden, at sladderen frit kunde løbe ud (Randersegn).

slag, no. — **3)** se Tis-eng. — **5)** *sla æn* (Sall.), vejspor. — **11)** *slaw et* (Als), indtægt i mark.

slagbue, no. vindue til at lukke op med 6 små glasruder i blyramme (Hern.).

slagdisk, no. *slawdesk* (Als), bord til at slå ud.

-slagen, to. se *gjæld-.

slags, no. se *fåre-, *ko-.

slange, no. se *orm.

slangeret, to. *slaŋərə i æ kråp* (Sall.), ledeløs.

slanner-i-danner, no. *slaŋər-i-daŋər æn* (vestj.).

slant, no. *slo slańt* (vestj.), drive, dovne, jfr. slunte.

slasset, to. *slasə* (vestj.), slatten.

slaveri, no. se 1. *lænke, tugthus; jfr. †reb.

slejeret, to. sæd siges at være *slæjərə* (Sams), når den, efter at have ligget en tid, sættes op, vel modsat stiv: blød.

slem, to. — 4) „blyw slem“ (*Als), få ondt; „slemmels“, ildebefindende.

slet, bio. *sleət il* (Als).

sli, no. *sli æn* (Als), suder, tinca vulg., Kr., jfr. htsk Schlei.

slibe, uo. *slif slifə sleəf slefən* (Als).

slidhalm, no. *æ slirhalm* (vestj.), rives af taget, når det er nytækket: det løse taghalm.

2. slik, no. se *atter-, *röv-.

slik-om-slægt, no. *ål de slek-om-slæjt* (N. Slesv.), ɔ: hele familien, men vistnok hånligt.

slinder, to. *slińər* (Viborg, Kolding), = slinger (s. d.), skal i Salling betyde: snedig.

slippe, uo. *slep -ər slop slopən* (Hmr.).

sloddertrunte, no. se sovsekande.

2. sloje, no. doven tøs, se KrAnh. 128.

slot, no. *et gaməlt slå* (Als); uden msker, Kr. XIII. 15, jfr. Rittersh. s. 25, Registr. 26; med indskr. s. 37; bygt på én dag, s. 94; under jord, s. 273.

slud, forstærkende tillæg: „han havde været så slud-uheldig at få leen for meget jordlagt“ (vestj.).

sludder, no. et kortspil med konger, knægte, damer, femmer, esser, syver, de andre kort lægges tilside; alle kort deles ud mellem de spillende; klør konge f. eks. spilles ud, idet spilleren siger: „kongen drager ud på jagt!“ den, som har klør knægt, fortsætter: „bagefter følger hans knægt“, så lægges knægten på; når klør-dame lægges på, siges: „fruen“; så kastes klørfem: „sender sin pige med!“ til esset siges: „kære ven“, og der sluttes med klør syv: „sludder!“ så er klørene ude og der fortsættes med en anden konge; den, som beholder sidste kort, bliver „sludderen“ (Randers).

sludderkile, no. *sluðərkil æn* (vestj.), bruges af træarbejdere, hvor en tap er bleven for lille til hullet.

3. slude, no. — 2) „for søen en støk sluri si skyld (Aakjær).

slud-rak, no. skældsord (Sams), „I skal ent kald wue bön få slurak!“

sluf-i-skeer, no. burde vel skrives: sluf-i-skjære.

sluge, uo. *sluk* el. *slyk, slykə slyək slòkən* (Als).

slugsk, to. grådig (vestj.).

2. slukke, no. *di slokə* (Als), om fodtöj, der er for stort.

3. slukke, uo.
slòk -ə slujt slujt (N. Sams), *å slòk låmpən;*
slòk -ə, slut el. *slòkəð, slut* el. *slòkəð* (Tunø);
hań hå slut ili (S. Sams);
slok -ə -ə -ə (Als).

slupvåjen, to. „han er s-“ (Mols), ɔ: har træskoene fulde af vand.

slurk, no. *slòrk æn* (Als).

slutskede, no. se Kück 117 „Slutschê“.

slyde, no. *e kist* (s. d.) *ə yńə ə slyə* (rundhugne stænger); *e jòl æ òwə ə slyə, om dər æ loə yńər ən* (Als); jfr. hjold, lo.

-slæber, no. se *høst-.

1. slæde, uo. *hań va u å kyr o slæj* (Als); jfr. *rysse.

slægt, no. se *slik-om-.

slænge, uo. *slæŋ* (Helgenæs), kaste.

slöjfe, no. *sløf æn* (Elsted); *ən slæf a no guə boŋ; slæfən sku seð liq onə mi håq* (Mols).

slør, no. se *brude-.

8. sløv, no. *gyjər ən slöw i æ mark* (Herning), gå en tur ud i marken spaserende.

slå, uo.
slå -ər sluw slawən (Hmr.);
slåə slèə, sloə el. *slòw, slawən* el. *slan* (Als);
a ska slo dæ o di kiəv, te do ska spøt ən tæń (Sall.); *Lærər Hansən å æ byklåk, di har ət jænsən, di slår i hwær kutiər* (Ribe); slå omkap med djævel, Kr. Bindest. Kølle II. nr. 27.

slåen, no. *sloər* (Erritsø).

smage, uo. *smak -ə smakt smakt* (Als).

smal, to. *smal* itk. *smalt* (Als).

smatte, uo. „man smattede ler på

fra begge sider", KrAnh. 110.63; varsel ved at kaste skindlap, se III. 259.16 b.

smed, no. *seð o æ smæjs sæð* (Vejen), ɔ: en ringe plads; „Villand smed", KrS. IV. 7, jfr. Velent smed, Didr. Berns S. k. 19 flg., se Köhl. KS. I. 120, Folkl. VII. 259, XIX. 41; „Wailand's Pond", GML. III. 129; smedens Mortensgilde, DSt. 1904 s. 225; s- og syndflod, se III. 704.27 b, skæmtehistorien, Kr. XIII. 286, jfr. Chaucer, Canterb. Tales, The Millers T. v. 3773 flg. — **4**) et insekt. — **5**) en troldkælling af krudt (*Als); jfr. *bødker.

smedesvend, no. skal en terneart kaldes (Lönborg Kl.).

smelte, uo. *smælt -ə, smolt* el. *smålt, smoltən* (Als).

2. smid, no. *smir* (Hmr.); *ær 'ən i smir?* ɔ: i ret vinkel (Hmr.), sagtens for smig, se smigestok.

3. smid, no. *sme et* (Als), et kast.

1. smide, uo. *smi smirə smeə smet* (Als); *vi smirə et træ,* fælder et træ, jfr. kytte.

2. smide, uo. også no. klister af råmælk, hvormed brød overstryges for at blive blanke ved bagning (Læsø).

smidekage, no. en samsingsk kage, omtrent en tomme tyk, en alen i omkreds.

1. smitte, uo. *smet* (Hmr.).

2. smitte, uo. „mi fud den smitted" (Mols).

smok, no. *ska vi il ha ət smòk miə?* (Als), et sug tobak, en pibe til, jfr. smakke.

smugler, no. se fremdeles KrAlm.[2] V. 146, FrRA. IV. 143, JSaml.[3] III. 97.

4. smule, no. „å ha smul' o e" (*Als), lyst til det.

smulte, uo. fiskerne ventede, „at dagmejen (-mildingen) skulde komme og smulte søen af", KrAnh. 16.29, göre søen smulere, se smul.

smuppe, uo. — **2**) *smop æk* (Brande s.), = *glås* (Hern.).

smut, no. se vejrkjælling.

smyge, uo. *de gæə smykən* (Als), strygende.

2. smykke, uo. *a blew smekəð* (Mols).

smækkes, bio. *hun gor smækəs* (vestj.), rask; *ən smækəs piq* (Hern.), slank.

smække-sene, no. *smæk-sen æn* (vestj.), elastisk snor, noget der smækker.

smærte, no. se sten-.

smøge, no. *smèw æn* (N. Sams); *smyk æn* (Als), = rgsm., se 1. smutte; „smøwe", lille, snæver dal (Roum ved Hobro).

smör, no. *smö de* (Als); „æ fæk en bles' med smör i" (Als), til fortæring: en blære; pyntet s- ved gilde, Bondeliv II. 11; besværg. for at skaffe s-, se Kr. Anh. 114.91; heksesmör, se *blod 48.29 b; — s. 413.20 b: brede s- med tommel, se Crief, Its Traditions (1881) 215, Campbell Waifs & Strays of Celt. Trad. V. (1895) 132; ved velvillig meddelelse fra hr. konservator H. P. Hansen, Herning, har jeg fået bekræftet, at gamle kvinder i Vestj. også har gjort det.

[**smörbuk**, no.] se Registr. 135.

smöre, uo.

smer -ə smur smur (N. Sams);
smðər smuər smuər (S. Sams);
smð smö smu smuə (Als);
væn də smö gåt, dæn kö gåt (Als).

smöreplade, no. se sål.

smörflynder, no. en fisk, mareflynder, platessa microcephalus, Kr. (Hirtsholm).

smörkrukke, no. se *björn 43.18 b.

smörret, to. — **2**) snavset (*Als).

smörurt, no. *smærurtər* flt. (NSams).

1. små, to. *I ska tå òw di smæst* (SSams), de mindste.

småkram, no. *gi smokraməð* (Mols), småkreaturer.

1. snabe, no. se snapsting.

snage, no. *snaw æn* (Klakring, Bjerre h.), smøge mellem to huse.

snak, no. *han æ gue te o sæt æ snak fræ· sæ* (Salling), ɔ: taler godt for sig.

snaps, no. se storskjøde; „fattige mands s-", se Dania V. 17. 88, VI. 1.

snapsting, no. nævnes uden forklaring, Krist. Anholt 95.33; *snawsteŋ* (Ølgod).

1. snare, uo. *de ku snår et så let* (Hern.), afkorte tiden.

snav, bio. „snaw" (*Als), flink, hurtig.

1. sne, no. *dær æ möjə* eller *möjəl sniə;* „dæ wa lidt sni ino· hes å hær" (Mols); *de bre sne, de gi ğan tøvæjr* (nord for Skanderborg), store faldende sneflager?

April snø leqər æ smör o æ brø,
mən Maj snø lignes ve gul rø;
Motənsdaw mo I mæ veńt,
komər a et far leqər a ywlmån få jæ dar (Herning);

se *kirke 258.16 b.

2. sne, uo. for Hmr. rettes til *snø -ər snøj snøj; sneə sneə, snei* el. *sniə* el. *sni, snei* (Als).

snedkerlus, no. kile, som skal tætte unöjagtig sammensinkning i snedkerarbejde (Askov); alle slige kiler eller lapper på træarbejde kaldes lus (Sæll.).

snedse, uo. *snæjs* (Erritsø), klippe grene af træ; give en en irettesættelse, jfr. snibbe.

snefog, no. *snefòk* (Kejnæs).

[Snehvide, no.] se Gr. KM. 53, jfr. Registr. 120, Klavs Berntsen II. 105, Maurer Isl. S. 280, Arnas. II. 391 flg., Rittersh. 118 flg., Moe Event. Sagn 642. 646, Macculloch 34 flg., jfr. E. Böklen, Schneewitchenstudien 1910.

snehöne, no. „en lille, grå snefugl“, KrAnh. 113 øv., forskellig fra „snekokken“.

snel, to. *snæl vilər viləst* (Agersk.), se vildere; *snælər* el. *vilər* (Bovlund).

snerpe, no. en lille fisk, dobbelt så lang som en hundestejle (*Als).

snes, no. se *tallie.

snese, uo. i „bindestuen“ kan man give sig til at snese om en kæreste; den, som binder en pind af, siger 1, den næste 2 og således bliver man ved til 20, og den, som når 20, får kæresten; — eller også kan én tælle og hver, som binder af, siger „pind“; den, der så fylder tallet, der er bestemt og som kun tælleren véd hvad er, får kæresten; således kan man snese om pebernødder; *o snes huńər o jæn:* den, som siger „pind“ efter at 100 er fuldt, bliver „konge“, som så udnævner sine embedsmænd, der udfører hans befalinger; en kan dömmes til at „kigge stjærner“, en pige til at kysse en karl, adlydes ej befalingen, ventes til man *leqər si huwəs,* så gennemføres ordren med det gode el. med det onde; börn sneser ligeså: 10 pinde præst, 15 provst, 20 bisp, 25 konge, 30 kejser, 35 pave: *æ paw blöw dæń viləst a dəm hwæjæn* (vestj.).

snige, uo. „drengen sneg tobak fra faderen“, Kr. Anh. 25.53, fravendte hemmelig, stjal.

1. sno, uo. *snoə, snoa* el. *snæə, snoi snoi; hań snæ reəf,* snor tækkereb; *hań snuə sæj rońt* (Als).

2. sno, no. — 4) håndtag, vinde på slibesten (Vejle?).

snog, no. stål, kastet blandt snoge, forvandler dem til læderpenge, KrS. III. 429.04.

1. snorke, no. „nåwn å dom wa gon i snork“ (Mols), om grisens tarme.

3. snorke, uo. *snark* (Als); *læ ham så snork å·p* (Lem), tage skade for hjemgæld, om en, der sagde nej, skönt han gerne vilde, jfr. snøkke; jætten Skrymir der s-r, se DSt. (1910) s. 158.

snottelpande, no. flad pande med stjært, FrRA. I. 42.3.

snottet, to. *snåtə* (Als), drukken.

1. snup, no. se *lyse-.

2. snup, no. *[snop]* (*Als), slukøret.

snupdug, no. *æ podə min snopduk i æ fek* (Als).

snurre, uo. *snor* el. *snòr* (Als).

snussi, uo. „ræven går og snyssier“ (Himmerl.).

1. snyde, uo. *sny snyrə snøə snòt* (Als).

snyller, to. *no æ han snølər* (Varde egn), galhovedet.

snylre, uo. *do ka snår snølər dærhen* (Hern.), smutte.

snøffel, no. *æn snefəl* (vestj.), påtrængende, snedig person; *Snefəlkatri·n,* øgenavn, jfr. snaffel.

snøffelsk, to. *snefəlsk* (vestj.), snedig, omkring snusende.

snøfle, uo. *hwa kåm han snefləń atər?* (vestj.), hvad snuste han omkring efter.

snøftegræde, uo. *hun snöwtgræðər kon* (Fövling ved Holsted), om forstilt gråd.

1. snøg, to. *da wa do ən snøq,* (glds Ormslev ved Århus), du var også den rette, ironisk.

snøkke, uo. snuse (Als).

2. snöre, uo *snær -ər snær snær* (Hmr.).

snöws, no. — 2) *do skul ha din snöws sååt* (vestslesv.), samlet, lukket sækkens åbning.

snövse, uo. *ha snòwsə do få?* (S. Sams), hvad flæber du for?

so, no. *suə æn* (Als); — s. 450.30 a, jfr. Addy 18; — s. 450.36 a, se endnu Storak. 91.121, Fatab. III. 128; — kalde hjælpende

so til sig ved tanken, Kr. XIII. 121. — 3) börneleg, se stanto, jfr. Wh. Vlk. XIX. 417.2. — 4) *Sǫrən fæk æ sòw ina·t* (n. f. Fredericia), ɔ: han fik fissemanden på taget, jfr. stoddermand*; se *hav-, *kul-, *lutte-.

2. sod, no. *suə de* (Als).

sodde, no. *sorər* flt. (vestslesv.).

sodstang, no. se *sortstang.

sol, no. *suəl æn* (Als); „det bedste menneske under den kristne s-“, KrAnh. 125.51; „jævne sole“ s. 68.43 forklares s. 84.93 = klare vanskelige ting; — skyde mod sol, III. 345.14 b; spörge s- om vej, Kr. XIII. 245; drejes med, mod sol, se *møllesten, rundt*; spor af s-dyrkelse i Norge, DSt. 1905 s. 115.

solbider, no. söndag den $^{12}/_{9}$ 09 sås kort efter solnedgang et lysfænomén; mens den vestlige himmel endnu var rød, skød på himlen i SO. stråler tilvejrs, som om der i horizonten under et skylag havde stået et lysende himmellegeme, nogle fiskere her kaldte synet for en „solbider“, Dagbl. $^{15}/_{9}$ 09 (Bønnerup ved Grenå).

solbænk, no. se vandbrædt.

solbær, no. *sålbæ* (Als).

soldat, no. se endnu Kr. Alm.$^{2.}$ V. 152; tyske soldaterviser fra 1864, se Wh. Vlk. XXII. 284.

solplet, no. *sålplæt æn -ə* (Als), fregne (s. d.).

solring, no. se Fatab. V 10 bill.

solskin, no. *sålsken* (Als).

solskive, no. se Fatab. V. 6 bill.

solskudt, tf. „mange af de gamle blev gruelig s-, og skindet gik af deres næser“, KrAnh. 19, ɔ: ansigtshuden sveden af solen.

solspætte, no. *sålspæde* flt. (Als), fregne.

solstråle, no. hænge handsker på, Günter I. 159, II. 105. 173, Delehaye 51; klatre på s- over mur, Günter II. 17. 105 i Helgenlegender.

som, bindeo. *hań æ gamlə som æ, æ möjə stö som æ; vi löfə meə som vi ræńə; Frǫrək æ dåk ælə som æ* (Als), dog bruges også: end.

sommeke, no. ålekvabbe, zoarces, Kr. (Rgk. Fjords nordl. del).

sommer, no. „prise s-“, ɔ: vade med bare ben, ikke bruge stövler, Kr. Anholt 16.28; „ride s- i by“ (Als), se Globus 75 s. 359 i en anm. af Bondeliv ved A. Lorenzen.

sommerdolde, no. *soməridål æn* (Hern.), hvid vipstjært, motacilla alba.

sorg, no. *såru* (Ørsted, Rougsø h.).

sort, to. fk. *soət soat suat;* itk. *soət* el. *sot, svåt, svat* el. *sort* (Als); *ən suat kaninəkən* (sts); *ən suwərt kòw, å swòrt foər* (N. Sams); *swòt* (Tunø).

sortand, no. *swåtæńər* flt. (Hern.), blishöns, fulica atra.

sorte Margrete, no. se Margretesdag.

sortenpuger, no. „swortenpugeren“, en art edderfugl, KrAnh. 112.74.

sorteper, no. kortspillet; „Schwarzer Peter“ er et djævlenavn, se Urqu. V. 243.

sorte træsko, no. flt. kaldes langovrede træsko (Himmerl.).

sortspad, no. *svatspaj* (Als), blodsuppe, se sortsuppe.

sortstang, no. *sǫrtstaŋ ↄn* (Agersk.), = sodstang 1.

soskinke, no. *soskeŋk et* (Als), = rgsm.

sotkjæp, no. se Sprogforeningens Almanak 1910 s. 73, hvor trykfejlen „sætkjæp“ må rettes, jfr. *trykkjæp, se so 3.

sove, uo. *sòw -ə -ə -ə* (Als); s- fra møde med elskerinde, JM. 37, jfr. Wh. Vlk. XXI. 161 flg., sövnprønne; — s. 472.28 a hugorm i sovende, se *firben, jfr. NINotes V. 196.545, Jacobs More Celtic FT. s. 67; — s. 472.40 a helt hos sovende heltinde, Kr. XIII. 28.

sovedrik, no. se *drik 106.4 b, jfr. Kr. XII. 6.

Sovstrup, no. se *by 79.53 b.

spad, no. *spaj* best. *spajə* (NSams), stærk kødsuppe; se *sort-.

spade, no. *spåj æn* (Ørsted, Rougsø h.); *spąi æn spajə* (Als); s- skal sættes ind aften, ellers kan underjordiske bruge mskers kraft (Randers); *nær jæŋ komər te jæŋ o ən gåð, jæŋ mæ ən skòwl o jæŋ mæ ən spå, mon så jæŋ ka ǧør jæn nòwən skå?* (vestj.), jfr. Ammundsen, S. Kierkegaards Ungdom (1912) s. 116.

spagne, uo. *spaqən* (Vens.), tæmme, göre spag.

spand, no. *spaŋ* best. *spajən* (Ørsted, Rougsø h.); *spań* el. *spåń æn -ń* (Als), *han æ guwə te o målk i hans æjən spań* (vestj.), ɔ: søge sin egen fordel; se *blik-.

Spaniefarer, no. en fisk, skjærising, platessa saxicola, Kr. (Hirtshals).

Spanien, no. gade i Århus.

spanrem, no. *spanrem æn* (Askov, vel alm.), remmen, hvormed skomageren holder sit arbejde fast, jfr. htsk spannriemen.

spansk, to. se *gasse; „s-bedekød", tysk vittighed = hundekød (s.d.), jfr. *spensk.

spanskrør, no. *spånskręər å* (NSams).

specie, no. en *falskmønter fra Hulehöj, Blegind s., kaldtes „Speciemanden", se DFM. I. 85 anm. 8.

spejl, no. se ARw. V. 21 flg.; s-e og kranse i gildeshus over brudefolks hoveder, Bondel. II. 10.

spejt, uo. se *spy.

spensk (?), to. i udtr.: „snak s-", tale rigsm. (Sall.), jfr. Kalk. IV.52.36 b: spænsgrön.

spid, no. i ældre tid alm. i velstående hjem (Herning).

1. spids, no. — 5) en slags sorte potter med krave, som til at sætte i hul på komfur kaldtes *spesər* (Øse v. Varde), vel på grund af deres tilspidsede bund.

spidse, uo. „s- en pen" (*Als), skære en fjerpen; „s- i", se udstikker.

spidshammer, no. se *skiferøkse.

spidsmus, no. jfr. svale III. 661.28 b.

spidsvakker, to. skjælmsk (*Als).

spigertønde, no. se GrimmRA. 699.

spil, no. — 3) se *ande-, *bro-, *gåse-. — 5) se *dreje-.

spille, uo. *spel -ər spel spel* (Hmr.); s. 488.40 „elfve-leken", se Norlind, Folkl. 125 flg., jfr. Gr. KM. 8, flöjte.

spillemand, no. börnerim, se Fausb. Agersk. 44; til ham går en s-skop rundt ved gilder, se Marcussen, Rødding 101.

spiltåbelig, to. *speltåvələ* (vestj.), om dyr, heste der slår op, kvæg som render løs.

spinde, uo. *spiň spiňə, spaňt* eller *spǫňt, spoňən* (Als); „så spandt sydøst op med en storm", Krist. Anholt 17.29; s. 491.20 a jfr. *kokkehoved; — s. 492.10 a „Spindebanke", jfr. Bartsch I. 127. 148 „Spinnberg"; s- tobak, se tugthus.

spindehjul, no. jfr. ABr. 227 „Spinnstube".

spindekone, no. *spiňəkon* el. *-kun* flt. *-ə* (Als), edderkop.

spindekrog, no. = håndten (Mols).

spindelvævssommer, no. *spiňvöwsomə* (Als), efterår; jfr. Addy 117, St. Luke's summer.

spirantkram, no. = spirantværk (Vejle egn).

spirhå, no. en fisk, pighaj, acanthias vulg., Kr.

spiritus salig, no. der udleveres fra apotheket: spiritus salis.

spise, uo. *spisəň* (Als); brudefolk spiser sammen, Bondeliv II. 28; anretningen var simpel, de spiste sælkød på teglsten", KrAnh. 24.53.

spjarris, no. *spjaris* (vestj.), vulva, se spurv 2.

spjattemand, no. en trekløvet kvist, hvormed der, når man lavede rugmelsgrød, rørtes rundt i vandet, mens melet dryssedes i (Lysgd h.).

spjæld, no. *spjåəl æn* (Als), båndvæv, jfr. ABr. 238, Globus 69.12.

splind, no. *spleəň æn* (Als), udkløvet brændestykke.

spoge, uo. *spǫq* (vestj.), bulne ud i brændingen, om teglsten.

spole, no. se *lejre-.

spor, no. se *lykke.

sporejærn, no. *spowrjan* (vestj.), penis, jfr. *læderbor.

spoten (?), no. *i spǫdən* eller *spǫn* (Als), i galop, jfr. spo.

sprade, uo. *nåwən tu te å bååə håp å spraj* (Mols).

spragl, to. *[sprakəl]* (Als), spraglet, jfr. *sprentet.

spregter, no. „en blev kaldt s-en", ɔ: praleren, KrAnh. 7.8.

sprentet, to. spraglet (Als).

spret, uo. se spræette.

spring, no. *sprøŋ; dær æ sprøŋ i æ rörə* (Als), spring i roerne; *sprøŋər* flt. (vestj.), skud, aflæggere på planter; se *hare-.

springe, uo. *spreŋ -ər sproŋ sproŋən* (Hmr.); *spreŋ spreŋə spraŋ sproŋən* (Als).

sprinteret, to. spraglet (*Als).

sprutte, no. blød kage, bagt i fedt (Sams).

2. sprække, uo. *spræk -ər sprat sprat* trans.; *spræk, -ər* el. *sprok, sprokən* intr. (Hmr.). — 2) *spræk ǫp* (NSams), skære syning op.

sprækkekringle, no. *sprækkreŋlər* flt., rugmelskringler, der bages samtidig med rugbrødene, de revner rundt om siden.

spræengrod, no. se hugorm I. 665.20 b.

1. sprøller, to. *sprylər* (Erritsø).

spuns, no. *spońs et* (Als), lille, rund bimpel.

spurv, no. — 2) se *spjarris, jfr. *blå-, *edder-, *præste-, *synge-, *vand-.

spurvegilde, no. jfr. ABr. 206, gårdmand skulde til herskabet årlig levere 120 spurvehoveder, halvgårdmand 80, husmand 60.

spy, uo. *spej -ər spej spejə* (Hmr.); „så blev jeg så syg, at jeg spejt tre gange på hjemvejen", KrAnh. 78.76.

spyd, no. se *tromme-.

spædlys, no. *sperlys æn* (Herning, glds).

1. spænd, no. — 4) jfr. Frazer, Early Hist. of Kingship 104.

2. spænde, uo. *spæṅ -ə spænt spænt; hań kå ent spæṅ hans bòwsər ino·* (S. Sams), knappe.

spændtræ, no. „garnene blev sat i et s-", KrAnh. 16.29.

spøge, uo. *spøq* (SSams), føre løs tale.

spörgsmål, no. skaffe svar på 3 s-, KrJ. 124 flg., se Registr. 68.

spå, uo. *spuwə -r spuwə spuwə* (Hmr.).

[**spåkvist**, no.] se pilegren.

spåmand, no. se Jón Krukk, Arnas. I. 438 „krukkspá", Thorkels. 213 flg., jfr. Sybille.

stad, no. se *fri-.

2. stag, no. — 1) hælkomstag, læs: hælsomstæg, se *stæg.

2. stage, no. se *bånd-, *Peder Hjorts-.

1. stak, no. kornhæs (SSams), se *bund-

stakkel, no. — 1. 2) *stakəl i* el. *æn* (N. Sams); — 5) *de æ såmö·jr ən sødə stakəl! sikə da ət pa smo staklə dæ komər! de vår så mö·jr ət lilə grom pik, di ańə bön vår åsə nåwə grom staklər, mən hun vår ili·vəl dæń viləst* (Bovlund, Agerskov; Gram, Sønderj.), kælenavn til småbörn.

stakkelsfjæl, no. se *løbefjæl, *rakkertavle, *stodderfjæl, *ægtpind.

stakket, to. *stakənhorə* (SOVens.), med kort hår; se 3. kort.

stald. no. *stal* el. *stol æn* (Als); nybygget stald vies af heksemester, KrS. VII. 219.767.

stallesengested, no. *staləsæŋəstæj et* (Bovlund), fritstående, løst sengested til forskel fra alkoveseng, jfr. stabelseng.

1. stande, uo. *ståń; æ sajlə hań ska hå æ sel ståńə* (Als), sadleren, saddelmageren, skal ha seletöjet gjort i stand.

2. stande, uo. „en gammel kone, som standede ham op og sagde", Krist. Anh. 17.29, rejste sig, se stå.

standerlegs, no. jfr. Marcussen, Rødding s. 40.

stang, no. se *Sankt Povlsaften; jfr. *hamle-, *lejre-, *sort-, vippe-.

stante, uo. *ståńt sæ* (Als), pynte sig.

stanto, no. jfr. so III. 451.7 a flg.

startue, no. *statu æn* (Notmark, Als).

stav, no. s. 541.28 b: guld gemt i s-, jfr. Bartsch I. 451, Günter, Christl. Legende des Abendlandes s. 71 flg., Don Quijote II. 45.

stavn, no. *æ stawn* (Als), stamparcel af gård; *æ nawn følər æ stawn* (Agersk.), se *bo-.

Stavning, no. landsby ved Skjærn; *Stawnəŋbo*, person fra S- (vestj.).

stavr, no. *stawr i* (NSams), kun om pæl i ålegård; på land altid: pæl.

stavre, uo. *stawə -rə* (Als), sætte gærdestavre.

stavret, to. *sto stawræt* (vestj.), lige op og ned.

sted, no. se *brud-, *drant-, *land-, *lande-, *skjule-.

1. stede, uo. *byk stæjə dræŋə te Senthansdaw* (Erritsø), ɔ: skyder nye skud, se rugdreng.

stede (?), uo. „når han så hornfisken, sagde han: stee stee! ɔ: skod tilbage", Kr. Anh. 16.28, jfr. s. 19 „de fik båden stæi", skoddet tilbage.

Steffen, no. se *gammel-.

steg, no. hilses med skud ved bryllup, Bondel. II. 31, se *mad; jfr. *hunde-.

stegt, to. se *for-.

stejl, to. *et stekəlt bjæə* (Als), en stejl skrænt.

4. stejle, no. skjule sig på s-hjulet, Fausb. Agersk. 39.

stelde (?), no. „æ møller sad godt i stell" (?) (*Als), ɔ: var velhavende.

2. stemt, se im-.

sten, no. „han stryger stien mæ den fræhånds skank", Aakj., ɔ: er skævbenet; — s. 551.39 a: „brede s-", jfr. Kück 25 anm.; —13 b: i hav ved fredslutning, Müller Saxo s. 755.8 f. n., Urquell V. 210; —21 b: lugter frisk brød, jfr. DFM. I. 100. 104. 105. 106. 108. 109. 111; slgn s. 112: vender sig, når der bages pandekager (Sønderborg); — s. 552.36 a: Helenes s-, DFM. I. 100.32 (Tisvilde); — s. 552.49 a: „æ grå sten" (Jegindø), kastet

af kæmpe, DFM. I. 106; — s. 553.3 a: jfr. Troshøw, DFM. I. 114, ved Frederiksborg landevej; —40 a: s- må ej flyttes, jfr. DFM. I. 104.833. 936 (Væggerløse s., Låland); Glavendrup st. (Skamby, Fyn); 109.35 (Vellev, Viborg); — 555.20 b: se terre, jfr. Wh. Vlk. XVII. 85, XXI. 274; —2 b: forstenet mand, DFM. I. 109.41 (Bidstrup, Viborg); — s. 554.13 b: jfr. Gunners s- (Væggerløse, Bøtø), hvor stork henter börn, DFM. I. 104; — sten trilles ned fra höj af bjærgfolk, DFM. I. 111.38 (Ramme s., Rkb.); se *divel-, *jærn-, *maj-, *tyve-.

stenhave, no. *stènhaw* (S. Sams), stendige.

stenløben, to. „han var så s-, at det virkede ikke“, KrAnh. 60, hård, uimodtagelig.

stente, uo. *stæn̈təndəs hor* (Hmr.), så hårdt, at det springer ved behandling.

steppe, uo. hesten *stæpər* (Erritsø), løfter benene höjt, jfr. kokketrin 2; nyt ord.

3. sti, no. *sti æn* (Als), se *degne-.

stiffader, no. *stifar* (Als).

2. stige, no. *stèj i* (N. Sams); heks bundet fast på s- og kastet i ild, JSaml.[3] II. 233, VI. 349.

stikke, uo. *stek -ər stok stokən* (Hmr.); *stekə, stekə böw!* (vestj.), siges, når man kildrer et lille barn; „stikke igjen“, jfr. Bartsch I. 141.69, 185.31, Alfanas. I. 169, Ralston, Russ. Ft. 239, Tr. pop. XXIII. 51, XXVII. 222, Kunos Tyrk. M. 99. 117. 126. 165. 315, Köhl. KS. I. 470 flg.; jfr. pregle.

stikkekniv, no. *stekknyw i* (SOVens), kniv, som slagtere bruger; *æ stekknyw* (vestj.), penis.

stikkelsbær, no. *stekəlsp æn -bər* (Erritsø), se *katte-.

stile, no. se *stæle, jfr. *malurt.

2. stille, to. se *dam-.

3. stille, uo. s. 567.30 b: stille blod, Bartsch II. 318. 371, se *blod 48.5 b.

stille uge, no. se hvide tirsdag, Festskr. 520.

2. stimmel, no. træværket i et bindingsværkshus (vestj.); „enhver skar sine strömper af ved ankelen og gik med dem til s-, ɔ: de bare strömpeskafter“, KrAnh. 16.28: „dær bløw æ stimmel såt te mæ“ (Aakj.), ɔ: der blev jeg født.

stind, to. *æ æ' så stin̈, di ka knæp ən låp o mi lyw* (NSlesv.), ɔ: så forspist.

1. stinde, no. *stin̈* (Hmr.), bygkorn på öje, se stent 2.

2. stinde, uo. *han̈ kån̈ ålə stin̈ ət riəf* (Als), om den magtesløse.

stindelig, bio. *dær æ steñələ möj* (Lindeballe, Vejle), rigelig meget.

stings, to. *støŋs* (Herning), hastig stødt, vred; *han æ blöwən støŋs.*

stinke, uo. *støŋk -ə staŋk stoŋkən* (Als).

1. stippe, no. *step æn* (Ølgod).

2. stive, uo. *væt sywən̈ då ska di stywəs* (Als), skal de levende hegn skæres ned, jfr. *straffe.

stivelse, no. se amdam, *kartoffel.

stjab, no. — 2) *do ə ən seə* (sær), *ən fæj stjaf* (Als); også uo. *do stæ å stjafə;* jfr. tjavet, tjavlig, tjævse.

stjamp, no. *stjamp æn, do stæə å stjampə; ən stjampskiə* (Als).

stjege (?), uo. *stjeq te jej* (Læsø), smile, småle.

stjæle, uo. *stèl stæl stòl stòl* (Als); se *hus 229.15 b m. henv.; flæsk stjæles fastelavnsmandag (s. d.); grødgryde (Bondeliv 244) el. kaffekedel nyårsaften, jfr. ARw. X. 156, brændselet til Mortensdagsbålet; se *dværg 114.28 b.

stjærn, no. *stjæn* eller *stjön* (Als); koge kallun på s-en af en oksehud, KrS. IV. 132.95.

stjærne, no. *stjæn* el. *stæn* el. *stean* (Als); *de va ən stjæn dæ skyə sæj,* ɔ: stjærneskud; *stjæn æn* (N. Sams).

stjærnefolk, no. to börn med en skjorte over og en hat af papir med mange gyldne billeder kom og spurgte, om de måtte „synge med stjærne“; når dette tillades, det var en fest for husets börn, kommer de ind med stjærnen, der sædvanlig næsten er af samme höjde som de selv, med 4 takker, overklistret med papir og forsynet med mange billeder; lyset i stjærnen tændes og alle andre slukkes; derpå synger de under idelig omdrejning af stjærnen frem og tilbage en dansk sang om Kristi fødsel, Herodes, hyrderne, de hellige tre kongers stjærne, som de selv forestiller; tilsidst går de omkring med tallerkenen og ender med en taksigelse, som de desværre har forøget med en slutningssang efter et omrejsende tysk selskab, der 1820 forestillede de 4 årstider (*Als); jfr. Norlind, Svensk Folklore 285, viserne og skuespillet.

stjærnegod, to. *de æ no stjærne gåt kram* (vestj.), overmåde godt.

stjært, no. *skạrt* (S. Sams). — 2) også Fjolde. — 4) drejestang på stubmølle; *stjåt* (glds Tunø); *stjaət æn* (Als).

stodderfjæl, no. se tigger III. 794.31 a, jfr. stakkelsfjæl.

stoddermand, no. se fissemand*, *so 4.

stoge, uo. „no gor 'et så stogend'“, Aakjær.

stok, no. på 35 lispund jærn, Krist. XIII. 177, jfr. Registr. 143; en kommersleg „stokken ligger“, Kr. Börner. 500.69; se *hare-, *knoppe-, *pikke-.

stol, no. *stuəl æn* (Als); se *due-.

stole, uo. *stuəl* eller *stọl* nt. *æ stol* (Als).

stoppe, uo. se *atter-.

stor, to. *stụə* itk. *stụət* flt. *stụə stọ̈r stöst* (S. Hald, Støvring, Havbro, Årdestr.); *stowər stòwərt stòwə; stọ̈ər stöst* (SSams); *stọə -t stọə; stẹər stest* (N. Sams); *å stọə stek; de stek æ stọərt* (N. Sams); *stoa* itk. *stoat* (Als), jfr. storens; stor gör sig lille, se II. 428.27 b, jfr. Benfey Pantschat. I. 116 flg. m. m. henv.; se bröle-.

storagtig, to. *stòrajdə* (SSams), hovmodig.

store bededag, no. person, født s-, kan ej forhekses, KrAnh. 61.29.

storens, to. *di stòrəns* (SSams), de fornemme, se stor 5.

storhjærtet, to. *stuəjạtə* (Als).

stork, no. om s- siges „han“ (NSlesv.);

dər ær i mañ i i mụəs
mæ ən pa rọ̀ hụəs,
wel do hå ə å wiə,
så wel a sèj dæ ə!
(Ørby, Sams);

„vi bor, hvor s-en bygger på skorsten og vender hale i vester“, Kr. XIII. 204; „storke stene“, se Fausb. Agersk. 49.

storm, no. jfr. *Dansker; forstærkende tillæg, s- bét, -fuld (Sall.), jfr. bröle-, stjærne-.

storskjøde, no. „alle mand op at hale s-t“ (Læsø), ɔ: stille til en snaps, jfr. Tr. pop. XXIV. 42 „mande ræer“, det samme.

stovbuddi, no. jfr. Bartsch II. 458.05 „Budd'n“, en natsværmerlarve.

stovt, to. *ståwt* (Als), smuk.

straf, no. se *blinde 45.17 b, brænde, drukne, halshugge, henrette, *halsjærn, 4. stejle, jfr. †folkejustits, †straf.

straffe, uo. *æ gåə ska straffes væt də; do kòmə te å straf dæñ gåə let, fò dæñ gro få gạlt u øwə mit* (Als), ɔ: skære gærdet noget ned.

strand, no. *strañ* el. *strå̱ñ* (Als).

strande, uo. *strañ* el. *strå̱ñ* (Als); *dæ wa ən strå̱nəñ får o feñ dæm* (Hern.), ɔ: man søgte travlt for at finde(?); i fig. betydn.: *a tæŋkər, a strañər ia·wtən ve Sö̱ren,* ɔ: får nattekvarter; *han hå pröwət nåwət, nọ ə han da æñələ strañət vẹ o blyw jọrmormañ* (Ølgod).

stranding, no. strandrøverne narres ud af himlen, jfr. Wh. Vlk. XVII. 101.3, Köhl. Aufs. 56 flg., Rhys Celt. Folkl. 600, Tr. pop. XXVII. 185 m. henv., XXVIII. 18.

strandmåge, no. *strañmaq æn -e* (Vejle egn), = rgsm.

strandskille, no. *stråñskəl* (Als).

strandvasker, no. se FrRA. III. 125; lig II. 411.45 b, jfr. KrAnh. 77.173, meldte sig sædvanlig hos degnen, søgte dog også jamrende fogeden.

strangskede, no. *stråñskə æn* (Als).

strede, uo. *strẹ* (Als), stritte, om ben.

stregeret, to. „den s- blå kjowl“ (Valsb. egn), stribede.

strejløs, to. *æn stræjløs jæn* (Hmr.), et dyr, der er vanskeligt at holde, se strelle.

streng, no. „en gang kom der et marsvin på strængen“, ɔ: garnene, når de står nede i havet, KrAnh. 16.29, se röv-.

1. **strenge**, uo. se *an-.

2. **strenge**, uo. rive hø fra slåkarlene (Timring), = „slå ud“ sprede hø inden det kørtes ind (vestj.).

-strent, no. se *hav-.

strente, uo. se gjeldstrente.

stribegarn, no. KrAnh. 109.60, garn som i væven skulde frembringe striber, farvede man i de gule farveurter med alun, så blev det grönt.

strik, no. *stræk æn* (Als), gavstrik.

striks, bio. „sætte benene til s-“ (Mors), til modstand.

2. **strippe**, no. se *ko-.

strit(?), no. se *pude-.

2. **strit**, to. *„sto strit!“ så Pe Lawsən te æ lụs* (vestj.).

strot, tf. se *strække.

1. **strutte**, no. *e strå̱tkun gik roñt mæ påmlə å stråđə, o Soñə kålə di 'əm byñədræŋə* (Als), en slags bagværk, se *bondedreng.

stryge, uo. *stryk strykə strøək stròkən* (Als); *tèwə æ stråqən, a hå stråqə tèwə* (N. Sams).

stræbe, uo. *ströw; ströwə jæ ele·t* (Als), skynd jer lidt.

stræk, no. „han wa strunk i hans stræk (Sall.), ɔ: holdt sig strunk, ret.

strækhals, no. en søfugl med lang hals, KrAnh. 112.74.

strække, tf. „stroot", se *öje, jfr. Kr. Anh. IV.

stræl, no. hornfiskene kunde „ligge i så langt et stræl", at våddet var fuldt fra ene til anden, KrAnholt 18.31; — i „Fortalen" III. forklares ordet: en lang flok.

strænde, uo. se 2. strenge.

strø, uo. *strøə strøə strøi strøi* (Als), jfr. udstikker.

strøg, no. *stråk et* (Als), også: en lille, smal forlængelse af plovpladen bagud.

strömpe, no. s-båndsvæv, se spjæld* 2.

strå, no. *stroi et* (Erritsø).

strådød, no. „dø en god s-", som de gamle sagde (Himmerl.), se Olrik, Danmarks Heltedigtn. II. 19 anm.

2. **stråle**, uo. *ræn o strol* (Sall.), strejfe om.

strångle, no. — 2) „strongel", opløben pige (Sams).

stråt, no. se *strutte.

stub, no. se *æl-.

stubtønde, no. den drikkes söndag efter *høstlördag (s. d.) i en to dages legestue (Randers).

stud, no. *stu æn stu* (Als); købmand Stud, Kr. Bindest., Kølle II. 11, jfr. tyr III. 908.6 b, Registr. 113.

studemand, no. *stuðmań æn* (vestj.), mand, som kører med stude.

student, no. „de tre kloge s-er", se Registr. 153.

stue, no. se *kinkel-, *kjönne-.

1. **stuge**, no. — 2) *stu æn* (SSams), hør- el. hampknippe.

stukken, tf. *stokən* (Besser, Sams), siges om får, når ulden er groet lidt ud efter klipningen.

stummeltå, no. *[stoməlto]* (Sall.), gammel, usikkert gående person.

stund, no. *stoń æn* (Als), se *middags-.

stundesløs, to. *da hå di tit wat ståńsløs får o fo ət* (vestj.), utålmodige.

stundtal, no. *han ka et fo ståńtəl te ət* (Mors), få stunder, tid.

stykke, no. *eð betə steki bre* (Mols); *stèk å* (SSams); *styk et* (Als); se **fiske-, **låne-, vugge-.

stykret, to. „et af de stykrede kar", KrAnh. 104.47, skårede, ituslåede.

styrkedrik, no. se *drik 106.47 b, Kr. XIII. 150 flg., flaske I. 309.34 a.

styrris, no. stør, accipenser, Kr., jfr. styrje.

styrte, uo. *stywt* de gamle, *stort* de unge (Als).

3. **stæg**, no. *stæk et* (Als), stænge, slå el. lign., jfr. stik 3, se hælsom-.

stæle, no. *stijl æn* (SOVens.), se *malurt; jfr. Kr. Molbohist. 121.83: *dær growəð sån ən sær låŋ stil åp å*, stilk; *no fo pelə stjælə* (Sall.), nogle få strå, jfr. 2. pile.

stændig, to. *no ər a stændiq ijæ·n* (Mols), rask, sund.

2. **stær**, no. *sta æn* flt. *starə* (Als); *stæ æn* (Lysabild); *sta-* eller *stæhus et*, kassen opsat til dem; også: *kastən; din sølə gal stæ(r)!* (Sall.), skæo.

stærk, to. „han er ligeså s-, som 7 mand i København", Kr. Anh. 127.378; „Christen Stærk", taternavn, se Gaardboe Hl. II. 9; „Stærken dreng", se KrJ. 41, Registr. 5. 143; se *vand-; — s. 634.4 b den stærkeste, se Wh. Vlk. XXI. 364 med henv., XXII. 246, Jacobs Fabl. of Æsop I. 98, James, Green Willow 171 flg., jfr. *død 119.44 b, Braun, Jap. März. 85 flg.

stø, udrbso. *de æ 'stø sań* (vestj.), edeligt udtryk: Guds død.

1. **støbe**, uo. se *bly, jfr. Wh. Vlk. XXII. 128.

-stød, no. se *brandsted.

støde, uo. *ste -ðər stet steət; hòń ku næəmt ste sæ* (N. Sams); *så stet jæn te mæ* (Mols).

støg, to. *støq* (S. Sams).

støgre, uo. man siger til hund, der skal finde spildt el. tabt: *stöwərt!* (Hmr.).

stønsk, to. *[stønsk]* (Sall.), stivsindet; „du kommer ingen vej ved at gi stønsk for", Aakj., göre dig tvær.

större, to. *de ku reqðinåk ha tòl å wå let stær* (Mols).

støtte, no. se *ære-.

støv, no. „lave bimpler og slå s- i", KrAnh. 96.35, fordrive tiden, jfr. tærske III. 927.23 a.

støve, uo. *di dånst liq te de stæwəð* (Mols).

stövle, no. i Stavning bandt man træklodser, bjælkeender, under stövler for

at kunne vade i dybere vand; opgave: sy et par s-, mens halmstrå brænder, Kr. XIII. 49; syvmiles s-r, jfr. Kr. XIII. 276, Benfey Pantsch. I. 160, Registr. 1, jfr. Krist. Bindest., Kølle II. 85, Aarne, Märchenforschungen.

stövlingsknægt, no. jfr. *i stòqəløs dræŋ*, halvstor, også: *i stòqəløs gris* (S. Sams), mellemstor.

stå, uo.
stọ -ər stoj stajən el. *stu stawən* (Hmr.);
ståə stèə, sto el. *ståw*, i tf. *stan, stawn;*
stòwn, stòjn, stòn̮ən;
hañ blöw ståəñ (Als);
tyv bringes til at stå ved trolddom, se Eneström Fbo. 168. 185; se *bund-.

stål, no. se *bræk-.

stålmand, no. se Registr. 6.

ståmælk, no. bryllupsret, se Bondel. II. 34 (Skiveegn).

su, no. *han tọ ə i jæn̥ su* (Sall.), i ét tag.

suderkone el. **-konge**, no. mareflynder, platessa microcephalus, Kr.

sug, no. *sok et* af pibe eller flaske; *sok æn,* en enkelt blomst af kaprifolium eller kløver, hvoraf man kan suge saften (Als).

sugefjæl, no. burde vel skrives sudfjæl, da det sagtens har fælles stamme med isl. súð huk., brædder lagt med kanten over hinanden, egentlig syning.

sulk, no. *salk*, no. *sal̥kə,* to. (vestj.), gennemtrængt af vædske.

sulteværk, no. *sul̥tværk* (Herning), er der, hvor man ej kan få føden.

2. sund, no. *soəñ et* (Als).

3. sund, to. *soəñ* (Als).

Sundeved, no. *Sọñə* (Als).

sundhed, no. *hañ hær ət gåt suñhe* (Als).

1. suppe, uo. „som hun sidder og syper“, KrAnh. 65.39, drikker brændevin.

2. suppe, no. *vel do ha fliə sop? — ja, ən betə fọ fliə* (Sall.); s- hilses med musik ved bryllup, Bondel. II. 31, se *mad; *kokke-.

sur, to. *èlə æ suərt* (N. Sams).

Suren, udrbso. *Surən fọ* (Sall.), edeligt udtryk.

surost, no. surmælk skiltes over lind ild, osten siedes fra, den spistes med kogt komælk eller, hvad bedre var, med fåremælk.

svadderrevle, no. „hun gik i en s- (ɔ: blød strand) og omkom, KrAnh. 20.35.

svag, to. *svak te beəns* (Als).

1. svagge, uo. *swaw̥* (vestj.), være udsvævende, sjove.

sval, to. *sọl -t* (Sams).

1. svale, uo. „wå gris de ånt or han blew swål“ (Mols), svalet; se *hunger-.

4. svale, no. „æ swolle swette øwer a hu's, de vel snår blæs“ (Sall.), — s. 661.37 a, jfr. Köhl. KS. III. 318.

svalke, uo. *sval̥k* (Als), svire, drive.

svalp, no. *swalp* (Vens.), sladder.

svane, no. s. 664.13 a, svanejomfruer, jfr. Kr. XIII. 45. 56, Registr. 1, Chauvin VII. 37, slgn sælhund.

svang, no. *æ svæŋə* flt. (Als), hulheden under fødderne.

2. sved, no. *æ sveə* (Als).

svedig, to. *swẹqə* (Malling).

svegne, uo. Jensen, Vendelbomål nr. 584, se svæne.

Sveje, no. *Wẹstə* og *Østə Swæj,* to gårde i Hørby ved Sæby (Vens.).

svejt, no. *gi swæj!* (vestj.), giv tid.

svend, no. *svön æn* (Als); fordum skal være brugt „svend og mø“ for karl og pige (Herning); se *gadebasse.

Sverrig, no. Anholtboerne, „de sejlede i Sundet for at fange sild og til S- (ɔ: Halland) for at få börn døbte og folk gifte“, Kr. Anh. 20.32.

sveskesten, no. bombardere med s- ved gilder, se Reimer, Folkem. 15.

svide, uo. *svi̥* el. *svæj* (Als); se ræv* III. 114.36 a.

svidepette, no. da hvirvelvinden blæste det sammenrevne hø under tørken i åen, kylede bonden en armfuld ud bagefter og udbrød: *„ta så åsə de· da, swi̥pet!“* (vestj.), ɔ: person, som svider, volder tørke.

4. svik, no. endeskive af rugbrød (*Als).

svin, no. *a skal uj å gi swi̥ənən* (N. Sams); „Svine-Kirsten“, taternavn, Gaardbo Hl. II. 14; — s. 676.21 b flg., spise s- med skriftsprog, jfr. Wossidlo, Aus d. Lande Fr. Reuters 74; — degn stjæler præstens s-, Kr. Bindest. Kølle II. nr. 25, jfr. so s. 450.30 a; —46, djævel i s-ham, se fanden I. 266.20 b, se *hav-.

svineblære, no. alm. brugt til tobakspung, jfr. Enestr. Finbo 102.

svinedreng, no. visen, se Fausb. Agerskov 53; *swøndræŋ i* (Vens.), en bræmse til at slå om begge kæber på svin, som slagtes, for at holde det fra at bide, se 1. bræmse 2.

svinelort, no. se 2. *fyr.

1. svinge, uo. se *hvinge.

svingelsyge, no. „når det var knapt med foder om foråret, fik hestene s-n, Kr. Anholt 111.266, ɔ: de gik og svinglede?

svingleøg, no. „når man kørte halmen hjem, havde man 3 heste for, den tredie, svingeløget, trak i et løst svingeltræ“, KrAnh. 102.41.

svoger, no. både om mand og kvinde.

svovlstikke, no. de lange, gldags, dyppede med begge ender i svovl, se Wh. Vlk. XXII. 112 (Lybæk), jfr. svovlpind.

svullen, to. *hañ æ svålə i æ ansikt* (Als).

[**svulst**, no.] stryges med døds hånd, se 2. *død 120.37 b, jfr. EFinbo 248.

svælgrig (?), to. *[svæləriḱ]* (*Als), overmåde rig.

1. svæne, uo. deraf „svænd“ *[swœñ]* (vestj.), svedig, gennemblødt, forfrossen, især om heste; jfr. *knuggre.

svæp, no. mosegræs som høstes, se KrAnh. 98.38.40.

1. svær, to. *svaə svarə svarəst* (Als); *de hæ vat svaət, æ ròw æ svaə.*

4. svær, no. *sua* eller *soə* (Als), se *flæske-.

sværd, no. bøddelens s- med indskrift, Mathies. Bøddel 52, varsler henrettelse —93; se *bøddel; s- af stål, filet i spåner, ædt af höns, atter sammensvejset, gör Völund, Didr. Berns S. kap. 23, Rafn III. 48, jfr. samme træk, Jataka VI. 231.546; — s. 690.52 Damokles sværdet, jfr. Gesta Roman. 499.17, Fb. Bjærgtagen 80; — s. 690.39 a s- som ingen kan stå for, Kr. XIII. 364; — s. 690.13 b s- kan svinges, når helt har fået *styrkedrik, KrJ. 84.

sværge, uo. se ed*, bande*; — III. 692.31 a s- falsk med muld og fugleben i stövler (III. 642.54 a), se ARw. XII. 46 flg., XIII. 154 flg., Hellwig, Verbrechen und Aberglaube 119, Lasch, Der Eid (1908), Festskr. 1 flg.

sværm, no. „med en vittighed, hvis mening vi nu ikke kender, råbte han ind ad ruden [til en formodet heks], at han vilde give en sværm i kuben med hende; hun svarede i samme stil, at hun skulde nok sørge for, at han aldrig skulde få bier at sværme for sig mere“, JSaml.³ VI. 351.

sværmbunden, to. *swœrmboñən* (Erritsø), skændende, larmende, stöjende med munden.

sværmeri, no. usædelighed (Mors).

1. sværte, uo. *svèət* (Als); hattesværterlaget, se lag II. 365.40 b.

2. sværte, no. *swaṭ* (vestj.), navn til sort kreatur.

1. svøbe, uo. *swøəf* (S. Sams), vikle trendegarn på væv.

2. svøbe, no. *swøəf æn* (S. Sams), hestehårs pisk; „han har fået sin s- for lang“, KrAnh. 127.378, ɔ: fået for stor magt.

svömme, uo. *svöm, svøm, svœm, svem* (Als); heks svömmes, J. Saml.³ III. 18; Hero-Leander sagn, jfr. Jahn S. 541.670, Hearn Ghostly Japan 234.

sy, uo. se *binde-.

Sybille, no. kirke bygget af S-, som strander, KrS. III. 145.47; S-s spådomme, Simrock Volksb. XIII. 443.

syde, uo. se *kogesydende.

sydøstfugl, no. kaldes en större svaleart, der kun flyver med sydøst- og nordvestvind, med andre vinde ligger den i dvale, KrAnh. 113.74.

syg, to. *a blew reqtiq siq* (Mols); *syk* itk. *-t* (Als); „så syg, som en hund“ (Sall.); jfr. Enestr. Fbo 242 flg., alm. om behandling af syge, slgn s. 248, slog alt fejl, sendtes bud til klokker at årelade og til præst at give sakramente; — s- af elskov, Kr. XIII. 40 flg.; se *bukse-.

2. syge, no. *ən syqərs gowə hañəl* (Ulvb. h.); „sygen ta mig, sygen i det, sygens mange folk“ (*Als); se *flue-, *moder-, *svingel-.

syld, no. se dör-.

[†**symplegader**, no. flt.] klipper, som åbner og lukker sig, se Registr. 68 d.

syn, no. *de war å fœlt søwn* (SSams); *syən et* (Als).

synd, no. *syəñ* eller *søəñ* (Als); *de wa snðə añt syñ et o hjælp dəm* (Sall.), ɔ: det var synd ej . . . .

synderjord, no. *æ syñərjuər,* en sandgrund s. f. Fanø.

syndflod, no. se †kirke, *smed.

synge, uo.
sjøŋ -ər soŋ soŋən (Hmr.);
seŋ seŋə seń seń (N. Sams);
søŋ ft. *syń* (Ørby);
søŋ ft. *såŋ* (Tunø);
søŋ søŋə saŋ soŋən (Als). —
1) *nåwən sdəŋ fint å nåwən sdəŋ stærk* (Mols). — 2) s- lig ud, se II. 416.16 a.

syngespurv, no. andre spurve end gråspurvene kaldes s-e, KrAnh. 113.74.

synke, uo.
søk -ər sok sokən (Hmr.), trans., intr.;
sèk -ə sèt sèt (N. Sams.);
søŋk -ə saŋk soŋkən (Als);
„grisin faldt i wandt å sot“ (Mols); land synker, hvor brødre og søstre lever som ægtefolk, Kr. XIII. 36; *no søkər 'ət i' døm* (Rkb. egn), ɔ: deres antal aftager.

[**synshverving**, no.], se syn III. 703.15 a, *ben 32.27 b, firkløver*.

synsmand, no. se *brand-.

2. syre, uo. *syr* (Als), lægge dejg med „syring“, surdejg (østslesv., alm. til Vejle).

sy-reb, no. *syref* (Als), tækkereb.

sysle, uo. *wi ska uj å sysəl* (SSams), give kreaturer, jfr. Eneström Finbo 129, „syssel“ om hele husarbejdet.

sysling, no. *spel søsləŋ* (Als), spille klink, s-er brugtes dertil; remse: „så lader vi vor s- vandre fra den ene til den anden“; se *daler.

syvspring, no. se Bondel. II. 52.

sæbekave, no. *a hå(r) et ən siəvkaw* (Sall.), ej et sæbefnug, ɔ: ej den mindste smule; se 2. kave.

Sæby, no. *Sæby* i Vens..

2. sæd, no. *sæ et* (Als).

sæddel, no. se *bund-.

2. sæde, no. se *smed; *oldefader-.

sædebræt, no. *sebræt* el. *-fjæl* (Als).

sædekurv, no. se *barn 25.40 b.

sægle, uo. *sækəl* (Als).

2. sæk, no. Josef lægger sit guldbæger i Benjamins sæk, 1. Moseb. 44, jfr. KrÆv. III. 228, guldske skjules i lomme, jfr. Köhl. KS. III. 228, Simrock Volksb. XIII. 209; Smörbuk i s-, Asbj. I. 268.52; præst og Lille Klaus, Kr. XIII. 191. 199. 212; se revle-.

sækning, no. se *op-.

1. sælde, uo.
seəl -ə -t seəlt (S. Sams);
sæəl -ə sæəl sæəl (N. Sams).

sældebund, no. *selboń* (Vædersø), hængedynd.

sælge, uo.
sæəl sæl sål sål (N. Sams);
sèl sæl sål såəl (Als).

sælhund, no. om deres fangst, Kr. Anh. 21.38; deres kød spist af fattigfolk, s. 69.46, jfr. *Lars.

særk, no. *særk æn* (Als), varsel af s- juleaften, Enestr. Fbo 90; nyfødt dreng lægges i s-, pige i skjorte, se *barn 25.36 b.

sæt, no. se *aften-, *morgen-, *ned-.

1. sætte, no. jfr. ABr. 246, se *skål-, *toknage-.

2. sætte, uo. *sæt -ə sat sæt* (Als). — 2) *huən ska vi byt? — Ja, a vel sæt o ta* (Hern.), ɔ: bytte lige over.

-sætter, no. se kant-.

sø, no. *syə* el. *sy* (Als), jfr. tjene III. 809.27 b, se *såld.

søbe, uo. *a bəgent å sev; a sev gromə let; supən hað låvəð niər æpo' men slæf* (slöjfe), *dæn gaŋ a hað såvəð* (Mols), spise skemad.

søge, uo. — 5) „han havde søgt en svend med sin økse“, KrAnh. 34.88, ɔ: angrebet.

søgn, no. *søkən* (Als).

sølvknap, no. skyde en med sølvkugle, Glückst. SØ. 120; med viet sølv el. korsbly, Enestr. Finbo 200.

søløve, no. en fisk, havtaske, lophius piscatorius (Harboøre), Kr.

1. söm, no. *söəm æn* (Als); uo. *söm;* „Stock im Eisen“, se Revue de l'hist. des religions VII. 9; se *karte-.

2. söm, no. *söəm æn* (Als).

sømand, no. når sømand kommer hjem om efteråret, har han *[låŋ pið å krøl(?) toba·k]* og skoene siger: „knirk, knirk!“ til foråret, når han skal ud, har han kort pibe, ingen tobak, skoene siger „slisk slask“ (Læsø); se lod II. 442.9 a, søfolk, matros.

sömbyld, no. *sömbyl æn* (Als), byg-korn på öje, jfr. vejpis; råd mod s-, se Enestr. Finbo 247 flg. røre byld med hoved af söm fra kirkedör.

sömmepige, no. „Maren sempigis barn“, Elsted kirkebog 1650. 1655, sypige.

sön, no. den utaknemmelige sön og de utaknemmelige börn, se Gr. KM. 145, Bechst. Altd. M. s. 87 nr. 20 flg., Wh.Vlk. XXII. 116 anm., Cloust. Fict. II. 372,

Gomme Flk. Hist. 67, Bain Coss. FT. 212, Vitry Exempla nr. 288, jfr. s. 260, slgn Jataka IV. 27 nr. 446, de fleste motiver alm. kendte; se guds-.

söndag, no. finde s- ved hjælp af syv limer, KrAnh. 32.81.

Sønderherred, no. *di Seňəharəs* (N. Sams), ɔ: folk fra Sydsams.

Sören, no. *Sòrən* de gl., *Særən* de unge (NSams); „S- Sörensen", se Hannemann.

sørge, uo. *söru* (Ørsted, Rougsø h.); *han hað serəð* (Mols); s- med sort skjørt over hoved, se Bjerge, Aarb. IV. 51; s-dragter på Før, Wh. Vlk. XIX. 261.

sørgekrans, no. kaldes den sorte rand på negle (Vejleegn?).

sørgelig, to. *de æ sørələt* (Als).

sørk, no. *sørk i æ öjn* (Als), materie; „du har nok s- i öjnene", ɔ: er søvnig.

sørøver, no. se Kr. Anh. 39.98 s-en Kullekristen.

søskade, no. en fugl, klyden, recurvirostra (Gjøttrup ved Fjerritslev).

søskendebarn, no. *søskənbaən et* (Als).

søster, no. „men sester" (Mols); søstre kan ej forliges om kirke, Wigström FS. 292.49.

sövn, no. s-runer, se DgF. 91, jfr. III. 844.81, Liebrecht Vlk. 190.80, Gesta Rom. 195; se *davre-.

sövnprønne, no. jfr. Wh. Vlk. XXI. 161 flg.

3. så, uo. *sdə sèə sði sði* (Als); om boghvede siges: *gir do mæ rom, så skal a kom; sor do mæ tæt, blywər a træt* (Hern.); — s. 748.47 b, så, høste samme dag, se Dähnh. Naturs. II. 61, Ralston Songs 194, BShr. 418, Günter II. 99, jfr. Wh.Vlk. XIX. 94 anm., se *hørfrø 238.49 b.

såd, no. skaller af byg og boghvede maledes sammen og timsedes, deraf kogtes grød, som blev sort (Hmr.).

sådan, to. *de æ' sdən, sdən ær ə* (Ørby, Sams); *de ær et soən te* (Sall.), ɔ: ej noget at tale om; *haň hæ sòn rask moň; de æ sòňt gòt vèə; sòn æ ə; de va sòňt lik i æ mørknəŋ; sòn* itk. *sòt,* bio. *sòňt* el. *sòdən* (Als).

såld, no. *sdəl* el. *sol* (Als); øse sø tör med s- for at finde ring, Kr. XIII. 57.

såmænd, udrbo. „å ja, såmænd! — å konneren mæ; piggeren ska di led'om, få der er itt uden trej i tretten herreder å den jenn æ fålåwed, den åen æ besowed å den triddi-hår uer få kålfolk" (Randers).

såre, to. *klåkən æ wal sorə* (Mols; Mellerup ved Randers).

T.

tabe, uo. *taf -ə taft taft* (Als).

[**tabu**, no.] forbud mod at sige el. göre et el. andet, se frugtsommelig* I. 376.40 a, kammer II. 83.18 b, navn II. 676.37 a, 2. rose III. 80.51 b, svanejomfru III. 664.13 a, hosebånd* I. 650.45 a, 3. höj* I. 741.1 a; jfr. Thiele II. 222, ej skynde på en, se KrS. I. 266 øv.; KrS. I. 264.910, kirkegangskone må ej gå over hjulspor; KrS. VI. 21.73, præster ej bære handsker m. m.; —77, skal klæde sig på ved lys; —78, have halve skæg raget; —86, ej bære halstörklæde; —87, ej knappe vest; Kr. IV. 139.140, ej komme vestenfor kirke, jfr. Kr. S. V. 394.84; Kr. III. 232, ej gå forbi kirke ved aften; Kr. III. 167 ned., ej nord for ström, jfr. Kr. S. V. 392.79; forbud mod at se i æske, Kr. Æv. s. 9, jfr. Amor-Psyche motivet, Registr. 26; ej flytte gård ud, KrS. III. 150.76, —78. 79, ej røre grav el. höj; jfr. †álög, †gesa, Frazer, Taboo 1911, Part II. af Golden Bough.[3]

tage, uo. *tæj -ə tòw tòwn* (Als); *tæjə jæ nåwə öl; a tu ås te mæ, a næstən oð* (Mols), ɔ: spiste; *tå mə faðə* (Tunø); *di to ham vę ə(t)* (Sall.), ɔ: greb ham på fersk gerning.

tagefærdig, to. *tafarə* (vestj.), om hvad straks kan bruges.

tagen, tf. se *af-, *sam-.

tagfat, no. se *kjæde-.

tak, no. rim:
„Ludses træsko var itu,
Frandses navr havde slu,
stilken var istykker;
alt blev gjort. — „Farvel og tak!"
— deraf døde smedens kat,
sagde os Niels Bødker" (N. Slesv.).

tale, uo. *tǫl* el. *tål, tòl tål tåəl* (Als), også kalde; siges: *han tal* (Agersk.), er det altid = tale fint, rgsmål; da *dyr talte, se III. 766.16 a, jfr. Kr. XIII. 77.

talg, no. *talu* (Ørsted, Rougsø h.); se *lappentælle.

tallerken, no. man havde alm. sorte t-er i Vestj., se FrRA. I. 42.10; öjne som, se III. 1165.16 b.

tallie, no. når fiskeren tæller, tager han en fisk i hver hånd, 60 sådanne kast, 120 fisk = 6 snese = *jet hujər,* kaldes „tallien"; 240 stykker, 12 snese er *to hujər;* samme tællemåde bruges med tørv (Skagen); se tælle III. 922.35 a; — oldermanden kaldte folkene hver söndag eftermiddag til „tallen", ɔ: til gademøde, KrAnh. 98.38, sammesteds nævnes „tallestokken", jfr. „sjukkafle", Fatabur. IV. 11, pind, som går fra bonde til bonde, rækken, hvorefter bønder skal göre den syge bymands arbejde, jfr. *bettelpind.

talliestok, no. se Wh. Vlk. XXII. 338 flg. „Kerbhölzer und Kaveln", se *tallie.

talme, uo. *de tamlər* (Hoven s.), løber rundt, vel i billedl. betydnin., svimler, bliver usikkert for synet.

tamburetkræmmer, no. se *tavoletkræmmer.

tamp, no. *tamp i* (N. Sams).

tand, no. *tåṅ i tæṅə(r)* (NSams); *taṅ i* (Tunø); *taṅ* el. *tåṅ æn teṅə* (Als); s. 770.12 b i leg, jfr. *le, uo.; se fandens tænder.

tandpine, no. lægedom, se *brød 73.5 b; besværg. se TrLund, Hist. Fort. II. 3. Bog 71; — s. 772.20 flg. hesteskosöm, Enestr. Fbo 192.

tandve, no. *taṅve* (Als).

2. tang, no. en „tange" var en ukendt ting i den tid og man sagde: „Staffen smej mæ hans tanng ær no ui å griff å fanng", KrAnh. 12.18.

tanglet, to. om synet: svækket (Lindeballe, Vejle).

tanke, no. „en regdi unnælæ tånk a fæk" (Mols); *taṇkər æ tålfri, jawn aqər knålfri* (Askov).

tankering, no. „baguenaudier", se Ahrens, Mathem. Spiele 61 flg.

1. tarm, no. „hon hjalp mæ lidt mæ å gæ tåromen ræn" (Mols), *tarm* eller *taəm æn* (Als); *and har kun én tarm, 12.33 a, ligeså stork III. 591.33 a; *væṅ tarm* (vestslesv.) for at rengöre dem til pølseskind; i leg eller dans: A. bevæger sig i slangegang under arm af B. D., tilbage under arm af D. C. osv., jfr. eng. thread the needle; se *luse-.

2. Tarm, no. landsby v. Rkøbing, beboerne: *æ Tarmeŋər* (vestj.), jfr. tarm s. 776.3 a.

tarvtig, to. „så tardi te mari" (Sams), trængende til maden.

taske, no. se *hav-.

tavle, no. se *guld-.

tavoletkræmmer, no. „tamburetkræmmer", Fausbøll Agersk. 38.

teglovn, no. se †kalkovn; den tro tjener undgår den gloende t-, Kr. XIII. 309, jfr. Delehaye, Die hagiogr. Legenden (1907) s. 31, Pitré, Arch. XXII. 19 flg., Wh. Vlk. XXI. 406, indisk parall., jfr. North Ind. Notes IV. 212 b.

tegn, no. *dær æ sårən tæjn o' dəm* (Hmr.), på börn, grise, ɔ: de gör så megen stöj.

tel, no. se 1. klage.

teller, no. *tælə et* (Als).

temmel, no. se *tommel.

1. ten, no. *tiən* (Als), tenfuld garn; ten uden garn: *spiṅjul; din gaməl tiən*; (vestj.), skæo. til kvinde, se 2. trisse.

teregelse, no. hvorledes den laves, se Nordstjernen udg. af J. Schött 1887 s. 43.

1. terne, no. se *byg-, *skjær-.

tese, no. se *potet.

the, no. se *krusemynte.

theblomme, no. *teblòm æn -ə* (Als), kodriver, primula elatior.

thekop, no. öjne som si, III. 1165.16 b.

Thisted, no. besættelsen af djævelen, se F. Hallager, Magister O. Bjørn og de Besatte (1901), jfr. *elleve.

Thomas, no. *Taməs Triṅhat* (vestj.), øgenavn; *Taməs* (Als), brændevinsflasken; vulva (vestj.).

Thor, no. T-s öje, se III. 1169.23 a; T-s bukke, se DSt. 1910 s. 65 flg.; måneden, se KrAnh. 111.67.

[**Thorshammer**, no.] se *blod 47.28 b.

tid, no. *„æ hæ eŋən ti!"* — *„så kå do tæj èlo* (elleve) ordspil (Als). —

4) *de wa et dæň si ti o blyw kælənət får* (vestj.), ɔ: det passede ham ikke; — jfr. Fatab. V. 1 flg. „Inddeling af dygnet samt tidsvisare“; se *født; *höje-.

tid-dags, bio. *hwa ti-då wa de?* (Aulum), hvad tid på dag, se hvit-tid-dags.

tidig, to. *æ æ il tiə* (Als), sulten.

tidkortig, to. *tikåtə* (glds Als).

tidlig, to. *tilə* (Als); se *idag-.

tie, uo.
så tið a stel (Mols);
så tiət æ stel (Als);
s. 792.37 a: tie under mishandling, se Registr. 156; 792.52 a: skæmtehist. om mand og kone som tier, jfr. Swynnerton, Rasalu 199, NlNotes III. 33.65, Dubois Hindu Manners s. 466; Kingscote, Tales of the Sun s. 280 flg., jfr. Tr. pop. XXVII. 445 m. henv., Wesselski, Hodja Nasr. I. 263 flg.

3. tiende, no. se Fausb. Agersk. 11, jfr. ABr. 206.

tiger, no. opføder barn, Kr. XIII. 32.

tigge, uo. se *for-.

tigger, no. „går i Gudsnavn“, se I. 510.51 b flg., jfr. Fatab. III. 211, måske deri forklaring til, at hvad der er „tigget“ er magisk: det er forlangt og givet i Guds navn, se Wuttke nr. 203, „erbettelt“, regist.

til, fho. „han døde til 1826, æ blev født „te“ 1864 (Als), i; se *kald-.

tilbage, bio. *teba·k* (Als), jfr. 2. bag, ibag.

tilgive, uo. „man skal t- noget ved enhver hest“ (Viborgegn), ɔ: alle har fejl; den døde forlanger t-lse, se lig II. 413.11 a, KrS. V. 414.54, Wigstr. II. 101, jfr. Lawson 388 flg., Günter, Christl. Legende des Abendl. 107-8.

tilmadvarer, no. flt. „tælmewor'“ (Sall.), hvad der kan bruges som tilmad, sulevarer.

tilrend, no. *æ tow ət gåt teræň* (Als).

time, no. — 2) *a komər o æ tim* (vestj.), ɔ: straks.

timpling, no. *templəŋər* flt. (Tipperne, Rkb. Fjord), fugl, rødbenet klire, totanus calidris, jfr. *tjald.

timsekage, no. *temskåq* (Stadil), brød af håndsigtet mel.

tinding, no. *tyňəŋ* eller *tiňəŋ* (Als); *tyňəŋ* (Erritsø).

1. ting, no. se **bøde-, *oldermands-.

2. ting, no. *de wa ən teŋ!* (Stadil), det var en anden sag.

tinge, uo. se pride, prutte.

tinghöj, no. jfr. Fausb. Agersk. 36.

tink, no. „en tink smör“ (Sams), skål.

tintet, to. „flæsked wa tendt“ (Mols); se tæltet.

1. tippe, no. *tip tip* (SSams), kaldenavn til höns.

2. tippe, uo. *blyw tepət* (Hoven s.), fryse ende af fingre, så huden skaller af.

tistefisk, no. tangspræl, gunellus vulg., Kr.

tjadet, to. *de æ sån ət tjåðə bån* (Erritsø), fjantet.

tjagefalden, to. *tjågfålən* (vestj.), forsagt, se *kjagefalden.

tjald, no. „tjaller“ flt. (?), rødbenet klire (Gjøttrup ved Fjerritslev), se *timpling.

tjene, uo. *tjèn* el. *tin, tjæn, tjèň* el. *tiň, tjèəň* el. *tiəň* (Als).

tjener, no. se *herre-.

tjenestefolk, no. se årelade.

tjære, no. *tjææ de* (Als); „en kjælling som var værre end t-“, Kr. Anholt 118.12; person dyppet i t- og fjer, jfr. Swynnerton I. 198, NlNotes IV. 195.428.

[**tjæredreng**, no.] se *holde 219.32, jfr. Dähnh. Naturs. IV. 26.

tjæreurter, no. flt. *tærurtər* (NSams), tjærenellikke, lychnisart.

tjævse, uo. snakke dumt; „tjævsebertel“, person som gör det (*Als); jfr. stjamp.

1. to, uo. *tu* el. *toə toi toi* (Als).

2. to, no. se *hose-.

3. to, talo. *„ska vi så spæň saməl o læ tåw go* el. blot: *læ tåw go!“*, venskabelig opfordring til at følges ad gående (vestj.); *tu sviən, sönə, bön, miň,* mænd; *tuə hæst, køə* (Als). — 2) de gl. sagde: *to huwəsə(r), to båwsə(r),* et par (Erritsø).

tobirres, no. en strandfugl, også kaldet „mølleren“ (s. d.), KrAnh. 112.74.

tobræt, no. *tobrət et* (Als), brættet, hvorpå der byges og vaskes.

tode, uo. se tåde.

todreng, no. uld kartes sammen til „drillinger“, disse samles atter til en *towdræŋ*, omsvøbt af et stykke töj = „en topakke“, derfra „teses“ atter ulden (Vens.).

toft, no. *tåwt æn* (Als); se *Peder-i-.

tofte, no. se *bag-, *fjerde-.

tokammer, no. *tukamə et* Als), vaskerum.

toknagesætte, no. *toknåqəsæt æn* (Idum, Holstebro), stor, sort sætte med to ører.

tol, no. en blød samsingsk kage, laves med toljærn.

toldpig (?), no. en mågeart, struntjægeren? KrAnh. 112.74.

1. tolle, uo. *o tål* (Hern.), slå træprop i.

tolv, talo. t- brødre, sönner, Krist. XIII. 10. 14; — s. 819.40: tolv hell. ting, se Kr. Bindest. Kølle II. 163; — s. 820.1 a: se *juledagsgaver, jfr. „tolv byer, tolv kirker i hver by“ osv., se Biskop Bangs Erindr. (1909) s. 37; gåden, se Fb. FrH. 145.26.

tommel, no. *toməl* el. *teməlfeŋə* el. *teməltòt* (Als).

tommeromme, no. se *rommetom.

tone, no. *ton æn* (Als).

Tonnes, no. *Tonəs* (D.), ikke usædvanligt mandsnavn, oprindelig forkortelse af Antonius, jfr. *Elias.

topæble, no. *tåpævəl æn* (vestj.), kartoflens frugt.

tordensten, no. — 2) echinit (Erritsø).

1. torn, no. *tvòn* el. *tvan æn* (Als); se **el-, *herlil-.

torsdag, no. — s. 829.2 b, jfr. Enestr. Finbo 192. 202, trolddom formår intet mod torsdagsbarn, jfr. Festskr. 183.

torsk, no. kvinderne gik ned til stranden og sagde: „kom torsken, kom torsken, ej kullen er brå, den torsken vi ville langt hellere hå“, KrAnh. 21.37.

torv, no. *tåro* (Ørsted, Rougsø h.).

tosse, no. se KrJ. 139.

1. tot, no. se *rusken-.

2. tot, no. *tot* (Erritsø).

tov, no. se vind-.

[**Tovelille**, no.] se Valdemar.

tragt, no. *trawt æn* (Als).

transk, to. fortumlet i hovedet (Hanh.).

trav, no. se *danse-.

4. trave, no. *traw æn -ə* (Als); *1 traw = 20 kærə* à 3 *niəq* (N. Sams).

tre, talo. *tri* itk. *try; triə hæst, ən tryårshæst; di næst try hus, try foə, try sviən, try lam; triə kunə, triə væj, ğarə* (Als); de 3 galaner hos den tro hustru, se Kr. XIII. 249. 338, jfr. Wigstr. S. 102. 104, Rafn Oldn. S. III. 58 flg., Rittersh. 393 flg., Wh. Vlk. V. 73, Cosquin II. 337, Liebr. Dunl. 209, Köhl. KS. II. 445; de 3, der søger pigen, se Registr. 27, jfr. Kr. XIII. 61; den tredie skov den rette, Kr. XII. 23.

trebenet, to. i en opsats i Göteb. Handelstidning af 11/4 13 „Naturens läkekraft“, omtales, at både harer og andet trebenet vildt er skudt el. sét: dyret er kommet el. skudt tilskade, såret er lægt og det har fortsat sit liv trods et manglende lem.

tredie, talo. *væ trerə* (Als), *æn trerəpat,* en trediedel.

tredive, talo. *trerə* el. *trærå* (Als).

trekort, no. „fattig t-“ (Dyrlunds Saml.), deri gives ingen kortgivningspenge, når beter sættes.

tremarksmand, no. se Buntzen, Mytteriet i Börnehuset 54.

tretten, talo. nr. 13 findes ej blandt sporvognslinierne i København: „den var for uøkonomisk“ (Sept. 1909).

trimle, uo. *trøməl* (Als).

trind, to. — 1) alm. for rund; *far ku di brow ən livibost a drowgres, no ska di hå ən treñ kalkbost* (Hern.).

trindbotte, no. pigvarren og slетvarren, rhombus vulg., Kr.

trinebukser, no. se Kr. XIII. 245.

trinorki (?), no. „vor Ras var et trinorkis redskab“, Kr. Anh. 88.10, med forklaring: t- må være et søskendebarn til Lucifer.

2. trisse, no. *smør si tris* (Hmr.), ɔ: mele sin kage. — 2) jfr. ten.

trold, no. se *danse 93.3 b; *„trål sku tæj dæ!“* (Als), djævelen, jfr. ånd 2; „Troldstenen“ ved Kværndrup, DFM. 1. 105.42, „de Tise trolde“, JSaml. V. 278, troldkvinder, jfr. Grb. 212.50 flg.

trolddom, no. brydes ved *blod, 47.40 b.

troldkone, no. som skældso. volder retsag, Fausb. Agersk. 36.

troldkones kjærnestav, no. *trålkuns kænstaw* (Als).

troldreden, to. hest blev t- og døde, JSaml.³ VI. 336. 361; = træt, KrAnh. 128.

2. tromle, no. *trøməl æn* (Als).

Troms kirke, no. III. 858.51 b, Blåkulla, se Festskr. 536.

trovl, no. „hun kunde to hendes troffuel så tidt, hun vilde, . . . når hun kom til den, var den dog fuld af maddiker“, JSaml.³ VI. 320, betydning?

trug, no. se *flad-.

trulenmue, no. Konradine var en rødhåret, lavbenet og fregnet t-, KrAnh. 24.51, skæo., betydning?

trunte, no. se *vogn-.

trykke, uo.

trèk -ə tròt tròt (N. Sams);
trøk -ə trøkt trøkt (Als).

trykkjæp, no. hyrden var væbnet med en såkaldet t- el. *sotkjæp (s. d.) som han forstod med stor behændighed at ramme pågældende kreatur med, Sprogforen.s Almanak 1910 s. 73 (Roager); trøkjæp er fejllæsning for trykkjæp.

træ, no. *trèə* el. *treə* (Als); — s. 867.26 a løseren i vuggen, se F. Ranke, Der Erlöser in der Wiege, 1911; s. —47 b, trænavne, se *björn 43.14 b, jfr. Krist. Bindest. Kølle II. 159; jfr. *guld-, **gård-, *kastanie-, *var-.

1. træde, uo. *træj træjə traj tråjən* (Als).

3. træde, no. se *himmel-.

4. træde, uo. *trẹ̀* el. *trẹ; di kam te trẹrəń* (Als), blev uenige.

trædeild, no. jfr. Sepp II. 474.

trædelad, no. *trèjlaw è* (Vens.), på rok, også skældsord om kvinde.

træhest, no. jfr. Jon Olafs's Optegn. I. 113. 118. 119, II. 103, jfr. Kr. XIII. 239 ride på t- til gilde.

træhænig (?), to. *træhæni* el. *-hẹni* (N. Sams), tvær, gnaven.

trække, uo.

træk -ə trọət trọət (N. Sams);
træk -ə, trak el. *trạt, trokən* el. *tråt* el. *trækə* (Als);

å træk klåkən (Als), trække ur op; *di ka nòk få ən iǹtråt* (Als), en ko f. eks.

træ-knaver, no. småfolk i Skrave s., der som husflid arbejdede i træ, se Marcussen, Skrave (1913) 65.

trælle, uo. „det trællede ikke på jævn vej", Kr. XIII. 231 (Voel ved Silkeborg).

trælus, no. *trælụs* (Tunø).

trænde, uo. *træń* (Als), træde en synål.

trænge, uo. *træŋ træŋə træń træəń* (Als); *han træn ent tẹ əð* (Ørsted, Rougsø h.).

trængt, tf. se *bukse-.

træsko, no. *min jẹn trẹsk* (Pøl); *min jæn træsk* (Holm, Als); *domdaw, de æ dæń daw fålk for trawlt får o fiǹ djær træskər* (vestj.); *træsk -ər* (Erritsø); jfr. *hoseto; *hvide-, *sorte-.

træskolappelse, no. „træskolæppels" (Sall.), beslag under træsko.

træsløv, to. *træslæw* (Erritsø).

træt, to. *trǽət* (NSams), *treət* (Als).

trævle, uo. „ond var hun mod sin sönnekone, hvem hun altid ævlede og trævlede på", KrAnh. 56, rimord.

trøgibøgl, no. *trøqibøwl æn* (Hern.), træg, klodset person.

tröj, no. se *jærn-.

tröje, no. se *skjød-.

trøkjæp, no. se *trykkjæp.

trønge, no. *kom iǹ i æ trøŋi* (Sall.).

trønne, uo. *troń* el. *tråń* (Als); *tron* (Erritsø).

2. trøst, no. „dæ jennest trest a ku fo" (Mols).

tråd, no. *tròi* el. *troi* (Als); „grow tro æ bejer end bår lor" (Randers); tråd, som værger, se Sepp II. 294, *bånd, †lænke, jfr. kreds*; „min t- brast", se læsp II. 503.38 b, jfr. Registr. 164.

tråg, to. *de æ tråkt få' dəm* (Kejnæs, Als).

tråndske, no. se *strangskede.

tråndskel, no. se strandskille.

tuden, no. se *hunde-.

tudse, no. t- i halsen, III. 888.2 a, jfr. Tidskr. f. Filologi XVIII. 52; heksedyr, JSaml.[3] VI. 337; — s. 888.15 a: Molboen, Kr. Molbohist. II. 17.48, se NINotes III. 213.458, se *skarnbasse; —28 b: heks, se Krist. XIII. 225; jfr. frøkonge (1. *frø 161.50 b) i æventyr; se *busk-.

tue, no. *leq ən tu* i „bilæggeri" (Sams), en tørv, gravet, fra overfladen.

tugthus, no. se 1. *lænke; ærlige og uærlige slaver i tugthuset, se Buntzen, Mytteri i Börnehuset (1909) s. 54, jfr. *slaveri.

tulipan, no. *tulәp æn* (N. Sams); *tuləpåńt æn -ə* (Als).

tumpre, uo. *de kam tompərəń öwə kærgos murən* (Hornslet, Århus.), tumlende, væltende.

tung, to. jfr. Enestr. Finbo 216, skovfrue gör vogn tung.

tunge, no. *toŋ æn* (Als); se *hugorme-. — 3) fisken solea vulg., Kr., kaldes „tungeflynder" (Agger); „tungeplædder" (Fanø); jfr. *rød-.

tungholden, to. *tåŋhålən* (vestj.), dyr, vanskelig at holde, fodre.

tunghør, to. *toŋhødən* (Korup ved Hadsund).

tur, no. se *hov-.

turde, uo. *tva* el. *tvò, tvat* el. *tvòt; de tva æ it våw* (Als), tör jeg ikke vove.

tusend, to. give, få t-fold igen, Arnas. II. 511, jfr. NINotes II. 210.743.

tuste, uo. fastelavnsmandag råbes, når börnene pisker op: „tust op, tust op, gi pommel, gi pommel!“ (Als).

tvebrænde, no. *twęjbræj* (Vens.), ɔ: tvende- el. tvindebrænde, se klafonnes, jfr. klabom (vestj., Ålsø), klapop (Ålsø, Kolding, Als); pöj (Klank); „a spytter for N. N.“ (Randers); *a prènta få* (Elst.).

tvegjænger, no. se Hallager, Mag. O. Björn og de Besatte i Thisted s. 156 flg.

tvekløft, no. *[ə tveklöwt]* (*Als), skrævet.

tveskyldig, to. *twe·skylə* (Erritsø), af to forskellige slags, upålidelig.

tvilling, no. vidnesbyrd om hustrus utroskab, Kr. XIII. 373.

2. tvinde, no. *twiñ* (N. Sams), hjemmespundet uldgarn.

tvær, to. *tveə* (Als).

tværs, bio. *hañ æ twès imu·ə* (SSams); *tvæs* (Als).

tydelig, to. *tyrlə* (Vædersø), jfr. gjörlig.

tygge, uo. ofte tyggede moderen hård mad til småbörn (Vestj.); jfr. Enestr. Finbo 46, lidt större börn fik vælling eller „matades med tuggor, som tuggades antingen af modren, fadren, drängarne el. pigorna“ af den mad de spiste.

tygle(?), no. *bok ən tykəl i* (Als), en töjrepæl, se *töjrehæl.

tyk, to. *tyk tykə,* tykkere (Als).

tykken, no. „tikken“, Krist. Anholt 19.31, tåge.

1. tykkes, uo. *tøkəs* el. *tøk, tøkəs* el. *tøs, tòt tòt; æ tøkəs it, te de æ ræt; æ tøs it om de·* (Als); „så tet folk enda“ (Mols).

tykkevap, no. *tykəvap æn* (Als), lille, tyk fyr.

tylvte, uo. „de ønsker og tylvter ondt over ham“, KrAnh. 83.90; se tylvt: ønsker tolv ulykker.

tyr, no. tyr sat i skole, Kr. XIII. 300; kommer, da præst kaster jord død, KrJ. 13; se ko, *stud; *nord-.

tysk, to. *hon saŋ tisk salmər,* Kr. Anholt IV; „kans du nix döjsjen sprækken, så kans du min masen lekken“, Kr. Ordspr. 43; „sejn sio gut og vær så artig!“ det er höjtysk i Fyn, siger Sællænderen, Sgr. I. 149.529.

tyv, no. narres til bekendelse, se H. C. Andersens O. T.[5.] (1902) s. 233; se skatkammer.

tyvefinger, no. se Mathies. Bøddel 96 m. henv.; — s. 917.44: main de gloire skal være folkeetymol. af mandragora, se Letterst. Tidskr. 1913 s. 58 a.

tyvevorn, to. *tiwwån*, KrAnh. V.

tyvse, uo. *[i gaŋ blew hąj tiwsən]*, grebet som tyv.

tæde, no. en fisk, slette, platessa limanda, Kr.

tæge, no. *så tyk som ən tęq* (Sall.).

tække, uo.
tæk -ə toət toət (N. Sams);
tæk -ə tat tåət (Als).

tækkedræg, no. se Krist. Bindest. Kølle II. 164, = tækkestol (s. d.).

2. tælle, uo.
tæəl tæl tål tål (N. Sams);
tèl tæl tål tåəl (Als);
t-remse:
jæn tòw totən, trèj fi fjotən,
syw sòtən atən, ni nètən tyw (Elsted); se *fyrstål.

2. tænde, uo.
tæñ -ə tæñ tæñ (N. Sams);
tæñ -ə tæñ tæəñ (Als.).

tænke, uo. *tæŋk tæŋkə tænt tæñt* (Als); hidkalde hjælpende so ved sin tanke, Kr. XIII. 121.

tærbe, no. en rok, raja radiata, også „tærbing“ (Jyll. Østkyst).

tære, uo. *de tæ o· ham* (Als).

1. tærende, tf. *et tærəñ or* (Skanderborg), et år, som kræver megen brændsel el. andet.

tærske, uo. *tæsk tæskə task toskən* (Als); — s. 927.24 a, jfr. *støv; arbejdet begyndtes kl. 2 nat, se Eneström Finbo 128, jfr. 132, se *fissemand, kvindeside.

2. tærskel, no. *tæskəl æn* (Als), banketærskel; *i tæskəl* (Sams).

-tærsker, no. KrAlm.[2.] II. 27.80 Per Hunde-.

2. tøde, uo. se *for-.

tøge, no. navnetræk, *tøq æn -ər* (Agerskov), se Fausb. Minder fra Agerskov sogn side 68.

töj, no. *a haδ eŋən lest te å fo met guə tèw lę ę* (Mols), få mit gode t- lagt øde; „awtøw“ (Permelille), „aweltøw“ (Pillemark), skal være t-, som tjenestefolk får i lön; se *bag-.

töje, no. „den toj a Jens Primdals“, Aakj., töjte (s. d.).

töjkammer, no. *töjkamə et* (Als), er nu navnet for den glds pisel.

3. **töjle**, no. se *hop-.

töjr, no. *tyə et* (Als).

töjrehæl, no. *tyrhœəl i* (S. Sams); *hañ hæ røkt ə tyhæl op* (Als), ɔ: han slår til skaglerne, er vild.

töjrekjølle, no. *tyərkøl œn* (SSams).

töjrestage, no. t-n som fjendens kugle, jfr. KrAnh. 47.110.

tömme, no. *töm œn* (Als).

tømmer, no. *temə* (Als).

tønde, no. barn sat i, se *Vesterhav.

tøndelit, no. „man saltede sildene ned i sine tønder og tøndelitter", ɔ: fjerdinger, KrAnh. 17.30, 67.42.

tønderkrukke, no. jfr. ABr. 254, Zünderbüchse.

tör, to. *tö* itk. *töt* (Als); om gold ko (Mols); se *skralder-.

Törbjærg, no. *Tarbjœrə œn* (vestj.), spottenavn til et sted, bygget höjt og tört.

törklæde, no. helbreder v. berøring sår, Krist. XIII. 364; *törklə œn* (vestj.), *törkəl -klər* (Erritsø).

tørv, no. *tåro(!)* (Ørsted, Rougsø h.), se *blet; *fussi-, *hugne-, *Madum-.

tøs, no.
a sku wal steləs an som ən gantəð tes,
dœ lœvər œtə kålən får å fo eð kes!
(Mols).

tå, no. *toə* el. *tåə œn* (Als); *to œn* best. *-ən* (Sams); — s. 943.35 b: tage fat i svendes t-, se KrS. V. 400.98; se stummel-.

tåbelig, to. se *flyve-, *spil-.

tåbet, to. *tåfə* (Als), tosset.

tåge, no. *de ər ən fålə toq I hålər* (vestj.), kan siges til stöjende börn.

tåle, uo. *tål tål tol toəl* (Als).

tålig, no. *tålu* (Ørsted, Rougsø h.), tam.

tårn, no. prinsesse indmuret i t-, Kr. XIII. 94.

U.

ud, fho. *uj* (Pilemark), *uc* ellers S.Sams.

uddrift, no. se ko II. 240.47 a; jfr. †ko, Kr. S. VII. 221.778, 300.15 flg., Krist. IX. 13.112 flg.; jfr. Enestr. Finbo 198. 206, over korslagte leer, stål, Bartsch II. 141.628, 270.1407, 283, Meyer Volksk. 135, Birlinger IV. 94. 349, jfr. Bondeliv II.[2] 166.

udedag, no. *uðdaw* flt. (Skallerup, Mors), foråret, når markarbejdet begynder, da sås uderug, *uðröw*.

udkant, no. *œ okåñdə* flt. (Als).

udlasket, to. *ulaskə mœ cø* (SO. Vens.), om overfed hest.

udskiftning, no. se *separation.

udskjør, no. *uðskør* (Erritsø), de to halvrunde sider, der skæres af træstamme, som saves i planker.

udslippet (?), to. *œn uislipə(r) kow* (Horsens), senmalket.

udvurdere, uo. *dœ blöw u·vœ(r)də* (Als), udpantet, htsk auswerthen?

udydig, to. „Boel Amm, de utidige mennisk og general hegs", KrAnh. 56.

udøbt, to. sættes på hest, ABr. 426, se †kolik.

uforskammet, to. *ufåskamə* (Als).

uforvarende, to. *ufåvqəñst* (Agersk.).

ufødt, to. se KrAlm. VI. 171.370, ubeder for andre; — III. 962.15 a: bortgives, Kr. XIII. 55. 79.

uføre, no. *ufø·ə* (Als).

uge, no. *ok* eller *uk œn* (Als), jfr. vugge, se *bel-.

ugle, no. *okəl œn* (Als), en pæleflaske, se *Lukas; *okəl et,* en ugle, *okəlgaf et,* uglehullet i laden.

uld, no. *ul* (Ørby, Sams), høstuld.

uldentorre, no. se oldentorre.

uldgarn, opført mellem uldtröje og uldvår, flyttes til efter: uldet.

uldvarer, no. flt. forfærdiges i Agerskov s., se Fausb. 101 flg.

uledig, to. *de œ da et fålə uleðə vœjr vi høə* (Hors. egn), ustadigt.

ulv, no. udgives for væder blandt får, Kr. XIII. 218; — s. 971.46 a: narres i brønd, KrJ. 28; *unəl* (forældet, Skallerup, Mors), nu altid *ul;* denne form findes i smsætn. *unəlfis,* bovist og *unəlsiq* ved Skallerup strand, hvor de sidste ulve dræbtes.

ulykke, no. „man spåede konen

atten u-r", KrAnh. 115.04; deraf *uløkələ* (Als).

-um, flyttes hen efter uløftenspandekage.

umulig, to. *umulə* (Als); jfr. det umulige sker, se kok* II. 249.6 a; — nåde II. 726.48 b flg., Kr. XIII. 245, KrS. IV. 278.912.

2. under, fho. *oñə* el. *yñə* (Als).

underfejning, no. = overfejning (s. d.), KrAlm. V. 205.508 (Refstrup ved Jælling).

underjordisk, no. se *darris.

ung, to. *oŋ øŋə øŋəst* (Als); „det var den ungesten Herren Karl", DgF. 431 k. 1; „hendes ungeste broder", Kr. XIII. 11 (Mors); *yər yəst* (Fjolde); se *barn-.

ungdom, no. u-s landet, se Köhler KS. II. 406.55 flg.; vælge lykke i u- eller alder, se Wh. Vlk. XIX. 154.

unge, no. se *rane-.

[Unibos], se Registr. 99, GrKM. 61.

unys, to. *do æ da å i unys knèjt* (Besser, Sams).

[Urian, no.] se *djævel 98.52 a, går tilbage til hestetyven Urjâns i Wolframs Parzival, se Korrespdenzbl. XXIV (1903) s. 27 flg., jfr. XV. (1891) s. 72.

[urin, no.] i krukke sættes til lig i grav mod incontinentia urinæ, KrS. IV. 606.33, jfr. ligge tör, pisse II. 836.29 a.

uro, no. jfr. Fatab. III. 83, Andree Eysn 78 flg., 90, symbol på Helligånden, lævn fra katolicismen, se *fugl 163.34 a.

urt, no. *plòk urdər* (N. Sams); se *hassel-.

urtebusk, no. *ytəbosk æn* (Sundev.), se *plovøl.

ustyrtelig, bio. „de er gawen u-godt (Als).

usynlig, to. se *kjole 1.

usåtes, to. *usa·ts* (Als).

utak, no. *[han fæk uti]* (Sall.), bebrejdelser; gode gerninger lönnes med u-, se Benfey, Pantschat. I. 113 flg. m. m. henv., Parker, Village Folktales (1910) s. 338.63 med henvisn., Wh. Vlk. XXI. 362.12.13 (Korea), se Registr. 76, Bidermanni Utopia I. 5 flg.

uting, no. „utingen jog sådan i hendes ben", Kr. Anh. 14.25, ɔ: gigten.

utoen, to. *utowən* (Herning), grov, vanskelig at omgås; *dę æ da så möj ən, utåwən slåwsə* (Erritsø); en uopdragen löjser, jfr. slovsker.

utyske, no. se *rov.

V.

vade, uo. — 2) *æ hæst stor å vuədər i æ hakəls* (Erritsø), ɔ: vil ej æde.

Valborgaften, no. *Walbåṛawtən* (S. Sams), brændes blus; jfr. JSaml.³ VI. 331: øder hekse markens grøde, jfr. „voldermissegilde", KrAlm.² IV. 15.36; jfr. *maj.

valleost, no. en stor gryde valle kogtes, skummet østes op i et fad, deri hældtes smuldret brød, kommen og lidt sød mælk, en alm. efterret; i Holing (Herning s.), sagde man at v- stod daglig på bordet (Herning).

valmue, no. *a fåla·ŋt iñ ve æ gårnər walmuər, o så, ka do tæŋk dæj, a fæk manəkåp* (vestj.), se mannekop.

valravn, no. se *blod 48.20 a.

vals, no. *læ wås fo ən siñə vals* (D.), langsom v-.

3. valse, uo. *wals -ə -ə -ə; di walsər ə,* (S. Sams), knuste det i valsemølle.

[vampyr, no.] se *blod 47.37 a, jfr. Thiele II. 155: lig (412.24 b) ligger på mave; se KrS. VII. 100.330, KrS. V. 323.25, havmand* I. 571.43 a, lig II. 412.29 b, pæl II. 904.36 a, slgn Mogk Myth. 1011 ned. genfærd voldte i sagatiden sot og død.

vand, no. *wåñ* (Tunø); *våñ* el. *vañ* (Als); *dæm op fo ə våñ* (Havnbj.); han er som v- i driftetrug", Krist. Anh. 127.80, ustadig; *hon wa åp i æ wañ* (Sall.), svært i humør; vand i sten til lægedom, DFM. I. 100.65, 111.42; når folk frygtede, at havet skulde blive höjt og gå over, var de ude og „red for vandet" (de red langs stranden), DSt. VI. 162 (Viby, Als), må jo være en overtroisk skik; i ævent. mangler vand i fæstningsgrav, Kr. XIII. 97; se *fiske-, *hundepintel-, *pus-.

1. vande, no. *dær æ falən wan i næt* (Mols), regn.

vandkalv, no. se grundorm*.

vandklemme, no. *wañklæm̲* (Hern.), sygdom hos kvæg, vel strictura urinæ.

vandmåde, no. *våñma et* (Als).

vandslap, no. *våñslap* (Als).

vandspand, no. af sortbrændt ler, se FrRA. I. 43.15.

vandspurv, no. se *moskoviter.

vandstærk, to. kan øl blive, ɔ: for tyndt.

vane, no. *vån æn* (alm.), *van̲* (Ulkebøl, Als).

vangvitter, no. vangvogter, markmand, melder løsgående kvæg for oldermanden, har bog med fåremærker, Kr. Anh. 97.36. 39.

vanne, no. *van̲ -ər æn* (Erritsø), kobræmse.

vanskelig, to. *de æ vansklət* (Als).

1. vante, no. Jættens v-, se DSt. 1910 s. 154; første dag trækdyrene kørtes ud til vårarbejde, spændtes for og læssedes gødning med vanter på, se Wigstr. II. 280, FS. 437.76; havmand får vante, jfr. Bisk. Bangs Erindr. s. 43, han får tilkastet skindbukse, Olsen, Norske Folkeæventyr, 7 flg.

3. vante, uo. *I vel kom te å våñt mæ, æ klåk våñtəs əlet i töl* (Als).

-vap, no. se *skurve-, tykke-.

3. vare, no. se *gjen-.

4. varer, no. flt. se *jøde-, *tilmad-, *uld-.

varm, to. *ən war̥əm wafəl, de æ war̥əmt ida·* (N. Sams); *varm* (Als).

varme, no. *de ær i swær war̥əmt ida·* (N. Sams), *værmt æn* (Als).

varmøl, no. *varmö·l* (Als), ølsuppe.

varp, no. *wåərp* (Mols).

varsko, udrbso. se *rasko.

vartræ, no. *æ våtræra* flt. (Als), mønningstræerne (s. d.).

varulv, no. s. 1015.35 a, tråde mellem tænder, se Strausz 196, Festskr. 594.

vaske, uo. *vask -ə -ə -ə* (Als).

1. vave, no. se *vevveri-.

ve, no. *viə* (Als), se *øre-.

veg, to. *vöq̣* (Erritsø).

vej, no. se hov-.

vejbrudt, to. *blyw væjbråt* (Als), komme tilskade.

vejr, no. *de æ falə gåt væə; reŋ, skit, dålə væə* (Als); „göre vejr“, jfr. Strausz Bulg. 335, dagene i Marts knyttes til familier, naboer, kvinder; er vejret den bestemte dag godt, har vedkommende det godt og omvendt; *hañ ka il fo æ væə* (Als).

vejrfisk, no. også navn til tangsnarren, spinachia vulg., Kr. (Limfjorden).

vejrlig, no. se *knage-.

vejrmølle, no. som maler avet, se Jahn S. 266.334, jfr. ulv III. 970.40 a.

vekseldaler, no. jfr. Asbj. III. 105: give sort lam el. kat for huldrehat.

velle, no. der gik en lang v- i hans bryst under hans strube af samme skade, JSaml.[3] VI. 343, han var blevet slaget i brystet af en kniv, = 1. væle 2, charpistrimmel, se Kalk. IV. 904.13 a.

ven, no. bringe bedste ven, argeste fjende, se Köhl. KS. I. 415.11.

vende, uo.
vœ̨ñ -ə vœ̨ñ vœəñ (Als);
wœ̨ñ -ər wœ̨ñ wœ̨ñ (N. Sams).

vendelig, to. *hun wa så vœñələ* (Sall.), rask i vendingen.

vending, no. *ən snöwə vẹñəŋ* (Als).

vendt, tf. se *hum-.

venstre, to. se *skulder.

verden, no. *de ər ẹt åñt hœr i vœrdən əñ bəkøm̲rəŋ o tom̲əl o dọ, o så skạ ən eñda· gọ o væ ræj få, te 'en ər ẹt gụə nåk tẹ ən* (vestj.); v- forgår, se *avnbøg; — s. 1039.26 a: v-s ende, jfr. *bi 36.26 b; køre til v-s ende, Kr. XIII. 34.

vers, no. *væs* (Als).

vese, no. *vẹs æn* (vest for Varde), vandflade, der bliver stående, når floden løber ud.

vessen, no. *han ga å æ væsəŋ* (Sall.), ɔ: gav en beskidt mund; såsnart et dyr slagtedes, sloges der knude på madpiben, at tarmindholdet ej skulde løbe ud og tilsmudse.

vessom (?), no. omtanke, snildhed, KrAlm.[2] VI. 329.18 (V. Hornum).

2. vest, no. helten kendes på sin v-, Kr. XIII. 323.

vesten, to. *hañ boə u̲ i ə væstən* (Stævning, Als).

vester-af-vej, no. vejen som går til Vesterstrand; gå ad v-, ɔ: forlade øen, se KrAnh. III.

Vesterbleg, no. et lille, aflangt, stråtækt hus ved Tønder, hvor der modtoges töj til vask og bleg endnu 1848; navnet er bibeholdt i en afgift, som erlægges til byens kasse, se Flensb. Avis $^{29}/_{11}$ 11,

vesterhav, no. *wæstəhaw* (N. Sams), uden artik.: havet vest for Samsø, jfr. Østerhav; der gik ild i v-et, jfr. NlNotes III. 101.214, V. 30.32, Swynnerton, Raja Rasalu (1884) s. 48: „der gik ild i flod, sjakalen slukkede med tört græs“; — s. 1042.12 b flg.: barn begravet i tønde, jfr. Sébillot, Folkl. de France II. 170.

vevverivave, no. „met gåen æ kommen i vevverivaw“ (Sams), i urede, se fiddivave.

vi andre, steo. *wòrånər* (N. Sams).

vibe, no. *slo ən vif fræ æ skåqər* (Sall.), tage magten fra en.

1. vid, no. „di lå dje ved ad den gryssen di gjord'“, Aakj., ɔ: brugte deres forstand ved den smule, de udrettede.

2. vid, to. *vi* itk. *vit* (Als).

viddervorn, to. *viðəwon* (Erritsø), ledeløs, om stol f. eks.

vide, uo. *vesto il nòk de? vo vesto de frø?* (Als); *a ver et om ət* (Hern.), ɔ: kender ikke til det.

vidie, no. *vi æn* (Erritsø).

vidiespil, no. læs vidiepil, se *hvide pil.

2. vidne, uo. *blod vidner mod morder, s. 47.45 a.

Wienerkongres, no. jfr. Ant. Nielsen, Fra Landet (1902) s. 70 flg.

vifle, uo. se *hvifle.

vifte, no. *vöwt* (*Als), fanen på en fjer.

vild, to. s. 1052.21: person, som råber om hjælp, antages for genfærd, omkommer, se KrS. II. 567.41, V. 492.24, jfr. Braz[2] I. LXV.

vildbrad, no. *wilbòrə,* blodsuppe (Mors).

vildmand, no. se Registr. 8, Hans med guldhåret og v-en.

Villads, no. et ikke ualmindeligt mandsnavn; en „natteplöjer“ høres råbe: „V- vend!“, se Mhoff 190, jfr. plove II. 849.8 b.

-villelig, to. se selv-.

vind, no. „i Norge sælger man vind timevis i et lommetörklæde til de søfarende; raskere v- fås ved at løsne lommetörklædet“, Dsk Magazin[6] I. 365; se *råbarre-.

2. vinde, uo. *viñ viñə, vañt* el. *vòñt, voñən* (Als).

vindel, no. – 2) vindsel (Ho ved Varde).

vindovn, no. se *jynovn.

vindue, no. *vønur* (Ørsted, Rougsø h.); *venəruð et, venəruðskarm æn* (Kousted, Randers); „hon lokked wenoed op“ (Mols); — 1064.23 a: åbne v- ved dødsfald, se Fatabur III. 214, jfr. vindue III. 1064.24 a, *dø 117.41 a; — s. 1064.35 a, gåden, jfr. Lawson 273.

vinduesbly, no. djævel ud gennem *hul, Enestr. Finbo 184.

vinge, no. *veŋ æn veŋə* el. *veŋə* (Als).

vingehus, no. *veŋhus æn* (Herning), = vinkelhus (s. d.).

vinterskole, no. *viñtərskuwəl æn* (vestj.), skole, som kun holdes om vinteren, se Vor Ungdom 1913.

4. vip, no. 3, se *hvip.

vipgal, to.

„kom mi bette kipkal, kom mi bette kwi', hosbond han er hvipgal, soen ve awtensti'“, Aakj., Fræ wor Hjemmen s. 202, overmåde vred, hidsig.

vipskid, no. *hwepski(r) æn* (Sall.), urolig person.

virke, no. se *værk.

3. vis, to. *han blöw ves o ət* (vestj.), opdagede det.

1. vise, uo. se Eneström Finbo 168. 185. 228, jfr. stå III. 644.54 a.

4. vise, no. *han har il manə visər bəhòw* (Höjst, vestsles.), ɔ: har ikke meget, han skal have sagt; se *fugle-, *pæle-.

[**vision**, no.], se himmerig* I. 611.25 a flg., jfr. Thiele I. 289, Grönb. 207.49, Kristens. III. 288.386, IV. 82.123, 331.22.23, Sagn IV. 220.731; slgn Wigstr. I. 78, Aldén 56. 71, Søegaard 85: „Ole Sörfladens syn af himmerig og helvede“; Arnas. I. 419: Johan Haldorsons dröm, Einar Helgasons dröm; 426: Jón Danielsons; s. 59 flg.: Katlas dröm; Afzel. Sagoh. II. 139: Anselms syn, III. 5 flg.: solsangen; Landstad 67 flg.: drömmekvædet; se endnu Grimm Elfenm. 123 flg., Fritsche, Die lateinischen Visionen des Mittelalters, Romanische Forschungen II. III. (1886-87), Olriks Forelæsning. over Haddings Sagnet, Fb. Bl. 4. 4 s. 158, Festskrift s. 421.

vissen, to. *vèjsən* (Tunø).

visseål, no. grødål, angvilla acutirostris, Kr. (Limfjord).

[**Wittenberg**, no.], se sorte skole III. 469.11 b.

-vitter, no. se *vang-.

Vitus, no. se *plovøl.

Vium, no. sogn i Vestj.; *æ Vimə*ŋ*ər* (vestj.), folkene fra sognet.

vogn, no. *uən i* el. *keruən,* kjørevogn (N. Sams); *wuən i* (S. Sams), slgn ovn; *vuən æn* (Als); vogn med sild bliver stående, da læderskaglerne forlænges af regnvejr, men møder frem, da de atter bliver törre, KrAlm. I. 61.212; se *bonde-, *hav-, *roskjør-.

vognhjul, no. kastet bag i vogn, Enestr. Finbo 184.

vognlag, no. „læ wownle", Aakjær, spænde sammen.

vogntrunte, no når der kørtes med 3 heste, sad tampen på den løse svingle fastgjort ved den nærhånds v- og gik hen til bagredet, KrAnh. 102, betydning?

vogte, uo. *våwt* (Als), trække med ko i grøft og lade den græsse, se 3. bede.

vogterdreng, no. *wòdədræ*ŋ *i* (S. Sams), hyrde.

voks, no. *våws* (Als).

voksbarn, no. se JSaml.[3] II. 231: døbt i fandens navn; billeder, se Bjerge Aarb. VI. 46, Globus 79, s. 109. 110: japansk, skotsk „Rachepuppe", jfr. 80, s. 373 (Ungarn); Arch. f Religionswissenschaft XV. 313 (Mexico), Wh. Vlk. XXIII. 13.43 m. m. henv.

2. vokse, uo. *væjs væjsə, våws* eller *vos, våwsən* el. *vowsən* (Als).

4. vol, no. s. 1083.45 a, se NlNotes V. 33.37; se *fod-.

vom, no. — **1)** *vaəm æn* (Als), i ko. — **2)** „bællevom" (Vens.), med tykt liv, om barn og kalv.

vor, steo. *vå våt vå* (Als), *va* (Kejnæs); „han er ent fræ uer bæj" (Mols).

Vorherre, no. *wò har* (S. Sams).

Vorherres fingre, no. flt. se *finger 141.5 a; **-jagthunde**, Krist. S. VII. 320.37, nævnes udyr om sommer, når kvæg er på græs, vel: ræv, ulv.

vorken, to. *de æ sån nåwəð workən nåwəð,* noget knudret, knastret, om træ; *ən lilə workən jæn* (Erritsø), lille, knudret person, jfr. 3. horke.

vrad, to. *vroi* (Als); *vraj* (Erritsø).

vrang, to. se lygtemand II. 473.19 b.

vredne bukser, no. flt. *vræjən båws* (Als), klejner.

vrid, no. *vriə* itk. *vret* (Als); *i æ vræj* (Hern.), i svinget.

vride, uo. *vri -ə vreə vræjən* (Als).

vrimple, uo. *vrempəl nåwə saməl* (Als).

vring, no. se *hæle-.

vrinsker, no. vorter smöres bort med skum fra v-s mund (Tarm).

vrokke, uo. *vråk astæ·j* (Als), rokke afsted.

vrægen, to. *vrœqən* (Erritsø), kræsen.

vræle, uo. *vrel* (Ulkebøl, Als).

vurdere, uo. se *ud-.

vædde, uo. *œn̥tən verə œlər hål æ moñ!* (N. Slesv.), tlm.

væddeløb, no. mellem hare og pindsvin, se Dähnh. Naturs. IV. 46 flg.

væddemål, no. gå til galgen, Fausb. Agersk. 38, Mathies. Bøddel 103; v- om *kones (274.1 b) troskab, Kr. XIII. 312.65, jfr. Tr. pop. XXVII. 1 flg. m. henv., Chauvin VI. nr. 321-327, Lee, Decameron II. 9 s. 42, Shakesp. Cymbeline.

vædret, to. *veə* (Als), parrelysten om får, se oksen, vrad.

vægger, no. flt. *vöqə* flt.; deraf: *vöqəkårə,* vidiekurv (Erritsø).

vægos (?), no. kaldenavn til and, Kr. Anh. 128.

vælde, uo. *vel flør* flt. (Kalvslund), men: *kåqt mjælk.*

væle (?), uo. konerne skulde blive hjemme for at *[wæl om eð],* Kr. Anholt 102 øv., ɔ: lave mad.

vælte, uo. skyder en karl en „brok" el. „ulv" (970.40 a) i høsten, kan spøgende tilföjes: „hundene kom løbende over havren, så det var kendt hele høsten, for at flå den", ɔ: naboerne kom løbende for at hjælpe at rejse vognene (Randers), jfr. BShr. 375.

2. værd, to. *no ær əð ænt wår wi biər mæ å kom te kærk* (Mols).

værdi, no. *han hå ĝor møj værdi· få dæñ saq* (Herning), meget arbejde, mange bekostninger.

være, uo. *de ku reqðinåk ha tòl å wå let stær; a wa ål få fin* (Mols); *veə æ va væt* eller *van* (Als); „sjæl om de wa sæ så" (Sall.), forholdt sig således.

værk, no. *værkə* flt. (Als), grever blandede med æblegrød og flæsk, stegt; *verkə* (Viby), måske virke; se *klister-, *meje-, sulte-.

2. væsel, no. se *guldbrud.

vætte, no. se *nøgen-.

vætteild, no. St. Hansblus (1699), se Hallager, Mag. O. Björn og de Besatte i Thisted (1901) s. 9.

vættelys, no. belemnit; lægges i vugge mod vætter (østj., Langeland); i barns svøb mod mare (vestsæll.); *vatəlys et* (Erritsø), jfr. tordensten 826.38 a.

væve, uo. *vöw̥ -ə -ə -ə* (Als).

vævehöjtid, no. *vöw̥hötə*, gilde, når væveren bragte töjet, se Marcuss. Rødding 113.

2. væver, no. regnedes bl. uærlige, ABr. 225.

1. våd, to. *de bær wu̯ət po̯ ə* (S. Sams), småregner; *vu* itk. *vot* (Als).

vådfoged, no. fører kommando ved vådfiske, KrAnh. 16.28.

3. våge, uo. *va̯k* (Kejnæs), *va̯kən*, to. (Als); *væn dæ blöw et baən fø, skul dæ va̯kəs ve ə te ə il blöw fåby't* (Als), vågeprøve, se Registr. 1 e, smlign sove III. 472.39 flg.

2. vånd, no. *ən laŋ tyn̄ kep kålt di gaməl ən våən̄, ən læŋə å gråwə kålt di ən rawt* (Als).

vår, no. *vå* (Als), kaldes forårsarbejdet: „gjöre vår“, ɔ: besørge forårsplöjningen m. m.

Y.

yeste, no. se öjeblik.

1. ynde, uo. *a hår ålə yn̄t de spæl* (Erritsø), ɔ: har aldrig kendt magen.

yndig, to. *de ə yn̄dikt veə ia·wdən* (Als).

ynk, no. *han klawəð sæ æwər ål dæn æəŋk* (Mols).

yrriset, to. *urisə* (Sall.), gnaven, ondsindet.

yske, no. *ən ysk te ən hæjt* (Als), malle til hægte.

Æ.

æble, no. s. 1135.9 b: frugts. af æ-, se Kr. XIII. 70.11; — 1136.7 a, se *professor.

æblefis, no. *ævəlfi̯s æn* (Erritsø), det visne bæger på æblet.

æblekage, no. *æfəlka̯k æn* (Als).

æblevise, no. *ævəlvi̯s æn* (Horsens), kærnehus, se *æblefis.

æde, uo. *e̯ ærə åə æt* (Als); da dreng kom ind, hvor frèmmede var tilstede, bad konen ham sidde ned, hun sagde da: „å wær så kjön å eed, o eed åsse den bette fremmede dreng!“ (Mors).

æffer, to. se *ivrig.

æg, no. s. 1142.34: betale de kogte æg, se KrJ. 111; æg i folketro, se Globus 34, 58 flg., 75 flg.; — mskes liv, hjærte i æg, se III. 1141.40 b, jfr. Krist. Bindest., Kølle II. 35; — III. 1141.48 b: se Jónasson þjóðtrú s. 324.

æggekage, no. se *pandekage.

æggemåge, no. KrAnh. 112, kommer op på agrene og samler orme i plöjetiden.

æggeskal, no. brygge i, se skifting III. 252.45 a, jfr. Enestr. Fbo 47.

ældste, no. se *kirke-.

ælstub, no. hak., regnbues nederste stykke, se vejrstok, -ulv.

ælling, no. *æləŋ et* (Als).

ærestøtte, no. oprejste gravminder af træ, Kr. S. V. 138.537 (Bregnet ved Rønde).

ærlig, to. døden er den ærligste, KrJ. 14, se 1. *død 119.45 b.

ærmegab, no. se æggesyg.

ærtekodde, no. *a̲tkåjə(r)* flt. (Erritsø).

æsel, no. jfr. III. 1155.19 a, KrJ. 135, Per Asens tre suk.

ævle, uo. se *trævle.

ævr, no. „æ ævr“, vig af Limfjorden, måske gammelt åløb ved Agger, se JSaml.³ IV. 242.

ævret, to. se avre.

Ø.

ø, no. *ę* (N. Sams), *Wę̀jr-ę,* Vejrø; fisk, som antages for ø, se endnu Chauvin VII. s. 9 m. henv., Tr. pop. XXVII. 448 m. henv., Chavannes III. nr. 434.

ødebol, no. se DSt. 1909 s. 163, en mand havde gjort uret med et ø-, gård, øde uden ejer.

øg, no. *ęq* (Mols); i Fjolde *yəq,* det alm. navn for hest; *yəq å vun,* forspændt köretöj; se *by-, *horse-, *svingle-.

øgenavn, no. se Marcuss. Rødd. s. 71.

[†**øgeremse**, no.] se hus I. 687.13 a, *Jakob, jfr. Köhl. KS. III. 355, smlgn Tr. pop. V. 547 m. henv. t. Ælian, Variæ Historiæ VIII. 3, Porphyr. de Abstinentia II. 30.

øgføl, no. (Helgenæs), jfr. marføl.

öje, no. *y et* flt. *öjn* (Als); *dær æ il mòjə fåskæl o ət y å ət yə* (øre); hun sad med et par „stroot“, strakte öjne, af skræk, Kr. Anh. 117.11; hun huggede med öjnene efter sin sönnekone, s. 56; en kumpan med et öje midt i panden, JSaml.[3] VI. 320; „ondt öje“, se *bælg; s. 1166.6 b: bortgives, se Kr. XII. 7 flg., XIII. 92.16.

öjensild, no. sildeyngel, clupea harengus, Kr. (Østkyst).

økse, no. „nu er jeg til øksen“, KrAnh. 75.71, ɔ: skikket til at omhugges, affældig; Langøkse, øgenavn, Kr. XIII. 233; se *skifer-.

øl, no. *ę̀lə æ suərt* (N. Sams); *öl* (Als); ølbrygning, remse om, Kr. Börner. 399 flg., jfr. *vandstærk; se *græs-, *Mortens-, *plov-.

ølpotte, no. i Vestjyll. alm. af sortbrændt ler, se FrRA. I. 42.6.

ønske, no. opfyldes, se Kr. Anholt 11.18, 53.25; — s. 1179.17 a: ønske sig til due, hare, guldfisk, Kr. XIII. 235.

ønskeknude, no. se Enestr. Fbo 90.

øre, no. *øə* el. *yə et* (Als); — s. 1181.23 a: ø- bides af, se Chr. Pedersen Skr. I. 115, Mathiesen Bøddel 82; se *lutte-, **lådden-.

ørekovs, no. „bind huesbuene i ørkowsi å sæt ham åp på høllen“ (Sams), krukke med to ører, se *natpotte.

ørn, no. bærer helt, mættes af hans kød, se JKamp Æv. I. 226, jfr. Gonzenb. nr. 61, Wh. Vlk. VI. 164.61, Köhl. KS. I. 546, Tr. pop. XXVII. 199, se †ørn.

ørredblik, no. „ørteblikker“, spæd lakseyngel, Kr. (Kolding).

1. øse, *øjs* (Als), også *ǫs* el. *ys.*

øsken, no. se *yske.

1. øst, no. *„de lyst!“ soj han æ mañ, da kaļkət han sin kun i æ ǫst* (Agersk.).

2. østers, no. se *perle-.

Å.

åben, to. se rag-.

Åbenrå, no. *Afenro* (Sundev.); den germaniserede form: Apenrade; „eine Apenraderin“, Wh. Vlk. XVI. 302, har spilleren, når han i en kulør kun har ét kort (S. Slesv.); Opneraa 1335, med rimelighed at tyde: Åben-ør-aa, åbne strands å, se P. G. Thorsen, De med jydske Lov beslægtede Stadsretter (1855) s. 50 flg.

åg, no. *vǫq æn* (Erritsø), til spande; *et uək te æ kyə* (Als), et åg til køerne, også *oək,* jfr. flæje.

ål, no. druknes, jfr. Dähnh. Naturs. IV. 43 flg.; se 1. *kavl; *grøde-, *skrædder-, *visse-.

åleflynder, no. fisk, skrubbe, platessa flesus, Kr.

ålekone, no. nævnes: ålemoder, -kuse, -kvabbe (Limfj.), -köjte (Læsø), -knude (Århus); zoarces viviparus, Kr.

ålekudde, no. *ǫlkuri* (vestj.).

ånderørt, to. de gamle blev helt å-e, når de skulde ind i salen, KrAnh. 107.52, bevægede, betagne af deres bevægelse.

åndkule, no. *ǻñkul,* navn til en gravhöj ved Skallerup strand (Mors).

år, no. s. 1195.51 a flg., smlgn: „for ever and a day“, Folkl. VII. 176; jfr. 1196. 19 a: Disa, Tr. pop. XXV. 124, Plutark, Isis Osiris 12, Burne Shrsh. 396 anm.

årelade, uo. se *blod 48.33 a.

årle, bio. *ǫl* (Als).

TRYKFEJL OG RETTELSER

VII. 23, J. A. Jensen læs: J. M. Jensen.
X. 27, *e* - *è ė*.
- 33, *ǵ* - *ǵj, g(j) ḑj* slettes.
- 43, *ḱ* - *ḱj, kḫ*.
- 56, *ś* tilföjes *ș, ʃ*.
I. 3.31 a, sorkrat læs: sorrekrat.
- 7.43 a, afhæstet - afhestet.
- 9.39 b, *ajstə* - *ajste·*.
- 10.20 b, aftengrin - aftengrinne.
- 12.28 a, afvånende - afvånden.
- 13.13 a, agebol - agebul.
- 14.53 b, agjænst - agje·nst.
- 16.12 a, *awtərrọ i* - *awterro æn*.
- 16.30 a, *ajænstər* - *åjæ·nstər*.
- 20.9 a, *ålvæjn* - *ålvæjn*.
- 26.13 b, svin- - svine-.
- 27.15 b, *aŋkər* - *aŋkər*.
- 35.46 a, **atterslåd** - **atterslod**.
- 40.9 a, *bågklęnəŋ* - *bågklęnəŋ*.
- 41.49 a, gjennem- - gjemmel-
- 42.49 a, 40 b, 2. bakke - 3. bakke.
- 43.10 a, *fårskøstər* - *fårsǩøstər*.
- 44.18 a, skar- - skår-.
- 48.9 b, *bår græjs* - *bår gres*.
- 53.25 b, tægl- - tægle-.
- 53.26 b, vræde- - vrade-.
- 53.29 b, skjælle- - skjæl-.
- 53.45 a, Abergl. 51 - Abergl. s. 51.58.
- 54.3 a, ibagtægl - ibag, tægl.
- 56.36 b, *bẹðkyð* - *bẹðkyð*.
- 63.40 a, *sæjər ət* - *sæjə jet*.
- 63.41 a, *trirə* - *trirə*.
- 65.44 b, *bęstrawəlt* - *bęstravəlt*.
- 68.21 a, Sall., - Sall.;.
- 79.37 b, hjalre - hjaldre.
- 81.45 b, **bjærghale** flyttes foran **bjærging**.
- 84.10 b, tagrør (?) læs: tagrør (Elsted).
- 87.40 a, **blegesten** - **blegsten**.
- 89.43 a, strevlet- - strible-.
- 93.46 a, **blyantspæn** - **blyantspen**.
- 95.21 b, plævver- - plæbber-.

I. 101.46 a, **boghvedesåer** (?) læs: **boghvedesådder**.
- 102.6 a, væg- læs: vægge-.
- 109.38 a, bomer - bommert.
- 112.23 a, **brandsaks** - **brandesaks**.
- 112.36 a, **brandenborger** flyttes foran **brandesaks**.
- 113.31. 37 a, *brånste* er sikkert brandstød, se Kalk., gldansk brænnæstuth.
- 134.16 a, fidte- læs: fedtog-
- 136.1 a, **bröletud** - **bröletur**.
- 140.24 b, lunnpinde- - lundpinde-.
- 140.26 b, spender- - spendere-.
- 140.37 b, **buksesmæk** - **buksesmække**.
- 140.46 b, *bål* - *bål*.
- 144.50 b, **busmækker** - **busmække**.
- 147.53 b, *byggryn* - *byggryn*.
- 148.54 b, *bǫhön* - *bǫhön*.
- 151.17 a, *bæc* - *bæjt*.
- 151.36 a, **bækker** flyttes ned efter **bækken**.
- 164.10 a, *båňc* læs: *båňc*.
- 164.2 b, klas- udgår.
- 172.43 b, hugsom- - hovsom-.
- 175.42 a, **damstövet** - **damstivet**.
- 183.18 b, spörges - siges.
- 185.43 a, Rander - Randers.
- 186.7 b, **digesrump** - **digesrumpe**.
- 187.4 a, *dilcər* - *dilcər*.
- 195.5 a, flåd- - flåde-.
- 197.11 b, *dræj å* - *draw å*.
- 198.14 b, **drageløkke** - **dragelykke**.
- 216.47 b, pæn- - pen-.
- 220.1 b, *dvæl* - *dwæl*.
- 220.15 a, gjæl - 1. gjælle.
- 221.44 b, *wat* - *wa*.
- 228.38 a, s. 434 - s. 734.
- 237.7 b, **eftermiddagsmelmad** læs: **eftermiddagsmellemmad**.
- 248.22 a, urlag- læs: uklag-.

I. 251.21 a, *eŋəblǫ* læs: *eŋəblǫ.*
- 272.51 b, lovter- - lofter-.
- 279.18 a, **fedtkjendst** - **fedtkjænst.**
- 284.7 b, **fiddre** flyttes efter **fiddivavestjamp.**
- 284.9 b, *fiðiva·wstamp* læs: *fiðivawstjamp.*
- 287.15 b, *di* - *dè.*
- 287.17 b, fem - (den) fem (fimme).
- 296.34 b, 116.110 - 116.160.
- 297.11 b, **fikeføde** - **fiskeføde.**
- 298.14 b, *samənsæṭər* - *saməlsæṭər.*
- 300.48 a, (Agger) - (Vens.).
- 303.40 a, **fjoltret** se Tillæg.
- 303.58 a, *fywðən* læs: *fywdən.*
- 304.44 b, **fjællehav** læs: **fjællehave.**
- 304.47 b, **fjællehæk** - **fjællehække.**
- 307.54 a, slop - 4. slup.
- 311.17 a, flein - fleinn.
- 319.41 b, *lot* - *lǫt.*
- 320.4 a, *flyw a· rek* - *flyw-a-re·k.*
- 322.34 a, *a gor* - *æ gor.*
- 326.3 a, rön- - rönne-.
- 327.58 a, **flådetold** - **flådetol.**
- 342.5 b, *stensyl* - *stensyl̇.*
- 342.12 b, *så få-* - *så får-.*
- 343.48 a, *fåhòl̥* - *fårhòl̥.*
- 352.24 a, **forplöjning** - **forplovning.**
- 353.16 b, *få·rrǫ* - *få·rrǫ̀.*
- 353.36 b, **forrolen** - **forrålen.**
- 353.38 b, **forrumple** flyttes op efter **forrummes.**
- 359.36 b, **fåtaret** læs: **fortaret.**
- 360.41 a, **fortold** - **fortol.**
- 377.5 a, hele linien rettes, se Tillæg.
- 377.40 a, *frøn̈cəskab* læs: *frøn̈cskab.*
- 378.34 b, *frø è* - *frø de.*
- 388.45 b, Vens. - Vium.
- 398.1 b, *sòmərən* - *sòmən.*
- 399.16 a, gebus - geburtsdag.
- 400.18 b, folt hører sagtens til følge, uo. og må oversættes: fulgte med.
- 407.54 b, *no* læs: *nǫ.*
- 409.14 a, fåreknevl - fåreknebel.
- 424.32 a, **garndröjt** flyttes op för **garnende.**
- 434.50 b, ållam læs: ålam.
- 435.10 a, *skå* - *ska.*
- 441.29 b, **gjeldstrinte** - **gjeldstrente.**

I. 443.25 a, **gjemm-eløle** læs **gjemmeløle.**
- 446.27 b, Sgr. V. 165.658 - Sgr. V. 105.658.
- 449.24 a, *gèl* - *ǧèl.*
- 453.21 b, *Gjøðəl* - *Gøðəl.*
- 457.58 b, **gjörlig** flyttes op foran **gjörn.**
- 459.18 a, **glædelig** læs: **gladelig.**
- 462.18 b, *a glæm* - *å glæm.*
- 464.18 b, **glinteorm** flyttes op foran **glintevorn.**
- 469.17 a, *gnawhǫ* læs: *gnawhǫ.*
- 479.46 a, **Gravesdag** se Tillæg.
- 482.2 a, 1862 læs: 1863.
- 482.8 a, skalde- - skalle-.
- 495.29 a, tomlings,-trot-i- - trykt-i, tumlings-
- 503.9 b, **grødstik** - **grødstikke.**
- 506.17 a, *grabuw·n* - *gròbu·wn.*
- 518.51 a, **gulvskruppe** - **gulvskrubbe.**
- 520.26 b, **gyldenstikker** - **gyldenstikke.**
- 530.38 a, **gåsekrav** - **gåsekrave.**
- 534.49 b, **hakkebælg** - **hakkebilde** se Tillæg.
- 536.22 a, **hakketærne** - **hakketerne.**
- 537.20 b, stoje- - stöje-.
- 538.38 b, *halmə* - *halmi.*
- 545.1 a, **halvtreds** - **halvtres.**
- 551.54 b, hannek - hannik.
- 554.18 b, dum (?) - dum (Havboers?).
- 561.6 b, skræbe- - skræve-.
- 564.32 a, pöj- - poj-.
- 577.15 a, **hedeskràtte**, se snurrebasse læs: **hedeskratte**, se Tillæg.
- 578.44 b, bio. se heje læs: se heller.
- 579.27 a, skræddermyg (tipula) læs: edderkop (phalangium).
- 579.42 b, *hæjəð* læs: *hæjər.*
- 592.38 a, **hennespundet** - **hennespunden.**
- 598.58 a, 209 udgår.
- 655.8 b, II. 132 læs: II. 133.
- 669.10 a, best. -*t* - best. *hwol̥.*
- 672.34 a, *hòm̥* - *håm̥.*
- 679.34 a, sik - sek.
- 679.5 b, **hundeas** - **hundeast.**
- 684.40 a, tungepapiller - læbepapiller.
- 685.8 b, *(huriburi æn)* - *huriburi et.*
- 688.26 b, **husdragt** henflyttes efter **husdjævel.**

I. 688.35 b, **husflid** flyttes op efter **husfader.**
- 704.32 b, en gård læs: en by.
- 725.13 a, tyde - tyde; se hægebærtræ.
- 736.36 b, **hæbs** - **hævs.**
- 740.18 b, 204.70 - 204.60.
- 740.22 b, IV. 10 - IV. 16.
- 740.53 b, II. 141 - III. 141.
- 742.42 a, **höjfarverød** flyttes om efter **-höjet.**
- 742.46 a, **höjfylde** flyttes om efter **höjfolk.**
- 744.1 b, **höjeste ret** flyttes tilbage til s. 742 b efter **höjest.**
- 764.24 a, *tǫ̧r* læs: *tǫr.*

II. 19.50 b, *iṉlijəq* - *iṉliəq.*
- 29.13 a, dersen - dresen.
- 42.5 b, *Jaha·n* - *Ja·han.*
- 52.22 a, *mèl̲ma* - *mèl̲ma.*
- 65.7 a, sætningerne hører til **jævn 1.**
- 72.52 a, II. 220 læs: XII. 220.
- 81.32 b, *huj* - *hwuj.*
- 84.34 a, I. 32.4 - 1. 32.3.
- 105.18 a, *we* - *ve.*
- 106.26 a, *kat* - *kaṭ.*
- 110.47 b, **katteas** - **katteast.**
- 167.46 b og 48 b, *kòrmos* - *ko̊rmos.*
- 206.23 b, klavse - klase.
- 223.35 a, se knuborm - se knoporm.
- 265.44 a, (Vens.), Kr.Alm. - (Vens.); Kr.Alm.
- 282.10 a, pimula - primula.
- 283.34 b, *fo̲rkravən* - *fo̲rkravən.*
- 293.2 b, 202, III. - 202, Asbj. III.
- 294.10 b, krik - krikke.
- 312.11 b, Holdelund - Hjoldelund.
- 320.27 a, *slø* - *slo.*
- 366.23 b, stok- - stokke-.
- 370.19 b, hjålt - hjåltet.
- 398.15 a, **lenning** flyttes op foran **lens.**
- 457.35 b, opluge. læs: opluge, lagn.
- 476.3 b, Folkl. VI. 377 - Folkl. VI. 367.
- 490.31 b, lʌtter - **lytter.**
- 503.2 b, *lasmusstòŋ* - *lasmusstòŋ.*
- 504.53 a, *a so* læs: *a sǫ.*
- 512.17 b, *eŋən* - *eŋən.*
- 515.30 b, Hoiberg - Hofberg.
- 602.11 a, **modskab** flyttes op foran **modslagen.**
- 680.29 a, Gaden læs: Goden.

II. 715.6 a, *dijəl* læs: *dij̲əl.*
- 746.42 a, Mall - Malt.
- 817.13 b, stor- - store-.
- 840.29 a, artiklerne **pjæbber, pjæbbre, pjæbbrehals** flyttes op efter **pjæb.**
- 840.33 b, **pjæver** læs: **pjævver.**
- 848.48 b, **1. plove,** 1 udgår.
- 850.4 b, **plovdræt** flyttes om på s. 848 b efter **plovdrive.**
- 887.6 a, se konvolut, udgår.

III. 25.51 a, hosebånd udgår.
- 40.40 a, *dæ̧j renə* læs: *dæ̧j rẹnə.*
- 42.41 b, stagbåndet - stagebåndet.
- 55.17 b, **rig fugl** flyttes ned efter **rigelig.**
- 67.54 b, **ri-skurv** læs: **ris-kurv.**
- 82.52 a, **rosville** flyttes efter **rostvisk.**
- 102.47 b, *req* læs: *rẹq.*
- 158.40 b, **sandsåldet** flyttes ned efter **sandstøv.**
- 175.53 b, deref læs: deraf.
- 181.5 a, *stel̲stroŋəl* - *sel̲stroŋəl.*
- 202.33 a, *sikò·ri* - *sikò·ṛi.*
- 233.33 b, fælde samme - fælde sammen.
- 286.38 a, skøttesav - skjørtsav.
- 295.51 a, suder. - suder, se Jerusalems-.
- 346.42 b, jagtbøsse - jagttaske.
- 494.11 a, *spira·ntwærk* - *spira·ntværk.*
- 503.30 a, sprette - sprætte.
- 518.32 b, siger den: klæd hvidt osv., læs: når hakkespætten hakker i væggen, varsles død, Folkeven XI. 378.35.
- 529.50 a, *hælkomstag læs: *hælsomstag.
- 563.40 b, Ågger læs: Agger.
- 681.49 b, trekantet - trekant.
- 686.21 a, sweter flt. - swetter flt. -er.
- 686.23 a, tilföjes: se *bogsild.
- 856.53 b, *bås ve* læs: *bås we.*
- 891.51 b, **tulleger** flyttes foran **tullegræde.**
- 1149.53 b, se ælm læs: se ælm, *elm.

Tillægget 108.15 a, Registr. 42 læs: 142.
— 132.14 b, 94.36 b læs: 94.26 b.
— 234.32 b, **hægger** flyttes til efter **1. hæg.**

570

Mot aftonen blir dagern mera blid
och allvarsam, det är en harmoni
i allt vi se, när sommarn är förbi.
en klarblå glans i skyn, en höstens frid,
som icke hörts och setts och kännts i sommartid.

Fröding.

Ja, så blev enden da omsider nået!

Den første ordseddel blev skrevet $^{6}/_{1}$ 1877, sidste korrektur på 3die bind læst $^{7}/_{3}$ 1912 og Tillæggets sidste korrektur læst $^{14}/_{1}$ 1914. Der ligger så 36 år med deres mange personlige omskiftelser mellem denne bogs begyndelse og den dag afslutningen rentrykt kan sendes til bogbinderen.

Da jeg 1892, syg og i höj grad medtaget efter et langt sengeleje, kom her til Askov, ventede jeg ingen fremtid, men Gud har villet det anderledes. Efter at have boet her i over 20 år, er jeg blevet et stykke fast inventarium her på stedet og slutter nu af med dette langvarige arbejde for en lille stund at se tilbage. Helt trøsteligt er synet ikke. Med sorg har jeg opdaget både fejl og mangler. I „Et Hundrede Udvalde Danske Viser“ 1764, skriver P. Syv: „Bogtrykkeren til Læseren. Vi ere alle Mennesker, det er, have Feil. Og det er meere end Menneskeligt ey at forsee sig. Der ere vel gjorde nogle smaa Mistag af Sætteren, som dog letteligen kunde kendes og rettes af enhver, som Danske forstaar. De ere kun smaa efter min Meening. Ere de anderledes efter Din, da læg dette til de andre Mine og Dine Forseelser, forlad saa og farvel!“ — Det kan jeg desværre ikke sige og skal ikke lægge min egen skyld på sætteren, hvis arbejde er over min ros. Trykfejlslistens omfang er ikke opmuntrende trods den nöjeregnende umage, der er anvendt på korrekturlæsningen. Jeg skönner med tak på, hvad der fra andre, kendte og ukendte, er kommet mig i hænde. Blandt de ukendte nævner jeg hr. adjunkt Hammer i Viborg, der gjorde mig opmærksom på den græsselige forklaring, at „skydetaske“ er jagtbøsse. Den er dog Dr. M. Kristensen medskyldig i. Hertil kommer endnu, hvad jeg har følt som mere fortrædeligt end de enkelte stavefejl, at forholdsvis så mange artikler har fået forkert plads. Jeg tör måske dog håbe på nogen undskyldning hos dem, der har prøvet lignende arbejder og erfaret, hvorledes öjnene sløves under sedlernes sammenlægning, — og såsnart det sker, går det galt. Ved et lille selskab, hvor en tilstedeværende amerikansk professor var min sidemand, var jeg så uheldig at vælte min kaffekop over værtindens fine, hvide dug. Da min nabo blev min forlegenhed va'r, udbrød han: „don't mind it, such accidents will come!“ Det er dog kun en fattig trøst, at jeg i andre ordbøger har fundet lignende uheld. Og når jeg så med ruelse vedgår min skyld, må jeg dog tilföje, at det vilde være letsindigt at tro, at der kunde nåes noget fejlfrit hos en mand, der bærer mit navn.

Hovedmangelen ved arbejdet er dog nok en anden. I de år, da jeg havde kræfter til at rejse og arbejde vedholdende, var selv en ganske kort rejse næsten

uoverkommelig på grund af den bundne embedsstilling og de fattige kår. Da jeg flyttede til Askov var helbred og kræfter borte. En anden vanskelighed nødes jeg også til at fremdrage. Jeg har ikke fra begyndelsen kunnet have stoffet rede og ordnet. Det samme gælder litteraturen hjemme og ude. E. T. Kristensens bøger er blevet ved at udkomme helt ind i dette århundrede, og de er hovedkilden til dansk sagn- og æventyrhistorie og almuens folketro. Først henimod slutningen af forrige århundrede fik arbejdet med indsamling af „folkeminder" fart. Pitré's Archivio per lo Studio delle Tradizioni popolari begyndte at udkomme 1882, Revue des Traditions populaires 1886, Journal of American Folklore 1888, Folklore Journal omdannedes til „Folklore" 1890, det berlinske Zeitschrift des Vereins für Volkskunde 1891 og Oesterreichische Zs. f. Volkskunde 1896 og dette er blot de störste tidskrifter. Følgen heraf blev igen, at jeg med få års mellemrum atter og atter indtil 6 gange har måttet gennemgå, rette, göre tilföjelser i det endnu ikke trykte manuskript, hvad der altsammen ikke har været gunstigt for orden og klarhed i teksten.

Så er jo da bogen udkommet. Tillægget er, såvidt jeg har ævnet og magtet, ført op til dato, og jeg må bede nuværende og kommende brugere af bogen at ville modtage hvad der *er* givet og tage tiltakke dermed, og ikke klage for meget over hvad der mangler. Med mine forudsætninger tror jeg ikke, at jeg har kunnet yde mere og bedre arbejde end sket er. Hvad her er givet, er et stykke af mit eget liv og den forståelse, jeg har kunnet vinde af almuens liv. Jeg tör dristig med en engelsk forfatter sige: „I saved every half hour for it I could, for my heart was in it". Og jeg tilföjer med en anden Englænder, der har skrevet om ordbogsarbejdets besvær: „original work, patient induction of facts are slow processes —, and a work so characterized cannot be put together with scissors and paste or run off with the speed of a copyist" [1]).

Det var fra begyndelsen af min tanke ej blot at søge og muligst nöjagtig gengive ord og ordformer, men bruge dem i de enkelte artikler som et midtpunkt, hvorom folkets tænkemåde gennem eksempler fandt et nogenlunde fyldigt udtryk. Jeg tillader mig atter at anføre et ord af en blandt de store forskere. Usener siger (Rheinisches Museum 1901 s. 1): „In seinem Wortschatze lagert ein Volk die ganze Geschichte seines inneren und äuseren Lebens ab". Og endelig en fremstående svensk forfatters ord: „Folkspråket är folktraditionens naturliga form och tillsammans bilda de folksjälens innehåll. Det har också visat sig, att dialektstudiet och det folkloristiska studiet flerstädes skjutit upp och odlats sida vid sida" [2]). Dette som vidnesbyrd om, at flere end jeg har ment, at folkeminder og dialektstudier naturlig kan knyttes sammen.

Nægte hverken kan eller vil jeg, at jeg adskillige gange i de mange henrundne år har været ved at give tabt, tung og træt af den store besvær, der fulgte med at eftergå noget nær hver eneste henvisning, mens jeg spurgte mig selv: hvem har brug for dette med så stor besvær sammensøgte og ophobede stof? Derfor blev for to år siden min 80-årige fødselsdag en så lykkelig mærkedag i mit liv, fordi

---

[1]) James A. H. Murray, The Romanis Lecture 1900, Evolution of English Lexicography s. 48.

[2]) Åke W:son Munthe, Letterst. Tidskr. 1888 s. 559.

jeg den dag fik svaret: „dit arbejde kan bruges, er brugt". Större jordisk lykke tror jeg ikke et menneskeliv kan yde, end at bringe en gammel mand i hans höje alder, når skyggerne bliver lange og solen er sin nedgang nær, et vidnesbyrd om, at hans arbejde har båret frugt, at han fik lov at göre et indskud i slægtens åndelige eje. Og jeg beder alle, som den dag tænkte på mig med mildt sind, alle som sendte mig bud og hilsen, arbejdsfæller i hele Norden og Finland, gamle elever og venner herhjemme, alle, som får disse linier for öje, — at ville modtage min tak for den ære, der blev mig vist, for det svar, jeg modtog på bekymrede tankers tavse spörgsmål.

Da jeg var færdig med manuskriptet til ordbogen, var en stor bunke noter blevet liggende, som jeg ikke mente at have brug for i teksten, og det faldt mig da ind at renskrive disse og lægge dem hen til andres brug. Denne begyndelse gav atter anledning til, at jeg i årenes løb, hver gang jeg gennemgik en bog til eget brug, noterede ned, hvad jeg anså for brugeligt, først for eget arbejde. Senere, efterhånden som samlingen voksede, optog jeg med större omhu arbejdet, så der nu i mine noter vil findes et meget betydeligt stof af henvisninger, som udfylder de i ordbogen trykte og udvider kredsen af folkeminde-oplysninger stærkt, så jeg ved flere lejligheder har kunnet støtte arbejdsfæller ved henvisning til litteratur. Seddelkasserne, for tiden 18, med ca. 2—3000 sedler i hver, går så med det øvrige folkoristiske stof, jeg trykt eller skrevet ejer, over til Folkemindesamlingen i Det Kongelige Bibliotek. Ordbogen vil ikke kunne bruges helt, uden let adgang til den store opsamlede litteratur, hvorover den er bygget. Jeg beklager blot, at jeg i de første år, ja vel helt til min overflytning til Askov, kun noterede ned, hvad jeg mente kunde bruges til ordbogen, og lod alt andet ligge. Det kan næppe oprettes mere.

Døden har gjort sin høst blandt dem, der i årenes løb har støttet mig. Med særlig tak og med vemod mindes jeg den rigtbegavede folkeskolelærer J. M. Jensen, der døde den $^{25}/_{4}$ 1898 i Stenum, Vendsyssel, kun 38 år gammel. Med aldrig svigtende interesse fulgte han mit arbejde, og var lige til sine sidste dage utrættelig til at besvare spörgsmål og læse korrektur. Når derfor Vendelbomålet i ordbogen er særlig rigt og pålideligt gengivet i ord og former, så skyldes det hans trofaste, uegennyttige hjælp. Hertil er desuden kommet hr. sagfører J. K. Larsens (Farum) store ordsamling fra SO. Vendsyssel. En anden lærer, der desværre ved et uheld blev forbigået i listen over dem, der gav mig den første, store hjælp til arbejdet, var L. Røjkjær fra Ringkøbingegnen, der for mange år siden er død, hans navn mindes jeg med stor tak. Blandt dem, der bragte mig et rigt materiale af vestslesvigske dialektord og folkeminder nævner jeg endnu pensioneret lærer Skov fra Birkelev.

Mange enkelte småbidrag har jeg naturligvis i den lange årrække modtaget, og for den sags skyld lige til de allersidste dage, således en ordsamling fra Erritsø af adjunkt Ussing, Sorø.

Atter her har jeg en særlig tak at bringe hr. konservator H. Hansen, Herning, der har sendt mig en hel samling rettelser og tillæg fra Hammerum herred til ordbogens I. og II. bind. Ham skylder jeg yderligere tak for en vestjysk ordsamling, der omfatter hele alfabetet, optegnet af hr. tømrer H. A. Hansen, Hoven pr. Tarm,

som han ved sin mellemkomst skaffede mig tillåns. Fremdeles skylder jeg den tidligere læge på Læsø hr. C. J. Faurbye ligeledes tak for en vestjysk ordsamling. Fra J. Aakjær, rugens sanger, har jeg også modtaget optegnelser. Og så er jeg i gæld til min kære ven og nabo, dr. Marius Kristensen, for hans omhyggelige og kritiske korrekturlæsning såvelsom for den store hjælp, han på alle måder med sine omfattende kundskaber har ydet mig. Ved et arbejde som mit, har det meget at sige at have adgang til en håndsrækning hos en god, hartad alvidende, nabo, der kun bor få skridt borte. Endelig udtaler jeg min störste anerkendelse og tak til de forskellige sættere i Thieles Bogtrykkeri for den udmærkede dygtighed, hvormed de har gjort deres del af det fælles arbejde, hvorved de har sparet mig mangen besvær.

Så er jeg noget nær ved enden.

Der står blot endnu tilbage at bringe Samfundets styrelse en hjærtelig tak for deres tålmod med mig i de mange, lange år, der er hengået fra de dage, jeg i Darum tog dette arbejde op, til den dag idag, og Ministerium og Rigsdag, der på mine gamle dage gjorde mig det muligt helt at give mig arbejdet i vold og for første gang i mit lange liv lære et sorgløst udkommes lykke at kende.

Når jeg nu ser tilbage, er det mit livs ære, at jeg i sin tid fik lov til at være en blandt den lille kreds, der i Mellemslesvig arbejdede for at bringe et dansktalende folk til at forstå, hvad modersmål i skole og kirke er værd, og så gammel, som jeg er blevet, mit hjærte slår endnu i takt med deres, som under fremmedherredömme værger deres folkemål, som de ævner. Dernæst at jeg fik lov til i en lang årrække at være præst i den danske folkekirke og fik mit hjem blandt de stille og noget tunge Vestjyder. Efter lange tiders omtumlinger levede jeg lykkelige år i Darum, hvorfor jeg takker både Gud og mennesker. Her i Askov fandt jeg et lyst og fredeligt alderdomshjem i ly af skolen og dens arbejde. Ved ankomsten blev jeg budt velkommen af Schrøder og lærerkredsen, kærlig modtaget i Schrøders hjem af hans frue og hendes rigt begavede moder, fru oberstinde Wagner, og det gamle forhold til skolens styrer er fortsat og fornyet, da de gamle venner var gået hjem og Jakob Appel og frue overtog regeringen. Måtte Gud lönne dem alle for hvad de har været for mig! Og når jeg nu i den sidste aftenstund, inden natten kommer, i hvilken ingen kan arbejde, har haft den glæde at få mit store arbejde fuldført og få det vel modtaget, bringer jeg, som mit sidste ord her, Gud i himlen, al god gaves giver, mit hjærtes dybeste tak.

Askov, i November 1913. H. F. FEILBERG.

Henvisninger findes i ordbogen til følgende litteratur.

Abercromby, John: The Pre- & Protohistoric Finns, both Eastern & Western with the Magic Songs of the West Finns. I. II., London 1898, Grimm, Library IX. X.

ABr.: Andree, R., Braunschweiger Volkskunde, 2te vermehrte Auflage, Braunschweig 1901.

Addy S. O.: Household Tales with other Traditional Remains, coll. in the County of York, Lincoln, Derby & Nottingham, London, Sheffield 1895.

AEysn: Andree-Eysn, Marie, Volkskundliches. Aus d. bayrisch-oesterreichischen Alpengebiet. Braunschweig 1910.

Afanasiew, Alexander N.: Russische Volksmärchen, Deutsch v. Anna Meyer. I, Wien 1906; II, Wien 1910.

Afzelius, A. A.: Svenska Folkets Sago-Häfder, I. II, Stockholm 1844, III—V, 1841—43.

— Svenska Folkvisor, utgifna af E. G. Gejer och A. A. Afzelius, I. II, Stockholm 1880.

Agersk.: Agerskov sogn, Sønderjylland.

AJubainville: H. D'Arbois de Jubainville, L'Epopée Celtique en Irlande, Paris 1892.

— Le Cycle Mythologique Irlandais et la Mythologie Celtique, Paris 1884.

Alviella, Goblet d': The Migration of Symbols, introd. by S. G. Birdwood, Westminster 1894.

Amazulu: The Religious System of the Amazulu. Izinyanga Zokubula; or Divination as existing among the Amazulu, in their own Words, with a Translation into English & Notes by the Rev. Canon Callaway, Natal & London 1870.

Amer. Folkl.: The Journal of American Folklore. I. (1888), —XXIII.

Aminson, H.: Bidrag till Södermanlands äldre Kulturhistorie, I—V; fortsat VI—VIII ved Joh. Wahlfisk, Stockholm, Strengnås, Upsala 1877—95.

Amira: Thierstrafen u. Thierprocesse, Innsbruck 1891.

Anders. Barsel: Beskryuels øuer et faalæ villelæ Basel, dæ ha wot i Svinning faa manne Oer sien aa sjelu Kørmes Dau dæ et æ glemt ino te Daus. Beskrøuen aa Maaten Skalle aa Skalle Karen, Horsens 1835 [typograf I. P. Iversen].

— Begr.: Faaklaaring aa Beskryuels øuer di tou faalæ willelæ Begrauelser, dæ ha wot i Svinning aa i Thaanum, beskrøuen aa Mas Lasses aa Kresten Skalle. Randers, Elmenhoff, originaludg.

— Fiskeri: Laust Skalles heldige Fiskeri.

— Frieri: Laust Skalles Frieri som Enkemand.

— Gilde: Faaklaaring aa Beskryuels øuer et faalæ villelæ Gild, beskrøuen aa Skalle Laust, Øuefiskemeister aa Staasmossekanter, 6te oplag, Viborg 1878, indeholder Fiskeriet og Frieriet, jfr. Jylland (1892) I. 209 flg.

Andersen: A. Andersen, Fra Planternes Verden, kulturhistorisk-botaniske Skizzer, Kbhvn 1885.

Andree Parall.: Andree, Richard, Ethnographische Parallelen u. Vergleiche. I, Stuttgart 1878; II, Leipzig 1889.

Andree, Votive: Andree, Votive u. Weihegaben des katholischen Volks in Süddeutschland. Ein Beitrag zur Volkskunde. Braunschweig 1904, se ABr., AEysn.

Andresen, Volksetym.: K. G. Andresen, Ueber deutsche Volksetymologie, 3die Opl. Heilbronn 1878.

Andrews I.: Andrews W., Curiosities of the Church, London 1890.
— II., — The Church Treasury 1898.
— III., — Antiquities & Curiosities of the Church, London 1897.
— V., — Bygone Church Life in Scotland 1899.
— VI., — Old Church Life, 1909.
Antiquarisk Tidskrift, udg. af det Kgl. Nordiske Oldskriftselskab 1849—51, Kbh. 1852.
AnO.: Annaler og Aarbøger for nordisk Oldkyndighed.
ArbJ., se AJubainville.
Arch., se Pitré.
Arlotto, se Wesselsky.
Arnas.: J. Árnason, Íslenzkar þjóðsögur og Æfintýri. I. II, Leipzig 1862—64.
Arne Slagelse: Arne, Nogle Fortællinger, Sagn og Æventyr, indsamlede i Slagelseegnen, Slagelse 1862.
Art. Pacha, se Pacha.
ARw.: Archiv für Religionswissenschaft I. flg.
Arwids.: A. I. Arwidson, Svenska Fornsånger I. II, Stockholm 1834—37.
Asbj. I.: P. Chr. Asbjørnsen og Jørgen Moe, Norske Folke-Eventyr, 4de udg., Christiania 1867 (9de tusinde).
Asbj. II.: P. Chr. Asbjørnsen, Norske Folke-Eventyr, 2den udg., Kbh. 1876.
Asbj. III.: P. Chr. Asbjørnsen, Norske Huldre-Eventyr og Folkesagn, 3die udg., Christiania 1870.
Aubrey, Remains: I. Aubrey, Remaines of Gentilisme and Judaisme 1686—87, edit. by Britten, London 1881.
Aarbøger for nordisk Oldkyndighed.
Bain: Bain, Nisbeth, Cossack Fairy Tales & Folk Tales, London 1894.
— Russian Fairy Tales, sel. & transl. from the Skazki of Polevoi, London 1892.
BAM.: Bechstein L., Altdeutsche Märchen, Sagen u. Legenden, 2te vermehrte Aufl. Leipzig 1877.
Bang, Hexeformularer: Bang, Dr. A. Chr., Norske Hexeformularer og magiske Opskrifter, Kristiania 1901—2.
Bang, V.: Hexevæsen og Hexeforfølgelser, især i Danmark, Kbhvn 1896.
— Præstegaardsliv i Danmark og Norge, Kbhvn 1891.
Bardar S.: G. Vigfússon, Bárðarsaga Snæfellsáss m. fl., Kbhvn 1860.
Baring-Gould, S.: Curious Myths of the Middle Ages, I. II, Rivington 1868.
— Strange Survivals, London 1892.
Barlaam & Josaphat: se Jacobs.
Bartels, Dr. Max: Die Medicin der Naturvölker, Leipzig 1893.
Bartsch, K.: K. Bartsch, Sagen, Märchen, Gebräuche aus Mecklenburg. I. II, Wien 1879—80.
Bassett: Bassett, Fletcher S., Sea Phantoms, Chicago 1892.
Bebel, se Wesselsky.
Begtrup, G.: Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark. V. VI. Jylland, Kbh. 1808—10.
Benfey, Or. Occ.: Benfey Th., Orient u. Occident, insbesondere in ihren gegenseitigen Beziehungen, I—III. Göttingen, 1862—65.
Benfey, Pantsch.: Pantschatantra, I—II. Leipzig 1859.
Berggreen, Dsk Folkes.: A. P. Berggreen, Danske Folkesange og Melodier, 3die Udg. Kbh. 1869.
Bergh I. III. IV.: Hallv. A. Bergh, Nye Folkeeventyr og Sagn fra Valders, Christ. 1879. 1882. 1886.
— Segner fraa Bygdom, IV. Sogur m. m. fraa Valdris og Hallingdal, Krist. 1879.
Bernoni: D. Bernoni, Giuochi Popolari Veneziani, Venezia 1874.

Berntsen, Kl.: Folkeæventyr, samlede, udgivne for Skolen og Hjemmet, I. II. Odense 1873. 1883.
Bezemer, T. J.: Volksdichtung aus Indonesien, Haag 1904.
BGt.: C. J. Bergman, Gotländska Skildringar och Minnen, 2dra Uppl., Visby 1901.
BHV.: Blätter für Hessische Volkskunde, I. II. III, Giessen 1900—01.
Bidermanni, J.: Utopia, 2den udg. 1670.
Bing, Læsø: L. H. Bing, Physisk og oekonomisk Beskrivelse over Øen Lesø, Kbh. 1802.
Birket Smith, Studier på det gamle Skuespils Område, Kbh. 1883.
Birlinger I. II.: A. Birlinger, M. A. Buck, Volksthümliches aus Schwaben, I. II, Freiburg 1861—62.
— III. IV.: Birlinger, Aus Schwaben, Sagen, Legenden, Aberglauben, Sitten, Rechtsbräuche, Ortsneckereien, Lieder, Kinderreime, Wiesbaden 1874.
Bjerge, se P. Bjerge, Aarbog.
Bjærgtagen, se Fb. Bjærgtagen.
Black, W. G.: Folk Medicine, a Chapter in the History of Culture, London 1883.
Blich. Bindst.: St. St. Blicher, E. Bindstouw, Fortællinger og Digte i jydske Mundarter, både i Særtryk og i Saml. Nov. I. 315.
— Samlede Noveller og Skizzer, ordnede efter Tidsfølgen af P. Hansen, I—IV, Kbh. 1882.
Blich. Vium: N. Blicher, Topographie over Vium Præstekald, Viborg 1795.
Bobertag, F.: Narrenbuch, Bind XI af Deutsche Nationallitteratur, herausgegeb. v. J. Kürschner, Berlin, Stuttgart [1884].
Bondesen, Ingvor: Æventyrets Dyreverden, Kbh. 1887.
Bondeson, Aug.: Halländska Sagor, Lund 1880.
— Historiegubbar på Dal, Stockholm 1886.
— Svenska Folksagor, Sthm 1882.
Bore, Erik: Bärgmanslif i början af 1800 talet, i Bidr. t. Känned. om Sv. Landsm. V. 7, Sthm 1891.
Bosquet, Am.: La Normandie romanesque et merveilleuse, Traditions, Légendes et Superstitions populaires, Paris, Rouen 1845.
BPa.: Benfey, Pantschatantra.
Brahan, Seer: se Mackenzie.
Bran I. II.: Meyer, Kuno, The Voyage of Bran, Son of Febal, to the Land of the Living, with and Essay by A. Nutt; Grimm Libr. nr. IV. VI, London 1895—97.
Brand, J.: Popular Antiquities of Great Britain, comprising Notices of the moveable & immoveable feasts, customs & amusements past & present, edited with very large corrections & additions by W. Carew Hazlitt, I—III, London 1870.
Brandt, C. J.: Klosterlæsning II. Hellige Kvinder, Legendesamling, 1859.
Brandt, Lucidarius: se Lucidarius.
Brauns, Dav.: Japanische Märchen u. Sagen, Leipzig 1885.
Braz, Anatole Le: Contes de Soleil & de la brume, Paysages de Légende, Nuits d'Apparitions, Equipées de Printemps, Paris [1910].
Braz: La Légende de la Mort en Basse Bretagne, Croyances, Traditions, Usages des Bretons armoricains, avec une introduction de L. Marillier, Paris 1893.
Braz[2] I. II.: Nouvelle Edition refondue et augmentée, avec des Notes sur les Croyances analogues chez les autres Peuples celtiques par George Dottin, I. II, Paris 1902.
Briz, F. Pflay y.: Endevinallas populares catalanas, Barcelona 1882.
BrN., se Brøndum Nielsen.
Brueyre L.: Contes populaires de la Grande Bretagne, Paris 1875.
Bruzelius, Niels G.: Almogelifvet i Ingelstads Härad i Skåne, Malmø 1876.

BrWb.: Versuch eines Bremisch-Niedersächsisches Wörterbuchs . . . . herausgegeben von der bremischen deutschen Gesellschaft I.—VI., Bremen 1767—69.

Bröchn. Saml.: En håndskreven samling af dialektord fra Søvind sogn, Vor herred, efterladt af en tidligere sognepræst H. Bröchner (1810—39) i arkivet der; den findes sagtens nu i Provinsarkivet i Viborg.

Brøndum-Nielsen, Johs.: De gamle danske Dyrerim udg. med Indledning og Anmærkninger, Kbhvn 1908.

BSkr.: Burne, Ch. S., Shropshire Folklore, a Sheaf of Gleanings, from the Collections of G. F. Jacksons, London 1883.

BSmith: Smith, S. Birket, Studier på det gamle, danske Skuespils Område, Kbh. 1883.

Bugge, S.: Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse, Christiania 1881—89.

Bulletin: se Folklore Wallon.

Bureus, J. Th. Sumlen: Nyare Bidr. t. Känned. af de Sv. Ldsmålen, Bih. I. 2.

Busch, M.: Deutscher Volksglaube, Leipzig 1877.

— Deutscher Volkshumor, Leipzig 1877.

Busk, R. H., The Folklore of Rome, London 1874.

Bücher, Arbeit und Rhytmus: 2den udg., Leipzig 1899.

— 4. umgearb. Aufl., Leipzig, Berlin 1906.

Bäckström: R. O. Bäckström, Svenska Folkböcker I. II, Sthm. 1845—48.

— III: Öfversigt af Svenska Folklitteraturen.

Böhme, Fr. M.: Deutsches Kinderlied u. Kinderspiel, Leipzig 1897.

— Geschichte des Tanzes in Deutschland, I. II, Leipzig 1886.

Baareprøven: Villads Christensen, Chr., Baareprøven, Kbh. 1900.

Campbell, J. F.: Popular Tales of the West Highlands, 2den udg., I—IV, London 1890—93.

— My Circular Notes, I. II, London 1876.

— Waifs & Strays of Celtic Tradition, V. Clan Traditions, London 1895.

Campbell, J. Gregerson: Fians or Stories, Poems and Traditions of Fian & his warrior Band, London 1891.

CamW.: Campbell, J. Gr., Witchcraft an Second Sight in the Highlands and Islands of Scotland, Glasgow 1902.

Carlsen, Rönnebæk: Carlsen, Fr., Noget om og fra Rönnebæk Sogn med Rönnebæksholm, Kbhvn 1861.

— Efterretninger om Gammelkøgegaard og Omegn, I. II, Kbhvn 1876.

Carstensen, Spiele: Særtryk af Jahrbuch d. Vereins für Niederdeutsche Sprachforschung VIII. flg.

Castrén, M. A.: Nordiska Resor och Forskningar, I—V, Helsingfors 1852—70.

Cavall.-Stephens: Hyltén-Cavallius, G. O. och G. Stephens, Svenska Folksagor och Afventyr, I, Sthm. 1844.

Cavall. Wärend el. CavW. I. II.: G. O. Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne, I. II, Sthm. 1864—68, jfr. Värend.

Cederschiöld, G., Medeltidsberättelser: Sv. Ldm. V. 6, Sthm. 1885—86.

Cent Nouvelles Nouvelles par M. Th. Wright, I. II, Paris 1858.

Chambers, R.: Popular Rhymes of Scotland, new edit. uden årstal, London-Edinburgh.

Chauvin, Victor: Bibliographie des Ouvrages Arabes ou relatifs aux Arabes, publiées dans l'Europe de 1810 à 1885, I—XI, Liège 1892—1911.

Chavannes, E.: Cinq Cents Contes & Apologues extraits du Tripitaka Chinois, I—III, Paris 1910—11.

Child, Fr. J.: English & Scottish popular Ballads, by Helen Child Sargent & George L. Kittredge, London 1905.

Ch. Notes: Choice Notes from Notes and Queries, Folklore, London 1859.

Christensen, V., se Baareprøven.

Cinderella, se Cox.

Clodd, Edw.: Tom Tit Tot, London 1898.
Clouston, Fictions I. II.: W. A. Clouston, Popular Tales & Fictions, their Migrations & Transformation, I. II, Edinburgh, London 1887.
— Noodles: W. A. Clouston, The Book of Noodles, London 1888.
Colshorn, C. u. Th.: Märchen u. Sagen, Hannover 1854.
Corrazzini, F.: I Componimenti minori della Letteratura popolare Italiana, Benevento 1887.
Cosquin, Em.: Contes populaires de Lorraine, I. II, Paris [1887].
Cox, M. R.: Cinderella, London 1893.
Crane, Tr. Fr.: Italian popular Tales, London 1885.
— The Exempla or the illustrative Stories from the Sermones Vulgares of Jacques de Vitry, London 1890.
Crieff: Its Traditions & Characters 1881.
Croker, T. Crofton: Fairy Legends & Traditions of the South of Ireland, the new Series, 2 vols in one; London 1828; 1ste del danner indledn. til Grimms Irische Elfenmärchen.
Crooke, W.: NINotes & Queries, I—V, Allahabad 1891—95.
CSH.: Campbell, J. Gr., Superstitions of the Highlands & Islands of Scotland, Glasgow 1900.
Cuchullin: Saga in Irish Litterature by Eleanor Hull, London 1898.
Curtin, J.: Myths & Folklore of Ireland, Boston 1890.
— Tales of Fairies & the Ghost World, London 1895.
Dalyell, J. G., The darker Superstitions of Scotland, Glasgow 1835.
Dania: Tidskrift for Folkemål og Folkeminder, udg. af O. Jespersen og Kr. Nyrop, I—X, 1890—1903.
Danneil, Wb.: I. Fr. Danneil, Wörterbuch der altmärkisch-plattdeutschen Mundart, Salzwedel 1869.
Davidsen, I.: Fra det gamle Kongens Kjøbenhavn, II, 1881.
Davíðsson, Olafur: Íslenzkar Skemtanir: Gátur, Skemtanir, Vikivakar, Þulur, Þjóðkvæði, Kbh. 1887—1903.
— Islenzkar Þjóðsögur, Reykjavik 1895.
Decameron: se Landau, Lee.
Decke, E.: Lübische Geschichten und Sagen, Lübeck 1890.
Deeney, D.: Peasant Lore from Gaelic Ireland, London 1891.
Delehaye, H.: Die hagiographischen Legenden, übers. v. E. A. Stückelberg, 1907.
Denham Tracts: a Collection of Folklore by Michael Aislabie Denham etc. edit. by J. Hardy, I. II, London 1892—95.
Dictionaire infernal, par I. Collin de Plancy, 6te udg., Paris 1863.
DFM.: Fra Dansk Folkemindesamling, Meddelelser I. flg., Kbhvn 1908.
DgF., se Gr. DgF.
Dieterich, A.: Mutter Erde, ein Versuch über Volksreligion, Leipzig 1905.
— Nekyia, Beiträge zur Erklärung der neuentdeckten Petrusapokalypse, Leipzig 1893.
Djurklou: Sagor och Afventyr, Sthm. 1883.
— Unnarsboarnas Seder och Lif, 1874.
— Ur Nerikes Folkspråk och Folklif, Örebro 1860.
Dobeneck, F. L. F.: Des deutschen Mittelalters Volksglauben und Heroensagen, I. II, Berlin 1815.
[Dorph]: De jydske Zigeunere, en rotvelsk Ordbog, Kbh. 1837.
Drechsler, Paul: Sitte, Brauch und Volksglaube in Schlesien, I. II, Leipzig 1903, 1906.
Dsk Folkedans samt Melodier, Kbh. 1904, 1901.
DSt.: Danske Studier, udg. af M. Kristensen og A. Olrik, 1894 flg.
Dubois: Hindu Manners, I. II.
Dunlop, se Liebrecht.

Dyer, T. F. Thiselton: British popular Customs, London 1876.
— Churchlore Gleanings, London 1891.
— Folklore of Shakespeare, London [1883].
Dähnhardt, Dr. Oskar: Beiträge zur vergleichenden Sagen- und Märchenforschung, Leipzig 1908.
— Natursagen, Eine Sammlung naturdeutender Sagen, Märchen, Fabeln u. Legenden, I—III, 1901 flg.
Daae, Ludv.: Norske Bygdesagn, 1—II, Christiania 1872—81.
Edda: P. A. Munch, ældre Edda, Kria. 1847.
— F. Pfeiffers, Altnordisches Lesebuch, Leipzig 1860, se Simrock.
EEEye: Elworthy, F. Th., The evil Eye, London 1895.
EFbo: Eneström, F. J. E., Finvedbornas Seder och Lif, Halmstad 1910.
Efterslæt: E. T. Kristensen, Efterslæt til Skattegraveren, Kolding 1890.
EGn.: Eneström, E., Gnosjöborna, deras Hemslöjd, Seder och Lefnadssätt, Skrock och Vidskepelse, Halmstad 1906.
Ehlers, J.: Schleswig-Holsteensch Rätselbok, Kiel, 1865.
Eisel, R.: Sagenbuch des Voigtlandes, Gera 1871.
EHorns: Elworthy Fr. Th., Horns of Honour & other Studies in the By-ways of Archæology, London 1900.
Eneström, se EFbo.
Epistolæ Obscurorum Virorum: herausgegeben durch Dr. Ernst Münch, Leipzig 1827.
ERiding: East Riding of Yorkshire, collected & edited by Mrs Gutch, County Folkl. VI, London 1912.
Erk, L.: Deutsher Liederhort, Berlin 1856.
Everriculum fermenti veteris, E. Pontoppidan.
Eyrbyggja Saga: G. Vigfusson, Leipzig 1864.
Farrer, J. A.: Primitive Manners & Customs, London 1879.
FAS., se Fornaldar Sögur Nordrlanda.
Fataburen I. flg.: Kulturhistorisk Tidskrift, utg. af B. Salin, Sthm. 1906 flg.
Fausböl, J.: En Slægts Historie, se Fb. Bl. I. 21.7.
— Minder fra Agerskov Sogn, Haderslev 1910.
— Minder fra Branderup Sogn og Roost, Haderslev 1912.
— Degn Gammelgaard i Varnæs og Varnæs i ældre Dage, Åbenrå 1913.
Fausböll, V.: Beretning om de vidtberömte Molboers vise Gerninger og tapre Bedrifter, Kbh. 1887, jfr. Kristiansen.
— Five Jatakas, containing a fairy Tale, a comical Story & three Fables, Kbh. 1861, se Fb. Bl. 1. 11.2.
Faye, A.: Norske Folkesagn, 2det opl., Kria. 1844.
Fb. Bjærgtagen: Feilberg, H. F., Studie over en Gruppe Træk fra nordisk Alfetro, Kbh. 1910.
— Bl.: Feilberg Blandinger, en række indbundne, nummererede og registrerede hefteskrifter.
— Bondeliv: Dansk Bondeliv, saaledes som det i Mands Minde førtes, navnlig i Vestjylland, 1ste og 3die udg., I. II, 1889, 1910.
— Fr. H.: Fra Heden, Haderslev 1863.
FbJ.: Feilberg, Jul, I. II, Kbh. 1904.
Fenger, Ferdinand: Om det nygræske Folk og Sprog, Kbh. 1832.
Ferie, se Jæger, Ferie.
Festskr.: Festskrift til H. F. Feilberg, fra nordiske Sprog- og Folkemindeforskere, Kbh. 1911.
F. & F.: H. V. Fiedler og A. Feddersen, Tidskrift for Fiskeri, I—VIII, Kbh. 1866—73.
Finn Magnusen: Lexicon Mythologicum, 3die bind af den store kbh. udg. af Ældre Edda: Priscæ veterum Borealium mythologiæ lexicon, Havniæ 1828, 4°.

Finn Magnusen, To Undersøgelser: Den første November og den første August, to historiske, kalendariske Undersøgelser.
Fischer, Fr.: Slesvigske Folkesagn, 2den udg., Kbh. 1861.
Fiske, J.: Myths & Mythmakers, old Tales & Superstitions interpreted by comparative Mythology, London 1873.
Flk., se Folklore.
Foersom, P.: Om Samlingen af danske Landskabsord og om Sæder, Skikke, Levemaade, Egenheder og Overtro hos den jydske Almue i Ribe Egnen, udg. af C. Molbech, Kbh. 1820.
Folkeven VIII. XI.: E. Sundt, Folkevennen, et Tidskrift, Kria. 1859—62.
Folklore I. flg.: A quarterly Review of Myth, Tradition, Institution & Custom, I, London 1890 flg.
Folklore Congress: The international Folklore Congress, 1891. Papers & Transactions, ed. by Jos. Jacobs & A. Nutt, London 1892.
Folklore Journal: I—VII, London 1883—89.
Folklore Record: I—V, London 1878—82.
Folklore Wallon I. flg.: Monseur E., Bulletin de Folklore, Organe de la Société du Folklore Wallon, I. flg., Bruxelle—Paris 1891 flg.
Fornaldar Sögur Norðrlanda, I—III, Kbh. 1829—30, se Rafn.
Fornmanna Sögur, se Rafn.
Fraureuth: Die deutschen Lügendichtungen bis auf Münchhausen, dargestellt von Carl Müller-Fraureuth, Halle 1881, Fb. Bl. 2. 1.5.
Frazer, J. G.: The Golden Bough, a Study in comparative Religion, I. II, London, 1890 samt 3die udg. I—IX.
Fries, Ellen: Sverges sista Häxprocess i Dalarne 1757—63, Sv. Ldm. XIII. 6.
Friis, J. A.: Lappiske Eventyr og Folkesagn, Kria. 1871.
— Lappisk Mythologi, Kria. 1871.
FriisVN.: Friis, Lönborg, Vendsyssels Nationaldragter og Vendelboerne i gamle Dage, Hjørring 1902.
Frischbier, H.: Hexenspruch und Zauberbann, ein Beitrag zur Geschichte des Aberglaubens, Berlin 1870.
— Preusische Volksreime und Volksspiele, Berlin 1867.
Fritzn.[2]: Fritzner, J., Ordbog over det gamle norske Sprog, I—III, Kria. 1886—96.
Fritzn. Lapp.: Fritzner, J., Lappernes Hedenskab og Trolddomskunst sammenholdt med andre Folks, især Nordmændenes Tro og Overtro, Norsk hist. Tidskr., IV, 1876.
FrRA.: Fra Ribe Amt, udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt, I—VIII, 1903—10.
Furø, J.: Fra Ishavets Kyster, Fortællinger fra Nordland og Finmarken, Kria. 1886.
Fylling, P.: Folkesagn, I. II, Aalesund 1874—77.
Gadelius, Bror, Tro och Öfvertro i gångna Tider, I. II, 1912—13.
Gaidoz, H.: La Rage & St. Hubert, Paris 1887.
— Un vieux Rite médical, Paris 1892.
Garnett, GrFlk.: Garnett, L. J. & Stuart-Glennie, Greek Folk Poesy, I. II, London 1896.
— — The Women of Turkey & their Folkl., I. II, London 1890—91.
Gaslander: Beskrifning om Almogens Sinnelag, Seder vid de årliga Högtider etc., Uppsala 1895, Sv. Ldm. Bih. I. 3.
Gbo. Hl.: Gaardboe, Anton, Himmerlands Rakkere, I. II, Århus 1904; II. udg. af Klitgaard 1912.
— Natm.: De sidste Natmandsfolk i Vendsyssel, Århus 1900.
G. & D.: O. Gelert og E. Dam, Folkenavne paa Lægemidler, Særtryk af Blad for pharmaceutisk Medhjælperforening, Kbh. 1891.
Gejer, E. G. och A. A. Afzelius, Svenska Folkvisor, I. II, Sthm. 1880.

Georgian Folktales, translated by Marjory Wardrop, London 1894, Grimm Library I.
Gering, H.: Islendzk Æventyri, Isländische Legenden, Novellen und Märchen, I. II, Halle 1882—83.
Gervasius, se Liebrecht.
Gesta Romanorum udg. af Hermann Oesterley, Berlin 1872.
Gillhoff, I.: Das Mecklenburgische Volksrätsel, Parchim 1892.
Globus, Illustrierte Zeitschrift f. Länder u. Völkerkunde, 1—98, Braunschweig, udkommer årligt.
Glostersh. Folkl.: County Folklore, Printed Extracts No I, Gloucestershire. ed. by E. S. Hartland, London 1892.
Glükstad, H.: Glükstad, Chr., Hitterdals Beskrivelse, Christiania 1878.
— SØ.: Sundalen og Øksendalens Beskrivelse, Kria. 1889.
GML.: Gentleman's Magazine Library, being a classified Collection of the chief Contents of the Gentleman's Magazine from 1731—1868, by G. L. Gomme:
I. Manners & Customs, London 1890.
II. Popular Superstitions, London 1884.
III. English Traditions, Boston [1885].
Golspie, Contribution to its Folklore, by A. & B. Cumming, collected & edit. by E. W. B. Nicholson, London 1897.
Gomme, A. B.: Dictionary of British Folklore, I. II, Traditional Games, London 1894—98.
— G. L. Ethnology in Folklore, London 1892.
— Folklore Relics of early Village Life, London 1883.
— Folkl. Hist.: Folklore as an historical Science, London 1908.
Gonzenbach, Laura: Sicilianische Märchen, herausgegeben v. O. Hartwig, I. II, Leipzig 1870.
Gordon, E. M.: Indian Folktales, Central Provinces, London 1908.
GParis, se Paris.
Grb.: O. L. Grönborg, Optegnelser på Vendelbomål, udg. af O. Nielsen, Kbh. 1884; tillige er brugt en samling af håndskrevne optegnelser, som Dr. O. Nielsen med vanlig velvillie overlod mig; nu hos bogh. Svegård, Sorø.
Gr. DgF.: S. Grundtvig, Danmarks gamle Folkeviser 1 flg., Kbh. 1853, fortsat af A. Olrik 1890.
Gregersen, Herm.: De apokryfiske Evangelier til Ny Testamente med en Efterslæt, Odense 1886.
Gregor Folkl., se W. Gregor.
Grettes Saga ved G. Magnússon og G. Thordarson, Kbh. 1859.
Gr. Gl. d. M.: S. Grundtvig, Gamle danske Minder i Folkemunde, Folkeæventyr, Folkeviser og Folkedigtning og andre Rester af Fortidens Digtning og Tro.
Gr. Registr.: Registranterne til S. Grundtvigs samling af håndskrevne danske æventyr, findes bl. Folkemindesamfundets samlinger, jfr. F. F. Communications No. 2. The System of Tales of the Folkl. Collection of Copenhagen by Astrid Lunding, Helsinki 1910, samt A. Aarne, Verzeichniss der Märchentypen, Helsinki 1910, F. F. Comm. No. 3.
Gr. Ævent.: S. Grundtvig, Danske Folkeæventyr efter utrykte Kilder:
I. Kbh. 1876.
II. Ny Samling, Kbh. 1878.
III. Danske Folkeæventyr, Kbh. 1884.
Gr. Løsningsten: F. L. Grundtvig, Løsningstenen, en sagnhistorisk Studie, Kbh. 1878.
Grundtvig, Sanglærken [1883?].
Gr. Tjust: Svenske Minder fra Tjust, Anders Eklunds fortællinger, Kbh. 1882, se også Klokkergården.
Gr. Irische Elfenm.: Irische Elfenmärchen, übersetzt von den Brüdern Grimm, Leipzig 1826, jfr. Croker.

Gr. KM.: Kinder und Hausmärchen, 5te Aufl., I. II, Göttingen 1843; tillige er brugt Margaret Hunt's engelske oversættelse med anm., og enkelte tilföjelser, I. II, London 1884.
Gr. Library: Grimm Library, I—XIX, 1894—1909, published by A. Nutt, London.
Gr. Myth.[1]: I. Grimm, Deutsche Mythologie, Göttingen 1835.
— Myth.[2], 2den udg., Göttingen 1844.
— Myth.[4], 4de udg. v. E. H. Meyer, Berlin 1878.
— RA.: Rechtsaltertümer, 2den udg., Göttingen 1854.
— — 4de udg., besorgt durch A. Hensler und Rudolph Hübner, I. II, Leipzig 1899.
— Reinhardt Fuchs, Berlin 1834.
GRom., se Gesta.
Gr. Sagen: Deutsche Sagen, 2den udg., I. II, Berlin 1865.
Gr. Wb.: Deutsches Wörterbuch v. J. Grimm und Wilhelm Grimm, I. flg., 1854 flg.
Grohmann, J. V.: Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren, I, Leipzig 1864.
— Sagen aus Böhmen, Prag 1863.
Gr. Palladius: En Visitatsbog . . . af Doct. Petro Palladio, udg. af S. Grundtvig, Kbh. 1872.
Guthrie, E. I.: Old Scottish Customs, local & general, London—Glasgow 1885.
Gylfaginning, se Simrock Edda.
Günter, H.: I. Legenden Studien, Köln 1906.
— II. Die christliche Legendes des Abendlandes, Heidelberg 1910.
Gaardbo, se Gbo.
Hagemann, A.: Blandt lapper og bumænd, billeder og sagn fra en nordlandsk dalbygd, Kria. 1889.
Hagen, Fr. H. von d.: Gesammtabenteuer, hundert altdeutsche Erzählungen, Ritter- und Pfaffen-Mähren, Stadt- und Dorfgeschichten, Schwänke, Wundersagen und Legenden, I—III, Stuttgart u. Tübingen 1850.
Hagerup, E.: Det danske Sprog i Angel, 2den udg. v. K. J. Lyngby, Kbh. 1867.
Hahn, I. G. v.: Griechische u. albanesische Märchen, I. II, Leipzig 1864.
Halliwell, J. O.: The Nursery Rhymes of England, London 1843.
Hammershaimb. V. U.: Færøisk Anthologi, I. II, Kbh. 1891.
Hanauer, J. E.: Folklore of the Holy Land, Moslem, Christian & Jewish, London 1907.
Handelmann, H.: Volks- und Kinderspiele aus Schleswig Holstein, 2den udg., Kiel 1874.
— Topographischer Volkshumor, Kiel 1866.
Hansen, A. U.: Characterbilder aus den Herzogthümern Schleswig, Holstein und Lauenburg, den Hansestädten Hamburg und Lübeck, wie dem Fürstenthum Lübeck, Hamburg 1858.
Hansen, C. P.: Sagen u. Erzählungen der Sylter Friesen, Garding 1875.
— Uald söldring Tjalen, Møgeltønder 1858.
Hansen, Povl: Bidrag til det danske Landbrugs Historie, Jordfælleskabet og Landvæsenskommissionen af 1757, Kbh. 1889.
Hansen, Rasmus: Gamle Minder el. Træk af Folkets Liv og Tankesæt, I. II, Odense 1882—83.
Hapgood, I. T.: The Epic Songs of Russia, New York, London (1885).
Hardwick, Chr.: Traditions, Superstitions & Folklore, chiefly Lancashire & the North of England, Manchester—London 1872.
HaRh.: Henne-Am Rhyn, Deutsche Volkssagen, Leipzig 1878.
Harland, I. and Wilkinson, T. T.: Lancashire Folkl., London 1867.
— Lancashire Legends, London 1873.
Harry, Herm.: Volkssagen, Märchen und Legenden Niedersachsens, 2te Abth., Der Harz, Celle 1840, se Sommer.

Hartland, E. S.: English Fairy- & other Folktales, London (1890).
— The Science of Fairy Tales & Inquiry into Fairy Mythology, London 1891.
— The Legend of Perseus, I—III, Grimm Library, II. IIII. V., London 1894—96.
Haukenæs, Th. S.: Natur, Folkeliv og Folketro i Hardanger: I. Eidfjord 1884, II. Graven 1885, III. Ulvik 1885, IV. Voss 1887, V. Vikør 1888, VI. Kvindherred 1888, VII. Ullensvang 1891.
Hazel.: Hazelius, A., Samfundet för Nordiska Museets Främjande 1 flg., 1890 flg.
Hazlitt, se Brand.
HBV.: Hessische Blätter für Volkskunde I flg., 1902 flg.
Hearn, Lafcadio, Kokoro, London 1906.
Hebbe Soldan, se Soldan.
Helwig, A.: Verbrechen u. Aberglauben, 1908.
Henderson, W.: Notes on the Folklore of the Nothern Counties of England & the Borders, 2den udg., London 1879.
Henrikson, J.: Plägseder och Skrock bland Dalslands Allmoge fordomdags jemte en Samling Sagor, Gåtor, Ordspråk och Lekar, Åmål 1889.
Henzen, W.: Ueber die Träume in der altnordischen Sagalitteratur, Leipzig 1890.
Hervarar Saga ok Heidreks konungs, besørget af N. M. Petersen, Kbh. 1847, jfr. Fornald. S. I. 411, overs. af Rafn, Nord. Fort. Sagaer I. 377.
Hertel, Johannes: Tantrakhyayika, die älteste Fassung des Pancatrantra aus dem Sanskrit übersetzt mit Einleitung u. Anmerkungen, Leipzig, Berlin 1909, I. II.
Hertz, W.: Deutsche Sage im Elsass, Stuttgart 1872.
— Gesammte Abhandlungen, herausgegeben von Fr. v. d. Leyen.
— Parzival von Wolfram v. Eschenbach, neu bearbeitet, Stuttgart 1898.
— Spielmannsbuch, 2te Aufl., Stuttgart 1900.
— Tristan u. Isolde von Gotfr. v. Strassburg, neu bearb., Stuttgart, Berlin 1901.
— Ww.: Der Werwolf, Beitrag zur Sagengeschichte, Stuttgart 1862.
Hesseling, D. C.: Charos, ein Beitrag zur Kenntnis des neugriechischen Volksglaubens, Leiden, Leipzig 1897.
Hildebrandsson, H., Hildebrand, Samling af Bemärkelsesdagar, Tecken, Märken, Ordspråk och Skrock, rörande Väderleken, Antiqvarisk Tidskr. f. Sverige VII. no. 2.
Hjelmquist, Theodor: Förnamn och Familienamn med secundär Användning i Nysvenskan, Onomatologiska Bidrag, Lund 1903.
— Bibliska Personers Namn med secundär Användning i Nysvenskan, Samlinger och Studier, Lund 1901.
Hmh., se Hammershaimb.
Hofberg, H.: Nerikes gamla Minnen, Örebro 1868.
— Svenska Folksägner, Sthm. 1882.
— Några drag ur det forna Skogsbyggarelifvet i Halland, Sthm. 1880.
Honey, J. A.: South African Folktales, New York 1910.
Hovorka, Dr. O. u. Dr. S. Kronfeld, Vergleichende Volksmedicin, I. II, Stuttgart 1908.
H. Petersen: Om Nordboernes Gudedyrkelse og Gudetro i Hedenold, Kbh. 1876.
Hunt, R.: Popular Romances of the West of England, London 1881.
HW., se Harl. & Wilkins. Lancash. Legends.
Hyde Douglas: Beside the Fire, A Collection of Irish Gaelic Folkstories, London 1890.
Höfler, M.: Deutsches Krankheitsnamen-Buch, München 1899.
Ihle, A.: Under Sydkorset, Kbh. 1894.
Ihre: De Superstitionibus hodiernis, 1750 (Sverige).
Isager, Kr.: Spredte Bidrag til dansk Folkemedicin, Særtryk af Bibliothek for Læger, 8. R. VI. s. 351, 1905; på tysk: Aus der dänischen Volksmedicin, Extrait de Janus, se Fb. Bl. 1. 9.13. 15.
Íslenzkar Gátur, se Davidsson.
Íslenzk Fornkvæði, S. Grundtvig, Jón Sigurdsson, I. II, Kbh. 1854—1885.
Jacq. Vitry: Jacques de Vitry, Exempla, ed. Th. F. Crane, London 1890.

Jacobs, Joseph.: Barlaam & Josaphat, English Lives of Buddha, London 1896.
— The earliest English Version of the Fables of Bidpai, London 1888.
— The Fables of Æsop as first printed by W. Caxton, with those of Avian, Alfonso & Poggio, I. II, London 1889.
— Celtic Fairy Tales, London 1892.
— More Celtic Fairy Tales, London 1894.
— English Fairy Tales, London 1890.
— More English Fairy Tales, London 1894.
— Indian Fairy Tales, London 1892; jfr. Folkl. Congress.
Jahn, O.: Ueber den Aberglauben des bösen Blicks bei den Alten, Berichte über die Verhandlungen d. Kgl. Sächs. Gesellschaft d. Wissensch., Leipzig 1855.
Jahn, U.: Hexenwesen und Zauberei in Pommern, Stettin 1886.
— Die deutschen Opfergebräuche, Breslau 1884.
— Schwänke und Schnurren aus Bauernmund, Berlin (?).
— Volksmärchen aus Pommern u. Rügen, Norden, Leipzig 1891.
— Volkssagen aus Pommern u. Rügen, Berlin 1889.
James, Gr.: Green Willow & other Japanese Fairy Tales, 1910.
Janson, Kristoffer: Folke-Eventyr, uppskrivne i Sandeherad, m. oplysn. af Moltke Moe, Kria 1878, se Fb. Bl. 1. 4. 3.
Jataka: Stories of the Buddha's former Births, I—VI, Cambridge 1895—1907.
Jensen, J. M.: Et Vendelbomåls Lyd- og Formlære, udg. af Universitets Jubilæets Samfund, Kbh. 1897—1902.
JFærø: Jakobsen, Jakob, Færøske Folkesagn og Æventyr, udg. ved Samf. t. Udgivelse af gammel nordisk Litteratur, Kbh. 1898—1901.
JKamp: Kamp, J., Danske Folkeminder, Æventyr, Folkesagn, Gaader, Rim og Folketro, Odense 1877.
— Danske Folkeæventyr, I—II, Kbh. 1879. 1891.
JKr., se KrJ.
JM.: J. Madsen, Folkeminder fra Hanved Sogn ved Flensborg, Kbh. 1870, 1871.
JMville: The Voiage & Travayle of Sir John Maundeville, Knight, which treateth of the Way toward Hierusalem etc., edit. by J. Ashton, London 1887; jfr. Lorenzen.
JOlafs. Opt.: Islænderen Jón Olafsens Oplevelser, I. II, Kbh. i Memoirer og Breve, I—VII, 1905. 1907.
Jonsson, Möre: M. Jonsson, Folktro, Seder och Bruk i Möre under 19de Århundradet, Sv. Ldm. II. 5.
Jonsson, Ordb.: E. Jonsson, Oldnordisk Ordbog, Kbh. 1863.
Joos Raadzels: A. Joos, Raadzels van het vlaamsche Volk, Gent 1888.
Joyce, P. W.: Old Celtic Romances, 2den udg., London 1894.
JSaml.: Samlinger til jydsk Historie og Topografi; 1ste række I—X, 2den I—IV, 3die I—VI, 1866—1910.
JT.: H. Jenssen-Tusch, Nordiske Plantenavne m. Till., Kbh. 1867. 1870.
[Junge]: Den nordsiellandske Landalmues Character, Skikke, Meeninger og Sprog, Kbh. 1798.
Jyden I. II.: C. Sörensen Thomaskjær, Jyden, et 14 Daws Blaj mæ dawle Histaarie, Visse å anne Smaating, Horsens 1884—85.
Jylland I.: Fr. v. Jessen, Jylland, Månedskrift f. Litteratur, Kunst, Samfundsspörgsmål, Aarhus 1891—92.
Jæger, Peder: Et Yuelbesøgels i Knærkibøj, Aarhus.
— I Ferien, Aarhus 1888.
— Gillsjow, Aarhus 1893.
Kalevala, öfversatt af K. Collan, Helsingfors, I, 2den udg. 1891, II. 1868.
Kalkar, O.: Ordbog til det ældre danske Sprog, I—IV, Kbh. 1881—1907.

Katha Sarit: The Katha Sarit Sagara, Ocean of the Streams of Story, by E. H. Tawney, I. II, Calcutta 1880—1884.
Kennedy: Legendary Fictions of the Irish Celts, London 1866.
Kinderleben: (Thöle u. Strackerjan), Aus dem Kinderleben, Spiele, Reime, Räthsel, Oldenburg 1851.
Kingscote: Tales of the Sun or Folklore of Southern India, London 1890.
Kirk, R.: The secret Commonwealth of Elves, Fauns, Fairies, edit. by A. Lang, London 1893.
Kjær, Stavnsbaand: S. Kjær, Fra Stavnsbaandets Dage, Optegnelser efter Tingbøger, Kbh. 1888.
Kl. Berntsen, se Berntsen.
Kleiven, Iv. Z.: Segner fraa Vaagen, Kria. 1894.
Klokkergaarden: Fr. L. Grundtvig, Livet i Klokkergaarden, udg. af J. Olrik, Kbh. 1909.
Kloster, se Scheible.
Kluge: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, Strassburg 1883.
Knoop Pm.: O. Knoop, Volkssagen, Erzählungen, Aberglauben, Gebräuche und Märchen aus dem ostlichen Hinterpommern, Posen 1886.
— Ps.: Sagen und Erzählungen aus der Provinz Posen, Posen 1893.
Knudsen, Lucidarius, se Lucidarius.
Kn. Skytte, För og Nu [2]: Virkelighedsbilleder fra Landet, 2det Oplag, Kbh. 1890.
— Jysk Bondeliv, 2den Saml., 2det Oplag, Kbh. 1890.
Kok, J.: Det danske Folkesprog i Sønderjylland, I, Kbh. 1863.
— Danske Ordsprog og Talemaader fra Sønderjylland, Kbh. 1870.
Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung, Bremen—Hamburg, 1876 flg.
Kr. efter navne på fisk, navnet taget fra Krøyer, Danmarks Fiske.
Kr. I—XIII, 1871—1897.
E. T. Kristensen, Jydske Folkeminder.
Folkeviser I. II. X. XI.
Sagn, Folketro III. IV. VI. VIII. IX.
Æventyr V. VII. XII. XIII. (I. II. III. IV).
Kr. Almueliv [1. 2.] I—VI: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv, som det er bleven ført i mands minde, samt enkelte oplysende sidestykker fra Øerne, I—VI, Kolding 1891—94.
— — Tillægsbind I. II (I—VI), Århus 1900—2.
Kr. Anholt: Øen Anholt i sagn og sæd efter gamle folks mundtlige meddelelser, Kbh. 1891.
Kr. Bindestue: Bindestuens Saga, Jyske Folkeæventyr, Kbh. 1897.
Kr. Bindestue, Kølle: Fra Bindestue og Kølle, Jyske Folkeæventyr, I. II, Kbh. 1896—97.
Kr. Börnerim: Danske Börnerim, Remser og Lege, udelukkende efter Folkemunde, Aarhus 1896.
Kr. Dyrefabler: Danske Dyrefabler og Kjæderemser samlede af Folkemunde, Århus 1896.
Kr. Efterslæt, se Efterslæt.
Kr. Holmsland: Øen Holmsland og dens Klit, beskrevet særlig med kulturhistorisk Hensyn, Viborg 1891.
KrJ.: Mosekonen brygger, Æventyr, Legender, samlede af E. T. Kristensen, fortalte af Børge Janssen, Kbh. 1891.
Kr. KT.: Vore Fædres Kirketjeneste, belyst ved Eksempler, optegnede efter Folkemunde, med et Tillæg om Præster og Degne og Studenter, Aarhus 1899.
Kr. Mindebo: Fra Mindebo, Jyske Folkeæventyr, Aarhus 1898.
Kr. Molboh.: Molbo- og Aggerbohistorier, samt andre dermed beslægtede fortællinger, I. II, Viborg, Aarhus 1892, 1903.

Kr. Mosekonen: Æventyr og Legender samlede af E. T. Kristensen, fortalte af Børge Janssen, Kbh. 1891.
Kr. Ordspr.: Danske ordsprog og mundheld, skjæmtsprog, Kbh. 1890.
Kr. Overhøringer: Kuriøse Overhøringer i Skole og Kirke, optegnede efter Folkemunde til lærerigt Eksempel og megen Fornöjelse for nuværende og vordende Pædagoger, I. II, Aarhus 1892, 1899.
Kr. Sagn I—VII.: Danske Sagn, som de har lydt i Folkemunde, udelukkende efter utrykte Kilder, Aarhus 1892 flg.
Kr. SkS.: Danske Skjæmtesagn, samlede af Folkemunde, Aarhus 1900.
Kr. SkV.: Et Hundrede gamle, danske Skjæmteviser, efter Nutidssang, Aarhus 1901.
Kr. Æventyr: Danske folkeæventyr, optegnede af Folkemindesamfundets medlemmer, Viborg 1888.
Krauss, Bauopfer: Fr. S. Krauss, Das Bauopfer bei den Südslaven, Wien 1887.
— Hexensagen: Südslavische Hexensagen, Separatabdruck aus dem XIV. Bande der „Mittheilungen d. Anthropolog. Gesellschaft in Wien“, 1884.
— Märchen I. II.: Sagen u. Märchen der Südslaven, I. II, Leipzig (1883—84).
— Sitte: Sitte u. Brauch der Südslaven, Wien 1885.
— Sreca: Sreca, Glück u. Schicksal im Volksglauben der Südslaven, Separatabdr. aus den „Mitth. d. Anthrop. Gesellsch. in Wien“, XVI. 1886.
— Volksglaube: Volksglaube u. religiöser Brauch der Südslaven, Münster 1890.
Kreutzwald, Fr.: Estnische Märchen; aus d. Estnischen übersetzt von F. Löwe.
Kristiansen, Gadesproget: V. Kristiansen, Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og såkaldt daglig Tale, Kbh. 1866.
— 2den, meget forøgede Udgave, Kbh. 1908.
Krohn, Kaarle: Bär (Wolf) und Fuchs, eine nordische Tiermärchenkette (Journal de la Société Finno-Ougrienne, VI. 1889).
Kuhn, Herabkunft: A. Kuhn, Die Herabkunft des Feuers und des Göttertranks, Berlin 1859.
— MS.: Märkische Sagen u. Märchen, Berlin 1843.
— NS.: A. Kuhn u. W. Schwarz, Norddeutsche Sagen, Märchen und Gebräuche, Leipzig 1848.
— WS.: Sagen, Gebräuche u. Märchen aus Westphalen, I. II, Leipzig 1859.
Kvolsgaard, C. M. C.: Fiskerliv i Vester Hanherred, skildret i Egnens Mundart, Kbh. 1886.
— Landboliv, Spredte Træk af (V. Hanh.), Kbh. 1891.
Kück, Dr. E.: Das alte Bauernleben der Lüneburger Heide, Leipzig 1906.
Köhler, R.: Aufsätze über Märchen u. Volkslieder, herausgegeben von J. Bolte und E. Schmidt, Berlin 1894.
— Kleinere Schriften:
I. Zur Märchenforschung;
II. Erzählende Dichtung des Mittelalters;
III. Neuere Litteraturgeschichte, Volkskunde und Wortforschung;
herausgegeben von J. Bolte, Weimar 1898.
Kaarsberg, H. J.: Om Satanismen, Kbh. 1896.
Lady Wilde, se Wilde.
Laisnell de la Salle: Souvenir du vieux temps, Le Berry, Croyances & Légendes, Paris 1900.
bl. Les Litteratures pop., tome XL.
— Croyances et Légendes du centre de la France, I. II, Paris 1875.
Laistner, L.: Nebelsagen, Stuttgart 1879.
— Das Rätsel der Sfinx, I. II, Berlin 1889.
Lammert, Dr. G.: Volksmedizin und medizinischer Aberglaube in Bayern, Würzburg 1869.
Landau, Dr. M.: Die Quellen des Decameron, 2te Aufl., Stuttgart 1884.

Landnáma: Íslendinga Sögur I., Kbh. 1829.
Landstad, M. B. Norske Folkeviser, Chria 1853.
Landt: Forsøg til en Beskrivelse af Færøerne, Kbh. 1800.
Lane, E. W.: An Account of the Manners & Customs of the modern Egyptian, London 1890.
Lang, Andr.: Cock Lane & Common Sense, London 1894.
— Custom & Myth., 2den udg., London 1885.
— Myth., Ritual & Religion, I. II, London 1887.
Larminie, W.: West Irish Folktales & Romances, London 1893.
Lauchert, F.: Geschichte des Physiologus, Strassburg 1889.
Lawson, J. C.: Modern Greek Folklore & ancient Greek Religion, a Study in Survivals, Cambridge 1910.
Le Braz, se Braz.
Lee, A. C.: The Decameron, its Sources & Analogues, London 1909.
Legenda Aurea, vulgo Historia Lombardica dicta, v. Dr. Th. Grässe, 3die udg., Vratislavia 1890.
Lehmann, Alfr.: Overtro og Trolddom, I—IV, Kbh. 1896.
Leicestersh. Folkl.: Printed Extracts, No 3, Leicestershire & Rutland, coll. & edit. C. J. Billson, London 1895.
Leland, Ch. G.: Etruscan Roman Remains in popular Tradition, London 1892.
Lemke: Volksthümliches in Ostpreussen, I—III, Mohrungen, Allenstein 1884—89.
Lenormant, F.: Die Magie u. Wahrsagekunst der Chaldäer, Jena 1878.
Leoprechting, K. von: Aus dem Lechrain zur deutschen Sitten und Sagenkunde, München 1855.
Letterstedt: Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Kunst och Industri, I. flg.
Lexicon Mythologicum, se Finn Magnussen.
Lidmål: K. H. Waltman, Lidmål, Ordspråk och Talesätt, Smårim, Gåtor, Æventyr, Sägner, Seder och Tänkesätt, upptecknade i Frostviken, Sth. 1894; Sv. Ldm. XIII. 1.
Liebrecht, Dunlop: J. Dunlop's Geschichte der Prosadichtungen od. Geschichte der Romane, Novellen, Märchen u. s. w., aus dem Englischen übertragen, Berlin 1851.
— Gervasius: Des Gervasius von Tilbury Otia Imperialia, Hannover 1856.
— Pentamerone: Der Pentamerone oder das Märchen aller Märchen von Giambattista Basile nebst einer Vorrede von J. Grimm, I. II, Breslau 1846.
— Volkskunde: Zur Volkskunde, alte und neue Aufsätze, Heilbron 1879.
Lincolnshire Folklore: Mrs Gutch & Mabel Peacock, Examples of printed Folklore, concerning Lincolnshire, London 1908, County Folklore vol. V.
Lindholm, P. A.: Hos Lappbönder, Skildringar, Sägner och Sagor från Södra Lappland, Sthm. 1884.
Lloyd, L.: Svenska Allmogens Plågseder, Sthm. 1871.
Lopez, Alpi: Maria Savi-Lopez, Leggende delle Alpi, Torino 1889.
Lorenzen, M.: Mandevilles Rejse, Kbh. 1883, se JMville.
Lucidarius: en Folkebog fra Middelalderen, ved C. J. Brandt, Kbh. 1849.
— — med Indledning og Oplysninger ved Joh. Knudsen, Kbh. 1909.
Lund, se To Noveller, Tr. Lund.
Lyngby Saml.: Håndskr., Ny Kgl. Saml., 812^{kg}, nörrejysk fasc. 1—10, 812^{kh}, sønderjysk fasc. 1—6.
Lütolf, A.: Sagen, Bräuche, Legenden aus den fünf Orten: Luzern, Uri, Schwiz, Unterwalden, Zug; Luzern 1862.
Lyncker, K.: Deutsche Sagen und Sitten in hessischen Gauen, Cassel 1854.
Löwe, se Kreutzwald.
(M.): en fortegnelse over folkelige navne til lægemidler som er mig meddelte af distriktslæge, S. Møller, N. Sundby.

Mabinogion: The Mabinogion from the Welsh of the LLyfr o Hergest, transl. with Notes by Lady Ch. Guest, Londdn 1877.
Macculloch, I. A.: The Childhood of Fiction, a Study of Folktales & primitive Thought, London 1905.
Macdougal, J.: Folk & Hero Tales, Waifs & Strays of Celtic Tradition, London 1891.
MacInnes, D.: Folk and Hero Tales, London 1890.
Mackenzie, A.: The Prophecies of the Brahan Seer, Stirling 1909.
MaFlkl.: G. F. Abbott, Macedonian Folklore, Cambridge 1903.
Magyar T.: W. Henry Jones & Lewis L. Kropf, The Folktales of the Magyars, London 1889.
Mahabharata: a prose English Translation of, by M. N. Dutt, I—XVII, 1895—1905, Calcutta.
Malmesbury, William of: Chronicle of the Kings of England, by J. A. Giles, London 1889.
Mannhardt, se Mhardt.
Marbach, G. O.: Volksbücher, I—XXXIV, Leipzig 1838 flg., jfr. Simrock.
Marcussen, A. J.: Optegnelser fra Rødding By og Sogn, Haderslev 1912.
Martiny, Benno: Aberglaube im Molkereiwesen, ein Beitrag zum Verständniss des Aberglaubens u. zur Geschichte des Molkereiwesens, Bremen 1891.
Maspero, G.: Les Contes populaires de l'Egypte Ancienne, Paris 1882, Les Litteratures popul. no. IV.
Masuren, se Töppen.
Mathiasen, Hugo: Bøddel og Galgefugl, Kbh. 1910.
Maundeville, se JMville.
Maurer, Konrad: Die Bekehrung des norwegischen Stammes zum Christenthume, I. II, München 1855—56.
— Isländische Volkssagen der Gegenwart, Leipzig 1860.
— Ueber die Wasserweihe des germanischen Heidenthumes, München 1880.
Maury, Alfr.: Croyanes & Légendes de l'Antiquité, 2den udg., Paris 1863.
— La Magie et l'Astrologie, 3die udg., Paris 1868.
— Croyances & Légendes du Moyen Age, et des Légendes pieuses, publicés apres les Notes de l'Auteur par Aug. Longnon & G. Bonet-Maury, Paris 1896.
Mb. Ævent.: C. Molbech, Udvalgte Eventyr el. Folkedigtninger, 2den udg., I. II, Kbh. 1854.
MDougal, I.: Mac Dougal, J., Folk & Hero Tales, Waifs & Strays of Celtic Trad., Argyleshire Series no. III, London 1891.
— II.: Folktales & Fairy Lore, collected from oral Tradition, ed. with Introduction & Notes by Rev George Calder, Edinburgh 1910.
Mejborg, R.: Gamle danske Hjem i det 16de, 17de og 18de Aarhundrede, Kbh. 1888.
— Slesv. Böndergårde: Nordiske Bøndergaarde i det XVIde,, XVIIde, XVIIIde Aarhundrede, I. Slesv., Kbh. 1892.
Meier, Kinderreime: E. Meier, Deutsche Kinderreime u. Kinderspiele aus Schwaben, Tübingen 1851.
— Sagen: Deutsche Sagen, Sitten u. Gebräuche aus Schwaben, I. II. V, Stuttgart 1852.
— Volksmärchen: Deutsche Volksmärchen aus Schwaben, 3die opl., Stuttgart (1852).
Meier, H.: Ostfriesland in Bildern u. Skizzen, Land u. Volk in Geschichte u. Gegenwart, Leer 1868.
Melsen, Saml.: Håndskr., Ny Kgl. Saml. 811t 4, L. Melsen, Saml. af Provindsial Ord og Talemaader, alm. brugelige i Vendsyssel, tilligemed nogle Exempler paa Vendelboernes Mundart eller Udtale, opsat af en indfødt Vendelbo 1811.
Mélusine: Recueil de Mythologie, Litterature populaire, Traditions & Usages, publié par H. Gaidoz & E. Rolland, 1878—1901, Paris.
Merkens, H.: Was sich das Volk erzählt. I—III, Jena (1892—1900).

Meyer, Raphael: Gerbertsagnet, Studie over middelalderlige Djævlekontrakthistorier, Kbh. 1902.
Meyer, G.: Essays und Studien zur Sprachgeschichte u. Volkskunde, Berlin 1885.
Meyer, C.: Aberglaube des Mittelalters und der nächstfolgenden Jahrhunderte, Basel 1884.
Meyer, El. H.: Der Badische Hochzeitsbrauch des Vorspannens, Freiburg, Leipzig 1876.
— Badisches Volksleben im 19ten Jahrhundert, Strassburg 1900.
— Germanische Mythologie, Berlin 1891.
— Deutsche Volkskunde, Strassburg 1898.
Meyer, Kuno, se Bran.
Mhardt, Aberglaube: Mannhardt, W., Die praktischen Folgen des Aberglaubens, Berlin 1878.
— BK. I. II, se Mhardt, Wald u. Feldkulte.
— Germanische Mythen, Berlin 1858.
— Die Götterwelt der deutschen u. nordischen Völker, Berlin 1860.
— Die Korndämonen, Berlin 1868.
— Mythologische Forschungen, herausgegeben von H. Patzig, Strassburg, London 1884.
— Roggenwolf u. Roggenhund, Danzig 1865.
— Wald u. Feldkulte, I. II, Berlin 1875—77.
— Weihnachtsblüthen in Sitte und Sage, Berlin 1864.
Mhoff: K. Müllenhoff, Sagen, Märchen u. Lieder, Kiel 1845.
— Natur im Volksmunde, Berlin 1898.
Minstrelsy, se Scott.
Mi Wb.: Mi Wörterbuch der Mecklenburg-Vorpommerschen Mundart, Leipzig 1876.
Modin, E.: Huskurer och Signerier, samt folkliga Namn på Läkemedel, från Ångermanland, Sv. Ldm. VII. 2.
Moe, Moltke: Draumkvæe m. fl. folkeviser, Sommerkursus ved Universitetet, Kria. 1899.
— Eventyrlige Sagn i den ældre Historie, Særtryk.
Mogk, E.: Mythologie, i H. Paul, Grundriss d. germ. Philologie, Strassburg 1891.
Molbech, se Mb.
Monnier, M.: Les Contes populaires en Italie, Paris 1880.
Monseur, se Folklore Wallon.
Montanus Volksfeste, I. II.:
I. Montanus, Die deutschen Volksfeste, Jahres- und Familienfeste, Iserlohn, Elberfelt 1854.
II. Die deutschen Volksbräuche, Volksglaube u. mythologische Naturgeschichte, ein Beitrag z. vaterländischen Sittengeschichte, Iserlohn 1858.
Morris, M. C. F.: Yorkshire Folktalk, London 1892.
MSkr.: E. T. Kristensen, Mikkel Skrædders Historier, Viborg 1890.
Munch, P. A.: Edda, se Edda.
— Norges Konge-Sagaer, forfattede af Snorre Sturlassön, Sturla Thordsön o. fl., Chria 1859.
Müllenhoff, se Mhoff.
Müller, Julebog: S. Müller, En Julebog, Kbh. 1884.
Müller, Saxo: P. E. Müller, Saxonis Grammatici Historia Danica, I. II, Kbh. 1839.
Münch, se Epistolæ obsc. vir.
Møller, Bornholm: I. P. Møller, Folkesagn og andre mundtlige Minder fra Bornholm, Kbh. 1867.
Møller, Fr. S.: P. L. Møller, Franske Folkesagn, Kbh. 1871.
Ndl. Volksk.: Volkskunde, Tijdschrift voor nederlandsche Folklore onder redactie v. Pol de Mont & Aug. Gittée, I. flg., Gent 1888 flg.
Newell, W. W.: Games & Songs of American Children, N. York 1884.

Nicholson, J.: Folklore of East Yorkshire, London 1890.
Nicholaissen, Nordland, I—IV.:
I. II. Sagn og Eventyr fra Nordland, Kria 1879, 1887.
III. IV. Fra Nordlands Fortid, Sagn og Historie, Kria 1889, 1891.
Nielsen, Navnebog: O. Nielsen, Olddanske Personnavne, Kbh. 1883.
— Bidrag til Oplysning om Sysselinddelingen i Danmark, 1867.
— Gamle, jydske Tingsvidner, Kbh. 1882.
Nielsen, L. Chr.: Blaa Mandag el. Fri Mandag, nogle kulturhistoriske Undersøgelser til Forstaaelse af Haandværkerlivet under Lavstiden, Odense 1907.
Nielsen, Fr.: Vendsyssel og Vendelboerne for et halvt hundredår siden, Kbh. 1880.
Nihongi: Chronicles of Japan from the earliest Times to A. D. 697, translated by W. G. Aston, I. II, London 1896.
Nilson, K.: Gamla Abeteket, Karlskrona 1886.
NINotes: North Indian Notes & Queries, A monthly Periodical, ed. by W. Crooke, I—V, Allahabad, London 1891—95.
Nisard, Ch.: Histoire des Livres populaires ou de la Litterature de Colportage, I. II, 2den udg., Paris 1864.
N. M. Petersen, se Petersen.
Nordlander, Joh.: Svenska Barnvisor och Barnrim, Sthm 1886. Sv. Ldm. V. 1.
— Fäbodväsenet i Ångermanland, Sthm 1885. Sv. Ldm. V. 3.
— Mystiska Sägner från Norrland, Sv. Fornminnesför. Tidskr. 14. H.
— Sagor, Sägner ock Visor, meddelade af R. Bergström & J. Nordlander. Sv. Ldm. V. 2.
— Småplock, Historier och Mässningar, Grötrim och hvarjehanda, Sthm 1889. Sv. Ldm. VII. 8.
— Om Trolldom, Vidskepelse och Vantro hos Allmogen i Norrland. Fornminnesföreningens Tidskr. 11te H.
Norlind, T.: Studier i svensk Folklore. Lunds Universitets Årsskrift, Lund 1911.
Northall, G. F.: English Folkrhymes, London 1892.
Northumberland Folkl.: Examples of printed Folklore concerning Northumberland collected by M. C. Balfour, & edit. by Northcote W. Thomas, London 1904. County Folkl. IV.
NVadsbo: Gåtor från Fredsbärgs ock Hofva Församlingar Norra Vadsbo Härad i V. Götland, ved P. A. Sandén, Sthm. 1887. Sv. Ldm. VII. 4.
Nyerup, R.: Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge igjennem Aarhundreder, Kbh. 1816.
Nyland IV.: Nyländska Folkseder och Bruk, Vidskepelse m. m., framställda af A. Allard, Helsingfors 1889.
Nyrop, C.: Dansk Pottemageri, et Kapitel af den danske Keramiks Historie, Kbh. 1882.
— Om Lavenes indbyrdes Rang og det almindelige Omdömme om den, Kbh. 1880, Særtryk af Industriforeningens Maanedskrift.
Nyrop, Kr.: Forblommede Ord, Særtryk af Nord. Tidskr. f. Philologi, ny Række VII.
— Kludetræet, særtryk af „Kort Udsigt over det phil.-hist. Samfunds Virksomhed 1884—85, jfr. Dania I. 1.
— Navnets Magt, en folkepsykologisk Studie i „Opuscula philologica“, mindre Afh., udgivne af det phil.-hist. Samf., Kbh. 1887, s. 118 flg.
— Nej, et Motivs Historie, Kbh. 1891.
— Sagnet om Odysseus og Polyfem, Kbh. 1881.
— VSk.: Sprogets Vilde Skud, Kbh. 1882.
O'Connor, W. F.: Folktales from Tibet, London 1906.
Odds Draumr-Stjörnu-Odda Draumr, i Barðarsaga Snæfellsáss Viglundarsaga, Kbh. 1860, s. 106 flg.
Olafs. Optegn., se JOlafs.

Olavius, O.: Oekonomisk-physisk Beskrivelse over Schagens Kiøbstad og Sogn, Kbh. 1787.
Olrik, A.: Danmarks Heltedigtning, Kbh. 1903 flg.
— Om Ragnarok, Særtryk af Aarb. f. nord. Oldk. og Historie, Kbh. 1902.
— Kilderne til Saxes Historie, I. II, Kbh. 1892.
Olsen, O. T.: Norske Folkeeventyr og Sagn, samlet i Nordland, Kristiania 1912.
Ons Volksleven, Antwerpsch-Brabantsch Tijdschrift v. I. Cornelissen & I. B. Vervliet, I flg., 1889.
Orient, Occident, se Benfey.
O. Thomsen, Nordens Julefest, Odense 1855.
Otia, se Liebrecht, Gervasius.
Otmar, Volkssagen nacherzählt von, Bremen 1800.
Outzen, N.: Glossarium der frisischen Sprache, besonders in nordfrisischer Mundart, ved L. Engelstoft og C. Molbech, Kbh. 1837; samme forf. har givet Molbech bidrag til hans Dialekt-Lexikon, der er mærkede Outzen.
Palladius, se Gr. Palladius.
Pantschat. se Benfey.
Panzer, F.: Bayerische Sagen u. Bräuche, Beitrag zur deutschen Mythologie, I. II, München 1848.
Paris, Gaston: Légendes du Moyen Âge, Paris 1904.
— Poêmes et Légendes du Moyen Âge, Paris (1900).
— Poésie du Moyen Âge, I. II, Paris 1903.
— Le Petit Poucet et la Grande Ourse, Paris 1875.
Parkinson, Th.: Yorkshire Legends & Traditions as told by the ancient Chroniclers, I. II, London 1888—89.
Pacha, S. E. Yacoub Artin: Contes populaires, inédits, de la Vallée du Nil, Paris 1895.
P. Bjerge, Aarbog for dansk Kulturhistorie, I—X, Kbh. 1891—1900.
Pentamerone, se Liebrecht.
Perger, A. Ritter v.: Deutsche Pflanzensagen, Stuttgart 1864.
Perseus, se Hartland.
Peter, A.: Volksthümliches aus Oesterreich, Schlesien, I. II, Troppau 1865—67.
Petersen, Nordb. Gudetro, se H. Petersen.
Petersen, N. M.: Danmarks Historie i Hedenold, I—III, 2dnt Oplag.
— Historiske Fortællinger om Islændernes Færd hjemme og ude, I—IV, Kbh. 1839—44.
— Bidrag til den danske Litteraturs Historie, I—V, Kbh. 1853—61.
— Nordisk Mythologi, Kbh. 1849.
Pf. GE.: Pfannenschmid, H., Germanische Erntefeste, Hannover 1878.
— Ww.: Das Weihwasser im heidnischen und christlichen Cultus, Hannover 1869.
Pineau, Léon: Les Contes populaires du Poitou, Paris 1891.
Pio, L.: Sagnet om Holger Danske, dets Udbredelse og Forhold til Mythologien, Kbh. 1869.
Pitré, Giuseppe: Archivio per lo Studio delle Tradizioni Popolari, Rivista Trimestrale diretta da G. Pitré e S. Salomone Marino, I—XXIII, Palermo 1882 flg.
— Bibliotheca delle Tradizioni popolari Siciliane vol. XXII, Torino 1904, jfr. XVIII, Fiabe e Leggende.
— Curiosita I—XVI.
— Fiabe, Novelle e Racconti popolari Siciliani, I—VII, Palermo 1875.
— Giuochi Fanciulleschi Siciliani, Palermo 1883.
— Indovinelli, Dubbi, Scioghlingua del popolo Siciliano, Torino—Palermo 1897.
— Usi e Costumi, Credenze e Pregiudizi del popolo Siciliano, I—IV, Palermo 1889.
— Novelle popolari Toscane, Firenze 1885.

Plinius, C.: Die Naturgeschichte übersetzt von G. C. Wittstein, I—VI, Leipzig 1881—82.
Ploss, H.: Das Kind in Brauch u. Sitte der Völker, I. II, 2det opl., Berlin 1882.
— Das Weib in der Natur u. Völkerkunde, 6te opl., herausgegeb. v. Dr. M. Bartels, Leipzig 1899.
Plutark, se Romane Questions.
Pomm. Volksk.: Blätter für Pommersche Volkskunde, Monatsschrift für Sage und Märchen, Sitte und Brauch, Schwanck und Streich, Rätsel und Sprachliches in Pommern, herausgegeben von O. Knoop und Dr. A. Haas, I—X, Stettin 1893—1901.
Pontoppidan, E., se Everriculum.
— Sønderj. Ord, Det danske Sprogs Skjebne i Sønderjylland eller Slesvig, Kbh. Vdsk. Selskab, Skr. I. (1745) s. 74, 76.
Powell Saxo: The first 9 Books of the Danish History of Saxo Grammaticus translated by O. Elton, with some Considerations on Saxo's Sources, Historical Methods & Folklore by Fr. York Powell, London 1894.
Praying Wheel: W. Simpson, The Buddhist Praying Wheel, a Collection of Material bearing upon the Symbolism of the Wheel & circular Movements in Custom & religious Ritual, London 1896.
Preller, L.: Griechische Mythologie, I. II, 2den udg., Berlin 1860—61.
— Römische Mythologie, 2den udg., Berlin 1865.
Pröhle, H.: Harzsagen, Leipzig 1854.
— Unterharzische Sagen, Aschersleben 1856.
Pseudo-Kaleisthenes i Alexander: Gedicht des zwölften Jahrhunderts vom Pfaffen Lambrecht, Urtext u. Uebersetzung von Dr. H. Weismann, II, 1850.
Psyche: Seelenkult und Unsterblichkeitsglaube der Griechen von E. Rohde, I. II, Freiburg i Br. 1898.
PVlk., se Pomm. Volkskunde.
Puymaigre Folkl.: Le Comte de Puymaigre, Folklore, Paris 1885.
Poestion, J. C.: Lappländische Märchen, Volkssagen, Räthsel u. Sprichwörter, nach Lappländischen, Norwegischen u. Schwedischen Quellen, Wien 1886.
Qvigstad: Lappiske Eventyr og Folkesagn ved I. Qvigstad og G. Sandberg, Kria 1887.
Rafn, C. C.: Nordiske Fortids Sagaer, I—III, Kbh. 1829; oversættelse af Fornaldar Sögur Norðrlanda.
— Oldnordiske Sagaer, udg. i oversættelse af det Nordiske Oldskr. Selskab, I—XII, oversættelse af Fornmanna Sögur, Kbh. 1825—35.
Ralston, W. R. S.: The Songs of the Russian People, London 1872.
Rambaud, A.: La Russie Epique, Études sur les Chansons héroiques de la Russie, Paris 1876.
Rask, H. K.: Morskabslæsning for den danske Almue, I flg., Kbh. 1839 flg.
Registr., se Gr. Registranter.
Reimer, Christine: Nordfynsk Bondeliv i Mands Minde, Folkeminder, øste af Folkemunde i det 19de Aarh., I. II, Odense 1910—12.
Reinsberg-Düringsfelt, O. Freiherr v.:
Das Festliche Jahr, Leipzig 1863.
— Festkalender aus Böhmen, Prag 1862.
— Traditions & Légendes de la Belgique, I. II, Bruxelles 1870.
Renvall, L. T.: Åländsk Folktro, Skrock och Trolldom, Stockholm 1890, Sv. Ldm. VII. 9.
R. Hansen, se Hansen, Rasmus.
Rhys, J.: Celtic Folklore, Welsh & Manx, I. II, Oxford 1901.
Richthofen, K. von: Altfriesisches Wörterbuch, Göttingen 1840.
Rieck, C. W.: Fra Fjeld og Hav, Kria 1867.
Rietz, J. E.: Svensk Dialekt-Lexikon, Lund 1867.
Rink, H.: Eskimoiske Eventyr og Sagn, I. II, Kbh. 1866—71.

Rittershaus, Dr. phil. Adeline: Die neuisländischen Volksmärchen, Halle A. S. 1902.

Rochholz, Argauer S.: E. L. Rochholz, Schweizersagen aus dem Aargau, I. II, Aarau 1856.

— DGl. I. II.: Deutscher Glaube und Brauch im Spiegel der heidnischen Vorzeit, I. II, Berlin 1867.

— Drei Gaugöttinnen, Walburg, Verena und Gertrud als deutsche Kirchenheilige, Sittenbilder aus dem germanischen Frauenleben, Leipzig 1870.

— Kinderlied: Allemanisches Kinderlied und Kinderspiel aus der Schweiz, Leipzig 1557.

— Naturmythen: Neue Schweizersagen, Leipzig 1862.

— Tell und Gessler in Sage und Geschichte, Heilbron 1877.

Rohde, E.: Der Griechische Roman und seine Vorläufer, Leipzig 1876, jfr. Psyche.

Rolland, E.: Devinettes ou Énigmes populaires de la France, Paris 1877.

— Faune populaire de la France, I—VIII, Paris 1877 flg.

— Rimes et Jeu de l'Enfance, Paris 1883.

Rom, N. C.: Den danske Husflid, dens Betydning og dens Tilstand i Fortid og Nutid, Kbh. 1871.

Rom. Questions: Plutarch's Romane Questions, translated A. D. 1603 by Ph. Holland, now again edited by Fr. B. Jevons, with Dissertation on Italian Cults, Myths, Taboos, Manworship, Aryan Marriage, Sympathetic Magic & the Eating of Beans, London 1892.

Rosegger, P.: Das Volksleben in Steiermark, in Charakter- und Sittenbildern dargestellt, 10de opl., Leipzig 1905.

Ross, H.: Norsk Ordbog, Tillæg til „Norsk Ordbog" af Ivar Aasen, Chria 1895.

Rostgaard: Efterladte Samlinger til en dansk Ordbog, Universitetsbibliotheket, Kbh.

Runa: En Skrift för Fäderneslandets Fornvänner, utg. af R. Dybeck, I—VIII, Sthm. 1842—49.

Rydberg, V.: Middelalderens Magi, overs. fra svensk, Kbh. 1884.

Rääf, L. Fr.: Samlingar och Anteckningar till en Beskrifning öfver Ydre Härad i Östergötland, Linköping 1856.

Rääf Saml. i Antikvitets Akad. Saml., Sthm.

Sagas from the far East or Kalmouk & Mongolian traditionary Tales, London 1873, såvidt vides oversætt. af Jülg, Die Märchen des Siddhi Kür, Leipzig 1866, samt Mongolische Märchen, Die neun Nacherzählungen des Siddhi Kür u. die Geschichte des Ardschi-Bordschi, Innsbruck 1868.

Samter GHT.: Samter, E., Geburt, Hochzeit u. Tod, Beiträge z. vergl. Volkskunde, Leipzig 1911.

Sande, O.: Fraa Sogn, Segner og annat, I. II, Bergen 1887—92.

Saxo, se Müller, Stephanius, Vedel.

Schade, C.: Beskrivelse over Øen Mors, Aalborg 1811.

— Samlinger, Bidrag til et jydsk Idiotikon el. Samling af morsiske Talemaader, Ordspr. m. m., samt noget om Morsingboernes Skikke, Klædedragt etc., 1807, Hndskr., Ny Kgl. 812[d] 4.

Schambach, G. und W. Müller: Niedersächsische Sagen und Märchen, Göttingen 1854.

Scheible, Kloster I. flg.: Das Kloster weltlich und geistlich, Stuttgart 1845 flg.

Schermann, Materialien zu Geschichte der Indischen Visionslitteratur, Leipzig 1892.

Schiller, Karl: Zum Thier u. Kräuterbuche des mecklenburgischen Volkes, Heft 1—3, Schwerin 1861—64.

Schindler, H. Br.: Der Aberglaube des Mittelalters, ein Beitrag zur Culturgeschichte, Breslau 1858.

Schleicher, A.: Littauische Märchen, Sprichworte, Rätsel u. Lieder, Weimar 1857.

Sch. Lübb.: K. Schiller und A. Lübben, Mittelniederdeutscher Wörterbuch, I—V, Bremen 1875—80, Nachtrag 1881.

Schmeller, I. Andreas: Bayerisches Wörterbuch, 2te mit des Verf's Beiträgen vermehrte Ausgabe, Bearbeitet von G. Karl Frommann, I. II, München 1872—77.
Schmidt, B.: Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, Leipzig 1877.
— Das Volksleben der Neugriechen und das Hellenische Alterthum, Leipzig 1871.
Schmitz, J. H.: Sitten und Bräuche, Lieder, Sprüchwörter und Räthsel des Eifler Volkes nebst eninem Idiotikon, I. II, Trier 1856—58.
Schneller, Chr.: Märchen und Sagen aus Wälschtyrol, ein Beitrag zur deutschen Sagenkunde, Innsbruck 1867.
Schrader, O.: Reallexikon der Indogermanischen Altertumskunde, Grundzüge einer Kultur- und Völkergeschichte Alteuropas, Strassburg 1901.
— Totenhochzeit, Ein Vortrag, gehalten in der Gesellschaft für Urgeschichte zu Jena, Jena 1904.
— Die Schwiegermutter und der Hagestolz, Eine Studie aus der Geschichte unserer Familie, Braunschweig 1904.
Schröder, L. v.: Die Hochzeitsbräuche der Ehsten, Berlin 1888.
Schulenburg, W. von: Wendische Volkssagen u. Gebräuche aus dem Spreewald, Leipzig 1880.
— Wendisches Volksthum in Sage, Brauch u. Sitte, Berlin 1882.
Schultz, Dr. Alwin: Das höfische Leben zur Zeit der Minnesänger, I. II, Leipzig 1879—80.
Schw. Volksk.: Schweizerisches Archiv für Volkskunde, I. flg., Zürich 1897 flg.
Schütze I—IV.: J. F. Schütze, Holsteinisches Idiotikon, ein Beitrag zur Volkssittengeschichte, Hamburg 1800—06.
Schönwerth, Fr.: Aus der Oberpfalz, Sitten u. Sagen, I. II. III, Augsburg 1857—59.
Scott, W.: Minstrelsy of the Scottish Border, London 1839.
— Letters on Demonology & Witchcraft, I—X, blandt Miscellaneous Prose Works of Sir Walter Scott, vol. V, Paris 1838.
Sébillot, P.: Coutumes populaires de la Haute Bretagne, Paris 1886.
— Devinettes de la Haute Bretagne, Paris 1886.
— Le Folklore de France, I—IV, 1904—1907:
I. Le Ciel et la Terre.
II. La Mer et les Eaux douces.
III. La Faune et la Flore.
IV. Le Peuple et l'histoire.
— Légendes et Curiosités des Métiers, Paris.
— Litterature orale de la Haute Bretagne, Paris 1881.
— Traditions de la Haute Bretagne, I. II, Paris 1882.
Segerstedt, A.: Svenska Folksagor och Äfventyr, Sthm. 1884.
Segner fra Bygdom, utgjevne af det norske Samlaget, I. flg., Christiania 1871.
Sehested, F.: Jydepotteindustrien, Kbh. 1881.
Sepp, Prof. Dr., I. II.:
I. Religion der alten Deutschen, München 1890.
II. Altbayerischer Sagenschatz, zur Bereicherung der Indogermanischen Mythologie, neue Ausgabe, München 1893.
Sgr. I—XII.: Skattegraveren, et Tidskrift udg. af „Dansk samfund til indsamling af folkeminder“, ved E. T. Kristensen, Kolding 1884—89.
Shetl. Folkl.: Examples of printed Folklore concerning the Orkney & Shetland Islands, collect. by G. F. Black, edit. by N. W. Thomas, London 1903, County Folklore vol. III.
Simpson, se Praying Wheel.
Simrock, K.: Edda, 3die udg., Stuttgart 1864.
— Der gute Gerhard u. die dankbaren Todten, Bonn 1856.
— Das deutsche Kinderbuch, 3die opl., Frankfurt a. M.
— Das deutsche Räthselbuch, 3die opl., Frankfurt.

Simrock, K.: Die Quellen des Shakespeare's, I. II, 2det opl., Bonn 1870.
— Volksbücher: Die deutschen Volksbücher gesammelt u. in ihrer ursprünglichen Echtheit wiederhergestellt, I—XIII, Frankfurt a. M. 1845—67.
Sittl, Carl: Die Gebärden der Griechen u. Römer, Leipzig 1890.
Skattegraveren, se Sgr.
Sklarek, Elisabeth: Ungarische Volksmärchen, I. II, Leipzig 1901, 1909.
Skou, M. J. M.: Paa Fantestien, Kria 1893.
Skougaard, P. N.: Beskrivelse over Bornholm, Kbh. 1804.
Skytte, Knud: För og Nu, 2det opl, Kbh. 1890.
— Jysk Bondeliv, 2det opl., Kbh. 1890.
Skytts H.: Folklifwet i Skytts Härad i Skåne, vid början af detta århundrade. Barndomsminnen, utgifne af Nicolovius (N. Lovén), 2det opl., Lund 1868.
Sloet, L.: De Dieren in het germaansche Volksgeloof en Volksgebruik, S. Gravenhage 1887.
Smith, se BSmith.
Sm. Medd. II. VI, se Smärra Meddelanden, Sv. Ldm. II. VI.
Snorre, se Munch.
Soldan. Geschichte der Hexenprocesse, I. II, udg. af H. Hebbe, Stuttgart 1880.
Somadeva: Die Märchensammlung des Somadeva aus Kaschmir, oversat af H. Brockhaus, I. II, Leipzig 1843; jfr. Katha Sarit.
Sommer, E.: Sagen, Märchen u. Gebräuche aus Sachsen u. Thüringen, Halle 1846, indb. sammen med Harrys Volkssagen.
Staub, F.: Das Brot, Leipzig 1868.
Steel & Temple: Wide-awake Stories, London 1884.
Steele, R.: The Story of Alexander, London 1894.
Steenstrup, J.: Vore Folkeviser fra Middelalderen, Kbh. 1891.
Stephanius, S. J.: Saxonis Grammatici Historia Danica, Kbh. 1644.
Stolt Optegnelser: Landsby Skomageren Stolts Optegnelser, frit efter et Hdskr. i „Nordiska Museet", ved R. Mejborg, Kbh. 1890.
Storaker, I. Th. og O. Fuglestvedt: Folkesagn samlede i Lister og Mandals Amt; med Tillæg, Flekkefjord 1881.
— Om de overtroiske Forestillinger, som knytter sig til Hesten, Kria 1871, Særtryk af N. Historisk Tidskr., se Fb. Bl. 1. 4. 4.
— Samlinger, delvis afskrevne på Universitetsbibliotheket, Kria, se Fb. Bl. 4. 5. s. 1.
Strack, H. L.: Der Blutaberglaube in der Menschheit, Blutmorde und Blutritus, 4de udg., München 1892.
Strackerjan, L.: Aberglaube und Sagen aus dem Herzogthume Oldenburg, I. II, Oldenburg 1867.
Straparola: Les facetieuses Nuits, trad. par Jean Louveau & Pierre de Larrivey, I. II, Paris 1857.
Strutt, J.: The Sports & the Pastimes of the People of England, udg. af W. Hone 1876.
Stöber, A.: Die Sagen des Elsasses, zum ersten Male getreu nach der Volksüberlieferung, den Chronicken u. andern gedruckten u. handschriftlichen Quellen gesammelt u. erläutert, 2te Ausg., St. Gallen 1858.
— Elsässisches Volksbüchlein, Kinderwelt und Volksleben in Liedern, Sprüchen, Räthseln u. s. w., Mülhausen 1859.
Støylen: Norska Barnerim og Leikar, Kria 1899.
Suffolk Folkl.: Printed Extracts No 2, Suffolk coll. & edit. the Lady Ev. Camilla Gurdon, with Introduction by E. Clodd; County Folklore, London 1893.
Sundblad[1.2]: Gammeldags Bruk, Kulturbilder fra W. Götland, Göteborg 1881, 2den udg. Sthm. 1888.

Sundt, Eilert: Om Bygningsskikken på Landet i Norge, Særtryk af Bygdeskikke, 4de stk., Folkevennen, 10de Aarg., Kria 1862.
— Om Renlighedsstellet i Norge, Kria 1869.
Sun Tales, se Kingscote.
Swainson, Ch.: The Folklore & provincial Names of British Birds, London 1886.
Svensén, E.: Sagor från Emådalen, Sth. 1882, Sv. Ldm. II. 7.
Sv. Ldsm.: Nyare Bidrag til Kännedom om de svenska Landsmålen och svensk Folklif; Tidskrift utgiven på uppdrag af Landsmålsföreningarne i Uppsala, Helsingfors och Lund, genom I. A. Lundell, I. flg., Sth. 1879 flg.
Svarfdölerne, Fortælling om, N. M. Petersen, Hist. Fortæll. IV. 259.
Swynnerton, Rev. Charles: The Adventures of the Panjab Hero, Raja Rasalu & other Folktales of the Panjab, Calcutta 1884.
— Indian Night Entertainments, Folktales from the Upper India, London 1872.
— Romantic Tales from the Panjap, with Illustrations by native Hands, Westminster 1903.
Sydow, C. W. v.: Två Spinnsagor, En Studie i jæmnförande Folksagoforskning, Akademisk Afh., Sth. 1909.
Säve, P. A.: Hafvets och Fiskarens Sagor, Visby 1880.
— Strandens Sagor, en Vikingaruna från Gutarnes Ö, Visby 1894, indbundet med Bergmans Skildringar, se BgF.
— Åkern Sagor, Stockholm 1876.
Søegaard, P. M.: I Fjeldbygderne, Kria 1868.
Söndmöre, H. Ström, Physisk og Oeconomisk Beskrivelse, I. II, Sorøe 1762—66.
Såby, V.: Det Arnemagnæanske Hskr. nr. 187, i Oktav, Indhold, en dansk Lægebog, Kbh. 1886.
— En lystig Traktat om St. Peters trende Døtre, Kbh. 1881.
Tawney, se Katha Sarit.
Temme, I. D. H.: Die Volkssagen der Altmark, Berlin 1839.
— Die Volkssagen von Pommern und Rügen, Berlin 1840.
— Die Volkssagen Ostpreusens, Littauens und Westpreusens, gesammelt von W. I. A. v. Tettau und I. D. H. Temme.
Terp.: Terpager i Mb. Dialektlexikon.
Tettau, se Temme.
Thiele[1.] J. M.: Danmarks Folkesagn, I—IV, Kbh. 1818—23.
— Danmarks Folkesagn, I. II, Kbh. 1843.
— Overtro, Den danske Almues overtroiske Meninger, Kbh. 1860.
Thistelton, se Dyer.
Thomasson, S.: Visor upptecknade i Kyrkholt Socken i Bleking, Sthm. 1910, Sv. Ldm. VII. 6.
Thoms, W.: Altenglische Sagen und Märchen, Deutsch von O. Spazier, Braunschweig 1830.
Thorkels.: Þorkelsson, J., Þjóðsögur og Munnmæli, Reykjavik 1899.
Thorsen, P. K.: Bidrag til en Nörrejysk Lydlære, Kbh. 1886.
Tkjær I. II.: I. C. Sörensen Thomaskjær, Nowe Småfåtelinge aa Visse fro Træskuejnen ve Silkibaarre, I, Kbh. 1883.
— II.: Sange og fortællinger dels i jysk bondesprog og dels i bogmål, Kbh. 1884.
— N. K.: Niels Kallskinds Kjøbinhawnsrejs, Aarhus 1886.
— Løuninge: Aapstuget Løuninge, Silkeborg 1887.
To Noveller: Chr. J. R. Lund, To Noveller, fortalte i østvensysselsk Mundart, Frederikshavn 1885.
Trede, Th.: Das Heidentum in der römischen Kirche, I—IV, 1889—91.
Tristan und Isold, se Hertz.

Tr. Lund: Danmarks og Norges Historie i Slutningen af det 16de Aarh., I—XIV, af 1ste udg. er især VII, Aarlige Fester, Kbh. 1885, brugt; de to senere er også brugt.
— Historiske Fortællinger, Tider og Tanker (1910—12), I—IV.
Tr. pop.: Revue des Traditions populaires, I—XXVI, Paris 1886 flg.
TrW., Trevelyan, Maria: Folklore & Folkstories of Wales, Introduction by E. S. Hartland, London 1909.
1001 Nat: Tausend und eine Nacht, Arabische Erzählungen, Deutsch von Max Habicht und C. Schall, 2den udg., I—XV, Breslau 1827.
Tuxen, L. R.: Det plattyske Folkesprog i Angel tilligemed nogle Sprogprøver, Kbh. 1857.
Tvedten, H. N.: Sagn fra Telemarken, Kria 1891, Parmanns Familielæsn. nr. 37, 38.
Tyack, Rev. G. S.: Lore & Legend of the English Church, London 1899.
Tylor, E. B.: Die Anfänge der Kultur, Untersuchungen über die Entwickelung der Mythologie, Philosophie, Religion, Kunst und Sitte, overs. af J. W. Spengel u. Fr. Poske, I. II, Leipzig 1873, (Primitive Culture).
— Forschungen über die Urgeschichte der Menschheit und die Entwickelung der Civilisation, Leipzig, (Early History).
Töppen, M.: Aberglauben aus Masuren, Königsberg 1867.
U. Bl.: Blandinger til Oplysning om dansk Sprog i ældre og nyere Tid, udg. af Universitetsjubilæets danske Samfund ved Samf.'s Sekretær, I. II.
Uncle Remus or Mr. Fox, Mr. Rabbit & Mr. Terrapin by J. Ch. Harris, London, Manchester & New York.
Ungdomens Bok, I.: Gossarnes Lekar, utarbetad af A. Norman, 2det opl., Sthm. 1883.
Unger: Mariu Saga, Legender om Jomfru Maria og hendes Jertegn, efter gamle Haandskrifter, Kria 1871.
Urdsbr.: Am Urdhsbrunnen, I—VI, 1881—89, Rendsburg, Lunden.
Urquell: Am Urquell, Monatschrift für Volkskunde, herausgegeben von Fr. S. Krauss, I—VI, Lunden, 1890—1896.
Urquell[2]: Der Urquell, Monatschrift für Volkskunde, I—II, Leiden, Hamburg 1898—99.
Usener, H.: Die Sintflutsagen, Bonn 1899.
Wachsmuth, C.: Das alte Griechenland im neuen mit einem Anhange über Sitten und Aberglauben der Neugriechen bei Geburt und Tod, Bonn 1864.
Waltman, se Lidmål.
Vang, A. E.: Gamla Reglo aa Rispo ifraa Valdris, Kria 1850.
Varming, L.: Det jydske Folkesprog, grammatisk fremstillet, Kbh. 1862.
Varnhagen, H.: Ein indisches Märchen auf seiner Wandernng durch die asiatischen und europäischen Litteraturen, Berlin 1882.
Warnke, K.: Die Lais de Marie de France, Halle 1885.
Vatnsdöla Saga: i Fornsögur, herausgegeben von G. Vígfusson und Th. Möbius, Leipzig 1860.
WawStories, se Steel & Temple.
Webster: Complete Dictionary of the English Language, London 1882.
Webster, W.: Basque Legends, London 1877.
Veckenstedt, E.: Zeitschrift für Volkskunde, I. flg., Leipzig 1889.
Vedel, A. S.: Den danske Krønike af Saxo Grammaticus, udg. ved Samfundet til den danske Litteraturs Fremme, Kbh. 1851.
Wegener, Ph.: Volksthümliche Lieder aus N. Deutschland, besonders dem Magdeburger Lande und Holstein, I. II, Leipzig 1879.
Wh., se Weinhold.
Weigand, F. L. K.: Deutsches Wörterbuch, I. II, 3die udg., Giessen 1878.
Weil, G.: Biblische Legenden der Muselmänner, Frankfurt a. M. 1845.

Weinhold, K.: Altnordisches Leben, Berlin 1856.
— Die deutschen Frauen in dem Mittelalter, I. II, 2den udg., Wien 1882.
— Die mystische Neunzahl bei den Deutschen, Berlin 1897, se Fb. Bl. 2. 6. 7.
— Zur Geschichte des heidnischen Ritus [Nacktheit], Berlin 1896, se Fb. Bl. 2. 6. 6.
— Weihnachtspiele, Wien 1875.
— Die Verehrung der Quellen in Deutschland, Berlin 1898, se Fb. Bl. 2. 3. 3.
— Zeitschrift des Vereins für Volkskunde, I—XXI, fra 1891, Wien, Berlin.
Werlauf, E. C.: Historiske Antegnelser til L. Holbergs atten første Lystspil, Kbh. 1858.
Vernaleken, Th.. Alpensagen, Wien 1858.
— Mythen und Bräuche des Volkes in Oesterreich, Wien 1859.
— und Fr. Branky, Spiele und Reime der Kinder in Oesterreich, Wien 1876.
Wesselsky, A.: H. Bebels Schwänke, zum ersten Male in vollständiger Uebertragung, I. II, München, Leipzig 1907.
— Der Hodscha Nasreddin, türkische, arabische, u. s. w. Märlein und Schwänke, I. II, Weimar 1911.
— Mönchslatein, Erzählungen aus geistlichen Schriften des XIII. Jahrhunderts, Leipzig 1909
— Schwänke und Schnurren des Pfarrers Arlotto, I. II, Berlin 1910.
W. Gregor: Notes on the Folklore of the Northeast of Scotland, London 1881.
Wiegenlieder, Ammen Reime und Kinderstuben-Scherze in plattdeutscher Mundart, Bremen 1859.
Wigström, E.: Folkdiktning, I. II, Kbh. 1880, Göteborg 1881.
— Folkseder: Almogeseder i Rönnebärgs Härad i Skåne på 1840 talet, Sth. 1891, Sv. Ldm. VIII. 2.
— FS.: Folktro och Sägner, Sth. 1908, Sv. Ldm. VIII. 3.
— Kardegille, Sth. 1894, Sv. Ldm. XIII. 10.
— Sagor, Afventyr, upptecknade i Skåne, Sth. 1884, Sv. Ldm. V. 1.
Wilde, I. II.:
I. Lady Wilde, Ancient Legends, Mystic Charms, and Superstitions, London 1888.
II. Lady Wilde, Ancient Cures, Charms and Usages in Ireland, London 1890.
Wille, H. I.: Utrykte Optegnelser om Thelemarken, udg. i Uddrag af L. Daae, N. Histor. Tidskr. 2. R. III.
Visknut: Knut Rasmussen Nordgarden el. Visknut, av J. Skar, Kria 1898, Det norske Samlag.
Vitry, se Crane.
Witschel, A.: Sagen aus Thüringen, Wien 1866.
Wolf, J. W.: Beiträge zur deutschen Mythologie, I. II, Göttingen, Leipzig 1852.
— Deutsche Hausmärchen, Göttingen 1858.
— Hessische Sagen, Leipzig 1853.
— Deutsche Märchen und Sagen, Leipzig 1845.
— Niederländische Sagen, Leipzig 1843.
Volksbücher, se Marbach, Simrock.
Volkskunde im Breisgau, herausgegeben v. Badischen Verein f. Volkskunde, Fr. Pfaff, Freiburg i Br. 1906.
Wossidlo, R.: Kinderwartung und Kinderzucht, Wismar 1906, Mecklenburgische Volksüberlieferungen III.
— Rätsel, Wismar 1897, Meckl. Volksüberl. I.
— Die Tiere im Munde des Volkes, Wismar 1899, Meckl. Volksüberl. II.
— Aus dem Lande Fritz Reuters, Humor im Sprache und Volkstum Mecklenburgs, Leipzig 1910.
Wright: The English Dialect Dictionary, I—VI, Oxford 1898—1905.
V. S. O.: Videnskabernes Selskabs Ordbog.

WStr. V.: Waifs & Strays of Celtic Tradition, Argyle Series V. Clan Traditions & popular Tales, by the late, I. Gregorson Campbell, London 1895.
Wucke, Ch. L.: Sagen der mitleren Werra, 2det opl., von Dr. H. Ullrich, Eisenach 1891.
Wuttke, Ad.: Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart, 2den udg., Berlin 1869.
Värend, Gåtor: Gunnar och Olof Hyltén Cavallius, Gåtor ock Spörsmål från Värend, Sth. 1882, Sv. Ldm. II. 8, jfr. Cavall.
Yeats, W. B.: Fairy & Folktales of the Irish Peasantry, London 1888.
Yorkshire Folklore: Examples of printed Folklore concerning the North Riding of Yorkshire, York & the Ainsty, coll. & edit. by Mrs Gutch, London 1901. County Folklore No 2.
Yuelbesøgels, se Jæger.
ZfM.: Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde, herausgegeben von J. W. Wolf, I—IV, Göttingen 1853—59.
Zeitschrift des Vereins für rheinische und westphälische Volkskunde, 1 flg., Elberfeld 1904.
Zeitschrift für oesterreichische Volkskunde, I flg., redigiert von Dr. Michael Haberlandt, Wien 1896 flg.
Zingerle, I. und Joseph: Kinder und Hausmärchen; I. Innsbruch 1852; II. Regensburg 1854.
— Sagen aus Tirol, 2den udg., Innsbruch 1891.
— Sitten, Bräuche und Meinungen des Tiroler Volks, 2den udg., Innsbruck 1871.
Zoëga, G. T.: Íslenzk-ensk Orðabók, Reykjavik 1904.
Öberg, Sv.: Några Bilder från Herjedalens Fäboder, Sv. Ldm. VII. 11.
Ödman, Sam.: Hågkomster från Hembygden och Skolan, 3. uppl., Örebro 1842.
Örvarodds Saga: Rafn, C. C., Nordiske Fortids Sagaer, II. 145, Kbh. 1829.
Österley, se Gesta Romanorum.
Østgaard, N. R.: En Fjeldbygd, 5te opl., Kria 1883.
Øverland, O. A.: Fra en svunden Tid, Kria 1888.
Aagaard, Kn.: Physisk, öconomisk og topographisk Beskrivelse over Thye, Viborg 1802.
— Beskrivelse over Törning Lehn, Kbh. 1815.
ÅnO.: Aarb. f. Nord. Oldkyndighed.
Aarbog, se P. Bjerge.
Aasen, I.: Norsk Navnebog eller Samling af Mandsnavne og Kvindenavne, Kria 1870.
— Norsk Ordbog, Kria 1873.
— Prøver af Landsmaalet i Norge, Kria 1853.

FORKORTELSER

Agersk.: Agerskov sogn, Sønderjylland.
alm.: almindelig.
best.: med bestemt artikel.
best. keo.: bestemt kendeord, artikel.
bio.: biord, adverbium.
Bj. h.: Bjerge herred.
Bradr.: Braderup el. Brarup sogn ved Tønder, Sønderjylland.
Børgl.: Børglum herred.
D.: Darum sogn n. f. Ribe.
Djursland: Halvøen mell. Århus og Randers.
fho.: forholdsord, præposition.
fk.: fælledskön, communis generis.
flt.: flertal, pluralis.
fr.: fransk.
fris.: frisisk.
ft.: fortid, præteritum.
gfr.: gammelfransk.
gfris.: gammelfrisisk.
ght.: gammelhöjtysk.
Gisl.: Gislum herred.
gl.: gammel.
glds: gammeldags.
gldsk: gammeldansk.
2. 3. gr.: comparativ, superlativ.
gr.: græsk.
h.: herred.
hak.: hankön, masculinum.
Hars.: Har Syssel.
Hell.: Hellum herred.
Himmerl.: Himmerland, egnen mell. Limfjord, Mariagerfjord, Kattegat.
Hindst.: Hindsted herred.
Hjelmsl.: Hjelmslev herred.
Hmr.: Hammerum herred.
Holmsl.: Holmsland.
Hornum: Hornum herred.
htsk: höjtysk.
intr.: intransitiv.
isl.: islandsk, oldnordisk.
itk.: intetkön, neutrum.
keo.: kendeord, artikel.
kl.: klit.
lat.: latinsk.
Lb.: Lönborg sogn, N. Horne herred.
Lindkn.: Lindknud sogn, Malt herred.
Mdl.: Middelsom herred.
mht.: med hensyn til.
mlt.: middelalderlig latin.
mnt.: middelnedertysk.
mske: menneske.
M. Slesv.: Mellemslesvig.
N., n.: nord.
nf.: navneform, infinitiv.
nfris.: nordfrisisk.
no.: navneord, substantiv.
nyisl.: nyislandsk.
ordspr.: ordsprog.
plt.: plattysk.
rgsm.: rigsmål.
Rkb.: Ringkøbing.
s.: sogn, syd.
Sall.: Salling.
s. d.: se dette.
slgn: sammenlign.
smsts: sammesteds.
smsætn.: sammensætning.
sts: sammesteds.
stødt.: stødtone.
Støvr.: Støvring herred.
Sundev.: Sundeved, landskab mellem Åbenrå og Flensborg Fjord.
sv.: svensk.
talo.: talord, numerale.
tlm.: talemåde.
to.: tillægsord, adjectiv.
trans.: transitiv.
tsk: tysk.
udrbso.: udråbsord, interjection.
udtr.: udtryk.
uo.: udsagnsord, verbum.
uvirk.: uvirkende, intransitiv.
V., v.: vest.
Vejr.: Vejrum s., Hjerm h.
Vens.: Vendsyssel.
vestj.: vestjysk.
vslesv.: vestslesvigsk.

---

* foran ord: findes i Tillægget. — ** foran ord: findes i Tillæg[2] — * bagefter ord, ɔ: se Ordbog og Tillæg. — *Als, *Sundev.: ordet stammer fra en håndskrevet alsisk ordsamling. — † foran ord henviser til forf's seddelkasser. — [ ] ord i skarpe klammer er alm. ledeord, der er optaget for derunder at henvise til Ordbogens artikler.

Ord, ordformer, oplysninger og henvisninger som er kommet forf. i hænde eller fundet under og efter den sidste korrekturlæsning af Tillægget.

ad, fho. *hañ ær a markən,* ude på marken; *a vèl a mi sæŋ,* i seng; *hañ hål̃ə heñ a· sə,* søger at vinde hendes kærlighed; *sto a· də!* giv plads, gå tilside; *læ wòs blyw ve mæn̦ vi ær aj,* mens vi er ved arbejdet; *dè blywə var̦ aj,* det bliver værre (Søvind).

Adams syv sönner, se Globus 77. 298 b, melodien bruges ved springprocessionen i Echternach 3die pinsedag.

adelvej, no. *ọlvèj æn* (Søvind, glds).

afklares, uo. overhøres ved konfirmation (*Sundev.).

aflænds, to. *ålns* (Søvind), om ko, der ej kan rejse sig på grund af sletfodring, jfr. aflægs, rejsning.

aftenlag, no. *de wa li̦ i aw̦tənlaw̦ət* (Søvind), da aftenen begyndte.

aftensvand, no. *a ska u̦i å læ met aw̦tənwañ* (Søvind), lade vandet inden sengetid.

agle, uo. *aqər* (Erritsø).

agte, uo. — 4) *a ajt it̃ daərən gik åp* (Søvind), jeg lagde ikke mærke til at . . .

1. **aksel**, no. — 2) *òwsəl* (Sundev.), udvækst.

aleneste, bio. *dè ær it̃ ål̦jæn̦əst dè, mæn . . .* (Søvind), det er ikke alene det (der er i vejen) . . .

alledage, bio. *ær ət it̃ bèjə, så ær ət ål̃ daw lisə gåt* (Søvind), ɔ: i et hvert fald, i det mindste.

2. **alster**, no. *hañ kòm̦ə mæ èt hel̦ alstə* (Søvind), slæng.

altereret, to. *añtəre·jərət* (Søvind), *al̃təri·jərət* (vestj.), ærgerlig, forfærdet.

and, no. se *græs-, *perle-, *sort-.

andenifjor, bio. se *i-anden-sidefjor.

andre måder, bio. *a vèl it̃ sel̦ gọərən añə mọjə eñ a for ən gåt bətal̦* (Søvind), uden at jeg . . . ., kun efter nægtelse.

ankelstövle, no. *aŋkəlstòwl æn* (Søvind), kortskaftet stövle.

antikrist, no. *antokrest* (Fredericiaegn), skal fødes af kvinde over börneårene, jfr. HaRh. nr. 999, Bousset, Der Antikrist, 1895.

asper, to. hastigsindet om msker (Hmr.).

assibet, to. „han wa hielt assibes ætte å kom̦ astej“ (Galten).

ast, no. *de for hwærken a̦s hæ æ̦ñ* (Erritsø), ɔ: bliver aldrig færdigt, se **bag-.

bagast, no. *baqa̦s* (Erritsø), skældso.

baglast, no. *baqlast* (Søvind), ballast.

bagsko, no. hestens, se *sko.

bagskrald, no. fremkommer når pisken først føres tilvenstre og derpå med et rask sving tilhöjre, „forskrald“ omvendt (Søvind).

baldrekasse, no. „di welt i bollekassen“, ɔ: i arbejdsvognen (Sams).

baldter, to. *ən baltər fòwl* (Borup ved Halkjær).

banestykke, no. se endnu Fatab. VI. 110, VII. 99.

bannes, no. *de æ da ən gråw̦ ban̦əs do ğö* (Erritsø), vrövl, spektakel.

barneskidt, no. *ba̦rskit* (Thy), = rgsm.; gul snerre, galium verum.

basse, no. se *lugte-.

bedst, to. *„æ ær i mi bæ̦st“* (N. Slesv.), sagde 80 årig mand; der svartes: *„så̦?“* — *„æ tæŋkər alər æ blyw̦ər bæər“!*

befel, to. befængt med (Kondrup, Randers).

Begl, no. kvindenavn (Hmr.), ɔ: Abigael.

bekvem, to. *bekwæm te unənðwəri* (S. Sams), ɔ: sulten til middagsmaden.

ben, no. se skjæl-.

Benzons gummi, no. lægemiddel, gummi benzoes.

berider, no. se *kunst-.

besmer, no. bås for kvæg i stald (Mors), se bæssing.

bider, no. se *sol-.

bikube, no. Kjeld skjult i b-, som stjæles, se Kr. XIII. 332.

bing, no. se *kande-.

bjesk, to. se besk.

bjærg, no. se **Dragens-.

bjærggylter, no. *bjærəgyltər* (Erritsø), = gylte (s. d.).

björn, no. bortfører pige og avler barn med, Krist. XIII. 176, se †björnetjeneste.

bladder, no. — 3) *blær* (Erritsø), *de æ da et gråw blær do kan ğöə* (Erritsø), ɔ: farlig uro.

blaggen, no. se **blårgarn.

-bleg, no. se *Vester-.

blid, to. *bli* (Stavning), mild, velsmagende, tyndtflydende, sødlig vammel.

bliveplads, no. *blywplas æn* (Herning), blivende sted.

blod, no. se *lænde-.

blusse, uo. *blos* (Rkb.), fiske ved blus.

blårgarn, no. *blakən* (Als).

2. bol, no. se *øde-.

1. bold, to. *hun gik hols te bols å skiðən te kærk* (Erritsø).

bomærke, no. se Schw. Vlk. XI. 165 flg.

botte, no. kommer i mængde ind med floden, som fiskerne går ud imod, og fanger dem ved at træde på dem: *trin botər* (D.), jfr. *skrubbe.

brad, no. *brðə* (Strårup v. Skive), agn.

1. brag, no. *dær wår ən gråw bråq o' ham* (Stavning), ɔ: han var meget höjrøstet.

brandenborger, no. efter mslesv. bylove tilkendtes straf for hver blomst, der fandtes i marken, se Nerong, Willkürsbriefe (1900), Flensb. A., sagn om hvorledes de er indkommet.

Brom-Bodil, *brombuwələ* flt., kornblomster, centaurea cyanus (Erritsø).

brombær, no. *bromp æn* flt. *brombər* (Erritsø).

brudegrød, no. se Bondel. II. 31.

1. brue, uo. — 3) have töj ude at „bro" (Als, Sundev.).

brugs, no. *sköns får æ bruwəs* (Erritsø), skrås for brugsforeningen.

brus, no. rørdrummens og brushanens krave, *æ brus* (Staby).

bry, uo. *bryj* ft. *bryj* (Erritsø), drille.

2. brænde, no. de sorte potter *ku röwn i æ bræn*, ɔ: når de brændtes (Horne s. ved Varde).

brænding, no. „nu skulde han til at bære b- ind", Kr. XII. 16 (Lysgård h.).

bræt, no. se *mangle-.

brød, no. se *mad-.

brødekule, no. „brådkule" (Sundeved), en aflang, firkantet, muret beholder, hvis bund lå noget under jordoverfladen, og som var muret op i brysthøjde og åben foroven; der lagdes to jærnstænger pålangs over den og på dem atter hørren i et tykt lag, mens der fyredes forneden.

brødning, no. „når høsten var endt, blev der taget fat på brådningen" (Sundeved), ɔ: at skille skæver fra taven på hørren.

bråseret, to. kristenposen (s. d.) skulde göres af bråseret töj med mange brogede silkebånd på (Randersegn), betyder sagtens broget, jfr. brosse.

[Bucefalus], se „Bukkefalum", Bugge, Norske Event. s. 11, DgF. II. 63, jfr. s. 205, Lambrecht, Alexander s. 298.

bud, no. se *mod-.

-bunden, tf. se *sværm-.

bælte, no. troldegave, jfr. Fatabur. V. 202.

bænk, no. se *mad-.

bær, no. se *lus-; **brom-, **hind-, **jord-, **kirse-, **stikkels-.

bære, uo. „såen Maren ba te' mæ" (Sams), ɔ: bar sig ad med.

bærpine, uo. drengen giver sig til at bærpine på sengklæderne med en stor kjæp, Kr. XIII. 283, ɔ: slå løs (Borbjærg, Rkb.).

bødeting, no. siges i gl. dage at være holdt over faldne kvinder (Dyrlunds optegn.).

bøgl, no. se *trøgibøgl.

1. börste, no. *bøst* el. *buwost* (Erritsø), se *sko.

bøsse, no. som træffer altid, Krist. XIII. 64; jfr. *brød 73.22 b.

cykel, no. man kan se røgteren køre på c- med koflokken (Askov).

dag, no. *go æ daw åp mæ jæn* (Stavning), ɔ: være ens jævnlige i arbejde.

dans, se Festskr. 77 (Grönl.).

dapper, to. — 2) *ən dapəs piq* (Thy), trivelig, svær.

datter, no. fader vil ægte d-, se *fader 132.14 b, jfr. Kristens. XIII. 38.7, 123.22, Rittersh. 136, Müllenhoff 5.3, Registr. 47.

Dejbjærg, no. landsby ved Skjærn, udledes af død, som det smstilles med, se Festskr. 303 flg.

dele, uo. til bordfæller, Kr. XIII. 77.6; til dyr s. 80.14.

2. den, best. art. man siger: *æ pæn hån, æ krom spå, æ østər gor, a hår sol æ swot øq*, når de to forbundne ord danner vedk. genstands navn, men: *a hår kowt dæn swot øq*, ɔ: iblandt en flok heste den sorte; *a vel kyjər i dæn pæn uən*, når der vælges, men ejer bonden flere vogne og skal rejse ud, *trækər di æ pæn un ur* (N. Nissum), se Byskov i Gjedved Seminar. 1862—1912 s. 129.

dintet, to. *[dintə]* (Sundev.), overgiven, uartig.

doktor, no. fisker udgiver sig for d-, Kr. XIII. 41.

dom, no. i indviklet sag, Benfey, Pantsch. I. 394 flg.

dommer, no. se *flå 151.25 a, jfr. GRoman. 327.29 m. henvisn., Köhler KS. II. 348.

dorge, uo. *dörə makræjl* (Erritsø).

drage, uo. „han drogest omsider opå at følge med“, Kr. XIII. 156, ɔ: blev til sinds (Lemvig egn).

dragebånd, no. jærnbånd til at trække revnede fælger sammen med og holde dem fast (Hors., Århus).

Dragensbjærg, no. Klør Hans (s. d.) på D-, Kr. XIII. 108.

drift, no. *go ən drèwt* (N. Thy), gå et skår, se 2. skår.

drik, no. *drøk æn* (Errisø).

Dronninglund, no. den sidste af „Klogfolkene“, Klog-Stinus, der 12 år gl., 1841 frelste sit liv, skjult under en seng, døde på Volstrup Fattiggård 1905, se Kolding Avis ¹/₄ 1905.

drontning, no. *drontnəŋ* (Fåborg v. Varde), sort potte, stærkt udbuget.

drutten, to. „hwem sejer dér drutten?“, tvær (Aakjær).

dræg, no. se *tække-.

drøssepind, no. *go do· te Blåksbjærə å saməl dröjspiñ* (N. Slesv.), til person, som driver, er langsom i arbejde.

2. dugg, no. *næ dær eŋən doq fålə, så fo vi ræn* (Erritsø); se *midsommers-, *St. Hans-, jfr. III. 161.22 a.

dvalg, to. *næ flæsk ær ål få fiđ bliwər ət dwalə* (Erritsø).

dæl, no. *dæl* el. *dæləflæsk* (Erritsø), bugflæsk på svin.

død, no. folketro, se Festskr. 381 (Island).

döjsle, uo. „han döjslet vidt omkring ætte pålt å knoger“ (Als), ɔ: bissede om, jfr. dosle.

dör, no. *ska do tę ə dar?* (vestj.), til barn, som skal forrette sin nødtörft.

ejendom, no. er et jordstykke (med tilhørende bygninger) uden hensyn til ejer; man kan spörge, om der hører ejendom til et præste- eller lærerembede (Søvind).

-ejlænder, no. se *skrup-.

elleslyde, no. *hun liqnə ham, som hun wa koə ui òw hans ròw mæ èn ælsly* (Søvind), ellestang.

eltorn, no. *æltuən* (Erritsø), rhamnus frangula, vrietorn.

4. en, best. keo., angående grænsen mell. vest- og østjysk se Gjedved Semin. 1862—1912 s. 105 flg., P. K. Thorsen, Den berömteste Dialektgrænse i Danmark, se også Bennike & Kristens., Kort over danske Folkemål nr. 80.

end-om-dage, bio. *de blywər et eñomdaw* (glds Herning), ɔ: ej så snart.

endsom, to. *æñsom* (Sundev.), rask fremskridende, som får ende, om arbejde f. eks.

engang, bio. *dè wa jèngòŋ èn mañ ...; jèngòŋ i gaməl daw* (Søvind, alm.).

enke, no. — 3) *sto æŋki* (Søvind), der råbes: *„brus, I tòw baqə!“*

enkelt, to. eneste, en enkelt gang hedder: *èn jænlə gòŋ* (Søvind).

en-mol-en, no. kaldtes i årene fyrre i forrige århundrede den lille tabel i Ribeegnen, i årene halvtres i Lönborg.

Erik, no. *Jærək* (Erritsø).

evighed, no. *èn evihejs sèjən* (Søvind), en syen, der aldrig får ende.

evindelig, bio. drikke af flaske, blive e- stærk, ɔ: overmåde, Gl. d. M. I. 213 (Vens.), jfr. Aas. ævelega.

fad, no. *dò ka ta, howə fajət hò stańən* (Søvind), kan siges til den, der kommer forsilde til måltid, jfr. snøkke.

-falg, no. se **saje-.

falk, no. hjælpende dyr, se KrJ. 65.

fanden, no. i stedet for: fy for f-: *föj, får ət ańt!* (Agersk.).

fandens tjener, no. se Kr. V. 237.31, jfr. Registr. 57, se GrÆv. II. 223, Mhoff 150.205, Gr. KM. 120, Magyar T. s. 126.

2. fare, uo. sædvanlig: *far -ə -ət -ət* (Søvind); *hań farə òmkrèŋ sòm nòwə flåj ilə*, som en flået ilder; i en enkelt betydning siges: *fò mèj*, fare med; *dè ska fò mèj, te hań æ kol i goərən*, ɔ: det skal se ud som; *dè ska fò mèj, dè æ ham, dè ro*, i virkeligheden råder en anden.

fastelavn, no. *fræ fastəlawn ska di go isæŋ mæ dawən* (Blegind, Århus), se **flæskepandekage.

fidde, no. „a håj nok hør', te der war nøj firi", Aakjær, ɔ: spøgeri.

1. fikke, uo. „fikke op", rise op fastelavnsmorgen (Sundev.).

2. fis, no. se *æble-.

fiskehale, no. en anden opfattelse se ARw. XIV. 20.

fiskeri, no. se *lejefiskende.

fiskestykke, no. spilles, når fisk bares frem ved bryllup (Ringgive), se Bondeliv II. 31.

fissemand, no. se *so 4, *stoddermand.

flavn, to. *de æ så flawn som et buwərblaj* (Erritsø).

flenskallet, to. skallet på forhoved (Thy), jfr. Kalk. flenskallet, sv. flintskallig.

flugt, no. æventyrmotiv, se Festskr. 757, Anthropos VIII. 854. 929.

flygt, no. leddegigt (Sundeved), jfr. 2. flugt.

flæge, no. *flæj æn* (Sundeved, Als), ejendomsmærke at binde på kvæg, se *fleje.

flækgrøft, no. *flækgrèwt æn* (Søvind), behøver ej at være hegn el. forsynet m. dige; den adskiller sig fra alm. grøfter derved, at dèn er dybere, hvor den gennemskærer et höjere jordsmon og må have meget skrå sider.

flæskepandekage, no. skal spises fastelavnsmandag (Herning).

flå, uo. se **dommer.

folkelort, no. se *lort.

fommel, no. *foməl æn* el. *foməlhålt* (Askov), også bruges *hæl-* og *sömfoməl*, pudseredskaber hos skomager, se *bese-.

fontaine, no. *fantèjn èn* (Søvind), springvand.

for, bio. bruges pleonastisk efter sagtens, *vi ka sajt får å lòwt dè* (Søvind).

forgalet, to. *fågå·l* (Søvind), forbandet, sj.

forgod, to. *de wå gråw, så fågu·wə dæń kål wår* (Stavning), ɔ: storsnudet.

forhindre, uo. *a ku et fåhi·lər ham i o gyjər ət* (Stavning).

forhøre, uo. — 3) *fåhò sè* (Søvind). ɔ: høre sig for om noget.

forklæde, no. *fårkəl et* flt. *fårklər* el. *-klæər* (Erritsø), der gik hon mæ forkliere fuld å håsskåen" (Sams).

formand, no. *fuərmań* (Herning), kaldtes de bønder, der skulde køre for rejsende, inden ordnet postvæsen, hvor kuskene havde messingskilt med Fr. VI's navnetræk, jfr. htsk Fuhrmann.

formegryde, no. *fårmgryðər* (Idum ved Holstebro), støbegryder, sorte, til at støbe lys.

forskrald, no. se **bagskrald.

forsköjte, uo. „f- en", overraske en ved ond gerning (Sundev.).

fortalsmand, no. se **gadepenge.

fortænkelse, no. *i ən fåtæ·ŋkəls* (Als), ɔ: fejltagelse, glemsomhed.

forværk, no. *fuərværk et* (Erritsø), spottende navn til vogn.

fram, bio. *ska do fram, bån?* (vestj.), ud i bryggers, stald, at forrette sin nødtørft, jfr. **dör.

fri, to. *hań æ så frit* (Søvind), ugenert, fri i sit væsen.

frugtsommelig, to. f- mand, se Decamer. IX. 3, jfr. Jegerlehner, Sagen aus Unterwallis s. 13.

-frø, no. se **rigs-.

fugl, no. bringer bud, lover Helge Hjörvardssön en brud, se Helgakvíða Hjörvarðsonar 1.

fæ, no. *fæj* (Erritsø).

2. fællig, no. *fælət* (Erritsø).

fødsel, no. folkeskik, Festskr. 373 (Island).

få, uo. *han for ət læt; de ğö di stuwə, å di smo tol il* (Erritsø), ɔ: bliver let fornærmet, det gör de store, de små tåler intet.

fårehjade, no. *foshjår æn* (Elsted).

fåremærke, no. se Schw. Vlk. XI. 172 flg.

gadepenge, no. kaldes afgiften af gl. bopladser og gadelandet, og de opkræves St. Hansdag af to „fortalsmænd", den ene fra byen og den anden fra udflyttergårdene (Skelle, Broager s., Sønderj.), se Hejmdal 27/11 13.

gilliekrog, no. kaldtes krogen, man fæstede garnnöglet på brystet med (glds Brejning ved Ringkøb.).

gintet, to. lystig overgiven (Sundev.), jfr. dinted.

gjaldre, uo. se *kulde.

gjord, no. *sæt jæn ən gywr* (Aakj.), tage magten fra.

gjædløs, to. se *jiløs.

gjærkrans, no. se Globus 74. 110, billede.

gjöre, uo. *ğö we klæjə* (Sams), ɔ: vaske.

glas, no. *glas et* flt. *glasə* eller *glås* (Erritsø).

gluf, no. — 3) *dær wår nåwər stuwər glofər åp* (Stavning), regnskyer.

gnide, uo. *nij* (Erritsø).

[**gnidild**, no.], se Fatab. VI. 1 flg., VII. 86.

greve, no. *de ær il hwæ daw grevən jawer* (Erritsø), ɔ: det går ikke hver dag så flot til.

grikke, no. en lille, skarp fordybning (Sundev.).

gryde, no. se **forme-.

Grönland, no. en gade i Århus.

gummi, no. se **Benzons-.

gumre, uo. se **smumre, jfr. gumse.

gård, no. se **ind-.

gårdtræ, no. gjærdsel som bruges til brændsel: „det er gårdtræs" (Sundeved).

gås, no. — 3) jfr. Jegerlehner II. 152.16, Chauvin III. 105.16.

hagemoden, to. *håqmoən* (Erritsø), overmoden.

Halligerne, ved Sønderjyllands vestkyst og husene på dem, se Wh. Vlk. XXII. 353.

halmbænk, no. *halmbæŋki* best., laden (Sams).

2. hamme, no. *ham æn* (Hmr.), regnsky, glds.

hanebjælke, no. *hañbjælkə* flt. (Erritsø).

harpe, no. s. 201.44 b foran Indian T. er udfaldet: Jacobs; jfr. Afzelius nr. 16: den underbara harpan, se 1. streng.

Henrik, no. *Hændrek* (Erritsø), alm. mandsnavn.

heppen, to. *a ær il så hæpən mæ sån nåwəð* (Erritsø), ej så vanskelig med sligt.

hilse, uo. folkeskik, se Festskr. 242 (Vestgötar).

hindbær, no. *hiñəp æn* flt. *hiñəbær* (Erritsø).

horn, no. höjfolkets, som bortføres, se East Riding s. 7.

hors, no. *han var uwð å lyjs få hås* (Erritsø), lyse efter hest, ɔ: spörge nyt.

hoved, no. se *rammel-.

hovedkludkasse, no. *hoiklukastən æn,* et særligt aflukke i pigers klædekister (Agerskov).

hovedløs, to. forestillingen stammer sagtens fra helgenfortællinger og billeder, der fremstiller halshuggede mennesker, som bærer deres hoved i hænderne, således St. Dionysius, se Günter II. 152.

hovskisnovsen, to. *håwsəngesnåwsən* (Erritsø).

hud, no. se **dommer.

hugs, to. *han ær håws* (Erritsø), ɔ: opsat på, meget villig.

hund, no. se *hund 227.9 b, jfr. Jacobs, Fables of Æsop II. 305.6, en fabel af Poggio, jfr. I. 267 henvisn., Libr. Dunlop 297 b; se *spansk.

hus, no. se *kig-, **snatte-, *vinge-.

hvordan, bio. „hwedden er han kommen hid, h- går det til? (Thy).

hvællig, to. spøgende siges: *hwalə dræŋ, pes o æ kat!* (Erritsø).

hæder, no. *hiər* (Erritsø); *hiələ,* to. velopdragen (sts).

hædsk, no. se Wh. Vlk. XXII. 101 „hisch".

hæg, no. se *rævlinge-.

hæl, no. lange hæle, se Bondeliv II. 79 flg., DSt. 1912 s. 112.

hæs, no. *hæjs [et]* (Erritsø).

høgens brød, no. jfr. Fatabur. VII-,

Redogörelse s. 22, julbröd, hökkaka skulle hängas upp på hanebjälken på loftet och där kvarsitta hela året, bruket kallades „bage kage til högen“ (Fra Alstads socken, Skytts h., Skåne).

höj, no. folketro om gravhöje, se Festskr. 206.

höjtid, no. se *skyde-, *væve-.

hørfrøtorn, no. *höfrøtuən* (Erritsø), = høffeltorn (s. d.).

hørknebel, no. „hørknøfler“ flt. (Sundeved), jfr. 1. knebel 2.

høst, no. skikke, se Festskr. 161 (Norge).

høsthöjtid, no. se A. J. Marcussen, Optegn. fra Rødding By og Sogn (1912) s. 98.

håndfuld, no. *hafəl æn* (Erritsø), jfr. **mundfuld.

hånding, no. *hańəŋ æn* (Stavning), håndtag på plov.

hårreb, no. når man skulde *„leq hǫrrev“*, lagde man en bunke hår på bordet; mens man med sin lille håndten snoede rebet, måtte et barn tese (s. d.) håret, der skulde bruges, fra bunken (Herning).

I, steo. „de æ te Ji, hå Ji howst tinen“, men udenfor tiltale til gamle: I (Sams).

ild, no. se *save, jfr. [*gnidild].

indgård, no. den inderste del af gården: „tä katti i nakki ä smit ham ud i indgori“ (Sams).

Jakobs hus, no. se †øgeremse m. henvisn.

jejte, uo. *han riňər å jæjtər i æ stæj får å bəstæl nåwəð* (Erritsø), farter om.

jordbær, no. *hjårp æn* flt. *hjårbər* (Erritsø).

jordplet, no. — 2) tilföjes til døende: eller meget gamle mennesker.

jul, no. se Festskr. 390: j- og nyår (Åland); — s. 192: Jøtnarne og joli (Norge).

junke, uo. *joŋk* (Erritsø), vippe på vippebræt.

kam, no. — 3) *kåm* flt. plantenavn, muse vikke, vicia cracca (Thy).

karvestok, no. se Schw. Vlk. XI. 180 flg.

kasse, no. se **baldre-, **hovedklud-.

kat, no. se *kat 256.9 a, jfr. Jacobs Engl. Fairy T. nr. XVI, Kitty Mouse, s. 234 henv., sign North Ind. Notes III. 48.104.

katteis, no. *katis* (Erritsø).

katteperler, no. *katpærlər* flt. (sts), frugterne af katost, malva.

kattestikkelsbær, no. *katstekəlsbər* flt., vilde stikkelsbær, ribes grossularia.

kirkerist, no. se Schw. Vlk. XIII. 210.

kirsebær, no. *ǩesb æn* flt. *ǩesbər* (Erritsø).

kjæreste, no. gaver mellem k-r, se Festskr. 121.

[Kjøge höns], no. se Vorherre III. 1087.14 b, jfr. Kr. Ordspr. 480 ned.: fem vejrmøller i og ved Kjøge kaldes Kj-höns.

-klares, uo. se **af-.

klase, no. *et klæws nøðə* (Erritsø).

1. klyne, no. — 2) *nå, de var ən årdənli klyjn* (Erritsø), klump af brød el. grød, aldrig om tørv.

2. klyne, uo. kaste (Sundeved), jfr. tytte.

kløduntc, no. jfr. Registr. 109 d, se Dske Studier (1912) s. 184, „kludunte“, navn på gl. hest.

-knaver, no. se *træ-.

ko, no. se nisse dræber bondes ko, II. 240.46 b, jfr. Thiele II. 264, Wh. Vlk. VIII. 131.

koble, uo. ved høslæt skal en pige bredsle (s. d.) (Sydthy) græsset, el. *kåbəl æð* (Nordthy).

kone, no. dumme k-, se Festskr. 250.

Konrad, no. *Koṇdrət* (Erritsø), alm. mandsnavn.

kredense, uo. „att kredensa mat och dryck ledde sitt uphof från medeltiden med dess ständiga fruktan för förgiftning“, Fatabur. VII. 206.

1. kryle, no. — 5) en omgang drikkevarer (Aakjær), „a gir en kryl’“.

krøbbellad, no. *[krøfəllaj et]* (Sundeved), hjælpelad ved stenløftning.

kubbes et, no. et börnebæger (Sundeved).

-kule, no. se **brøde-

kvinde, no. tilbydes gæst, jfr. III. 339.12 a, se ArbJ. I. 7. 8. 29, i regist. „droit du roi“; se endnu gås* 3.

lad, no. se **krøbbellad.

Lambert, no. *Lambərt* (Erritsø), kaldes spøgende person eller hest, som lammer.

landested, no. *laństæj et* (Errit-

sø), landingssted, hvor man lægger til med båd.

lemmike, no. *læmək æn* (Erritsø), anekdote, upålidelig historie.

ler, no. *han æ var iñ jæn a liər* (Erritsø), ɔ: han er et rigtigt asen.

lilie, no. se *præste-.

3. lo, no. på sandfladen, der danner Römøs forstrand, den er omtr. 1500—3500 meter bred, findes lavninger ud mod havet, „låer", der graves af havet og atter fyldes af sandflugten, Hejmdal 20/9 13.

Lokkemand, no. se Festskr. 548, Myterne om Loke.

løfte, uo. *löjt!* (Erritsø), tilråb til køer for at få dem til at løfte et ben.

lön, no. itk. (Fjolde).

låddenøre, no. *[løjənør]*, gavstrik (Aakjær).

lånestykke, no. *æ lånstøkər* flt. rebstykkerne på et fåretöjr fra fårene til lånen, se 1. låne, jfr. fortöjr.

lås, no. itk. (Fjolde).

mand, no. *do ær ən pæn mañ å skæ tårə får, Hans, do drekər sjæl di briñven* (el. *briñmən*) (Erritsø), se **fortals-.

mare, no. se Festskr. 594 (Sverige).

Margretesdag, no. *Swot-Magrət hå pesət i æ nøð* (Erritsø), når nødden er sort indvendig.

Marie løgle, no. *Mariløglər* flt. (Erritsø), orchis.

Mistin, no. *Mistin*, ɔ: Marie Kirstine, *Mitrin*, M- Katrine (Sundev.).

mjæge, uo. *hwa stor do diər å mijəqər atər?* (Erritsø), ɔ: står og kludrer.

mjæget, to. *mijəqə* (sts), om person, som kludrer med sit arbejde.

moden, to. se **hage-.

Mosebog, no. til trolddom, en række slige nævnede Seyfarth, Abergl. und Zauberei (1913) s. XXII.

multne, uo. *æ træ leqər å måltnər* (Erritsø).

mundfuld, no. *mofəl æn* (Erritsø), jfr. **håndfuld.

nisse, no. se **ko.

næs, no. *næjs, Trel næjs* (Erritsø), Trelde næs.

orrevrag, no. *orəvrak et* (Broager, Sundeved), vanskabt husdyr, se *orrevroggel).

oven, bio. „han skal nu ligge der oven", se DSt. 1909 s. 163, ɔ: deroppe (Als).

paradis, no. hoppe til p-, en mængde varr. i Verein f. Sächs. Volksk. Oktober 1913 s. 97 flg.

penge, no. se **gade-.

pibehytte, no. *han klepər mæsəŋ te pivhytər* (Erritsø), ɔ: klipper med öjnene af sövnighed.

pind, no. se **drøsse-.

plads, no. se **blive-.

prente, uo. se *tvebrænde.

raller, no. *ralər* (Stavning), larm, skralden.

1. rampe, no. — 3) mellemmadskasse af træ (Sundev.).

rigsfrø, no. hørfrø fra Riga (Sundev.).

runsle, uo. „de håj osse fåt runselt en ligkist derhen" (Aakjær), maset, slæbt med besvær.

rylre, uo. „en jenle fowl gik og rylred" (Aakjær), peb, klagede.

sagre, uo. *no kam han da te saqrəñ* (Stavning), ɔ: afsted, kørende, gående langsomt.

sajefalg, no. hørren skulde sås i den første halvdel af maj i godt behandlet „sodfælled", ɔ: grönjord plöjet (Sundev.).

salt, no. folketro om, se Festskr. 176.

Sildring, no. om pige, hvis underskørt hænger ned (Sundev.).

-skallet, to. se **flen-.

skej, no. *ğør et skæj å ət* (Stavning), ɔ: glds, ej væsen af det.

1. skifte, no. — 4) „give et arbejde i sköwt" (Sundev.), ɔ: i akkord.

skind, no. se **dommer, hud.

2. skjær, no. *skær æn* (Stavning).

skole, no. se *vinter-.

skrikke, no. trebenet buk, mindre en skrave, se 2. skrave 2 (Sundev.); den, som ved brylluper skaffer bukker til borde og bænke kaldes *[æ skrekmakə]*, han „skrikker loen op", ɔ: redegör borde og bænke.

skål, no. *„skål, Taməs Kjæms! hwa komər de Pe Krestjan ve!"*, kan siges spøgende, når der tales om noget, som skal holdes hemmeligt (N. Slesv.).

smumre, uo. „vi smumred og gumred" (Aakjær), vi smovsede og tyggede.

små, to. „de små", ɔ: Nisserne, se DSt. 1909 s. 163 (Als).

snattehus, no. *æ snatəhus* (Fjends h.), tugthuset i Viborg.

snuppet, to. „blyw snoppe“ (Sundeved), blive beskæmmet.

snøgger, no. *vi fæk wås ən lilə snøqər* (Stavning), ɔ: en dram, puns.

snøgsk, to. „han er it snøgsk“ (Sundeved), ɔ: er fræk, jfr. 1. snøg.

so, no. — s. 450.31 a, jfr. Poggio nr. 148, Lee Decameron s. 258.

sprøkke, no. brændsel af gamle grene (Sundev.).

stentedram, no. *vi sǫr o fæk ən stæntdram* (Stavning), en stænkedram, ɔ: nu og da, jævnlig en dram.

stodderkonge, no. se Fra Arkiv og Museum 1913. V. 256 flg.

sult, no. *de go(r) mæ få swålt* (Fredericiaegn), ɔ: går med, når man er sulten og intet andet kan få.

sön, no. utaknemmelig, se *fader 132.2b, jfr. Robinson, Tales of S. India s. 254.1.

tippe, uo. ved brådningen tog man en håndfuld hör, holdt den fast med venstre hånd, brugte brådden med höjre, men for at intet skulde gå til spilde, måtte hörren jævnlig tippes op (Sundev., Fausbøl), betyder vel, at de løse stumper samles sammen.

tordensten, no. se Blinkenberg, Tordenvåbenet i Kultus og Folketro, i Studier fra Sprog og Oldtidsforskning (1909) nr. 79, også i engelsk overs. The Thunderweapon i Religion and Folklore, Cambridge 1911, jfr. Festskr. 58.

tvebak, no. tvebakker, der ved de store brylluper i Sundeved skulde stødes til bolledejg, lagde man i stedet i nye, rene sække og tærskede dem små i loen (Fausbøl).

ytre, uo. *a ytərət æ båws* (Stavning), satte en pæn, usynlig, lap på bukserne.

